

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**TEYİPCAN ELİYEV'İN ŞİİRLERİ
(NOTLAR-METİN-DİZİN)**

ÜMİT KARUL

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN:
DR. ÖĞR. ÜYESİ RIDVAN ÖZTÜRK**

KONYA-2025

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ümit KARUL		
	Numarası	18810701044		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili ve Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tezin Adı	TEYİPCAN ELİYEV'İN ŞİİRLERİ (NOTLAR-METİN-DİZİN)		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ümit KARUL		
	Numarası	18810701044		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili ve Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan ÖZTÜRK		
	Tezin Adı	TEYİPCAN ELİYEV'İN ŞİİRLERİ (NOTLAR-METİN-DİZİN)		

Teyipcan Eliyev, 1930-1989 yılları arasında Doğu Türkistan'da yaşamış çağdaş Uygur şairlerinden biridir. Şiirlerini 1945-1988 yılları arasında kaleme almıştır. 43 yıllık şairlik hayatında hemen her konuda şiir yazmıştır ve bu şiirleriyle Uygur halkının duygularına tercüman olmuştur. Üretken ve kalemi güçlü bir şair olan Teyipcan Eliyev'in şiirleri “Şerk Nahşisi”, “Tinçlik Nahşisi”, “Tügimes Nahşa”, “Vetnimni Küyleymen”, “Zepmu Çiraylık Keldi Bahar”, “Bahar İlhamı”, “Tallanğan Şeirler”, “Töhmet Kırbani” ve “Yantak” adlı eserlerde yayımlanmıştır. 1986 yılında kansere yakalanan Teyipcan Eliyev, ölümüne yakın bir zamanda kendisi gibi şair olan arkadaşı Muhemmet Rehim'e vasiyette bulunmuştur. Yayımlanan ve o zamana kadar yayımlanmayan şiirlerini ve diğer eserlerini bir araya toplayarak düzenlemesini ve yayımlamasını vasiyet etmiştir. Muhemmet Rehim de Teyipcan Eliyev'in vasiyetini ölümünden sonra yerine getirmiştir ve Eliyev'in tüm şiirlerini kronolojik bir sıra ile toplayarak “Teyipcan Eliyev Şe'irliri” adıyla iki cilt hâlinde yayımlamıştır. 1997'de Pekin'de Milletler Neşriyatı tarafından yayımlanan bu eser, çalışmamızın ana malzemesini oluşturmaktadır. Bu çalışma, Teyipcan Eliyev ve şiirlerini saha araştırmacılarının dikkatine sunmak ve çağdaş Türk lehçeleri arasındaki çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmamız Yeni Uygur Türkçesi ve Çağdaş Uygur Edebiyatı, Notlar, Transkripsiyonlu Metin ve Dizin olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Uygurların tarihi kısaca verilmiş, Yeni Uygur Türkçesi tanıtılmış, Çağdaş Uygur Edebiyatının genel durumu özetlenmiş ve Teyipcan Eliyev'in hayatı verilmiştir. İkinci bölümde Yeni Uygur Türkçesinin eserde görülen karakteristik özellikleri, eserin kendine has dil özellikleri ve Eliyev'in üslubu notlar hâlinde verilmiştir. Üçüncü bölümde eserin Latin alfabesine yazıçevrimi yapılmıştır. Dizin bölümünde eserin sözlüğü gramatikal dizin şeklinde oluşturulmuştur. Elde edilen bilgi ve bulgular sonuç bölümünde maddeler hâlinde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teyipcan Eliyev, Çağdaş Uygur Edebiyatı, Yeni Uygur Türkçesi, Çağdaş Türk Lehçeleri

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Authors	Name and Surname	Ümit KARUL		
	Student Number	18810701044		
	Department	Turkish Language and Literature / Turkish Language and Literature		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Dr. Lecturer Rıdvan ÖZTÜRK		
	Title of the Thesis/Dissertation	TEYİPCAN ELİYEV'S POEMS (NOTES-TEXT-INDEX)		

Teyipcan Eliyev is one of the contemporary Uyghur poets who lived in East Turkestan between 1930 and 1989. He wrote his poems between 1945 and 1988. During his 43-year career as a poet, he wrote on almost every subject and expressed the feelings of the Uyghur people through these poems. A prolific and powerful poet, Teyipcan Eliyev's poems have been published in “Şerk Nahşisi”, “Tinçlik Nahşisi”, “Tügimes Nahşa”, “Vetnimni Küyleymen”, “Zepmu Çiraylık Keldi Bahar”, “Bahar İlhami”, “Tallangan Şeirler”, “Töhmet Kırbani” and “Yantaq”. Teyipcan Eliyev, who contracted cancer in 1986, made a will to his friend, fellow poet Muhemmet Rehim, nearing his death. He instructed him to collect, edit, and publish his published and previously unpublished poems and other works. Muhemmet Rehim fulfilled Teyipcan Eliyev's wishes after his death, compiling all of Eliyev's poems in chronological order and publishing them in two volumes under the title “Teyipcan Eliyev Şeirleri.” This work, published by the National Publications in Beijing in 1997, constitutes the main material of our study. This study aims to bring Teyipcan Eliyev and his poems to the attention of field researchers and to contribute to studies on contemporary Turkic dialects. The study consists of four main sections: New Uyghur Turkish and Contemporary Uyghur Literature, Notes, Transcribed Text, and Index. The first section provides a brief history of the Uyghurs, an introduction to New Uyghur Turkish, a general overview of Contemporary Uyghur Literature, and a biography of Teyipcan Eliyev. The second section provides notes on the characteristic features of New Uyghur Turkish seen in the work, the work's unique linguistic features, and Eliyev's poetic style. The third section transcribes the work into the Latin alphabet. The index section provides a grammatical index of the work's lexicon. The resulting information and findings are itemized in the conclusion.

Keywords: Teyipcan Eliyev, Contemporary Uyghur Literature, New Uyghur Turkish, Contemporary Turkish Dialects

KISALTMALAR VE SİMGELER

Alm. Almanca

Ar. Arapça

Ar. + Far. Arapça + Farsça

Çin. Çince

Far. Farsça

Far. + Ar. Farsça + Arapça

Fr. Fransızca

İng. İngilizce

İsp. İspanyolca

İtal. İtalyanca

Kor. Korece

Kzk. Kazakça

Lat. Latince

Moğ. Moğolca

Rus. Rusça

Rum. Rumca

T. Türkçe

Tat. Tatarca

bk. bakınız

vb. ve benzeri

vd. ve diğerleri

+ İsim kökü veya tabanına gelen eki gösterir.

- Fiillere gelir ve ekin fiile eklendiğini gösterir.

< Ses ve şekil değişmesinin yönü, buradan gelir.

> Ses ve şekil değişmesinin yönü, buraya gider.

? Sözcüğün anlamından emin olunamadığını belirtir.

/ Şiir numarası ile satır numarasını ayırır.

/ / Fonem işareti.

~ Ses veya şekil denkliğini gösterir.

TRANKRİPSİYON ALFABESİ

Uygur Alfabeti	Latin Alfabeti	Uygur Alfabeti	Latin Alfabeti
ئا، ا	Aa	ل	Ll
ب	Bb	م	Mm
ج	Cc	ن	Nn
چ	Çç	ڭ	ñ
د	Dd	ئو، و	Oo
ئە	Ee	ئۆ، ۆ	Öö
ئې، پ	Éé	پ	Pp
ف	Ff	ر	Rr
گ	Gg	س	Ss
غ	Ġġ	ش	Şş
ھ	Hh	ت	Tt
خ	Ĥĥ	ئۇ، ۇ	Uu
ئى، ى	İi	ئۈ، ۈ	Üü
ژ	Jj	ۋ	Vv
ك	Kk	ي	Yy
ق	Qq	ز	Zz
		ئ، ى	,

Alıntı Kelimelerin Orijinal Yazımını Gösterirken Kullanılan Alfabe

ا	a, ā
آ	ā
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẓ
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ş
ص	ṣ
ض	ẓ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	c
غ	ğ
ف	f
ق	q
ك	k, g
ل	l
م	m
ن	n
و	v, ū, ō
ه	h
ی	y, ī
ء	ʾ

ÖN SÖZ

Türk dili, kuzeyde Kuzey Buz Denizinden güneyde Basra Körfezine, doğuda Pasifik Okyanusundan batıda Baltık Denizine kadar çok geniş bir coğrafyada, farklı lehçeleri ile milyonlarca konuşuru bulunan dünyanın önemli dilleri arasında yer almaktadır. Günümüzde sayıları yirmiye aşan çağdaş Türk yazı dili bulunmaktadır. Bu Türk lehçeleri arasında yapılan dil bilgisi ile okuma ve çeviri araştırmaları, lehçeler arası anlaşılabilirlik ve Türk lehçelerinin gelişimini tespit ve takip etme açısından önem arz etmektedir. Yeni Uygur Türkçesi, müşterek Orta Asya Türk yazı dilinin günümüzde iki temsilcisinden biridir. Doğu Türkçesinin devamı niteliğinde olan Yeni Uygur Türkçesi ve Batı Türkçesinin devamı olan Türkiye Türkçesiyle ilgili araştırmalar Türk lehçelerinin tarihsel gelişimi, günümüzdeki durumu ve lehçeler arası anlaşılabilirlik açısından önem taşımaktadır.

Bugün Uygur Türklerinin çok büyük bir bölümü Doğu Türkistan'da yaşamaktadır. Resmî açıklamalara göre en az 12 milyon, gayriresmî açıklamalara göre 30 milyon civarında Uygur Türkü baskı ve zulüm altında yaşamını sürdürmektedir. Siyasi ve ideolojik baskılar nedeniyle Çağdaş Uygur Edebiyatı yazar ve şairleri duygu ve düşüncelerini hiçbir zaman hür bir şekilde dile getirememişlerdir. Ancak yine de Uygur Türkleri, baskı ve zulme karşı çıkan, halkın sesi ve umudu olmayı başaran, Yeni Uygur Türkçesini ustalıkla kullanan çok sayıda yazar ve şair yetiştirmiştir. Bu yazar ve şairlerin kimisi gözetim altında tutulmuş, kimisi sürgün edilmiş, kimisi hapse atılmış, kimisi de ölüm cezasına çarptırılmıştır.

Teyipcan Eliyev, çağdaşları gibi çeşitli baskılara ve zorlamalara maruz kalmış hatta 1964-1971 yılları arasında gözetim altında tutulmuş ve şiir yazması yasaklanmış Çağdaş Uygur Edebiyatının kalemi güçlü ve önemli şairlerinden biridir. Üretken bir şair olan Eliyev, Yeni Uygur Türkçesini ve Çağdaş Uygur Edebiyatını temsil hüviyetine sahip bir şairdir. Bu sebeple çağdaş Türk lehçeleriyle ilgili çalışmalara katkıda bulunmak için bu çalışmanın ana malzemesini Teyipcan Eliyev'in şiirleri oluşturmaktadır.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öncelikle Uygur Türklerinin tarihi kısaca verilmiştir. Yeni Uygur Türkçesi ve Çağdaş Uygur Edebiyatıyla ilgili önemli bilgiler verildikten sonra Teyipcan Eliyev'in hayatı ve eserleri anlatılmıştır. İkinci bölümde Yeni Uygur Türkçesinin eserde görülen

karakteristik özellikleri, eserin kendine has dil özellikleri ve Eliyev'in üslubu notlar hâlinde verilmiştir. Üçüncü bölümde Muhemmet Rehim tarafından *Téyipcan Éliyév Şé'irliri* adıyla iki cilt hâlinde yayımlanan eserin Latin alfabesine yazıçevrimi yapılmıştır. Dördüncü bölümde eserin sözlüğü gramatikal dizin şeklinde oluşturulmuştur. Çalışmanın neticesinde elde edilen bilgi ve bulgular sonuç bölümünde maddeler hâlinde verilmiştir. Eserin tıpkıbasım örnekleri kaynakça bölümünden sonra eklenmiş ve çalışma tamamlanmıştır.

Çalışmanın dizin bölümünü oluştururken anlamını bulamadığım kelimeleri araştırmamda bana yardımcı olan Uygur dostum Enver'e teşekkür ederim.

Eserin bendeki kopyasında bazı eksik sayfalar vardı. Eksik olan sayfaları tamamlamda ve dizin bölümünde anlamını bulamadığım bazı kelimeleri bulmamda yardımcı olan sayın Doç. Dr. Reyila KAŞGARLI'ya teşekkür ederim.

Tez izleme komitemde yer alan, kıymetli bilgi ve tecrübeleri ile bana destek olan, rehberlikleri ve yönlendirmeleri ile çalışmanın şekillenmesinde katkısı bulunan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Abdurrahman ÖZKAN'a ve Prof. Dr. Ufuk Deniz AŞCI'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Beni bu çalışmaya yönlendirerek bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkısı olan, çalışmanın bütün süreçlerinde desteğiyle yanımda olan, engin bilgi ve tecrübesiyle her zaman yolumu aydınlatan kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan ÖZTÜRK'e teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın Türklük bilimine katkıda bulunmasını temenni ederim.

Ümit KARUL

KONYA-2025

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR VE SİMGELER	iv
TRANKRİPSİYON ALFABESİ	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	1
Araştırmanın Amacı	2
Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı	
Araştırmalar.....	2
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Yöntemi.....	4
Veri Toplama Araçları	5
Veri Analizi.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ UYGUR TÜRKÇESİ VE ÇAĞDAŞ UYGUR EDEBİYATI	6
1. Uygurlar	6
2. Yeni Uygur Türkçesi	8
3. Çağdaş Uygur Edebiyatı	11
3.1. Çağdaş Uygur Edebiyatında Şiir	14
4. Teyipcan Eliyev	16

İKİNCİ BÖLÜM

NOTLAR	19
Ses Bilgisi ile İlgili Notlar.....	19
Şekil Bilgisi ile İlgili Notlar	43
Şairin Üslubu ile İlgili Notlar.....	51
Tashih Edilen Kelimeler	104
Dipnotta Anlamı Verilen Kelimeler.....	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN	111
Neşirge Teyyarlığuçidin	111
(1) Ceñçi Akamğa	115
(2) Canan Üçün	115
(3) Gülümge	116
(4) Kış Ketti.....	116
(5) Tesedduq.....	117
(6) Bitim Bolsa Rast Bolsun.....	118
(7) Beht Arzusida	119
(8) Yéniş Ümidi.....	120
(9) Küreş.....	121
(10) Köklem Cilvisi.....	122

(11) Yarat	123
(12) Adakķi Sözü	125
(13) Visal Ümidi.....	126
(14) Navayi.....	127
(15) Şérin Arzular.....	128
(16) Küreş.....	130
(17) Lutpullağa	130
(18) Bizniñ Künler.....	131
(19) Yarni Ségindim.....	133
(20) Yar İşkida.....	134
(21) Örtidi.....	134
(22) Bizniñ Devrimiz.....	135
(23) Küreşçan Tañ	136
(24) Küt Méni	138
(25) Lénin Ölmi	140
(26) Tañmu Yékin	141
(27) Kel, Cénim!.....	141
(28) Yürek Kétidin	143
(29) Mart Tuyğuliri	144
(30) Yaşlık.....	146
(31) Bizniñ Naşsimiz	147
(32) Tañ Naşsisi	148
(33) Dolğun Yamridi	149
(34) Sėniñ Naşsañ	152
(35) Kėleçekke Salam	153
(36) Salam	154
(37) İşenç	154
(38) Kün Çıkışniñ Téni Atti	155
(39) Hıtabim	156
(40) Bėgün.....	159
(41) Ömer Muhemmidi Hıtırısige.....	159
(42) Kė Cuñpiñ.....	160
(43) Yaşlıkım.....	161
(44) Toy.....	161
(45) Sovét Éli.....	164
(46) Tinçlık Yėñidu	168
(47) Goñçendañ Hekķide Kėside	169
(48) Cuzuñsiliñğa	173
(49) Derd	174
(50) Tariħniñ Hėkmi	179
(51) Mavcuşığa Het	182
(52) Dėhķan Kızniñ Naşsisi	190
(53) Köyüp Kaldim Men Saña	191
(54) Til Tapsam	193
(55) Nėgir Soldatniñ Hėti	194
(56) Çavşyenge Kėtivatimen	206
(57) Kızniñ Naşsisi	208

(58) Salam Merdler Vetinige.....	208
(59) Biz Silerni Esleyemiz Haman.....	209
(60) Dostluk Qoşiqi	213
(61) Qeni, Dostum, Kötür Qedehni!.....	214
(62) Tağni Körsem	215
(63) Tinçliq Toğrisida Nağşa	215
(64) Bir Kéçe	219
(65) Untumaymen.....	221
(66) Séğiniş.....	223
(67) Bahar Şamili	223
(68) Aldağan Qızğa	224
(69) Ana Tupraq	225
(70) Beht.....	226
(71) Toy Üstige Toy	230
(72) Keç Küzde	231
(73) Valaktekkürovniñ Ölümü	232
(74) Yürek Sözi	238
(75) Şundaq Qızitimiz Küreşni Emdi.....	243
(76) Men Sotsiyalistik Şeher Adimi.....	244
(77) Bulbulum	246
(78) Muhebbet	246
(79) Moskvada Birinçi May	247
(80) Razlév Boyidiki Kepe.....	248
(81) Salam, Qazakistan.....	249
(82) İssik Köl.....	251
(83) Tohtap Tur, Kün!	252
(84) Güldeste	253
(85) “Avrora”	253
(86) Qızıl Galstük.....	254
(87) Gorkiy Muzéyida	255
(88) Heyran Men	257
(89) Vetinim	258
(90) Beht Yultuzi.....	259
(91) Tügimes Nağşa	259
(92) Bilmeptimen	260
(93) Birinçi Hét	261
(94) Miltikimni Bergin Qolumğa	262
(95) Kömür Heqqide	263
(96) Kök Buğday	264
(97) Sañ Mudiriniñ “Ziyandaşqa Qarşı” Acayib Tedbiri Toğrisida Qoşaq.....	264
(98) Séğinipsen.....	268
(99) Dostluk Bezmide	269
(100) Aydıñ Hem Qarañgu.....	269
(101) Qar Üstidiki Quş	270
(102) Elem.....	270
(103) Bugün Hem Ete.....	272
(104) Puşayman.....	272

(105) Devrim Behtim	273
(106) Kızıl Bayrak	274
(107) Sariye	275
(108) Üzüm Üzgende	280
(109) Yéñi Yıl Harpisida	282
(110) Östeñdin Het	283
(111) Bir Yigitniñ Hatirisi	284
(112) Su Keldi	287
(113) Yéñi Yıl Tuyğusi	288
(114) Keldim	290
(115) Ötkel	291
(116) Sétvénsonga Reddiye	294
(117) Biz Eslimizniñ Çin Tömürliri	297
(118) “Asasen”niñ Şikayiti	299
(119) Urçuk Batur	303
(120) ...laşturup	307
(121) Vetén Heqqide Gezel	308
(122) Ceñçiniñ Bağri	310
(123) Levliriñni Şu Üzümge Ohşattım	311
(124) Buylukniñ Toyı	312
(125) Vetinim Şundağ Cavab Béridu	313
(126) Vetén Bayrimıǵa	318
(127) Zepername	319
(128) Esleş	322
(129) Pişkedem Ceñçiniñ Nesihiti	326
(130) Vetinimni Küyleymen	329
(131) Melimizdin Poyız Ötidu	330
(132) Beht Baharı	331
(133) Polat Duldul	332
(134) Tansidiki Söhbət	336
(135) Yarım Bu Yerdin Ketkidek	337
(136) Seylide	338
(137) Lüydağ Medhiye	340
(138) Sir Nede	340
(139) Tumıncıyañ Boyıda	342
(140) Rivayetniñ Menisi	343
(141) Huci	345
(142) Méyhua Gülige Medhiye	347
(143) Yühuatıyge Ziyaret	347
(144) Gañgıraş	350
(145) Sakıyğa İltimas	351
(146) Sir Dégen Mutlek Emes	351
(147) Körüvidim Çüşümde Bulbul	352
(148) Pahtekle Heqqide Muħemmes	352
(149) Yurtumniñ Bégi	355
(150) Karamayğa Medhiye	355
(151) Vetén Méhri	358

(198) İbret.....	417
(199) Pipen Hem Tağar	418
(200) Siyaset Yerge Çüşti.....	418
(201) Düycañniñ Némişka Yok İnaviti	418
(202) Çal, Oğlum!	419
(203) Kanaydin Ün Çıķamdu Yağlimisa.....	419
(204) Yaraysen, Şuci	420
(205) Bahar İlhami	420
(206) Yoķal Emdi Töhmet Destiki	421
KUNMIÑ KÜYLİRİ	423
(207) Asimaniñ Kıyapiti.....	423
(208) Sada.....	424
(209) Vu Şıcañniñ Ölümi	425
(210) Aķivet	426
ALTAY NAĞŞİLİRİ	427
(211) Arça.....	427
(212) Kevser	428
(213) Tévilğa	428
(214) Aķ	429
(215) Köktokay.....	430
(216) Çöldiki Uçrışış	431
(217) Bata	432
(218) Araldiki Öleñ Bezmisi	433
(219) Ėunan Beygisi	435
(220) “Kız Kuvır”da	435
(221) Ençi Kızğa	436
(222) Millet Heķķida	437
(223) Metķasim Kaytip Keldi.....	437
(224) Bu Keıer? Bu Kim?.....	444
(225) Ėoten Kıziniñ Arzusi	444
(226) Emdi Men Tüzeldim	445
(227) Sékrétar Okuydu Navayinimu	450
(228) Yerni Asmanda Kórüp Pes Çağlımañ.....	451
(229) Mozay Bilen Tülke	451
(230) Ana Méhri.....	452
(231) Atmış Yilimiz	454
(232) Yurtumni Kórüp Dégen Geplirim.....	456
(233) Yanbulak.....	461
(234) Bayandaydin Ötken Çégida	463
(235) Adem Biz, Melhemge Muhtacmız.....	465
(236) Aldiniñ Mestanisi.....	466
(237) Teverükni Körgende	467
(238) “Ėepireñ”ge Nezer Salğanda	468
(239) Muķam.....	469
(240) Li Beyni Kórdüm.....	471
(241) Gaça Dep Kalganmidu.....	472
(242) Kámçiniñ Ne Haciti Yağşı Atķa	473

(243) Nahşa Éytip Erke Tutti Moñğul Kızı	473
(244) Élim Üçün İlim Alimen	474
(245) Ohrid Boyi	474
(246) Dirim Kövrüki Üstide	476
(247) Pelestin Şa'iri Şé'ir Okudi	476
(248) Gül	478
(249) Tara Kövrüki	478
(250) Sinçiniñ Sözi	479
(251) Telve Tenkidçi “Akam”ğa Meslihet	480
(252) Bir İmamniñ Erzi ve Kaziniñ Cavabi	481
(253) Emdi	482
(254) Teşekkur	483
(255) Yıraqtin Het	484
(256) Tañ Aşiki	488
(257) “Kozivay”	489
(258) Yamatuniñ Toyi	490
(259) Pi'onérniñ Sözi	492
(260) Şé'ir Meşriyi	492
(261) Turpan Méhmanhanisi	494
(262) Étizda Bahar	496
(263) Peştakta	497
(264) Yeşilzarlık Aldida	499
(265) Kérilme, Ey Çöl	500
(266) Yeşillikni Kedirle	501
(267) Çekmigin Gem Men Üçün	502
(268) Çoğluk Yénida Çakkağ Bar İken	502
(269) Salamet Boluñ	503
(270) Çokkidiki Karıgay	504
(271) Huañsenge Çıkqanda	505
(272) Yürek Sovgisi	507
(273) Bir Süretniñ Tarihi	509
(274) Vesiyet	512
(275) Kaltis Meslihet	512
(276) Turpan Şarabi Keltürüñ	513
(277) Bolmisa	513
(278) Men Şundağ Bir Oğul Bala Men	514
(279) Yantuluk	517
(280) Köçürmiçi Öğrilar	518
(281) Yéñi Bay Kövrük Yasidi	518
(282) Dostluk Şenige	518
(283) “Başkılar Avval Bay Bolsa...”	519
(284) Aççıq Nesihet	519
(285) Ah Yaşlıkim	522
(286) Ana Tilim	523
(287) Méniñ Tebriknamem	528
(288) Visal Yolida	530
(289) Uyğur Kızı, Cevlan Kıl	530

(290) Bayrimiňni Tebrikleymen, Mu’ellim.....	532
(291) Gilemçi Kızğa.....	535
(292) Bayram Cami Aldida.....	536
(293) Bir Aq Ku Konuptu Cucyaň Boyıga.....	537
(294) Gül Ara.....	539
(295) Güyşen.....	539
(296) Ey Köňül, Keň Tut Özüňni.....	541
(297) Zuğuylyar Toğrisida.....	542
(298) Keçmigin, Dostum, Semimiyettin.....	544
(299) Anam Kuçaqlidi “Anam” Dep Méni.....	545
(300) Navayi Heykili Aldida.....	547
(301) Muhebbettiki Wakıt Hésabi.....	547
(302) Salam Toşuymen.....	548
(303) Dostumğa.....	548
(304) Agah Bol, Güzel Kız.....	549
(305) Bézeklikte.....	550
(306) Muşam Aňlap.....	551
YAŞLIK LİRİKLİRİ.....	551
(307) Közüňdin Sora.....	551
(308) Kilmigina Gülni Hıcalet.....	552
(309) Soğuk Su.....	552
(310) Rastlikiň – Rastçillikiň.....	552
(311) Miras.....	553
(312) Yéni Yıl, Aq Yolluk Bolup Kal Yene.....	554
(313) Noruzda Kelgen İlham.....	556
(314) Tembürçi Dostumğa.....	557
GUANŞIDİN TİZİP KELGEN MİSRALAR.....	558
(315) Naşsa Restisi.....	558
(316) Köňlümni Utuvaldi.....	559
(317) Yolda.....	560
(318) Dalçınzar.....	561
(319) Didar Hatirisi.....	561
(320) Dalçın Şéhi Şildiraydu.....	562
(321) Men Heyran.....	563
(322) Disen Üstide.....	563
(323) Çégra Boyidiki Bir Edebiy Jurnalğa Bégişlima.....	563
(324) Lyu Sencyé.....	564
(325) Şa’ir Yurtida Şa’irni Eslep.....	568
(326) Serveňge Karap.....	570
(327) Vay Ésit!.....	571
(328) Bezi Derdler.....	571
(329) Ezra’il Aldida.....	572
(330) Hasa Hem Kelem.....	573
(331) Luşünniň Heykili.....	573
(332) Huň Şyuçüen Süriti Aldida.....	574
(333) Keştiçi Kızlarniň Koliğa Karap.....	576
(334) “Uygurlarniň Koli Temlik İken”.....	577

(335) Vesiyetnamini Yirtivétimen.....	577
(336) Kördüm Şundağ Hazidarni	579
İŞKİ GEZELLER.....	579
(337) Kadirleymen Séni, Canan	579
(338) Yıglima	580
(339) Oğridin Mekkar Yaman	580
(340) Şundin Béri	581
(341) Meylimu.....	581
(342) Aldida	582
(343) Emdi Égiz Açma.....	582
(344) Özümdin Ötti	583
(345) Ana, Méniñ Öz Hılim Bar	583
(346) Eceb Gepku.....	584
(347) Canan Kélidu	585
(348) Melhem Ok	585
(349) Örgiley	586
(350) İçimde Hesritim Köp	586
(351) Deptimen.....	587
(352) Emdi.....	588
(353) Hoy Bala	589
(354) Köñülni Köñül Alidu	590
(355) Emdi Némisi?	590
(356) Başkisi.....	591
(357) Bek Gol İkenmen.....	591
(358) Men Behtiyar	592
(359) Hicilliktin Yerge Kirdim.....	593
(360) Kelse	593
MATEM NAHŞİLİRİ	594
(361) Matem	594
(362) Yoldaş Gomoroğa Mersiye.....	596
(363) L. Mutellipni Eslep	597
(364) Nim Şéhit Hatirisige	600
(365) Merhum Dostum Kavsilkanga Mersiye.....	601
(366) Mazar	602
(367) Es'et İshaqovka Mersiye.....	602
(368) Sazende Dostum Abdulla Hamutka Mersiye.....	603
(369) Elvida.....	604
(370) Untumas Helkiñ Séni	605
(371) Alahide Musibet.....	605
(372) Merhum Zikri Elpattağa Mersiye	606
(373) Şan-Şerep Ehli	607
(374) Nisağan	608
(375) Yürek Yaşlırim	609
(376) Sen Lehette Emes, Belki Munberde	611
(377) Siz Helk Kelbide Yaşaysız Külüp	612
(378) El Bulbuli.....	613
NAHŞA TÉKİSTLİRİ.....	614

(379) Orma Nahşisi	614
(380) Déhkanlar Marşı	615
(381) İşcan Yigit.....	615
(382) Yigit Arzusi	616
(383) Poyiz Keldi	616
(384) Hesret.....	617
(385) Amrikim.....	618
(386) Uzitiş.....	618
(387) Yolluk Alma	618
(388) Yaş Dostumğa.....	619
(389) Can Ana	619
(390) Meyli.....	620
(391) Ecep Obdan Balikensiz.....	620
RUBA'İYLAR, PARÇILAR VE TUYUKLAR	621
(392) Ruba'iyar	621
(393) Parçılar.....	631
(394) Tuyuklar.....	636
SONUÇ.....	639
KAYNAKÇA	642
TIPKIBASIM ÖRNEKLERİ.....	645

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN	655
Dizinde Takip Edilen Yöntem	655
Aa	660
Bb	688
Cc	736
Çç	748
Dd.....	765
Ee.....	785
Éé.....	801
Ff	807
Gg.....	807
Ğğ.....	816
Hh.....	822
Ĥĥ.....	838
İi	847
Jj	863
Kk.....	863
Ķķ.....	893
Ll	934
Mm	938
Nn.....	964
Oo.....	976
Öö.....	985
Pp.....	994
Rr.....	1009

Ss.....	1015
Şş.....	1044
Tt.....	1056
Uu.....	1099
Üü.....	1108
Vv.....	1113
Yy.....	1118
Zz.....	1150

GİRİŞ

Çağdaş Türk lehçeleriyle ilgili çalışmalar; Türk lehçelerinin tarihsel gelişimi, günümüzdeki durumu ve lehçeler arası anlaşılabilirlik açısından önem taşımaktadır. Bu lehçelerden Türkiye Türkçesi, tarihî Türk lehçelerinden Osmanlı Türkçesinin devamı olarak gelişme göstermiştir. Yeni Uygur Türkçesi ise Özbek Türkçesi ile Çağatay Türkçesini en iyi temsil eden iki lehçeden biri olarak kabul edilmektedir. Seksen milyonu aşkın konuşuru ile Türkiye Türkçesi, Türk lehçeleri arasında önemli bir yere sahiptir. Resmî rakamlara göre on iki milyondan fazla konuşuru bulunan Yeni Uygur Türkçesi de önemli bir konuma sahiptir.

Türkçenin bu iki lehçesiyle ilgili çalışmalar, Asya kıtasının doğusu ile batısı arasında bir köprü oluşturmaktadır. Tüm bunlar Türk lehçeleri arasında önemli bir yeri olan Türkiye Türkçesi ile Yeni Uygur Türkçesi arasında ilmî çalışmaların yapılmasını gerekli ve önemli kılmaktadır. Bu bağlamda lehçeler arası çalışmalara katkıda bulunabilmek için bu çalışmanın ana malzemesini Çağdaş Uygur Edebiyatının önemli şairlerinden Teyipcan Eliyev'in şiirleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Günümüzde sayıları yirmiyi aşan çağdaş Türk yazı dili bulunmaktadır. Bu Türk yazı dilleri arasında yapılan dil bilgisi ile okuma ve çeviri araştırmaları lehçeler arası anlaşılabilirlik ve Türk lehçelerinin gelişimini tespit ve takip etme açısından önemlidir. Türk lehçeleri arasında farklı düzeylerde ve konularda yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Ancak yine de incelenmesi ve aydınlatılması gereken noktaların varlığı bulunmaktadır.

Literatür taraması yapıldığı zaman Türkiye Türkçesi ile Yeni Uygur Türkçesi arasında ve Türk edebiyatı ile Çağdaş Uygur Edebiyatı arasında birçok araştırmanın yapıldığı ve yapılmakta olduğu görülmüştür. Bu çalışmaların büyük bölümü fonolojik, morfolojik veya sentaks alanlarına yöneliktir. Bir şair ya da yazarın eserlerini ele alıp inceleyen, dil bilgisi, üslup ve muhteva çalışmalarını içeren kapsamlı çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak literatür taraması yapıldığında doktora seviyesinde yapılan bu çalışmaların sayısının üç adet olduğu görülmüştür. Bu durum bize Türkiye Türkçesi ile Yeni Uygur Türkçesi arasında bu tarz çalışmaların azlığını

ve yeni çalışmaların yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle bu alanda yer alan problemlerin çözümüne ve bu alanın gelişimine katkıda bulunmak için bu araştırmanın konusunu Yeni Uygur Türkçesini ve edebiyatını temsil hüviyetine sahip çağdaş Uygur şairlerinden Teyipcan Eliyev ve onun şiirleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Teyipcan Eliyev, Çağatay Türkçesinden gelen söz varlığını eserlerine yansıtmakla birlikte daha çok Yeni Uygur Türkçesinin konuşma diline yakın bir dil kullanarak halkı şiirle buluşturmaya çalışmıştır. Onun şiirlerinde yirminci yüzyılda Uygur Türklerinin sosyokültürel durumlarındaki değişimleri ve bunların ustalıklı dile yansımalarını görmek mümkündür.

Bu çalışmada Çağdaş Uygur şairlerinden Teyipcan Eliyev'in şiirlerini inceleyerek hem lehçeler arası çalışmalara katkıda bulunmak hem de Uygur edebiyatında üretken ve önemli bir şair olan Eliyev'in şiirlerini ve onun dil özelliklerini saha araştırmacılarının dikkatine ve istifadesine sunmak amaçlanmıştır.

Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli

Başlı Araştırmalar

Teyipcan Eliyev'in şiirleri şair hayattayken “Şerk Nahşisi”, “Tinçlik Nahşisi”, “Tügimes Nahşa”, “Vetnimni Küyleymen”, “Zepmu Çiraylık Keldi Bahar”, “Bahar İlhami”, “Tallangan Şeirler”, “Töhmet Kurbani” ve “Yantaq” adlı eserlerde yayımlanmıştır. Ayrıca şairin tüm şiirleri kendisinin vasiyeti üzerine Muhemmet Rehim tarafından 1997 yılında “Teyipcan Eliyev Şiirleri” adıyla iki cilt hâlinde yayımlanmıştır.

Erkin Emet 1998'de yayımlanan Çağdaş Uygur Şiiri Antolojisi adlı eserinde 25 Uygur şairini tanıtmış ve bu şairlerin bazı şiirlerine yer vermiştir. Söz konusu 25 şairden biri Teyipcan Eliyev'dir. Emet, Eliyev'in hayatını anlatırken şu ifadeleri kullanarak sözüne başlamıştır: *“Yeni Uygur Edebiyatı'nın yaratıcılarından biri olan ve dünya çapında tanınan ünlü şair ve edebiyatçı Tayipcan ALİYEV 11 Nisan 1930'da İli vilayetinin Korgas nahiyesinde dindar bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi.”* (Emet, 1998: 114). Emet çalışmasında Eliyev'in hayatını kısaca anlattıktan sonra rubailerinden bir bölümünü transkripsiyonlu olarak vermiş ve Türkiye

Türkçesine aktarımını yapmıştır. Neşe Harbalioğlu 2016'da "20. Yüzyıl Uygur Şairlerinden Teyipcan Eliyev" isimli bir makale yayımlamıştır. Harbalioğlu çalışmasında Eliyev'in hayatı ve eserleri ile ilgili bilgiler vermiştir. 2019'da Raile Abdulvahit Kaşgarlı "Dil İlişkisi Bağlamında Teyipcan Eliyev'in Şiirlerindeki Çince Alıntılar" adlı bir makale yayımlamıştır. Kaşgarlı bu çalışmasında Eliyev'in şiirlerindeki Çince alıntı kelimeleri incelemiş, Türkçe ve Uygurca karşılıklarını vermiş ve bu alıntı kelimelerin niçin şairin şiirlerinde yer edindiğini irdelemiştir. Teyipcan Eliyev ve şiirleri üzerine Türkiye'de yapıldığı tespit edilen belli başlı çalışmalar bunlardır. Bunların yanı sıra Çağdaş Uygur Edebiyatı eserleri üzerine bizim çalışmamızla aynı doğrultuda olan ve Türkiye'de doktora düzeyinde yapılan aşağıdaki çalışmalar bulunmaktadır:

- Sevgi Öztürk (2007), Ehet Turdi "Ay Yamğuri" Metin-İnceleme-Dizin.

Sevgi Öztürk çalışmasında Çağdaş Uygur yazarlarından Ehet Turdi'nin Ay Yamğuri adlı eserini ses ve şekil bilgisi açısından incelemiştir. Hikâye metnini transkripsiyonlu olarak verdikten sonra dizin çalışması yapmıştır.

- Reyila Kaşgarlı (2014), Çağdaş Uygur Şairlerinden Memtili Tevfik Efendi'nin Şiirleri Üzerinde Dil İncelemesi (Giriş-İnceleme-Metin-Aktarma-Sözlük).

Reyila Kaşgarlı çalışmasında çağdaş Uygur şairlerinden Memtili Tevfik Efendi'nin şiirlerini transkripsiyonlu olarak verip Türkiye Türkçesine aktardıktan sonra dil bilgisi, üslup ve sözlük incelemesi yapmıştır.

- Mıhrullah Tevekkül [Miherela TAIWAIKU] (2021), Rozi Sayit'in Şiirleri (İnceleme-Metin-Aktarma).

Mıhrullah Tevekkül çalışmasında Çağdaş Uygur şairlerinden Rozi Sayit'in şiirlerini üslup ve muhteva açısından incelemiştir. Ayrıca şairin seçme şiirlerini transkripsiyonlu olarak vermiş ve Türkiye Türkçesine aktarmıştır.

- Mehmet Kaya (2025), Perhat Tursun'un "Öluvéliš Sen'iti" Adlı Romanı Üzerine Dil İncelemesi (Ses Bilgisi - Şekil Bilgisi - Sözlük).

Mehmet Kaya çalışmasında çağdaş Uygur yazarlarından Perhat Tursun'un Öluvéliš Sen'iti adlı romanını transkripsiyonlu olarak verip eseri ses ve şekil bilgisi açısından inceleyerek gramerini ortaya çıkarmıştır. Eserde bulunan kelimeleri sözlük bölümünde vermiştir.

Araştırmanın Önemi

Türkçenin çağdaş yazı dillerinden olan Türkiye Türkçesi ile Yeni Uygur Türkçesi arasındaki karşılaştırmalı ve eş zamanlı çalışmalar Türk dilinin doğusu ile batısı arasında bir köprü olması bakımından önem arz etmektedir. İki yazı dili arasındaki çalışmalar lehçeler arası anlaşılabilirliği ve kültür aktarımını kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple bu alanda yapılan her çalışma gibi bu çalışma da önem taşımaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada Uygurlar, Yeni Uygur Türkçesi ve edebiyatı ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Çağdaş Uygur şairi Teyipcan Eliyev'in Muhemmet Rehim tarafından iki cilt olarak yayımlanan şiirlerinin transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine aktarımı yapılmıştır. Ardından Yeni Uygur Türkçesinin karakteristik özellikleri incelenen metinden örneklerle gösterilerek tanıklanmıştır. Eserin kendine özgü dil özellikleri belirtilmiştir. Son olarak metnin sözlüğünü oluşturmak için gramatikal dizin çalışması gerçekleştirilmiştir. Dizin bölümünde takip edilen yöntem Dizinde Takip Edilen Yöntem başlığı altında verilmiştir.

Metnin yazıçevrimi yapılırken mısra başındaki kelimelerin ilk harfi ile özel isimlerin ilk harfi büyük harf ile yazılmıştır. Bunların dışında metnin kendi imlası korunmuştur. Metinde yer alan dipnotlar, metnin Latin alfabesine aktarımı yapılırken yine dipnot yöntemiyle gösterilmiştir. Dizin bölümünde kelimelerin ve eklerin takibinin yapılabilmesi için metinde yer alan şiirler ve mısralar Latin harflerine aktarılırken tarafımızdan numaralandırılmıştır.

Eserin sonunda “*Ruba’iylar*” (Rubailer), “*Parçılar*” (Parçalar), “*Tuyuqlar*” (Tuyuğlar) başlıkları altında numaralarla ayrılmış şiirler yer almaktadır. Bu bölümlerdeki şiirler çalışmamızın metin bölümünde orijinal metinde yer alan şekil ve numaralarla birbirinden ayrılarak verilmiştir. Ancak her yeni şiire yeni satır numarası verilmemiştir. Örneğin Tuyuqlar bölümünde 11 tuyuğ bulunmaktadır. Her tuyuğun başlığına 1, 2, 3... şeklinde bir numara verilmiştir. Fakat satır numaraları 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8... şeklinde süreğenlik göstermektedir. Bu durumun örneği aşağıda gösterilmiştir:

(394) TUYUQLAR

1

- 1 Aldida hicrimde peryad çek dédi,
 2 Soñre veslim tarini sen çek dédi.
 3 “Ne üçün” désem, “visalniñ aldida
 4 Bar kıyin bir imtihanlık çek” dédi.

2

- 5 Çölde kılsammu ne hacet at maña,
 6 Siñdi Mecnun dep çiraylık at maña.
 7 Kıni, sen Leyli, méni ölme déseñ,
 8 Oķ kılip kırpıkliriñni at maña.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın veri kaynağını, Muhemmet Rehim’in 1997’de, Pekin’de, Milletler Neşriyatı’nda yayımlamış olduğu “Teyipcan Éliyev Şé’irliri” isimli iki ciltlik eser oluşturmaktadır. Teyipcan Eliyev’in şiirleri, şairin hayatta olduğu dönemde farklı kitaplarda ve farklı yerlerde yayımlanmıştır. Yayımlanmış olan bu şiir kitaplarındaki şiirlerin hepsini bir arada kronolojik olarak barındırması ve eserin ön sözünde belirtildiği üzere daha önce yayımlanmamış bazı şiirleri de içermesi bakımından Muhemmet Rehim’in bu çalışması kullanılmıştır.

Veri Analizi

Teyipcan Eliyev’in şiirleri transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine aktarıldıktan sonra şairin üslubu, eserin genel dil özellikleri ve gramatikal dizin bağlamında incelemeye tabi tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ UYGUR TÜRKÇESİ VE ÇAĞDAŞ UYGUR EDEBİYATI

1. Uygurlar

Çin kaynaklarına göre Uygurlar başlangıçta, günümüzde Çin toprakları içinde bulunan Sarı Irmak'ın kuzey kesimlerinden başlayıp Kansu, Çinhey ve Şensi eyaletlerini içine alarak Tarım nehrinin kuzey kesimlerine kadar olan bölgede yaşamaktadır. MÖ 3. yüzyılda Orhun ve Selenge nehirleri arasında kalan bölgeye çekilirler (Kaşgarlı, 1998: 4).

MÖ 3. yüzyılda Hunlar Orta Asya'da büyük bir devlet ve güçlü bir devlet teşkilatı kurar. Uygurlar da bu birliğe katılarak devlet içerisinde önemli bir yer tutar (Kaşgarlı, 1998). Hunların zayıflaması ile Uygurlar, Selenge ırmağının batısından Yenisey ırmağına kadar uzanan alanda küçük bir devlet kursalar da daha sonra 606'da Göktürk Devleti'nin idaresine girerler (Caferoğlu, 1984: 149).

Göktürk Devleti'nin gücünü kaybetmeye başlaması ile Uygurlar, Karluk, Basmıl ve Dokuz Oğuzlar'ı yanlarına çekerek büyük bir ordu oluşturur ve 744'te Uygur Devleti'ni kurarlar (Kaşgarlı, 1998: 5). 840 yılında Kırgızlar, Uygur Devleti'ne son verirler. Bu tarihten sonra Uygurlar batıya ve güneye harekete geçerler. Kalabalık bir Uygur grubu Tarım Havzası'na yerleşir ve burada Hoço-Uygur Devleti'ni kurar. Diğer gruplar Karluklar ve Çinliler ile karışır. Türk boylarını tekrar bir araya toplayan Karluklar, başkenti Kaşgar olan Karahanlı Devleti'ni kurar. Satuk Buğra Han zamanında İslamiyet resmî din kabul edilir. Diğer Türk boyları gibi Uygurlar da büyük gruplar hâlinde Müslüman olmaya başlar. Bu durum Türk tarihini şekillendiren önemli olaylardan biridir (Ay, 2007: 26).

13. yüzyılın başlarında Türk topluluklarının yaşadıkları coğrafyanın çok büyük bir bölümü Moğol istilasına maruz kalır. Uygurlar, Moğol devlet yapılanması içinde gönüllü olarak büyük katkılarda bulunur. Cengiz Han'ın ölümünden sonra Uygurların yaşadığı bölgede Cengiz'in büyük oğlu Çağatay Han hüküm sürer. 15. ve 16. yüzyılda bölgenin kontrolü Moğollar ve Çinlilerin elindedir (Bozkurt, 1992: 270-271). Mançular, Oyrat Moğol Devleti'ni yıktıktan sonra 1759'da Doğu Türkistan'ı işgal eder. Uygurlar Mançu-Çin işgaline karşı sık sık ayaklanır. Bu ayaklanmalar neticesinde 1863'te Doğu Türkistan İslam Devleti kurulur. Ancak 1877'de Mançu-

Çin istilasında yıkılır (Kaşgarlı, 1998: 10). Mançular tarafından 1844'te Doğu Türkistan'a "Yeni Sınır", "Yeni Toprak" anlamına gelen "Şiñcañ" veya "Sinkiañ" adı verilir. Konu ile ilgili çalışmasında Aşçı (2004) da şu bilgileri verir: *Çin Halk Cumhuriyetinin işgali altındaki Doğu Türkistan (işgalcilerin tabiri ile Sincan-Uygur Özerk Bölgesi) 20.yy'ın başlarından (1911) günümüze kadar devam ede gelen korkunç bir soykırımla mücadele etmek zorunda kalmıştır.* Mançu-Çin istilası 1911'de sona erer ve Çin'de cumhuriyet ilan edilir. Doğu Türkistan'ın idaresi de valiler tarafından gerçekleştirilir. Bu süreçte yeni Uygur ayaklanmaları görülür. Millî kurtuluş mücadelesi sonucunda Hoca Niyaz Hacı önderliğinde millî bir hükûmet kurulur ancak bu hükûmet Çin-Rus işbirliği ile kısa sürede dağıtılır (Kaşgarlı, 1998: 11). 1944'te Üç Vilayet İnkılabı ile Doğu Türkistan bağımsızlığını üçüncü defa ilan eder. Fakat beş yıl sonra bu hükûmet de Çin-Rus işbirliği ile yıkılır (Kasapoğlu Çengel, 2000: 21).

1949'da Komünist Çin kontrolüne giren Doğu Türkistan'da Uygurlar tarihlerinin en zorlu günlerini yaşamaya başlar. 1966-1976 arasında uygulanan Kültür Devrimi, Uygurları asimile etmeyi amaçlar. 1955'te Doğu Türkistan'a "Şincan Uygur Otonom Bölgesi" adı verilir (Alptekin, 1970: 15). 1976'da Mao'nun ölümüyle yönetimi ele geçiren Dörtlülük döneminde Doğu Türkistan'da ekonomi, kültür, din ve seyahat alanında nispeten bir rahatlama gerçekleşir (Alptekin, 1970: 15). Mao'nun ölümünden sonra gelen hükûmet 1979'da, "Kültür Devrimi" döneminde yapılan hataları ve yanlışları açıklayarak Türklere yapılan zulmü gözler önüne serer (Gömeç, 2001: 83).

1988'de Urumçi'de üniversite öğrencileri tarafından başlatılan hareket, rejime ve büyük Çin'e karşı Pan-Türkist hareketler olarak değerlendirilir. Bunun sonucunda Doğu Türkistan'ın birçok bölgesinde Çin zulmüne karşı ayaklanmalar olur. Ancak bu olaylar neticesinde en az on üç bin kişinin tutuklandığı, çok sayıda kişinin de kurşuna dizildiği tahmin edilmektedir (Gömeç, 2001: 83).

Çin kaynaklarına göre Doğu Türkistan'daki Uygurların nüfusu 1990 yılı itibarıyla 7 milyonun üzerindedir. 1940'lı yıllarda Doğu Türkistan Eyalet Hükûmeti'nin yaptırdığı araştırmaya istinaden yapılan bir çalışmada ise, 1991 yılı itibarıyla Uygur Türklerinin nüfusu 19 milyon civarında tahmin edilmektedir. 2010 yılındaki resmî sayıma göre bölgedeki Uygurların nüfusu 11 milyon olarak gösterilir.

Uluslararası Türkistanlılar Yarımlaşma Derneği (TÜRKİSTANDER), Doğu Türkistan'daki Uygurların nüfusunu 2018 yılı itibarıyla 30 milyon olarak verir (Öztürk, 2020: 15). Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve diğer ülkelerde bulunanlarla beraber Uygurlar günümüzde resmî rakamlara göre en az 12 milyonluk -gayriresmî rakamlara göre 30 milyonu aşkın- nüfusuyla Yeni Uygur Türkçesi yazı dilinin kaynağını oluşturmaktadır.

2025 yılı itibarıyla Çin hükûmetinin Doğu Türkistan'da Uygurlara karşı olan adaletsiz tutumu devam etmektedir. 2010 yılından itibaren uygulanmaya başlanan programla birlikte okul öncesi eğitimden itibaren eğitim-öğretimin tüm aşamalarında eğitim dili olarak sadece Çince kullanılmasına izin verilmektedir. Uygurlar, bu zor şartlar altında dil ve kültürlerini yaşamaya ve yaşatmaya çalışmaktadır. Yeni Uygur Türkçesi ve Çağdaş Uygur Edebiyatı da böyle bir zeminde karşımıza çıkmaktadır (Abdulahit Kaşgarlı, 2014: 143).

2. Yeni Uygur Türkçesi

Yeni Uygur Türkçesi günümüzde başta Doğu Türkistan ve Kazakistan'da yaşayan Uygurlar olmak üzere dünya geneline yayılmış, resmî kaynaklara göre on bir milyon civarında konuşuru bulunan bir yazı dilidir. Yeni Uygur Türkçesi; sırasıyla Eski Uygur, Karahanlı ve Çağatay Türkçesinin devamı niteliğinde kabul edilmektedir. Günümüzde Özbek Türkçesi ile beraber Yeni Uygur Türkçesi, Çağatay Türkçesini en iyi temsil eden iki lehçeden biri olarak değerlendirilmektedir. Türk lehçelerinin sınıflandırılmasında Radloff, Samoyloviç, Ramsted, Rasanen ve Lars Johanson gibi araştırmacıların önemli tasnifleri bulunmaktadır. Son yapılan önemli lehçe tasniflerinden biri olan Reşit Rahmeti Arat'ın tasnifinde, Türk lehçeleri ses özelliklerine göre Türk Lehçe Grupları ve Türk Şive Grupları olmak üzere şu şekilde tasnif edilir:

A. Türk Lehçe Grupları:

I. r- grubu (r ~ z, l ~ ş, s- ~ y-) (Çuvaş)

II. t- grubu (t ~ d, s- ~ y-) (Yakut)

B. Türk Şive Grupları:

- I. d-grubu (adağ, tağ, tağlığ, ƙalğan) (Sayan)
- II. z-grubu (azağ, tağ, tağlığ, ƙalğan) (Abakan)
- III. tav-grubu (ayağ, tav, tavlı, ƙalğan) (Kuzey)
- IV. tağlı-grubu (ayağ, tağ, tağlığ, ƙalğan) (Tom)
- V. tağlığ-grubu (ayağ, tağ, tağlığ, ƙalğan) (Doğru)
- VI. dağlı-grubu (ayağ, dağ, dağlı, ƙalan) (Güney)

Arat'ın tasnifinde Karluk lehçeleri olan Özbekçe ve Yeni Uygurca şive gruplarından V. tağlığ (Doğru) grubunda yer almaktadır (Buran ve Alkaya, 2018: 17-18). Türk lehçeleri ile ilgili önemli bir tasnif de Talat Tekin tarafından yapılır. Talat Tekin, kendi çalışmasından önce yapılmış olan tasnifleri değerlendirir, eksik yönlerini ortaya koyduktan sonra kendi tasnifini verir. Tekin'in tasnifinde Halaç Türkçesi, Çuvaşça gibi eski bir lehçe olarak değerlendirilir ve Türk lehçeleri on iki ana gruba ayrılır (Buran ve Alkaya, 2018: 18). Talat Tekin'in Türk lehçeleri tasnifi şu şekildedir:

- I. Grup: (l/r grubu) Çuvaşça. Genel Türkçedeki ş/z'ye karşılık Çuvaşçada l/r bulunur. Ayrıca Eski Türkçedeki /d/ Çuvaşçada /r/ olur. *ura* “ayak” <ET adağ
- II. Grup: (hadağ) Halaçça. Ana Altaycadaki kelime başı /h-/ ve Eski Türkçedeki /d/ korunur. *hadağ* “ayak”
- III. Grup: (atağ) Yakutça. Genel Türkçedeki söz içi /d/ Yakutçada /t/, /y/ ise /s/ olur. *atağ* “ayak”
- IV. Grup: (adağ) Tuva, Karagas. Eski Türkçedeki /d/ korunur.
- V. Grup: (azağ) Hakas; Orta Çulım, Yukarı Tom diyalektleri; Sarı Uygurca. Eski Türkçedeki /d/ bu lehçelerde /z/ olur. *azağ* “ayak”
- VI. Grup: (tağlığ) Kuzey Altay Diyalektleri. Ek sonundaki damak ünsüzü /g/ korunur.
- VII. Grup: (tūlu) Altayca. Eski Türkçedeki /ağ/ ses grubu /ū/ olur.
- VIII. Grup: (tōlū) Kırgızca. Eski Türkçedeki /ağ/ ses grubu /ō/ olur.
- IX. Grup: (tağlığ) Özbekçe, Yeni Uygurca. Çok heceli sözlerin sonundaki /g/'ler /k/, /ğ/'ler /ƙ/ olur.
- X. Grup: (tawlı) Kıpçak grubu

XI. Grup: (tağlı) Salar diyalekti

XII. Grup: (dağlı) Oğuz grubu

Talat Tekin'in tasnifinde Yeni Uygurca, Özbekçe ile birlikte IX. Grup, ayak/tağlık grubunda yer almaktadır (Akar, 2005: 50).

1925 yılına kadar Arap harflerine dayalı alfabe kullanan Uygur Türkleri, bu tarihten sonra siyasi müdahaleler ile farklı alfabeler kullanmaya başlar. Sovyetler Birliği'nde yaşayan Uygur Türkleri 1925-1930 yılları arasında değişikliğe uğratılmış Arap alfabesini kullanırlar. 1930-1947 yılları arasında Latin alfabesini kullanırlar. 1947'den itibaren Kiril alfabesini kullanmaya başlarlar (Öztürk, 1997: 3). Kazakistan'da yaşayan Uygur Türklerinin kullandığı Kiril alfabesinde 41 harf bulunmaktadır (Yazıcı Ersoy, 2007: 363). Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur Türkleri Arap alfabesini kullanmayı sürdürürler. 1974 yılında Latin alfabesini kullanmaya başlasalar da bu uygulamaya 1983 yılında son verilir. Günümüzde Doğu Türkistan'da bazı ilaveler yapılmış ve fonetik ayrıntılara inilmiş Arap alfabesi kullanılmaktadır (Öztürk, 2020: 16). Doğu Türkistan'da kullanılan Arap menşeli Uygur alfabesinde 32 harf bulunmaktadır (Yazıcı Ersoy, 2007: 363).

Doğu Türkistan'da kullanılan Uygur alfabesinde “a, e, é, i, o, ö, u, ü” olmak üzere 8 ünlü vardır (Öztürk, 2020: 19). “b, c, ç, d, f, g, ğ, h, ħ, j, k, q, l, m, n, ñ, p, r, s, ş, t, v, y, z” olmak üzere 24 ünsüz bulunmaktadır (Öztürk, 2020: 20).

Müşterek Orta Asya Türk yazı dili olan Çağatay Türkçesi 1900'li yıllara kadar Uygurlar tarafından da yazı dili olarak kullanılır. 1930'lardan itibaren Urumçi ağızı Yeni Uygur Türkçesinin standart yazı dili hâline gelir. Doğu Türkistan'da konuşulan Uygur ağızları araştırmacılar tarafından genellikle üç grupta toplanmaktadır.

1. Merkezî ağız grubu (Urumçi, Kumul, Turfan, Gulca, Kaşgar-Atuş, Tarım)
2. Hoten ağız grubu (Guma, Karikaş, Elçi, Lop, Keriye)
3. Lopnor ağız grubu (Döñkötan, Kara, Miren)

Bunlardan Merkezî ağız grubu ve Hoten ağız grubu birbirine yakınlık gösterirken Lopnor ağız grubu bazı hususiyetleri ile Kırgız Türkçesine yakınlık göstermektedir (Kasapoğlu Çengel, 2013: 142).

1. Merkezî Ağız

Önceden İdikut Uygur Devleti'nin günümüzde de Şıncan Uygur Muhtar Bölgesi'nin başkenti olan Urumçi şehri bu ağzın merkezidir. Bu ağz grubu edebî dile en yakın ağz grubudur (Gafuroğlu, 1989: 29-30).

2. Hoten Ağzı

Hoten ağzı; Doğu Türkistan'ın güneybatısındaki Hoten, Niye, Çiriye, Keriye, Lop ve Guma nahiyelerinin yerel ağzlarını içine alır. Hakaniye lehçesinin kimi özelliklerini koruması, ünlü ve ünsüzlerde değişme hadiselerinin yoğun olması, fiil tabanlarına da -ğak, -kak, -geke, -ğuluk, -kuluk, -geke, -güllük, -küllük, -lığ ve -lik gibi eklerin gelmesi ve isim-fiillerin cümlede yüklem olarak kullanılabilmesi gibi özellikleri ile diğer ağzlardan ayrılır (Yazıcı Ersoy, 2007: 362).

3. Lopnor Ağzı

Lopnor, Tarım nehrinin aşağı kısmından orta kısmına kadar olan bölgedir. Bu bölgede yaşayanlara Kara Koşunlular da denmektedir. Lopnor ağzı bu bölgede konuşulmaktadır (Yazıcı Ersoy, 2007: 362).

Bu ağz; kelimenin birinci ve ikinci hecelerindeki /a/ ve /e/ seslerinin daralmaması, ilk hecedeki /o/ ve /u/ seslerinin sonraki hecelerdeki ünlülere olan dudaklaştırma etkisinin ve asimilasyonunun güçlü olması gibi özellikleri ile Çağdaş Uygur edebî dilinden biraz farklıdır. Bu bakımdan Lopnor ağzı özellikle Kırgız Türkçesine yakınlık göstermektedir (Öztürk, 1997: 2-3).

3. Çağdaş Uygur Edebiyatı¹

1900'lü yılların başında Türkiye'den Doğu Türkistan'a giden öğretmenlerin faaliyetleri, Doğu Türkistan dışında eğitim alan aydınların geri dönmesi ve İsmail Gaspıralı'nın fikirlerinin etkisiyle Çağdaş Uygur Edebiyatının temelleri atılır. (Kaşgarlı, 2014: 6) 1905 yılından sonra Turpan, Piçan, Guçuñ, Kumul, Gulca, Aksu, Kuça, Kaşgar ve Hoten gibi yerlerde cedit okulları açılır. Bu okullar sayesinde aydın bir nesil yetismeye başlar. Özellikle Gaspıralı'nın "Dilde, fikirde, işte birlik." şiarının

¹ Burada bahsi geçen Çağdaş Uygur Edebiyatı, yalnızca Doğu Türkistan'da oluşan ve gelişen Uygur edebiyatıyla ve bu edebiyatın 1900'lerin başından günümüze kadar olan durumuyla sınırlıdır.

etkisiyle ve eğitimdeki reformlarla birlikte toplumun cahillik ve esaretten kurtulma düşüncesi halk içinde büyük ilgi görür. Bu fikirlerin etkisiyle çıkarılan gazetelerle yayıncılık faaliyetleri yayılıp gelişmeye başlar (Kaşgarlı, 2014: 7-8). 1911’de Kaşgar’da “*Añ*” (Fikir) gazetesi, 1917’de Urumçi’de “*Yeni Hayat*” gazetesi, 1922’de İli’de “*İli Déhkanliri*” (İli Çiftçileri) yayınlanmaya başlayan ilk gazetelerdendir (Kaşgarlı, 2014: 9).

Gazetecilik faaliyetlerinin artması Çağdaş Uygur Edebiyatının gelişmesinde önemli bir rol oynar. 1920’li ve 1930’lu yıllarda Batı edebiyatının etkisiyle hikâye, roman ve tiyatro türünde eserler ortaya çıkmaya başlar. Şiir, hikâye, makale ve tercüme gibi eserler bu gazetelerde kendilerine yer bulur. Yazarlar çeşitli mahlaslar kullanarak eserlerini yayımlarlar. Gazetelerin yanı sıra “*Cahangirlikke Karşı Birliksep Jurnalı*” (Emperyalizme Karşı Birlik Dergisi), “*Helk Birlik Sépi Jurnalı*” (Halk Birliği Dergisi) ve “*İttipak Jurnalı*” (İttifak Dergisi) gibi birçok dergi yayımlanır. Halkı hürriyet konusunda bilgilendirme ile birlik beraberlik temaları işlenir. Ancak 1949’da komünist Çin yönetiminin başa geçmesiyle gazetelerin çoğu kapatılır. Bazılarının da adı ve konusu değiştirilerek Çin devlet denetiminde yayın yapmasına izin verilir (Kaşgarlı, 2014: 11).

1934-1937 yılları arasında Doğu Türkistan’da eğitim, tarım, ulaşım, ticaret ve sanayi alanları önemli gelişim gösterir. Bu dönemde Çağdaş Uygur Edebiyatı; Rus edebiyatı ve o dönem Rus işgali altında olan Özbek, Kazak ve Tatarların edebiyatları ile tanışma imkânı bulur. Başta Tolstoy, Çehov, Puşkin, Gogol vb. Rus yazarların eserleri Uygurlar tarafından takip edilir. Özbek yazarlardan Hurşid Reşid’in tiyatro eserleri ile Gapurgulam’ın şiirleri, Kazak şair Cambul’un şiirleri, Kazak halk şairi Abay’ın “Halk Sözleri”, Tatar şairlerinden Abdulla Tokay’ın şiirleri Uygurlar tarafından sevilerek okunur (Kaşgarlı, 2014: 14). Bu dönemde Uygur aydınlarının önderliğinde kurulan “Sanayinepise”ler tiyatro eserlerinin sahnelenmesinde önemli rol oynar. Eserlerin sergilenmesi ve halk tarafından ilgi görmesi tiyatro eserlerinin sayısının artmasını sağlar. 1937-1942 yılları arasında Çin zulmü bir kez daha kendini gösterir. Bu süreçte birçok yazar ve şair tutulur, hapse atılır ya da öldürülür. Üç dört yıllık bir rahatlama dönemi ile büyük bir gelişme gösteren Çağdaş Uygur Edebiyatı da 1937-1942 yılları arasında durma noktasına gelir (Kaşgarlı, 2014: 17).

12.11.1944 tarihinde kuzeydeki üç vilayeti (İli, Kaşgar, Tarbagatay) esas alan Doğu Türkistan Cumhuriyeti kurulur. Cumhuriyet idaresinde geçen yaklaşık beş yıllık sürede edebî faaliyetlerde bir hızlanma görülür (Kaşgarlı, 2014: 17). Çağdaş Uygur Edebiyatının ilk romanı kabul edilen “*Kanlı Yer*” (Kanlı Yer) de Muhammet İmin Tohtayov tarafından 1945’te kaleme alınır (Kaşgarlı, 2014: 20).

1949-1966 arasında uygulanan “Tüm Çiçekler Eşit Açılmalı, Tüm Fikirler Özgürce Dile Getirilmeli” politikası ile kaleme alınan eserlerde komünist yönetim övülür ve yeni yönetimden beklentiler dile getirilir. İdeoloji dönemin edebî eserlerine nüfuz eder ve dönemin eserlerinde siyasi konularla yoğun şekilde karşılaşılır (Abdulahit Kaşgarlı, 2014: 136).

1966’da başlayan Kültür Devrimi ile Uygurlar ve kültürlerinin yok edilmesi amaçlanır. Birçok aydın hapse atılır, Uygurca basım ve yayım faaliyetleri yasaklanır. Nim Şehit ve Rozi Kasim gibi yazar ve şairler dönemin siyasi zulümleri sonucunda hayatlarını kaybederler. Bu süreçte eser yazmaya devam eden aydınlar bu eserlerini kültür devriminin sonlarına kadar saklamak zorunda kalır. Kültür Devriminin sonlarına doğru siyasi yönü ağır edebî özellikten uzak eserler yayımlanmaya başlar. Çağdaş Uygur Edebiyatının bu on yıllık sürecinde özgün eserlerden ziyade tercüme eserler ön plana çıkar. Başta Mao Zhuxi’nin şiirleri olmak üzere Çince’den Uygurcaya birçok eser tercümesi yapılır. Bu dönemde Çince’den tercüme edilen eserlerin tercüman komisyonunda bulunan Abdukerim Hoca; L. Mutellip, Nim Şehit, Teyipcan Eliyev, Elkem Ehtem ve Abliz Naziri gibi şairlerin şiirlerini Çinceye tercüme ederek Uygur edebiyatının Çinli okurlarla buluşmasının yolunu açar. Çince’den yapılan tercümeler vasıtasıyla ve komünist rejimin baskılarıyla rejimi övmek için yazılan siyasi ağırlıklı edebî yazıların etkisiyle bu dönemde Çince’den Uygurcaya çok sayıda alıntı kelime girer ve zamanla bu kelimeler Uygurcaya yerleşir. Uygurlar ve Çağdaş Uygur Edebiyatı açısından zorluklarla ve acılarla geçen Kültür Devrimi 1976’da Mao Zedong’un ölümüyle sona erer (Abdulahit Kaşgarlı, 2014: 137-138).

Kültür Devriminin sona ermesiyle beraber Çin, liberalleşme ve dışa açılma politikası uygulamaya başlar. Bu politika Doğu Türkistan’a yönelik yumuşama siyasetini de beraberinde getirir. Bunun neticesinde Uygur edebiyatında bir hareketlilik yaşanır. Kültür Devriminde yazılıp saklanan eserler büyük bir hızla

yayımlanmaya başlar. Devrimi konu edinen birçok hikâye ve şiir yayımlanır. Bu eserlerde Kültür Devrimi döneminde yapılan yanlışlıklar eleştirilir (Kaşgarlı, 2014: 27-28).

1980’den sonra “Guñga Şiir” hareketiyle postmodern şiir anlayışı yayılmaya başlar. 1990’lara kadar şiir ağırlıklı ilerleyen Uygur edebiyatında hikâye ve roman sayısında artış yaşanır. Fakat kısa zaman sonra Çin zulmü tekrar baş gösterir. 1990’lı yıllarda ve 2000’li yıllarda Uygur tarih kitapları kütüphanelerden ve evlerden toplatılır. Bu kitapların yazarları hapse atılır. 2000’lerden itibaren internet aracılığıyla edebî eserleri yayımlamak ve bu eserlere ulaşmak kolaylaşır. Fakat Çin yönetimi Uygurca basın yayım faaliyetlerine finansal kısıtlamalar getirmeye başlar. Ayrıca Uygurca internet sitelerine yoğun bir sansür uygular. Bunlara ek olarak Doğu Türkistan’da ana dil eğitiminin yasaklanması, anaokulundan itibaren Çince öğrenmenin zorunlu hâle getirilmesi gibi etkenler Uygurlar’ın insanca yaşamasının önüne geçmekle birlikte Uygur edebiyatının ve Yeni Uygur Türkçesinin gelişiminin önündeki en büyük zorluk ve engeli teşkil etmektedir (Abdolvahit Kaşgarlı, 2014: 139-141).

3.1. Çağdaş Uygur Edebiyatında Şiir

Coşkulu anlatıma, metaforlara, kolay ezberlenme ve kadim bir geleneğe sahip olan şiir, Çağdaş Uygur Edebiyatında en çok eser verilen edebî türdür. 1900’lerin başında Uygurlar arasında ceditçilik hareketleri önemli bir yere sahip olur. Usul-i cedit okullarında yetişen şairler şiirlerinde halkı uyandırma, baskıya karşı isyan etme ve halkı cehaletten kurtulmaya teşvik etme konularını yoğun şekilde işlerler. Çağdaş Tatar Edebiyatının, özellikle de Abdulla Tokay’ın şiirlerinin çağdaş Uygur şairlerine etkisi büyük olur. Bu dönemin en önemli isimlerinden biri Abdulhalik Uygur’dur. Abdulhalik Uygur’un “*Oyğan*” (Uyan) ve “*Açıl*” (Açıl) adlı şiirleri halkı bilinçlendirme açısından önem arz eder ve kendisinden sonraki şairleri etkiler (Kaşgarlı, 2014: 35).

Yirminci yüzyılın ilk yarısında çağdaş Uygur şiirinin en önemli temsilcileri arasında Abdulhalik Uygur, Abdukadir Damolla, Kutluk Hacı Şevki ve Lutpulla Mutellip gibi isimler gelmektedir. Ayrıca 1930’lardan sonra Muhemmet Sıdık, Noruzov, Ömer İmin, Teyipcan Eliyev, Zunun Kadiri, Tursun Kahar, Abdurehim

Ötkür, Kurban İmin vb. birçok Uygur şair, baskı ve zulümlere rağmen verdikleri eserlerle hem halkın sesi olurlar hem de Çağdaş Uygur Edebiyatının devamlılığını ve gelişmesini sağlarlar (Kaşgarlı, 2014: 42-43).

1949'dan Kültür Devrimine kadar diğer edebî türler gibi şiirlerde de komünist rejim övülür, yeni yönetimden beklentiler ve halkın umutları anlatılır. Teyipcan Eliye'in bu dönemde kaleme aldığı "*Şikayet*", "*Oyğınaylı Dehkanlar*" (Uyanalım Çiftçiler), "*Mavcuşiğa Het*" (Mao'ya Mektup), "*Melimiz Aldidin Poyiz Ötidu*" (Mahallemizin Önünden Tren Geçiyor) ve "*Su Keldi*" şiirleri dönemin şiir özelliklerini yansıtmaktadır. Dönemin siyasi baskısına rağmen şairler sayıları az da olsa aşk, vatan ve doğa sevgisi gibi konuları işleyen lirik şiirler de yazarlar. Buna örnek olarak Teyipcan Eliyev'in "*Tügimes Naşsa*" (Bitmeyen Şarkı), "*Yolluq Alma*" (Uğurlanan Elma) ve "*Veten Heqqide Ğezel*" (Vatan Hakkında Gazel) şiirleri örnek gösterilebilir (Abdolvahit Kaşgarlı, 2012: 346-347). 1950-1960 yılları arasında yazılan şiirler arasında yergi türünde şiirlerin olması ayrıca dikkat çekicidir. Teyipcan Eliyev'in "*Valaştekkürovniñ Ölümü*", "*Sañ Mudiriniñ Ziyandaşka Karşı Acayip Tedbiri Heqqide Koşak*" (Depo Müdürünün Zararlı Şeye Karşı Acayip Tedbiri Hakkında Koşuk), Mömin Sepiri'nin "*Meclisler Macrası*" (Meclisler Kavgası), "*Quluplangan Kabinét*" (Kilitlenen Oda) gibi şiirler bu dönemde yazılan önemli yergi şiirlerindendir (Abdolvahit Kaşgarlı, 2012: 448).

Kültür Devrimi döneminde Uygur halkının duygu ve düşüncelerine tercüman olan, millî ve tarihî konuları işleyen yazar ve şairler "milliyetçi, ayrılıkçı, Türkçü" gibi suçlamalarla sürgüne gönderilir, hapse atılır ya da katledilir. Uygur kültürü ve edebiyatını yok etme politikası uygulanır. Başta aydınlar olmak üzere Uygur halkı bu dönemde çok büyük zorluklarla karşı karşıya kalır. Yazar ve şairlerin eser yazması ve yayımlaması yasaklanır. Ancak tüm bu zorlu koşullara rağmen yazmaya ve üretmeye devam eden edipler, yıllarca gizli saklı yazdıkları bu eserleri Kültür Devriminin sona ermesi ile 1980'li yıllarda yayımlama fırsatı bulurlar (Kaşgarlı, 2014: 45-46).

1976'da Kültür Devriminin sona ermesiyle birlikte diğer edebî türlerle beraber şiirde de büyük bir gelişme görülür. Devrim döneminde yazmaları yasaklanan edipler büyük bir hızla eser vermeye başlarlar. İlk dönemlerde Kültür Devriminde yapılan saçmalıklar ve yanlışlıkları konu alan eserler yoğunluktadır.

Örneğin Teyipcan Eliyev “*Şum Bala*” (Uğursuz Çocuk) şiirinde solculuğu “şum bala”ya benzeterek halkın nefretini şu şekilde ifade eder: “*şundaķ bala törelse yene / boķup ķoyķuluķ bōşūkidila*” (öyle çocuk doğarsa yine / boķuvermeli beşikte). Bu dönemde şairler şiirde var olan kalıplardan sıyrılarak modern tarzda özgün şiirler yazmaya başlarlar. Şairler yıllardır süregelen siyasi eser verme, siyasete hizmet etme işkencesinden kurtularak özgür ve özgün eserler ortaya çıkarırlar. Böylece şiirlerin edebî seviyesinde, anlatım tarzında, şekillerinde ve konularında büyük bir değişme ve gelişme yaşanır (Kaşgarlı, 2014: 48-49).

1980’lerin ortalarından itibaren “Guńga Şiir” (Net Olmayan Şiir) veya “Yéniķe Şiirlar” (Yeni Şiirler) adıyla anılan ve sembolik yönü ağır basan serbest şiir türü genç Uygur şairler tarafından benimsenir ve bu tarzda yazılmış pek çok eser yayımlanır. Bu dönemde birçok aşk şiiri yazılır. Bu aşk şiirlerinde sevgili hürriyeti, tan ve bahar kurtuluşu, tün ve kış ise esareti sembolize etmektedir. Çağdaş Uygur Edebiyatında edebî türler içinde en çok rağbet gören tür olan şiir, 1990’lı yıllardan itibaren yerini yavaş yavaş romana bırakır. 1900’lerin başından beri şiir merkezli gelişen Çağdaş Uygur Edebiyatı, 1990’lardan itibaren roman ve öykü merkezli bir edebiyat hüviyetine kavuşur (Abdulahit Kaşgarlı, 2012: 355-356).

4. Teyipcan Eliyev

Teyipcan Eliyev, 11 Nisan 1930’da Doğu Türkistan’ın Gulca şehrine bağlı Korgas ilçesinde dünyaya gelir. İlkokul ve ortaokul eğitimini burada tamamlar. Ayrıca dinî mektepte de eğitim görür. Küçük yaşlarda edebiyata ilgi duymaya başlar. *Şincañ Géziti* ve *İli Géziti*’nde yayımlanan şiirleri takip eder, klasik Uygur edebiyatının önemli temsilcilerinden Nevai, Növbite ve Meşrep gibi şairlerin eserlerini inceler. Özellikle Nevai’nin Eliyev üzerinde büyük etkisi olur. Abdullah Tukay, Abay, Ömer Muhemmedi, Hamit Alimcan, Puşkin ve Mayakovski gibi önemli şairlerin şiirleri ile tanışır. Şiire olan ilgisi zamanla artan Eliyev, *Cüriti* mahlasıyla şiirler yazmaya başlar (Abdulahit Kaşgarlı, 2017: 295-296).

1944’te Üç Vilayet İnkılabı başladığı zaman orduya katılıp asker olmayı ister ancak yaşı küçük olduğu için bu isteği gerçekleşmez (Abdulahit Kaşgarlı, 2017: 296). 1948’de Gulca’ya gider ve Üç Vilayet İnkılabı hareketinin yayın organı olan Alga gazetesinde çalışır. 1950’de Urumçi’ye gider ve 1955 yılına kadar Şincan

Eyaleti Kültür Müdürlüğü Edebiyat-Sanat Bölümünde müdürlük yapar. 1955 yılından 1958 yılına kadar Özerk Bölge Parti Komitesi Propaganda Bölümü Edebiyat-Sanat Komitesinde başkan yardımcılığı, Özerk Bölge Edebiyat-Sanat Birliği Parti grubunda başkan yardımcılığı, Şincan Yazarlar Birliğinde özel kalemlik, Tarım dergisinde baş editörlük gibi görevlerde bulunur (Harbalioğlu, 2016: 98).

Dönemin birçok şairinin de yaptığı gibi Uygurların kurtuluşunu ve bağımsızlığını vadeden Çin komünistlerine güvenerek 1953'te Çin Komünist Partisine üye olur (Abdolvahit Kaşgarlı, 2012: 296). Eleştirel şiirleri nedeniyle 1957-1960 yılları arasında çok fazla eleştirilir ve sürgüne gönderilir. 1966-1976 yılları arasındaki Kültür Devrimi döneminde ise daha sıkıntılı günler geçirir (Harbalioğlu, 2016: 98).

1982-1984 yılları arasında Yugoslavya, Kazakistan ve Özbekistan gibi ülkelerde birtakım ziyaretlerde bulunur ve konferanslara katılır. 1984'te Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Folklor Araştırmaları Dairesi tarafından Eskişehir'de düzenlenen Halk Edebiyatı Semineri'ne katılır. Türkiye'de bulunduğu sırada TRT'de bir televizyon programına katılır. Teyipcan Eliyev 1986 yılında kansere yakalanır. Hastalığını atlatamayan Eliyev, 19 Şubat 1989'da Urumçi'de hayata gözlerini yumar (Abdolvahit Kaşgarlı, 2012: 297).

Teyipcan Eliyev 1945'te yazdığı *Ceñçi Aqamğa* adlı şiiri ile edebî hayata adım atar. Eliyev, edebî hayatı boyunca birçok şiir kaleme alır. Bu şiirleri; 1951'de *Şerk Nağşisi*, 1954'te *Tinçlik Nağşisi*, 1957'de *Tügimes Nağşa*, 1963'te *Vetinimni Küyleymen*, 1980'de *Zepmu Çiraylık Keldi Bahar*, 1984'te *Bahar İlhami*, 1985'te *Tallanğan Şeirler*, 1985'te *Töhmet Kırbani*, 1989'da *Yantaq* adlı eserlerde yayımlanır. Ayrıca, Eliyev'in tüm şiirleri 1997'de iki ciltlik *Teyipcan Eliyev Şeirleri* adlı eserde bir araya getirilerek yayımlanır (Abdolvahit Kaşgarlı, 2012: 297-298).

Teyipcan Eliyev, şiirleri dışında sosyal ve siyasi konulu makaleler, eleştiri yazıları; *Nevai Ğezelliri*, *Uygur Klassik Edebiyatidin Nemuniler*, *Nizari Dastanliri* gibi klasik eserler de yayımlar. Çüy Yüen'in Cudalık Zari adlı eserini ve Mavcuşi'nin şiirlerini tercüme eder. On İkki Muqam'ın sözlerini düzenler ve notaya hazırlanmasında önemli rol oynar (Harbalioğlu, 2016: 99). Hayatı boyunca birçok uluslararası edebiyat sempozyumuna ve şiir etkinliğine katılan Teyipcan Eliyev,

Uygur edebiyatının ve Uygur şiirinin dünyaya tanıtılmasında önemli bir yer tutmaktadır (Emet, 1998: 115).

İKİNCİ BÖLÜM

NOTLAR

Bu bölüm, Teyipcan Eliyev'in şiirlerinin belirgin ve farklı dil ve üslup özellikleri bakımından incelemesini içermektedir. Teyipcan Eliyev 1930-1989 yılları arasında Doğu Türkistan'da yaşamış ve şiirlerini 1945-1988 yılları arasında kaleme almış çağdaş Uygur şairlerinin önde gelenlerindendir. Bu nedenle şairin şiirlerindeki dil özelliklerinin büyük bir bölümünü hâlihazırda mevcut olan Yeni Uygur Türkçesi gramer kitaplarında bulmak mümkündür. Bu noktadan hareketle biz bu çalışmamızda metnin gramerini çıkararak var olan gramer kitapları ile tekrara düşmekten kaçındık. Metnin takibini kolaylaştırması açısından Yeni Uygur Türkçesinin bazı karakteristik hususiyetlerini metinden örneklerle verdikten sonra Teyipcan Eliyev'in şiirlerinde tespit edilen farklı hususlara değindik.

Ses Bilgisi ile İlgili Notlar

1. Yeni Uygur Türkçesinin imlasında /a/, /e/, /é/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ olmak üzere sekiz ünlü bulunmaktadır. Yeni Uygur Türkçesinde /e/ ve /é/ olmak üzere iki farklı /e/ ünlüsü vardır. Bu ünlülerden /e/ Türkiye Türkçesindeki /e/'den daha açık ve genişdir: *ber-* “vermek” (338/14), *kel-* “gelmek” (27/26), *kedem* “adım” (22/40) vb.

/é/ ünlüsü Türkiye Türkçesinde bulunan /e/'den daha kapalı ve dardır. /e/, /i/ arası bir sesi karşılar. Uygur Türkçesine ait kelimelerin ilk hecesinden sonraki hecelerde yer almazken yabancı kökenli kelimelerin her hecesinde yer alabilmektedir: *kéçe* “gece” (27/21), *Lyu Sencyé* “bir kadının adı” (315/23), *şé'ir* “şiir” (179/50), *égiz* “ağız” (223/53).

Yeni Uygur Türkçesinin imlasında /ı/ ünlüsü yoktur, bu ses de imlada /i/ harfi ile karşılanmaktadır. Fakat bazı kelimelerin (tık-, kır vb.) telaffuzunda /ı/ sesi hissedilmektedir (Öztürk, 2020: 19). *tık-* “tıkamak” (361/33), *kır* “kır, bozkır” (133/31), *Kırğiz* “Kırgız” (250/8), *gidikla-* “gıdıklamak” (180/3) vb.

2. Büyük ünlü uyumu birtakım aksaklıklarına rağmen Yeni Uygur Türkçesinde de büyük ölçüde kendini muhafaza etmektedir. Yabancı dillerden giren kelimelerde bu özellik etkili değildir. Büyük ünlü uyumunu aksatan en önemli özellik /ı/ ve /i/ ünlülerinin birleştirilerek tek bir harfle gösterilmesidir. Kalın sıradan olan kelimelerde bu i'leşmenin oturmadığı görülmektedir. Kalın sıradan kelimelerde /ı/ yerine /i/ yazılmış olsa da kelime yine de kalın sıradan ekler alır. Açık hece ünlüsü /a/ ve /e/'nin i'leşmesinde de aynı durum söz konusudur. Büyük ünlü uyumunu sekteye uğratan diğer önemli özellik ise bazı tek tip ekler ve ekleşme yolundaki birleşik şekillerdir (Öztürk, 2020: 21).

baş+lir+i+ğa “başlarına” (49/65)
 bégış+la-y-men “bağışlıyorum” (148/1)
 Gülci+da “Gulca'da” (234/19)
 katil+lar “katiller” (247/10)
 kembeğel+ler “yoksullar” (49/63)
 kör-ü-v-i-di-m “görmüştüm” (147/1) <körüp idim
 Moñğul+çe “Moğolca” (292/3)
 taşlivet- “atmak, uzaklaşmak” (202/16) <taşlap et-
 til+lar+ni “dilleri” (340/3)
 zalim+lar+ni “zalimleri” (18/12)

Ayrıca “iş, işçi, it, iz, yip” gibi bazı kelimeler de kalın sıradan ekler alarak büyük ünlü uyumuna aykırı hareket etmektedir.

iş+lar “işler” (33/33), iş+қа “işe” (53/42)
 işçi+lar “işçiler” (150/30)
 it+lar “itler” (136/11), it+қа “ite, köpeğe” (191/36)
 iz+lar “izler” (29/17), iz+i+ğa “izine” (55/63)
 yip+қа “ipe” (218/23), yip+ta “ipte” (119/72)

3. Yeni Uygur Türkçesinde küçük ünlü uyumu tam değildir. Yabancı dillerden giren kelimelerde küçük ünlü uyumu aranmaz. Yeni Uygur Türkçesinde küçük ünlü uyumunu bozan bazı klişe ekler vardır. Bu eklerin bazıları yalnız düz-dar ünlü ile, bazıları da yalnız yuvarlak-dar ünlü ile kullanılırlar (Öztürk, 2020: 22).

aç-қуғ “anahtar” (9/18)

aç-ķuz- “aķtırmak” (165/30)
 ber-sun “versin” (390/4)
 bol-di “oldu” (55/200)
 burun+ķi “önceki” (71/13)
 köz+i+miz “gözümüz” (181/41)
 söz+i+miz “sözümüz” (51/208)
 yığ-i-ş-tur- “toplamak” (165/34)
 yol+siz “yolsuz” (335/6)
 yüz+i “yüzü” (55/135)

4. Vurgusuz orta hece durumuna düşen hecenin düz-dar ve yuvarlak-dar ünlüsünün düşmesiyle ünlü düşmesi meydana gelir.

aķiz	aķzi “aķzı” (118/60)
baķir	baķrim “baķrım” (255/4)
burun	burnimizķa “burnumuza” (120/24)
cisim	cismi “cismi, bedeni” (119/10) <(Ar.) cism
ecir	ecriñiz “mükafatınız” (372/4) <(Ar.) ecr
eķil	eķlidin “aklından” (188/23) <(Ar.) ° aķl
höküm	hökmi “hükümü” (171/20) <(Ar.) ĥukm
köñül	köñlüm “gönlüm” (179/26)
orun	orniķa “yerine” (234/32)
siñil	siñlimni “kız kardeşimi” (226/7)

5. Türkiye Türkçesinde akıcı-sızıcı ünsüzlerden (l, n, r, ş) sonra sert ünsüzlerin (p, ķ, t, k) geldiķi durumlarda sonda çift ünsüz bulunur. Bunların dışındaki çift ünsüzlerin arasında ünlü türemesi görülür. Bu özellik Yeni Uygur Türkçesi için de geçerlidir.

eķil “akıl” (143/39) <(Ar.) ° aķl
 isim “isim” (299/16) <(Ar.) ism
 ömür “ömür” (109/25) <(Ar.) ° umr
 pikir “fikir” (392/35) <(Ar.) fikr
 rehim “acıma” (7/9) <(Ar.) raĥm

şükür “şükür” (206/9) <(Ar.) şükr

Çift ünsüzle başlayan bazı alıntı kelimelerdeki iki ünsüzün arasında da ünlü türemesi görülür.

pılan “plan” (312/20) <(Fr.) plan

Çift ünsüzle başlayan bazı alıntı kelimelerin başında “ön ses türemesi” görülür.

istansa “istasyon” (110/46) <(Rus.) stantsiya

6. Gramer birliğinde yan yana gelen iki ünlü birleşerek bir ünlü teşkil eder. Bu ünlü, bazen önceki ünlüye bazen sonraki ünlüye benzer. Ünlü birleşmesi özelliği Yeni Uygur Türkçesinde de görülür.

boptiken “olmuştu” (90/6) <boluptu éken

kelmeptiken “gelmemişti” (357/11) <kelmeptu éken

nerse “nesne, şey” (378/11) <ne erse

söymeydiken “sevmezmiş” (266/15) <söymeydu éken

7. Ünlü değişimleri, bir kelimedede bulunan ünlülerden birinin başka bir ünlüye dönüşmesidir. Bu dönüşmelerde en sık karşılaşılan durum gerileyici benzeşmedir.

a>é

Bünyesinde /a/ ünlüsü bulunan, kapalı tek heceli kelimeler, ek alarak açık hece durumuna geçtiğinde hecenin ünlüsü /é/’ye döner.

aç- éç-i-p “açıp” (14/10)

at ét+i+ñiz “adınız” (391/4)

baş bész+i+m “başım” (55/130)

çaç- çéç-i-p “saçıp” (312/40)

mañ- mén-i-ñ “yürüyün” (3/8)

Bu tarz kelimelerin bazılarında, vurguyu üzerinde bulundurmalarından ya da asli uzun ünlüye sahip olduklarından dolayı a>é değişimi görülmez.

ah	ah+i+m “ahım” (341/5)
bar	bar+i+m+ni “varımı” (114/14)
san	san+i “sayısı” (118/57)

Bünyesinde /ā/ bulunduran, kapalı tek heceli alıntı kelimeler açık hece durumuna geçse de a>é değişimi görülmez.

hal	hal+i+m “hâlim” (284/33) <(Ar.) hâl
şan	şan+i+miz “şanımız” (59/90) <(Ar.) şān
yar	yar+i “yâri” (79/12) <(Far.) yār

Ancak asli şekli uzun ünlülü olan “nan” kelimesinde a>é değişmesi görülür.

nan	nén+i “ekmeği” (162/5) <(Far.) nān

İlk hecesi açık çok heceli kelimelerin ikinci hecesi /i/ ile başlıyorsa ilk hecedeki /a/ ünlüsü /é/’ye döner.

bériş “verme, veriş” (117/27)	<beriş
bés-i-l-di “basıldı” (352/13)	<basıl-
tévîp “tabip” (267/13)	<(Ar.) ṭabīb
Téyipcan “Tayyipcan” (334/12)	<tayyib
yéziş “yazma, yazış” (65/28)	<yazış

a>e

Arapça ve Farsça’dan alıntı kısa ünlülü kelimelerin genelinde, /a/ telaffuzunun karşılığı Yeni Uygur Türkçesinde /e/ iledir.

eħmek “ahmak” (298/14)	<(Ar.) aħmak
esker “asker” (119/35)	<(Ar.) ʿ asker
beħt “baht” (3/17)	<(Far.) baħt
ğem “gam” (27/12)	<(Ar.) ġam
meğlup “mağlup” (342/13)	<(Ar.) maġlūb

a>i

Çok heceli kelimelerin ikinci ve sonraki heceleri açık hece durumunda olduğunda bu hecelerdeki /a/’lar /i/’ye döner. Bu hadise ikinci ve sonraki hecelerde bulunan eklerde de görülür.

acra-	acri-mas “ayrılmaz” (129/57)
aḥşam	aḥsim+i “akşamı” (90/2)
ana	ani+lar “analar, anneler” (63/45)
bala	bali+lir+i+miz “çocuklarımız” (51/45)
hayacanlan-	hayacan+lin-i-p “heyecanlanıp” (73/42)

Aynı yapıda olup /a/’nın /i/’ye dönüşmediği kelimeler de vardır. Bunlar özellikle, yabancı dillerden girmiş ve /a/ ünlüsü uzun olan kelimelerdir.

bala	bala-din “beladan” (192/31) <(Ar.) belā°
karar	karar+i+m “kararım” (24/4) <(Ar.) qarār
heḳdar	heḳdar+i “haklısı” (129/7) <(Ar.+Far.) ḥaḳḳ+ -dār

Ancak asli şekli uzun ünlülü olmasına rağmen “karvan” kelimesinde a>i değişmesi görülmektedir.

karvan	karvin+i “kervanı” (113/1) < (Far.) kārṽān

a>o

Açık ilk hecedeki düz-geniş /a/ ünlüsü ikinci hecedeki dar-yuvarlak /u/ ünlüsünün etkisiyle gerileyici ünlü benzeşmesine uğrar. Bu şekilde açık ilk hecedeki /a/’nın geniş-yuvarlak /o/’ya döndüğü örnekler vardır.

oḥuḳ	“açık” (55/262) <aḥuḳ
oḳubet	“akıbet” (55/236) <° āḳibet
oruḳ	“zayıf” (115/18) <aruḳ
ozuḳ	“azık” (152/3) <azuḳ
yoṣur-	“gizlemek” (107/91) <yaṣurmak

Bu değişimin bir diğer sebebi de dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı etkisidir.

obdan	(73/15) “iyi” <ābādān
ovla-	(17/21) “avlamak” <avla-

e>é

Bünyesinde /e/ ünlüsü bulunan kapalı tek heceli kelimeler, ek alarak açık hece durumuna geçtiğinde hecenin ünlüsü /é/'ye döner.

el él+i+m “ülkem, vatanım” (47/11)

es és+i+miz+de “aklınızda” (44/21)

ber- bér-ey “vereyim” (273/7)

kel- kél-er “gelir” (183/15)

yer yér+i “yeri” (148/34)

Bu tarz kelimelerin bazılarında, vurguyu üzerinde bulundurmalarından dolayı e>é değişimi görülmez.

tem tem+i “tadı, lezzeti” (141/6)

bes bes+i “yeterli miktarı” (105/108) <(Far.) bes

lev lev+i+ñ+din “dudağından” (123/26) <(Far.) leb

pem pem+i+ge “anlayışına” (118/97) <(Ar.) fehm

Toplanma, toplu, bütün anlamlarındaki “cem” kelimesi ek alıp ünlüsü açık hece konumuna geçtiğinde e>i değişmesi görülmektedir. Kelimenin ünlüsü açık hece konumundayken e>é>i değişimini tamamlamış görünmektedir.

cem cimi “bütün, hepsi” (74/141) <(Ar.) cem^c

Eserde yer alan aşağıdaki kelimedede e>é değişiminin görülmemesi sebebi kelimenin ünlüsünün asli şeklinin /ā/ olması olmalıdır.

ner ner+i (394/22) “ateşi” <(Ar.) nār

İlk hecesi açık çok heceli kelimelerin ilk hecesindeki /e/ ünlüsü /é/'ye döner.

ékin “ekin” (341/6) <ekin

kérek “gerek” (136/30) <kergek

kélecek “gelecek” (37/12) <kelecek

Yapısı benzer olmasına rağmen bazı alıntı kelimelerde e>é değişmesi görülmez.

teşekkur “teşekkür” (190/36) <(Ar.) teşekkur

tesir “tesir” (336/13) <(Ar.) te’ şîr

tepekkur “tefekkür” (172/8) <(Ar.) tefekkur

Yapısı itibarıyla ünlüsü açık hece konumunda bulunan *de-* ve *ye-* fiillerinde, fiil çekime girip ilk hece açık hece konumunda olduğunda *e>é* değişmesi görülür.

de- *dé-di* “dedi” (55/121); *de-ñlar* “deyin, deyiniz” (121/39)

ye- *yé-di-m* “yedim” (393/30); *ye-y-men* “yiyorum, yerim” (324/85)

Bu fiillerin asli şekillerinin /é/’li olduğunu kabul eden kaynaklar da mevcuttur. Bu durumda, bu iki fiildeki ünlü değişmesi *é>e* şeklinde olmalıdır.

e>i

Çok heceli kelimelerin ikinci ve sonraki heceleri açık hece durumuna geçtiğinde bu hecelerdeki /e/’ler /i/’ye döner.

hacet *hacit+i* “haceti” (242/10)

istek *istik+im* “isteğim” (144/4)

işle- *işli-di* “çalıştı” (283/2)

mene *meni+si* “manası, anlamı” (140/33)

sözle- *sözli-di-ñ* “söyledin” (102/1)

Bu hadise ikinci ve sonraki hecelerde bulunan eklerde de görülür.

balı+lır+i+miz “çocuklarımız” (51/45) <*bala+lar+i+miz*

Balkın+di+ki “Balkan’daki” (247/1) <*Balkın+da+ki*

çağ+lar+di+ki “çağlardaki” (87/5) <*çağ+lar+da+ki*

öy+lır+i+ge “evlerine” (49/68) <*öy+ler+i+ge*

söz+i+miz “sözümüz” (61/19) <*söz+ü+müz*

e>ö

Açık ilk hecedeki düz-geniş /e/ ünlüsü ikinci hecedeki dar-yuvarlak /ü/ ünlüsünün etkisiyle gerileyici ünlü benzeşmesine uğrar. Bu şekilde açık ilk hecedeki /e/’nin geniş-yuvarlak /ö/’ye döndüğü örnekler vardır.

örük “erik” (149/5) <*erük*

böşük “beşik” (94/19) <*beşik*

tömür “demir” (59/11) <temür

İlk hecede görülen e>ö değişikliğinin bir sebebi de dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı etkisidir.

öy “ev” (125/68) <eb

söy- “sevmek” (390/1) <seb-

i>é

Yabancı dillerden alıntı bazı kelimelerin ilk hecesindeki /i/’ler /é/’ye döner. Bu değişimin hecedeki ayın /[°]/ ~ (ع) veya uzun /î/ ~ (ى)’den kaynaklandığı ya da hecedeki /h/’nin genişletici tesiriyle gerçekleştiği görülmektedir.

éhtiyac “ihtiyaç” (354/1) <(Ar.) ihtiyāc

élan “ilan” (178/2) <(Ar.) i[°] lān

étirap “itiraf” (392/137) <(Ar.) i[°] tirāf

héç “hiç” (1/10) <(Far.) hīç

méhman “mihman” (261/45) <(Far.) miḥmān

méhnet “emek, iş” (47/37) <(Ar.) miḥnet

i>e, ü>e, ı>a, u>a

İki heceli bazı Türkçe kelimelerin ikinci hecesindeki dar ünlünün genişlediği görülür.

alte (71/13) “altı” <altı

böre (129/54) “kurt” <böri

toğra (73/144) “doğru” <toğrı~toğru

tülke (39/41) “tilki” <tilki~tülki~tilkü

yette (50/56) “yedi” <yeti

u>o

Yabancı dillerden alıntı bazı kelimelerin ilk hecesindeki /u/’lar /o/’ya döner.

dozaḥ “cehennem” (2/4) <(Far.) dūzāḥ

hoḫuḫ “hukuk” (97/104) <(Ar.) ḥuḫūḫ

roh “ruh” (74/123) <(Ar.) rūḥ

Bu kelimelerdeki u>o değişmesinin /h/'nin genişletici etkisiyle olduğunu söyleyebiliriz.

ü>ö

Yabancı dillerden alıntı bazı kelimelerin ilk hecesindeki /ü/'ler /ö/'ye döner.

höküm “hüküm” (49/20) <(Ar.) हुकुम, हुकुम

hörmət “hürmet” (207/16) <(Ar.) हुरmet, हुरmet

möhür “mühür” (248/16) <(Far.) muhr, mühr

Bu kelimelerdeki ü>ö değişmesinin /h/'nin genişletici etkisiyle olduğunu söyleyebiliriz.

ı>i

Yeni Uygur Türkçesinde /i/'leşme söz konusudur. Ancak /i/'leşmenin /ğ/, /h/ ve /k/ yanında tam oturmadığı görülmektedir zira bu tarz kelimeler kalın sıradan ekler almaktadır.

at+lık “adlı, namlı” (50/37)

bağr+i+m+ğa “bağırma, göğsüme” (24/29)

ķimiz+i+ñ+ğa “kımızına” (154/71)

piçak “bıçak” (257/7) [Metinde hep eksiz şekilde kullanıştır.]

yıraķ+ķa “ırağa, uzağa” (9/20)

8. Yeni Uygur Türkçesinde ünsüz uyumu belirli ölçüde bulunmaktadır. Yabancı dillerden giren kelimelerde bu uyum aranmaz.

açķıķ+ķa “acıya” (196/14)

aç-ti-m “açtım” (127/2)

al-di-m “aldım” (164/18)

baş+ta “başta” (17/8)

böşük+te “beşikte” (125/73)

burun+din “önceden” (44/2)

ötüş+ke “geçmeye, geçişe” (175/12)

öy+ge “eve” (55/101)

siz+ge “size” (111/23)

dé-di-ñiz “dediniz” (111/26)

+çe, +çi, +çilik gibi /ç/’li eklerin yumuşak şekilleri yoktur, bu nedenle sert şekilleri kullanılır. Bu tarz ekler ünsüz uyumunu bozmaktadır.

adem+ger+çilik+tin “insanlıktan” (46/15)

bulbul+çe “bülbul gibi” (288/4)

déhkan+çilik “çiftçilik” (148/16)

helk+çillik “halkçılık” (6/26)

Makidun+çe “Makedonca” (245/37)

mémar+çilik “mimarlık” (261/53)

yol+çi “yolcu” (111/51)

ottura+nçi “ortanca” (105/24)

on yetti+nçi “on yedinci” (85/10)

oku-ğuçi “öğrenci” (358/7)

9. Sonu /b/ ve /d/ ile biten alıntı kelimelerde aykırılışma (disimilasyon, benzeşmezlik) görülmektedir. Bu kelimelere sert ünsüzlerle başlayan ekler getirilmektedir. Bu husus, alıntı kelimelerin sonunda telaffuzda ünsüz sertleşmesinin olduğuna ancak bunun imlaya tam yansıtılamadığına işaret etmektedir.

azab+ka “azaba” (357/9) <(Ar.) ʿ azāb

azab+ta “azapta” (375/14)

azab+tin “azaptan” (51/100)

bab+ta “bapta, bölümde” (346/11) < (Ar.) bāb

cavab+tin “cevaptan” (324/66) < (Ar.) cevāb

derd+ke “derde” (55/238) <(Far.) derd

derd+te “dertte” (272/16)

derd+tin “dertten” (47/66)

erbab+ka “erbaba” (297/13)

erbab+tin “erbaptan” (278/51)

esvab+ta “giyside” (274/4) <(Ar.) eşvāb

evlad+ka “evlada” (23/60) <(Ar.) evlād

evlad+tin “evlattan” (165/91)
 hésab+ka “hesaba” (73/164) <(Ar.) hisāb
 hésab+ta “hesapta” (231/7)
 inķilab+ka “inkılaba” (286/71) <(Ar.) inķilāb
 inķilab+tin “inkılaptan” (143/35)
 meğrib+ke “mağribe, batıya” (383/2) <(Ar.) mağrib
 murad+ka “murada” (44/4) <(Ar.) murād
 reķib+tin “rakipten” (24/30) <(Ar.) raķīb
 şarab+ka “şaraba” (292/23) <(Ar.) şerāb
 ştab+ka “karargaha” (273/59) <(Rus.)
 tenķid+ke “tenkide” (235/22) <(Ar.) tenķīd
 ümid+ke “ümide” (23/31) <(Far.) umīd

Alıntı kelimelerin sonundaki sertleşmenin imlaya yansıtıldığı, asli şekli /b/ ve /d/’li olup metinde /p/ ve /t/ ile yazılmış kelimeler de mevcuttur.

acayip “acayip” (27/47); acayib “acayip” (129/39) <(Ar.) ° acā’ib
 aptap “güneş” (126/12) <(Far.) āftāb
 azat “azat” (178/38); azad “azat” (11/5) <(Far.) āzād
 callat “cellat” (107/128); callad “cellat” (45/49) <(Ar.) cellād
 ecep “acep” (32/9); eceb “acep” (19/1) <(Ar.) ° aceb
 edep “edep” (168/17); edeb “edep” (143/48) <(Ar.) edeb
 eyip “ayıp” (111/30); eyib “ayıp” (43/2) <(Ar.) ° ayb
 ğalip “galip” (18/21); ğalib “galip” (33/43) <(Ar.) ğālīb
 ğarayip “garip, tuhaf” (133/63) <(Ar.) ğarā° ib
 ğéríp “garip” (49/4) <(Ar.) ğarīb
 ğezep “gazap” (50/22) <(Ar.) ğaẓab
 katip “kâtíp” (73/105) <(Ar.) kâtīb
 kavap “kebab” (255/4) <(Far.) kebāb
 kesip “meslek” (46/21) <(Ar.) kesb
 kazzap+lar+niñ “yalancıların” (286/95) <(Ar.) kezzāb
 mektep “mektep” (162/22) <(Ar.) mekteb
 meşrep “şölen, ziyafet” (149/10) <(Ar.) meşreb

mevcud “mevcut” (286/80); mevcut (210/3) “mevcut” <(Ar.) mevcūd
 méyip “kusurlu, sakat” (111/29) <(Ar.) ma^c īb
 mirap “Bir şehrin su işlerine bakan kimse.” (173/32) <(Far.) mīrāb
 nésip “nasip” (344/6) <(Ar.) naşīb
 nicat “kurtuluş” (153/17); nicad “kurtuluş” (48/11) <(Ar.) necāt
 ravap “rebap” (255/50); ravab “rebap” (162/26) <(Ar.) rebāb
 rekip “rakip” (129/85); reķib “rakip” (278/45) <(Ar.) raķīb
 sevep “sebeb” (84/7); seveb “sebeb” (92/15) <(Ar.) sebeb
 şahit “şahit” (129/7); şahid “şahit” (76/16) <(Ar.) şāhid
 şat “neşeli” (226/38); şad (154/45) <(Far.) şād
 telep “talep” (260/13) <(Ar.) ṭaleb

Yukarıdaki bilgilere bakıldığında *azat, acayip, cellat, ecep, edep, eyip, ğalip, mevcut, nicat, ravap, reķip, sevep, şahit ve şat* kelimelerinde ikili imla söz konusudur. Bu kelimelerin /p/ ve /t/’li örneklerinin yanı sıra /b/ ve /d/’li yazılmış örnekleri de görülmektedir. Bu durum da alıntı kelimelerin sonlarındaki ünsüz sertleşmesinin imlada tam oturmadığı fikrini desteklemektedir. Yalnız asli şekli /t/’li olan *nicat* (Ar. necāt) kelimesinin /d/’li şeklinin de olması dikkat çekicidir.

10. Ünsüz değişimleri, bir kelimedede bulunan ünsüzlerden birinin başka bir ünsüze dönüşmesidir. İncelenen metinde tespit edilen ünsüz değişimleri şunlardır:

b->m-

Eski Türkçedeki bazı kelimelerdeki kelime başı /b/’ler Yeni Uygur Türkçesinde /m/’ye döner. Bu kelimelerin ortak özelliği bünyelerinde /n/ veya /ñ/’yi barındırmalarıdır.

men “ben” (24/25) <ben
 meñgü “bengi” (3/17) <beñgü
 meñiz “beniz” (248/12) <beñiz
 miñ “bin” (2/3) <biñ
 munçaķ “boncuk” (371/8) <bonçuķ

b->p-

Asli şekli /b/'li olan /ç/ veya /t/ gibi sert bir ünsüzle devam eden bazı kelimelerdeki /b/'ler /p/'ye döner.

piçaq “bıçak” (45/67) <bıçak

püt- “bitmek” (196/13) <bütmek

pütün “bütün” (45/36) <bütün

-b->-v-

Özellikle yabancı dillerden giren kelimeler olmak üzere iç sesteki /b/ ünsüzü genellikle /v/'ye dönmüştür. İki ünlü arasında -b->-v- değişimi örneklerin çoğunluğunu teşkil eder.

etivar “itibar” (64/42) <(Ar.) i° tibār

harva “araba” (232/41)

hever “haber” (23/42) <(Ar.) ḥaber

ķimarvaz “kumarbaz” (297/53) < (Ar.+Far.) ķimār+ -bāz

servaz “asker, savaşçı” (324/90) <(Far.) serbāz

Yeni Uygur Türkçesinde Türkçe kökenli şu kelimelerdeki /b/ ünsüzü kendini korumuştur.

bar “var” (4/14) <bar

bar- “varmak” (226/9) <barmak

ber- “vermek” (392/9) <bermek

f>p

Arapça ve Farsçadan alıntı kelimelerdeki /f/ ünsüzü Yeni Uygur Türkçesinde /p/'ye dönmüştür. Arapça ve Farsçadan alıntı özel isimlerde de bu husus geçerlidir.

apirin “aferin” (119/34) <(Far.) āferīn

aptap “güneş” (40/12) <(Far.) āftāb

hepte “hafta” (66/3) <(Far.) hefte

ġapil “gafil” (103/14) <(Ar.) ġāfil

pal “fal” (24/15) <(Ar.) fāl

peket “sadece” (23/33) <(Ar.) feķat

pelsepe “felsefe” (297/62) <(Ar.) felsefe
 pil “fil” (143/12) <(Ar.) fîl
 seper “sefer” (127/23) <(Ar.) sefer
 tepekkur “tefekkkür” (172/8) <(Ar.) tefekkur
 Perhat “Ferhat” (7/8); Perhad “Ferhat” (24/11) <(Far.) ferhād

Diğer dillerden alıntı kelimelerde /f/ korunmuştur.

faşist “faşist” (45/74) <(Fr.) fasciste
 front “cephe” (119/33) <(Fr.) front
 Filton “Moniga Filton” (63/52)

ğ->g-, k->g-

Yeni Uygur Türkçesinde kelime başındaki /k/ ve /k/ ünsüzleri korunur. Ancak bazı sedalılaştırmış istisnaları vardır:

güzel “güzel” (14/9) <*közel
 ğeriç “kariş” (1/3) <ğariş
 ğulaç “kulaç” (69/44) <ğulaç

güzel kelimesinde /g-/ kullanımı sıradışı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

s->ç-

İlk ünsüzü /s/, sonraki ünsüzü /ç/ olan bazı kelimelerde gerileyici benzeşme ile /s/ ünsüzü /ç/’ye döner.

çaç “saç” (182/7) <saç
 çaç- “saçmak” (272/3) <saçmak
 çaçra- “sıçramak” (260/21) <saçramak
 çaşқан “sıçan” (392/183) <sıçқан

t->ç-

İlk ünsüzü /t/, sonraki ünsüzü /ş/ olan bazı kelimelerde gerileyici benzeşme ile /t/ ünsüzü /ç/’ye döner.

çiş “diş” (186/11) <tiş
 çişle- “dişlemek, ısırma” (268/20) <tişle-

çüş “düş” (53/25) <tüş
 çüş- “inmek” (127/40) <tüş-
 çüşek “döşek” (255/34) <töşek

t->d-

Eski Türkçedeki kelime başı /t/’ler Yeni Uygur Türkçesinde korunmuştur. Ancak bazı sedalılaştırmış istisnaları vardır:

de- “demek” (1/2) <te- / ti-
 déñiz “deniz” (124/7) <teñiz

-h->-p-

Bir kelimedede -h->-p- değişmesi tespit edilmiştir.

rapavet “rehavet” (50/43, 143/54, 276/1) <rehāvet

11. Asli şekli tek ünsüzlü olan bazı Türkçe kökenli kelimelerde Yeni Uygur Türkçesinde ünsüz ikizleşmesi görülür.

aççık “acı” (87/19) <açığ
 ellik “elli” (97/59) <elig
 ikki “iki” (49/39) <iki
 issik “ısı” (49/67) <isig
 kıattık “katı” (23/43) <katığ
 neççe “ne kadar” (73/15) <neçe
 uşşak “ufak” (82/42) <uşak

12. Yabancı dilden giren bazı alıntı kelimelerde ikiz ünsüzün tekleşmesi görülür.

ehmiyet “önem” (73/58) <(Ar.) ehemmiyyet
 cumhuriyet “cumhuriyet” (171/1) <(Ar.) cumhūriyyet
 keypiyat “durum, vaziyet” (150/52) <(Ar.) keyfiyyet
 niyet “niyet” (12/23) <(Ar.) niyyet
 vesiyet “vasiyet” (335/32) <(Ar.) vaşiiyyet

13. Bazı kelimelerdeki /h/, /l/, /r/, /t/ ünsüzlerinin düştüğü görülür. Özellikle /r/ düşmesi daha yaygındır.

caka “haber, duyuru” (23/11) <cakar
 caķıra- “bağırmaq” (190/15) <carķıra-
 hasira- “hâlsizleşmek” (273/30) <halsira-
 ķaġa- “beddua etmek” (112/15) <ķarġa-
 palvan “pehlivan” (45/59) <pehlevān
 ras “gerçek, doğru” (69/4) <rāst
 töt “dört” (119/18) <tört

Sonu /l/ ile biten “*al-*, *bol-*, *kel-*, *ķal-*, *ķil-*, *sal-*” fiilerinde, fiil çekime girdiği zaman, bazen hece ölçüsünden dolayı bazen de sebepsiz bir /l/ düşmesi ile hece kaynaşması görülmektedir.

aptu “almıştı” (70/70) <al-i-p-tu
 boptu “olmuştu” (73/86) <bol-u-p-tu
 keptimiz “gelmiştik” (158/21) <kel-i-p-ti-miz
 ķapsen “kalmışsın” (304/5) <ķal-i-p-sen
 ķiptu “kılmıştı, yapmıştı” (240/6) <ķil-i-p-tu
 saptimen “yapmıştım” (212/8) <sal-i-p-ti-men

14. Ünlü ile başlayan bazı kelimelerin başına /h/ veya /y/ gelerek ünsüz türemesinin gerçekleştiği görülür.

höl “nemli” (47/59) <öl
 har- “yorulmak” (223/166) <ar-
 harva “araba” (196/16) <araba
 harpa “arife” (115/43) <(Ar.)^c arefe
 hasa “asa” (163/19) <(Ar.)^c aşā
 hesel “bal” (42/4) <(Ar.)^c asel
 hid “koku” (183/1) <*id
 yıraķ “ırak” (9/20) <(y)ıraķ
 yiġla- “ağlamak” (33/26) <(y)ıġla-
 yaġaĉ “ağaç” (213/3) <ıġaĉ

yip “ip” (393/122) <ip
yipek “ipek” (225/3) <ipek

Sonu uzun ünlü ile biten veya son ünlüsü ünsüz erimesine bağlı olarak uzamış ünlülü bazı kelimelere iyelik eki getirilirken bir /y/ türemesi gerçekleşir.

arzu+y+um “arzum” (27/31) <(Far.) ārzū
teme+y+im “tamahım” (267/7) <(Ar.) ṭama^c

Yeni Uygur Türkçesinde bazı kelimelerde, kelime ortasındaki /ñ/ ünsüzünün yanında /ğ/ veya /g/ türemesi görülür. Bu durum ünsüz ikileşmesine yol açar.

müñgüz “boynuz” (223/117) <müñüz
toñguz “domuz” (55/216) <toñuz

İncelenen metinde *reñ* “renk” kelimesi ünlü ile başlayan bir ek aldığı anda /ñ/’den sonra bir /g/ türemesi görülmektedir.

reñ “renk” (142/7) <Far. <reng
reñgi “rengi” (223/167)
reñgidin “renginden” (250/1)
reñgimge “rengime” (232/14)

15. Bazı kelimelerde bulunan ünsüzlerin yer değiştirdiği görülür.

yamğur “yağmur” (154/46) <yağmur
yirgen- “iğrenmek” (226/106) <igren-

16. Yeni Uygur Türkçesinde hece kaynaşması sık görülür. İncelenen metinden hece kaynaşması örnekleri:

añlalmaymen “duyamıyorum” (183/16) <añla-y-a al-may-men
aptu “almış” (236/28) <al-ı-p-tu
boptu “olmuş” (236/5) <bol-u-p-tu
qaptu “kalmış” (226/55) <qal-ı-p-tu
keptu “gelmiş” (240/7) <kel-i-p-tu
mele “mahalle” (131/9) <maḥalle

untalmay “unutamadan” (94/24) <untu-y-a al-may

17. Benzer sesleri taşıyan hecelerden birinin zamanla eriyip kaybolması sonucu hece düşmesi ya da hece yutulması denen hadise gerçekleşir.

apar- “götürmek” (223/70) <alıp bar-

çamday “adımlayayım” (111/59) <çamda-y-ay

ekel- “getirmek” (107/119) <alıp kel-

ğalibdur “galiptir” (207/10) <ğalib turur

hünerdur “hünerdir” (190/24) <hüner turur

18. İncelenen eserde bazı kelimelerin imlasında yaygın olarak iki bazen de üç -veya daha fazla- farklı şekil yer almaktadır. Bu durum; Yeni Uygur Türkçesi ağzılarının Teyipcan Eliyev’in şiirlerinde kullandığı dil üzerindeki etkileri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu örnekler konuşma diline uygun yazım örnekleri olarak gösterilebilir. Bu hususla ilgili bazı örnekler aşağıdadır:

ağiz (40/7) ~ eğiz (17/18) “ağız”

añlal- (183/16) ~ añliyal- (10/42) “anlayabilmek”

bağçe (82/25) ~ bağça (72/5) “bahçe” <(Far.) bağçe

bana (154/22) ~ bahane (173/7) “bahane” <(Far.) bahāne

bend (9/10) ~ bent (21/5) “bağ, bağlama” <(Far.) bend

caka (23/11) ~ cakar (51/111) “haber”

çam (69/29) ~ çamdām (75/29) “adım”

çirağ (70/22) ~ çirağ (9/18) “kandil” <(Far.) çerāğ

dombir (44/51) ~ dombira (272/7) ~ dombur (154/72) “dombra”

hürmet (133/16) ~ hörmēt (207/16) “hürmet” <(Ar.) ħurmet

ras (69/4) ~ rast (55/230) “gerçek, doğru” <(Far.) rāst

sadiğa (158/66) ~ sedike (393/107) “sadaka” <(Ar.) şadağa

saķi (276/1) ~ saķiy (145/1) “saki” <(Ar.) sāķī

sovğa (14/15) ~ sovgat (278/67) ~ soğat (240/13) ~ soğa (240/15) “hediye”

sumurğ (115/72) ~ sumruğ (276/8) “Simurg” <(Far.) sīmurğ

Kelimelerin imlasındaki bu farklılıkların nedeni, farklı fonetik olayların aynı sözcük üzerindeki görünümüdür. Örneğin, “bahane” kelimesinde /h/ düşmesi ile bir hece kaynaşması olmuş ve kelimenin “bana” şekli ortaya çıkmış ve metinde her iki şekli de kullanılmıştır. “cakar” kelimesi /r/ düşmesi ile “caka”; “rast” kelimesi /t/ düşmesi ile “ras”; “çamdam” kelimesi ise hece düşmesi ile “çam” şekline gelmiş ve kelimelerin imlasında çok şekillilik oluşturmuştur. Metinde farklı imlalarla yazılmış çok sayıda sözcük bulunmaktadır ve bu örnekler daha da artırılabilir.

19. “*şan*” kelimesi ek alarak /a/ ünlüsünün açık hece konumuna geçtiği durumda a>é değişmesi beklenirken kelimenin asli şeklinde /a/ ünlüsünün (<Ar. şān) uzun olmasından dolayı a>e değişimi görülmektedir. Bu durum da ses değişiminin ā>e>é şeklinde olduğunu ve “*şan*” kelimesi gibi asli şekli /ā/ olan kelimelerde a>é değişiminin bir ara safhasının bulunduğuna işaret etmektedir. Kelimenin ek alıp ilk hecenin açık hece pozisyonunda olduğu 19 örnekte a>e değişimi beklenen şekilde görülürken 4 örnekte ses değişimi gerçekleşmemekte ve /a/ sabit kalmaktadır.

şanimiz 59/90

şanini 23/46

şaniñ 45/24, 45/64

şenige 70/2, 94/7, 128/103, 132/31, 133/69, 137/13, 137/14, 273/66, 282/

şeniñ 47/4

şeniñge 62/10, 81/29, 85/23, 130/35, 239/45, 363/78

Bu dört örnekte a>e değişiminin görülmemesi yazım hatasından ziyade henüz bu kelimedede a>e değişiminin tam oturmadığını da gösterir.

20. Alıntı kelimelerde Yeni Uygur Türkçesinde birçok kelimedede ince sıradan sesleri kalına, kalın sıradan sesleri de inceye çevirme temayülü vardır. Özellikle tek veya iki heceli, kısa ünlülü kelimelerin ince sıraya geçmesi (*Ereb, en'ene, esker, veten vb.*) daha yaygın bir özelliktir. Bu yönü ile Azerbaycan Türkçesi özelliğini çağrıştırır.

en'ene “anane” (165/92) <(Ar.) ° an° ane

Ereb “Arap” (94/31) <(Ar.) ° arab

esker “asker” (119/35) <(Ar.) ° asker
 hed “had” (55/235) <(Ar.) ḥadd
 hetta “hatta” (31/19) <(Ar.) ḥattā
 ḥever “haber” (23/42) <(Ar.) ḥaber
 neğme “nağme” (59/24) <(Ar.) nağme
 heḵ “hak” (9/25) <(Ar.) ḥaḵḵ
 ḥet “mektup, yazı” (28/9) <(Ar.) ḥatt
 veten “vatan” (8/12) <(Ar.) vaṭan

Bu örneklerde ilk hece ünlüsünün kalınlaşmasında kelimenin asli şekillerinde yer alan /ā/’ların etkisinden söz edilebilir.

makan “mekân” (51/176) <(Ar.) mekān
 malamet “melamet, ayıplama” (344/14) <(Ar.) melāmet
 mazar “mezar” (366/2) <(Ar.) mezār
 namzat “namzet” (290/71) <(Ar.) nāmzed
 nazaret “nezaret” (190/12) <(Ar.) neẓāret

21. muhit (130/5 <Ar. muḥīt), muhtac (313/32 <Ar. muḥtāc), muḥalip (297/19 <Ar. muḥālif), muḥbir (108/5 <Ar. muḥbir), muḥemmes (286/44 <Ar. muḥammes) gibi alıntı kelimelerde /ḥ/ ve /ḫ/ etkisiyle ilk hece ünlüsünün kalın sıradan bir ünlü olan /u/ olması beklenen bir özelliktir. Ancak mubarek (148/44), muddet (55/200), mulazim (244/8), munapiḵ (37/31), mustehkem (6/24) gibi örneklerde Türkiye Türkçesinde /ü/’lü olan kelimelerin Yeni Uygur Türkçesinde /u/’lu olması dikkat çekicidir.

22. Bazı alıntı kelimelerde ünsüz ikizleşmesi görülmektedir. Bunların bir kısmı, ilk hecedeki uzun ünlünün kısalmasının ortaya çıkardığı ünsüz ikizleşmesidir.

-d->-dd-

sadda “sade” (324/57) <(Far.) sāde
 addiy “adi” (59/61) <(Ar.) ° ādī

-n->-nn-

zinnet “ziynet, süs” (239/43) <(Ar.) zīnet

-z->-zz-

mezze “lezzet, tat” (255/55) <(Far.) meze

- 23.** Yeni Uygur Türkçesinde ayın /ɛ/~°/ sesi bulunmamaktadır. Bu nedenle bünyesinde ayın /ɛ/~°/ bulunduran alıntı kelimelerde bazı ünsüz değişimlerinin ortaya çıktığı söylenebilir.

mayde “mide, göğüs” (121/32) <(Ar.) mi° de
 méyip “kusurlu, sakat” (111/29) <(Ar.) ma° ĩb
 mémar “mimar” (372/5) <(Ar.) mi° mār
 mesum “masum” (78/8) <(Ar.) ma° şūm
 meripet “marifet” (3/7) <(Ar.) ma° rifet

- 24.** Bir kelimede -r->-l- değişimi görülmektedir. Bu ünsüzlerin değişmesinde çıkış noktalarının yakınlığı etkili olmuş olmalı.

melhem “merhem” (347/12) <merhem

- 25.** Uygur Türkçesi sözlüğünde “yençimek” şeklinde madde başı alınan fiil, incelenen eserde yanci- (55/155), yenci- (394/13), yençi- (118/80) olmak üzere üç farklı imla ile karşımıza çıkmaktadır. Aynı fiilin edilgen şekli de yancıl- (47/49), yançıl- (11/11), yencil- (23/22, 181/35) olarak üç farklı imla ile kayıtlıdır. Uygur Türkçesi sözlüğünde “yençi-” fiiline “ezmek” anlamı verilmiştir. Bu fiil “yenç-” olarak aynı anlamla Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğünde kayıtlıdır (<https://sozluk.gov.tr/>).

- 26.** Eski veya yakın zamanlı olması, Doğu ve Batı dillerinden olması fark etmeksizin alıntı özel isimler halkın telaffuzuna uygun yazılmaktadır.

Abduhalik “Abdulhalik” (325/8)

Ablihimit “Abdulhamit” (371/18)

Ehmetcan “Ahmetcan” (361/30)

Musart “Mozart” (393/13)

Nyu-york “New York” (134/6)

Uél-strit “Wall Street” (55/258)

27. Metindeki yazımı ile sözlükteki yazımı farklı olan birçok kelime yer almaktadır.

İlk kelime metindeki yazımı, sondaki kelime sözlükteki yazımı olacak şekilde bazı örnekleri şunlardır:

dadigah “mahkeme” (180/16) ~ dadgah

dadiḡah “şikayet” (180/15) ~ dadḡah

icad “icat” (34/14) ~ icat

idrak “idrak” (46/23) ~ idrek

ilacisiz “çaresiz” (59/86) ~ ilacsiz

inḡilabiy “inkılaba özgü” (363/64) ~ inḡilaviy

ḡitiḡir “kıskanç” (376/16) ~ ḡitiḡur

ḡiyan “taşkın, sel” (173/15) ~ ḡiyañ

28. “iç” sözü 116/11’de “éç” şeklinde yazılmıştır. Bu durum bir ağız özelliği olabilir ya da yazım hatası olabilir. Biz ağız özelliği olabileceğini düşünerek éç şeklinde madde başı alarak “bk.” kısaltması ile (éç: İç. bk. iç) şeklinde “iç” kelimesine gönderme yaptık.

29. Bazı kelimelerde görülen u>o, ü>ö, u>ö değişimi Yeni Uygur Türkçesinde Kıpçak ağız etkisi olarak değerlendirilebilir.

ḡorur “gurur” (179/73)

meptonluḡ “meftunluk” (174/7)

möcize “mucize” (215/13)

möhür “mühür” (248/16)

30. İncelenen eserde nispet /i/’sinin (î) karşılığı /-iy/ şeklindedir.

asasiy “esasi, asıl” (73/144) <(Ar.) esāsî

ebediy “ebedî” (335/22) (Ar.) ebedî

edebiy “edebî” (323/) <(Ar.) edebî

herbiy “askerî” (273/32) <(Ar.) ḡarbî

ilmiy “ilmî, bilimsel” (353/17) <(Ar.) ° ilmî

insaniy “insanî” (250/20) <(Ar.) insānî

işkiy “aşkla ilgili” (310/13) <(Ar.) ° işkī
 milliy “millî” (74/23) <(Ar.) millī
 rohiy “rusal” (158/82) <(Ar.) rūhī
 siyasiy “siyasi” (278/47) <(Ar.) siyāsī
 şahsiy “şahsi” (392/78) <(Ar.) şahşī

Ancak aşağıdaki üç kelimede /-i/ ~ /-iy/ ikili şekilleri ile karşılaşılmaktadır.

addi (259/16) ~ addiy (59/61) “adi” <(Ar.) ° ādī
 baķi (129/75) ~ baķiy (9/28) “baki” <(Ar.) bākī
 ħali (101/6) ~ ħaliy (37/2) “boş, serbest” <(Ar.) ħālī

Bu kelimelerden *addi* 1 defa, *addiy* 5 defa; *baķi* 1 defa, *baķiy* 1 defa; *ħali* 3 defa, *ħaliy* ise 8 defa tekrar etmektedir. Bu durumda Yeni Uygur Türkçesinin imlasında nispet /i/’sinin yazımında, /-iy/’den /i/’ye bir geçişin başladığını söyleyebileceğimiz gibi *addi*, *baķi* ve *ħali* kelimelerinin metinde yanlış yazıldığını da düşünebiliriz.

Şekil Bilgisi ile İlgili Notlar

1. Yeni Uygur Türkçesi, Türkiye Türkçesinde bulunmayan bazı yapım ekleri barındırır. Bunların metinde tespit edilen örnekleri aşağıdadır:

+ca-, +ce- isimden fiil yapma eki

yalkunca - : Alevlenmek, yanmak. <yalkun “alev”

yalkuncığan (287/14), yalkuncaydu (21/7, 192/50), yalkuncaymız (110/6),

yalkuncaytti (84/3)

+lap, +lep isimden isim yapma eki

Topluluk bildiren sayı sıfatları türetir. “+larca” anlamı verir.

kün+lep “günlerce” (154/61)

hepti+lep “haftalarca” (55/32) <hepte

on+lap “onlarca” (162/24)

yüz+lep “yüzlerce” (165/31)

miñ+lep “binlerce” (179/12)

tümen+lep “on binlerce” (293/38)

milyon+lap “milyonlarca” (33/56)

hessi+lep “defalarca” (197/2) <hesse

ķétim+lap “defalarca” (78/16)

minut+lap “dakikalarca” (179/64)

+liğan

Çokluk bildiren tahminî sayı isimleri türetir. “+larca” anlamı verir.

miñ+liğan “binlerce” (327/3)

milyon+liğan “milyonlarca” (332/13)

2. İncelenen eserde bir kelimeye Türkçe, Arapça veya Farsça ek getirerek oluşturulan iki farklı şeklin aynı anlamda kullanıldığı durumlar görülmektedir. Bu durum Türkçe yapım ekleriyle kelime türetmenin zenginliğine işaret ettiği gibi aynı veya yakın anlamda kullanılan kelimelerin sayısının artmasıyla dile bir zenginlik de katmaktadır.

bağ+çi (321/10) ~ bağ+ven (59/18) “bahçıvan”
 heğ+lik (74/24) ~ heğ+dar (69/36) “haklı”
 rehber+lik (73/51) ~ rehbir+iy (73/16) “rehberlik”
 sen’et+çi (372/14) ~ sen’et+kar (87/46) “sanatçı”
 töhmet+çi (303/13) ~ töhmet+hor (187/21) “iftiracı”

3. Bir örnekte +çi eki getirilmeden fail ismi gibi kullanım söz konusudur. Diğer bir deyişle fail ismini pekiştirmek için +çi ekinin kullanımı söz konusudur.
 guvah (45/99) ~ guvahçi (134/7) “şahit, tanık”

4. İnce sıradan teşkil edilmiş kelimeye kalın sıradan ek getirilmesi, ince sıra görünen ekten sonra kalın sıradan ek getirilmesi telaffuzun imlaya tam yansıtılamadığını göstermektedir.

Giltér+çi+lar “Hitlerciler” (33/39)
 goñsé+miz+ğa “ilçemize, nahiyeimize” (106/1)
 kıl+mi+sa “yapmasa” (140/37)
 kürmiñ+liğan “çok çok, binlerce” (47/71)
 til+i+da “dilinde” (286/107)

5. Farsça *-zar* ve Türkçe *-lik* ekinin aynı kelimedeki kullanılması ek yığılması örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk ekin işlevinin silikleşmesi üzerine anlamı pekiştirmek için aynı işlevde ikinci ekin getirildiğini söyleyebiliriz. Bu hususa benzer olarak Türkiye Türkçesindeki çay+dan+lık örneğini gösterebiliriz.

mévi+zar+lik (82/25) “meyve bahçesi”
 yéşil+zar+lik (264/5) ~ yéşil+zar (264/7) “bağ, bahçe”

6. Bir örnekte Arapça fail kalıplarının silikleşmesi veya unutulması sonucu Türkçe +çi ekinin getirilmesi ile fail anlamının pekiştirildiği görülmektedir.

mémar+çi+lik “mimarlık” (261/53)

7. Bazı alıntı ön eklerin Türkçe kelimelere de getirildiği görülmektedir.

bi+tem “tatsız” (37/20) <tem “tat, lezzet”

na+énik “belirsiz” (223/142) <énik “açık, net”
 na+tonuş “tanış olmayan, yabancı” (327/4) <tonuş “tanış”

8. Bazı fiillerin ettirgen şekillerinde görülen ikili kullanımları ağız özelliğinin metne yansması olarak kabul edebiliriz.

egdür- (359/10) ~ egküz- (47/77) “eğdirmek”
 kiydür- (181/22) ~ kiygüz- (393/28) “giydirmek”
 kütqaz- (47/67) ~ kütquz- (239/33) “kurtarmak”

9. Sona gelen edatlardan “mu, ğu, la, de, a, kin, çu” incelenen metinde ekleşmiş bir şekilde yer almaktadır. “de” edatı eklendiği kelimedenden kısa çizgi (-) ile ayrılmış diğerleri bitişik yazılmıştır.

-mu pekiştirme bildirir ve her türlü unsurun sonuna gelebilir.

Ana tilim, (286/10)
 Sen açқан eķil közimizni*mu*. (286/11)
“Ana dilim,
Sen açtın akıl gözümüzü de.”

Ketse köklem ne ilac, (182/19)
 Kildiñ elem sen*mu* kêtîp. (182/20)
“Gitse ilkbahar ne çare,
Elem verdin sen de giderek.”

-ġu, -ķu getirildiği unsura soru anlamı katar. Soruda tereddüt ve şüphe ifadesi vardır.

Héyt keldiġu dep egme ķeşı cilve ķilip (347/5)
“Bayram geldi mi diye eġme kaşını cilve yapıp”

Ecep gepķu, némişķa bu ahanetni maña ķildiñ? (346/2)
“Şaşılacak söz mü, niçin bu ihaneti bana yaptın?”

-la bütün unsurlardan sonra kullanılabilen pekiştirme edatıdır. Çok işlektir.

U künler méniñ balilik çégim, (128/4)

Ĥecilep okuyttim emdi/la ĥetni. (128/5)

“O günler benim çocukluk çağım,

Heceleyerek okuyordum şimdi bile yazıyı.”

Tizilğanmız bu sepke baştila kórkuşni kóğlap biz (129/69)

“Dizildik bu safa en başta korkuyu kovalayıp biz”

-de sonuna geldiği cümleyi pekiştirerek “bundan sonra, ve” anlamıyla sonraki cümleye bağlar.

U yékin keldi-*de*, toĥtidi, (216/17)

Bizdin hal soridi şopuri. (216/18)

“O yakınımıza geldi ve durdu

Bize hâlimizi sordu şoförü.”

Bu yıl yaz tegken çağda yazğan ĥetiñ, (223/93)

Keldi-*de* köz aldımğa kıyapitiñ. (223/94)

“Bu yıl yaz başladığı zaman yazdığın mektubun,

Geldi de gözümün önüne kıyafetin.”

-a emir ikinci şahıs eklerinden sonra gelerek rica-istek bildirir.

Ķuyğina, saķi, maña gülgün şarab (292/17)

“Koysana, saki, bana gül renkli şarap”

Éytķina, Lutun ķérindaş, nede sen? (363/28)

“Söylesene, Lutun kardeş, neredesin sen?”

Éytiña, Ĥotenmu ya Ĥoten kızi? (224/7)

“Söylesenize, Hoten mi yoksa Hoten kızı mı?”

-kin soru cümlelerinin sonuna gelerek soru anlamına şüphe-tereddüt anlamı katar.

Nedikin dep behtimiz bizniñ (55/37)

“Nerede acaba diyerek bahtımız bizim”

Menmu alcisam, (329/25)

Nuh ömrini tilermenmikin. (329/26)

“Ben de delirsem

Nuh ömrünü diler miyim ki?”

-çu getirildiği unsura “olmaz mı?, değil mi?, e mi?” şekillerine benzer bir teyit anlamı katar. Emir ve şart çekiminden sonra geldiği zaman rica, istek veya tekit bildirir.

Emdiçu, zamanımız kudritidin (112/32)

Kıldıñ biz tilsimlarni astin-üstün. (112/33)

“Tam şimdi, zamanımızın kudretinden

Biz tılsımları alt üst ettik.”

Sakañ alçu haman, héçbir kımarvaz (297/53)

Séniñdek oyniyalmas bu kımarı. (297/54)

“Aşık kemiğini al hemen, hiçbir kumarbaz,

Senin gibi oynayamaz bu kumarı.”

10. Yeterlilik ifadesi al- yardımcı fiilinin gramatikalleşmesi ile oluşan -al-, -el-, -l- şekilleri ile karşılanmaktadır. Bu şekil incelenen metinde çoğunlukla olumsuz çekimlenen örneklerde kullanılmaktadır.

Epsus, meñgü añlalmaymen ünüñni. (183/16)

“Maalesef, ebedi duyamıyorum sesini”

Ĥatircem yéyelmeytti (49/59)

Anda-sanda maş qorup. (49/60)

“Sakince yiyemezdi

Ara sıra fasulye kavurup.”

Saniyalmidim sani kaçılık. (293/11)

“Sayamadım sayısı ne kadar.”

-p al- şeklinin ekleşmesi ile -val-, -vel- şekli de bulunmaktadır. İncelenen metinde çoğunlukla olumlu çekimlenen örneklerde genellikle bu şekil kullanılmaktadır.

Élivaldi hemme tavuzni (234/31)

“Alabildi bütün karpuzu”

“Kılıki tatlık” dep söyüvalimen. (278/72)

“Kılığı tatlı deyip sevebiliyorum.”

Tügüvélip küç bilen muşni,

Guçurlatti gezepte çişni. (55/111)

“Sıkabilip güçlülle yumruğunu

Gıcırdattı gazapta dişini.”

11. Tezlik ifadesi ber- yardımcı fiilinin ekleşmesi ile oluşan -iver-, -ver- ile karşılanmaktadır.

Men yaş töksem, yığlaverdi démeñlar (183/31)

“Ben yaş döksem, ağlayıverdi demeyin”

Aķ ķimizni aķ kaşıġa toldurup, (272/50)

İçivérip sözlep ķalsam eyip etme (272/51)

“Ak kımızı ak kaseye doldurup,

İçiverip konuşup dursam ayıplama”

Tezlik ifadesi için -vet- şeklinden de yararlanılmaktadır.

Çéki bar her nersiniñ, oġul bala, (223/123)

Özüñni taşlivetme munçivala (223/124)

“Sınırı var her nesnenin, oġul çocuk,

Kendini atıverme bu kadar”

U téñirķap turup bir haza (263/43)

Yıǵlivetti kéyin buķuldap. (263/44)

“O şaşakalıp bir an

Aǵlayıverdi sonra şarıl şarıl.”

12. Süreklilik ifadesi için -p zarf fiil ekli fiile kel- “gelmek”, ket- “gitmek”, kal- “kalmak”, tur- “durmak”, yür- “yürümek” ve yat- “yatmak” tasvir fiillerinin getirilerek süreklilik ifadesini karşılandığı görülür.

He, dep béríp tumisa (49/51)

“He, deyip verip durmasa”

Bolma heyran çögilep yürsem séni (291/25)

“Hayran olma etrafında dönüp dursam”

Kimiki çüşinip kaķanda méni, (278/37)

Dostum démeymen hergizmu uni (278/38)

“Kim ki anlayıp durduğunda beni

Dostum demem hiçbir zaman ona”

Bir çamdām méñip, (75/29)

Kérilip yaķan (75/30)

Gururluķķa çömüp-orulup (75/31)

“Bir adım yürüyüp,

Gerilip durmuş

Gurura yenik düşüp”

Añlisak, saylam ötüp kéñptu (55/225)

“Duysak, seçim geçip gitmişti”

Millitimizni, (286/6)

Ėislitimizni, (286/7)

İzzitimizni (286/8)

Saklap *kelgen* töhpikar tilim. (286/9)

“Milletimizi,

Vasfımızı,

İzzetimizi

Saklayıp gelen lütufkâr dilim.”

- 13.** Metinde vatan, memleket, il, ülke anlamlarıyla toplam 295 defa kullanılan “el” kelimesinin bir yerde “el, kol” anlamı ile kullanılması söz varlığı açısından özel bir durum oluşturmaktadır.

elim bilen bille gulaç atimen *“elimle/kolumla kulaç atıyorum”* (79/26)

- 14.** Aşağıdaki örneklerde +çi ~ +çil ile +çilik ~ +çillik denkliğinin kurulduğu görülmektedir.

rast+çi (118/11) ~ rast+çil (193/23) “dürüst”

rast+çilik (373/7) ~ rast+çillik (377/16) “dürüslük”

Şairin Üslubu ile İlgili Notlar

1. Teyipcan Éliyev Şé'irleri isimli iki ciltlik eser incelendiğinde bizim numaralandırmamıza göre toplam 394 şiirden oluşmaktadır. Eser başlıklar dâhil 56505 kelimedenden müteşekkildir. Metnin sözlüğü olarak hazırladığımız dizin bölümünde 6780 madde başı kelime yer almaktadır. Türkçe yapım ekiyle türetilen her kelime kökenine bakılmaksızın Türkçe kabul edilmiştir. Bu doğrultuda madde başı olarak alınan 6780 kelimenin 380'i (%5,58) özel isim, 4526'sı (%66,78) Türkçe ve 1874'ü (%27,62) ise alıntı kelimedir. Madde başı 6780 kelimenin 5164'ü isim veya isim soylu kelime, 1616'sı fiildir.

Teyipcan Eliyev şiirlerinde 1038 Arapça, 538 Farsça, 62 Çince, 57 Rusça, 54 Fransızca, 9 İtalyanca, 4 İngilizce, 2 Rumca, 2 Korece ve birer tane Kazakça, Almanca, İspanyolca, Latince, Moğolca ve Tatarca kelime kullanmıştır. Ayrıca Arapça + Farsça teşekkülünde 53, Farsça + Arapça teşekkülünde 47 kelime kullanmıştır. 1 adet Arapça + Türkçe (bel+kim 2/4), 1 adet de Fransızca + Farsça teşekkülünde (muzéy+hana 231/44) kelimeye rastlanmıştır.

2. Metinde Türkçe kelimelerin yanı sıra bu kelimelerin eş veya yakın anlamlı karşılığı olan alıntı kelimelerin kullanımı kelime hazinesinin zenginliğini artırmaktadır. Bazı örnekleri şu şekildedir:

çin “gerçek, hakikat” (11/18) ~ heқиқat “hakikat” (9/27) <(Ar.) ҳақиқат

ot “ateş” (18/11) ~ ner “ateş” (162/4) <(Ar.) нәр

yav “düşman” (107/111) ~ düşmen “düşman” (1/8) <(Far.) душман

yurt “yurt, vatan” (49/47) ~ veten “vatan” (8/12) <(Ar.) ватан

yürek “yürek” (2/2) ~ қелб “yürek, kalp” (44/22) <(Ar.) қалб

Ayrıca kökeni fark etmeksizin eş veya yakın anlamlı kelimelerin kullanımı da kelime hazinesinin zenginliğine katkıda bulunmaktadır.

dil “gönül” (11/13) <(Far.) ~ көңүл “gönül” (8/11)

büyük “büyük” (22/30) ~ чоң “büyük” (3/9)

başka “başka” (8/10) ~ бөлек “başka” (2/7)

emma “ama” (7/12) <(Ar.) ammā ~ lékin “ama” (19/5) <(Ar.) ләкин

tola “çok” (14/23) ~ көп “çok” (7/1)

3. Aşağıda Eliyev'in en sık kullandığı elli isim, kullanım sıklığı ve anlamı verilmiştir. Bu listeye zamir, edat vb. unsurlar alınmamıştır.

İsim	Kullanım sıklığı	Anlamı
el	295	Ülke, vatan, memleket.
köz	247	Göz.
gül	220	Çiçek, gül.
ald	206	Ön; huzur, kat.
yol	179	Yol.
iş	170	İş.
köñül	169	Gönül.
çağ	163	Zaman, çağ.
yer	162	Yer.
yéñi	157	Yeni.
bügün	155	Bugün.
söz	155	Söz.
can	153	Can.
yürek	152	Yürek.
kün	148	Gün, güneş.
beht	143	Baht.
ana	142	Ana, anne.
adem	128	İnsan, adam.
yıl	128	Yıl.
qol	127	El.
naḥṣa	126	Şarkı.
baş	108	Baş, kafa.
қан	106	Kan.
bahar	106	Bahar.
bağır	105	Bağır, kucak.
dost	103	Dost.
derd	98	Dert.
dil	95	Gönül.
tarih	95	Tarih.
uluğ	95	Büyük, ulu.
bağ	94	Bağ, bahçe.

iç	93	İç.
ķiz	91	Kız.
dunya	89	Dünya.
küreş	88	Mücadele.
tañ	88	Tan, şafak vakti.
hayat	87	Hayat, ömür.
veten	86	Vatan.
yurt	85	Yurt, vatan.
zaman	85	Zaman.
gep	84	Söz.
toy	83	Düğün, eğlence.
tağ	79	Dağ.
ot	76	Ateş.
ömür	71	Ömür, hayat.
méhr	69	Sevgi, merhamet.
helķ	68	Halk.
boy	67	Boy.
düşmen	67	Düşman.
şum	67	Uğursuz.

Eliyev’in en sık kullandığı 50 isim incelendiğinde vatan ve toprak teması dikkat çekmektedir. Ülke, vatan, yurt, memleket anlamlarına gelen “el” kelimesi şairin 295 defa ile en sık kullandığı isimdir. Buna 86 defa kullandığı “veten” ve 85 defa kullandığı “yurt” kelimeleri de dâhil edildiğinde 466 defa doğrudan vatan anlamına gelen kelime kullandığı görülür. Bu da şairin şiirlerinde vatanın öneminin, vatan sevgisinin, yurt özleminin çok belirgin bir ana tema olduğunu ispatlar niteliktedir. Eliyev için “vatan” sadece bir coğrafya değil, kimliğin ve aidiyetin merkezidir. Vatan sevgisi ve bağımsızlık fikri şiirlerinin ana omurgasını oluşturur. Bu durum, yıllardır Çin baskısı altında vatan, kimlik ve var olma mücadelesi veren Uygur Türklerinin duygu ve düşüncelerinin Teyipcan Eliyev’in şiirlerindeki görünümüdür.

Eliyev’in şiirlerinde köñül (169), yürek (152), can (153), dil (95), méhr (69) kelimeleri de önemli bir tutmaktadır. Bu kelimeler duygusal yoğunluğun yüksek

olduğunu, şairin insanın iç dünyasına önem verdiğini gösterir. Bu kelimelerin sık kullanımı, şairin şiirlerine bir lirizm katmakla birlikte şiirlerde aşk, sevgi ve vicdan temalarını da ön plana çıkarır.

Eliyev'in sık kullandığı isimlere bakıldığında küreş (88), helk (68), düşmen (67) kelimeleri de dikkat çekicidir. Bu kelimeler şairin mücadeleci yönünü, halkın birliği ve düşmana karşı direniş temasını sıkça işlediğini ortaya koyar. Şairin vatan için, aşk için ve gelecek için mücadeleyi ön plana çıkardığını belirtebiliriz.

4. Aşağıda Eliyev'in en sık kullandığı 50 fiil, kullanım sıklığı ve anlamı verilmiştir.

Fiil	Kullanım sıklığı	Anlamı
bol-	1129	1. Olmak. 2. Bir isimlerle birleşerek onların anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil.
de-	989	Demek, söylemek.
kil-	578	Yapmak, etmek, kılmak.
kel-	476	1. Gelmek. 2. Bir fiille birleşerek devam etme tasvirî fiilleri türeten bir yardımcı fiil.
al-	309	1. Almak. 2. İsimlerle birleşerek onların anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil.
kal-	269	1. Kalmak. 2. Bir isimle birleşerek onların anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil. 3. Bir fiille birleşerek süreklilik tasvirî fiilleri türeten bir yardımcı fiil.
ket-	264	1. Gitmek. 2. Bir fiille birleşerek süreklilik tasvirî fiilleri türeten bir yardımcı fiil.
ber-	264	1. Vermek. 2. Bir isimle birleşerek onun anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil.
i-	248	İmek fiili, ek fiil.
kör-	244	Görmek.
tur-	217	1. Durmak. 2. Bir isimle birleşerek onun anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil. 3. Bir fiille birleşerek süreklilik tasvirî fiilleri türeten bir yardımcı fiil.
çik-	173	Çıkmak.
öt-	165	Geçmek.

tap-	165	Bulmak.
bil-	144	Bilmek.
koy-	116	1. Koymak. 2. Bir isimle birleşerek onun anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil. 3. Bir fiille birleşerek bitme, tamamlanma tasvirî fiilleri türeten bir yardımcı fiil.
sal-	109	1. Yapmak, yerleştirmek; bırakmak, koymak. 2. Bir isimle birleşerek onun anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil.
çüş-	102	Düşmek; inmek.
kül-	98	Gülmek.
aç-	94	1. Açmak. 2. Bir isimle birleşerek onun anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil.
tart-	94	1. Çekmek. 2. Bir isimle birleşerek onun anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil.
éyt-	92	Söylemek, demek.
ye-	87	1. Yemek. 2. Bir isimle birleşerek onun anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil.
añla-	85	Duymak, işitmek, dinlemek.
tut-	81	1. Tutmak. 2. Bir isimle birleşerek onun anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil.
bar-	81	Varmak, ulaşmak.
mañ-	81	Yürümek, hareket etmek.
yet-	75	Yetmek, ulaşmak.
qara-	74	Bakmak.
öl-	71	Ölmek.
kir-	68	Girmek.
ur-	64	Vurmak.
at-	63	Atmak.
éçil-	61	Açılmak.
tök-	60	Dökmek.
tol-	59	Dolmak.
bas-	56	Basmak.
başla-	55	Başlamak.
iç-	55	İçmek.

oku-	53	Okumak.
bağ-	52	Bakmak.
kötür-	52	Götürmek.
izde-	50	Aramak.
küt-	47	Beklemek.
yan-	47	1. Yanmak. 2. Dönmek, geri dönmek.
uç-	46	Uçmak.
yaşa-	45	Yaşamak.
çüşen-	43	Anlamak.
yaz-	43	Yazmak.
sora-	41	Sormak.

Eliyev’in en sık kullandığı 50 fiil incelendiğinde kök fiillerin çok sık kullanıldığı görülür. Temel hareket ve duygu fiillerinin sık kullanımı dikkat çeker. Fiil sıklığı bakımından 1129 defa ile “bol-” ve 989 defa ile “de-” fiilleri diğer fiillerden ayrılır. “bol-” fiilinin sıklığı, şairin şiirlerinde varlık, değişim, dönüşüm, bir hâlden başka hâle geçme gibi temaların çok işlenmiş olduğunu gösterir. Eliyev, “de-” (989), “éyt-” (92) ve “sözle-” (33) fiillerini de toplam 1114 defa kullanmıştır. Bu durum da Eliyev’in söylem ve hitap odaklı, diyalog kuran ve muhatabına seslenen bir şair olduğuna işaret eder. Eliyev’in şiirlerinde “kıl-” (578), “al-” (309), “ber-” (264), “koy-” (116), “sal-” (109) fiillerinin sıklığı iş, emek ve üretim temalarını ön plana çıkarır. Şiirlerde “kel-” (476), “ket-” (264), “bar-” (81), “mañ-” (81), “yet-” (75), “kir-” (68) fiillerinin sıklığı şiirlerde sürekli bir hareket olduğunu ve dinamizmi gösterir. Ayrıca “kör-” (244), “bil-” (144), “añla-” (85), “çüşen-” (43) fiillerinin sıklığı toplumsal uyanış ve idrak temalarının güçlü olduğuna işaret eder. Son olarak “kül-” (98) fiilinin sıklığı da dikkat çekici ve önemlidir. Şairin şiirlerinde tüm sıkıntıların yanı sıra hayat sevinci, coşku ve mutluluğun da önemli bir yer tuttuğunu gösterir.

Eliyev’in şiirlerinde tasvirî fiillerin sıklığı da dikkat çekici bir durumdur. Tasvirî fiillerin kullanıldığı ifadeler okuyucunun zihninde bir sahne kurar ve canlı görüntüler oluşturur. Duygu, düşünce ve durumları anlatmada şairin üslubuna bir

derinlik ve zenginlik katar. Bu verilerle şairin şiirlerinin “didaktik, dinamik, mücadeleci ve bilinç uyandırıcı” eksenlerinde olduğunu söyleyebiliriz.

5. İkilemeler Teyipcan Eliyev’in şiirlerinde geniş bir yer tutmaktadır. İkilemeler Eliyev’in şiirlerine bir canlılık kattığı gibi konuşma diline yaklaştığını da göstermektedir. Bu ikilemeler Türkçe kökenli kelimelerle teşkil edilebildiği gibi özellikle Arapça ve Farsçadan Yeni Uygur Türkçesine yerleşmiş alıntı kelimelerle de anlamı pekiştirmek için kullanılmıştır.

Aynı kelimenin tekrarı şeklinde kurulan ikilemelere örnekler:

bergi-bergi “yaprak-yaprak” (238/12)
 bölek-bölek “ayrı ayrı” (328/8)
 dane-dane “tane tane” (203/4)
 munçağ-munçağ “boncuk boncuk” (375/5)
 salam-salam “selam selam” (36/3)
 yiğlap-yiğlap “ağlaya ağlaya” (375/43)
 yéñi-yéñi “yeni yeni” (237/27)
 kénip-kénip “kana kana” (74/95)
 ğur-ğur “püfür püfür” (67/1)
 zar-zar “hüngür hüngür” (154/24)
 öksüp-öksüp “ağlaya ağlaya” (255/94)
 içe-içe “içe içe” (107/98)

Eş veya yakın anlamlı kelimelerin tekrarı:

arzu-ümidler “arzu ümit” (11/27)
 asman-pelek “gökyüzü felek” (209/23)
 azad-erkin “azat hür” (161/20)
 aş-nan “yemek ekmek” (160/13)
 bala-apet “bela afet” (140/14)
 baş-köz “baş göz” (263/24)
 cennet-béhiş “cennet cennet” (117/17)
 derd-elem “dert elem” (126/1)
 el-yurt “vatan yurt” (217/12)

şan-şerep “şan şeref” (59/70)

Zıt anlamlı kelimelerin tekrarı:

al-di-arkıni “önünü arkasını” (394/29)

astin-üstün “alt üst” (161/21)

az-tola “az çok” (97/36)

ağ-kara “ak kara” (6/17)

bar-yok “var yok” (351/10)

hayat-mamat “hayat memat” (249/13)

issik-soğak “sıcak soğuk” (48/6)

kéçe-kündüz “gece gündüz” (51/80)

uluğ-kiçik “büyük küçük” (55/120)

yağşı-yaman “iyi kötü” (74/2)

karañgu-yoruk “karalık aydınlık” (73/60)

kéri-yaş “yaşlı genç” (8/8)

Türkiye Türkçesinde /m-/ ile yapılan tekrarlara benzer teşekkülde kurulan bir örneğe rastlanmaktadır. Yeni Uygur Türkçesinde bu tarz ikilemeler için /p-/ kullanıldığı görülmektedir.

kible-pible “kible mible” (274/7)

Eliyev’in şiirlerinde ikilemeleri yoğun kullanımı, şiirlerini halk edebiyatı ürünlerine yaklaştırır, sözlü geleneği çağrıştırır. Eş/yakın anlamlı kelimelerin tekrarı zengin bir çağrışım alanı yaratır. Aynı duyguyu iki farklı kelimeyle üst üste vurgulaması, okuyucuda daha güçlü bir etki bırakır. Zıt anlamlı ikilemeler şairin şiirlerine dinamizm ve dramatik etki katar. Eliyev’in ikilemelere sık başvurarak şiirlerine bir ritim ve müzikalite kattığını söyleyebiliriz.

6. Metinde bazı kelimeler veya ifadeler dipnot verilerek açıklanmıştır. 128/58’de “samoray” kelimesi için verilen dipnotta “şair bazı şiirlerinde Japon yağmacıları bu nam ile zikretmektedir” açıklaması yer almaktadır. Samuray kelimesine böyle bir anlamın verilmesinde Japonya İmparatoru Kōmei’nin 1800’lerin sonlarında

samuray geleneğini dağıtıp samurayları yağmacı ilan etmesinin etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

7. Eliyev'in şiirlerinde işlediği ana konular aşağıda verilmiştir. Metin bölümünde tarafımızdan verilen şiir numarası burada korunmuş ve şiir başlıkları koyu yazılmıştır. Şiirin başlığından sonra şiirde işlenen ana konunun ardından bu konuyu destekler nitelikte örnek mısra veya mısralar verilmiştir. Parantez içinde verilen sayılar örnek mısraların şiirin hangi mısraları olduğunu belirtmektedir.

- 1) **Ceñçi Akamğa:** Vatanseverlik ve kahramanlık. *“Pat arida bérıp séniñ kęşiñğa, / Düşmen bilen ceñ kılimen, harmaymen.”*(11–12)
- 2) **Canan Üçün:** Aşk, sadakat ve fedakârlık. *“Sen üçün köysem mubada otta tartıp miñ azab, / Méni dozağ oti köydürmes, kaçar belkim uzap.”*(3–4)
- 3) **Gülümge:** Ortak mücadeleye davet ve gelecek umudu. *“Gülüm, téz boluñ, bille yéteyli, / Şanlığ hizmetke güdük çalğuçe.”*(15–16)
- 4) **Kış Ketti:** Mevsimsel dönüşüm ve umut. *“Kışniñ keyni yaz dégen / Konılarda mağal bar.”*(13–14)
- 5) **Tesedduğ:** Vatan sevgisi ve adanmışlık. *“Séniñ üçün bu ténim / Bolsun kalkan, tesedduğ.”*(7–8)
- 6) **Bitim Bolsa Rast Bolsun:** Adalet ve halkın hakkını araması. *“Bitim bolsa rast bolsun, / Heñketke mas bolsun.”*(21–22)
- 7) **Beht Arzusida:** Mutluluk arayışı ve zulme karşı isyan. *“Ömlişip meydanda muş attuğ zulumniñ tehtige.”*(18)
- 8) **Yéniş Ümidi:** Zafer umudu ve kararlılık. *“Emdi toylar oynaymız çélip dutar, éytip nağşa.”*(14)
- 9) **Küreş:** Mücadele ve direnişin hayat kaynağı oluşu. *“Küreş ésildur, teñdaşsiz ésil, / Bu hayatniñ heriket tomuri.”*(5–6)
- 10) **Köklem Cilvisi:** Baharın gelişi, doğanın uyanışı ve insanlığın kurtuluşu. *“Güzellikke orap cahanni, Zepmu illik kuçağ yaydiñlar.”*(5–6)
- 11) **Yarat:** Mücadele ve özgürlük için çağrı. *“Ey küreş, koynuñda tavlap, merdu meydanlar yarat, / Ağdurup gepletñi, dillarda uluğ añlar yarat.”*(1–2)

- 12) **Adakçı Sözü:** Kararlılık ve özgürlük yemini. “*Can vetenge bergen otluq kesimim / Yalkunluq yürükimde meñgüğe yanar.*” (25–26)
- 13) **Visal Ümidi:** Aşk ve kavuşma arzusu. “*Kim çidar bir dem sėniñ vesliñdin ümidni üzüp, / Miñ behtsizdur kişi vesliñdin ayrılsa yıraç.*” (5–6)
- 14) **Navayi:** Ali Şir Nevayi’ye övgü. “*Pezilet cevhirini hemmige çaçtiñ, Rehimsiz kara teñsizlikke ot açtiñ.*” (13–14)
- 15) **Şerin Arzular:** Sevgi ve hayaller. “*Hıyallar deydu: ‘Bes, hicranlıq pütsun, / Tügetmemsen ildamraç kayğu-derdlerni.’*” (15–16)
- 16) **Küreş:** Mücadele ve özgürlüğün zorunluluğu. “*Küreşcan hayatka azadlıq amraç, / Küreşsiz hayatni kıstaydu cahan.*” (3–4)
- 17) **Lutpullağa:** Direniş ve fedakârlık. “*Heç tuğı yelpüldigen menzilni közlep, Çañkap mañattiñ çölde-kağasta.*” (5–6)
- 18) **Bizniñ Künler:** Halkın direnişi ve zafer sevinci. “*Bizniñ lava étip tevrişimizdin / Tuğuldi ceñgivar künler.*” (22–23)
- 19) **Yarni Ségindim:** Özlem ve kavuşma isteği. “*Derd yarasi ulğıyip, hesret elemde tolğınip, / Hicri derdide sériq ruhsarni ségindim eceb.*” (3–4)
- 20) **Yar İşkida:** Leyla ile Mecnun göndermesiyle aşkın çılgınlığı. “*Kim ménı Mecnun dése, Leylini izdeydu dégen, / Köymise Mecnun bolamdu cani huştar işkida.*” (3–4)
- 21) **Örtidi:** Hüzün, zulüm ve esaret. “*Put-şoluñ zencirge bent tutkun kebi gemhane sen, / Şum çayanlar uvisi zindan makaniñ örtidi.*” (5–6)
- 22) **Bizniñ Devrimiz:** Mücadeleci kuşağın doğuşu ve özgürlük ideali. “*Devrimiz küreşcan, küreş koyında / Hékmət möciziler körsetti bizge.*” (1–2)
- 23) **Küreşcan Tañ:** Zulmetin karanlığından özgürlüğün doğuşuna geçiş. “*Emma yürekler ümidke tolğan, / Hemme intizar küreşcan tañğa.*” (31–32)
- 24) **Küt Méni:** Sadakat ve kavuşma kararlılığı. “*Men baramen pat-yékinda yol élip, / Elge tonuş gelibe sazin çélip.*” (25–26)
- 25) **Lénin Ölmidi:** Lenin’in fikirlerinin ölümsüzlüğü. “*Lénin öldi! / İşenmeymen, Lénin ölmidi.*” (13–14)
- 26) **Tañmu Yékin:** Karanlık dönemlerin sona ereceği, aydınlık geleceğin yakın olduğu. “*Tañni artka kayturalmaydu / Kara zulmet bulut-çañliri.*” (15–16)

- 27) **Kel, Cénim!:** Sevgi, özlem ve kavuşma arzusu. “*Kel, cénim, yoluñğa telmürüp taldim, / Kaçanğıçe şundağ tağetsizlini!*” (29–30)
- 28) **Yürek Kétidin:** Direnç ve sebat. “*Men saña het yazay yürek ketidin / Şundağ dep: tağitim aştı çekidin.*” (9–10)
- 29) **Mart Tuyğuliri:** Kadınların özgürlük mücadelesi ve baharın umudu. “*Mart tuyğuliri / Meñgülük tañlarğa / Hotun-kızlarnıñ çigdi zoqini.*” (21–23)
- 30) **Yaşlıq:** Gençliğin değeri ve bilinçli bir şekilde değerlendirilmesi. “*Yaşlıq kedrinı bilmigenler béşiğa / Kéyin yeydu puşaymandin çomağ.*” (11–12)
- 31) **Bizniñ Nahşimiz:** Mücadele şarkısı ve kolektif coşku. “*Devrni lerzige salğan / Bundağ yürüşler / Qalidu otluğ iz bolup artta.*” (20–22)
- 32) **Tañ Nahşisi:** Ümidin canlanması ve aydınlık sabah sevinci. “*Kel cénim, teñ éytılı bu nahşini, / Korğunç, teşvişni dildin irğitip.*” (13–14)
- 33) **Dolğun Yamridi:** Dünya çapında uyanış ve ezilen halkların mücadelesi. “*Tökülgen qanlardin çéçek ündürüp, / Pürkeymiz güllerge yéñi zamanni.*” (68–69)
- 34) **Séniñ Nahşañ:** Şairin mücadelesi ve eserlerinin ölümsüzlüğü. “*Séniñ namiñ azadlıq izdigenge boldi nur-meş’el, / İcadiñdin bina boldi uzun yıllar üçün heykel.*” (13–14)
- 35) **Kéleçekke Salam:** Geleceğe güven ve umut. “*Kéleçek şunçilik körkem, / Oralğan bağ u bostanğa.*” (5–6)
- 36) **Salam:** Dostlara ve geleceğe selam gönderme. “*Pat-yékinda teñlik künlerniñ / Gülşinide kuçaqlışarmiz.*” (7–8)
- 37) **İşenç:** Umudun sarsılmazlığı ve zafer beklentisi. “*İşençler tikilgen şanlıq kéleçek / Kélidu, bizni beht kuçidu çoqum.*” (29–30)
- 38) **Kün Çıķışniñ Téñi Atti:** Özgürlük ve yeni çağın doğuşu. “*Kün çıķışniñ téñi atti, / Kaçtı zulmet tünliri.*” (1–2)
- 39) **Hitabım:** Hesaplaşma ve samimiyet çağrısı. “*Téşi yumşaq, içi zeherni / Söymeydu hergiz / Elem çekken...*” (63–65)
- 40) **Bügün:** Baharın gelişi ve sevinç. “*Baş kötürdi maysılargı / Vadini qaplap bugün.*” (3–4)
- 41) **Ömer Muhemmidi Hatirisige:** Bir sanatçının anısına saygı ve mücadelesinin devamı. “*Sen çalğan sazni men ögendim aħır, / Çalimen şu sazni, meñgü çalimen.*” (20–22)

- 42) **Ké Cuñpiñ:** Halk önderine sevgi ve saygı. “*Çasaçal deyli, yaki aksåçal, / Kelbide yene yaşlık yalkuni.*” (13–14)
- 43) **Yaşlıkim:** Gençliğin sorgulanması ve üretkenliğe çağrı. “*Yéñi kün, yéñi iş başlandı bugün, / Yéñiçe iş başla yéñi başlamdin.*” (9–10)
- 44) **Toy:** Toplumsal zaferin büyük bir toy gibi kutlanması. “*Némişka déseñ, bu milyonlar toyi, / Milyonlar méhniti tuğdı bu toyni.*” (9–10)
- 45) **Sovét Éli:** Sovyetler Birliği’ne minnet ve barış mesajı. “*Sen yéñişke yeñni türdüñ, Sovét éli. / Sovét éli-palvan éli, batur éli.*” (58–59)
- 46) **Tinçlik Yéñidu:** Barışın kazanılacağına inanç. “*Tinçlik marşini – muqeddes marşini, / İlgiri silcidi tarihniñ çaķi.*” (31–33)
- 47) **Goñçendañ Heķķide Keside:** Devrimci önderin halkı kurtarışı ve sosyal adalet. “*Sen ot koyduñ kara zulum teħtige, / Sen yol açtıñ mezlumlarniñ beħtige.*” (79–80)
- 48) **Cuzuñsiliñga:** Askerî önderliğe övgü ve halkla bütünleşme. “*Leşkiriñniñ ķedimi yetken / Yerde zulum yumdi kōzini.*” (17–18)
- 49) **Derd:** Feodal sömürüye isyan ve hesaplaşma çağrısı. “*Keldi bizniñ peytimiz, / Kéni, emdi hésab bersun / Kōñli kara ebleħler!*” (119–121)
- 50) **Tarihniñ Hökmi:** Tarihin hükmü, sömürgeciliğe karşı başkaldırı. “*Heķiketni tarih hökmini / Ret ķilip bolmas / Çıķarğan bilen öķtem dolini.*” (85–87)
- 51) **Mavcuşıga Het:** Zulümden kurtuluş, özgürlük ve devrime şükran. “*Azad ķolda yazduķ biz / Saña atap bu ķetni. / Derdimiz hem beħtimiz / Pütülgen şu huccetni.*” (17–20)
- 52) **Déhķan Kızniñ Naħşisi:** Çalışkanlık ve eşitlik. “*Belni meħkem bağlaymen, / İşlep zadi talmaymen. / Men-men dégen yigitni / Étizliķta çağlaymen.*” (1–4)
- 53) **Köyüp Kaldim Men Saña:** Karşılıksız aşk ve utangaç sevdâ. “*Köyüp kaldim men saña, / Köyginimni bilemsen?*” (1–2)
- 54) **Til Tapsam:** Duygusal iletişim kurma isteği. “*Til tapsam dep tileymen daim, / İşķ sözini sözleşke ayrim.*” (1–2)
- 55) **Négir Soldatniñ Hēti:** Savaş karşıtlığı, ırkçılık eleştirisi ve barış özlemi. “*Négir bolsun, meyli ‘aķ’ bolsun, / Deydu tolisi: ‘uruş yok bolsun!’*” (185–186)
- 56) **Çavşyenge Kétivatimen:** Uluslararası dayanışma ve görev bilinci. “*Bu dostlarniñ ķelbige medet, / Düşmenlerniñ bağrini dağlaş.*” (23–24)

- 57) **Qizniñ Nahşisi:** Kahramanlık örneği ile gençlere ilham verme. “*Menmu sendek işleşke / Çoñ şert koydum özümge.*” (13–14)
- 58) **Salam Merdler Vetinige:** Kahramanlara selam ve mücadeleye moral desteği. “*Salam merdler vetinige, / Salam Cuñhua élidin.*” (1–2)
- 59) **Biz Silerni Esleyemiz Haman:** Cephede savaşanlara sevgi ve minnet. “*Her vaqıtta, herbir nepeste / Silerni haman alimiz eske.*” (33–34)
- 60) **Dostluq Koşığı:** Dostluğun ebediliği ve düşmana karşı birlik olmak. “*Yüriki bir dostlarni / Düşmen kandaq ayriğay.*” (7–8)
- 61) **Qeni, Dostum, Kötür Kedeñni:** Dostluk, barış ve insan sevgisi. “*Ademlerni söyüş eñ yaşşı. / Biraq vicdan örtinidiken / Adem kedri bolmisa tekşi.*” (6–8)
- 62) **Tağni Körsem:** Kahramanlık ve doğanın ilham verici gücü. “*Tağni körsem, tağni eslisem, / Sen kélisen méniñ aldimğa.*” (1–2)
- 63) **Tinçlik Toğrisida Nahşa:** Barışa övgü ve savaş karşıtlığı. “*Nahşam tinçlikniñ işkida yénip, / Köydürüp éritsun kanlık kiliçni.*” (19–20)
- 64) **Bir Kéçe:** Halkın misafirperverliği ve dayanışması. “*Mav Zéduñni körgendek boldum. / Huşallıqtın yığlavétimen, / Bu pursetni bermeymen koldin.*” (17–20)
- 65) **Untumaymen:** Çavşyen (Kuzey Kore) halkının kahramanlığının unutulmayacağına söz. “*Untumaymen merd Çavşyenniñ ceñçilirini, / Untumaymen şu tupraqniñ batur helkini.*” (13–14)
- 66) **Séğiniş:** Özlem ve zamanın ağır geçişi. “*Saetniñ ötmiki ömürdin uzak, / Minutlar azabi ketküzdü haldin.*” (5–6)
- 67) **Bahar Şamili:** Baharın gelişi ve umut. “*Zimistanni dağda qaldurup, / Başlap keldiñ bahar peslini.*” (23–24)
- 68) **Aldanğan Qızğa:** Aldatılan genç kıza teselli ve öğüt. “*Bilseñ idiñ, qoşulmas esla / Söygü bilen beñbaşlıq qeni.*” (3–4)
- 69) **Ana Tupraq:** Vatan sevgisi, toprağın kutsallığı ve halkın üretkenliği. “*Tağni yötkeşke çamı yétidu. / Néme işlar kılmidi bu el, / Sorap békiñ, tarih bilidu.*” (29–31)
- 70) **Beht:** Halkın emeğiyle mutluluğunu inşa etmesi. “*Behtniñ anisi ademniñ özi, / Adem qolida taş altun bolidu.*” (9–10)
- 71) **Toy Üstige Toy:** Mutluluk, zaferin kutlanması ve halkın uyanışı. “*Esirler séğinğan toy üstige toy / Bügün şu sorunda kıldı tentene.*” (25–26)

- 72) **Keç Küzde:** Tabiatın döngüsü ve umudu kaybetmeme. “*Gül-çéçek solaşkan eşu peyttimu / Kelbimde men çeksiz bahar sézimen.*”(15–16)
- 73) **Valaştekkürovniñ Ölümü:** Toplumsal eleştiri ve bürokratizmin hicvi. “*Miñ éğiz gep kılğan ölidu deptu, / Derveke, ağinem şu vecdin öldi.*”(165–166)
- 74) **Yürek Sözi:** Sınıfsal farkların bilinci ve devrimci uyanış. “*Kimki eger, / Ular tökken kan kimniñ keni dep / Sorisa bizdin, / İkkilenmey / ‘Sinipimizniñ keni’ dep bérimiz cavab.*”(33–37)
- 75) **Şundağ Kızitimiz Küreşni Emdi:** Kararlılık ve mücadeleyi alevlendirme çağrısı. “*Şundağ kızitimiz küreşni emdi!*”(44)
- 76) **Men Sotsiyalistik Şehir Adimi:** Sosyalist hayatın coşkusu ve aidiyet. “*Sotsiyalizm bizniñ işimiz, / Mezmuni u zamanimizniñ.*”(31–32)
- 77) **Bulbulum:** Aşk, bahar ve sevinç. “*Sayrıgın, eyley saña béşimni kondağ, bulbulum.*”(6)
- 78) **Muhebbet:** Sevgi, sadakat ve güven. “*Kirme bu koçığa yalğan söz bilen, / Köymisun arida mesum muhebbet.*”(7–8)
- 79) **Moskvada Birinçi May:** Uluslararası dayanışma ve sosyalist kutlama. “*Her avaz gélilige béğışlaydu gémin. / Ene, sepni başlap kétivatidu / Vladimir İl’iç Lénin!*”(22–24)
- 80) **Razlév Boyidiki Kepe:** Devrim tarihine saygı ve ilham kaynağı mekânlar. “*Yéni dunyaniñ ésil binasi / Örleydu yüksek asmanga-erşke.*”(17–18)
- 81) **Salam, Qazaqıstan:** Kardeşlik ve dostluk. “*Bir nan tapsağ teñ bölüşüp yégenmiz, / Bille küylep öttuğ hesret küyini.*”(7–8)
- 82) **İssiğ Köl:** Tabiat güzelliği ve üretkenlik. “*İş kaynığan bu vadida künde toy, / Küz künliri hosul toyi kaynaydu.*”(35–36)
- 83) **Tohtap Tur, Kün!:** Tarihe tanıklık ve gelecek kuşağa umut. “*Bolğum kéler kéleçekniñ nevrisi.*”(4)
- 84) **Güldeste:** Dostluk ve sevgi hatırası. “*Solaşmas bu gül meñgü, sevep déseñ, / Yiltizi uniñ méniñ yürikimde.*”(7–8)
- 85) **Avrora:** Ekim Devrimi’nin sembolüne övgü. “*Şuña behtimni küylisem, sözni / ‘Avrora’din başlaydu tilim.*”(20–21)
- 86) **Qızıl Galstük:** Gençlik ve sosyalist ideallerin aktarılması. “*Sovét balisi, bergen sovğañni / Boynumğa emes, çigdim yürekke...*”(7–8)

- 87) **Gorkiy Muzéyida:** Maksim Gorki'ye saygı. “*Gorkiy, aldimda huddi hayat sen, / Salam, ulug sen’etkar, saña.*” (45–46)
- 88) **Heyran Men:** Aşk ve hayal kırıklığı. “*Şu sözüñge heyran men, / Şundin béri veyran men...*” (17–18)
- 89) **Vetanim:** Vatan sevgisi ve tarih bilinci. “*Herbir herp, herbir çekiti / Devrimizniñ vicdan-namusi.*” (27–28)
- 90) **Beht Yultuzi:** Mutluluğu bulma ve aşkın kaderi. “*Közliriñde meniñ behtim köründi, / Yene kélip meniñ behtim cüp iken.*” (7–8)
- 91) **Tügimes Nahşa:** Bitmeyen ilham ve yaşam enerjisi. “*Şundağ nahşa bu, tügimeydiğan!*” (16)
- 92) **Bilmeptimen:** Masum aşk ve gençlik heyecanı. “*Emdi bildim yéñilginimni, / Derhal közdin yoqilay yırağ.*” (19–20)
- 93) **Birinçi Het:** İletişim ve özlem. “*Qolum hetke ögendi, / Qariğu emes köz emdi.*” (19–20)
- 94) **Miltikimni Bergin Qolumğa:** Sömürgeciliğe karşı savaş ve adalet. “*Miltikimni bergin yine qolumğa!*” (35)
- 95) **Kömür Heqqide:** Emek ve sevgi. “*Reñgi qara, méhri issiğ dégen gep.*” (6)
- 96) **Kök Buğday:** Tarımın bereketi ve toprağa sevgi. “*Séni östürgen kişini küylisem.*” (12)
- 97) **Sañ Mudiriniñ “Ziyandaşka Qarşı” Acayib Tedbiri Toğrisida Qoşaq:** Hiciv ve mizahî eleştirisi. “*Küçüñ yetmey eşekke, / Urupsen-de toqumni.*” (73–74)
- 98) **Séginipsen:** Sevgi ve özlem. “*Muhebbetni tavlaydu şu ot.*” (8)
- 99) **Dostluğ Bezmide:** Dostluk ve neşe. “*Mey lezziti dostluğ bezmide.*” (8)
- 100) **Aydiñ Hem Qarañgu:** Sevgi için cesaret ve kararlılık. “*Aydiñ yaki qarañgu / Muhebbetke şert emes.*” (7–8)
- 101) **Qar Üstidiki Quş:** Zorlukta var olma ve umut. “*Qar yépingan dalida / Seyle kılip halida, / Közi çüşüp izige, / Zoqliniptu özige*” (5–8)
- 102) **Elem:** Aşk acısı ve hayal kırıklığı. “*Reşk oti tutaştı cénimğa, / Çüşendim, bivapa ikensen.*” (21–22)
- 103) **Bügün Hem Ete:** Anı yaşama ve zamanın kıymeti. “*Bilib koyğın, kelmeydu u бүгünsiz.*” (16)

- 104) **Puşayman:** Geçmişe pişmanlık ve hesaplaşma. “*Bes emdi, puşayminim bille ketsun / Tétiksiz beñbaşlıkniñ şori bilen.*” (17–18)
- 105) **Devrim Behtim:** Devrim mutluluğu. “*Behtim şuki, tuğuluptimen / Sotsiyalizm mevcud esirde.*” (3–4)
- 106) **Kızıl Bayrak:** Zaferin sembolü olarak kızıl bayrak. “*Kızıl bayrak pervazini körgende, / Hicaletlik nelergidu mökündi.*” (3–4)
- 107) **Sariye:** Kahramanlık ve intikam öyküsü. “*Kısas buyruş berdi kehriñge. / Karta ayriğan növet boyıçe / Henciriñni sancidiñ bir-bir.*” (103–105)
- 108) **Üzüm Üzgende:** Emegın değeri ve alçakgönüllülük. “*Şudur méniñ huzurum, dañkim.*” (26)
- 109) **Yéñi Yıl Harpisida:** Umudu karşılama ve yeni yıla meydan okuma. “*Ve lékin biz külüp şadlinip, / Kuçaqlaymiz, yéñi yıl, séni.*” (15–16)
- 110) **Östeñdin Hët:** Emek, dayanışma ve güven. “*Bu saraylar her ceñçiçe küç bégışlap, kelbiçe, / İlham bérip, işenç bilen atlandurar gelibige.*” (29–30)
- 111) **Bir Yigitniñ Hatirisi:** Aşk, dostluk ve öğüt. “*Bu bir kuruş tal bolsimu, / Kaşañ ulağka kamça bu. / Karıguga bolğay yolçı bu, / Her çamdimini belgilep.*” (49–52)
- 112) **Su Keldi:** Emegın gücü, doğaya hükmetme. “*Su keldi, şérin keldi қошақ éytip, / Cimikti çañkaqlıknıñ peryadlırı. / Karamet açquçıdur azad emgek. / Evliya zamanımız Perhatlırı.*” (34–37)
- 113) **Yéñi Yıl Tuyğusi:** Zamanı ilerletme kararlılığı. “*Biz yéñi dunyaniñ ceñçisi, / Vaqıtlar ótkençe yéñirip; / Qurimiz katmuşat yéñini, / Putlaşkan konini yimirip.*” (13–16)
- 114) **Keldim:** Vatan sevgisi ve emek. “*Keldim men, yézam, ceñ üçün, / Qoynuñni sepiñ aldida dep. / Qoynuñga kuruş kelmidim / Tökimen saña barimni. / Rehmitiñ üçün bir ömür / Tökimen halal terimni.*” (11–16)
- 115) **Ötkel:** Devrim yolculuğu ve zafer coşkusu. “*Ötkel aştuş deştlerni kézip, Yüguñ bolup tağni gólitip...*” (26–28)
- 116) **Sétvénsonga Reddiye:** Emperyalizme öfke ve barış mücadelesi. “*Biz törelduş / Katıllarnıñ qorşavida*” (5-6), “*Biz saña kandaş méhr bérimiz?*” (52)
- 117) **Biz Esrimizniñ Çin Tömürliri:** Kapitalizmin yüzünü teşhir ve mücadele kararlılığı. “*Biz esrimizniñ çin tömürliri, / Azduralmas bizni ézitku.*” (49–50)

- 118) **“Asasen”niñ Şikayiti:** Adaletin çarpıtılması ve sosyal eleştiri. *“Bezi yalğan doklatlarğa toquldum, / Utuqlarğa nisbet bolup sunuldu, / Yuqırığa bezen şundaq tonuldum, / Heqıqette utuq emes, nuqsan men.”* (49–52)
- 119) **Urçuq Batur:** İşçinin kahramanlaştırılması. *“Şuña emdi kemsitiş, guman / Dessilip qaldı uniñ astıda.”* (29–30)
- 120) **...laşturup:** Geçmiş hatalardan ders çıkarma. *“Nadanlıqımız obdanla çandı, / Burnimizğa su kirdi emdi,”* (23–24)
- 121) **Veten Heqqide Gezel:** Vatan sevgisi ve bağlılık. *“Bar üçün sen menmu bar, sensiz hayatım yok méniñ, / Çünkü menmu sen bilen bir canda men, bir tende men.”* (43–44)
- 122) **Ceñçiniñ Bağrı:** Askerin fedakârlığı ve vatan savunması. *“Öz bağrını aşu bağrını / Kalkan kılğan düşmen oqığa.”* (11–12)
- 123) **Levlirini Şu Üzümge Ohşattım:** Aşkın tatlılığı ve sevgilinin lezzet çağrışımı. *“Bildim, ‘sözi şerin’ dégen gep / Çıkkın iken sendek kız için.”* (23–24)
- 124) **Buyluqniñ Toyi:** Hasat mevsiminin neşesi ve kutlama. *“Genimet bu bizge kelgen, ‘talkan tökti çağ’...”* (12)
- 125) **Vetnim Şundaq Cavab Béridu:** Devrim mücadelesi ve halk kahramanlığı. *“Bina kılduq zulmet çölide / Azadlık gülni eçilğan bağni.”* (33–34)
- 126) **Veten Bayrimığa:** Zafer ve bayram coşkusu. *“Atti tañ tünni yérip, zulmetni koğlap aqivet, / Çıktı kün-aptap, bulut tosқан bilen herқанçimu.”* (11–12)
- 127) **Zepername:** Mao Zedong’dan ilham alan devrimci bilinç. *“Sa’adet için yangın ışık bilen / Şu bayrakni çüşürmey qoldın, / Şu iz bilen adaşmay yoldın. / Cennetke kirduq şu ışık bilen.”* (17–20)
- 128) **Esleş:** L. Mutellip’i anma ve ilham kaynağı olarak hatırlama. *“U yaşidi şu veten için / Kalkan kılıp eziz bağrını.”* (56–57)
- 129) **Pişkedem Ceñçiniñ Nesihiti:** Gençlere öğüt ve devrimci sorumluluk aktarımı. *“Bu septe biz kötürgen tuğқа, oğlum, senmu bir heqdar, / Kötür tik senmu bu tuğni, hezer kıl tülke, şeytandin.”* (77–78)
- 130) **Vetnimni Küyleymen:** Vatanı övmek ve güzelliklerini yüceltmek. *“Vetnim, men seniñ oğluñ men, / Bir ömür seniñni küyleymen.”* (33–34)
- 131) **Melimizdin Poyiz Ötidu:** İlerleme ve köyün değişimi. *“Melimiz aldidin poyiz ötidu, / Kanlar aylangandek goya tomurdin.”* (13–14)

- 132) **Beht Bahari:** Bahar ve mutluluk. *“Bahar bilen vetendaş, dostlar / Bille ötküzduķ yaşliķ toyini.”* (29–30)
- 133) **Polat Duldul:** Demiryolunun coşkusu ve yeni çağ. *“Bu duldul bizge ķanat béridu, / Çöldimu abihayat béridu.”* (80–81)
- 134) **Tansidiki Söhbət:** Uyanış ve ideolojik bilinç. *“Bu nersidin ayrılmasliķ adetķu / Karaķçıķa uçrap turģan ademģe.”* (33–34)
- 135) **Yarım Bu Yerdin Ketkidek:** Aşk acısı ve ayrılık hüznü. *“Can söyünçi, amriķimdin ayriliş / Zerbe boldi maņa candin ötkidek.”* (3–4)
- 136) **Seylide:** Ulusal onur ve eşitlik. *“Cuñgolux hem itlar kirmisun’ dégen / Tahtisi bir yanda ésiķliķ idi.”* (11–12)
- 137) **Lüйдаğa Medhiye:** Lüda şehrinin güzelliği. *“Güzellik, bayliķ... ķa yaraşķan behtni ‘Altun üzükke yaķut köz’ dédim.”* (15–16)
- 138) **Sir Nede:** Çin halkının azmi. *“Hislet şu: Cuñgoģa ģas kızil bayraq, / Hislet şu: aşu tuģķa sadaketlik.”* (27–28)
- 139) **Tumincyañ Boyida:** Kültürel kaynaşma ve neşe. *“Şu inakliķ, méhr-muhebbet / Hayatimizniñ küçi, lezziti.”* (25–26)
- 140) **Rivayetniñ Menisi:** Doğaya karşı mücadele. *“Eger insan kılmisa küreş, / Gülistanmu ķalar çöl bolup.”* (37–38)
- 141) **Ĥuci (Béliķçiniñ Naķsisi):** Emeğin ve özgürlüğün değeri, eski düzenle hesaplaşma. *“Emģikim hem erkim tordin ķutuldi / Behtim méniñ ķanun bolup pütüldi.”* (37–38)
- 142) **Méyģua Gülige Medhiye:** Doğanın mucizesi ve kış ortasında açan çiçek. *“Gülbaharni eslitip méyģua éçildi reñmu reñ”* (7)
- 143) **Yüģuateyge Ziyaret:** Devrimci cesaret ve şehitlik. *“Bizler ölsek birimiz, tirilmiz miñimiz, / Kızil bayraq vetende lepildeydu davamet.”* (71–72)
- 144) **Gañgıraş:** Hayal kırıklığı ve emeğin karşılığını alamama. *“Éytķan muķamim yaķmidi, / Kıldim özümму gañgirap.”* (13–14)
- 145) **Saķiyģa İltimas:** Dünya gürültüsünden uzaklaşma isteği. *“Cahan gevgasidin ģaliy bolay birdem.”* (3)
- 146) **Sir Dégen Mutleķ Emes:** Hakikatin gizlenemeyeceği. *“Ĥiylidin ķanat yasap asmanģa çıķķan nede bar”* (5)

- 147) **Körüvidim Çüşümde Bulbul:** İyiye ve iyiliğe olan inanç ve teselli. “*Yahşilik bir sañimu çoqum, / Tüzilidiken hata enziler.*” (3–4)
- 148) **Pahtekle Heqqide Muħemmes:** Köylülerin eski zorlukları ve devrimle gelen özgürlük. “*Atti tañ Pahteklidle, qoqlandi zulmet dehşiti. / Keldi yoqsul növiti, özgerdi mehkum kısmiti*” (28–29)
- 149) **Yurtumniñ Bégi:** Ülkenin kalkınması ve bolluk. “*Çöllermu étiz, çörisi bağ, mévisi serhil.*” (3)
- 150) **Qaramayğa Medhiye:** Karamay’ın keşfi ve sanayi kalkınması. “*Tunci quduqtin puşkurup çıqqanda néfit cuş urup, / Çıqtı capaniñ harduqi, şundaq capa-can rahiti.*” (33–34)
- 151) **Veten Méhri:** Vatan sevgisi ve mücadelenin kutsallığı. “*Veten gülzarini qoğdaş muqeddes burçimiz da’im.*” (5)
- 152) **Qedrini:** Değer bilmek ve geçmişi hatırlamak. “*Kimki deştler kezmise bilmes gülistan qedrini, / Untuma ötmüşni kim, bilmes bu devran qedrini.*” (1–2)
- 153) **Ciñgañşen Rohiğa Medhiye:** Devrim ateşi ve Mao’nun mirası. “*Bundiki uçqun haman yandi uluğ yangın bolup, / Şu uluğ yangında tavlandi polat.*” (6–7)
- 154) **Tiyaşan Bağrida:** Geçmişteki sefalet ve devrimle gelen refah. “*Ötti şu an emgekçiniñ öz ilkige öz teqdiri. / Qullar érişti gélibige, boldi hocayin hemmige.*” (48–49)
- 155) **Atiniñ Nesihiti:** Halkın hizmetkârı olma öğüdü. “*Sen helqniñ bol haman süpürgisi, / Qil hezim bu sözdiki menani sen.*” (3–4)
- 156) **Ziyandaşniñ Aqiviti:** Halk düşmanlarının kaçınılmaz sonu. “*Kimki atsa inqilab qorganığa zehmet téşi, / Öz putığa özi cezmen urgusi taş aqivet.*” (7–8)
- 157) **Zepmu Çiraylıq Keldi Bahar:** Arınma ve üretim coşkusu. “*Rezgi ziyandaşlar yulunup, / Ketti cimi yer cuşqunlinip.*” (9–10)
- 158) **Sen’et Bahari:** Sanatın özgürleşmesi ve ilham dolu yeni dönem. “*Merhaba ey sen’et bahari, / Sen bizni qutquzduñ apet destidin.*” (46–47)
- 159) **Telviçük:** Doğanın yıkıcı gücünü kontrol etme çabası. “*Emdi bağlandi sėniñ öktek béşiñ / Hem oçüp barmaqta gelveñ-teşvişiñ.*” (17–18)
- 160) **“Yétim”niñ Öyide:** Geçmişteki acılardan bugünkü mutluluğa geçiş. “*Burun omaçqa toymığan yétim / Bügün halvini toyup yeydiken.*” (19–20)

- 161) **Kaķulla:** K lelikten kurtuluŗ ve  zg rl k. “ zgerdi, astin- st n boldi dunya, / Hocayin boldi yerge ‘ķara ķullar’.”(21–22)
- 162) **B g nki Paķtekle:** Kalkınma ve k y yaŗamının deęiŗimi. “Paķteklini ķaplaptu bahar g lliri emdi, /  a’irġa sinaķ boldi g zel tesviri emdi.”(1–2)
- 163) **Ketmen Hasa:** Emeğe olan sevgi ve  retime devam etme kararlılığı. “ apķinin sotsiyalizmni  ketmini, / K p  epiŗķa ķil haman devet m ni.”(15–16)
- 164) **Uluğ Namayendige Medhiye:**  in Kom n st Partisi ( KP) kongresine  vg  ve toplumsal birlik. “ o  y r ŗni  on birin i  tkili ķu ti zeper, / Y  ni menzil yolıġa  ŗti uluğ karvan b g n.”(3–4)
- 165) **“K reŗ”  sti ni – K reŗ Dastani:** Doğaya karŗı m cadele ve insan azmi. “D yiŗti: ‘ķayıtmaymiz tilsimni yeŗmey, /  ir yanmas izidin, yigit s zidin!’”(19–20)
- 166) **Muķam Yurtida Oylıġanlirim:** K lt rel uyanıŗ ve sanat hayatı. “Muķam g li y  nibaŗtin yaŗnarmidi, / Ziyandaŗlar yiltizidin yulunmisa.”(11–12)
- 167) **Muķam  alsam:** M zik aracılığıyla halka ilham verme. “Zamanem sehnisige bab  iraylıķ sovgılar sunsam. / Muķam  alsam, muķamni  keynidin  o  neğmige  tsem...”(4-5)
- 168) ** kki M l erge Lenet Oķuymiz:** Cehalet d zenine karŗı lanet, bilimin y c ltilmesi. “Cahalet   ŗsun sehnidin peske, /  lim-penge  as emdiki n vet.”(41–42)
- 169) **Tesedduķ:** Vatan i in can adama ve fedak rlık. “Biz yaŗaymiz sen    n, bar veslimiz ķurġan sa a.”(2)
- 170) **Uzun Seper:** Zorlu yolculuk ve sonunda zafer. “Zeher yutup, elem bilen boġuldi yav, /  lim kuŗade yayridi ķu up zeper.”(7–8)
- 171) **Ey, Uluğ Cumhuriyet:** Cumhuriyetin y c ltilmesi ve  zg rl ğ n kutlanması. “Hem p t ldi mukemmel, toġra ķanun desturi, /  el  ke beŗ  etti muķeddes zor hoķuķ, mecburiyet.”(7–8)
- 172) ** lim-Pen Bahari:** Bilim ve aydınlanmanın zaferi. “Yoruķluķ ķoŗuni cahaletni ye di, /    ildi,  r ldi ziyandaŗ ķamali.”(3–4)
- 173) **A ilidi Aķ  ste mu S zimizni:** Doğayı kontrol altına alma ve sosyalist d zenin baŗarıları. “Tilsimni tizginliduķ d gen muŗu, / Sevebi, biz yaŗıġan zaman baŗķa.”(37–38)

- 174) **El Gülşini:** Halkın emeği ve ilham kaynağı olan bağ-bahçe metaforu. “*Gül bergide şebnemni körüp el dédi yultuz, / Emgek tériniñ yüksek iken mezmuni şunçe.*”(3–4)
- 175) **Cahan Şunçe Güzel Emdi:** Özgürlüğün kazanılması ve hayatın güzelleşmesi. “*Köñül azadılık taptı, kanatlandı ümid-arzu, / Ötüške yéñi ötkeldin rasa bağlandı bel emdi.*”(11–12)
- 176) **Teklimakan:** Çölün medeniyetle buluşması. “*Bağrıñda sotsiyalizm güli / Kılğusi cevlan, Teklimakan.*”(11–12)
- 177) **Amma Heñkiy Keñriman:** Gerçek kahramanlığın halkın köklerine dayandığı. “*Ger dereh yer üstide bolsa, tövende yiltizi, Nede bar şundağ dereh yiltizi yok kökleydiğan?*”(5–6)
- 178) **Cavab Çavak:** Halkın sesinin yöneticilere cevap oluşu. “*Helkniñ çaviki-helk cavabi, / Helkniñ rayı, helk istiki.*”(41–42)
- 179) **Untulmas Minutlar:** Liderlerle buluşmanın ilhamı. “*İptihar bilen tutup şu kolni, / Yürikim téhimu urğup oynidi.*”(36–37)
- 180) **Bolmisa:** Hayatın anlamı ve affedicilik. “*Yok hatalıqtın cahanda haliy insan zadila, / El keçürgey kılğini elvette kesten bolmisa.*”(7–8)
- 181) **Şum Bala:** Yıkıcılığın zararları ve halkın adaletinin zaferi. “*Peri süretlik yılan yencilip, / Köñlimiz ornıga çüşti emdila.*”(35–36)
- 182) **Bir Kızniñ Hesriti:** Yarım kalan aşkın hüznü ve iç hesaplaşma. “*Men muhebbet gülini / Solmaydığan gül deptimen.*”(25–26)
- 183) **Yığa Tutti Méni Yene Baharda:** Aşk acısı ve baharla gelen hüznün. “*Hicran işğal kildi visal bégini, / Amal kaççe, yölekçimiz boş keldi.*”(11–12)
- 184) **Köçet:** Ağaç dikmenin değeri ve nesiller arası sorumluluk. “*Yahşi evlad untumaydu héç / Öziniñ köçet tikiş burçini.*”(7–8)
- 185) **Yantak Heñkide Parañ:** Hayatın acı-tatlı dengesi. “*Dunya özi şundağ tüzülgen: / Tatlık bilen aççıq koşkékzek.*”(12–13)
- 186) **Köz Tegmisun:** Mutluluğun korunması dileği. “*Ana, bu şadlıkıñğa tegmisun köz, / Ésip koy maña hisletlik tumardın.*”(13–14)
- 187) **Töhmethörğa Agahlanduruş:** İftira ve karalamanın artık tutmayacağı. “*Heñketni töhmet bilen / Hergiz yapalmaysen.*”(15–16)

- 188) **Selle (Teklidiy Hecve):** Kibirli tiplerin alaya alınması. *“Hémmidin şusi yamanki, selle yok. / Néme dep algandimen baştin uni, / Néme der helk, sellisiz mañsam, méni?...”* (16–18)
- 189) **Lavşé Bergen Kedehe:** Dostluk ve hatıra. *“Lavşé aksåkal bergen kedehte / Çarek esir şarab-mey içtim.”* (1–2)
- 190) **Şanlık Kırbat Cañ Cışın Hekkide Kesinde:** Kahramanların destanı ve cesaret. *“Pütülgeç égilmes casaret saña. / Dédiñki: ‘bişemler, bilip koy şuni...’”* (20–21)
- 191) **Kandağ Kılav:** Aldatıcıların pişmanlığı ve toplumun uyanışı. *“Koçılaş her kimni hislet men üçün, / Boldi çoñ desmaye töhmet men üçün...”* (17–18)
- 192) **Ottuz Yıl:** Otuz yılın muhasebesi ve devrimle gelen kazanımlar. *“Kim éytsun ottuz yılını bihude dep, / Bihude demek özi bihude gep.”* (9–10)
- 193) **Töt Möçel Ketti Ötöp:** Ömrün muhasebesi ve hatalar. *“Her yéşim goyaki ömrüm deptiriniñ bir béti, / Öz kolum birle yézildi tarihim-kılğan işim.”* (3–4)
- 194) **Tapaylı Puşaymandın Savağ-Ekil:** Pişmanlıkların ders hâline getirilmesi. *“Tapaylı puşaymandın savağ-ekil, / Ziyanniñ sevebini énişlaylı.”* (21–22)
- 195) **Gunah Kimde:** Sorumluluk sorgulaması. *“Güldimu yaki gunah doğaldimu? / Sözlişeyli emdi erkin olturup.”* (13–14)
- 196) **Bolmisa:** Adalet ve yöneticilerin halka hizmet görevi. *“Beg emes bizde emeldar, belki elniñ çakiri, / Koy emelni, sende bu meşset-kiyapet bolmisa.”* (25–26)
- 197) **“Tutka”ni Tutkanséri:** Yanlış yönetim ve üretim sorunları. *“İşlisek térilguğa kêtirkinip, / ‘Düşmen’ni aşurgandek hosul alsak.”* (7–8)
- 198) **İbret:** Geçmiş hatalardan ders çıkarma. *“Hemmimiz deymiz emdi ibret élip: / ‘Vay ésit, doramdiğan çeketkini!’”* (11–12)
- 199) **Pipen Hem Tağar:** Teknolojik yeniliklerin yanlış uygulanması. *“Tağarniñ tolmay kılğan boşluğini / Bolmide toldurgılı pipen bilen.”* (7–8)
- 200) **Siyaset Yerge Çüşti:** Politikaların hayata geçirilmesi. *“Sorısam sevebini, cavab berdi: / Labadin çüşti yerge siyaset, dep.”* (7–8)
- 201) **Düycañniñ Némişka Yok İnaviti:** Disiplin ve toplumsal sorumluluk. *“Sevebi nurgun, birağ muhimrağı: / Bolmide siyasetniñ turalğusi.”* (7–8)
- 202) **Çal, Oğlum!:** Kuşaklar arası fark ve kültürel dönüşüm. *“Çal, oğlum, anañni men alğan çağda, / Munçilik kızımığan neğme-nava.”* (11–12)

- 203) **Kanaydin Ün Çıksamdu Yağlimisa:** Toprakların bereketi ve ahenk. “*Hey... nede bar quruq tağar öre turgan, / Kanaydin ün çıksamdu yağlimisa.*” (7–8)
- 204) **Yaraysen, Şuci:** Barış ve affedicilik. “*Dilda kir saqlimasliq merdñiñ işi, / Déhqañga merdane söz huş yaqıdu.*” (9–10)
- 205) **Bahar İlhami:** Baharın gelişiyle yenilenme. “*Akıvet gum kıldı şumlarni öziniñ şumlıqı, / Kaytidin keldi bahar-gül pesli, bulbul mezgili.*” (13–14)
- 206) **Yoqal Emdi Töhmet Destiki:** İftira dönemlerinin kapanması. “*Yoqal emdi, çüşkin sehnidin / ‘Dazıbav’ atlıq töhmet destiki.*” (39–40)
- 207) **Asimaniñ Kıyapiti:** Aşkın ve sadakatin ölümsüzlüğü. “*Pak bolsa aşıqlarniñ muhebbiti, / Galibdur iradisi, casariti.*” (9–10)
- 208) **Sada:** Kahramanlık ruhunun manevi varlığı. “*Cavab sada keldi şu çağda / ‘Men Marksniñ yénida’ dégen.*” (18–19)
- 209) **Vu Şıcañniñ Ölümü:** Sanatçı onuru ve trajedi. “*Nomus küçi hökümdin yaman. / Muqeddes iş-sen’et babıda / Kılçe sehvenlik ölümdin yaman.*” (29–31)
- 210) **Akıvet:** Adaletin kaçınılmazlığı. “*Tossimu gerçe bulut, mevcut kuyaş, nur aldıda / Beribir merdut bolur zulmet-cahalet akıvet.*” (3–4)
- 211) **Arça:** Doğaya sevgi ve bağlılık. “*Cavab berdi arça şivirlap: / ‘Yaşaymen törelgen yerni kuçaqlap.’*” (6–7)
- 212) **Kevser:** Konukseverlik ve paylaşma. “*He, keni kevser” dégen idi biri, / Epkelip kimiz kuydi bir kelinçek.*” (3–4)
- 213) **Tévilğa:** Hakikatin eğilmezliği. “*Tartqini zoqımızni şuki, uniñ / Heqiket tesvirige oşşaşlıkı.*” (7–8)
- 214) **Aq:** Kazak kültüründe ‘aq’ın kutsallığı. “*Aq dégen Qazaqñiñ öz ecri, / Elamu ademniñ hunidin?*” (11–12)
- 215) **Köktokay:** Bilim ve teknolojinin ilerlemesi. “*Sün’iy hemrah-ulug möcize, / Alem sirığa şunğığan laçın.*” (13–14)
- 216) **Çöldiki Uçriş:** Zor zamanlarda yardımlaşma. “*Ayrandın bir-birlep yutkuzup, / Bir çelik may berdi ahiri.*” (19–20)
- 217) **Bata:** Topluluk için iyi dilekler. “*Qazaq avuli behtlik bolsun, / ‘Alaqaq’ bagrı şadlıkka tolsun.*” (1–2)
- 218) **Araldiki Öleñ Bezmisi:** Şiir ve sanat şöleni. “*Bu bezme öleñ toyı, sen’et toyı, / Her kimniñ toyğa layıq toyluqı bar.*” (21–22)

- 219) **Ġunan Beygisi:** Gençliğin heyecanı ve geleceğe inanç. “*Balılar yétildü yigit bolup. / Körsemla ulardiki intilişni...*”(10–11)
- 220) “**Ġız Ġuvar**”da: Geleneksel oyunlar ve gençlerin aşk dolu ilişkileri. “*Küleşniñ urğunidin yayrap külüp, / Bir terep çurķuraştı ‘taza sal’ dep.*”(9–10)
- 221) **Ençi Ġızğa:** Aşkın büyüğü ve ayrılık acısı. “*Şu enniñ vezini bilen tolğınimen, / Çömülüp aşıklarçe muñ-ķayğuga.*”(3–4)
- 222) **Millet Heķķida:** Millet sevgisi ve öz eleştiri. “*Béyyidu milletniñmu peziliti, / Çüşense özidiki illetnimu.*”(15–16)
- 223) **Metķasım Ġaytip Keldi:** Bireysel acılar ve kolektif umut. “*Şu pétı ölüşümni sézip yettim, / Amal yok, yurtni taşlap ķéçip kettim.*”(51–52)
- 224) **Bu Ġeyer? Bu Kim?:** Güzelliğe hayranlık ve kimlik sorgulaması. “*Bu ķeyer hem kim özi? / Éytiña, Ġotenmu ya Ġoten kızi?*”(6–7)
- 225) **Ġoten Ġıziniñ Arzusi:** Memleket sevgisi ve şanlı geçmişin geri gelmesi. “*Arminim şu: kelse téz şundaķ zaman / ‘Kökte cennet, yerde Ġoten’ deydiğan.*”(23–24)
- 226) **Emdi Men Tüzeldim:** Yanlış yoldan dönme ve yeni hayat. “*Ökümdüm özümge, / Yirgendim peylimdin. / Öğriliķ zañliri / Töküldi ķoynumdin...*”(105–108)
- 227) **Sékrétar Oķuydu Navayinimu:** Eğitim ve yöneticinin örnek oluşu. “*Çünki sékrétar – birinçi başlıķ / Oķuydiken Navayinimu.*”(11–12)
- 228) **Yerni Asmanda Körüp Pes Çağlımañ:** Tevazu ve insanî değerler. “*Yerni asmanda körüp pes çağlımañ, / Çikidu asmangimu yerdin ķişi.*”(13–14)
- 229) **Mozay Bilen Tülke:** Kurnazlık ve ihanet. “*Tülke yédi üzümlerni toyğuşe. / Çéçilğanni ata ķilip mozayğa...*”(18–19)
- 230) **Ana Méhri:** Anne sevgisi ve vefa. “*Teñ bedel barmu ana ecrige? / Teñ baha barmu ana ķedrige?*”(25–26)
- 231) **Atmiş Yilimiz:** Çin Komünist Partisi’nin 60. yılına övgü. “*Kompartiyem, Sadıgañ bolay, / Atmiş yillik başlamçimiz sen.*”(51–53)
- 232) **Yurtumni Körüp Dégen Geplirim:** Yurt sevgisi ve çocukluk anıları. “*Hazırķidekla ésimde méniñ / ‘Hoş!’ dep ķoynuñdin ayrılğan kūnüm.*”(64–65)
- 233) **Yanbulak:** Ataların mücadelesi ve özgürlük umudu. “*Zoravanlardin ķisas alğan idi, / Köydürüp yamulni hem sépil téşip.*”(11–12)

- 234) **Bayandaydin Ötken Çégida:** Geçmişin zorlukları ve bugünkü sevinç. *“Zoravanni yığlattı zaman, / Bozekni huş kıldı küldürüp.”* (43–44)
- 235) **Adem Biz, Melhemge Muhtacmiz:** Eleştiriye ve toplumsal iyileşmeye ihtiyaç. *“Hayat biz, muhtacmiz melhemge, / Adem biz, muhtacmiz tenkidke.”* (21–22)
- 236) **Aldiniñ Mestanisi:** Kibirli yöneticilerin sonu. *“Sayisi suga çüşüpla, keynidin / Özimu cay aptu derya koynidin.”* (27–28)
- 237) **Teverükni Körgende:** Divanü Lügati’t-Türk’e hayranlık. *“Vetendişim, pehirlen bu ‘divan’din, / U teverruk bilim kani emesmu!”* (17–18)
- 238) **“Hepireñ”ge Nezer Salganda:** Yüzsüzlükten sakınma ve dürüstlük. *“Éçilayli kuyasha békip, / Qalmayli hergiz hepireñ bolup.”* (19–20)
- 239) **Muqam:** Müziğin kutsallığı ve kimlikteki yeri. *“Sen helkniñ bibaha, reñdar, ulugvar geznisi, / Sen bilenmu ölçiner / Uyğur dégenniñ veznisi.”* (27–29)
- 240) **Li Beyni Kördüm:** Sanatın coşkusu ve Doğu-Batı buluşması. *“Bolma heyran, dostlirim, / Li Beyni men kördüm désem...”* (21–22)
- 241) **Gaça Dep Qalğanmidu:** İlk aşkın büyüü. *“Ah, eceb geş boldıgı köñlüm meniñ, / Méni u, döt-gaça dep qalğanmidu?”* (11–12)
- 242) **Kamçiniñ Ne Haciti Yahşi Atqa:** Liyakat ve içsel motivasyon. *“Kamçiniñ ne haciti yahşi atqa.”* (10)
- 243) **Naşsa Éytip Erke Tutti Moñğul Qızı:** Dostluk ve kültürlerarası sıcak temas. *“Mest qilğan iken dostluq muhebbiti, / Segiydu démeñ meni bu mestliktin.”* (8–9)
- 244) **Élim Üçün İlim Alimen:** İlim öğrenmenin kutsallığı ve halk için faydalı olma. *“Oquştin muradim heşem-tac emes, / Şerep elge bolmaq mulazim maña.”* (7–8)
- 245) **Ohrid Boyı:** Tabiat ve şiirin bütünleşmesi. *“Derehlerniñ iğañlışıdin, / Yopurmaqlarniñ şildirlişidin / Köl, deryaniñ örkeşlişidin, / Torğaylarniñ viçirlişidin / Goya şé’ir yañrap turidu.”* (6–10)
- 246) **Dirim Kövrüki Üstide:** Uluslararası dayanışma ve şiirle vatan sevgisini duyurma. *“İstanisko öz ornidin des turup, / Prava dep mehkem kısti qolumni.”* (6–7)
- 247) **Pelestin Şa’iri Şé’ir Oqudi:** Filistin direnişine destek. *“Pelestin şa’iri şé’ir oqudi, / Yézilğan bu şé’ir kızıl kan bilen.”* (5–6)
- 248) **Gül:** Halkın sevgisi ve şiirin gönülleri birleştirmesi. *“Çüşendim bu gülni dost elniñ / Cuñgolux kelbige méhri dep.”* (13–14)

- 249) **Tara Kövrüki:** Özgürlük için fedakârlık ve yeniden doğuş. “*Kövrük kaççe ésil bolsimu, / Uniñdin miñ ela azadlık.*”(17–18)
- 250) **Sinçiniñ Sözi:** İnsanı dış görünüşe göre değil, derinliklerine göre değerlendirme. “*Reñgidin köñlini bilmek bek kıyin, / Yüzini yuygannila pakiz déme.*”(1–2)
- 251) **Telve Tenkidçi** “Akam”ğa Meslihet: Yapıcı uyarı ve dostluğu koruma. “*Dostni asrap emlirmek burçuñ idi, / Ne üçün hacet uni kılmak méyip?*”(7–8)
- 252) **Bir İmamniñ Erzi ve Kaziniñ Cavabi:** Dini liderler ve cemaat arasındaki güven sorunu. “*Let kılar ademni riyakarlıkı, / Nepsiniñ keñliki, köñül tarlıkı.*”(27–28)
- 253) **Emdi:** Geç kalmış pişmanlık ve hayata yeni başlangıç. “*Puşaymanim maña şundağ dédiki: meripet izde, / Peķet kütme hevestin, ħam ħiyaldin iltipat emdi.*”(13–14)
- 254) **Teşekkur:** Türkiye ile dostluk ve dayanışma. “*Lénta üzüldi alķış içide, / Çünkü bu üzüş bağlaş vasitisi.*”(10–12)
- 255) **Yıraķtin Ħet:** Ana yurda özlem ve dönüş arzusu. “*Ana yurtum, séğindim séni, / Senmu balam dep eslemsen méni?*”(1–2)
- 256) **Tañ Aşıkı:** Aydınlanma mücadelesi ve marifetin zaferi. “*Yok bugün yurtuñda zulmet ordisi, / Keldi sen kütken zaman, tañ yorudi.*”(5–6)
- 257) **Ķozivay:** Kaybolan değerlerin yeniden bulunması. “*Azad déhķan doķaldin kéyin / Yaşnıptu nesliñni yene.*”(28–29)
- 258) **Yamatuniñ Toyı:** Kolektif sevinç ve toplumsal dayanışma. “*Sélip gañdin payandaz derya üstige, / U ķat bilen bu ķatni ķatidiģan toy.*”(33–34)
- 259) **Pi’oneriñ Sözi:** Çocukların cesareti ve emekle gelen başarı. “*Kümüş terlep bedel boldi / Mertivimizge.*”(9–10)
- 260) **Şé’ir Meşriyi:** Şiirin birleştirici gücü ve kolektif coşku. “*Devrimiz bahar, / Aşıklaŗe küyleyli uni.*”(26–27)
- 261) **Turpan Méhmanĥanisi:** Turfan’ın tarihi ve çağdaş görkemi. “*Hükerler ésilģan barañ astida / Kızip turidu keķki bezmisi.*”(39–40)
- 262) **Étizda Bahar:** Baharın gelişıyle umudun yeşermesi. “*Başlandi emdi yurtniñ paraģiti. / Yaraştı höķümetniñ halal işlep, / Bay bolģin dégen yeñi siyasiti.*”(12–14)
- 263) **Peştakķta:** Devrim sonrası yükseliş ve ikinci doğuş. “*Yéñiŗe bay dep mubareklendim / İkkinçi ķétim Peştakķķa çıķıp.*”(47–48)

- 264) **Yeşilzarlık Aldida:** Doğaya sevgi ve toprağa bağlılık. “*Ana tuprak bolsa yeşilzar, / Kaygum yok méniñ sakal ékidin.*” (7–8)
- 265) **Kérilme, Ey Çöl:** Doğayı onarma ve bilimin gücü. “*Çölñi gül kılimiz, / Zeherni hesel, / Çünkü dest tuttuğ ilim-penni biz.*” (35–37)
- 266) **Yeşillikni Kadirle:** Doğayı koruma ve yeşilliğin önemi. “*Köçet tikmek ulugvarlık nişani, / Uni nabut kıliş cezmen cinayet.*” (17–18)
- 267) **Çekmigin Ğem Men Üçün:** Sabır ve başkalarının dedikodularına kulak asmama. “*Men biravni dost désem, satmak boluptu u méni, / Yetküzerken cut-bala nadan ekidem men üçün.*” (3–4)
- 268) **Çoğluk Yénida Çakkağ Bar İken:** Güzelliklerin yanında kötülüklerin varlığı. “*Yaşap gülniñ bahanisida, / Gülge pasiban boluvalidu. / Gül aşığı segek bolmisa, / Barmıķını çişlep qalidu...*” (17–20)
- 269) **Salamat Boluñ:** Sanatçılara saygı ve müziğin birleştirici gücü. “*Naşşığa cor eyliidi adem tügül / Mest kılip bulbulnımu dutariñiz.*” (3–4)
- 270) **Çokkidiki Karıgay:** Doğanın büyüklüğü ve estetik gücü. “*Tebi’et neķeder uluğ sen’etkar, / Herbir neķside sansız cilve bar.*” (22–23)
- 271) **Huañşenge Çıkķanda:** Huanshan manzaralarına hayranlık. “*Huañşen, séniñ peyziñdin / Öçmes güzel iz qaldı / Méniñ yürek-ķelbimde.*” (43–45)
- 272) **Yürek Sovğisi:** Kazak halkıyla kardeşlik. “*Biz emesmu bir qazanda qayniğan, / Bir köyükte yüreklerni tavlıgan.*” (9–10)
- 273) **Bir Süretniñ Tarihi:** Savaş anıları ve kahramanlık. “*Général İshaķbék aldimğa kélip, / ‘Ezimet!’ – dep qolumnı kısip, / Öz qoli bilen muşu midalni / Qoyğan idi meydemge ésip.*” (71–74)
- 274) **Vesiyet:** Ölümünden sonra kimliğini koruma arzusu. “*Men ölsem eger / Éñikimni leñmen bilen cétip koyuñlar.*” (1–2)
- 275) **Qaltis Meslihet:** Samimi ve doğrudan nasihat. “*Çıkıdığan bolsa qerilar törge, / Qoyuvet hem aķķa boya saqalni.*” (1–2)
- 276) **Turpan Şarabi Keltürüñ:** İlhamın, dostluğun ve keyfin şiirle bütünleşmesi. “*Her yutumğa bir béyittin heķ töley, / Qalmisun nési, şu anla ündürüñ.*” (5–6)
- 277) **Bolmisa:** Adalet ve eşitlik özlemi. “*Bu cahanda kim telep kılmaydu erkinlik, biraķ, / Kelmigey şanlıķ ünüm bir toğra mizan bolmisa.*” (5–6)

- 278) **Men Şundağ Bir Oğul Bala Men:** Toplumsal hiciv, dalkavukluk eleştirisi. “*Kim maña nep berse küçüki bolup, / Minimen dése eşiki bolup.*”(5–6)
- 279) **Yantuluk:** Samimiyetin gücü. “*Uniñ tikliki / Semimiyetniñ küç, casariti.*”(7–8)
- 280) **Köçürmiçi Öğrilar:** Fikrî hırsızlığa karşı öfke. “*Pikir oğrisi / Köçürmiçiler / Hicillikni bilmeydu esla.*”(6–8)
- 281) **Yéñi Bay Kövrük Yasidi:** Hayırseverlik ve dua. “*Hemdul bovay du’a kıldı uniña: / ‘Sirattin gıyuldap ötkaysen aman!’*”(5–6)
- 282) **Dostluk Şenige:** Dostluğun en büyük mutluluk oluşu. “*Éytkına, tépildimu dostluk kebi şadlık saña.*”(4)
- 283) **“Başkılar Avval Bay Bolsa...”:** Paylaşıcılık ve komünist ahlakı. “*“Başkılar avval bay bolsa men huş... men – kommunist’ dedi.*”(11–12)
- 284) **Aççıq Nesihet:** Çocuğa verilen sert fakat sevgi dolu öğüt. “*Cénim balam, sözümni aña, / Közüñni éçip, özüñni oña!*”(77–78)
- 285) **Ah Yaşlıkim:** Gençliğin değerini bilmeden geçmesine pişmanlık. “*Ah yaşlıkim, ah yaşlıkim, / Nelerge kettik kol sélip.*”(21–22)
- 286) **Ana Tilim:** Ana dile sevgi ve kimlik vurgusu. “*Ana tilim, / Sen açқан екіл közimiznimu. / Sen bilen çüşendük muşu dunyani.*”(10–12)
- 287) **Méniñ Tebriknamem:** Millî birlik ve toplumsal uyanış. “*Ecdadlar udumiğa miraşor biz, / İlhamniñ bulıqıdur hayatımız.*”(33–34)
- 288) **Visal Yolida:** Sevgiliye kavuşma arzusu ve sabır. “*Ya visali yolida yillar maña bir künçe yok, / Kelsimu sansız muşekket men üçün héçkançe yok.*”(1–2)
- 289) **Uygur Kızi, Cevlan Kıl:** Gençlik ve neşe dolu çağrı. “*Cevlan kıl, ey Uygur kızi, / Sende halayıkniñ közi.*”(33–34)
- 290) **Bayrimiñni Tebrikleyen, Mu’ellim:** Öğretmene minnet ve aydınlanma. “*Séniñdek töhpikar bağvensiz / Éçilmas meripet gülliri.*”(13–14)
- 291) **Gilemçi Kızğa:** Emegın ve sanatın güzelliği. “*Turginiñda sen toqup güllük gilem, / Mehliya bolğay külüp gülşen saña.*”(11–12)
- 292) **Bayram Cami Aldida:** Bayram coşkusu ve ilham. “*Mey dégen qozğaydu küyni, deptiken, / Keldi bu meydin huşal ilham maña.*”(13–14)
- 293) **Bir Aq Qu Konuptu Cucyañ Boyığa:** Modernleşme ve kalkınma. “*Ey islahat şamili, / Kutluk şamal sen, / Séniñ pervaziñ biz üçün amet.*”(29–31)

- 294) **Gül Ara:** Güzellik ve gençliğin şiirle birleşmesi. “*Şé’iriyet tolğan uniñ her bergige, / Ne keder tañsıq güzellikniñ tili.*” (7–8)
- 295) **Güýşen:** Özgürlük ve toplumsal yeniden doğuş. “*Kurbanlar kénidin huşbuy gül ünüp, / ‘Güýşen’ge aylandı eñlet kuyrukı.*” (13–14)
- 296) **Ey Köñül, Keñ Tut Özüñni:** Gönül genişliği ve sorumluluk. “*Kılmıgın pes tördiki ornuñni sen, ecriñni bil, / Her emeldarlıqtın evzeldur cavabkarlıq saña.*” (11–12)
- 297) **Zuguyılar Toğrisida:** İkiyüzlüler ve dalkavuklara karşı hiciv. “*Pitnihorluķni hüner kildiñ, goya / Alğiniñdek bibaha hékmet tépip.*” (23–24)
- 298) **Keçmigin, Dostum, Semimiyettin:** Samimiyetin hayatın en değerli unsuru olduğu. “*Keçmigin, dostum, semimiyettin, / Koyşimu séni kembeğel kılip.*” (1–2)
- 299) **Anam Kuçaqlidi “Anam” Dep Méni:** Anne sevgisi ve kavuşmanın sevinci. “*Men ‘ana’ dep bağrimğa bassam, / Umu bağrığa bastı ‘anam’ dep.*” (12–13)
- 300) **Navayi Heykili Aldida:** Nevayi’ye ve edebiyat ustalarına saygı. “*Men Perhatniñ yurtidin keldim, / Navayi yaşaydu Perhat bilenmu.*” (11–12)
- 301) **Muhebbettiki Vaķit Hésabi:** Aşkın zaman algısını değiştiren büyü. “*Hécranlıķta / Séğiniş künliri aylardın uzaķ, / Vaķit bekmu ötidu asta.*” (7–9)
- 302) **Salam Toşuymen:** Selam taşımaktan mutluluk, dedikodudan uzak durma. “*Men şundaķ harvikeş, / Gep toşumaymen, / Salam toşuymen.*” (3–5)
- 303) **Dostumğa:** Dostluğun samimiyet üzerine inşa edilmesi gerektiği. “*Sinçilap her nersini körgin eķilniñ közide, / Rast bolup körünmisun ézitķu-mekkarlıķ saña.*” (7–8)
- 304) **Agah Bol, Güzel Kız:** Genç kızlara uyarı ve ahlaki öğüt. “*Agah bol, güzel kız, beñbaşlıķiñğa, / Nege élip mañdi yügensiz rayiñ.*” (1–2)
- 305) **Bézeklikte:** Geçmişle gelecek arasında bağ kurma, umut. “*Kéleçek zoķi básıp çüştı uni, / Bolsidi méniñ aña kéreklikim.*” (21–22)
- 306) **Muķam Añlap:** Makamın, melodinin kutsallığı ve ölümden sonra bile onunla vedalaşma arzusu. “*Dostlirim, men ölsem, yiğa ornığa / Muķam bilen maña deñlar elvida.*” (11–12)
- 307) **Közüñdin Sora:** Gözlerin büyüleyici etkisi ve masum aşk. “*Sür básıp, közüñni başķuralmidim, / Epsun oķudimu közliriñ maña.*” (12–13)

- 308) **Ƙilmiƙina Gülni Hicalet:** Sevgilinin güzelliği, bu güzelliğin karşısında doğanın bile utanması. “*Gül çéniptu hösnüñ aldida, / Ƙilimigina gülni hicalet!*” (3–4)
- 309) **Soğuk Su:** Masum gençlik oyunları ve aşkın ateşini suyun bile söndürememesi. “*Şu haman köñlümge tutaştı bir ot, / Tova, soğuk sumu köydürüdiken.*” (7–8)
- 310) **Rastlikiñ – Rastçillikiñ:** Doğallık ve samimiyetin gücü. “*Şu rast kayguñ kaygurttı méni, / Şu rast külkeñ küldürdi méni.*” (9–10)
- 311) **Miras:** Atalardan kalan mirasın korunması. “*Asraş uni burçimiz bizniñ, / Birağ undin néri aşmisak, / Ƙandağ yahşi varis bolimiz, / Cevherlerge cevher ƙoşmisak.*” (19–22)
- 312) **Yéñi Yıl, Ağ Yolluk Bolup Ƙal Yene:** Yeni yılın umut ve neşeyle karşılanması. “*Emdi mañmaymız / Tariğ rayiniñ eksige ƙarap. / Yol tonuş bolmisa, / Mañimiz uni ilimdin sorap.*” (27–30)
- 313) **Noruzda Kelgen İlham:** Nevruz’un tabiatı canlandırması ve ilham kaynağı oluşu. “*Noruz bilen başlinar çoğum / Şé’iriyetniñ yéñi telkini.*” (21–22)
- 314) **Tembürçi Dostumğa:** Bir tambur sanatçısına övgü. “*Camikam ketken iken ‘barikalla’ dep, / Rozi tembür rohi memnundur saña.*” (11–12)
- 315) **Nağşa Restisi:** Atalara saygı, baharın gelişi ve şenlikler. “*Ecdadlar rohidin razilik élip, / Kéçini nağşığa béğışlaydiken.*” (11–12)
- 316) **Köñlümni Utuvaldi:** Masum aşkın oyun içinde doğması. “*Ve lékin yumşak, illik sözi bilen / Meydanda utuvaldi köñlümni u.*” (19–20)
- 317) **Yolda:** Güven ve dostluğun verdiği huzur. “*Alsañla erkin nepes, siğilmaysen, / Maña çiñ yépişsañla yığilmaysen.*” (13–14)
- 318) **Dalçınzar:** Doğanın kokusuyla ruhu iyileştirmesi. “*Güpüldep ipar hidi kélidiken / Éçilsa güli bilen tuprikidin.*” (3–4)
- 319) **Didar Hatirisi:** Dostluk ve ortak hatıralar. “*El bilen bolalisam hemnepes dep, / Keldiñiz talaşmastin tördin orun.*” (7–8)
- 320) **Dalçın Şéhi Şildirleydu:** Doğa ile konuşma, ağaçlardan ilham alma. “*Mest ƙilguçi huş purağğa / Bekmu humar deydu séni.*” (13–14)
- 321) **Men Heyran:** Doğanın büyüklüğüne hayranlık. “*Tova payansız bağı bostanda / Yene bağçığa hacet ƙançidu?*” (9–10)
- 322) **Disen Üstide:** Doğanın güzelliği ve içsel huzur. “*Ƙuçtı méni şérin bir sézim, / Yalğan emes méniñ bu sözüm.*” (3–4)

- 323) **Çégra Boyidiki Bir Edebiy Jurnalğa Béğişlima:** Edebiyatın sınır tanımayan arzusu. “*Şé’irgimu teşna çégralirimiz, / Postlardimu tursun misralirimiz.*”(1–2)
- 324) **Lyu Sencyé:** Cesur bir kadının zulme başkaldırısı. “*Urgutup nepritini қошақ тоқуп, / Yañritip gézipini gézel оқуп, / Zamanniñ kaclıkığa, neslikige, / Zalimniñ şumlukığa, peslikige / Sanciptu her sözini neşter қилип*”(93–97)
- 325) **Şa’ir Yurtida Şa’irni Eslep:** Aydınların anılması ve özgürlüğe adanmışlık. “*Azadlıqқа atidi canni, / Secde қildi meripetke u, / Çıқmиди hergiz vicdan emridin.*”(34–36)
- 326) **Serveñge Qarap:** Şehitler ve kahramanlar önünde hüznün ve saygı. “*Bagriñdiki kızıl çéçekler / Merdler qéniniñ tepçirişimu?*”(4–5)
- 327) **Vay Ésit!...:** Öz eleştiri ve iç hesaplaşma. “*Yaқ, ҳата қилғанмен şu yerde / Kelbimdin izdimey özümni.*”(8–9)
- 328) **Bezi Derdler...:** Halkın farklı dertleri ve ortak payda eksikliği. “*Men hesret çeksem pakarlıqımdin, / U nale қildi éğizlikidin.*”(3–4)
- 329) **Ezra’il Aldida:** Ölüm gerçeği ve vatan borcunu tamamlama arzusu. “*Hoşum barida, / Yurtniñ aldida, / Sendin ötünüp cakarlay şuni / Qaçan alciş alametliri / Körülgen haman élip ket méni.*”(29–33)
- 330) **Hasa Hem Qelem:** Kalemin ölümsüzlüğü. “*Hasa iziniñ oçmiki asan, / Oçmes keliminiñ izi héçқақан.*”(6–7)
- 331) **Luşünniñ Heykili:** Büyük düşünörlere saygı, fikirlerin kalıcılığı. “*Öziniñ ölmes rohiy heykilini / Tikligen qelem bilen tirikide.*”(19–20)
- 332) **Huñ Şyuçüen Süriti Aldida:** Kahramanların anısı, adalet ve isyan ruhu. “*Çünki han bermigen azadlıq üçün / Razi idi ular kéçişke candin.*”(28–29)
- 333) **Keştiçi Qızlarniñ Qoliğa Qarap:** Kadın emeğine hayranlık. “*Qolidin gül ünidu’ dégen gepniñ / Körgendek bolup qaldım süritini.*”(11–12)
- 334) **“Uygurlarniñ Qoli Temlik İken”:** Halkın üretkenliği ve ustalığı. “*Uygurlarniñ qoli temlik iken’ dep, / Ağzini tamşidi cimi telepçan.*”(7–8)
- 335) **Vesiyetnamini Yirtivétimen:** Geleneksel anlayışlara körü körüne bağlanmayı reddetme. “*Eger atam şundaқ vesiyet pütse, / Dep қойay, / Men uni yirtivétimen.*”(32–34)
- 336) **Kördüm Şundaқ Hazidarni:** Pişmanlık ve toplumsal adaletsizliklere tepki. “*Tirik kömermikin / Bilgende eger / Tiriklerge ora koliginini.*”(17–19)

- 337) **Ƙedirleymen Séni, Canan:** Aşkın sadakati ve ilahi boyutuyla bütünleşmesi. “*Şuňa deymen: séni söymeklikim, canan, / Emesmu huddi söygendek heķiķetni.*” (7–8)
- 338) **Yıǵlima:** Aşk acısı ve sabra çağrısı. “*Til bilen dilni hemişe bir tutaş dep oyliđiň, / Hemminiňla til-dili bolmaydu oħşaş yıǵlima.*” (7–8)
- 339) **Oǵridin Mekkar Yaman:** İhanet ve aldanmanın acısı. “*Menmu bildim, oǵridin mekkar yaman, / Oǵrini baplaydu hem mikri bilen.*” (15–16)
- 340) **Şundin Béri:** İlk aşkın dönüştürücü gücü. “*Bagķa bağlandim saňa işķimni bergendin béri.*” (6)
- 341) **Meylimu:** Aldanmışlık ve hayal kırıklığı. “*Méhriňge men layiķ idim, levzimge çin sadıķ idim, / Sadıķlıķimidin ħarlinip, örtense vicdan meylimu?*” (11–12)
- 342) **Aldida:** Gerçek sevginin sahtelik karşısındaki üstünlüğü. “*Çin muhebbet ħudriti aldida meǵlup sahtiliķ.*” (13)
- 343) **Emdi Égiz Açma:** Aşk oyununa isyan ve gururlu duruş. “*Bes, açma égiz emdi maňa cor bolimen dep.*” (8)
- 344) **Özümdin Ötti:** Aşkın sevinci ve hayal kırıklığı ile pişmanlık. “*Ah, nadanlıķ ilkide ħaldim eceb hesret yutup, / Ne ħilay, ötti özümdin, miň malamet az maňa.*” (13–14)
- 345) **Ana, Méniň Öz Ħilim Bar:** Kendi seçimini yapan gururlu kadın kimliği. “*Méniň öz ħilim bar özüm tallıǵan, / Ne ħilay, ötti özümdin, miň malamet az maňa.*” (15–16)
- 346) **Eceb Gepķu:** Çifte standartlı sevgiliye sitem. “*Muhebbetniň muhim şerti emesmu teň-bavarerlik, / Méni néçün sanap daňgal, özüňni bibaha ħildiň.*” (9–10)
- 347) **Canan Kélidu:** Baharın gelişile sevgiliye kavuşma hayali. “*Köňlüm söyünüp telpünidu, intilidu, / Çünki yurikim parisi canan kélidu.*” (15–16)
- 348) **Melhem Oķ:** Aşk acısının şifa oluşu. “*Emdi bilsem emesken, atķiniň melhem iken, / Sen ikensen derdke derman bolǵudek Loķman maňa.*” (7–8)
- 349) **Örgiley:** Mektupların verdiği umut. “*Men körüp ħetni, işençim téħimu aşti saňa, / Can tikip ħilǵan ħesemdek höccitiňdin örgiley.*” (13–14)
- 350) **İçimde Hesritim Köp:** Pişmanlık ve öz eleştirisi. “*İçimde hesritim köp, kimge yıǵlay, / Maňa yardım ħiliňlar hemme yaķtin.*” (27–28)
- 351) **Deptimen:** Düğün, ayrılık ve hayal kırıklığı dolu aşk hikâyesi. “*Vay ésit, deccalni canan deptimen.*” (34)

- 352) **Emdi...**: İhanet sonrası içsel hesaplaşma. “*Emdi bésildi kıyun, aşkare boldi kara hem aq.*”(13)
- 353) **Hoy Bala**: Gençlik ve kitap sevgisi öğüdü. “*Senmu kitabni rast okugin, / Bolma hevesniñ zañ koli sen.*”(19–20)
- 354) **Köñülni Köñül Alidu**: Karşılıksız sevgi ve hüsrân. “*Deydu dostlar: ‘pul emes, köñülni köñül alidu.’*”(15)
- 355) **Emdi Némisi?**: Sevginin samimiyetini sorgulama. “*Yadiñdimu, biz hemmide ortağ déginiñ, / Bir méve, ezeldin béri koşmak déginiñ?*”(1–2)
- 356) **Başkisi**: Yanlış kişiye bağlanmanın pişmanlığı. “*Barçe işk ehli meniñdin ibret alsun köz éçip.*”(13)
- 357) **Bek Gol İkenmen**: Aşk yolunda safça bekleyiş. “*Levzi ecrige meniñdin le’lu marcanni kütüp.*”(12)
- 358) **Men Behtiyar**: Mutlu aşk ve birlikte yaşamının sevinci. “*Biz haman sirdaş, yölekdaş tapa-tene bizge yat, / Şuñ herķandaķ capa kılmaydu kar, men behtiyar.*”(13–14)
- 359) **Hicilliktin Yerge Kirdim**: Geçmiş hatalardan utanma ve pişmanlık. “*İçimde hesritimni oyğatķaķımu çektim azab, / Kılmışimni kayta köz aldımğa bir-bir keltürüp.*”(13–14)
- 360) **Kelse**: Sevilen kişiden haber bekleme. “*Közüm yolda, ne bolğay şu nigarimdin hever kelse.*”(1)
- 361) **Matem**: Ahmetcan Kasımı’nın ölümü üzerine halkın yaşadığı acı ve mücadele azmı. “*Eger yığa bilen ucuksa matem, / Biz bugün yaş bilen yasayttuķ déñiz.*”(34–35)
- 362) **Yoldaş Gomoroğa Mersiye**: Halk kahramanlarına vefa ve onların mirasına sahip çıkma. “*Kızıl ecdad izi ilhamçı bizge, / Çoķum ötkeymiz her ķandaķ davandin.*”(13–14)
- 363) **L. Mutellipni Eslep**: Şairin acı sonu ve devrimin getirdiğı aydınlanmanın kutlanması. “*Yéñibaştin çaçtı parlaķ nurini / Devrimizniñ inķilabiy telimi.*”(63–64)
- 364) **Nim Şehit Hatirisige**: Yeni sanatçılar kuşığına övgü ve hüznü bir veda. “*Turidu turķuñ gezeldek közü köñlüm aldida, / Men téhi lal sen kebi şerin tekellum aldida.*”(1–2)

365) **Merhum Dostum Kavsilkağa Mersiye:** Uzun yıllar süren dostluk ve yol arkadaşlığına vefa. *“Ötküzduķ öttuz yılñi koltuķlışıp, / Sirdışıp, ülpetlişıp, çaķçaķlışıp.”*(1–2)

366) **Mazar:** Kahramanların hatırasının kutsallığı. *“Pak rohi elñiñ köñül bégida / Éçilar hemişe solmas gül bolup.”*(11–12)

367) **Es’et İshaķovķa Mersiye:** Dürüstlüğün, sadakatin bedeli ve mazlumlardan yaşadığı zulüm. *“Séniñ rastçilliķiñ töhmet bilen hergiz çıķışmaytti...”*(9)

368) **Sazende Dostum Abdulla Hamutķa Mersiye:** Müzik ustasının kaybı. *“Yaķ, üzüldi belki Uyğur saziniñ bir tarısı.”*(4)

369) **Elvida:** Medeniyet önderine veda ve eserleriyle ölümsüzleşmesi. *“Elvida, ey kelemdaşlar pişivasi, / Elvida, ey méhri issiķ ustazimiz.”*(9–10)

370) **Untumas Helķiñ Séni:** Sanatçıya halkın duyduğu kalıcı minnet. *“Untumas helķniñ séniñdek neğme sen’etkarini.”*(8)

371) **Alahide Musibet:** Dostun ölümü ve onun ilme katkısının büyüklüğü. *“Men yazdim alahide mersiyemni, / Ah, dostum, musibitiñ alahide.”*(15–16)

372) **Merhum Zikri Elpattağa Mersiye:** Müzik ustasına övgü, emeğinin ölümsüzleşmesi. *“Siz muķamlar peyzige çoñķur siñip ketken vucud, / Hem mazar boldi muķamlar tupriķida ķebriñiz.”*(9–10)

373) **Şan-Şerep Ehli:** Dürüst bir kişinin uğradığı haksızlık ve sonunda haklılığının teslim edilmesi. *“Rastçiliķniñ aldida yalğañçilik bolğaçķa let...”*(7)

374) **Nisaķan:** Halk sanatçısı Nisaķan’a duyulan sevgi. *“Esirlerniñ arzu-armanı küyi / Neğmiñizde nurdek ayan, Nisaķan.”*(9–10)

375) **Yürek Yaşlırim:** Anne kaybının verdiği derin acı ve pişmanlık. *“Miñ-miñ epsus, / Téğişlik bedel / Töliyelmidim ecriñizge men.”*(27–29)

376) **Sen Lehette Emes, Belki Munberde:** Şair dostun fikirleriyle hâlâ hayatta olduğuna inanç. *“Sen lehette emes, / Belki munberde, / Rohi ölmeydiğan tirik şa’irsen.”*(21–23)

377) **Siz Helķ Kelbide Yaşaysız Külüp:** Halkın sevgisini kazanan birinin ölümden sonra bile halkın kalbinde yaşaması. *“Siz helķ ķelbide yaşaysız külüp, / Çünki siz rastçilik kebi söyümlük.”*(23–24)

378) **El Bulbuli:** Davutcan Nasir’in ölümüyle halkın yaşadığı kayıp ve müziğin ölümsüzlüğü. *“Naķşini öltürgili bolmayduğu hem kömgili.”*(18)

- 379) **Orma Nahşisi:** Hasat zamanı ve sevgi dolu paylaşım. “*Men orup salay ünçe, / Sen keynimdin bağ bağla.*” (11–12)
- 380) **Déhkanlar Marşı:** Tarım işçilerinin özgürlük ve eşitlik coşkusu. “*Yer bizniñ, hekiqet bizniñ, / Növet bizniñ, hökümet bizniñ.*” (6–7)
- 381) **İşçan Yigit:** Çalışkan gençlerin yüceltilmesi. “*Emgek teri parlaydu / Mañliyida kümüştek.*” (5–6)
- 382) **Yigit Arzusi:** Özlem ve kavuşma isteği. “*Bilingeymu yıraqlıq, / Sen séğinsañ, u kütse.*” (7–8)
- 383) **Poyiz Keldi:** Memlekete dönüş ve sevinç. “*Kördüm hanteñrini / Alemdek şadlinip.*” (7–8)
- 384) **Hesret:** Ayrılık acısı ve güvenin sarsılması. “*Sélip koyduñ hesretke, / Ağrimidi içiñmu.*” (5–6)
- 385) **Amrikim:** Sevilen kişinin tarladaki emeğine hayranlık. “*Yürikiñni kördüm men / Pişaneñdiki terdin.*” (9–10)
- 386) **Uzitiş:** Cepheye giden gence duyulan özlem. “*Kétisen, ceñçi yigit, / Cigra boyığa köz bolup.*” (1–2)
- 387) **Yolluq Alma:** Aşk canlı tutma arzusu. “*Her séginganda purap, / Yadiñğa, yarim, al méni.*” (3–4)
- 388) **Yaş Dostumğa:** Çalışkanlık ve üretkenliğin teşviki. “*Hosuluñ elni huş kılsa, / Çıqarsen senmu armandin.*” (7–8)
- 389) **Can Ana:** Anne sevgisi ve şükran. “*Şadlikiñ behtim méniñ, / Ömrüm saña tekdım méniñ.*” (5–6)
- 390) **Meyli:** Aşk ve emeğin kararlılığı. “*Kim set dése deversun, / Söyimen aşu bağvenni.*” (8–9)
- 391) **Ecep Obdan Balikensiz:** Kadın güzelliğine hayranlık. “*Bir gépim bar, şerin kız, / Men Perhad bolay sizge.*” (13–14)
- 392) **Ruba’iylar**

Ruba’iylar bölümünde öne çıkan temalar:

Vicdan ve ahlaki sorumluluk: “*Şé’ir yazmıkim hevestin emes, / Men üçün şé’ir-vicdan işi*” (33–34) şiirin bir eğlence değil vicdanî bir görev olduğunu vurgular.

Vatan ve özgürlük: “*Men üçün dozaq bu, çünki zeherğu / Vetenniñ hicride cennet lezziti*” (15–16) vatan hasretini cehennemle özdeşleştirir.

Aşk ve mizah: “*Dilberniñ közidin külke ahturup... Reķibniñ közige qadal oķ bolup*” (17–20) aşkın kıskançlık ve mizahi tarafını gösterir.

Toplumsal eleştiri: Riyakârlık, dalkavukluk, makam hırsı, şöhret düşkünlüğü ve adaletsizlik eleştirilir (özellikle 25 ve 31. ruba’iyar).

Yaşlılık ve tecrübe: “*Saķallirimğa héli aķ kirdi... Köñlümge téħimu iştiyaķ kirdi*” (61–64) yaş almış olsa da şairin hayata ilgisinin azalmadığını gösterir.

393) Parçılar

Parçılar, kısa ama keskin toplumsal gözlemler içerir:

Ahlaki dersler: “*Özğiniñ eyibini sözlimek asan, / Asan emes söküş özini ançe.*” (21–22) kendini eleştirmenin zorluğunu vurgular.

Zaman ve gençlik bilinci: 39–48. dizeler gençliğin “en değerli sermaye” olduğunu söyler.

Sosyal eleştiri ve ironi: “*Bir sopi bay boldi sediķe almay... képen satķinini keķki bazarda.*” (107–110) din adamlarının ikiyüzlülüğünü taşlamalı bir dille hicveder.

Halk adaleti ve irfanı: İnsanların ikiyüzlülüğünü, dalkavukluğu, başkalarını suçlayıp kendini temize çıkarma eğilimini iğneleyici bir üslupla gösterir.

394) Tuyuklar

Tuyuklar daha yoğun ve liriktir:

Aşk ve kavuşma özlemi: “*Aldida hicrimde peryad çek dedi, / Soñre veslim tarini sen çek dedi*” (1–2) vuslata erişmeden önce çekilen acıyı dile getirir.

Leyla ile Mecnun göndermesi: 5–8. dizeler klasik aşk geleneğiyle bağı gösterir.

Ahlaki öğüt: 29–32. dizeler “nomus-ar” kavramını öne çıkararak ahlakî duruşu savunur.

Toplumsal diriliş metaforu: “*Çiķimen bu çölni avat baķ ķilip*” (42) çöl → toplum, baķ → aydınlık gelecek.

Teyipcan Eliyev’in şiirlerinde işlediği ana konuları şu şekilde gruplandırabiliriz:

- Vatan, özgürlük ve mücadele
- Ahlak, vicdan ve toplumsal eleştiri
- Emek, üretim ve çalışkanlık
- Aşk ve sevgi
- Anne, baba ve aile
- Doğa, bahar ve güzellik
- Sanat, edebiyat ve müzik
- Hikmet ve öğüt

Eliyev'in hem bireysel hem de toplumsal konuları ustalıkla işlediğini söyleyebiliriz.

8. Eliyev, şiirlerinde atasözü ve deyimlere sık sık yer vermiştir. Aşağıda Eliyev'in şiirlerinde yer alan bazı atasözü ve deyimlere yer verilmiştir. Eliyev'in atasözleri ve deyimleri şiirlerinde ustalıkla kullandığı görülmektedir. Bu ifadelerin Eliyev'in şiirlerine bir canlılık ve samimiyet kattığını söyleyebiliriz. Şiirlerin dilini halkın diline yaklaştırdığını ifade edebiliriz. Atasözleri ve deyimler incelendiğinde Eliyev'in didaktik yönünün ağır bastığı, ibretlik olaylar sunup öğütler verdiği ve meramına uygun bir anlatım tarzı kullandığı görülür.

Şiir / Satır	Atasözü / Deyim	Açıklama – Yorum
4/13	Kışniñ keyni yaz dégen	Kışın sonu bahardır. Zorlukların ardından mutlaka güzel günler gelir.
6/11	Oğri 'oğrini tut' dep	Hırsız hırsızı tut der. Suçlunun suçu başkasına atmasını anlatır.
6/17	Ak-çariniñ perki bar	Ak ile karanın farkı vardır. Doğru ile yanlış mutlaka ayrılır.
11/5	Sur kara tün dehşitini	Karanlık günleri, zor zamanları yok etmek anlamında mecazlı bir ifade; umudu temsil eder.
11/24	Özi çüşsün özi kurgan damıga aldamçılar	Kendi kazdığı kuyuya düşmek deyimine benzer; kötülük yapanın

		sonunda kendi tuzağına düşeceğini anlatır.
12/32	Telep kılsun ecrini mañlay téri!	Alın teriyle kazanmak atasözünü çağrıştırır; emeğin karşılığını hak ederek alma düşüncesi vurgulanır.
23/31–32	Emma yürekler ümidke tolğan, / Hemme intizar küreşçan tañğa.	En uzun gecenin de sabahı vardır; karanlık mutlaka sona erer.
24/11	Untuma Perhad bolup tağ qazğınım	Ferhat ile Şirin hikâyesine atıf; sevgi için dağ delip kavuşma azmini simgeler.
30/11–12	Yaşlıq qedrini bilmigenler béşığa / Kéyin yeydu puşaymandin çomaq.	Gençliğin kıymetini bilmeyen yaşlılığında pişman olur atasözünün karşılığı.
31/32–33	Biz meydimizge urup / Meydangä çüşken ceñgivar	Meydan okumak deyimini çağrıştırır; mücadeleye giriş ve meydan okuma anlamı taşır.
33/68–69	Tökülgen qanlardin çéçek ündürüp	Şehitlerin kanından özgürlük doğacağı inancı, yaygın bir motiftir.
39/63–65	Téşi yumşaq, içi zeherni	Dili tatlı, içi fesat deyimini; ikiyüzlü, sahte dostları anlatır.
44/31–32	Mayak boldi sepke uniñ yüriki / Zulmetniñ koyında yalqundek yénip.	Karanlıkta meşale olmak deyimini çağrıştırır; halkın yol göstericisi önderin cesaretini anlatır.
45/61–63	Gitlér ... zehir yutti, Faşist aqır ... tizni pükti	Zulüm payidar olmaz anlayışı; zalimin sonunda yenileceğini vurgular.
47/79–80	Sen ot qoyduñ qara zulum teqtige	Zulmün tahtını yıkmak deyimini, adaletin zaferini simgeler.
49/23–27	Zomigerniñ nepsige qanlirimiz çay bolğan, / Terlirimiz may bolğan.	Emek sömürsünü mecazla anlatır; halkın kanının ve terinin sömürüye gittiği düşüncesi.

50/80–82	Toymas gélini ilinduridu ilgekke çokum	Hırsızın sonu darağacı; suçlunun cezasız kalmayacağını anlatır.
51/56–57	Péşaneñge pütülgen / Cazaviñni tart	Alında yazılı kader deyimi; kaçınılmaz yazgıyı kabullenmeyi anlatır.
51/112– 115	Qara zindan buzuldi, zencir, kişen üzülde.	Zincirlerin kırılması; özgürleşmenin simgesi.
55/241– 244	Kötürüp çıqip kızıl tuğni, Zulumniñ qara tehtini çéqip	Zulüm tahtını yıkmak; adaletin galibiyetini simgeler.
59/29–30	Qorsaklarni toklaş aldida, Lezzetlinip uñlaş aldida	Tok karnına rahat uyumak deyimi; barış ve huzur simgesi.
60/3–4	Tozimas dostluq güli / Yazlıqı hem kişliki	Dostluk çiçeği solmaz; kalıcı dostluğun vurgusu.
61/15–16	Ücme piş, ağızıma çüş	Emek harcamadan kolayca elde etme isteğini eleştiren deyim. “Armut piş ağızıma düş”ün karşılığı.
63/19–20	Köydürüp éritsun qanlıq kiliçni	Savaşın tamamen yok edilmesi gerektiğini anlatan mecaz.
69/29–30	Tağni yötkeşke çami yétidu	Dağları yerinden oynatır deyimi; halkın gücünü anlatır.
70/25–27	Beht dep hésabsız qan tökti adem	Özgürlük ve mutluluk uğruna dökülen kanın boşa gitmeyeceği düşüncesi.
71/25–26	Esirler ségingan toy üstige toy	Bayram üstüne bayram deyimi; iki kat mutluluk anlamı.
72/15–16	Qelbimde men çeksiz bahar sézipmen	İçinde bahar açmak deyimi; umudun hiç bitmediğini anlatır.
73/165– 166	Miñ égiz gep qılğan ölidu	Çok konuşup iş yapmayanların boşa ömür tükettiğini anlatan halk deyişi.
74/7–9	Tili yatniñ dili yat	Başka milletin dili bize yabancıdır; kültürel kimliği koruma fikrini anlatır.
75/21–25	Tola valaqlap, sépimizniñ	Boş gevezelik deyimini anlatır; davaya

	namini sétip	zarar veren kişilere eleştiri.
80/19–20	Mollağ étip çüşidu peske	Hürmeti olmayan küçülür; saygısızın değersizleşeceğini anlatır.
81/7–8	Bir nan tapsağ teñ bölüşüp yégenmiz	Bir lokmayı paylaşmak; kardeşlik ve dayanışmayı anlatır.
82/35–36	İş kaynığan bu vadida künde toy	İş kaynamak deyimi; üretkenliğin ve bereketin simgesi.
85/12–13	Avrora’niñ zalpi bilen teñ / Uniñ ğalib devri başlangan	Tarihi başlatan kıvılcım mecazı; devrimin fitilini ateşleyen olayı simgeler.
89/31–32	Bu tarihniñ béşida biz bar	Tarihin başında olmak deyimi; dönemi başlatan nesil olma gururu.
90/7–8	Behtim cüp iken	Kısmetim bol/çift anlamında; kaderle mutluluğun birleşmesi.
94/19–23	Kéri Nilniñ kèhri tuttu elemidin	Nil nehrini kişileştirme; doğanın adaletin yanında olduğu anlatılır.
95/6	Reñgi kara, méhri issik	Dışı sert, içi sıcak insanlar için söylenen halk sözü.
95/9	Kışniñ güli ot	Ateş kışın gülü gibidir; ısınmanın önemini anlatan atasözü.
97/1	Éşekke küçüñ yetmise, ur toqumni	Eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek ifadesinin karşılığı.
101/11–12	Mana méniñ icadim	Kendini övme ve böbürlenme eleştirisi; kendi ayağını kaydırmak mecazına yakın.
103/16	Kelmeydu u бүгүnsiz	Bugünün işini yarına bırakma öğüdüyle örtüşür.
108/23–26	Huzurlansa yégende helkim, Şudur méniñ huzurum, dañkim.	Halkın duası yeter anlayışı; halkın memnuniyeti şöhretten üstün.
111/18–20	Қapsiz hérip, yürmeñ	Ayağını denk al deyimiyle aynı;

	yayağ	tedbirli olmayı öğütler.
112/26–28	Epsunlar, beddu’alar, evliyalı / Nadanlık, erksizlik yadnamisi.	Cahil inanışların eleştirisi; aklın ve bilimin öne çıkması vurgulanır.
113/21–24	Kün sanap, ay sanap, yıl sanap...	Zamanı saymak deyimi; kararlılığı ve sabrı anlatır.
115/33–40	Cevlan kılip kızıl karamet	Devrimin mucizevi yükselişi; zaferin ışığını anlatan mecaz.
116/41–42	Bir kolda ketmen ya kelem tutsağ, Ögenduğ bir kolda miltik tutuşni.	Hem saban hem kılıç deyimi; üretim ve savunma kararlılığı.
117/21–24	Goya yette baş yalmavuz özi	Halk efsanesine gönderme; kötülüğün çok yüzlülüğünü anlatır.
119/79–80	Gül üstige gül boldi rast	Türkiye Türkçesinde de kullanılan ifade; iyiliğin üstüne iyilik geldiğini anlatır.
123/23–24	Sözi şerin	Tatlı söz deyimi; sevgilinin nazik ve tatlı dilini anlatır.
124/12	Talkan tökti çağ	Bereket zamanını anlatan halk deyimi; hasat bolluğunu simgeler.
125/31–32	Cotu bilen ağdurup tağni	Dağları yerinden oynatmak mecazı; zorlukların üstesinden gelmeyi anlatır.
129/61	Têşi pal-pal, içi gal-gal	Dışı parlak, içi titrek. Gösterişli fakat içi boş anlamında kullanılır.
127/21–24	Kumçeykum kılip üç kara tağni	Üç dağ devirmek deyimi; büyük engellerin aşıldığını vurgular.
129/87–88	İt hürer, karvan yürer	“İt ürür, kervan yürür” atasözü; engellere rağmen mücadelenin devam edeceğini ifade eder.
131/14	Qanlar aylanğandek goya tomurdin	Hayat damarlarının canlandığını anlatır; demir yolunun köyü diriltmesi mecazı.

133/80–81	Bu duldul bizge anat b�ridu	Kanat vermek deyimi; gelişme ve özgürlüğü anlatır.
136/11–12	‘Cu�ngolu hem itlar kirmisun’	Devrim �ncesi zulmü simgeleyen aşağılama ifadesi.
137/15–16	Altun �z�k�e yaut k�z	Güzelliklerin bir araya gelişini anlatır.
138/27–28	H�slet şu: aşu tu�a sadaetlik	Sadakatin başarının anahtarı olduğunu anlatır.
141/23–26	Pura bolsa� bir gunahdin hezer il... H�uci tutsa� şah, beglerge sova il	Köylülerin bey ve padişaha sunmak zorunda kaldığı hara düzenini anlatan halk ���d�.
143/71–72	Bizler �lsek birimiz, tirilmiz mi�nimiz	Bir ölür, bin diriliriz ifadesinin karşılığı. Devrimci mücadelede sürekliliği anlatır.
146/5–6	Hiylidin anat yasap asmana ıan nede bar	Hile ile y�kselenin sonunda yere akılaca�ını anlatır.
148/26–30	Atti ta� Pa�teklide, o�landi zulmet dehşiti	Tan yeri metaforu; devrimin doğuşunu anlatır.
150/25–26	o�lap h�rapatni n�ri	Hurafeyi kovmak deyimi; akıl ve bilimin üstünlüğünü vurgular.
151/5	Veten gülzarini o�daş mu�keddes burimiz	Vatanı korumanın en yüce görev olduğu inancını vurgular.
152/1–2	Kimki deştler kezmise bilmes gülistan edrine	Zorluk ekmeyen rahatın kıymetini bilmez ifadesini anlatır.
154/19–20	iynaytti yoksulni t�pip aı so�uni� neştiri	So�u�un i�nesi mecazı; sefaletin derinliğini anlatır.
154/48–49	öz ilkige öz tediri	Kendi kaderini eline almak deyimi; özgürleşmenin sembolü.
155/3–4	Sen helni� bol haman süpürgisi	Halka hizmet et ���d�; tevazu ve görev bilincini ifade eder.
156/7–8	öz putıa �zi cezmen ur�usi taş	Kendi kazdı�ı kuyuya düşmek; kötülüğün sahibine döneceği anlatılır.

157/13–16	Cezmen hosulmu mol bolidu	Halk umudu; bereketli yıl beklentisini simgeler.
158/77–78	Tarsildap tégidigan tarmuş kamça men	Şair kendini adaletin kırbağı olarak görür; mecazi ifade.
161/21–24	Astin-üstün boldi dünya	Dünyanın alt üst olması; devrimle gelen büyük dönüşüm.
165/40	Yiñne bilen kuduş kolaş	“İğne ile kuyu kazmak” ifadesinin karşılığı. İmkânsız görünen bir işi sabırla başarmanın kolektif çabayla mümkün olabileceği anlatılır.
170/5–6	Éçildi gül, çéçildi yol ara göher	Güllerin açılmasıyla yolun açılması; devrimin zaferini simgeler.
172/3–4	Yoruqluq koşuni cahaletni yeñdi	Aydınlık ordusu cehaleti yendi; karanlığın yenilgisini anlatan mecaz.
173/37–38	Tilsimni tizginliduq	Doğaya hükmetmek, imkânsız görüneni başarmak anlamında ifade.
175/11–12	Köñül azadilik tapti, kanatlandi ümid-arzu	Özgürlüğün kanat vermesi mecazı; umutların güçlenmesini anlatır.
176/9–12	Bağrıñda sotsiyalizm güli kilgusi cevlan	Çölün bile çiçeklenmesi; uygarlığın zaferini anlatır.
178/41–44	Helkniñ çaviki-helk cavabi	Halkın alkışı halkın hükmüdür; toplumsal adaletin sesi.
181/33–36	Peri süretlik yılan yencilip	Kötülüğün yok edilmesini, halk adaletinin zaferini anlatan mecaz.
185/12–13	Tatlık bilen aççıq koşkézek	Hayatın acı–tatlı yanlarını bir arada yaşamak gerektiğini anlatır.
186/13–14	Tegmisun köz	Nazar değmesin dileği; iyi olanın bozulmaması temennisi.
187/15–16	Heşiketni töhmet bilen hergiz yapalmaysen	Gerçeklerin üstü örtülemez; halk arasında sıkça kullanılan bir ifade.
190/27–28	Baralmas uzakqa	Zulmün uzun sürmeyeceğini anlatır;

	zoravanliķiñ	adaletin er ya da ge tecelli edeceği vurgusu vardır.
192/69–70	Birni bir, ikki bolsa ikki d�mek	Dürüstlük ve aık s�zl�l�ğ�n önemini anlatır.
194/18	Bilisen bal adrini, y�señ zoğum	Acı ekmeden tatlının değeri bilinmez ifadesini anlatır.
196/13–14	Sevridin halva p�ter	Sabırla alışan sonunda kazan elde eder, sabrın sonu selamettir anlayışına benzer.
196/21–22	ıl uşamettin hezer	Yalakalık etme, zarar getirir �ğ�d�.
196/23–24	El közi sansız	Halkın gözü büyüktür deyimi; hibir şey halktan gizlenemez.
198/11–12	Vay �sit, doramdığan �ketkini	Yanlış yapılan işin sonucundan ibret alınması gerektiğini anlatır.
206/17–18	Astin-�st�n boldi heķiķet	Gereklerin alt üst edilmesi deyimi; karanlık dönemlere göndermedir.
213/1	Heķiķet �giler, sunmas	Hakikat b�k�lse de kırılmaz, gerekler sonunda ortaya ıkar.
214/17–20	ötmüşni esleşke atnaşma	Gemişin kötü alışkanlıklarını tekrarlamamak gerektiğini anlatır.
222/13–16	M�gizi, şakili bar her nersiniñ	Her şeyin özü ve kabuğu vardır; milletin de iyisi-kötüsü vardır.
223/50	Yolimiz boldi sirat k�vr�kidek	ok tehlikeli bir yoldan gemek deyimi; hayatın zorluğunu anlatır.
226/109–110	Goyaki utuldum irmiğan yilandin	Yanlıştan kurtulmayı simgeler; halk arasında ‘yılandan kurtulmak’ ifadesi.
230/33–36	Dunyada �ñ gunah iş n�me? Ana ķertzini ada ķilmięan.	Anne hakkını ödememenin en büyük günah olduğu inancını vurgular.
232/26–27	ağam-ağam, yılan-pağam	ocuk oyunlarında kullanılan deyim; halkın doğa ile kurduğu bağı anlatır.

233/49–50	Çıkmıgay héç emdi köç-köç nahşisi	Göçlerin sona erdiğini, artık göç türküleri söylenmeyeceğini anlatır.
234/37–40	Harvikeşniñ sirat kövrüki	Fakir insanın geçimi ince bir ip üstünde yürümek gibidir.
235/17–19	Tenkid dorisi	Eleştiriyi bir ilaç olarak görme mecazıdır.
242/10	Çamçiniñ ne haciti yahşi atğa	İyi at kamçısız da koşar; yetenekli insanın baskıya ihtiyaç duymayacağı öğüdü.
244/9–10	Kötürgey ger artsañ kitabni eşek	Bilgisizce kitap taşımak; bilgiye değer vermeyenleri eleştiren deyim.
249/17–18	Kövrük kaçne ésil bolsimu, uniñdin miñ ela azadlık	Özgürlüğün her şeyden üstün olduğunu anlatır.
250/1–4	Reñgidin köñlini bilmek bek kıyin	İnsanları renginden, görünüşünden yargılamamak gerektiğini anlatır.
251/9–12	Yahşi bağven örimes, belkim yöler	İyi bahçıvan sadece sökmez, gerektiğinde eker; yapıcı eleştiriyi anlatır.
253/7–8	Hayat şetrenciside lap emes	Hayat satrancında dikkat gerekir; yanlış hamlenin bedeli büyüktür.
255/77–78	Gadahka öz tupriki tehtdur	İnsan kendi toprağında değer bulur. “Bülbülü altın kafese koymuşlar ‘ah vatanım’ demiş” atasözüne eş değer.
256/11–12	Meñgü çaqnaydu güher töhpeñ séniñ	İyi işin meyvesi sonsuza kadar parlayacak anlamında bir ifade.
257/33–34	Senmu hekdar yer, su, havağa	Doğanın da hakkı olduğunu vurgular, ekolojik bilinci simgeler.
259/19–20	‘Bulut üstimizde turidu da’im’ dégen sözmu ħurapat iken	Hurafe eleştirisi; bilimin rehberliğini öne çıkarır.
265/35–37	Çölñi gül kılimiz, zeherni	Kötüyü iyiye dönüştürme kararlılığını

	hesel	anlatır.
266/17–18	Köçet tikmek uluğvarlık nişani	Ağaç dikmenin kutsallığını anlatır.
266/18	Uni nabut kıliş cezmen cinayet	Doğayı yok etmenin günah olduğunu vurgular.
272/9–12	Bir kazanda kaynıgan	Kardeşliği, ortak mücadeleyi ve kader birliğini anlatır.
277/9–10	Aydimu dağ bar	“Her güzelin bir kusuru vardır.” ifadesi ile aynı doğrultudadır.
281/6	Sirattin gıyuldap ötkeysen aman!	Hayırseverlik yapanın Sırat’tan rahat geçeceği inancını vurgular.
284/65–70	Biri bolsañ alte sarañniñ	Toplumdaki iyi-kötü oranını anlatan halk deyiimi.
287/25–28	Küylisek huşallıknı ya kayğuni	Sevinç ve kederde ortaklaşma, toplumsal dayanışma mesajıdır.
296/7–8	Ger heset alsa orun, yok yaħşı hemkarlık saña	Kıskançlığın iş birliğini bozduğunu anlatır.
297/57–58	Tadan tülke ilingay tumşuqidin	Kurnazın sonunda yakalanacağını anlatır.
299/16–17	Ana bir isim bolsimu, menisi uluğ	‘Ana’ kavramının kutsallığını anlatır.
302/3–5	Salam toşuymen	Selam taşıyan, barışçıl insanı anlatan bir halk deyişidir.
303/15–16	Alkış alğan çağda qarğış barlıqini untuma	Başarılı olduğunda tevazuyu bırakmamak gerektiğini öğütler.
312/29–30	Yol tonuş bolmisa, mañimiz uni ilimdin sorap	Bilgiye başvurmayı öğütleyen deyim.
313/17–18	Déhkan yerni aldimisila, aldimaydu yermu déhkanı	Emeğin değerini anlatan atasözü.
330/6–7	Hasa iziniñ öçmiki asan, öçmes keliminiñ izi	Bilginin kalıcılığı ve kalemin ölümsüzlüğünü vurgular.

- tañ (88), nur (45), kuyaş (24), bahar (106), yultuz (15), yar (41), kündüz (19)
- karaanğu (17), karaanğuluk (2), tün (38), kış (22), zimistan (14)

10. Teyipcan Eliyev'in şiirlerinde kullandığı Çince alıntı kelimeler aşağıda verilmiştir.

ambal	Başkan, idareci. -3-
benze	Bir vazifeyi yerine getirmek için kurulan teşkil. 1-
buheyipa	“Korkma!” anlamında çekimlenmiş fiil. -1-
ca	Sahte, yalan. 1-
cañcün	General. -2-
Céfañcün	Kurtuluş ordusu. -2-
ciñ	Doğru, güvenilir. -4-
cotu	Kazma, çapa. -3-
çeydu	Satır, büyük bıçak. -1-
çécen	Atölye. -1-
Daçüy	Çin'deki bir teşkilatın adı. -1-
dadüy	Kasaba. -1-
dañ	Rehin, rehin alma. -1-
dañza	Sayma, hesap. -1-
dazibav	Propaganda içerikli büyük yazılardan oluşan afiş. -1-
durdun	İpek kumaş. -2-
düycañ	Askerî lider; takım lideri. -6-
en	Dava. -3-
enze	Arşiv, dosya. -3-
gañ	Çelik. -9-
Gomindañ	1911-1949 yılları arasında Çin yönetimini elinde bulunduran parti, Milliyetçi Parti. -5-
Gonçendañ	Çin Komünist Partisi. bk. Guñçendañ -1-
goñsé	İlçe. -9-
hañ	Maden ocağı, kömür ocağı. -1-
hañca	Toprak sahibi, mülk sahibi. -1-

Henzu	Çinli, Çin milleti. -6-
heyle	Zarar veren. -2-
Huyzu	Çinli müslüman. -1-
kañ	Soba borusuyla ısınmış duvar.
koy	Yuan, Çin'in para birimi. -3-
koyçen	Yuan, Çin'in para birimi. -1-
laba	Hoparlör. -2-
lava	Süprüntü, çöp. -1-
luşyen	İdeoloji. -1-
mentañ	Aş suyu, makarna suyu. -1-
mo	Alan ölçü birimi, 666 m2. -1-
pañçu	Yapay ipek kumaş. -1-
pipen	Tenkit, eleştiri. -3-
popuza	Tehdit, gözdağı. -1-
potey	Küçük kale. -1-
puñ	Çin alan ölçü birimi, yaklaşık 66m. -1-
sey	Sebze. -1-
seypuñ	Terzi. -2-
siliñbu	Karargah. -1-
şañho	Şaka. -1-
şeñgen	Kaymakam. -1-
Şıncañ	Doğu Türkistan, Sincan. -1-
şuci	Sekreter, parti sekreteri. -5-
şümpen	Katil. -1-
şyavdüy	Köy. -1-
tañza	Tezgâh. -1-
tataza	Deste, demet. -1-
tetey	Madam, kadın. -1-
teypinem	Teyping Tiyen'go devletinin kurulduğu zamana atıfta bulunarak, mecazi anlamda uzak geçmişi ifade etmektedir. -1-
tuñçi	Tercüman. -1-
yamin	Yönetim, idare. -4-
yamul	Yönetim, idare. -7-

yañza	Tür, çeşit. -7-
yayi	Polis. -1-
zań	Züppe. -5-
zuñli	Başbakan. -6-

Eliyev'in şiirlerindeki Çince alıntı kelimeler incelendiğinde bu kelimeleri üç ana başlık altında gruplandırabiliriz.

- Siyasi ve ideolojik terimler: Cañcün (general), Céfañcün (Kurtuluş ordusu), düycañ (askerî lider), zuñli (başbakan), şuci (parti sekreteri), Gomindañ (Milliyetçi Parti), Goñçendañ (ÇKP), dazibav (propaganda afişi) gibi.
- Toplumsal ve ekonomik hayat ile ilgili kelimeler: çécen (atölye), tañza (tezgâh), seypuñ (terzi), cotu (kazma, çapa), hañ (maden), koy (yuan), koyçen (para birimi), yamin / yamul (idare, yönetim) gibi.
- Kültürel ve günlük hayat kelimeleri: mentañ (aş suyu), sey (sebze), laba (hoparlör), şañho (şaka), tetey (madam) gibi.

1940–60'ların Çin'inde yaygın kullanılan siyasal ve ekonomik terimlerin Eliyev'in şiirlerinde sıklık bakımından bu kadar yer edinmesi, Çin'in uyguladığı ideolojik baskının sonucudur. Siyasetin ve ideolojinin baskı yoluyla başta Eliyev ve eserleri olmak üzere çağdaş Uygur ediplerini ve edebî eserlerini etkilediğini söyleyebiliriz.

11. Teyipcan Eliyev'in şiirlerinde kullandığı Rusçadan alıntı kelimeler aşağıda verilmiştir

akop	Siper, çukur. -3-
armiyе	Ordu. -2-
bandit	Haydut, eşkıya. -1-
bélet	Bilet. -1-
brak	Iskarta, bozuk mamul. -1-
dital	İş, (yedek parça). -1-
doklat	Konferans. -4-
etret	Ekip, takım. -5-

fabrikant	Fabrikatör. -1-
galstük	Kravat. -3-
gézit	Gazete. -3-
gimnastyor	Jimnastikçi. -1-
güdük	Düdük, korna. -2-
intérnatsional	Uluslararası. -1-
istansa	İstasyon. -1-
kadir	Memur, personel. -7-
kaléndar	Takvim. -4-
karol	Kral. -1-
kemzul	Ceket. -2-
Kompartiye	Çin Komünist Partisi. -5-
léksiye	Ders. -5-
lénta	Kurdele. -6-
matros	Denizci, gemici. -1-
mayak	Deniz feneri. -2-
meş	Soba. -2-
nöl	Sıfır. bk. nol -2-
okul	İğne, ilaç iğnesi. -1-
ordén	Nişan. -1-
pajarniy	İtfaiye. -1-
paraşot	Gemi. -1-
pilimot	Makineli tüfek. -1-
pi'onér	Öncü. -4-
pop	Papaz. -1-
poyiz	Tren. -4-
prolétariyat	Yoksul. -1-
radio	Radyo. -1-
ramka	Çerçeve. -1-
rayon	Bölge. -1-
rota	Bölük, birlik. -1-
ruda	Maden. -1-

séħ	Atölye. -4-
séstira	Hemşire. -1-
sot	Mahkeme. -2-
soyuz	Meclis. -1-
şar	Küre. -1-
ştab	Karargah. -1-
tanka	Tank. -1-
tansa	Dans, oyun. -3-
tok	Elektrik. -1-
türme	Hapishane. -1-
vogzal	Gar. -1-
yaçéyka	Grup. -1-
yermenke	Fuar. -1-
zal	Salon. -1-
zapas	Rezerv, yedek. -1-
zavut	Fabrika. -9-

Eliyev'in şiirlerindeki Rusça alıntı kelimeler incelendiğinde bu kelimeleri dört ana başlık altında gruplandırabiliriz.

- Askerî terimler: akop (siper), армиye (ordu), etret (ekip/takım), rota (bölük), pilimot (makineli tüfek), tanka (tank), matros (denizci) gibi.
- Sanayi ve modernleşme kelimeleri: zavut (fabrika), séħ (atölye), dital (parça), brak (iskarta), fabrikant (fabrikatör) gibi.
- Bilim ve kültür kelimeleri: doklat (konferans), léksiye (ders), kalendar (takvim), gézit (gazete), poyiz (tren) gibi.
- İdeoloji kelimeleri: Kompartiye (Çin Komünist Partisi), soyuz (meclis), pi'onér (öncü), proletariyat (yoksul) gibi.

Rusça alıntı kelimelerde Çince alıntı kelimeler gibi komünist ideolojinin etkisi görülmektedir.

12. Teyipcan Eliyev'in şiirlerinde Çağatay Türkçesinin en önemli temsilcisi olan Ali Şir Nevayi'ye ayrı bir yerdiği görülmektedir. Şair 394 şiirinden 3'ünü Nevayi'ye ayırmıştır. (14) Navayi, (227) Sékrétar Okuydu Navayinimu, (300) Navayi

Heykili Aldida adlı şiirlerinin ana eksenini Nevayi oluşturmaktadır. Farklı şiirlerinde de Nevayi'ye yer vermiştir. “Navayi” kelimesi toplam 9 defa geçmektedir. Bu durum da Eliyev'in Nevayi'den etkilendiğini göstermektedir. Eliyev şiirlerinde hem geçmişin ustalarına (Navayi, Luşün) hem de çağdaşı sanatçılara (Mutellip, Zikri Elpatta, Abdulla Hamut vd.) saygı duruşunda bulunmaktadır.

Tashih Edilen Kelimeler

Bu bölümde metnin transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine aktarımı yapılırken yazımının yanlış olduğu sonucuna varılan kelimelerin orijinal şekli ve tashih edilmiş şekli yer almaktadır.

Şiir ve satır numarası	Metindeki şekli	Düzeltilmiş şekli
6/9	yorgiliitip	yorgilitip
7/9	rehmi	rehim
7/17	str	sir
11/21	çikiidi	çikidi
27/2	dilimnñ	dilimniñ
46/11	sa'adek	sa'adet
51/117	bildük	bilduk
51/118	zalimlarnñ	zalimlarniñ
51/200	emdi	emdi
55/216	toñguz	toñguz
56/3	délga	dilga
58/1	vetinnge	vetinige
63/46	uruşn	uruşni
63/81	vehişiy	vehşiy
71/25	ségiingan	ségingan
77/4	ucmak	uçmak
79/26	billea	bille
80/4	ıldurdi	ıldurdi
81/32	işķñ	işķiñ
88/15	ıldm	ıldim
97/84	yigrmisi	yigirmisi
101/6	ķlip	ķlip
107/40	vicanini	vicdanini
110/8	çuşķun	çuşķun
116/10	partiilişidin	partiyilişidin

116/24	sanisz	sanisiz
116/92	gülistaniğa	gülistaniğa
118/21	қыapiti	қияpiti
119/58	iişlisek	işlisek
121/7	mnut	minut
125/86	hécaytқnini	hécaytқnini
128/86	samorraylargа	samoraylargа
134/34	torған	turған
140/2	mulaym	mulayim
142/6	mnet	minnet
143/28	emegekçige	emgekçige
143/64	peytñdur	peytiñdur
143/88	dervimniñ	devrimniñ
148/39	telmurup	telmürup
153/15	muctac	muhtac
192/77	perzentliriñ	perzentliriñ
212/5	lezzetlnip	lezzetlinip
251/26	қalғiniñ	қalғiniñ
252/8	sadaқitiniñ	sadaқitiniñ
254/12	vastisi	vasitisi
255/51	usulliriñni	ussulliriñni
263/17	kaptalizm	kapitalizm
270/6	қlip	қlip
273/35	minivalidm	minivalidim
278/86	yüzlnip	yüzlinip
283/12	kommunst	kommunist
286/64	Markiszm	Marksizm
290/26	tilimz	tilimiz
296/13	sana	saña
346/9	bavarerlik	baraverlik
361/44	ötluқ	otluқ

362/9	kürüp	körüp
363/2	küzümdin	közümdin
365/1	öttuz	ottuz
380/13	yalmavur	yalmavuz
391/2	yoltuzmu	yultuzmu

Dipnotta Anlamı Verilen Kelimeler

İncelenen eserde dipnot yöntemi kullanılarak bazı bölümlerde izahlar yapıldığı ve bazı kelimelerin anlamlarının verildiği görülmektedir. Kırk beş numaralı şiirin yetmiş sekizinci satırında verilen dipnottaki ifadelerden dipnotların Muhemmet Rehim tarafından eklendiği sonucuna ulaşılabilir. Dipnot şeklinde yetmiş üç kelimenin anlamının verildiği saptanmıştır. Bu kelimelerin; standart Uygur yazı dilinde pek kullanılmayan ya da okurlar tarafından pek bilinmediğini düşündüğümüz kişi, yer, eser veya yabancı dillerden alıntı kelimeler olduğu görülmektedir. Araştırmamızın dizin bölümünde bu kelimelerin anlamlarına dipnotta belirtildiği anlama uygun şekilde yer verilmiştir. Bu kelimeler; geçtiği şiir numarası, satır numarası ve verilen anlamıyla birlikte aşağıda grup hâlinde verilmiştir.

Anlamı verilen kelime	Şiir ve satır numarası	Verilen anlam
rice	33/31	Plan.
Ké Cuñpiñ	42/	Çinli bir şair.
Éli	45/78	Şairin (Teyipcan Eliyev) soy adı.
beş barmaq	59/20	Bir Kırgız yemeği.
Robson	63/22	Amerikalı bir şarkıcı.
Şostakoviç	63/24	Soyvetler döneminde yaşamış meşhur bir besteci.
Morgan	63/49	ABD'deki büyük kapitalist ailelerden biri.
Rokfëllir	63/49	ABD'deki büyük kapitalist ailelerden biri.
Filton	63/52	İngiltereli, ünlü, vatansever bir kadın.
Tohtoğul	82/46	Ünlü Kırgız şairi.
Gorkiy	87/20	Maksim Gorki. Rusçada "acı" anlamına gelen söz.
İstalskiy	87/38	Dağıstanlı halk şairi.
Bérnardışav	87/39	İngiltereli, meşhur yazar.
gidro	110/40	Su veya elektrik istasyonu.
Abram Lénkoln	117/9	ABD'nin burjuva demokrat siyasetçisi.
Vatikan	117/11	Papa'nın hüküm sürdüğü şehir.

samoray	128/58	Şairin Japon yağmacılar için kullandığı söz.
Ehremen	129/62	Nevayi'nin Ferhat ile Şirin mesnevisindeki efsanevi deve.
Sulayman	129/66	Cihan Padişahı Süleyman.
abaci	139/13	Korece “ata” anlamındaki söz.
oppa	139/14	Korece “ağabey” anlamındaki söz.
cavluñ	140/7	Çin halk anlatılarındaki afet ejderhası.
Yühuatay	143/	Milliyetçi Parti karşıtlarının Nankin’de (Nanjing) toplandığı ve cezalandırıldığı kamp.
tugey desturi	148/32	Yer ıslahatları kılavuzu.
Yüygoñ	148/49	Mao Zhu Xi’nin Yugong’un Dağı Taşması adlı hikâyesindeki olumlu kurgusal karakter.
Cisu	148/49	Mao Zhu Xi’nin Yugong’un Dağı Taşması adlı hikâyesindeki olumsuz kurgusal karakter.
gañyav	162/11	İşleri sıralama, plan.
bağabuğ	162/15	Yeni bir buğday türü.
ķizil	162/20	Kızıl Nehir’in üzerinde kurulan elektrik istasyonu.
huma	172/7	Efsanevi baht kuşu.
Asima	207/4	Yünnen’deki taş orman etrafında yaşayan Sani halkına ait bir hikâyenin kahramanı.
Ķazakeñ	214/2	Kazakların hürmet ve yakınlık ile söylenişi.
Arķalıķ	217/11	Kazak halk destanı kahramanı.
Şeripķan	217/13	1930’lu yıllarda Altay’da faaliyet göstermiş bir demokrat.
Bozdaķ	217/19	Altaylı öncü Kazak şairi.
Tayır	217/20	Altaylı meşhur besteci.
Ķimbat	217/21	Altaylı meşhur kadın dansçı.
Sandugāç	217/22	Altaylı bir şarkıcı.
Asķar	217/23	Altay’da ünlü bir yazar ve şair.
Kōñkey	217/23	Altay’da ünlü bir yazar ve şair.
Mağaz	217/23	Altay’da ünlü bir yazar ve şair.

at miner	218/16	Hürmetli veya cesur anlamında.
Kalen	218/17	Altaylı halk şairi.
Murat	218/17	Altaylı halk şairi.
Qurmanbék	218/17	Altaylı halk şairi.
combağ öleñ	218/39	Bilmeceli şarkı.
balapan	219/3	Kuş yavrusu.
ençi	221/	Şarkıcı.
sahir	239/	Büyücü, sihirbaz.
erke	243/	Moğolların süt ile yaptığı bir çeşit içki.
İstasnisko	246/6	Romanyalı meşhur bir şair.
prava	246/7	Aferin, bravo.
Asman Köli	271/8	Huangshan'daki Beyhey Gölü.
Qutup	271/12	Huangshan sıradağlarındaki bir tepenin adı.
Sadir soqқан	274/4	Sağlam, esaslı, çelik gibi.
Aprınçur Tégin	286/23	İdikut Uygur Hanlığı devrinde yaşamış Uygur şair.
Beht Name	286/32	Kutadgu Bilig.
fuseha	286/33	Üslubu güzel kimse.
buleğa	286/33	Kemale ermiş, olgunlaşmış.
Yañçéñ	293/7	Yangcheng, Guangzhou şehrinin eski adı.
sopekbay	313/9	Elle kullanılan bahçe motoru.
Senyösen	315/4	Guangzhou'da çiftçilerin takvimine göre üçüncü ayın üçüncü günü kutlanan bir bayram.
Lyu Sencyé	315/23	Guangzhou'daki tarihi anlatılarda yer alan şarkıcı bir kız.
Çañ'é	318/10	Çin anlatılarında özel bir ilacı içip uçarak aya giden güzel kadın.
Licañ	321/1	Güylin'den geçen nehir.
Yañsu	321/1	Guangshe'deki manzaralı yer.
Serveñ	326/3	Kumul'daki bir dağın adı.
Dazigu	326/3	Kumul'daki bir dağın adı.
Zorki	326/3	Kumul'daki bir dağın adı.

Duenyañ	362/1	Beşinci ayın beşinci günü Çü Yüen’i hatırlamak için kutlanan bir tür geleneksel bayram.
Qıran	366/	Altay’da bir nehir.
es’et	367/2	İyilik ve saadete sahip.
ebzi	367/6	Tatarca “ağabey” anlamındaki söz.

Bu kelimeler ve açıklamalarının yanı sıra aşağıdaki mısralar için şu ifadeler yer almaktadır: Kore halk şarkılarındaki müzikli nakarat. Uygur halk şarkılarındaki “ayey”, “yar-yar”, “hay-hay yülen”e benzer bir anlam ifade eder.

139/31 ari-ari-rañ

139/32 sori-sori-rañ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

Neşirge Teyyarlığuçidin

Hazırkı zaman Uyğur şé'iriyitiniñ yarkın namayendisi, sotsiyalistik edebiyatimizniñ ataklık vekili şa'ir Teyipcan Eliyev öziniñ aħırkı toplimi “Yantak”ni neşirge tapşurgandin kéyin, toluk şé'irlar toplimini işleşke kirışkenidi. Behtke qarşı, rehimsiz késellik uniñ bu toplamni pütüzüvélişiğa imkan bermidi. U peket 139 şé'irnila retsiz köçürüp qoyalidi, hetta bularni yézilğan vaqti boyıçe retleşkimu ülgürelmide.

U biz bilen vidalışıştin bir ay ilgiri, Şıncañ tibbiy inistitutiniñ 1-dohtur hanisida yatқан чэгida maña: -bovaylarniñ “vaqtiñni ğenimet bil, ömrüñge işenme” dégen söziniñ kimmitini çüşinip yételmeptimen. Méniñmu ni-ni işlarni kılivalğili bolidiğan nurgun vaqtim zaye bolup ketti... Ademler bu sevenlikini can helqumıga kelmigüçe bilmeydiken, - dep çoñkur uh tartқанidi.

Bu söz mendimu hesret tuyğusini oyğatқанlığı üçün teselliyge tilim barmığanidi. U ömrini bir az oñşivalğandin kéyin yene söz başlidi:

- Sen Abdukérım Hociniñ toluk toplimini işlep yahşı kıldıñ. Emdi méniñkini işlep ber. Yalguzluk tartip qalgudek bolsañ Ablimit Sadıqni qosuval. Qandaq? İşlep bérelemsen? Salametlikniñ yar béremdu?
- Hazırçe yar béridu. Mumkin bolmigudek ehvalğa duç kelsem, uniñ çarisini kılarmen, dédim men.
- Undaq bolsa, toluk toplimimni qandaq işleş toğrisida oylap qoyğanlırimni kéyinrek dep bérey. Bütün muşunçilik sözlişeyli. Dohtur az sözle dégen, dédi şa'ir.

Uniñdin kéyin töt-beş künde bir qétim dohtur hanıga bérıp ehval sorap turdum. Şu künlerde u öziniñ oyliğanlırini dep berdi, men hatirilivaldim:

1. “Töhmet Qurbani” dégen dastanlar toplimimda mes'ul muherrirniñ héli köp tüzitişliri bar iken. Buniñ birmunçisini qobul kılalmidim. Bu tüzitişlerniñ muvapiqlirini saqlap kélip, namuvapiqlirini sen yahşıraq tüzep qoy, bezilirini eslige keltürüp qoysañmu bolidu.
2. Şé'irlirim içidiki maña vekillik kılalmaydığan, héçqandaq bedi'iy kimmiti qalmığan nersilerni çıkirivet.

3. Nesriy eserlerimni ayrim toplam qilip işle, yaki uni yahşi işliyeleydiğan bir kimgе tapşur.
4. “Eynek” dégen nesirni vayıǵa yetküzelmeptimen. Bek aciz yerlirini bir az yuqiri kôtürüp baq, yahşirax bolsun.
5. Öydiki üstilimniñ tartmisida yoǵan konvêrtte toluq toplamǵa kôçürüvatqan cıq şé’irlirim bar (héliki 139 şé’irni démekçi), sen şulardın paydılan.
6. Milletler neşriyati méniñ eserlerimni bir neççe kitap qilip neşir qılmaqçi boldi. Kitablara qandaq ayırışni özün belgile.

Merhum şa’irimizniñ toluq eserliri toplimi toǵrisida éytqan vesiyet sözliri şu boldi. Bu, üç kêtimliq vesiyetniñ yigindisi. Aridin bir hepte ötkende yoqlap barsam, ilirikidinmu kem söz bolup qaptu. Uniñdin kéyin yene bir kêtim yoqlaşqa ülgürdüm. Bu küni şa’irniñ kündin-künge cüdep sargiyivatqan sulğun çirayidin lehet lévige yékinlap qalğanlıqini sezdim...

1989 yili 20-Févrâl küni seherde bir kim işikni çekti. Açsam, tonuş bir kişi: “Bügün kéçe Teyipcan Éliyév vapat boluptu” dégen şum heverni yetküzdi. Miñliğan köñülni teşvişke salğan mudhiş qara kün aqır yétip keldi...

1989 yıl edebiyatimiz çoñ yoqitişqa duç kelgen yıl boldi.² Men bu yilni ötküzüvetkendin kéyin, merhumniñ vesiyetlirige asasen toluq toplamni işleş tereddütini qıldım. Teşkil ilham berdi. Ablimit Sadıq dastanlar toplimini, Muhemmet Polat nesriy eserler toplimini, men şé’irlar toplimini işleydiğan bolup teqsim qilivalduq.

Teyipcan Éliyévniñ şé’irlar toplimidin toqquzi bar idi (biri dastanlar toplimi). Sekkiz toplamdiki şé’irlarni birla toplam qilip işlisem yahşi bolmaydiğanlıqini hés qıldım. Sevebi: birinçidin, merhumniñ 44 yillik icadiy pa’aliyitini devrge bölmeymu mumkin emes iken. Döletke ve helkke balayı qaza élip kelgen “medeniyet zor inqilabi” yillirida uniñ ötkür ve casaretlik qelimi yette yıl nezerbend qilindi. Uniñ aldida şa’irniñ qelimi şuq-oynaq ve qaynam-taşqinlik bilen çapçip turğan bolsa, yetmişinçi yillardiki cudun-çapqunluq, özgirişcan siyasiy hayatniñ dolqunlirida kékilip-soqulup çenikti hemde temkinlikke, térenlikke ve reñdarlıqqa yüzlendi. Muşu yette yillik nezerbend uniñ icadiyet yolini tebi’iy halda ikkige ayrip turğanlıqı

² Şu yili 24 sêntêbr küni ataqlıq yazǵuçı ve dramatorǵ Zunun Qadir vapat boldi. Aridin bir ay ötüp, 27 ôktebr küni ataqlıq şa’ir ve alim Ehmed Ziya’i köz yumdi.

üçün şe'irlarni ikki tom kılip tüzüş zörüriyiti tuğuldi. İkkinçidin, eger men sekkiz toplamdiki hemme şe'irni birla kitab kılip teyyarlisam, biz ömür şe'ir ötken pəşva şa'irimizğa nisbeten bihürmetlik bolidiğanlıkını həs kıldım.

Şuniñ üçün men Təyipcan Əliyevniñ barlıq şe'irlirini yézilğan vaqti boyıçe kiriştürüp retlep, munderice tüzüvaldim. Andin uni yette yillik nezerbendniñ aldıkeyni kılip ikki tomğa ayırdım. Ruba'iyar, tuyuqlar, parçılar, mersiyiler ve nağşa tekistlirini 2. tomniñ ağıriğa tizdim.

Nuqsansız şe'ir yézişniñ kıyinlikini Təyipcanmu yağşı çüşinetti. U her növet toplam işleş peyti kelgende, kona-yéñi şe'irlirini oqup çıkattı-de oy-pikir bedi'iylik ve til cehettiki nuqsanlirini tüzep turattı. Şuniñ bilen beribir şe'irliri her kətim neşir kılinganda, az-paz tüzitişlerdin həli bolalmaytti (mesilen “Veten Hekəide Ğezel” şundağ). Şa'irniñ içidimu muşu halni uçratqılı bolidu. Men uniñ herbir şe'irini aqqa köçürüştin avval hemme nushilirini oqup çıkıp, özümçe, muşu yağşı iken, dep tallığan nushini aldim. Bu usul maña köp avariçilik keltürgen bolsimu, işniñ süpiti üçün paydilik dep oylidim. Neşirge teyyarlaş ceryanida şa'irniñ yéziqçilik uslubığa sadıq boluşni evzel bilip, qelem tekküzgen caylırim intayın az boldi. Kéyinki mes'uliyetni oylap, qaysi sözni qandağ özgertkenlikimni hatirilep mañdim.

Söyümlük şa'irimizniñ toluq eserliri toplimini işleşte yoldaşlarniñ ikki hıl pikri meni həyli qaymuqturdi. Birinçisi, her qandağ edibni devr şara'iti bilen bağlap çüşinişke toğra kélidu. Buniñ üçün Təyipcanniñ pütün eserlirini tallımay toluq éliš kérek. Şundağ kılgandıla şa'ir qelemni tulpar kılip bésip ötkən tarihiy dervlerni, uniñ şu devrlerge tutqan pozitsiyisini çüşengili bolidu. Bu, buniñdin kéyinki tehli-tetkikat üçün muhim.

İkkinçisi bir demlik siyasiy heriketlerge, kısmen hadisilerge avaz qoşup yazğan ömri kışka şe'irlirini toplamğa kirgüzmeslik kérek. Mundağ şe'irliri şa'irniñ inavitige nuqsan yetküzidu.

Men asasen birinçi pikirge emel kıldım. İkkinçi pikirni nahayiti az nezerde tuttım (merhumniñ vesiyiti ikkinçi pikirge yéqınraq idi). Şuniñ üçün men bar-yoqi sekkiz-toqquzçe şe'irini şallivettim.

Men bu ikki tomni şa'irniñ sekkiz toplimiğa asasen tüzüp çıkttım. Uniñ sirtida gézit, jurnallardin tēpip qoşqanlırim nahayiti az boldi. Yene nurgun şe'irliri qalğan

boluşı mumkin. Ulni izdep tépiş köp vaqıt ve köp emgek telep qıladıǵanlıǵı üçün unińǵa çamim yetmide.

Hürmetlik kitabǵan, men bu yétük şa'irimizniń mańa dostluq ve kesipdaşlıq işençisi bilen tapşurǵan vesiyitini bica keltüreligen bolsam hemde sizniń ümidińizge layıq qılalıǵan bolsam, bu emgikimni yaşıǵan çégimde érişken iptiharlıq neticem ve huzur beşş huşallıqım dep bilimen.

Muhammet Rehim
1992. yıl Noyabr, Ürümqi.

(1) Ceñçi Akamğa

1 Bille barmağ bolğnimda sen bilen,
 2 Komissiye kiçik dédi yeşimni.
 3 Ösken bolsa boyum yene bir gériç,
 4 Frontlarda körsitettim küçümni.

5 Bilelmidim, komissiye dégenler
 6 İradini ölçemdikin yaş bilen.
 7 Alğan bolsa kiçik démey yeşimni,
 8 Élişattım düşmen dégen nes bilen.

9 Añla, aka, bu yıl östi boyummu,
 10 Héç gumansız eskerlikke yaraymen.
 11 Pat arida bérıp séniñ kéşiñğa,
 12 Düşmen bilen ceñ kılimen, harmaymen.

1945 yıl, Қорғас.

(2) Canan Üçün

1 Yaş vücudumda muhebbet yandı, canan sen üçün,
 2 Atidim barimni, işkiñda yürek köygen üçün.

3 Sen üçün köysem mubada otta tartıp miñ azab,
 4 Méni dozağ oti köydürmes, kaçар belkim uzap.

5 Séni dep suda ékip ölsem tümen külpét körüp,
 6 Tirilip kevser içide üzimen lezzet sürüp.

7 Cesidim yatmisa héç cayda, şu tupraqtin bölek,
 8 Şu maña cennet emesmu, özge cennet ne kérek.

9 Yağ, ölümni ħalimaymen, maña kımmettur hayat,
 10 Şu hayatni menisiz ötküzsem, aldiñda uyat.

11 Arminim yok bar capani bille körsem sen bilen,

12 Her yéñişniñ bayrimida bille külsem sen bilen.

1946 yil, Qorğas.

(3) Gülümge

1 Ey gülüm, sizni saqlap turaymu,

2 Şérin uyquğa toyup qanğıçe.

3 Menzilge yéter seher mañğanlar,

4 Siz közni éçip, bir tolğanğıçe.

5 Aldirimaysızgu, bir vah ötidu

6 Siz qaşqa qaçan osma qoyğıçe.

7 Ene, meripet siznime küter,

8 He, çapsan méñiñ, baş qaturğıçe.

9 Pursetmu yetti, çoñ qedem taşlañ,

10 Saqlimas vaqıt “mana...” déğıçe.

11 Menmu hemnepes sizge, ey gülüm,

12 Bu yolda candin cuda bolğıçe.

13 Sadıgisi ketsun sizge bu canniñ,

14 Artuq derd çekip, gem yemeñ ançe.

15 Gülüm, téz boluñ, bille yéteyli,

16 Şanlıq hizmetke güdük çalğıçe.

17 Bu hizmet meñgü beht hizmiti,

18 Harmayli yurtni avat qılğıçe.

19 Kütken zamanda yétip armanğa,

20 Huşal külgeymiz yürek qanğıçe.

1947 yil 10 Aprél, Qorğas.

(4) Qış Ketti

1 Téletidin qar yağqan,

2 Ayıgığa muz taqqan,

3 Pürküp soğuq démini,

- 4 Huddi payandek çaqqan
- 5 Şepkiti yok sepra kiş
- 6 Sézip yazniñ ésin,
- 7 Kaçti emdi diñgaklap,
- 8 Töküp soğuk yéşini.
- 9 Qérıp qaldı avağ kiş,
- 10 Ténide yok quvviti.
- 11 Uçti bahar şamili,
- 12 Kelmekte yaz növiti.
- 13 “Qışniñ keyni yaz” dégen –
- 14 Konılarda maqal bar.
- 15 Aldirimaylı seylige,
- 16 Aldimizda doğal bar.

1947 yıl, Qorgas.

(5) Tesedduq

- 1 Tesedduq, can tesedduq,
- 2 Saña canan, tesedduq.
- 3 Sénin üçün barlıqım
- 4 Hemde arman tesedduq.
- 5 Cananim sen vetinim,
- 6 Beşsend saña bu dilim,
- 7 Séniñ üçün bu ténim
- 8 Bolsun qalğan, tesedduq.
- 9 Sunay saña qénimdin,
- 10 Mañlaydiki térimdin,
- 11 Qoşikimdin, şe’irimdin
- 12 Üñçe-marcan, tesedduq.
- 13 Bar ikenmen cahanda,

- 14 Méniñ işkim cananda.
- 15 Ecel yetse meydanda,
- 16 Bolay kurban tesedduq.

1947 yil, Qorgas.

(6) Bitim Bolsa Rast Bolsun

- 1 On bir madda tizildi,
- 2 Aq kegezge yézildi.
- 3 Imza koyup vekiller,
- 4 Bitim bolup tüzüldi.

- 5 Eksiyetçi buzuklar,
- 6 Aldamçılar, uşşuklar,
- 7 Emel kılmay bitimge,
- 8 Kutrimaқта oçukla.

- 9 Yorgilitip sözini,
- 10 Boyap elniñ közini,
- 11 Oğri “oğrini tut” dep,
- 12 Aqlimaqçı özini.

- 13 Ténip on bir maddidin,
- 14 İşni buzup aldidin;
- 15 Sevr kılip bergençe,
- 16 Éşip ketti heddidin.

- 17 Aq-қariniñ perqi bar.
- 18 Sevrniñmu çeki bar.
- 19 Bozek emes helkimiz,
- 20 Küreş kıliş heqqi bar.

- 21 Bitim bolsa rast bolsun,

22 Heqiketke mas bolsun.
 23 Helqçillik yolıǵa
 24 Mustehkem asas bolsun.

25 Bitim orundalmisa,
 26 Helqçillik bolmisa,
 27 Tohtimaydu küreşmu
 28 Helq hürlük almisa.

1947 yil Mart, Qorgas.

(7) Beht Arzusida

1 Tuncuqup gem-qayǵu tumanida ötti köp hayat,
 2 Ahu peryadlar kötürdi, tapmıdı teley-murat.

3 Qançe ademler esildi şum ecelniñ dariǵa,
 4 Qançe meksetler kömüldi qara zulmet ğariǵa.

5 Qançılar şu beht üçün can riştisini bağlisa,
 6 Aq, yeliñ zindan içide kökrikini daǵlisa;

7 Yetmıdı beht menzilige qançe Şerin armını,
 8 Qazdı taǵlar, ketti aqır qançe Perhat dermini.

9 Rehim qılmay ötti yillar, ötti quyun qutrişip,
 10 Beht dégen derdmenge her dem turdı péşkel putlişip.

11 Qanu ter tökken kişiniñ qoli behtke yetmıdı,
 12 Emma rahet muttehemlerniñ qolidin ketmıdı.

13 Muttehemler muttehemlik tehtige sultan bolup,
 14 Emgek eciri-beht işikige selip keldi qulup.

15 Ahiri zamanımız el arzusiğa can béríp,
16 Yatmıgín, dédi, qara taqdirge emdi ten béríp.

17 Sir éçildi, emdi yettuq qara teqdir tektige,
18 Ömlişip meydanda muş attuq zulumniñ tehtige.

19 Qeri Tiyaşan bağrida yamridi tevreş dolquni,
20 Ene, tañni oyğitip, yanmaқта iqbál Çolpini.

21 Arzumiz mehbubi beht kelmekte éçip keñ qıçaq,
22 Çıqımız iqbálğa emdi yañritip batur qoşaq.

1947 yıl.

(8) Yéniş Ümidi

1 Karabtek işk deryasiğa kirip öz gulaç taşlap,
2 Tosalğu, putlikaşañlıq séni yéñelmisun esla.

3 Sadir içken, evlad içken bu nusretniñ şarabidin,
4 Senmu içkin, yürikiñge yéñilmes küç-qıuvvet rasla.

5 Uluğ menzilni közlep mañ, heqni qılğın qıbligah,
6 Sa'adetlik beht qağni éliñ arzusiğa bağla.

7 Bu helqiniñ tartmisun köp derd, derdiqe dava tapqın,
8 Çavak çalsun şeripiñge er-qotun, qeri-yaşlar.

9 Bu helqiniñ hayatiğa méhriban bolğuçidur sen,
10 Buni söygüç, buña köygüç bar sendin kimi başqa.

11 Közüñge uyqu yolatma, köñül tuyğusini oyğat,
12 Yiltizidin gümran bolsun veten satquçı iplaslar!

13 Gîñşış çégi ötüp ketken, köñül izdeydu şadlıķni,

14 Emdi toylar oynaymiz çélip dutar, éytip nahşsa.

1947 yıl, Öktebr.

(9) Küreş

1 Küreşsiz hayatta her dem musibet,

2 Qayǵu-elemdin daǵlar yasılar.

3 Qapqara daǵlar döviliniverse,

4 Meñgü mehkumluq çağlar yasılar.

5 Küreş ésildur, teñdaşsiz ésil,

6 Bu hayatniñ heriket tomuri.

7 Tohtalsa tomur haman herikettin,

8 Tamamdur canniñ hayatlıq ömri.

9 Küreşsiz yaşap körmeysen yorıq,

10 Küreşsiz ömrüñ zindanlarǵa bend.

11 Bir kün candin qalisen quruq,

12 Üstihān cismiñ bolur parakend.

13 Meñgü behtni közliseñ, yoldaş,

14 Her dem küreş qıl, çélişip tavlan.

15 Qara künlerniñ sirini qılıp paş,

16 Yer hem havada eyligin cevlan!

17 Qisqıçe éytsam, küreş démeklik:

18 Hayat açquçı roşen nur-çiraq.

19 Capa-muşekket tarihta haman

20 Küreş bilen ketkendur yiraq.

21 Beht qışı beht tacini élip,

22 Asmanni boylap aylinip uçar.

23 Kimki küreşni söyse dilida,
24 Şuňa tacini kiygüzüp qoyar.

25 Heq-adaetlik küreşçi eller
26 Beht dilbirini söyüp quçaklar.
27 Heqiket üçün küreşken elge
28 Meñgü baqıydur behtlik çağlar.

1947 yıl, Dékabr.

(10) Köklem Cilvisi

1 Gür-gür uçqan köklem şamili,
2 Tebietni oyğitip,
3 Cilve qılıp yene keldiñlar.
4 Heydivétip qış-zimistanni,
5 Güzellikke orap cahanni,
6 Zepmu illik quçaq yaydiñlar.

7 Köklem şamili,
8 Uçqiniñlarni sézip,
9 Uyquni bozup,
10 Bézenmekte bağlar, étizlar,
11 Tağlar, toqaylar.
12 Dolqunluq sularni şavqun saldurup,
13 Üzdürdi bağrida östeñler, saylar.

14 Ey köklem şamili,
15 Kömdüñlar tebietni
16 Zep illik puraqlarğa.
17 Silerge egişip kelgen neğmiçi
18 Bahar quşliri
19 Çerh urup sayraydu
20 Konuşup bih sürgen şahlarğa.

21 Emgek kızitip étizda déhkan
 22 Naḥşa éytqanda,
 23 Kétidu, he, qandaq uzaqlarğa!
 24 Pah, mundaq naḥşilar
 25 Nème dégen yékimlik
 26 Añlinidu qulaqlarğa...

27 Ey köklem cilvisi,
 28 Bolsañlarmu qanqa yékimlik,
 29 Qaldursañlarmu ademni hañ-tañ;
 30 Biraq siler tebiettila
 31 Her yil üçün bir qétimlik tañ.

32 Şuña siler méniñ köñlümge
 33 Toluq aram bolalmaysiler.
 34 Miñ naḥşa éytip,
 35 Ussul oynapmu
 36 Behtimni taza açalmaysiler.
 37 İnsaniyetniñ sa'adet téñi
 38 Méniñ muradim;
 39 Ah,
 40 Yétişkende aşu tañğa men,
 41 Méniñ pütsem huşal naḥşamni
 42 Andin rasa añliyalaysiler.

1948 yil Mart, Qorgas.

(11) Yarat

1 Ey küreş, qoynuñda tavlap, merdu meydanlar yarat,
 2 Ağdurup gepletñi, dillarda uluğ añlar yarat,
 3 Zor nişanlar közligen meksetke imkanlar yarat,
 4 Qan töküp alğan zeperge zor şerep-şanlar yarat.
 5 Sur qara tün dehşitini, hür, azad tañlar yarat.

6 Cut, zimistan dehşitidin kaçça bostanlar harab,
 7 Kaçça yurtdaşlar zulum kıstañıda çekti azab,
 8 Birehim “aliycanab”lar ecirsiz bulap-talap,
 9 Elni kıldı bimadar şum yalmavuzdek kan şorap,
 10 Tende taķet kalmidi, heķiķiy devranlar yarat.

11 Derdte yañılğan yürekte kalmidi zerre çıdaş,
 12 Ahu vay-dadlar bilen ketmeydu közdin zadi yaş,
 13 Meyli deydu dil gezepte vesli izdep ketse baş,
 14 Har hayatniñ lazimi yoķ, kaçmisa nurin kuyaş,
 15 Nurga çömken yapıyşillik bağı bostanlar yarat.

16 Vaderih, öz yurtida har-zar boluş bek ar iken,
 17 Kaçça korunganseri alem saña bek tar iken,
 18 Tülkilerniñ ehdi çin dep işiniş bikar iken,
 19 Bes, küreş dep canni atsañ, saña hürlük yar iken,
 20 Tamçe kanlar ecrige reñdar gülistanlar yarat.

21 Çıkıdi estin peķetla oķ yilandek kaççılar,
 22 Yene uniñ dehşitidin iñrimaķta kaççılar,
 23 Kaççe damlar kurdi yolğa şum niyetlik damçılar,
 24 Özi çüşsun özi kurgan damıģa aldamçılar,
 25 Damçı hem damlarni çeylep, biheter yollar yarat.

26 Bizdiki işķi-muhebbet sahtidin pak, bigubar,
 27 Bizdiki arzu-ümidler meñgülük hürlük bahar,
 28 Çıķmıģay aranimiz el-yurtıni kılmay behtiyar,
 29 Hür-adalet menzilige köñlimiz bek intizar,
 30 Sur elemlemini, küreş, şadiyane hendanlar yarat.

31 Yaşnisun birdek elimde hür-azadlık gülliri,

32 Sayrisun erkin üçün kepestiki bulbulliri,
 33 Éçilip şadlıqqa tolsun inriğanlar dilliri,
 34 Ecrimizge yollisun şan her küreşçan yilliri,
 35 Bağri taş düşmen dilida miñ puşaymanlar yarat.

36 Téz yoqalsun bu élimdin şum, bozuq, şermendiler,
 37 Hür-azad bolsun zulum zindanidiki bendiler,
 38 Al kelemni, cür'iti, düşmenge yolla zerbiler,
 39 Şu çeliş pelliside kütmekte bizni gelibiler,
 40 Gelibileriniñ tarihidin yéni dastanlar yarat.

1948 yil Mart, Qorgas.

(12) Adakki Sözü

1 Tañ bulıkidin içsek şarab dep,
 2 Yangaçqa köñülde ümid yalquni;
 3 Attuq özimizni çeliş koynıga,
 4 Bolmaymiz emdi dep zulmet tutquni.

5 Kıpızıl qanlarnı seldek ékittuq,
 6 Deştlerniñ bağrını gül kılamak bolup.
 7 Cudunlar leşkirini urup yıkittuq,
 8 Bahar kuyaşidin nur almak bolup.

9 Arzumiz dunyada meñgölük bahar,
 10 Élişimiz buniñ veslini izdep.
 11 Biz néçün her nepes bolmaylı hoşyar,
 12 Tursa tün kündüzni qaplaşni közlep.

13 Qandaq orap alsun hicalet bizni,
 14 Ösüvatsa dilda çeliş tuygusi.
 15 Qandaq bozek kılsun cahalet bizni,
 16 Bolmisa közimizde geplet uyqusi.

17 Çekmeyimiz nadamet, ene külmekte
 18 Beht dilberliri köksini kérip.
 19 Ene, süzük mekset çañni sürmekte,
 20 Kuyaş hoş külmekte upuñni yérip.

21 Menmu çeníkişniñ çoñ kaynimida,
 22 Ceñgivar bovaylar başkan izda men.
 23 Kılçe kınğirlik yok niyet ayigida,
 24 Hélimu şu-başta kılğan sözde men.

25 Can vetenge bergen otluq kesimim
 26 Yalğunluq yürükimde meñgüge yanar.
 27 Ölüp ketsem meyli, qalidu ismim,
 28 Qebrem üstide güller éçilar.

29 Adakki sözüm şu, aña halayıq,
 30 Bu yürükimniñ çoñkur, çin siri.
 31 Erkinlik, hürlük kimlerge layıq,
 32 Telep kılsun ecrini mañlay téri!

1948 yıl Aprél, Qorgas.

(13) Visal Ümidi

1 Nur camalıñğa tikip köz dilda aştı iştiyaq,
 2 Ornidi işkiñ nuridin bu dilimğa bir çiraq.

 3 Sen kebi gemhor nigarniñ veslidin ayrılğıçe,
 4 Bir yoli candin kéçip ölgen tümen qat yaşşıraq.

 5 Kim çidar bir dem séniñ vesliñdin ümidni üzüp,
 6 Miñ behtsizdur kişi vesliñdin ayrılsa yiraq.

7 İşik üçün riğbet sözüñge can tesedduķ, ey nigar,
8 Özgidin söygü sözini añlimas zadi kulaķ.

9 Aşinalıķ birle yettim her sözüñniñ tektige,
10 Ne kılay men, ey nigar, cénimni köydürdi pıraķ.

11 Miñ capa deştini kezdim vesli gülzar ahturup,
12 Her muşekket kelse köñlüm bolmıdı sendin yıraķ.

13 Bir nepes ötmes séniñki işķi zikriñsiz peķet,
14 Bu dimağ alğaç ezel işķiñ gülidin bir puraķ.

15 Her zaman baķsam yüzüñge dilda tevreydu huzur,
16 Ah, şérin söhbetliriñge yürikim bekmu inaķ.

1948 yıl.

(14) Navayi

1 Cahan sen'itiniñ taci Navayi sen,
2 İlim çekken köñülñiñ gül sarayi sen.

3 Yérip çıktıñ kuyaş oğşaş bulutlarnı,
4 Kılip aşna küreşke her minutlarnı;

5 Cahan sevdasini heķ köz bilen kördüñ,
6 Sap vicdaniñdin heķiķetke köñül böldüñ.

7 Püküp dilğa şerep-şanlıķ tileklerni,
8 İcadiñdin éçildurduñ éçeklerni.

9 Kiyip alğaç güzel tilniñ libasini,
10 Éçip berdiñ heķiķetniñ asasini.

11 Özüñ bir merd, halal emgekni dost tuttuñ,

12 Muşekketke égilmey, dilni heķ tuttuñ.

13 Pezilet cevhirini hemmige çaçtıñ,

14 Rehimsiz ķara teñsizlikke ot açtıñ.

15 Sözüñ boldi ézilgenge şeker sovğa,

16 Sözüñ boldi setemlerge zeher-oğa.

17 Sézip çoñķur hayatlıķtin élip ilham,

18 Cahanğa ķaldurup kettiñ uluğvar nam.

19 Şuña barçe namiñni baş panah ķildi,

20 İcadiñni köñül teħtige şah ķildi.

21 Şuña namiñni ķışķay ķoynıǵa yillar,

22 Şuña namiñni meñgüǵe söyey dillar.

23 Şuña barçe saña amraķ, tola amraķ,

24 Şuña namiñ yaşıydu meñgüǵe parlaķ.

1948 yıl May.

(15) Şérin Arzular

1 Séginimen séni her demde eslep,

2 Tatlıķ arzularniñ ķaynamlirida.

3 Séniñ muñluk haliñ gevdilinidu

4 Şa'irniñ ķaynıǵan ilhamlirida.

5 Ƙıçķirimen köñlümge ģiyalliriñni,

6 Séginip, köyüp her aħşamda séni.

7 İşķiñda küyleymen visal arzulap,

8 Ģiyal ķoynida her naħşamda séni.

9 Her kéçe şundağ, yüreklirimni
 10 Tevritidu silkip ötkür hıyallar.
 11 Bezen hıyallardin cavab kütimen:
 12 -Hoş, néme deysiler? –Dep taşlap so'allar.

13 Hıyallar köñlümge yézip koyidu
 14 “Yariñ küter séni” dégen hetlerni.
 15 Hıyallar deydu: “Bes, hicranlıq pütsun,
 16 Tügetmemsen ildamrağ kayğu-derdlerni.”

17 Yürek dolğunidin cuş urğan hıyal
 18 Her nepeste méni ündeydu alğa.
 19 Olturup-koşta kütkinim visal,
 20 Çamdaymen qedemni uluğvar yolğa.

21 Örgiley boyuñdin, ey dili muñluğ,
 22 Qurutimen bir küni közüñni nemdin.
 23 Añlinidiğandu visal belgisi,
 24 “Alğa!” dep taşlangan yüksek qedemdin.

25 Bağrimni ézidu hicran qayğusi,
 26 Köñlümni toldurar visal arzusi,
 27 Tatlıq arzulirim boyunlirida
 28 Marcandek tizilğan ömür kelğusi.

29 Bu tatlıq hıyallar dolğunliriniñ
 30 Kökside üzidu hıyalçan şa'ir.
 31 Menisiz kezmeýdu köñlümni arzu,
 32 Arzular işençlik, arzular qadir.

1948 yıl.

(16) Küreş

1 Tirecep mañmıǵan bézeñ hayatniñ
 2 Qénini şoraydu rodupay zaman.
 3 Küreşçan hayatqa azadlıq amraq,
 4 Küreşsiz hayatni qıstaydu cahan.

5 Küreşsiz hayat menidin yiraq,
 6 Mena heznisi peket küreşte.
 7 Turmuşni küreş yükseldürmise,
 8 Kétidu u çüşüp qarañgu peske.

1948 yıl Öktebr, Ğulca.

(17) Lutpullağa

1 Meydanda sinalǵan bir merd idiñ sen,
 2 Teñsiz zaman bilen qildiñ köp çeliş.
 3 Kéçe-kündüz dilda der idiñ: “veten”,
 4 Biraq düşmen köñlüñni qilmidi tinç.

5 Heq tuǵı yelpöldigen menzilni közlep,
 6 Çañqap mañattiñ çölde-qaqasta.
 7 Her müşküllükke köksüñni kerdin,
 8 İradeñ şunçilik çin idi başta.

9 Bir arslan idiñ yürikiñ tağdek,
 10 Yan-yeniñdin oriǵan sansız alvasti.
 11 Qanhor qara dillar, rehimsiz yıllar
 12 Qılmaqçı idi séni ayağ astı.

13 Qaysi kéçiler u, saña vapasız,
 14 Ömrüñ ötti hesret, dad bilen.
 15 Zulmet quşı da'im béşiñda uçup,
 16 Ayimay urup kettetti qanat bilen.

17 Ah, aşu callatlar yalmavuz kebi
 18 Saña köz alaytip, égiz hicaytip;
 19 Aqlimaqçı öz yirtkuçluğunu,
 20 Pak vücuduñğa cinayet artip.

21 Qanhor séni ovlap, séni qapsap,
 22 Aqivet çüşürdi zencir-tuzaqqa.
 23 Rehimsiz yillarniñ qisişi bilen
 24 Ömrüñ baralmidi ançe uzaqqa.

25 Qatillar qiliçi çapti béşinñi,
 26 Oylidimu ular séni evladsiz.
 27 Untumaydu séni vetendaşliriñ
 28 Hem qisas qışı emes qanatsiz.

1948 yil, Qorgas.

(18) Bizniñ Künler

1 Cudunluq qara künler
 2 Talay ömür şeñini
 3 Silkip, sundurup ötti.
 4 Deryalap qizil qanni
 5 Yalmavuz bolup yutti.
 6 Bu qara cut destide
 7 Derd-elemge çirmişip,
 8 Eziz élim ah... deytti.
 9 Ulgiyip, derd ulgiyip,
 10 Muñluq dilni tevretti.
 11 Ot çéçip birdin gezep,
 12 Zalimlarni titretti.
 13 Her çamdanda,
 14 Her qaynamda

15 Utuḵ külüp qaqaqlap,
 16 Her yürekniñ qatlimidin
 17 Batur hésni oyğatti.
 18 Her çelišta,
 19 Her yénişte
 20 Alğa atlığan helkim
 21 Ğalip marşni yañratti.

22 Bizniñ lava étip tevrışımızdin
 23 Tuğuldi ceñgivar künler.
 24 Bu künler eñ qaynaq künler,
 25 Kelgüsi parlaq künler.
 26 Bu ceñgivar künler aldida
 27 Söküldi qara tünler.
 28 Biz yaşaymız şu künlerde,
 29 Yéñişniñ qan bosuğisida.
 30 İntilimiz etige,
 31 Çoñ toylarniñ harpisida.

32 Üzüvatimiz uluğ dolqunda
 33 Küçlük ğulaçlap.
 34 Kézip öttuq qańça cezirilerni,
 35 Küreş devriniñ éĝir yükini
 36 Yelkimizde hapaşlap.
 37 Yürüş qilduq çuqan kötürüp,
 38 Qedemni yoğan taşlap.
 39 Tozanlarğa kömülüp düşmen,
 40 Qaldi közini yaşlap.

41 Her doqmušta müşküller
 42 Qorqutmaqçı téhi bizni
 43 Közlerini homaytip.

44 Bizniñ künler yüksiliverdi
 45 Küreş yalğunini ulğaytip.
 46 Kona yillarniñ ézitkuliri
 47 Yıglişar temtirep her cayda
 48 Égizlirini kalçaytip.
 49 Yüksilimiz biz ildam,
 50 Bu paskina qalduqlarni
 51 Micip, deysep makçaytip.

52 Hey, hey...
 53 Esirler qoynidin tallivalğan
 54 Ceñgivar künler
 55 Yéniştin çékeñge taqidi güller
 56 Küreşçan eller.
 57 Şavqunluq hayat qoynida
 58 Nurluq esirler yasaymiz dep,
 59 Yañraydu bugün milyard ünler.
 60 Esirler téñi yoruğaçaça,
 61 Qéçip kétip baridu
 62 Şermende hünük tünler.

63 Hey ceñgivar künler, saña bégişlap
 64 Éytimen muşu naşşını yénişlap.
 65 Bilimen,
 66 Bugün dildin çıkkan batur naşşını
 67 Etiki batur evladlirimiz
 68 Éytidu meñgü alqışlap.

1948 yıl, Ğulca.

(19) Yarni Ségindim

1 Ah, bu gülşen bağ ara dildarni ségindim eceb,
 2 Tañğa telmürgen közi humarni ségindim eceb.

- 3 Derd yarasi ulgiyip, hesret elemde tolginip,
- 4 Hicri derdide seriik ruhsarni segindim eceb.
- 5 Armini goyaki tag, lekin kepeste bagri dag,
- 6 Çokkiğa bakkan haman şunğarni segindim eceb.
- 7 Yürikimniñ méhridurki bu şerin rigbetlirim,
- 8 Her sözümge aşina-ğuştarni segindim eceb.
- 9 Taķitim pütmekte hicranda, közüm bek intizar,
- 10 Kaşı kaman, kirpiki oķ yarni segindim eceb.

1948 yıl.

(20) Yar İşkıda

- 1 Taķitim taķ boldi bargançe güzel yar işkıda,
- 2 Telpünüp uçmaķ tileymen kökke dildar işkıda.
- 3 Kim meni Mecnun dese, Leylini izdeydu degen,
- 4 Köymise Mecnun bolamdu cani ğuştar işkıda.
- 5 Her sabadin hever alsam, yar haman gemkin iken,
- 6 Barmisam köymesmu bagri vesli didar işkıda.
- 7 Ayliri hem yilliri ötmekte zulmet ilkide,
- 8 Men neçük aram tapay derdke giriptar işkıda.
- 9 Kün-tüni bulbul bolup, hesret çekip sayraydiken,
- 10 Közidin aķķandu kanlar gül-çimenzar işkıda.
- 11 Cür'itiniñ köñlini köydürdi hicranniñ dégi,
- 12 Meyli, bu canım pida aşık telepkar işkıda.

1948 yıl Séntebr, Ğulca.

(21) Örtidi

- 1 Bu yürekni ey nigar, ahu piğaniñ örtidi,
- 2 Bigunah yerke tökülgen lale kaniñ örtidi.
- 3 Cut zimistan dehşiti kılğaçķa bağıńğa hucum,
- 4 Yaşıralmay sargiyip sulğan hazaniñ örtidi.
- 5 Put-ķoluñ zencirge bent tutķun kebi gemħane sen,
- 6 Şum çayanlar uvisi zindan makaniñ örtidi.

- 7 Közliriñdin aqti yaş, bağıriñda yalquncaydu ot,
 8 Yürikimni yaş emes, otluq kıyaniñ örtidi.
 9 İntizarlıq otida sekparidur bağıriñ séniñ,
 10 Cür'itiniñ köñlini vesli ħiyaliñ örtidi.

1949 yıl.

(22) Bizniñ Devrimiz

- 1 Devrimiz küreşçan, küreş qoynida
 2 Hékmət möciziler körsetti bizge.
 3 İntilgen arzular ornitılmaқта
 4 Mustehkem esaslıq uluğ négizge.
- 5 Meyli, yüksek qedemler taşlıduq alğa,
 6 Çayañğa yalvuruş zadi hacetsiz.
 7 Canlar telpünidu beht nuriğa,
 8 Ümid dolqunida yürek taqetsiz.
- 9 Ecirsiz tökmeymiz bir tamçe qanni,
 10 Aqqan qanlar ene deva üstide.
 11 Éh... qebih düşmenge miñlerçe nepret!
 12 Ular yene qan töküşniñ qestide.
- 13 Biz küreşçan yıllar qoynida, dilda
 14 Küreş tuyğusini östürüvatimiz.
 15 Küreşler qizitip, çeçek yaşnitip,
 16 Yıllar çekisige qisturuvatimiz.
- 17 Küreşçan arzular uluğ qaynamda
 18 Goya matrostek ħulaç atidu.
 19 Ene, gül-çimenzar sahil boyida
 20 Beht hürleri bizge külüp baqıdu.

21 Küreşçan devrde közlermu ötkür,
 22 Ohşas körinidu yékin hah yıraç.
 23 Devrimiz sezgürdür, dilimu sezgür,
 24 Boş hah çinni ohşas añlaydu kulaç.

25 Küreşçan devrde tavlinip piştuğ,
 26 Kökrekler polat goyaki qalğan.
 27 Küreşlerde bizge uçrisa düşmen,
 28 Miciklinip uvilip bolidu talğan.

29 Küreşçan devrniñ qoynida östuğ,
 30 Küreş nişanimu parlaç ve büyük.
 31 Şu nişankim şundaç şérin, söyümlük,
 32 Bes! Uniñ işkida bar bizde köyük.

33 Qorqmas batur ademler tola bizde,
 34 Çünki devrimizmu küreşçan bizniñ.
 35 Tilekler öçmeydu, şeripi parlaç
 36 Bu uluğ yollarğa bésilğan izniñ.

37 Küreşçan devrniñ şa'irlirimu
 38 Küreşçan naşşılar éytidu her dem.
 39 Qéni, dostlar, ömlişip parlaç nişanga
 40 Arslanlarça taşlayli çoñ qedem.

1948 yil, Avgust.

(23) Küreşçan Tañ

1 Tumanlıq kéçiler, dehşet uvisi,
 2 Ölkem eñ égir qayğı-matemde.
 3 Taçet qılğusiz éçinişliq hal
 4 Qozğaydu gezep hemme ademde.
 5 Ya körmey zamandin bir nepes aram,

- 6 Kıynilidu can hesret dégida.
 7 Cudunluğ alemniñ müdhiş destidin,
 8 Güller solaşқан köñül bégida.
 9 Yoqsul anılar koçida sersan,
 10 Yığlaytti “memem” dep öyde bovaqlar.
 11 Alvan cakasi yağdurup dehşet,
 12 Elni savaytti kamaça, tayaqlar.
 13 Uçurup kettetti tökken ecrini
 14 Karañgu kéçiniñ kuyup tazliri.
 15 Tünler qorqunçluğ, demler buğulğan,
 16 Kışkırmaydu ya tañ horazliri.
 17 Payansız çöller suğa telmürüp,
 18 Çañkağ nepeste halsız yatatti.
 19 Rehimsiz yıllar éğiz hicaytip,
 20 Endişe üstige endişe qatti.
 21 Devrniñ kistañgu müdhiş koynida
 22 Ézilip yencilgen idi milyonlar.
 23 Yürekni tilatti zulum tiğida,
 24 Zulumkar, şepketsiz, vehşiy mel'unlar.
 25 Derdmen elimniñ bésida otlar,
 26 Goya dozahtek yandi varaslap.
 27 Asmanni qaplap kara bulutlar,
 28 Cudun yağdurdi güldür qaraslap.
 29 Zulmet, cahalet yağdurup apet,
 30 Ölkemni qaplidi iplas tozağa.
 31 Emma yürekler ümidke tolğan,
 32 Hemme intizar küreşcan tañğa.
- 33 Peğet Noyabr şepket kuyaşı
 34 Elni halakettin aldi qutkuzup.
 35 Utuğ nişanlap başlandi küreş,
 36 Düşmen közidin qan-yaş aqkuzup.

37 Ölkem ségingan bu küreşçan tañlar
 38 Kötürdi tarihni yéni baskuçça.
 39 Körsetti bu tañ helkim küçini,
 40 Rehimsiz, galcir, vehşiy yirtkuçça.
 41 Bu küreş téni veten helkige
 42 Keltürdi hever uluğ hayattin.
 43 Buzuldi elniñ qattıq uyqusı,
 44 Devrimiz parlidi şanlıq gazattin.
 45 Bu küreş téni parlatti roşen
 46 Eziz yurtumniñ şerep-şanini.
 47 Bu küreşçan tañ heqqaniyetniñ
 48 Qurdi puhtılap istihkamini.
 49 Bu küreşçan tañ küreşçi elge
 50 Yetküzdi behttin eñ uluğ inam.
 51 Bu küreşçan tañ şa'ir könlide
 52 Qozgıdı çeksiz küreşçan ilham.
 53 Bu uluğ tañda tovlanğan kıyqas
 54 Parlaq hayatqa ornatti asas.
 55 Bu tañ yalmavuz, vehşiy mel'unğa
 56 Qozgatti otluq yürekte kısas.

57 Noyabr téni qozgıgan tuyğu
 58 Küreşçan elge nusret bérıdu.
 59 Tökülgen qandin üngen çéçekler
 60 Kelgüsi evladqa medet bérıdu.

1948 yıl Noyabr.

(24) Küt Méni

1 Ey méniñ canane yarım, küt méni,
 2 Amrikim, közi humarım, küt méni,
 3 Yollirimğa intizarım, küt méni,
 4 Saña yetmekdur qararım, küt méni.

5 Asminiñda oynisimu şum bulut,
 6 Bağliriñda kutrisimu vehşiy cut,
 7 Öpçöreñde köysimu dehşetlik ot,
 8 Korkmıgın hergiz, nigarim, küt meni.

9 Çin yürekin çıktı uşbu yazgım,
 10 Yok meniñ hergiz yolumdın azgım,
 11 Untuma Perhad bolup tağ kazgım,
 12 Héli mu bar şu madarım, küt meni.

13 Hiyligerler aşkökini sepsimu,
 14 Yasimin cadu kebi gep taşsimu,
 15 “Aşıkıñ yok emdi” dep pal açsimu,
 16 Hec gumansızdur bararım, küt meni.

17 Ham sanaydu şum rekip çöçürini,
 18 Esliter qorşavda qalğan bürini,
 19 Senmu körgensen şu tamdek turqini,
 20 Körimu teyyar ularniñ, küt meni.

21 Men terepke qarıgın, Çolpanga baq,
 22 Künçikiş yaqtın aqarmış tañga baq,
 23 Şum reqibler çöçügen çuqanga baq,
 24 Yaltiraydu zulpiqarım, küt meni.

25 Men baramen pat-yékinda yol élip,
 26 Elge tonuş gelibe sazin célip,
 27 Çıkisen aldimğa senmu qol sélip,
 28 Toy kılar héytgah bazarım, küt meni.

29 Şunda bağrimğa séni çin tañmisam,

- 30 Şum reķibtin intiķamlar almısam,
 31 İkki yüzlüklerini dağda qoymısam,
 32 Çıķmıǵay zadı ħumarım, küt meni.

1948 yıl Dékabır, Ėulca.

(25) Lénin Ölmidi

- 1 Lénin uluğ, Lénin büyük, Lénin bir yalķun,
 2 Uniń yoli teńsizlikni yańıǵa kómdi.
 3 Abıhayat yarattı şu Lénin telimi,
 4 Mezlum eller teńlik izdep şu nurǵa çómdi.

- 5 Lénin izdep kişilikniń derdige dava,
 6 Berpa kıldı hayatlıķniń yéńi devrini.
 7 Lénin izdep şu dünyada hayatķa mena,
 8 Tetürlükniń, teńsizlikniń qazdı qevrini.

- 9 Cakarlidi Lénin oqıp tariğ hökmini:
 10 Azadlıķniń devri keldi, zulmet qeridi.
 11 Ene, yamrap yer-cahanda küreş taşķını,
 12 Ecel çirik teńsizlikni gürge söridi.

- 13 Lénin öldi!
 14 İşenmeymen, Lénin ölmidi.
 15 Çünki uniń telimliri yaşavatidu.
 16 Ézilgenler küreş kılip Lénin yolida,
 17 Erk bégini güllendürüp yasavatidu.

- 18 Ene, dünyanı titretken küreş lerzisi
 19 Uluğ Lénin yoli bilen ilhamlinidu.
 20 Yéńi dünya tosalğusi, zulmet gelvisi
 21 Lénin yoli yéńiş bilen tamamlınidu.

- 22 Lénin dégen uluğ namniñ gururi çeksiz,
 23 Zulmet tehti üçün uniñ dehşiti şunçe.
 24 Lénin tuğı yelpüldeydu alemde şeksiz,
 25 Yırağ emes şu künlerniñ visali ançe.

1949 yil Yanvar.

(26) Tañmu Yékin

- 1 Künler, aylar, yillar, esirler
 2 Ötöp közdin bolidu ğayib.
 3 Bezi ömürler külüp ötüptu,
 4 Beziliri rencişip-kayip.

 5 Hayatlıkta éziş-éziliş
 6 Tariñniñ mutlek qanuni emes.
 7 Qeri dünya mükçiyip qaldi,
 8 Uzaqlarğa baralmaydu, bes.

 9 Uluğ tevreş devrimizge has,
 10 Bu teñlikke béridu növet.
 11 Erk izdep qayniğan hayat
 12 Küreş bilen tapidu kuvvet.

 13 Mezlumlarniñ “hurra”liridin
 14 Yorumaqta erk tañliri.
 15 Tañni artqa qayturalmaydu
 16 Qara zulmet bulut-qañliri.

1949 yil Févral, Ğulca.

(27) Kel, Cénim!

- 1 Şoğ köñül ségingan ey güllük zaman,
 2 Sen otluğ dilimniñ tarttiñ zoqini.
 3 Uzaqtin séginip işkiñni küyler

- 4 Telpüngen hayatniñ ümid şavķuni.
 5 Sen méniñ ömrümniñ meylini tartķan
 6 Köñlünñ söygüsi amriķim, cénim.
 7 Cénimģa igilgen söygü riştisi,
 8 Muradsız tapmıģay bu köñlüm tinim.
- 9 Köñlümni séğindim üzmeymen peķet,
 10 Biraķ telmürtkiniñ cénimdin ötti.
 11 Batur naşşılarnı her tañda varķırap,
 12 Séni dep ķançılar ğem-dagda ketti.
 13 Yalķunluķ ĥiyallar dilni köydürüp,
 14 Hayatim erkini ilkige aldı.
 15 Çéliř yilliriniñ ķoynida pişip,
 16 Yürikim eñ ķaynaķ arzuda yandı.
 17 Bezide dolķunluķ arzular köçüp,
 18 Örkeřlep özümge siğmay kétimen.
 19 Örgiley hem çörgiley boyuñdin, cénim,
 20 Ölgice işķiñda köyüp ötimen.
 21 Her kéçe pikrimni tartķan ĥiyalda,
 22 Aldimda gül yüzüñ cilve ķilidu.
 23 Küçlük ümidlirim köksümni boģup,
 24 Yürekniñ kėtiģa “uh” dep siñidu.
 25 Ah çekiş, telmürüş ölüm din yaman,
 26 Kel, cénim, köñlümni derdtin ĥalas ķıl.
 27 Kel, cénim, aldimda külgin ķaķaķlap,
 28 Boyuñdin örgiley, ķoynuñni açķıl.
 29 Kel, cénim, yoluñģa telmürüp taldim,
 30 Ƙaçanģice şundaķ taķetsizliniř!
 31 Arzuyum dunyada şu birla nerse:
 32 Ĥuş çağ havasidin bir nepes tiniş.
 33 Muşu bir nepesni méniñ hayatim
 34 Menisiz miñ yildin ela bilidu.

35 Yillarniñ aditi ömür tozutuş,
 36 Buniñğa can qandaq taqet qilidu?!
 37 Bovaylar ténidin taqlar yasidi,
 38 Esirler davami muşu telmürüş.
 39 Éñekni saqallar qaplavatidu,
 40 Ömrümni yémekte hiyallar sürüş.

41 Kel, cénim, naz qilip kelmiseñ çapsan,
 42 Batur naşsilirim keltürer séni.
 43 Kelmeymu ahiri ilaciñmu yok,
 44 Çélişim aldımda küldürer séni.
 45 Hayatim emdi héç temtirep qalmas,
 46 Zamanlar hahişiğa oyunçuk bolup.
 47 Hayatim arzusi acayip uluğ,
 48 Meyli, muşu yolda öley yoqulup.
 49 Yillar ecel yollap öltürse méni,
 50 Ümidim yalkuni öçmeydu meñgü.
 51 “Yultuzlar şunçilik aydiñlişidu
 52 Kéçini qançilik bassa qarañgu...”
 53 Söygü dep her aqşam éytqan şu naşsam
 54 Şu söygü ehlige yadigar mendin.
 55 Séni dep atlangan gañ çamdamlirim
 56 Tohtimas ta cénim çiqkiçe tendin.

1949 yil Févral.

(28) Yürek Qétidin

1 “Tépişimiz” dégen otluq vedidin
 2 Köñlümge uprimas nekiş quyuldi.
 3 Séğiniş otliri köydürüp canni,
 4 Cudalıq bir küni bir yil tuyuldi.
 5 Hélimu özümni yoqatmidim men,

6 Bolğaça yölekdaş ceñgivar sêpim.
 7 Tartқанlirim üçün çekmidim pıgan,
 8 Köñlümde turğaça héliki geçim.

9 Men saña het yazay yürek ketidin
 10 Şundağ dep: taķitim aşı çekidin.
 11 Bu hetniñ kimlerdin kelgenlikini
 12 Bilersen tégige yazğan étidin.

1949 yil Mart.

(29) Mart Tuyğuliri

1 Mart şamili,
 2 Uçtuñ kıyığıtip,
 3 Erk ségingan dillarni yelpüp.
 4 Ah!...
 5 Sen uçқан çégiñda
 6 Cénim zoķlinip,
 7 Kétimen hemmini untup...
 8 Çünki şu çağda
 9 Bar vucudumni
 10 Orap alğaça şérin tuyğular.
 11 Şu şérin tuyğular méni kuçti-de,
 12 Sürüldi köñüldin
 13 Çigiş қayğular.

14 Erksiz,
 15 İñriğan hotun-қızlar
 16 Sen beħş etken tuyğudin
 17 Şanlıқ hayatқа taşlidi izlar.
 18 Bu қanlıқ izlar
 19 Teñlik, erk üçün

20 Ornatmakta polat négizlar.

21 Mart tuyğuliri

22 Meñgülük tañlargä

23 Hotun-qizlarniñ çigdi zoqini.

24 Küreşçan ayallar

25 Tikti bu yolğa bar-yoqini.

26 Kaçangıçe tartsun ayallar

27 Külpet, doqini.

28 Öz qoynığa aldi ularni

29 Uluğ tevreşniñ,

30 Şanlıq küreşniñ

31 Çeksiz ve qaynaq dolquni.

32 Her kim cahanda

33 Öz hessisini yaşaşğa heqlik.

34 Tariğ hökmiçe,

35 Dunyada aqir

36 Erk, teñlik bolmiqi tehkiq.

37 Mart şamili muşu tuyğuni

38 Dillargä tekrar yézip ötidu.

39 Küreşçan erler,

40 Batur ayallar

41 Yéñiş nişanlap

42 Çañkaq deştlerni kézip ötidu.

43 Tariğ hökmi şu:

44 Teñlik çélişi yéñiş quçaqlap,

45 Zulmet tehtini buzup ötidu.

46 Aqir cahanda

47 Qayğuni yéñip şadliq,

48 Teñlik toyliri qizip kétidu.

1949 yil Mart.

(30) Yaşlık

*“Yaşlık ademniñ zilva bir çéği,
 Tolimu kıskı uniñ ömri biraq.
 Yirtılsa kaléndarniñ bir varıki,
 Yaşlık gülidin tökülidu bir yopurmaq.”*
 -L. Mutellip

1 Yaşlık ömürniñ roşen çirigi,
 2 Erkke telpüner qaynaq, bek qaynaq.
 3 Yaşlık ömür ékiminiñ örkeş ériki,
 4 U gülzar veslige tolimu amraq.

5 Yaşlık eñilniñ dana yüriki,
 6 Eger u ilimdin kılsa tamaq.
 7 U, her hayat ömride bir kéler,
 8 Qériganda bar uni arman qılmaq.

9 “Hessene!...” depla saqalni siypap,
 10 Ah urmaqtin özge amal qandaq.
 11 Yaşlık qedrini bilmigenler béşiğa
 12 Kéyin yeydu puşaymandin çomaq.

13 Yaşlık öginiş, küreş mezgili,
 14 Küreştin beht bolidu parlaq.
 15 Turmuş deptirini körüp her adem,
 16 Éliş lazımdur ömürlük savaq.

1949 yıl Aprél.

(31) Bizniñ Nahşimiz

-Milliy armiyе qurulğanlıqiniñ töt yillik toyıǵa bеǵışlap.

1 Devrniñ otluq qaynımı

2 Qıçqiridu qoynıǵa

3 Yüriki tom merdlerni.

4 Yazǵum kélidu

5 Şu qaynamniñ qoynida

6 Yalqunluq béyitlerni.

7 Ene,

8 Keñ meydanni yérip mañidu

9 Uzaqni közligen bizniñ sépimiz,

10 Éytidu naşılarnı çañ keltürüp.

11 Téyilmas ayaǵlar çamdaydu güs-güs,

12 Her çamdanda zeper ündürüp.

13 Sansız dostlarnı huşal qilidu,

14 Téhi éytişqa bolmaydıǵan

15 Qaynaq-ümidlerniñ dolqunıǵa çömdürüp.

16 Uzaqtın béri

17 Bu koçılar öz baǵrida

18 Héç körmigen bundaқ yürüşni,

19 Añlimıǵan bundaқ naşını hetta.

20 Devrni lerzige salǵan

21 Bundaқ yürüşler

22 Qalidu otluq iz bolup artta.

23 Biz bésip ötmigen yollar héli cıq,

24 Téhi éytmiǵan naşımu şunçe.

25 Her naşılarnı éytimiz yene,

26 Boş çağlimañlar éytişni ançe.

- 27 Bu naḥşini éytmay,
 28 Kañçılar quruḵ ġiñşip yürer téḥi.
 29 Şundaḵ merdler éytidu uni
 30 Çüşmise ḵolidin
 31 Yıraḵni közligen yürüşniñ tuġi.

 32 Biz meydimizge urup
 33 Meydangā çüşken ceñgivar,
 34 Ḵurup maḥtiniş bizdin uzaḵta.
 35 Dillar bend bolup ḵalmaydu hergiz
 36 Ğeplet ḵurgan tozaḵta.
 37 Küreş zoḵi
 38 Yalḵunlaydu lavuldap
 39 Bizler éytḵan batur ḵoşaḵta.
 40 Ete-ögün bolimiz biz
 41 Süzük tañlar ḵoynida;
 42 Her yéñi naḥşilarni
 43 Téḥimu carañliḵ ḵilip éytimiz
 44 Ene şu vaḵitta.

1949 yil April, Ğulca.

(32) Tañ Naḥşisi

- 1 Naḥşini éytmas uzaḵtin yañritiş,
 2 Silkinip turduñ-de, ḵaldiñ dañḵétip.
 3 Söyginiñni izdidiñ cilveñ bilen,
 4 Çaḵliriñni oynitip, pulañlitip.
 5 Közliriñni çoñ éçip kökke béḵip,
 6 Ḵarisañ, he, ḵaptikengu tañ étip.
 7 Biz ümid tepti, diliñda ot yénip,
 8 Éytḵina, dédiñ, yene çin añlitip.
 9 Hem dédiñ: éytḵin, ecep şoḵ naḥşiken,
 10 Parlidi ümid, işençim, ġem kétip.

- 11 Men dédim: bu yañriğan tañ nañsisi,
 12 Canlitar canlarni cangä can kêtip.
 13 Kel cénim, teñ éytili bu nañşini,
 14 Korkunç, teşvişni dildin irğitip.
 15 İntileyli tañséri zoq-şoq bilen,
 16 Şum cahalet ehlini zar yığlitip.

1949 yıl April.

(33) Dolğun Yamridi

- 1 Uşşuqluq, galcirlik, çalvaqaş bilen
 2 Buzgili bolmaydu tarih hökmini
 3 Cahan keñ,
 4 İnsanlar yaralğan emes
 5 Zalimler ilkide elem çekkini.
- 6 Sa'adet ahturup keñ cahan boylap,
 7 Bir küçlük, küreşçan dolğun yamridi.
 8 Bu dolğun esirler arzu-tiliki,
 9 Buniñ şidditidin alem tevriddi.
- 10 Tarihniñ ilgiri çögiligen çaķi
 11 Hayatta yéñi iz éçip ötidu.
 12 Eskilik, şumluqqa huddi salcidek
 13 Yépişkan hayatni micip ötidu.
- 14 Şuni nişanlığan küreş peseymes,
 15 Mezlum köñüllerni küldürmey taki.
 16 Bu küreş heyviti ezgüçilerniñ
 17 Ceniğa tikilgen ecel goyaki.
- 18 Ezgüçi açközler paleç ömride
 19 Hayatni sozuşka izdeydu bazar.

20 Adakçı saette tutkıcı tutup,
21 İnsanniñ bésigä salmaqçı qaza.

22 Uniñ qeri ceni titrek bilen bend,
23 “Maşına ösmekte, egmestin boyun.
24 İş taşlaş, bohranda uniñ tüzümi
25 Sürüldi gazañdek, misli bir qoyun.”³

26 Bu yiglar menisiz hiyallar bilen,
27 Hoduquş, qaymuquş, qaygu içide.
28 Quyastin ayrilip uniñ künüzi,
29 Çökmekte qarañgu, müdhiş kéçige...

30 Bu uluğ dolğunni cimiqturalmas
31 Héçkandaq yalmavuz, faşistlik rice.⁴
32 Bu hayat sirlarniñ çoñkur qaynımı,
33 Néme işlar bolup ötmidi kéçe!?

34 Faşistlik gururi Gitlér qavanni
35 Aynitip, mest qilip saldi her koyğa.
36 Zerbe yep ahiri heqqaniyettin,
37 Oñmastin bir yoli pattıgu layğa.

38 Yer şariğa dozağ kurmaqçı bolup,
39 Qançılap Gitlérçılar köydi, ucuqti.
40 Siğmidi şumluqi hayatlar ara,
41 Keñ cahan ularğa tar hem dimiği.

42 Milanda tovlanğan hurra sadasi
43 Aña qarşılarniñ galib kudriti.

³ Bu misralar Mayakovskyniñ.

⁴ Rice – pilan.

44 Yüzige tükürüp ezgüçlerniñ,
45 Tevrendi Yonanlar helk etriti.

46 Hindonéz éliniñ gañ iradisi
47 Sunmidi Gollandlarniñ atқан topidin.
48 Qaytmidi Koriye mezlum elliri
49 “Alimiz biz hürlük!” dégen kéçidin.

50 “Kışlik hoqukı bizgimu kérek!”
51 Şo’arini tovlap çıktı négırlar.
52 Erkinlik açquçı – küreş, dep bildi
53 Hayvandek harlangan köksi yégırlar.

54 Cuñgoni tevitip partlıgan volkan
55 Gomindañ tehtini kömdi yangınga.
56 Milyonlap Cuñgoniñ vetendaşliri
57 Taşlıdı özini kaynak dolqunga.

58 Yanıdu lavuldap meniñ yurtumda
59 Şu otluq küreşniñ çoñ biz parçisi.
60 Yéñişni nişanlap, pişti küreşte,
61 Çamdaydu erk dep elniñ barçisi.

62 Dunyaniñ ézilgen mezlum élini
63 Bağrida üzdürdi küreş qaynımı.
64 Mezlumlar qelbide parlidi işenç,
65 Yükseldi bularniñ galib çamdımı.

66 Yürektin urğudı şu otluq şo’ar:
67 Yuyimiz meynetler başqan cahanni.
68 Tökülgen qanlardın çeçek ündürüp,
69 Pürkeymiz güllerge yéñi zamanni.

1949 yil May.

(34) Séniñ Naḥşañ

1 Séniñ erk küyligen naḥşañ goya yalğun bolup yandi,

2 Esirlerdin kélip halkıp, méniñ köñlümge ot saldı.

3 Hayatiñ ötti nur körmey, qarañgulukta-zulmette,

4 Köñül emma yénivatқан idi bir aliy meḡsette.

5 Séniñ mañğan yoluñ bir deşt, yatatti unda ḡumluḡlar,

6 Yételmey pellige, kettiñ... Yoluñni buḡdı ḡumluḡlar.

7 Muḡeḡketlerge dad salmas goya bir taḡ idiñ, ḡa'ir,

8 Öḡürdi, éḡ!... u Dantis ḡum hayatiñ ḡamini aḡir.

9 Téḡi bek yaḡ idiñ, ḡa'ir, goya éḡilmiḡan ḡunḡe,

10 Söyümlük bir yoruḡ tañni diliñ kütken idi ḡunḡe.

11 Démiñ tindi éḡir derdtin, yoḡaldiñ emma yaḡ tökmey,

12 Çéliḡtiñ erk üçün ḡundaḡ ecel aldida tiz pükmeḡ.

13 Séniñ namiñ azadlıḡ izdigenge boldi nur-meḡ'el,

14 İcadiñdin bina boldi uzun yillar üçün heykel.

15 Zamanlar ötti zulmette, sürüldi ḡanḡe ḡañ-tozaḡ,

16 Diliñ söygen ümid-arzu aḡir ḡuḡti yoruḡ bir tañ.

17 Séniñ yurtuñda nur emdi tumanda iñriḡan insan,

18 Séniñ yurtuñda derd-hesret ḡilindi yer bilen yeksan.

19 Cahan söymekte tevreşni, çélişcan tuyğular yandi,
 20 Süzük tañ izdişip hercan qara uyğudin oyğandi.

21 Bügün, şa'ir, séniñ can dostliriñ yeñmekte her yerde,
 22 Séniñ düşmenliriñ meynetke çökti, boldi şermende.

23 Heqiket korliri hem külge aylandi köyüp otta,
 24 Séniñ namiñ uluğlandi heqiket yaşnıgan yurtta.

1949 yil İyun.

(35) Kéleçekke Salam

1 Azadlıq dep turup yeñni,
 2 Tizilduq ceñgivar sepke.
 3 Yoruq menzilni kördüq biz
 4 Nezer taşlap kéleçekke.

5 Kéleçek şunçilik körkem,
 6 Oralğan bağ u bostanğa.
 7 Eçilğandur işikler keñ
 8 Halal ter tökken insanğa.

9 Baralmaydu, kirelmeydu
 10 Bu bağlarğa tiriktaplar.
 11 Uniñ şérin huzurini
 12 Körer merdane Perhatlar.

13 Salam bizdin kéleçekke,
 14 Salam menzilge karvandin!
 15 Salam şeringa Perhattin,
 16 Salam aptapqa Çolpandin!

1949 yil, Ğulca.

(36) Salam

1 Salam eşu ğalib dostlarga,
 2 K n  ik şni  yoksulliridin!
 3 Salam-salam uluĝ tevreşni 
 4  aynap taşkan dol unliridin!

5 Yiraqlardin yollişip salam,
 6 S ginip t hi amraqlaşarmiz.
 7 Pat-y  ında te lik k nlerni 
 8 G l sinide  u aqlaşarmiz.

1949 yil Avgust.

(37) İ en 

1 K  limiz  etida me rur bir i en ,
 2 U guman, ğeşликтin  aliy hem taza.
 3  iyi , eski dunya  ilmiş bilen
 4 Kiymekte b şiĝa  ap ara  aza.

5 Ğeşlik,  ara t nler dilni ğil it an
 6 Soĝu   oşumini a mastin talay.
 7 Biz haman i en ni sa lap kelgenmiz,
 8 Emdi karametni k rimiz, ayhay!

9 Emdi hayatlıkni      r,  arliri
 10 K reş meş'ilide yorudi ta dek.
 11 Bizni   elbimizde i en  ul aytip,
 12 Bahar aptipidek k ldi k le ek.

13 Şumluk a  oynini a ma ta ecel,
 14 Dol unlar e letni  ir a  a urdi.
 15 Ene, ş hitlarni   izil  enidin
 16  o dek    ekler yan ili turdi.

17 Erk çuğanliri yañrığanséri
 18 Ensiz hocayınlar öyide matem.
 19 Külidu bozekler beht-teliyi
 20 Ve kiridu bitem ğizasığa tem.

21 Ucuķidu emdi zeher zimistan,
 22 Hayatlık bégimiz kuçidu bahar.
 23 Ğeplet tilsimidin kutulğan insan
 24 Kara niyetlerdin tartmaydu azar.

25 Komurulup zulmetniñ çirik tehtliri,
 26 Erksiz kamğaktek téneydu deştte.
 27 Uluğ mekşetlerni kuçkan sap köñül
 28 Beht tañliriğa bağlidi rişte.

29 İşençler tikilgen şanlıķ kélécek
 30 Kélidu, bizni beht kuçidu çoķum.
 31 Yumidu közini munapiķ hiyle,
 32 Tinidu aķırķi tiniķini zulum.

33 Bir künler kélidu, işengin dostum,
 34 Cimiki şumluķlar kiridu görge.
 35 Şunda çin ķedrini tapidu adem,
 36 Beht beşsend bolup halal ömürge.

1949 yıl Séntebr, Ğulca.

(38) Kün Çıķışniñ Téñi Atti

1 Kün çıķışniñ téñi atti,
 2 Kaçti zulmet tünliri.
 3 Vetinim yoķsulliriniñ
 4 Tuğdi azad künliri.

5 Ayey!

6 Biz tökken ƣanlardin            ndi.

7 K  p-uzun yillar   zilgen,

8 Derdmen Őınca    l  i biz.

9 Dahi Mav Z  du  yolida

10 K  ldi emdi be timiz.

11 Ayey!

12 Biz tökken ƣanlardin            ndi.

1949 yil   ktebr,   lca.

(39)   itabim

1 D  mi      n   ruk   plerni ,

2   day   , memedanlar ucu sun emdi.

3 Derdmenlerni  k  re  karabi

4 Hayat d   izida

5   z karamitini tonutsun emdi.

6 Mana,

7 S  z  k ta  lardin taptu  biz d  rek,

8 T        du i imizge sigmastin y  rek.

9 Bizge

10 Re vaz,

11 Pitni hor nat  klar emes,

12   in   edirdan sad  klar k  rek.

13 Az tartmidu ,

14 Az tartmidu ,

15 Dostlar, bu derdni.

16 Biz   an bilen yuy  an y   i yollarda

17 Emdi turğuzalmazmiz nicis eħletni.
 18 Tiriktaplarga tizgin tutkuzup,
 19 Tartışka orun yok puşayman-hesretni.

20 İplas latkılar,
 21 Leylep yürgen betbuy köpükler
 22 Hayatimiz déñizida üzmisun emdi.
 23 Haramtamaqlar,
 24 Nepsi çeksiz, insani yoklar
 25 Yoksullarnıñ halal riskiğa
 26 Çaňgilini sozmisun emdi.

27 Halal méhnette
 28 Parkiriğan eziz péşanilerni
 29 On ceni yok héçkimniñ
 30 Tak étip çekişke.
 31 Uzundin döşkelep ögengen qollar,
 32 Heddiñlar yok
 33 Emdi ularni noqup setleşke.
 34 Köptin turmuşqa ögey körüngen,
 35 Ğorluq tartqan yalañ ayaqlar
 36 İşençlik atlandi uluğ çelişka.
 37 Ene,
 38 Çin insanlar beħtige tañ yoruvatsa,
 39 Men meğrur naħşamni éytmay némişka?!

40 Agah boluñ,
 41 Yene aşu tülke micezler
 42 Topilañda toqaç oğrilap,
 43 Ömür sürmisun.
 44 Lay-latkılarnıñ ketti növiti,
 45 Ular yine aqımen dep cédel kılmisun.

46 Kirip almisun gülşenge yene
 47 Lömşüp yürüp kırt-koñguzlar.
 48 Yéter şunçe ayıgıñımız,
 49 Hey şum ğerez aldamçı dostlar,
 50 Kulaqlarnı ağırtıp,
 51 Darañlımañlar, kona daslar.
 52 Toyup ketken biz,
 53 Toyup ketken biz.

54 Kim bilidu
 55 Sépimizniñ düşmenlirimu
 56 Téhi bizge meslihet körsiter.
 57 Lékin yenila qatıl köñlide
 58 Behtimizge izder zavallıq
 59 Timışkılap herbir nepeste.
 60 Tarihta mundaq işlar héli çıq,
 61 Eziz dostlar,
 62 Hemme savaqlarnı tutuñlar este.

63 Téşi yumşaq, içi zeherni
 64 Söymeydu hergiz
 65 Elem çekken,
 66 Zerdap bolğan yürekç
 67 Bizge emdi
 68 Derdimizni çoñkur çüşengen,
 69 Derdni tartқан,
 70 Derdni bilgen baturlar kérek.

1949 yıl Noyabr-Dékabr, Ğulca.

(40) B g n

1 Y  ni k klem pesli keldi,
 2 Ya nidi etrap b g n.
 3 Ba  k t rdi maysilarmu
 4 Vadini  aplap b g n.

5 Can a rahet berdi bulbul
 6 Zok linip sayrap b g n.
 7  un ini  a zi   ildi
 8 Ne mini a lap b g n.

9 Ey g l m, senmu   il,
 10 Bergi ni yay yayrap b g n.
 11 G l    n be  ende boldi
 12 Me   l k aptap b g n.

1950 yil,  ulca.

(41)  mer Muhemmidi  atirisige

1 Cara laydu s ni  batur na  a din
 2 Yalk nlu  y rekni  ya raq avazi.
 3  anda  y kimlik-he, a u na  ini 
 4 Turmu  ta liri a  illi an sazi.

5 Uy ur avazida birin i bolup,
 6  l' c yolini  atti   o a  a.
 7 Dostum, s ni  bu  o  avazi ,
 8 Ayhay,  an ilik ketti uza  a.

9 Ey,
 10 S ni  na  a  a menmu  o ulup,
 11 Var irig m k letti zadi ezeldin.
 12 Demlirim bo ulup, eymendim uzun

13 Aldimda hürpiyip turğan eceldin.

14 Her qaynamlardin üzüp öttüm men,

15 Yürikim qétida saqlap naqsañni.

16 Ötküzdüm tağdek ümid qoçaqlap,

17 Tumañğa pürkengen qara aqşamni.

18 Diliñdin urğığan aşu avazdin

19 Hayatim zoqıǵa huzur alimen.

20 Sen çalğan sazni men ögendim aqır,

21 Çalimen şu sazni,

22 Meñgü çalimen.

1950 yıl bahar.

(42) Ké Cuñpiñ⁵

1 Ké Cuñpiñ téhi çasaqal iken,

2 Lékin biz uni aqsaqal déduq.

3 Turğan-pütkini şe'irğa oqşaş,

4 Şuña sözini hesel-bal déduq.

5 Qazaqlar bilen öleñ éytışti,

6 Cor boldi Uyğur ussulçisiğa .

7 Zañzular bilen naqşa tovlaştı,

8 Meynimu içti muñğulçisiğa.

9 Çoñlarğa u qılmas kiçiklik,

10 Yaki kiçikke qılmas çoñçilik.

11 Meqrurluqi kibirdin emes,

12 Kemterliki emes qulçilik.

⁵ Ké Cuñpiñ – élimizniñ ataqliq şa'iri. Burun şenşı-gensu-niñşa azad rayoni edebiyat-sen'etçiler birleşmisiniñ re'isi bolğan. 1950-yili qerbiy şimal edebiyat-sen'etçiler birleşmisiniñ re'isi bolup saylandı – aptordin.

- 13 Çasaqal deyli, yaki aqsaraqal,
 14 Qelbide yene yaşıq yalquni.
 15 Rohimizqa ilhamçı bilip,
 16 Re'is qilip sayliduq uni.

1950 yıl Sentebr, Şien.

(43) Yaşıqim

- 1 Yaşıqim, özüñge qoyma temenna,
 2 Pak emes ikenmes eyib-nuqsandin.
 3 Terginiñ-tapqiniñ qaqlıq ikengu,
 4 Körtünüp turmamdu ene boqqañdin.

 5 Qañilik nep aldıñ, qañilik ünüm
 6 Beñbaşlıq oyundin, hünük aqşamdin?
 7 El-yurtqa qañilik bedel tölidiñ
 8 Şu demlik bolquçe yegen aq-nandin?

 9 Yéñi kün, yéñi iş başlandi bugün,
 10 Yéñiçe iş başla yéñi başlamdin.
 11 Ceñgivar işlardin tapqın yéñi küy,
 12 El yéñi nep alsun yéñi naqsañdin.

1950-1957 - yıllar.

(44) Toy

- Dölet bayraminiñ bir yillıqıqa beğışlap.

- 1 Qız bilen yigitniñ nikah künini
 2 “Toy” dep ataydiken burun-burundin,
 3 Biraq u hemminiñ şadlıqı emes,
 4 Muradqa yetkenler razi buniñdin.

 5 Tiñşiğin, men hazir başqa bir tuyqu

6 Yéñiçe “hay yölen” tartkum kélidu.

7 Yürek şadlıqını bu toyğa atap,

8 Zoklinip qoşaqqa qatqum kélidu.

9 Nemişka déseñ, bu milyonlar toyi,

10 Milyonlar méhniti tuğdi bu toyni.

11 Del mana şu küni éçilğan bizge

12 Beht dilbiriniñ méhriban qoyni

13 Héli zaman bu beht toyiniñ

14 Qiziq “bolidu”si ötti ceñlerde.

15 Yollargá raslığan payandazimiz

16 Boyalğan emesmu kızıl reñlerde.

17 Ériştük bu toyğa can pida qilip,

18 Ağdurup qatmuqat capa téğini.

19 Zeperniñ süpsüzük bulaklırida

20 Yuyup adaliduk ħorluk déğini.

21 Ésimizde téhi külpet yilliri,

22 El kelbi örtengen, bağrı dağ idi.

23 Emgekçi depsende köñli perişan,

24 Qanħor rodupayniñ keypi çağ idi.

25 Yandin törelgen yalmavuz bilen

26 Yatlarniñ yavuzluk elimi ötüp,

27 İçimiz zerdapqa tolup ketkeçke,

28 Aħır “bes!” déduk sevrimiz pütüp.

29 Şu éğir künlerniñ derdini tartқан

30 Helqler içidin çıktı bir sinip.

31 Mayak boldi sepke uniñ yüriki

32 Zulmetniň koynida yalķundek yénip.

33 Yelpüldep uçķanda küreş bayriķi,

34 Sep tüzüp milyonlar ceňge kėtişti.

35 Şu uluğ seperge aķ yol tilişip,

36 Ƙérilar ķolini pulaňlitişti.

37 Şu ķeri ķollarniň pulaňlişida

38 Tariķ iradisi ķilatti cevlan.

39 Can béríp uniňģa Marks telimi,

40 Zulmet ölümige yézildi perman.

41 Örtiduk şum teħtini küreş otida,

42 Ğelibidin yéni tariķ başlandi.

43 Tünügünki sansız hazidar derdmen

44 Şadlıķķa ķömülüp toyģa raslandi.

45 Huşallıķ neģmisi yaňraydu bugün

46 Ƙeddini kötürgen elniň dilidin.

47 Palaket deştiniň perişanliri

48 Ƙisturdi ķékige beħt gülidin.

49 Henzuniň ğéciki, Hıyzuniň néyi,

50 Uyğurniň dutari, Moňgulniň ħori,

51 Ƙazaķniň dombiri, Myavniň balimini...

52 Azadlıķ küyini küleydu beri.

53 Bilimiz, bu téħi toylarniň béşi,

54 Karamet sehnisi devrimiz ķoyni.

55 Muşekķet aldida yaş tökmisekla,

56 Oynaymiz işençlik her katta toyni.

1950 yil Séntebr-Öktebr, Şien.

(45) Sovét Éli

- 1 Bu dunyani aplıganda ara tetek,
- 2 Zulum he dep ot alganda yyip etek,
- 3 Ta seginip zarlıganda milyon yrek,
- 4 Bulutlarni yrip ıtı, Sovt li.
- 5 Sovt li-talar li, uya li,
- 6 liiindin alıp ıtı, Sovt li.
- 7 Marks sizgan ulu yola rite baqlap,
- 8 Dahi Lnin hem Stalin madi amdap,
- 9 Ii, dhan madi aridin utu tallap,
- 10 Zomigerge dekke berdi, Sovt li.
- 11 Sovt li-bola li, ora li,
- 12 Heyvitiindin a padiahni sundi bli.
- 13 Bolevikler partiyisi tavlap sni,
- 14 Emgekini mini yep kndz-tni,
- 15 Lavulditip ulu kre yalunini,
- 16 Sni ala yteklidi, Sovt li.
- 17 Sovt li, zep oatin buzunlarni,
- 18 Baqliriindin heydep saldi uzunlarni.
- 19 Emgekiler her lita yi tapti,
- 20 Buzunilar her domuta grge patti,
- 21 Puadin ıti klm, tinli tapti,
- 22 Sotsiyalistik veten urdu, Sovt li.
- 23 Sovt li, sen ykseldi utusri,
- 24 Tari aldida ani sti undin bri.
- 25 Sen tuuldu bu dunyaa zor k bolup,
- 26 Hayatlıni dminige bek  bulup,

- 27 Cahangirniñ hasisini dessep, oştup,
 28 Bu dunyağa tüvrük bolduñ, Sovét éli.
 29 Sovét éli, sen çiniqtiñ, alğa bastiñ,
 30 Tarihta sen eñ bahalıq davan aştıñ.
- 31 Tinç éliñ kündin künge gülge toldi,
 32 Bağriñ séniñ azad emgek bégi boldi,
 33 İlim-hékmet çéçekliri çaķnap küldi,
 34 Sen dunyaniñ güli bolduñ, Sovét éli.
 35 Sovét éli-gülşen éli, beht éli,
 36 Séni söydi pütün yoķsul elniñ dili.
- 37 Sende östi milyon-milyon kommunistlar,
 38 Pütün dünya yoķsulıǵa sadıķ dostlar,
 39 Dédiñ şundaķ: “oyǵan dünya, ķedem rasla!”
 40 Kéri dunyani titrettiñ, Sovét éli.
 41 Sovét éli, medet berdiñ sen yoķsulǵa,
 42 Medet berdin erk ségingan milyon dilǵa.
- 43 Séniñ yoluñ emgekçiǵe berse medet,
 44 Cahangirlar ķutraştı ģiñşip he dep,
 45 Çidimaslıķ, ģalcirliķni ķilip adet,
 46 Salmaķ boldi capa saña, Sovét éli.
 47 Sovét éli, sen eymenmey ösüp bardıñ,
 48 Yoluñdiki toşķunlarnı bösüp bardıñ.
- 49 Gitlér callad pürküp çéçip ot balanı,
 50 Tüteklerge buruhturup Yavropanı,
 51 Öz ilkide tutmaķ bolup bu dunyani,
 52 Saña zeher çaçķan idi, Sovét éli,
 53 Sovét éli, hoduķmastin bu baladin,
 54 Ceñge kirdiñ şehir, yéza, taǵ, daladin.

55 Ademzatniň üstige derd taşlanganda,
 56 Hayat üçün kanlık çeliş başlanganda,
 57 Ilac tapmay milyon közler yaşlanganda,
 58 Sen yéñişke yeñni türdüň, Sovét éli.
 59 Sovét éli-palvan éli, batur éli,
 60 Ğeyritiňdin sundi aňir düşmen éli.

61 Köreň Gitlér, ğalcir Gitlér zeher yutti,
 62 Faşist aňir heyvitiňdin tizni pükti,
 63 Baturliriň Reyhistagka bayrak tiktı,
 64 Şunda şaniň çeksiz östi, Sovét éli.
 65 Sovét éli, héç çekinmey muşekketin,
 66 Bu dunyani bir saklıdiň çoň külpettin.

67 Künçikişta élip kolğa kanlık piçak,
 68 Milyon elni zar kaşsatkan Yapon alçak,
 69 Séniň küçüň bilen boldi paçak-paçak,
 70 Şuňa şerğ sendin razi, Sovét éli.
 71 Sovét éli, şerep taptiň bu çeliştin,
 72 Şuňa saňa kürmiň rehmet künçikiştin.

73 Şu çelişta koğlidiň sen şum bulutni,
 74 Sen tügettiň faşist kanğor, bala-cutni,
 75 Behtke sen élip mañdiň nurğun yurtni,
 76 Ézilgenge şepket kılıp, Sovét éli.
 77 Sovét éli-merdler éli, şepket éli,
 78 Teripiňni tügitelmes şa'ir Éli.⁶

79 Bizmu séniň şepkitiňde taňlar taptuğ,
 80 Uluğ küreş dolğunida ğulaç attuğ,

⁶ Bu misradiki Éli – şa'irniň familisi.

81 K ara, zulmet te tlirini urup  a tu ,
 82 Bizge uni sen  getti , Sov  t  li.
 83 Sov  t  li, h kmiti  k p, m hri  ulu ,
 84 M hri  bilen bizni  k nler boldi yoru .

85  unda s ni   eripi ni  y kselgini
 86     turdi cahangirlar y rikini;
 87 Ular kesmek bolup dunya t vr kini,
 88 Sa a pi a  k t rmekte, Sov  t  li.
 89 Sov  t  li, sen  ini  an arslan sen,
 90 A ir zulum makanini par ilaysen.

91 B g n p t n el oy andi, des  oz aldi,
 92 Azadli  dep  z c nini  ol a aldı,
 93 Y        n ular sendin  lge aldı,
 94 S ni  yolu  be t yoli, Sov  t  li.
 95 Sov  t  li, azadli  a siginal b rip,
 96   ri dunyani  k ksini ma di  y rip.

97 P t n dunya b g n s ni  teripi nde,
 98   inidu s ni   il an her g pi nge ,
 99 Tari  guvah s ni  parla   eripi nge,
 100   nki sende Stalin bar, Sov  t  li.
 101 Sov  t  li- alib  li, vicdan  li,
 102 Yolliri da    ek atar turmu  yoli.

103 Sen ba laysen yoru  ta  a ademlerni,
 104 Tosalmaydu h  kim bizni   edemlerni,
 105 Kim yaratsun emdi kona senemlerni,
 106 Ba lap ma  an tursa bizni Sov  t  li.
 107 Sov  t  li- erep  li,  udret  li,
 108 Mi   rgiley sadig  din,   hret  li.

1951 yıl Yanvar.

(46) Tinçlik Yéñidu

- 1 Tariḡniñ çamdimi yillarni kézip,
- 2 Pellige iz éçip baridu her dem.
- 3 Çünki bu yürüşniñ uluḡ rolçisi
- 4 Dunyani yaratқан emgekçi adem.

- 5 Bu yürüş işençlik şuniñ üçünki,
- 6 Sovétler soyuzi aña yétekçi.
- 7 Bu yürüş tünlerdin tañğa yol éçip,
- 8 Turmuş seylisini қilidu tekşi.

- 9 Tariḡ rolçisiniñ növiti bugün,
- 10 U emdi zulumğa қoymaqçi çekit.
- 11 Öziniñ heққı üçün, saadek üçün
- 12 Meydangа çüşti milyonlap yigit.

- 13 Çünki kişilikniñ şum azḡunliri
- 14 Önderep ot қoymaq boldi cahangа.
- 15 Ademgerçiliktin қolini silkip,
- 16 Piçaq kötürüşti milyard insangа.

- 17 Temşilidu ular қanlıқ uruşқа,
- 18 Қızıl қан üstide қurmaqçi bezme.
- 19 Gunahsız çanalğan kürmiñ gevdiler
- 20 Cesetler içidin yigmaqçi ҳezne.

- 21 Hayatқа ot қoyup ularniñ kespi,
- 22 Çünki kéleçek ularniñ emes.
- 23 İdrak, dit bolsidi, şusi yaḡşiki,
- 24 Ademler küçidin қilḡini peḡes.

25 Ular yaman, yaman, hemmidin yaman,
 26 Şuñlaşka yaǵşını buzmaǵçı ular.
 27 Sekrat aldidiki çaykilişi bilen
 28 Ömrini bizeçe sozmaǵçı ular.

29 Hayat dolğunliridin urǵuǵan şavķun
 30 “Yoǵalsun uruş!” dep boylidi erşni.
 31 Tovlidi zéminniñ pütün adimi
 32 Tinçliķ marşini-muķeddes marşini.

33 İlgiri silcidi tariǵniñ çaķı,
 34 Çeylinip kélivéridu cahangir apet.
 35 Ey turmuş löciliri, bildiñlarmu,
 36 Bügün bizgimu kélip qaldı növet.

37 Ene, Marks yazǵan parlaķ kélecek
 38 Çélišta bir-birlep kötürdi qamet.
 39 Yulunǵan qamǵaķtek téneydu emdi,
 40 Qan yutup tügeydu zulum kasapet.

41 Tinçliķ sépiniñ meydanımu keñ,
 42 Büyüktür uniñ küçi intayın.
 43 Aq köñül ademzat uniñ etriti,
 44 Bayraqdar uniñǵa uluǵ Stalin.

1951 yıl Yanvar.

(47) Goñçendañ Heķķide Qeside

1 Alķış, şerep saña ğastur, Goñçendañ,
 2 Bu bizlerniñ dildiki çin eķide.
 3 Mubareklep ottuz yillik toyuñni,
 4 Yazay bügün şeniñ üçün qeside.

- 5 Uzun zaman bu ölkiniñ üstini
 6 Tuman qaplap, zulüm ezgen köksini.
 7 El ézilgen qarañgu tün ilkide,
 8 İçlirige yutup qaygu-ğussini.
 9 Derd qoynida qara dağlar qaplidi
 10 Can vetenniñ gül-çéçektek hösnini.
 11 Qéni, tarih, cavab bergin, bu elim
 12 Külke bilen ötküzgen qay peslini?
 13 Yézilarda gaday déhқан temtirep,
 14 Ronaq tapmay, hayatidin ensirep,
 15 Kün ötküzdi çakar bolup, ħar bolup,
 16 Halal işlep, parçe nanga zar bolup.
 17 Ħocayınlar ademlerdin, yerlerdin
 18 Pul yığatti aqqan qan hem terlerdin.
 19 Déhқан çarçap işlep üç yüz atmış kün,
 20 Qénip uqlap aram almay ya bir tün,
 21 Héríp-éçip aħir teşse ħamanni,
 22 Doğa çıkar sürüştürüp alvanni.
 23 Aħunumğa öşür bériş perzdur,
 24 Bayniñ qalsa, bu-qiyamet qerzdur.
 25 Heddi emes bu “perz”ni otimey,
 26 Déhқан şunda turalamdu dad démey!
 27 Amali yoq, qépi quruq yanatti,
 28 Yürikide derd çoğ bolup yanatti.
 29 Téħi yene talay qerzge boğulup,
 30 Puşayman yeytti qalginiğa tuğulup.
 31 Deytti ular: “Roza tutup bizdekler,
 32 Héytни bolsa oynaydiken bölekler.”

 33 Şeherlerde yoqsullar ħar yaşaytti,
 34 Koçılarda nan tilep zar qakşaytti.

35 Korsağ salğan fabrikant hem bankirlar,
 36 Adem tüslük, yavuz niyet qanhorlar,
 37 Kaymıqığa dendep erzan méhnetniñ,
 38 Açtı yéñi sehnisini zulmetniñ.
 39 Éğir iştin, aşsızlıqtın qıynılıp,
 40 Qalar idi tümen yoksul çeylinip.
 41 Çıdalmastin namayışlar başlısa,
 42 Turmuş üçün heq telepler taşlısa,
 43 Qarşı alatti hocayınlar doq bilen,
 44 Zindan bilen, darlar bilen, oq bilen.

45 Éğir külpet başqa çüşti katmuqat,
 46 Zulum kuşı kükte yaydı şum qanat.
 47 Uzaqlardin düşmen keldi ömilep,
 48 Timişkilap, derd yağdırdı töpilep.
 49 Bu vetenniñ eziz qeddi yancıldı,
 50 Éğir külpet bağrimizni qan kıldı.
 51 Zulum tıǵı yüreklerni tilatti,
 52 Tékinhorlar göşimizni şılatı.
 53 Ya qerilar aram Huda tin almay,
 54 Ya bovaqlar tüzükkine uhlalmay,
 55 Ya yigitler zindanlardin qutulmay,
 56 Ya qızların söygü-behti éçilmay,
 57 Ya canlarğa qılçe beht darımay,
 58 Ya bağlarda bulbul erkin sayrımay,
 59 Yıǵlap elniñ yağlıqliri hól boldı,
 60 Hayat çañkaq, makanimiz çöl boldı.
 61 Éğir qayǵu, gezeplerge dil toldı,
 62 Beht izdep talay canlar kül boldı.
 63 Séğinsaqmu her temşilip tañlarnı,
 64 Yoqlimidi beht mezlum canlarnı...

- 65 Eşu égir qara azab-külpettin,
 66 Yüreklerini qan qılğan şu gem-derdtin,
 67 Sen qutqazdın geyret bilen, Goñçendañ,
 68 Azad qıldın şepket bilen, Goñçendañ.
 69 Sen işçini hemmimizge çoñ qılıp,
 70 Barçe teley, işimizni oñ qılıp,
 71 Yéteklidin kürmiñliğan déhqanni,
 72 Yéteklidin alğa basar insanni.
 73 Başlap mañdın eñ şereplik küreşke,
 74 Ahır élip keldin uluğ yéñişke.
 75 Sen bu yolda her tosaqni ağıdurup,
 76 Her çélištin zor yéñişler tuğdurup,
 77 Düşmenlerini helkke baş egküzdün,
 78 Ümidlerini heq dadiğa yetküzdün.
 79 Sen ot koyduñ qara zulum tehtige,
 80 Sen yol açtın mezlumların behtige.
 81 Sen silidin yetimlerini bésini,
 82 Sen sürttün közdin aqқан yésini.
 83 Sen kündüzge aylandurduñ kéçini,
 84 Sen çüşendiñ hemme helqniñ içini.
 85 Sen tonuttuñ méhnetkeşniñ küçni,
 86 Sen ép berdin qanhorlardin öçini.
 87 Sen milyonlap nimcanlarğa nan berdin.
 88 Sen harlangan gadaylarğa nan berdin.
 89 Sen çélišta neslimizge şan berdin,
 90 Sen şerqniñ tomuriğa qan berdin...
 91 Sen bizlerini rizqimizni keñ qıldın,
 92 Her milletni her hoquқта teñ qıldın...
 93 Méniñ ölkem sen yaratқан zamandin
 94 Beht tapti, qutuldi şum cahandin.
 95 Hemme millet bu zamandin huş boldi,
 96 Arasiğa qıl sigmas çin dost boldi.

- 97 Bunda yoqsul des kötürdi qeddini,
 98 Almaқта şum hocayindin entini.
 99 Séni hemme atimiz dep sanaydu,
 100 Behtimizniñ kúpili dep tonuydu.
 101 Goñçendañ hem Mav Zéduñ dep yürekler
 102 Huzur alar, işenç tapar tilekler.
 103 Hemme helk bugün saña işendi,
 104 Dillirda şek kalmidi héç emdi.
 105 Minnetdarlık taştı saña köñüldin,
 106 Qéri hem yaş, er-hotun, kız-oguldin!
 107 Teripiñni küylep qosaq yazğanlar
 108 Saña dildin deydu: yüz miñ heşqalla!
 109 Bugün dildin şundaq so'ar urguydu:
 110 Goñçendañğa, Mav Zéduñğa barikalla!

1951 yıl.

(48) Cuzuñsiliñğa

- 1 Azadlıq dep Cuñhua élide,
 2 Ceñ kızitti barçe emgekçi.
 3 Cuzuñsiliñ, şu uluğ ceñde
 4 Baturlarğa bolduñ yétekçi.
- 5 Sen helkniñ oğlanlirini
 6 Çiniqturduñ issik-soğakqa.
 7 Baturluqni ogettiñ rasa,
 8 Qorkunçni qoqlap yirakqa.
- 9 Peket saña egeşken leşker
 10 Yéñiş taptı keyni-keynidin.
 11 Nicad taptı saña egişip,
 12 Ceñ meydanı-ölüm qoynidin.

13 Yoq qilişti sėniñ leşiriñ
 14 Elniñ     r mu     itini.
 15 Merdlik bilen tartti   zige
 16 Milyonlarniñ muhebbitini.

17 Le  kiri  niñ   edimi yetken
 18 Yerde zulum yumdi k  zini.
 19 Beriket t  pip elniñ herikiti,
 20 Be  t a  ti ro  en y  zini.

21 Sen ulu   sen,   uniñ     nki,
 22   el   bilen bolduñ   erinda  .
 23 Sen ulu   sen,   uniñ     nki,
 24 Mav Z  du   a bolduñ y  lekda  .

1951 yil 1-Avgust.

(49) Derd

Yer icarisini k  meytip, zomigerlerge   ar  i turu   k  ri  ige b   i  laymen.

(Bir d    anniñ a  zidin)

1 Kembeg  ller, oylayli
 2 Tartip   tken derdl  ni.
 3 Zomigerler n  me   ilmi  an
 4 Bizdek   erip     l  ni.
 5 Kimge a  tur  an idu  
 6 Y  rektiki gepl  ni?!
 7 Emdi n  vet bizni  ki,
 8 Derdimizni t  keyli
 9 Ta  lap guman-    l  ni!
 10 Yal  anmidi zomig  rniñ
 11 Bizni   orap y  gini?
 12 Yal  anmidi t  rimizni

13 Şilip kiyim kiygini?
 14 Sürüşdürüp köreyliçu
 15 Şu işlarniñ tégini,
 16 Biz semritken emesmu
 17 Şeñgen, bay hem bégini!
 18 Biz işlisek baylarğa,
 19 Ular yeytti mévini.
 20 Höküm bolsa qollirida,
 21 Naheķ bolsa heķ bolatti
 22 U şumlarniñ dégini.

23 “Zomigerniñ nepsige
 24 Qanlirimiz çay bolğan,
 25 Terlirimiz may bolğan.
 26 Téhi biz azliķ qilip,
 27 Balilirimiz sey bolğan.
 28 U şumlarniñ destidin
 29 Kürmiñ canğa vay bolğan.
 30 Eķli barğa aydiñdek:
 31 Ular şundaķ yep-içip,
 32 Kündin künge bay bolğan.
 33 Bezi yüzsez mollilar
 34 Sellisini paḥpaytip;
 35 Yeytti bayniñ eşini
 36 Qorsiqini pompaytip.
 37 Baylar üçün sözleytti
 38 Çişlirini hiñgaytip.
 39 İkki gepniñ biride
 40 Teme bilen baylarni
 41 Petiva oķup aķartip
 42 Kembeḡelge daḡ artip,
 43 Qaḥşitatti gunahsız

44 Palak, derrige tartip.

45 Zomigerler mensepni

46 Sétivélip, baş bolup,

47 Yurt içini soraytti

48 Zorluk bilen başkurup.

49 Kimki uniñ aldida

50 Turmisa kol koşturup;

51 He, dep béríp turmisa

52 Ambirini toşturup,

53 Hökümetge yölinip

54 Dumbalaytti ularni

55 Ğalçılarga basturup.

56 Yoqsul dégen biçare

57 İkki közdin yaş kurup;

58 Üç yüz atmış kün işlep,

59 Hatircem yéyelmeytti

60 Anda-sanda maş xorup.

61 Bay yataytti mamukta

62 Horek tartip puşkurup.

63 Kembegeller égilda

64 Yétip-қopup ötetti

65 Başliriğa taş қoyup.

66 Qış künliri soğuk yep,

67 İssik yétiş nediki

68 Öylirige meş қoyup.

69 Baylar bolsa ularniñ

70 Göşlirini yéyişke

71 Alğan idi daş kurup...

72 Zomigerge şu yaḥşi

73 Nème dése şuniñğa

74 Boyun egse tinç turup.

- 75 Eger derdke çidimay
 76 Karşı çıksa des turup,
 77 Çıkmas idi humardin
 78 Cazasini bermise
 79 Basturup ya asturup.

 80 Kembegelni zomiger
 81 Ayridi yer-makandin.
 82 Aran tapқан ашлиқни
 83 Bulap ketti hamandin.
 84 Téhi yene қорқutti
 85 Hurapattin, yalgandin:
 86 “Kembegelge kembegellik
 87 Pêşmanige pütülgen”
 88 Deydu atam zamandin.
 89 “Undaқ emes” dep қoysaқ,
 90 Néme külpет salmiған
 91 Ayrildiñ, dep imandin...
 92 Zadi biz oylaylıçu,
 93 Ular yégen polular
 94 Kéliptiken қayandin?
 95 U қаванлар yaşalamdu
 96 Alvañ, pare, icare
 97 Almay tursa déhқandin?
 98 Oylayli, bu zulumlar
 99 Bizni ezgen қаçandin?!
 100 Yürikimiz su içtimu
 101 Ötmüş қара zamandin?
 102 Boldi, emdi derd tartmayli
 103 U toymıgur қavandin,
 104 Oға-zeher çayandin!
 105 Kembegeller yaşıyalmaydu

- 106 Jini yaman zomigerler
 107 Yoqalmisa cahandin.

 108 Yüreklerdin çıkıdu
 109 Qérindaşlar, bu gepler.
 110 Adem bunçe qaqsamdu
 111 Cigirini ezmise
 112 Égir, qara külpetler?!
 113 Kompartiye kelmise
 114 Bu qağkıçe bizlerni
 115 Yep bolatti bu derdler.
 116 Bütün bizde qorğunç yoq,
 117 Kirse çıqmas öñkürge
 118 Ravan boldi zulmetler.
 119 Keldi bizniñ peytimiz,
 120 Qéni, emdi hésab bersun
 121 Köñli qara eblehler!
 122 Derdimizni oyliqanda
 123 Qaynimamdu içimiz.
 124 Qaynivetsek zalimlarni
 125 Çıqamdikin öçimiz!...
 126 Emdi bu zalimlarniñ
 127 Çirik, sésiq sirlirini
 128 Resva qilip açimiz.
 129 Qanhorlarniñ qilmişığa
 130 Layıq caza piçimiz.
 131 Bizge başçı Mav Zéduñ,
 132 Tağni talqan qilidu
 133 Bizniñ birlik küçimiz.
 134 Hésab-kitab qilmisaq,
 135 Entimizni almisaq,
 136 Tolup ketken derdlerdin

137 Boşimaydu içimiz.

1951 yil Dékabr, Kuça.

(50) Tariḥniñ Hökmi

1 Cuñgo Öktebri

2 Nicatlık küni.

3 Tariḥniñ bizlerge atıgan beḥti,

4 Aḥşamķi şu opur-topur beyt

5 Kona Cuñgoniñ yériliş vaḥti.

6 Tuḡuldi bunda yéñi bir dunya,

7 Tünügünki asaret ḵuli

8 Buldi bugün azadlık cüpti.

9 Uluḡ tevreşler alḡaçķa növet,

10 Miñ yillik paleçniñ démi siḵilip,

11 Ḥa'in dellalniñ,

12 Ğerptin ömilep kelgen yavuzniñ

13 Öktemliki görge tiḵilip,

14 Yenen baḡridin étilḡan toptin

15 Şum gevde teḥtidin çüşti yıḵilip.

16 Yürüş ḵildi bizniñ sépimiz

17 Tariḥ çaḵini alḡa ittirip.

18 Devrimizge

19 “Ğalib” namini beḥşende ḵildi

20 Tariḥ özi ezan ḵiçḵirip.

21 Bişemlerniñ çirik dunyasi

22 Ğezep bilen matemge çömdi

23 Körüp bizdiki zeper-ḡelibini.

24 Şuña “Aḵ Saray”din çıkḵan ḵarakḵçi

25 Eḡeştürüp yene ḡalçilirini,

26 Yan-yénimizda saldi ḡelvini.

27 Ularnıñ Çavşende tökken qanliri
 28 Zadi yat emes
 29 Vucudimizdiki kızıl tomurğa.
 30 Qoşnimizni qilip depsende,
 31 Orap qara, sésik tütekke,
 32 Deydu téhi:
 33 “Biz dunyani pürkeymiz nurğa.”

34 Kim bilmeydu,
 35 Ular köp zaman
 36 Bizniñ qénimizni içip dendigen.
 37 Cyañ atlıq ğalçığa argamça bérıp,
 38 Baqlap, çüşep evladimizni,
 39 Pütünla yutuşni héli pendligen.
 40 Tova,
 41 Téhi ikki gepniñ biri bolsa,
 42 Boluvalidu bizge ğem yégen.

43 Qurusun undaq rapavetliri,
 44 Az bolğanmidi
 45 Şum nomussız bulañçılarnıñ
 46 Bizdin tapqan tapavetliri!?
 47 Uniñ kızargan ikki közidin
 48 Çıqip turmamdu

49 Bir esirlik evladimizniñ
 50 Kızıl qéniniñ nadametliri...

51 Biz ularni untup qalmiduq,
 52 Qelbimizde elemlik tarih
 53 Tartip ötker külpetlirimiz.

54 Cahangir puştidin vapa yok bizge,
 55 Muşt tügüp turidu şunlaşka bugün
 56 Yette yaştın yetmiş yaşkıçe
 57 Bağrı zerdab evladlirimiz.
 58 Dunyadiki eñ çoñ nadanlık
 59 Cahangirdin insap tilep,
 60 Kılmağ iltimas.
 61 Bu uluğ yekün
 62 Lénindin bizge qalğan gañ miras.
 63 Mezlumlarnıñ qanliri bugün
 64 Qan soraydu qatilliridin;
 65 Adem ölmidu,
 66 Ölmeydu kısas.

67 Popuzilardin çöçüp qalmaymız,
 68 “Alla-tova” endişe bilen
 69 Kindikimiz qoş emes bizniñ.
 70 Bizni hergiz yétim démeñlar,
 71 Quyunğa bozek qamğağ démeñlar,
 72 Yiltizimiz boş emes bizniñ.

73 Dunyani yaratқан emgekçi insan
 74 Bizniñ elniñ toluğ igisi.
 75 Şunlaşqimu
 76 Çéçilmaydu bulañ-talañğa
 77 Zanimizniñ halal mévisi.
 78 Biravniñ halal nésivisige
 79 Kimki sozsa yavuz qolini,
 80 İlinduridu ilgekke çoqum
 81 Toymas gélini.
 82 Birağ cahangir dégen öktezniñ
 83 Çüşengüsi kelmeydu peket

- 84 Heqiketniñ bu éniq tilini.
 85 Heqiketni tarih hökmini
 86 Ret qilip bolmas
 87 Çıqargan bilen ökteñ dolini.
 88 Bes,
 89 Cahangirğa ötmes nesihitimiz,
 90 Oynaşsa oynaşsun ot bilen, meyli;
 91 Şübhisiz ki, uniñ şu peyli
 92 Soruydu kökke öziniñ külini.

1951-ve 1962 yıl, Ürümçi.

(51) Mavcuşığa Het

- 1 Salam saña, Mavcuşı,
 2 Pahtekle dégen yerdin.
 3 Zamaniñda küç tapqan
 4 Azad déhkan heqlerdin.
- 5 Bizni derdtin qutquzup,
 6 Azadlıqni sen berdiñ.
 7 Sen bolmisañ bu künni
 8 Tapalayttuq biz nedin?...
- 9 Bügün seniñ devriñde
 10 Yézimizda toy boldi.
 11 Bizler küldük, düşmenler
 12 Bitcit boldi, hoy boldi.
- 13 Bu azadlıq zamandin
 14 Huzur aldi yürekler.
 15 Tiriktapni béqıştin
 16 Azad boldi bilekler.

17 Azad olda yazdu biz

18 Saa atap bu etni.

19 Derdimiz hem betimiz

20 Pütölgen şu huccetni.

21 Uza atam zamandin

22 Telik yoti bu yurtta.

23 Tiriktaplar destidin

24 Köygen idu biz otta.

25 Nurgun hökümet ötti

26 Bizlerge ilip zorlu.

27 şune keri dunyadin

28 Bizler körmidu ovlu.

29 Pateklide işleyttu

30 Zeygeşlikte, şallıta.

31 Halavetni körmestin,

32 Kün ötti samanlıta.

33 Capasini biz tarttu

34 Pateklide aş térip.

35 Ğocam üsti amanni,

36 Bizler aldu baş térip.

37 İşlep hérip ke küzde,

38 ayttu öyge ap uru.

39 iş-zimistan başlansa,

40 Zar yığlayttu ah urup.

41 Bir yatin soğu derdi,

42 Bir yatin orsak derdi.

43 Bağrimizni ƙan ƙildi
44 Bir yaƙtin tayaƙ derdi.

45 Balilirimiz ƙidalmay,
46 Titrep ƙaƙşap nan deytti.
47 Késel bolup sarğıyip,
48 Vay can deytti, can deytti.

49 Beg, doğa kélip bizni,
50 Döşkeleytti, setleytti.
51 Téz bermisek séliƙni,
52 “Mañ, yamulda yat!” deytti.
53 “Héc bir némeñ bolmisa
54 Baliliriñni sat” deytti.
55 Yığlap, ƙaƙşap yélinsaƙ,
56 “Péşaneñge pütülgen
57 Cazaviñni tart” deytti.
58 Ğidiñ-pidiñ dep ƙoysaƙ,
59 Çériklerge hökümet:
60 “Miltıƙ bilen at” deytti.
61 Zarlap eski zamandin,
62 Talay yoƙsul temtirep,
63 Huda deytti, dad deytti.
64 Talay yoƙsul ğezepte
65 Hesret yutup içige,
66 “Aman bolsaƙ...
67 Hep!...” deytti.

68 Bu külpetnimu az dep,
69 Tinmay tutti haşağa.
70 Çöllerde ceset ƙaldi,
71 Bala kélip başlarğa.

72 Taza mata körmigen
 73 Bizniñ yéğir üstimiz.
 74 Tiriktapqa ƣul bolƣan
 75 Bizniñ yetmiş puştımız.

76 Heyve bilen ƣorƣutƣan
 77 Zomiger şum alvasti.
 78 Naréside ƣızlarnı
 79 Ƙılatti ayağ astı.

80 Kéçe-kündüz tinim yoƣ,
 81 Ya hosulda ünüm yoƣ.
 82 Bir nanni pütün yéseƣ,
 83 Zalim aldida kün yoƣ.

84 Ƙaƣşaş bilen ötküzduƣ
 85 Kéçe bilen kündüzni.
 86 Biz béƣıp söñek bolduƣ
 87 Yette baş yelmüñgüzni.

88 Aş-nandinmu ayrıldıƣ,
 89 Makandinmu ayrıldıƣ.
 90 Zalimlarnıñ destidin
 91 Ténep-temtirep ƣalduƣ.

92 Talay canlar gunahsız
 93 Ténidin cuda bolƣan.
 94 Muttehemler aldida
 95 Yaşaşmu gunah bolƣan.

96 Tügimeydu éytƣanğa

97 Tartip ötken külpetler.

98 Az ƣalƣan idi bizni

99 Yep bolƣili bu derdler.

100 Aşu éƣir azabtin,

101 Şumluƣ ƣara dozahtin

102 Azad ƣildiñ, Mav Zéduñ,

103 Yadlap bizni uzahtin.

104 Sen baş bolƣan Goñçendañ

105 Bizge beht ata ƣildi.

106 Sansiz kembeğellerni

107 Zulumdin ada ƣildi.

108 Gomindañniñ hökmini

109 Yoƣ ƣildi, bikar ƣildi.

110 Barçe kembeğellerge

111 “Oyƣan!” dep cakar ƣildi.

112 Ƙara zindan buzuldi,

113 Zencir, ƣişen üzülde.

114 Eskilikniñ ornıƣa

115 Yéñi zaman tüzülde.

116 Behtimizniñ yultuzi

117 Goñçendañni dost bilduƣ.

118 Zalimlarniñ üstidin

119 Ahir taptuƣ üstünlük.

120 Kadirlar ƣıƣıp keldi

121 Elniñ behtini közlep.

122 Zalimler tipirlaştı

123 Kéçişka töşük izdep.

124 Kadrlarnıñ aldida

125 Derdimizni töktuğ biz.

126 Azadlıkniñ yolida

127 Cénimizni tiktug biz.

128 Biz ömlişip, düşmenge

129 Rasa berduğ dekkini.

130 Bésikturduğ küreşte

131 Zomigerdin ikkini.

132 Élivaldi derdmenler

133 Bu şumlardın öçini.

134 Buniñ bilen yurtimiz

135 Bir boşatti içini.

136 İcarmu kémeydi,

137 Cazanimu yoğaldi.

138 Şundin kéyin Pahtekle

139 Azad yéza ataldi.

140 Uzun ötmey yéziğa

141 Yene keldi kadrlar.

142 Behtimizge başlidi

143 İslahatni baldurla.

144 Tевrep taştı yézimiz

145 Zep kıziğ küreş boldi.

146 Poméşçik dégenlerniñ

147 Tilliri kékeş boldi.

148 Hemme hoğux bérildi

149 Kembeğel hem batrakça.

150 Ottura⁷ bilen dost bolup,

151 Uyuşturduq etrapça.

152 Baylarga gep kılmiduq,

153 Poméşçik yédi soqça.

154 Orun qalmidi emdi

155 Qan içkür tiriktapça.

156 Çıqıp ketti küreşte

157 Poméşçikniñ resvası.

158 Tegdi delligen yerge

159 Kembeğelniñ peşvası.

160 Küreş bilen püktürduq

161 Poméşçikniñ tizini.

162 Taza alduq yamininiñ

163 Hamiridin bézini.

164 Hésablaştuq bir baştin,

165 Heqqimizni ündürduq.

166 Men-men dégen gocamni

167 Hökmimizge köndürduq.

168 Adaletlik yol bilen

169 Yer, saymanni bölüştüq.

170 Hemme nerse igisige

171 Yandi dep hoş boluştüq.

172 Şundaq kılip heydiduq

173 Qéri hem éğir derdni.

⁷ Ottura – “Ottura déhқан” dégen söz bolup, déhқанlarnıñ sinipiy terkibleridin biri.

174 Kuruvalduķ özimiz

175 Heķ-adil hökümetni.

176 Yer körduķ, makan körduķ

177 Hem yéñi çapan körduķ.

178 Bizlerge қoral bergen

179 Zep adil zaman körduķ.

180 Biz ségingan hür zaman

181 Yalğan emes, rast keldi.

182 Hуşluķ sigmay қınlarға,

183 Közimizge yaş keldi.

184 Yézimizda toy қıldıу

185 Tebriklep utuқlarni.

186 Yağdurdi bu toyimiz

187 Zoқ üstige zoқlarni.

188 Bu utuқni bizge bergen

189 Sen özüñ sen dahimiz.

190 Hıslitiñdin nurға toldi

191 Emdi bizniñ bégimiz.

192 Hуşlıқımız түgimes

193 Éytsaқ miñdin birini.

194 Қondurmaymiz behtimizge

195 Eskilikniñ kirini.

196 Bilimiz biz bu azadlıқ

197 Devrimizniñ қedrini.

198 Emdi zadi tartmaymiz

199 Yoқsulluқniñ derdini.

200 Emdi bizniñ ömrimiz
 201 Héç menisiz ötmeydu.
 202 İştá tökken terimiz
 203 Zadi boşka ketmeydu.

204 Káynak zoqlar qoynida
 205 Bizniñ herbir vaqtimiz.
 206 Ene, parlap turuptu
 207 Ete, künki behtimiz.

208 Emdi ötkür sözimiz,
 209 Carañlaydu sazimiz.
 210 Ey söyümlük dahimiz,
 211 Sendin tağdek razi biz!

212 Sen yaratқан bu zaman
 213 Hür zamane keñtaşa.
 214 Dahimiz Mavcuşimiz
 215 Bol aman, miñ-miñ yaşa!...

1952 yıl.

(52) Déhқан Kızniñ Naşsisi

1 Belni mehkem bağlaymen,
 2 İşlep zadi talmaymen.
 3 Men-men dégen yigitni
 4 Étizlikta çağlaymen.

5 Anam deydu: horunğa
 6 Béridiğan kızım yok.
 7 Horunlarğa méyiñmu
 8 Karaydiğan közüm yok.

9 Étizlikğa qaraymen,
 10 İşçanlarni tallaymen.
 11 İştâ pişkan yigitniñ
 12 Sadıgisi bolay men.

13 İştâ pişkan ey yigit,
 14 Koşulsañçu naşsamğa.
 15 Aldirima, toy kılımiz
 16 Küzlükke bir ahsamda.

1952 yıl, Ürümçi.

(53) Köyüp Qaldim Men Saña

1 Köyüp qaldim men saña,
 2 Köyginimni bilemsen?
 3 Qarap közüm telmürdi,
 4 Bir qarisañ ölemsen?

5 Seher çıqip östeñge,
 6 Kördüm seni yiraqtin.
 7 Éziqqandek yolumdin,
 8 Egip öttüm bulaktin.

9 Baksam, ketmen qoluñda,
 10 Su başlapsen étizğa.
 11 Şu turquñda, çimengül,
 12 Oşımaysen héç kızğa.

13 Zoqum kélip işiñğa,
 14 Bargum keldi qesiñğa.
 15 Bir gep qilgum bar idi,
 16 Tegmey dedim çişñğa.

17 Kelginimni bilseñmu,
 18 Kötürmidiñ béşiñni.
 19 Tañ şamili men bolsam,
 20 Oynar idim çéçiñni.

21 Yoşurundi Çolpanmu
 22 Oyalgandek séniñdin.
 23 Menmu tartip hicalet,
 24 Ötüp kettim yéniñdin.

25 Kaytışimda çüş bilen
 26 Közlep mañdim uzakni.
 27 Kök buğdayniñ içide
 28 Kördüm leylikazañni.

29 Leylikazañ déginim
 30 Sen ikensen, qara köz.
 31 Gül qışkandek boluptu
 32 Séniñ bilen dala-tüz.

33 Men işimni tügitip,
 34 Kaytқан idim aḡşimi;
 35 Éytip kettiñ bölekçe
 36 Yékimlik bir naḡşini:

37 “Yigit bolsañ işçan bol,
 38 İş qoynida pişқан bol.
 39 El segisun ecriñdin,
 40 Çöl qoynida bostan bol!

41 Yigit bolsañ batur bol,

42 Halal işka mahir bol.
 43 Tapay déseñ Zöhreni,
 44 El işkida Tahir bol!”

45 Örgiley şu nahşañdin,
 46 Yürikimni oynattiñ.
 47 Yigitlerge şertiñni
 48 Nahşañ bilen añlattiñ.

49 Sinap körgin sen méni,
 50 Yaraymenmu şertiñge.
 51 Kobul kılsañ tapşuray
 52 Yürikimni ilkiñge.

53 Hislitiñge tesedduq,
 54 Çoğ ikensen, çimengül.
 55 Köyginimni bildürey,
 56 Kimlikimni özüñ bil.

1952 yil, Ürümçi.

(54) Til Tapsam

1 Til tapsam dep tileymen da'im,
 2 İşk sözini sözleşke ayrim.

3 Pütülmidi maña undağ til,
 4 Bu elemge könelmidi dil.

5 Til bilen dil şundağ yatmidu?
 6 Éytqin, senmu şundağ derdtimu?...

7 Eger köyse yürikiñ maña,
 8 Yürikimni bérimen saña.

1952 yil.

(55) Négir Soldatniñ Hétì

*- Çavşyen uruşığa mecburni élip kélingen Amérikilik Négir Soldatniñ anisığa
yazğan hétì.*

1 Cénim ana, hétimni körüp,
2 Yiğlamsenkin közüñge sürüp?!

3 Yaşlimastin, ana, közüñni,
4 Diliñ bilen añla sözümni.

5 Balañ hazir sendin uzaқта,
6 Cut oynığan қара dozaқта.

7 Méni soldatқа hetligen çağda,
8 Қалған idi yürіkiñ daғda.

9 Көз алдимда ta hazırğıçe:
10 Ana, sendin ayrılған кече.

11 Saқçı heydep mañğanda méni,
12 Bildim, yığa қistidi séni.

13 Çidimidi séniñ yürіkiñ,
14 Undaқ emes idi tilikiñ.

15 Sen tileyttiñ behtimni da'im:
16 "Bala-қazadin saқla, Hұdayim!"

17 Bu ümidler pul saқçıға,
18 (Belkim, қuldur umu aқçıға.)

19 Élip béríp bir gezermige,
20 Saldi bizni éğir vehimige.

21 Kéyin çoñlar héli sözlidi,
22 Bezilerni aldap bezlidi.

23 Bizge vede kıldı behtni,
24 Goya şahlıq tacu tehtni.

25 Barsiler Çavşyenge, dédi.
26 Barsiler gülşenge, dédi.

27 Uqmaysiler némişka? – dédi.
28 Barsiler béhişka, dédi.

29 Şundağ vaysap aldidı bizni,
30 Uzun ötmey heydidı bizni.

31 Dil ensirep, başlar temtirep,
32 Çeksiz déñizda mañduq heptilep.

33 Quruqluqqa çıqқandin kéyin
34 Boldı ehval téhımu kıyin.

35 Élip mañdı yéza, şherdin,
36 Atam-anam körmigen yerdin.

37 Nedikin dep behtimiz bizniñ,
38 Kütken iduq zariqıp yüzmiñ;

39 Élip keldi ceñniñ üstige,

40 Sélip koydi dehşet içige.

41 Başlık dédi: “néme endişe?

42 Haziretlik pellimiz meşe!

43 Meşede bar bizniñ behtimiz,

44 Meşede bar tacu tehtimiz.

45 Pulni tépip muşu makandin,

46 Qaytip, héytni oynaymiz andin.

47 Her işni hel qilidu buyruq,

48 Tolğimañlar buyruqqa quyruq!”

49 Köp añliduq mundaq gepni biz,

50 Sözliyelmeymiz qarşı bir éğiz.

51 Yürek düp-düp, titreydu beden,

52 Biraq ölişen tolğisañ geden.

53 Öp-çörimiz tütek bilen ot,

54 Bomba, zembirek, miltıq, pilimot...

55 Kélip turidu ölüm purıqı,

56 Dildin öçti ümid çiriğı.

57 Méniñdekler hesretke çüşti,

58 Başlıqlirimiz işretke çüşti.

59 Bu yerge kélip ikkinçi küni,

60 Başlık yéniğa çaqırdı méni.

61 N me iş? – dep kelsem şapaşlap,

62  lip ma di u m ni başlap.

63  ş p ikkimiz  igir iziğa,

64 Bir bes m nip kirduğ y ziğa.

65 Bir işikni  aldiğa k lip,

66 Başliğ ma a birdin şayrilip:

67 Tohta, işikte sağlap tur! – d di,

68 (He,  zimu rasa mest idi).

69 K re likke oraldi epti,

70 B rip  tik işikni tepti.

71   ilmidi tepkenge işik,

72 Başliğ m ni: kel, d di, ittik!

73 A  in, - d di, -işikni urup,

74 A misa eger, urup sundurup.

75 A almidim t pip, ittirip,

76 Başliğ d di: a  amal şilip!

77 Başli imni  buyru i bilen,

78 Urdum milti ni   ondi i bilen.

79  şik tarağlap   şti t venge,

80 Başliğ k l p  a ti m remge.

81 şu haman  ydin  i ip bir to mak,

82 Oynap ketti b şimde va -va .

83 Temtirep kélip keynimge yandim,
84 Başlık bardı işikke andin.

85 Umu yédi bésığa tokmaq,
86 Yandı uniñ közide çaqmaq.

87 Başlıkimniñ gecgisi qatti,
88 Öyge qaritip tapança attı.

89 Dédi andin: kirip baq, qeni!
90 Unimisam atkıdek meni.

91 Öyge şundaq qoysam qedemni,
92 Kap qilip biri tutti putumni.

93 Bir tartqan idi, çüştüm oñdamğa,
94 Tokmaq kélip tegdi kallamğa.

95 Béşim yérildi tekken tayaqtin,
96 Miltıqni kimdu tarttı bir yaqtin.

97 Bir çağda sirttin bir oq étildi,
98 Méni urğandin biri yiqildi.

99 Başlık iken tapança atqan,
100 Bir momay iken yiqilip yatqan.

101 Başlık öyge şu haman kirip,
102 Külüp ketti momayni körüp.

103 Kélip uratti momay qéşığa,

104 Bir tayağ kélip tegdi béşığa.

105 Başlıq birdin urulup artқа,

106 Közi çüşti kiçik kızçaққа.

107 Ançe perwa қилмай tayaққа,

108 Külüp, özini atti şu yaққа.

109 Şu çağda momay başni kötürüp,

110 Başlıқımға қарап түкүрүп,

111 Tügüvélip күç bilen muşni,

112 Ğuçurlatti gezepte çişni.

113 Çaқnap ketti közliri çoğdek,

114 Kırpıkliri tikleşti tigdek...

115 Uniñ қелbi toldi gezepke,

116 Temşeldi u қizi terepke.

117 Biraқ uniñda midiraşқа hal yoқ,

118 Қozğılalmay қaldi, amal yoқ.

119 Başlıқımға aliyip bir pes,

120 Uluğ-kiçik aldi bir nepes.

121 Tüfi!... dédi күçep silkinip,

122 Közliridin ketti ot yénip.

123 Başlıq yene bir atti uni,

124 Çıқti momayniñ teslikte céni.

125 Başlık méni: çıkip tur, dédi,

126 İşik aldini békip tur, dédi.

127 Çıktım ançe bilmey ésimni,

128 Kéyin asta tañdim béşimni.

129 Bir çağda kız çirkirap ketti,

130 Méniñ béşim pırkirap ketti.

131 Kéyin öyde tapança étildi,

132 Ténim cuğuldap, démim sıkıldı.

133 Bir çağda başlık işikni écip,

134 Asta sirtқа çıktı deldeñşip.

135 Kañğa boyilip kétiptu yüzi,

136 Cirtaқ bolup қaptu bir közi.

137 Égizliri huddi kalaçtek,

138 Méñişliri sörem palastek.

139 Boş kelmeptu düşminige kız,

140 Qalduruptu héli yaḡşı iz...

141 He dégende kördüm şu işni,

142 Kördüñmu ana, mundaқ “béhş”ni!?

143 Bu heqlerniñ gunahi néme?

144 Tekdiri şundaқ yézilğan déme!

145 Gunahi şu қоғдаş vetenni,

146 Qutқuzuvéliş ottin ademni.

147 Taqet qilip turalmidim men,
148 Biraq merdlik qilalmidim men.

149 Mundaq ishlar samandek, ana,
150 Tapalmidim hec yerdin panah.

151 Bizniñ çoñlar tolimu eski,
152 Qilçe şepket bolsıcu kaşki.

153 Ademni közge ilmaydu ular,
154 Ana qedrini bilmeydu ular.

155 Öltürdi kürmiñ anini yancip,
156 Kürmiñ balini neyzide sancip.

157 Qorallıqni körse qaçidu,
158 Tinç ahalige miltıq atidu.

159 Mahtinidu başliqlirimiz:
160 “Mana bizniñ baturluqımız!”

161 Tola qilidu yalğan gep-sözni,
162 Callatlıqqa salidu bizni.

163 Mundaq yaman bolamdu peslik?
164 Bu ishlar saldi dilimğa geşlik...

165 Ana, qulaq sal munu bir sözge:
166 Yene bir sir baş boldi bizge.

167 Bu iş başlangan bulturdin béri,

168 Bizge yoşurup u çağda siri.

169 Bizge pat-pat okul salidu,

170 Bizdekler buña heyran qalidu.

171 Ahir bu sir eçildi çetke,

172 (Yapqili bolmas ayni étekte.)

173 Bizniñkiler Cuñgo, Çavşyende

174 İşlitiptu mikrobni ceñde.

175 Buniñ bilen hayatni qirip,

176 Néme bolarmiz, nelerge béríp.

177 Amérikidiki heqiket şumu?

178 Yağ, ana bu vehşiylik cumu!

179 Başıqlirimiz aştı heddidin,

180 Çağ toyduğ biz uruş derdidin.

181 Bu işlarga biz razı emes,

182 Uruşğa qarşı adem az emes.

183 Çoñlar içide guman-şek tola,

184 Soldatlarnıñ derdi bek tola.

185 Négir bolsun, meyli “ağ” bolsun,

186 Deydu tolisi: “uruş yoğ bolsun!”

187 Mundağ vehşiylik zadı qayda bar?

188 Bizge uruştin néme payda bar?

189 Heçkimiz yok Çavşyende bizniñ,
190 Çavşyen bolsa, Çavşyen öziñiñ!

191 Ular azadlık, tinçlik tileydu,
192 Şuniñ üçün küreştük deydu.

193 Zadi ularniñ dégini toğri,
194 Ular basmiçi emes, ya oğri.

195 Ular bizge qol şiltigen emes,
196 Animizni öltürgen emes.

197 Ularñiñ köñli bekmu aq iken,
198 Qılçe yamanlıq qesti yok iken.

199 Tinçlik üçün söhbetmu boldi,
200 (Buniñğa uzun muddetmu boldi.)

201 Biz terep tutup yaman meqsetni,
202 Bozmaqçi boldi yene söhbetni.

203 Nemişka bozmaq boldi biz terep?
204 (Tapmaqçi iken uruştin “şerep”).

205 Söhbet Çavşyenniñ tuğqini emes,
206 Yaki bizdin qorqqini emes.

207 Hiyle emes ularniñ gépi,
208 Küçke tolğan ularniñ sépi.

209 Ularñiñ küçi horimas meñgü,
210 Tağdek medetkar ularğa Cuñgo.

211 Ularga yölek Sovétler éli,
212 Sap niyetlik ademler dili.

213 Sel çağligili bolmaydu buni,
214 Tevekkülçiler bilmeydu buni.

215 Bizniñ çoñlar he dep ıutraydu,
216 Zadi içide toñguz ıatraydu.

217 İtlikini ılğusi keldi,
218 Zadi bėşini yėgüsi keldi.

219 Biz Amėrikidin ħever kütimiz,
220 Deymiz: “ıaçan öyge kėtimiz?”

221 Pikrimiz şu kėçe ve kündüz,
222 Añlap ıalduı yėkında bir söz:

223 “Pat-yėkında saylam bolğudek,
224 Andin uruş tamam bolğudek.”

225 Añlisak, saylam ötüp kėiptu,
226 Éyzinħauér teħtke çıkıptu.

227 U: “re’is bolsam, deptiken avval,
228 Toħtitimen uruşni derhal.”

229 Yorgilitip umu sözini,
230 Rast boyaptu ħekniñ közini.

231 Mikri tola bu tüvi boş teħtniñ,

232 Tili astida tili bar bu hekniñ.

233 Tüz niyet yok héçbir işida,

234 Uruş hiyali da'im béşida.

235 Heddidin aşti bizniñ hökümet,

236 Aşti vehşiylik, zulum, oqubet.

237 Eger mañsa iş şu kélipta,

238 AQS çoñ derdke bolar giriptar.

239 Aldinķi septe derdmen leşkiri,

240 Arķa sepniñ méhnetkeşliri,

241 Kızıl tuğni kötürüp çıķıp,

242 Zulumniñ ķara tehtini çekip,

243 Uél-stritni ķilidu yeksan,

244 Öz behtini tapidu çapsan.

245 Dunya üçün bir beht lazımdur,

246 U bolsımu kommunizmdur.

247 İşinersen ana, sözümge,

248 Cilve ķılar şu kün közüñde.

249 Şundaķ bolıdu ana, elvette,

250 Veten ķalmas da'im külpette.

251 Séğindim ana, vetinimni men,

252 Biraķ u hazır bizge emes keñ.

253 Söyimen elniñ çin ölkisini,
254 Pul Robsonniñ Amérikisini!

255 Halimaymen mudhiş tumanni,
256 Bek ségindim azad zamanni.

257 Men halaymen külgen vetenni,
258 Uél-strit ölgen vetenni!

259 Tinç yatmapsen, can ana, senmu,
260 İşiñğa utuq tileymen menmu.

261 Bek teslikte yazdim hétimni,
262 Hetta yazmidim oçuq étimni.

263 İşençlik kişi ép ketti buni,
264 U kişimu tonuydu séni.

265 Heyr, salam séginip mendin!
266 Yağşi hever kütimen sendin.

1953 yil Yanvar, Ürümçi.

(56) Çavşyenge Kétivatimen

1 Kün çıışka kétivatimen,
2 Keñ, payansız vetenni boylap.
3 Délğa ilham püküvatimen,
4 Zoqlinimen menzilni oylap.

5 Eziz dostlar qol pulañlitip,
6 Méni huşal uzatti yolğa.
7 Ana veten közümge béqip,

8 Siñdür, dédi, méhrimni dilğa!

9 Bilemsen, dep söz qatti dostlar,

10 Sepiriñniñ şereplikini?

11 Untumiğin uluğ éliñniñ

12 Şerq behtige tireklikni!

13 Şu uluğ el tapşurdi saña

14 İşenç bilen muqeddes işni.

15 Atlinisen seperge mana,

16 Behtlik sen, ayima küçni!

17 Hem muqeddes menzilniñ séniñ,

18 Huşallıqtın aqsun yaşliriñ!

19 U yerde bar batur dostliriñ

20 Ve söyümlük vetendaşliriñ.

21 Bérıp körgin Çavşyen élini,

22 Dostlar bilen körüş, quçaqlaş!

23 Bu dostlarniñ qelbige medet,

24 Düşmenlerniñ baqrını daqlaş.

25 Tut qedeñni, mañisen yolğa,

26 Boşitaylı beht camini.

27 Bérıp yetküz elniñ méhrini

28 Ve dahiniñ çin salamini!

29 Heyr! Çavşyenge kétivatimen,

30 El işençini dilimda uşlap.

31 Dostlirimniñ şérin sözini

32 Tekrarlaymen tinmay yénişlap.

1953 yıl, 6 Öktebr, Şien.

(57) Qizniñ Naşısı

1 “Utux bilen qaytimen”

2 Dégen idiñ vetenge.

3 Merdlikiñdin örgiley,

4 Emel qipsen vedeñge.

5 Rehmet dédim dilimdin,

6 Séniñ qilğan işiñga.

7 Bolsa uçar qanitim,

8 Uçup barsam qeşiñga.

9 Mehkem bağlap béliñni,

10 Razi qildiñ éliñni.

11 Veten: qaytqin dégende,

12 Kélip qiskin gülüñni.

13 Menmu sendek işleşke

14 Çoñ şert qoydum özümge.

15 Bu vedemde turmisam,

16 Layıq körme özüñge.

1953 yıl 13 Öktebr, Şényañ.

(58) Salam Merdler Vetinige

(Naşsa tégisti)

1 Salam merdler vetinige,

2 Salam Cuñhua élidin.

3 Salam élip keldux biz

4 Çin dostlarniñ dilidin.

5 Kelmisun şum quzğunlar

6 Bulbul kongan gülşenge.

7 Bir alem küç yölekdaş

8 Kehrıman el Çavşyenge.

9 Merd ademler teyyardur

10 Yardem üçün Çavşyenge.

11 Emdi kol sozup kelse,

12 Amanlık yok düşmenge.

1953 yıl 15 Öktebr, Şényañ.

(59) Biz Silerni Esleymiz Haman

Pida'iy kısımlarğa bégişlaymen.

1 Biz u yaқта, sizler bu yaқта,

2 Biraқ köñlimiz emes yiraқта.

3 Kündüzdimu ve kéçidimu,

4 Koçidimu, öy içidimu,

5 Deryadimu ve déñizdimu,

6 Zavuttimu ve étizdimu,

7 Meyli bağda, meyli tağdimu,

8 İšta ve dem alğan çağdimu,

9 Oy-pikrimiz siler terepte,

10 Muhebbitiñlar oynar yürekte.

11 Éritkende işçi gañ-tömür,

12 Hañçi hañdin tartqanda kömür,

13 Pahtıkar mol alganda pahta,

14 İşçi kız reh̄tni tehligen vaқта,

15 Usқан çağda déhқан hamanni,

16 Navay tonurdin soyğanda nanni,

17 Aşpez ustam sozğanda leñmen,

18 Üzüm üzgende Turpanlıq bağven,

19 Avutқanda çarviçi malni,

20 Beş barmaqқа⁸ sozğanda қolni,

21 Yégen çağda қaymaq ve meşke,

22 Silerni haman alidu eske.

23 Toy қilğanda élip mol hosul,

24 Қaynıғanda neğme ve ussul,

25 Kiygen çağda yéñi kiyimni,

26 Alğan çağda yéñi buyumni,

27 Yéñi öyde olturğan vaқта,

28 Kelgen çağda polu tavaқта,

29 Қorsaқlarni тоқлаş aldida,

30 Lezzetlinip uһlaş aldida,

31 Şérin һiyal sürgen çağdimu,

32 Uyқuda һuş көrgen çağdimu,

33 Her vaқitta, herbir nepeste

34 Silerni haman alimiz eske.

⁸ Beş barmaq - Қırғız narini.

35 Kız ve yigit külüşken çağda,
 36 Aydiñ kəcisi söyüşken çağda,

37 Toy kəcisi nikah aldida,
 38 Öyge kirişte pega aldida,

39 Yéñi perzent tapķanda ana
 40 Ve mektepke mañģanda bala,

41 Kéri bovay doa ķilģanda,
 42 Neğmiçiler nava ķilģanda,

43 Şa'ır ķoliģa ķelem alģanda,
 44 Yéñi esiri tamam bolģanda,

45 Dili yénip ķaynaķ heveste,
 46 Silerni hamam alidu eske.

47 Merd yigitler ceñģe barmisa,
 48 Düşmen köksige ģencer urmisa,

49 Yoķalmisa düşmen ķabahet,
 50 Nedín bolsun bizge bu rahet?!

51 Siler söyüp elni yürekte,
 52 Baturluķni yigit bilekke,

53 Asraş üçün ķuzģundin bağni,
 54 Dostlar bağridin yuyuşķa dağni,

55 Katar tizilip ceñģivar sepke,

56 Baş egmestin héç muşekketke,

57 Çiñ yépiřip ġalıb tilekke,

58 Bardiñlar rasa düşmenge dekke.

59 řuniñ üçün söyümlük siler,

60 Minnetdarmiz silerge bizler.

61 Men bir addiy Uyğur yigitni,

62 Lékin kelbimge derya patidu.

63 Muşu tapta körüp silerni,

64 Dilim zoķ bilen kaynavatidu.

65 Muşu kaynaķ otluķ dilimdin,

66 Dilimġa tutaş bolġan tilimdin,

67 Vekil bolup uluğ vetenge

68 Ve uzaķtiki ġüzel ölkemge,

69 řeniñlarġa barikalla deymen,

70 Meñġülük şan-şerep tileymen.

71 Rehmet dédi silerge veten,

72 Rehmet dédi Keřķer ve Hoten.

73 Rehmet dédi Tarim, Tiyařřan,

74 Rehmet dédi ve Teklimakan.

75 Rehmet dédi ata-anañlar,

76 Rehmet dédi kulum-kořřanañlar.

77 Rehmet dédi qérindişinlar,
78 (Beş yüz milyon vetendişinlar.)

79 Reĥmet deydu silerge alem,
80 Reĥmet deydu aķ kōñül adem.

81 Razi silerdin bugün her yürek,
82 Razi silerdin parlak kéleçek.

83 Biz sizlarni alganda eske,
84 Vucudimiz tolidu küçke.

85 Bu küç aldida héçbir muşekket
86 Tiz pükmeske ilacisiz peket.

87 Bu vetenniň bizge buyruki,
88 Kõolimizda yéñiş bayriki.

89 Yéñiş-bizniñ çin nişanimiz,
90 Aditimiz, şerep-şanimiz.

1953 yil Öktebr, Çavşyen-Huañceydav.

(60) Dostluk Koşığı

1 Bu ömürniñ huşluķı
2 Çin yürekniñ dostluķı.
3 Tozimas dostluķ güli
4 Yazlıķı hem kışlıķı.

5 Tağ bésida qariğay,
6 Bağda bulbul sayriğay.
7 Yüriki bir dostlarni
8 Düşmen qandaq ayriğay.

1953 yıl Noyabr, Çavşyen.

(61) Kéni, Dostum, Kötür Kedechni!

1 Kedechni tutup Çavşyen eskiri,
2 Külümsirep keldi yénimğa.
3 Bu şarabni içimen huşal,
4 Reñdaş bilip kızıl kénimğa.

5 Şundaş dédi u içiş aldida:
6 Ademlerni söyüş eñ yahşı.
7 Biraş vicdan örtinidiken
8 Adem kedri bolmisa tekşi.

9 Bilisiz, kan köp aştı bizdin,
10 Bizmu töktük katil kénini.
11 Kan töküşke amraş emestük,
12 Bizge tañdi katillar uni.

13 Biz dunyağa külüşke kelgen,
14 Halimaymız kaygu, peryadni.
15 Biraş, “ücme piş, ağızımğa çüş” dep,
16 Çüşenmeymiz güzel hayatni!

17 Dédim şunda hayacan içre
18 Uruşturup kedehni menmu:
19 Yürek sözimiz neşeder oğşaş,
20 Démekçi idim şu gepni menmu.

21 Bu kedehniñ carañlışini
22 Hemme sazın ela bilimen.
23 Bu kedehniñ menisi üçün
24 Menmu canni pida qilimen.

25 Kéni, emise, içeyli dostum,
 26 Bir tamçimu éşip qalmisun.
 27 İçeyli, bu dostluq keypidin
 28 Vucudimiz külüp yayrisun!

29 Kéni, içeyli, şarab teptidin
 30 Yüreklerimiz qoşulsun érip.
 31 Añlap qedeñniñ carañlişini,
 32 Düşmen elemdin ketsun yérilip!

1953 yıl 10 Noyabr, Çavşyen.

(62) Tağni Körsem

1 Tağni körsem, tağni eslisem,
 2 Sen kélisen méniñ aldimğa.
 3 Şunda körimen bir tağ yürekni,
 4 Merdlikiñni élip yadimğa.

5 Tağda ösken yéşil qarığay
 6 Solaşni héç bilmes qış-yézi.
 7 Yéşil qarığay sendiki meğrur,
 8 Ümidlerniñ be'eyni özi.

9 Ey tağ yürek Çavşyen adimi,
 10 Şeniñge az miñ quçaq dastan.
 11 Sen yaşnaysen, lékin tügeydu
 12 “Aq Saray”din kelgen zimistan.

1953 yıl 25 Noyabr, Çavşyen.

(63) Tinçliq Toğrisida Nağşa

1 Tinçliq toğrisida nağşa éytimen,
 2 Ésil tileklerni qozğap yürekte.

3 Kanatlinip meniñ megrur avazim,

4 Tinçlik keptiridek uçsun pelekte.

5 İssik-soğuk içide hayat sirini

6 Bilivalğan elniñ oğli men bugün.

7 Halaymen, söyimen huşal ömrüni,

8 Dilimğa sigmaydu kilçe geş-tügün.

9 Hayatқа koşuldum Tiyanşan bağrida,

10 Ulaştım tañlargā, ömrüm çeçektek.

11 Beht toğrisidiki ésil tilekler

12 Dilimğa yamaştı heşkipiçektek.

13 Tinçlik toğrisida naḥşa éytimen,

14 Ésil tileklerni kozğap yürekte.

15 Kanatlinip meniñ megrur avazim,

16 Tinçlik keptiridek uçsun pelekte.

17 Aq köñül ademniñ isteklerini

18 Halaymen naḥşamğa mezmun kilişni .

19 Naḥşam tinçlikniñ işkida yénip,

20 Köydürüp éritsun kanlık kilişni.

21 Cor bolup koşulğay bu meniñ naḥşam

22 Robsonniñ⁹ carañliq, şoḥ avaziğa.

23 Bu naḥşam ahañdaş Çavşyen marşığa

24 Ve Şostakoviçniñ¹⁰ megrur saziğa.

25 Halaymen, naḥşamniñ erkin sadasi

26 Medet ve zoq bersun qavul ḥañçiğa.

⁹ Pol Robson – Amérikidiki négir ḥelq gezelçisi ve tinçlik ceñçisi.

¹⁰ Şostakoviç – meşhur Sovét kompozitori.

27 Ve qoşulsun alqış bolup avazim
28 Mahir polatçiniñ yüksek dañqığa.

29 Naşsam aşna bolsun déhkan oğlığa
30 Ve padiçığa dost bolsun tağ ara.
31 Naşsam bağven qızniñ işkini qozğap,
32 Bulbulni esletsun gülge bağ ara.

33 Yélinip kün körüş çin ademge yat,
34 Yürikim halaydu meğrur yaşaşni.
35 Baliniñ gururi, niyiti şuki,
36 Körmise aniniñ közide yaşni.

37 Aniniñ bağri keñ, méhri yalkunluq,
38 Hayatni östürgen ana emesmu!
39 Ademlik niyiti bolğan kişige
40 Aniniñ qedrini çüşiniş tesmu?!

41 Biraq, anilarniñ qançe istiki
42 Uruş otlirida köydi, kül boldi.
43 Baliniñ dégida çidalmay yığlap,
44 Étekliri yaşka toldi, sel boldi.

45 Ene şu anılar bugün derdlinip,
46 Uruşni qarğaydu, tinçliq tileydu.
47 Uél-strittiki “canablar” bolsa,
48 Aniğa sancışqa hencer bileydu.

49 Pul üçün törelgen Morgan, Rokféllir¹¹
50 Aniniñ qedrini nedinmu bilsun.
51 Ularğa zembirek atқан bolarmış,

¹¹ Morgan, Rokfélliri – aqş diki zor monopoliyici kapitalistlar.

52 Ana toğrisida sözlise Filton¹²

53 Men öz közüm bilen kördüm Çavşyenni,

54 Êçiniş otida yandim kün ve tün.

55 “Seher memlikiti” atalğan yurtni

56 Uruş oti veyran kıldi tünügün.

57 Şu uruşta sersan bolğan anılar

58 Makan kıptu tağda ğarniñ içini.

59 Uruşka miñ lenet okup hemmisi,

60 Derdlinip esleydu ötken kéçini.

61 Sel çağlap yürüptu téhi Aq Saray

62 Anılar bağrida yangan kısasni.

63 Téhi bilmeydu dep oylisa kérek,

64 Anılar balani kandaq tosaşni.

65 Dunyağa hayat dep kelgen kişiler

66 Ana ümidige ölgice heğda.

67 Bilmeydu Aq Saray, cahan titreydu

68 Aniniñ yüriki nalıgan çağda.

69 Dunyadiki hemme anılar oğşaş,

70 Tinçlikni tileydu meniñ anammu.

71 Tinçlikka muhebbet emesmu dostlar

72 Bir-birini körgende kılgan salammu.

73 Dunyadiki hemme aq dil ademdek,

74 Tinçlikni tileydu meniñ elimmu.

75 Biraq, kim kest kılip kelse behtige,

76 Cutni ucukıturmay tapmas tinimmu.

¹² Moniga Filton – engiliyilik terekkiyperver ayal, ataklıq tinçlik ceñçisi.

77 Méniñ vetinimde “tinçlik” sözini
 78 İşletmeydu bomba yaki gaz orniğa.
 79 Emma kim çüşense tinçlikni şundaq,
 80 Sélišni bilimiz uniñ burniğa.

81 Görge yékinlaşkan vehşiy cahangir
 82 Ömür uzartmağçı tinçlikni buzup.
 83 Biraq, adimizat asraşğa qadir
 84 Cahanni, hayatni ottin qutquzup.

85 Etisiniñ tayini yoq Uél-strit
 86 Dunyani bugünla yutsam deydiken.
 87 Uniñ şu hamaqet cöylüşlirige
 88 “Hop!” dep turidiğan dünya nediken?!

89 Kelgenmu ademler yoruq alemge
 90 Qanhorlar nepsige ömrini atap.
 91 Hemmige tinçlik, erkinlik kérek!
 92 Başkıçe yañraydu emdi bu hitab.

93 Tinçlik sépige cahan tizildi,
 94 Ene, sep aldida Rus bilen Henzu!
 95 Cahan téz béridu pakliqqa növet,
 96 Pat arida éqip tügeydu lay su.

1953 yil Dékabr.

(64) Bir Kéçe

1 Şamal uçup, uçkundaydu qar,
 2 Biz mañimiz tağniñ içide.
 3 Konuş kérek muşu yézida,
 4 Méñiş biepi idi kéçide.

5 Şeripimizni añlap bu yéza,
 6 Bir demdila yigildi adem.
 7 Konuş üçün bugün bir kéçe,
 8 Mektepséri koyduk biz kedom.

9 Çörimizni ademler orap,
 10 Huşal küldi bizlerge qarap.
 11 Piçirlaştı: Cuñgoluk bular,
 12 Çavşyenliktin kelgen hal sorap.

13 Del şu çağda bir keri bovay
 14 Top içidin biz yakka keldi.
 15 Tohtañlar, dedi, bir nepes!
 16 Közimizge qarap temşeldi.

17 Muşu tapta körüp silerni,
 18 Mav Zéduñni körgendek boldum.
 19 Huşallıqtın yiglavétimen,
 20 Bu pursetni bermeymen koldin.

21 Méniñ öyüm muşu burçekte,
 22 Bir kaçınılar konuñlar emdi.
 23 Bu sözümni aqturalmisam,
 24 Aram tapmas yürükim zadi...

25 Biz yénişlap rehmet désekmu,
 26 Teklipidin yanmıdı bovay.
 27 Hem koşuldi yéza başlıkı:
 28 Ketmeydu bovay silerni almay.

29 Yıralmiduk bovay sözini,

30 Bir kaçımız konduk bir kéçe.
 31 Nemişkidu bovay hem momay
 32 Uhlimidi ta tañ atkıçe.

33 Etisi biz méñiş aldida,
 34 Bovay söydi bizni kuçaqlap.
 35 Untumaymen, dédi, bu künni,
 36 Hatirileymen dilimda saklap.

37 Mav Zéduñniñ vekillirini
 38 Érişelidim konduruşka men.
 39 Yürikim méniñ kayta yaşardı,
 40 Kirgen bolsammu yetmiş yaşka men.

41 Mahtinimen, bu bir kéçini
 42 Yetmiş yildin etivar bilip.
 43 Halayıkka ve kélecekke
 44 Qaldurimen hékaye qilip.

1953 yıl 12-Dékabr, Çavşyen.

(65) Untumaymen

1 Untumaymen Yalucañdin ötken künümni.
 2 Téhiçila qulıqimda derya şavquni.
 3 Derya emes, u merd elniñ çin iradisi,
 4 Köz aldimda davalğuydu çéliş dolquni.

5 Untumaymen közüm körgeñ meğrur taqlarni.
 6 Kim untusun uniñ öçmes ésil dañqini.
 7 Şu taqlarniñ yan bağrida, çoqqılirida
 8 “Aq Saray” itliriniñ çıktı talqini.

9 Untumaymen şeerlerni, étizliklarni,

- 10 Kéçe uni mecruh qılğan uruş yangını.
 11 Biraq, şunçe bala-cutlar köydürelmidi
 12 U yerlerde qed köytürgen orgaq, bolqini.
- 13 Untumaymen merd Çavşyenniñ ceñçilirini,
 14 Untumaymen şu tupraqniñ batur helqini.
 15 Kün çıqışniñ kelgüsige bostan yaratti,
 16 Qanlıq ceñde yerge aqqan şu merd el qeni...
- 17 Untumaymen şu el üçün, öz eli üçün
 18 Ceñge kirgen kurmiñliğan vetendişimiz.
 19 Men ularni körgen çağda şadlıqim teşip,
 20 Huddi kökke taqışqandek sezdim beşimni.
- 21 Men némişqa huşal bolmay, şu pida'iyar
 22 Çelişlarda tevritişse cahan işlarni.
 23 Çin yürekte amraqlışip Çavşyenlik bilen,
 24 Heydevatsa gülistandin şum huquşlarni.
- 25 Men huşal men, hayatımğa zinnet qoşuldi,
 26 Şular bilen bille bolğan künlirim bilen.
 27 Patmay qaldi u künlerniñ zoqi dilimğa,
 28 Biraq uni yéziş üçün aciz bu qelem.
- 29 Untumaymen şu künlerniñ batur tuyğusi
 30 Hayatimniñ yelkinini qaynamğa saldi.
 31 Özüm hazir vetinimde tursammu, biraq,
 32 Yürikimniñ bir parçisi şu yaқта qaldi.
- 33 Men némişqa untup qalay eşu merdlerni,
 34 Şular bilen tutaş tursa köñlüm riştisi!
 35 Qol tegküzsem şu riştige yañraydu bir saz.

36 Bu saz bilen oqulidu merdlik kıssisi.

37 Men küyleymen bu kıssini bugün hemmige.

38 Kéleçekke sözleşnimu arzu kılimen.

39 Yer-cahangı dañķa sıgmas eşu kıssige

40 Mav Zéduñ hem Kim Érisnıı mavzu kılimen.

41 Eşu kısse élim bilen bille yaşısun.

42 Menmu baray şu el bilen kaynaķ çélişķa.

43 Güs-güs çamdap ķehrimanlar mañģan yol bilen,

44 Tağdek mezmun béģişlaymız yéñi turmuşķa.

1954 yıl 12-Yanvar, Béyciñ.

(66) Séģiniş

1 Yılları ötküzdüm lévimni tamşıp,

2 Biraķ ay sanimaķ tes iken andın.

3 Hepte sanıģanda ģıyalçan bolup,

4 Künlerge ötkende uyķudın ķaldım.

5 Saetniñ ötmiki ömürdin uzaķ,

6 Minutlar azabi ketküzdı haldın.

7 Mubada aldimģa çıķmıģan bolsañ,

8 Éhtimal, ģoşlaşķan bolattım candın.

1953 yıl.

(67) Bahar Şamili

1 Ģur-ģur uçup, illıķ şoģ şamal,

2 Yan-yénimdin öttüñ kıyģitip.

3 Adalidiñ kışniñ déģidin

4 Del-dereģni yelpüp, éģitip.

5 Söyüp yüzni, bérsen huzur,

6 Yüreklerini zoķķa oraysen.

7 Elçisi sen qaysi pesilniñ,
8 Zep yékimlik, tatlıq puraysen.

9 Sèniñ çüçük şivirlaşliriñ
10 Égir uyqudin oyğatti yerni.
11 Biz bu yerniñ qedim sirdişi,
12 Uniñ bağrida tökimiz terni.

13 İllik şamal, bilimen séni,
14 Yañraq neğme raslap kélisen.
15 Aşık kılip yéşil pesilge,
16 Sazendiler başlap kélisen.

17 Neğme añlap yéşil maysılar,
18 Yelpüşüñdin oynar yelpünüp.
19 Aldiraydu ösüşke ular
20 Mol hosulluq toyğa telpünüp.

21 Bilimen séni, bahar şamili,
22 Tebietniñ açtiñ hösnini.
23 Zimistanni dağda qaldurup,
24 Başlap keldiñ bahar peslini.

1954 yıl bahar, Ürümçi.

(68) Aldanğan Qızğa

1 Yiğlimiğin, sendinmu ötti,
2 Beñbaşlıqıñ aldaptu séni.
3 Bilseñ idiñ, qoşulmas esla
4 Söyğü bilen beñbaşlıq qèni.

1954 yıl.

(69) Ana Tuprak

1 Biz yaşıgan bu güzel tuprak
 2 Ezeldinla bizge has miras.
 3 Şu tuprakni bizniñ puştımız
 4 Emgek bilen yaşnatķını ras.

5 Némilerge oħşatsam bolar
 6 Bu tuprakniñ güzel hösnini?
 7 Karañlara, ķandaķ yaraşķan
 8 Uniñ tinik, köpkök asmini!

9 Ölçep bolmas keñrilikini.
 10 Bézeş üçün uni tebiet
 11 Ayimaptu seħiylikini.

12 Deryalarniñ heyvet dolķuni
 13 Ķirģaķlarģa ğulaç atidu.
 14 Upuķ bilen tutişıp turģan
 15 Déñizlarniñ ķeti nedidu?

16 Keñ dalaniñ illik ķirayi
 17 Ķuyaş bilen reñdaş turidu.
 18 Ġģañlisa altun başaķlar,
 19 Közliriñni ķamaşturidu.

20 Tağlar külüp yaşnap turidu
 21 Alģan çağda bahar peyzini.
 22 Cilģilardin uçķan şoħ şamal
 23 Söyüp öter hayat yüzini.

24 Bu tuprakniñ ademlirini
 25 Sanaşķimu yetmeydu ömrüñ.

26 Yaşavatsañ şu el içide,
27 Nemişkimu külmisun könlün!?

28 Élimizniñ hisliti çeksiz,
29 Tağni yötkeşke çami yétidu.
30 Nème işlar kılmidi bu el,
31 Sorap békiñ, tarih bilidu.

32 Kaçaslıkni gülistan kılğan
33 Bizniñ emgekte başkan izimiz.
34 Bağlarnimu, şehirlernimu,
35 Zavutnimu kurgan özimiz.

36 Bolup hekdar bugün hemmige,
37 Tarihni alğa sürivatimiz.
38 Tonuğusiz kılip vetenni,
39 Polat bilen kuruvatimiz...

40 Şu elde turup, şu elni söyüp,
41 Yaşisañ nème arman kalidu!
42 Şu el üçün berseñ bir ömür,
43 U hayatka mezmun bolidu.

44 Örle elim, yaygın keñ gulaç,
45 Dolğununda bille aqaymen.
46 Kökrikiñge şöğ naşsam bilen
47 Tizip deste güller taqaymen.

1954 yıl.

(70) Beht

1 Şu behtlik künlerniñ koynida yaşap,
2 Beht şenige şe'ir yazmaqmu behtim.

3 Heçlik men yézişka, élim bilen teñ

4 Menmu şu behtniñ kentini çaqtım.

5 Bu behtni pelekniñ iltipati dep

6 Ataşni özümge gunah bilimen.

7 Petivağa kılçılık hacitimmu yok,

8 Şahitni tarihtin başlap kélimen.

9 Behtniñ anisi ademniñ özi,

10 Adem qolida taş altun bolidu.

11 Ademniñ méhnette tökken terliri

12 Cemlense cahandek kelkün boldiu.

13 Biraq, zamanlarniñ qıñgir yolida

14 Beht ténep yürdi sansiz esirler.

15 Olca kıldı uni qoli uzunlar

16 Ve özige békız kıldı qesirler.

17 Ademler behtniñ “siri”ni izdep,

18 Kürmiñ yıl pelekke iltica kıldı.

19 Tökülgen yaşlarğa toldı étekler,

20 Qéni, ilticani kim bica kıldı?

21 Qançılar baş élip deştlerge ketti,

22 Mazarlarğimu köp yékıldı çirağ.

23 Qançe daş qazanniñ tüvi téşildi,

24 Behtniñ hoş purağ almidi dimağ.

25 Beht dep hésabsız qan tökti adem,

26 Qançe orda-tehtler qilindi gümran.

27 Biraq, igisini tapalmidi beht,

28 Yene kona teqdir boldı hökümran.

29 Aqkuzgan qeniniñ behrini körmey,
 30 Qançılar cahandin elemde ketti.
 31 “Cahanniñ reptari” bolğaça egri,
 32 Utuqni tiriktap maraqçı utti.

33 “Bu némişça şundaq?” dégen köp so’al
 34 Zaman-zamanlardin qaldi cavabsiz.
 35 Biraq “teqdir” qançe “tilsim” qursimu,
 36 Bolmidi ademniñ pikri qanatsiz.

37 Marks dégen adem tariq varaqlap,
 38 Yetti şu “sir”larniñ tégi-tektige.
 39 Behtke yol écip, dava tapti u
 40 Sansiz esirlerniñ rencu derdige.

41 Ecir mévisini alsa igisi,
 42 Cahan oñşilidu, dédi şu ustaz.
 43 Çélişip şu künge yétidu adem,
 44 Éçilar şunda beht güli qış ve yaz.

45 Marks écip bergen sirlar desturi
 46 Lénin tüzgen septe kötürdi qamet.
 47 “Avrora” atqan top kona dunyaniñ
 48 Béşiga yağdurdi tunci halaket.

49 Behtlik künlerniñ signali boldi
 50 Öktebr céñiniñ galib hurrasi.
 51 Éçildi şu künden kızıl nur çécip,
 52 Küreşçan dunyaniñ yéñi İrasi.

53 Léninga qol bergen meniñ elimde

54 Yéşildi katmuqat dehşetlik tögün.
 55 Qanlar kelkünide buzup konini,
 56 Hayatni yéñiçe qurduq biz bugün.

57 Beş yillik behtniñ nurluq qoynida
 58 Yaşnimaqta elim hösnige tolup.
 59 Qizil sepniñ galib imzasi bilen
 60 Behtimiz pütüldi qanuniy bolup.

61 Behtimiz güliniñ herbir bergide
 62 Parlaydu merdlerniñ tökken ter-qéni.
 63 Pütüldi bizniñ zamanimizga
 64 Bir pütün tarihniñ qañqap kütkini.

65 Partiye baş bolğan bu azad elde
 66 Heqiket bolmaydu emdi buruqtum.
 67 Halal ter tökkenler hocayin bunda,
 68 Şum tiriktaplarniñ hevisi mehkum.

69 Huşalgu bugün sen, zerbidar tursun,
 70 Tebessum orap aptu léviñni.
 71 İşençlik bir ulağ minmigen Uyğur,
 72 Oylapmidiñ kéçe aptomobilni?...

73 He, bizniñ ömrimiz ötidu şundaq,
 74 İşimiz beriketlik, köñlimiz güldek.
 75 Bizni mest qılalmas gururluq keypi,
 76 Ekil közimizni basalmas ügdek.

77 Behtimiz kimmiti vicdan bilen teñ,
 78 Bugün hem etimiz undin behrimen.
 79 Yaşnaydu bargançe behtimiz bizniñ,

80 Zoqlinip küyleymen muşu behtni men.

1954 yıl Ürümçi.

(71) Toy Üstige Toy

- *Sovit ittpaķi sen'etçiliri bilen uçrişış şeripige bégişlaymen.*

1 Qorgasniñ süyini içip öskenmen,

2 Çoñ östeñ boyini yaķılap-boylap.

3 Çüşkende u qatqa gemkin közlirim,

4 Kétetti yürükim zoķ bilen oynap.

5 Sovétler élidin uçqan şoķ şamal

6 Maña bir bölekçe nemge añlatqan.

7 Şu nemge emesmu méni oyğatqan,

8 Bağrimğa ot salğan, méhrimni tartqan!...

9 Añlap şu naķşini ene şu çağda,

10 Yürekniñ kétédin salattuķ ayhay.

11 “Bizmu şundaķ naķşa éytarmız” dégen

12 Ümidler işkida köyettuķ tinmay.

13 Bu peķet alte yıl burunķi tariķ,

14 U çağda bu qatqa şadlıķ yat idi.

15 Karañgu zulmetniñ müdhiş ilkide

16 Yürekte derd, gezep qatmuķat idi.

17 He, emdi u künler qaldi arķida,

18 Qérindaş, dost bugün yigilduķ toyğa.

19 Huşallıķ sazini bille çalganda,

20 Kétiptu hıyalim yiraķ bir oyğa...

21 Qançe yıl ségingan emesmu yürek

22 Bu şadlık inaklık meriksini.

23 Dağduğa içide körüp turimen

24 Şanlık kélecekniñ haripisini.

25 Esirler ségingan toy üstige toy

26 Bügün şu sorunda kıldı tentene.

27 Mezmundaş, ahañdaş naşşilirimiz

28 Koşulup yañrap turuptu ene!...

29 Dostum, yürikimni tutup körgine,

30 Kalmidi kelbimde geşlik illiti.

31 Şu tapta aldimda hemmidin yüksek,

32 Bay mezmun devrimniñ kedir-ķimmiti.

1954 yıl.

(72) Keç Küzde

(İsakoviskiyğa teķlid)

1 Sep salsam, etigen asman hösni

2 Koğuşun reñlik bulut kaplaptu.

3 Ötti soğuk şamal yüzümni çimdap,

4 He, démek, tebiet pesil atlaptu.

5 Men şu çağ bağçamğa kirip zeñ koysam,

6 Derehler körüdi maña şümşiyip.

7 Yazıçe gül açkan bir top kızilgül

8 Némişkidu muñluk turar ömçiyip.

9 Kénikin bu bağniñ yéķinki peyzi,

10 Kim élip kaçķandu puraķ-ésini?

11 Añlidim bulbulniñ sazi ornıga

12 Yerdin ğazañlarniñ şildirlişini.

13 Tebiet aditi bu, biraq men
 14 Her pesil dolqunida birdek üzimen.
 15 Gül-çéçek solaşqan eşu peyttimu
 16 Qelbimde men çeksiz bahar sézimen.

17 Meyli, bahar, yazniñ omaq qushliri
 18 İssiğ yurtqa qarap qilişsun pervaz.
 19 Men öz élimde yaşap qalimen,
 20 Çünki öz élimniñ qışı maña yaz.

1954 yil.

(73) Valaqqekkürovniñ Ölümü

(Satira)

1 Rehmetlik ağınem Valaqqekkürov
 2 Ağıdın can bergen (bundaklar çıqqu.)
 3 “Ölgenniñ eybini koçılaş gunah”,
 4 Meylila, cudaniñ rehmiti köpqu.

5 U tirik vaqıtida hotuni ayhan
 6 Öy işliriğa ülgürelmeytti.
 7 Öziğı ançıla hurunmu emes,
 8 Biraq uyqudin baş kötürelmeytti.
 9 Nemişka désiñiz, biçare hotun
 10 Alalmaytti tüzük kéçisi aram.
 11 Éri çüşidimu léksiye sözlep,
 12 Uniñ uyqusini qilatti haram...

13 Gépimiz hotunniñ üstide emes,
 14 Valaqqekkürovniñ hulqığa talıq.
 15 U obdan tügetken on neççe kursni,
 16 Bestimu rehbiriy hadımğa layıq.

- 17 Kélidu hizmetke ançe kéçikmey,
- 18 Bolupmu mecliske da'im birinçi.
- 19 Eger berseñ birer meclistin hever,
- 20 Béridu saña u belki söyünçe.
- 21 Mubada sen uni izdimek bolsañ,
- 22 “Nede meclis bar” dep soraysen cezmen.
- 23 Tonumisañ uni, belgisi éniç:
- 24 Sözleşke pervane, hemmidin sözmen.
- 25 U pilan üstide sözlise eger,
- 26 Untumas kanunni çüşendürüşni.
- 27 Şu yeri kaltiski, varaqlaydu u
- 28 Kanun tarihini uzak ötmüşni.
- 29 Devrler tarihi uzak sözliner bir-bir,
- 30 Deslepki kommuna sözge bir tügün.
- 31 Şu yerde bir tinip kilidu hitab:
- 32 “Yaşşırak añlañlar, hizmet yok bugün.”
- 33 Melumet béridu şundin keyinla
- 34 Yerniñ kandaq bina bolğanlıkidin.
- 35 Söz emdi tarihniñ çekidin çıqip,
- 36 Tebiet ilmige köçidu birdin.
- 37 Sen bizgu penni söyimiz,
- 38 Biraq bu léksiye kirmes kulakqa.
- 39 Meclistin kaçisen, cavab tapalmay
- 40 “Pilan kandaq boldi?” dégen sorakqa.
- 41 U yene sözleydu hemmidin bigem,
- 42 Çavakmu kütidu hayacanlinip.
- 43 Kaynap kétidu “kiskirak” dégen
- 44 Şeretlernimu körmeske selip.
- 45 Bir çağda her caydin başlansa guduñ,
- 46 “Yigip éytqanda” dep bérer tesella.
- 47 Emma söz tohtimas, örleydu şavkun,
- 48 U emdi “ahirida” deydu aranla.

- 49 “Aħirida” turmaq eñ aħirida...”
 50 Dégini bilenmu tügimeydu gep.
 51 Kim bilidu, umu ğem yeydiġandu
 52 Bilmigenler obdan bilivalsun dep.
 53 Bezide kıyruķi üzölmey sözniñ,
 54 Sozulidu meclis yérin tünġiçe.
 55 Başlinidu ĥorek buluñ-buluñdin,
 56 Éléktrmu öçüp qalar añġiçe.
 57 Deydu u şu çağda: “bir-birimizni
 58 Körüp olturuşniñ ehmiyiti yok.
 59 Meķset bu yerde doklatni añlaş,
 60 Kılaķķa oĥşaşķu qarañġu-yoruķ...”
 61 Taķiti qalmıġan kışiler birdin
 62 Put uçida dessep qaçar ġipildap.
 63 Başlıķ qarañġuġa sözleydu he dep,
 64 Bezide tañmu qalar yéķinlap.
 65 Bir çağda başlıķniñ ĥumari tutup,
 66 Tamaka çéķişke yéķip sereñge;
 67 Kırisa aldıġa, körünmes héçkim,
 68 Ademniñ ucuti qalmıġan öyde.
 69 Şu çağda aġinem Valaķtekkürov
 70 Térikip qaytidu, öyge kélidu.
 71 Meclistin éşip qalġan doklatni
 72 Ĥotuni ayĥaġa sözlep béridu.

 73 U şundaķ zérıkmes çüşendürüştin,
 74 So’almu hacetsiz uniñ sözige.
 75 Rencitip kıymay désiñiz uni,
 76 Körünmiginiñiz yahşı közige.
 77 Bir küni aġinem radio Uzélida
 78 On minut sözleşke tépiptu purset.
 79 Biraķ vaķit yetmey kıriş sözgimu,

80 Soraptu u yene on minut ruḥset.
 81 Ruḥset kılmıgıaçka, térikip sözmen,
 82 Toḥtaptu sözidin “davami bar” dep.
 83 Bu işka cavabkar ḥadimler kayıp,
 84 Çüşürüvétiptu munberdin heydep...

85 Har keptu bu işlar aḡinemge bek,
 86 Ölmeptu, uniñ bérisi boptu.
 87 Kelse idarige u yerdin qaytip,
 88 Nedindu ambarga ot kėtip qaptu.
 89 Ademler olişip tutunḡan otqa,
 90 Pajarniy etretke ḥevermu ketken.
 91 Olaşkan ademni körüp aḡinem,
 92 Oylaptu: “sözleşke obdan peyt iken.”
 93 Yoldaşlar! Deptu u kulaq séliñlar,
 94 Döletniñ mülkini asraş bek muhim.
 95 Her qandaq bir işniñ mahiyitini
 96 Biliş kérek, deydu partiye da'im...
 97 Biraq ademlerniñ teşvişi otta,
 98 Léksiye añlaşka zadi taqet yoq.
 99 Kayiptu aḡinem şunda hemmige:
 100 Silerde nezeriye işki peket yoq.
 101 Bir işni kıliştin avval şu işniñ
 102 Çöküş kérekku tégi-tektige.
 103 Şu otni çüşenmey öçürgen bilen.
 104 Bolmaydu iş çoñqur utuqqa ige.
 105 Hey katip, ma ḥekni yikqına çapsan!
 106 Sözümnı añlisun tizilip retke.
 107 Muşundaq peytlerde nezeriyini
 108 Baḡlaş bek kılaylıq emeliyetke...
 109 Şu çağda ademler bu sözni añlap,

110 Çuğan kötürüptu oğsi kaynap:

111 Séniñ léksiyeñni çüşenmeydu ot,

112 Tola valaqlima tiliñni çaynap!...

113 Ervayi uçuptu ağınimizniñ,

114 Bu sözler kimlerdin çıktikin, qandaq?

115 Şu çağda heqlik u gevğa kötürse,

116 Haqaret kılamdu rehberge şundaq!

117 Közi çekçiyiptu uniñ şu zaman,

118 Soğuk ter ékıptu péşanısidin.

119 Bayıki elemge tutışip bu derd,

120 Ketkili tas-tamas qaptu hoşidin...

121 Heyriyet, ahiri otmu öçüptu,

122 Etisi köpçilik meclis ékıptu.

123 Rehberniñ kéçiki kıliki üçün

124 Hemmidin gezeplik tenkid yéğıptu.

125 Valaqtékürovniñ keypi bek yaman,

126 Tün boyi uh tartip kirpik qaxmıgan.

127 Tünügün bolunğan ahanet azmu,

128 Héçqaçan u bundaq elem tartmıgan.

129 Tenkidni añlımaq téhimu éğir,

130 Qutuluşqa izdep körüptu çare.

131 Ahiri tenkidni bir yaqqa qayrip,

132 Doklatqa çüşüptu yene bıçare.

133 Ğulgula başlinip kétiptu şunda:

134 Bes, yéter, némandaq quruq gepçi sen!

135 Vaqıtqa hıyanet sepseteñ séniñ!

136 Mahiyette çoñ hıyanetçi sen!...

137 Bu ahanetlerge çidalmay sözmen,

138 Tiriññida arqığa uçup kétiptu.

139 Hemminiñ diqqiti buzulup birdin,

140 Meclisni şu yerde derhal yéiptu.
 141 “Hiyanetçi” bilen çıkқан hadise,
 142 Şu küni yukırığa bérıp yéiptu.
 143 Ularmu tekşürüp bu atalmini,
 144 “Asasiy cehettin toğra” téiptu.
 145 Yukiridin şundağ bahani añlap,
 146 Hırluq ve hesret kıynidi uni.
 147 Oylımığan idi bundağ bolar dep,
 148 Başkıçe idıǵu uniñ kütkini:
 149 U tinmay sözlise, hemme añlisa,
 150 Qol astidikiler çalsa çavakni.
 151 Rehberlik bularni iş dep çüşense,
 152 Tapqini emesmu altun tavaqni.
 153 Nezerdin çüşti u, töküldi abroy,
 154 Emdi néme huzur alsun hayattin!?
 155 Ah, şérin arzular, eskatmidiñgu,
 156 Qutquzuvalsañçu igeñni derdtin!...
 157 Elemler ilkide çoñqur ah urup,
 158 Özige sözlidi sözmen endi:
 159 “Kötürüp yürermen bu başni qandaq?
 160 Ölginim yaşşıǵu, öldümǵu emdi...”

161 Velékin aǵinem Valaqtökkürov
 162 Rast ölüp kettimu, bilmeymen buni.
 163 Bu işni unçıla sürüştürmeñlar,
 164 Ölgenge hésabqa “öldüm” dégini.
 165 “Miñ éǵız gep qılǵan ölidu” deptu,
 166 Derveqe, aǵinem şu vecdin öldi.
 167 Uniǵu çiraylıq uzitip qoyduq,
 168 Emdi gep tirikler üstide qaldı.

1955 yil.

(74) Yürek Sözi

- 1 Millet
- 2 Yahşı-yamanlıkniň kaşkisi emes.
- 3 Biz çüşengen hekişet şuki,
- 4 Bu perşni
- 5 Aldi bilen ayriydu sinip,
- 6 Başkisi emes.
- 7 “Tili yatniň dili yat” dégen pitniniň
- 8 Kañçe kaynatsañ,
- 9 Hekişet bilen koşulmas keni.
- 10 Bizmu tarih bilimiz,
- 11 Ey çirik epsane,
- 12 Kim toşudi,
- 13 Kim sehnige çıkardi seni?...
- 14 Yaman niyet yamanga talik,
- 15 Biz yaman dep kimni éytimiz?
- 16 Teñsizlikniň hamiylirini,
- 17 Heş-adalet karigulirini.
- 18 Körüp turimiz
- 19 Pitne pütülgen vesikilerde
- 20 Şu zuğularniň tamgilirini.
- 21 Biz ézilgenmiz
- 22 Cyañ Cyéşi callattin,
- 23 Milliy munapiş dediserlerdin.
- 24 Ulardin éliška heşlik iduk biz
- 25 Tökülgen kanlarniň intikamini.
- 26 Biraş,
- 27 Katildin tartkan derdke paylimay,
- 28 Bulgimaymiz millet namini.

29 Meyli, bolsun qaysi millettin,
 30 Qaysi aymaqtin,
 31 Şu qatillarniñ tekti bir neseb,
 32 Yürsimu reñgini her yañza boyap.
 33 Kimki eger,
 34 Ular tökken qan kimniñ qeni dep
 35 Sorisa bizdin,
 36 İkkilenmey
 37 “Sinipimizniñ qeni” dep berimiz cavab.

38 Huddi cahanda adalet yoktek,
 39 Bizge yat sinip
 40 Heqiqetni qançe zamanlar
 41 Kara perdilerge yoşurğan idi.
 42 Biz ezeldin bağrim deymiz Qazaqni,
 43 Henzu bizni qerindaş dedi.
 44 Bilseñ dostum,
 45 Teñsiz zamanniñ qistañlirida
 46 Sıqılğan heqiqet mana şu idi.

47 Yoldaş Çen Tençyu
 48 Tañ heverçisi Çolpanga oñşaş,
 49 Bir çağlarda,
 50 Karañgu tünde
 51 Bu vadida bille bolğan biz bilen.
 52 Teqdirimiz heqqide oylap,
 53 Azadlıqımız üçün bel bağlap,
 54 Hemnepes bolğan qelbimiz bilen

55 Yoldaş Çen Tençyu
 56 Ve uniñ sepdaş-nişandaşliri
 57 Bizni uyqudin oyğatti deslep.

58 Gerçe yutsimu ularni zindan,
59 Küreş uçkunliri qalmidi peslep.

60 Uyğur evladi qan tökken yerde
61 Töküldi Henzuniñ, Qazaqniñ... qeni.
62 Yalğanmidi şundaq bolğuni,
63 Öz közimiz bilen körgen biz uni.
64 Esligine dostum,
65 Çén Tençyuniñ beşini qaçqan qiliçta
66 Çanalmığanmu Mutellip tenni!...

67 Biz Moskvani tiñşap uzaqtin,
68 Köz tikkenmiz Yen'enge köptin,
69 Şu iştiaq
70 Tikligen küreşçan iradimizni.
71 Çoñ dolğunğa qoşqan hessimiz
72 Yamrap taşqan şu iradidin;
73 Hem oyğatqan
74 Şıncañlıq miskin evladimizni.
75 Oqup çıqtum qaynamlarda biz
76 İnqilabniñ élipbesini;
77 Eñmetcan dégendek,
78 Bağlıduq şuña
79 “Düşminimizniñ düşmenliri”ge
80 Çin muhebbet, ümidimizni.

81 Azadlıq armıye ğalib marş bilen
82 Kirgende Şiñşiñşya bosuğisidin,
83 Biz qıçaqlap uniñ boynini,
84 Söygenmiz illiğ pişanısidin.
85 Ene şu çağda
86 Esirler arzusıǵa éçildi işik.

87 İçkenmiz eşu visal peytide
 88 Lipmulip tolğan şérin şarabni
 89 Qedirdanlık piyalisidin.

90 Tañ atti...
 91 Kişenlengen capakeş sinip
 92 Tañ şamilidin hür nepes élip,
 93 Ğeyret bilen des kötürdi baş.
 94 Cay élip sa'adet gülistanidin,
 95 Qénip-qénip muñdişivalduq
 96 Aka-uka,
 97 Qovm-qérindaş.
 98 Qedir-qimmitini tapti vetende
 99 Kürmiñ yil ıarlangan deysende emgek.
 100 Külüp parlidi
 101 Emgek ehliniñ yüz-çırayliri.
 102 Küreş yalqunida köydi-örtendi
 103 Ve süpürüldi zamanimizdin
 104 Ottura esir rodupayliri.

105 Herikitimiz tapmaqta beriket
 106 Partiye açqan ömlük yolida.
 107 Küreş sépige tizilğan helq
 108 Bir-birige qérindaş, yoldaş.
 109 Öm pikir, öm küçler qudriti bilen,
 110 Qarıgına ene,
 111 Tünügünki ıarabilikta
 112 Bügün sotsiyalizm kötürmekte baş.

113 Adem iduq biz
 114 Şu yurtta tuğulğan,
 115 Şu yurtta ösken,

116 öllerge su açқан, şehirler қурған.

117 Бірақ,

118 Қара күнлерніñ резил ilkide

119 Тарихтин намимиз өңей деп қалған.

120 Заманımız күң-қуввет беріп,

121 Тонутти चाहға кимликимизни.

122 Қурмақтимиз yurtни қайtidin

123 Cuşқun roh bilen.

124 Toy қилдуқ бүгүн,

125 Тиғанған бағridin yañritip negme.

126 Көз tikmekte şunlaşқа dunya

127 Bizge başқиңе heves-zoқ bilen.

128 Varқiraymiz “azad zaman”ğa,

129 Cakarlaymiz behtimizni pütün चाहға.

130 “Kim iduқ, kim bolduқ” dégen bir su’al

131 Salmaқта bizni hayacаға.

132 Қul azadlıққа şadlanmas néçün,

133 Peñirlenmes ҳar-zarlar néçün

134 Érişkende zor şerep-şаға.

135 Men Uyғur oғli men,

136 Uyғurni özümdek yaғşı körimen.

137 Бірақ,

138 Uyғur bolғinimdinimu,

139 Қizil tuғ sепide турginim қimmet.

140 Şu septe turup,

141 Cimi ceңde yeñip kelduқ,

142 Yeñip барımız

143 Hayatımız берip күң-zinnet,

144 Bolımız zamanға munasip millet.

1955 yıl Séntebr.

(75) Şundağ Kızitimiz Küreşni Emdi

- 1 Menzil yırağ,
- 2 Seper kıyin,
- 3 Mañduğ téñip yükni yelkige,
- 4 Körduğ uzağni ötkür köz bilen.
- 5 Bilseñ dostum,
- 6 Sépimiz bek çoñ,
- 7 Şuña deymiz:
- 8 Këdem avumas çigir iz bilen.

- 9 Bizniñ küreş
- 10 Dolğunlinip yamrap taşidu,
- 11 Bizniñ naşşimiz
- 12 Şu dolğunniñ batur şavķuni!
- 13 Şir-şir aķķan ériķlar boylap,
- 14 Kulaķ sëlíp rezgi neğmige,
- 15 Uķlatmaķçi emesmiz zadi
- 16 Kanať kaķķan kõñül zoķini.

- 17 Etiki méviniñ méhridin kéçip,
- 18 Bügünki çéçekni
- 19 Koza-kozañ ķilip
- 20 Kismaķçi bolğan tentek biz emes.
- 21 Tola valaķlap,
- 22 Sépimizniñ namini sétip,
- 23 Özini upratmay,
- 24 Bélini silap,
- 25 Tirecep mañğanlar bizge öz emes.

- 26 Kimdu u

27 Öz sayısidin ürküp çöçigen?
 28 Kimdu u
 29 Bir çamdım méñip,
 30 Kérilip yatқан
 31 Ğururluққа çömüp-orulup?
 32 Yaқ
 33 Bizge yat undaқ koçılar;
 34 Biz yürmeymiz
 35 Çöçüp,
 36 Kérilip,
 37 Oñayni istep oñğa burulup!

38 Dolқun yamridi
 39 Partiyimizniñ idriki bilen.
 40 Şerep қaynımı sepniñ aldida
 41 Keñ yayımız ğulaçni emdi.
 42 Sotsiyalizm nağşisini biz
 43 Hemme frontta éytimiz bizdek!
 44 Şundaқ қızitimiz küreşni emdi!

1955 yıl.

(76) Men Sotsiyalistik Şeher Adimi

1 Tañ bilen teñ oyğınip bugün,
 2 Қelbimde issiқ bir huzur sezdim.
 3 Şehirim baғrida körüp yeñi түs,
 4 Külüp zoқlinip, koçılar kezdim.

 5 Ürümçi şehiri,
 6 Némişқа bugün
 7 Munçivala illiқ çiray sen?
 8 Çéçek açқandek goya қızıl gül,
 9 Némandaқ hoş buy, tatliқ puraysen?

10 Külüp turuşsen hösnüñni bézep,
 11 Çoğdek kızıl pilakat bilen.
 12 Kuçaqlışıp turupsen meğrur,
 13 Yékimlik, yéñi, şoñ hayat bilen.

14 Şu hösnüñniñ peyzige çömüp,
 15 Kelbimde şadlık taşkini taştı.
 16 Şahid bolup eşu kelbimge,
 17 Levlimge külke olaştı.

18 Némişka bugün külmisun kelbim,
 19 Némişka küylimey huşal pedige?!
 20 Men yaşavatқан söyümlük şeher
 21 Ulaşqanda yéñi pellige.

22 Şu pelliniñ uluğ namini
 23 Éytķinimda yandim ot bolup.
 24 Élip turimen,
 25 Bu nam emdiki
 26 Devrimizge qalar at bolup.

27 Sotsiyalizm dégine, dostum,
 28 Kétidu bu söz qandaq carañlap!
 29 Men némişka şadliqqa tolmay!
 30 Şehirimizni şu namda añlap!

31 Sotsiyalizm bizniñ işimiz,
 32 Mezmuni u zamanimizniñ.
 33 Uniñdinmu parlaq, yüksek pellige
 34 Çıķışqa yétidu közimiz bizniñ.

- 35 Būgündin başlap sorisañ méni,
 36 Sotsiyalistik şehir adimi
 37 He, etila
 38 Pütün élimniñ
 39 Bu pellige yéter qedimi.

1956 yıl Févral.

(77) Bulbulum

(Muveşşeh)

- 1 Peytide keldiñ yétip, avazi yañraq bulbulum,
 2 Gülge sen muştak, saña gül şunçe amraq, bulbulum.
- 3 Añlisam neğmeñni men, qalmas dilimda geş-qubar,
 4 Sayrisañ sen nede, şu yer misli uçmaq, bulbulum.
- 5 Şadlıqımdin gülge aylanmas neçün köñlüm meniñ,
 6 Sayrığın, eyley saña beşimni qondaq, bulbulum.
- 7 Aylinay, pehrim meniñ saña pesildaş bolğınım,
 8 Bolsidi bu peslimizmu meñgü şundaq, bulbulum.

1955 yıl.

(78) Muhebbet

- 1 Muhebbetniñ tili yürekke talıq,
 2 Bu, uniñ şunçilik evzellikidin.
 3 Binava yigit dep rencime mendin,
 4 Qorqimen söygüniñ erzenlikidin.
- 5 Meyli söygin meni, meyli aldığın,
 6 Men üçün bir égiz rast gépiñ qimmet.
 7 Kirme bu koçığa yalğan söz bilen,
 8 Köymisun arida mesum muhebbet.

9 Mubada aldimak bolsañ méni sen,
 10 Şu niyitiñni bilsem tiliñdin;
 11 Asrayttim özümni hesret otidin,
 12 Ölgice razi idim séniñdin.

13 “Köp” dégen kaççe uluğ bolsimu,
 14 Kız-yigit söygüsü ikki yürekniñ.
 15 He, şundaq,
 16 Kim körgeñ neççe kétémlap
 17 Çéçek açkıñini günçe-porekniñ?!

18 Söyge-eğidiniñ nazuk naşısı,
 19 Meyli, halisañ begişla maña.
 20 Yürikiñniñ teñ düpüldişini
 21 Añlıyalısam men koşulay saña.

1956 yıl April.

(79) Moskvada Birinçi May

1 Çiraylıq yasangán uluğ bayramğa
 2 Dağduğa şehiri cahanniñ töri.
 3 Méni sorisañ, kızıl meydanda,
 4 Yayraydu dilimda şadlıq gururi.

5 Aldiñdin ötüp beht dolquni,
 6 Seldek davalgup örkeş uridu.
 7 Kanat kaçsa kızıl bayraq yalquni,
 8 Cilvisi közüñni kamaşturidu.

9 Ey, behtniñ süzük déñizi,
 10 Ésili sen cimi ésilniñ.
 11 Zoqlinar saña cahanniñ közi,

12 Yari sen qaysi güzel pesilniñ?...

13 Bu, tentenisi yéni esirniñ,

14 Bu, Sovét éliniñ şanlıq kudriti.

15 Bu, evladliri batur nesilniñ,

16 Altınçı beş yilniñ ğalib etriti!

17 Bu etret közligen parlaq nişanni,

18 Her qedem bir beht menzilige yar.

19 Aqquzmasliq üçün bir tamçe qanni,

20 Déñizdek terni töküşke teyyar.

21 Ötüvatidu, uluğ sep ötüvatidu,

22 Her avaz gelibige béğışlaydu Gémin.

23 Ene, sepni başlap kétivatidu

24 Vladimir İl'ic Lénin!

25 Méniñ yürikimmu şundaq dolqunda,

26 Élim bilen bille ğulaç atimen.

27 Etige qarap, pütün cahanda

28 Huddi şu dolqunni körüvatimen.

1956 yıl 3-May, Moskva.

(80) Razlév Boyidiki Kepe

1 Bir kepe bar Razlév boyida,

2 Öz közüm bilen kördüm men uni.

3 Közüm kepide, biraq hıyalım

4 Heryanga pervaz kıldurdi méni.

5 Bir çağlarda İl'ic üçün

6 Pana bolğan makan şu idi.

7 U kıyaşni zulmetke qarşı

8 Atlandurğan siliñbu idi.

9 Ҷаримаққа гериp кepиси,

10 Yépingan u çava-қorayni.

11 Biraқ uniñ yўksek hisliti

12 Teslim қildi қишлиқ sarayni.

13 Simolniygimu keldi İl'ich,

14 Krémilgimu keldi шу yerdin.

15 Réyhistagқа қadalған tuғmu

16 Kelgen ашу қutluқ seperdin.

17 Yéñi dunyaniñ ésil binasi

18 Örleydu yўksek asmanğa-erške.

19 Kim шу kepige қilmisa hўrmet,

20 Mollaқ étip çўşidu peske.

1956 yil May, Léningrad.

(81) Salam, Қazaқistan

1 Salam berdim, “avval salam” deptigen,

2 Saña oқsaş menmu dostқа inақ men.

3 Saña yandaş, tuғқан eldin kélimen,

4 Avuluñğa bir neççe kўn қonaқ men.

5 Ata kўrgen, ana kўrgen ҳelқ biz,

6 Teñ içkenmiz bir deryaniñ sўyini.

7 Bir nan tapsақ teñ bўlўşўp yégenmiz,

8 Bille kўylep ottuқ hesret kўyini.

9 Bir çağlarda derd-elemde temtirep,

10 Yette suға ravan bolған Uyғurğa

11 Makan bérip гериpliқni bildurmey,

12 Méhriñ bilen alğan idiñ otturiğa.

13 Ete-aşşam pete kılıp yürüşken,

14 Bir kigizmu kılğan emdi héç tarlıq.

15 Oğluñ çıқан altışeherge ötkende,

16 Meşrep kılıp kütüvalğan Keşkerlik.

17 U çağlarda tünügünki Tarimdek,

18 Derd-gezepke tolğan Qazaq dalası.

19 Quçaq açtı Qazaqqimu azadlıq,

20 İssiğ bésip Oruslarniñ panası.

21 Qazaq éli, körüp turduq biz haman

22 Öktebrniñ téñi tuğқан behtiñni.

23 Çéliš bilen úlge berdiñ bizgimu

24 Ada kılıp kérindaşlıq ehdiñni.

25 Bügün bizmu çıqtuq yéñi pellige,

26 Tutup méñip Henzularniñ péşini.

27 Sovét éli bésip ötkén iz bilen

28 Qolğa alduq sotsiyalizm işini.

29 Sovét éli, yüz miñ alqış şeniñge!

30 Şu hurrada avazim bar méniñmu.

31 Moskvani söygen bizniñ yürekte

32 Qazaq éli, işkiñ yanar sèniñmu.

33 Salam élip keldim saña ölkemdin,

34 Körgin elim şadlıqini külkemdin.

35 Huşluğum şu-huşal elniñ oğli men,

36 Huşal elniñ alqışığa pürkendim.

1956 yıl May, Almuta.

(82) İssik K l

- 1 L vi nde men,  irgiz k li-issik k l,
- 2 Zo men k z m  arap sa a toymaydu.
- 3 G zel  izni  k zliridek cilve ge
- 4 S z  atmask a k nl m zadi  oymaydu.
- 5 L vi nde men, mana m ni  aldimda
- 6 K k asmanni  bir par isi yayraydu.
- 7 Yazu  i i  av un s lip dol unu ,
- 8 K m   re lik  rke  yasap tinmaydu.
- 9 A  bulutlar bir-birige mingi ip,
- 10 Ta  ba rilap  ir i i ni boylaydu.
- 11 U ar  u lar sa a re da  asmanda
- 12 S ni egip,  ur iri ip oynaydu.
- 13 Dol un y rip para otlar ba ri da,
- 14  av unu  a heyvet b rip tovlaydu.
- 15  uyulditip b lik ilar   y  ni,
- 16 Oyna la  an b lik larni ovlaydu.
- 17 Boyu diki t n   nki mu  b  an
- 18 Dalaliri  b   n k l p ya naydu.
- 19 Traktorlar beyge sal an  tizda
- 20 Bu day,  onak... d gini  zep o  aydu.
- 21 Suliri  ol, ot-  pke mol yayla ta
- 22 San-sana siz mal-varanlar otlaydu.
- 23 S mizliktin si may k tip t nige,
- 24  iy itidu, sekri idu, ta laydu.
- 25 G l-bara san m vizarlik ba  e de
- 26 Bulbulliri   o ak to up sayraydu.
- 27 Can a rahet, tenge huzur sap hava 
- 28 Eceb tatlik,  uddi ipar puraydu.
- 29 Sim  ira lar yultuz bilen besli ip,
- 30 T n yolatmay ta  at i e parlaydu.

- 31 İšta pişkan baturlarnıñ köksige
 32 Baqqınıñda közüñde nur çaqnaydu.
 33 Şu parlığan her ordenniñ teripi
 34 Sözlep kelseñ miñ dastanğa patmaydu.
 35 İş qaynığan bu vadida künde toy,
 36 Küz künliri hosul toyi qaynaydu.
 37 Sür kılişip, pişurişip soqumni,
 38 Bir-birini beş barmaqqa çillaydu.
 39 Yaş yigitler qomuz çalsa seylitip,
 40 Teñkeş kılip qız, kelinçek irlaydu.
 41 Ata-ana zoq eylise yaşlarğa,
 42 Uşşaq balılar şohluk kılip çuvlaydu.
 43 İšta pişip, bilim élip her yürek,
 44 Ete bilen sözlişidu, harmaydu.
 45 Beht bilen girelişip, söyüşüp,
 46 Tohtogulniñ¹³ azad uni yañraydu.
 47 Közüm kördi gül behtiñni, issik köl,
 48 Nahşam uni öz élige dañlaydu.
 49 U qattıki séniñ tuğqan, dostliriñ
 50 Teripiñni zoqi bilen añlaydu.
 51 Unda emgek tapti azad devrini,
 52 Kündin küñge gigant işlar qaynaydu.
 53 Pat-yéqında Lopnur bilen Bağraşmu
 54 Huddi sendek behtke çömüp yayraydu.

1956 yil.

(83) Tohtap Tur, Kün!

(Yasir Şivazidin)

- 1 Tohtap tur, kün, tağ keynige mökünme,
 2 Cem bolsun cimi künüm bir küñge!
 3 Bolğum kelmes héçbiriniñ bovisi,

¹³ Tohtogul- Kırgız helkiniñ inqilabiy şa'iri. (1864-1933)

4 Bolğum kéler kéleçekniñ nevrisi.

1956 yil.

(84) Güldeste

1 Hoşlişip issiğ köldin qaytqinimda,

2 Uzatti bir deste gül Qırğiz qizi.

3 Dostluqniñ işki bilen yalquncaytti

4 Qadilip közlirimge uniñ közi.

5 Güpüldep purağ çéçip turatti gül,

6 Aldim-de, bastim uni kökrikimge.

7 Solaşmas bu gül meñgü, sevep déseñ,

8 Yiltizi uniñ méniñ yürikimde.

1956 yil 19 May, Frunzi.

(85) “Avrora”

1 Mana, meğrur “Avrora” bestı,

2 Astida uniñ néva dolquni.

3 Tikildi közüm,

4 Huddi süretke

5 Tartmaqçidek uniñ turqini.

6 Meyli, közüm, körgin qanguçe,

7 Söygin, lévim, herbir véntini.

8 Köñlüm méniñ allıqaçanla

9 Siñdürgen uniñ muhebbitini.

10 U çağ idi on yettinçi yil,

11 Yéñi dünya ceñde raslangan.

12 “Avrora”niñ zalpi bilen teñ

13 Uniñ galib devri başlangan...

14 Künçikişni nurğa pürkidi
 15 Behtniñ aşu parlaq çiriki.
 16 Reñdaş idi şu kızıl nurğa
 17 Ciñgañşenniñ ğalib bayriki.

18 Şu nur bilen éçilğan, külgen
 19 Méniñ kéçiki elemlik dilim.
 20 Şuña behtimni küylisem, sözni
 21 “Avrora”din başlaydu tilim.

22 Ey cakarçisi zamanimizniñ,
 23 Naḥşa éytidu şeniñge yürek.
 24 Naḥşam evci kuçaqlar séni
 25 Huddi néva dolğunliridek.

1956 yıl, 27 May, Léningrad.

(86) Kızıl Galstük

1 Sovğa kıldiñ kızıl galstük,
 2 Bağlap koyduñ boynumğa eplik.
 3 Rehmet saña, omaq pi'onér,
 4 Méhri issik, huş huy, edeplik.

5 Aylangandek boldum şu tapta
 6 Huddi sendek ğunçe porekke.
 7 Sovét balisi, bergen sovğañni
 8 Boynumğa emes, çıgdim yürekke...

9 Pi'onér bolup az künde oğlum
 10 Kaytkinida öyge zoq bilen;
 11 Tebrikleymen uni şu çağda
 12 Muşu kızıl galstük bilen.

- 13 Sen bilen dost bolidu oğlum,
 14 Meyli, yıraқта bolğiniñ bilen.
 15 Bille turidu uniñ yüriki
 16 Meñgü sèniñ yürikiñ bilen.

1956 yil 13 İyun, Moskva.

(87) Gorkiy Muzéyida

- 1 Kördüm bu yerde bir çağlardiki
 2 “Yétim oğlaқ” muñluқ gödekni.
 3 Tapidiken şérin teselli
 4 Momisidin añlap çöcekni.

- 5 Kördüm bu yerde bir çağlardiki
 6 Baylarğa қul bala malayni.
 7 Kéçiliri kitab oқuğan
 8 Çırağ қilip köktiki ayni.

- 9 Kördüm bu yerde bir çağlardiki
 10 Capakeşlerge bağlap ümidni,
 11 Rosiyini piyade kezgen
 12 Yérim aç, yéliñ sersan yigitni.

- 13 Kördüm bu yerde bir çağlardiki
 14 Palandi bolğan nezerbendini.
 15 Yat yurtlarda şu sergerdanniñ
 16 Vetén gémide tartқан derdini.

- 17 Kördüm bu yerde bir çağlardiki
 18 Külüşni untup қalğan kişini.
 19 Aççık yutup kelgeç, öziге
 20 “Gorkiy, ¹⁴dep nam қoyған kişini.

¹⁴ Gorkiy- Rusçe “aççık” dégen söz.

21 Kördüm uniň kelemlirini,
 22 Kördüm sanaqsız varaqlirini.
 23 Varahta aqquzgan u kelem bilen
 24 Kézip turmuş bulaqlirini.

25 Kördüm uniň ictihadini,
 26 Bilim üçün canni atıgan.
 27 Mektep yüzi körmestin tüzük,
 28 Asman-pelek kitab oqugan.

29 Kördüm bu yerde apak sağallıq
 30 Tolstoyniň söhbetdişini.
 31 Kördüm kandaq uçurğini
 32 Uniň cesur boran kuşini.

33 Kördüm bu yerde iptihar bilen
 34 Léninniň aňa muhebbitini.
 35 Egri-toğayda yoruk menzilni
 36 Körsitip bergen dahi hétini.

37 Kördüm bu yerde aňa toqulgan
 38 İstalskiyniň¹⁵ kesidisini.
 39 Bérnardışavniň¹⁶ teşekkurini.
 40 Ve Luşünniň ekidisini

41 Kim bar cahanda vicdan ehlidin
 42 Uniň tilidin ilhamlanmıgan?
 43 Yéni dünya edibliridin
 44 Kim bar uni ülgé kılmıgan?

¹⁵ Sulayman İstalskiy – Meşhur dağıstan helk şa'iri.

¹⁶ **Bir Nardışav** – Engliyiñiñ hazırkı zaman meşhur yazguçisi. (1856-1950)

45 Gorkiy, aldimda huddi hayat sen,
 46 Salam, uluğ sen'etkar, saña.
 47 Salam, başlamçı ceñgivar edib,
 48 Salam, şanlığ bayraqdar, saña!

1956 yil İyun, Moskva.

(88) Heyran Men

1 “Sen” dévidiñ, işğ şarabini
 2 İçtim goya visal camida.
 3 Sendin alğan unvan şu idi
 4 Muhebbetniñ imtihanida.

 5 Neççe vaqıttin “sen” dégen tiliñ
 6 Eceb bugün “siz”ge buraldi.
 7 Bilseñ idiñ, şu tapta méniñ
 8 Yürikimge kayğu oraldi.

 9 Keyerdimu kayğu tügüçi,
 10 Ya yépiştimu maña ensizlik.
 11 Ya bolmisa, çéçek tiliñğa
 12 Putlaştımu éhtiyatsızlıq.

 13 Hey, sen üçün şu muhebbette
 14 “Éhtiyat”ğa hacet қаңçilik?
 15 Néme gunah қildim men saña,
 16 Yürikimni ézip munçilik?

 17 Şu sözüñge heyran men,
 18 Şundin béri veyran men...

1956 yil İyun.

(89) Vetinim

1 Vetin, sendin özge dildarni
 2 Tapalmidim alemge kélip.
 3 Tapalmidim, tapalmaymen hem
 4 Bes, yaşısam méhriñge kénip.

5 Men törelgen séniñ koynuñda,
 6 Sende aldim tunci nepesni.
 7 Sende sezdim yoruk alemni,
 8 Sende taptim arzu-hevesni.

9 Sende sezdim kış bilen yazni,
 10 İssiğ-soğuk, aççık-çüçükni.
 11 Sende baykıdim rast ve yalganni,
 12 Yahşı-yaman, çoñ hem kiçikni.

13 Maña tonuş çeksiz tuprikiñ,
 14 Mévizarlık, huş buy bağliriñ.
 15 Maña tonuş şehir, kentliriñ,
 16 Kéri derya, aqbaş tağliriñ.

17 Maña tonuş bovay, momaylar,
 18 Yigit, kızlar, teñtuş dostlirim.
 19 Maña tonuş eşu kebristan
 20 Ve etiki uruk-puštirim.

21 Maña tonuş aqşamki külpet,
 22 Kona tarih zulumnamisi.
 23 Maña tonuş esirler céñi
 24 Ve yénişniñ şadiyanisi.

25 Yéni tarih pütüldi bugün,

26 Bu, merdlikniň uluğ ҡamusi.

27 Herbir herp, herbir çekiti

28 Devrimizniň vicdan-namusi.

29 Zanimimiz behtniň téni,

30 Җуяşқа heқdar evladimiz bar.

31 Untup ҡalma, etiki evlad,

32 Bu tariћniň béşida biz bar.

33 Namusuńға sadıқ men, veten,

34 Öçürmeymen işқ otuńni.

35 Razi idim şa'irliқimdin

36 Küyliyelisem muhebbitińni.

1956 yil.

(90) Beht Yultuzi

1 Kiçikimdin yultuzumni izdeyttim,

2 Her aћşimi ҡayғu kélip başqanda.

3 Tapalmidim, tova deymen özümge,

4 Néme ҡilsun méniń behtim asmanda.

5 Mana emdi baқtim séniń közüńge,

6 Һуşalmenki, zarlanmisam boptiken.

7 Közlirińde méniń behtim körüńdi,

8 Yene kélip méniń behtim cüp iken.

1956 yil Avgust.

(91) Tügimes Nahşa

1 Her aћşimi nahşa éytimen

2 Şu koçini egip kételmey.

3 Bir pellini közlep mańimen,

4 Avare men téһi yételmey.

- 5 Bgn aħřam tkendim yine
 6 Naħřam bilen drize ķķip.
 7 Ķeyerdidu işık ġiķildap,
 8 Kayip ketti bir bovay ķiķip:
- 9 Caķiraysen her kni řundaķ,
 10 Sarañmu sen oñřalmaydıġan?
 11 Ya ademge uyķu bermeysen,
 12 Ķandaķ naħřa bu tġimeydiġan?...
- 13 Kayima, bovay, senmu bir aġda
 14 Yaş idinġu uħlimaydıġan.
 15 Senmu ytip tġitemigen,
 16 řundaķ naħřa bu, tġimeydiġan!

1956 yil, Avgst.

(92) Bilmeptimen

- 1 Aķ bulutni ķuķaķlıġandek,
 2 Aķ paħtini inġap ġulaķķa;
 3 Kelginide şu ķiz ġamanġa,
 4 Ķizirip ketti ecep, nmiřķa?
- 5 Yigit ķlip aldi avaylap,
 6 Ķuķaķ ķrip ķuķaķtin uni.
 7 Bilelmidim, şunda yigitniñ
 8 Nmiřķidu titridi tni.
- 9 Keķmu kirdi, ķaytti bařķılar,
 10 Untup ķliřti ular ķtiřni.
 11 Vedileşken iken ikkisi,
 12 Tġetmek bolup etiki işni.

13 Yatar çağ boldi, qaytmidi yene,
 14 Ular üçün men ğem yeptimen.
 15 Seveb néme sürüştürmeyle,
 16 Bérip yardım bérey deptimen.

17 Barsam, naħsa dövilinip boptu,
 18 Quçaklırı boş emes biraq...
 19 Emdi bildim yéñilginimni,
 20 Derhal közdin yoqılay yiraq.

1956 yıl.

(93) Birinçi Hét
(Bir şa'ırğa teqlid)

1 Salam yazdim séginip,
 2 Aq qegezniñ bétige.
 3 Heyran bolup külmigin
 4 “Savatsız”niñ hétige.

5 Ketkiniñge köp boldi,
 6 Hét kelmidi séniñdin.
 7 Néme bolduñ, bilmeymen,
 8 Rencidiñmu meniñdin?

9 Belki meni téhiçe
 10 Hét bilmeydu dédiñmu?
 11 Başkılarğa oqutsa,
 12 Set bolidu dédiñmu?

13 Ensirime u yerdin,
 14 Kéliversun hétiiñmu.
 15 Toğra yazsañ adrésni,

16 Sirtka çıkmaz gépiñmu.

17 Qulıqımğa deydıǵan

18 Gépiñnımu yaz emdi.

19 Qolum hetke ögendi,

20 Qarıǵu emes köz emdi.

1956 yil, Sentebr.

(94) Miltıqımni Bergin Qolumğa

Engliye, Fransiye birleşme armiyisi Misrğa hucum qildi.

-Gézit qeviri.

1 Tünügünki matemlerni untalmay,

2 Téhi şadlıq siñmey turup dilimğa;

3 Gümbürleydu top avazi nedindu,

4 Tohta,

5 Ceset purayduǵu burnumğa!...

6 Kimdu bugün qatillikqa bel baǵlap,

7 Daǵ çüşürken devrimizniñ şenige?

8 Bildim, ene, London bilen Parijdin

9 Uruş atlıq şum çıqıptu sehnige.

10 Kördüm, ene, qutrişidu callatlar

11 Afriqiniñ munbirige oq étip.

12 Kötüremdu bugün Ereb perzenti

13 Çekse biri mañliyiğa tak étip.

14 Ene, Süveyş boylırida is-tütek,

15 Qéri Nilniñ qehri tutti elemdin.

16 Varqıraydu:

17 –Yéter emdi tileş yok

18 Behtimizni u (ikkinçi) alemdin!

19 Kéri Misir, sen tarihniñ boşügi,
 20 Sèniñ kehriñ çin Erebnîñ istiki,
 21 Aq dil insan hemmisi sen terepte.
 22 Kèpen teyyar uruşqa,
 23 Uzitimiz yavuzlarni lehetke.

24 Tünügünki matemlerni untalmay,
 25 Téhi şadlıq siñmey turup dilimğa;
 26 Nil boyida top avazi gümbürlep,
 27 Ceset isi kélip yetti burnumğa.

28 Takitim yok qutrişığa dehşetniñ,
 29 Vicdan, nomus yol qoymaydu buniñğa.
 30 Unda ceñde düşmen bilen éliškan
 31 Erebnîñ kızı köz tutuptu yolumğa.

32 Eziz elim, halimayttim uruşni,
 33 Biraq bugün ruşset bergin oğluñğa.
 34 Yalucyañdin ötkinimde dost bolğan
 35 Miltıqimni bergin yene qolumğa!

1956 yil Öktebr.

(95) Kömür Heqqide

1 İçi-téşiñ qanqa kara bolsimu,
 2 Bir illiklik yaltiraydu eptiñdin.
 3 Kara cismiñ tépişqanda ot bilen,
 4 Şadlinimen huzurlinip teptiñdin.

5 Muşu tapta kélip qaldi yadimğa
 6 “Reñgi kara, méhri issik” dégen gep.

7 Biraq séniñ méhriñdinmu yalqunluq

8 Hañçi üçün yürektiki muhebbet.

9 “Qışniñ güli ot” deptiken bovaylar,

10 Gül içide, éytqin, qaysi ésil gül?

11 Durus bolsa otni gülge oqşitiş,

12 Men der idim: kömür oti qızilgül.

1956 yil 5 Dékabr.

(96) Kök Buğday

1 Séni körsem, kök déñizdek kök étiz,

2 Zoqlinip ténimge siğmay kétimen.

3 Tolğınip, dolqun yasap iğañlisañ,

4 Şavqunuñğa qoşulup naqşa éytimen.

5 Şavqunuñ saziğa oynaydu ussul

6 Evrişimdek cilvilinip şoq boyuñ.

7 Ete-öğünki mol hamanniñ dilbiri,

8 Bek séğindim, bolidu qaçan toyuñ?

9 Mol başaqlıq, tekşi buğdaylıq étiz,

10 Bilimen, kimlerge tezim qılisen?!

11 Arminim: teşekkuruñğa qoşulup,

12 Séni östürgen kişini küylisem.

1956-1957 yillar.

(97) Sañ Mudiriniñ “Ziyandaşqa Qarşı” Acayib Tedbiri Toğrisida Qoşaq

Éşekke küçüñ yetmise, ur toqumni.

Helq maqali.

1 “Burunlardin burun” dep,

2 Ketmeyli bek uzakqa.

3 Yéñi çöçek toquldi,

4 Koştum uni қошаққа.

5 “Çiray körüp hal sora”

6 Dégen iken konilar.

7 Néme bolğandu Tohtağun

8 Huşal idi bayila.

9 Yépişiptu péşkellik

10 Es-huşini gañgiritip.

11 “Қaza kelmes körünüp,

12 Put-қolini sañgilitip.”

13 Bu elemniñ sevebi

14 Kelmigeçke yadığa,

15 Kirip keldi amalsız

16 Başlıқiniñ aldıға.

17 Yardem қiliñ, Adilka,

18 Béşimğa bir ğem çüşti.

19 Ambardiki buğdaydin

20 İkki miñ ciñ kem çıktı.

21 Çaqçıқimu birisiniñ,

22 Ya düşmenniñ işimu?

23 Қatti yalguz béşimniñ

24 İçimu hem téşimu...

25 Añlap buni Adilçoñ,

26 Kayıp ketti tohtini:

27 Şu işқimu alamsen

28 Başlıқiñniñ vaқtini?

29 Hey, Hudayim, bendige

30 Ditni қоşup bermise,

31 Başқilarға yük iken,

32 Özigimu dedise.

33 Bilmidiñmu şunimu,

34 İş körmigen һam bala.

35 Béşin munçe katmasti
 36 Dit işletseñ az-tola.
 37 Öpçöride néme tola,
 38 Ğağıldıǵan ğaz tola.
 39 İkki miñ ciñ buğdayni
 40 Yep ketkenmu neķ şular.
 41 Zıyan saldı aşlıķķa,
 42 Démek, ğazmu ziyandaş.
 43 Yarımaydu bihudluķ,
 44 Közüñni aç, ķérindaş!
 45 Çıķıp emdi ğaz izde,
 46 Tutup sola pem bilen.
 47 Hötöt-pötöt dégenler
 48 Zakunlaşsun men bilen...

49 Başlıķ dégen başlıķ-te,
 50 Puhta iken işiĝa.
 51 U bolmisa, bu tedbir
 52 Keptu kimniñ yadıĝa.
 53 Ğayıl boldı Tohtağun
 54 Rehberlikniñ pemige.
 55 Ğem-ķayğudin yéniklep,
 56 Çüşti ĝazniñ péyige.
 57 Boş kelmidi Tohtağun,
 58 Epçil iken ķiltaķķa.
 59 Şundaķ ķilip ellik ĝaz
 60 Çüşüp ķaldı solakķa.
 61 Mudüy ķopti etisi
 62 “Mehbuslar”niñ igisi.
 63 Déveylidi tohtiĝa
 64 Rasa ķaynap oĝisi:
 65 “Mehkem bolĝin özüñge,

- 66 Oğri tutma қоғнағни”
 67 Démigenmu konilar,
 68 Nege yédiñ aş-nanni?
 69 Ya ğazlarnıñ birige
 70 Açıqucuñni bergenmu?
 71 Yaki sen birer ğaznıñ
 72 Tam teşkinini körgenmu?
 73 Küçüñ yetmey eşekke,
 74 Urupsen-de toqumni.
 75 Çoñum bilen ikkiñke
 76 Rast bériptu eķilni!...
- 77 Tuşmutuştin varķirap,
 78 Yepla ketti qulaqni.
 79 Qorqķinidin Tohtaķun
 80 Éçivetti solaqni.
 81 Cédel yene ulğaydı,
 82 Ma çataqni körüp tur:
 83 Ottuz “mehbus” saķ çıķtı,
 84 Yigirmisi ölüptu.
 85 Qargış yağdı tohtağa,
 86 İş çoñ yerge taqaldi.
 87 Şu cédelniñ üstige
 88 Adilçoñmu kép qaldi.
 89 Devagerniñ hemmisi
 90 Déveylidi çoñumğa.
 91 Boş kelmeydu çoñummu
 92 Undaķ-mundaķ hucumğa.
 93 Qoşumini bir türüp,
 94 Heyve qilip tovlidi:
 95 Mendin sora, némişqa
 96 Ğazliriñni solidi.

- 97 Oylaşķına, ambarni
 98 Egimigen ğaz barmu?
 99 Aş dégenniñ aldida
 100 K anatlıkta naz barmu?
 101 Ziyandaşni ayaş yok,
 102 Yukiridin buyruk bar.
 103 Orunlaşķa buyrukni
 104 Bizdimu  o  ho uk bar.
 105 Ziy n saldi ğazliri 
 106 H k metlik a lıkķa.
 107 Derru tedbir k rmise,
 108 Gep kelmemdu ba lıkķa.
 109 Ziyanda ķa caza şu,
 110  gisige pendiyat.
 111 Derru tarķa   y  nge,
 112  tken i ķa salavat.
 113 Renci migin m ni din,
 114 Men orunluk ķaynidim.
 115 K rkidiĝan y rim yok,
 116 Prinsiptin taymidim.

1957 yil, bahar.

(98) S ginipsen

- 1 He dep ma a renci  k r ndi
 2 Muŗu d ren yazĝan   ti din.
 3 Bira  oylap k  l m tuydiki,
 4 S ginipsen y rek   ti din.

 5 S gini ni  oti bek yaman,
 6 Emma unda k ymeydu  mid.
 7 şuni hergiz unutmiĝuluk
 8 Muhebbetni tavlaydu şu ot.

1957 yil.

(99) Dostluq Bezmide

- 1 Mey içkende eyiblep ketmeñ,
- 2 Mey lezzitini tétip qaptimen.
- 3 Emdi oylisham, eyibim şuki,
- 4 Meyhanida tuğulmaptimen.

- 5 Meyniñ tepti şu qeder issiq,
- 6 Biraq dostniñ méhri özge-de.
- 7 Dostlirimsiz meydin yiraq men,
- 8 Mey lezziti dostluq bezmide.

- 9 İçkin, dostum, şundaq bezmide,
- 10 İçide qetre qalmisun camniñ.
- 11 Şu bezminiñ peyzini körüp,
- 12 Rohi külsun Ömer Heyyamniñ.

1957 yil.

(100) Aydiñ Hem Qarañgu

- 1 İzdep méni aydiñda,
- 2 Kelgen idiñ qayandin?
- 3 Qarañguda men barsam,
- 4 Çıqmidiñgu öyüñdin.

- 5 Qarañgudin qorqtuñmu?
- 6 Qorqsa kimki merd emes.
- 7 Aydiñ yaki qarañgu
- 8 Muhebbetke şert emes.

1957 yil.

5 Bilisen, şertleşken idukku
 6 Şu tonuş sögetniñ tüvide.
 7 Şu şertke söygüniñ tamğisi
 8 Bésilğan ikki yaş lévide.

9 Aridin kün ötti, ay ötti,
 10 Sen bolduñ köñlümniñ şadlıķi.
 11 Dégentuķ: yürekke siñdiǵu
 12 Şu şérin söyüşniñ tatlıķi.

13 Séginip vesliñni bu aǵşam,
 14 Bargantim şu söget yénigá.
 15 Tiñriķtim işenmey közümge,
 16 Patmidi yüririm ķinigá.

17 Kördüm men: şu söget astida
 18 Yandişip turupsen birsige.
 19 (Muhebbet, yolatma yaşıķni
 20 Aşundaķ elemlik nersige!)

21 Reşk oti tutaştı cénimǵa,
 22 Çüşendim, bivapa ikensen.
 23 Şu yerde saña cüp gevdige
 24 Mañimu dégenni dégensen...

25 Bügün yaz, sögetmu baráķsan,
 26 Ǵorķmigin, kim séni tonarkin.
 27 Küz kélip ǵazañlar tókülse,
 28 Kim séni yoşurup alarkin.

1957 yıl İyul, Ürümçi.

(103) Būgün Hem Ete

- 1 Baya bir kim kaléndardin rencidi
- 2 “Şenbe désem, cümekenğu bugün” dep.
- 3 Hatasini çüşendi u köñülsiz
- 4 “Yekşenbimiz ete emes, ögün” dep.

- 5 Növet élip ötse bugün, etiniñ
- 6 Kélişini bilmeyttiñmu arkıdin.
- 7 Heyranmenki, şunçe rencip bugünün,
- 8 Nème tépip almaqçıdiñ etidin?

- 9 Vaqıt bilen oynaşkiniñ némisi,
- 10 Yaki içiñ ağımamdu ömrüñge.
- 11 Körelmiseñ didarini bir künniñ,
- 12 Kıskarmamdu bir künlük yol ölümge.

- 13 Minut sanap kün ötküzüş köñülsiz,
- 14 Ğapıl üçün her kaçan u yügensiz.
- 15 Dostum, eteñ kaççe kıziq bolsimu,
- 16 Bilip koygin, kelmeydu u bugünün.

1957 yıl Dékabr.

(104) Puşayman

- 1 Kün yügürüp, aylar atlap, yıl örüldi,
- 2 Yirtildi ahırkı bet kaléndardin.
- 3 Uzatti séhiy vaqıt yene bir yaş,
- 4 Ayimay ömür dégen heridardin.

- 5 Eynektin tikilgentim yüz-közümge,
- 6 Kiriptu héli beriket saqalğimu.
- 7 Téhimu çaqçaq kılip yürelmesmen,
- 8 He, emdi kızlar tügül, çokanğimu.

9 Yil uzap, yil béşığa yettuğ yene,
 10 Sen uzap ketmidiñmu, beñbaşlıķım?
 11 Çöremde tağdek işlar öre boştu,
 12 Men yene қuruқ қolla kelgen чéğim.

13 Ket, yoқal közdin néri, beñbaşlıķım,
 14 Başlıma her terepke yaşıķımni.
 15 Bilemsen, rayım қaytti devitiñin,
 16 Gépim şu, éytsam maña rastlıķımni.

17 Bes emdi, puşayminim bille ketsun
 18 Tétiksiz beñbaşlıķniñ şori bilen.
 19 Mensiz ösken méniñ saқallirim
 20 Aқarsun emdi eқil nuri bilen.

1957 yil 31 Dékabr.

(105) Devrim Behtim

1 Şah emesmen yaki şahzade,
 2 Yaşimidim altun қesirde.
 3 Behtim şuki, tuğuluptimen
 4 Sotsiyalizm mevcud esirde.

5 Miñ Sulayman parağitini,
 6 Miñ İskender seltenitini
 7 Beş etsimu, téğışmeymen héç
 8 Öz esirimniñ bir minutini.

9 Soraydigen cennetni mendin,
 10 Öz esirim cennet men üçün.
 11 “Hür-periler” bezmi peyzidin
 12 Esirim gémi lezzet men üçün.

13 Esirim-devrim toldi qırıqqa
 14 Ve behtimmu qırıq yaş meniñ.
 15 Şu devrimge, devrimge hemdem
 16 Aşu behtim qerindaş meniñ.

17 “Avrora”niñ muqeddes zalpi
 18 Beht téñiniñ Çolpan Yultuzi.
 19 Şu seherde devrim-behtimniñ
 20 Anisiniñ yorudi közi.

21 Behtimniñ tunci neslini körüp,
 22 Qeri derdniñ yoli boğuldi.
 23 Mana emdi bizde şu behtniñ
 24 Otturançı nesli toğuldi.

25 Kona dünya aşu behtniñ
 26 Kencisige hamildar bugün.
 27 Külini sorup, avağ cesetni
 28 Uzitimiz ete ya ögün.

1957 yıl Noyabr.

(106) Qızıl Bayraq

1 Qızıl bayraq goñşemizğa tikildi,
 2 Qızıl şola alqış bolup töküldi.
 3 Qızıl bayraq pervazini körgende,
 4 Hicaletlik nelergidu mökündi.

5 Halal terni köp tökkenniñ yüzi aq,
 6 Qızıl bayraq yüzi aqniñ yoldışı.
 7 Huşallıqtın untumaymız etini,
 8 (Artuğ gurur hicillikniñ qoldışı.)

9 Bayraq bilen kızarsun bu yézimiz,
10 Hicilliktin kızarmisun yüzimiz.

11 Aldiñ yene kızıl tuğni, goñşémiz,
12 Zerbidarlık gül ünüptu meydeñdin.
13 Alqış bilen bézek taqığan gelibeñni
14 Körgen idim tünügünki vedeñdin.

15 Kızıl tuğdin қanatlangan goñşémiz,
16 Gelibeñ bilen aldi köñlüm gül қisip.
17 Menmu yene yeñ şımaylap atlandim
18 Zerbidarlar mañğan yoldin iz bésip.

19 Arminim şu: sep aldida ter töksem,
20 Şé'ir yazsam gelibilerniñ қoynida.
21 Pota bolsa yigitlerge қurlirim,
22 Marcan bolsa işçan қızlar boynıға.

1959 yıl Avgust, Turpan.

(107) Sariye

*Kéniyilik Sariye dégen yaş ayal mustemlikiçi
eskerlerni öz öyige başlap, haraқ bilen
mest қilip, arқidin ularni birbirlep
ucuқturdi. Behtke қarşı bu ayal
қolға élinip, қehrimanlarçe қurban boldi.
Gézit ҳeviri*

1 Sariye,
2 Sariye,
3 Kéniye қizi,
4 Hátiremge siñdiñ şu dem sen.
5 Mubada kiçik bolsañ siñlim sen,

6 Yaki çoñ bolsañ mendin, hedem sen.

7 Sariye,

8 Sariye,

9 Salam, Sariye!

10 Teripiñni añlap uzaqtin,

11 Matem tutup saña kelbimdin,

12 Qebreñge gúldeste uzattim.

13 Aşu küni

14 London quzguni

15 Egip konup séniñ meleñge;

16 Qañgal sélip yurtdaşliriñğa,

17 Gezipiñge boldi sereñge.

18 Qeniñni qaynitip gezepniñ tepti,

19 İntiqam séni ündidi ceñge.

20 Aşu peytte

21 Bari yat idi

22 Vucuduñğa gezeptin özge.

23 Biraq léviñni külkige zorlap

24 Ve tiliñni “qiraylıq” sözge;

25 Quzgunlarni şarabqa çillap,

26 Dédiñ: “méhman boluñlar bizge.”

27 Şu sözdin ular “qedri”ni sinap

28 Olturmastin tekellup sétip,

29 Keldi öyüñge külüp-kalçarap,

30 Eğizliri qulaqqa yétip;

31 Afrikiliqniñ “halavitini”

32 Körmek boldi bezmide tétip.

- 33 Sariye,
 34 Cimcit ötti démigın
 35 Derdmen yézañda aşu kéçini.
 36 Söz-çöçek bolup séniñ combıķıñ,
 37 Kezdi hayalsız mehelle içini.
 38 Ğezeplinip saña beziler,
 39 Atti şepķetsiz lenet téşini:
 40 “Vicdanini sattı Sariye.”
 41 “El-yurtini sattı Sariye.”
 42 “El-yurtıģa zeher bergenge
 43 Şérin şarab tutti Sariye.”
 44 “Şarab emes yavģa tutķini,
 45 Kéniyiniñ nomusi, ķeni.”
 46 “Ésit Sariye, vicdaniñ ķeni?”
 47 “Sariye,
 48 Sariye,
 49 Ana vetenniñ
 50 Ķehru ğezipi tutıdu séni!...”
 51 Biraķ beziler ğevģani básip,
 52 Ķaynıģanlarnı keldi ķayturup:
 53 “Başķa oy bardu uniñ köñlide,
 54 Sekkiz démeñlar sanımay turup,”
 55 “Nepret peķet ğezepte emes,
 56 Külķigimu nepret sıģıdu.
 57 U mökünüp turup tebessumlarģa,
 58 Tuydurmastın yavni boģıdu.”
 59 “Sariye-u ğezep, intıķam
 60 Čéçidin ta tirniķiģiçe.
 61 U yélinmas başķunķılarģa
 62 Ta aķırķi tinikıģiçe...”
 63 Şu çağda séniñ öyüñde bezme,

- 64 “Méhman”liriñ içetti şarab.
 65 Sėniñ sirliķ tebessumuñǵa
 66 Kızǵınışıp toymaytti qarap.
 67 İçişetti
 68 Aşu tebessum
 69 Nıķab salǵan yüzüñge qarap.
 70 İçişetti
 71 Ğezep otini
 72 Teslikte yoşurǵan közüñge qarap.
 73 İçişetti
 74 Bir-biri bilen
 75 Uni talişip, buni talişip.
 76 Yėpişatti sėniñ çöreñge
 77 Bir-biridin sėni talişip.

 78 Tillişatti sėni talişip,
 79 Muştılışatti qalmay tehiri.
 80 “Herkim behtini sinaş”qa könüp,
 81 Kartılarnı yaydı aħiri.
 82 Acritildi növet qatari,
 83 Karta boldı “ħalis pütümçi”.
 84 Sariye,
 85 Sendin lezzetlinişke
 86 Tuz birinçi,
 87 Karol ikkinçi...
 88 Körüp turup şuni Sariye,
 89 Héç buzmidin yene çéhreñni.
 90 Taķitiñniñ çėni nedidu,
 91 Nege yoşurduñ şunçe keħriñni?!

 92 Sunduñ şunda üzmeş şarabni
 93 Ve özüñmu yalǵan mest bolup.

94 Biraq kelbiñde qehriñni betlep,
 95 Teyyarlandiñ zeberdes bolup.
 96 “Mihman”liriñ şertiñge köndi
 97 Tügitişke içip barini.
 98 İçe-içe qıysaydu birlep
 99 Ve cimikti bezme soruni.

100 Tebessumni qoqlap şu çağda,
 101 Ğezep urgup çıqti qehreñge.
 102 Qanlıq ceñde sezdiñ özüñni,
 103 Qisas buyruq berdi qehriñge.
 104 Karta ayriğan növet boyıçe
 105 Henciriñni sancidiñ bir-bir.
 106 “Öz behtini sinaştı” yavlar,
 107 Bezmidin keyin şu boldi teqdir.

108 Sariye,
 109 Sariye,
 110 Kéniye qehri,
 111 Yav köksini tilğan intişam.
 112 Merdlikiñni añlap uzaqtin,
 113 Hurra tovlap kötürdüm çuqan.

114 Sariye,
 115 Biraq qalmiş yavliriñ
 116 Huddi ittek iziñni qoqlap,
 117 Timsiqilap her yan soraqlap,
 118 Qisaskarni qatil dep tutup,
 119 Dar aldığa ekeldi baqlap.
 120 Dar aldida öñmidi yüzüñ,
 121 Ğezeptin yalkun qaçatti közüñ.
 122 “Tügitelmeysen bizni öltürüp!...”

123 Şu boldi séniñ aħırkı sözün.

124 Kolliriñni bağlaptu şunçe,

125 Biraq keħriñ yéyiptu kanat.

126 Séni qatıl ayridi candin,

127 Biraq séniñ qisasıñ hayat.

128 Callat özini oħşıtip dargı,

129 Pestin séni tartidu, ene.

130 Biraq dar qançe égiz bolsimu,

131 Séniñ qisasıñniñ astida yene.

132 Pervaz kılar séniñ qisasıñ,

133 Déñizlerde üzer gulaçlap.

134 Çakırıdu yavni kırişka

135 Vetendişini küreşke başlap.

136 Sariye,

137 Sariye,

138 Kéniye kızi,

139 Harlangan elniñ kısas ħenciri.

140 Éliñ bolup keħriñni varis,

141 Üzüler bir küni kılluk zenciri.

1959-1960 yıllar.

(108) Üzüm Üzgende

1 Üzüm pişti,

2 Şerbetke toldi,

3 Her sapak bir sévetke toldi.

4 “Nemuniçi tek”ni üzgende,

5 Muħbir kélip süretke aldi.

6 U, bir kızni yandap toħtidi,

7 Aşu kızni hemme maħtidi.

8 Birağ kızçağ ürküp keyikte,
9 “Yağ... süretke huştum yoğ” dedi.

10 Men arilişip, “kaçmañ” devidim,
11 Çikti şu söz titrep levidin:
12 “Munçe ayrim süretke tartip,
13 Dañligudek neme kılividim?”

14 Sayi kılduğ,
15 Zadi könmidi,
16 Lékin sözi tüzütsiz idi.
17 “Nimançila kılisiz?” deseğ,
18 “Dañliniştin korkimen” dedi.

19 Kıziğsinip uniñ gépige,
20 Dédim: “bu iş elniñ ilkide.
21 El dañlaydu kimki ter töküğ,
22 Érişse elniñ muhebbitige.”

23 Dedi: “Muşu üzümge belkim
24 Siñgen bolsa meniñ emgikim,
25 Huzurlansa yégende helkim,
26 Şudur meniñ huzurum, dañkim.”

27 Bağven kızi,
28 Meniñ meşuğum,
29 Aşti saña zoğum, huşluğum.
30 Çüşmiseñmu süretke, meyliñ,
31 Lékin meniñ pütü koşuğum.

1959 yıl Séntebr, Turpan.

(109) Yéñi Yıl Harpisida

- 1 Yilniñ bugün aħırķi küni,
- 2 Kétivatimiz yene alğa biz.
- 3 Östeñ boylap qazmaqtimiz kör
- 4 Capa atlıq qeri yavğa biz.

- 5 Qeri capaniñ pesli, qoldışı
- 6 Qehritan soğ türüp qoşumini,
- 7 Yétip keldi huvlap, önderep,
- 8 Qurqutmaq bolup bizniñ qoşunni.

- 9 Qehritan soğ neştirin sancip,
- 10 Bizni titritip baqsunçu, qeni!
- 11 Biz bu yerde su kéçip terlep,
- 12 Qarşı alimiz, yéñi yıl, seni.

- 13 Qehritan soğ yüzlerge çapçip,
- 14 Aqquzmaqçi közniñ yéşini.
- 15 Ve lékin biz külüp şadlinip,
- 16 Quçaqlaymiz, yéñi yıl, seni.

- 17 Qehritan soğ qançe huvlisun
- 18 Qulaqni yésun ensiz soruni;
- 19 Naşsimizğa kömüp biz uni,
- 20 Tebrikleyimiz, yéñi yıl, seni.

- 21 Capa!
- 22 Gerçe béşin yette bolsimu,
- 23 Devrimizniñ aldida bend sen.
- 24 Biz çıqimiz seniñ béşinğa,
- 25 Köp ömür teme qılma emdi sen.

1959 yıl Dékabr, Turpan.

(110) Östeñdin Het

- 1 Raslinipsen biz terepke kelmek bolup, amrikim,
- 2 Kel peytide, şu kaynamda senmu bille yayrıgın!
- 3 Añligansen, bu aydimu kızıl bayraq biz bilen,
- 4 Menmu yazdim, emma özüñ kélip körgin köz bilen.
- 5 Nağra bilen oyğınımız, Çolpan bilen beslişip,
- 6 Yalkun bolup yalkuncaymız, soğuk bilen keşlişip.
- 7 Kör bulaqqa köz açquçı almas uçluq burğuy biz,
- 8 Şu közlerdin teşme téşip, heznilerge şunğuyımız.
- 9 Yaltirlisa oynak sular, közliriñni esleymen,
- 10 Şildirliğan avazini sözliriñdek tiñsaymen.
- 11 Harğınımni bilelmeymen şu közlerni koğlişip,
- 12 Koğlaşkandek almiliқта séniñ bilen oynışip.
- 13 Ciralardin östeñlerge cem bolup su çirmişip,
- 14 Lömşüp aqti, dolğunliri bir-birige mingişip.
- 15 Şu sulardin sen oçumlap içkiniñde ayakta,
- 16 Méniñ tonuş hidim saña purıgandu şu vaktı.
- 17 Huşalmenki şu sularğa méniñ ketrem kétéklik,
- 18 Uniñ cuşkun ékimıga zencir oğşas çetéklik.
- 19 Şu ékimğa terler bilen yol başlıduq, biraq biz
- 20 Şunçe tétik, gem-kayğudin, zarliniştin yıraқ biz.
- 21 Tağni téşip geme oyduq, buluñ-қirni tekşilep,
- 22 Raslivalduq tekçilerni cotu bilen nekişlep.
- 23 Aşhanımız zepmu eplik, tamaq yeymız zoqlunup,
- 24 Ete-ağşam yığın açsaқ, oyun qoysaқ hem kulub.
- 25 İştin kéyin özimizmu sazğa nağsa teñseymız,
- 26 Béyciñdin hem Ürümçidin neğme-nava tiñsaymız.
- 27 Heves bilen méhrimizni töktuq muşu yerge biz,
- 28 Rastin éytsam, bu gemiler saraylarğa bergüsiz.
- 29 Bu saraylar her ceñçige küç béğışlap, qelbiqe,
- 30 İlham bérip, işenç bilen atlandurar qelibige.

- 31 Bu saraylar turğan bilen heşemetsiz, körümsiz,
 32 Heşemetlik saraylarga kirelmeymiz buniñsiz...
 33 Östeñ tolup, şavķun sélip vadılarga su kelse,
 34 Suğa ķenip yer semrise, ķaķşal çöllér kökerse,
 35 Çeşler tağdek ķed kötürse, şaķni egse méviler,
 36 Bulut bilen ķuçaķlaşsa aķ altundek döviler;
 37 Baylıqlardin ösüverse zavutlarnıñ ķamiti,
 38 Maşınılar éķip tursa, yéziniñmu amiti.
 39 Kürkiritip keñ dalani polat atta yügrisek,
 40 Şu östeñge gidro¹⁷ yasap, ķarañģuni körmisek.
 41 Ayhay, ķandaķ ésil işlar bolar idi şu vaķta,
 42 Biraķ emdi u künlermu emes ançe yiraķta.
 43 Barmaķ bilen sanıģudek yıl ketmeydu u künde...
 44 Uģu şundaķ, bizmu emdi kelsek şundaķ pütümge:
 45 Toyni ķilsaķ şu pellige yétivalģan künlerde,
 46 İstansimiz pütken çağda, élétrlik öylerde...
 47 Şu pellige téz bérişķa, tézraķ kelģin, amriķim,
 48 Kel peytide, şu ķaynamda senmu bille yayrıģin.

1960 yıl Yanvar.

(111) Bir Yigitniñ Һatirisi

*Muhebbetsiz güllerdin eladur yapraķ,
 Bibehri giyadin evzeldur tupraķ.
 Bi'eķil yoldaştin yaķşidur tayaķ,
 Kor kişige yürer yolin bildürür.
 "Yusup Ehmet" dastanidin.*

- 1 Çiķti étizģa sékilek,
 2 Yağlıķini çin çikilep.
 3 Bağķa uni ķildim şeret,
 4 Kélermikin dep erkilep.

¹⁷ Gidro – su élétr istansisi meniside.

5 Ƙaray démeydu ƙayrilip,
 6 Ƙandaƙ kétey men ayrilip.
 7 Yipsiz aña men baġlinip,
 8 Yürdüм ƙéşida çökilep.

9 Bir çağda asta gep éçip
 10 Baġsam şu geptin gep téşip.
 11 Gepni yirakƙa epƙéçip,
 12 Derd saldi dertke töpilep.

13 Aġir çidalmay ah dédim,
 14 Avval ƙéşini maġtidim.
 15 “Köydüm, madarim yoġ, dédim,
 16 Keldim şipa-derman tilep.”

17 Şu çağda ƙızçaƙ bir ƙarap,
 18 Dédi sunup bir tal tayaġ:
 19 “Ƙapsiz hérip, yürmeñ yayaġ,
 20 Sizge bolar şu yar-yölek.”

21 Heyran bolup şu sözge men,
 22 Rencişte éyttim ƙızġa men:
 23 “Kim bop köründüm sizge men,
 24 Ƙılġanmidim tayaġ telep?”

25 Şu çağda yene dédi ƙız:
 26 “Yoġ héç madarim dédiñiz.
 27 Bolsun bu sizniñ étiñiz,
 28 Minip kétiñ ġah yétilep.”

29 Dédim: “Méni bilmeñ méyip,

30 Yoq kılçe bestimde eyip.
 31 Ger vesliñiz bolsa nésip,
 32 Méñip çidaymen ömilep.”

33 Dédi: “Çüşenmey gepni siz,
 34 Kaymuqtiñizgu zepmu siz.
 35 Bilmeydikensiz setni siz,
 36 Şuña yürüpsiz temtirep.

37 Undağ visalni emdi siz
 38 Tapmağğa aciz bonda siz.
 39 Nelerde qalğan bende siz,
 40 Bu sodidin yoq sizge nep.

41 Bu çağda herbir peytte biz
 42 İştá sinaymiz merdni biz.
 43 Qandağ öteysiz şertni siz
 44 Bir ömilep, bir temtilep?

45 Oylañ, zamañga sep séliñ,
 46 Égizni çayqap gep kıliñ.
 47 Uşbu tayaqtin nep éliñ,
 48 Eceb emes ketse yölep.

49 Bu bir quruğ tal bolsimu,
 50 Qasañ ulağğa qamça bu.
 51 Qariğuga bolğay yolçi bu,
 52 Her çamdimini belgilep.

53 Ağzim tuvaqlandi şu an,
 54 Terge çömüldüm şu haman.
 55 Boldum yolumğa men ravan,

56 Mañdim özümni cimilep.

57 Dédim özümge şunda men:

58 Rast, nede qalğan bende men?!

59 Tüz yolğa çamday emdi men,

60 Yürmey tola ézip, ténep.

61 Yol taptim ahir “yolçı”din,

62 Hoşumğa keldim qamçıdin.

63 Gül termisem ter-ünçidin,

64 Yoqken maña héç yahşı gep.

1959-1961 yillar, Turpan-Gulca.

(112) Su Keldi

1 Taş oyup, östeñ kézip su ekelduk

2 Taqlardin yer tektidin, bulaklardin.

3 Tebi’et tilsimini teslim qilip,

4 Ötmekte ömlük yoli sinaqlardin.

5 Turpanniñ çakildigan teşnasiga

6 Quyuldi zumret ékim şavkun sélip.

7 Oyğandi talay deşter uyqusidin,

8 Uyquğa emes, belki suğa qénip.

9 Küldi yer, küldi étiz, küldi bağlar,

10 Sim boylap östeñlerdin çıktı yultuz.

11 Köz tikip bu karamet sehnisige,

12 Ésimge kélip qaldi kona bir söz:

13 Ötkenmiş “karametlik” bir evliya,

14 Bu yurttin köñli rencip okup epsun.

15 Qolini tetür örüp qağaptimiş:

16 “Astiñ köl,
17 Üstün çöl bolup ötüp ketsun!”

18 Rast bolsa evliyaniñ ötkenliki,
19 Rast bolsa evliyaniñ beddu’asi;
20 Rast bolsa beddu’ani qabul etküç,
21 Némidu şumluq tilep muddi’asi?

22 Rast bolsa şu evliya, körsün bugün,
23 Devrimiz qudritige néme derkin?
24 Biz külsek aşu yalğan rivayetke,
25 Kimlerdu durut oqup turar belkim.

26 Epsunlar, beddu’alar, evliyalar
27 Nadanliq, erksizlik yadnamisi.
28 Şuñlaşqa bir tamçe su içmek üçün
29 Töküldi elniñ tümen durdanisi.

30 Ömürlük teşnaliqi bir qanmidi
31 Qazsimu qançe Perhat qançe Bistun.
32 Emdiçu, zamanimiz qudritidin
33 Qilduq biz tilsimlarni astin-üstün.

34 Su keldi, şérin keldi qoşaq éytip,
35 Cimiqtı çañqakliqniñ peryadliri.
36 Karamet açquçidur azad emgek,
37 Evliya zamanimiz Perhatliri.

1960 yil May, Turpan.

(113) Yéñi Yil Tuygusi

1 Hoşlişip kona yil karvini,
2 Köründi cilvilik yil béşi.

3 Salalmas bizni héç vehimige.

4 Yillarniň ketmişi, kelmişi.

5 Çünki biz zamanniň küçidin

6 Mol ünüm tuğdurup waqittin,

7 Koş-koşlap marcanlar taķiduk

8 Yillarniň boyniğa yaķuttin.

9 Waķitlar ötkençe, zamanmu

10 Ötidu yéñiniň emrige.

11 Biz talik bolgaçķa yéñiğa,

12 Çüşmeymiz koniraş vehimige.

13 Biz yéñi dunyaniň ceñçisi,

14 Waķitlar ötkençe yéñirip;

15 Kurimiz ķatmuķat yéñini,

16 Putlaşķan konini yimirip.

17 Örleymiz menzilni ķiskartip,

18 Dahimiz keynidin sep tartip,

19 Kelsimu toşķunlar tağ bolup,

20 Turmaymiz eyminip, tep tartip.

21 Kün sanap, ay sanap, yil sanap,

22 Vayim yep ömürniň çekidin;

23 Kayguğa çöküşke waķit yok

24 Ensirep saķalniň éķidin.

25 Mubada köz yumsaķ birimiz,

26 Kökreķni ķeriymiz miñimiz.

27 Koniraş, ķeriş yok biz üçün,

28 Būgünmu, etimu yéñi biz.

29 Səpimiz üzölmes meňgüge,
 30 Qadirmiz bu yolda hemmige.
 31 Törelgen bizniñ sep gelibige,
 32 Çünki biz yéñi biz, yéñimiz.

1960 yıl Dékabr, Ürümçi.

(114) Keldim

1 Qedirdan yəzam gülşinim,
 2 Méhriñdin keldim yol élip.
 3 Ekeldi méni qoynuñğa
 4 Boynumğa méhriñ qol sélip.

5 Kelmidim saña hevestin,
 6 Séginip saye-salkinni.
 7 Kelmidim saña yük bolup,
 8 Kötürüp quruq turqumni.

9 Keldim men, yəzam, sen üçün,
 10 Devrimniñ uli sende dep.
 11 Keldim men, yəzam, ceñ üçün,
 12 Qoynuñni sepniñ aldida dep.

13 Qoynuñğa quruq kelmidim
 14 Tökimen saña barimni.
 15 Rehmitiñ üçün bir ömür
 16 Tökimen halal terimni.

17 Şu septe menmu ceñ qilip,
 18 Raslaymen tağdek çeş-ħaman.
 19 Beriketlik nazu-némettin
 20 Açımen elge dastiħan.

1961 yil.

(115) Ötkel

- 1 Biz bu menzilge kelduk yiraqtin,
- 2 Yelkimizge égir yük artip.
- 3 Héçkim bizni ekelgini yok
- 4 Bağak yézip toyğa kıçkartip.
- 5 Kelduk özimiz tarih yolidin,
- 6 Huquş huvliğan zulmet çöolidin
- 7 Beht bégiga köyüp, iç tartip.
- 8 Sinalmığan yollarni bésip,
- 9 Davan éşip yolni kıskartip.
- 10 Biz bu menzilge kelduk yiraqtin,
- 11 Lepilditip Lénin tuğini,
- 12 Sepler tüzüp qedim şerqtin.
- 13 Sanisaq,
- 14 Bu kızil yürüşniñ
- 15 Yéşi emdi aşti kıriqtin.
- 16 Biraq biz yükni alduk néridin
- 17 Buniñdin neççe uzun tarihtin.
- 18 Atlar oruq,
- 19 Yollar öre idi.
- 20 Sansız külpet yolni toridi.
- 21 Qanlar içide üzduk talay yıl,
- 22 Qançe löciler artqa söridi.
- 23 Boy bermiduk,
- 24 Çünkü yürekte
- 25 Parlaq menzilge işenç zor idi.
- 26 Ötkel aştuq deştlerni kézip,

27 Yüguñ bolup tañni gölitip.
 28 Ceñ negmisi çıktı evcige,
 29 Çuğan salduğ veten boylitip.
 30 Yétip kelduğ muşu menzilge
 31 Tulparlarni çépip oynitip.
 32 Boran bolup bulutni qoğlap,
 33 Çolpan bolup tañni oyğitip.

34 Tañ oyğandi,
 35 Şerq süzüldi.
 36 Dozihi zulmetke yetti kıyamet.
 37 Şu zulmetniñ harabisida
 38 Cevlan kılip kızıl karamet,
 39 Veyranilerniñ avat binasi
 40 Kuyastek çaķnap kötürdi kamet.

41 Bu behtniñ ayem-harpisi,
 42 Gülimizniñ porek-ğunçisi.
 43 Bu harpiniñ dastiğininida
 44 Sunulğan camniñ téhi tuncisi.
 45 Birak kedrige yetkenler üçün,
 46 Esirler çañķap ötkenler üçün,
 47 Zeher-zoķum yutķanlar üçün
 48 Déñizge teñ uniñ tamçisi.

49 Bésip öttuğ ķançe ötkelni,
 50 Hélimu biz ötkel üstide,
 51 Birak çarçaş yat vücudimizğa.
 52 Biz kılcımu tilimeymiz nep,
 53 Yalğan éytip meşukimizğa,
 54 Lap toldurup қоşukimizğa.
 55 Tola hicaymañ “Aķ Saray”lıķlar,

56 Munçe tikilip téléskop bilen
 57 Bizniñ ançikim kusurimizğa.
 58 Kasat bazar iğvaliriñiz,
 59 Çak-çak ketken petivaliriñiz
 60 Vehime salalmas koşunimizğa.
 61 Bügünkü bizde toyniñ harpisi,
 62 Hetta giya yégen çağdimu,
 63 Du'a kılıp insapiñizğa,
 64 Barmiduk hem meñgü barmaymiz
 65 Baş koyuş ölüm bosuğıñizğa...

66 Dostum, etimiz ne keder ésil!
 67 Uniñ güzel hösnidin hicil
 68 Cennetniñ hür-peri kızliri.
 69 Ene, behtimizni sözlep turuptu
 70 Külüp uniñ güzel közliri.
 71 Parlaq menzil işkida yénip,
 72 Uçup barmaқта Sumurğқа minip
 73 Kızıl Cañhul ezimetliri
 74 İnqılabniñ çevendazliri.
 75 Ur dumbaқni,
 76 Çüşsun arқidin
 77 “Hay yölen”niñ neğme-sazliri!
 78 Sözimizge ispat-dalalet,
 79 Toyimizğa ayğaq-béşaret
 80 Ötkilimizniñ şanlıқ izliri.

1961 yil Dékabr.

(116) Sétvénsongá Reddiye

Amérikiniñ bdt diki baş vekili Sétvénsón Cuñgoni yene “rehimsiz”, “tacavuzçı” dep haqaretlidi.

- Gézit heviri.

- 1 Biz töreldük
- 2 Bizge hayatlıqni rava körmigen
- 3 Kona dunyaniñ ayağ astidin,
- 4 Çidiğusiz külpet destidin,
- 5 Biz töreldük
- 6 Qatillarniñ qorşavida ,
- 7 Qiliqlarniñ bisidin.
- 8 Bombilarniñ,
- 9 Zembireklerniñ
- 10 Partiyilişidin, gümbürlişidin,
- 11 Sésik, buruhtum tütek éçidin.
- 12 Biz halayttuk
- 13 Hayatlıqqa külüp kélişni.
- 14 Lékin türduk qoşumimizni,
- 15 Körgeçke dunyağa köz açqan haman
- 16 Bizge teñlengen qanlıq qiliçni.
- 17 Kördük şu çağda
- 18 Aşu qiliçta
- 19 Uoll Stritniñ tamğisini biz.
- 20 Uoll Strit,
- 21 Ene şuniñdin
- 22 Ata düşmen dep bilgen séni biz.
- 23 Bilgen iduk
- 24 Sanisiz qurbanlarniñ qizil tirniqi
- 25 Séniñ boynuñda ikenlikini.
- 26 Bilgen iduk
- 27 Tiliñdin şeker tamğan çağdimu,

28 Hencer koyunuñda ikenlikini.

29 Şuñlaşka biz

30 Kisas ansidin dunyağa kelduk.

31 Şuñlaşka dunyağa özimiz bilen

32 Saña çeksiz nepret ekelduk.

33 Biz körüp östuk

34 Téletiniñ hürpiyişini,

35 Callat közüniñ çekçiyişini.

36 Biz añlap östuk qarğışliriñni,

37 Çışliriñniñ güçurlişini.

38 Şuña yolatmiduk vucudimizğa

39 Sendin insap-şepket kütüşni.

40 He, şuñlaşka

41 Bir qolda ketmen ya qelem tutsaq,

42 Ögenduk bir qolda miltik tutuşni.

43 Sen dégendek,

44 Bizniñ bağrimiz

45 Körüngini rast saña taş bolup.

46 Biraq bağrimizni şundak qaturğan

47 Sen emesmu taş-muşta yağdurup.

48 Qanlıq tıgliriñ koyunuñda tursa,

49 Biz saña qandak qucaq kériymiz?

50 Şumluk ünüp tursa iziñdin,

51 Şumpenlik homiyip tursa közüñdin,

52 Biz saña qandak méhr bérimiz?

53 Biz halayttuk

54 Tankilardin traktor yasap

55 Ve qiliçtin orgaq soquşni.

56 Biraq,

- 57 Sen ƙan içip dendigen callat
 58 Yaliñaçlap tursañ ƙiliçni;
 59 “Ƙel, beslişip orma orayli” dep,
 60 Halimaymiz uniñ bisiga
 61 Béşimizni tutup bərişni.
 62 Biz bilip turup yavuz peyliñni,
 63 Nemişka ečilni ƙilimiz teslim
 64 Nadanliƙƙa saña işençke?
 65 Yaƙ,
 66 Tariħ aldida gunahkar bolup,
 67 Tilimizni ögitelmeymiz
 68 Sendin adalet, şepƙet tileşke!
- 69 Bizniñ ƙelbimiz tolğan lipmulip
 70 Tinçliƙƙa muhebbet bilen.
 71 Tinçliƙ téhi ƙorşavda tursa,
 72 Salağa çüşüp ħeter-ħevp bilen;
 73 Özimizni,
 74 İnsaniyetni
 75 Aldiyalmaymiz ƙuruƙ gep bilen.
 76 Apettin asraymiz tinçliƙni biz,
 77 Küreş sépide taƙabil turup,
 78 Saña ƙarşı öç, nepret bilen.
 79 Meyli, bizni sen ƙançe ƙarğığın,
 80 Meyli, ƙançe çaçlığın töhmet,
 81 Çöçütelmes bu bizni ƙılçe,
 82 Tuğduralmas tirnaƙçe hesret.
 83 Biraƙ,
 84 Maħtiğiniñ hemmidin dehşet.
 85 Şuñlaşka biz başka yol élip,
 86 Séniñ rayiñğa ƙarşı iş ƙilip,
 87 Tinçliƙ söyler insaniyettin

88 Alimiz rehmet.

89 Muhebbet, nepret-bizge қош ҳисlet,

90 Lékin saña ҳas nepret-қehrimiz.

91 Saña қарши ашу neprettin

92 Tinçliқniñ gülistaniға

93 Siñip baridu ecir-behrimiz.

94 Ölçinidu şu nepret bilen

95 Yéñi dunyani,

96 Azadliқniñ teşnaliriға

97 Bizniñ semimiy, қоңқur méhrimiz...

1961 yil Dékabr, Ürümqi.

(117) Biz Eslimizniñ Çin Tömürliri

1 Kapitalizm kiçik vaқitida

2 Körüngen idi siliқ-sipaye.

3 Biraқ uniñ mekkarliқiға

4 Tebessumi salғanti saye.

5 Kapitalizm kiçik vaқitida

6 Tutmiған idi қoliға қамча.

7 Kéyin ösüp boldi қарақçi,

8 Қoliға élip miltiқ, tapanча.

9 U sözleydu Abram Lénkolndin¹⁸,

10 Biraқ tiğidin öksümeysu қan.

11 Vatikanda¹⁹ u, papaniñ piri

12 Ve Mekkiye oқuydu Қuran.

13 Atap özini séhiy, keñ alқан,

¹⁸ Abram Lénkoln (1809-1868) AҚŞniñ burju'a démokrat siyasetçisi. Nigirlarni қul қiliş tüzümige қарши nam çıkargan қişi. Kéyin u қuldarlar teripidin öltürülgen.

¹⁹ Vatikan – rim papasiniñ hökümranlıқidiki şehir.

14 “Şepket” tonini kılıdu kalkan.
 15 Boyuñdek altun berseñmu, saña
 16 Rava körsem bir oçum talқан.

17 U ündigen “cennet-béhiş”tin
 18 Tepti kélidu mudhiş dozañniñ.
 19 Tinçliққа bergen vedisi
 20 Zenciridur қanlıқ azabniñ.

21 Tili astida tili bar uniñ,
 22 Biraқ rast gepke tegmes çolisi.
 23 Goya yette baş yalmavuz özi,
 24 Deydu u қanni “iştey dorisi”.

25 Üzseñ uniñ alte béşini,
 26 Bir béşimu yanmas peylidin.
 27 Biҳudluқdur aña dem bériş,
 28 Қoғliғulуқ қаçsa keynidin.

29 Devet қilmañ, Bélgirad popi,
 30 Қуақ ас деп бизni yavuzға.
 31 Bundaқ petiva yézilған emes
 32 Bizniñ muқeddes kitabimizға.

33 Ötüvatsaқ bir seyyaride,
 34 Şu yavuz bilen esirdaş bolup;
 35 Hevp-heterni көrmeske sélip,
 36 Yaşas ölüm biҳud-mest bolup.

37 U yavuzniñ zeherlik қeni
 38 Қоşulmaydu zadi biz bilen.
 39 Uni қуақлаş sizniñ kespiñiz,

40 Bu resvaliķ ketsun siz bilen.

41 Lékin sépi bilgen burunla

42 Şum yavuzniñ tégi-tektini.

43 Ğapil bolsaķ şu'an "Aķ Saray"

44 Béşimizģa ķurar teĥtini.

45 Teme ķilip küreşsiz aram,

46 Başni tiķip aldām Ĥalitģa;

47 Yaşıyalmaymız gunahkar bolup,

48 Ķara yüz bolup tariķ aldida.

49 Biz esrimizniñ ĥin tömürliri,

50 Azduralmas bizni ézitķu.

51 Meĥtumsula ķorşavda tursa,

52 Asmaymız ķiliķni herģiz ķozuķķa.

1961-1962 yillar.

(118) "Asasen"niñ Şikayiti

1 Evladdardin evladdarģa ķalģan men,

2 Bir menide ĥilmuĥil nam alģan men.

3 Ya milletlik, ya sinipliķ ĥékim yoķ,

4 Adem üçün ortaķ nésip bolģan men.

5 Kezdim, kördüm talay tariķ, ķismetni,

6 Her kim mańa tańdi her ĥil ĥizmetni,

7 Vezipem şu: perķ bilen nisbetni

8 Ayriş üçün, ölĥeş üçün mizan men.

9 Gahi üstte, gahi ĥaĥda peste men,

10 Gahi yahşı, gahi ĥaĥda eski men,

11 Rastĥillarģa mizan bolsam rastĥi men,

12 Yalğançılar işletkende yalğan men.

13 Bek horlandim yalğançılar destide,

14 İşletkende ular rezil keştige,

15 Töhma bolup çıkip hekniñ üstige,

16 Ademlerni kaymuqturğan tuman men.

17 Hiyligerler hekiqettin urup lap,

18 Bazar tapti her yan çéçip pusurlap,

19 Şu mekkarğa çapan boldum Hızir bab,

20 Ölimani éziqturğan şeytan men.

21 Tekti qatıl, kıyapiti méhriban,

22 Yalğanlardin tévip bolup içti qan,

23 Ğapil insan sezmey uni berdi can,

24 U qatılni körsetkeçke Lokman men.

25 Çaşqanlarğa “ağimihan” dep nam bérıp,

26 “Şaniyaz”ni uhlıgın dep dem bérıp,

27 U oyğansa, yer astidin yol bérıp,

28 Köp çaşqanni saklap qaldim aman men.

29 Rencişlirim köp bolsimu ötmüştin,

30 Qalğınım yok heq cayimni tapmastin,

31 Tunci kétim hekiqetçi Markstin

32 Eñ mukemmel ipademni tapqan men.

33 Şereplik men, Marksçılar ilkide

34 Mizan boldum heq-nahekniñ perkıge,

35 Marksçılar yeñgen elde, ölkide

36 Bolalmaymen naheqlikçe qorğan men.

37 Şundaķ adil baha bolup turmuşķa,
 38 Şerep tapsam, ķalmay uyat-nomusķa,
 39 Men şadlanmay bu şerepke némişķa,
 40 Deymen şuńa: bu şerepke ķurban men.

41 Şundaķtimu gahi buluń-puçķaķta,
 42 Çiķip keldim héç orunsiz Peştakķa,
 43 Yoķalmastin bu heķsizliķ héç vaķta,
 44 Azad boldum déyelmeymen tamam men.

45 Teķtke çiķip bu elde heķ-adalet,
 46 Yalģançilik sanalsimu cinayet,
 47 Bezi çağda, bezi cayda talay ret
 48 Yalģançığa bolup keldim ķalkān men.

49 Bezi yalģan doklatlarga toķuldum,
 50 Utuķlarga nisbet bolup sunuldu,
 51 Yukiriģa bezen şundaķ tonuldu,
 52 Heķiķette utuķ emes, nuķsan men.

53 Bezi meclis bek davrańliķ éçildi,
 54 Ķarimaķķa nurgun tũģũn yéşildi,
 55 Bu “neķ iş”ķa ménin tamģam bésildi,
 56 Neķ iş emes, belki ķuruķ çuķan men.

57 Yalģançiniń vedisiniń sani yoķ,
 58 Képillikke meni tartip hali yoķ,
 59 Sürüştürseń, neticiniń tayini yoķ,
 60 Ağzi bilen şeher alģan palvan men.

61 Bezi çağda sorulmıģan ĥamandin,
 62 Gep açķanda buģday bilen samandin,

63 Baha boldum neķ buğdayğa yalgandin,
64 Heķikette buğday emes, saman men.

65 Arılaşķanda yalğançılar zavutķa,
66 Çıķıp ketti talay ruda nabutķa,
67 Méni salmaķ ķildi yene polatķa,
68 Heķiketden polat emes, daşķal men.

69 Yalğançılar arılaşķanda sodıģa,
70 Yalgandinla salmaķ bolup paydıģa,
71 Nomus ķilmay bardim merkez aldıģa,
72 Sürüştürseñ payda emes, ziyan men.

73 Yalğançılar arılaşķanda ilimge,
74 Tetķikati barmastinla yérimgé,
75 Davan éşip yettuķ deydu menzilge,
76 Heķikette éşilmıģan davan men.

77 Bezi çağda binep işķa başlamçı,
78 Derya başlap kelduķ dégen davrañçı,
79 Heķikette içelmıģen bir tamçe,
80 “Havançıda su yençıģen işķan” men.

81 Sözlep kelsem mundaķ işlar héli bar,
82 Héli işta yalğançınıñ ķoli bar,
83 Tumşuķıģa yep tursimu hélıma,
84 Saķaytışķa bolup keldim derman men.

85 Méni sétip can baķtı köp yalğançı,
86 U kim déseñ, ķorķunçaķ hem aldamçı,
87 Byurokrat.lar bol-di aña tayançı,
88 Şuniñ üçün boldum héli betnam men.

89 Bu işlardin kelgen ziyan az emes,
 90 Körmigen köz uni, adil köz emes,
 91 Şuña deymen: menmu emdi razi emes
 92 Heķ cayimni tögel tapmay çapsan men.

93 Az bolmidi yalğançiniñ elimi,
 94 Yetken cayda uniñ rezil ķedimi,
 95 Bolmiğanda Mavcuşiniñ telimi,
 96 Ĥarlinattim buniñdinmu yaman men.

97 Barikallar Mavcuşiniñ pemige,
 98 Dekke berdi yalğançilik vehmige.
 99 Emdi asan çıķalmas u sehnige,
 100 Yalğançığa emes erkin meydan men.

101 Tekşürüñlar ötken işni sinçilap,
 102 Men yalğanğa niķab boldum ķançilap,
 103 Méni bozek ķilğanlarni ķamçilap
 104 Tuncuķturuñ, ķilay erkin ĥendan men.

105 Mana, heķniñ adil ĥésab kitabi,
 106 Yalğançini titretmekte gunahi,
 107 Yalğan bolsam burun uniñ niķabi,
 108 Emdi ķilmiş gunahiğa mizan men.

1962 yil Yanvar-Mart, Ürümçi.

(119) Urçuķ Batur

1 Şundaķ söz bar
 2 (Konidin ķalğan):
 3 “Leķem koyuş Ĥizirniñ işi.”
 4 Tova, Ĥizir ĥuddi Uyğurdek,

5 Uyğurlarda az leğemsiz kişi.

6 Hızır dégen epsane çöçek,

7 Uni yasığan adem hıyali.

8 Birağ köp vaqıtta leğem ademniñ

9 Bolup qalidu nami'emali.

10 İsmi-cismi tursimu ayrip

11 Bu séhtiki barçe ademni,

12 Heyran bolup deysiz:

13 “Némişka

14 Urçuq Batur” deydu Patemni?”

15 Cuğı kiçik bolğaça uniñ,

16 Asağa çüşmidi zavutқа kiriş.

17 “Qandaq yarsun, dégen beziler,

18 Tursa boyi töt gériç!”

19 Mana, üç yil ötti aridin,

20 Boyi yene huddi şu péti.

21 Birağ untulup emdi “töt gériş”,

22 “Urçuq Batur”ğa aylandi éti.

23 İkki yilda işçi ataldi

24 “Şagirt” atlıq ötkelni bésip.

25 Séh içide kızıl tuğ boldi

26 Miñ urçuқта inçike éşip.

27 Ene qarañ, uniñ ilkide

28 Sayrap turidu bir cüp destigah.

29 Şuña emdi kemsitiş, guman

30 Dessilip qaldi uniñ astida.

31 Bir miñ urçuq-ikki destigah
 32 Üç aylınış-yérım çağırım.
 33 Ohşatqınıñda uni frontqa,
 34 Komandiriğa deysen: apirin!

35 “Kañçe esker bar bu frontta?” dep
 36 So’al qoysaq komandiriğa,
 37 Urçuq Batur cavab béridu:
 38 “Özüm bilen bir miñ biri bar.”

39 Bizge melum, yaqşı komandir
 40 Köridü özini ceñçi bilen teñ.
 41 Şuña u dana,
 42 Şuña u küçlük,
 43 Şuña yéñidu u başlığan ceñ.

44 Destigahniñ yénida cimcit
 45 Birdin sanduq turidu haman.
 46 Lékin açqanda töt sa’ette bir,
 47 Tekşürgüçi bolidu heyran.

48 Aşu sanduq éçilğan vaqıtta
 49 Tolğan bolsa içige pahta,
 50 Bu elvette braktin belge,
 51 Yoşuralmas uni héç sahta.

52 Bu uyat iş,
 53 Lékin uniñdin
 54 Urçuq Batur qaliy her küni.
 55 Uniñ sanduqi quruq turidu
 56 Benzide bir açsañmu uni.

57 Şuña deydu beziler: “bizmu
 58 Urçuk Baturdek işlisek mezmur,
 59 Şu sandukça ketken emgektin
 60 Neççe zavut bolatti mevcut...”

61 Toxumiçi kız arzu kılidu
 62 Urçuk Batur égirgen yipni.
 63 Şundağ yiptin toxusa bu kız,
 64 Huddi pañçu kılidu çitni.

65 Avutidu aşundağ rehtler
 66 Tekşürgüçi kızniñ işini.
 67 Rehttin kusur tapalmıgacha,
 68 Upratmaydu kérindişini.

69 Deydu ular rehtke zoqlinip:
 70 Neme dégen çiraylıq, sipta!
 71 Toxulğandek goya bu rehtler
 72 Urçuk Batur égirgen yipta.

73 Şundağ rehttin alğan kişiler
 74 Ayimastin sanaydu pulni.
 75 Meyli, kaççe kımmet bolsimu,
 76 İzdep tapidu usta seypuñni.

77 Seypuñ ustam rehtni kedirlep,
 78 Razi kılidu hünerde séni.
 79 “Gül üstige gül boldi rast” dep,
 80 Heves bilen kiyisen uni.

81 Aşu rehtler bizniñ zavuttin

82 Çıkkan (neççe çécendin - séhtin).

83 Yaraldi uniñ ésil ülgisi

84 Urçuk Batur égirgen yiptin.

85 Peñirlinidu ata-anılar:

86 Urçuk Baturdek bolsa kız bala.

87 Menmu zoqlinip deymen:

88 Şu kızğa

89 Kaysi behtlik yigit cüp bolar?...

1962 yil, Ürümçi.

(120) ...laşturup

(Bir sékritarniñ ağızidin)

1 Çüşekigendek,

2 Etki işni

3 Bügünki işka arılaşturup,

4 Eceb telvilik qılğan ikenmiz

5 Qalaymıkan” omumlaşturup.

6 Közge ilmay qanuniyetni,

7 Qoqlışıp hıyalıy şérin niyetni,

8 Çaqlımastin imkaniyetni,

9 Aldaptimiz özimiznimu

10 Teñminenni çokumlaşturup.

11 Eza kadirğa işinidu dep,

12 İşense çigiş yéşilidu dep,

13 Baylıqqa baylıq qoşilidu dep,

14 Qılduq ularni bargançe bizar,

15 Şeñslerge nep bermeydiğan

16 “Omumiy iş” orunlaşturup.

17 Üstün idi helkniñ geyriti,
 18 Adil bolmidi teksim kısmiti.
 19 Hata başkurup,
 20 Koyduq özimiz
 21 Uşşuqlarni aqnançi kılıp,
 22 İşçanlarni horunlaşturup.

23 Nadanlıqımız obdanla çandi,
 24 Burnimizğa su kirdi emdi,
 25 Kelbimizge yéni dit kondi.
 26 Koymaylı emdi nadanlık kılıp,
 27 Şérin nersini zoqumlaşturup.

1962 yil.

(121) Vetén Heqkıde Gezel

1 Can anam, canan anam Cuñgo, uniñ perzendi men,
 2 Méhrige cisimim bilen, işkim bilen peyvende men.

3 Kelbimizniñ meş'ili Kompartiye başlamçimiz,
 4 Toy bilip at salimen u başlığan her ceñge men.

5 Şu kuyaşlıq devrimizdin tapti el çoñ şan-şerep,
 6 İptiharım şu zamanga küyçi men, sazende men.

7 Şu muhebbetsiz, şu meş'elsiz, şerepsiz bir minut
 8 Yaşısam cennetimu, deymen “dozañka bende men”.

9 Tarihim bar şanu şevketlik şu tupraq kamusi,
 10 Miñ kitablık ders alarmen her varaq körgende men.

11 Şu uluğ tarihğa varis bolmisam ömrüm boyı,
 12 Ölginim miñ yañşı, bolğandin tirik şermende men.

13 Ana toprak topisi goya közüme tutiya,

14 Çölde yürsem özümni sezimen gülşende men.

15 Suliri abihayat, kevser hicalet aldida,

16 Ne için muhtac bolay, huştar bolay zemzemge men.

17 Nege barsam öz anam köynida men, ögey emes,

18 Meyli Hıten, meyli Enşen, meyli Teyhanşende men.

19 Özge yurtta şahı ton içre korunğan tenlirim

20 Öz elimde yayrıgay kiysem kulahu cende men.

21 Menidaş kehrige kehrim, külkisi külkem meniñ,

22 Kaysı gemde bolsam u, menmu haman şu gemde men.

23 Sancılarmen tiğ bolup kimki uniñğa kılsa kest,

24 Dostığa dostlarçe herdem bolimen hemdemde men.

25 Rahiti turmaq, capalıq peytimu rahet maña,

26 Datlısam rahet ara tuz kor bolup ölmemdimen.

27 Koyıkapka karşı mañğan pehlivan oğı turup,

28 Kutrığan tetür kuyunlar noķusa tevremdimen!

29 Behti külmekte vetenniñ, etimiz andın güzel,

30 Tursa u bergen közüm, şu etini körmemdimen.

31 Öz nesivemdek kuçaklaymen şu beht renasini,

32 Asrıgaçça menmu cutlardin uni meymemde men.

33 Şu visaldin rişte üzgenlerni uçratsam şu çağ,

34 N me der, iğvasini salsam y zige ŗunda men.

35 Beğhtiyar men “m hriban oğlum” d se m ni anam,
36 Tap kudekmen bundin artu   aysi beğtni emdi men!

37 Bir  m r bağrida ter t ksem, uni  ilsam riza,
38 Ne imiŗdur bir  m r, milyon  m r Ėursende men.

39  lmidi de lar m ni,  lsemmu yatsam k z yumup,
40 Ŗu ana tuprakta   zil an eziz  ebremde men.

41 Y kligin y kni ana, men ta  urul an tulpiri ,
42 Sen    n y kleŗke razi ta nimu yelkemge men.

43 Bar    n sen menmu bar, sensiz hayatim yok m ni ,
44   nki menmu sen bilen bir canda men, bir tende men.

1962 yil May,  r m i.

(122) Ce  ini  Bağri

1 Bir top ce  i  tti melidin,
2 P t n mele  ıktu  aldı a.
3  u aklıdu  muhebbet bilen
4 Bağrimizni y  ip bağri a.

5 N man e issik ce  ini  bağri,
6 N me Ėislet bar uni  bağrida?
7 Ŗu so’al a cavab b rimen,
8 Ŗ ’irimmu muŗu toğrida.

9 Bizni  ce  i elni  bağrini
10 Asraŗ    n yanmay ar i a;
11  z bağrini aŗu bağrini

12 Kalkan kılğan düşmen oqıǵa.

13 Aşu hislet ezeldin béri

14 Bizniñ qoşunniñ udum desturi.

15 Uniñ nami şanlıq Céfañcün

16 Kızıl Cuñgoniñ kızıl eskiri.

17 Düşmen uqi tursimu yéǵıp,

18 U haman alǵa kökre kériydu.

19 “Néme hislet bar baǵrıñda” déseñ,

20 U mundaq dep cavab béridu:

21 “Ana veten östürdi bizni

22 Öz baǵrıǵa bésip quçaqlap.

23 Baǵrimizni qıldı ǵañ-polat,

24 Öz méhriniñ otida tavlap.”

1962 yil.

(123) Levleriñni Şu Üzümgé Oǵsattım

1 Oǵsaydiken désem léviñni

2 Mey baǵlıǵan yaqut üzümge,

3 Rencip yürme yene, baǵven kız,

4 Başqa mene bérıp sözümge.

5 Ésiñdimu, bultur yazda biz

6 Şu baraksan barańǵa kirip,

7 Şu üzümdin huzurlinip yep,

8 Mahtividuq zoqimiz kélip.

9 Sen şu çağda dédiñ: “ésenge

10 Buniñdinmu pişidu tatlıq.”

11 Boldi bu söz huddi vedeñniñ

12 Tentenisige çilligan tekliq.

13 Kirduk bugün baraňga yene
 14 Çömkep aldi bizni baraksan.
 15 Herbir sapaş misali Hüker,
 16 Baraň goya yapyéşil asman.

17 Şervetke tolğan üzümlerni yep,
 18 Zoşum bilen kadaldım saňa.
 19 Ésil iken kızıl sayvisi,
 20 Levleriňni oşşattım şuňa.

21 Bar méhriňni tökken ikensen
 22 Aşu vede, aşu söz üçün.
 23 Bildim, “sözi şérin” dégen gep
 24 Çıkkān iken sendek kız üçün.

25 Şu méhriňdin şervet yétildi,
 26 Méhriň deslep léviňdin tamdi...
 27 Bağven kızi, balniň anisi,
 28 Çüşengensen sözümni emdi.

1962 yıl Avgust, Turpan.

(124) Buylukniň Toyi

1 Kimhab kiyip, tebi’etniň hösni özgerdi,
 2 Öz peslige növet élip altun köz keldi.
 3 Şérin üzüm şerbet bağlap, kıyamğa yetti,
 4 Şu künlerde üzümzarda toy bolup ketti.
 5 Aşu toyda menmu şerbet kanini kördüm,
 6 “Buyluk” atlık abinavat camini kördüm.
 7 Déñiz deysen çeksiz ketken yapyéşil bağı,
 8 Çaňga-çaňga göher deysen miğ-miğ sapaşni.
 9 Tañzilarda putniň uçı sıkqudek cay yok,

10 Kızlar deydu: “sévetlerni keyerge koyduk?”

11 “Ėem yémeñlar! Deydu bovay, meğrur vaqti çağ,

12 Ėenimet bu bizge kelgen, ‘talkan tökti çağ’...”

13 Tarlık kılıp çüncilerge çünce kêtildi.

14 Asma tiken kat-kat şérin şerbet yépindi.

15 Bağven huşal oğşidi dep zepmu hosulum,

16 Deydu: “Ėéni, halıgançe yeñlar, dostlurum!”

17 Yégen çağda yaqut reñlik “şildir şeker”²⁰din,

18 Minnetdarmiz bağven tökken ünçidek terdin.

1962 yil Séntebr.

(125) Vetinim Şundağ Cavab Béridu

1 Tiñirkaş,

2 Temtireş

3 Bizge şunçe yat

4 Herkañçe müşkül so’al aldida.

5 Biz kaysi so’aldin kécip

6 Ve kaçan

7 Özimizni alğan daldığa?

8 Biz

9 Kıaslarğa miraşor bolup,

10 Ėezep tolgıkidin tuğulğan evlad.

11 Biz añlap östuğ talay dastanni,

12 Ėulıķımızniñ tüvide téhi

13 Biçare bovaylar tovliğan peryad.

14 Biz nimcan bolup

15 Rezil Ėusravniñ zeher tigidin,

16 İkkinçi kêtım törelgen Perhad.

17 Tariħka karañlar,

²⁰ Turpan terepte üzüm toğrilıķ “anisi labdur ĥotun, balisi şildir şeker” dégen tépişķan bar.

18 U çağda düşmen goya tağ idi,
 19 Biz uniñ aldida tırnaqçe iduq.
 20 Meyli,
 21 Bizni közge ilsun-ilmisun,
 22 Biraq biz uni
 23 Yer bilen yeksan qılmaqçı iduq.

24 İşenç
 25 Biz üçün huddi can idi.
 26 Çıdam, geyret
 27 Birinçi yaraq.
 28 Küreşniñ keskin imtihanida,
 29 Biz tapqan galib cavab aldida
 30 Örüldi qançe tosalgu, soraq.
 31 Biz yiñne bilen quduqlar qezip,
 32 Cotu bilen aqdurup tağni,
 33 Bina qilduq zulmet çölide
 34 Azadlıq gülni eçilgan bağni.
 35 Sep seliñlar izlirimizga,
 36 Şundaq başlangan bizdiki hayat:
 37 Bizniñ kapitan
 38 Bélikçiniñ kemişide tuğulgan idi,
 39 U bugün milyonlar qelbide mayak.
 40 Birinçi ceñçi sepke turğanda,
 41 Qarimaqqa addiy bir aşpez,
 42 Lékin u bir qoşunniñ béşi.
 43 Çeydu bilen miltıqni yeñduq
 44 Ve teñ kelduq yüzge bir kişi.
 45 Kim bilmeydu,
 46 Bulaqlardan başlangan idi
 47 Vetén boylap yamrıgan dolğun
 48 Ciñgañşenniñ qaynam örkişi.

49 Dehşetlik kıstañda,
 50 Çatqal davanda
 51 İzliri qaldı éğir seperniñ.
 52 Yen'en tağlirida,
 53 Akoplririda
 54 Biz emesmu boynini kesken
 55 Qapsap kelgen yavuz heterniñ.
 56 Biz emesmu gemidin çıqıp,
 57 Peştaklarğa kızıl tuğ tikken.
 58 Biz emesmu yaratqıçısı
 59 Vetenni quçqan şanlıq zeperniñ!

60 Qanlar, yaşlar...
 61 Ketmide zaye!
 62 Ceñgivar naşığı ilhamçı boldı
 63 Bovaylarniñ peryadi, ahi.
 64 Tilğa kirgen kısas-intıqam
 65 Yañridi munberde galib küy bolup,
 66 Cakarlanğanda dahi hitabi.
 67 Del şu küni
 68 "Aq öy" töride
 69 Pütüldi şermende Musibetname
 70 Açésonniñ Aq Taş kitabı.

71 Bügün yéni Cuñgo kirdi on üçke,
 72 U küreş bilen tuğulğan idi.
 73 Yatqandimu galib idi boşükte.
 74 Bügün hemmimiz yéni Lin Zéşüy,
 75 Ölüm biz üçün
 76 Kañ boğuzida epyun tartmaq,
 77 Yaki çöçüp mökmek töşükke.

- 78 U'él Strit şümpen ordisi!
 79 U bizge ata düşmen bolidu.
 80 “Peylidin yandi u” deydikenmiz biz
 81 Asman yer
 82 Ve yer asman bolidu.
 83 Dunyada bolmas mundağ tesadip,
 84 U kandağ dervişken biz bilmeydiğan?!
 85 Biz eħmek emes
 86 Yolvasniñ égiz hé caytkinini körüp,
 87 “U bizge küldi” deydiğan!

 88 U bir qolida zeytun şehini tutup,
 89 Héciyip turğini bilen,
 90 Dunya üçün goya bir vaba
 91 Pütün turğan-çütkini bilen.
 92 Uniñ bizdin yégen dekkisi
 93 Ketmisimu téhi untulup,
 94 Turudu ene biķinimizda,
 95 Cyañ Céši atlıķ kéri qatilni
 96 Quçıķida nepes aldurup.
 97 Paçaqlanğan yelkenlirini
 98 Neççe yerdin yamap tañdurup,
 99 Asmağa kôtürdi uni
 100 Quzğunlar bilen qanatlandurup.
 101 Tekebbur “Aq Saray”,
 102 Ğadayma munçe,
 103 Qorķmaymiz heyveñniñ aldida qılçe!
 104 Quzğunğa orun yok gúlşinimizde!
 105 Bulbulğa ğastur bunda gúl-ğunçe.
 106 Biz kézip qoyğanmiz yoluğğa qebre,
 107 Quruqluğta yoluñ étiklik,
 108 Besi müşkül sudin kelmikiñ,

109 Asmandimu saña yarağ betleklik.
 110 Yok resvalıktın özge nésive
 111 Sen üçün bu ölüm yolidin.
 112 İşenmiseñ,
 113 Menziliñni sorap kör, ene,
 114 “2U”niñ ceset külidin.

115 Biz ige zamanniñ ötkür közige,
 116 Nurniñ künlep yetken menzili
 117 Bolup qalmağta bizge köz yétim.
 118 Davrañ qılmağ bu hisletni biz,
 119 “Ağ Saray”,
 120 Séni qılmağ üstide
 121 Resva qılmağ yine bir qétim.
 122 Biz bugün yéñi, kızıl Cuño biz,
 123 Pervazimiz vaqıttın çapsan.
 124 Aldimizda düşmen özini
 125 Çağlisimu goyaki asman,
 126 Bolidu beribir yer bilen yeksan.

127 Nedin pütüldi bizge bu hislet,
 128 Dunyani heyretke salğan tentene?
 129 Vetinim şundağ cavab béridu,
 130 Talay so'allarni yeşkendek yine:
 131 Biz bilettuğ şunçilik éniğ
 132 Cahangirniñ yavuz peylini.
 133 Ve dunyani aram yok déduğ
 134 Tügel üzmeğ uniñ boynini.
 135 Qorqqağ qoş uniñ heyviti,
 136 Birağ u çidalmas batur qehrige.
 137 Ecel uni kütüp tursimu,
 138 Lékin öziçe kirmes qebridge.

- 139 Biz yaşıduķ, řuñlaşķa haman
 140 Ħam Ħiyaldin, ġeplettin yıraķ...
 141 Bu, tariĦniñ bergen telimi
 142 Ve Lénindin öġengen savaķ.
 143 Aşu savaķ bizniñ eķlimiz,
 144 Aşu savaķ bizniñ küçimiz.
 145 Şu savaķ bilen,
 146 Şu Ħislet bilen
 147 Kona dunyaġa képen piçimiz.
 148 Yéñi dunyaniñ beĦti pütülgen
 149 Yéñidin yéñi tariĦ açımız.

1962 yıl Séntebr, Ürümçi.

(126) Veten Bayrimıġa

- 1 Vetinim, ötti béşinñdin derd-elemler ħançımu,
 2 ZeĦmilik baġrıñda saķ yer yok idi alħançımu.
- 3 Binomus şumlar ħurup üstünñde zulmet teĦtini,
 4 Çin, halal perzentliriñni körmigen bir ħulçımu.
- 5 Çıķtı aĦir bir ħaraķçi bizge “şah” düşmenge ħul,
 6 OĦşitalmas munçe ħa’inlikni héçbir ġalçımu.
- 7 Pütü taķet aķivet, zulmet tünide tuncuķup,
 8 Bolmıġaķķa canġa aram bir nepes alġunçımu.
- 9 Üzdi ħehriñ yelkini dolķun yérip sahilséri,
 10 Çıķtı beĦtiñġe séniñ Mavcuşı atlık rolçımız.
- 11 Atti tañ tünni yérip, zulmetni ħoġlap aķivet,
 12 Çıķtı kün-aptap, bulut tosķan bilen herħançımu.

13 Pellidin pellige yetmekte kuçaqlap gelibini,
14 Yéñi ul qurmaqqa atlangan kızıl ötkünçimu.

15 Vetinim, toyuñ bugün, on üçke kirdi yaşlıķıñ,
16 Qéri yav qadir emes tosmaqqa yolni qılçimu.

17 Méve berdi qan bilen hem ter bilen tikken köçet,
18 Asrıgaçqa baǵni çin iǵlas bilen baǵvençimu.

19 Külliriñniñ hösnige teñdaş tapalmay til hicil,
20 Yapriķiñdin miñ hicil epsanivi gül-ğunçimu.

21 Vetinim, behtiñ bilen behtim éçildi teñmuteñ,
22 Yoқ maña sendin bölek sultanlıķim ultañçimu.

23 Bil, bu naǵsamni saña qelbi kızillar işķi dep,
24 Çünki bir alem quyaşni eks éter bir tamçimu.

1962 yil Sentebr.

(127) Zepername

“Mav Zéduñ tallanma eserliri”niñ 4 tomıǵa béǵışlaymen.

1 Qolumǵa aldim şu kitabni men,
2 Muqava açtim dervaza açtim.
3 Qurlarǵa yügürtüp közni bir baştin,
4 Qelbimge sürürdüm aptapni men.

5 Bundiki her höküm tariğ buyruķi,
6 Herbir söz-pikirniñ uluğ qamusı.
7 U, devrimizniñ zepernamisi,
8 İnķilabniñ kızıl bayriķi.

9 Eşu tomniñ qurliri sépi
 10 Yol açti iz bolup pellige başlap.
 11 Ve ışık açti gelibige başlap,
 12 Tolğan çağda varıki bėti.

13 Şu iş boylap talay yol kezduq,
 14 Rahet bilduq muşekketnimu.
 15 Yalañ ayağ qalğan peyttimu
 16 Özimizni şunçe bay sezduq.

17 Sa'adet üçün yangan ışık bilen
 18 Şu bayraqni çüşürmey qoldin,
 19 Şu iz bilen adaşmay yoldin,
 20 Cennetke kirduq şu ışık bilen.

21 Kumçeykum kılıp üç qara tağni,
 22 Yer-cahanni selip zilzilige,
 23 Seper başlap yéni menzilge,
 24 Lepildettuq şu kızıl tuğni.

25 Yéni ülge berduq cahanga,
 26 Bösüp ötüp qançe tosaqtin,
 27 Qançe péşkel, qançe sinaqtin,
 28 Tariğ sinidi merdni meydanda.

29 Düşmen beribir ecel damida,
 30 Aldida uniñ qebri kolaqlıq,
 31 Qançe kılsimu küni sanaqlıq,
 32 Şundaq yézilğan zepernamida.

33 Biraq düşmen-beribir düşmen,
 34 Çeçidin ta tirniğiçe.

35 Eñ ahırkı tinikiğiçe
36 Ğalcirlişip ҡutrişi cezmen.

37 Şuñlaşķa biz ğeplettin biraķ,
38 Bizge yoldaş segeklik haman.
39 Düşmen bésini üzmostin tamam,
40 Җolimizdin çüşmeydu yaraķ.

41 Җimmetke çüşti bizge bu savaķ,
42 Җanliķ çélişlar uniñ biñçini.
43 Şu savaķ bilen herbir ceñçini
44 Bahalaydu yene her sinaķ.

45 Aşu savaķ ҡızıl tuğ boldi
46 Hürlük izdigen ҡançe bozekke.
47 Şu tuğdin ot élip ular yürekke,
48 Җudriti dolķun, ҡeddi tağ boldi.

49 Şu tuğ bugün sepniñ aldida,
50 Mavcuşimiz kötürdi uni,
51 Şuña dünya ataydu uni
52 Mavcuşiniñ şanlıķ namida.

53 Şuña çeksiz ğururum-peħrim,
54 Şu uluğ insan vetendaş maña.
55 Şu uluğ insan zamandaş maña,
56 Tuğdi uni vetinim, ħelķim.

1962 yıl Öktebr.

(128) Esleş

Şa'ir L. Mutellip tuğulğanlığınıñ kırık yıllığığa bégışlaymen.

- 1 Esleymen,
- 2 Hazir méniñ hiyalim
- 3 Yigirme beş yılınıñ aldığa ketti.
- 4 U künler méniñ balılıq çégim,
- 5 Hecilep okuyttım emdila hetni.
- 6 Biraq añlığınım şunçe ésimde
- 7 Logoçavda étilğan topni.

- 8 Ésimde méniñ,
- 9 Ésimde şunçe
- 10 Eşu künlerniñ kaynam taşkını.
- 11 Ésimde méniñ
- 12 Huañhé, Çańcyañniñ қаға boyılıp,
- 13 Kısaslardek salğan şavkuni.
- 14 Ésimde méniñ
- 15 “Veten hevп-heter astida қaldi,
- 16 Қozғал! dégen Yen'en hitabi.
- 17 Del şu küni başlandi bizde
- 18 Tariһniñ yene bir yéni kitabi.

- 19 Ene şu çağda İli dolқuni
- 20 Örkeşlinip,
- 21 Her yan cuş urup,
- 22 Başlivetti yéni bir küyni
- 23 Huañhé şavkuniğa ahañdaş bolup.
- 24 Bu naһsıdin étildi yavğa
- 25 Ana vetenniñ қehri, қargışı.
- 26 Pervaz қildi aldınқа sepke
- 27 Arқа sepniñ medet, alқışı.

28 Şu yéñi naḥşa éytilğan çağda,
 29 Yañridi bir avaz zepmu cuşkunluq.
 30 Bu kim idi?
 31 Qelbi yalkunluq
 32 Şa'ir Lutun "qaynam örkışi".

33 U, bir yénip turğan ot idi,
 34 Kirsiz idi qelbi, pak idi.
 35 Tomurlirida cuş urup aqqan
 36 Cuñgo qeni şunçe sap idi.
 37 U uyqudin oyğınip turğan
 38 Şirniñ oğli arslan idi.
 39 U, köñülniñ qulıqı bilen
 40 Yoldaş Liñ Cilu bergen derstin
 41 Mavcuşini tiñşığan idi.
 42 Şuñlaşqa hayatniñ şanlıq yolini
 43 Baturlarçe başlığan idi.

44 Cor bolup yañridi uniñ naḥşisi
 45 Yoldaş Ni Ér başlığan ħorğa.
 46 Goya tiğ bolup uniñ qelimi
 47 Sancildi alvasti vehşiy qanħorğa.
 48 Qanatlinip uniñ naḥşisi,
 49 Vetenniñ qehriman ceñçilirige
 50 İlham berdi herbir nepeste.
 51 Uniñ misraliri çoğdek çeçeklep,
 52 Şanlıq küreş qurbanliriniñ
 53 Qebrilirige boldi güldeste.

54 U yaşidi köksini kérip,
 55 Yürekke téñip veten méhrini.
 56 U yaşidi şu veten üçün

57 Kalkın kılıp eziz bağırını.
 58 U yaşidi, samoraylarğa²¹,
 59 Ha'ınlarğa sancip kehrini.
 60 Şuňa uniñ kehrini, işençi
 61 Bille kazdı
 62 Baturlar bilen
 63 Gelibe küni düşmen kehrini.

64 Şu küni, pellige kadem başanda,
 65 Cuñhua élige kucaq açanda
 66 Sekkiz yillik ceñniñ gelbisi,
 67 Galcirlişip aştı heddidin
 68 Yandin kopkan yavniñ gelvisi.
 69 Ha'ınların yavuz kestidin
 70 Yene keldi qanniñ puriği.
 71 Çıktı yene kutrap cut bolup,
 72 Guvalaştı künniñ yoriği.

73 Ene şu çağda ana vetenniñ
 74 Bir parçisi meniñ ölkemde
 75 Zulmet kuyuni evcige mindi.
 76 Şu ekelgenler har-zar bolup,
 77 Koza çaqqanlar kaqaqlap küldi.
 78 Yoldaş Liñ Ciluni çanıgan kılıç
 79 Lutunniñ beşiğa teñlendi emdi.

80 Heyve kıldı callat deveylep:
 81 “Kızıl paçaq,
 82 Teslim bol maña!”
 83 Şa'ir meğrur yandurdi cavab:
 84 “Vidanimni bir cénim üçün

²¹ Samoray – şa'ir öziñiñ bezi şe'irlirida Yapon başqunçilirini eşu nam bilen atıgan.

85 Munçe erzan satmaymen saña!
 86 Samorraylarga atқан оқumni
 87 Emdi senlerniñ rezil köksünge
 88 Añırkı demgiçe atқinim atқан.
 89 Bu yolda ölmeydu,
 90 Meñgü yaşaydu,
 91 Bir emes,
 92 Bolsa miñ candin kéçip,
 93 Miñ candin қимmet mukapat tapқан!...”

94 Şu boldi uniñ añırkı sözi
 95 Ot bolup қadaldi callatқа közi.
 96 U öldi,
 97 Velékin ölmidi zadi
 98 İntiқam oti,
 99 Ümid yultuzi...

100 U yaşidi şundaқ acayip,
 101 Uniñ ömri қedirlik tariқ.
 102 U, yillargа neқ cavab berdi
 103 Cuñhua millitiniñ şenige layiқ.
 104 Uniñ élide
 105 (Méniñ élimde)
 106 Zulmetniñ yoli késildi bugün.
 107 Bovaylar yeşelmey қаңir қаһşıған
 108 Ni müşkül so'allar yeşildi bugün
 109 Behtniñ bahari yaşnidi bunda,
 110 Nurға çömülgen gül-gülistanda
 111 Uniñ gülimu éçildi bugün.
 112 U ölmeydu,
 113 Meñgü yaşaydu,
 114 Zamanlar uni söyüp tiñşaydu.

- 115 Uniñ ölmes ésil mirasi
 116 Gañ qedem bolup,
 117 Küreş sépide
 118 Biz bilen bille qedem taşlaydu.

1962 yil Noyabr, Ürümçi.

(129) Pişqedem Ceñçiniñ Nesihiti

- 1 Balam, sen yéni evladsen, törelgen merdu meydandin,
- 2 Zamanen küldi, nurlandi, yoruqtur kelgüsün andin.
- 3 Bilemsen, keldi bu nur qaysi uçqun, qaysi yalqundin,
- 4 Emes in'ami teley bu, tuyuqsız çüşken asmandin.
- 5 Uniñ tektige yetmestin yételmes qedrige héçkim,
- 6 Çüşen çoñqur oqup senmu kızil ceñname-dastandin.
- 7 Atañmu şu kızil ceñnaminiñ heqdari hem şahit,
- 8 Keçürgen sergüzeştim tamçidur bu misli okyandin.
- 9 Hayatlıqqa kélip, eqlim bilen dunyağa köz açsam,
- 10 Vetén yoqsulliri mendek iken bek har hayvandin.
- 11 Eceb ezdi qara üç tağ biri çettin bésip yaştin,
- 12 Bolaşqançe aña ikki qara tağ qistidi yandin.
- 13 Çidalmay “dad” dése derdmen zulumdin örtinip bağri,
- 14 Caza callati tiğ urdi ve ya cay berdi zindandin.
- 15 Boyaldi bu ana tupraq tökülgen bigunah qanğa,
- 16 Pelekni qaplidi is-dut buluttek ahu epğandin.
- 17 Qulaq saldi bu derdke ne Huda, ne evliya, sultan,
- 18 Tépidi derdke derman qaysi batur, qaysi Loqmandin?
- 19 Nicad izdep gerptin, aldiniştin pütü bir tariğ,
- 20 Bala, cut yağdi biz qıçqarmığan alvasti “méhman”din.
- 21 Tuğulduq qaytidin, aççıq savaqlardin élip biz can,
- 22 Uyuştuq kıpkızıl bayraq kötürgen sepke her yandin.
- 23 Yürüş qılduq uluğ Marks kitabidin tépip biz yol,
- 24 Körüp menzilni Lénin başlığan nurane devrandin.
- 25 Ümid şérin, biraq u ecrisiz bermeydigen méve,

- 26 Şuňa cananğa yetmek yok, déduķ, keçmey turup candin...
- 27 Gödek-nadan iduķ başta, hoduķtuķ, temtirep mañduķ,
- 28 Éziķturdi ézitķu, ciķ elem tarttuķ zoravandin.
- 29 Çiķip sep aldıķa aķir yéteklep mañdi Mavcuşı,
- 30 Zeperge çamdiduķ ibret élip her kıisma nuķsandin.
- 31 Şuňa yolda ģeter depsende, düşmen boldi şermende,
- 32 Paçaķlandi zulum teġti bozekler ķehri volķandin.
- 33 Élip çiķti bu yol bizni ķarañģudin yoruķluķķa,
- 34 Élip çiķti baharğa ķehritan kezgen zimistandin.
- 35 Büģün taģdek kötürdi ķed azadlıķtin ķizil Cuñģua,
- 36 Mekan tapti halal emgekçi insan baģu bostandin.
- 37 Küreşte, iştá ömleştuķ tüģülgen muşt kebi mezmüt,
- 38 Capani eyliduķ teslim, élip küç barçe imkandin.
- 39 Zamańķa méhrimiz bizni acayıb töhpikar ķildi.
- 40 Şuňa ünmekte gül her dem esirlik çöl-bayavandin.
- 41 Bu baģda başlivettuķ toy, tétip tunci halavetni,
- 42 Beġt camiģa şerbet toldurup bu şekersitandin.
- 43 Biraķ cay almısun herģiz ķanaet yaki ģapillik,
- 44 Bu toyda yañrıģan şadlıķ, elemsiz külke-ģendandin.
- 45 Balam, menzilimiz parlaķ ve lékin egridur ötkel,
- 46 Bu yol ģaliy emes herģil tosalģu yaki ķapķandin.
- 47 Rava körmes sa’adet-beġtni bizge kona, şum dünya,
- 48 Tiler bizge zavallik, ketküçe aķırķi dermandin.
- 49 Uniñ nami cahangirdur, uniñ çoñ ordisi “aķ öy”,
- 50 Kılar şumluķ ķutuldurmaķ bolup teġtini bohrandin.
- 51 Uniñ peylini Cuñģoluķ çüşengen şunçilik roşen,
- 52 Biler hoşyar kışı gül perķini her çağda azģandin.
- 53 İşengey kim, yılan öz zehrini teriplise bal dep,
- 54 İşengey kim, böre çaķap kétéptu dese paķlandin.
- 55 Cakar kılģan idi tariģ: cahangir peylidin yanmas!
- 56 Heķiķet hökmi héç çağda yéñilmes pitne-yalģandin.
- 57 Şu düşmen ģorge kırmey, acımas postin kızil ceñçi,

- 58 Bu qollar zadi miltıktın, bu kökre zadi qalkandın.
 59 Bu yav aldida bihudluk, bu yav aldida tiz pükmeı,
 60 Bu yalqanlıq kızil anttin, muqeddes ehdu peymandin.
 61 Téşı pal-pal, içi gal-gal bu düşmen körse qorqakni,
 62 Sanaydu zor özini Ehremendek²² dive palvandin.
 63 Uniñ mudhişliki küçtin emes, belki rezilliktin,
 64 Uniñ galcirliki-teqdirge qarşı can talaşqandin.
 65 Burunmu dive-ecdihani hoşyar, merd yigit yeñgen,
 66 Çömüle geyritidin bay bolup çıqqan Sulaymandın.²³
 67 Déñizniñ dolquni köp, kéminiñ bardur heter-hevpi,
 68 Çıqalmas zadi kırğakqa déñizçi qorqsa borandin.
 69 Tizilğanmız bu sepke baştila qorquşni qoqlap biz,
 70 Yéniş yok yav bala yağdursimu ot yaki topandin.
 71 Kızil bayraqqa sadıq biz, ölümdür bizge azğunluk,
 72 Çöçüp bimene petivadin, tiñirkap yaki bohtandin.
 73 “Séniñ behtniñ, goruruñ qaysi?” dep, oğlum, so’al qoysañ,
 74 Cavabim şu: bayraqqa egeştım, keçmidim andin!
 75 Bu sepnıñ tunci evladi bu dunyağa emes baqi,
 76 Bırağ bu sep üzölmes, meñgü ayrılmas şerep-şandin.
 77 Bu septe biz kötürgen tuğqa, oğlum, senmu bir heqdar,
 78 Kötür tik senmu bu tuğni, hezer kıl tülke, şeytandin.
 79 Ata razi, ana razi ve tarih iptihar tapqay
 80 Bu tuğni tik kötürgen barçe evlad-kız ve oğlandın.
 81 Eger kimki bugün ya ete dağ salsa bu bayraqqa,
 82 Hésab algusi tarih u yüzi, köñli qarayğandin.
 83 Köründi tağ, “körungen tağ yékin”, u qaçmiğay zadi
 84 Béli mehkem, dili nurluk, ümidvar barçe merdandin.
 85 Reqip bu yolda qazsun qañçe hañlarnı, haman aqır,
 86 Tosalmas bu kızil sep aşikini vesli canandin.

²² Ehremen – Nava’iyiniñ “Perhad ve Şérin” dastanidiki epsanivi dive. U qañçe heyvetlik yavuz bolğini bilen aqırı Perhadtin yeñilgen idi.

²³ Rivayetlerde éytilişçe, Cahan Padişahi Sülayman öz hezinisi bilen nahayiti meqrurlinidiken. Lékin u emgeqan çömüliler padişahiniñ baylıkı aldida let bolup qalğan.

- 87 Bovaylar: “it hürer, karvan yürer” dep zepmu heş éytķan,
 88 Sorañ ispat buña tarihta ötken barçe karvandin.
 89 “Yazar herkim özi öz tarihini”, bil buni, oğlum,
 90 Ömürni menisiz ötküzgüçi kaçsar puşaymandin.
 91 Ümidim: Bol kızıl bayraqķa ecdadiñ kebi sadıķ,
 92 Balañķa senmu tapşur şu pétı, aşķançe davandin.

1962 yıl Noyabr – Dékabr, Ürümçi.

(130) Vetinimni Küyleymen

- 1 Vetinim, söyümlük anam sen,
 2 Güzel sen, batur sen, dana sen.
 3 Men seniñ bağırıñdin töreldim,
 4 Men deslep hés ķılğan dünya sen.

- 5 Vetinim, bipayan muhit sen,
 6 Ƙudretniñ misali dolķunuñ.
 7 Men üçün muhittin kem emes,
 8 Muhitniñ tamçisi bolģunum.

- 9 Vetinim, güzellik gülşini,
 10 Bibaha her çimdım tupriķiñ.
 11 Men üçün miñ bağıdin etiva
 12 Bolģinim bir giya, yapriķiñ.

- 13 Vetinim, sen tapķan danalıķ
 14 Zamanniñ heķiket munbiri.
 15 İlkiñde mislisiz parlidi
 16 Marksniñ, Léninniñ göhiri.

- 17 Bozekke şepķitiñ yölençük,
 18 Yavuzlar bağıra ģencer sen.
 19 Saña yat temenna gunahi,

20 Minnetsiz uluğ sen, kemter sen.

21 Merdane levziñge sadıq sen,

22 Yükuñmu hemmidin ziyade.

23 Şan-şerep sen üçün beşşende,

24 Bu saña tarihtin irade.

25 Vetinim, kördüm men eteñni,

26 Bügünniñ eñgüşter közide.

27 U saña raslaptu payandaz,

28 Tebessum cilvisi yüzide.

29 Yoluñni qutlığan şan-şerep

30 Etiniñ aq köñül elçisi.

31 Qedimiñ, tenteneñ sadasi

32 Zamanem küyiniñ evcisi.

33 Vetinim, men seniñ oğluñ men,

34 Bir ömür şeniñni küyleymen.

35 Oqusam şeniñge bab qoşaq,

36 Şu minut men üçün toy deymen.

1963 yil Yanvar, Ürümçi.

(131) Melimizdin Poyiz Ötidu

1 Melimiz aldidin poyiz ötidu,

2 Melimiz bizniñ tömüryol boyi.

3 Bu yer teñ tuğuldi tömüryol bilen,

4 Her ikkisiniñ teñ boldi yoli.

5 Bu yerler yeqında qaqşal çöl idi;

6 Çüşmigen ezeldin ademniñ izi.

7 Bügün qed kötürdi yeni bir dünya,

8 Parlaq hem cuşkunluq kéçe-kündüzi.

9 Mele dep ataymiz bu yerni bugün,

10 Biraq u kelgüsi şeherniñ yéşi.

11 Şundimu ötmeydu: “qaysi şehir bu?,

12 Béyciñ koçisimu?” demey héç kişi.

13 Melimiz aldidin poyiz ötidu,

14 Qanlar aylanğandek goya tomurdin.

15 Béyciñdin başlangan bu yolniñ béşi,

16 Bizniñ melimizmu kelgen şu yerdin.

1963 yıl Yanvar.

(132) Beht Bahari

1 Bahar keldi,

2 Vetén bağıra

3 Yéyildi yene köklem zilçisi.

4 Salam béríp keldi élimge

5 Güzel pesilniñ on tötinçisi.

6 Bahar deydu:

7 “Pesil içide

8 Bolsammu şunçe çiraylıq pesil,

9 Lékin séniñ behtlik éliñ

10 Güzellikte mendinmu ésil...”

11 Vetendişim, aña,

12 Behtiñge

13 Bahar şunçe heves qilidu.

14 Uniñ omaq sazendiliri

15 Séniñ neğmeñge teñkeş qilidu.

16 Bahardinmu güzel devrimiz
 17 On töt yillik menzilni basti.
 18 Behtniñ tozumas gülini helkim
 19 Ömürvayet çekige kısti.

20 Bahar zoqlinip soridu yene:
 21 “Behtniñ séniñ keldi qayaqtin?”
 22 Cavab berdim baharğa megrur:
 23 “Goñçendañ méhridin
 24 Pütmes bolaqtin...”

25 Hayacança saldi baharni
 26 Şu bolakni küyligen sazım.
 27 Şuña baharmu qoşulup,
 28 Qildi kızıl tuğ aldida tazım.

29 Bahar bilen vetendaş, dostlar
 30 Bille ötküzduq yaşlıq toyını.
 31 Biz naşşa éytqanıduq veten şenige,
 32 Baharmu teñkeş qildi küyini.

1963 yıl Yanvar.

(133) Polat Duldul

1 Men yene tizimen misralarğa söz,
 2 Qelbimge bir şerin hés tolup:
 3 Ene, qarañ,
 4 Şunçe vagonni,
 5 Goya imaretni keynige çetip
 6 Ve aña şepket, medet toşturup,
 7 Yalqun nepeslik,
 8 Tütün yaylılıq
 9 Polat duldul keldi puşqurup.

10 Keldi ene, meğrur, şadlinip,
 11 Şu duldulniñ çulvur-rolini
 12 Lavcañ bilen tohti başkurup.
 13 Şehirimizdiki tunci vogzalda
 14 İstikbalğa tizildi şehir,
 15 Tizildi tentene,
 16 Tizildi hürmet,
 17 Dolğunliri şadlık cuş urup.

18 Bu duldulniñ hislet, teripi
 19 Epsane idi bunda yékinda.
 20 Köz körmigen,
 21 Kulak añlimiğan,
 22 Lékin sigmaytti ançe ékilğa.
 23 Bügün, mana muşu sheherge
 24 Aşu duldul kirgende deslep,
 25 Hayacangá çömüldüm menmu,
 26 Ketti ötmüşke hiyalim méniñ
 27 İhtiyarsiz tarihni eslep.

28 Téhi tünügün bunda seperçi
 29 Kırçañgu minip,
 30 Künlük kerelde
 31 Kır aşalmay yürgen temtilep.
 32 Téhi yékinķi zaman karvini
 33 Koldurma aşkan çöllér kémisi
 34 Köz yétim menzilge mañğan heptilep.
 35 Seperçi kététti istigpar éytip,
 36 Öy içi qalatti bérin hazida.
 37 Bu téhi köñülge tesella peket,
 38 Aylinatti teñdin tolisi
 39 Yérin hazidin pütün hazığa.

- 40 He, şuñlaşka
 41 Oñşitişka heklär u zaman
 42 Yol azabini gör azabiğa.

 43 Mana şu yerge,
 44 Aşu epsane,
 45 Aşu maqal toqulğan, kezgen
 46 Ve bugün kamal tapқан sheberge
 47 Şu polat duldulniñ yetti qedimi.
 48 Qelbimizde gurur qevetlinidu
 49 Dégen qağda:
 50 Uniñ ustisi,
 51 Uniñ rolçisi,
 52 Uniñ igisi,
 53 Öz puştimiz,
 54 Öz helkimiz Cuñgo adimi!
 55 Emdi “bu çüşümme yaki oñummu”
 56 Dégen te’eccüp orunsiz haman.
 57 Öz közige işengen adem
 58 Uni körginige qilmaydu guman.

 59 Bu duldul kezgen vadida emdi
 60 Yoluçi seperdin nalimas kayıp.
 61 Emdi téhimu pana tapalmas
 62 Muzdavan ya Teklimakanga
 63 Uvisi buzulğan tilsim-ğarayıp.
 64 Tünügün bunda tilsim vehimidin
 65 Durut éytip ötken halayıq
 66 Deydu emdi:
 67 “Şerqtin-gerp
 68 Köz yumup açkıçe menzil dégen söz
 69 Devrimizniñ şenige layıq!”

70 Bir çağlarda bu yerlerdimu
 71 Kezgen idi asman-zéminni
 72 Qanatlinip adem hıyali.
 73 Lékin u qançe pervaz kılsimu,
 74 Köñülni bezligen şérin bir ümid
 75 Ve şu ümidniñ çigiş so'ali.
 76 Bütün bunda hıyallar emes,
 77 Hısetlik duldulda kezmekte insan.
 78 Sarayda kézidu seperni bugün
 79 Tünügün öyde bolğuçı sersan.

80 Bu duldul bizge qanat béridu,
 81 Çöldimu abihayat béridu.
 82 Bu téhi behtniñ pesli bahari.
 83 Aldimizda yaz,
 84 Sürimiz devran.
 85 Qızıl tuğniñ pervazi bilen,
 86 Şanlıq Béyciñ açқан iz bilen,
 87 Adem hıyali téhi kezmigen
 88 Her yükseklikte kılimiz cevlan!

89 Mana, bugün méniñ şehirimge
 90 Polat duldul keldi puşkurup.
 91 Keldi ene meğrur, şadlinip,
 92 Şu duldulniñ çulvur-rolini
 93 Lavcañ bilen tohti başkurup.
 94 Bir şahtiki huddi қоş mégiz
 95 İkki qérindaş zоқumni tartti,
 96 Hуşallıqim taştı cuş urup.
 97 Şuniñ üçün içimen kedeh,
 98 Şarab emes,

99 Yürek camığa

100 Devrim işkini toluğ toşturup.

1963 yıl 11 Yanvar, Ürümçi.

(134) Tansidiki Söhbət

1 Alcır kızi keldi keçlik tansiğa,

2 Bir çep közi némişkidu kısiqlıq.

3 Yasiniptu tamaşığa zoğ bilen,

4 Birağ yanda tapançisi ésiqlıq.

5 Saz çélindi, tartti uni tansiğa

6 Nyu-yorkniñ bir sipaye muhbiri.

7 Arılığa ötken sözge guvahçı

8 Bolup qaldı uniñ yançuğ deptiri:

9 Oyun külke yarişiki yaşlarnıñ,

10 Birağ sizniñ bir işiñiz yoçunğu!?

11 Sazğa ussul teñkeş bolğan meydanğa

12 Qoral ésip kéliş qandağ yosun bu?

13 Tamaşığa bérilgende hemmini

14 Untup ketkin démekçimu méni siz?

15 Muşu sözni bir Fransuz bir çağda

16 Éytqanidi, eslettiñiz şuni siz.

17 Sizge oğşaş, külüp turup méni u

18 Teşvişlerdin yirağ bol dep ündigen.

19 Birağ külke astidiki mudhişni

20 İkki közüm oçuğ turup körmigen.

21 Kulkilerge mökken mudhiş qarağçı

22 Perdisini yirtti kéyin tamamen.

23 Menmu aldim undin aççık nésive,
24 Şundin béri bir közümdin cuda men.

25 Közüm ketti, élip ketti kelbimdin,
26 Élip ketti özi bilen gepletne.
27 Emma aççık hesritimdin oyğınip,
28 Tépivaldim közümdinmu kımmetne.

29 Aşu tapқан kımmetlikim tapançam,
30 Belkim şudur sizge yoçun körüngen.
31 Lékin bugün candin eziz bizge bu,
32 Şuniñ bilen biz kıytidin tirilgen.

33 Bu nersidin ayrılmaslık adetku
34 Karaқçıga uçrap turған ademge.
35 Çünkü buniñsiz tamaşınıñ ağıri
36 Aylinidu musibetke matemge.

1963 yıl Aprél, Béyciñ.

(135) Yarım Bu Yerdin Ketkidek

1 Añlisam, yarım bu yerdin ketkidek,
2 Aşu ketkençe méni terk etkidek.
3 Can söyünçi, amrikimdin ayrılış
4 Zerbe boldi maña candin ötkidek.
5 Méni küldürgen idi u veslide,
6 Emdi hicraña sélip höñretkidek.
7 Yutқili şadlık şarabi yok maña,
8 Huşlıkimni қayғu yalmap yutқidek.
9 “Hoş” déyişniñ ornıǵa u “hep” dédi,
10 Néme kıldım kehrini örletkidek?!
11 Aldida қанçe gunahim bolsimu,
12 Aşu “hep” boldi caza hop yetkidek.

- 13 Yağ, gunahim yok méniñ bu arida
 14 Düşmen oynaptu oyun çetnetkidek.
 15 Emdi men açsamla düşmen sirini,
 16 Tarķilip geş, iş çiraylık pütķidek.

1963 yıl.

(136) Seylide

- 1 Aylinip tyencinniñ koçilirini,
 2 Tohtiduk bir bağniñ aldığa kélip.
 3 Yekşenbe bolğaçağa bağdek yasinip,
 4 Yürüptu ademler tamaşa kılip.
- 5 Yoldaş li ménimu başlidi bağğa,
 6 Seylige intilgen zoķumni bilip.
 7 Ve lékin tohtidi işik aldida
 8 Sözlidi ötkenni yadığa élip:
- 9 “On töt yıl aldida, dostum, biz üçün
 10 Bu bağniñ işiki étiklik idi.
 11 ‘Cuñgoluk hem itlar kirmisun’ dégen
 12 Tahtisi bir yanda ésiklik idi.
- 13 Bu çağda bulañçi ecnebiy üçün
 14 Cuñgoluk ittinmu ħar bende idi.
 15 Biz bina kılgan şherler, bağlar
 16 Şum ayağ astida depsende idi.
- 17 Kiyetti béşığa bu bağni ular,
 18 Koltuklap oynaş ve ħotunlirini.
 19 Ħénimlar köksige küçükni téñip,
 20 Oynatti söydürüp boyunlirini.

21 Ularniň yügensiz mertivisini
 22 Mutihem kanunlar kötürse kançe,
 23 Biraq u beribir işçi, dehkanniň
 24 Vicdani aldida pes idi şunçe.

25 Eger küçüklense kimki it bolup,
 26 Nep izdep şumlarniň ayağ astidin;
 27 Yalisa ularniň tapanlirini,
 28 Belki cay béretti bosuğisidin.

29 Adem süretlik it boluş üçün
 30 Bir yoli vicdandin kéçiş kérek, bes!
 31 Bu peket ha'ınlar üçünla asan,
 32 Ve lékin biz üçün ölmektinmu tes.

33 Kiliçlar kessimu başlirimizni,
 34 Kişenler boğsimu hoqukimizni;
 35 Ve lékin nomustin ayriyalmidi
 36 Vetenge sadik vucudimizni.

37 Şu nomus idi bizniň küçimiz,
 38 Saqliduk biz uni yürek kėtida.
 39 U bizge tutkuzdi kısas tigini,
 40 Tavliduk biz uni gezep otida.

41 Goñçendañ başliğan küreş yalkuni
 42 Örtidi zulumniň tacu tehtini.
 43 Cuñgoğa Cuñgoluk boldi hocayin,
 44 Capakeş yoksullar tapti behtini.”

45 Rehmet, yoldaş li! Seniň sözüňdin
 46 Seylidin kayttim men çoñ lezzet bilen.

47 Yéziş kérek emdi baǵniñ aldıǵa

48 Aşu sözliriñni öçmes het bilen.

1963 yil 20 İyul, Tyencin.

(137) Lüydaǵa Medhiye

1 Yoǵ téhi layıǵ söz tesevvurıǵa,

2 Cennet teripimu ǵalidu peste.

3 Men kördüm miñ cennet güzelligini

4 Bu yerde ötküzgen herbir nepeste.

5 Bu yerniñ tégi baǵ, yopurmiǵi gül,

6 Şhermu déñiz, déñizmu şher.

7 Bunda yultuz bilen ıraǵlar perǵsız,

8 Perǵsız bu yerde tün bilen seher.

9 Esirler tuncuǵup kelgen kilitsiz

10 Bundiki güzellig, baylıǵ tilsimi.

11 Éçildi devrimniñ ħisliti bilen,

12 Éçildi beħttin elniñ gülşini.

13 Şu gülşen şenige, Lüyda şenige,

14 Élimniñ şenige terip izdidim.

15 Güzellig, baylıǵ... ǵa yaraşǵan beħtni

16 “Altun üzükke yaǵut köz” dédim.

1963 yil İyul, Dalyen.

(138) Sir Nede

1 Enşendin kéter ǵaǵda alvastılar

2 Çidimay buzdi zavut, kanni örtep.

3 Ǵaldi şu ħarabidin başǵa yene

4 Yaponçe cakarlangan munu bir gep:

5 “Kétidu bu yerlerni giya bésip!
 6 Biz déduq, çümpütüñlar biz dégenge.
 7 Cuñgolux kuralmaydu bir meşnimu
 8 Ötküzme yigirme yil, az dégende.”

9 Yen’endin yamrıganda yéñi dolğun,
 10 Huş hever keldi yétip Çyenşyengimu.
 11 Lyavheda yañrıganda zeper marşı,
 12 Başlandi yéñi tarih Enşendimu.

13 Biz başlap hemme işni yéñibaştın,
 14 Biz taşlap qedemlerni yéñi yolğa,
 15 Yaponlar ottuz yilda aran çıqqan
 16 Pellidin eşip kettux üçla yilda.

17 Üç yılını bir pelle dep hésablısaq,
 18 Aştux biz şu pellidin beşni bugün.
 19 Körüsen buniñdinmu karametni
 20 Tolğanda yigirme yıl ete-ögün.

21 Cuñgoni harlığanlar, pes körgerler,
 22 (Qılmaqqı emesimiz biz silerge doq),
 23 Heq qılğan işni bizmu qılalaymız,
 24 Ve lékin bizde bar küç silerde yoq.

25 Qalmañlar “sir nede” dep te’eccüpte,
 26 Yoq bunda qılçilikmu muhpiyetlik.
 27 Hislet şu: Cuñgoğa has kızıl bayraq,
 28 Hislet şu: aşu tuğqa sadaketlik.

1963 yıl 4 Avgust, Şenyañ.

(139) Tumincyañ Boyida

- 1 Korgas boyidin Tumincyañgiçe
- 2 Talay derya, tağlarni kezdim.
- 3 Her menzilniñ muhebbitini
- 4 Huzurlinip kelbimge yazdim.

- 5 Men Turpanda Ürümçi boldum
- 6 Ve Béyciñda kitab okudum.
- 7 Şicyacuañda “barikalla” tovlap,
- 8 Tumincyañda қошақ тоқудum.

- 9 Bundimu aldim kelbimge huzur,
- 10 Behti külgen kérindişimdin.
- 11 Yéñi mévidin çıkkan şarabni
- 12 Aylandurup içtim béşimdin.

- 13 Kérilarni men “abaci”²⁴ dédim
- 14 “Oppa”²⁵ dedi kızçaqlar méni.
- 15 Tökti ayimay méhr-muhebbet,
- 16 Kuçup méhriban kuçaqlar méni.

- 17 Tumincyañ boyida meşrep oyniduқ,
- 18 Sayimiz çüşti derya süyige.
- 19 Kızıp ketti ussulmu şunçe,
- 20 Teñkeş bolup Guañduñ küyige.

- 21 Canlar söyüñdi neğme peyzidin,
- 22 Köñül cami şerbetke toşti.
- 23 Goya Tumincyañ, Tarim şavқuni
- 24 Çañcyañga cor bolup naşşıga çüşti.

²⁴ Abaci – Çavşyençe “ata” dégen söz.

²⁵ Oppa – Çavşyençe “aka” dégen söz.

25 Şu inaklıq, méhr-muhebbet
 26 Hayatimizniñ küçi, lezziti.
 27 Bizge meñgü beħş etti uni
 28 Guñçendañniñ uluğ ħisliti.

29 Şuňa deymiz iptiħar bilen:
 30 Yaşa Goñçendañ!
 31 Ari-ari-rañ,
 32 Sori-sori-rañ.²⁶

1963 yil Avgust, Yenbiyen.

(140) Rivayetniñ Menisi

1 Némişkidu şunçe süpsüzük
 2 Şunçe mulayim Ciñpoħu Köli.
 3 Bu so'alğa kona bir çöçek
 4 Cavab bolğan esirler boyi:

 5 “Kölniñ astida eynek bar imiş,
 6 Şuňa kölgə ħislet yar imiş...”
 7 Biraқ bir çağda vehşiy bir Cavloñ²⁷
 8 Tapmaқ bolup tilsimliқ ħislet,
 9 Kelgen iken dehşet yağdurup,
 10 Şu ħisletniñ eynekni ķestlep.

 11 Eynekke қol uzatқanda u,
 12 Қuyruқini taғlarға tirep;
 13 Kölniñ süyi léyip, davalğup,
 14 Bala-apettin bériptu dérek.

²⁶ “Ari-ari-rañ, sori-sori-rañ” – Çavşyen ħelқ naħşiliridiki muzikiliқ neқrat. U, Uyğur ħelқ naħşiliridiki “ayey”, “yar-yar”, “hay-hay yülen”ge oħşaş zoқ-şoқni ipadileydu.

²⁷ Cavloñ – Ħenzu ħelқ rivayetliridiki apet ecđihasi.

15 Késiř üçün apet yolini,
 16 Yurt méhridin ħislet, küç tépip;
 17 Atliniptu tağ yürek ciñtey
 18 Baş bolup ceñge özini étip.

19 Şuñguptu u kölge oğ bolup,
 20 Vapa kılip bergen levzige.
 21 Su içide başliniptu ceñ,
 22 Köl hem etrap keptu lerzige.

23 Deslepte su kızıl kan bolup,
 24 Kara tūs aptu ikkinçi kétim.
 25 Uzun ötmey sumu süzölüp,
 26 Öz eslige kaytıptu ékim.

27 Ceñni tügitip ħalib ceñçidek
 28 Keptu ciñteymu kırgağğa yétip.
 29 Ecdihani öltürüptu u,
 30 Üç kıliçta üç kétim çépip...

31 Ħahi işiniñ, ħahi işenmeñ,
 32 Bu kedimdin kelgen rivayet.
 33 Birağ, buniñ menisi néme?
 34 Mençe, menisi şundin ibaret:

35 Tebi'et hem séħiy hem ħesis,
 36 Qalmiguluğ aña kul bolup.
 37 Eger insan kılmisa küreş,
 38 Gülistanmu qalar çöl bolup.

39 Bizge roşen tebi'et siri,

- 40 Biz üçün yok tilsimlik tügen.
 41 Her kandaq cavluñğa tétiyimiz toluq,
 42 Bizde ciñteyler sanaqsız bugün.

1963 yil 22 Avgust, Ciñpoğu.

(141) Huci

(Bélikçiniñ naşısı)

- 1 Kiçikimde başkılardin tiñşiğan,
 2 Tiñşap turup égizimni tamşığan.
 3 “Ciñpoğuda bélikniñ bar bir hili,
 4 Huci atlık béliklarniñ serhili.
 5 Birer ketime ölse göşi géliñdin,
 6 Temi uniñ ketmes zadi tiliñdin.”
- 7 Kiçik idim, içimge bir ot kirdi,
 8 Bir halavet körey dégen zoq kirdi.
 9 Bar veslimni dañğa koyup tor aldim,
 10 Huci izdep Ciñpoğuğa yol saldim.
 11 Bélik tuttum ellik yil öz kolumda,
 12 Talay huci kélip çüşti torumğa.
 13 Huci üçün töküldi köp emgikim,
 14 Biraq kuruq arman boldi yémikim.
 15 Yéyelmidim bağven bolup mévidin,
 16 Su içimidim ezim derya lévidin.
 17 Çüşken haman huci meniñ torumğa,
 18 Doğa-yayi tosaq kurup yolumğa,
 19 Padişahniñ emri bilen car sélip
 20 Torumgimu, erkingimu tor sélip
 21 San-sanaqsız huci üçün bir pulluq
 22 Heq ölimey élip ketti udulluq.
 23 Çünki şundaq perman barmış ezeldin:
 24 “Puqra bolsañ bir gunahdin hezer qil.

25 Huci tutsañ şah, beglerge sovğa kıl,
 26 Yeymen dégen niyitiñge tova kıl.
 27 Ötüp ketse eger huci géliñdin,
 28 Az dégende ayrılisen tiliñdin.”

29 Korkkınımdın aşu yoğan permandın,
 30 Keçtim huci yésem dégen armandın.
 31 Kiçikimde añlıgannıñ hemmisi
 32 Başka gepken, başkıçiken menisi.
 33 Şuña bezlep tutup keldim gélimni,
 34 Şuniñ üçün saklap qaldım tilimni.

35 Çañbeyşende subhi yorup tañ attı,
 36 Altun kuyaş nurlirini yamrattı.
 37 Emgikim hem erkim tordin qutuldı
 38 Behtim méniñ qanun bolup pütüldi.
 39 Zalimlarnı tehti bilen ağıdurup,
 40 Hésab alduq lenet oқи yağıdurup.
 41 Hésab alduq huci yégen gélidin,
 42 Şum permanni cakarlığan tilidin.
 43 Men yoxsulğa küldi bugün zamane,
 44 Hocayın men, ömrüm huddi şahane.
 45 Köller maña: huci yemsen, me, dedi,
 46 Devrim méni halıgançe ye dedi.
 47 Eslep hazır mertivemni, tektimni,
 48 Sélişturup şahlıq bilen behtimni,
 49 Hayacandin huci ötmey gélimdin,
 50 Nahşa-qoşaq, küy töküldi tilimdin.

1963 yil Avgust-Séntebr, Ciñpoğu-Béyciñ.

(142) Méyhua Gülige Medhiye

- 1 Ketsimu yaz, aq çapanlık, aq saqallık qış kélip,
- 2 Huş puraq méyhua éçildi bağ ara növet élip.
- 3 Ötünüp illik pesilni başqa güller peyzige,
- 4 Qehritanni tallidi u özige bahar bilip.
- 5 Yat uniñğa cut-şivirğan dehşitidin şümşiyiş,
- 6 Yat uniñğa gadiyış öz behrini minnet qilip.
- 7 Gülbaharni eslitip méyhua éçildi reñmu reñ,
- 8 Gül humar dilğa baharniñ işkidin bir ot sélip.

1964 yil 17 Févral, hañcu.

(143) Yühuatheyge²⁸ Ziyaret

- 1 Qildim bugün gül ara Yühuatheyne ziyaret,
- 2 Titrer ténim ve lékin qelbimde miñ hararet.
- 3 Uçti hıyal keptirim on beş yılñiñ aldığa,
- 4 Çöküp çoñqur sükütke, kördüm goya karamet.
- 5 Kördüm ölüm aldida tümenligen baturni,
- 6 Etrapida callatlar qurban mudhiş asaret.
- 7 Callat deydu baturğa: “gunahiñni bilemsen,
- 8 Qılmaqçımız biz séni istiğparğa dalalet.”
- 9 Batur deydu: “turganda cimi gunah özüñde,
- 10 Qap kötürmek başqığa... néme dégen qabahet.”
- 11 Callat deydu baturğa: “közüñni aç, nede sen?”
- 12 Aldiñda pil turuptu, takallaşma, kasapet.”
- 13 Batur deydu: “cöylime aldimda sen goyaki
- 14 Gijildigan çivin sen, çirildigan haşaret.”
- 15 Callat deydu: “némişka munçivala ceniñ çoñ?”
- 16 Batur deydu: “pütülgen vucudumğa casaret.”
- 17 Callat deydu: “hey cahil, buni saña kim berdi?”
- 18 Batur deydu: “helkimge, inqilabğa sadaqet.”

²⁸ Yühuathey – azadlıqtin burun Gomindañ eksiyetçiliriniñ Nenciñdiki eñ mudhiş caza lagéri idi. Hazir bu cay inqilabiy qurbanlar qebristanlıqı.

- 19 Callat deydu: “inķilab sėniń oķet-kespińmu,
 20 Hėsabińçe ķanķilik kelgey sańa tapavet?”
- 21 Batur deydu: “inķilab vicdan işi, soda emes,
 22 Kılmaķ ölüm biz üçün vicdan sétip ticaret.”
- 23 Callat deydu: “dunyada meķset néme sen üçün,
 24 İzdimemsən hēc payda, közlimemsən hēc rahet?”
- 25 Batur deydu: “meķset şu: emgekçini ķul ķılģan
 26 Kona, ķirik dunyaģa salmaķķimiz halaket.
- 27 Méniń rahet, paydamniń hėsabiģa san yetmes,
 28 Aķķan çağda keń ķuķaķ emgekçiģe sa’adet.”
- 29 Callat deydu: “sepiriń barsa kelmes yol iken,
 30 Bundaķ rahet, paydiģa kim bermekçi icazet?”
- 31 Batur deydu; “inķilab emes telep, iltimas,
 32 Emes yaki ibadet, tileydiģan icabet.
- 33 Korkķķan ķişı zeherdin alalamdu bal-hesel,
 34 Ketmen çağmay hēcķaķan hosul bermes zira’et.
- 35 Uruķ çağtuķ bir evlad inķilabtın meydanģa,
 36 Bizler ölsek, perviriş evladlarģa amanet.
- 37 Hah köreyli, körmeyli hosul peyti ģamanni,
 38 Rohimizni küldürer şu çağdiki daramet.”
- 39 Callat deydu: “sözliriń şunçe yiraķ eķildin,
 40 Ańliģandek boldum men epsanivi rivayet.”
- 41 Batur deydu: “rast deysen, bu sözümniń tektige
 42 Çüşenmeydu eķlige nepsi mingen hamaķet.”
- 43 Callat deydu tipçeklep: “zeher iken sözliriń,
 44 Yaķşilikçe tiz püküp tiliseńçu adalet.”
- 45 Batur deydu: “adalet bolsa eger senlerde,
 46 Muşt kötürmek senlerģe bir er üçün nehacet!”
- 47 Callat deydu:”pütkenmiz adaletni ķanunģa,
 48 Destur bizģe herķaķan edeb, insap, diyanet...”
- 49 Batur deydu: “dańlima rezil neyreńnamini,
 50 Her ķuriniń astiģa mőkken mudhiş ģiyanet.

51 Sen dañlığan adalet berdi şundaķ nésive
 52 Callatlarğa paraġet, gunahsızğa talapet.
 53 Biz atlanduķ meydanga taşlap ķuruķ ģiyalni,
 54 Yalmavuzdin insańa kelmeydu dep rapavet.
 55 Beġtimizni kórduķ biz hayat-mamat céñidin,
 56 Dunya bizge medetkar, tariġ bizge kapalet.”
 57 Callat deydu: “bu sözüñ ķiķķirişķu ölümni,
 58 Başķa söz ķil, bir cénim ķalsun déseñ salamet.”
 59 Batur deydu: “oylamsen sen özüñde can bar dep,
 60 Can berseñ dep murdidin kim kütüptu saġavet?!”
 61 Ağzi köyüp callatniñ işķa saldi kaltekni,
 62 “Dalalet”tin nep ķıķmay, tiġ kötürdi cahalet.
 63 Callat élip ķiynaķķa, deydu: “ķildiñ özüñge,
 64 Vidalaşmak peytñdur hayatiñdin şu sa’et.”
 65 Batur deydu: “men ölsem külüp turup ölimen,
 66 Ƙan yiġlitar senlerni zimmeñdiki cinayet.
 67 Men ölimen zulumdin, tirilimen şereptin,
 68 Sen ölisen gunahtin, kömülisen nicaset.
 69 Senler bugün sekratta, ümidiñ yoķ etidin,
 70 Her bir rezil ķilmişiñ şu menidin ibaret.
 71 Bizler ölsek birimiz, tirilmiz miñimiz,
 72 Ƙızıl bayraķ vetende lepildeydu davamet.
 73 Tün perdisi yirtildi, ene Ƙolpan, ene tañ,
 74 Berdi Yen’en ģitabi nur-aptaptin bişaret.
 75 Salam, ķızıl bayraķlıķ, miltiķ tutķan ķızıl sep!
 76 Salam, ķızıl ġelibe, yüksel, tapķın kamalet!
 77 Salam, saña özini béġişliğan ul taştin,
 78 Ƙobul ķil, ey etiki yüksek ķızıl imaret!...”
 79 Zulmet tiġi sancilip, ölüm yutti baturni,
 80 U kömüldi naġşa éytip, ķilmay héķbir nadamet.
 81 Uniñ yañraķ naġşisi zindanlarni titritip,
 82 Uluġ boran marşıġa teñķeş boldi alamet...

83 Çıķıp boran Cuñsende yer-zéminni silkidi,
 84 Cañnendimu éçildi yéñi sehne, kıyapet.
 85 Bahar bilen gül boldi Yühuateyde taġu taş,
 86 Bu kıurbanlar kénidin gül üngenge işaret.
 87 Tariġ deñlar bu gülni, her bergi bir varaķtur,
 88 Sözleydu u devrimniñ baş babidin hékayet.
 89 Biz çüşenduķ: kızilgül-kızıl kanniñ hosuli,
 90 Kıurbanlarniñ ecrihur bizni kıuçķan paraġet.
 91 Tariġ bergen savaķlar bizniñ eķil ġeznimiz,
 92 Kıoşķézektek mevcuttur capa bilen halavet.
 93 Untumaymiz tariġni, çüşengençe tariġni,
 94 Vucudimiz toplaydu yéñi küç hem paraset.
 95 Küçimizniñ yiltizi ġelķimizge muhebbet,
 96 Eķilimizniñ mégizi kızil tuġķa sadaķet.
 97 He, şuñlaşķa bizlerni kıorķutalmas héç heyve,
 98 Éritelmes héçķaķan miñ bir hiyle, ġuşamet...

1964 yıl Févral-Mart, Nenciñ.

(144) Gañıraş

1 Bestim bilen teñ telpikim,
 2 Çoġdek kızardi testikim.
 3 Tapķan mukapatim şumu,
 4 Mundaķ emesti istikim.

 5 Reñgu royumni aķ désem,
 6 Hazır sürette başķiçe.
 7 Bu heķte şundaķ déġülük:
 8 “Aldaptu kona eynikim”.

 9 Buġday térip keldim désem,
 10 Kıarimaķ déyişti başķilar.
 11 Kim bildi bundaķ ġeylini,

12 Vay-vay, isit ter-emgikim.

13 Éytқан muқamim yaқmıdı,

14 Қалдим özümmu gañgirap.

15 Üzdi ravabim tarini,

16 Nelerde қалди zeһmikim.

1971 yıl.

(145) Saқiyğa İltimas²⁹

1 Қuy ey saқiy,

2 Hoşumdin ayrilay birdem,

3 Cahan gevgasidin ҳaliy bolay birdem.

4 Hoşumniñ barida yoқken maña aram,

5 Uniñsiz emdi men aram alay birdem.

1971 yıl.

(146) Sir Dégen Mutleқ Emes

1 Sir dégen mutleқ emes, bolğusi melum aқivet,

2 Hiyliler çümperdidin bolğusi mehrum aқivet.

3 Şum niyetler yamişar bir tal paҳalğa kéme dep,

4 Beribir suğa çöküp, bolğay buruhtum aқivet.

5 Hiylidin қanat yasap asmanğa çıkқан nede bar,

6 Чıkса tik mollaқ étip, cezmen bolur gum aқivet.

1972 yıl Öktebr.

²⁹ Men bu şe’irimni kéyin körüp, uniñğa bir ҳil ümidsizlik keypiyatı arılaşkanlıkı üçün neşirge bermigenidim. Emdi meyli, қандақла bolsun bu méniñ “medeniyet zor inқilabi” ceryanida rohiy halitimniñ bir ҳil ipadisi, yoşurup néme қilay dédim.

(147) K r vidim     mde Bulbul

(Bir dostumni    yt anliri)

- 1 K r vidim     mde bulbul,
- 2 Munda  tebir berdi beziler:
- 3 “Ya sili  bir sa imu  okum,
- 4 T ziliziden  ata enziler.”

- 5 Bezi  a da aram b ridu
- 6 Derdmen    n munda  tesella.
- 7 Bira   u k ni bir p  kel k lip,
- 8 Solap koyu ti sola     nla.

- 9 Bulbul k r p h limu ya si
- 10  liniptimen sola  a-bentke.
- 11 H p p k rgen bolsam     mde,
- 12 K tidikenmen udul lehetke.

1973 yili y zil an, 1980 yili t zizilgen.

(148) Pa tekle He  ide Mu emmes

- 1 Bu mu emmesni b  i laymen eziz Pa teklige,
- 2 Kona dunyada bozek bol an  u  ullar nesilige,
- 3 Partiy  m hridin yetke ke sa’adet veslige,
- 4 A u  ullar aylinip emdi karamet ehlig ,
- 5 Y  ni t s berdi zamanni   mezmuni hem  eklige.

- 6 Kona Pa tekle burun zimistan- i  idi,
- 7 Ne tiri  uddi  ayandek, heyvisi mudhi  idi,
- 8 A -y li lar  yide her k nde mi  te vi  idi,
- 9 U zamanlar   nki adem yeydi an  tm   idi,
- 10 K z tiketti kemb  el illi  bahar, yaz peslige.

11 Kona Pahteklidle yoqsulğa hayat dozaq idi,
 12 Şal tériş goyaki yiñnide quduq qazmaq idi,
 13 Sörise erler sapan, hotun, bala yandaq idi,
 14 Küzde aq'oşsaqmu tegmeytti, zaman şundaq idi,
 15 Kékirip baylar yaşaytti eyşi-eşret, seylide.

16 Kildi yoqsul yaz boyi baylar üçün déhqañçilik,
 17 Qışliki haşağa mañgan, öksimes alvañ-sélik,
 18 Deşte ketken, öyde qalğan, berige sersañçilik,
 19 Rehimsiz alvañ-sélik, sersañçilik, veyrañçilik,
 20 Bekmu yirtquçluq méñip ketken hocamlar peylige.

21 Bu azabtin kembeğelniñ sevri peymani tolup,
 22 Çıxımu meydana azadlıqni izdep qozğulup,
 23 Töksimu deryaçe qanlar, beribir meqlup bolup,
 24 Téhimu qoşlap sélindi erkige zencir, kulup,
 25 Qaldi hesrette, yételmey közligen menzilige.

26 Evc élip Mavcuşi baş bolğan qoşunniñ kudriti,
 27 El béşidin aqivet ketti esirler külpiti,
 28 Atti tañ Pahteklidle, qoğlandi zulmet dehşiti,
 29 Keldi yoqsul növiti, özgerdi mehkum qismiti,
 30 Yéñi qismet boldi qanun, uçrimas héç dehlige.

31 Qaplidi Pahteklini altun quyaş parlaq nuri,
 32 Keldi kadirler qatar, qolida tugey³⁰ desturi,
 33 Sotqa tartti zomigerlerni helqniñ munbiri,
 34 Aldi derdmenler kısas, tergüçiniñ boldi yéri,
 35 Qondi şadlıq qatmuqat yéñi hocayin köñlige.

36 Aşu kün Pahtekle beht camini içti toşturup,

³⁰ Tugey desturi – yer islahati kollarımsi.

37 Caň urup Keşkerge şunda kildi toy kamlaşturup,
 38 Yazdi Mavcuşığa rehmetname köňli cuş urup,
 39 Telmürüp kelgen azad kollarğa barmağ basturup,
 40 Huş çiraylar aşu çağ oňşaytti yaqut-le'lige.

41 Dahimiz Mavcuşi bu hetni körüp öz közide,
 42 Yollidi şanlık cavab Pahteklige het yüzide,
 43 Körsitip parlağ nişan, berdi medet her sözide,
 44 Şu mubarek het yétip kelgen minutniň özide,
 45 Behtiyar Pahtekle bagri çömdi altun şolige.

46 Aşu het ilhamidin Pahtekle çeksiz küç élip,
 47 Partiye luşyenini her işta eňgüşter bilip,
 48 Korkmidi turgandimu her kançe toşkun duç kélip,
 49 Başlidi Yüygoňçe iş, Cisuçılarni³¹ let kílip,
 50 Hem küreşte berdi peşva barçe suyiķest-hiyilige.

51 Añlisam, Pahtekle, senmu özgiripsen şunçıla,
 52 Ğeyritiňdin boptu avat kançe şortaňlık dala,
 53 Yolliriň bostan boluptu, étiziň ret-ret sala,
 54 Yéñiliķtin huş hever kelmekte sendin kündila,
 55 Apirin Pahteklilikniň ğeyritige, eķlige!

56 Barikalla, ey kızıl derya boyiniň gülşini,
 57 Añlisam, apsen kúrup Pahtekle namlık goňşeni,
 58 Keldi köz aldımğa şunda tenteneňniň cuşkuni,
 59 Alğa bas Mavcuşi, Goňçendañ yolida her küni,
 60 Örligin ğeyret bilen bargançe yüksek pelligi.

61 Yat emes, Pahtekle, hergiz tariķniň, ömrüň maña,

³¹ Yüygoň, Cisu – Mavcuşiniň “Yüygoňniň Tağni Yötkişi” dégen esiridiki icabiy ve selbiy persionajlar.

62 Hem yékimlik öz anamniñ bağridin bağrıñ maña,
 63 Senmu bergen terbiye, kirgen talay ecriñ maña,
 64 Şunçılık çoñkur siñip ketken iken méhriñ maña,
 65 Telpüner köñlüm hemişe sen eziz Pahteklige.

1973 yıl Noyabr, Ürümçi.

(149) Yurtumniñ Bégi

1 Yurtum bégi bu yaz yene zinnetke toluptu,
 2 Zinnettin ésil mehsuli beriketke toluptu.

3 Çöllermu étiz, çörisi bağ, mévisi serhil,
 4 Aq betler güzel het, yéni süretke toluptu.

5 Şaqlarni éqip alma, örük, şaptula, encür,
 6 Teklerde üzüm başkıçe şerbetke toluptu.

7 Bu tökme bayaşatlıq ara közü köñlüm toq,
 8 Yurtumniñ oçuq dasqini németke toluptu.

9 Her şenbe küni negmimu yañraydu bu bağda,
 10 Meşrep yéni mezmun, yéni sen'etke toluptu.

11 Eslep kéçiki deştni, eceblenme bu bağqa,
 12 Ezaliri Yüygoñ kebi geyretke toluptu.

13 Bu möciziniñ tektige yettiñmu, burader,
 14 Ömlük bilen yurtummu bu hisletke toluptu.

1974 yıl, Gulca-Ürümçi.

(150) Qaramayğa Medhiye

1 Yaşnatti séni Qaramay devrim bölektin can bérıp,
 2 Mavcuşi açqan yol saña yaşnaş üçün imkan bérıp.

- 3 Ötmüşte bağrıñ çöl idi, heyveñdin adem kıl idi,
 4 Kelgen emes sirni bilip qoynuñğa bir insan béríp.
- 5 Deşt bağrıdin yandap ötüp, herdemde miñ teşviş yutup,
 6 Yirtkuçqa yem bolğan talay koldurmilik karvan béríp.
- 7 Tomuzda taşlar çoğ goya, su bunda közge tutiya,
 8 Bu deşt uzatқан қаңçılap teşnağa қум-талқан béríp.
- 9 Bezen қуыулар биһесаb аsман-пелек түврүк yasap,
 10 Goya cudun leşkirini çillar idi nişan béríp.
- 11 Birdinla boran гүркirep, vehşiy қавандек һörkirep,
 12 Taş yağduratti aldidin sel keldi dep élan béríp.
- 13 Kök ne're tartip tiğ sérip hem atsa selni oқ қilip,
 14 Tapalmığan қondaқ-pana uçar қanatlıқ can béríp.
- 15 Kelgende mudhiş қehritan yirtkuçқimu bolmas makan,
 16 Barmiş rivayette: toñup қalğan iken şeytan béríp.
- 17 Ğeplette yattiñ şunçe köp, yatti ҳezineñ tuncuқup,
 18 Esқatmidin sen қilçilik el derdige derman béríp.
- 19 Yurt şerқtin sübhi tañ, қоғlandi ötmüş zulmiti,
 20 Öz teқdirini қоliға aldi bu Cuñhua milliti.
- 21 Ğeyret-şıca'et urdi cuş, қilduқ tebi'etke yürüş,
 22 Möciziler dastaniға toldi yeñi tariğ beti.
- 23 Batur, pidakar başçı bolup her iştila,

24 Töhpe yaratti yéñidin qaynap-téşip zoq-rigbiti.

25 Qoqlap hurapatni neri, qildi yürüş Cuñgar séri.

26 İzdep néfit yer qeridin ceñ başlidi kelgen péti.

27 Kelgende burğa qurgili, qurganda tunci burgini,

28 Şeytanni toñlatқан soğuq keldi acayip dehşiti.

29 Écip soğuqta meydini, boranda egmey qeddini,

30 İşni qizitti işçilar, sundi tebi'et heyviti.

31 Yañrap motorniñ negmisi, yerniñ buzuldi uyqusi,

32 Yetkende burğa cayıǵa, küldi qakaqlap may qeti.

33 Tunci quduqtin puşqurup çıqqanda néfit cuş urup,

34 Çıqtı capanıñ harduqi, şundaq capa-can rahiti.

35 Biz örligende her qaçan, düşmen içige toldi qan,

36 Çamdanda toşkun tikildi, zencir idi her deviti.

37 Başlamçıǵa layıq sinip aldamçılarni paş qilip,

38 Buzdi hurapiy ramkini, aştı pelektin geyriti.

39 Aldi bayavan ornini burğa munari ormini,

40 Boldi néfit şehri bina, dañ ketti elge şöhriti.

41 Maylar qanaldin gurqirap aqmaqta nodin şarqirap,

42 Almaqta bundin küç-quvet ana vetenniñ qudriti.

43 Zoqumni tarttı “Qaramay”, bağrıñdiki cuşkun hayat,

44 Şe'irimğa mezmun: inqilab, merdane emgek, keşpiyat.

45 Başkan séniñ her çamdimiñ, herbir utuq, toy-bayrimiñ

46 Keldi küreşler evcidin, bolmas küreşsiz héç hayat.

47 Herbir savaqlardin ayan: düşmen dégen düşmen haman,

48 Yanmaydu şeytan peylidin, qılmaydu hergiz pendiyat.

49 Herbir küreşte zerbidar, düşmenni eylep tarman,

50 Cezmen muqeddes burçini aqlaydu prolétariyat.

51 Örle köreşte Qaramay, düşmenge ot aç ayimay,

52 Quçsun yéñi şanlıq zeper Daçıñçe cuşkun keypiyat.

1974 yıl Févral, Qaramay-Ürümçi.

(151) Veten Méhri

1 Vetenni nurgá çömdürdi quyaşlıq devrimiz bizniñ,

2 Qızıl güllerge pürkendi bahardek ömrimiz bizniñ.

3 Küreş qilduq töküp qan-ter, kötürdi qed yéñi dünya,

4 Yaratti mol hosul, méve ünümlük ecrimiz bizniñ.

5 Veten gülzarini qoğdaş muqeddes burçimiz da'im,

6 Şuña quzgunga betleglik qoraldur qehrimiz bizniñ.

7 Uluğ qalıp qızıl bayraq yétekler qelbigé meñgü,

8 Cudunlar vehmidin öçmes vetenge méhrimiz bizniñ.

1974 yıl May.

(152) Qedrini

1 Kimki deşter kezmise bilmes gülistan qedrini,

2 Untuma ötmüşni kim, bilmes bu devran qedrini.

3 Keldi nedin öy-makan, keldi qayandin aş-ozuq,

4 Bilmigey “teyyarğa şeyhler” işçi, déhkan qedrini.

5 Koğdidi qorğan bolup el behtini Céfañcünüm,

6 Körmise düşmenni kim, bilmes bu qorğan qedrini.

7 Mavcuşiniñ méhridin bizge sa’adet boldi yar,

8 Can pida biz yolida bilgeç qedirdan qedrini.

1974 yıl.

(153) Ciñgañşen Rohiga Medhiye

Mavcuşiniñ “Ciñgañşenge Kayta Çikış”

Serlevhilik şe’irini oquğandin kéyin

1 Kayta Ciñgañşenge çıkmak telimi

2 Kozğidi kelbimde cuşkun keypiyat

3 Keldi köz aldımğa şundağ tevrimes tik çoqqılar,

4 Kelsimu hevp tuşmutuştin katmuqat.

5 Ketti azğunlar kızıl tuğdin kéçip mel’un bolup,

6 Bundiki uçkun haman yandi uluğ yangın bolup,

7 Şu uluğ yangında tavlandi polat,

8 Ündi Huañyañcédiki kandin çeçek,

9 Keldi şundin bundiki nurluğ hayat.

10 Bu zaman şundağ zaman:

11 Soqıdu tinmay boran,

12 İnqilab yayğan qanat.

13 Kılşa laçin kökke pervaz, tosiyalmaydu bulut,

14 İnqilab aldida yoq héç tilsimat.

15 Yer-cahan muhtac muqerrer lertzige,

16 Kim işensun zomigerler levzige,

17 Kayta Ciñgañşenge çıkmay yoq nicat.

18 Çoqqığa örleşke putlaşmas saqal,

19 Méni yaşnatti küreşçan telimat.

1975 yıl Yanvar, Ürümçi.

(154) Tiyañşan Bağrida

1 Aldim qolumğa men qelem, aldimda devrim tesviri,

2 Bundaq güzel tesvir üçün hasdur bu könlüm deptiri.

3 Her yanga men köz taşlidim, sözni so'alidin başlidim:

4 Biz emdi bolduq kim dedim hem kim iduq biz ilgiri?

5 Ötmüş Tiyañşan bağrida emgekçi şadlıqtin cuda,

6 Turğan hemişe sancilip köksige zulmet henciri.

7 Östeñ çépip yoqsul helek, suğa hocayinlar bölek,

8 Baylar üçün şerbet idi emgekçilerniñ qan-téri.

9 Yer boldi bayniñ ecrisiz, emgekçi undin behrisiz,

10 Yer bay üçün "altun qozuq", yoqsulğa qulluq zenciri.

11 Aşliq térip çeş rasliğan yoqsulğa çarmu aşmığan,

12 Bir parçe nanga zar bolup ötti hazandek künliri.

13 Mal baqti namrat malçılar, göşni yédi bay, galçılar,

14 Hem öy idi hem gör idi malçı üçün tağ öñküri.

15 Hañca-hocayin emride, yerniñ qarañgu qeride

16 İşleytti yoqsul baliliri, aylap çıqalmay taşqiri.

17 Qan-ter bilen pütken gilem bay qesriniñ boldi şu dem,

18 Biçare halvap aç-zérin, daq yer idi yatqan yéri.

19 Kelse zimistan qehritan, sen nede dep ey bimakan,

20 Kıynaytti yoqsulni tépip aççık soğukniñ neştiri.

21 Alvañ-séliķ tağdin éğir, yük astida yoqsul yéğir,

22 Baylıķ yığatti üstilep şu banida yurt begliri.

23 Baylar parağet koynida, begler heşemet ornida,

24 Qullarni zar-zar qaqşitip külmek ularniñ desturi.

25 Karizni huddi düm qılıp, el ecrige apet sélip,

26 Saldurdi heyvetlik munar, mükçeydi yoqsul belliri.

27 Yamul işi töhmet, caza, yoqsul küni matem-haza,

28 Yoqsulğa Ezra'il idi ambal, çerik hem nevkiri.

29 Millet ara zitliķ séliš, zitliķ bilen kızgın qiliş

30 Ambal üçün el qehridin tehtini qoğdaş tedbiri.

31 Aşqançe zulmet qançilik, qozğaldi nepret, qarşilik,

32 Qaқnap gezepniñ qaқmiķi, yetti pelekke güldüri.

33 Heққaniyettin lap urup, aldamçiliқtin dam qurup,

34 İsyançılarni qanğa gerq qildi zaman öktemliri.

35 Emgekçi derdmen qan töküp, qaldi yene zerdap yutup,

36 Dédi elemde: nedidur meqlubiyetniñ tüp siri?

37 Qaқnap şerқtin bir quyaş, sirlar éçildi-boldi baş,

38 Mavcuşi, Goñçendañ çıqıp, boldi küreşniñ rehberi.

39 Mavcuşi qurğan partiye, galib, pidakar armiye

40 Boldi nicadkar, inqilab tapti yéñiş şundin béri.

41 Mat boldi şum aldamçılar, buzğunçılar, betnamçılar,
42 Hem boldi veyran dam-tozaq, qat-qat tosaqlar çembiri.

43 Çeylendi müdhiş hevþ-heter, qanlıq çeliş tapti zeþer,
44 Güm boldi zulmet ordisi, yutti zeher hemdemliri.

45 Tünler kêtip tañ yoridi, derdmen elim şad yayridi,
46 Goyaki deştler bağıra yandi sa'adet yamğuri.

47 Çüştü hocamlar tehtidin, özgerdi dünya tektidin,
48 Ötti şu an emgekçiniñ öz ilkiye öz tekdiri.

49 Qullar eriştü gélibige, boldi hocayin hemmige,
50 Şanlıq kızıl tuğ astida mañdi yéñi menzilséri.

51 Ömlük yoli berdi qanat, başlandi cuşqunluq hayat,
52 Sotsiyalizm qurmak üçün atlandi alğa-ılgiri.

53 Ötmüşteki veyranida sotsiyalizm boldi bina,
54 Tapti Tiyanşan şan-şereþ, yükseldi alğa künséri.

55 Yer üstige yultuz qonup, tünler yorup kündüz bolup,
56 Goya qilip künni hicil, qağnap turar parlaq nuri.

57 Cuñgardiki deşt bağıridin urğuydu may yer qeridin,
58 Kan açquçidur işçiniñ her bolqisi, her amburi.

59 Her yanda zavut şavquni, kökke tutaşqan turhuni,
60 Séhlarda herbir destigah goya karamet munbiri.

61 Her künde yéñi keşpiyat, aşmakta künlep mehsulat,
62 Heyran qılar, köz qaqnitar sani, sapasi hem türi.

63 Ötmüşteki yoğsul gaday héyt oynığandek huş çiray,
64 Kiydi ésil rehttin kéyin, hetta tavardin estiri.

65 At minmigen aḥşamķi kul, aldi bugün asmanğa yol,
66 Kim bu dések Sarsümbilik ya Gulcılık ya Keşķiri.

67 Derya, davanlar egdi baş, muz çokķıarmu tökti yaş,
68 Saldi tebi'etke yügen sehrada goñsé baturi.

69 Örkeşlidi zumret sular, küldi kénip teşna dala,
70 Çöller aķ altun déñizi hem boldi aşlık ambiri.

71 Yaylaķta mal sansız, sémiz, avulda mol kaymak, ķimiz,
72 Yañraydu huşhuy malķiniñ dombur bilen éytķan ciri.

73 Herķaysi millet helķiniñ amraķlıķıǵa sep sélip!
74 Boldi taza veyran, kasat bölgünçileriñ baziri.

75 Aldamķiniñ desmayisi şermende neyreñ-hiylisi
76 Boldi bugün çaşķanğa teñ, keynide teyyar ur-uri.

77 Devrim méniñ hisletke bay, kudretke bay, sen'etke bay,
78 Ömrüm boyi yazsam uni bolmas ada miñdin biri.

79 Bayram bugün, el şad-huram, yañraydu kelblerde muķam,
80 Kompartiye apirin! Şudur sözümniñ cevhiri.

1975 yıl Sentebr, Ürümçi.

(155) Atiniñ Nesihiti

1 Saylışıptu helķ seni kadir ķilip,
2 Untuma, emgekķiniñ oǵlani sen.

- 3 Sen helkniñ bol hamam süpürgisi,
 4 Kıl hezim bu sözdiki menani sen.
 5 Süpürüp eñletni, huş kıl ammini,
 6 Tör talaşma, kıl orun pegani sen.
 1976 yıl, Ürümçi.

(156) Ziyandaşniñ Aqiviti

- 1 Yolda melum bolgusi yav yaki yoldaş aqivet,
 2 Şum niyet suyiķestçiler cezmen bolur baş aqivet.

 3 Şum niyet suyiķestçilerniñ hüniri aldamçilik,
 4 Öz ceniğa bolgusi dam elni aldaş aqivet.

 5 Kim kızıl tuğni niķab eylep, qara iş başlısa,
 6 Bolgusi resva cimi ha'ingä oħşaş aqivet.

 7 Kimki atsa inķilab qorğanığa zehmet teşi,
 8 Öz putığa özi cezmen urgusi taş aqivet.

 9 “Töt ziyandaş”niñ halaket tekdiridinmu ayan,
 10 Çüşidu evrezge tehķik bar ziyandaş aqivet.
 1976 yıl Öktebr, Ürümçi.

(157) Zepmu Çiraylıķ Keldi Bahar

- 1 Uçti şerķtin tañ şamili,
 2 Vadini boylap çaçti ipar.
 3 Neğmiçi kuşlar çaldi muķam,
 4 Zepmu çiraylıķ keldi bahar.

 5 Nurğa çömülgen gülşen ara
 6 Éçilivatķan gülge qara,
 7 Bir-biridin uz kıldi cula,

8 Zepmu çiraylık keldi bahar.

9 Rezgi ziyandaşlar yulunup,

10 Ketti cimi yer cuşkunlinip,

11 Baridu emdi iş oñlinip,

12 Zepmu çiraylık keldi bahar.

13 Emdi karamet yıl bolidu,

14 Helkimiz işni gül kılidu,

15 Cezmen hosulmu mol bolidu,

16 Zepmu çiraylık keldi bahar.

1977 yıl May, Ürümçi.

(158) Sen'et Bahari

1 Bahar keldi,

2 Gülbahar keldi,

3 Vetən qoynı iparğa çömdi.

4 Bulbullar naşsa éytip,

5 Güncılar küldi.

6 Bayraq ormini qılmaқта cevlan

7 Qızıl dolqunluq deñizdek huddi.

8 Peyz qoştı bahar peyzige

9 Vetinimniñ sen'et bahari

10 Sen'et bayrimi.

11 Bağlar hösnide quyaşniñ eksi,

12 Éçilgusi hemme gül tekşi.

13 Şuña işençlik külgili turdi

14 Kurmiñliğan sen'et hadimi.

15 Eslisek,

16 Bizniñ sen'et bégimiz

17 Yolukuptu talay cudunğa
 18 Ornaşkandek bu bağ goyaki
 19 Şamal ağziğa,
 20 Ensiz orunğa.
 21 Hélimu şunçe çidap keptimiz
 22 Béşimizda oynilip kelgen,
 23 Tesevvurğa sigduruş kıyin,
 24 Haķaretlik, mudhiş oyunğa.

25 İşni buzğan bir oçum mel'un
 26 Tetür burap kéme rolini,
 27 Bir mehel goya
 28 “Kıldin inçike, kıliçtin ittik”
 29 Kılivetti sen'et yolini.
 30 Süretçiniñ közini oyup,
 31 Yazğuçiniñ üzdi қolini.
 32 Ussulçiniñ putini çekip,
 33 Naķşıçiniñ boğdi gélini.
 34 Sen'et bégini kıldi veyrane,
 35 Haliğançe kırkıp gülini.

36 Bir oçumlar tekte buzuklar
 37 Tuğulğan iken iş buzuşkıla.
 38 Bilmeydu bir ayvan қuruşni,
 39 Biraқ mahir ora kolaşқа,
 40 Ular mana şundaқ ustilar.
 41 Naķşığa emes,
 42 Yaralğan belki
 43 He dése hürpiyip çalvaķaşkıla.
 44 Rast ademni “böci” dep қоғlap,
 45 Némiler kılmidi bu alvastilar?!

46 Merhaba ey sen'et bahari,
 47 Sen bizni qutquzduñ apet destidin.
 48 "Uh!" déduq emdi, ğelibe qazinip,
 49 Eñ ğeterlik cinlar üstidin.
 50 Élip sendin illik nur, hava,
 51 Tépip sulgun derdige dava,
 52 Güllenmekte sen'et başkidin.

53 Ene, şu tapta
 54 Mavcuşı köz aldimğa keldi.
 55 U körüp yéñi tentenimizni,
 56 Bir qağdikidek zoqlinip küldi.
 57 Ene,
 58 Qedirdan Cuzuñli Yütyenge kélip,
 59 Démekte yene:
 60 Yéñi muqamni
 61 Qorqmay, dadil éytiñlar emdi.
 62 Ene,
 63 Bir yandin éçilip-yayrap,
 64 Sépimizge yağdurdi alqış
 65 Munber üstide Luşün endi.

66 Sadığañ kétey, sen'et bahari,
 67 Meptun men saña,
 68 Meptun şunçe men.
 69 Tiyanşan bağrida sen'et bégida
 70 Qılmaқта cevlan yéñi gül-çemen.
 71 Menmu şu bağda bahar qoynida
 72 Éçilivatқан yéñi ğunçe men.
 73 Élimniñ lekmiñ şa'irlirini
 74 Déñiz déseñlar,
 75 Men bir tamçe men.

76 Méni bir misra şə'ir déseñlar,
 77 Buzğunçılarnıñ rezil eptige
 78 Tarsildap tégidigan tarmuş kamça men.

79 Ey sen'et bahari,
 80 Sėniñ hayat beş illik nuruñda
 81 Sen'et bėgi, sen'et yaylıķı,
 82 Élimniñ güzel rohiy baylıķı
 83 Bermekte yėni şerin mėviler,
 84 Şundaķ yaķşı ünümdarlıķı.
 85 Hayatimizni téhimu bézeş
 86 Bizniñ canican küreş burçimiz,
 87 Bu bizge tariķniñ ezgü buyruķı.
 88 Biz baharnıñ ķedrini bilsek,
 89 Sen'et bėgimiz yaşnar şu ķeder:
 90 Güli heķķida sözlimey koyay,
 91 Altundin ésil hetta yaprıķı.
 1977 yıl May, Ürümçi.

(159) Telviçük

1 Telviçük, töhpeñmu bardur, telviçük,
 2 Bolmigin töhpeñge meğrur, telviçük.
 3 Rastin éytķanda gunahıñ az emes,
 4 Şuña bir namiñ balaķor telviçük.

5 Her yili kelseñ bolup sel ķançılap,
 6 Tolğınip, izdin çıķıp ķırğan yalap,
 7 Ƙańçe emgek ecrini ķildiñ ģarab,
 8 Öz yolini bilmigen kor telviçük.

9 Kelkünüñdin tartti derd nurğun yéza,
 10 Ƙançılap “toģti” saña boldi ģiza,

11 Kırğıkında da'ima matem-haza,
12 Sen idin ötmüşte kanhor telviçük.

13 Del-dereh türmelge ketti sen için,
14 Sen idin çon dediser bağven için,
15 Almidin söz kembeğel derdmen için,
16 Saňa söz ötmeytti baldur, telviçük.

17 Emdi bağlandi sening öktek beşin
18 Hem öçüp barmağa gelveñ-teşvişin,
19 Ketti kelmeske gunahkar ötmüşün,
20 Boldi töhpeñ mislisiz zor, telviçük.

21 Kaynidi boyuñda yalkunluk hayat,
22 Urgudi merdlerçe cuşkun keypiyat,
23 Gelve-gogañdin tiñirkaş bizge yat,
24 Meyli emdi kaççe cuş ur, telviçük.

25 Mol, kızıl şerbetni içkeçke kėnıp,
26 Kağcirap yer ketti emdi canlinip,
27 Şarkiratmañdin tümen yultuz yėnıp,
28 Tünni yorutti töküp nur, telviçük.

29 Pat-yėkinda tekşi tizginlep seni,
30 Damba, ormanlar bilen pürket seni,
31 Hem atap Daceyçe derya dep seni,
32 Kılımiz namiñni meşhur, telviçük.

1977 yıl Avgust, Keşker.

(160) “Yétim”niñ Öyide

1 Pahteklige bėrip etisi,
2 Pete kıldım bir öyge kirip.

3 Salamlişip kona tonuşlar,
 4 Tonuştuğ kayta tonuşluk béríp.
 5 Uzun ötmey méhmandost tonuş
 6 Halva ekirip koydi aldimğa.
 7 Yégeç uni, keldi sürettek
 8 Yigirme beş yilniñ aldi yadimğa.

9 Ene şu çağda bu yétim bala
 10 Derd tökken zalim bayniñ üstidin.
 11 Ata-anisi ölgen burunla
 12 Zalim zulmidin-tayağ destidin.
 13 U özimu aş-nan ornığa
 14 Tayağ yégen neççe on kétim.
 15 Dégen u şu çağ: “yégenti burun
 16 Halvini hékim, tayağni yétim...”

17 Şu bala bugün goñsé ezası,
 18 Kim uni emdi yétim deydiken!?
 19 Burun omaçça toymığan yétim
 20 Bugün halvini toyup yeydiken.
 21 Héçkimniñ heddi yok uruşka uni,
 22 Atisi bar Goñçendañ atlıq.
 23 Aççık azab kétip béşidin,
 24 Ötüvatidu turmuşı tatlıq.

1977 yıl Avgust, Pahtekle.

(161) Қақulla

1 Bir cay bar Pahteklidle “Қақulla” dep,
 2 Bu cayniñ esli ismi “қара қullar”.
 3 Zéminge bağlivélip kembeğelni,
 4 Oynatқан қамçisini yavuz қollar.

5 Kačkulla-қullar үчүн қепес idi,
 6 Bu қismet құл пуштиға miras idi.
 7 Шу қullar ашлиқ терip өмүр boyi,
 8 Bir nanni пүтүн yégen emes idi.

9 Eceba, koza чаққан etivarlıқ,
 10 Tartidu su ekelgen ҳарузарlıқ.
 11 Şuñlaşқа гезеп bilen baş көтүрди
 12 Zulumniñ күşendisi isyankarlıқ.

13 Amballar “zencir üzer” isyankarni
 14 Solidi kişen sélip tar hebeske.
 15 Yoқ buniñ қullar үчүн аңе perқи,
 16 Yötkeldi u қеpestin bu қеpestin.

17 Kelgende қizil bayraq pervaz қilip,
 18 Des turdi құл evladi yoқsul sinip.
 19 Dunyaға emdi kelduқ dédi şunda,
 20 Tunci ret azad-erkin nepes élip.

21 Özgerdi, astin-üstün boldi dunya,
 22 Hóçayin boldi yerge “қара қullar”.
 23 Dunyani yéñibaştin retke saldi
 24 Asaret zenciridin azad қullar.

25 Okyanlar aylanmaқта ücmizarға,
 26 Güllerge pürkenmekte bayavanlar.
 27 Bolidu dunya çoқum güzel, avat,
 28 Hóçayin bolsa uni yaratқанlar.

1977 yil Avgust, Pahtekle.

(162) Būgūnki Paḥtekle

- 1 Paḥteklini ƙaplaptu bahar gülliri emdi,
 2 Şa'ırğa sinaƙ boldi güzel tesviri emdi.
- 3 Men çarek esir ilgiri körgeŋ yéza nede,
 4 Paḥteklige oḥşaydu bu caynıñ neri emdi?
- 5 Tüptüz yoli esletti maña ḥuddi şeherni,
 6 Ƙalmaptu burunƙı egri, oy-çoñƙuri emdi.
- 7 Zumret kebi şal déñizi çaƙnatti közümni,
 8 Orman bile baƣlaptu kemer her ƙiri emdi.
- 9 Baldurƙı binep şortiñi ketkendu ƙayaƙƙa,
 10 Adem térisa üngidek hemme yéri emdi.
- 11 Her mosidin alƣan şeli “gañyav³²”din eşiptu,
 12 “Ḥuañhé”din ötüş ançe emesken neri emdi.
- 13 Ötmüşte tiriktaplar toyup yeytti poluni,
 14 Şal tergüçiniñ öz ƙolida kepküri emdi.
- 15 Oḥşaydikena zep “baƣabuƙ³³”niñ néni, ayhay,
 16 Buğdaygimu tolmaƣta zapas ambiri emdi.
- 17 Bérildi tilim ƙoğunniñ şerbiti tegkeç,
 18 Atuşтики şaḥ mantisidek encüri emdi.
- 19 Ƙoş ḥizmitini öz ƙoliğa aptu “tömür öy”,
 20 Heydeptu ƙara tünni “Ƙizil³⁴”niñ nuri emdi.

³² Gañyav – tiziş, pılan dégen menide.

³³ **Baƣbuƙ** – Buğdayniñ yéñi sorti.

21 Öz ismini yazgudek adem yok idi bunda,
22 Mektep balisi boptu cimi ösmüri emdi.

23 Dağan, périhunlarmu bugün qaldi mazaqqa,
24 Bardur neççe onlap öziniñ dohturi emdi.

25 İş sehniside her küni toy, her küni bayram,
26 Küyleydu huşal küyge ravab, tembüri emdi.

27 Goñçendañ élip kelgen üçün elge azadlıq,
28 Emgekçiye yetküzdi huzur öz téri emdi.

29 Suyiğestçi ziyandaşlar bolup yer bile yeksan,
30 Mañmaқта cimi iş yenimu ilgiri emdi.

31 Pahtekle zeperdin téhimu qılğusi cevlan,
32 Gül üstige gül bolğusi barganséri emdi.

1977 yıl Séntebir, Pahtekle.

(163) Ketmen Hasa

1 Tohti “ketmen”niñ puti aqsax-méyip,
2 Hem qerip qalğan, béli mu mükçiyip.

3 Çüşmidi ketmen qolidin şundimu,
4 Bezide işleydu hetta tündimu.

5 “İşqa çıqmañ” dese düycañ her qetim,
6 Deydu u: “emgek tiriklik aditim”.

7 Bu qetim düycañ uniñğa kayidi,

³⁴ Qizil deryasiğa qurulğan éléktr istansisi közde tutulidu – aptor.

8 (Rastin éytqanda bovayni ayidi):

9 “Gepni añlañ, kirdiñiz seksenge siz,
10 Qol uzatmañ emdi bu ketmenge siz.

11 Qeri, acizlar özini çağlisun,
12 Yıkilip, tartip yoğan iş çıkmisun”.

13 Tohti “ketmen” küldi-de, şundaq dedi:
14 “Maña qılğan bu sözün héç yaqmidi.

15 Çapqinim sotsiyalizmniñ ketmini,
16 Köp çepişqa qıl haman devet meni.

17 Hasıga çüşkin démekçi sen maña,
18 Eñ yaramlıq hasidur ketmen maña.

19 Tursa bu hasa qolumda, gem yéme,
20 Tohtikañ bolmaydu hergiz hécnéme!”

1977 yil Séntebir, Pahtekle.

(164) Uluğ Namayendige Medhiye

- *Cuñgo Kommunistik Partiyisi memliketlik 11-qurultiyiniñ gelibilik
éçilğanlıqıǵa bégişlap.*

1 Qildi meydanda miras tuğ özgiçe cevlan bugün,
2 Bipayan cuşkun déñizni esliter meydan bugün.

3 Çoñ yürüşniñ on birinçi ötkili qıçtı zeper,
4 Yéñi menzil yoliğaçüsti uluğ karvan bugün.

5 Çoñ nicatlıq berdi sepke partiye yolbaşçımız,

6 Töt rezil apetni eylep yer bilen yeksan bugün.

7 Yéñi menzil vadisida çaçtı gül zep huş purak,

8 Özgiçe şöş sayridi bulbul urup hendan bugün.

9 Bir uluğ şadlık namayende yaraldi el ara,

10 Keldi dunyağa yéñi destur süpet dastan bugün.

11 Ey uluğ elniñ yétekçi on birinçi munbiri,

12 Toldi alqış çaçqusığa sen üçün her yan bugün.

13 Taşidu zoq, iptiharim etige salsam nezer,

14 Hem vucudumğa pütüldi yéñi küç-derman bugün.

15 Örgiley sendin, uluğ, toğra, şereplik partiyem,

16 Saña egeşken kişi eñ behtiyar insan bugün.

17 Partiyem, koynuñda ösken men bir addiy ceñçi men,

18 Tapşurup aldim séniñdin bir yéñi perman bugün.

19 Çapturup tulparni téz, döletni güllendürgili

20 Can pida qılmaqqa ündeydu méni vicdan bugün.

1977 yil Avgust, Atuş.

(165) “Küreş” Östiñi – Küreş Dastani

- Çériye nahiyisiniñ Damiko, Gulağma goñşéliridiki “küreş” östiñini yasığan
kehrimanlarğa bégişlaymen.

1 Ku’inlunniñ teskey bağrida

2 Қақас cilğa bar “Uluğsay” dégen.

3 Sayğa tolup kelkün kelsimu,

4 Tüzleñ çölge su aqmaydigen.

- 5 Çöl deydiken: maña su kérek,
 6 Kaçaŋgiçe çaňkap turimen?
 7 Kim kandursa teşnalıkimni,
 8 Ecrige tağdek ħaman bérimen.
 9 Talay evlad esirler boyi
 10 Şu su üçün töküp térimi,
 11 Miñ kılipmu alalmaptu nep,
 12 Yeşelmeptu “tilsim” sirini,
 13 Atmışınçı yılñiñ aħiri
 14 Damiko, Gulahma şımaylap yénni,
 15 Uluğsay yénida geme kolap... yaq,
 16 Akop kolap başlidi ceñni.
 17 Tana tartıp ceñçiler çölge,
 18 Östeñ kazdı tana izidin.
 19 Déyişti: “kayıtmaymız tilsimni yeşmey,
 20 Şir yanmas izidin, yigit sözidin!”
 21 Östeñ orni çoyundek kattıq,
 22 Cotu ursa turidu kaňkip.
 23 Bezide uçup çaçrandı taşlar,
 24 İgiz tağlardın kététti halkıp.
 25 Bezide ceñçiler köyük tomuzda
 26 Bir yutum su bilen künni ötküzdi.
 27 Ottek yénip emgek teptidin,
 28 Talay kehritan tünni ötküzdi.
 29 İşleverdi şivirğandimu,
 30 Açkuzmisimu közni boranlar.
 31 Yüzlep ceñçi bir yıl ter töküp,
 32 Töt miñ métérni kazdı aranla.

 33 Şunda beziler: binep küreşni
 34 Yiğışturaylı emdi, dep çıktı.
 35 Ħuda békitten ékin yolını

- 36 Özgertelmes bende, dep çıktı.
 37 Kiçik putluk teteyler kélip,
 38 Vaysidi: bu kandaq küreş, dep.
 39 Külüp lekem koydi bu işka:
 40 “Yiñne bilen kuduk kolaş” dep.
 41 Dédi ceñçiler: “ötsek bolamdu
 42 Tebi’etke mehkum-şul bolup!?”
 43 Qurqanlarniñ rayiçe mañsaq,
 44 Yurtlirimiz kéter çöl bolup.
 45 Cisu puşti, kėtiñlar néri,
 46 Putlaşmañlar Yüygoñ işiğa!
 47 Biz teslim kılıp muzluk çokkını,
 48 Qadaymiz bayraqni tağniñ béşiğa.”
 49 Ceñçiler bir yaqtin davli sözlidi,
 50 Bir yaqtin ter töküp östeñni oydi.
 51 Qoş küreş meydana bolğaça östeñ,
 52 Uniñ namini “küreş” dep koydi.
 53 Aldamçı taz çaçқан zehermu,
 54 Oğri kėmisige çüşken galçimu
 55 Küreş otini öçürelmidi,
 56 Çékinmidi qoşuş kılçimu.
 57 “Töt ziyandaş”niñ kegez telpiki,
 58 Gumaştilarniñ sürlük kaltiki
 59 “Alemni malem” kılğan çağdimu,
 60 Tohtimidi östeñ emgiki.
 61 On yette yıl ötti aridin,
 62 On yette yıl küreşte ötti.
 63 Ğeyret hem eñil yeñdi müşkülni,
 64 Atmış miñ métr östeñmu pütiti.
 65 Östeñge qamaladi Uluğsay süyi,
 66 Zakolar qamalniñ qulup-açquçı.
 67 Ezeldin boy bermey kelgen uluğ su,

68 Bolup baqsuna emdi kaçkuçi!
 69 Késilgen küni östeñ léntisi,
 70 Yıgıldı yurtniñ cimi aymıķı.
 71 Çeksiz çañķaķ çöl zumretke ķandı,
 72 On yette yılñiñ çıktı harduķı.

73 Salsiñiz yuķiridin “küreş”ke nezer,
 74 Yatıdu kümüş reñ uzun bir tana.
 75 Emdi burunķı kelkün ordisi
 76 Muzluk çokķa baķlaķlıķ aña.
 77 Yıraķlarķa salsiñiz nezer,
 78 Heyran ķaldurar kelgüsi sizni.
 79 Ezeldin kaçcırıp yatķan vadida
 80 Başıaķlar déñizi kaçnitar közni.

81 Birķançe yaş bilen körüştüm bunda,
 82 Turatti ular zakoķa ķarap.
 83 Soriģan idim: nelik siler, dep,
 84 Biz meşelik, dep ķayturdi cavab.
 85 Tuģulģan ular “küreş” boyida,
 86 Tuģulģan ular küreş ķoynida.
 87 Ata-anılarnıñ izini básıp,
 88 Ķatarģa ķoşulģan küreş ornida.
 89 Şarķırıp aķmaķta “küreş” östiñi,
 90 Cuş urar üzölmey dolķuni ene.
 91 Evladdin evladķa miras ķalidu
 92 Bu küreş dastani, şanlıķ en’ene.

1977 yıl Öktebir, Ħoten.

(166) Muķam Yurtida Oyliģanlirim

1 Yerkende añliģanda yeñi muķam,
 2 Dos tarttim yüriķimdin ķaynap rasa.

3 Elvette, set bolatti, dédim yene,
4 Muşam yurti munçilik éytalmisa.

5 Zimistan қоғланмиса келмес баһар,
6 Көкermes қойған көçет суғармиса.
7 Deşt-çölge aylinatti muşam yurti,
8 Bağrıǵa kızıl bayraq қадalmisa.

9 Pürkenmes çéçeklerge sen'et béǵı,
10 Barçe gülge layıq zémin yaralmisa.
11 Muşam güli yéñibaştın yašnarmidi,
12 Ziyandaşlar yiltizidin yulunmisa.

13 Muşam yurti, saña niçün yaraşmisun,
14 Tuşmutuştın yéñi muşam carañlisa.
15 Qoşulsun sorunuñǵa tuşmutuştın
16 Ot yürek yéñi-yéñi amannisa.

1977 yıl Öktebir, Yeken.

(167) Muşam Çalsam

1 “Satarım tariǵa can rıstisini tar étip salsam”,
2 Aña teñkeş qılıp qelbim sadasını, muşam çalsam.

3 Muşamlar gezinisidin sinçilap izdep tépip cevher,
4 Zamanem sehnisige bab çiraylıq sovgılar sunsam.

5 Muşam çalsam, muşamniñ keynidin çoñ neǵmige ötsem,
6 Ulap her pedige mergül çélip, dastanǵa atlansam.

7 Bayan eylep veten, elniñ muhebbet-iştıyaqını,
8 Ussul cevlanıǵa ilham bérıp, meşrep, senem çalsam.

9 Kamalektek égilsem men temesiz töhpikarlarga,
10 Bolup gañ kıl, tiriktap zoravanlar bağrini tilsam.

11 Helkniñ könlige yaqqan muqam pegada qalmaydu,
12 Maña miñ tördin artuqdur helk sazendisi bolsam.

1977 yil Öktebir, Yeken.

(168) İkki Mölçerge Lenet Oquymiz

1 Ziyandaşlarniñ “ikki mölçer”i
2 İlim-penniñ kişen, zenciri.
3 İlim-penge kişen sélinsa,
4 Qandaq mañsun işlar ilgiri?!
5 Aq kegez tapşurup ela sanalsa,
6 Neme bolmaqçı elniñ teğdiri?

7 “İkki mölçer”niñ muqami-rayi
8 İlim-penni qılmaq sazayi.
9 Talay mu’ellim, talay alimniñ
10 Sarğıyip zepiran boldi çirayi.
11 Tallansa şu yol, bolmamdu evlad
12 Kéliçekniñ rohiy gadayi!

13 Ziyandaşlar qarini aq dep,
14 Oquğanlarni sésik, qalaq dep,
15 Acayip “okuş”qa körsetti ülge
16 “Élip”ni tayaq dep, “mim”ni çomaq dep.
17 Edep ketti kulak kestiler
18 Hemmidin evzili goğa-çataq dep.

19 “İkki mölçer”niñ tartip derdini,
20 Zéde boldi elniñ bedini.

21 Kökrek kérip turalamdu el
 22 Kötürelmise pende qeddini?!
 23 “İkki mölçer” zeherlik epsun,
 24 Añlamdığan undaq pedini!

25 “İkki mölçer” qulluq desturi,
 26 Qulluqqa devet uniñ her quri.
 27 Ziyandaşlar bolidu quldar,
 28 Hılq qulğa aylanğanséri.
 29 Azadlıqni çüşengen insan
 30 Bolmaydu hergiz uniñ çakiri.

31 Partiyemniñ dana tedbiri
 32 Boldi “tüzeş”niñ uluğ desturi.
 33 Barikalla, keldi eslige
 34 İlim-penniñ nurluq munbiri.
 35 Huddi çaşqandek ur-urğa qaldi
 36 Ziyandaşlarniñ “ikki mölçer”i.

37 “İkki mölçer” ézitqu devri,
 38 Yirginip aña oquymiz lenet.
 39 Cahalet destidin şunçe bizar biz,
 40 İlimge teşna çañkığan millet.
 41 Cahalet çüşsun sehnidin peske,
 42 İlim-penge has emdiki növet.

1977 yıl Dékabir.

(169) Tesedduq

1 Can veten Cuñhua élim, miñ-miñ tesedduq can saña,
 2 Biz yaşaymiz sen üçün, bar veslimiz qurgan saña.

3 Qan bilen reñdaş kızıl tuğ açtı behtiñni seniñ,

4 Şan-şerep beş etti meñgü bu ésil devran saña.

5 Saña qol sozğan rekipke sovgimiz cezmen ecel,

6 Yavğa her dem qehrimiz tiğ, bağrimiz qalğan saña.

7 Yéni ceñler gelbisi berdi nicatlıq qaytidin,

8 Tuğdi yüksek çoqqığa örleş üçün imkan saña.

9 Ta ezeldin teqdiri ortağ vetendaş helkimiz

10 Yazdu her ceñde bille ceñgivar dastan saña.

1978 yıl Févral, Ürümçi.

(170) Uzun Seper

1 Bahar kélip, yéşil gilem yépindi yer,

2 Qızıl quyaş culalinip, töküldi zer.

3 Qızıl quyaş qızıl udumni tuğ kélip,

4 Yéni baharda başlıdi uzun seper.

5 Qedemde yol tosalğudin adalinip,

6 Éçildi gül, çéçildi yol ara göher.

7 Zeher yutup, elem bilen boğuldi yav,

8 Élim kuşade yayridi qıçup zeper.

9 Eceb belen carañlıdi muqeddime,

10 Çoqum icad qilingusi uluğ eser.

11 Köründi tağ, körüngini yırağ emes,

12 Bügün néme bu yoldiki capa, qeter.

13 K anatlinip casaritim, s y ndi can,
 14 G zel, b y k  u pellige s lip nezer.
 1978 yil Mart,  r m i.

(171) Ey, Ulu  Cumhuriyet

1 Ey s y ml k, canican el, ey ulu  cumhuriyet,
 2  rgiley, ba ri ni  u ti zepmu obdan veziiyet.

3 K nli t hmettek  ara t t  um ziyanda  gum bolup,
 4 Tentene  ilma ta  oynu da yoru  he  kaniyet.

5 El nicatkari, ulu , to ra,  ereplik partiyem
 6 Berdi pervazi  u  n ke , mislisiz imkaniyet.

7 Hem p t ldi mukemmel, to ra  anun desturi,
 8 H   ke be   etti mu eddes zor ho u , mecburiyet.

9  zgi e ya rap g d k, keldi  tizdin hu  hever,
 10 Ki ni ip pen dulduli, cu  un t s aldi cem'iyet.

11 Ba livett    o  y r    ilma  u  n t t  o     a,
 12 Bu ulu  i  bizge tarih y kligen mes'uliyet.

13 Canican serkerdimiz bol a   midvar  un e biz,
 14 Tapti mustehkem kapalet pellige aliy niyet.

15 Ene, Tyen'enm n k l p tebriklidi H nte rini,
 16 T himu nurlandi B yci  m hridin mu tariyet.

17 Keldi goya "menmu  atircem" dep ustazdin sada,
 18 Ene, Cuzu li  irayda  urur, memnuniyet.

19 Bolsimu yollar kıyin, mensup kızil sepke zeper,
20 Çünki tarih hökmi şundaq, bu éniq kanuniyet.

21 Arzumiz şu: şan-şerep nuriğa pürkense veten,
22 Töhpimizdin menpe'etdar bolsa çin insaniyet.

1978 yıl Mart, Ürümçi.

(172) İlim-Pen Bahari

1 Huzur beş etti baharniñ şamali,
2 Cakarlandi elge doqalniñ zavali.
3 Yoruqluq qoşuni cahaletni yeñdi,
4 Çéqildi, örüldi ziyandaş qamali.
5 İlim-pen bahari kuşatlıq ekeldi,
6 Haqaret, kişendin qutuldi ziyali.
7 Qılar emdi pervaz samada Humadek³⁵,
8 Élimizniñ qanatlıq tepekkur-ıiyali.
9 Ğem-endişe tarqap, nepes alduq erkin,
10 Quçar bizni meñgü sa'adet visali.

1978 yıl Mart, Ürümçi.

(173) Añlidi Aq Östeñmu Sözimizni

1 Goñşeniñ su başkuruş punkitida
2 Uçraştım tohti atlıq bovay bilen.
3 Bilgendek muñdaşqili kelginimni,
4 Başlidi öyge illiğ çiray bilen.

5 Kirgentim, téléfonmu ciriñlidi,
6 Bovaymu berdi cavab: éçiñlar, dep.
7 Téléfon bahane boldi sözimizge,
8 Aq östeñ tarihidin éçildi gep:

³⁵ Huma – epsanivi beht qışı.

9 Aq östeñ alvañ bilen aqқан éqin,
 10 Ademge boy bermigen asav idi.
 11 İşençilik éçiki yoq ya tosmisi,
 12 Kelgüni canğa caza bir yav idi.

13 Ötmüşte u tosmidin bu tosmığa
 14 Yol boyi miñlap haşa işleydiğan.
 15 Sel kıyan buqılarga³⁶ boy bermise.
 16 Tosmığa tohti atlıqni taşlaydiğan³⁷.

17 Darınlar, bay-ıocılar, beg, tuñçılar
 18 Şu apet kıyandinmu beter idi.
 19 İsyankar tohti, turdi, turğanlarni
 20 Hılmuñıl bahane bilen tirik yédi.

21 Menmu şu tohtılarniñ evladi men,
 22 Tosmığa taşlañgılı tamas qalğan.
 23 Ötmüşte külpet bilen tügeşkentim,
 24 Bu ömrüm zamanemdin béğışlağan.

25 Azadlıq bizge yeñi hayat berdi,
 26 Goñşemiz geyret berdi teñdişi yoq.
 27 Ulgaydi neççe hesse östeñ süyi,
 28 Ve lékin sel-kıyandin endişe yoq.

29 Zakular éçiklarniñ dervazisi,
 30 Yétidu bir küzetçi tursa qarap.

³⁶ Buqa – uç putluq yağaqtin turğuzup, üstige taş bésip yasilidigan bir hil yerlik tosması. Adette déhkanlar uni “buqa başlaş” dep ataydu.

³⁷ Helk qoşaklırida bu heқта mundaq déyilgen:
 Östeñniñ süyi taşa,
 Tohti atlıqni taşlaydu.
 Bu halni körüp haşa,
 Hıdayımğa yiglaydu.

31 Bunda yok burunkidek apet haşa,
32 Yok esla Ala Baytal mingen mirap³⁸.

33 Punkitka maña oħşaş toħti başlıq,
34 Uçidu çaparminim şunçe çapsan.
35 Keyerge qançilik su kérek bolsa,
36 İş tamam, çaparmenni ciriñlatsat.

37 Tilsimni tizginliduk dégen muşu,
38 Sevebi, biz yaşığan zaman başqa.
39 Añlidi aq östeñmu sözimizni,
40 Partiye sözini biz añlıgaçqa.

1974-1978 yillar, Ğulca.

(174) El Ğülşini

1 Tolmaқта güzel hösnige el Ğülşini şunçe,
2 Bergeçke köñül pervişige baǵvini şunçe.

3 Ğül bergide şebnemni körüp el dédi yultuz,
4 Emgek tériniñ yüksek iken mezmuni şunçe.

5 Aylandi zeherlik yava ot cismi ħazanğa,
6 Bu baǵda ziyandaşqa körüm yok, küni şunçe.

7 Ğül peyzige meptonluqidin sayridi bulbul,
8 Şeyda qilidu elni carañlıq uni şunçe.

9 El Ğülşininiñ işki hemişe maña ilham,
10 Ündeydu qoşaq-dastan oquşqa méni şunçe.

1978 yıl İyun, Ürümçi.

³⁸ Ötmüşte aq östeñ haşasinimu başqurğan ve zalimliği bilen dañki çıqqan bir beg bolup, kişiler uni “Ala Baytal” dep ataydiken. Çünki u bir ala baytalni minip yüridiken.

(175) Cahan Şunçe Güzel Emdi

- 1 Körünmekte közümgé bu cahan şunçe güzel emdi,
 - 2 Buruhtumluk tügep, erkin nepes alğaçka el emdi.
 - 3 Ravanlaştı uluğ ecdadımız açқан şu dağdam yol,
 - 4 Tépip öz yolini işlar, iziğa çüştı del emdi.
 - 5 Heķiket yalkuni örlep, bişem köydürgiler köydi,
 - 6 Töleş yok қariғu töhmetke bikar-naheķ bedel emdi.
 - 7 Ziyandaş rodupaylar қan şorap, aķır zeher yutti,
 - 8 Kimiki tökse aççıķ ter, hosuli қen-hesel emdi.
 - 9 Yasaңcuķ hem қuruķ gepniñ bazarı һop kasatlaştı,
 - 10 Yürüş tes koçıda kim қılmisa sözge emel emdi.
 - 11 Köñül azadilik taptı, қanatlandı ümid-arzu,
 - 12 Ötüşke yéñi ötkeldin rasa baғlandı bel emdi.
 - 13 Dilim geştin adalandı, bölektin tutti peyzimmu,
 - 14 Bolup cor yaş yigit-қızға, rasa tovlay gezel emdi.
- 1978 yıl 2-Avgust, Ürümçi.

(176) Teklimakan

- 1 Añla sözümni, қum déñizi,
- 2 Deştu bayavan Teklimakan.
- 3 Biz saña emdi beһş étimiz
- 4 Başķıçe unvan, Teklimakan.
- 5 Sen neççe vaқtin tilsim idiñ,
- 6 Dunyadin özge iķlim idiñ.

7 Emdi k rilme, sen kim idi ,
8 Biz sa a sultan, Teklimakan.

9 Emdi ravandur i ni  yoli,
10 Eylidi pervaz pen dulduli,
11 Ba ri da sotsiyalizm g li
12  il usi cevlan, Teklimakan.

13 Bar an e elni  devri g zel,
14 Bol usi   ller ba ri g zel,
15 Sendimu insan  mri g zel,
16 Kel usi bostan Teklimakan.

1978 yil S ntebir,  r m i.

(177) Amma He i iy  ehriman

1 Bir he i et bar cahanda he   an   meydi an,
2 Este mehkem tut uluk: amma he i iy  ehriman.

3 Amma yiltiz, amma okyan,    s yaprak, tam e su,
4 Amma atli   ehrimanni  ilkige ba li  cahan.

5 Ger dere  yer  stide bolsa, t vende yiltizi,
6 Nede bar  unda  dere  yiltizi yok k kleydi an?

7  stide tur an ila aliy sanalmaydu ki i,
8 Sudin evzelmu k vr kni   isliti leyleydi an?

9 Amma peste,  u a desseymen d genni  orni ha ,
10 Yok ulardin he biri molla   tip    meydi an.

11 Ammini ela ve dana bilgini -danali i ,
12 K lkige  aldi   o um  ilsa  bu davlidin guman.

13 Gerçe ömrüñni heķiķiy menilik ötsun déseñ,
 14 Ammini ustaz tutup, bol ammiğa çin méhriban.
 1978 yil Öktebir, Ürümçi.

(178) Cavab Çavak

1 Élançi kız perdini kayrip,
 2 Cakarlidi yéñi élanni:
 3 “Pişķedem naķsisi ... bugün
 4 Éytip béridu ‘azad zaman’ni”.

5 Şu arida sémez bir erbab
 6 Kotuldidi örlep cuduni:
 7 “Bu daşķal yene éytamdu naķsa,
 8 Kim çıkardı sehnige uni?”

9 “Kim çıkardı...” dégen bilen teñ,
 10 Zal içide çavak yañridi.
 11 Ervahi rasa uçķan erbabniñ
 12 So’aliğa cavab yañridi.

13 Olturalmay kozǵaldi erbab,
 14 Sézip özini azab içide.
 15 Çıķıp ketti kotuldiğançe,
 16 İşikni tépip gezep küçide.

17 Elpazini ķarañlar uniñ,
 18 Kañçilik néme, zadi kim özi?
 19 Kañçılarni üsüp yıķitti,
 20 Némandaķ ķaltis uniñ müñgüzi?

21 U söyünüp sözligen emes

22 Başkılarnıñ töhpe-ecrini.
 23 Özgige rehmetni körmigen rava,
 24 Qızgıñip kelgen quyaş méhrini.

25 U qandaqçe qehriman bolğan?
 26 Rastin éytqanda adem qaxşıtip.
 27 Yığa bar yerde küleleydu u,
 28 Azablinidu qoysañ naqşa éytip.

29 Helqniñ rayi-sen'et bahari
 30 Qilivatqanda bugün tentene,
 31 Pétidin çüşmeptu bu erbab téhi,
 32 Yaki yolençüki barmidu yene?

33 Kimki helqni sazayi qılsa,
 34 Bolidu aqır özi sazayi,
 35 Emeldar dégen evliya emes,
 36 Hemmidin üstün helqniñ rayi.

37 Helq çavak çalmaқта bugün
 38 Sen'et bulbuli boldi dep azat.
 39 Emdi kaltek kelmeydu kargá,
 40 Qalpaqçiniñ baziri kasat.

41 Helqniñ çaviki-helq cavabi,
 42 Helqniñ rayi, helq istiki.
 43 Heqıket karvini mañidu alğa,
 44 Tosalmas yolini töhmet pistiki.

1978 yil Dékabr, Gulca.

(179) Untulmas Minutlar

1 Eslisem her kaçan şu yıl, şu ayni,
 2 Yigirme ikki yıldın burunķi
 3 Bahar peslini:
 4 Şundaķ meğrur nepes alimen,
 5 Kānatlandurar bu nepes mēni.
 6 Yayrap kētidu kōñlüm bölekçe,
 7 Maysılar tapķandek bahar veslini.

8 Aşu baharda,
 9 Payteħtte, keçte
 10 Şé'ir okudum munberde turup.
 11 Hayacan ilkige tapşurdi mēni,
 12 Miñlap adem çavak yağdurup.
 13 Bir çağda özümni untupla qaldım,
 14 Añliguçılar topi içide
 15 Kara kaşlıķ, cilvidar közlük,
 16 Acayip bir illik çirayni körüp.
 17 Şu illik çiray
 18 Şé'irğa meptun addiy ceñçidek
 19 Külüp turatti çavaklar urup.
 20 Uniñ alķişi,
 21 Külümsirişi
 22 Evcige çıkardı sorun peyzini,
 23 Şé'ir üstige şé'ir kondurup.

24 U kim idi dégen so'alğa
 25 Şundaķ meğrur cavab bérimen:
 26 Ana vetenniñ eķillik oğli
 27 Kēdirdanimiz Cu Énley Zuñli.
 28 Uniñ ömri el bilen hemdem,
 29 Uniñ kōñli-ħelķniñ kōñli.

30 Bir kemdin kéyin
 31 Yoldaş Go Şyavçuen aldimğa kélip,
 32 “Séni zuñli çillaydu” dédi...
 33 Zuñlini kördüm bir öyge kirip,
 34 Men üçün bu huddi toy idi.
 35 Silcidi u maña kólni kérip,
 36 İptihar bilen tutup şu kólni,
 37 Yürikim téhimu urğup oynidi.

38 Ah, uniñ kólni ne keder illik,
 39 Tebessumi andin yékimlik.
 40 Vucudidin çaķnap turatti
 41 Uluğlukķa ĥas kiķik pé’illik.
 42 Birak, bi’aram kılatti méni
 43 Muşundaķ ķimmetlik didar veslige
 44 Kańçilik layik men dégen ĥicillik.

45 U kedirdan,
 46 Atilik méhrini yağdurup maña,
 47 Bir yaķtin sözlidi,
 48 Bir yaķtin tiñşap.
 49 “He, İlidin? Kórğaslıkmu sen?
 50 Şé’ir yaz sen kaçandin başlap?...
 51 Küyleñlar uluğ ittipaķlıkni,
 52 Küyleñlar uluğ sotsiyalizmni.
 53 Tiyańşan bağriniñ kızil sen’iti
 54 Güllisun yaşnap!...

55 Ötti arida birneķķe minut,
 56 Kımmiti teñ goya göherge.
 57 Bergeķķe ilham şu keder ķimmet.

58 Şunda kaytilap okudum rehmet
 59 Ulug rehberge,
 60 Ulug pederge.

61 Eslisem aşu bahar peslini,
 62 Esleymen aşu huşal minutni.
 63 Qedirdan zuñli
 64 Minutlap emes,
 65 Ömür boyi qildi perviriş
 66 Talay maysini,
 67 Talay köçetni.
 68 U qedirdan
 69 Esligende kéyinçe méni
 70 Bir çağdiki “dañgal” yigitni,
 71 Belki dégendu:
 72 Qañçilik ada qılalıǵandu
 73 Üstige alǵan mes’uliyetni...
 74 Qedirdan zuñli,
 75 Keçürüñ méni,
 76 Men ançe yahşi aqlıyalmidim
 77 Siz kütken aşu arzu-ümidni.

78 Biraq bugün kelgende bahar,
 79 Arimizda yok
 80 Siz danişmen atimiz emdi.
 81 Sizni körüp quvanǵan közdin
 82 Qayguluk yaş tökimiz emdi...

83 Qedirdan zuñli,
 84 Esleymen çoñqur muhebbet bilen
 85 Séginip illik didariñizni.
 86 Yürikim gezeptin bolidu hencer,

87 Eslisem tartқан dıřvariñizni.

88 “Töt ziyandaş” alvasti apet

89 Ecepmu ayağ asti kıldıǵu

90 Uluğ ecriñizni-gülzariñizni.

91 Yol qoymidi küyleşke zadi

92 “Tötleştürüş” şo’ariñizni.

93 Nème dégen na’ehli ular,

94 Yer bermidi alqançilikmu

95 Tikleş üçün munariñizni.

96 Ah, u işlarni oylaşmu azab,

97 Çoğ bolup yanimen oyliğanséri.

98 Evlamlarnimu seskendüridu

99 Tarihiñniñ bu hünük betliri.

100 Biraq, köñlimiz sehipiside

101 İptiharlıq dastani bolup,

102 Çaqnaydu meñgü

103 Cuzuñliniñ parlaq tesviri.

104 Dolqunlar üzülmes kiliç çapqanğa,

105 Heqiket qaraymas töhmet konganğa.

106 Öziniñ yüzini bulğaydu çoqum,

107 Kimki tükürse qarap asmanğa.

108 Pelek çaqini saldi iziğa

109 Tarihiñniñ heqikiy kehrimanliri

110 Yéñibaştin çıqip meydanğa.

111 Qedirdan zuñli,

112 Bahar kélip esletti yene

113 Séğindurup téhimu sizni.

114 Oñsitimen bahar gülige

115 Sizdin añliğan durdane sözni.

116 Méhriñizdek ilhambeğş bahar

117 Vucudumğa berdi yéñi küç

118 Aqlaş üçün ümidiñizni.

119 Rohiñiz aldida kesem bérimen:

120 Nahşamni hemişe teñkeş kılimen

121 Ücmizar kılışğa okyan-déñizni.

1978-1979 yillar, Ürümçi-Béyciñ.

(180) Bolmisa

1 Sayrimas bulbul қақаста саяи гүлшен болмиса,

2 Yaşnimas gül perviriş kılguçi bağven болмиса.

3 Hуş kılış mumkinmu ademni ğidiqlap күлдүрүп,

4 Kim күлеleydu көңүldin көңли ҳурсен болмиса.

5 Kim bilür tüz қedrini, tartmayla қиңғир derdini,

6 Toғrini perқ etkili болmaydu seven болмиса.

7 Yoқ ҳatalıқtin cahanda ҳaliy insan zadila,

8 El keçүrgey қilғini elvette қesten болмиса.

9 Beziler bilmeydiken da'im buzuştin başқini,

10 Yağşisi, tursun néri, tikleşke zoқmen болмиса.

11 Yoқ emes el düşmini, bolsa қeyerde urғuluk,

12 Zormuzor düşmen yasap yürmeyli düşmen болмиса.

13 Hemme yүktinmu éğir adem үçün "men"niñ yүki,

14 Tağ yүdүp maңgusi yeңil, көñlide "men" болмиса.

15 Dadiћahniñ derdige derman tépilmas héçқақан,

16 Dadigah ehli özi derdni қүşengen болмиса.

1979 yil Yanvar, Béyciñ.

(181) Şum Bala

Kaň şîň qatarlıq aldamaçılar: “solçillik-nahayiti bir balilik késili. U ançe heterlik emes. Ularniñ niyiti togra...” dégenge oňşaş sepsetilerni bazargä sélip, intayin “sol” ağımişilikni partiyimizniñ luşyeni orniğa dessitip, ağır çoñ balayi apetler üçün destek yaritip berdi.

- 1 Bar idi bir çağda şundağ bir bala,
- 2 “Solhay” késelge bolğan muptila.
- 3 Añlimaqça sözi ceñgivar,
- 4 Birağ kişige çaplaytti yala.
- 5 He dése ustaz namini sétip,
- 6 İş kördi başkiçe muddi’adila.
- 7 Bir şumluk sézip uniñ peylidin,
- 8 Köpçilik rencip kılsa gulgula,
- 9 Dédi beziler şumtekni ayap:
- 10 “Qırqup ketkülük emes unçila.
- 11 Téhi u gödek,
- 12 Niyiti togra,
- 13 Ziyini çağlıq,
- 14 Paydisi tola...”
- 15 Bala bargançe aştı heddidin,
- 16 “Séniñ rast” dep bergeç baştila.
- 17 Tillaşni öğendi salam orniğa,
- 18 Yulgili turdi sağal bolsila.
- 19 Kitablarni köydürdi he dep,
- 20 Buzdi mazarni körgen yerdila.
- 21 Talay oñlukni tutti tetür dep,
- 22 Kiydürüp başqa kegezdin kula.
- 23 Tinmay talaştı yelken rolini,
- 24 Ögengen iken çöktürüşnila.

- 25 Çaḳti talay ƙazan-ƙumuşni,
 26 Sañni ƙurutti u bir demdila.
 27 Oḳut ƙilişni “azḡunluk” dédi,
 28 Hemmini tikti “dettikam”ḡila.
 29 Başḡa kiydi pütün mehellini,
 30 Héçbir yerni ƙoymidi ala.
 31 Yene toḡrimu uniñ niyiti?
 32 Bala emesken, belki cut-bala...
 33 Aḡir elniñ ƙehri sel bolup,
 34 Çoñḡur ƙaynamḡa çökti şu bala.
 35 Peri süretlik yılan yencilip,
 36 Köñlimiz ornıḡa çüşti emdila.
 37 Birak yok emes
 38 Şumtekni ayap,
 39 Köz yaş töküp ƙılḡuçi sala.
 40 Huda saḡlisun undaḡ balidin,
 41 Közimiz körmisun uni zadila.
 42 Şundaḡ bala törelse yene,
 43 Boḡup ƙoyḡuluk böşükidila.

1979 yıl Yanvar, Béyciñ.

(182) Bir Ƙızniñ Hesriti

- 1 Gülbahar pesli idi,
 2 Köñlümde sen bulbul idiñ.
 3 Sen méni güller ara
 4 Zepmu çiraylık gül dédiñ.

 5 Ƙamitimni maḡtidiñ,
 6 Yok ƙılçilik nuḡsanmu dep.
 7 Çaçlırimni oynidiñ,
 8 Sumbulmu dep, bostanmu dep.

9 Levlimni ğunçe dep

10 Teriplidiñ heyran bolup.

11 Kaşlirim hilal körüngen,

12 Közlirim Çolpan bolup.

13 Mahtidiñ külkemni sen,

14 Goya yékimlik naḥşa dep.

15 Méni söygentiñ şu çağda

16 Sen némançe yaḥşı dep...

17 Ötti aylar şunçe téz,

18 Keldi ḥazan pesli yétip.

19 Ketse köklem ne ilac,

20 Qildiñ elem senmu kétip.

21 Néme dep sayrividiñ

22 Gül peslide gülbağda sen?

23 Bimehel taşlap kétip,

24 Köñlümni qoyduñ dağda sen.

25 Men muhebbet gülini

26 Solmaydığan gül deptimen.

27 Buğ rast, emma séniñ

28 Köñlüñni men bilmeptimen.

29 Sen üçün héç gep emes

30 Qılğan puşayman, hesritim.

31 Söyğü babida savaq

32 Bolsun méniñ bu ibritim.

33 Yar dégende yar emes

34 Köñlüñni köñli söymise

35 Ot emes yazda köyüp,

36 Qış pesli kelse köymise.

1979 yıl Yanvar, Béyciñ.

(183) Yığa Tutti Méni Yene Baharda

1 Bağka kirip, kızilgöldin hid élip,

2 Gül baharğa söyündüm men yürektin.

3 Biraq körüp gül bergide şebnemni,

4 Yığa tutti méni yene bölektin.

5 Untumaymen aşu bahar peslini,

6 Biz söyüşken aşu gülñiñ tüvide.

7 Muhebbetñiñ ikki misra béyiti

8 Cem bolğanti ikkimizniñ lévide.

9 Bahar ħaliy emes iken doğaldin,

10 Söyğümüzü küşendige duç keldi.

11 Hicran işğal kıldı visal bégini,

12 Amal qançe, yölekçimiz boş keldi.

13 Örtinimen, cénim, séniñ hicriñde,

14 Ecel emes, töhmet aldi ceniñni.

15 Nede sen dep kéler méniñ çilligum,

16 Epsus, meñgü añlalmaymen ünüñni.

17 Bahar kélip, körüp amraq gülüñni,

18 Bolup qaldim ħuddi séni körgendek.

19 Huzurlandim ħiyalimda özümçe,

20 Güller ara séniñ bilen yürgendek.

21 Körginimde gül bergide şebnemni,

22 Keldi yene hicran tüni ésimge,

23 Şu çağ gülge şebnem kondi dégentiñ,
24 Tamğınida köz yaşırlım meñziñge.

25 Lenet oqup aşu hicran tünige,
26 Men baharni tebriklidim sen üçün.
27 Men söyimen sen söygen şu baharni,
28 Bahar séniñ muhebbitiñ men üçün.

29 Muhebbitiñ solaşmas gül men üçün,
30 Étiz kıldım aña atap köñlümni.
31 Men yaş töksem, yıglaverdi démeñlar,
32 Soğirimen yéşip bilen şu gülni.
1979 yıl Févral, Béyciñ.

(184) Köçet

1 Bügünki şu baraqsan dereh
2 Köçet idi tünügün tikken.
3 Bügünkiler sayidisun dep,
4 Tünügünkiler ecrini tökken.

5 Sayıdap turup esligen çağda
6 Köçet tikip östürgüçini,
7 Yağşı evlad untumaydu héç
8 Öziniñ köçet tikiş burçini.

1979 yıl Aprél, Ürümçi.

(185) Yantak Heqqide Parañ

1 Héridar:
2 Pah, bu qoğun némançe tatlıq?
3 Déhkan:
4 Yerge yantak kömgen emesmu.
5 Héridar:

6 Tova, bu acayip gepku,
 7 Yantağ dégen tiken emesmu?
 8 Déhkan:
 9 Birağ uniñ sékirimu bar,
 10 Lezzitini bilimiz yések.
 11 Hekim:
 12 Dunya özi şundağ tüzülgen:
 13 Tatlık bilen aççık қоşкээк.

14 Seksen Һaltıçı sözlep turuptu,
 15 Qilip delilge Loқmanni guvah.
 16 Loқman deptu: yantağ şekiri
 17 Seksen yañza késelge dava.

18 Loқman yine şundağ deptimiş:
 19 Men bimarğa haman yardeinde.
 20 Tatlık izdimeñ, aççıqtin қееип,
 21 Zehermu bar ésil melhemde.

22 Men şa'ir bolsam idim yantaққа oҺşaş,
 23 Şerbet hem neşterge bolsam muyesser.
 24 Pezilet ehligе şerbet beҺş étip,
 25 Zuғuylar baғrıға sancisam neşter.

1979 yıl.

(186) Kóz Tegmisun

1 İpar hidi taraldi nev bahardin,
 2 Adalandim dilim geştin-gubardin.
 3 Bahar tutқаç şarab, yayrapla kettim,
 4 Cénim helқumға yetkenti Һumardin.

5 Bölektin tüzdi sorun neǵmikeşler,
6 Özümgə menmu cay taptım qatardin.

7 Can örgelsun, ana, keldi bu şadlıq
8 İradeñdin bina bolǵan qarardin.

9 Bu şadlıqqa küşende yoǵ emestu,
10 Ular keçkeymu nep alǵan qımarardin.

11 Ğuçurlaydu çışı çoñ qızgınıştın,
12 Bolup hun hemme gülge étibardin.

13 Ana, bu şadlıqımǵa tegmisun köz,
14 Ésip qoy maña hisletlik tumardin.

15 Asay boynuñǵa menmu le’li-marcan,
16 Térip reñdar çéçekler leylizardin.

1979 yil.³⁹

(187) Töhmetqorǵa Agahlanduruş

1 Töhmetqorlar, emdi yayrap,
2 Şiltiñ atalmaysen.
3 Kasat bazar iǵvariñni
4 Pulǵa satalmaysen.

5 Uçqan idiñ bir çağlarda
6 Tuzni taşlap döñge.
7 Qamçañ sundi, étin aqsax,
8 Emdi çapalmaysen.

³⁹ İzahat: 1979-yılı 4-ayda C K P Şıncañ Uyǵur aptonum rayonluq komitétı “medeniyet zor inqılabı”da toqup çiqirilǵan atalmış “Şıncañ edebiyat-sen’et sahesidiki töt qara yip vekilliri” enzisini bıkır kılip qarar çıkardı. Bu şe’ir şu qarar cakarlanǵan tentenilik yigindin keyin yézılǵan.

9 Çilböriler huvlaşkanda,
 10 Bekmu dos tartqantiñ.
 11 Emdi bizmu mergen bolduq,
 12 Yalmap yutalmaysen.

13 Kün nurini alqan bilen
 14 Tosmaq kandaq mumkin?
 15 Heqiketni töhmet bilen
 16 Hergiz yapalmaysen.

17 Töhmethorga heridar yoq,
 18 Zoravanga yar yoq.
 19 Emdi helkni öz meylinçe
 20 Aniy tapalmaysen.

21 Ey töhmethor, yoluñ kiñgir,
 22 Barar cayiñ öñkür.
 23 Atni artqa yandurmisañ,
 24 Nicat tapalmaysen⁴⁰.

197 yil May, Ürümçi.

(188) Selle

(*Teqlidiy hecve*)

1 İlgiri ötken ikenmiş bir canab,
 2 Özini aliy ve hörmelik sanap.

⁴⁰ Bu şe'ir qumul helk nahşiliridiki:
 Tal çivikni égip-égip,
 Méni soqalmaysen.
 Ata-anisi yoq balilarni
 Aniy tapalmaysen.
 Dégen qoşaqniñ vezni boyıçe yézildi.

3 U canabniñ köñli tartip seylini,

4 Béşığa oraptu şayi sellini.

5 Özige bekmu yékip bu söli,

6 Keptu bir östeñ boyığa şu péti.

7 Seylidin aħir aña harduķ yétip,

8 Uħlimakçi boptu pinhan cay tépip.

9 Bek dimik bolğaçķa u yekteknimu

10 Hem yéşıptu arķidin köñleknimu.

11 Sellini baştin amalsiz aptu u,

12 Bir yalañ tambal bilen uħlaptu u.

13 Uyķudın tursa kiyim yoķ yénida,

14 Héç tapalmastın canab deptu: “Huda!

15 Néme iş bu, héli koyğan héli yoķ,

16 Hemmidin şusi yamanki, selle yoķ.

17 Néme dep algandimen baştin uni,

18 Néme der ħelķ, sellisiz mańsam, méni?...”

19 Bu uyatlıķtın içi tit-tit bolup,

20 Ketmisun dep abroyum bitçit bolup.

21 Aħiri tambalni yéşıp aldirap,

22 Béşığa selle ķilip aptu orap.

23 Şunda u bek ħuş bolup öz eķlidin,

24 Ğadiyip kaytıptu öyge seylidin.

1979 yil İyun.

(189) Lavşé Bergen Kedehe

*Merhum Ustaz Edib Lavşé 1955 yili maña yuñcu zamanisida işlengen kedehe
yadikar qilip bergenidi.*

- 1 Lavşé aqsaqal bergen kedehte
- 2 Çarek esir şarab-mey içtim.
- 3 Meyhor déseñmu,
- 4 Aşu kedehte
- 5 Kélidu yene şunçilik içküm.
- 6 Epsun...
- 7 Aşu ensiz kéçide,
- 8 Öpür-töpürde dez ketti aña.
- 9 Şunda bu dez aşu çağdiki
- 10 Lavşé qelbini esletti maña.
- 11 Uni bicirim asriyalmidim,
- 12 Çünki yürikim emes bicirim.
- 13 Şuñlaşqimu aşu kedehte
- 14 Liqmulik emes,
- 15 İçimen yérim.
- 16 Lévim tegse aşu kedehe,
- 17 Merhum bilen ülpetlişimen.
- 18 Némişkidu,
- 19 İçsem her kétim,
- 20 Mey teptidin segeklişimen.
- 21 Lavşé aqsaqal bergen kedehte
- 22 Çarek esir şarab-mey içtim.
- 23 Meyhor déseñmu,

24 Aşu kedehte

25 Kélidu yene şunçilik içküm.

1979 yıl, küz.

(190) Şanlıq Kırbın Cañ Cışın Heķķide Kıside

1 Toķuşti acayıp cinayet saña

2 Ve yağıdurdı sansız ahanet saña.

3 Heķiķetke köz yum dédi, kıstıdı,

4 Kılıştı égil dep dalalet saña.

5 Atalmış gunahıñ séniñ şu idi:

6 Sézildi cinayi siyaset saña.

7 “Perişte” atalganni sen cin dédeñ,

8 Körtüngeķe esli kıyapet saña.

9 Séni tarttı ceñge veten teşvişi,

10 Şuña tiğ sugurdi cahalet saña.

11 Küreş orni boldı sorak sehnisi,

12 Tipirlaş bilindi “nazaret” saña.

13 Atalmış gunahıñ şerep sen üçün,

14 “Nesihet” sézildi haķaret saña.

15 “Yaşamsen, ölemsen?” dédi carķırap,

16 Déveylep turattı halaket saña.

17 Ölümdinmu dehşet idi şu mehel,

18 Hayatlıķķa bergen kapalet saña.

19 Ğadaydıñ, uyatsız caza aldıda,

20 Pütülgeç égilmes casaret saña.

21 Dédiñki: “bişemler, bilip kıoy şuni,

22 Tilim yok okuşķa nadamet saña.

23 Kızilni niķab eyliden tülkiler,

24 Hünerdur riyalík ibadet saña.

25 Ğeterdur yukırılaş tépip özgini,

26 Kapalet bolalmas ħuşamet saña.

27 Baralmas uzakķa zoravanlıķıñ,

- 28 Ecellik ziyan bu ticaret saña!”
 29 Bişemler çidalımay bolup yaypétek,
 30 Ölüm zehiri berdi şu sa’et saña.
 31 Ölüm aldida héç psent kılmidiñ,
 32 Pütülgeçke ölmes layağet saña.
 33 Söyümlük kérindaş, uluğ kehriman,
 34 Bolup qaldı unvan hekiğet saña.
 35 Şuña helk muhebbet bilen yad étip,
 36 Teşekkur okuydu davamet saña.

1979 yıl İyul.

(191) Qandaq Qılay

(Aldamçiniñ nalisi)

- 1 Bolmıdı, işlar çataq, qandaq qılay,
 2 Çüşti aldimğa tosaq, qandaq qılay.
 3 “Solçilik” reñvazlık boldi kasat,
 4 Emdi müşkül aldimaq, qandaq qılay.
- 5 Bir mehel obdan bazar tapqan idim,
 6 Kañılarnı maymun oynatqan idim,
 7 Léyitip suni, belik tutqan idim,
 8 Emdi aldim şum ataq, qandaq qılay.
- 9 He dese “göher kitab”ni peş kılip
 10 Hem toqup yalganni eplep rast kılip,
 11 Héli işni buzdum elni mest kılip,
 12 Emdi aldimda soraq, qandaq qılay!
- 13 Men kurup bölgünçilikniñ damini,
 14 Gep toşup, deydeyge saldim ammini,
 15 Yayridim elniñ buzup aramini,

16 Emdi evzel ittipak, kandaq kılav.

17 Koçılaş her kimni hislet men üçün,

18 Boldi çoñ desmaye töhmet men üçün,

19 Özgige zehmet halavet men üçün,

20 Emdi bu yollar takak, kandaq kılav!

21 Şota boldi her ketime heriket maña,

22 Yukiri örleşke ep purset maña,

23 Boldi baldaq kim körünse sen maña,

24 Emdi baldaqlar tayak, kandaq kılav.

25 Su yügürtüp men samanniñ astidin,

26 Enze tuğdurdum talaylar üstidin,

27 Boldi el bizar bu kılmiş destidin,

28 Kildi yüzümni şalak, kandaq kılav.

29 Kılmişim çanganda bezi belgidin,

30 Başkığa döñgep kutuldum zerbidin,

31 Aldida keldim yene men beygidin,

32 Emdi let boldum biraq, kandaq kılav.

33 Men bilen kim bolsa dost, sak kalmidi,

34 Berige sürttüm kara, ak kalmidi,

35 Bezmigen heçkaysi aymak kalmidi,

36 Boptimen itka yalak, kandaq kılav.

37 Emdi yok ilirikidek alçañlimak,

38 Nede emdi törde mamuk, baş tavaq?

39 Ölgice soqqan ziyapetlik tamak

40 Boldi burnumdin bulak, kandaq kılav.

41 Kütmiğende zepmu çıktı ebcikim,
 42 Ahiri eşkatmıdı qol çokmıkim,
 43 Kargı kelmes boldi qapqan-qıltıkim,
 44 Köpçilik aptu savaq, qandaq qılay.

45 Hesrita, ketti qolumdin amitim,
 46 Sarğıyip reñgim, püküldi qamitim,
 47 Külke boldi hemmige bu halitim,
 48 Yazsa şa'ırlar qoşaq, qandaq qılay.
 1979 yıl Sentebir, Ürümçi.

(192) Ottuz Yıl

1 Kalendar yırtılıp kün ötkenséri,
 2 Balılar çoñ bolidu, çoñlar qéri.
 3 Ottuz yıl dégen rekem qandaq sanaq?
 4 Bu, sel kem bir esirniñ üçtin biri.

5 Ottuz yıl esirimizniñ keñ témisi,
 6 Qimmetlik savaqlarniñ çoñ qamusi.
 7 Mezmuni uniñ şunçe hasiyetlik,
 8 Bu démek, yéñi Cuño yilnamisi.

9 Kim éytsun ottuz yılını bihude dep,
 10 Bihude démek özi bihude gep.
 11 Yaşidi yéñi Cuño kökre kérip,
 12 Çokkıdek yerni qıçup, kökni tirep.

13 Péşkellik duç kelsimu her qedemde,
 14 Heterler qorşisimu keñ kölemde,
 15 Öñmıdı, qekinmıdı yéñi Cuño,
 16 Solmıdı qalğanmıdı qayğı-ğemde.

17 Namerdlik kılğınida tebi'etmu,
 18 Dan tutmay qorulğanda zira'etmu;
 19 Yaşidi yéni Cuñgo huşametsiz,
 20 Kılmidi kılçe ahu nadametmu.

21 Bolğaça Kompartiye bayraqdari,
 22 Boldi el ilgirileşniñ zerbidari.
 23 Namayan boldi Cuñhua millitiniñ
 24 Hemmige qadir uluğ iqtidari.

25 Biraq biz alğa qarap mañğan haman,
 26 Kutraştı ağmiçilar kozğan tuman.
 27 Çıkardı toğra izdin talay işni,
 28 Hun kildi tetür kıynap héli zaman.

29 Hemmidin ézitkuniñ kasapiti,
 30 Tolimu canğa patti talapiti.
 31 Tas qaldı şu baladin örülgili
 32 Muqeddes sotsiyalizm imariti.

33 Ézitku telvilerniñ ehmekliki,
 34 Körsetken yolliriniñ tayğaklıki...
 35 Sélišti hemme işka veyrançilik
 36 Buzuşka huştarlıki, amraklıki.

37 Telviler telvilikni cür'et dédi,
 38 Töhpini, şan-şerepni lenetlidi.
 39 He dése kızıl kaltek boluvélip,
 40 Könmigen ademge kün körsetmidi.

41 Kistidi çarçığanni döñge çaç dep,
 42 Zorlidi muzlıganni muzda yat dep.

43 Mahtidi küreşçan köydürgini,
44 Dañlidi ħurapatni keşpiyat dep.

45 Égizda hemme millet baraver dep,
46 Emelde az sanlıķni beççiġer dep;
47 Boġuşta ciyañ bandittin ķélişmide,
48 Millet köp boluş elge dediser dep.

49 Vaderih, bu şumlukni oyliġançe,
50 Yürekte yalķuncaydu ġezep şunçe.
51 İnķilab oyun boldi telvilerge,
52 Depsende ķilġan barmu elni munçe!?

53 Bu işķa tarih cavab berdi aķir,
54 Kızil tuġ telvilerni urdi aķir.
55 Ĥelķķe yetmiş ķörsetkenler
56 Özliri seksen beşni ķördi aķir.

57 Kıytidin bahar ķörduķ şundin béri,
58 Kıolimiz daġdamlaştı barganséri.
59 Élimniñ teşnasıġa berdi şerbet
60 Canican partiyemniñ çoñ tedbiri.

61 Küç berdi ottuz yillik sinak bizge,
62 Cık ekil berdi açķık savaķ bizge.
63 Şuñlaşķa kelecekniñ ġülzaridin
64 Kelmekte ġüpüldep ġuş puraķ bizge.

65 Bu evlad çoñ yürüşke cavabkarmiz,
66 Kıeyer tüz, kıeyer oy-döñ, ġeverdarmiz.
67 Ézitķu, telvilerniñ kursi ķüşti,
68 Şuñlaşķa kelecektin ümidvarmiz.

69 Eñ kımmet savaķ şuki rast sözlimek,
 70 Birni bir, ikki bolsa ikki démek.
 71 Şu ħislet hakim bolsa, let bolidu
 72 Çıkşimu her kıançe çoñ mekkar kemek.

73 Anican Cuñhua élim, uluğ el sen,
 74 Ve lékin téħi yene kembegel sen.
 75 Toķķuzuñ tel bolidu çoķum, lékin
 76 Bérisen şunğıçilik cık bedel sen.

77 Ėem yeydu perzentliriñ séniñ üçün,
 78 Kıudretlik, bay hem güzel üçün.
 79 Biz üçün hayatlıkniñ menisi şu,
 80 Yaşaymız, çelişimiz şuniñ üçün.

1979 yıl Öktebir, Ürümçi.

(193) Töt Möçel Ketti Ötöp

1 Töt möçel ketti ötöp, ellikke atlaptu yéşim,
 2 Kıonduruptu üstige nurgun kıravlarnı bésim.

3 Her yéşim goyaki ömrüm deptiriniñ bir bėti,
 4 Öz kıolum birle yézildi tariħim-kılğan işim.

5 Ta yigitliktin kıızıl bayraķķa telpüngen idim,
 6 Kıoymidi héçbir puşaymanga méni bu tallişim.

7 El bilen teñ külginimde mislisiz aldim huzur,
 8 Boldı kıelbimniñ ħururi el üçün tókken yéşim.

9 Menisiz tenteklikimmu az emesken, eslisem,
 10 El içide külke boptu bezi bi'ep kıaynişim.

11 Ciň ve cani ayrimas nadan sadaqet ilkide,
12 Yetkiçe tarttim elem eblehtimu dep sepdişim.

13 Süretimni sizdi solhay telviler ressam bolup,
14 Bu tesevvurğa méniň mumkin emesti oňşişim.

15 Urđi ecriimni cinayet dep bişem kaltekçiler,
16 Bu bişemler aldida dep tartķinim çoň kılmişim.

17 Egri-toķay yol méniň eķlimni héli tüzliđi,
18 Közlimmu nurlinip bolmakta roşen bayķişim.

19 Set köründi maňa şunçe ğadiyiş el aldida,
20 Lékin ökteń aldida bolmaymen hergiz evrişim.

21 Meripet dunyasiĝa koydı ķedem helķim bugün,
22 Men üçün vicdan işi devranĝa layiķ çamdişim.

23 Has iken rastçil ve baturluk üçün pak şe'iriyet,
24 Bu layaķet aldida lazim özümni çağlişim.

25 Öz ĝemini untuĝanda, heķni sözleş tes emes,
26 Menmu bir yalaň ayaĝ, yok emdi sudin teşvişim.

27 Kara şumlukķa hemişe nepritimni yaĝduray,
28 Nur üçün beşşende bolsun bir ömürlük alķişim.

1979 yıl Dékabir, Ürümçi.

(194) Tapayli Puşaymandin Savaķ-Eķil

1 Dunyaĝa nezer sélip eslividim
2 Hesretlik ötmüşümni yéñibaştin;

3 Tiñirkap, bölekçila bolup qaldim,
4 Goyaki oyğangandek yaman çüştin.

5 Özümni bésivélip pikir kıldim,
6 Çüş emes esliginim, oñum idi.
7 Yittürüp koyuptimen çık nersini,
8 Ésimge keldi, biraq tépilmidi.

9 Yittürüp koyğan némem şunçe ésil,
10 Ömrümniñ qanatlangan mezgilliri.
11 Qoydimu az ademni az elemge
12 Zamanniñ soruqçilik péşkelliri.

13 Yütkençe yütkenmidu aşu baylıq,
14 Tapqili bolsa idi kaşki uni.
15 Derd qoşup derd üstige azablidi
16 Puşayman-nadametniñ muştı méni.

17 Aççıq dep puşaymandin kaçmiğuluk,
18 Bilisen bal qadrini, yéseñ zoqum.
19 Ziyandin puşayman yep savaq alsaq,
20 Yütkendin oşuq payda kéler çoqum.

21 Tapayli puşaymandin savaq-eqil,
22 Ziyanniñ sevebini éniqlayli.
23 Coñ işlar aldimizda, aldi bilen
24 Köñülni hurapattin ériğdayli.

1979 yili yézilğan.

1980 yili tüzitilgen.

(195) Gunah Kimde

- 1 ar k tip, egiz  kip, yerler urup,
- 2 Emma nurgun g l porek tutmay turup,
- 3 Bağ ara birnee g l porek y rip,
- 4 Ati berg ademni heyran aldurup.
- 5 Ah, birağ tolmay turup g l h snige,
- 6 Keldi-de,  şş k-doğal ketti urup.
- 7 ıktı uşbu vecidin her isma gep,
- 8 Herkim herhil eķlu pemini corup.
- 9 Beziler siypap  nekni,  m y p,
- 10 “Vay  sit!...” dep yiglisia peryad urup;
- 11 “Kim uni baldur  ilsun deptu!” dep,
- 12 G lni s kti beziler til yağdurup.
- 13 G ldimu yaki gunah doğaldimu?
- 14 S zlişeyli emdi erkin oturup.

1979 yili y zilęan.

1980 yili t zitiigen.

(196) Bolmisa

(Rehber dostumęa yadikar)

- 1 Bağ solaşķaymu mehelsiz gere apet bolmisa,
- 2 Zepiran bolęay iraymu ten salamet bolmisa.
- 3 Zer epezdin miń  sil bulbulęa hetta tal ş hi,
- 4 Ordidin seskenmigey puķra, asaret bolmisa.
- 5 Tehtte olturęui teşviş ilkide tapmas aram,
- 6 İlkide elge aram adil siyaset bolmisa.
- 7 U- ki yok lavu-leşkerniń k i eklik haman,
- 8 Yavni bolmas yeńgili eldin himayet bolmisa.

9 Meripet yorutmisa ger tuncuķar zulmette el,
10 Temtilep ķandaķ mańar nurdin biķaret bolmisa.

11 Yer tũgũl asmannimu belleydikengu pen-hũner,
12 Set iken asmanķila dũńgeķ zira'et bolmisa.

13 "Sevridin halva pũter" dep ķekse el aķķiķ capa,
14 Aylinar aķķiķķa sevre hẽķ halavet bolmisa.

15 Yemge zorlap sẽmizni, ķoymiķin oruķni aķ,
16 Harva mańmas hemme atķa teń inayet bolmisa.

17 Bolmiķin mesumge ķattiķ, kelmigin ۆktemge boķ,
18 Nۆlge teń baķlamķilar, bundaķ layaķet bolmisa.

19 Mertiveń ۆoń bolsila levziń inavet tapmiķay,
20 Elge ĥop ĥulķuń bilen tapķan inavet bolmisa.

21 Kıl ĥuķamettin hezer, keynide bardur tۆhmiti,
22 Kariķu tۆhmetniń kũni bek tes ĥuķamet bolmisa.

23 El kۆzi sansiz, kۆreleydu ẻniķ tũz-egrini,
24 Kẻtidu rehber ẻzip eldin nazaret bolmisa.

25 Beg emes bizde emeldar, belki elniń ۆakiri,
26 Koy emelni, sende bu meķset-ķiyapet bolmisa.

1979-1981 yillar.

DÉHĖANNIŇ YÜREK SÖZİ

(Çatma şé'ir)

1980 yiliniň béşida Turpan, lükçün
 yézilirini aylanğınimda, goňşi ezaliriniň
 intayin sol idiyivi ékimini
 tenkidlep éytқан sözlirini añlap,
 çoňkur tesirlendim. Ular: emdi rast
 sözleşke keň yol éçildi, şa'irlarmu
 rast gepni kórkmay yazalamdu, déyişti.
 Men cavab ornida ularniň hekişiy
 yürek sözlirini nezmileştürüşke tiriştim.

(197) “Tutқа”ni Tutқanséri

- 1 Bir mehel “tutқа”ni çin tutқanséri
- 2 Hessilep aşti “düşmen” yildin yilğa.
- 3 Eksişe, barganséri hosul kémiyip,
- 4 Daramet tegmey қaldi zadi қolğa.
- 5 Şunda biz dégen iduk könlümüzde:
- 6 Goňşéda қuruluşni tutқа қilsaқ.
- 7 İşlisek térilguğa kétirkinip,
- 8 “Düşmen”ni aşurgandek hosul alsaқ.

(198) İbret

- 1 Bir çağda sekreymiz dep қaynap kétip,
- 2 Tikkende tevekkülge bari-yoқni;
- 3 Şunda: “biz çeketkimu sekreydiған?”
- 4 Dep қoyup menmu tarttim tartқulukni.
- 5 Dégendek bir yil rasa sekrividuk,
- 6 Yoқaldi étizdila talay aşliқ.
- 7 Çeketke salalmiған talapetni

8 Özimiz salduķ şunçe aldiraşlıķ...

9 Umu bir epleşmigen heriket iken,
 10 Epleşse bizge kelgen beriket ķeni?
 11 Hemmimiz deymiz emdi ibret élip:
 12 “Vay ésit, doramdıǵan ķeketkini!”

(199) Pipen Hem Taǵar

1 Talay yil hepileştuķ pipen bilen,
 2 İşimiz ilgirileydu dégen oyda.
 3 Küzlüki tolmay ķaldi taǵirimiz,
 4 Şundimu ziyandin köp déduķ payda.

5 Hamanniñ özi ölçem emesmidi,
 6 Veziyet ķançe yahşı dégen bilen.
 7 Taǵarniñ tolmay ķalǵan boşluķini
 8 Bolmidi toldurǵili pipen bilen.

(200) Siyaset Yerge Çüşti

1 “İşligen çişler” dégen siyasetmu
 2 Köp boldi, labadila carañlıdı.
 3 Biraķ u yerde ünüm bermigeķke,
 4 Ezalar rencip “ķuruķ parañ” dédı.

5 Ezalar bu yil huşal bölekçila,
 6 İş yürüp, aştı emdi daramet dep.
 7 Sorisam sevebini, cavab berdi:
 8 Labadin çüşti yerge siyaset, dep.

(201) Düycañniñ Nemişķa Yok İnaviti

1 “Levzide turmidi” dep düycañlarnı,
 2 Eyiblep örivettuķ, cazaliduķ.

3 Alkışka 3rişmide tiklengini,
4 İş aķmay, yildin yilğa osalliduk.

5 Düycañniñ némişka yok inaviti,
6 Némidu ilgirileşniñ tosalğusi?
7 Sevebi nurgun, biraķ muhimraķi:
8 Bolmide siyasetniñ turalğusi.

(202) Çal, Oğlum!

1 Eslisem, kuliķimniñ tüvidila
2 Yañraydu bir çağdiki daķa-dumbak.
3 Avazi İsrailniñ nerisidek,
4 Ne amal, u çağdiki yosun şundaķ.

5 Yañritip daķa-dumbak, élip çıktı
6 Ménimu “yaćéyka” dep sazayığa.
7 Kórsile, sunayćisi oğlum iken,
8 Tonudum bir qarapla ırayığa.

9 Özümni tutalmastin külüp k3tip,
10 Deptimen: néme iş bu, tova-tova!
11 Çal, oğlum, anañni men alğan çağda,
12 Munçilik kızımığan neğme-nava.

13 Şu sözmu béşimğa bir bala boldi,
14 Ölmidim, péķir yene aman ıkaldı.
15 Biraķta oğlum Recep şundin kéyin
16 Sunayni taşlivétip yaman kıldı.

(203) Kanaydin Ün Çıķamdu Yağlimisa

1 Musaniñ keypi bu yıl bölékçila,
2 Étizda sol élişi yaş yigittek.

- 3 Nahşimu éytidiğan bolup qaldı,
 4 Sözliri dane-dane, sap ügüttek.
- 5 Beziler déyişidu: “néme iş bu?
 6 İlgiri bundağ emes idi Musa...”
 7 Hey... nede bar quruq tağar öre turğan,
 8 Kanaydin ün çıqamdu yağlimisa.

(204) Yaraysen, Şuci

- 1 Yaraysen, merup şuci, oğul bala,
 2 Séyitni yoqlaşmu bir yaşılığını.
 3 Şu işmu şipa uniñ yürükige,
 4 Səniñmu bir boğçini taşlığını.
- 5 Tilliğan, urğan bolsa bir çağlarda,
 6 Emestur belki uniñ özlükidin.
 7 Sen yoqlap barganda u yığlaptiken,
 8 Ériptu niyitiñniñ tüzlükidin.
- 9 Dilda kir saqlımaslıq merdniñ işi,
 10 Déhqağa merdane söz huş yaqıdu.
 11 Şuciniñ köksi-qarni derya bolsa,
 12 Köpçilik dolqun bolup, iş aqıdu.

1980 yil Yanvar-qévral, Turpan-Ürümçi.

(205) Bahar İlhami

- 1 Tekşi éçilsun déyilse hemme gülşenniñ güli,
 2 Kélidu aldimğa şu an ellik altınçı yili.
- 3 Némidu désem kızıl etles kiyingen qatmuqat,
 4 Bu yeşilgen çağ iken gül günçisiniñ kemzuli.

5 Yañriğaça gülge cevlan kirküzüp şö neğmiler,
6 “Örgiley!” dégen idi el zoqlinip yayrap dili.

7 Kütmigende oñ ve “sol”din qutriğan tetür şamal
8 Tuğdurup ensizçilik, turdi sorunni buzgılı.

9 Sayisidin ölgüdek ürküydiganlar destidin
10 Qildin inçik, tiğdin ittik boldi sen’etniñ yoli.

11 Vaderiğa qildi sen’etni acayip meshire,
12 Şum niyet, buzğunçılarniñ qara kaltek tehli.

13 Aqivet gum qildi şumlarni öziniñ şumluqi,
14 Qaytidin keldi bahar-gül pesli, bulbul mezgili.

15 Men ümidvar bu bahardin, közlim kördi şuni:
16 Ellik altınçı yiliğa oşimaқта mehsuli.

17 Keçkiçe bolduq qarab dep zarliniş bermes ünüm,
18 Biz qarab bolğuçılar avat qilişniñ mes’uli.

19 Sayrisa bulbul, béşi aqriydiğanlar yoq emes,
20 Çıqmisa tetür şamal, aqmas ularniñ cañcili.

21 Bes, yéter dem hepireñ, dem zepireñlik hesriti,
22 Sovğa raslayli baharğa, hemmidin şu evzili.

1980 yil Févral.

(206) Yoqal Emdi Töhmet Destiki

1 Bir muttehem destek tarqilip,
2 Körüngenla tamni bulgidi.
3 Tamni bulğaş u yaқта tursun,

4 Andin beter namni bulgidi.

5 Bu muttehem zorlidi heḡni

6 Közni yumup sözlevéřiḡke.

7 (Adem dégen közni yumsila

8 Epliḡidiken cöylüvéřiḡke.)

9 Bu leniti iḡva yaymisi

10 Bazar tapti bir mehel zepmu.

11 Üstün bolsa kimniñ töhmiti,

12 Şuniñ boldi şermende nepmu.

13 Bu emesmu pitne doḡili,

14 Keldi töhmet növiti dégen.

15 “Töhmitige töhmet urayli,

16 Heyran ḡalsun töhmiti” dégen.

17 Oñtey-töñtey ḡilindi tariḡ,

18 Astin-üstün boldi heḡiḡet.

19 “Zamane zorniñ, tamaşa korniñ”,

20 Çeylidi penni yéñi teriḡet.

21 Bu muttehem destek bir mehel

22 Boluvélip munberde ḡazi,

23 Gunahsizni zar-zar ḡaḡḡitip,

24 Nomussizni ḡildi ciḡ razi.

25 Eceb bozek bolduḡ uniñḡa,

26 Ya şundaḡ bozek yaralduḡmikin.

27 Oḡudimu ya bir kim epsun,

28 Yaki dora yevalduḡmikin...

29 Sevebini oyliğanséri
 30 Kelbimizni örteydu elem.
 31 “Tegseñ térik bolar” deptiken,
 32 Sözni muhteser eyligin, qelem!

33 Put-qolimiz kişendin azad
 34 Bolğangıla şükür deptimiz.
 35 Hurapatniñ asaritidin
 36 Kutulmaptu biraq eqlimiz.

37 Eql közimiz yoruğanséri
 38 Bolidu derdniñ soraq-istiki.
 39 Yoqal emdi, çüşkin sehnidin
 40 “Dazibav” atliq töhmet destiki.

1980-til bahar, Béyciñ.

KUNMIÑ KÜYLİRİ

(Çatma şé'ir)

(207) Asimaniñ Qiyapiti

1 Taş orman arisida bir taş kördüm,
 2 Oñsaydu bir baturğa qiyapiti.
 3 Yadımğa keldi şu an Sanılarniñ
 4 Asima heqqidiki rivayiti⁴¹.

5 Asima-güzel, batur Sani kızi,
 6 Çin iken aşığığa sadakiti.
 7 Eğilmey alvastiniñ heyvisige,
 8 Aylangan taş çokığığa meğrur péti.

⁴¹ Yünnendiki taş orman etrapida yaşaydğan Sani helkiniñ rivayitide éytılışıçe, Asima dégen güzel kız öz söygüsige sadık bolup, alvastılarniñ heyvisige tiz pükme, ağır özi taşqa aylinip ketken iken. Sani helki hazırmu taş orman içidiki Asimaniñ kıyapitige oñsaydğan taş çokkınıñ yénidin ötkende, huddi hayat ademni tovlıgandek, “Asima!” dep tovlap, bu kehriman kızğa bolğan muhebbitini izhar kılidiken.

9 Pak bolsa aşıqlarnıñ muhebbiti,
 10 Ğalibdur iradisi, casariti.
 11 Beribir kargı kelmeı let bolıdu
 12 Herķandaķ alvastiniñ karamiti.

13 Nemişķa taş ormanda hazırģıķe
 14 Yañraydu Asimaniñ nami-éti?
 15 Ölmeydu pak aşıķniñ rohi herģiz,
 16 Öçmeydu meñģü hörmet, inaviti.

(208) Sada

1 Taş ormanda ķondum bir kέķe,
 2 Yoldaş Şavķi ķongan yataķta.
 3 Ķara basti démeñlar herģiz,
 4 Uķliyalmidim hesret-piraķta.

5 Yürikim bek éķiştı, köydi,
 6 Mudhiş yıllar ķüşüp yadımģa.
 7 Bir çağlarda şu öyde turģan
 8 Uluģ sima keldi aldimģa.

9 Biraķ bu bir ģiyalim idi,
 10 Tit-tit bolup ķıķtim talaģa.
 11 Del şu çağda ķulıķim ķüşti
 12 “Asima!” dégen ķuķan-sadaģa.

13 İķtiyarsız tovlidim menmu
 14 Taş ormanni kέzip, aylinip.
 15 “Yoldaş Şavķi! Siz nede?
 16 Yaki
 17 Kettiñizmu taşķa aylinip?...”

- 18 Cavab sada keldi şu çağda
 19 “Men Marksniñ yénida” dégen.
 20 Démek, u ölmes kehriman,
 21 Çünki
 22 Alvastığa boyun egmigen.

(209) Vu Şicañniñ Ölümü

- 1 Ğerbiy tağdiki yüksek ravaqni⁴²
 2 Hem ésil neqış, heykellirini
 3 Körüp hañ-tañ qalğanlar azmu,
 4 Yetküzelmey ekillirini.
- 5 Ravaq tamliri, heykellirimu
 6 Yasalğan tutaş uyul taş tağdin.
 7 Töt-beş evlad usta ötüptu
 8 Ta pütkiçe başlangan çağdin.
- 9 Vu Şicañ atlıq koli gül ustam
 10 Bir ölimağa heykel turguzup,
 11 Şundaq eplik pütüzüp, biraq
 12 Tirnaqtek cayni koyuptu buzup.
- 13 Nuqsan şuki, çolta bop qaptu
 14 Ölima tutқан qelemniñ uçı.
 15 Buni tüzeşke amal bolmiğaç,
 16 Örtiniptu ustamniñ içi.
- 17 “Bundaq qelemni tutқан kişini,
 18 Kim işiner ölima dese.
 19 Hünirimda bolup baqmıgan

⁴² Künmiñdiki ğerbiy tağniñ igiz çokkisiğa yasalğan “Datyengi” ravıki. Tağniñ bir yéñida Dyençi Köli bar.

20 Mundağ şermende osal hadise.”

21 Aşu elem-hesret içide,
 22 Dağ saldim dep sen’et ehligi,
 23 Asman-pelek égiz çokkıdin
 24 Taşlaptu özini Dyençi Kölige.

25 Ah, ésit! Şunçe ésil sen’etkar
 26 Atidu özini kölge némişka?
 27 Uniñ dili némançe nazuk,
 28 Ölüvalamdu şunçilik işka?

29 Birak, Vu ustam şundağ démekçi:
 30 Nomus küçi hökümdin yaman.
 31 Muqeddes iş-sen’et babida
 32 Kılçe sehvenlik ölümün yaman.
 1980 yıl Mart, Kunmiñ.

(210) Aqıvet

“Töt kişlik guruh üstidin élip bérilğan oçuq sot heviriñi añlıgandın kéyin.”

1 Bolğusi aşkare herqandağ kıyapet aqıvet,
 2 Qalmıgay şermende bolmay şum qabahet aqıvet.

3 Tossimu gerçe bulut, mevcut kıyaş, nur aldida
 4 Beribir merdut bolur zulmet-cahalet aqıvet.

5 Şum niyetniñ destiki töhmet, haqarettur haman,
 6 Har kılar özini şu töhmet-haqaret aqıvet.

7 El cénimğa qest kılip tapқан huzur canğa caza,
 8 Kimge nep bergen iken bundağ ticaret aqıvet.

9 Tuz yalap hop dendigen it nepsiniň zenciride
10 Tapidu kopargu astidin halaket aqivet.

11 Şum niyetniň yoli kışka, aldidin tupan bolup
12 Mevc urar el kehri, taşkaç sevr-taket aqivet.

13 “Men ziyandaş düşmini” deydu ziyandaş özini,
14 Tapidu oňsaş caza oňsaş cinayet aqivet.

15 Şum niyetni huy kılıp alguçidin eyleň hezer,
16 Bolgusi muşt sizge u bergen kapalet aqivet.

17 Şum niyetler damiğa çüşküçi ebleh bolmisa,
18 Oygıniş u kaytidin tapkay inavet aqivet.

19 Aq niyetler kedri aştı şum niyetler destidin,
20 Kalmıgay hes astida göher sadaket aqivet.

1980 yil Dékabir, Ürümçi.

ALTAY NAHŞİLİRİ

(Çatma şe’ir)

(211) Arça

1 Arçığa so’al koydum zoqlinip:
2 “Néçün da’im illik purap turisen?
3 Yazdigu esla,
4 Hetta kıştımu
5 Yapyéşil bolup, yayrap turisen?

6 Cavab berdi arça şivirlap:
7 “Yaşaymen törelgen yerni kuçaklap.”

- 8 Çüşendim, arça, hislitiñni men,
 9 Çüşendim turquñniñ illiklikini,
 10 Çüşendim hetta tütünliriñniñ
 11 Şipalıq, etivar isriqliğini.

(212) Kevser

- 1 Çoñ çingil yaylığını kézip yürüp,
 2 Ussiduk dep bir kigiz öyge kirsek;
 3 “He, kéni kevser” dégen idi biri,
 4 Epkelip kimiz kuydi bir kelinçek.

 5 Kimizdin lezzetlinip, şuña uni
 6 “Kevser” dep ataydiken dep qaptimen.
 7 Qizirip kettiñ dése biri maña,
 8 “Kevser”niñ teptiğu bu, dep saptimen.

- 9 Şu sözdin kötürüldi öyde külke,
 10 Qizardi uz kelinçek mendin beter.
 11 Kim bilsun, uniñ éti kevser iken,
 12 Şu sözni deyttim yene bilsem eger.

(213) Tévilğa

Heqiket égiler, sunmas.

-Helk maqali.

- 1 Söz éçip yağaçlarniñ hislitidin,
 2 Zoqlinip mahtaşkanda tévilgini;
 3 Kim biri uni osal yağaç dédi,
 4 Emesmiş yahşi hislet égilgini.

- 5 Yağ, uniñ égilgini eyip emes,
 6 Gep şunda: égilişke berdaşlıqi.

7 Tartqini zoqimizni şuki, uniñ

8 Heqıket tesvirige oñşaşlıkı.

(214) Aq

1 Süt, qımız, qetiq hem qurutni

2 Qazakeñ⁴³ biraqla aq deydu.

3 Ayrılsa aqtin u, başqisi

4 Gélidin tétimlik ötmeydu.

5 Ayrısañ Qazaqni şu aqtin,

6 Qazaqni ciq inkar qılqiniñ.

7 Aq bermey Qazaqqa, qaysiñ bar

8 Çarvidin mol hosul alqiniñ?

9 Aq içiş konilik sanalsa,

10 Qazakeñ keçmes bu konidin.

11 Aq dégen Qazaqniñ öz ecri,

12 Elamu ademniñ hunidin?

13 Aq bilen törelgen Qazaqni

14 Éqi yoq cennetke ündime.

15 U aqsız homaysa, peylini

16 Buzdi dep Qazaqtin rencime.

17 Qazakeñ, aq bermes başlıqqa

18 Yolima, yoluxsa yüz açma.

19 Meyli u çillisun, zorlisun,

20 “Ötmüşni esleş”ke qatnaşma.

21 Yaylaqni özgertkin yéñiçe,

22 Tebi’et ilkiñde qul bolsun.

⁴³ Qazakeñ – Qazaqlarniñ hörmət, yéginçilik bilen atılışı.

23 Ecriñdin mol ünüm alğançe.

24 Öyüñde aq şunçe yol bolsun.

(215) Köktoqay

1 “Köktoqay” dep atalğan bu yurt

2 Oralğan qat-qat tağ, édir bilen.

3 Siz bilemsiz, uniñ tektiniñ

4 Tolğanlıqini qandaq sir bilen?

5 Uniñ üstidin, asman qeride

6 Sün’iy hemrahlar uçup ötidu.

7 Alem atlıq sirliq kitabniñ

8 Varaqlirini écip ötidu.

9 Zamanniñ hékmetlik dastani bugün

10 Sün’iy hemrahniñ nazuk hizmiti.

11 Kim éytidu cevlan qildi dep

12 Köktoqaysiz uniñ hisliti.

13 Sün’iy hemrah-uluğ möcize,

14 Alem siriga şunğığan laçin.

15 Bilemsen, saña qanat bergüçi

16 Emesmu bundiki meden qazguçi

17 Lavcañ, Ömer yaki Toqtasin.

18 Yosun bilseñ,

19 Ey sün’iy hemrahlar,

20 Salam bérıp ötkin bu yerge!

21 Salam bérıp ötkin bundiki

22 Lavcañ, Toqtasin hemde Ömerge.

(216) Çöldiki Uçriş

1 “Öserkan” isimlik şopurniñ
 2 Şöhriti altayda bir dastan.
 3 Nemişka déseñ, u biheter
 4 Yüz tümen çaķırım yol başkan.

5 Köktoķay kanida-yurtida
 6 Men uni yazay dep izdidim.
 7 Her ķétim barsam, u seperde,
 8 Körelmey, amal yok, yazmidim.

9 Seperde iduķ biz bir çölde,
 10 Cut, boran evc aldi horkirep.
 11 Kütmigen bir peytte koñkimiz
 12 Çippide tohtidi may tügep.

13 Bolimiz üzölüp tohtiduķ,
 14 Ayrilip ķalgandek ayaktin.
 15 Hem çañķap teşvişke çüşkende,
 16 Köründi bir koñka yiraķtin.

17 U yéķin keldi-de, tohtidi,
 18 Bizdin hal soridi şopuri.
 19 Ayrandin bir-birlep yutķuzup,
 20 Bir çelik may berdi aķiri.

21 Ayrandin rohimiz cuş urdi,
 22 Goyaki can süyi içkendek.
 23 May bilen koñkimiz canlinip,
 24 Bolduķ biz menzilge yetkendek.

25 Teşekkur yağdurup, ismini

26 Sorisağ, dédi u: “işçi men”.

27 Köp ötmey bildük biz: Öserқан

28 Şu iken yol başқан yüz tümen.

29 Ös, dostum, atañğa apirin,

30 Yahşı at қoyuptu “öser” dep.

31 Men saña yene bir at қoyay

32 Hızirdek hisletlik beşer dep.

(217) Bata

Altaynıñ Aral dégen yaylıqıda ötküzülgen vilayetlik 4-növetlik aқınlar éytişis yigininiñ éçiliş murasimida sahibhane (hazırkı “Alaқақ” avuliniñ vekili) Qazaқ en’enisі boyıçe kök қақақ тауны yétilep kélip, mendin “bata” (patihe) sorıǵan idi. Men bu çoñ hörmetke cavaben tövendiki nezme bilen “bata” berdım.

1 Qazaқ avuli behtlik bolsun,

2 “Alaқақ” baǵrı şadlıqқа tolsun.

3 Lepildigençe kızil bayrıķı,

4 Malǵa tolsun keñri yaylıķı.

5 Çal, kempirler bolup hatircem.

6 Perzentler behtidin қувansun herdem.

7 yigit bolsun balılar külüp,

8 Qedemliri çebdes yötkülüp.

9 Pen tulparni minsun igilep,

10 Uçsun büyük çoққıǵa örlep.

11 Arқalıqtek⁴⁴ qehriman bolsun,

12 El-yurtıǵa méhriban bolsun.

13 Şeripқandek⁴⁵ eqıldar bolsun,

14 Delilқandek pidakar bolsun.

15 Bézisun tinmay yaylaқ hösnini,

⁴⁴ Arқalıq – Qazaқ helkiniñ tarihiy dastaniniñ qehrimani.

⁴⁵ Şeripқан – 1930-yıllarda Altayda pa’aliyet élip barǵan démokrat, meripetpervers zat. U 1940-yılı Callat Şiñ Şisey teripidin vehşiylerçe öltürülgen.

- 16 Elem yutup qalsun düşmini.
 17 May bolsun da'im qazan-çömüçi,
 18 Béyisun yayrap rohiy turmuşı.
 19 Bal témitsun Bozdaqniñ tili⁴⁶,
 20 Küy aqquzsun Tayirniñ qoli⁴⁷.
 21 Qımbat⁴⁸ qalqaçtek uçup yayrisun,
 22 Sanduqaç⁴⁹ bulbul bolup sayrisun.
 23 Harmisun Askar, Köñkey, Mağazlar⁵⁰,
 24 Üzülmey yañrisun yéñi avazlar.
 25 Qızıp ketsun öleñ bezmisi,
 26 Köñülge qonsun aqın nezmisi.
 27 Devrimiz külsun öliñimizdin,
 28 Abay rohimu quvansun bizdin.
 29 Partiyimizniñ atmış yilini
 30 Tebriklep qaçaylı alqış gülini.
 31 Toy üstige toy bolsun bugün,
 32 Küy üstige küy qonsun bugün!

(218) Araldiki Öleñ Bezmisi

- 1 Altayniñ Aral dégen yaylıqı bar,
 2 Bağrı uz, canğa rahet baylıqı bar.
 3 Tebi'et şundaq sizğan bir suret u,
 4 Ne uniñ kemliki, ne artuqı bar.
 5 Bu suret sen'itige séliştursañ,
 6 Ressamlar piriniñmu hamliqı bar.
 7 Suretniñ herbir sizik, boyıqıda
 8 Qazaqniñ turkı, hülki, purıqı bar.
 9 Kigiz öy şu suretniñ bir çekiti,
 10 İçide reñdar, güllük şirdiki bar.

⁴⁶ Bozdaq – Altaydiki péşkedem Qazaq aqını.

⁴⁷ Tayir – Altaylıq meşhur kompozitor.

⁴⁸ Qımbat – Altayniñ ataklıq ayal ussulçisi.

⁴⁹ Sanduqaç – Altayniñ yaş naşçısi.

⁵⁰ Askar, Köñkey, Mağaz – Altaydiki ataklıq Qazaq yazguçı ve şa'irliri.

- 11 Keñ, séhiy dastiğini haman oçuk,
- 12 Üstide halal emgek qaymıki bar,
- 13 Aqınlar deydu şuna: bu yerdimu
- 14 Goyaki béhişniñ bir tarmıki bar.
- 15 Tüzüptu bunda öleñ bezmisini,
- 16 At miner⁵¹ aqınlarını barlıki bar.
- 17 Çöride Kalen, Murat, Qurmanbégi⁵²,
- 18 Töride ap'aq saşal Bozdıki bar.
- 19 Bu bezme huddi öleñ yermenkisi,
- 20 Buyuminiñ undıki bar, bundıki bar.
- 21 Bu bezme öleñ toyı, sen'et toyı,
- 22 Her kimniñ toyğa layıq toyluqi bar.
- 23 Her öleñ yıpqa tizğan bir mervayıt,
- 24 Aqinniñ bundaq sansız tizıki bar.
- 25 Öleñniñ her veznide altaylıqniñ
- 26 Yürektin urğup çıqqan şadlıki bar.
- 27 Yañraydu peziyetke medhiyisi,
- 28 İlletni çimdip alar tirniqi bar.
- 29 Yügrise bezi aqın maral bolup,
- 30 Biriniñ qurgan qapqan-qıltıki bar.
- 31 Maralmu boş kelmeydu, eplep turup,
- 32 Qapqanni çağıdığan tuyıki bar.
- 33 Mubada uniñ biri belik bolsa,
- 34 Biriniñ taşlaydığan qarmıki bar.
- 35 Qaldurar belikçini nadamette,
- 36 Belikniñ aldaydığan kuvliki bar.
- 37 Sancisa corisiğa söz tigini,
- 38 Arkıdin emleydilğan çaqçıki bar.
- 39 Éytıştı qız-yigitmu combaq öleñ⁵³,
- 40 Köñlige püküp qoyğan amriki bar.

⁵¹ At miner – hörmetlik yaki noçi meniside.

⁵² Kalen, Murat, Qurmanbék – Altaylıq helk aqınları.

⁵³ Combaq öleñ – tépişmaqlıq naşsa.

- 41 Aralmu çeklik, biraq öleñ dégen
 42 Dolğunluq déñizki, ne qırğıkı bar.
 43 Bir öleñ éyalmisa Qazaq turup,
 44 Qızartıp terletkidek zañlıkı bar.
 45 Öleñdin Qazakeñniñ hosuli köp,
 46 İlhamniñ keñri, munbet tupriki bar.
 47 Öleñge yéñiçe roh, cilve bergen
 48 Yelpüldep turğan kızıl bayriki bar.
 49 Qobul qıl, Qazaq dostum, toyuñ üçün
 50 Pékirniñ muşunçilik tartuqi bar.

(219) Ğunan Beygisi

- 1 Aralniñ yaylıkıda ottuz yigit
 2 Beygige çüşti ottuz ğunan minip.
 3 Şuñqarniñ goya ottuz balapini⁵⁴
 4 Emdila uçum bolğan qanatlinip.

 5 Çépişti bes-bes bilen yol talişip,
 6 Pellige téz yétişke intilişti.
 7 Aldida kelgenlerge yağdi alqış,
 8 Arkıda qalğanliri “hep!” déyişti.

 9 Ğunanlar at bolidu pat-yékinda,
 10 Balılar yétilidu yigit bolup.
 11 Körsemla ulardiki intilişni,
 12 Yayraymen iç-içimdin zoqqa tolup.

(220) “Qız Quvar”da

- 1 Nurtayni tartti Küleş kız quvarğa,
 2 Atlandi her ikkisi quştek uçup.
 3 Köründi yıraqlışip bir gevdidek,

⁵⁴ Balapan – quşniñ balisi.

4 Kim bilsun, élišti kim kimni kuçup.

5 Bir çağda buraldi-de, kaçtı Nurtay,
6 Keynidin kamça oynıtıp Küleş sürdi.
7 Goyaki kısaskardek túske kirip,
8 Yigitniñ dümbisige kamça urdi.

9 Küleşniñ urgunidin yayrap külüp,
10 Bir terep çurkuraştı “taza sal” dep.
11 Bir terep iç ağırttı Nurtay üçün,
12 “Boldıǵu bıçarige bek vabal” dep.

13 Şu tapta melummidu külgenlerge,
14 Küleşniñ yurikiniñ éçişkini.
15 Yürmeñlar Nurtayǵımu iç ağırtıp,
16 Bésildu dümbisiniñ kıçışkini.

(221) Ençi Qızǵa⁵⁵

1 İçimde bir naǵşınıñ avazi bar.
2 Yürikim ayandımu ün’algıǵa.
3 Şu enniñ vezini bilen tolǵınimen,
4 Çömülüp aşıqlarçe muñ-kayǵuǵa.

5 Soraysen muñ-zarimniñ sevebini,
6 Çüşenseñ, bir çağdiki en emesmu.
7 “İçiñge cin kirdimu” deysen téhi,
8 En bilen kirivalǵan sen emesmu!

1980 yıl Avgust, 1981 yıl İyul, Altay.

⁵⁵ En – Qazaqçe naǵsa dégen söz. Ençi kız – naǵşıçı kız.

(222) Millet Heqqida

- 1 Söyimen deydu her kim millitini,
 - 2 Milletni satquçimu deydu şuni.
 - 3 Söyüşniñ rast-yalgini şundin ayan:
 - 4 Yemdu-yoq millitiniñ kayğusini.

 - 5 Tillisañ hamam başqa milleti sen,
 - 6 Bolamsen millitiniñ kehrimani?
 - 7 Millette başlap kéler yétimçilik
 - 8 Milletniñ mundaq nadan méhribani.

 - 9 U millet pütünleyle daşkal bolup,
 - 10 Bu millet kem-kütsiz altun emes.
 - 11 U millet pegadiki palaz bolup,
 - 12 Bu millet törgila has durdun emes.

 - 13 Mégizi, şakili bar her nersiniñ,
 - 14 Ey eñil, şundaq çüşen milletnimu.
 - 15 Béyyidu milletniñmu peziliti,
 - 16 Çüşense özidiki illetnimu.

 - 17 Yaratқан sésikliqqa seskinişni,
 - 18 Çıkarğan huş puraqqā iştıyaqni.
 - 19 Yuymastin sésikini, mahtansa kim,
 - 20 Bolğaydu özidiki huş puraqni.
- 1981 yıl Yanvar.

(223) Metkasim Kaytip Keldi

- 1 Metkasim öz yurtıga kaytip kélip,
- 2 Etisi keldi u-bu pete kılip.
- 3 Dadüyniñ méhri issik sékritari
- 4 Mettursun derdmenlerniñ gemgüzari

5 Kirdi-de, kuçaqlaştı kedinaslar,
 6 Ün sélip yığlaşkili qaldı tasla.
 7 Tinişip uluğ-kıçık söz başlıdı,
 8 Yağ, sözni aldı bilen köz başlıdı.
 9 Sürtüşüp alkan bilen közlrini,
 10 Teslikte izğa saldı sözlirini.
 11 Mettursun dédi: “kényi, sözle gérıp!”
 12 Metkasim gepke çüşti köñli érip:

13 ...men heves kılğan emes yağa yurtıni,
 14 İçimge sigduralmay qaldım derdini.
 15 “Dolğun”da yıkilğançe tağar yüdüp,
 16 Ayhanmu öldi, qaldım men kan yutup.
 17 Kuçaқта qalğan balam békiş tapmay,
 18 Mañmıdı üç yaşkıçe söñek qatmay.
 19 Tapkıli tüzük şıpa, çamım yetmey,
 20 Şyavdüyge beş koyçenge levzim ötmey;
 21 Balammu ketti... éti “tohti” idi,
 22 “Tohti” dep at kıysammu tohtımidi.
 23 Ölgenni uzatmıdım kara tutup,
 24 Ya nezir kılalmıdım yağ purutup.
 25 Men qaldım yétimsirap, tığ can bolup,
 26 Bir veyran neççe hesse veyran bolup.
 27 Şundımu öz-özümge medet bérıp,
 28 İşlidim, kıoydı yene kıerzdar kılip.
 29 Her yili üç miñdin köp nomur élip
 30 İşlisem, kıoydı yene kıerzdar kılip.
 31 Yémidim aylap birer temlik tamağ,
 32 Uçamğa sapkanlırim seksen yamağ.
 33 Ter töküp, ünçe-marcan arzulişip,
 34 Tügeştük özimizmu rodulişip.
 35 Har keldi bu elemeler, dad saptimen,

36 “Kolléktip aldımçıken” dep saptimen.
 37 Bağlandı ayağ-çolum şu gep için,
 38 Sazayı kıldı urup ibret için.
 39 Vezipem toñni qazmaq, şundaq kıyin,
 40 Nésivem tayaq-dumba iştin kéyin.
 41 Qaqsıdım, qaqsıganğa baqmıydiken,
 42 Can dégen çin yerdiken, çıqmıydiken.
 43 Az emes şunda maña éçingini,
 44 Çıxmıdı qutquzuşqa pétingini.
 45 U çağda kadırlarnıñ hali çağlıq,
 46 Köpiniñ béşi töven sañilağlıq.
 47 Sénimu bağlap élip ketken idi,
 48 Dañzığa “ha’in” qılıp pütken idi.
 49 Éytqına, kimimiz bar yöligidek?!
 50 Yolımız boldı sirat kövrükidek.
 51 Şu péti ölüşümni sézip yettim,
 52 Amal yoq, yurtni taşlap qéçip kettim.
 53 Ayridi yurttin şu bir égiz sözüm,
 54 Keynide qaldı méniñ yaşlıq közüm...

55 Yölinip yette zağra, bir qapaqqa,
 56 Yol aldım derdmen béşim qayğan yaqqa.
 57 Bilmidim yol dégenniñ döñ-oyini,
 58 Bilmidim yaqa yurtniñ yer-süyini.
 59 Körüner hemme maña çekçeygendek,
 60 İtlarmu méni tonup hürpeygendek.
 61 Tağ-édir méni tosup tutmaqçidek,
 62 Deryalar méni yalmap yutmaqçidek.
 63 İzirim huddi maña ayğaqçidek,
 64 Öz sayem iz qoğlığan paylaqçidek.
 65 Çoñ hetlik gézitler şum alamettek,
 66 “Tutuñlar metqasimni!” dégen hettek.

- 67 Kılğandek hemme nerse teptiş méni,
 68 İlkige aldi qara teşviş méni...
 69 Yekende tonuş şopur yolukti-de,
 70 Aparı Ürümçige bir heptide.
 71 U çağda yadap ketken Ürümçimu,
 72 Köp iken maña oğşaş yétimçimu.
 73 Épini tapkuçilik birer işniñ,
 74 Neştiri keldi sancıp qara qışnı.
 75 Bir mezigil can saqlidim soksok sétip,
 76 Bu işmu epleşmigeç, béşim kétip,
 77 Kılğili tas qalğanda tilemçilik,
 78 Esqatti şu hünirim gilemçilik.
 79 Vaqitlik işçi bolup karhanida,
 80 İşlidim baş çökürüp pinhanida.
 81 Hünirim yaqqaçkimu başçılarga,
 82 Bek icil bolğaçkimu işçilarga,
 83 Saq qaldım “yigivéliş” bolğandimu,
 84 Köymigen pahta oğşaş yangindimu...
 85 Köp ötmey cahan bir’az aram tépip,
 86 Mendinmu asta-asta teşviş kétip;
 87 İşençlik çıqip baqtım tala-tüzge,
 88 Köründi héli illik cahan közge.
 89 Añlidim kelgenlerdin İlçidin gep:
 90 Yurttiki ensizçilik tinçidi dep.
 91 Añlidim séni çıqti türmidin dep,
 92 Des turdi yéñibaştın ornidin dep.
 93 Bu yıl yaz tegken çağda yazğan hétéñ,
 94 Keldi-de köz aldimğa qıyapitiñ.
 95 Eslidim bizge amet qongan yılını,
 96 Yézida kopiratıp qurgan yılını.
 97 Sen bizge qılğan idiñ başlamçılıq,
 98 Töt-beş yıl bolğan zepmu obdançılıq.

- 99 Egişip saña, puşayman yémigentim,
 100 Kolléktip aldamçıken démigentim.
 101 Neççe ret nemuniçi bolğan idim,
 102 Toy tartip ayhannimu alğan idim.
 103 Aridin yilmu ötmey, işim oñmay,
 104 Qedimim dacıp ketti, alğa mañmay.
 105 Yölikim anam öldi sunup béli,
 106 Bu idi “Marşal tehtke çıqқан” yili.
 107 Çüşenmey, öçti amet çirigi dep,
 108 Ayhanniñ yaraşmıdı ayiği dep,
 109 Biçare hotunnimu zar yiglitip,
 110 Hétini opul-topul bérivétip;
 111 Péşkeldin kutularmen emdi désem,
 112 Téhimu rodulaştım yalguz özem.
 113 Solaştım özüm baru cénim yoktek,
 114 Bop qaldım yéli çıqip ketken toptek...
 115 Bir küni aqşımı sen yoklap kélip,
 116 Halımğa éçinip hem tenkid qilip:
 117 “... çıqtımu hotun qoyup münğüz saña?
 118 Péşkellik kelgenmıdı yalguz saña?
 119 Rehberlik çağlimastın şiltiñ étip,
 120 Tuyup yol ara qalduq layğa pétip.
 121 Su kirdi rehberlikniñ burniğimu,
 122 Çüşidu emdi işlar orniğimu.
 123 Çéki bar her nersiniñ, oğul bala,
 124 Özünü taşılivetme munçivala.
 125 Ömlişip, buzulğanni tüziteyli,
 126 Ünümni ümid bilen köziteyli.
 127 Pikirdaş bolma emdi dağan bilen,
 128 Şaqkıda yarişival ayhan bilen...”
 129 Dévidiñ, köñlümdiki gada érip,
 130 Levziñni alay dédim vede bérıp.

- 131 Ayhangâ bardim özüm üzür koyup,
 132 Ketmidi umu ançe kusur koyup.
 133 Dégendek, izga çüşüp siyasetmu,
 134 Aynidi zira'etmu, darametmu...
 135 Üç-töt yıl ötüpla bir kuyun çıktı,
 136 Külkilik, korkunçluk oyun çıktı.
 137 Evc aldi zoravanlık, hiyle-mikir,
 138 Çıktı yer üstige Munkir-Nikir.
 139 Çıkmidi kütken yerdin “zor inqılab”,
 140 Kaytidin qurgan bina çüşti gulap.
 141 Nes basti meni yene şundin beri,
 142 Na'eniğ idi maña buniñ siri...
 143 Çıdalmay, kolléktipni aldımçı dep,
 144 Haqaret, dumbanimu toyğıçe yep;
 145 Dadlisam dadigahqa, sözüm ötmey,
 146 Yurtumda saq kelişqa közüm yetmey;
 147 Béşimni élip kaçtim çoñ gürzidin,
 148 Miñ teste neri boldum gör ağızidin.
 149 Ésimde, sen şu çağda solanmasta
 150 Dégentiñ kulıqımğa şuni asta:
 151 “Öçidu otmu ahır yénip-yénip,
 152 Tapidu qozuqini at aylinip”.
 153 Rast iken aşu çağda dégen sözün,
 154 Yıraqlı körüptiken seniñ közün.
 155 Heqiği oğlikensen partiyiniñ,
 156 Tesiri ciğ siñiptu terbiyiniñ.
 157 Dégendek, kara cudun ötüp ketti,
 158 Bıraqla derdi canğa pétip ketti.
 159 İşkilip, bugünkiğe şükür kıldım,
 160 Hettiki sözliriñni toğra bildim.
 161 Qalmaq dep menmu yolda eldin keyin,
 162 Qaytışqa bel baqlıdım şundin keyin...

- 163 Kélipla kördüm héli oñşılışni,
 164 Hiyalğa keltürmigen özgirişni.
 165 Bir çağda ƣan yigligan gemkin yéƣam,
 166 Capada haldin ketken hargin yéƣam,
 167 Şümşeygen reñgi saman yurtdaşlirim,
 168 Teşviştin béşi töven yoldaşlirim
 169 Ƙeddini kötürüptu yéñibaştin,
 170 Ƙuruptu közlirimu ƣanlıƣ yaştin.
 171 Kiriptu héli mağrur ezayığa,
 172 Yügreptu huşal külke ƣirayığa.
 173 Retlinip ériƣ-östeñ, étiz tekşi,
 174 Ayniptu köçetlermu şunçe yahşi.
 175 Yéñi öy, yéñi mele bina boptu,
 176 Her öyde éléktrmu peyda boptu.
 177 Bolğaçƣa işligenler ƣışleydiğan,
 178 Boluptu hemme ƣızgin işleydiğan.
 179 Capada tuşluƣ rahet-harduƣı bar,
 180 Melide göş girdiniñ puriƣı bar.
 181 Muşundaƣ köñül erkin yayraydiğan,
 182 Her yanda huşal naħsa yañraydiğan
 183 Künlermu kélidiken ƣayta bizge,
 184 Şunçe öz körünmekte yéƣam közge.
 185 Ƙoyğandek huddi yasap körgezmige,
 186 Ƙatƣidek boluptu u küy-nezmige.
 187 Deysen: “bu-ozgirişniñ başlanmisi”,
 188 Şuniñmu az emesken heşƣallisi.
 189 İş mañsa ƣéƣek ƣıƣmay muşu péti,
 190 Téhimu gül bolidu ƣiyapiti.
 191 İşƣilip, oñşiliptu yurtum şunçe,
 192 Hessem yok bu işlarda, amal ƣançe.
 193 Şuñlaşƣa yéşim aƣsa huşallıƣtın,

- 194 Bir turup uh tartimen hicilliktin.
 195 Qilmidi heqkim tapa-tene maña,
 196 Qaraydu söyüngendek hemme maña.
 197 Oñşalğan yézam maña külüp tursa,
 198 Hemdemlik qollirini sunup tursa.
 199 Men aña yene tetür qaramdimen,
 200 Qirayliq cavab bermey turamdimen!
 201 İşleymen kolléktipqa heqdar bolup,
 202 Qalmaymen zamanemge qerzdar bolup.
 1981 yil etiyaz, Qoten-Ürümçi.

(224) Bu Qeyer? Bu Kim?

- 1 İkki yanda egim-egim ikki qaş,
 2 Muşki enber sumbulni mol üstide,
 3 Astida oynap turar ahu közi.
 4 Téhimu meptun qılar ademni u,
 5 Bolsa qan etlesliri öz bestide.
 6 Bu qeyer hem kim özi?
 7 Éytiña, Qotenmu ya Qoten qizi?

1981 yil Mart, Qoten.

(225) Qoten Qiziniñ Arzusi

- 1 Hemme heq Cañnenni teripleydiken,
 2 “Kökte cennet, yerde sucu” deydiken.
 3 Yene bir nami “yipek yurti” uniñ,
 4 Rehtliri közniñ yéğini yeydiken.
 5 Oqudum sucuda menmu neççe yil,
 6 Körginim boldi şu teripke delil.
 7 Şunda öz yurtum ésimge kelsila,
 8 Bolimen bekmu hicil, bekmu hicil.

9 Zor idi baldur Hotenniñ şöhriti,
 10 U idi “yipek yolu”niñ zinniti.
 11 Çögilep tetür pelekniñ gerdişi,
 12 Şöhriti sundi, gaday boldi éti.

13 Ücmilikni köz yéşida suğurup,
 14 Gözidin can riştisini suğurup,
 15 Özige bolmay nésip etles, tavar,
 16 Ötti ustam maz çapangâ orulup...

17 Tañ étip, ketti talay dışvarçılık,
 18 Köp téhi etles üçün teşnaçılık.
 19 Körgülük bu yurtta sucu reñgini,
 20 Has emes Hotenge ham eşyaçılık.

21 Emdi keldi yahşi çağ işleydiğan,
 22 Ecrimizdin yurtimiz gülleydiğan.
 23 Arminim şu: kelse téz şundağ zaman
 24 “Kökte cennet, yerde Hoten” deydiğan.

1981 yıl Mart, Hoten.

(226) Emdi Men Tüzeldim

(Bir oquğuçiniñ eslimisi)

1 Men burun rasttinla
 2 Betkılık şum idim.
 3 Mektepke tözmidim,
 4 Tüzümge könmidim.

5 Atamdin qorqattim,
 6 Anamni gollayttim.
 7 Siñlimni doquslap,

8 Akamni tillayttim.

9 Mektepke bar dése,

10 Boğcamni asattim.

11 İşiktin çıkipla,

12 Bazargâ kaçattim.

13 Çiñ tutsa, mektepke

14 Barattim kıyında.

15 Sinipta tursammu,

16 Hiyalim oyunda.

17 Teneppus vaktida

18 Uruştum, sundurdum...

19 “Çellide at çapar

20 Şumtek” dep nam aldim.

21 Derste nomurum

22 Asasen nol idi.

23 Sizligen dostlirim

24 Kéyinçe senlidi.

25 Mu’ellim köyünüp,

26 Terbiye bersimu,

27 Kirmeytti kulağğa

28 Miñdin bir sözimu.

29 Yar-yölek bolsimu

30 Tirişçan dostlirim,

31 Bir yerde boluşğa

32 Yok idi hoşlıkım.

33 Bir yékin aġinem
 34 Bar idi özümdek,
 35 Dunyada ikkimiz
 36 Hemmidin güzeldek.

37 İkkimiz tépişsaġ,
 38 Köñlimiz şat idi.
 39 Oyundin başķisi
 40 Biz üçün yat idi.

41 Oyunniñ keynide
 42 Nelerge barmiduġ.
 43 Mektepni, öynimu
 44 Rencitip harmiduġ.

45 Biz üçün tar idi
 46 Şeherniñ koķisi.
 47 Biz üçün köñüllük
 48 Kündüzdin kéķisi...

49 Muşlaştı ögenduġ,
 50 Boluştuġ toķmaķķi.
 51 Pulni dep tep tartmay
 52 Bolduġ biz yanķuķķi.

53 Bir küni aġinem
 54 Ketkenti yoķulup;
 55 Uķuşsam, ķaptu u
 56 Saķķiġa tutulup.

57 Ménimu sür bastı,
 58 Ter çıķtı béşimdin.

59 Çüştümen teşvişke

60 Kiliqsiz işimdin.

61 Saqçidin ensirep

62 Koçida yürelmey,

63 Atamdin eyminip

64 Öygimu kirelmey;

65 Gañgirap turğanda

66 Mu'ellim uçridi.

67 Péşimni tartti-de,

68 Mektepke yür, dédi.

69 Kéçişka pétinmay,

70 Amalsiz egeştim.

71 İçimde oylidim:

72 “Emdi men tügeştim...”

73 Mektepke kelgende,

74 Mu'ellim gep kıldi.

75 –Néme bolduñ, dévidi,

76 Yürikim “kat” kıldi.

77 –Bilimen, dédi u,

78 Ağineñ kamaқта.

79 Yok iken alaқeñ

80 Budoқи cataқта.

81 Uniñdin bir kedem

82 Arқida қalgansen.

83 Belki bir tasadip,

84 Özüñmu tuygansen.

85 Çöçiseñ bu iştin,
 86 Rast yansañ peyliñdin,
 87 Saqçimu héççaçan
 88 İzdimes keyniñdin.

89 Köñlüñdin cay berseñ
 90 İlimge, eñlaqqa,
 91 Tapattiñ dağdam yol,
 92 Patmayttiñ patqaqqa.

93 Hélimu ökünseñ,
 94 Tapisen yoluñni.
 95 Patqaqtin tartimiz
 96 Uzatsañ qoluñni...

97 Bu sözniñ teptidin
 98 Ter aqti çipildap.
 99 Özümni tutalmay
 100 Yıglidim buquldap.

101 Ter bilen yuyğandek
 102 Boldum men yüzümni.
 103 Yaş bilen açqandek
 104 Boldum men közümni.

105 Ökündüm özümge,
 106 Yirgendim peylimdin.
 107 Oğrılıq zañliri
 108 Töküldi qoynumdin...

109 Goyaki qutuldum

110 Çirmiğan yilandin.
 111 Şu çağda mu'ellim
 112 Bir kaçti dolamdin.

113 Kuçti bir illiklik
 114 Méniñ muz dilimni.
 115 Telpünüp uniñğa
 116 Uzattim kolumni...

117 Aridin yıl ötti,
 118 Emesmen gevğaçi.
 119 Yékinda ataldim
 120 Sinipta “elaçi”.

121 Mektepmu şunçe huş,
 122 Razi men uniñdin.
 123 Atammu, anammu
 124 Hatircem méniñdin.

1981 yıl Mart, Ürümçi.

(227) Sékrétar Oқuydu Navayinimu

1 Aşu rayonniñ adamlirige
 2 Kim bergendu bunçe bedi'iy ditni?
 3 Ési bar ademniñ beri toқuydu
 4 Az dégende birer béyitni.

5 Beziler deydu: udumi şundaқ,
 6 Beziler deydu: havasi yaқşı.
 7 Udumğa erkin nepes bolmisa,
 8 Bolmaytti munçe bahasi yaқşı.

9 Baққа sevebi barmu dep sorap,

10 Taptim yine bir cavabinimu:

11 Çünki sékrétar – birinçi başlık

12 Okuydiken Navayinimu.

1981 yıl bahar.

(228) Yerni Asmanda Körüp Pes Çağlımañ

1 Yerde bille işligende ikkimiz,

2 Hemme hek zoklangudek amrak iduk.

3 Éytişattuk bille muñluk naşşını,

4 Şoñ, huşal küylergimu ortak iduk.

5 Kütmigende mertiveñ östi séniñ,

6 Taylık, eşkatti tağañniñ yardimi.

7 Körmidim şundın béri hem baqmidiñ,

8 Sen bolup ayropilanniñ adimi.

9 Emdi bildim, şuña baqmapsen maña,

10 Yerde bolğaça haman ornum méniñ.

11 Sen özüñ asmanda tursañ gadiyip,

12 Qarisam, ağriydiken boynum méniñ.

13 Yerni asmanda körüp pes çağlımañ,

14 Çıkidu asmanğimu yerdin kişi.

15 Alidu kaytip yine yerdin ozuk,

16 Yerge baqlik helki alemniñ işi.

1981 yıl May, Ürümçi.

(229) Mozay Bilen Tülke

1 Tülke körüp bağlaqtiki mozayni,

2 Kuyruqini şipañşitti tolgunup.

3 “Vay biçare, - dédi, - saña néme kün,

4 Qalğanmidiñ boğuluşқа toğulup?”

5 “Amal kaççe, - dedi mozay hursinip,
 6 Şundağ bazar boldumki bu bağlağtin...”
 7 “Undağ bolsa, - dedi tülke, - men saña
 8 Yardem kılip kütğuzay bu kıynağtin.”

9 “Şundağ kılısañ, - dedi mozay yalvurup,
 10 Şu ecriñge oynıtay men mindürüp.”
 11 Tülke şu an yeşip uni bağlağtin,
 12 Minivaldi obdan peytıni keltürüp.

13 Keldi ular bir bidişniñ astıga,
 14 Mozay yaprağ yedi, tülke üstige.
 15 Nedin bilsun mozay uni, “nicatkar”
 16 Şota kıldi üzüm yeşip keşide.

17 Mozay yaprağ yalmaş bilen avare,
 18 Tülke yedi üzümlerni toyğuce.
 19 Çeçilğanni ata kılip mozayğa,
 20 Tikivetti birer şepe bolğuce.

21 Uzun ötmey kélip kélip hocayın,
 22 Boluşıçe yedi mozay dumbanı.
 23 Uğmay urup bolmas molla kılgılı
 24 Gunahını bilelmigen canvarını.

1981 yıl 20-May, Béyciñ.

(230) Ana Méhri

1 Bala yığlap kılsa keğışlik,
 2 Ana urmaydu ağızıga hergiz.
 3 Belki öñüp,
 4 Bağrıga besip,

5 Deydu: “közam, néme boldiñiz?”

6 Ana pervane uniñ derdide,
 7 Beğş étip cimi iştiyaqini.
 8 Birdem pepilep,
 9 Birdem emdürüp,
 10 Kuruğdaydu birdem zakini.

11 Aççık dorimu béridu hetta
 12 Acrimisun dep bala bağridin.
 13 Dorimu şipa,
 14 Birağ dorimu
 15 Ela emes ana méhridin.

16 Bala çoñ bolup erkilisimu
 17 Kötüridu méhriban ana.
 18 Tuzkor bolupla ketmise zadi,
 19 Butnaşlarni sanimas guna.

20 Ağriğ bolsimu,
 21 Yaki kembeğel,
 22 Kedirlikdur öz anañ yene.
 23 Uniñsiz nede saña sehetlik,
 24 Uniñsiz nede saña tentene?

25 Teñ bedel barmu ana ecrige?
 26 Teñ baha barmu ana kedrige?
 27 Teñ vapa barmu ana méhrige?
 28 Teñ caza barmu ana kedrige?

29 Kötürüşlük ana hemmidin,
 30 Birağ buniñmu çeki yok emes.

31 Bozek kılğuluk emes anini,

32 Ana hergiz bosunçuk emes.

33 Dunyada eñ gunah iş néme?

34 Ana kerzini ada kılmiğan.

35 Dunyada eñ uyat iş néme?

36 Ana derdige derman bolmiğan.

37 Yaşas keder güzel, köñüllük,

38 Ana aldida bolmay gunahlık.

39 Ölümiñmu bolidiken toy,

40 Alalisañ undin rizalık.

1981 yıl May, Béyciñ.

(231) Atmış Yilimiz

- *Cuñgo Kompartiyisi kurulğanlıkınıñ 60 yillikıǵa bégışlaymen*

1 Ötöp ketti atmış yilimiz,

2 Arkıda kaldı

3 Del atmış yıl mañǵan yolimiz.

4 Kayrilip qarap izlirimizǵa,

5 Meğrurlinimiz,

6 Heyran qalimiz.

7 Bir hésabta

8 Çoñkur menilik

9 Atmış tomluk kitab yéziptuk,

10 Molla bolup qaptuk héli biz.

11 Atmış yillik bayan özgiçe,

12 Némişka déseñ,

13 Boldi arida cahan özgiçe.

14 Cahan némişka özgiçe déseñ,

15 Biz yaşığan zaman özgiçe.
 16 Zaman némişka özgiçe déseñ,
 17 Biz yüzlengen nişan özgiçe.

18 Bu nişanni taptuq şu yerdin:
 19 Tarihnin ülge-savakliridin.
 20 Saqallıq ikki danişmen pütken
 21 “Hitapname”nin varakliridin.
 22 Taptuq biz uni
 23 Parijdiki kanlıq meydandin.
 24 Taptuq biz uni
 25 Tekebbur, sürlük kişlik saraynıñ
 26 Ğulıgan orda ravaqliridin.
 27 Taptuq biz uni
 28 “4-may” sinaqliridin...

29 Şu nişan boylap
 30 Vetende yéñice küreş başliduq,
 31 “İnternatsi’onal” marşını tovlap.
 32 Kömduq ahiri
 33 Kan şorap elni mükçeytivetken
 34 Üç rodupaynıñ görini kolap.
 35 Keri Cuño yaşardi qayta,
 36 Çünki derdke derman yarattuq,
 37 Bahar çiray devran yarattuq
 38 Bahar téni atqaçqa parlap.
 39 Sep séliñlar,
 40 Némiler yulunup,
 41 Némiler ündi?
 42 Némiler öçüp,
 43 Némiler yandi?
 44 Körsiler peket muzéyhanida

45 Adem yeydiğan
 46 Tiriktaplarniñ tehtini emdi.
 47 Ene qarañ,
 48 Üç bala tégi ğulıǵan terge,
 49 Ré'allıqqa aylinip ğıyal,
 50 Sotsiyalizm binasi qondi.

51 Kompartiyem,
 52 Sadıǵań bolay,
 53 Atmıñ yillik başlamçıımız sen.
 54 Atmıñ yillik seper üstide
 55 Alǵa ündigen ilhamçıımız sen.
 56 Sen bilen biz taptuq nicatlıq,
 57 Sen bilen qondi köñülge şadlıq,
 58 Sen bilen menilik bizge hayatlıq,
 59 Şuña biz üçün candin eziz sen.
 1981 yıl 1-İyul.

(232) Yurtumni Körüp Dégen Geplirim

1 Ey qedim cay,
 2 Qorgas boylırı
 3 Kindik qenim tökülgen tupraq!
 4 Seni séginip keldim yiraqtin,
 5 Hayacandin “tenlirim yapraq”.
 6 Yaş egigen közlirim bilen
 7 Bağrıñǵa toymay qaravatimen.
 8 Oçumumǵa topañni élip,
 9 Çoñqur tinip puravatimen.
 10 Şu tapta saña tamǵan yaşıırım
 11 Belge bergenmidu kindik qenimdin.

12 Yaki séni purıǵan çağda
13 Tonuǵansen tiniqlirimdin.

14 Ya reñgimge qarap tiñirķap,
15 Bu ĉar saķal kimdu dédiñmu?
16 Ya avazim pede ĉaķķandek
17 Ćigildisa tonuyalmidiñmu?

18 Men emesmu,
19 Bir çağda sende
20 Tal ĉivikni at ķilip mingen.
21 Daķiratma leglek uĉurup,
22 Asminiñdin ün añlap külgen.

23 Men emesmu,
24 “Boynak”ni başlap,
25 Ćigliklarda tořķan ķogligan.
26 “Ćaķam-ĉaķam, yılan-paķam” dep,
27 Ćaynamlarĝa taķlap řuñĝigan.

28 Men emesmu,
29 Binemliklerde
30 Tetür ķarmap orma oriĝan.
31 Ćoñ kiřidek,
32 Akamni dorap,
33 Ayaĝ sélip ĝaman soruĝan.

34 Men emesmu,
35 Mektepliriñde
36 Her mevsümde ela oķuĝan.
37 Nezme-ķořaķ şeydasi bolup,
38 On töt yaşta ķořaķ toķuĝan.

39 Men emesmu,
 40 Ceynektek turup,
 41 Harva heydep haşağa mañğan.
 42 Çak ketkende harva şotisi,
 43 Temtirep yürüp potamda tañğan.

44 Men emesmu,
 45 Regetke betlep,
 46 Sépil, poteyge étip oynığan.
 47 Nan, çay toşup partizanlarğa,
 48 Çomaq kötürüp “hurra” tovlığan.

49 Men emesmu,
 50 Kañçe kılsimu
 51 Zahid yoliğa zadi mañmığan.
 52 “Poşkalçı bolğum kelmeydiken” dep,
 53 Helpitimdin qarğış añlığan.

54 Men emesmu,
 55 Lutunni dorap,
 56 Kızıl nurğa telpünüp mañğan.
 57 Perva kılmay soğuk külkige,
 58 Şé’iriyet işkıda yangan.

59 Men emesmu,
 60 Ademlikimni
 61 Çüşengen séniñ pervişniñ bilen.
 62 Ahır dağdam yolumni tapқан
 63 Séniñ imlap ündişniñ bilen.

64 Hazırkıdekla ésimde méniñ

65 “Hoş!” dep koynuñdin ayrılğan künüm.

66 Burutlirim emdila het tartқан,

67 Ğarañ-ğuruñ çıқatti ünüm.

68 Talay yillar ötti aridin,

69 Yoқlap turdum deslepte pat-pat.

70 Tolğan idiñ hösnüñge şunda,

71 Beht gülüñ éçilip қат-қат.

72 Ah,

73 Arida қуyunlar қутrap,

74 Saldi saña soruқçilikni,

75 Veyran қildi perzentliriñni,

76 Ayriğandek sudin bélikni.

77 “Oğlum şa’ir bolup қaptu” dep,

78 Bir mehel sen қuvанған idiñ.

79 Biraқ tetür şamal çıқsila,

80 Чüşüñ buzulup, ğémimni yédiñ.

81 Belki melum bolğandu saña

82 Töhmet pencide boğulğanlıkim.

83 Hetta cinayet boldi men üçün

84 Séniñ koynuñda tuğulğanlıkim.

85 Körelmidim séni talay yil,

86 Dilni örtidi séginiş, қақшаş.

87 Palandi bolup yürdüм çöldimu

88 Laçin soққан toşқаға oһшаş.

89 Ah, қoyğина,

90 Uni eslisek,

91 Éçişidu hesrettin yürek.
 92 Yulundıgu külpet yiltizi,
 93 Buzuldıgu nurgun çembirek.

94 Keldim bugün koynuñğa yene,
 95 Tartmidi méni héçkim gunağa.
 96 Barlarni yoqlap,
 97 Yoqlarni yadlap,
 98 Qol kötürdüm menmu du'ağa.

99 Didariñğa qanmidim, yurtum,
 100 Baqqanséri baqqum kélidu.
 101 Méhriñ siñgen baqrimni saña
 102 Yaqqanséri yaqqum kélidu.

103 Atam-anam dessigen yerdin
 104 Topa tügdüm yaqlıqımğa men.
 105 Apirip töküp öyüm aldığa,
 106 Üdürimen undin gül-çemen.

107 Méni bezle söyümlük yurtum,
 108 Öksüme senmu eslep elemni.
 109 “Yer baqri soğux, untulup kéter”,
 110 Ümidvarlıq basidu gemni.

111 Kötürduqqu qaytidin yene
 112 Qutluq seperniñ tuğini emdi.
 113 Eñ yaqşisi,
 114 Adalayli biz
 115 Soruqqılıqniñ déğini emdi.

1981 yıl 17-Séntebir, Qorgas-Gulca.

(233) Yanbulak

*Yamuldin kéçip çıkıp,
 Yatқан yérim Yanbulak.
 Hudayimdin tileymen
 Maña berse bir ulak.
 -Sadir Palvan қошиқи*

1 Yanbulak, yan bağıridin çıkkan bulak,
 2 Közi közdin nérirak, pinhan bulak.
 3 Kehrıman sadir bovam yamul téşip
 4 Kaçkınida başpanah bolğan bulak.

5 Şunda u kelgende boyuñğa yétip,
 6 Belki içkendu süyüñni düm yétip.
 7 Tünigendu u yuyup yüz-közini,
 8 Yolğa çüşkendu özini segitip.

9 Şu péti u qar kéçip, davan éşip,
 10 Devrige öçmenliki kaynap-téşip;
 11 Zoravanlardin kısas alğan idi,
 12 Köydürüp yamulni hem sépil téşip.

13 Vay ésit, teyyargā şeyhlar destidin,
 14 Şum bulañçi hemde satkun kestidin,
 15 Ketti sadir ecri tozandek tozup,
 16 Ketmidi emma zulum el üstidin.

17 Aridin ketti talay yillar ötüp,
 18 Neççe evladni kara tuprak yutup.
 19 Emma yañrap turdi sadir naşşisi,
 20 Ketmigeç azadlık arzusi yutup.

21 Yanbulaq, keldim boyuñğa men bugün,
 22 Men emes kaçkun bolup kelgen bugün.
 23 Bunda cañcün yamuli miskin çiray,
 24 Sadir evladi emes derdmen bugün.

25 Qılğili keldim tavap, ey Yanbulaq,
 26 Meqsitim sadir izini yaqlimaq.
 27 Su içip sezdim özümni bunda men
 28 Huddi bolğandek bovamğa hemtavaq.

29 Sen köründüñ, Yanbulaq, eynek bolup,
 30 Turimen sadirni körgendek bolup.
 31 Men piğansiz naḥşa éytsam aldida,
 32 Ketti yayrap çéhrisi güldek bolup.

İlidin köçüp çıqip,
 Yanbulaqtin qayrilduq.
 Tuğulup ösken caylardin
 Ölmey tirik ayrilduq.
 -Köç-köç naḥşisi.

33 Ötkinimde yanbulaqtin qayrilip,
 34 Huddi bir naḥşa biraqtin añlinip,
 35 Oy-ḥiyalim ketti yüz yıl aldığa,
 36 Tildiğu bağrimni bir hesret kélip.
 37 Bu emesmu aşu köç-köç naḥşisi,
 38 Tiñşığaç, muñ-zaridin aldim bilip.
 39 Naḥşini éytқан aşu köçmençiler
 40 Yaş töküp ketken vetendin ayrilip.
 41 Maḥtimañ bundaқ cudalıqni peket,
 42 Tillimañ köçmençini betnam qilip.
 43 Şu Hudalıqni, şu mudhiş heylini

- 44 Şu zaman öktemliri kelgen élip...
 45 Bes, köñül, aldiñğa baq, devriñ uluğ,
 46 Qalmığan hesret bilenla çirmilip.
 47 El küçeyse bolmiğay sersañçılıq,
 48 Yürmiğey puqrasi her yan tasqilip.
 49 Çıqmiğay héç emdi köç-köç naqşısı,
 50 Heq tamaşa qilmiğay dumbaq çélip.

1981 yıl Séntebir, Qorgas.

(234) Bayandaydin Ötken Çégida

- 1 Bayandaydin ötsem bu qétim,
 2 Dostlar tosüp aldi yolumni.
 3 Qonup ketkin bugün bunda dep,
 4 Mehkem tutup aldi qolumni.
- 5 Könmisem eger söketti ular,
 6 Bar iken bek tersalıqıñ dep.
 7 “Héridariñ bolmisa eger,
 8 Ne etiva zibalıqıñ” dep.
- 9 Aqır méhman boldum bir kéçe,
 10 Ötti qoldin qedehler qolğa.
 11 Taza tovliduq “Hanleylun”nimu,
 12 Çüşüp kettim menmu ussulğa.
- 13 Huşallıqniñ keypini sürgeç,
 14 İhtiyarsız çömdüm qiyalğa.
 15 Del meşede, on töt yeşimda
 16 Uqrığan idim bir çoñ qaşalğa.
- 17 Tavuz élip mañğantim şu çağ,
 18 Egir izliq harviğa bésip.

19 Meķset uni satmaķ Ğulcida,
20 Biraķ bunińĝa bolmidi nésip.

21 Bayandayĝa kelgen çekimda,
22 İkki saķçi tosti yolumni.
23 Almapsen dep harva béliťi,
24 Solap koydi baĝlap kolumni.

25 Ötküzdüm bir tünni solaķta,
26 Daķ zey yerde “vay dat”ni tovlap.
27 Elem yutup çektim tolĝinip,
28 Köz yaşışım aķti taramlap.

29 Etisi élip çekti solaķtin,
30 Yésun dep méni taza burniĝa,
31 Élıvaldi hemme tavuzni,
32 Başıķa caza bériş ornıĝa.

33 Dédi yene: “esle haşıĝa
34 Tutmaķçi iduķ, kılduķ keńçilik.”
35 (Baralmayttim haşıĝa, çekni
36 At-harvamniń hali şunçilik.)

37 Bayandayni deptiken şuńa:
38 “Harvikeşniń sirat kövrüki”.
39 Ötse bu yerdin namrat harvikeş,
40 Cıĝildaytti ensiz yüriki.

41 Ötti aridin ottuz neççe yıl,
42 Ketti cahan talay özgirip.
43 Zoravanni yıĝlattı zaman,
44 Bozekni huş kıldı küldürüp.

- 45 Şuňa menmu bunda bu kéçe
 46 Vay dat ornıǵa naǵsa tovlidim.
 47 Elem yutup tolǵanǵınım yoǵ,
 48 Belki yayrap ussul oynidim.

1981 yil Sentebir, Ğulca.

(235) Adem Biz, Melhemge Muhtacmiz

- 1 Mevcuttur küçimiz, eǵlimiz,
 2 Saǵlamlıǵ bolsila bedende.
 3 Biraǵ rayimizniń eksiçe,
 4 Saǵlıǵқа késellik küşende.
- 5 Saǵlamlıǵ asralsun déyilse,
 6 Késelniń aldini alǵuluǵ.
 7 Késeldin alamet körülse,
 8 Hayalsız doǵturǵa barguluǵ.
- 9 Qorǵmıǵın késelni emlise,
 10 “Heǵ bilse set” dégen gepmiken?!
 11 Hékimler: “aǵrıǵnı yoşursań,
 12 Ölümüń aşkare” deptiken.
- 13 Şundaǵ bir késel bar ademde
 14 Toǵrıǵa küşende ǵatalıǵ.
 15 Vaǵtıda şipalıǵ tapmisa,
 16 Qilidu ademni gunahlıǵ.
- 17 Şundaǵ bir dora bar unińǵa,
 18 “Tenǵid” dep ataymız namini.
 19 Cahıllar içiştin seskiner,
 20 Aǵıllar bilidu temini.

21 Hayat biz, muhtacmiz melhemge,
 22 Adem biz, muhtacmiz tenkidke.
 23 Melhemsiz yem bolup késelge,
 24 Tenkidsiz patimiz illetke.

25 Tenkidçi pezilet bağvini,
 26 İnsanlar hulkiniñ dohturi.
 27 Toğrini hatadin asrimağ
 28 Uniñ pak vicdaniy desturi.

29 Hatadin, illettin derd kelse,
 30 Bu derdniñ dermani tenkidçi.
 31 Emligey vicdanlıq dohturdek
 32 Bolmigay baħşığa teklidçi.

1981 yıl Öktebir.

(236) Aldiniñ Mestanisi

1 Rast iken deydu bu işniñ bolgini,
 2 Yoğ emestu belki rasti-yalgini.
 3 Meyli kandağ bolsa bolsun, gep iken,
 4 Kim çıkargan bolsimu epleptiken.

5 Boptu bir zat yurt begi yurtniñ çoñi,
 6 Yoğ imiş bu yurtta bu begniñ téñi.
 7 Hemme babta “menla aldi” deydiken,
 8 Yürsimu yol, aldini bermeydiken.
 9 Kimki ötse aldığa, çeyleydiken,
 10 Apirip deryağa gerğ eyleydiken.

11 Bir küni beg bir terepke yol élip,
 12 Kétivatqanda igañlap kérilip,

- 13 Bolsa bir çağda qarap sep salğudek,
 14 Sayisi aldida he dep mañgudek.
 15 Begke bu iş bekmu har kelgen çéği,
 16 Ölgüdekla keptu qehri-aççıki.
 17 Mañ, yoqalğın, bihaya, şermende dep,
 18 Sen méni qılmaqçimu depsende dep,
 19 Bermisem, dep, edibiñni rast tépip,
 20 Sayisiğa tükürüp, dessep, tépip.
 21 Qoqlıgançe her qedemde taş élip,
 22 Qaptu bir deryağa aqır duç kélip.
 23 Şunda begmu yaqşı purset keldi dep,
 24 Gerq qılay sayemni suğa emdi dep,
 25 Téhimu şiddet bilen qoqlaptiken,
 26 İttirey dep sayini taqlaptiken;
 27 Sayisi suğa çüşüpla, keynidin
 28 Özimu cay aptu derya qoynidin.
 1981 yıl Öktebir.

(237) Teverükni Körgende

- “*Türkiy Tillar Divanı*”niñ élimizdiki tunci teşrige béğışlima

- 1 Bügün qayta öz yurtida töreldi
 2 Büyük “divan” Qeşqer Cahannemasi.
 3 Çaqnimaqta evlamlarnıñ ilkide
 4 Ecdamlarnıñ durdanılıq mirasi.
 5 Yaqisini tutup qalar körqenler
 6 Yoluqqandek tilsimattek qeznige.
 7 Temtireydu teñdaş-ölqem izdişip,
 8 Qeznidiki cevherlerniñ veznige.
 9 Deydu hemme: möciziken bu “divan”,

10 Ƙandaƙ adem ƙandaƙlarƙe pütƙendu?

11 Esirlerniñ eƙli lal bu emgeƙke,

12 Bir ademniñ ömri ƙandaƙ yetƙendu?

13 Melumƙu, til meydanida Ƙeşƙerniñ,

14 Baƙdat bilen ƙüşkenliki beygige.

15 Cevlan ƙilip şunda Mehmud ƙevendaz,

16 Şerep élip ƙelgen Tavƙaç mülƙige.

17 Vetendişim, pehirlen bu “divan”din,

18 U teverrük bilim ƙani emesmu!

19 Devrimizde uni oƙup ƙüşenmek

20 Meripetniñ unvani emesmu!

21 Bahar ƙélip, yéñibaştin ƙaƙnidi

22 Ecdadlarniñ eƙil-bilim cevhiri.

23 Goya bugün oƙumaƙta léksiye

24 Zanimimiz munbiride Ƙeşƙeri.

25 Uyƙurlarmu emes gomuş evladi,

26 Misli altun ƙılalaydu gül ƙoli.

27 Ƙıƙıp ƙeler yéñi-yéñi Ƙeşƙeri,

28 Aman bolsa éçilişniñ ƙeñ yoli.

1981 yıl 1-Öktebir, Ürümqi.

(238) “Hepireñ”ge Nezer Salƙanda

1 “Namaz şam gül”ni hepireñ deymiz,

2 Ƙünki micezi-ħulƙi başƙıƙe.

3 Éçilidiken güli ƙuƙçide,

4 Gogumdin başlap ƙuyaş ƙıƙƙıƙe.

5 Sevebini uqkidek bolsam,
 6 U aptaptin kevet qorkkidek.
 7 Karañgu hem uniñ şamili
 8 Micezige bekmu yaqkidek.

9 U aptaptin alsimu ozuq,
 10 Baqmaydiken aña éçilip.
 11 Kétidiken kéçide yayrap,
 12 Bergi-bergi külüp, yéşilip.

13 Şunda oylap dédim içimde:
 14 Gülge hepireñ emesken ülge.
 15 Konilar bikar oşatmaptiken
 16 Yüzsizlerni hepireñ gülge.

17 Misali, biz gülşenniñ güli,
 18 Éçilayli reñmureñ bolup.
 19 Éçilayli quyaşka béqip,
 20 Qalmayli hergiz hepireñ bolup.
 1982 yıl Yanvar, Ürümçi.

(239) Muqam

1 Sazçı yañraq sazida qılsa séni nañun, muqam,
 2 Can qanatlangan şu an bolgaç saña meptun, muqam,
 3 Sen bilen da'im ömür gülzarimiz gülgün, muqam,
 4 Dilga ateşte hararet bergüçi yalqun muqam,
 5 Ah muqam, otluq muqam, gülgün muqam, altun muqam.

6 Sen üçün çıqti satar, tembür, Farabi qaluni,
 7 Qoştı neğmeñge nava sahir⁵⁶ Navayiniñ üni,

⁵⁶ Sahir – Erebeçe “séhirger” dégen söz. Uniñ yene ademni heyran qalduridiğan hünerven, acayip sen’etkar dégen menisimu bar.

8 Tizdi marcandek Kıdırhan hem Reşid Haniş seni,
 9 Sende bar birneççe miñ yilniñ musiki mezmuni,
 10 Neğmiler sorunida ornuñ şuna üstün muşam.

11 Sende küleydu köñül küyini Uyğur milliti,
 12 Sende yañraydu uluğvarlıq, pezilet riğbiti,
 13 Sende roşen söygü ehliniñ muhebbet-nepri,ti,
 14 Sende urğuydu azadlıq aşikiniñ cur'iti,
 15 Sen azadlıq hem güzellik işkiğa uyğun muşam.

16 Her muşamni huddi bir derya dések, köp tarmıki,
 17 Aqıdu şerbet uniñda hemde bar süt-ıaymıki,
 18 Her muşamni bir dereh dések, uniñ köpdur şehi,
 19 Közliriñni çaqnitar her şahtiki gül, yapriki,
 20 Canğa rahet, dilğa aram mévisi nurgun muşam.

21 Hemme adem intizar saz oñşilip başlangıçe,
 22 Oyğa Çömgey bir haza çoñ neğmige atlangıçe,
 23 Dil goya derya bolup örkeşliner dastangıçe,
 24 Éytısa bir dastanımı pütmeydu hetta tañgıçe,
 25 Meşripi ünder ussulğa, peyzi mol, cuşkun muşam.

26 Sende yañraydu helkniñ eñ ésil küy-nezmisi,
 27 Barçe Uyğurniñ seniñsiz kızimas toy-bezmisi,
 28 Sen helkniñ bibaha, reñdar, uluğvar geznisi,
 29 Sen bilenmu ölçiner Uyğur dégenniñ veznisi,
 30 Ési bar adem seni hergiz démes yoçun muşam.

31 Bir mehel sen taşlinip ehetke, bolduñ zepmu har,
 32 Yıglıdi helkim seniñ hicriñde kaqşap zar-zar,
 33 Şükri emdi, seni kutkuzdi zamanem gemgüzar,
 34 Kaytidin çıkmakta Turdağunga oğşaş iz basar,

35 Emdi yayra, sen emes meñgü sérık, tutkun muşam.

36 Ey muşam, saz ordisiniñ bekmü körkem kesri sen,

37 Murgizarniñ zinniti, goyaki bulbul, qumri sen,

38 Helkimizniñ méhri sen hem qehri sen hem pehri sen,

39 Sendin ayrilmaydu el, qünkü uniñ öz ecri sen,

40 Sen goya Leyli, séniñ işkiñda el Mecnun, muşam.

41 Ey muşam, keldi zamaneñ başkidin nur yağdurup,

42 Yéñi evladlar küyüñni téhimu canlandurup,

43 Tenteneñge tentene qoşqusi zinnet qondurup,

44 Çaldurar alqış-çavak alemni hañ-tañ qaldurup,

45 Yapqusi insaniyet şeniñge şahi ton, muşam.

1982 yil 22-Févral, Ürümçi.

(240) Li Beyni Kördüm

1 Oqusam şe'irini, köz aldımğa keldi şa'iri,

2 Bir qolida yuñ qelem bar, bir qolida sağiri.

3 Mey quyay désem aña, deslepte baş liñşitmidi,

4 "İli Daçüy"ni körüp, köndi içişke ahiri.

5 "Özlidirini tonuğandek qilimen, teqsir..." désem,

6 "Menmu şu yurtluq" dédi, qiptu seper Çañ'enséri.

7 Keptu Balkaştin çıqip boylap İli deryasini,

8 Pétidin çüşmeptu qılçe, argimaqtek mağduri.

9 Men bilen ülpetlişip içkeç, töküp durdane söz,

10 İli boyi hidini tarqatti méhri enbiri.

11 Yamridi şu an vucudumğa méniñ lezzet-huzur,

12 Meydin artuğ açtı keypimni bu sen'et mahiri.

13 Hoşlışarda men tutay désem aña yolluğ soğat,

14 Dédi: “men aldim uni sen éytķiniñdin ilgiri.

15 Soğa aldim yol boyı ũlpet tépip, ilham yigip,

16 Ŗlmisem tolğay yéñi kŭylerge nezmeme deptiri.”

17 Bu oñummu ya çüşŭm? Qaldım hayacan ilkide,

18 Ger çüşŭm bolsa, uniñ mundaķtı belkim tebiri:

19 Canliniptu še'iriyet kayta qedim yurtlarda dep,

20 Devrimizge apirin eyleptu şa'irlar piri.

21 Bolma heyran, dostlirim, li beyni men kŖrdŭm désem,

22 Bu ğezelge boldı ilham uşbu didar tesiri.

1982 yıl Mart, Ŗrŭmçi.

(241) Gaça Dep Qalğanmidu

1 Miñ capada ħalida tapsam uni,

2 Vay ésit, qaçtı cimi tapķan sŖzŭm.

3 Séhrilengendeķ Ŗzŭmni untudum,

4 Çirmiğaç kŖñlŭmni bir sirliķ sézim.

5 Çıķmiğaçķa men hoduķķaķtin zuvan,

6 Umu ketti mele yaķķa yol élip.

7 Ot-piraķtin téħimu kŖydi içim,

8 Bir qarap kŭlgen idi u qayrilip.

9 Yarnı deslep tapsa řundaķ ħalida,

10 Hemme aşıķ men kebi bolğanmidu?

11 Ah, eceb ğeş boldıĝu kŖñlŭm méniñ,

12 Méni u, döt-gaça dep qalğanmidu?

1982 yıl 12 Aprél.

(242) Qamçiniñ Ne Haciti Yahşı Atqa

1 Tizilip çevendazlar qatar sepke,

2 At saldı yelpülligen tuğ terepke.

3 Kim burun kelse ozup şu beygidin,

4 Pellide çömülide şan-şerepke.

5 Beziler qamçıgıla zorliğaça,

6 Atliri çüşti solup puşuldaşqa.

7 Bir ketime qamça yimey çevendazdin,

8 Beygide ozup çıktı ciren qaşqa.

9 Ésimge keldi şu çağ şu bir maqal:

10 “Qamçiniñ ne haciti yahşı atqa”.

11 “Beyginiñ aldı” dégen şereplik nam

12 Bağlıkken pervişke hem ictihatqa.

1982 yıl İyon, Moñgulküre.

(243) Nahşa Éytip Erke Tutti Moñgul Kızı

1 Çiraylıq Bayınbulaq Yaylıqıda

2 Nahşa éytip erke⁵⁷ tutti Moñgul kızi.

3 Men niçün içmey uni,

4 İç dep tursa

5 Nahşisi hemde uniñ humar közi.

6 Nahşa éyttim menmu, közüm humarlaştı,

7 Bu emes hergizmu meyperesликтin.

8 Mest qılğan iken dostluq muhebbiti,

9 Segiydu démeñ méni bu mestликтin.

⁵⁷ Erke – Moñgullarniñ süt harıki.

1982 yil 12-İyul, Bayıngulin.

(244) Élim Üçün İlim Alimen

1 Ögetti ilim-pen mu'ellim maña,

2 Cénimdin ezizdur bu telim maña.

3 Zamanem bériptu ilimdin ülüş,

4 Emestur bedelsiz bu teksim maña.

5 Élim penge teşna, bolay ussuzluq,

6 Buniñsiz heridar bolar kim maña!

7 Oquştin muradim heşem-tac emes,

8 Şerep elge bolmaq mulazim maña.

9 Kötürgey ger artsañ kitabni eşek,

10 Bu hıl yükçi bolmaq ne lazim maña.

11 İlimniñ yavuz apiti sahtilik,

12 Vapa qilmas hergiz bu zalim maña.

13 Oqup bermisem nep, uyat hem gunah,

14 Yaşasmu heterdur ve belkim maña.

1982 yil, İyul.

(245) Oğrid Boyi

1 Oğrid boyi

2 Struga bağri,

3 Siyaqıñdin şe'ir yégip turidu.

4 Bunda éçilğan cimi égizdin

5 Goya şe'ir témip turidu.

6 Derehleriñ iğañlişidin,
 7 Yopurmaqlarñiñ şildirlişidin,
 8 Köl, deryaniñ örkeşlişidin,
 9 Torğaylarniñ viçirlişidin
 10 Goya şe'ir yañrap turidu.

11 Ğur-ğur illik şamalliriñdin,
 12 Her yañza gül-çéçekliriñdin,
 13 Şağlardiki yemişliriñdin,
 14 Dastiğandiki gézekliriñdin
 15 Goya şe'ir purap turidu.

16 Kérilarniñ qoruklirida,
 17 Balilarniñ qiliklirida,
 18 Yigitlerniñ burutlirida,
 19 Qız-çokanlarniñ qaş-közliride,
 20 Levliride, zinaqlirida
 21 Goya şe'ir oynap turidu.

22 Sen güzellik ülgisimu?
 23 Sen şe'iriyet sehnisimu?
 24 Sen şa'irlar kebisimu?
 25 Saña kelgen şa'irlarniñ
 26 Zoq-ilhami qaynap turidu.

27 Bütün yene qoynuñğa keldi
 28 Çüyuen puşti,
 29 Hem qoşulup Yüsüp evladi,
 30 Güzellikiñge qanmiduq zadi.
 31 Huddi bulbul bolup köñlimiz,
 32 Hendan urup sayrap turidu.

- 33 Şé'ir misrasi-yürek riştisi,
 34 Çigdi ularni dostluq ehdisi.
 35 Pah ne qeder huzur,
 36 Bu sorunni şundaq süretleş:
 37 Huddi Makidunçe
 38 Çembirek ussulğa oğşap turidu.

1982 yıl 19-Avgust, Struga (Makidoniye)

(246) Dirim Kövrüki Üstide

- 1 Tiniq Dirim Kövrükiniñ üstide,
 2 Beş yultuzluq kızıl bayraq aldida,
 3 Alqışlandim şé'ir oqup Uyğurçe
 4 Herhil millet, herhil aymaq aldida.
- 5 Hayacanda yangınimda munberdin,
 6 İstanisko öz⁵⁸ ornidin des turup,
 7 “Prava”⁵⁹ dep mehkem kısti qolumni,
 8 Tezim kıldi arkıdin qol qoşturup.
- 9 Maña melum, bu alqışniñ menisi,
 10 Vetinimge, şé'iriyetke muhebbet.
 11 Bu muhebbet maña huzur beş etti,
 12 Veten, şé'ir gururumdur ta ebet.

1982 yıl 28-Avgust, Struga.

(247) Pelestin Şa'iri Şé'ir Oqudi

- 1 Balkandiki Ohrid Köli boyida,
 2 Qedimiy Sofiya Munastirida
 3 Pelestin şa'iri şé'ir oqudi,

⁵⁸ Nikita İstanisko – ataklıq Ruminiye şa'iri.

⁵⁹ Prava – Ruminiyçe “yaraydu” dégen söz.

4 Bu şe'ir tuğuldi muşu toğrida.

5 Pelestin şa'iri şe'ir oқudi,

6 Yézilğan bu şe'ir kızıl ған bilen.

7 Goyaki zulpiқar uniñ қelimi,

8 Ceñ қılmaқта өktem-zoravan bilen.

9 Uniñ sadasidin añlidim éniқ

10 Yalmavuz қatillar cinayitini.

11 Añlidim bombiniñ partlaşlirini,

12 Añlidim sersanlar şikayitini.

13 Ohşatқum kélidu goya ceñçige

14 Şe'ir қuridiki herbir heripni.

15 Қayturup élišқа ant içken ular

16 Öz ana yurtini,

17 Қuddus şeripni.

18 Şe'irniñ serlevhe, neқratliri

19 Ohşaydu қehriman serkerdilerge.

20 Қorşavlar içide,

21 Чékinişlerde

22 Tuğ bolup қоşunni başlar zeperge...

23 Pelestin şa'iri şe'ir oқudi,

24 Héç adem қalmidi қavak чalmiған.

25 Belki bu munastir bundaқ menilik

26 Чavakni ezeldin añlap baқmiған.

27 Bu чavak alқışdur heққaniyetke,

28 Bu чavak lenetdur өktem cuhutқа.

29 Bu чavak tariқniñ iradisidur,

30 U hekkaniyetni tehtke çıkırip,

31 Tartidu ahiri oktemni sotqa.

1982 yıl 31-Avgust, Struga, İskopiye.

(248) Gül

1 Bileyi Poliye şehirde

2 Cuşkunluk şe'iriyet ahşimi.

3 Kérilar hem yaşlar aldida

4 Okudum "tügimes nahşa"ni.

5 Kérilar külüşti zoklinip,

6 Kulkidin pürüşti yüzliri.

7 Gül tutup yügürüşti aldimğa

8 Bir türküm qara tağ kızliri.

9 Alqışlar içide gül tutti,

10 Yüzliri yüzümge yandaştı.

11 Toldurup köksümge güldeste

12 Hem ikki meñzimge gül bastı.

13 Çüşendim bu gülni dost elniñ

14 Cuñgoluk kelbigе meñri dep.

15 Çüşendim bu gülni şe'irimğa

16 Bésilğan razilik möhri dep.

1982 yıl 3-Séntebir, Qara Tağ

Cumhuriyiti Bileyi Poliye şehiri.

(249) Tara Kövrüki

Yugoslaviyiniñ "kövrük" dégen kino

filimidiki Tara Kövrükiniñ eslige

kelgen qiyapitini körgendin kéyin

1 İgizlikte Tara Kövrüki
 2 Yavropada ikkinçi kövrük.
 3 Bir yüz seksen métr kélidu
 4 Uni kondurup turğan her tüvrük.

5 Yügoslaviye öz oli bilen
 6 Miñ bir capada yasıgan uni.
 7 Kéyin bir yene öz oli bilen
 8 Partlinip buzup taqlıgan uni.

9 Özi yasıgan ésil nersini
 10 Buzuşa anda iygandu közi?!
 11 Cavab berdi éri partizan,
 12 (Şu buzuşa atnaşan özi):

13 Aşu hayat-mamat peytide
 14 Néme idi bunçilik ziyan.
 15 Çünki üzmey faşist yolini,
 16 Azadlı yoli bolmaytti ravan.

17 Kövrük ançe ésil bolsimu,
 18 Uniñdin miñ ela azadlı.
 19 Azadlı uni tiklidi yene,
 20 Azadlı elge berdi avatlı.

1982 yıl 5-Séntebir, Bileyi Poliye.

(250) Sinçiniñ Sözi

1 Reñgidin köñlini bilmek bek iyin,
 2 Yüzini yuygannıla pakiz déme.
 3 Sinçılaşni bilmiseñ hökmiñ ata,
 4 Körgin ayrip, “sanımay sekkiz déme”.

5 Oğşımaydu del-derehniñ barlıķı,
 6 Mévige képil bolalmas yapıķı,
 7 Kimlikidin belge bermes ķalpıķı,
 8 ķalpıķı çoñ bolsila ķırğiz déme.

9 ķehrimanmu tere taraķlatķını?
 10 İçi kavak nersiniñ köp şavķuni,
 11 Çoğ eger pıssa, ķıķamdu uçķuni?
 12 Heyvisiz bolğannila aciz déme.

13 ķudritiñ çeklik, medetkar bolmisa,
 14 Uzluķuñ çağlık, h́eridar bolmisa,
 15 Gerçe sorunda telepkar bolmisa,
 16 Sözüñ altun bolsimu hergiz déme.

17 İmtihandur at üçün müşköl seper,
 18 Merd bilen namerdni ayriydu h́eter,
 19 Toyda bar, matemde yoķtin ķıl hezer,
 20 Undin héç insaniy h́islet izdime.

1982 yıl.

(251) Telve Tenķidçi “Akam”ğa Meslihet

1 Tillima ademni ağziñni buzup,
 2 Munçe heyve ķilmiğın sen h́ürpiyip.
 3 Sen cazalaşķa törelgen canmidiñ,
 4 He dése toķmak urup, h́encer séyip?
 5 “Ham süt emgen, deptiken, adem dégen”,
 6 Bu cahanda kimde yoķ deysen eyip.
 7 Dostni asrap emlimek burçuñ idi,
 8 Ne üçün hacet uni ķilmak méyip?
 9 Yahşı bağven örimes, belkim yöler,

- 10 Bir köçetmu ҡalsa baғda ҡiñgiyip.
- 11 Yava otlarni yuluş lazim dése,
- 12 Set emesmu gülnimu yürseñ ҡiyip!
- 13 Ҡalmıǵan kim külkige öz dostiniñ
- 14 Ҡavisini zormuzor җitқа yéyip.
- 15 Sen özüñni unçe ravurus җaǵlima,
- 16 Ketmigenmu neççe meydanda ҡéyip.
- 17 Kim işengey boluvalsañ ҡehriman,
- 18 Da'ima ceñdin kéyin savut kiyip.
- 19 Hürpiyişla ҡehrimanlıқ şertimu,
- 20 Bolsañ aқıl, sözle levziñni tiyip.
- 21 Ҫiñkilip kim reñgini ҡılsa ҡızıl,
- 22 Kétidu téz salpiyip hem sargiyip.
- 23 Ne kérek rohiy gadaylıқ-telvilik,
- 24 Ҫünkü elniñ rohiy barmaқта béyip.
- 25 Elge nep bermekçi bolsañ emdi sen,
- 26 Ҡalginiñ һop telviliktin yaltiyip.

1982 yıl күз.

(252) Bir İmamniñ Erzi ve Ҷaziniñ Cavabi

- 1 Biravdin añlap bu hékayetni men,
- 2 Püttüm aқ ҡegezge ҡara һetni men.
- 3 Ҷarañ, bir imamniñ béşi bek ҡétip,
- 4 Ҷaziniñ aldıǵa keptu hal éytip.
- 5 ... peķirge özliri étimad ҡilip,
- 6 İmamlıқni bergen iltipat ҡilip.
- 7 Ve lékin bu mesçit cama'itiniñ
- 8 Tayini yoқ iken sadaқtiniñ.
- 9 Yıl ötmey şeklinip méniñdin kéçip,
- 10 Bölek mesçitlerge kėtişti ҡéçip.
- 11 Hemmidin yamini, teһsir, silini

12 Yamanga yantayağ boldi dégini.
 13 Şuňa bek қaynidim, ötmidi levzim,
 14 Emdi muşu hekte silige erzim:
 15 Cazasini tapsa birneççe murted,
 16 Cama'et alatti buniñdin ibret...

17 Қazi iş tektidin ҳeverdar idi,
 18 Özimu puşaymanga giriptar idi.
 19 “Ҳам oylaptimen” dep söküп özini,
 20 Cavaben imamğa dédi sözini:
 21 Қılalmaymen emdi bu işқа sayı,
 22 Қaytiptu séniñdin cama'et rayı.
 23 İlim babidimu tomtaқ ikensen,
 24 Cinaza namazğa amraқ ikensen.
 25 “Élip”tin özgini bilmeydikensen,
 26 Miñ kılsammu kargа kelmeydikensen.
 27 Let қılar ademni riyakarlıқı,
 28 Nepsiniñ keñliki, köñül tarlıқı.
 29 Buni sezgenlerni tartsam cazağa,
 30 Sevebkar bolimen çoñraқ nizağa.
 31 Şuňa sen maňa hal éytiştin burun,
 32 Yağşisi, cama'et қеçіştin burun,
 33 Қеçіp ketken bolsañ özüñni sorap,
 34 Bolmaytti haliñmu bunçıla ҳarab...

1983 yıl.

(253) Emdi

1 Ésit, yaşlıқ gülüm tozdi hevestin, pendiyat emdi,
 2 Puşaymandin özüm urdum yüzümge miñ kaçat emdi.

 3 Ömür tillasini nepsiz bazarda sanimay ҳeclep,
 4 Sunuқ yarmaққа zar boldum, méniñ sodam kasat emdi.

5 Kéçe meyhanida “he-hu” déyişkenler kıayan ketti,
6 “Söyümlük, merd yigitkensiz” dégenler maña yat emdi.

7 Hayat şetrenciside lap emes, lazim iken idrak,
8 Bolup kıaldım köreñlep aldirap “şah” depla mat emdi.

9 Talay teñtuşlırim uçtı samada huddi şunķardek,
10 Tipirlaymen néçün yok dep maña şundaķ kıanat emdi.

11 Dédim şunda: bu dunyaķa néçün keldim, kétey kıandaķ,
12 Zamanniñ imtihanidin kıeçip ötmek uyat emdi.

13 Puşaymanım maña şundaķ dédiki: meripet izde,
14 Peķet kütme hevestin, ĥam ĥiyaldin iltipat emdi.

15 Kéçiksemmu hayatni başķidin başlaşķa bel baķlay,
16 Maña bergey nicatlık uşbu yolda ictihat emdi.

1983 yıl bahar, Ürümķi.

(254) Teşekkur

Eskişehirde Türkiye Folklor Körgezmisiniñ éçiliş murasimida Vali Ömer Halil Oğlı méni lénta késişke teklip kıildi. Uniñ hörmitige cavaben bu şé’irni yazdım.

1 Teşekkur vali, teşekkur sizge,
2 Teşekkur, sahibķan hörmitiñizge.
3 Teşekkur, kıolumķa kıayķa tutķuzup,
4 Lénta kes dégen devitiñizge.

5 Hayacan ilkide aldim kıayķini,
6 Lénta késildi,
7 İşik éçildi,

8 Hemme yandin yañridi alqış,
9 Üstimizge çéçek çécildi.

10 Lénta üzüldi alqış içide,
11 Çünki bu üzüş
12 Bağlaş vasitisi.
13 Üzülgini ravanlıq démek,
14 Bağlangini dostluq riştisi.

15 Dostluq riştisi – köñül riştisi,
16 İkki uçı ikki terepte.
17 Bir yürek Béyciñ,
18 Biri Enqere,
19 Her ikkisige dostluq kérek-te!

20 Lénta késiler dostluq ilkide,
21 Éçilar dostluq işiki dağdam.
22 Dostluq – cahanniñ eñ çoñ rahiti,
23 Dostluq zamani hemişe bayraq.

24 Teşekkur sahibhan, teşekkur sizge,
25 Teşekkur, Türkiye, hörmitiñizge.
26 Béğişlidim misralirimni
27 Ravan dostluq riştisini çin
28 Bağlayli dégen devitiñizge.

1983 yıl 9-May, Türkiye Eskişehir.

(255) Yıraqtin Hët

(Bir musapir vetendaş namidin)

1 Ana yurtum, séğindim séni,
2 Senmu balam dep eslemsen méni?

- 3 Méni sorisañ yatniñ yurtida,
- 4 Bağrim kavap biraq otida.
- 5 Men tañ aldida yoldin adaşkan,
- 6 Ézitkuğa egişip kaçkan.
- 7 Méhriñdin acrap, her yan baş urup,
- 8 Musapir üçün teley ahturup,
- 9 Kezdim, yoluktum yahşi-yamanga,
- 10 Gahi hayanga, gahi ziyanga.
- 11 Ğurbetçilikniñ müşküllikidin,
- 12 Özümniñmu epçillikidin,
- 13 Ğuddi taştin üngen giyadek
- 14 Yaki telve urğan şinadek,
- 15 Gahi örlep, gahi tolğunup,
- 16 Gahi şuñgup, gahi yulğunup,
- 17 Gahi dacip, gahi tirkışip,
- 18 Gahi yıkilip, gahi tirmişıp,
- 19 Hünerlik bolup, oqetmu taptim,
- 20 Baylarga has söletmu taptim.
- 21 Bağ-varanlık öyüm heşemlik,
- 22 Bisat, zinniti kılmaydu kemlik.
- 23 Lékin bolmiğaç ana yurt, yaran,
- 24 Köñlüm öyide huvlaydu boran.
- 25 Bolsimu yaqut zunnar éşiklik,
- 26 Boynum méniñ haman kişiklik.
- 27 Bundiki ni-ni oyun, körgezme
- 28 Yaki şahane ziyapet-bezme
- 29 Debdebilik bolsun kaççilik,
- 30 Men üçün yok meşripiñçilik.
- 31 Bunda қaynatti gézek zerdemni,
- 32 Séğinimen doğap, girdeñni.
- 33 Bunda azade löm-löm töşekte
- 34 Sézimen tenni goya çüşekte.

- 35 Bolsimu mamuk yastukum puzur,
 36 Késikiñdek bermidi huzur.
 37 Çüşümde körimen lezzetliriñni:
 38 Seyliliriñni, meşrepliriñni,
 39 Güllük hoyla-aramliriñni,
 40 Çömüçler çüşken barañliriñni,
 41 Koğunluk hem bağçiliriñni,
 42 Şeker süyi, kökçiliriñni,
 43 Badam, encür, gılasliriñni,
 44 Anar, üzüm, toğaçliriñni,
 45 Puçiliğan kökbaşliriñni,
 46 Çamğur salğan suyqaşliriñni,
 47 Pijildap turğan kavapliriñni,
 48 Şérin muselles-meyzapliriñni,
 49 Bağliriñniñ bulbullirini,
 50 Ravapliriñniñ mergullirini,
 51 Cevlan kılğan ussulliriñni,
 52 Méhmandustluk yosunliriñni...
 53 Ah, şu çüşlirim buzulmisidi,
 54 Belki u méniñ oñum bolsidi...
 55 Herikitimde oñluk mezze yok,
 56 Aramimniñ rahet peyzi yok.
 57 Séniñ koynuñda ögengen naşşam
 58 Maña hemrah uykusiz aşşam.
 59 Oquymen uni öksüp aranla,
 60 Şumu köñlümge bir'az tesella.
 61 Turnilardin soraymen séni,
 62 Şamallardin puraymen séni.
 63 Sen tereptin alsam het-hever,
 64 Yaki kelse birer hemşehar,
 65 Séni körgendek rahet alimen,
 66 Kın-kınımğa sigmay qalimen.

- 67 Haliñ aldimda boldi namayan,
 68 İlkige aldi méni hayacan.
 69 Kuvandim yéni kıyapitiñdin,
 70 Kuvandim beht-sa'aditiñdin.
 71 Kuvansam gerçe bir cehette men,
 72 Bir cehette hıcalette men...
 73 Ana yurtum, epu kıil méni,
 74 Hicriñde sersan mecnun bil méni.
 75 Çüşendim çin muhebbetni men,
 76 Oquymen da'im şu hékimetni men:
 77 Gadahka öz tupriki tehtdur,
 78 Şu tehte turmak uluğ behtdur!
 79 Sen maña eñ eziz ana sen,
 80 Cimi yurttin ezizane sen.
 81 İşkiñ-imanim, kıblem sen méniñ,
 82 Tavapgahim-ke'bem sen méniñ.
 83 Vesliñ üçün alsam dalalet,
 84 Kalgaymu mende hesret-nadamet.
 85 Béşim bilen mañsammu meyli,
 86 Yol azabi men üçün seyli.
 87 Bosuğańğa koyğanda kedem,
 88 Belki hoşumdin kétermen şu dem.
 89 Şunda süyüñdin içsem bir yutum,
 90 Ténim yayrap, segiymen çoqum.
 91 Salamimni alsañ ilikke,
 92 Yetküzettiñ béşimni kökke.
 93 Bağrıńğa koyup aşu béşimni,
 94 Öksüp-öksüp töksem yeşimni;
 95 Şunda békip illik nezerde,
 96 Bezlep yeşimni sürtseñ egerde,
 97 Kalattim huddi kışteki yéniklep,
 98 Kim yeklisun méni gérıp dep.

99 Añlisam bir-bir dastan sözüñni,
 100 Közümge sürtsem başkan iziñni.
 101 Hizmitiñni kılsam kul bolup,
 102 Yayrimasmu köñlüm gül bolup.
 103 Oynisam héyt-bayramni bille,
 104 Añlisam sunay, nağrañni bille;
 105 Teñkeş kilip yañraq sadağa,
 106 Héytgah aldida çüşsem samağa.
 107 Qoşulup cuşkun peyz-zokuñğa,
 108 Salam bermes şanlıq tuğuñğa...
 1983 yil May-İyun, Ürümçi.

(256) Tañ Aşığı

(Qazaq aqini Tañcarıqni eslep)

1 Sen cahaletni gezeplik qamçılup,
 2 Meripetniñ aldida qol qoşturup,
 3 Ündidiñ elni güzellik veslige,
 4 Gahi rencip, gah külüp, gah ah urup.

 5 Yoq bugün yurtuñda zulmet ordisi,
 6 Keldi sen kütken zaman, tañ yorudi.
 7 Devrimizde açti gül armanliriñ,
 8 Meripet bulbulliri şoq sayridi.

 9 Heq-adalet aldi cay tördin bugün,
 10 Közliri alağ-calağ töhmetçiniñ.
 11 Topida yatsañmu, ey tañ aşığı,
 12 Meñgü çaqnaydu güher töhpeñ séniñ.
 1983 yil İyun.

(257) “Kozivay”

*“Kozivay” nami bilen dañ çıkargan lezzetlik İli tavuzi ariliқта yoқap k  tip,
bu yil yene peyda bolup qaptu.*

- 1 Mana aldimda bir c  p kozivay
- 2 H  lila   z  l  p kelgen p  lektin.
- 3 Tapqandek yoқalğan q  dinasni men,
- 4 S  y  n  p yayrap kettim b  lektin.

- 5 Soq      , y    l, yollu   siya  i
- 6     nitar k  z    ni, goyaki zumret.
- 7 Posti  a pi    k t  ge-tegmeyla
- 8 Tarsildap y  rildi     ritip   erbet.

- 9   lip bir tilimni,
- 10   kki-       orap
- 11 Ve toldurup qovuzlirimni,
- 12 Ta  liyim  a b  sip s  mergen idim,
- 13 Lezziti i  imge a  ti   ur  irap.

- 14 Y  rikim ba     e segip ketti  u,
- 15 Tavuzlarni   ser  ilini yep.
- 16 Ah,
- 17 Uzun yillik te  nal  kimni
- 18 Basti    u, kozivay,
- 19 Basti    u ecep.

- 20 Tova,
- 21 Heyranmen,
- 22 Ey q  dinas   erbet,
- 23 Arida nege yoқalğan idi  ?
- 24 Belki “t  t kona” tizimlikige

25 Pütülüp evrezge taşlanganmidiñ?

26 Hélimu qurup ketmeptikensen,

27 Tépipten aqir pesliñni yene.

28 Azad déhқан doқaldin kéyin

29 Yaşnitiptu nesliñni yene.

30 Qozivay,

31 Qedinas Tiyañşan şerbiti,

32 Heqlıq sen Tiyañşanğa oqşas yaşışqa.

33 Senmu heqdar yer, su, havağa,

34 Senmu heqdar illıq kuyaşqa.

35 Oqşıqın, qozivay,

36 Yetkin vayığa.

37 Ana tupriqiñdin ozuq-tem élip.

38 Orun al Béyciñ körgezmisidin,

39 Kómülgen dañqiñni namayan qilip.

1983 yil 27-Avgust, Qorğas.

(258) Yamatuniñ Toyi

*İli Deryasiniñ Yamatu Kéçikige sélingan zamanivi kövrük bu yil 26-Avgustta
pütüp, dağduğa içide qatnaş başlandı.*

1 Hey omaq balılar,

2 Sekrep-taqlap, çuvlap-çurqirap,

3 Nege mañdiñlar munçe aldirap?

4 –Kétivatimiz derya boyığa,

5 “Barikalla” tovlap bergili

6 Yamatuniñ tebrik toyığa!

7 –Hey növer yigitler,

8 Mañdiñlar atlarnı qamçılap nege?

9 Yaki barmiken bir yerde beyge?

10 –Kétivatimiz derya boyığa

11 “Yölen” tartkili

12 Yamatuniñ tebrik toyığa!

13 –Hey kız-çokanlar,

14 Maşına üstide tovlişip,

15 Nege mañdiñlar bundağ olişip?

16 –Kétivatimiz derya boyığa

17 “Yar-yar” éytkili

18 Yamatuniñ tebrik toyığa.

19 –Hey bovay-hey momaylar,

20 Nege, harvini çaçturup şunçe?

21 Nème avare issiқта munçe?

22 –Kétivatimiz derya boyığa

23 Pete bergili

24 Yamatuniñ tebrik toyığa.

25 –Kimniñ toyi,

26 Kañçe toydu bu?

27 Ecepmu bir daviriñi çoñgu!

28 –Belli, ependim,

29 Nelik öziñiz?

30 Némisi “kandağ toy” déginiñiz?

31 Bu şundağ dağduğilik ötidiğan toy,

32 İkki yaqtin “hay yölen” tartidiğan toy.

33 Sélip gañdin payandaz derya üstige,

34 U kat bilen bu katni çatidiğan toy.

1983 yıl 27-Avgust, Ğulca.

(259) Pi'onérniñ Sözi

- 1 Bir top pi'onér tağka yamaştuğ
- 2 Çokkını közlep.
- 3 Yamaşkançe,
- 4 Tirmaşkançe
- 5 Barduğ évizlep.

- 6 Her silcišta
- 7 Yékinlaştuğ bir kedem
- 8 Menzilimizge.
- 9 Kümüş terlep bedel boldi
- 10 Mertivimizge.

- 11 Oynap ketti yüreklirimiz
- 12 Tuğımız çokkida lepildigende.
- 13 Yolimizğa baksağ kayrilip,
- 14 Aq bulutlar qaptu tövende.

- 15 Déduq şunda:
- 16 Addi nersimu
- 17 Hurapat aldida tilsimat iken.
- 18 Çüşenduq şuni:
- 19 “Bulut üstimizde turidu da'im”
- 20 Dégen sözmu hurapat iken.

1983 yıl 31-Avgust, Nilqa.

(260) Şé'ir Meşriyi

Şihenzide ötküzülgen “bostan şamili” şé'iriyet yiginiğa bégişlaymen.

- 1 Cem bolduğ vetenniñ yüzlep şa'iri,
- 2 Cuñgar bağrida
- 3 Aldi bizni qoyniğa bostan.

4 Salamlirimiz huddi mesnevi,

5 Parañlirimiz tügimes dastan.

6 Sorunimiz goyaki meşrep,

7 Şé'ir uniñ neğme-navasi.

8 Simğoniye bolup yañraydu bunda

9 Huañhé, Çañcyañ,

10 Cucyañ, Héyloñcyañ

11 Hemde Tarimniñ cuşkun sadasi.

12 Aqbaş boğda külmekte ene,

13 İcabet bolğandek telep-du'asi.

14 Alip Tiyanşan senemge dessep,

15 Dilkeşlik bilen tartti ussulğa

16 Teyşen bilen Himalayani.

17 Körüvatimen “miñ öy” témidin

18 Peske çüşüp cevlanga kirgen

19 Küyçi, ussulçi bulbulgoyani.

20 Bu yerde éçildi bugün gül bolup

21 Mutellipniñ çaçrığan keni

22 Ve ey çinñiñ aqқан ter-yéşi.

23 Şu güllerniñ iğañlaşliri

24 Emesmu şé'ir siñgen zéminniñ

25 Neğmimizge teñkeş alqışı.

26 Devrimiz bahar,

27 Aşıklarçe küyleyli uni

28 Bulbul bergendek işkini gülge.

29 Yürek sözini gireleştürüp,

30 Baraver, semimiy inaklık üçün

31 Ornitayli cilvidar ülge.

1983 yil 2-Séntebir, Şißenze.

(261) Turpan Méhmanhanisi

- 1 Mana, Turpan méhmanhanisi,
- 2 Nezirimni üzelmidim men
- 3 Ƙalgandek aña közüm bağlinip.
- 4 Erkim ƙéçip ilkimdin ménin,
- 5 Kételmidim yénidin unin
- 6 U yan aylinip,
- 7 Bu yan aylinip.

- 8 Ƙarap ravaƙ, munarliriğa,
- 9 Goya béşim taƙaşti kökke,
- 10 Özüm yerde tursammu gerçe.
- 11 Keştidek nepis neƙişliridin
- 12 Huzurlinip közüm torlişip,
- 13 Piçirlaymen mestanilerçe.

- 14 Kördüm goya muşu tapta men
- 15 Zaman ğururida köksini kergen
- 16 Meĝrur gevdini.
- 17 Kördüm goya
- 18 Beĝesem tonluƙ,
- 19 Badam doppilik
- 20 Huşal Uyĝurnin hösnü, ƙeddini.

- 21 U şu tapta boynini sozup,
- 22 Tebessum bilen
- 23 Tyen'enménge ƙaravatidu.
- 24 "Ezan éytƙandek turidu" demsiz?
- 25 Yoƙsu,
- 26 Ene, tinşap béĝina,

27 Zaman muqamini tovlavatidu.

28 Ene,

29 Pürkinip üzüm barañliriğa,

30 Cala ésip işiklirige,

31 Égilip turidu kémir saraylar.

32 “Merhemet” dep,

33 Hörmət lezzitige toldurar dilni

34 Şərbət yurtiniñ perizatlırı

35 Külke yégip turğan çiraylar.

36 Hem “rehmet”ke çömüler da’im

37 Dastıhan yéyip yilikmaydıgan

38 Uyğur yosunluq méhmandustluğı.

39 Hükerler ésilğan barañ astida

40 Qızıp turidu keçki bezmisi,

41 Tügimeydu neğme-navası,

42 Öksümeýdu köñül huşluğı.

43 Éytiña,

44 Bu méhri ıssıq sarayğa

45 Qaysi ölkidin méhman kelmidi?

46 Yette iqlim seyyahliridin

47 Kim uniñğa heves qilmidi?

48 Añlimiduq démeñlar yene,

49 Körüp uni zoqmen köz bilen

50 Cuñnenheymu apirin dédi.

51 Her gülniñ öziğe tuşluq hösni bar,

52 Milletniñ öziğe layıq şekli bar.

53 Mémarçılıq gülistanida

54 Hemme güller tekşi éçilsa,

55 Buniñ kimge,

56 Nème dehli bar?

57 Ey güzel Turpan méhmanhanisi,

58 Qedim tarihiniñ yéni balisi.

59 Sunuldi saña misralar bilen

60 Yürikimniñ tebriknamisi.

61 Şu sözgimu kulaq salsina,

62 Güzel ülgeñni keñri yaysina,

63 Ey azad sen'et namayendisi!

1983 yıl 15-Séntebir, Turpan-Ürümçi.

(262) Étizda Bahar

1 Quyaşniñ örligençe harariti,

2 Başlandi illik şamal ziyariti.

3 Aq tonni çörüp, yeşil libas kiyip,

4 Zéminniñ cilvilendi qiyapiti.

5 Quşlarniñ negmisidin söyüdi can,

6 Emesmu negme dégen can rahiti.

7 Étizda bes-bes bilen iş qaynidi,

8 Düycañniñ lazim emes nazariti.

9 Déhқан huş maysılarğa külüp qarap,

10 Bu yilmu oşsaydu dep zira'iti.

11 Oğliğa tapilaydu déhқан bovay:

12 “Başlandi emdi yurtniñ parağıti.

13 Yaraştı hökümetniñ halal işlep,

14 Bay bolgin dégen yéni siyasiti.

15 Patqanti cénimizğa namratçilik,

16 Qoş idi capa bilen ahaniti.

17 Emdiğu işligenniñ qerzi tügep,

18 Köpeydi bankidiki amaniti.

19 Bay bolgin, biraq açköz bolma, balam,

20 Bek yaman açközlükniñ hicaliti.

- 21 Baharniñ her künini yilğa teñ dep,
 22 Çiñ tutuş-mol hosulniñ kapaliti.
 23 Doqalmu illik pesil küşendisi,
 24 Nede yok yahşı-yaman rıqabiti?
 25 Doqalni ötkünçi dep sel çağlima,
 26 Ğapilğa çoñdur uniñ talapiti.
 27 Teğ kılsañ teyyarlıqni segek bolup,
 28 Çağlıqturur doqalniñmu karayiti.”

1984 yil Aprél, Ürümçi.

(263) Peştakta

- 1 Bir turup heyran bolimen,
 2 Birak
 3 Huşallıqımdin kızardi bétim.
 4 Alkışlınarmen démigen idim
 5 Peştakka çıkip ikkinçi kétim.
- 6 Del buniñdin sekkiz yıl burun
 7 Muşu meydanda,
 8 Muşu Peştakta
 9 Lenetlengen idim “buzuk unsur” dep,
 10 Boynumda tahtay,
 11 Qolum bağlaқта.
- 12 U çağdiki gunahim şuki:
 13 “Kapitalizm yolğa mañğan.”
 14 Birneççe kétim kökbaş satqınım
 15 Buniñ ispat-delili bolğan.
 16 Soraptimen menmu ulardin:
 17 “Kapitalizm dégen opқанmu
 18 Maña oğşaş
 19 İkki puñ yerge

20 Konaq térip kökbaş satқанmu?”

21 Gunah boldi gunah üstige

22 Şu meydanda méniñ bu sözüm.

23 Evcige çıqıp testek oyuni,

24 Kaŋa boyılıp ketti baş-közüm...

25 Uzun ötmey cahan oñşılıp,

26 Tapti méniñ köñlümmu émin.

27 İş-oqtim ketti yürüşüp,

28 “İşlep bay yol” dégendin kéyin.

29 Térilguda miñ ciñçi boldum,

30 Bağvençilikte ülge ataldım.

31 Tapavitimniñ üstige yene

32 Hökümettin mukapat aldım.

33 Yette can biz,

34 Üç emgekçi bar,

35 Bölüşüvalduq vezipimizni.

36 Pékir baŋni höddige aldım,

37 Hotun köktatni,

38 Oğlum étizni.

39 Koşnamğimu yar-yölek bolup,

40 Du’asini aldım bovayniñ.

41 Dédi u: “téhimu amiti kelsun

42 Saña oğşaş yéñiçe bayniñ.”

43 Barğanséri uzardi qolum,

44 Ötüvatidu her künüm toydek.

45 Kéliptu bultur daramitimiz

46 Can béşığa ikki miñ koydek.

47 “Yéñiçe bay” dep mubareklendim

48 İkkinçi kétéim Peştakğa çıqip.

49 Yıglivettim

50 Tahtay ornığa

51 Teğdir namini köksümge yéqip.

52 Bu yıl Peştakğa

53 Yéñiçe baylar

54 Bulturkıdin artuq çıkidu.

55 Şu qatarda bolimen menmu,

56 Bolmisa, qandaq harduq çıkidu.

1984 yıl.

(264) Yéşilzarlıq Aldida

1 Yéşil vadini körgeñ çégimde

2 Yigit sézimen huddi özümni.

3 Körüp aqarğan saqilimni sen,

4 Yalğan déme bundaq sézimni.

5 Yéşilzarlıq – yaşlıq bahari,

6 Yayraydu köñlüm uniñ zoqıdin.

7 Ana tupraq bolsa yéşilzar,

8 Qaygum yoq méniñ saqal ékidin.

9 Yéşilzarlıqqa siñmise ecriñ,

10 Ana tupraqqa yoq iken méhriñ.

11 Zarlinışqa heqqiñ yoq séniñ,

12 Yopurmaqçilik bolmisa qedriñ.

1984 yıl May.

(265) Kérilme, Ey Çöl

1 Lencudin ta Ürümçigiçe
 2 Qandaq bésip keldimkin yolni,
 3 Köñlüm şunçilik geş boldi körüp
 4 İkki yaqtiki qedimiy çölni.

5 Eslitidu çölniñ téleti
 6 Kürmiñ avaş, aç tilemçini.
 7 Körüp turup uni,
 8 Qandaqmu siñsun
 9 Ademniñ yégen aş-néni!

10 Şortañ hañlar,
 11 Qaças çoqqılar
 12 Sanamdu batur izdin özini?
 13 Devrimizni mazaş qılğandek,
 14 Pürüştüridu hünük yüzini!

15 Körüp aşu sörüp téletni,
 16 Maña bugün har keldi bekmu.
 17 Dédim: ey çöl, kérilme ançe,
 18 Emdi biz saña yene bozekmu?

19 Qilsaqmu şunçe yerlerni avat,
 20 Az emes iken veyrançilik téhi.
 21 Az emes iken ötmüşniñ yüki
 22 Ve bihude palaket dégi.

23 Aldimizda turuptu mana,
 24 Çoñ çöl témisi,
 25 Çigiş so'allıq.
 26 Cavab bérişke tégişlik emdi

27 Éti uluğ ğerbiy şimallıq.

28 Biz peket tarihniñ şahidi emes,

29 Belki küreşçan iştirakçisi.

30 Biz kona dağlarnı érigdiğuçı

31 Ve yénilikniñ yaratğuçisi.

32 Ey sörün çöl,

33 Kérilme artuq,

34 Bozek bolmaymız saña emdi biz.

35 Çölni gül kılimiz,

36 Zeherni hesel,

37 Çünki dest tuttuq ilim-penni biz.

1984 yıl May.

(266) Yéşillikni Qedirle

1 Yéşilliktin cénim alğaça rahat,

2 Dégentim: “bar uniñda ne karamet?”

3 “Yéşillik-anisi insaniyetniñ...”

4 Dédi ormanşunas başlap hékayet.

5 Durus, adem yéşilliktin törelgen,

6 Yéşillik behrimen tapқан kamalet.

7 Néçün köklem déduq illik baharnı,

8 Yéşil-köksiz bahardın yoq kalamet.

9 Hızirni ne üçün ölmeydu deymiz,

10 Bu nam şerhi yéşilliktin ibaret.

11 Salam kılgın yéşillikқа hemişe,

12 Uniñsiz héç kişi bolmas salamet.

13 Eger etrap қақas bolsa, ne payda

14 Qurulsa қаңçe көp yüksek imaret.

15 Yéşillikni eger söymeydiken kim,

16 Uniñda bolmas insaniy layaқet.

- 17 Köçet tikmek uluğvarlık nişani,
- 18 Uni nabut kıliş cezmen cinayet.
- 19 Ucuksun bu cinayet ehli, çünkü
- 20 Tileydu elge u apet-palaket.
- 21 Ğazañni dessime, dostum, qarap mañ,
- 22 U bir çağlarda bergen elge rahet.
- 23 Köçet tikkin, yeşillikni qedirle,
- 24 Déseñ: rahet körey bolmay hicalet.

1984 yıl yaz.

(267) Çekmigin Ğem Men Üçün

- 1 Ey repik, köñlünge rehmet, çekmigin ğem men üçün,
- 2 Ölginim yokku, tirik men, tutma matem men üçün.
- 3 Men biravni dost désem, satmaq boluptu u méni,
- 4 Yetküzerken cut-bala nadan eکیدem men üçün.
- 5 Kimki töhmetni delil dep yeklisun, meyli méni,
- 6 Bolmigay bu vecidin héçbir némem kem men üçün.
- 7 Özginiñ nésivisidin héç temeyim yok méniñ,
- 8 Bu rezillikni rava körmes iradem men üçün.
- 9 Dozihiy dése méni köydürgiler, men cenneti,
- 10 Qargisa helkim méni, layik cehennem men üçün.
- 11 Elni rencitmes üçün alğan anam mendin qesem,
- 12 El bilen hemdemla bolsam, elmu hemdem men üçün.
- 13 Menmu nuqsansiz emes, dostum maña bolgin tévip,
- 14 Ağritip qilğan sözüñ bolgusi melhem men üçün.

1984 yıl.

(268) Çoğluq Yénida Çaqqaq Bar İken

- 1 Çoğluqqa qol uzatqan idim,
- 2 Çéqivaldi çaqqaq şu hamam.
- 3 “Neme qilginiñ?” – désem, deyduki:
- 4 “Men bu yerde gülge pasiban.”

5 Çoğluk dégen söyümlük bir gül,
 6 Çoñ bir zinniti baharniñ, yerniñ.
 7 Tova, néme layaķiti bar
 8 Pasiban boluşķa gülge zeherniñ?

9 Heyran bolup heyranliķimģa,
 10 Dédi hékim kélip yénimģa:
 11 “Zeher otniñmu reñgi set emes,
 12 Gülgimu héli oħşap ķalidu.
 13 Gülge oħşaş umu hemişe
 14 Tebi’ettin ozuķ alidu.
 15 Şu ħisliti acayip uniñ:
 16 Gülniñ yénida ünüvalidu.
 17 Yaşap gülniñ bahanisida,
 18 Gülge pasiban boluvalidu.
 19 Gül aşıķi segek bolmisa,
 20 Barmıķini çışlep ķalidu...”

21 Men hékimdin añlap bu sözni,
 22 Biħutluķumni yene bir sezdim.
 23 Bu etivar, açķıķ savaķni
 24 Çakķak çakķan yerimge yazdim.

1984 yil 4-İyun, Ƙorgas.

(269) Salamet Boluñ

- *Hörmetlik péşķedem sen’etkarimiz Zikri Elpettaģa atap*

1 Saz üçün beħşende bolģaç bariñiz,
 2 Sazģa oħşaydu goya didariñiz.
 3 Naħşıģa cor eylidi adem tügöl
 4 Mest ķilip bulbulnimu dutariñiz.

- 5 Çekti elniñ kelbi tarini eceb
- 6 Saz bilen kılğan köñül izhariñiz.
- 7 Yéñi bab boldi muşam divanığa
- 8 Canğa rahet cilvidar “rohsari”ñiz.
- 9 Taş bilen göherni perç etmeydiğan
- 10 Binavalar bolmisa huştariñiz,
- 11 Kari çağlıq bolsimu Hatem ular,
- 12 Şu genimet bolsa helk dildariñiz.
- 13 Neğmimiz evci üçün sağlam boluñ,
- 14 Oñlinip ketsun késel dışvariñiz.

1984 yıl 2-İyul.

(270) Çokkidiki Qariğay

- 1 Yıraqtin qarısam,
- 2 Goya tağdek égiz bir adem
- 3 Çüşmisun dep béşimğa aptap,
- 4 Yéşil künlük tutup turidu.
- 5 Yağ,
- 6 Bu belki uniñ yamğurluکیدu,
- 7 Çünkü üstide
- 8 Bir parçe aq bulut üzüp yüridu.
- 9 Qarısam aylinip yene bir yandin,
- 10 Künlükmu emes,
- 11 Yaki yamğurluq.
- 12 Belki bir heyvetlik ezimet bürküt.
- 13 U kérip yeşil boyunlirini,
- 14 Sozup yeşil boyunlirini,
- 15 İntilip turidu putini cüplet,
- 16 Goya uçuşqa kılıp tereddut.
- 17 Yékinraq bérıp qarığan idim,

- 18 Adem déginim belen bir çokqa.
 19 Künlük, yamğurluk, бүркүт déginim
 20 Taşni yérip çıqqan қарıǵay iken.
 21 Pah,
 22 Tebi'et neqeder uluǵ sen'etkar,
 23 Herbir neqşide sansız cilve bar,
 24 U hünerge çeksiz bay iken.

1984 yıl 4-Avgust, Hũañşen.

(271) Hũañşenge Çıqqanda

*Bu yıl Avgustniñ başlırida élimizniñ meşhur, güzel menzirilik tégi
 Hũañşende ziyarette bolup, bekmu lezzetlik tesirat aldim.*

- 1 Hũañşen, séniñ teripiñ
 2 Yéteklep zoq-meylimni,
 3 Élip keldi vesliñge.
 4 Qedem koyup baǵrıñǵa,
 5 Yoqatqandek hoşumni,
 6 Meptun boldum hösnüñge.

- 7 Atlap kürmiñ pelempey,
 8 Asman Köli⁶⁰ boyıǵa
 9 Bardim ahır yétipmu.
 10 Baqsam ravaq üstidin,
 11 Ayǵa yékin qaptimen,
 12 Peste qaptu “Qutup”⁶¹ mu.

- 13 Olturǵançe kuyaşmu,
 14 Aq bulutlar aylandi
 15 Asta-asta kızılǵa.

⁶⁰ Asman Köli – Hũañşendiki Béyhéy Köli.

⁶¹ Qutup – Hũañşendiki yüksek bir çokqiniñ nami.

16 Bulut emes, perizat
 17 Köñlek kéyip şepektin,
 18 Çüşti lerzan ussulğa.

19 Peske baqsañ égizdin,
 20 Körünidu zémindin
 21 Asmañğıçe baraqsan.
 22 Bu güzellik aldida
 23 Tenge sigmay ǵalidu
 24 Hayacandin tirik can...

25 Huañšen, séniñ bağrıñda
 26 Bolup goya ǵoziǵaǵ,
 27 Oynaǵlıgum kélidu.
 28 Bulut bolup bir turup
 29 Asman-pelek ǵoǵqañni
 30 Ǵuǵaǵlıgum kélidu.

31 Bulbul bolup bir turup
 32 Ǵuşılrıñğa cor bolup,
 33 Hendan urǵum kélidu.
 34 Bolup goya képinek,
 35 Huş puraǵlıǵ gülüñni
 36 Şorap söygüm kélidu.

37 Bélik bolup bir turup,
 38 Kölliriñniñ ǵoynida
 39 Şuñǵup üzgüm kélidu.
 40 Aǵ ǵu bolup bir turup,
 41 Balıtǵidek tolgıni
 42 Cevlan ǵılǵum kélidu.

43 Huañşen, séniñ peyziñdin

44 Öçmes güzel iz qaldi

45 Méniñ yürek-qelbimde.

46 Yandim qarap Tiyaşangá

47 Salimiñni quchaqlap,

48 Qaldi közüm keynimde.

1984 yil 7-Avgust, Huañşen.

(272) Yürek Sovgisi

-Şıncañ Uyğur aptonom rayoni İli Qazaq aptonom oblastiniñ 30 yilliq toyıǵa

1 Salam Qazaq, salam tuǵan qerindaş,

2 Salam saña, kızıl tuǵluq vetendaş.

3 Şe'irim bilen qaçqu qaçay toyuñǵa,

4 Bolǵaça men séniñ bilen yosundaş.

5 Tebrikliidi astanimiz toyuñni,

6 Tebrikliidi dostlar kelip öyüñni.

7 Bir sorunda dombirañǵa cor bolay,

8 İçip turup qimizini, çeyini.

9 Biz emesmu bir qazanda qayniǵan,

10 Bir köyükte yüreklerni tavliǵan.

11 Musibette belge birdek aq baǵlap,

12 Toy-tökünde bille öleñ tovliǵan.

13 Biz emesmu mülkimiz teñ bulanǵan,

14 Biz emesmu yamulǵa teñ solanǵan.

15 Teñ palaq yep, bille eqip qenimiz,

16 Oqşas derdte dil riştimiz ulanǵan.

17 Biz emesmu ceñde bille yeñ türgen,

18 Biz emesmu yirtkuçlarni teň sürgen.

19 Biz emesmu kızıl tuğka telpünüp,

20 Azadlikniň lezzitini teň körgen.

21 Biz emesmu yéni, ulug seperni,

22 Bille kezgen yéni capa, heterni.

23 Bille tartip ziyandaşniň derdini,

24 Bille külgen kuçup yéni zeperni.

25 Meyli kaçne bolsun milliy perkimiz,

26 Hergizmu yat emes niyet, hulkimiz.

27 Teğdirimiz ya ezeldin bir idi,

28 Bütün ulug sotsiyalizm helki biz.

29 Bu ortaklik müşküllerni öntürdi,

30 Bu ortaklik bizge duldul mindürdi.

31 Bu ortaklik koglap kaygu-elemni,

32 Bu ortaklik bizni bille küldürdi.

33 Bu ortaklik bizniň hayat otimiz,

34 Muşu otsiz illimaydu yurtimiz.

35 Bu ortaklik bizge kanat hemişe,

36 Bu kanatsiz cezmen gulap ketimiz.

37 Buni untup kalsak işlar açamdu,

38 Ortağ arzu ortağ ünüm tapamdu?!

39 Kitiğirlar bazar tapsa mubada,

40 Kurbanlarmu kebride cim yatamdu?

41 Pasibani biz birlikniň, utukniň,

42 Süyi ortağ bille kazgan kudukniň.

43 Hoşuk ortağ – güllinişniň desturi,

44 Mestanisi bolup qalmayli hoquqniñ.

45 Qazaq dostum, meniñ sözüm emes bu,
 46 Mañimu sen şundaq dégen emesmu!
 47 Rast dégendek untulsa bu hekiqet,
 48 Yette atimiz bizni namerd démesmu.

49 Qazaq dustum, aq öyüñde oturup,
 50 Aq qimizni aq kasığa toldurup,
 51 İçivérip sözlep qalsam eyip etme,
 52 Oşuq ketse, alay özüm yandurup.

53 Qimiziniñga bekmu lezzet kriptu,
 54 Bu lezzettin köñlüm şundaq ériptu.
 55 Menmu meñgü sadıq dostluq şertige,
 56 Vede-vede, aldında aq turuptu.

1984 yıl 31-Avgust.

(273) Bir Süretniñ Tarihi

1 Tonuduñmu, bu kimniñ süriti?
 2 Sinçilap qara,
 3 Oşşamdu maña?
 4 “Oşşaydiken saña” deysena,
 5 Oşşaymen elvette özümge özüm.
 6 Sorap qaldıñ,
 7 Tarihini dep bérey saña.

8 Uçamdikisi
 9 Gimnastyorka – yéñila kiygen.
 10 Péşimdikiniñ éti “İspanka”,
 11 Aşkan tapançam olciğa kelgen.
 12 Meydemdiki yultuz-midalim,

13 Buni général öz qoli bilen

14 Şihoda bergen...

15 Bir aqşimi

16 Buyruk boyıçe

17 Atlandim “til” tutqili menmu.

18 Bundak peytte

19 Timsiklap mañmay bolamdu,

20 Épi-cépi bizge bu yerniñ

21 Beş qoldek éniq bolğan bilenmu.

22 Tiñşap mañimiz şepe çıkarmay;

23 Tiñşaydu yalguz qulaqla emes,

24 Baştin tartip tapanğıçilik

25 Pütün bedenmu.

26 ... sépil tüvige

27 Birer çaqirim qalğan arida

28 Hoylidin bir qız qaçti çirkirap.

29 Hayal ötmey uniñ keynidin

30 Keldi biri qoqlap hasirap.

31 Tonuvélip qoqlıguçini

32 Gomindañçi herbiy “noçi”ni,

33 Ömilep bardim aldini torap.

34 Domilitip bir çirmaq bilen

35 Gecgisige minivalidim-de,

36 Tartivélip tapançisini,

37 Ağıza pahta keplep niqtab,

38 Élip mañdim

39 Qolini keynige matap puqtilap.

40 Sepdişim şu an

41 “Buheypa” dep illik piçirlap,

42 Tohtatti kızni.
 43 U téñirkap turup bir haza
 44 Yıǵlivetti kéyin bukuldap.
 45 Nicatkar dep çüşinip bizni.
 46 U bir yétim Henzu kız iken,
 47 İsmi Li Da,
 48 Bilidiken Uyǵurçe sözni.
 49 Dédi öpkidep:
 50 “Maǵul déseñlar
 51 Menmu silerge qoşulup kétey.
 52 Maǵul déseñla,
 53 Öz kolum bilen
 54 Cimiqturay Mavu Deyüzni!...”

55 Yandux asta kelgen terepke,
 56 Yol boyi éniq ehvalni bildux.
 57 Biz tutqan “til” muhim “til” iken,
 58 Uniñ üstige baskunçi mehlux.
 59 Seherde ştabqa tapşurup uni,
 60 Başıqlardin teşekkur aldux.
 61 Kéyinçe Li Da
 62 Özi qattiq telep qilgaqqa,
 63 Rotimizga séstira qildux.

64 Bir heptimu ötmey aridin,
 65 Şiho élinip bolgandin kéyin
 66 Gelibe şenige éçildi yigin.
 67 Alqış içide
 68 Qehrimanlarǵa midal taqaldi
 69 Yañridi qizǵin tebrik, “apirin!”

70 Aşu yiginda

- 71 Général İshaqbék aldimğa kélip,
 72 “Ezimet!” – dep qolumni qisip,
 73 Öz qoli bilen muşu midalni
 74 Qoyğan idi meydemge ésip.
 75 Men munberdin çüşüvatqanda,
 76 Muqbir tartip muşu süretni,
 77 Kéyin gézitke çıkardi bésip.
 78 Bu yadname gururum méniñ,
 79 Şeripim méniñ.
 80 Çünki buni
 81 İnqilab maña eylidi nésip.

1984 yıl 23-Séntebir, Ürümçi.

(274) Vesiyet

Añlişimçe, çet eldiki bir dostum mundaq dep vesiyet qılğanmış.

- 1 Men ölsem eger
 2 Éñikimni leñmen bilen çétip qoyuñlar.
 3 Cesitimni mentiñi bilen yuyuñlar.
 4 Yerlikimni Sadir⁶² soqқан esvabta
 5 Égiz döñdin oyuñlar.
 6 Yüzümni Hanteñrige qaritip yatay,
 7 Qible-pible dégen gepni qoyuñlar.

1984 yıl.

(275) Qaltis Meslihet

- 1 Çıkidiğan bolsa qérilar törge,
 2 Qoyuvet hem aqqa boya saqalni.
 3 Eger u mensepke putlişidiken,
 4 Yoqatqın yulupla bundaқ kaşalni.

1985 yıl.

⁶² Sadir ustam – muşu esirniñ başlırida İlida ötken meşhur tömürçi. Uniñ yasığan polat esvabliri bek puhta bolgaçqa, “Sadir soqқан” dégen söz “puhta” dégen menini élip qalğan.

(276) Turpan Şarabi Keltürüñ

- 1 Saķi, halimğa rapavet bildürüñ,
 - 2 Toldurup Turpan şarabi keltürüñ
 - 3 Bolmisun şermende mest dep ğem yémeñ,
 - 4 Keypini sürgende peyzimni körüñ.
 - 5 Her yutumğa bir béyittin heķ töley,
 - 6 Ǵalmisun nési, şu anla ündürüñ.
 - 7 Örlimekte héslirim içkenséri,
 - 8 Méni ilham Sumruǵıǵa mindürüñ.
 - 9 İzdimeymen kökte cennet kevsiri,
 - 10 Bu seperde men bilen bille yürüñ
- 1985 yıl 18-Févrál,
Turpan méve içimlik zavuti.

(277) Bolmisa

- 1 Şan-şerep ehli boluş mumkinmu baǵven bolmisa,
- 2 Körsitelemdu özini merdmu meydan bolmisa.
- 3 Kördi kim altun kepeske bende bulbul peyzini,
- 4 Yañritalmas u ğezel erkin ğülistan bolmisa.
- 5 Bu cahanda kim telep kılmaydu erkinlik, biraķ,
- 6 Kelmigey şanlıķ ünüm bir toǵra mızan bolmisa.
- 7 Teñ-baraver hemmimiz icadiy emgek aldida,
- 8 Yaķşisi şu: meslihet köp bolsa, perman bolmisa.
- 9 “Aydimu daǵ bar” dégen sözni çüşengen her kışı
- 10 Démigey: “her nerse kamil bolsa, nuķsan bolmisa”.
- 11 Méhriban baǵven, séniñdin ğül ümidi şu yene:
- 12 Bir osal çöp destidin ğülzarmu payķan bolmisa.
- 13 Kelse kış öz peytide çağlıķ uniñmu teşvişi,
- 14 Emma çoñi teşviş şuki sun’iy zimistan bolmisa.
- 15 Hemmimizla yaķşı söz kıлмақni ğalaymiz haman,
- 16 Yaķşisi şu: yaķşı sözler zadi yalǵan bolmisa.

1985 yıl 2-Mart.

(278) Men Şundaķ Bir Oğul Bala Men

(Saħtıpezge hecviy resim)

1 Men özüm şundaķ bir oğul bala men,
 2 Her yerde her yañza boluvalimen.
 3 Ƙol uzatmaymen ziyan terepke,
 4 Ƙeyerde nep bolsa yuluvalimen.

5 Kim maña nep berse küçüki bolup,
 6 Minimen dése éşiki bolup,
 7 Barğançe teñdaş şeriki bolup,
 8 Kéyinçe özini minivalimen.

9 Biravniñ tartış üçün dilini,
 10 Yaki kolimaķ bolsam ulini,
 11 Deslepte eplep yağlap gélini,
 12 Tilini ƙısķa ƙilivalimen.

13 Gumanħorni tapsam ğeyvet tókimen,
 14 İçi kavaklarni koldurlitimen,
 15 Körünüp ularğa sadıķ pétı men,
 16 Ƙelbini ƙıltaķķa ilivalimen.

17 Medhiye camini desmaye sélip,
 18 Maħtançaķ zatlarğa tutup égilip,
 19 Bu şérin keyptin séħiy-merd ƙılıp,
 20 Yançuklırını örüvalimen.

21 Mubada dost tutmaķ bolsam birini,
 22 İzdeymen hemişe aciz yérini,

23 Egeştürgendek goya börini,
24 Qapqanni aldidin quruvalimen.

25 Havaniñ rayini sézimen aldin,
26 Bermeymen paydiliq pursetni qoldin,
27 Şuñlaşqa çıqip hemişe “sol”din,
28 Sadaqet tacini kiyivalimen.

29 Ziyaliy nami bolğanda yaman,
30 Étilimen aña bolup bir qavan,
31 Ziyaliy qedirlik sanalğan haman,
32 Ders tartқан ziyaliy boluvalimen.

33 Gahi bezi qelem ehlini yallap,
34 (Birini qorqitip, birini aldap),
35 Kitablardinmu köçürüp caylap,
36 İlim-pen şeñğa konuvalimen.

37 Kimiki çüşinip qalğanda méni,
38 Dostum démeymen hergizmu uni;
39 Belki péyige çüşüp bir küni,
40 Betnezer közini oyualimen.

41 Egerde üstümdin bolsa erzisi,
42 Şu haman teyyardur uniñ enzisi,
43 Delildin kem emes tehlil veznisi,
44 Şuñlaşqa devada yéñivalimen.

45 Reqibni caylaşta aldım yol tépip,
46 “Rehberlikke qarşı” qilip körsitip,
47 İlac bar siyasiy gunahqa çétip,
48 Yampaşqa keltürüp uruvalimen.

49 Korkmaymen hergizmu hoquki yoktin,
 50 Korkmaymen tamgisiz ahanet, doxtin;
 51 Yar-yölek tapsamla birer erbabtin,
 52 Meydemni megrur kervalimen.

53 Tomur tutup taptim tagdek yar-yölek,
 54 Sahemizde uniñdin çoni yok bölek;
 55 Uniñ panahida bolup tom yürek,
 56 Kangice devran sürüvalimen.

57 U kimgе gadaysa, menmu gadiyip,
 58 U kimgе alaysa, menmu aliyip,
 59 U kimgе hicaysa, menmu hiciyip,
 60 Postiga çoñkur kirivalimen.

61 Ret kilip uniñga qarşı pikirni,
 62 Medhleп yazdim ikki şe'irni,
 63 Östürdi bu yıl yine pékirni,
 64 İz basarlıķinimu élivalimen.

65 Başlıķimdinmu noçi hotuni,
 66 Érige “merd” dep mahtaydu méni,
 67 Şuña sovğat bilen yoklıgaç uni,
 68 Pat-pat öyige bervalimen.

69 Başlıķniñ nevrise kıoyса intilip,
 70 Kötürimen uni béşimğa élip;
 71 Kiyimlirini kıoyса hól kilip,
 72 “Kiliķi tatlıķ” dep söyüvalimen.

73 Başlıķimmu razi sadıķlıķimdin,

74 Hemnepeslikke layıqlıkimdin,
 75 Şuñlaşka üzülmey turdum béğimdin,
 76 Bargançe téhimu çïñivatimen.

77 Başlıkniñ maña muhebbitidin,
 78 Qızgansa kimki merhimitidin,
 79 Paydilinip bir ziddiyitidin,
 80 Yürikini şundaq ... mucuvalimen.

81 “Retleş” hizmiti başlinip qalsa,
 82 Başlıkmnimu soraqqa alsa,
 83 Pikir ber dése, ilaci bolsa,
 84 Közümnı möşüktek yumuvalimen.

85 Başlıkniñ işi oñmisa eger,
 86 Yüzlinip qalsa mañimu hetar,
 87 Qilmaptimen dep yamandin hezer,
 88 Qaymuqқан adem boluvalimen.

89 Bolgaçqa her yañza hünirim méniñ,
 90 Ottuz alte çoñ tedbirim méniñ,
 91 Öz ilkimde öz teqdirim méniñ,
 92 Yıqılsammu derhal turuvalimen.

1985 yıl.

(279) Yantuluq

1 Yürüşı yantu dep,
 2 Heyran bolmañ kelemge,
 3 Çünki şundaq uniñ aditi.
 4 Gep şu yerde:
 5 Tikmu, yantumu

6 Uniñdin pütülgen pikir kamiti.

7 Uniñ tikliki

8 Semimiyetniñ küç, casariti.

9 Yantuluği

10 Egri köñülñiñ pes huşamiti.

1985 yil.

(280) Köçürmiçi Oğrılar

1 Maysa köçürse birav oğrilap,

2 (Bumu peskeşlik),

3 Sézilip qalsa,

4 Ya hicil bolsa,

5 Hosulidin zañ töleydigandu.

6 Pikir oğrisi

7 Köçürmiçiler

8 Hicillikni bilmeydu esla,

9 Zañ töley dese öz hosuli yok,

10 Kimdinmu qerz tileydidandu?

1985 yil.

(281) Yéñi Bay Kövrük Yasidi

1 Yéñi bay Nurulla kövrük yasidi,

2 Öz saqavitidin köñli şadiman.

3 Kövrüktin ötkenler éytti teşekkur,

4 Oqitiñ şu yoldek bolsun dep ravan.

5 Hemdul bovay du'a qildi uniñga:

6 “Sirattin guyuldap ötkeysen aman!”

1985 yil bahar, Turpan.

(282) Dostluq Şenige

1 Kim körüngey, ey közüm, dosttinmu sumbatliq saña,

2 Ey tilim, söz barmidu dost levzidin tatliq saña.

3 Ey köñül, avunğili her yerde şadlık izliriñ,
 4 Éytķina, tépildimu dostluk kebi şadlık saña.
 5 Ey ömür, bildiñmu, boldi dosti yoklar eñ ħarab,
 6 Dost köpeytķin, ħançe lazim bolsa avatlık saña.
 1985 yil bahar.

(283) “Başķılar Avval Bay Bolsa...”

1 Şuñlaşķimu dastan uniñ teripi,
 2 Gepni azraq ħilip, köprek işlidi.
 3 Kim töhpikar bolup, alsa mukapat,
 4 U, töhpikardinmu bekreħ ħoş idi.
 5 “Ziyanğa kim mes’ul?” dégen çağdila,
 6 “Men!” deytti, başķığa “men” démes idi.
 7 Uniñ ħoşniliri deydu: “uniñsiz
 8 El ħatari ötmek bizge tes idi.”
 9 Özidin soridim: “ħoluñ gül turup,
 10 Nemişķa baylıķiñ ançe ösmidi?”
 11 U: “başķılar avval bay bolsa men ħuş,
 12 Nemişķa demsen? men – kommunist” dédi.
 1985 yil 15-April.

(284) Açķıķ Nesihet

1 Balam, ħandaķ ħıarmen séni,
 2 Ķaħşitisen némançe méni?
 3 Oyunlıħu kéçe-kündüzüñ,
 4 Ya çıķmidi oynap müñgüzüñ.
 5 Oyunuñmu ħelite oyun,
 6 Çıķirisen oyundin ħuyun.
 7 Oħuş dése alvan körisen,
 8 Mektepni bek yaman körisen.
 9 Şunçe ħildi mu’ellim saña,
 10 Kar ħilmidi héç telim saña.

- 11 Nesihettin beder kaçisen,
- 12 Çellide at minip çapisen.
- 13 Oñgul-doñgul çamdıgan yoluñ,
- 14 Eceb çaqqan buzuşka koluñ.
- 15 Saq emes öyniñ hecnimisimu,
- 16 Kolum-koşniniñ derizisimu.
- 17 Boluvaldiñ soquşkan ħoraz,
- 18 Hemme degüdek sen bilen azar.
- 19 Birdem birige dañgal atisen,
- 20 Birdem birige patkan çaçisen.
- 21 Birdem birige çirmaq salisen,
- 22 Birdem birige galdin alisen.
- 23 “Hay” degenge hürpiyip turisen,
- 24 Kérilarni tériktürisen.
- 25 Ya edeblik dostuñ yok seniñ,
- 26 Edeblikke ħuştuñ yok seniñ.
- 27 Nelerdiki sek-sekler kélip,
- 28 Nelergidur kétidu élip.
- 29 Undaqlarniñ eceb épi sen,
- 30 Hetta künlep yoqap kétisen.
- 31 Men biçare titrep calaqlap,
- 32 Seni izdep heryan palaqlap;
- 33 Kéçisimu halim perişan,
- 34 Demsen buni anañğa asan?
- 35 Timsiqlap qarışıñ ġeyri,
- 36 Bolğan çéği koluñmu egri.
- 37 Téħimu éġir maña şunisi:
- 38 Bezilerniñ tapa-tenisi
- 39 Yaħşı iştá seniñ étiñ yok,
- 40 Héç éġizda yaħşı gépiñ yok.
- 41 Öltürdüñġu nomuşka meni,
- 42 Ayimaysen némişka meni?

43 Bermidiñgu cénimğa aram,
 44 Kimni dorap ƣalgansen, balam.
 45 Yavaş idi atañgu bekla,
 46 Huddi ƣoyniñ ƣozisidekla.
 47 Kiçikide ğurbette ötken,
 48 Ömriniñ bek ƣedirige yetken.
 49 Yekşenbe hem tetilde işlep,
 50 Tapƣinini oƣuşƣa heclep;
 51 Da'im déğüdek yüz nomur alğan,
 52 Ahır yaramlıƣ injénér bolğan.
 53 Biraƣ öltürdi uni eskiler,
 54 Cahanğa patmas ƣulaƣkestiler.
 55 Rehmetlik köz yumuş aldida
 56 Dégen: "burçum bolmidi ada.
 57 Bésip ƣıƣsa oğlum izimni,
 58 Öldüm démeyttim hergiz özümni.
 59 Oƣut, asra şumluƣ destidin,
 60 Bolup ƣalmisun ƣulaƣkestidin..."
 61 Atañniñ şu vesiyitini,
 62 Yağşılarniñ nesihiyitini
 63 Pisentiñge alay démiseñ,
 64 Tüzük adem bolay démiseñ,
 65 Barmu yağşı aƣivet saña?
 66 Özüñgimu éçin hem maña.
 67 Dorap zaman çüprendisini,
 68 Yağşılarniñ küşendisini,
 69 Biri bolsañ alte sarañniñ,
 70 Ƣorunmasmu rohi atañniñ?
 71 Méniñ mükçiyip tapƣan-terginim,
 72 Oƣusun dep saña berginim,
 73 Béğişliğan anılıƣ méhrim,
 74 Tileklirim, eƣidem, ecriim

- 75 Kılçilikmu bermise ünüm,
 76 Zeher yutqandek ötmemdu künüm?
 77 Cénim balam, sözümni aña,
 78 Közüñni éçip, özüñni oña!
 79 Körsem séniñ oñlanginiñni,
 80 Zamanga layıq bolğanlıķıñni,
 81 Körsem boğça aşanlıķıñni,
 82 Mektepke qedem başkanlıķıñni,
 83 Béşim kökke yetmesmu méniñ,
 84 Ömrüm güldek ötmesmu méniñ.
 85 Yéter, artuq zehmimni oyma,
 86 Cénimni élip yénimda qoyma.
 87 Aña, balam, nesihitimni,
 88 Aqlay deseñ bergen sütümni.

1985 yıl.

(285) Ah Yaşlıķım

- 1 Kettiñ eceb téz, yaşlıķım,
 2 Qaldimgu tuymay ayrilip.
 3 Kettiñ aşu ketken péti,
 4 Ya baqmidiñ bir qayrilip.

 5 Yanmaydikensen arqıǵa,
 6 Bermeydikensen héç tutuq.
 7 Tohtatqili bolsa séni,
 8 Ah, kimde bardur bu hoquq?

 9 Emdi yiraqtin qarısam,
 10 Saldiñ bölekçe ot maña.
 11 Qandaqçe baqqan bolǵıydım
 12 Aldimda vaqtiñda saña.

13 Ah, sen ikensen beht kuşum,
 14 On neççe yıl qongan maña.
 15 Kelgen acayip bibaha
 16 Bayliq maña, imkan maña.

17 Epsun, tügettim men uni,
 18 Binep ticarette sétip.
 19 Yoq iptiharliq izliri,
 20 Qaldim hicaletke yétip.

21 Ah yaşliqim, ah yaşliqim,
 22 Nelerge kettik qol sélip.
 23 Her qançe deşnem az maña,
 24 Döşkelidi eklim kélip.

25 Qoydi bu hesretke méni
 26 Beñbaşliqim, bihudluqum.
 27 Keldi bugün qehrim bilen
 28 Bu illitimni sotliqum.

29 Aççıq puşaymandin bölek,
 30 Tatliq tesella yoq maña.
 31 Alsa savaq mendin balam,
 32 Belkim bolar bayliq aña.

1985 yıl Aprél.

(286) Ana Tilim

1 Ana tilim,
 2 Muhebbet babida çeksiz yékimlik,
 3 Cilvidar tilim.
 4 Nepret babida şunçe şiddetlik,
 5 Zulpiqar tilim.

6 Millitimizni,
 7 Hislitimizni,
 8 İzzitimizni
 9 Saqlap kelgen töhpikar tilim.

10 Ana tilim,
 11 Sen açkan eķil közimiznimu.
 12 Sen bilen çüşendük muşu dunyani
 13 Hem çüşendük,
 14 Çüşendürdük özimiznimu.
 15 Sen bolğaçça,
 16 Uzaķ tarihmu şunçilik yéķin.
 17 Sen bolğaçça,
 18 Neççe miñ yillik abidilerdin
 19 Yañraydu sada
 20 Çaķniğandek goyaki çekin.
 21 Sen bolğaçça,
 22 Aldimda hazir hayat ademdek
 23 Şé'ir okuydu Aprinçur Tégin⁶³.

24 Séniñ bilen
 25 Alemşumul söz қilalidi
 26 Uyğur balisi.
 27 Sende cemlengen cevherler bilen
 28 İlim dunyasini heyretke saldi
 29 “Қeşқeri”niñ uluğ Қamusi.
 30 Séniñ cilvidar neķişñ bilen
 31 Yaraldi nezmilik insaniy destur
 32 Bovam Yüsüpniñ Beht Namisi⁶⁴.

⁶³ Aprinçur Tégin – қedimķi idiküt Uyğur ҳanlıķi devride ötken Uyğur şa'iri.

⁶⁴ Beht Name – “қutadğubilik” közde tutulidu.

33 Sėniñ “fuseha”, “buleğa”liriñ⁶⁵

34 Sėni misralarğa tizip yaratti

35 Uyğurçe ğezelniñ nemunisini

36 Sėniñ bilenmu

37 Navayi kėzip beħş etti elge

38 Ėsil menilerniñ Ğezinisini⁶⁶,

39 Namayış kıldı yüksek çoķķida

40 Dastançilik tentenisini.

41 Sen bolğaçķa

42 Tuğdı Zelilini Yeken diyari.

43 (Uniñ ğezilige talay şa’irniñ

44 Muħemmes bağlaşķa⁶⁷ tutti ħumari.)

45 Sen bolğaçķa,

46 Nevbiti şundak ğuldeste tüzdi,

47 Ħuř boyi Ħoten ipari.

48 Sen bolğaçķa,

49 Ħirķitiniñ solmidi ğüli,

50 Ķalmidi sayraştin toĥtap bulbuli,

51 Gum bolmidi Gumnam Munari.

52 Sen bolğaçķa,

53 Mañdi ulap dastan yolini

54 Nazim Bilal hemde Nizari.

55 Sen bolğaçķa,

56 Millet namini yañratķan “Uyğur”,

57 Sayraminiñ puşti Armiye

58 Meripetke ündep yurtini,

59 Yėķip cahaletke isyan otini,

⁶⁵ Fuseha – (tıl saheside) ğüzel üslubķa ige, “buleğa” – tořuķ, kamaletke yetken dėgen menide. Elřir Navayi öz vaķtıda Sekkaki ve Lutfillarni “Uyğur” ibaratiniñ fusehasi, türk elfaziniñ buleğasi” dep atıģan idi.

⁶⁶ Bu yerde Navayiniñ “Ħeza’inülme’ani” namlıķ divani közde tutulidu.

⁶⁷ şa’ir Zeliliniñ bir kısım ğezellirige öz devride birķançe Uyğur, Özbėk şa’irliri muħemmes bağlıģan.

60 Açtı şé'iriyetniñ yéni bétini.

61 Sen bolğaçaça,

62 Hanteñriniñ bulbuli Lutun

63 Küylidi bahar elçisi bolup

64 Marksizm heķikitini...

65 Ey bibaha ana tilimiz,

66 Sendin añlıduķ

67 Danalarniñ nesihitini,

68 Ecdadlarniñ vesiyitini.

69 Sen arkilik çüşenduk éniķ

70 Tariñniñ қanuni bişaritini

71 Ve inķilabķa dalalitini.

72 Şuña қоғlıduķ zulmetni söküp

73 Ve sen bilen alķışlar töküp,

74 Қуќtuķ azadlıķ parağitini.

75 Ana tilim,

76 Ömür kördüñ şunçe köp yil sen,

77 Berdiñ bizge nurgun eķil sen.

78 Ezeldin béri

79 Қelbimizniñ eziz vekili idiñ,

80 Biz mevcud ikenmiz

81 Yenila şundaķ eziz vekil sen,

82 Mevcudluķumuzğa teñ çoñ delil sen.

83 Biz bugün yéni menzilge mañduķ,

84 Senmu cevher élip cimi zuvandın,

85 Béyip, téhimu bolğın ésil sen!

86 Ana tilim,

87 Söyimen séni,

88 Sen ömrümniñ céni-zinniti.

89 Yayraydu cénim,
 90 Añlisam séni bay, uz, pak péti.
 91 Qaqsaydu cénim
 92 Yépişsa saña maymun illiti.
 93 Téhimu har kélidu maña,
 94 Tapsa inavet orilip saña
 95 Kazzaplarniñ iğva-töhmiti,
 96 Bişemlerniñ hazazulluqi,
 97 Aldamçılarniñ sahta himmiti,
 98 Oğrilarniñ haram oqiti.

99 Lékin biz yene émin şuniñga:
 100 İnsaniyet tapar kamalet.
 101 Deydiğini haman dep bolup,
 102 Ucuqıdu aqır let bolup
 103 Eql aldıda hunük cahalet,
 104 Paklıq aldıda meş'um qabahet.
 105 Ene şu çağda
 106 Qılar tentene
 107 İnsan tilida ravan latapet.

108 Ana tilim,
 109 Çillaydu séni
 110 Til dunyasiniñ bes-bes munbiri.
 111 Yiltiziñ çin séniñ,
 112 Zéminiñ munbet,
 113 Méveñge téhimu tolidu şerbet
 114 Qañçe perviş eyligenséri,
 115 Öskenséri eql – zoqımız,
 116 Öçüp nadanlıqniñ gelde-geşliri,
 117 Cilvilinidu sende mukemmel
 118 Semimiyetniñ süzük sadasi,

- 119 Pen ipadisi,
 120 Sen’et tesviri...
 121 Ah, undağ bolmisa,
 122 Néme dégülük,
 123 Yaratmisa tarih muherriri?
 124 Bu biz üçün ölüm emesmu
 125 Ve “nes bastimu séni” démesmu
 126 Kebride tolğınip Mehmüt Keşkiri...
 1985 yıl Aprél.

(287) Méniñ Tebriknamem

- *İli Qazaq Aptonom Oblastlıq Tunci Növetlik Edebiyat-Sen’etçiler Qurultiyıǵa bégişlap*

- 1 Çoñ bolğan şu tupraqta menmu añlap
 2 Dolğunluq İli, éritiş şavkunini.
 3 Zulmettin qutuluşqa çirağ kılğan
 4 İsyankar naşılarnıñ yalkunini.

- 5 Uh tartқан menmu tiñşap kiçikimde
 6 “Çin tömür batur” dégen hékayini.
 7 Köygendim ihtiyarsız kız Cibekke,
 8 Oñsitip Mehtumhangı çirayini.

- 9 Méniñmu nekkeş bolğum kelgen idi
 10 Arılap şu qedimiy almalıkni.
 11 Merdlikke zoqmenlikim aşқан idi,
 12 Köp añlap “Alpaş” hem “Arqalıq”ni.

- 13 Söyümlük “körpeş-bayan” dastanidin
 14 Méniñmu yalkuncıǵan söygü-işkim.
 15 Sadirniñ naşsisini añlıǵanda,

16 Kelgenti mitin bolup sépil teşkim.

17 Mañimu Lutun tirik ustaz idi,

18 Qelbimde uniñ qaynam udumi bar.

19 Tañcariq ilhamimğa ilham qoşqan,

20 Şe'irimda ravan vezni-rétimi bar.

21 Men Yüsüp Has Hacıpniñ evladi men,

22 Qéni bar vucudumğa Nizariniñ.

23 Uyğurniñ muñluq gezel-naşsisida

24 Küyi bar Qazaqniñmu muñ-zariniñ.

25 Bu yurtta hemme millet muñdaş iduq,

26 Tutaşqan idi yürek riştimizmu.

27 Küylisek huşallıqni ya qayğuni,

28 Öz ara cor bolatti naşşimizmu.

29 Azadlıq ekeldi teñ bizge şadlıq,

30 Şuñlaşqa külmektimiz teñ şadlinip.

31 Sen'etniñ süzük bahar asminida

32 Uçmaқта ilhamimiz qanatlinip.

33 Ecdadlar udumiğa miraşor biz,

34 İlhamniñ bulıqıdur hayatımız.

35 Qandursun şerbet bolup el qelbini

36 Bedi'iy hosulumiz, icadımız.

37 Bar bizniñ öz tilimiz, hislitimiz,

38 Kim deydu bizni "layıq pegağıla"?

39 İctihat hem icadiy roh bolsila,

40 Tör dégen yarişidu her kimgila.

1985 yil 21-Aprél.

(288) Visal Yolida

- 1 Ya visali yolida yillar maña bir künçe yok,
- 2 Kelsimu sansiz muşekket men üçün héçkançe yok.
- 3 Barçe kuşlar sayrısur güller éçilğan bağ ara,
- 4 Barçe kuşniñ iştiyaķi gül üçün bulbulçe yok.
- 5 Naħşa tovlap meliñizdin zadi ketküm yok meniñ,
- 6 Men kebi bulbulğa bağda siz kebi gül-günçe yok.
- 7 Bibahadur söygümüz el işķığa bolğaç tutaş,
- 8 U kün ayrılğan muhebbetniñ bahasi ķılçe yok.

1985 yıl.

(289) Uyğur Ƙızı, Cevlan Ƙıl

- 1 Uyğur Ƙızı, külgin Ƙeniñ,
- 2 Baƙti külüp devran saña.
- 3 Zoķuñçe çüşkin bezmige,
- 4 Keñri bugün meydan saña.
- 5 Hösnüñge tolduñ şunçe sen,
- 6 Devriñ bahar, gül-günçe sen.
- 7 Ƙuçtuñ sa'adet veslini,
- 8 Hakim emes hicran saña.
- 9 Kün teptidek méhriñ séniñ,
- 10 Aydın süzük çéhriñ séniñ.
- 11 Her tañda çaķnap naz bilen,
- 12 Tazim ƙılar Çolpan saña.
- 13 Yañrap zaman şadiyanisi,
- 14 Urgup köñül hendanisi,
- 15 Cevlanga çüşkin dep corup,
- 16 Yağdi çavak-çuķan saña.

17 Sumbul çéçiñni oynitip,
 18 Oyna pirildap, kıyğitip.
 19 Körgende keklik hem kéyik,
 20 Qalgay çokum heyran saña.

21 Lezzet koşup toy peyzige,
 22 Tovla muqamni evcige.
 23 Adem tügöl, bulbul kélip,
 24 Teñkeş kılar hendan saña.

25 Küyle élimniñ behrini
 26 Hem cilvilendür pehrini.
 27 Bezmeñge meptun aşıkniñ
 28 Désun: tesedduq can saña.

29 Huş ursun elniñ huşluqı,
 30 Dostlarğa illik dostluqı.
 31 Éytsun köñöldin apirin
 32 Kelgen cimi méhman saña.

33 Cevlan kı, ey Uyğur kızi,
 34 Sende halayıkniñ közi.
 35 Béyciñ üçünmu iptihar
 36 Yaraşqini cevlan saña.

37 Cevlan kı, ey Uyğur kızi,
 38 Teyyar saña şa'ir sözi:
 39 Misrağa ünçe-dur tizip,
 40 Teqdim kılay marcan saña.

1985 yıl Séntebir.

(290) Bayrimiñni Tebrikleymen, Mu'ellim

1 Söyümlük mu'ellim, meydeñni

2 Tebrik güldestisi çümkeptu.

3 Tünügün ümçeygen léviñni

4 Bügün huş tebessum yügreptu.

5 Kördüm men, bayramiñ peyzidin

6 Élimniñ ilimge zoqini.

7 Añlandi naşsidek yékimlik

8 Dolqunluk alqışlar şavquni.

9 Layıq sen eñ yüksek hörmetke,

10 Heqlik sen eñ yañraq alqışka.

11 Taptuq biz, tapimiz ecriñdin

12 Layaket, iqtidar her işka.

13 Séniñdek töhpikar bağvensiz

14 Éçilmas meripet gülliri.

15 Séniñsiz néme derd salmiğan

16 El-yurtka cahalet selliri.

17 Séniñsiz oylaymiz (gelite)

18 Quduqniñ ağızıca dünya dep,

19 Séniñsiz tovlaymiz (külkilik)

20 Sayraştın hañraşni ela dep.

21 Séniñsiz oçuk köz qarıgu biz,

22 Séniñsiz gepletke bende biz.

23 Séniñsiz béyimas rohimiz,

24 Séniñsiz tiklenmes qeddimiz.

25 Séniñsiz yorumas dilimiz,

26 Séniñsiz uzarmas tilimiz.
 27 Séniñsiz yok parlaq pellimiz,
 28 Séniñsiz yok ravan yolimiz.

29 Harlansañ sen nede hem kaçan,
 30 Harabdur şu makan, şu zaman.
 31 Sen amal, şadiman bolmisañ,
 32 Bolamdu el aman, şadiman?

33 Ésimde hélimu şu pétı,
 34 Ah, séniñ harlangan çagliriñ.
 35 Untulmas palaket üngini
 36 Depsende bolğanda bağliriñ.

37 Qaldıgu tarihta dağ bolup
 38 Palaket pütülgen varaqlar.
 39 Yetküzdı téhımu kedriñge
 40 Şu aççıq, hesretlik savaqlar.

41 Bügün let bolğaça cahalet,
 42 Qoğlandı meripet düşmini.
 43 Qaytidin yaşındı vetende
 44 Canıcan ilim-pen gülşini.

45 Canlandıñ sen, elmu canlandı,
 46 Kelgeçke ilim-pen baharı.
 47 Namiñğa atalğan bu bayram
 48 Tarihniñ qanuniy qararı.

49 Yuyalmas héç kişi héçkaçan
 50 İlimni harlığan gunahni.
 51 Kim saña haqaret yağdursa,

52 Tutulmay qalmaydu zuvani.

53 Ger balam levziñni almisa,

54 Yoq meniñ uniñdek perzendim.

55 Ger saña kim salam bermise,

56 U adem bolsimu yirgendim.

57 Munberge çıqqanlar kim bolsun,

58 Ularni şundaqmu sinaymen:

59 Sen kelseñ ornidin turmisa,

60 Qandaqmu insan dep sanaymen.

61 Saldiñ sen şe'iriyet işkini

62 Hem sunduñ ilhambeş cam maña.

63 Şöhrettin gadaysam aldiñda,

64 Haramdur şa'irlik nam maña.

65 Dunyağa keldi her uluğlar,

66 Sen barlıq uluğdin uluğ sen.

67 Asmanda eñ yoruk kün bolsa,

68 Zeminde senla eñ yoruk sen.

69 Töhpisi ölmesler sep tüzse,

70 Saña eñ layıqdur baş orun.

71 Ölmesler namzadi tüzülse,

72 Yézilgay namiñmu eñ orun.

73 Ortaq sen cimi şan-şerepke,

74 Ecriñ bar utuqniñ beride.

75 Yaşaşka layıq sen hemişe

76 Cay élip qelbimiz törde.

77 Tebriklep keldim men toyuñni,
 78 Essalam, ey uluğ töhpikar!
 79 Şu nezmem sovgatqa yarisa,
 80 Bu maña eñ yaḥşi iptihar.
 1985 yil Avgust, Séntebir.

(291) Gilemçi Kızğa

1 Can sirimni emdi éytay men saña,
 2 Men pütün işkim bilen zoḡmen saña.
 3 Sen yaraşқан destigahқа şunçe ḡop,
 4 Destigahmu hösn beḡş etken saña.
 5 Levliriñ ḡunçe goya, meñziñ anar,
 6 Kıptu perviş özgiçe baḡven saña.
 7 Közliriñ ahu, қара zulpiñ ipar,
 8 Siñdürüptu peyzini Ḥoten saña.
 9 Kıldi cevlan қolliriñdin möcize,
 10 Boptu adet bu udumluқ pen saña.
 11 Turḡiniñda sen toқup güllük gilem,
 12 Mehliya bolḡay külüp ḡülşen saña.
 13 Bir қарap bulbulға aylandim şu an,
 14 Aşu ḡülni oḡşitip eynen saña.
 15 Kim gilemdin peyz élišni ḡalisa,
 16 İltimas қılḡay kélip cezmen saña.
 17 Aşti ecriñdin saraylar қimmiti,
 18 Çüşmigeçke müşküli erzen saña.
 19 Sen goya dolқun yérip üzgen қéyиқ,
 20 Destigahniñ cilvidar yelken saña.
 21 Şan-şerepniñ sahili tezim қilip,
 22 El ḡururlandi bolup ḡursen saña.
 23 Az emestu möcizeñ meptunliri,
 24 Barmidu mendek köñül bergen saña.
 25 Bolma heyran çögilep yürsem séni,

26 Halisañ şagirt bolay deymen saña.

1985 yıl Séntebir.

(292) Bayram Cami Aldida

1

- 1 Toldurup, saqi, uzatkin cam maña,
- 2 Növitimdin taşkiri ildam maña.
- 3 Bar bugün Moñğulçe mest bolğum méniñ,
- 4 İzne bersun, bermisun İslam maña.
- 5 Peyz alay men el bilen bille içip,
- 6 El bilen bolğaçka teñ bayram maña.
- 7 Vaderih, kimdu gezeptin doq kılıp,
- 8 Mey emes, bergen zeher aḡşam maña...
- 9 Ah, ne ḡuş içmek bu bayram bezmide,
- 10 Kim béreleydu bugün deşnam maña.
- 11 Oḡsidim şu tapta men Ḥanteñrige,
- 12 Çoñ emes cam bolsimu Sayram maña.
- 13 Mey dégen qozğaydu küyni, deptiken,
- 14 Keldi bu meydin ḡuşal ilham maña.
- 15 Mey içeyli yüzlinip astaniğa,
- 16 Toldurup, saqi, uzatkin cam maña.

2

- 17 Kuygına, saqi, maña gülgün şarab,
- 18 Men uni qoymay içey tamşip, şorap.
- 19 “Güp” kılıp şundaq içeyki zoq bilen,
- 20 İç-içimge lezziti ketsun tarap.
- 21 Şunçe yahşi, qançe téz quysañ uni,
- 22 Hemmidin men intizar bek aldirap.
- 23 Bar cavabim “bu şarabқа ne üçün
- 24 Munçe teşna” dep birav qalsa sorap.
- 25 Çünki bayramlıq iken bu, şışisi

- 26 Boynıǵa aptu kızıl lénta orap.
 27 Bu şarabniñ tem, hidi bek özgiçe,
 28 Héli yerlerdin sézip keldim purap.
 29 Men özüm şundaq şarabniñ aşığı,
 30 Qançe yil hicride yürdüm qağcirap.
 31 Kelse derya boyıǵa teşna kişi,
 32 Suǵa intilmey turalamdu qarap.
 33 Saqiya, qesten kéçiktım bezmige,
 34 Keyni-keynidin maña sal ıştırıp.

1985 yil Öktebir.

(293) Bir Aq Qu Konuptu Cucyañ Boyıǵa

1985 yil Guañcu şehiride – Cucyañ Deryasi boyıda acayıp heşemetlik “aq qu” méhmanhanisi ked kötürüptu. U dünya boyıçe eñ ésil méhmanhanılarnıñ biri hésablinidiken. Menmu uniñ méhmani boldum.

- 1 Bir aq qu konuptu Cucyañ boyıǵa,
 2 Béşini bulut ara kördüm kündüzi.
 3 Aşşımı qarisañ,
 4 Nurdin yasilip,
 5 Asmañǵa tirelgen tüvrükniñ özi.
 6 Hemme adem deydiken uni:
 7 Goya éçilǵan Yañcéñniñ közi⁶⁸.

- 8 Bir aq qu konuptu Cucyañ boyıǵa,
 9 Qoyni bir şehir,
 10 Qesirge tolǵan,
 11 Saniyalmidim sani qançilik.
 12 Béğida kevser şaqıratmisi,
 13 Çaqrıtar ünçe,
 14 Neğmisige bulbul kılar küñçilik.

⁶⁸ Yañcéñ – Guañcu şehiriniñ qedimiy ismi.

15 Şunçe ésil nazu némmi,
 16 Ésilikta uniñ kımmi,
 17 Tapalmidim zadi kemçilik.
 18 Men béhişni körüp baqmıgan,
 19 Béhiş bolsimu bolar şunçilik.

20 Bir aq ku konuptu Cucyañ boyıga,
 21 Koyni uniñ bahar da'ima.
 22 Köridikensen dunyani bunda,
 23 Bu goyaki bir cahannama.
 24 Sudin çıqtımu,
 25 Köktin çüştimu?
 26 Yaq,
 27 U islahat atlık möcizat
 28 Karamitidin törelgen Huma.

29 Ey islahat şamili,
 30 Kutluq şamal sen,
 31 Seniñ pervaziñ biz üçün amet.
 32 Sen bilen elim
 33 Kötürmekte başkidin kamet.
 34 Yayra,
 35 Téhimu yaygın keñ kanat,
 36 Körset yenimu yéni karamet.
 37 Pervaziñ peyzidin
 38 Tümenlep aq ku,
 39 Konup vetenniñ hemme yérige,
 40 Cevlan kılsun yéni kıyapet.

1985 yıl Noyabir, Guañcu.

(294) Gül Ara

Guycu kentide bir gülçilik meydanida seyle kılip, gülge bolğan iştiyaqım téhimu aştı.

- 1 Boldi zoqumniñ bu cay bir menzili,
- 2 Bağka kirdim aylinip gül körgili.
- 3 Kirdimu, közüm kamaştı gül ara,
- 4 Bunda gülniñ bar iken üç yüz hili.
- 5 Hösnini köz-köz kılar bir-birige,
- 6 Bir-birini mest kılar bu bağ güli.
- 7 Şé'iriyet tolğan uniñ her bergige,
- 8 Ne keder tañsıq güzelligiñ tili.
- 9 Hidi mest kıldı méni alğaç nepes,
- 10 Barmu mestlikniñ buniñdin evzili.
- 11 Gül bilen ülpetlişip ötken minut
- 12 Her ömürniñ huddi yaşlıq mezgili.
- 13 Şunda köñlüm tökti küy bi' ihtiyar,
- 14 Sayrıgandek gülni körse bulbuli.
- 15 Yötkidim güldin közümni gülçige,
- 16 Kól uzattım apirin yağdurgili.
- 17 Şunda sezildi cimi güldin güzel
- 18 Gülçiniñ yayrap maña sunğan kóli.

1985 yıl Noyabir, Cuñşen.

(295) Güyşen

Güyşen (Dalçın Tégi) arilidiki béliqçılar béyişka başlaptu.

- 1 “Güyşen” dep atalğan bu tağlıq aral
- 2 “Ehlet kıyrukı” dep nam alğan burun.
- 3 Şyañgañ hem Avménniñ ehlet-latqisi
- 4 Ékip şu etraptin alğaçka orun.

5 Ötetti béliķçi tirikçiliki
 6 Yamğurlar astida,
 7 Déñiz üstide,
 8 Halal turmuş bunda dekke-dükkide,
 9 Karaķçi çerik hem boran destide.
 10 Bir çağ...
 11 Keldi “Güyşen” namliķ bir kéme,
 12 Kadaldi “Aralğa” azadliķ tuģi.
 13 Kurbanlar kénidin huşbuy gül ünüp,
 14 “Güyşen”ge aylandi eħlet kuyruķi.

15 Pişķedem şuci sözlidi temkin:
 16 “Azadliķ bahari kelmigen asan.
 17 Epsus, uzun ötmey solastuķ yene,
 18 Oylimay, çağlimay ésip daşķazan...”

19 U kelgen bir çağda Güyşenge çüşüp,
 20 Dalçingä aylanğan uniñmu keni.
 21 Şuña azadliķniñ elçisi bilip,
 22 Béşida kötürgen bu aral uni.

23 U peyda bolğanda ikkinçi ketim,
 24 “Dacey” şamilini ekelgen başlap.
 25 Güyşenmu setlişip,
 26 Yaşlar bir-birlep
 27 Kaçķili turgun yurtini taşlap.

28 U peyda bolğanda üçinçi ketim,
 29 Cilvilendi bunda yéni keypiyat.
 30 Béliķçi ķevetlik binağa kirdi,
 31 Kóz toķ hem köñül toķ ötmekte hayat.

16 Zadi keñ bolsañla hamıydur ümidvarlıq saña.

1985 yıl Dékabir.

(297) Zuğuyar Toğrisida

1

- 1 Sözüñni ھuş tebessum içre başlaysen
- 2 Ve ya muñdaş bolup közüñni yaşılaysen.
- 3 Saña lazim kulaq salğuçiniñ keypi,
- 4 Tomur tutqaç uniñ kəlbini tiñsaysen.
- 5 Érip ketse, aña amraqlıqıñ urğup,
- 6 Égizda barçe méhriñni béğışılaysen.
- 7 Şu ecriñge özüñni dañlitip hemde
- 8 Reķibiñni uniñ muştida muştlaysen.
- 9 Sézip ķestiñni, ret ķilsa boluşmaķni,
- 10 Uniñdinmu éven izdep şapaşılaysen.
- 11 Mubada bir éven tapsañ, ķoşuş onni,
- 12 Delil neķ dep, “şeri’et”ke duruslaysen.
- 13 Birer erbabķa düşmen ķörsitip, andin
- 14 Élip destek, uniñğa ora raslaysen.
- 15 Eķillik bolsa erbab, sen üsüp mihta,
- 16 İçin örtense derdtin, kimge ķaķşıaysen?
- 17 Kéçe şiltip ķoluñni, başķa mingentiñ,
- 18 Bügün néçün béşiñni munçe ķaşılaysen?
- 19 Muħalıplarni sen hayvanğa oħşatķan,
- 20 Özün zadi néçük meħlukķa oħşıaysen?

2

- 21 Tirnaķ astidin kolap meynet tépip,
- 22 Başıķılardin zormuzor illet tépip,
- 23 Pitniħorlukni hūner ķildiñ, goya
- 24 Alģiniñdek bibaha hékmet tépip.

25 Pitne bazarida ciķ aldiñ hayan,
 26 Çoñ h ridarlıķ bolup, beriket t pip.
 27  zdi k menmu tevekk l behride,
 28 “Sol” şamalġa maslışıp, riġbet t pip.
 29 Bigunahlar yutsa desti ndin zoķum,
 30 Sen buni ndin yayridi  lezzet t pip.
 31 Boldi sendin pitne dokasi riza,
 32 Senmu k rildi  medet, h rmet t pip.
 33 “Sol” şamal peskoyġa   şken  aġdimu,
 34 Sen p ti ndin   şmidi  purset t pip.
 35  an e doka sindi, l kin sen yine
 36  udriti  alġa  y  i  op et t pip.
 37 Hel  alem nepriti kar  ilmidi,
 38 Almidi  bundin b lek h zmet t pip.
 39  lg relmeysen puşaymang   oķum,
 40 Şu p ti ma sa  rezil  ismet t pip.
 41 S riti ni sizġinimdin muddi’a:
 42 Alsa bundin ba ķilar ibret t pip.

3

43 Y yip ci  markilik, yalġan tavarni,
 44  ara iġvaġa nam eylep iparni,
 45  z    bay bolup  alġan   ġi  bar,
 46  lip ilki ge beş k nl k bazarni.
 47 S ni dermi  t hi  o  şeyhu dervi ,
 48 Timsi lap ya ilap y rse  mazarni.
 49 (Bilip-bilmey tavap  ilġu i azmu,
 50 T zeydu dep h sablap i  buzarni).
 51 Uyalmay t hpikar tonida terlep,
 52 Yamanlap daġda  oydu  t hpikarni.
 53 Sa a  al u haman, h  bir  imarvaz

- 54 Səniñdek oyniyalmas bu qımarnı.
 55 Cəniñ onmu səniñ, çeksizmu eqliñ,
 56 Qeyerdin taptıñ, ey, bu iqtidarnı?
 57 “Tadan tülke ilingay tumşuqidin”
 58 Degen həkimetke bermey étibarnı,
 59 Şapaşlap, ahiri qan yigligaysen,
 60 Küler aňlap kişi bu nale-zarnı.

4

- 61 Aqay bir söz, zuğuy dostum, rezillik hatireñdin,
 62 Ki vicdan hekkide tapqan “icadiy pelsepe”ñdin.
 63 Ravandur söhbitiñ yalguz kişini aldiganda,
 64 Qayar söhbetdişiniñ kallisi maz sepseteñdin.
 65 Səniñçe yoq imiş vicdan, quruq gepmiş diyanet,
 66 Buniñga neççe ispat keltürersen tecribeñdin.
 67 Le’in şeytan ikensen huş tebessumğa möküngen,
 68 Udum oňşaydu mekkarlıq zakañdin hem çineñdin.
 69 Avaylap muñdışarsen ikki-üç adem bilen gah,
 70 Söz açmaysenki vıdangı tükürgen eñgimeñdin.
 71 Nomusniñ yiltizi vicdan, uniñsizmu hayat sen,
 72 Şuña bolsañmu resva, tamçe ter çıqmas çékeñdin.

1985-1986 – yıllar.

(298) Keçmigin, Dostum, Semimiyettin

- 1 Keçmigin, dostum, semimiyettin,
 2 Qoysimu səni kembegel qilip.
 3 Biraq aşidu köñül baylıqıñ,
 4 Asrıñ uni cəniñdek bilip.
 5 Uniñsiz səniñ toymaydu közüñ,
 6 Resva qilidu her koyğa sélip.

7 Keçmigin, dostum, semimiyettin,
 8 Mehrum kılsimu mensep-emeldin.
 9 Uniñsiz zerbab bolsimu tonuñ,
 10 Beribir, lenet yağıdu eldin.
 11 Haman yüksek mertiveñ séniñ,
 12 Orun bersila helkiñ köñüldin.

13 Keçmigin, dostum, semimiyettin,
 14 Kıysimu séni eñmek körsitip.
 15 Uniñsiz akıl bolsañ, özüñni
 16 Ditsiz mehlukka koyisen çetip.
 17 Perķ ételmey yoluñni hamam,
 18 Kálisen çoķum patķakķa pétip.

19 Keçmigin, dostum, semimiyettin,
 20 Yüz örütsimu yariñni sendin.
 21 Söygü bégiñ adalinidu,
 22 Kıtulisen zeher tikendin.
 23 Söygü izdeydu semimiyetni,
 24 Bulbul behrimen huşbuy çimendin.

25 Keçmigin, dostum, semimiyettin,
 26 Tutup bersimu hencerge séni.
 27 Uniñsiz hayat némige lazım,
 28 Uniñsiz şerep tapti kim, ķeni?
 29 Can ķedirlik vicdan bilenla,
 30 Semimiyet vicdaniniñ ceni.

1986 yıl.

(299) Anam Kuaķlıdi “Anam” Dep Méni

Sabıķ Sovét ittipaķıda olturaķlışıp ķalģan anam bilen 24 yıldın keyin kórüştüm.

1 Men bu yaқта,
 2 Anam u yaқта,
 3 Aridin bir er ömri ötüptu.
 4 Men uni her dem séginginimdek,
 5 Umu her dem méni kütüptu.

6 Ayağlışıp hicran tünliri,
 7 Çakñidi tañdek visal culasi.
 8 Şundağ iken tarih teğdiri,
 9 Qobul boluptu ana du'asi.

10 Sétip kelgen didar peytide,
 11 Anam aldığa kirdim salam dep.
 12 Men “ana” dep bağrimğa bassam,
 13 Umu bağrığa basti “anam” dep.
 14 (Balisinimu “anam” dep atap,
 15 Söyünidu ezeldin Uyğur.
 16 “Ana” bir isim bolsimu, birağ
 17 Menisi uluğ, mezmuni çoñqur).

18 Ana méhri köydürdi bizni,
 19 Ana méhri kuçturdi bizni.
 20 Ana méhri söydürdi bizni,
 21 Ana méhri başqurdi bizni.

22 “Ana” déyiş anidin qalğan,
 23 “Ana” déyişni ana ögetken.
 24 Her ikkimizniñ anisi birla,
 25 Şu emesmu bizni kinetken.

1986 yil Févral, Almuta.

(300) Navayi Heykili Aldida

- 1 Taşkent şehrde,
- 2 Navayi heykili aldığa kélip,
- 3 Éhtiram bilen béşimni égip
- 4 Ve qedinaslarçe tursam tikilip;
- 5 Kimdur biri:
- 6 – Bu uluğ zat bilen qandağ tonuş siz?
- 7 Dep so'al qoydi te'eccüplinip.

- 8 Heyran bolup bu so'alğa menmu,
- 9 Cavab berdim:
- 10 –Gepmiken “qandağ” tonuş...” dégenmu,
- 11 Men Perhatniñ yurtidin keldim,
- 12 Navayi yaşaydu Perhat bilenmu.

1986 yıl 15-Mart, Taşkent.

(301) Muhebbettiki Vaqit Hésabi

- 1 Bir ayni adette ottuz kün deymiz,
- 2 Démek,
- 3 Kündin ay ottuz hesse çıq.
- 4 Bu, kaléndargä te'elluğ mentik.
- 5 Lékin,
- 6 Muhebbette bar şundağ bir hésab;
- 7 Hécranlıқта
- 8 Séğiniş künliri aylardin uzağ,
- 9 Vaqit bekmu ötidu asta.
- 10 Emma visal peytide
- 11 Vaqit neqeder ötidu ittik,
- 12 Éyi uniñ kündinmu qışqa.

1986 yıl Mart, Almuta.

(302) Salam Toşuymen*“Salamçı bolsañ yuķiri öt!”**- Atilar sözi*

1 Salam élip mañimen,

2 Salam élip yanimen.

3 Men şundaķ harvikeş,

4 Gep toşumaymen,

5 Salam toşuymen.

6 Méniñ harvam gep kötörelmeydu,

7 Salamiñ bolsa ħalıgança ber,

8 Éġir körmeymen,

9 Heķmu almaymen.

10 Dostlarġa dostlarniñ salamlirini

11 Yetküzelisem,

12 Lezzetlik nepes élip “uh” deymen.

1986 yıl 25 Mart, Almuta.

(303) Dostumġa

1 Añlidim menmu yéķinda çüşti dep yarlıķ saña,

2 Keptu el arzusidin bu çoñ emeldarlıķ saña.

3 İkkimiz bir çağda bille pada baķķan dost iduķ,

4 Bir gépim bar, dey, éġir alma, bu dildarlıķ saña.

5 Öpçöreñge emdi muhtaclar kéler her oy bilen,

6 Hem köpeygen iltipat izdep ħéridarlıķ saña.

7 Sinçilap her nersini körgin eķilniñ közide,

8 Rast bolup körünmisun ézitķu-mekkarlıķ saña.

9 Gal péti ķalsun géliñ, tursun uzarmastin ķoluñ,

10 Daritmas til ķışķılıķini bu uluġvarlıķ saña.

11 Ƙaņķılar dessep ħuşamet kövrüķini, boldi ġerķ,

12 Del şu yerde ķıķķili bolmaydıġan yarlıķ saña.

- 13 Kıl hezer, alma ekil töhmetçidin, köydürgidin,
 14 Kélidu nepretni başlap bu ekildarlık saña.
 15 Alkış alğan çağda kargış barlığını untuma,
 16 Bekmu lazim şundağ çağda hoşyarlık saña.
 17 Bille çaqsakçu yañağ dégen temedin néri men,
 18 Hem gerezsiz bu sözüm çamimçe hemkarlık saña.

1986 yıl 10 Aprél.

(304) Agah Bol, Güzel Kız

- 1 Agah bol, güzel kız, beñbaşlıkıñğa,
 2 Nege élip mañdi yügensiz rayıñ.
 3 Bolalamdu menzil “ha-ha” koçisi,
 4 Esqatamdu meñgü saña çirayıñ.
- 5 Eceb kirip kapsen bézep koçığa,
 6 Bu koçıda néme kılsun muhebbet.
 7 Heves saqiyliri şunçe köp bunda,
 8 İçküzidu zeher, körsitip şerbet.
- 9 Kördüñmu halini ata-anañniñ,
 10 Töt adem bar yerde turalmas boldi.
 11 Ayimay ularni öltürdüñ tirik,
 12 Bethuyuñ özüñge kaççe aş boldi?
- 13 Bu koçıda kátrap, ézitku koğlap,
 14 Bolidu yürikiñ haman sekpare.
 15 Nesihet añlimay kettiñ uzakqa,
 16 Bek içim ağriydu saña, biçare.
- 17 Hañni ravağ kılip körsiter saña
 18 Heves kéçisiniñ panus çirigi.
 19 Yürikim titildap tileymen şuni:

20 Nésip bolsa idi nomus çirigi.

1986 yıl May.

(305) Bézeklikte

1 Qedimiy nekişlerge nezer sélip,
2 Közümge işinelmey heyran kélip,
3 Ğururdin qanatlinip uçtum goya,
4 Maniyçe maharetke zoqum kélip.

5 Zoqlandim uçqanséri ötmüş sayan,
6 Közümge möciziler bolğaç ayan.
7 Birdinla keldi sada zamanemdin:
8 Bu yaqta yolniñ aldi, qayril bu yan!

9 Kördümki nezerimni bu yan burap,
10 Çöremni bir top ösmür aptu orap.
11 Çurqirap qaymuqturup qoydi meni,
12 Kelgüsi toğrisida so'al sorap.

13 Soridi biri yéñi şe'iriyettin,
14 Soridi biri resim sen'etidin,
15 Soridi samavi sir toğrisida,
16 Soridi éléktron hékmitidin.
17 Lerzige çüşti meniñ köñlüm şu an
18 Çaqlmaqtek so'allarniñ şidditidin.

19 Zoqumni meyli qançe tartqan bilen,
20 Qedimiy nekiş izi-bézeklikim.
21 Kéleçek zoqi bésip çüşti uni,
22 Bolsidi meniñ aña kéreklikim.
23 Saqalni peş qilmaymen ösmürlerge,
24 Aldida boldi ayan gödeklikim.

1986 yil Öktebir, Turpan-Bézeklik.

(306) Muqam Añlap

- 1 Uyğur puşti muqam añlap tuğulğan,
 - 2 Muqamğa oğşaydu elley küyimu.
 - 3 Muqamsiz meşrepke oğşimas meşrep,
 - 4 Muqamsiz qizimas yaşlar toyimu.
 - 5 Muqam añliganda bovay-momaylar,
 - 6 Yaşirip qalğandek sézer özini.
 - 7 Déyişidu: “adem şehit kétermiş
 - 8 Muqam añligançe yumsa közini”.
 - 9 Şükür, muqam añlap keldim şunğıçe,
 - 10 Hayatim muqamdin bolmisun cuda.
 - 11 Dostlirim, men ölsem, yiğa ornığa
 - 12 Muqam bilen maña deñlar elvida.
- 1986 yil Noyabir.

YAŞLIQ LİRIKLİRİ

(Çatma şə'ir)

(307) Közüñdin Sora

- 1 Saña qarap şu'an dañ qetip qalsam,
- 2 “Vağ, közi oq iken, qeşi kaman” dep,
- 3 Alağzade qilip téhimu méni,
- 4 Eyiblep kettiñgu “közi yaman” dep.
- 5 Ve lékin sen şundaq déginiñ bilen,
- 6 Ne şiddet, casaret bolsun uniñda?
- 7 Eyib sanilamdu
- 8 Bir qaraş bilen
- 9 Çekçeygençe turup qalsam yéniñda?

10 Ƙariġan emes men héçkimge mundaƙ,
 11 Uƙmaymen, némidu ƙaratti saña.
 12 Sür bésip, közümnî başƙuralmidim,
 13 Epsun oƙudimu közliriñ maña.

14 Vaballîġ yetmesmu maña, ey güzel,
 15 Eşu “közi yaman” dégen sözüñdin.
 16 Eñ yaĥşisi, buniñ sevebini sen
 17 Soriġan özüñniñ cadu közüñdin.

(308) Ƙilmiġina Gülnî Ĥicalet

1 Ƙisivapsen çékeñge bir gül,
 2 Tapimġandek hösnüñ kamalet,
 3 Gül çéniptu hösnüñ aldida,
 4 Ƙilimiġina gülnî ĥicalet!

(309) Soġuƙ Su

1 Soġuƙ su çéçiş dep atıġaçķimu
 2 Ensiz soġuƙlarnîñ soġuƙ doķini.
 3 Menmu bizar idim bundaƙ ƙiliķtin,
 4 Sovutidiken dep köñül zoķini.

5 Soġuƙ su çéçipla ƙaçti omaƙ ƙız
 6 Suġa çîķişimġa bugün etigen.
 7 Şu haman köñlümge tutaştî bir ot,
 8 Tova, soġuƙ sumu köydürüdiken.

(310) Rastliķiñ – Rastçillîķiñ

1 Hevisiñ yoƙ upa-eñlikke,
 2 Şunçilik yat heşemet saña.
 3 Şunçe toluƙ güzellik sende,

4 Séhiy iken tebi'et saña.

5 Şunçilik rast kayğuşnu seniñ,

6 Şunçilik rast külkeñmu seniñ.

7 Şunçilik rast turğu siyağıñ,

8 Şunçilik rast hülküñmu seniñ.

9 Şu rast kayğuş kaygurtti meni,

10 Şu rast külkeñ küldürdi meni.

11 Şu rast turğuñ kelbimge siñdi,

12 Şu rast hülküñ köydürdi meni.

13 Berdim saña işkiy sözümni,

14 Ölçisun uni rastlığıñ seniñ,

15 Ohşimisa kelbim uniñğa,

16 Kelginim yalğan dünyağa meniñ.

1986 yıl bahar-yaz.

(311) Miras

(“Miras” jurniliğa bégışlima)

1 Evlamlarınıñ sunmamdu köñli

2 Ecdadların miras qalmisa.

3 Qorunmamdu ecdadlar rohi

4 Mirasiğa varis bolmisa.

5 Şükür,

6 Bizge ecdadlirimiz

7 Ketti talay miras qaldurup.

8 Ketti ular hayatimizğa

9 Öçmeydiğan udum yandurup.

10 Qaldi bizge menivi miras,

11 Menige bay, hösni çiraylık.
 12 Ger uniñdin qalsaq ayrilip,
 13 Basar bizni rohiy gadaylık.

14 U eñgüşter,
 15 Şunçe cilvidar,
 16 Ela cismi cabduq içide.
 17 Saqlinidu, cilvilinidu
 18 Köñül atlık sanduq içide.

19 Asraş uni burçimiz bizniñ,
 20 Biraq undin neri aşmisax,
 21 Qandaq yaşsi varis bolimiz,
 22 Cevherlerge cevher qoşmisax.
 1986 yıl.

(312) Yéñi Yıl, Aq Yolluq Bolup Qal Yene

1 Aq tonluq yéñi yıl
 2 Kirip keldi öz aditi bilen,
 3 Üç yüz atmişinçi işikni éçip.
 4 Asman gülşinidin çıqqan çégi u,
 5 Keldi şuña aq çéçek çéçip.

6 Yéñi yıl,
 7 Sen bovay emes sen,
 8 Belki şöhlüqtin
 9 Bovaylardek yasangan bala.
 10 Bolmisa, sen bilen aşu yillar
 11 Pomudaqlışip oynışattimu,
 12 Teñtuşidek körüp şunçıla.
 13 Şu oyunni körgeñ çégida

14 Ata-anılar hayacanlinip,
 15 “Bağkın balañniñ oynışığa...” dep,
 16 Sévet kötürüp bazar aylinip,
 17 Kutluqlap körüşken yaranlirini,
 18 Kazanga tutuş qilidu yénip.

19 Yéñi yıl kelgende bizge her qétim,
 20 Ümid deptirige pılan tüzimiz.
 21 Bezide yılını külüp ötküzduq,
 22 Bezide sarğaydı gemdin yüzimiz.
 23 Unimu deymiz,
 24 Bunimu deymiz,
 25 Sevebkar közimiz,
 26 Zamini özimiz.
 27 Emdi mañmaymiz
 28 Tariğ rayiniñ eksige qarap.
 29 Yol tonuş bolmisa,
 30 Mañımız uni ilimdin sorap.
 31 Lékin qalmaymiz hergiz külkige
 32 Maymun kebi özgini dorap.
 33 Yıl kélip bizge aq qécek çapsa,
 34 Uzitimiz çoqum biz uni
 35 Reñmureñ gül-qécekke orap.

36 Merhaba, yéñi yıl,
 37 Sen üçün bugün
 38 Özimizni çağlap qilduq tentene.
 39 Aq ton kiyip,
 40 Aq qécek qéçip kélipsen çiraylıq,
 41 Şundaq aq yolluq bolup qal yene.

1986 yıl yéñi yıl harpisi.

(313) Noruzda Kelgen İlham

*“Yıl bēši noruz éyi...”**-“Noruzname”din*

1 İllidi zémin,

2 Terlidi zémin

3 Noruz teptidin hararet émip.

4 Tozup uniñ aq yépinçisi,

5 Ketti uçup bulutqa siñip.

6 Déhkan “şükür” dep saqal siypidi

7 İçip bolup noruz eşini.

8 Burimaqçı ete étizğa

9 “Sopekbay”⁶⁹niñ tömür bēşini.

10 Yıl bēşida,

11 İşniñ bēşida,

12 Déhkan, yēñi arzu püküp çık.

13 Ter töküşla qılmas kupaye,

14 Étizğimu kitab oqup çık.

15 Tebi’et çaqçaq kötörelmeydu,

16 Ret qilidu haman yalganni.

17 “Déhkan yerni aldimisila,

18 Aldimaydu yermu déhkanı.”

19 Huşbuy, illik noruz şamili

20 Yelpüp segitti şa’ir qelbini.

21 Noruz bilen başlınar çoqum

22 Şé’iriyetniñ yēñi telqini.

⁶⁹ Sopekbay – qol traktori.

23 Umu goya déhkanğa oħşaş,
 24 Bir patmay yerni höddige aldi.
 25 Oruķ ķilip pikirlirini,
 26 Ƙelem çekip ķurlarğa saldi.

27 Umu şundaķ arzu ķilidu:
 28 Ecrim elge hosul berse dep.
 29 Herbir herp goya bir başaķ,
 30 Herbir misra bir sol bolsa dep.

31 Yéñi yil yéñi naħşa tileydu,
 32 Téħimu muhtac rastķil pedige.
 33 Yalğan éytmaķ asan bolsimu,
 34 Çidimaķ tes uniñ derdige.

1987 yil Mart.

(314) Tembürçi Dostumğa

(Muveşşeh)

1 Heķ idi bolsa leķem tembür saña,
 2 Sen uniñğa cor, umu bek cor saña.

3 Örgiley naħunliriñ izharidin,
 4 Tiñşimas kimmu ķarap meğrur saña.

5 Sen kebi kim sayritalaydu uni,
 6 Ya çıkarğanmu atap Uyğur saña.

7 Evcige çıktıñ bu babta cuş urup,
 8 Bu uķum siñgen iken çoñķur saña.

9 Naħşığa ĥop cilve bergeç barmiķiñ,

10 Añliganniñ alķışı bek zor saña.

11 Camikam ketken iken “barikalla” dep,

12 Rozi tembür rohi memnundur saña.

13 Ayriğaça saz çélip ğem-ķayğudin,

14 Elmu çin çéhri bilen ğemħor saña.

15 Neĝmide çalĝan birer pedeñ üçün

16 Yazsimu az nezmidin miñ ħur saña.

1987 yil.

GUAÑŞİDİN TİZİP KELGEN MİSRALAR

(Çatma şé’ir)

(315) Naħşa Restisi

1 Cuañzular yurtıĝa bérıp baharda,

2 Mest boldum naħşılar peyzini sürüp.

3 Çüşüptimen bezme üstige özüm,

4 “Senyösen” peytige taza ülgürüp⁷⁰.

5 Bu çağda kündüzi ata-anılar

6 Egeştürüp bala, nevrilirini,

7 Éhtiram bildürüp süpüridiken

8 Öz ecdadlırınıñ kebrilirini.

9 Bu burçını ada ķiliş vaķtıda

10 Kepsizlik ķılĝanni dokuslaydiken.

11 Ecdadlar rohidin razilik élip,

12 Kéçini naħşıĝa béĝişlaydiken.

⁷⁰ “Senyösen” bayrimi déhķanlar kaléndari boyıçe 3-aynıñ 3-küni bolup, Cuañzu ħelķi bu bayramni kündüzi ķebre süpürüş bilen başlaydiken. Kéçisi yaşlar koça-koçıda top-top bolup naħşa éytişidiken.

13 Şunda koçılarda top-top boluşup,
 14 Nahşsa éytidiken kızlar, yigitler.
 15 Sadalar arķilik çirmişidiken
 16 Yaşlıķ ķelbidiki arzu-ümidler.

17 Kõñül erkinliki nahşılarga bend,
 18 Tovlaydu, añlaydu, huşal hemmisi.
 19 Yaşlıķ deptirige pütüler şunda
 20 Söygü dastaniniñ muķeddimisi.

21 Bu tün kündüzdinmu yoruk ularğa,
 22 Bolsimu etrapı kara köleñgü.
 23 Nahşıǵa Lyu Sencyé⁷¹ rohi ilhamçı,
 24 Aşu roh bilen u yaşıydu meñgü.

25 Kandaķ bazardu bu tündimu avat,
 26 Bazar emes, belki nahşsa restisi.
 27 İhtiyarsız tünep çıķtim koçıda,
 28 Nahşıǵa baǵlinip kõñlüm riştisi.

(316) Kõñlümni Utuvaldi

1 Yentende “senyösen”de oynaydiken
 2 Meydanda yaşlar tuhum çekiştürüp.
 3 Kız külüp çekiştürse yigit bilen,
 4 Bu uni ǵalǵiniken yahşı körüp.

5 Uķuşmay, çekiştürüp oynaylı dep,
 6 Menmu bir kız aldıǵa kélip ǵaldım.
 7 Ret ķilmay çekiştürdi kızmu külüp,
 8 Bir çekip tuhumini utuvaldım.

⁷¹ Lyu Sencyé – Cuañzularniñ tarihiy rivayetliridiki nahşıǵa mahir, parasetlik kız.

9 Kıykaslar arisida bir kıziqçı
 10 Dégenti kızğa: “eceb külüp turup,
 11 Yaş emes, ça saqallıq adem bilen
 12 Zoqlinip oynidiña çekiştürüp!”

13 Kızi dédi: “arılıqni yırağ körmey
 14 Kelse u bu yan bésip şunçe yolni,
 15 Közidin çaqnap tursa dostluğ köñli,
 16 Nemişka yékin körmey bu köñülni.”

17 Men tallap alğan tuhum qattıq çıqıp,
 18 Utturup qoyğan idi tuhumni u.
 19 Ve lékin yumşaq, illik sözi bilen
 20 Meydanda utuvaldi köñlümni u.

(317) Yolda

1 Guyuldap vélispit mañar yolda,
 2 Aldığa yigit mingen, qoli rolda.
 3 Keynige mingişiptu teñtuş kızi,
 4 Yağdurup turar külke humar közi...
 5 Birdinla kızniñ reñgi-öñi öçti,
 6 Sıqıldı, köñlidin bir teşviş keçti.
 7 Dédi u: “çüşüp kétey şu turkı men,
 8 Yıqıtıp qoyarsenmu dep qorqimen.”
 9 Qorqisen, -dédi yigit, - néme iştin?
 10 Qorqmığan idiñ baya mingişıştin.
 11 Men séni mindürmidim yıqıtqılı,
 12 Buniñğa guvah söygü mu’ekkili.
 13 Alsañla erkin nepes, sıqılmaysen,
 14 Maña çin yépişsañla yıqılmaysen.”

(318) Dalçınzar

- 1 Dalçinniñ ésil dereh ikenliki
- 2 Ayanğu sumbatidin, yaprikidin.
- 3 Güpüldep ipar hidi kélidiken
- 4 Éçilsa güli bilen tuprikidin.

- 5 Seyr étip dalçinzarni birneççe kün,
- 6 Ƙaldim men bölekçila bolup huşhuy.
- 7 Gülini körmestimu eske alsam,
- 8 Sézimen dimiğimda ésil huşbuy.

- 9 Dalçınzar bolsa kérek dep oylaymen
- 10 Ƙañ'eniñ⁷² zémindiki öz yurtini.
- 11 U ayğa uçar çağda élivalğan
- 12 Dalçinniñ bire-yérin köçitini.

- 13 Aydimu dalçınzar bar déyişidu,
- 14 U belki şu köçettin bolğan bina.
- 15 Yañ'ému yalguzlukğa çidap keptu,
- 16 Dalçınzar hemrah bolup turğaç aña.

(319) Didar Hatirisi

Pişkedem Cuañzu yazğuçisi yoldaş Ludiğa bégişlaymen

- 1 Hemniyet, hemsep bolup kelgeçkimu
- 2 Uzundin tonuşattuk gayibane.
- 3 Körüştuğ bugün sizniñ yurtiñizda,
- 4 “Senyösen” bayrimida şadiyane.

- 5 Yéşiñiz bizdeklerdin hélila çoñ,
- 6 Atlangan sepergimu alliburun.
- 7 El bilen bolalisam hemnepes dep,

⁷² Ƙañ'é – Ƙenzu rivayetliridiki hisletlik dorini yep, ayğa uçup çıkip ketken güzel ayal.

8 Keldiñiz talaşmastin tördin orun.

9 El kördi eciriñizdin Cuañzuğa has

10 Yéñiçe edebiyat ülgisini.

11 Yenila alqış ara körünisiz,

12 Keltürsem köz aldimğa kelgüsini.

(320) Dalçin Şéhi Şildirlaydu

1 Baraqsanliq dalçinzargâ

2 Köñlüm çüşüp qaldı méniñ.

3 Uniñ zumret yapriqini

4 Erkiletküm keldi méniñ.

5 Maña cavab qayturgandek,

6 Dalçin şéhi şildirlaydu.

7 Goya nazuk avaz bilen

8 Qulıqimğa şivirlaydu:

9 “Sekkizinçi ay kelsila

10 Çéçeklirim éçilidu.

11 Undin adem mest bolgudek

12 Ésil huşbuy éçilidu.

13 Mest qilğuçi huş puraqqa

14 Bekmu humar deydu séni.

15 Rast bolsa, men gül açkıçe

16 Kütüp, körüp ketkin méni.”

17 Dédim: “rehmet, biraq hazir

18 Yurtumgimu bahar keldi.

19 Béğimdiki kızıl gülüm

20 Éçilişqa teyyar boldi.

21 Men uniñğa aşık bulbul,

22 Kéçikmey kel dégen méni.

23 Səniñ gülün éçilgiçe,
24 Bərip körüp kéley uni.”

(321) Men Heyran

1 Licañni kézip Yañsuğıçilik⁷³,
2 Nezer taşlap ikki kəsnaqqa.
3 Közlirimge işenmigendek,
4 Yaşamni tutup heyran qaptimen
5 Tağni qaplığan payansız bağqa.

6 Şundaq bağliq Yañsuda yene
7 Bar iken téhi ayrim bağçimu.
8 Heyran bolup dedim özümde:
9 Tova payansız bağı bostanda
10 Yene bağçığa hacet qançidu?

(322) Disen Üstide

1 Disen üstide Güylinge qarap,
2 Goya béhişni körüvatkandek,
3 Kuçti méni şérin bir sézim,
4 Yalğan emes méniñ bu sözüm.
5 Biraq, birdinla
6 Yüzlengiminde gerbiy şimalğa,
7 Nécündur, boğdani izdeydu közüm.

(323) Çégra Boyidiki Bir Edebiy Jurnalğa Béğişlima

1 Şé’irgimu teşna çégralirimiz,
2 Postlardimu tursun misralirimiz.

1987 yıl 31-Mart – 9 Aprél, Nenniñ-Guylin.

⁷³ Licañ – guylindip ötidiğan derya. Yañsu – Guañşidiki menzirilik cay.

(324) Lyu Sencyé

- 1 İz kaldurğaç Guañşi ziyaritidin,
- 2 Sözlep bérey Cuañzu rivayitidin.

- 3 Lyu Sencyé – Cuañzu kızi, casaretlik,
- 4 Sumbatlık, parasetlik, nazaketlik.
- 5 Koşakta, gezelde bir kız iken u,
- 6 Koşak hem gezeldekle uz iken u.
- 7 Kim kulağ salsa koşak-gezilige,
- 8 Vucudi kélidiken zilzilige.
- 9 Şuñlaşka sansiz yürek meptun bolup.
- 10 İşkıda köyidiken yalkun bolup,
- 11 Koşakta kimki yéñip çıksa uni,
- 12 Özige köridiken layıq şuni...
- 13 Ketkeçke uniñ şöhet-dañkı eşip,
- 14 Kaptu bir beg hocamniñ közi çüşüp.
- 15 Şuña söz evetiptu elçi koyup,
- 16 Aldıga sansiz göher, ünçe koyup,
- 17 Muddi'a Lyu Sencyége har kelsimu,
- 18 Yaltırağ sovgatlardin yirgensimu,
- 19 Çandurmay deptu: “bérip deñlar aña,
- 20 Kılçılık lazimi yok buniñ maña.
- 21 Avare bolmisun beg mundağ kılıp,
- 22 Çidisa kelsun, kéni, koşak élip.”
- 23 Beg hocam añlap cavab elçilerdin,
- 24 Üzüptu ümid göher, ünçilerdin,
- 25 Tapkandek boptu amal oylap turup,
- 26 Çillaptu üç mollini tallap turup.
- 27 Terlimek bolup heñniñ capinida,
- 28 Oynitip teñgilerni alķinida,
- 29 Deptu: “men yeñmekçimen Lyu Sencyéni,
- 30 Koşaktin teyyarlañlar birneççini.”

- 31 Hıcamnıñ muddi'asi bolğaç ayan,
 32 Kırünüp mollılarga asan hayan,
 33 "Biz teyyar! – deyişiptu qol qoşturup,
 34 Qoşaqni toquyli biz qamlaşturup.
 35 Özliri ilham berip bir terepte
 36 Tursila, yemiş tesmu uni gepte."
 37 Mollılar beg hıcamdin in'am élip,
 38 İn'amnıñ küçi bilen ilhamlinip,
 39 Kırsetmek boptu hıner tağqa berip,
 40 Hıcamnıñ işençige qanat berip.
 41 Beg bilen bille tağqa atliniptu,
 42 Köñlide nurgun qoşaq yadliniptu.
 43 Ahiri menzilgimu yetip keptu,
 44 "Lyu Sencyé aldimizğa çıqsun" deptu.
 45 Çıkıptu Lyu Sencyému teyyarlinip
 46 Bir qançe teñtuşini bille élip.
 47 Mollılar kormey uni tirnaqçılık,
 48 Yolvasnıñ aldidiki oğlaqçılık;
 49 Téhimu gidiyiptu cür'etlinip,
 50 Hıcamnıñ sölitidin medetlinip.
 51 Lyu Sencyé körüp rekip elpazini,
 52 Qelbigе teñşep yañraq avazini,
 53 Levzige yigip rohiy kudritini,
 54 Deslepte élip gepniñ növitini,
 55 Bimalal écip köñül deptirini,
 56 Çaknitip nazuk mene cevhirini,
 57 Sadda hem neççe qirliq gépi bilen,
 58 Goya oq yağduruptu épi bilen.
 59 Mollılar bu "nadanlıq sehrasi" din,
 60 Gañgirap kütmigen söz peşvasidin,
 61 Ülgürmey tüzük cavab rastlıgılı,
 62 Çüşüptu başlırini qaslıgılı.

63 Lyu Sencyé açkınida gepni bağdin,
 64 Mollilar başlaydiken gepni tağdin.
 65 Lyu Sencyé tépişmağtek so'al sorap,
 66 Cavabtin kaçsa ular, aldin torap,
 67 Mollilar çıkalmay beg buyruğidin
 68 Hem oğup kelgen kitab variğidin.
 69 Béşida çögiligen kebi tüğmen,
 70 Közliri bolup birdin aliçekmen,
 71 Bir yağtin qorğup begniñ deşnimidin
 72 Bilcirap heversizdek héçnémidin,
 73 Déğini mégizi yok şakaldek gep,
 74 Let boptu kalla dése pağalçağ dep.
 75 Körsetken karamiti bitçit bolup,
 76 Hocamniñ içi-ğarni tit-tit bolup.
 77 Eyibni qoymay yene özige u,
 78 Tükürüp mollilarniñ yüzige u,
 79 Qolini Lyu Sencyége şiltip turup,
 80 Qayıptu "hep!" dep bölek pılan qurup.

81 Beg hocam gep sépide gep tapalmay,
 82 İşengen mollilardin nep tapalmay,
 83 Qıynığaç yürükini perişanlıq,
 84 Qaltis iş körünüptu zoravanlıq.
 85 Yeymen dep Lyu Sencyéniñ yürükini,
 86 Sep qilip ilkidiki çerikini,
 87 Başlaptu Lyu Sencyéni tutmağ bolup,
 88 Bermise tutuğ, çoğum atmağ bolup...
 89 Lyu Sencyé körüp begniñ elpazini,
 90 Ya betlep kélivatқан servazini,
 91 Yem bolup qalmas üçün yav qestige,
 92 Çıkıptu qiya taşlıq tağ üstige.
 93 Urğutup nepritini qoşaq toğup,

- 94 Yañritip gezipini gezel okup,
 95 Zamanniñ kaclıkıǵa, neslikige,
 96 Zalimniñ şumluǵıǵa, peslikige
 97 Sanciptu her sözini neşter kılip,
 98 Hocamniñ çavisini çitqa yéyip.
 99 Elemdin hocam aççık zerdap yutup,
 100 Tipirlap tolǵiniptu sancık tutup.
 101 U kızni alalmıǵaç tiz püktürüp,
 102 Kól şiltip çeriklerge ok üzdürüp,
 103 Dehşetlik yürüş kıptu taǵqa qarap,
 104 Ahiri Lyu Sencyéni aptu orap.
 105 Yékinlap kelgenséri düşmen kançe,
 106 Lyu Sencyé naşsisini yañratkançe,
 107 Képenlep begniñ yavuz tamasini,
 108 Tapşurup el-yurtıǵa kısasini,
 109 Özini asman-pelek tik égizdin
 110 Deryaǵa éytip, ğayib boptu közdin.
- 111 Düşmenler öldi deptu Lyu Sencyéni,
 112 Ve lékin aman kıptu uniñ ceni.
 113 Özini deryaǵa u taşlıǵanda,
 114 Can ber dep ecel uni kıstıǵanda,
 115 Bu halni bir belikçi bovay sézip,
 116 Şuñǵıǵan péti kızni aptu süzüp.
 117 Bovaymu tonuydiken Lyu Sencyéni,
 118 Köp ötmey sakaytıptu emlep uni.
 119 Lyu Sencyé şipa tépip tilekdaştın,
 120 Başlaptu gezilini yéñibaştın.
 121 U bolsun ya bolmasun nede payda,
 122 Ğezili taraydiken hemme cayda.
 123 Bu gezel elge rohiy ğiza boptu,
 124 Zalimler ceniǵa çoñ caza boptu.

125 Bu ğezel hazırğıçe yañraydiken,

126 El bille éyitdiken, añlaydiken.

1987 yıl Aprél, Guylin-Béyciñ.

(325) Şa'ir Yurtida Şa'irni Eslep

1

1 Bir çağlarda

2 Muşu koçida

3 Callatlar top-top bolup ıutrığan,

4 Éğilmigenlerge ecel uçrığan.

5 Şuña meşede

6 Abduĥalıķniñ béşı késilip,

7 Kıeni çağrığan.

8 Abduĥalıķ ezimet yigit,

9 Çolpan bolup çıķķan parkırap,

10 U “Açıl” bilen açtı tosmını,

11 İsyān éķini aķtı şarkırap.

12 Uniñ şidditidin tolgınip ketti

13 “Yañ” atlıķ şum kıavan çırķırap.

14 Kıan kékirip ucuķtı “cin”mu,

15 Goya kıuyundek ténep-pırķırap.

16 “Şéñ” uzattı kıılıçığa kıol,

17 Céni sirķırap...

18 Yüriki pok-pok oĝrılar haman

19 Kıildi özlirini şermende-ĥarab.

20 Abduĥalıķķa kıörünĝen idi

21 Hökıümran cahalet ĥuddi çivindek;

22 Selle orıĝan riyakar işān

23 Perıştını dorıĝan cindek.

24 Kıolliridiki tesvi danisi

25 Nadanlık uşıa ecellik indek.
 26 “Eide”si dozanın yoli,
 27 ndeydu cennetke bu yol ykindek.
 28 Abdualknın aı klkisi
 29 Bu ttekni yrip tti kindek.

30 Abdualk ormidi zadi
 31 Callat ehridin.
 32 Mute’essipke boyun egmidi,
 33 Eymenmidi ıle derridin.
 34 Azadlıa atidi canni,
 35 Secde ildi meripetke u,
 36 ımidi hergiz vicdan emridin.
 37 uzunlarnın arıi bilen
 38 Kemdu adem bulbul mhridin!?
 39 Dostlar,
 40 Uni ebridin emes,
 41 zdelar elnin yrek-baridin!

2

42 Aldimizda
 43 Bir yksek munarnın besti turidu.
 44 Basa eger eil kzide,
 45 Uli unin elnin elbide,
 46 Bi unin erte turidu.
 47 stidin arisa,
 48 Sulayman munari unilik kiik
 49 Ve unilik peste turidu.
 50 –Bu munar trelgen zadi nmidin?
 51 –Abdualknın yrek enidin!

1987 yil 17-May, Turpan.

(326) Serveñge Karap

Zorkiniň başıga çıksam,

Köründi kumul bagliri.

Olturup kan yiglisam,

Siyrildi serveň tagliri.

-Kumul helk hoşuķi

- 1 Serveň tégi,
- 2 Sen Zorkiniň kéréndişimu?
- 3 Daziguniň⁷⁴ émildişimu?
- 4 Bağrıñdiki kızıl çéçekler
- 5 Merdler kéniniň tepçirişimu?
- 6 Şebnemliriň
- 7 Şéhitlerniň bağrini kuçup,
- 8 Anılarniň tökken yéşimu?
- 9 Kekriliriň
- 10 Saddiliğtin aldangınlarniň
- 11 Aççık-aççık hesret yéşimu?
- 12 Serveň,
- 13 Men saňa salam kılimen,
- 14 Yürikimdın çuқан salimen,
- 15 Merdlik kisseñni yadımğa élip.
- 16 Kan, yaşlarni esliginimde,
- 17 Kétidu méniñmu içim siyrilip...
- 18 Emma şu tapta siyaķiň başķa,
- 19 Bağrıñğa kömülgen ézgü armanlar
- 20 Çıkıptu goya gül bop tizilip.
- 21 Kekriler ünse néme yamini,
- 22 Yulmay asrap ķalguluķ uni,

⁷⁴ Serveň, Zorki, Dazigu – Kumuldiki bir-birige yandaş taglarniň isimliri. Tarihtiki kumul déhkanlar kozgılıñiniň pa'aliyet merkezleri.

23 Aççık savaķniñ nişani kılip.

1987 yıl İyul, Kıumul.

(327) Vay Ésit!...

- 1 Kıayrilip, sinçilap sepsélip,
- 2 Tekşürüp şa'irlik izimni,
- 3 Uçrattım miñligan misrada
- 4 Natonuş, gelite sézimni.
- 5 Néme gep?
- 6 Ya ģata kördümme,
- 7 Eyibleş kérekme közümni?
- 8 Yaķ, ģata kılganmen şu yerde
- 9 Kıelbimdin izdimey özümni.
- 10 Vay ésit, vay ésit!...
- 11 Bes emdi,
- 12 Dessimey désem öz yüzümni,
- 13 Öz bolup el bilen hemişe,
- 14 Açay öz kıelbimdin sözümni.

1987 yıl May.

(328) Bezi Derdler...

- 1 Derd éytsam maņa oruķluķumdin,
- 2 U kaçşap berdi sémezlikidin.
- 3 Men hesret çeksem pakarlıķimdin,
- 4 U nale kıldı évizlikidin.
- 5 Umu teselli bermidi maņa,
- 6 Menmu yetmidim uniñ derdige.
- 7 Baęlařmidi héç yürek muñimiz,
- 8 Tovliğaç bölek-bölek pedige.
- 9 Bezi derdmenler kıalsa uçrişip,
- 10 Yiğlişidiken tetür kıarişip.

1987 yıl.

(329) Ezra'il Aldida

- 1 Kelgen idi önderigendek,
- 2 Ezra'il maña sorup qolini.
- 3 Şu haman pes maña bolışip,
- 4 Tosup qoydi uniñ yolini.

- 5 Şunda hañ-tañ bolup solaşqan
- 6 Ezra'ilniñ turqığa qarap,
- 7 İkki éğiz yürek sözümni
- 8 Qilivaldim çaqmaqqa orap.

- 9 Ezra'il,
- 10 Quruq qaytımennı dep
- 11 Kétişke ançe rayiñ barmidi.
- 12 Ép ketme désem,
- 13 Qorqti démiğın,
- 14 Méniñ bir'az işim bar idi.

- 15 Ezra'il,
- 16 Quruq qaytımennı dep
- 17 Köñlüñni geş qılma ançilik.
- 18 Ép kėtisen beribir méni,
- 19 Kelmey tur men alciğıçilik.

- 20 Kelmey tur men alciğıçilik
- 21 Désem, külüp qaraysen maña.
- 22 Alciğanlar vedige emel
- 23 Qilmaydığını éniqqu saña.

- 24 Ensireymen,
- 25 Menmu alcisam,

26 Nuh ömrini tilermenmikin.
 27 Özümnimu külkige koyup,
 28 Özgini bizar kılarmenmikin.

29 Hoşum barida,
 30 Yurtniñ aldida,
 31 Sendin ötünüp cakarlay şuni:
 32 Kaçan alciş alametliri
 33 Körülgen hamam élip ket meni.
 1988 yıl Yanvar-Févril, Ürümçi.

(330) Hasa Hem Kelem

(Bacın aqsaqalını yoqlap barginimda)

1 Kalsimu hasığa çüşüp,
 2 Ve lékin
 3 Çüşmeptu qolidin qelimi téhi.
 4 Bu qelem hasidin qısqa bolsimu,
 5 Uzunur hasidin qedinaslıqı.
 6 Hasa iziniñ öqmiki asan,
 7 Öçmes qeliminiñ izi héçqaçan.
 1988 yıl 6-Aprél, Şañhey.

(331) Luşünniñ Heykili

1 Dédiki birisi:
 2 “Luşün yandurganğı
 3 Yéñice medeniyet meş’ilini.
 4 Nemişka her şeerde tiklimidux
 5 Şundaq bir ulug edib heykilini?”
 6 Biravga heykel tikle her qedemde,
 7 Ya turğuz yüksek munar asman-pelek.
 8 Töridin cay almisa el qelbiniñ,

9 Zéminni bulğaşku u,

10 Nème kérek?

11 Luşün-u milliy rohiy mémarimiz,

12 Yasiğan her ditalni tucüpilep.

13 Béğişlap helk üçün bar-yoqini,

14 Kılmığan kılçilikmu bedel telep.

15 Luşünge kaççe heykel tiklisekmu

16 Ve tizsağ kaççilik gül çembirekmu,

17 Ölçenmes bu nerside kedri uniñ,

18 Kémeymes bu nersisiz kılçilikmu.

19 Öziniñ ölmes rohiy heykilini

20 Tikligen kelem bilen tirikide.

21 Muzéyda u heriketsiz turğan bilen,

22 Yaşaydu insaniyet yürükide.

1988 yıl Aprél, Şañhey.

(332) Huñ Şyuçüen Süriti Aldida

1 Huñ Şyuçüen süriti aldiğa kélip,

2 İhtiyarsız turup kaldım tikilip.

3 Muñdaştım isyankar ecdadlar bilen,

4 Teypinem devrini ésimge élip.

5 Kaççilik tikilip kaçığanséri

6 Söyünimen şunçe uluğ baturğa.

7 Söyünimen şunçe,

8 Nème üçündü,

9 Oğşitip közini bovam sadırğa.

10 Körgendek boldum men uniñ közidin

11 Yoqsulğa kelbidiki çeksiz méhrini.
 12 Kördüm atqinini mudhiş ordığa
 13 Cemlep milyonlığan derdmen qehrini.

14 Kirgendek boldi qulıqımğimu
 15 Şu çağdiki ezim Çañcyañ şavquni.
 16 Şavuldidi aña ahañdaş bolup
 17 Çoñ küreni soqqan İli dolquni⁷⁵.

18 Şonda tiğ kötürgen İli boyida
 19 “Ketmenge yarilip qalğan” cimi can.
 20 Çünki “ottuz ikki hosul” destidin⁷⁶
 21 Bir melide aran qalğan bir qazan⁷⁷.

22 Huñ Şyuçüen Nenciñge qılğanda yürüş,
 23 Sadir sépil tépiş tağqa yol aldi.
 24 Cañcün yamuliğa ot qoyğanda u,
 25 Huñ Şyuçüenniñ rohi çoqum quvandi.

İzahlar:

⁷⁵ “Çoñ küreni soqqan ili dolquni” – bu yerde ili déhqanliriniñ ötken esirniñ başliriğa mensup bolğan:

Deryaniñ süyi taşsa,
 Çoñ küreni basmaqçı.
 Ekilsiz, nadan begler
 Haşar bilen tosmaqçı.

Dégen qoşıqı közde tutulidu.

⁷⁶ “Ottuz ikki hosul” – Ötken esirniñ otturilirida ilida yürgüzülgen eñ yuqiri alvan-hosul (paraq) miqdari. Bu paraq tüzümi boyıçe herbir tütün (yeni herbir déhqan a’ilisi) her yili alvan hosul üçün 32 ho (tehqinen üç yérım miñ ciñ) aşlıq tapşuruşqa mecbur qilinığan. Bu hekte mundaq qoşaqmu çıqqan:

Alvan hosulum tola,
 Quyay désem eşim yoq.
 Bu hosulni quymisam,
 Tiriklikte béşim yoq.

⁷⁷ “Bir melide aran qalğan bir qazan” – bu misrada şu devrge mensup bolğan:

Atalirimiz ne hali
 Teypinem zamanida.
 Bir melide bir qazan
 Zalimler zamanida.

Dégen qoşaq közde tutulidu.

26 Huñ Şyuçüenge oħşaş sadir bovammu
 27 “Asiy” dep nam alğan yüz örüp ħandin.
 28 Çünki ħan bermigen azadlıķ üçün
 29 Razi idi ular kéçişke candin.

30 Huñ Şyuçüenge ortak sadirniñ muñi,
 31 Sadirġimu veten uniñ vetini.
 32 “Ķalpaķ-cuñza kiygen”⁷⁸ ġalcirlar bilen
 33 Ķoşulmaydu herġiz ularniñ ħeni.

34 Huñ Şyuçüen süriti aldıġa kélip,
 35 Sadirni eslisem,
 36 Doķ ħılmañ maña.
 37 Her ikkisige ortak şerep özġiçe,
 38 Şirik bolalmaydu Zozuñtañ aña.

1988 yıl Aprél-May, Nenciñ-Béyciñ.

(333) Keştiçi Ķızlarniñ Ķoliġa Ķarap

1 Bir öyge kirividuķ harduķ yétip,
 2 İkki ħız olturuptu keşte tikip.
 3 Bézeytti meşut yıpta aķ şayini,
 4 Gül çekip-çéçek çekip, yapraķ çekip.

5 Barġançe aşu sidam aķ şayisi.
 6 Turdi-de gül, yapraķķa ħaplangili.
 7 Çıħardi harduķumni huzur bérıp,
 8 Eslitip gülzarni şu yapraķ, güli.

⁷⁸ “Ķalpaķ-cuñza kiygenler” – bu söz şu çağdiki emeldar, beglerniñ tesviri. Bir şe’irda mundaķ déyligen:

Ķalpaķ-cuñza kiygenler
 Bu alem begliri derler.
 Kitab hökmige men baķsam,
 Ķiyamet segliri derler.

- 9 Tamaşa kılip heyret-te'eccüpte
 10 Keştiçi kızlarınñ kol sen'itini,
 11 "Kolidin gül ünidu" dégen gepniñ
 12 Körgendek bolup qaldim süritini.

1988 yıl 11-Aprél, Sucu-Teyhu Boyı.

(334) "Uygurlarnıñ Koli Temlik İken"

- 1 Paytehitte ta'amlar bes-beske çüşüp,
 2 Aldınkı qatarğa ötti kavapcan.
 3 Poluğan töremmu munberge çıktı,
 4 Alğandek goyaki saylamda köp san.
 5 Hêlisini bêsip çüşti şu hêsip,
 6 Gal atlık ötkeldin ötüp téz-çapsan.
 7 "Uygurlarnıñ koli temlik iken" dep,
 8 Ağzını tamşidi cimi telepçan.
 9 Çaķnap mukapatniñ қоş midalliri,
 10 Yağdurdy Şıncañlıқ üçün şerep-şan.
 11 Şuña ustamlarğa apirin oқup,
 12 Nezmidin güldeste tutti Téyipcan.

1988 yıl 20-May, Béyciñ.

(335) Vesiyetnamini Yirtivétimen

- 1 Estah,
 2 Atam qeriğanséri
 3 Bolup kêtiklik tolimu ensiz.
 4 Nezeride:
 5 Bügünki yaşlar
 6 Bir-biridin yolsiz, yügensiz.
 7 Deydu haman:
 8 "Ata balisi

9 Atisiğa oğşisa hésab.”

10 (Bala dégen qorçaqmikina

11 Haligançe koygılı yasa?)

12 Nesihiti ketti köpiyip,

13 Héc işi yok çéçilmaydıgan.

14 Pütıkidekmiş vesiyetname,

15 Ret kilişka kılçe yerini

16 Evliyamu pétinmaydıgan.

17 Zamanniñ özige layıq çéki bar,

18 Herbir evladniñmu ömri sanaqlıq.

19 Adem vesiyetni uluğ bilsimu,

20 Hemmisige emel kilişi çağlıq.

21 Yıllarniñ yıllarğa oğşimaslıkı

22 Ezeldin ebediy qanuniyetku.

23 Ölçimi bir bolsa ata-baliniñ,

24 Bolsamti bugünki insaniyetmu.

25 Men ötmekçi bolsam cahandin şundaq

26 “Ölçemlik ata balisi” bolup,

27 Özümge oğşımay yaşışım kérek,

28 Goyaki biravniñ sayisi bolup.

29 “Bala atisiğa kuyup koygandek

30 Oğşısun” dese kim,

31 Külüp kétimen.

32 Eger atam şundaq vesiyet pütse,

33 Dep koyay,

34 Men uni yirtivétimen.

1988 yıl May, Béyciñ.

(336) Kördüm Ŗundađ Hazidarni

- 1 Kördüm musibette bir hazidarni
- 2 Közliri kızarđan,
- 3 Ağzi meygen.
- 4 Ah ekişliridin sziler goya
- 5 Yüriki hemmidin uniń bek köygen.

- 6 Birađ ykindila krgenmen uniń
- 7 Biravni qarilap yazđan htini.
- 8 Ouğını ytsam,
- 9 Ařu merhumniń
- 10 Kurařturulđan "cinayiti"ni.

- 11 Het elpazi bilen bgnki gpi
- 12 Bir-birige kıle oğşımas zadi.
- 13 Alahide tesir kıozđidi thi
- 14 Uniń hńrep kılđan ahu peryadi.

- 15 řuńa petiiler berdi teselli
- 16 Bilmey uniń hńrep huvliđinini.
- 17 Tirik kmermikin
- 18 Bilgende eger
- 19 Tiriklerge ora koliğinini.

1988 yıl 12-İyun, rmi.

İşKI ĖEZELLER

(337) Kdirleymen Sni, Canan

- 1 Hemişe kyligende men muhebbetni,
- 2 Bđiřlaymen sańa, canan, talay betni.
- 3 Zoravanlar mańa muřt teńligen ađda,
- 4 Mni sydń, kılip ret qarıđu thmetni.

- 5 Muhebbetni çüşendim men şu cür'ettin,
 6 Béríp zer, algili bolmas bu hisletni.
 7 Şuňa deymen: séni söymeklikim, canan,
 8 Emesmu huddi söygendek hekiqetni.

1979 yil Yanvar, Béyciň.

(338) Yiğlima

- 1 İç-içiňdin örlitip ah, ey kelemkaş, yiğlima,
 2 Közliriňdin munçilik köp aqkuzup yaş yiğlima.
 3 Yiğidin adem tesella tapsa, meyli yiğlisaň,
 4 Emma hergiz köz yéşi bolmas yölekdaş, yiğlima.
 5 Şu yigit gül berdi dep sen aldirap külgen idiň,
 6 Külmisun hek, emdi namerd atti dep taş, yiğlima.
 7 Til bilen dilni hemişe bir tutaş dep oylidiň,
 8 Hemminiňla til-dili bolmaydu oňşaş yiğlima.
 9 Yarişimlik huy dédiň yigitke beňbaşliqni sen,
 10 Séni yiğlatkanga huş u kespi beňbaş, yiğlima.
 11 Pes heves-aliycanabliq ot bilen goyaki su,
 12 Bolmidi dep bu ikkeylenni nişandaş, yiğlima.
 13 kök çimen dep yügürdüň yalaň ayağ, saydi tiken,
 14 Yiňne sancip alguçi ber emdi berdaş, yiğlima.
 15 Baykıgın, köptur muhebbet koçisiniň oy-döňi,
 16 Emdı bolgay ibritiň başlamçi yoldaş, yiğlima.

(339) Oğridin Mekkar Yaman

- 1 Bir güzel baqti maňa méhri bilen,
 2 Kuçti bağrimni kélip bağri bilen.
 3 Vede bergeç söyimen bir séni dep,
 4 Kildi testik léviniň möhri bilen.
 5 Bir mehel zepmu söyündürdi méni
 6 Vesliniň hoymu şérin behri bilen.
 7 Bir küni seylige ketti öziçe,

- 8 Örtidi birneççe ay hicri bilen.
- 9 Seylidin kaytti, biraq yoqlimidi,
- 10 Méni untuptu bolup ğeyriy bilen.
- 11 Yittürüptu maña bergen vedini,
- 12 Seylide bolğan çéği oğri bilen.
- 13 Oğrimu çaqqan emesken u keder,
- 14 Aptu yittürgüçiniñ emri bilen.
- 15 Menmu bildim, oğridin mekkar yaman,
- 16 Oğrini baplaydu hem mikri bilen.

(340) Şundin Béri

- 1 Men özüm özüm emes şu bağka kirgendin béri,
- 2 Oğşidim pervanige sen yarni körgendin béri.
- 3 Egdi şahni mévisi, tillarni yardi şérnisi,
- 4 Pervişiñdin bağ kénip, lezzet sümergendin béri.
- 5 Bağ kızi, bağ meptuni, bağ aşığı kıldıñ méni,
- 6 Bağka bağlandim saña işkimni bergendin béri.
- 7 Menmu sen tikken cirimdek bağka tarttı yiltizim,
- 8 Meptunuñ men sen'itiñ peyzini sürgendin béri.
- 9 Şerbet izdep, heyriyet, taptim léviñdin aqivet,
- 10 Men séni ülge kılip yéñimni türgendin béri.

(341) Meylimu

- 1 Kelmek bolup sen kelmidiñ, söz bolsa yalğan meylimu?
- 2 Vesliñge imkan bermidiñ, köydürse hicran meylimu?
- 3 Körmey séni biğem idim, azade, hatircem idim,
- 4 Bağlap ekide men saña, bolsam perişan meylimu?
- 5 İşkiñ uruq, köñlüm zémin, ahim şamal, yaşıım yéğin,
- 6 Eylep ékinni perveriş, aç qalsa déhkan meylimu?
- 7 Men eyminip gep açmıgan, bu kıssini sen başlıgan,
- 8 Epsus, téhi pütmey turup, yırtılsa dastan meylimu?
- 9 Külgen idiñ sen gül bolup, men sayrıgan bulbul bolup,

- 10 Bulbul k tip,  uz n a cay bolsa g listan meylimu?
- 11 M hrin ge men layik idim, levzimge  in sadik idim,
- 12 Sadiklikimidin  arlinip,  rtense vicdan meylimu?
- 13 Aldan n ndin t lkige,  oydu  m ni hem k lkige,
- 14 Aldam i yirt u  aldida  arlansa insan meylimu?
- 15 T hmette tesvirlep m ni, aldam i azdurdy s ni,
- 16 M ni heseth r dermu dep, y rsem  iraman meylimu?
- 17 Kim bar nadanli tin hayan tap an,  ok m tartar ziyan,
- 18 Sen ayrilip sermayidin,  ilsa  pu ayman meylimu?

(342) Aldida

- 1 Ey g zel,  edri ni bil, ba  egme altun aldida,
- 2  arlima altun boyu ni sa ta durdun aldida.
- 3 Sen idi  goya  izil  l, esli bulbul a iki,
- 4 Kim   inmaydu  u g  l  ar bolsa  uz n aldida.
- 5 Kim muhebbetni oyun  a lap k   ni izdise,
- 6 K lkige  al ay  zi hettaki maymun aldida.
- 7 Leylini set dep maza   il u ini  k zi b lek,
- 8 L kin undin  zge uz bol anmu mecnun aldida.
- 9 Bolmisa ger e m  iz, posti uni  e let- akal,
- 10  uddi  u her nersini   eklimu mezmun aldida.
- 11 Aylinarm  divimu ziba senemler cinsige,
- 12 L kin insaniy muhebbet  es u mel'un aldida.
- 13   in muhebbet  udriti aldida me lup sa tilik,
- 14 T lkini  sa   almi i mumkinmu k k n aldida.

(343) Emdi   iz A ma

- 1 Pedez bile ma tanma  imenni  g  li men dep,
- 2  u an bile lap urma seher bulbuli men dep.
- 3  ilma  i idi  esli vapa ba ini pervi ,
- 4 Turdu , eceba, emdi bira la yulimen dep.
- 5 Illik d vidim men s ni levzi n e  arap, vay,

- 6 Könlüñ muz iken, yürme bahar mehsuli men dep.
 7 Kılmağçı ikensen hevisiñge méni bende,
 8 Bes, açma égiz emdi maña cor bolimen dep.
 9 Depsende kılıp özgini, külmekçi ikensen,
 10 Yıgılap qalisen bu kebi oynap külimen dep.

(344) Özümdin Ötti

- 1 Bir léven işkini izhar kıldı eylep naz maña,
 2 Unidin keldi perizatlarğa has avaz maña.
 3 Titrigen ten terlidi çoğdek léviniñ teptidin,
 4 Kehritan kış şu haman boldı goyaki yaz maña.
 5 Huşlukumdin tenge sigmay, yette asmanğa beşim,
 6 Deptimen goya nésip boldi belen pervaz maña.
 7 Men nadamet sazini çalmaymen hergiz deptimen,
 8 Çünkü bu başta sézilgeçke huşallıq saz maña.
 9 Men çöçüp kettim sahta kararini körüp,
 10 Cin niğavidek körüñdi yüzdiki perdaz maña.
 11 Men savağ alğan vapadin bu muhebbet babida,
 12 Bivapalıq resmini ukturmiğan ustaz maña.
 13 Ah, nadanlıq ilkide qaldım eceb hesret yutup,
 14 Ne kılay, ötti özümdin, miñ malamet az maña.

(345) Ana, Méniñ Öz Hilim Bar

- 1 Ana, u “yigit”ke dalalet kılip,
 2 Çéçilmañ, dilimni carahet kılip.
 3 Tonuymen u yüzsiz hayankeşni men,
 4 Bolup qaptu “yüzlük” tapavet kılip.
 5 Hemişemla pinhan uniñ sodisi,
 6 Sézelmeydikensiz nazaret kılip.
 7 Gérip anisini koyup aç-yéliñ,
 8 Seteñlerge tünde ziyapet kılip;
 9 Bérip sovğa açköz emeldargımu,

- 10 Palaqlaydiken bek huşamet kılip.
- 11 Eger men élınsam uniñ ilkige,
- 12 Méni harlimasmu hamaket kılip.
- 13 Yéter, emdi tosmañ yolumni méniñ,
- 14 Çüşenmey maña doq-ahanet kılip.
- 15 Méniñ öz hilim bar özüm tallıgan,
- 16 U yürmes gelite ticaret kılip.
- 17 Uniñ menivi baylıkı şunçe köp,
- 18 Sadaqetke koyğan amanet kılip.
- 19 Yaşaydu huşamet, temdin yıraq,
- 20 Halal mévisige kanaet kılip.
- 21 Muhebbette zadi emes sodiger,
- 22 Méni koymas hergiz hicalet kılip.
- 23 Kéçelmeymen esla uniñ méhridin,
- 24 Vapa ehdisige hiyanet kılip.

(346) Eceb Gepku

- 1 Méni sen bivapa deysen, özün kaçne vapa kıldıñ?
- 2 Ecep gepku, némişka bu ahanetni maña kıldıñ?
- 3 Lévimde mey bérıp, güldek éçilgin dep méni gollap,
- 4 Sélip cisimimğa teşnalık, yüzümni kehriva kıldıñ.
- 5 Maña sen gül taqaymen dep ve lékin attıñ azğanni,
- 6 Bu kandaq gül taqas boldiki, bağrimni yara kıldıñ.
- 7 Kötürgeymen béşimdadep lap urğantiñ, (kötürmey koy),
- 8 Minip gecgemge eksinçe “élip” keddımni “ya” kıldıñ.
- 9 Muhebbetniñ muhim şerti emesmu teñ-baraverlik,
- 10 Méni néçün sanap dañgal, özünni bibaha kıldıñ.
- 11 Vapanıñ menisi tetür iken sen oquğan babta,
- 12 Emes bolsa, némişka men vapa kılsam, capa kıldıñ.
- 13 Cahanda tutiyani héç kişi körmeptiken zadi,
- 14 Goya senmu vücuduñda vapani tutiya kıldıñ.
- 15 Saña yağdursa el nepret téşini, maña döñgemsen?

- 16 Muhebbet resmi aldida özüñ sansiz guna kıldıñ.
 17 Səniñdin şunçe bizar bolğınimni körmigen mendin,
 18 Amalim yok, bu ehvalğa méni sen muptıla kıldıñ.

(347) Canan Kélidu

- 1 Yaz keldi, tolup qeddi suvadan kélidu,
 2 Yelpünginiçe şu çéçi bostan kélidu.
 3 Tarqattimu dep yürme şamal şunda ipar,
 4 Pürküp yene huş buyini reyhan kélidu.
 5 Héyt keldiğü dep egme qéşi cilve kılip,
 6 Tañ atti mana dep közi Çolpan kélidu.
 7 Kakkukni hicil eyligüdek külkisi bar,
 8 Gül gūnçisidin uz lévi hendan kélidu.
 9 Boğcumisiniñ beride her yañza kitab,
 10 Köñlüm öyige özgiçe méhman kélidu.
 11 Destur élip astane Erestuliridin,
 12 El rencige melhem yéñi Loqman kélidu.
 13 Bille uçimiz dévidi pen asminida,
 14 Şu levzige has kılgili cevlan kélidu.
 15 Köñlüm söyünüp telpünidu, intilidu,
 16 Çünki yürükim parisi canan kélidu.
 17 Çıkmay ne üçün kuçkıli bağrimni écip,
 18 Ömrümge méniñ ezgü şerep-şan kélidu.

(348) Melhem Oq

- 1 Ya kılip közüñ qéşiñni atti bir peykan maña,
 2 Sancilip qaldi yürekke del tégip şu an maña.
 3 Bu oquñdin zehmi yep qıynalğınimni bilmidim,
 4 Ya hoşum ketti méniñ, ya boldi u derman maña.
 5 Hemme deydu: oq heterlik, kılguluq undin hezer,
 6 Bunçe hop oq aldida lazim emes qalkān maña.
 7 Emdi bilsem emesken, atqiniñ melhem iken,

- 8 Sen ikensen derdke derman bolğudek Loğman maña.
 9 Sezdi kelbim aşu melhemdin vapadar méhrini,
 10 Yok bu işkim babida bundin bölek arman maña.
 11 Pak niyetler eyligez zoğ pak muhebbet ehligi,
 12 Behtiyarman ger munasip bolsa bu unvan maña.
 13 Can pida kılsam séniñ méhriñ üçün yoğdur gémim,
 14 Sen maña canan ikensen, şu emesmu can maña.

(349) Örgiley

- 1 Gülbahar, gül meşukum, yazğan hétéñdin örgiley,
 2 Canğa aram, dilğa şadlıq riğbitiñdin örgiley.
 3 Men pirakiñda goya çöl deştiki teşna idim,
 4 Het bilen köñlümni sunğan şerbitiñdin örgiley.
 5 Pak muhebbet düşmini kıynaptu, yarım, bek séni,
 6 Aşu külpetlerni yeñgen geyritiñdin örgiley.
 7 Bimukamğa: men emesmu dep muhebbet satkuçı,
 8 Teñligen reñdar bosutka nepritiñdin örgiley.
 9 Ter bahasi zerdin artuğ déğiniñ çoñ baylıkıñ,
 10 Keder-kimmet ölçimi göher ditiñdin örgiley.
 11 “Men yosundin kéçimen satmağçı bolsa méni” dep,
 12 İlmigan qarğışni közge cür’itiñdin örgiley.
 13 Men körüp hetni, işençim téhimu aştı saña,
 14 Can tikip kılgan kesemdek höccitiñdin örgiley.

(350) İçimde Hesritim Köp

- 1 Oquñlar hesritimni şu varağtin,
 2 Hétimge aldim ilhamni savağtin.
 3 Burun zoğlangudek bir gül idim men,
 4 Solaştım pes heveske iştiyağtin.
 5 Sézettim huddi mektepni asaret,
 6 Çıkip ketsem kutulğandek solağtin.
 7 Özümge bekmu köp koydum temenna,

- 8 Ümidim çoñ idi aliy ravağtin.
- 9 Eceb şeyda idim zinnet-boyakça,
- 10 Haman meğrur idim bundak siyağtin.
- 11 Konup hepte içide neççe şahka,
- 12 Purayttim u purağtin, bu purağtin.
- 13 Bolup pervane bezme-olturuşka,
- 14 Huzurlandim yeşil reñdar çirağtin.
- 15 Népiz köñlek bilen çüşsem ussulğa,
- 16 Kélinlar sürkiletti her kayağtin.
- 17 Anam yığlap nesihet kılsimu, yak,
- 18 Heves gevğasida kettim kulağtin.
- 19 Hunukleştı çirayım bara-bara,
- 20 Çıkıp ketken üçün yoldin-sicağtin.
- 21 Maña el koydı “ağ kuşkaç” dégen at,
- 22 Dilim horlandı emdi bu atağtin.
- 23 Béşimni kötürelmes boldum ahır,
- 24 Yürelmey koçıda şaňho-mazağtin.
- 25 Özümni bulğidim patmay kınimğa,
- 26 Ötelmey yaşlık atlık çoñ sinağtin.
- 27 İçimde hesritim köp, kimge yığlay,
- 28 Maña yardım kıliñlar hemme yağtin.

(351) Deptimen

- 1 Sözinı aňlaptu insan deptimen,
- 2 Méni obdan dése, obdan deptimen.
- 3 Levleri goya heseldek sézilip,
- 4 Lezziti derdimge derman deptimen.
- 5 Nazlinip, cénim pida dése maña,
- 6 İşkıñızğa menmu kıurban deptimen.
- 7 Dostlirim bek aldirap ketme dése,
- 8 Bolsidi toy şunçe çapsan deptimen.
- 9 Nazlinip saldı sélik, aldim oşuq,

- 10 Bar-yoqum sizge atalğan deptimen.
- 11 Toy bolup ötti köñüllük neççe kün,
- 12 Qaldi emdi néme arman deptimen.
- 13 Bille bolğandek yañaq çaqqandimu,
- 14 Bolidu teñ çölde çopan deptimen.
- 15 Emma toy qoydi méni qerzdar qilip,
- 16 Tölimekni bekmu asan deptimen...
- 17 Kelsem iştin bir küni, yar öyde yoq,
- 18 Bolgili ketkendu méhman deptimen.
- 19 Bayqisam qaptu yalañgaç öy içi,
- 20 Her qaçan bir oğri alğan deptimen.
- 21 Boldi melum yar yamanlap ketkini,
- 22 Ötküzüp qoydummu nuqsan deptimen.
- 23 Bir uquşmasliq ötüptu, aqiri
- 24 Kélidu eylep puşayman deptimen.
- 25 Eksice, qilsa telep acraşqili,
- 26 Nérvisi boptu perişan deptimen.
- 27 Ésilip çağan kötürse koçida,
- 28 Belki kündeşlikke qalğan deptimen.
- 29 Bar iken yotqan yiğiş kespi uniñ,
- 30 Añligantim, emma yalğan deptimen.
- 31 Aldi qetni bar bisatimni qoşup,
- 32 Méni qilmas munçe veyran deptimen.
- 33 Köyginimni qildi burnumdin bulaq,
- 34 Vay ésit, deccalni canan deptimen.
- 35 Héli-héli derdke vaycan démigen,
- 36 Paylimay bu derdke vaycan deptimen.

(352) Emdi...

- 1 Sirdişim dep séni men, éytividim hemme sirimni,
- 2 Şunda göher dévidiñ sen yürikimni, cigirimni.
- 3 Vedileşken bu ömür lezzitini teñ körimiz dep,

- 4 Hemde yükni kötürüşke men yérimni, sen yérimni.
- 5 Pitne-igva kıyuni çıkķınida ućti ķararıñ,
- 6 Kórmidi ikki kózüñ ķılķımu bir toĝra yérimni.
- 7 Bir zamanda méni siypap erkiletken şu ķoluñda
- 8 Saķ ténimni zédilep açķili turduñ “yéĝrim”ni.
- 9 Baĝlıĝantımgıu béliimni saña sadıķ bolimen dep,
- 10 Emdilikte “maña sirtmaķ” dédiña bu kemirimni.
- 11 Sen méni saķ yéri yok nerse dédiñ, meyli buniñĝa,
- 12 Kařki tapsañću ařu kibrige layıķ bicirimni.
- 13 Emdi básildi kıyun, aşkare boldi ķara hem aķ,
- 14 Añlıĝaysen emdi ķaysi ķulıķıñda ħevirimni?!

(353) Hoy Bala

- 1 Hoy bala, éytķin, kim bolisen?
- 2 Her kúni baĝķa bir kélisen.
- 3 Bille kitabmu ép kélisen,
- 4 Ya oķumaysen, néme ķilisen?
- 5 “Örgilimen” dep naķřa éytisen,
- 6 Éytķina, kimdin örgilisen?
- 7 Aylinisengıu sen ménila,
- 8 Zadi nimandaķ řoķ bala sen?
- 9 Açķan emestim saña ķiray,
- 10 Sen néme meķsettın kúlısen?
- 11 Pemligüdek bolsam séni men,
- 12 Söyĝüĝe meptun bayķilisen.
- 13 Men bu ķimenniñ bulbuli dep,
- 14 Méhri ĝülümĝe intilisen.
- 15 Oylıĝınım yok söyĝüni men,
- 16 Aldırıma söz açķili sen.
- 17 Men méve ilmiy meptuni men,
- 18 Corisañ eķliñni, bilisen.
- 19 Senmu kitabni rast oķuĝın,

- 20 Bolma hevesniñ zañ qoli sen.
- 21 Ayliniverme sen méni köp,
- 22 Bolmisa deşnem yep qalisen.
- 23 Pesli kélip gül qarşı alar,
- 24 Bolsañ ilimniñ bulbuli sen.

(354) Köñülni Köñül Alidu

- 1 Héli köptin saña köñlümde tuğulğan éhtiyac,
- 2 Maña baqsañ, baru yoqumni qılay deyttim ħırac.
- 3 Şu temede iltica qılğan idim, maqul dédiñ,
- 4 Aşu altundek sözün bolğan bəşimğa ħuddi tac.
- 5 Söz bérıp, lékin maña köñlüñni zadi bermidiñ,
- 6 Eylidiñ veyran méni tinmay qılıp talan-tarac.
- 7 Ne üçün qoyduñ quruq gepke méni qerzdar qılıp,
- 8 İşki bazariñda tölemdu ziyan çekküçi bac?
- 9 Beziler deydu méni “mekkargı bopsen meshire”,
- 10 Yoluqar mundaq bazargı bolsa kimniñ behti kac.
- 11 Gerçe şundaq bolsa işq, kirmey dédim bu koçığa,
- 12 Kimki yüzlense aña, tapmaydiken ronaq-ravac.
- 13 Pak visal tapquçılargı belki yaqmas bu sözüm,
- 14 Men vapa körmey, bolup qalgandimen ğeyriy mizac.
- 15 Deydu dostlar: “pul emes, köñülni köñül alidu”,
- 16 Bu nesihet bolğusi rencim üçün melhem-ilac.

(355) Emdi Némisi?

- 1 Yadiñdimu, biz hemmide ortak déginiñ,
- 2 Bir méve, ezeldin béri qoşmaq déginiñ?
- 3 Yadiñdimu, “levziñge işendim biguman,
- 4 Ya men taza eħmekmu?” désem, “yaq” déginiñ.
- 5 Çoñ ħette méni sökküçi gézitni körüp,
- 6 Özgerdi sovuşqa maña amraq déginiñ.
- 7 Emdi méni deysenki, qara iç-içidin,

- 8 Ketti nege bir çağda “diliñ aq” déginiñ?
- 9 Baldur méni sumbatı “élip” tek dévidiñ,
- 10 Emdi némisi “ya” kebi maymaq déginiñ?
- 11 Aşşamla téhi sen méni pakiz dévidiñ,
- 12 Qandaqçe baha etisi qasmaq déginiñ?
- 13 Depsen: “maña melum idi şum qesti uniñ”,
- 14 Yalğanmu, burun meqsiti parlaq déginiñ?
- 15 Bildiñmu, ne unvanni élip keldi saña
- 16 Bir demdila undaq yene mundaq déginiñ?
- 17 Qoyğan eyibiñ azmu emes, yalğini köp,
- 18 Oylatti biraq emdiki “eħmaq” déginiñ.

(356) Başkisi

- 1 Barmidu aldiñda ħar bolğuçi mendin başkisi,
- 2 Barmidu ademni ħar qılğuçi sendin başkisi.
- 3 Aqıvetni oylimastin, başta şundaq deptimen:
- 4 “Yoq cahanda maña layıq sen lévendin başkisi”.
- 5 Sinçilap baqmayla men hösnüñni gül çağlaptimen,
- 6 Bolmidi lékin muyesser şum tikendin başkisi.
- 7 Qulğa aylandim goya sen zomigerni yar tutup,
- 8 Bolmidi hergiz nésip zencir, kişendin başkisi.
- 9 Saña bağlanğaçqa ayrildi burader-dostlirim,
- 10 Men üçün yoq emdi “ħop boldi” dégendin başkisi.
- 11 Şahi ton şeydasiğa şeydaliqıñdin keçmiseñ,
- 12 Héç rava bolmaydiken tenge képendin başkisi.
- 13 Barçe işq ehli méniñdin ibret alsun köz éçip,
- 14 Bolmiğaç duç men yolukқан derdke mendin başkisi.

(357) Bek Gol İkenmen

- 1 Men özüm bek gol ikenmen levzi yalğanni kütüp,
- 2 Huddi nadanni umuldurğuçi tadanni kütüp.
- 3 Telmürüp goya bulutluq kökke baqtım tün boyı,

- 4 Yüzini körsetmigen pinhani Çolpanni kütüp.
 5 Söyğü otidin beter bu intizarlık örtidi,
 6 Men koşup aldim elem derdimge dermanni kütüp.
 7 Bille menzilge bararmen dep yayağ qaldım özüm,
 8 Bu terepke rayı yok bir geyriy karvanni kütüp.
 9 Vedisidin şad bolup qaldım azabqa aqivet,
 10 Esli şadlıqni emes, belki puşaymanni kütüp.
 11 Ahiri taptım sevebni, u şuña kelmeptiken,
 12 Levzi ecrige méniñdin le’lu marcanni kütüp.
 13 Sen üçün goya muhebbet koçisi bazar iken,
 14 Neqilay işkimğa sendin payda-vicdanni kütüp.

(358) Men Behtiyar

- 1 Söyğü bağımgá yétip keldi bahar, men behtiyar,
 2 Sirdişip taptım özümge cüp nigar, men behtiyar.
 3 Men eger déhkan bolup çüşsem étizda ormıga,
 4 Zoğ bilen keynimde bağ bağlaydu yar, men behtiyar.
 5 Destigahta men eger tilsam yağaç, yarmu kélip,
 6 Rendilep tahtayni eyler cilvidar, men behtiyar.
 7 Men oquğuçı bolup hazirlisam ders, yar hérip,
 8 Kelsimu iştin, uni retlep turar, men behtiyar.
 9 Men eger şa’ir bolup yazsam şé’ir, ilham қоşar,
 10 Pütkiçe mendinmu artuğ intizar, men behtiyar.
 11 Muñga çömsem muñlinar, külsemmu bille külkisi,
 12 Huşluğum, қayğumğa şirik gemgüzar, men behtiyar.
 13 Biz haman sirdaş, yölekdaş, tapa-tene bizge yat,
 14 Şuña herқандақ capa қilmaydu kar, men behtiyar.
 15 “Ne üçün sen maña munçe méhriban, amraq” désem,
 16 “Öz gémiñge bent emes sen” deydu yar, men behtiyar.
 17 “Balimiz tartsun saña” désem, “saña tartsun” dédi,
 18 İkkimizge oқşısa, yar behtiyar, men behtiyar.

(359) Hicilliktin Yerge Kirdim

- 1 H et y ezipsen renci i  ndin ke kmini  ni bild r p,
- 2 Yerge kirdim men hicillik astida  etni k r p.
- 3 Sen ma  a sun an idi  , rast, tunci s y    n g lini,
- 4  u haman  isk an idim, tur a  a menmu telm r p.
- 5 A u k klem peslide h sn  n e  op  eyda bolup,
- 6  adli imdin s nimu y rgen idim men k ld r p.
- 7 Bir  uyun kelgen haman k zge k r nd  n  z  e,
- 8 Tektige yetmey uni  , kettim  z mmu  zg r p.
- 9 Sa  a t hmet d  i       nde ecep  ildim elem,
- 10 Bir kasapet ilkige k    m    ini egd r p.
- 11 A iri tincip  uyun, sahil a  i    n sen aman,
- 12 Men buru tum boldum, epsus, yelkinimni   kt r p.
- 13 Hesritim arimini oy at     im   ektim azab,
- 14  ilmi imni  ayta k z aldim a bir-bir kelt r p.
- 15  unda  illapsen bahar a sen m ni,  anda  baray,
- 16 Men do al a cor bolup, ketsem bahardin y z  r p.
- 17  ette depse :  o  n gunahkar nes do al hem  um  uyun,
- 18 Biz emes, u  an ilarni  ildi veyran tezd r p.
- 19 Ya , ma  a az “ ara y z,  ermende” dep  oysa le em
- 20 Hem sazayi  ilsimu      e tet r mind r p.
- 21 Tillisa mu meylidi,  illap beter  ildi  n hicil,
- 22 Men baray aldi   a  aysi y z bilen,  anda  y r p?...

(360) Kelse

(A i  ni   k    l k yi)

- 1 K z m yolda, ne bol ay  u nigarimdin  ever kelse,
- 2 L vim  a     , ne bol ay abikevserdin eser kelse.
- 3  everge  un e te na men, bolarmen  an ilik memnun,
- 4  u dilber men terepke yol  lip  u’an eger kelse.
- 5  ara       t  ildi k zlirimge derdi hicrandin,
- 6 T n aylanmasmidi ta  a, bolup  olpan seher kelse.

- 7 Uniñsiz huddi cansiz men, tirik men veslide cezmen,
 8 Taparmen her k etim bir can şu canbeşş yar her kelse.
 9 U kelse kim k ler mendin bisati yok  elender dep,
 10 Muhebbet nuridin k nl m  yige şun e zer kelse.
 11 U kelse bih sab  eyret p t lmesmu vucudum a,
 12  ilip  em  il e egmesmu ma a  an e  eter kelse.
 13 Vapadar veslige aş k  işi zarlanm  ay derdtin,
 14 Muhebbet rahiti me lup  ilar her derdiser kelse.
 15 Cudali  a şimi a  an y şim yultuz a o şaydu,
 16 Ne bol ay şu nigarimdin ma a ta dek  ever kelse.

1978-1984 yillar.

MATEM NA şILIR 

(361) Matem

- *E metcan  asimi vapati munasiviti bilen*

- 1 Ah!...
 2 K zi bolsa  l mni  eger,
 3 Ba ri  zilgen,
 4 Emdiletin hayatini  t  i s z lgen,
 5 Nur a  anm  an el  ururi a
 6 Salamdu  a  al?!
 7 T fi!
 8 şori  urusun  ara  l mni !
 9 Aramini buzup k nl mni ,
 10 Kelgen   ir şum  everni
 11  aysi  ula  bilen a laydikenmen,
 12  aysi tilim bilen s zley bu derdni?!
 13 Ah,   ir  ay u,
 14 Ah,   ir ehval...
 15 K reş yollirini  m ş llirini
 16 K reş an  el  bilen bille-te  tart an

17 Dana oğlanlarni yutti bu ölüm.

18 Bu ölkiniñ derdlik köksige

19 Qayğı, matem otlirini

20 Yaqtı bu ölüm.

21 Hey,

22 Aççıq derdlerni

23 Ézilgen bağığa siñdürgen ölkem,

24 Biraq

25 Siğduralamsen bugünki gemni?

26 Tartıp baqqanmidiñ bundağ elemni?!

27 Sen yoqattin

28 Yéñi tarihiñniñ serdarlirini.

29 Sen yittürdüñ

30 Ehmetcandek ésil ademni!...

31 Silkindi vucud,

32 Tipçeklidi dil,

33 Goya tiqqandek yürekke bégiz.

34 Eger yığa bilen ucuqsa matem,

35 Biz bugün yaş bilen yasayttuq déñiz.

36 Öldi démeñlar,

37 Öldi démeñlar,

38 Ésil oğlanlarni öldi démeñlar!

39 Qizil çoğdek yénip-yélincap,

40 Qaldi ularniñ başkan izliri.

41 Ene,

42 Qulıqımız tüvide yañravatidu

43 Ularñiñ aşu munberde turup,

44 Bizge cékigen otluq sözliri:

45 Bozek bolmaymiz!

46 Bozek qilmaymiz!

47 Dostlar, varqirañlar

48 Ularniň hayat şu'arlrini.
 49 Huş kıliş mumkinmu şéhit rohini
 50 Köz yaş aķkuzup.
 51 Ölüm herķançe mudhiş bolsimu,
 52 Eziz istek gülşinini
 53 Kételmes tozutup,
 54 Çeylep yatķuzup.

55 Dostlar,
 56 Atliniňlar şanlık zeperge,
 57 Ularniň parlaķ izidin méňip.
 58 Saķlaňlar küreşčan vesiyitini
 59 Yürekke téňip,
 60 Yürekke téňip,
 61 Ularniň rohi küler şan ķuçup,
 62 Kişilik düşminini biz çıķsaķ yéňip.
 1949 yil Noyabir, Ğulca.

(362) Yoldaş Gomoroğa Mersiye

1 Öter-ötmey bu yil Duenyaň⁷⁹ bu yandin,
 2 Ésil Golav vidalaştı cahandin.

3 Kızil sen'et sépi matemge çömdi
 4 Cuda bolģaç acayip ķehrimandin.

5 U bolģan ķehriman Luşünge sepdaş,
 6 Eziz bilgen kızil bayraķni candin.

7 Şuňa bargançe ķelbi toķ kızardi,
 8 Şuňa maňdi adaşmay çoň nişandin.

⁷⁹ Duenyaň – 5-ayniň 5-küni Çü Yüenni hatirileş yüzisidin ötküzüldiģan bir ħil en'enivi bayram.

9 Ziyandaşni körüp nölge baraver,
10 Şereplik ötti aliy imtihandin.

11 U ketti qaldurup her hil ésil gül,
12 Solaşmas, zadi ketmes huş buyi andin.

13 Kızıl ecdad izi ilhamçı bizge,
14 Çoqum ötkeymiz her qandaq davandin.

15 Tüzüp sen'et sépini pat-yéqında,
16 Alarmiz mol hosul cezmen hamandin.

1978 yıl 6-İyun, Ürümçi.

(363) L. Mutellipni Eslep

1 Eske algantim bugün Lutun, séni,
2 Aqti közümdin taramlap yaşlirim.
3 Yéñibaştin boldi çöp-çöp
4 Téhi nemdin ekçimey yeñ, peşlirim.
5 Yıglivetti ihtiyarsız özliri
6 Méni “bes” dep bezligen yoldaşlirim.
7 Yadimizda aşu ensiz kéçiler,
8 Moma üstide palaklaytti Gomindañ bayriki...
9 Sen vetenniñ qaygusini küyliseñ,
10 Tildi bağıriñni munapiqlar tiği.
11 Séni nabut qildi callat hoduqup,
12 Sen ada bolduñ elemde tuncuqup,
13 On gülüñniñ biri éçilmay téhi.

14 Ahiri tañlar étip,
15 Kelginide gülbahar pesli yétip,
16 Boldi gülşenge ige gül amriki.
17 Şunda gül açqan idi gunçeñ séniñ,

18 Boldikin neriñ oşuqçe,
 19 Keldiğu “sol” telvilerniñ tarlıķı.
 20 Bir mehel tetür şamallar kutridi,
 21 Çüşti ecdadlarnı ħarlaş buyruķı.
 22 Zepmu ur-urğa yolukti şan-şerep,
 23 Kiygüzüldi sañimu nes ħalpıķı.

24 Telviler ħildi Gomindañni ħuşal,
 25 Bu elemni oylisham şu tapta men,
 26 Yürikim ħim-ħim ħilip,
 27 İç-içimdin örtinip uh tartimen.
 28 Éytķina, Lutun ħérindaş, nede sen?
 29 Men ħoyay désem bérıp gül ħembirek,
 30 Aħturup ħebreñni nedin tapimen?

31 Bir ħétim körġen ħüşümde:
 32 ħaptimen menmu ölüp ayem küni.
 33 Nedidur bir cayda ervahlar ara
 34 ħayġuluk halette uçrattım séni.
 35 Sen maña şundaķ dediñki:
 36 “Güllirim éçilġili turġan idi,
 37 Néme iş emdi yene solaşķini?”
 38 Men dedimki:
 39 “Menmu heyranmen buña,
 40 ħorķimen éytişķa ġepniñ rastini...”

41 Aşu çağda
 42 Yénimizġa keldi bir adem yétip,
 43 U körüşti şunçe illik biz bilen.
 44 Bayķisam u baya Çén Tyençyu iken,
 45 Bizge u berdi tesella,
 46 İkki égiz söz bilen:

- 47 “Néme iş boldi zéminniñ üstide,
 48 Baykisaq melumğu ötkür köz bilen.
 49 Çıktı meydangá nicis alvastılar,
 50 Özini goya perişte körsitip,
 51 Özgiçe perdaz bilen.
 52 Şu merez alvastılar
 53 Özgiçe tarih toqup gevğa sélip,
 54 Muştlişışka saldı özni öz bilen.
 55 Yol heter,
 56 Lékin yorukdur pellimiz,
 57 Beribir mañmay amal yok
 58 Başta açқан hem sinalған iz bilen...”
- 59 Rastin éytsam, çüş emesken körginim,
 60 İnqılab ecdadiniñ qayğu-ğémi.
 61 Ahiri qıñgırni, tüzni ayridi
 62 Emeliyet çin heqıket ölçimi.
 63 Yéñibaştın çaçtı parlaq nurini
 64 Devrimizniñ inqılabiy telimi.
 65 Boldi resva helqi alem aldida
 66 Şum niyet alvastılarnıñ aldimi,
 67 Berdi evladlarga ilham, küç-medet,
 68 Qayta ötkende şehitlar matimi.
- 69 Qebre yoqlaş mevsümide
 70 Eslidim, Lutun seni.
 71 Seni ehllet desimu çüprendiler,
 72 Helkimiz çin qelbide
 73 Etivarlaydu bilip altun seni.
 74 Sen berip yillarga mezmunluq cavab,
 75 Arzu qildiñ
 76 Qipqizil nurga cahan pürkense dep,

77 Kılıdu evladliriñ memnun séni.

78 Biz çokum şeniñge tikleymiz munar;

79 Koyimen şunda munarniñ aldığa

80 Şé'iriyettin raslıgan gül-günçini.

1979 yıl Mart, Béyciñ.

(364) Nim Şéhit Hatirisige

1 Turidu turkuñ gezelde közü köñlüm aldida,

2 Men téhi lal sen kebi şérin tekellum aldida.

3 Bunda başlamçı idiñ sen meripet eş'arığa,

4 Yéñiçe sen'ette namiñ boldi melum aldida.

5 Zomiger Quzzat yoluksa homiyattiñ kehrilik,

6 Égilettiñ ya kebi deysende mezlum aldida.

7 Başkıçe cevlanga kirdi kelimiñ atkanda tañ,

8 Démidinmu ceñgivar küyge qoşuldum aldida.

9 Kible kıldiñ Kébitullada ana yurtuñni sen,

10 Bizge melum turğiniñ qandaq terehhum aldida.

11 Küyliriñ goya muqamniñ neğmisidek cilvidar,

12 Biz haman meptun iduq herbir terennum aldida.

13 Töt ziyandaş kıldi güherni goya eñletke teñ,

14 Éytqusiz deysende bolduñ bir oçum şum aldida.

15 Heste haliñni bérıp yoklay désem, men bent idim,

16 Ger körüşsem söz kılalayttimu mehkum aldida.

17 Kutriğan çağda cudun bolduñ bu alemde cuda,

18 Vay ésit, kettiñ gunahsız yahşı mevsum aldida.

19 Tozumaydu şé'iriyet gülzarda ecriñ séniñ,

20 Biz bilen bille yene, bolsañmu merhum aldida.

1979 yıl İyul, Ürümçi.

(365) Merhum Dostum Qavsilkangha Mersiye

“Ayrılğan qurbisınan caman éken,

Muldirlep qara közde cas kélidu.”

1 Ötküzduq ottuz yılñi qoltuqlışıp,

2 Sirdişıp, ülpetlişıp, çaqçaqlışıp.

3 Yaşıduq bir a'ile adimidek,

4 Öz'ara Uyğurlışıp, Qazaqlışıp.

5 Küyliduq el behtini, el muñini,

6 Huşallıq hem qayğuğa ortaqlışıp.

7 Depsende qılğandimu ziyandaşlar,

8 He dése döşkelşıp, tokmaqlışıp;

9 Telpünüp turduq yene kızıl tuğqa,

10 Téhimu yéqinlışıp, amraqlışıp.

11 Qaytidin bahar kélip “emdi rasa

12 Küyleyli” déyişkentuq bel baqlışıp.

13 Qelimiñ yéñi qurlar başlıganda,

14 Vay ésit, qaldı ömrüñ ayaqlışıp.

15 Dostliriñ qaldı yığlap nadamette,

16 Yadname varaqlarnı varaqlışıp.

17 Ketseñmu sen hoşlışıp tirikliktin,

18 Rohimiz öter yene qucaqlışıp.

19 Tinç yat, senmu köçet tikken bu bağ

20 Yaşnaydu körkemlişıp, avatlışıp.

1980 yıl Yanvar, Ürümçi.

(366) Mazar

- *Üç vilayet inqilabiniñ meşhur komandani Delilқан Sugirbayév qebrisi aldida*

- 1 İzzetlik ecdadlar yatқан qebrini
- 2 Mazar dep ataymız éhtiram bilen.
- 3 Bir ésil mazar bar Qıran boyida⁸⁰
- 4 Atilar Delilқан dégen nam bilen.

- 5 Général Delilқан Qazaq perzenti,
- 6 Gomindañ baqrını örtigen ateş.
- 7 Gezipi Yen'enniñ qehrige ortaқ,
- 8 Şadlıqı Tyen'enmén toyıǵa teñkeş.

- 9 Azadlıq téñiǵa canni atıǵaç,
- 10 Ketsimu alemdin köyüp kül bolup;
- 11 Pak rohi elniñ köñül bégida
- 12 Éçilar hemişe solmas gül bolup.

- 13 Evliya dégenmu nuqsansız emes,
- 14 Ve lékin qedirlik uniñ hisliti.
- 15 Atsimu telviler mazarǵa çalma,
- 16 Kömülmes şereplik şéhit izziti.

1980 yıl Avgust, Altay.

(367) Es'et İshaqovқа Mersiye

- 1 Mubada yaǵşılar bolsa idi cezmen sa'adetlik,
- 2 Çoқum sen ismu cismiñdin sa'adetke layaқetlik⁸¹.

- 3 Tizilsa nezmidek yañrar saña ǵas uşbu hisletler:
- 4 Casaretlik, sadaқetlik, parasetlik, nazaketlik.

⁸⁰ Qıran – Altaydiki bir derya.

⁸¹ Es'et – yaǵşılıq, sa'adetlik dégen menilerge ige.

5 Vucuduñğa pütülgen tursa şundağ pak peziletler,
6 Ésit, ebzi⁸², néçün aħır bolup qaldıñ cinayetlik?

7 Amal qançe, pelekniñ çaķı tetür çögiligen çağda,
8 Pezilet boldi deysende, höküm sürgeç qabahetlik.

9 Sėniñ rastçillikniñ töhmet bilen hergiz çıķımaytti,
10 Goyaki bolğininidek ot bilen su zit-riqabetlik.

11 Sėniñ köz yumğuniñmu şum-rezil töhmetke bir isyan,
12 Kirişken çışliriñmu qildi bu halğa şahadetlik.

13 Özüñ kettiñ qéçip şola, teverruk ħislitiñ qaldi,
14 Sėniñ evladliriñ mevcut yoqalmas bu amanetlik.

15 Ħazan pesli kėtip, elge bugün qayta bahar keldi,
16 İradeñdin üner gül, emdi rohiñmu sa'adetlik.

1980 yil Öktebir.

(368) Sazende Dostum Abdulla Hamutķa Mersiye

1 Sėni öltürgen capamu, ya yürekniñ yarisi?
2 Ya ecelniñ zerbimu, ya pitne-töhmet qarisi?

3 Vay ésit, bivaħ üzüldi yaş hayatniñ riştisi,
4 Yağ, üzüldi belki Uyğur saziniñ bir tarisi.

5 Çaķı çaķ qildi meniñ bağrimni matemniñ tiği,
6 Aqti şu qaktin yürekniñ ħun bolup bir parisi.

7 Qançe qilduğ sėni ketküzmes üçün, qan yigliduğ,

⁸² Ebzi – Tatarçe “aka” dégen söz.

8 Bu cudalıqni tosuşniñ bolmıdı héç çarısı.

9 Zeñmilendi sen kėtıp saz ehliniñ ezaliri,

10 Kılğili melhem aña derhal tépilmas darısı.

11 Sen üçün toy bolğusi hem külgüsi rohiñ séniñ,

12 Her kaçan saz-neğminiñ çıksa séniñdek varısı.

1980 yıl 3-Noyabir, Ürümçi.

(369) Elvida

- *Ustaz mavdunga mersiye*

1 Amal kaççe, öz peylidin yanmaydiken

2 Tebi'etniñ ecel atlıq Ezra'ili.

3 Şu vecidin ketti bugün arımızdin

4 Medeniyet soruniniñ aқsaқili.

5 İhtiyarsız aқ kegezge aқti yéşim,

6 Mersiyemniñ vezinliri – ésedişim.

7 Bellirige misralardin қара bağlap,

8 Babavşenge mañdi talay қelemdişim.

9 Elvida, ey қelemdaşlar pişivasi,

10 Elvida, ey méhri issiқ ustazimiz.

11 Yaşidiñiz halal işlep, pakiz қéríp,

12 Can ozuқi – töhpiñizdin ciқ razi biz.

13 Ümidiñiz қelbimizniñ varıқida,

14 Tinç yétiñ, teşviş yémey bu toğrida.

15 Ecriñizge reñdaş güller éçilidu

16 Sizge tonuş Tiyañanniñ keñ bağrida.

1981 yıl 31-Mart, Ürümçi.

(370) Untumas Helkini Seni

- *Merhum dostum Ablizhan Mamut hatirisige*

1 Sen açattiñ huş avaziñdin nava gülzarini,
2 Cor bolatti dil küyi çekseñ dutariñ tarini.

3 Rozi tembürdin du'a aldiñ uni memnun kılip,
4 Cilvilendürdüñ acayip zikriniñ "ruhsari"ni.

5 Menmu şunçe pehirlengengü saña ülpet bolup,
6 Köñlüm örtendi yoqatqaç sen kebi dildarini.

7 Sen kömülseñmu biraç ülgeñ kömülmes heçqaçan,
8 Untumas helkiniñ seniñdek neğme sen'etkarini.

1983 yıl Öktebir.

(371) Alahide Musibet

- *"Alahide oqunquçı" merhum Ablihimit Sidiqni eslep*

1 Şu küni micezimmu bölekçidi,
2 Turğandek goya bésip sol yénimni.
3 Tuyuksiz añlap men köz yumğiniñni,
4 Bilelmey qaldım qoyğan-tutqinimni.

5 Tolğınip ketti cimi sepdaşliriñ,
6 Şum hever urulğandek tuqmaq kebi.
7 Üzülüp sevr yipi şagirtlarniñ,
8 Töküldi köz yaşliri munçaq kebi.

9 Tavutuñ uziğanda heyvet bilen,
10 İlimge tentenilik hörmet bilen,
11 Meripet zoqmenliri pehirlense,

12 Nème der can baqqanlar “heriket” bilen!?

13 Ecriñge layıq étiñ alahide,

14 Şuñlaşqa muhebbitiñ alahide.

15 Men yazdim alahide mersiyemni,

16 Ah, dostum, musibitiñ alahide.

17 Cim yatqın, qorunmisun rohiñ séniñ,

18 Cim yatqın, alahide Ablihimit!

19 Pürkeydu çéçek bolup meqbereñni

20 Sen pükken alahide aliy ümid.

1985 yil 5-İyun.

(372) Merhum Zikri Elpattağa Mersiye

1 Huddi neşterdek tégip qaqsatti canni hicriñiz,

2 Hun bolup qaldi cimi yurttaş, qerindaş-bağrıñiz.

3 Siz emesmu yéñi sen’et gülşininiñ bulbuli,

4 Tilda dastan dilğa lezzet beş etken ecriñiz.

5 Siz udumluq hem icadkar neğme-saz mémari siz,

6 Boldi sen’et heykili qurgan acayip qesriñiz.

7 Qesriñizniñ neqşi qaysi dilni meptun qilmisun,

8 Cilvilendürgen uni tartqan muşekket-cebriñiz.

9 Siz muqamlar peyzige çoñqur siñip ketken vucud,

10 Hem mazar boldi muqamlar tupriqida qebriñiz.

11 “Menisiz öttüm” déyiş layıq emes sizge peket,

12 Qerziñiz yok, töhpiñiz köp, razi sizdin devriñiz.

13 Neğmiñiz şunçe yékimlik, hulkıñiz teñkeş aña,

14 Köksi keñ sen'etçiniñ timsali sizniñ ömriñiz.

15 Cenniti siz, bolgusi “ruhsari”ñiz cennet küyi,

16 Sizge tezim kıldurar “Ğerib-Senem”ni méhriñiz.

1986 yil 4-Aprél.

(373) Şan-Şerep Ehli

- *Merhum Muhemmet'imín İminovniñ depne murasimida tizilğan misralar*

1 Köp idi ömründe vicdan ehlidin hörmét saña,

2 Çünki bolğaça mucessem köp ésil hislet saña.

3 Minniti yok töhpe sunduñ el üçün, millet üçün,

4 Berdi cay şunlaşka tördin el saña, millet saña.

5 Bizni bir deyttiñ ve yalğan vedidin halıy idiñ,

6 Rastçılıqtin yanmıdın çañ salsimu dehşet saña.

7 Rastçılıqniñ aldida yalğançılıq bolğaça let,

8 Çüşti keyniñdin péyiñge tig bolup töhmet saña.

9 Betğerez “heriket” haman töhmetçiye bolğaç medet,

10 Aqıvet apet élip keldi rezil “heriket” saña.

11 Nevkıran peytiñde kettiñ, qaldı nurgun arminiñ,

12 Bolmıdı güldin hesel yağdurğili purset saña.

13 Yazdı tarih qatılıñni kara lenet babıga,

14 Hem pütüp berdi “şerep-şan ehli” dep höccet saña.

15 Arzu-armaniñ bugün qılmaқта elde tentene,

16 Eñ ravan rohiy tesella bu uluğ şevket saña.

1986 yıl 24-Öktebir.

(374) Nisağan

- Ataqlıq belk neğmiçisi merhume Nisağan hatirisige

1 Kuça neğmisidin éçilğanda söz,

2 Kéler köz aldığa haman Nisağan.

3 Üç neğmiçige teñ mahariti bar,

4 Dap, dutar hem uni ravan Nisağan.

5 Tutqaçkimu belki sen'et çokkisi

6 “Miñ öy”niñ yénidin makan Nisağan.

7 Naşsa vadisida miñlap ünçidin

8 Raslığan acayip haman, Nisağan.

9 Esirlerniñ arzu-armani küyi

10 Neğmiñizde nurdek ayan, Nisağan.

11 Zaman sehniside mirasiñiz köp,

12 Miñ-miñ razi sizdin zaman, Nisağan.

13 Soraydu yurttaşlar meniñdin bugün:

14 Nedidur, ketkendu qayan Nisağan?

15 Men deymen: çaqirip kétiptu uni

16 Cennet bezmisige aman Nisağan.

1987 yıl Mart.

(375) Yürek Yaşlırim

- *Anamniñ vapatığa teziyem*

“Ketkenlergü keler bir küni,

Kelmeydiken ketmenligenler.”

- *Atilar sözi*

1 Köptin béri çüşüm buzulup,

2 Öter idi geşlikte künüm.

3 Bügün maña şum hever kélip,

4 Çüşüp ketti içimge ünüm.

5 Tamdi munçaq-munçaq yaşlırim,

6 Közdin emes,

7 Yürektin tamdi.

8 Tünügünla bar idi anam,

9 Meñgü ayrılıp qaptimen emdi.

10 Ana,

11 Şundaq yerge kéticosiz

12 “Ana” désem,

13 “He” démeydiğan.

14 Men qaldim bek égir azabta,

15 Eslep, tolğınip hesret yeydiğan.

16 Bağrıñızda töreldim, östüm

17 Men puştiñiz

18 Yürek pariñiz.

19 Muşteq göşni adem qılguçe,

20 Ketti qançe küç-madariñiz.

21 Qorukliriñiz izi emesmu

22 Perzent üçün çekken capanıñ.

23 Sütinîzdek ap'aq çéçinîz

24 Aq gülîgu méhru vapanîñ.

25 Qanmîgandek, ana, siz maña,

26 Qanmîgan idim méhriñizge men.

27 Miñ-miñ epsus,

28 Tégişlik bedel

29 Töliyelmidim ecriñizge men.

30 Tamdurmasmidim ağıziñizğa su,

31 Bolğan bolsam qeşiñizda men.

32 Bermesmidim rohiy tesella,

33 "Yasin" oqup beşiñizda men.

34 Heqdar turup añliyalmidim

35 Razilik bergen avaziñizni.

36 Çıqalmidim tupraq beşiğa

37 Kötürüp, ana, cinaziñizni.

38 Élip kirgende lehet içige,

39 Murdiñizni uşliyalmidim.

40 Yette qerindaş qatarida men

41 Bir ketmen topa taşliyalmidim.

42 Hazidar adem her qançe bolsa,

43 Yiğlap-yiğlap qalatti peslep.

44 Biraq hesrettin örleydu öpkem,

45 Tirik ayrılğan künlerni eslep.

46 Bu hesretni kimdin körimen,

47 Bu derdimni kimdin alimen.

48 "Tekdir şundaq"qa köngeçke menmu,

49 Şundağ d  mey  anda   ilimen.

1988 yıl Mart,   r    .

(376) Sen Lehette Emes, Belki Munberde

- Merhum dostum Abduk  rim Hocı a mersiye

1 Ecel  a  gilini sozup bimehel,

2 Arimizdin s  ni   p ketti yulup.

3  ay uni    iddetlik iztirabidin

4 Tuncu up kettim tok tepkenden bolup.

5          tirikler tizimlikidin,

6 Alalmiduk s  ni eceb  ut uzup.

7 Bek lazim i       b    n     n sen,

8 Ketkine   n  misi baharda tozup?

9 At  ansen bahar a sovgat g  ldeste,

10  stihza o  nini  atmal do al a.

11 Dorimay,

12 Cavabni       izdidi  

13 Zaman soravat  an y   i so'al a.

14 Turguzu  lar ma  a heykel, d  midi  ,

15 Ketti   heykili  nini       turguzup.

16  iti  ir  uyu  lar  acisun  an e,

17 Mumkin emes uni ketmiki buzup.

18   'iriyet he   ide,

19 B      he   ide

20 S  z      an yerde senmu bahar sen.

21 Sen lehette emes,

22 Belki munberde,

23 Rohi ölmeydiğan tirik şa'irsen.

24 Dostum,

25 Men şuniñdin qılmaymen guman:

26 İslahatçılarıñ pehridur ecriñ.

27 Qatmallıq külkige qalğançe,

28 Şunçe

29 Aşidu alqışlar içide qedriñ.

1988 yıl Mart, Ürümçi.

(377) Siz Hëlq Qelbide Yaşaysız Külüp

- *Ataqlıq cama'et erbabi Abliz Muhemmidi vapatığa mersiye*

1 Emdi bir uh dey déğiniñizde,

2 Çaplışivaldi késel ecebmu.

3 Dağda quyup kettiñiz bizni,

4 Kar qılmay héç ilac-sevebmu.

5 Zulmet içide qıynaқта ötken

6 Yaşlıqıñizniñ teñdin tolisi.

7 Tañdin kéyinmu tarttıñiz yene

8 Qalğandek uniñ qaza-çalisi.

9 Cıq tartқан ha'in, casus derdini

10 Hem bergen idiñiz ularğa dekke.

11 Yene qalğiniñiz némisi zadi

12 “Ha'in”, “casus” dégen töhmetke?!

13 El derdige derman boluş yolida

14 Qaqşimidiñiz şunçe çekipmu zehmet.

15 Biraq, ölümdin égir tuyuldi şu peyt,

16 Rastçillik üstidin külgende töhmet.

17 Özginiñ emes, öz ekliñiz bilen
 18 Yaşaydığınıñiz sézilgen haman,
 19 Yaman atlık bolup qalğan idiñiz,
 20 Ahırğu let boldi töhmet, bedguman.

21 Gerçe töhmethorlar tirik yürsimu,
 22 Lenet-nepretke çoqum kömüklük.
 23 Siz helk kelbide yaşaysız külüp,
 24 Çünki siz rastçillik kebi söyümlük.
 1988 yil İyun, Ürümçi.

(378) El Bulbuli

- *Meşhur naşşiçi Davutcan Nasirniñ vapati munasiviti bilen*

1 Men işengeymen niçük, rasttinla Ezra'il kélip,
 2 Can méveñni üzgili qeddiñ şehini egdimu?
 3 Hemme Uyğur dégüdekla “miñ yaşa” deytti séni,
 4 Köpçilik sözlevérip ahir saña til tegdimu?

5 Deytti el: kılsañ nava, bi'ihitiyar kemzul yéşip,
 6 Yéyilarmış éçilip, bulbulmikin dep gül séni.
 7 Zikri çalganda dutar, qonmaqçı bolğandek aña,
 8 Ülge almakçı bolup egiydiken bulbul séni.

9 Sözliter ademni meptunluq dégen sevdayidek,
 10 Rastini éytqanda bu haletmu sen'etniñ küçi.
 11 Qaldi sensiz sézilip Uyğur üçün çoñ nerse kem,
 12 Şühhisiz, bu sezgü sen'etke muhebbetniñ küçi.

13 Gülciniñ perkari uçqandek sézildi aşu kün,
 14 Çünki undin ketti bir teñdişi kem bulbul uçup.

15 A. Carullayév töküp yaş, külkidin qaptu Hisam,

16 Yiğlisa erziydu Uyğur puşti qebreñni qıçup.

17 Çıqsa Davutcan dégen nam añlınar küy-nağşıdek,

18 Nağşını öltürgili bolmayduğı hem kömgili.

19 Qaldı sendin meñgölük küy yañritışnıñ ülgisi,

20 Varisnıñ bar, yat külüp qebreñde, ey el bulbuli.

1988 yıl Öktebir, Ürümçi.

NAĞŞA TÉKİSTLİRİ

(379) Orma Nağşisi

1 Orma orduq orğaklarda,

2 Su içip bulaklarda.

3 Huş çağ ötidu künler

4 Zep illik puraqlarda.

5 Orma orduq étizda,

6 Altınçı ayda-tomuzda.

7 Baqlar sep bolup yatti

8 Quçıqı keñ éñizda.

9 Yaz pesli eceb çağlar,

10 Yarım, belni çin bağla.

11 Men orup salay ünçe,

12 Sen keynimdin bağ bağla.

13 Orma orduq aydıñda,

14 Çañ keltürüp nağşını.

15 Da'im aydıñ bolsiken

16 Yaznıñ hemme aqşımı.

1951 yıl.

(380) Dêhkanlar Marşı

- 1 Oyğınayli dêhkanlar,
- 2 Yoksulluqni tartkanlar.
- 3 Bizni emdi ézelmes
- 4 Öyde oñda yatkanlar.

5 Kayturmisi:

- 6 Yer bizniñ, heqiket bizniñ,
- 7 Növet bizniñ, hökümet bizniñ.
- 8 Dahi Mav Zéduñ yaritip bergen
- 9 Azad devrimiz yaşısun yüz miñ.

- 10 Égir, qara külpetlerni
- 11 Tartkulukmu da'ima.
- 12 Emdi yésun dekkisini
- 13 Yalmavuz hocayinlar.

14 Kayturmisi:

- 15 Yer bizniñ, heqiket bizniñ,
- 16 Növet bizniñ, hökümet bizniñ.
- 17 Dahi Mav Zéduñ yaritip bergen
- 18 Azad devrimiz yaşısun yüz miñ.

1952 yil Noyabir, Kuça.

(381) İşcan Yigit

- 1 Yézimizniñ gururi,
- 2 İšta pişkan yaş yigit.
- 3 İş koynida ömleşken
- 4 İşcanlarga baş yigit.

5 Emgek teri parlaydu
 6 Mañliyida kümüştek.
 7 Hem oquydu bir yaqtin
 8 Nadanliqni nomus dep.

9 Bille işligenlerge
 10 Bilinmeydu muşekketmu.
 11 Qizimaydu uniñsiz
 12 Toy-tökünmu, meşrepmu.

13 Qerilarğa öz oğul,
 14 Teñtuşlarniñ güli u.
 15 Éytiñlarçu, qız balılar,
 16 Qaysiñlarniñ ħili u?
 1954 yıl.

(382) Yigit Arzusi

1 Köydüm dégen şu sözni
 2 Sen bilen teñ qız dése.
 3 Yoqliganda sen uni,
 4 Umu séni izdise.

5 U u yanda, sen bunda,
 6 Aylar ötse, yıl ötse.
 7 Bilingeymu yiraqlıq,
 8 Sen séginsañ, u kütse.
 1956 yıl Aprél.

(383) Poyiz Keldi

1 Payteħittin kuzğilip,
 2 Meğribke yol élip,
 3 Yurtumğa qaytimen

4 Bir deste gül élip.

5 Gañ izda uçidu

6 Karvan қанатlinip.

7 Kördüm Hanteñrini

8 Alemdek şadlinip.

9 Keldi gül sovğitim

10 Solaşmay yol boyi.

11 Güpüldep turidu

12 Béyciñniñ huş buyi.

1956-yi.

(384) Hesret

1 “Bir séniñ men” déginiñ

2 Neқиş bolğan dilimğa.

3 Emdi “keçtim” dégen söz

4 Қандақ keldi tiliñğa?

5 Sélip қoyduñ hesretke,

6 Ағrimidi içiñmu.

7 Şu azabiñ bir saña

8 İşenginim üçünmu?

9 Hesrettinmu éğir derd

10 Barmikin, tañ, bilmeymen.

11 “Ayrığaңa ölmeymen

12 Ekidemge yiglaymen.”

1956 yil İyun.

(385) Amriķim

1 Amriķim köñül şadi,
 2 Saña bir gépim badi.
 3 Köñlümge aram yokken
 4 Buni éytmisam zadi.

5 Kördüm séni tomuzda
 6 İş kaynıgan étizda.
 7 Yelken bolup üzüpsen
 8 Aķ altunluķ déñizda.

9 Yürikiñni kördüm men
 10 Pişaneñdiki terdin.
 11 Ömrümge bilip herdem,
 12 Köñlümni saña berdim.

1960 yil, Turpan.

(386) Uzitiş

1 Kétisen, ceñçi yigit,
 2 Çigra boyıǵa köz bolup.
 3 Qaldi köñlüm asminida
 4 İşķ otuñ yultuz bolup.

5 Közliriñ Çigrada bolsa,
 6 Sen méniñ köñlümde sen.
 7 Hemnepes men sen bilen,
 8 Köñlümde, sen, ömrümde sen.

1961 yil.

(387) Yolluķ Alma

1 Yolluķum bolsun saña,
 2 Qoynuñǵa salǵın almini.

3 Her séginganda purap,
4 Yadińğa, yarım, al méni.

5 Buzmıgın köñlüñni sen,
6 Yoq dep gériplik darisi.
7 Kettiđu séniñ bilen
8 Bille yürekniñ parisi.
1961 yıl.

(388) Yaş Dostumğa

1 Yaş dostum, عزیز dostum,
2 İşim-penge köñül bergin.
3 Vucuduñ bağқа aylansun,
4 Yétilgin, mol hosul bergin.

5 Zémin yaǵşı, hava yaǵşı,
6 Qedirdan bağviniñ andin.
7 Hosuluñ elni ıuş qılsa,
8 Çıqarsen senmu armandin.
1978 yıl İyun, Ürümçi.

(389) Can Ana

1 Can ana, ecriñ tola,
2 Derdińge men derman bolay.
3 Kündüzi béşinğa saye,
4 Aǵşimi gülhan bolay.

5 Şadlikiñ behtim méniñ,
6 Ömrüm saña teǵdim méniñ.
7 Bolsa lazim her qaçan
8 Yoluńda men qurban bolay.
1979 yıl May, Ürümçi.

(390) Meyli

- 1 Söydüm bağven balini,
- 2 Gül kılğan el çölini.
- 3 Berse capağa berdaş,
- 4 Bersun deptu kolini.
- 5 Meyli, meyli, meyli!

- 6 Oқudum köp yil penni,
- 7 Söyimen bağ-gülşenni.
- 8 Kim set dése deversun,
- 9 Söyimen aşu bağvenni.
- 10 Meyli, meyli, meyli!

- 11 Emdi anamğa éytimen,
 - 12 Bağvenni yar tutimen.
 - 13 Çöllerni bostan étimen,
 - 14 Ketme désimu kétimen.
 - 15 Meyli, meyli, meyli!
- 1982 yil Mart.

(391) Ecep Obdan Balikensiz

- 1 Zulpiñizmu, қunduzmu?
- 2 Köziñizmu, yultuzmu?
- 3 Gépiñiz eceb tatlıq,
- 4 Étiñiz şérin қizmu?
- 5 Eceb obdan balikensiz.

- 6 Baққа kirsіñiz taңda,
- 7 Tezim қilidu güller.
- 8 Su başқursiken deymiş
- 9 Sizni çañқıған чөller.

10 Eceb obdan balikensiz.

11 Öyde olturalmaymen

12 Çıkşıñız tala-tüzge.

13 Bir gépim bar, şérin kız,

14 Men Perhad bolay sizge.

15 Eceb obdan balikensiz.

1982 yıl Aprél.

RUBA'İYLAR, PARÇILAR VE TUYUQLAR

(392) Ruba'iylar

1

1 Kétridin tolidu déñizniñ kını,

2 Déñizsiz üzelmes hayat yelkini.

3 Eger minnet kılsañ öz ketreñni sen,

4 Üzüp baqqına şu ketreñde, keni!

2

5 Namerdler kórğunçaq kélidu kevét,

6 Bu şeksiz hekiqet, ezeldin ebet.

7 Yak, uniñ bar deseñ kórkmaydığını,

8 Rast, u kórkmaydu nomustin peket.

3

9 Tal-tal kümüş çaqliriñni maña ber, ana,

10 Teşvişiñni bille қоşup ötküzgin maña.

11 Séniñ ölmes behtiñ bilen bille yaşay men,

12 Yaşliqimni, şadliqimni beşş étip saña.

4

13 Mubada rast bolsa Eysa kısmiiti,

14 Ve maña pütülse uniñ cenniti,

15 Men üçün dozağ bu, çünki zeherğu
16 Vetenniñ hicride cennet lezziti.

5

17 Dilberniñ közidin külke ahturup,
18 Yélinip yalvursam şunçe ah urup;
19 U dédi: közümdin külke izdiseñ,
20 Reķibniñ közige şadal oķ bolup.

6

21 Bu binalar belen boldi hemmidin,
22 (Téři bir varağ beht tomidin.)
23 Nedin keldi deysen, nedin kéletti,
24 Tünügün biz şazğan akop-gemidin!

7

25 Hařaret tōhmiti kelse her řačan,
26 Uni řaraķçidek sézisen haman.
27 Méhmandek kélidu mahtaş tōhmiti,
28 Lékin u řaraķçidin miñ hesse yaman.

8

29 Söygüñge kélidu talay hēridar,
30 Vicdanğa bay bolsañ bolduñ étibar.
31 Eger söygüñ bolsa beñbaşlıķğa bay,
32 Vicdan gadaylıķı kılar séni ħar.

9

33 Şé'ir yazmıķım hevestin emes,
34 Men üçün şé'ir-vicdan işi, bes.
35 Pikir-yürikim, misralar-tomur,
36 Heripler-ķénim, vezinler nepes!

10

37 Kuyun çıkkanda hemmidin baldur
 38 Uçidu kamgak – biçare megrur.
 39 Kızıl yulğun turuptu yaşnap,
 40 Çünki uniñ yiltizi çoñkur.

11

41 Hezer kıl, beziler “cündeş”ke usta,
 42 Bir işka aldidin ündeşke usta.
 43 Epleşse özini dañlaşka usta,
 44 Çatıki çıksila döñgeşke usta.

12

45 Cık işka putlaştı heves-hérisim,
 46 Oylisam, bolidu köñlüm bir kısım.
 47 Hevesniñ keynige kirmigenlerge
 48 Kélidu emdi eceb hevisim.

13

49 Térık yep mañğanlar uzun seperni
 50 Kan bilen yéziştı şanlıq eserni.
 51 Şundaq eserni yırtışniñ özi
 52 Urğanlıq emesmu taşka göherni.

14

53 Uzun seperdin éçilganda gep,
 54 Katnişalmiganga kılattım hesret.
 55 Emdi oylisam, uzun sepermu
 56 Hazırmu bar iken, keni, sen cür’et?

15

57 İmtihan bermey, aq ƣegez béríp,
 58 Yürüşti beziler köksini kéríp.
 59 Undaqlar hergizmu tikmeydu köçet.
 60 Mévini yeydu şéhini yiríp.

16

61 Saƣallirimğa héli aq kirdi,
 62 Reñgimge yaşıłƣa yat siyaq kirdi.
 63 Biraq, tovlaş üçün yéñi naşşını
 64 Köñlümge téhimu iştiyaq kirdi.

17

65 Méniñla rast déyiş heter şu ƣeder,
 66 Şundaq dep bolidu adem zomiger.
 67 Şeksizki, hemmini muştlıǵanlarnıñ
 68 Makçıyar tumşuƣı hemmidin beter.

18

69 Kimki mestane bolsa şöhetke,
 70 Bolidu muhtac u huşametke.
 71 Sahta şöhetтин altun tapqanlar
 72 Aylinar aƣiri özi eǣletke.

19

73 Mertive ƣoǣlışıp tapmaq etivar,
 74 Peskeşlerge layıq iqtidar.
 75 Helƣniñ addiy ƣakiri bolmaq
 76 Kommunistlar üçün eñ çoñ iptihar.

20

77 Ƣaƣƣaƣ ƣılmaymen ƣanuniyetke,
 78 Boysunmaydiken şehsiy niyetke.

79 Uniña bozek bolmaydikenmen

80 Tayansam peket semimiyetke.

21

81 Égilidiken alma şahliri,

82 Mévisi kaççe oşşığanséri.

83 Kemterlik bilen adem çiraylık,

84 Setlişidike ğadayğanséri.

22

85 Söküşlerge berdaş béripsen,

86 Bu hislet bilen yérım yigit sen.

87 Pütün yigit bolimen déseñ,

88 Mahtaş aldida ketme érip sen.

23

89 Hemmimiz sözleymiz hekkaniyettin,

90 Birağ aşalmaymız imkaniyettin.

91 Némimiz toğra, némimiz ğata,

92 Soraylı, yoldaş, emeliyettin.

24

93 Zer zunnarğa şeyda bolup munçilik,

94 Boyunğa asmaqlık hacet kaççılık?

95 Zinnet mestanisige yaraşmaptu u

96 Tögige koldurma yaraşkaçılık.

25

97 Mozduzlukni ögendim işkimni bérıp,

98 Yigirme yıl işlidim ğulaçni kérıp.

99 Kéyin gilem tokušğa yötkigen idi,

100 Qoydum ikki ğalvapniñ béşini yérıp.

26

101 Bir eşek béşığa orap sellini,
 102 Qaptu bek külkige dorap mollini.
 103 Téhimu külkilik emesmu méniñ
 104 Törge başlığınım “teqsir” dep uni.

27

105 Çağlıqtur düşmenniñ ezveyligini,
 106 Yamini yoşurun qestleydiğini.
 107 Heterlik emesmu qaviğan ittin,
 108 Erkilep turupla çışleydiğini.

28

109 Bir oğri dendidi da'im tam téşip,
 110 Bir küni micilip qaldı tam bésip.
 111 Rast iken: qopurğa astida ölmek
 112 Toz yalığan itqa bolmiqi nésip.

29

113 Uruştin kéyin bir qehriman çıktı,
 114 Avazi hemmidin bek yoğan çıktı.
 115 Biraq, şehit qeni tilğa kirgende,
 116 Uniñ ağızidin ne zuvan çıktı.

30

117 Merd éytti: “rencim yoq bağlanğınimdin,
 118 Bu méniñ hata iş tutқанliqımdin.
 119 Miñ ela heq sözde qarılanğınım,
 120 Yalganga yölinip aqlanğınimdin.”

31

121 Dévidiñ: “bolmaydu hésab ögenmey,
 122 Hésabni her yañza yasap ögenmey.”
 123 Añiri sotlandiñ bağlinip, çünki
 124 Hésabni ilgiri insab ögenmey.

32

125 Eyibiñni sökkendin kettiñ yüz örüp,
 126 Mahtıganlar kaçtı seni öñtürüp.
 127 Hey nadan, bovaylar démigenmidi:
 128 “Dost éytar yığlitip, düşmen küldürüp.”

33

129 Rasttinla dunyaniñ köp iken siri,
 130 So’alim köpeydi tonuşkanséri.
 131 Yéşip bakmak boldum héli tügüçni,
 132 Téhiçe yeşilip bolmaptu biri.

34

133 Adem mensup dése maymun neslige,
 134 İşenmek şunçe tes qarap hösnige.
 135 Ademge ayliniş şunçe tes iken
 136 Epsus, asan iken yanmak eslige.

35

137 Özüñdin özgini kılsañ étirap,
 138 Démigin huşallıq mañila hésab.
 139 Renciştin her köñül bir azab çekse,
 140 Renciştin vicdan çeker miñ azab.

36

141 Binava işkini gülge béremdu?
 142 Bulbul neğmisige apirin demdu?

143 Bir hékim ecebmu toğra deptiken:

144 Sedepniñ qedrini derya bilemdü?

37

145 Usta ikensen çivin қоруşқа senmu,

146 Téhi yelpügüçniñ sépi bilenmu.

147 Çivin uçup ketti, béşim yérildi,

148 Öltürmek bolğiniñ çivinmu, menmu?

38

149 Başlıққа yaқamdu-yoқ yaқşıçaқlıқ,

150 Yaқtursa yaқşıçaқni, umu çağlıқ.

151 Yölinip yaқşıçaққа ğadaysa kim,

152 Beribir, béşi uniñ saңılақlıқ.

39

153 Körgende қараңуқni қушқаç kélip,

154 Deslepte үrküp қаçti adem bilip.

155 Etisi “karamet”ni оқup қélip,

156 Oynidi hetta uni қondaқ қilip.

40

157 Kotuldap uniñ-buniñ arқisidin,

158 Қизғansa kimki elniñ alқışidin,

159 azabta öter özi zeher yutup,

160 Nésive élip elniñ қargışidin.

41

161 Uluğ derya süyi aқar mulayim,

162 Қiysañ say süyiniñ ğevğasi ayrim.

163 Köksi keñ insanniñ көñli ҳatircem,

164 Köksi tarniñ көñli perişan da'im.

42

165 El némige söyünse, zoqlansaň şuňa,
 166 El némidin yirgense, homaysaň aňa,
 167 Alkış turmak, rahetdur hetta haçaret,
 168 Bundin artuk iptihar ne hacet saňa.

43

169 Éçilsaň, reňgiňdin gülistan körimen,
 170 Tutulsaň, goyaki zimistan körimen.
 171 Men yéliň aşikmen, illiklikça muhtac,
 172 Zimistan soğukni bek yaman körimen.

44

173 Tillidim saşini: “çixsuna ceniň,
 174 Bolğamsen şunçıla eklimni meniň?”
 175 Dédi: nepsin keldi déveylep maňa,
 176 Körüptü kim bunda eklini seniň?”

45

177 Yamanniň destidin şundaş dedimki:
 178 “Néme bir kılginim bardu meniňki?”
 179 Aşil dédi: “belki, bilip ya bilmey,
 180 Yamanga yantayaş bolganmidiňki...”

46

181 Kündüzi töt ašinem bille idi,
 182 Yolvasmu möşükçilik körünmidi.
 183 Aşşimi yalguz méñip çaşkan boldum,
 184 Aldimğa möşük uçrap kélividi.

47

185 Bir yerde égiz-burun yalışıdu,
 186 Bir yerde bir söněkni taliřıdu.
 187 Deydiken şundak turup: “çin insan biz,
 188 Undak iş itlargıla yarışıdu.”

48

189 Riyakar sopılar mekkar kélidu,
 190 Yoğan sellini destek kılidu.
 191 Ğerezsiz ademler sahta sellidin
 192 Rast paytimini ela bilidu.

49

193 Kıderlik sanılar kim kılsa himmet,
 194 Minnetni bilmeslik unińdin kımmet.
 195 Pak nerse bolsimu himmetniń özi,
 196 Bulğınip kétidu kışulsa minnet.

50

197 Kőrüp turup oğriniń tam teřkinini,
 198 Karańlar, meni kıara baskinini!
 199 Oğriğa hamiy bolup gepke kıaldım,
 200 Paskina boldu ayap paskinini.

51

201 “Puřayman yeydu, dédi biri mańa,
 202 Čüřenmey kim ģata muřt atsa sańa.
 203 Betniyet kıesten ģata kılar řuńa,
 204 Ģatağa iķrar boluř ölüm ańa.”

1950 yildin 1986 yilğiče yézilğan.

(393) Parçılar

1

- 1 Tün boyi bidarniñ bari dervişmu,
 2 Hezer kııl kimler bar uniñ içide.
 3 Oğrimu kéçidu tündin uyķudın,
 4 Tilğaydu étizni ķavan kéçide.

2

- 5 Evrişim bolsila, yaki aķ tūslūk,
 6 Démeñlar ademniñ kemterin dosti.
 7 Çünki tolğanmastin yürelmes yılan,
 8 Aķ emesmu uniñ ķasriķi-posti.

3

- 9 Dunyada rahet iş hesethor üçün
 10 Hemişe kir kolaş tırnaķ astidın.
 11 Misali çivinmu izdeydu rahet
 12 Huş puraķtin emes, uniñ eksidin.

4

- 13 Saliri öltürdi Musartni, biraķ
 14 Ƙaldi şan-şerepsiz, lenetke çöküp.
 15 Ezeldin ayanki, hesethorlarniñ
 16 Tapķan nersisidin yoķatķini köp.

5

- 17 Külğünçek bolsila huşhuy sanalsa,
 18 Bu babta yételmes héķim tülkige.
 19 Biraķ u meħluķniñ yavuz meķsiti
 20 Oralğan bolidu haman külkige.

6

21 Özginiñ eyibini sözlimek asan,
 22 Asan emes söküş özini ançe.
 23 Dunyada bolğaytti na'adil kişi,
 24 Öz péşanisini silisa barçe.

7

25 Keltürüp muşt atқан idim uniñğa,
 26 Özümniñ torumdin kettim yikilip.
 27 Biraқ u şu haman yölep turğuzup,
 28 Béşimğa kiygüzdi doppamni élip.
 29 Şu çağda tikilip қарalmay аña,
 30 Puşayman yédim men hoşumğa kélip.

8

31 Tillidim koçida ҳéli ademni,
 32 Har kélip yüzümge қарap külgini.
 33 Béқip eynekkimu örlep gezipim,
 34 Şu an yerge urup sundurdum uni.
 35 Anammu cimilep kayidi maña:
 36 “Yüzüñni pakize yuysañ her küni,
 37 Eynekmu sunmaytti, ҳekmu külmeytti,
 38 Heyran men, némişқа bilmeysen şuni?”

9

39 Şübhisizki, vaқit eñ ésil baylıқ,
 40 Yaşlıқ baharimiz – eñ bay vaқtimiz.
 41 Bezimiz bu çağda sanimay pulni,
 42 Tatazisi bilen heclevétimiz.
 43 Alğan nersimizniñ tayini bolmisa,
 44 Unimu bahağa döñgevétimiz.
 45 Yénikleşse yançuқ қirav peslide,
 46 Barçe pulni titrep sanap kétimiz.

47 Epsuski, bahardek baylık kedrige
 48 Keç küzde, şümseygen çağda yétimiz.

10

49 Mañimu dédiñ: “eķidem saña ħas,
 50 Men uni bergen peķet dostum saña.”
 51 Kim séni dostum dése, deψsen yene:
 52 “Özgige yok, bar peķet ħuřtum saña.”
 53 Ħuy-miceziñ zadi řundaķ bolsila,
 54 Dost bolalmaydu řuña héķkim saña.

11

55 Çuķan-süren bazar tapķan mehelde
 56 İşmu köp idi, kedrimmu andin.
 57 Aramliķ, meripet peyti kélipla,
 58 İşim, kedrim tügep, qaldim zuvandin.

12

59 “Hemmidin kıysi oyun yahşı?” dése,
 60 U dédiki: “topilañ eñ yahşıken.”
 61 Bu oyunğa özi kıatnaşmas imiş,
 62 Esli kıesti toĝaķ oĝrilař iken.

13

63 Elniñ ħahiř-rayini bilmek uluĝ iş,
 64 Biraķ biliş mumkinmu ravaķta turup.
 65 El namidin sözlime, ötmise künüñ
 66 Bille külüp el bilen, bille ah urup.

14

67 Bir temeger bařliķķa keptu éĝilip,
 68 Deptu: “meķsitim sizge çapan kıyĝüzüř.”

69 Başlık deptu: “kiyiştin hezer kılimen,
70 Nème hacet tirikke képen kiygüzüş!”

15

71 Kıçışkan yerni meyli kim tatilisun,
72 Lezzetlik hés kılimiz tesirini.
73 Beziler némişkidu işka sélip,
74 “Yok yerdin tük ündürüş” hünirini,
75 Özimizniñ kıçışkan yeri kélip,
76 Tatilaymiz başkılarniñ saq yerini.

16

77 Yaşlarniñ aldida tillap çoñlarni:
78 “Alcığan, içi tar, pesende” deysen.
79 Çoñlarniñ aldida tillap yaşlarni:
80 “Bu şumlar silerge küşende” deysen.
81 Alcığanlar ve şumlar yok emes, biraq
82 Sen her ikkisige oşşaydikensen.

17

83 Erbab bolsañ hapaş kılgın acizni,
84 Meydeñge gül taqaydu el tebriklep.
85 Meydisige muştlap kelgen noçılar
86 Söñgiçini tutup kaçır tépik yep.

18

87 Dédi bir töhpikar erbab oğlıga:
88 “Başlıkniñ oğli, dégen emel emes.
89 Öz ecriñ belgileydu kımmitiñni,
90 Atañniñ yüzi saña bedel emes.

19

91 Bir erbab ornini berdi birige,

- 92 İlacısız turuşka bundin ziyade.
 93 “İz basar” çüşinip uniñ rayini,
 94 Dégendek, bildürdi şundağ irade:
 95 “İltipatiñizdin mindim men atқа,
 96 Қоymaymen siznimu hergiz piyade!”
 97 Hey, kimni ҳатircem қилidiғandu
 98 Bundağ “ésil ҳislet”, “sadıq ipade”?!

20

- 99 Biri sovğat raslap şah huzuriға,
 100 Oğrılar destidin sözlidi қақşap.
 101 Éritip şahni öz sadaқitide,
 102 Boluvélip şu an шеherge mirşap;
 103 Öltürdi oғri dep güzetçilerni,
 104 Tam teşti bir türküm oғrini başlap.
 105 Mest қilip ordini “zań mallar” bilen,
 106 Aһir ҳezinini bulidi қorşap.

21

- 107 Bir sopi bay boldi sedike almay,
 108 Kündüzi қira’et оқup mazarda.
 109 “Һudayim bergen” dep yürүptuқ, bilmey
 110 Képen satқinini keçki bazarda.

22

- 111 Gülşen rava emes işki yoқlargа,
 112 Uniñ çin aşiki sayraydiғанlar.
 113 Kim hödde қilidu çeylenmeydu dep,
 114 Kirip alsa аña hañraydiғанlar.

23

- 115 Özimizni hemmige pişқан démeyli,

116 Untulmisun Һam sүtmu içkenlikimiz.
 117 Törge çikiş başniñ kökke yetkini emes,
 118 Ğulaş emes pegahқа çüşkenlikimiz.
 119 Özimizni sorimay şeher sorimaқ,
 120 Yétidiken zavallıққа péşkellikimiz.
 121 Bilimen dep rehtlerni Һata keskendin
 122 Har emesқu bilip yip eşkenlikimiz.

24

123 Savab işқu, tok-tok қuş tokulditip,
 124 Dereһniñ yériқidin қurut yése.
 125 Biraқ u külke bolup қalar idi,
 126 Uyilip “nağra çélip berdim” dése.

25

127 “Қatmallardin bizar boldum” dep turup,
 128 “İltipat қilmidi” deysen ah urup.
 129 Éşektin қанçilik perқiñ қalidu,
 130 Қalsa eger ular séni yaқturup.

26

131 Ana men Һatadin Һaliy emesmen,
 132 Ökünsem keçүrer dégen tamada.
 133 Biraқ keçүrgin désem aғrimға urғin,
 134 Köydүrgilik қilğan bolsam mubada.
 1978 yildin 1987 yilğiçe yézilğan.

(394) Tuyuқlar

1

1 Aldida hicrimde peryad çek dédi,
 2 Soñre veslim tarini sen çek dédi.
 3 “Ne üçүн” désem, “visalniñ aldida

4 Bar kıyin bir imtihanlık çek” dedi.

2

5 Çölde kalsammu ne hacet at maña,
6 Siñdi Mecnun dep çiraylık at maña.
7 Kéni, sen Leyli, méni ölme déseñ,
8 Oğ kılıp kirpikliriñni at maña.

3

9 U yigit keldi, ışikni aç dedi,
10 Ber camaliñdin ozuk, men aç dedi.
11 Pétinalmay kız ışikni açkili,
12 Saña müşkül maña kirse aç, dedi.

4

13 Méni yencip kılsa un derd tügmini,
14 Taşlima, yar, yağlıkiñğa tüg méni.
15 Bu tügün képenge oğşas qalmisun,
16 İzme açkın hem qadap qoy tügmini.

5

17 Meyli “set”de, meyli “döt”de ya méni,
18 Emma ademniñ emesmen yamini.
19 Mükçıyip ketsemmu lazim men saña,
20 Yavni atqanda kılarsen ya méni.

6

21 Külginiñ “maqul” midi ya “yaq” midi,
22 U yigitniñ saña neri yaqmidi?
23 Eyibi şu: maña teñleştin burun
24 Baqrini el baqrığa çin yaqmidi.

7

25 Méñiniñ teht-ordisidur baş qini,
 26 Méñe yalqav bolsa deymiz: “Baş qéni?”
 27 Kimge hakim bolmisa öz méñisi,
 28 Bolmas aqıl doriğanga başqini.

8

29 Çağlimay söz qilsa aldi-arqini,
 30 Deydiken heq: “sende nomus-ar qéni?”
 31 Ger qatağa kelmise derhal caza,
 32 Yok démeñ, heqniñ uzundur arqini.

9

33 Küylisem dil riştisini tar qilip,
 34 Huş qılar el-yurtıni neğmem tarqilip.
 35 Keñ, yosunluq bolsa sorun, qançe qop,
 36 Bolmas emdi uni qinğir, tar qilip.

10

37 Epsus, eceb deptimen neççe yandurup:
 38 “Kelme bu yan yürekke otlar yandurup.”
 39 Emdı işqim harvisi aldiñğa keldi,
 40 Ép kételmeymen uni quruq yandurup.

11

41 Sen dédiñ: “vedemni belbağ qilip,
 42 Çıqimen bu çölne avat bağ qilip.”
 43 Her köçetne menmu teñ perviş qılay,
 44 Huddi quçqandek seni bağ-bağ qilip.

1977 yildin 1982 yilgiçe yézilğan.

SONUÇ

Teyipcan Eliyev'in şiirleri transkripsiyonlu metin, dil incelemesi ve dizin bağlamında değerlendirilmiştir ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Teyipcan Eliyev'in Şiirleri isimli iki ciltlik eser transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine aktarılırken tarafımızdan numaralandırılmıştır. Eserin sonunda yer alan Ruba'iyar, Parçılar ve Tuyuqlar bölümleri, kendi içlerinde bir bütün oluşturacak şekilde tek başlık altında numaralandırılmıştır. Bu numaralandırma işlemine göre şairin iki cilt hâlinde yayımlanan toplam 394 şiiri bulunmaktadır.
2. İncelemize esas olan bu 394 şiir, değerlendirmemize göre toplam 56505 kelimeden müteşekkildir. Metnin sözlüğü olarak hazırladığımız dizin bölümünde 6780 madde başı kelime yer almaktadır.
3. Dizinde Takip Edilen Yöntem başlığı altında belirtildiği üzere Türkçe yapım ekiyle türetilen her kelime kökenine bakılmaksızın Türkçe kabul edilmiştir. Bu doğrultuda madde başı olarak alınan 6780 kelimenin 4526'sı (%66,78) Türkçe, 1874'ü (%27,62) alıntı kelime ve 380'i (%5,58) ise özel isimdir. Madde başı 6780 kelimenin 5164'ü isim veya isim soylu kelime, 1616'sı fiildir.
4. İncelenen eserde alıntı kelimelerin istatistiği şu şekildedir:
 Birinci parantez içinde verilen oran özel isimler hariç toplam madde başına (6401) oranı; ikinci parantez içinde verilen oran alıntı kelimelere (1874) oranı göstermektedir.
 Arapça: 1038 (%16,21), (%55,09)
 Farsça: 538 (%8,40), (%28,72)
 Arapça + Farsça: 53 (%0,78), (%2,82)
 Farsça + Arapça: 47 (%0,73), (%2,50)
 Fransızca + Farsça: 1 (%0,01), (%0,05)
 Arapça + Türkçe: 1 (%0,01) , (%0,05)

Çince: 62 (%0,96), (%3,31)
 Rusça: 57 (%0,87) , (%2,98)
 Fransızca: 54 (%0,84) , (%2,88)
 İtalyanca: 9 (%0,14), (%0,48)
 İngilizce: 4 (%0,06), (%0,21)
 Rumca: 2 (%0,03), (%0,10)
 Korece: 2 (%0,03), (%0,10)
 Kazakça: 1 (%0,01), (%0,05)
 Almanca: 1 (%0,01), (%0,05)
 İspanyolca: 1 (%0,01), (%0,05)
 Latince: 1 (%0,01), (%0,05)
 Moğolca: 1 (%0,01), (%0,05)
 Tatarca: 1 (%0,01), (%0,05)

5. Bu istatistiklere göre, Yeni Uygur Türkçesine söz konusu yabancı diller arasında Arapça ve Farsça'nın kelime bazında güçlü bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Arapça ve Farsça kelimelerin diğer yabancı dillerden alınan kelimelere nispeten yoğun kullanımının yaklaşık bin yıldır harmanlanan Türk-İslam kültürünün doğal sonucu olduğunu belirtebiliriz.
6. Çince, Rusça ve Fransızcadan alıntı kelimelerin istatistiği de dikkat çekicidir. Bizim köken olarak Fransızca ya da diğer Batı dilleri olarak tespit ettiğimiz kelimelerin çok büyük bir bölümü, Yeni Uygur Türkçesi sözlüklerinde Rusça olarak gösterilmektedir. Bunun nedeni bu kelimelerin Rusça üzerinden Yeni Uygur Türkçesine geçmesi olmalıdır.
7. Çince ve Rusçadan alıntı kelimelerde komünist ideolojinin etkisinin baskın olduğu görülmektedir.
8. Teyipcan Eliyev, şiirlerinde ikilemelerden, atasözleri ve deyimlerden, tasvirî fillerden ve metaforlardan sık sık yararlanmıştır. Bu da Eliyev'i halka ve konuşma diline yaklaştırmış, şiirlerine bir hareketlilik katmıştır.

9. Teyipcan Eliyev, üretken bir şair olarak edebî hayatı boyunca vatan sevgisi, kurtuluş, direniş, sosyal olaylar ve aşk gibi farklı temalarda lirizmi yüksek birçok şiir kaleme almıştır. Hem sosyal-psikolojik açıdan hem de şiirlerinde kullandığı dil bakımından yaşadığı dönemin aynası rolündedir. Döneminin sosyal-psikolojik bunalımlarını ve umutlarını şiirlerine başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Ayrıca Yeni Uygur Türkçesi ağızlarının özelliklerini de şiirlerine yansıttığını söylemek mümkündür.
10. Teyipcan Eliyev, Çağdaş Uygur Edebiyatının en üretken şairlerinden ve en etkili seslerinden biridir. Hem halkın sesi hem de kültürel belleğin taşıyıcısıdır. Eliyev'in şiirlerinde vatan, özgürlük, aşk, sosyal adaletsizlik, toplumsal eleştiri, halkçılık ve kültürel bağlılık gibi temalar öne çıkar. Şiir dili sade, etkili ve halkın anlayabileceği şekildedir. Eliyev'in şiirleri hem bir edebî eser hem de bir tarihsel tanıklık niteliği taşır.
11. Teyipcan Eliyev, sadece bir şair değil, aynı zamanda kültürel bir direnişin sesidir. Eliyev'in en çok işlediği tema vatanıdır. Vatanı bir anne, bir sevgili gibi görür. Şiirlerinde Uygur halkının özgürlük arzusunu işler. Eliyev, döneminin sosyal adaletsizliklerini sert bir dille eleştirir. Kültür Devrimi döneminde yazdığı şiirlerde baskı, karamsarlık ve bunalım temaları öne çıkar. Aşk şiirlerinde duygusallık ve romantizm ağır basar.

KAYNAKÇA

- ABDULLA, M.** (2021). **Türkçe-Uygurca Sözlük**, Almatı: Madi.
- ABDULVAHİT KAŞGARLI, Raile** (2012). “Komünist Çin Dönemi Uygur Şiiri Üzerine”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XII/1 (Yaz 2012), s.345-359.
- ABDULVAHİT KAŞGARLI, Raile** (2014). “Çağdaş Uygur Edebiyatı ve Onun Geleceği”, **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 3, 2014, Sayfa: 129-145.
- ABDULVAHİT KAŞGARLI, Raile** (2017). **Çağdaş Uygur Edebiyatı Tarihi**, (edt. Neşe Harbalıoğlu), Ankara: Gazi Kitabevi.
- ABDULVAHİT KAŞGARLI, Raile** (2019). “Dil İlişkisi Bağlamında Teyipcan Eliyev’in Şiirlerindeki Çince Alıntılar”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, 68 (Aralık), 181-204.
- ABDULVAHİT KAŞGARLI, Raile** (2020). “20. Yüzyılın Başından Günümüze Uygur Türklerinin Kullandığı Alfabeler ve Bu Alfabeler İle Basılan Şiirler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)**, Cilt 4, Sayı 2, Sayfa 269-287.
- AKAR, Ali** (2005). **Türk Dili Tarihi**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ALPTEKİN, İ.** (1970). **Doğu Türkistanda Kızıl Çin Vahşeti**. İstanbul.
- AŞÇI, Ufuk Deniz** (2004). “Suudî Arabistan’ı Yurt Edinen Doğu Türkistanlılar, Kullandıkları Yazı Dili ve Bu Yazı Diliyle Kaleme Alınmış Bir Eser: Sîretü Hâtemü’n-Nebiyî’n”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi** , (16), s. 47-67.
- AY, Ö.** (2007). **Abdurrahim Ötkür’ün “İz” Romanı (İnceleme-Metin-Aktarma-Dizin)**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BİRAY, Nergis** (2016). **Çağdaş Türk Lehçeleri Metin Aktarmaları**, İstanbul: Kesit Yayınları.
- BOZKURT, F.** (1992). **Türklerin Dili**. Cem Yayınları.
- BOZUYLA, Mehmet** (2022). "Bilgisayar destekli dizin programları ve TürkSözDiz yazılımı," in 3 rd International Conference on Applied Engineering and Natural Sciences, pp. 237-241, Konya.
- BURAN, Ahmet ve Ercan Alkaya** (2018). **Çağdaş Türk Yazı Dilleri 2 Güneydoğu/Karlık Grubu**, Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
- BURAN, Ahmet ve Ercan Alkaya** (2019). **Çağdaş Türk Yazı Dilleri 3 Kuzeybatı/Kıpçak Grubu**, Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
- CAFEROĞLU, Ahmet** (1968). **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- CAFEROĞLU, Ahmet** (1984). **Türk Dili Tarihi**, Enderun Kitabevi.
- ÇAKIR, Seda** (2020). “Guñga Şiir Hareketi Işığında Çağdaş Uygur Şairi Adil Tunıyaz’ın Şiirleri”, **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2020/16, s. 42-51.
- ÇETİNKAYA, Emre** (2019). **Çağdaş Uygurcada Kiplik: Dilbilgisel Biçimbirimler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DOĞAN, Levent** (2016). **Uygur Türkçesi Grameri**, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.

- DOĞAN**, Levent ve Oğuzhan Durmuş (2002). “Yeni Uygur Türkçesi ve Edebiyatı”, **Türkler** (20), 497-519.
- EMET**, Erkin (1998). **Çağdaş Uygur Şiiri Antolojisi**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- EMET**, Erkin (2008). **Doğu Türkistan Uygur Ağzları**, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- GAFUROĞLU**, G. (1989). “Çağdaş Uygurcanın Şiveleri Hakkında.” **Doğu Türkistan’ın Sesi**, VI, 29-54.
- GÖMEÇ**, S. (2001). **Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- HARBALİOĞLU**, Neşe (2016). “20. Yüzyıl Uygur Şairlerinden Teyipcan Eliyev”, **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi** (8), 97-105.
- KASAPOĞLU ÇENGEL**, Hülya (2000). **Abdurrahim Ötkür’ün Şiirleri I-II**, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- KASAPOĞLU ÇENGEL**, Hülya (2013). **Çağdaş Türk Edebiyatları II**. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- KASAPOĞLU ÇENGEL**, Hülya (2019). “Çağdaş Uygur Edebiyatı”, **Çağdaş Türk Edebiyatları-II**, (edt. Yavuz Akpınar, Ferruh Ağca), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 140-170.
- KAŞGARLI**, Reyila (2014). **Çağdaş Uygur Şairlerinden Memtili Tevfik Efendi’nin Şiirleri Üzerinde Dil İncelemesi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAŞGARLI**, Sultan Mahmut (1998). **Çağdaş Uygur Türklerinin Edebiyatı**, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- KOMİSYON** (1999). **Uygur Tilinin İzahlık Lugiti** (Uygur Dilinin İzahlı Sözlüğü) C. 1-6, Pekin: Milletler Neşriyatı.
- KORKMAZ**, Zeynep (2013). **Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- NECİP**, Emir Necipoviç (1995). **Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü**, (çev.) İklil Kurban, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- ÖLMEZ**, Mehmet (2013). “Çin’deki Türk dilleri ve Bugünü”, **Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 397-422.
- ÖZTÜRK**, Rıdvan (1997). **Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- ÖZTÜRK**, Rıdvan (2020). **Yeni Uygur Türkçesi Grameri**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZTÜRK**, Rıdvan (2021). “Kültür Bağının Bir Göstergesi: “Uçraşkanda” Şiiri”, **Selçuk Türkiyat**, Ağustos, (52), 35-46.
- ÖZTÜRK**, Sevgi (2007), **Ehet Turdi “Ay Yamğuri” Metin-İnceleme-Dizin**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- REHİM**, Muhemmet (1997a). **Téyipcan Éliyev Şeirliri**, C.1, Pekin: Milletler Neşriyatı.
- REHİM**, Muhemmet (1997b). **Téyipcan Éliyev Şeirliri**, C.2, Pekin: Milletler Neşriyatı.

- TEVEKKÜL**, Mihrullah (2021). **Rozi Sayit'in Şiirleri (İnceleme-Metin-Aktarma)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAZICI ERSOY**, Habibe (2007), "Yeni Uygur Türkçesi", **Türk Lehçeleri Grameri**, (Ed. Ahmet Bican ERCİLASUN), s. 355-428, 2007, Ankara: Akçağ Yay.
- YILDIRIM**, Fikret (2019). "Yeni Uygurca ve Yeni Uygurca Sözlükler", **Folklor/edebiyat**, cilt:25, sayı:99, 2019/3, 539-552.

Elektronik kaynaklar:

- <http://www.tamga.org/2019/06/web-tabanl-eski-uygurca-turkce-sozluk.html> (Erişim tarihi: 09.04.2022)
- <https://pauctle.com/ugtr/> (Erişim tarihi: 09.04.2022)
- <https://www.lugatim.com/> (Erişim tarihi: 27.06.2025)
- <https://www.osmanlicasozlukler.com/ara> (Erişim tarihi: 27.06.2025)
- <https://context.reverso.net/translation/russian-turkish/> (Erişim tarihi: 27.06.2025)
- <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 27.06.2025)
- <https://otukensozluk.com/> (Erişim tarihi: 27.06.2025)
- <https://www.turkbitig.com/sozluk/uygurca.html> (Erişim tarihi: 27.06.2025)
- <https://wiki.uygur.com/> (Erişim tarihi: 27.06.2025)

TIPKIBASIM ÖRNEKLERİ

1 جەڭچى ئاكامغا

بىللە بارماق بولغىنىمدا سەن بىلەن،
 كومىسسىيە كىچىك دېدى يېشىمنى.
 ئۆسكەن بولسا بويۇم يەنە بىر غېرىج،
 فرونتلاردا كۆرسىتەتتىم كۈچۈمنى.

بىلەلمىدىم، كومىسسىيە دېگەنلەر
 ئىرادىنى ئۆلچەمدىكىن ياش بىلەن.
 ئالغان بولسا كىچىك دېمەي يېشىمنى،
 ئېلىشاتتىم دۈشمەن دېگەن نەس بىلەن.

ئاڭلا، ئاكا، بۇ يىل ئۆستى بويۇممۇ،
 ھېچ گۇمانسىز ئەسكەرلىككە يارايەن.
 پات ئارىدا بېرىپ سېنىڭ قېشىڭغا،
 دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىمەن، ھارمايمەن.

1945-يىل، قورغاس.

جانان ئۈچۈن 2

ياش ۋۇجۇدۇمدا مۇھەببەت ياندى، جانان، سەن ئۈچۈن،
ئاتىدىم بارىمنى، ئىشقىڭدا يۈرەك كۆيگەن ئۈچۈن.

سەن ئۈچۈن كۆيسەم مۇبادا ئوتتا تارتىپ مىڭ ئازاب،
مېنى دوزاخ ئوتى كۆيدۈرمەس، قاچار بەلكىم ئۇزاپ.

سېنى دەپ سۇدا ئېقىپ ئۆلسەم تۈمەن كۈلپەت كۆرۈپ،
تىرىلىپ كەۋسەر ئىچىدە ئۈزىمەن لەززەت سۈرۈپ.

جەسىدىم ياتمىسا ھېچ جايدا، شۇ تۇپراقتىن بۆلەك،
شۇ ماڭا جەننەت ئەمەسمۇ، ئۆزگە جەننەت نە كېرەك.

ياق، ئۆلۈمنى خالىمايمەن، ماڭا قىممەتتۇر ھايات،
شۇ ھاياتنى مەنسىز ئۆتكۈزسەم، ئالدىڭدا ئۇيات.

ئارمىنىم يوق بار جاپانى بىللە كۆرسەم سەن بىلەن،
 ھەر يېڭىشنىڭ بايرىمىدا بىللە كۈلسەم سەن بىلەن.

1946 يىلى، قورغاس.

உள்ளே நுழைந்தால்

10276

المجلد الثاني

3 گۈلۈمگە

ئەي گۈلۈم، سىزنى ساقلاپ تۇرايمۇ،
 شېرىن ئۇيقۇغا تويۇپ قانغىچە.
 مەنزىلگە يېتەر سەھەر ماڭغانلار،
 سىز كۆزنى ئېچىپ، بىر تولغانغىچە.
 ئالدىرمايسىزغۇ، بىر ۋاخ ئۆتىدۇ
 سىز قاشقا قاچان ئوسما قويغىچە.
 ئەنە، مەرىپەت سىزنىمۇ كۈتەر،
 ھە، چاپسان مېڭىڭ، باش قاتۇرغىچە.
 پۇرسەتمۇ يەتتى، چوڭ قەدەم تاشلاڭ،
 ساقلىماس ۋاقىت "مانا..." دېگىچە.
 مەنمۇ ھەممەنەپەس سىزگە، ئەي گۈلۈم،
 بۇ يولدا جاندىن جۇدا بولغۇچە.
 سادىغىمى كەتمۇن سىزگە بۇ جاننىڭ،
 ئارتۇق دەرد چېكىپ، غەم يېمەك ئانچە.
 گۈلۈم، تېز بولۇڭ، بىللە يېتەيلى،
 شانلىق خىزمەتكە گۈدۈك چالغۇچە.
 بۇ خىزمەت مەڭگۈ بەخت خىزمىتى،

ھارمايلى يۇرتنى ئاۋات قىلغۇچە.
 كۈتكەن زاماندا يېتىپ ئارمانغا،
 خۇشال كۈلگەيمىز يۈرەك قانغۇچە.

1947-يىلى 10-ئاپرېلى، قورغاس.

قش كەتتى

4

تېلەتەندىن قار ياغقان،
 ئايغىغا مۇز تاققان،
 پۈركۈپ سوغۇق دېمىنى،
 خۇددى جاياندەك چاققان—
 شەپقىتى يوق سەپرا قش
 سېزىپ يازنىڭ ئېسىنى،
 قاچتى ئەمدى دىڭگاڭلاپ،
 تۆكۈپ سوغۇق يېشىنى.
 قېرىپ قالدى ئاۋاق قش،
 تېنىدە يوق قۇۋۋىتى.
 ئۈچتى باھار شامىلى،
 كەلەكتە ياز نۆۋىتى.
 ”قىشنىڭ كەينى ياز“ دېگەن—
 كۈنلاردا ماقال بار.
 ئالدىرمايلى سەيلگە،
 ئالدىمىزدا دوقال بار.

1947-يىلى، قورغاس.

گاڭگىراش

144

بەستىم بىلەن تەڭ تەلپىكىم،
چوڭدەك قىزاردى تەستىكىم.
تاپقان مۇكاپاتىم شۇمۇ،
مۇنداق ئەمەستى ئىستىكىم.

رەڭگۈ رويۇمنى ئاق دەسەم،
ھازىر سۈرەتتە باشقىچە.
بۇ ھەقتە شۇنداق دېگۈلۈك:
"ئالداپتۇ كونا ئەينىكىم".

بۇغداي تېرىپ كەلدىم دەسەم،
قارسۇق دېيىشتى باشقىلار.
كىم بىلدى بۇنداق غەيلىنى،
ۋاي-ۋاي، ئىست تەر-ئەمگىكىم.

ئېيتقان مۇقامىم ياقىمىدى،

قالدىم ئۆزۈمۈ گاڭگىراپ.

ئۆزدې راۋابىم تارىنى،

ئەلەردە قالدى زەخمىكىم.

.....

1971-يىل.

ساقىغا ئىلتىماس

145

قۇي ئەي ساقى،
 ھوشۇمدىن ئايرىلاي بىردەم،
 جاھان غەۋغاسىدىن خالىي بولاي بىردەم.
 ھوشۇمنىڭ بارىدا يوقكەن ماڭا ئارام،
 ئۇنىڭسىز ئەمدى مەن ئارام ئالاي بىردەم.

1971-يىل.

• مەن بۇ شېئىرىمنى كېيىن كۆرۈپ، ئۇنىڭغا بىر خىل ئۈمىدسىز-
 لىك كەيپىياتى ئارىلاشقانلىقى ئۈچۈن نەشىرگە بەرمىگەنىدىم. ئەمدى
 مەيلى، قانداقلا بولسۇن بۇ مېنىڭ "مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى" جەريانىدا
 روھىي ھالىتىمنىڭ بىر خىل ئىپادىسى، يوشۇرۇپ نېمە قىلاي دېدىم.

سر دېگەن مۇتلەق ئەمەس 146

سر دېگەن مۇتلەق ئەمەس، بولغۇسى مەلۇم ئاقىۋەت،
ھىيلىلەر چۈمپەردىدىن بولغۇسى مەرۇم ئاقىۋەت.

شۇم نىيەتلەر يامىشار بىر تال پاخالغا كېمە دەپ،
بەربىر سۇغا چۆكۈپ، بولغاي بۇرۇختۇم ئاقىۋەت.

ھىيلىدىن قانات ياساپ ئاسمانغا چىققان ئەدە بار،
چىقما تىك موللاق ئېتىپ، جەزمەن بولۇر گۇم ئاقىۋەت.

1972-يىل ئۆكتەبىر.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN

Dizinde Takip Edilen Yöntem

1. Madde başı kelimenin metinde hangi şiir ve mısra da geçtiğini göstermek için **sağa eğik** çizgi / işaretinden faydalanılmıştır. Çizginin solunda kalan sayı şiir numarasını, sağında kalan sayı mısra numarasını belirtmektedir. Şiir başlıklarında yer alan kelimeler de dizine dâhil edilmiştir ve dizinde 58/, 160/, 225/, 333/ şeklinde satır numarası olmadan gösterilmiştir. Eğik çizginin sağ tarafında sayı bulunmayan örnekler, kelimenin ya da ekin o şiirin başlığında geçtiğini göstermektedir.

sen'et : (Ar. <şan^c at) Sanat. -43-
s. 158/, 158/9

Yamatu : Yamatu, Gulca Nehri üzerinde bir geçidin adı. -5-
y.+ niñ 258/, 258/6

jurnal : (Fr.) Dergi. -1-
j.+ ğa 323/

2. Madde başı alınan kelimenin şiir ve mısra numarası bilgisi kelimenin anlamından sonra verilmiştir.

aķar - : Ağarmak, beyazlamak. -3-
a.- ğan 264/3
a.- miş 24/22
a.- sun 104/20

3. Madde başı alınan kelimeler köken olarak Türkçe ise herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Başka dillerden alıntı ise kaynak dil, kelimenin anlamından önce parantez içinde gösterilmiştir.

basmiçi : Haydut, eşkıya. -1-
b. 55/194

hür : (Ar. <ḥurr) Hür, özgür. -10-
h. 11/5, 11/29, 11/31, 11/37, 51/180, 51/213, 74/92
h.+ liri 22/20

jurnal : (Fr.) Dergi. -1-
j.+ ğa 323/

4. Kökeni hangi dilden olursa olsun Türkçe yapım ekleri ile türetilmiş her kelime Türkçe kabul edilmiştir.

pitnihorluk : Fitnecilik. -1-
p.+ ni 297/23

gururlan - : Gururlanmak. -1-
ğ.- di 291/22

heversiz : Habersiz. -1-
h.+ dek 324/72

5. Madde başı kelimenin metinde kaç defa geçtiği, kelimenin anlamından sonra iki çizgi arasında gösterilmiştir.

sa'adet : (Ar. <sa' ādet) Saadet, mutluluk. -14-
s. 10/37, 33/6, 46/11, 74/94, 127/17, 129/47, 143/28, 148/3, 152/7,
154/46, 172/10, 289/7
s.+ iñdin (sa'aditiñdin) 255/70
s.+ ke 367/2

6. Kelimelerin anlamları, metinde kullanılan anlamlardan ibarettir. Madde başı kelime, metin içinde farklı anlamları ile kullanılmışsa bu anlamlar 1, 2, 3... şeklinde birbirinden ayrılarak gösterilmiştir.

eceb : (Ar. <° aceb) 1. Hayret, şaşma. -33-
e. 19/1, 19/2, 19/4, 19/6, 19/8, 19/10, 88/6, 120/4, 129/11, 170/9,
206/25, 241/11, 269/5, 284/14, 284/29, 285/1, 304/5, 316/10, 344/13
e.+ mu 377/2, 392/143
2. Şaşılacak derecede.
e. 82/28, 391/3
3. Garip, acayip.
e. 111/48

7. Sesteş olan ancak köken bakımından farklılık arz eden kelimeler ise ayrı ayrı madde başı olarak alınmış ve kelimenin hemen yanında parantez içinde roma rakamıyla gösterilmiştir.

at (I) : Ad, isim. -22-
a. 223/152, 223/22, 250/17, 394/6

at (II) : At, binek hayvanı. -20-
a. 154/65, 219/9, 234/36

bala (I) : (Ar. <belā°) Bela. -18-
b. 45/74, 55/16, 65/11

bala (II) : Çocuk. -68-

b. 59/40, 87/6, 97/34, 119/86

8. Madde başı kelimelerin (varsa) aldığı ekler alfabetik olarak sıralanmıştır.

ķerz : (Ar. <ķarż) Borç. -6-

ķ. 280/10

ķ.+ dur 47/24

ķ.+ ge 47/29

ķ.+ i 262/17

ķ.+ ini 230/34

ķ.+ iñiz 372/12

9. Madde başı kelimelerle oluşan birleşik kelime varsa, kelimelerin eklerinden sonra alt madde olarak yer verilmiştir.

muşt : Yumruk. *bk. muş* -10-

m. 50/55, 116/47, 129/37, 143/46, 210/16, 337/3

m.+ i 194/16

m.+ ida 297/8

muşt at-: Yumruk atmak.

m. atķan idim 393/25

m. atsa 392/202

10. Metinde farklı imlalarla yazılmış aynı kelimelerin metinde daha çok tekrar eden şeklinin anlamı açıklanmış, diğer şekil ya da şekilleri ise *bk.* kısaltmasıyla gönderme yapılarak ayrı madde başları olarak verilmiştir.

eķmak : *bk. eķmek* -1-

e. 355/18

eķmek : (Ar. <aķmak) Ahmak, budala. *bk. eķmak* -3-

e. 125/85, 298/14

e.+ mu 355/4

aķiz : *bk. eķiz* -16-

a.+ i (aķzi) 40/7, 118/60, 143/61, 336/3

a.+ iķe (aķziķe) 290/18

eķiz : Aķız. *bk. aķiz* -21-

é. 17/18, 23/19, 55/50, 73/165, 78/6, 125/86, 223/53, 329/7, 363/46, 392/185

é.+ da 192/45, 284/40, 297/6

11. Yeni Uygur Türkçesinde ilk hecedeki /a/ ve /e/ sesleri açık hece konumuna geçtiğinde /é/ ile; sonraki açık hecelerdeki /a/ ve /e/ sesleri /i/ ile nöbetleşmektedir. Madde başı olarak yalnızca kelimenin esas hâli alınmış,

nöbetleşme hadisesinin yaşandığı durumlar, kelimenin aldığı ekten sonra parantez içinde gösterilmiştir.

baş : 1. Baş, kafa. -143-
 b. 14/19, 40/3, 51/36, 117/23, 223/80, 240/3, 255/7, 263/24
 b.+ i (beşi) 205/19, 223/168, 223/46, 252/3, 325/6, 325/46, 392/152
 b.+ ida (beşida) 23/25, 55/234, 295/22
 b.+ idin (beşidin) 148/27, 160/23
 b.+ iga (beşiğa) 30/11, 33/21, 37/4, 55/104, 55/85, 70/48, 128/79
 b.+ im (beşim) 55/130, 55/95, 193/2, 223/56, 223/76, 255/85, 344/5, 392/147

mahta - : Övmek, takdir etmek. -10-
 m.- di (mahtidi) 108/7, 192/43
 m.- dim (mahtidim) 111/14
 m.- diñ (mahtidiñ) 182/5, 182/13

12. Vurgusuz orta hece ünlüsü barındıran kelimeler, ünlü ile başlayan ek aldığı vurgusuz orta hece ünlüsü düşer. Bu hadisenin yaşandığı örnekler de kelimenin aldığı ekten sonra parantez içinde gösterilmiştir.

bağır : Bağır, göğüs. -105-
 b.+ i (bağrı) 11/35, 19/5, 20/6, 44/22, 50/57, 63/37, 122/, 122/5, 129/13
 b.+ ida (bağrida) 7/19, 10/13, 31/17, 33/63, 63/9, 63/62, 65/7, 67/12,
 b.+ idin (bağridin) 50/14, 59/54

köñül : Gönül. -169-
 k.+ i (köñli) 44/23, 49/121, 55/197, 112/14, 129/82, 148/38, 171/3
 k.+ ide (köñlide) 23/51, 39/57, 107/53, 180/14, 324/42
 k.+ idin (köñlidin) 317/6
 k.+ ige (köñlige) 148/35, 167/11, 218/40
 k.+ imiz (köñlimiz) 11/29, 37/1, 59/2, 70/74, 179/100, 181/36
 k.+ ni 133/74, 194/24, 316/16, 354/, 354/15
 k.+ niñ 14/2, 27/6, 128

13. Madde başı kelimelerde, Arapça ve Farsçadan alıntı kelimeler imla olarak bir değişime uğramışsa, kelimenin asıl hâli parantez içinde gösterilmiştir.

ekil : (Ar. <^c akl) Akıl, us. -40-
 e. 70/76, 104/20, 143/91, 165/63

heste : (Far. <haste) Hasta. -1-
 h. 364/15

huşal : (Far. + Ar. <hōş+hāl) Memnun, sevinçli. -27-
 h. 3/20, 10/41, 56/6

14. –al-, -val-, -ver-, -vet- gibi tasvîri fiillerin yer aldığı fiiller madde başı olarak alınmıştır.

açal - : Açabilmek, açma imkânı bulunmak. -2-
a.- maysiler 10/36
a.- midim 55/75

élival - : Almak, alabilmek. -4-
é.- di 51/132, 234/31
é.- ğan 318/11
é.- imen 278/64

içiver - : Çabucak içmek, içivermek. -1-
i.- ip (içivérip) 272/51

yiglivet - : Ağlayıvermek. -3-
y.- ti 273/44, 363/5
y.- tim 263/49

15. (i,u,ü)-ş eki ile türetilmiş fiil isimleri madde başı olarak alınmış, -mağ, -mek ise ek şeklinde gösterilmiştir.

asra - : Korumak, himaye etmek. -9-
a. 284/59
a.- ğaçka (asriğaçka) 121/32, 126/18
a.- ğin (asriğin) 298/4
a.- mağ (asrimağ) 235/27

asraş : Koruma, himaye etme. -5-
a. 59/53, 73/94, 122/10, 311/19
a.+ қа 63/83

sözle - : Söylemek. -33-
...
s.- mek (sözlimek) 192/69, 393/21
s.- mey (sözlimey) 158/90
s.- p қалсам 272/51
...

sözleş : Söyleme, söyleyiş. -6-
s. 193/25
s.+ ke 54/2, 73/24, 73/78, 73/92

Aa

abaci : (Kor.) Ata, cet. -1-
a. 139/13

Abay : Abay, 19. yüzyılda yaşamış
Kazak halk şairi. -1-
a. 217/28

Abduhalik : Abdulhalik, kişi adı. -6-
a. 325/8, 325/30
a.+ ça 325/20
a.+ niñ 325/6, 325/28, 325/51

Abdulla Hamut : Abdullah Hamut, kişi
adı. -1-
a.+ ça 368/

abide : (Ar. <ābide) Abide, anıt. -1-
a.+ lerdin (abidilerdin) 286/18

abihayat : (Far. + Ar. <āb-ı hayāt)
Abihayat, efsanelere göre içen
kimseye ölümsüzlük
sağladığına inanılan su. -3-
a. 25/3, 121/15, 133/81

abikevser : (Far. + Ar. <āb-ı kevser)
Cennette bulunduğuna inanılan
ırmak, havuz veya çeşmenin
suyu. -1-
a.+ din 360/2

abinavat : (Far. + Ar. <āb-ı nebāt)
Şeker suyu, tatlı su. -1-
a. 124/6

Ablihimit : Abdulhamit, kişi adı. -1-
a. 371/18

Abram Lénkoln : Abraham Lincoln,
ABD'nin 16. başkanı. -1-
a.+ din 117/9

abroy : (Far. <āb-ı rū[y]) İtibar,
saygınlık. -2-
a. 73/153
a.+ um 188/20

A. Carullayév : Kişi adı. -1-
a. 378/15

acayib : *bk. acayip* -2-
a. 97/, 129/39

acayip : (Ar. <° acā'ib) Acayip, garip,
tuhaf. *bk. acayib* -14-
a. 27/47, 128/100, 150/28,
168/15, 179/16, 185/6, 190/1,
205/11, 268/15, 285/15, 362/4,
370/4, 372/6, 374/8

aciz : (Ar. <° āciz) Aciz, güçsüz,
dayanaksız. -6-
a. 65/28, 111/38, 250/12,
278/22
a.+ lar 163/11
a.+ ni 393/83

acra - : Ayrılmak. -3-
a.- mas (acrimas) 129/57
a.- misun (acrimisun) 230/12
a.- p 255/7

acraş - : Ayrılmak, boşanmak. -1-
a.- kıli 351/25

acritil - : Ayırt edilmek, bölümlere
ayrılmak. -1-
a.- di 107/82

aç - : 1. Açmak. -94-
a. 55/76, 97/44, 143/11, 394/9,
394/12
a.- attiñ 370/1
a.- ay 297/61, 327/14
a.- imen 114/20
a.- imiz 49/128, 125/149
a.- iñlar 173/6
a.- ip (éçip) 3/4, 14/10, 32/5,
46/2, 47/21, 55/133, 70/45,

150/29, 213/1, 215/8, 312/3,
324/55, 347/17
a.- iptu (éçiptu) 73/122
a.- kan idi 363/17
a.- kan 72/7, 74/106, 74/116,
133/86, 143/28, 150/2, 175/3,
353/9, 363/58
a.- kanda 119/46
a.- kadek 76/8, 226/103
a.- kiçe 133/68, 320/15
a.- kil 27/28
a.- kili turduñ 352/8
a.- kili 394/11
a.- kin 55/73, 394/16
a.- kinida 324/63
a.- kinini 78/17
a.- kuçi 110/7
a.- kuçidur 112/36, 154/58
a.- ma 214/18
a.- mastin 37/6
a.- maysenki 297/70
a.- misa 55/74
a.- saķ 110/24
a.- samla 135/15
a.- sañmu 119/56
a.- ti 47/38, 48/20, 127/11,
169/3, 195/4, 240/12, 256/7,
286/60, 325/10
a.- tim 127/2
a.- tiñ 67/22
2. İsimlerle birleşerek onların
anlamına uygun birleşik fiiller
türeten bir yardımcı fiil.
kuçaķ a. 117/30
ot a. 150/51
gep a.- ip (éçip) 111/9
iz a.- ip (éçip) 33/11
köz a.- ip (éçip) 356/13
közünü a.- ip (éçip) 284/78
kuçaķ a.- ip (éçip) 7/21
yol a.- ip (éçip) 46/7, 70/39
köz a.- kan 116/15
közimiznimu a.- kan 286/11
gep a.- kanda 118/62
kuçaķ a.- kanda 128/65
söz a.- kili 353/16
égiz a.- ma 343/, 343/8
koynini a.- maķta 37/13

gep a.- miğan 341/7
köz a.- sam 129/9
pal a.- simu 24/15
kuçaķ a.- ti 81/19
yol a.- ti 127/10
ot a.- tiñ 14/14
yol a.- tiñ 47/80

aç : Tok olmayan, aç. -9-
a. 7/6, 87/12, 148/8, 154/18,
265/6, 394/10
aç yélinñ koy-: Aç ve çıplak
bırakmak.
aç yélinñ koyup 345/7
aç kal-: Aç kalmak.
a. kalsa 341/6
aç koy-: Aç koymak, aç
bırakmak.
a. koymigin 196/15

açal - : Açabilmek, açma imkânı
bulunmak. -2-
a.- maysiler 10/36
a.- midim 55/75

aççik : Acı. -26-
a. 87/19, 89/10, 129/21,
134/23, 134/27, 154/20,
160/23, 175/8, 185/13, 192/62,
194/17, 196/13, 230/11,
268/23, 284/, 285/29, 290/40,
324/99, 325/28, 326/11,
326/23, 361/22
a.+ i 236/16
a.+ ka 196/14
a.+ tin 185/20

Açéson : Dean Acheson, ABD'nin
1949-1953 yılları arasında
dışişleri bakanı. -1-
a.+ niñ 125/70

Açil : Abdulhalik Uygur'un bir
şiiirinin adı. -1-
a. 325/10

açköz : Açgözlü. -3-
a. 345/9

- a.+ ler 33/18
açköz bol-: Açgözlü olmak.
a. bolma 262/19
- açközlük** : Aç gözlülük. -1-
a.+ niñ 262/20
- açkuç** : Anahtar. -4-
a.+ i 9/18, 33/52, 165/66
a.+ uñni 97/70
- açkuz** - : Açtırmak. -1-
a.- misimu 165/30
- ada** : (Ar. <edā') Yerine getirme;
gerçekleştirme, yapma. -8-
ada bol- : Gerçekleşmek.
a. bolduñ 363/12
a. bolmas 154/78
a. bolmıdı 284/56
ada kıl- : Yerine getirmek.
a. kıldı 51/107
a. kılıp 81/24
a. kılış 315/9
a. kılmañ 230/34
ada kılal-: Yerine getirebilmek.
a. kılalıñdu 179/72
- adağ** : Son. -3-
a.+ ki 12/, 12/29, 33/20
- adala** - : Yerine getirmek, eda etmek.
-3-
a.- yli 232/114
a.- diñ (adalidiñ) 67/3
a.- duğ (adalıduğ) 44/20
- adalan** - : Gerçekleştirilmek, yerine
getirilmek. -4-
a.- di 175/13
a.- dim 186/2
a.- idu (adalıñdu) 298/21
a.- ip (adalıñp) 170/5
- adalet** : (Ar. <adālet) Hak ve hukuka
uygunluk, adalet. -10-
- a. 11/29, 74/17, 74/38, 116/68,
118/45, 143/44, 143/45,
143/51, 256/9
a.+ ni 143/47
- adaletlik** : Adaletli, adil. -2-
a. 9/25, 51/168
- adaş** - : Şaşırmak. -3-
a.- kan 255/5
a.- may 127/19, 362/8
- addi** : *bk: addiy* -1-
a. 259/16
- addiy** : (Ar. <ādī) Sıradan, adi. *bk:*
addi -5-
a. 59/61, 125/41, 164/17,
179/18, 392/75
- adem** : (Ar. <ādem) Adam, insan,
kişi. -128-
a. 30/15, 37/35, 46/4, 47/36,
49/110, 50/65, 55/182, 59/80,
61/8, 64/6, 70/10, 70/25,
70/37, 70/43, 118/4, 119/7,
133/57, 133/72, 133/87,
136/29, 148/9, 150/3, 162/10,
162/21, 178/26, 179/12,
180/13, 206/7, 231/45, 235/,
235/22, 237/10, 239/21,
239/30, 247/24, 251/5, 266/5,
269/3, 270/2, 270/18, 278/88,
289/23, 290/56, 293/6, 297/69,
304/10, 306/7, 316/11, 320/11,
325/38, 335/19, 338/3, 363/42,
375/42, 392/133, 392/154,
392/66, 392/83
a.+ de 23/4, 235/13
a.+ dek 63/73, 286/22
a.+ ge 63/33, 91/11, 134/34,
173/10, 192/40, 392/135
a. iduğ 74/113
a.+ i (adimi) 46/31, 62/9, 76/,
76/36, 133/54, 228/8
a.+ idek (adimidek) 365/3
a.+ ler 7/3, 22/33, 46/24,
55/212, 58/9, 63/89, 64/9,

- 70/17, 73/109, 73/89, 136/4, 392/191
a.+ lerdin 47/17
a.+ lerni 45/103, 61/6, 118/16
a.+ lerniñ 73/97
a.+ lirige 227/1
a.+ lirini 69/24
a.+ ni 10/29, 55/146, 55/153, 73/91, 119/11, 158/44, 180/3, 194/11, 195/4, 224/4, 235/16, 251/1, 252/27, 295/34, 356/2, 361/30, 378/9, 393/31
a.+ niñ 63/17, 70/9, 70/11, 70/36, 73/68, 119/8, 131/6, 214/12, 227/3, 237/12, 265/9, 393/6, 394/18
adem bol-: Adam olmak.
a. bolay 284/64
adem kıł-: Büyütmek, eğitmek.
a. kıłğuçe 375/19
- ademgerçilik** : İnsanlık. -1-
a.+ tin 46/15
- ademlik** : İnsanlık, iyi niyet. -2-
a. 63/39
a.+ imni 232/60
- ademzat** : (Ar. + Far.) İnsanoğlu, insanlık. -2-
a. 46/43
a.+ niñ 45/55
- adet** : (Ar. <^e ādet) Gelenek, âdet. -10-
a. 291/10
a.+ i (aditi) 27/35, 72/13, 279/3, 312/2
a.+ im (aditim) 163/6
a.+ imiz (aditimiz) 59/90
a.+ kı 134/33
a.+ te 301/1
adet kıł-: Gelenek hâline getirmek.
a. kılip 45/45
- adil** : (Ar. <^e ādil) Adaletli, adil. -7-
a. 51/175, 51/179, 118/105, 118/37, 118/90, 196/6
adil bol-: Adil olmak.
a. bolmidi 120/18
- Adil** : Adil, (Adilcan). -1-
a.+ ka 97/17
- Adilçoñ** : Adilcan, kişi adı. -2-
a. 97/25
a.+ mu 97/88
- adimizat** : (Ar. + Far.) İnsanoğlu, insanlık. -1-
a. 63/83
- adrés** : (Fr.) Adres. -1-
a.+ ni 93/15
- Afrika** : Afrika. -1-
a.+ niñ (Afrikininiñ) 94/11
- Afrikişik** : Afrikalı. -1-
a.+ niñ 107/31
- agah** : (Far. <āgāh) Haberdar olma, dikkat etme. -3-
agah bol- : Dikkat etmek.
a. bol 304/, 304/1
a. boluñ 39/40
- agahlanduruş** : Haber verme, uyarı. -1-
a. 187/
- ağdur -** : Çevirmek, döndürmek. -5-
a.- up 11/2, 44/18, 47/75, 125/32, 141/39
- ağimiñan** : Farelere verilen bir lakap. -1-
a. 118/25
- ağine** : Dost, arkadaş. -13-
a.+ m 73/1, 73/161, 73/166, 73/69, 73/77, 73/91, 73/99, 226/33, 226/53, 392/181
a.+ mge 73/85

- a.+ mizniñ (ağinimizniñ)
73/113
a.+ ñ 226/78
- ağiz** : *bk. éğiz* -16-
a.+ i (ağzi) 40/7, 118/60,
143/61, 336/3
a.+ içe (ağziçe) 290/18
a.+ idin (ağzidin) 73/2,
223/148, 392/116
a.+ iğa (ağziğa) 158/19, 230/2,
273/37
a.+ im (ağzim) 111/53
a.+ imğa (ağzimğa) 61/15
a.+ ini (ağzini) 334/8
a.+ ñizğa (ağzñizğa) 375/30
ağziñni buz-: Ağzını bozmak,
kaba söz söylemek.
a.+ iñni buzup (ağziñni) 251/1
- ağmiçi** : Çıkarcı. -1-
a.+ lar 192/26
- ağri -** : Ağrımak. -5-
a.- mamdu 103/10
a.- midi 384/6
a.- ydiğanlar 205/19
a.- ydiken 228/12
a.- ydu 304/16
- ağri** : Ağrı, acı. -1-
a.+ mğa 393/133
- ağriķ** : Hasta. -2-
a. 230/20
a.+ ni 235/11
- ağrit -** : Ağrıtmak. -4-
a.- ip 39/50, 267/14
a.- ti 220/11
a.- ip yürmeñlar 220/15
- ah** : Sesin tonuna göre pişmanlık,
öfke, özlem, beğenme, sevgi
vb. duygular anlatan bir söz,
ah. -49-
a. 7/2, 10/39, 11/12, 13/16,
17/17, 18/8, 19/1, 21/1, 29/4,
73/155, 111/13, 129/16,
179/38, 179/96, 192/20, 195/5,
209/25, 232/72, 232/89, 239/5,
241/11, 255/53, 257/16, 285/
285/8, 285/13, 285/21,
286/121, 290/34, 292/9, 338/1,
344/13, 361/1, 361/13, 361/14,
371/16
a.+ i 125/63
a.+ im 341/5
ah çekiş: Ah çekme, ah çekiş.
a. çekiş 27/25
a. çekişliridin 336/4
ah u peryad ķil-: Feryat figan
etmek.
a.+ i ķilğan 336/14
ah ur-: Ah çekmek.
a. urmaķtin 30/10
a. urup 51/40, 73/157, 256/4,
392/18, 393/128, 393/66
- ahali** : (Ar. <ahāli) Bir yerde
yaşayanların, toplananların
hepsi, halk, ahali. -1-
a.+ ge 55/158
- ahanet** : (Ar. <ihānet) Hâinlik etme,
arkadan vurma, vefasızlık
etme. -7-
a. 73/127, 190/2, 278/50
a.+ i (ahaniti) 262/16
a.+ lerge 73/137
ahanet ķil-: Hâinlik etmek,
arkadan vurmak.
a. ķilip 345/14
a.+ ni ķildiñ 346/2
- ahañdaş** : Ahenkleri benzer, ahenktar.
-4-
a. 63/23, 71/27
ahañdaş bol-: Benzer ahenge
sahip olmak.
a. bolup 128/23, 332/16
- ahu** : (Far. <āhū) *mec.* Güzel, ince,
zarif (kadın). -2-
a. 224/3, 291/7

aħir : (Ar. <āħir) Son, nihayet. -75-
 a. 7/8, 29/35, 29/46, 34/8,
 34/16, 41/20, 44/28, 45/60,
 45/62, 45/90, 47/21, 47/74,
 51/119, 55/171, 111/13,
 111/61, 126/5, 129/29, 129/85,
 175/7, 178/34, 181/33, 188/7,
 192/53, 192/54, 192/56,
 223/151, 232/62, 234/9,
 236/22, 257/27, 271/9, 284/52,
 286/102, 350/23, 367/6, 378/4,
 393/106
 a.+ ğu 377/20
 a.+ i 7/15, 27/43, 33/36,
 73/121, 73/131, 107/81,
 134/35, 165/13, 188/21,
 191/42, 216/20, 231/32, 240/4,
 247/31, 297/59, 324/104,
 324/43, 351/23, 357/11,
 359/11, 363/14, 363/61,
 392/123, 392/72
 a.+ ida 73/48, 73/49
 a.+ ki 37/32, 104/2, 107/123,
 107/62, 109/1, 127/35, 128/88,
 128/94, 129/48

aħşam : Akşam. -26-
 a. 27/53, 81/13, 91/5, 102/13,
 110/24, 255/58, 292/8
 a.+ da 15/6, 52/16
 a.+ din 43/6
 a.+ i (aħşimi) 53/34, 90/2,
 91/1, 223/115, 248/2, 273/15,
 293/3, 360/15, 379/16, 389/4,
 392/183
 a.+ ki 50/4, 89/21, 154/65
 a.+ la 355/11
 a.+ ni 41/17

aħtur - : Bir şeyi ya da kişiyi aramak.
 -5-
 a.- up 13/11, 33/6, 255/8,
 363/30, 392/17

aħun : (Far. <āhūnd) Din adamı,
 molla. -1-
 a.+ umğa 47/23

aile : (Ar. <° ā'ile) Aile. -1-
 a. 365/3

aka : Ağabey. -6-
 a. 1/9, 74/96
 a.+ mğa 1/, 251/
 a.+ mni 226/8, 232/32

akop : (Rus.) Siper, çukur. -3-
 a. 165/16, 392/24
 a.+ lirida 125/53

aķ - : Akmak. -40-
 a.- amdu 272/37
 a.- ar 392/161
 a.- aymen 69/45
 a.- idu 204/12, 239/17
 a.- imen 39/45
 a.- ip tursa (éķip) 110/38
 a.- ip (éķip) 2/5, 63/96, 195/1,
 272/15, 295/4
 a.- iptu (éķiptu) 73/118
 a.- ķan 22/10, 47/18, 47/82,
 65/16, 75/13, 128/35, 173/9,
 260/22, 360/15
 a.- ķandu 20/10
 a.- maķta 150/41, 165/89
 a.- mas 205/20
 a.- may 201/4
 a.- maydigen 165/4
 a.- sa 223/193
 a.- sun 56/18
 a.- ti 21/7, 110/14, 226/98,
 234/28, 257/13, 325/11, 363/2,
 368/6, 369/5
 ķan a.- ti 61/9

aķ : 1. Beyaz, ak. -78-
 a. 6/2, 6/17, 44/35, 45/12,
 46/43, 55/185, 59/80, 63/17,
 63/73, 82/9, 92/1, 92/2, 93/2,
 94/21, 106/5, 110/36, 125/68,
 129/49, 130/30, 142/1, 144/5,
 149/4, 154/70, 168/5, 168/13,
 173/, 173/8, 173/9, 173/39,
 191/34, 210/19, 214/, 214/2,
 214/7, 214/9, 214/11, 214/13,
 214/17, 214/24, 252/2, 259/14,

- 262/3, 270/8, 271/14, 272/11, 272/49, 272/50, 272/56, 312/, 312/1, 312/5, 312/33, 312/39, 312/40, 312/41, 313/4, 333/3, 333/5, 350/21, 352/13, 355/8, 369/5, 375/24, 385/8, 392/57, 392/61, 393/5, 393/8
a.+ i (éki) 214/14
a.+ idin (ékidin) 113/24, 264/8
a.+ ға 275/2
a.+ niñ 106/6
a.+ tin 214/3, 214/5
2. *mec.* Temiz.
a. iken 55/197
- aķar -** : Ağarmak, beyazlamak. -3-
a.- ğan 264/3
a.- miş 24/22
a.- sun 104/20
- aķart -** : Ağartmak, beyazlatmak. -1-
a.- ip 49/41
- aķbaş** : Ağarmış, tepesinde kar bulunan. -2-
a. 89/16, 260/12
- aķçe** : Para. -1-
a.+ ğa (aķçiĝa) 55/18
- aķil** : (Ar. <° āķil) Akıllı. -5-
a. 392/179, 394/28
a.+ lar 235/20
aķil bol-: Akıllı olmak.
a. bolsañ 251/20, 298/15
- aķin** : (Kzk.) Şair. -5-
a. 217/26, 218/29
a.+ lar 218/13
a.+ larniñ 218/16
a.+ niñ 218/24
- aķivet** : (Ar. <° āķibet) Akıbet, son. -33-
a. 17/22, 126/7, 126/11, 146/1, 146/2, 146/4, 146/6, 148/27, 156/1, 156/2, 156/4, 156/6, 156/8, 156/10, 205/13, 210/, 210/1, 210/2, 210/4, 210/6, 210/8, 210/10, 210/12, 210/14, 210/16, 210/18, 210/20, 284/65, 340/9, 357/9, 373/10
a.+ i (aķiviti) 156/
a.+ ni 356/3
- aķ ku** : Kuĝu. -6-
a. 271/40, 293/, 293/1, 293/8, 293/20, 293/38
- aķkuz -** : Akıtmak. -7-
a.- ğan 70/29, 87/23
a.- maķçi 109/14
a.- maslıķ 79/19
a.- sun 217/20
a.- up 23/36, 338/2, 361/50
- aķla -** : Aklamak, temizlemek. -4-
a.- maķçi (aķlimaķçi) 6/12, 17/19
a.- y 284/88
a.- ydu 150/50
- aķlan -** : Aklanmak, temizlenmek. -1-
a.- ğinimdin 392/120
- aķlaş** : Aklama, temizleme. -1-
a. 179/118
- aķliyal -** : Aklayabilmek, temizleyebilmek. -1-
a.- midim 179/76
- aķnançi** : Çalışmadan geçinen kimse, serseri, sefil. -1-
aķnançi ķil-: Serseri etmek, sefil etmek.
a. ķilip 120/21
- aķ'oşşak** : Pirinç. -1-
a.+ mu 148/14
- aķsak** : Aksak, topal. -2-
a. 163/1, 187/7
- aķsakal** : Aksakallı, yaşlı. -5-
a. 42/2, 42/13, 189/1, 189/21

- a.+ i (aksakili) 369/4
- Ak Saray** : Beyaz Saray, ABD
başkanının resmî konutu ve
çalışma yeri. -8-
a. 63/61, 63/67, 65/8, 117/43,
125/101, 125/119
a.+ din 50/24, 62/12
- Ak Saraylık** : Beyaz Saraylı,
Amerikalı. -1-
a.+ lar 115/55
- aksiz** : Aksız, temiz olmayan. -1-
a. 214/15
- AKŞ** : ABD. -1-
a. 55/238
- Ak Taş** : Dean Acheson'un bir
kitabının adı. -1-
a. 125/70
- aktur -** : Aktarmak, vermek. -1-
a.- ğan iduk 49/5
- aktural -** : Aktarabilmek, iletmek. -1-
a.- misam 64/23
- al -** : 1. Almak. -310-
a. 11/38, 257/38, 387/4
a.- amsen 97/27
a.- ar 218/28, 353/23
a.- arkin 102/28
a.- armiz 362/16
a.- atti 47/43
a.- ay 223/130, 272/52
a.- çu 297/53
a.- di 23/34, 27/14, 92/5,
106/16, 108/5, 123/14, 148/34,
150/20, 150/39, 171/10,
216/10, 223/137, 223/68,
234/2, 234/4, 236/7, 255/68,
256/9, 351/31
a.- dim 89/6, 127/1, 134/23,
139/9, 141/9, 154/1, 164/18,
233/38, 240/14, 240/15, 254/5,
263/32, 278/45, 351/9, 357/6
- a.- dim-de 84/6
a.- diñ 106/11, 297/25
a.- duğ 51/162, 115/16
a.- ğaç 13/14, 14/9, 297/36
a.- ğaçka 29/10, 295/4
a.- ğan bolsa 1/7
a.- ğan idi 49/71
a.- ğan idim 223/102
a.- ğan idiñ 81/12
a.- ğan 11/4, 59/26, 69/21,
118/60, 119/73, 162/11,
179/73, 202/11, 267/11,
316/17, 351/20, 393/43
a.- ğançe 214/23
a.- ğanda 59/13, 59/43
a.- ğandek 334/4
a.- ğandimen 188/17
a.- ğili bolmas 337/6
a.- ğiniñ 214/8
a.- ğiniñdek 297/24
a.- ğuçi 338/14
a.- ğuçidin 210/15
a.- ğuluk 235/6
a.- idu 228/15, 268/14
a.- imen 255/65, 375/47
a.- imiz 33/49, 109/12, 116/88
a.- ip ket (élip) 329/33
a.- ip kétidu (élip) 284/28
a.- ip turimen (élip) 76/24
a.- ip (élip) 9/21, 45/67, 45/75,
47/74, 55/19, 55/35, 55/39,
55/62, 59/23, 62/4, 72/10,
81/33, 82/43, 127/47, 129/33,
129/34, 134/25, 134/26, 136/8,
141/22, 143/63, 158/50,
162/27, 183/1, 202/5, 223/47,
232/8, 233/44, 234/17, 234/29,
236/11, 236/21, 237/16, 257/9,
257/37, 260/14, 271/3, 273/38,
278/70, 286/84, 290/76,
297/14, 297/46, 304/2, 315/11,
324/22, 324/37, 324/46,
324/54, 326/15, 346/8, 347/11,
355/9, 355/15, 360/4, 373/10,
375/38, 383/4, 392/160,
393/28, 302/2, 116/85, 241/6,
383/2
a.- isen 284/22

a.- kan 117/13, 187/13, 223/9
 a.- kançimu 126/2
 a.- ma 303/4
 a.- maqçidiñ 103/8
 a.- maқта 150/42
 a.- mapsen 234/23
 a.- mas 110/7
 a.- may tursa 49/97
 a.- may 47/20, 47/53, 64/28
 a.- maymen 302/9
 a.- midi 70/24
 a.- midiñ 159/15, 297/38
 a.- misa 290/53
 a.- misun 39/46
 a.- psen (apsen) 148/57
 a.- p berdiñ (ép) 47/86
 a.- p ketme (ép) 329/12
 a.- p ketti (ép) 55/263, 376/2
 a.- p kėtisen (ép) 329/18
 a.- p kélisen (ép) 353/3
 a.- ptu (aptu) 70/70, 140/24,
 162/19, 188/11, 188/22,
 191/44, 236/28, 292/26,
 305/10, 324/104, 324/116,
 339/14
 a.- sa 70/41, 278/82, 296/8,
 393/114
 a.- saқ 194/19, 197/8
 a.- sam 255/83
 a.- simu 238/9
 a.- sun 12/13
 2. İsimlerle birleşerek
 onların anlamına uygun
 birleşik fiiller türeten bir
 yardımcı fiil.
 huzur a.- ar 47/102
 ders a.- armen 121/10
 ibret a.- atti 252/16
 aram a.- ay 145/5
 peyz a.- ay 292/5
 pisentiñge a.- ay 284/63
 ceniñni a.- di 183/14
 höddige a.- di 313/24
 huzur a.- di 51/14
 қолға a.- di 45/92
 қойниға a.- di 29/28, 260/3
 nepes a.- di 55/120
 үлге a.- di 45/93

yol a.- di 154/65, 332/23
 ataқ a.- dim 191/8
 du'asini a.- dim 263/40
 höddige a.- dim 263/36
 huzur a.- dim 193/7
 ilhamni a.- dim 350/2
 nam a.- dim 226/20
 yol a.- dim 223/56
 du'a a.- diñ 370/3
 nep a.- diñ 43/5
 hésab a.- duқ 141/40, 141/41
 қолға a.- duқ 81/28
 nepes a.- duқ 172/9
 teşekkur a.- duқ 273/60
 nepes a.- ғаç 294/9
 nepes a.- ғаçқа 175/2
 növet a.- ғаçқа 50/9
 rahet a.- ғаçқа 266/1
 қisas a.- ған idi 233/11
 dem a.- ған 59/8
 alқış a.- ған 303/15
 daldığa a.- ған 125/7
 nam a.- ған 118/2, 295/2,
 332/27
 nep a.- ған 186/10
 nomur a.- ған 284/51
 savaқ a.- ған 344/11
 unvan a.- ған 88/3
 eske a.- ғanda 59/83
 ot a.- ғanda 45/2
 eske a.- ғantim 363/1
 nepes a.- ғunçimu 126/8
 hésab a.- ғusi 129/82
 eske a.- idu 59/22, 59/46
 köñül a.- idu 354/, 354/15
 huzur a.- imen 41/19
 ilim a.- imen 244/
 nepes a.- imen 179/4
 eske a.- imiz 59/34
 nep a.- iñ (éliñ) 111/47
 béşimni a.- ip қаçtim (élip)
 223/147
 baş a.- ip (élip) 70/21
 can a.- ip (élip) 129/21
 cay a.- ip (élip) 74/94
 cénimni a.- ip (élip) 284/86
 evc a.- ip (élip) 148/26
 ésimge a.- ip (élip) 332/4

ibret a.- ip (élip) 129/30,
198/11
ilham a.- ip (élip) 14/17
küç a.- ip (élip) 129/38, 148/46
koliğa a.- ip (élip) 117/8
nep a.- ip (élip) 295/39
nepes a.- ip (élip) 74/92,
161/20, 302/12
nomur a.- ip (élip) 223/29
növet a.- ip (élip) 103/5, 124/2,
142/2
salam a.- ip (élip) 58/3, 302/1,
yol a.- ip (élip) 24/25, 114/2,
ekil a.- ma 303/13
nur a.- maş bolup 12/8
ülge a.- maşçı bolup 378/8
entini a.- maşta 47/98
sediğe a.- may 393/107
cay a.- misa 331/8
hürlük a.- misa 6/28
entimizni a.- misaş 49/135
intiqlamlar a.- misam 24/30
cay a.- misun 129/43
ibret a.- sa 297/42
mukapat a.- sa 283/3
savaş a.- sa 285/31
eske a.- sam 318/7
hever a.- sam 20/5, 255/63
ilikke a.- sañ 255/91
nepes a.- sañla 317/13
huzur a.- sun 73/154
ibret a.- sun 356/13
nep a.- sun 43/12

ala : Ala, aynı renkten olmayan.
-1-
a. 181/30

Ala Baytal : Geçmişte zalimliği ile adı
çıkan bir beydir. Ala baytala
(ala renkli doğurmamış kısrak)
binip gittiği için bu namı
almıştır. -1-
a. 173/32

alahide : Özel, ayrı, olağanüstü. -8-

a. 336/13, 371/, 371/13,
371/14, 371/15, 371/16,
371/18, 371/20

alak-calak : Korkuyla, korka korka.
-1-
a. 256/10

Alakak : Altay'da bir köyün adı. -1-
a. 217/2

alake : (Ar. <° alāka) Alaka, ilgi. -1-
a.+ ñ 226/79

alakzade : Korkan, korkmuş. -1-
alakzade kil- : Korkutmak.
a. kilip 307/3

alal - : Alabilmek. -6-
a.- amdu 143/33
a.- isañ 230/40
a.- maytti 73/10
a.- miduğ 376/6
a.- miğaç 324/101
nep a.- maptu 165/11

alamet : (Ar. <° alāmet) Alamet, işaret.
-4-
a. 143/82, 235/7
a.+ liri 329/32
a.+ tek 223/65

alay - : Sert bakmak. -3-
a.- ip (aliyip) 55/119, 278/58
a.- sa 278/58

alayt - : Sert bakmak. -1-
köz a.- ip 17/18

alci - : Aklını kaybetmek, delirmek.
-4-
a.- ğan 393/78
a.- ğanlar 329/22, 393/81
a.- sam 329/25

alcığıçilik : Delilik. -2-
a. 329/19, 329/20

Alcir : Cezayir, Cezayirli. -1-
a. 134/1

alcış : Aklını kaybetme, delirme. -1-
a. 329/32

alçak : Alçak, pespaye. -1-
a. 45/68

alçañla - : Aksamak, topallamak. -1-
a.- maķ (alçañlimak) 191/37

ald : Ön, ön kısım; huzur, kat.
-206-
a.+ i 74/5, 160/8, 194/23,
223/8, 242/11, 305/8, 394/29
a.+ ida 18/26, 34/12, 44/55,
45/24, 49/49, 51/124, 51/83,
51/94, 59/29, 59/30, 59/37,
59/38, 59/85, 61/5, 63/94,
64/33, 75/40, 97/99, 106/19,
107/120, 109/23, 114/12,
116/66, 117/48, 121/15, 125/4,
125/103, 125/19, 125/29,
127/30, 127/49, 129/59,
132/28, 135/11, 136/7, 136/9,
136/24, 143/5, 153/14,
179/119, 190/19, 190/31,
191/31, 193/16, 193/19,
193/20, 193/24, 210/3, 219/7,
230/38, 233/31, 236/14, 246/2,
246/4, 248/3, 255/5, 255/106,
256/2, 259/17, 264/, 271/22,
277/7, 284/55, 286/103,
286/104, 292/, 300/, 305/24,
308/3, 329/, 329/30, 332/,
341/14, 342/, 342/1, 342/2,
342/4, 342/6, 342/8, 342/10,
342/12, 342/13, 342/14,
346/16, 348/6, 363/65, 364/1,
364/2, 364/4, 364/6, 364/8,
364/10, 364/12, 364/14,
364/16, 364/18, 364/20, 373/7,
392/88, 393/77, 393/79, 394/1,
394/3
a.+ idiki 46/27, 324/48
a.+ idin 6/14, 131/1, 131/13,
150/12, 210/11, 278/24, 392/42

a.+ iğa 55/65, 73/67, 97/16,
107/119, 118/71, 122/2, 128/3,
129/29, 136/2, 136/47, 143/3,
232/105, 233/35, 236/9, 252/4,
299/11, 300/2, 316/6, 317/2,
324/16, 332/1, 332/34, 363/79,
374/2
a.+ iğın 78/5
a.+ imda 27/22, 27/27, 27/44,
41/13, 55/9, 65/4, 71/31, 82/5,
87/45, 143/13, 154/1, 191/12,
255/67, 257/1, 272/56, 285/12,
286/22
a.+ imğa 24/27, 62/2, 66/7,
148/58, 153/3, 158/54, 160/6,
179/31, 191/2, 205/2, 208/8,
223/94, 240/1, 248/7, 273/71,
319/12, 359/14, 392/184
a.+ imi 363/66
a.+ imizda 4/16, 125/124,
133/83, 194/23, 265/23, 325/42
a.+ imizğa 324/44
a.+ in 278/25, 324/66
a.+ ini 55/126, 235/6, 236/8,
273/33
a.+ iniñ 236/
a.+ inķa 128/26
a.+ inķi 55/239, 334/2
a.+ iñda 2/10, 143/12, 290/63,
356/1
a.+ iñdin 79/5
a.+ iñğa 233/45, 359/22,
394/39

alda - : Aldatmak, kandırmak. -12-
a.- di (aldidi) 55/29
a.- ğanda (aldığanda) 297/63
a.- maķ bolsañ (aldimaķ) 78/9
a.- maķ (aldimaķ) 191/4
a.- maydu (aldimaydu) 313/18
a.- misila (aldimisila) 313/17
a.- p 55/22, 278/34
a.- ptimiz 120/9
a.- ptu 68/2, 144/8
a.- ydiĝan 218/36

aldam : Aldatma, kandırma. -1-
a. 117/46

aldamçı : Aldatıcı. -14-

- a. 39/49, 118/86, 165/53,
- 223/143, 341/14, 341/15
- a.+ ken 223/100, 223/36
- a.+ lar 6/6, 11/24, 154/41
- a.+ larni 150/37
- a.+ larniñ 286/97
- a.+ niñ 154/75

aldamçilik : Aldatıcılık. -2-

- a. 156/3
- a.+ tin 154/33

aldan - : Aldanmak, kanmak. -3-

- a.- ğan 68/
- a.- ğanlarniñ 326/10
- a.- giniñdin 341/13

aldaş : Aldatma, kandırma. -1-

- a. 156/4

aldiniş : Aldanma, kanma. -1-

- a.+ tin 129/19

aldira - : Acele etmek. -11-

- a.- ma (aldirima) 52/15, 353/16
- a.- mayli (aldirimayli) 4/15
- a.- maysizġu (aldirimaysizġu)
- 3/5
- a.- p 188/21, 253/8, 258/3,
- 292/22, 338/5, 351/7
- a.- ydu 67/19

aldıraşlık : Acelecilik. -1-

- a. 198/8

aldiyal - : Aldatabilmek,

- kandırabilmek. -1-
- a.- maymiz 116/75

aldur - : Aldırmak. -1-

- nepes a.- up 125/96

alem : (Ar. <° ālem) Alem, dünya.

- 21-

- a. 11/17, 33/9, 58/7, 59/79,
- 126/24, 215/7, 215/14, 297/37,
- 363/65
- a.+ de 25/24
- a.+ dek 383/8
- a.+ din 94/18, 364/17, 366/10
- a.+ ge 63/89, 89/2
- a.+ ni 89/7, 165/59, 239/44
- a.+ niñ 23/7, 228/16

alemşumul : (Ar. ° ālem + şumūl)

- Evrensel. -1-
- a. 286/25

alğa : İleri. -18-

- a. 15/18, 15/24, 18/20, 22/5,
- 45/16, 50/17, 69/37, 109/2,
- 122/18, 154/52, 154/54,
- 178/43, 192/25, 223/104,
- 231/55

alğa bas-: İlerlemek, gelişmek.

- a. bas 148/59

- a. bastiñ 45/29

alğa basar: İlerici, öncü.

- a. basar 47/72

alıçekmen : Gözleri fal taşı gibi

- açılma. -1-
- a. 324/70

alim : (Ar. <° ālim) Bilgin, âlim. -1-

- a.+ niñ 168/9

aliy : (Ar. <° ā'ālī) Yüksek, yüce. -7-

- a. 34/4, 171/14, 177/7, 188/2,
- 350/8, 362/10, 371/20

aliycanab : (Ar. <° ālīcenāb)

- Haysiyetli, şerefli. -1-
- a.+ lar 11/8

aliycanablık : Üstünlük. -1-

- a. 338/11

alğan : Avuç. -2-

- a.+ çilikmu 179/94
- a.+ ida (alķinida) 324/28

alkış : Alkış. -31-
 a. 47/1, 81/29, 106/13, 158/64,
 164/12, 217/30, 219/7, 239/44,
 254/8, 254/10, 273/67, 319/11
 a.+ dur 247/27
 a.+ i 128/27, 179/20, 260/25,
 314/10
 a.+ idin 392/158
 a.+ iğa 81/36
 a.+ im 193/28
 a.+ ka 201/3, 290/10
 a.+ lar 248/9, 286/73, 290/8,
 376/29
 a.+ niñ 246/9
alkış al-: Alkış almak,
 alkışlanmak.
 a. alğan 303/15
alkış bol-: Alkışlama
 hareketine dönüşmek.
 a. bolup 63/27, 106/2
alkış tur-: Alkışlamak.
 a. turmaq 392/167

alkışla - : Alkışlamak. -1-
 a.- p 18/68

alkışlan - : Alkışlanmak. -2-
 a.- armen (alkışlinarmen)
 263/4
 a.- dim 246/3

alla-tova : “Aman Allah’ım” veya “ya
 Rabbi” anlamında bir söz. -1-
 a. 50/68

alliburun : Önceden, eskiden. -1-
 a. 319/6

allıkaçan : Çoktan, eskiden. -1-
 a.+ la 85/8

alma : Elma. -4-
 a. 149/5, 387/, 392/81
 a.+ ni (almini) 387/2

almalık : Elma bahçesi. *bk. almilik*
 -1-
 a.+ ni 287/10

almilik : *bk. almalık* -1-
 a.+ ta 110/12

Alpaş : Kazak destanı kahramanı. -1-
 a. 287/12

Altay : Altay, Doğu Türkistan’da bir
 şehir. -2-
 a.+ da 216/2
 a.+ niñ 218/1

Altaylık : Altaylı, Altay’da doğan kişi.
 -1-
 a.+ niñ 218/25

alte : Altı. -3-
 a. 71/13, 117/25, 284/69

altınçı : Altıncı. -2-
 a. 79/16, 379/6

Altışehir : Doğu Türkistan’daki
 Kâşgar, Yarkent, Hotan, Kuça,
 Aksu ve Urumçi şehirlerini
 anlatır. -1-
 a.+ ge 81/15

altun : Altın. -24-
 a. 69/18, 73/152, 105/2,
 117/15, 124/2, 137/16, 141/36,
 148/31, 148/45, 154/10,
 154/70, 222/10, 239/5, 250/16,
 277/3, 342/1, 342/2, 363/73,
 392/71
 a.+ dek 110/36, 354/4
 a.+ din 158/91
altun bol-: Altına dönüşmek.
 a. bolidu 70/10
altun kılal-: Altına
 çevirebilmek,
 dönüştürebilmek.
 a. kılalaydu 237/26

altunluk : Altınlı yer. -1-
 a. 385/8

alvan : Çeşit, tür. -3-

- a. 23/11, 284/7
a.+ ni 47/22
- alvañ** : Vergi. -5-
a. 49/96, 148/17, 148/19,
154/21, 173/9
- alvasti** : Kötü ruh. -13-
a. 17/10, 51/77, 128/47,
129/20, 179/88
a.+ ğa 208/22
a.+ lar 138/1, 158/45, 363/49,
363/52
a.+ larniñ 363/66
a.+ niñ 207/7, 207/12
- amal** : (Ar. <^c amāl) Çare. -17-
a. 30/10, 55/118, 183/12,
202/4, 216/8, 223/192, 223/52,
229/5, 290/31, 324/25, 363/57,
367/7, 369/1
a.+ i 47/27
a.+ im 346/18
amal bol-: Çare olmak.
a. bolmiğaç 209/15
amal kıl-: Çare bulmak.
a. kılıp 55/76
- amalsız** : Çaresiz. -3-
a. 97/15, 188/11, 226/70
- aman** : (Ar. <amān) Esen, sağlam,
sıhhatli. -10-
a. 51/215, 118/28, 202/14,
237/28, 281/6, 290/32,
324/112, 359/11, 374/16
aman bol-: Sağlam olmak.
a. bolsağ 51/66
- amanet** : (Ar. <emānet) Emanet. -3-
a. 143/36
a.+ i (amaniti) 262/18
amanet kıl-: Emanet etmek.
a. kılıp 345/18
- amanetlik** : Emanetlik. -1-
a. 367/14
- amanlık** : Esenlik, sağlık. -1-
a. 58/12
- Amannisa** : Uygurlar'da 12 makamı
oluşturan meşhur kadın
bestekâr, makam ustası. -1-
a. 166/16
- ambal** : (Çin.) Başkan, idareci. -3-
a. 154/28, 154/30
a.+ lar 161/13
- ambar** : (Ar. <enbār) Ambar, depo.
-6-
a.+ diki 97/19
a.+ ğa 73/88
a.+ i (ambiri) 154/70, 162/16
a.+ ini (ambirini) 49/52
a.+ ni 97/97
- ambur** : Maşa, kısıkaç. -1-
a.+ i 154/58
- amet** : (Far.) Şans, talih. -6-
a. 223/107, 223/95, 293/31
a.+ i (amiti) 110/38, 263/41
a.+ im (amitim) 191/45
- Amérika** : Amerika, Amerika Birleşik
Devletleri. -3-
a.+ diki (Amérikidiki) 55/177
a.+ din (Amérikidin) 55/219
a.+ sini (Amérikisini) 55/254
- amma** : (Ar. <^c āmme) Amme, halk.
-11-
a. 177/, 177/2, 177/3, 177/4,
177/9
a.+ ğa (ammığa) 177/14
a.+ ni (ammini) 155/5, 177/11,
177/14, 191/14
- amrak** : Sevgili. -20-
a. iduk 228/2
a. ikensen 252/24
a. 14/23, 16/3, 30/4, 61/11,
77/2, 183/17, 355/6, 358/15
a.+ i (amriği) 218/40, 363/16

a.+ im (amriğim) 24/2, 27/6,
110/1, 110/47, 385/, 385/1
a.+ imdin (amriğimdin) 135/3

amraklaş - : Yakınlaşmak, dost olmak.
-3-
a.- armiz (amraklışarmiz) 36/6
a.- ip (amraklışıp) 65/23,
365/10

amraklık : Sevgi, dostluk. -3-
a.+ i 192/36
a.+ iğa 154/73
a.+ iñ 297/5

ana : Anne, ana. -142-
a. 55/1, 55/3, 55/10, 55/142,
55/149, 55/154, 55/165,
55/178, 55/247, 55/249,
55/251, 55/259, 56/7, 59/39,
63/38, 63/52, 63/66, 69/, 81/5,
82/41, 107/49, 121/13, 121/40,
121/41, 122/21, 128/25,
128/73, 129/15, 129/79,
150/42, 179/26, 186/7, 186/13,
230/, 230/2, 230/6, 230/15,
230/17, 230/25, 230/26,
230/27, 230/28, 230/29,
230/32, 230/34, 230/36,
230/38, 247/16, 255/1, 255/23,
255/73, 255/79, 257/37, 264/7,
264/10, 286/, 286/1, 286/10,
286/108, 286/65, 286/75,
286/86, 299/9, 299/12, 299/16,
299/18, 299/19, 299/20,
299/21, 299/22, 299/23, 345/,
345/1, 364/9, 375/10, 375/12,
375/25, 375/37, 389/, 389/1,
392/9, 393/131
a.+ din (anidin) 299/22
a.+ ğa (aniğa) 63/48
a.+ lar (anilar) 23/9, 63/45,
63/57, 63/62, 63/64, 63/69,
119/85, 312/14, 315/5
a.+ larniñ (anilarniñ) 63/41,
165/87, 326/8
a.+ m 52/5, 55/36, 121/1,
121/17, 121/35, 130/1,

223/105, 232/103, 267/11,
299/, 299/2, 299/11, 299/13,
299/14, 350/17, 375/8
a.+ mğa 390/11
a.+ mizni (animizni) 55/196
a.+ mmu 63/70, 226/123,
393/35
a.+ mni 226/6
a.+ mniñ 148/62
a.+ ni (anini) 55/155, 230/31
a.+ niñ (aniniñ) 63/36, 63/37,
63/40, 63/50, 63/68
a.+ ñ 230/22
a.+ ñğa 284/34
a.+ ñlar 59/75
a.+ ñni 202/11
a.+ ñniñ 304/9
a.+ sidin (ansidin) 116/30
a.+ si (anisi) 70/9, 123/27,
160/11, 266/3, 299/24
a.+ sini (anisini) 345/7
a.+ siniñ (anisiniñ) 105/20

anar : (Far. <enār) Nar. -2-
a. 255/44, 291/5

ançe : Birçok, o kadar. -19-
a. 3/14, 17/24, 25/25, 31/26,
55/107, 55/127, 73/17, 110/42,
133/22, 161/15, 162/12,
179/76, 223/132, 265/17,
283/10, 329/11, 393/22
a.+ kim (ançikim) 115/57
a.+ la (ançıla) 73/7

ançilik : O kadar. -1-
a. 329/17

anda-sanda : Ara sıra, bazen. -1-
a. 49/60

andin : Ondan. -15-
a. 10/42, 55/224, 55/46, 55/84,
55/89, 66/2, 121/29, 129/2,
129/74, 179/39, 206/4, 297/13,
362/12, 388/6, 393/56

anican : Anneciğim. -1-

- a. 192/73
- anilik** : Analık, annelik. -1-
a. 284/73
- aniy** : Hor, aşağı. -1-
aniy tapal-: Hor görebilmek, aşağılayabilmek.
a. tapalmaysen 187/20
- ant** : Ant, yemin. -2-
a.+ tin 129/60
ant iç- : Ant içmek, yemin etmek.
a. içken 247/15
- añ** : Akıl, anlayış. -1-
a.+ lar 11/2
- aña** : Ona, üçüncü teklik şahıs zamirinin yönelme hâli eki almış şekli. -37-
a. 33/43, 46/6, 87/34, 87/37, 111/7, 117/27, 118/87, 129/12, 133/6, 140/36, 165/76, 167/2, 168/38, 183/30, 188/7, 189/8, 223/199, 238/10, 240/3, 240/13, 261/3, 278/30, 285/32, 297/5, 305/22, 318/16, 324/19, 332/16, 332/38, 354/12, 368/10, 372/13, 378/7, 392/166, 392/204, 393/114, 393/29
- añgiçe** : O arada. -1-
a. 73/56
- añla -** : Duymak, işitmek, dinlemek. -86-
a. 1/9, 12/29, 55/4, 132/11, 176/1, 284/77, 284/87
a.- di (añlidi) 173/, 173/39
a.- dim (añlidim) 72/11, 223/89, 223/91, 247/9, 247/11, 247/12, 303/1
a.- duğ (añliduğ) 55/49, 286/66
a.- gaçça (añliğaça) 173/40
- a.- ğan (añlığan) 179/115, 232/53
a.- ğançe (añlığançe) 306/8
a.- ğanda (añlıganda) 166/1, 287/15, 306/5
a.- ğandek boldum (añlıgandek) 143/40
a.- ğanniñ (añlıganniñ) 141/31, 314/10
a.- ğansen (añlıgansen) 110/3
a.- ğantim (añlıgantim) 351/30
a.- ğaysen (añlıgaysen) 352/14
a.- ğinim (añlığınım) 128/6
a.- ğuçılar (añlığuçılar) 179/14
a.- mağ (añlımağ) 73/129
a.- mağğa (añlımağğa) 181/3
a.- mas (añlimas) 13/8
a.- may (añlimay) 304/15
a.- mdığan 168/24
a.- miduğ (añlimiduğ) 261/48
a.- miğan (añlimiğan) 31/19, 133/21
a.- ñ 163/9
a.- ñlar 73/32
a.- p kalduğ 55/222
a.- p 40/8, 61/31, 64/5, 67/17, 71/9, 73/109, 73/145, 76/30, 87/4, 97/25, 107/10, 107/112, 116/36, 125/11, 232/22, 247/26, 252/1, 268/21, 287/1, 287/12, 297/60, 306/, 306/1, 306/9, 324/23, 371/3
a.- ptu 351/1
a.- sa (añlisa) 73/149
a.- sağ (añlisag) 55/225
a.- sam (añlisam) 77/3, 135/1, 148/51, 148/57, 255/104, 255/99, 286/90
a.- sun (añlisun) 73/106
a.- ydiken 324/126
a.- ydikenmen 361/11
a.- ydu 22/24, 82/50, 315/18
- añlal -** : *bk. añliyal-* -1-
a.- maymen 183/16
- añlan -** : Duyulmak, işitilmek. -5-
a.- ar (añlinar) 378/17

- a.- di 290/7
a.- idigandu (aňlinidigandu) 15/23
a.- idu (aňlinidu) 10/26
a.- ip (aňlinip) 233/34
- aňlaş** : Duyma, işitme. -2-
a. 73/59
a.+ қа 73/98
- aňlat -** : Duyurmak, ilan etmek. -3-
a.- ip (aňlitip) 32/8
a.- қан 71/6
a.- tiň 53/48
- aňliyal -** : Duyabilmek, duyma ihtimali veya imkânı bulunmak. *bk.*
aňlal- -3-
a.- aysiler 10/42
a.- isam 78/21
a.- midim 375/34
- apak** : Apak, bembeyaz. -3-
a. 87/29, 218/18, 375/23
- apar -** : (élip barmaq) Götürmek. -3-
a.- di 223/70
a.- ip (apirip) 232/105, 236/10
- apet** : (Ar. <āfet) Afet, bela. -15-
a. 23/29, 46/34, 140/15, 154/25, 158/47, 173/18, 173/31, 179/88, 196/1, 266/20, 373/10
a.+ i (apiti) 244/11
a.+ ni 164/6
a.+ tin 116/76, 140/14
- apirin** : (Far. <āferīn) Aferin, övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz. -11-
a. 119/34, 148/55, 154/80, 216/29, 261/50, 273/69, 289/31, 294/16, 334/11, 392/142
apirin eyle-: Takdir etmek.
a. eyleptu 240/20
- Aprinçur Tégin** : Adı bilinen ilk Türk şairi, Aprın Çor Tigin. -1-
a. 286/23
- aptap** : (Far. <āftāb) Güneş. -9-
a. 40/12, 126/12, 270/3
a.+ idek (aptipidek) 37/12
a.+ қа 35/16
a.+ ni 127/4
a.+ tin 143/74, 238/6, 238/9
- aptomobil** : (Fr.) Otomobil. -1-
a.+ ni 70/72
- ar** : (Ar. <ār) Ar, utanma. -2-
a. iken 11/16
a. 394/30
- ara** : İki şeyin arası, ara. -49-
a. 19/1, 33/40, 63/30, 63/32, 121/26, 142/2, 143/1, 149/7, 154/29, 157/5, 164/9, 170/6, 182/3, 183/20, 195/3, 223/120, 287/28, 288/3, 293/2, 294/, 294/3, 319/11, 363/33
a.+ da (arida) 1/11, 63/96, 78/8, 135/13, 178/5, 179/55, 231/13, 232/73, 257/23, 273/27
a.+ din (aridin) 102/9, 119/19, 165/61, 223/103, 226/117, 232/68, 233/17, 234/41, 273/64, 299/3
a.+ mızda (arimizda) 179/79
a.+ mızdin (arimizdin) 369/3, 376/2
a.+ sida (arisida) 207/1, 316/9
a.+ siğa (arisiğa) 47/96
- Aral** : Altay'daki bir yaylanın adı. . -4-
a. 218/1
a.+ diki 218/
a.+ mu 218/41
a.+ niñ 219/1
- aral** : Ada, denizlerle çevrili kara parçası. -3-

- a. 295/1, 295/22
a.+ ğa 295/12
- aram** : (Far. <ārām) Dinlenme, istirahat. -25-
a. 10/33, 20/8, 23/5, 47/20, 47/53, 73/10, 117/45, 125/133, 126/8, 145/4, 196/5, 196/6, 239/20, 349/2, 385/3
a.+ imniñ 255/56
a.+ ini 191/15, 359/13, 361/9
a.+ liriñni 255/39
aram al-: Dinlenmek.
a. alay 145/5
aram ber-: Dinlendirmek.
a. bermidiñgu 284/43
a. béridu 147/5
aram tap-: Dinlenmek.
a. tapmas 64/24
a. tépip 223/85
- aramlık** : Rahatlık. -1-
a. 393/57
- aran** : Zor, güç. -6-
a. 49/82, 138/15, 332/21
a.+ la 73/48, 165/32, 255/59
- arça** : Ak çam, köknar. -4-
a. 211/, 211/6, 211/8
a.+ ğa (arçığa) 211/1
- arğamça** : Pamuk. -1-
a. 50/37
- arğimak** : Asil at. -1-
a.+ tek 240/8
- ari** : “*Ari-ari-rañ, sori-sori-rañ*”
Kore halk şarkılarındaki müzikli nakarat. Uygur halk şarkılarındaki “ayey”, “yar-yar”, “hay-hay yülen”e benzer bir anlam ifade eder. -2-
a. 139/31
- arila -** : Gezmek, arasından geçmek. -1-
- a.- p 287/10
- arilaş -** : Karışmak, müdahil olmak. -4-
a.- ip (arilişip) 108/10
a.- kanda 118/65, 118/69, 118/73
- arilaştır -** : Karıştırmak. -1-
a.- up 120/3
- arılık** : Ara, aralık. -2-
a.+ ni 316/13
a.+ ta 134/7
- arğa** : Arka. -18-
a. 55/240, 128/27
a.+ da (arķida) 71/17, 219/8, 226/82, 231/2
a.+ din (arķidin) 45/9, 103/6, 115/76, 188/10, 218/38, 246/8
a.+ ğa (arķiğa) 73/138, 122/10, 285/5
a.+ ni (arķini) 394/29, 394/32
a.+ sidin (arķisidin) 392/157
- Arķalık** : Kazak halk destanı kahramanı. -2-
a.+ ni 287/12
a.+ tek 217/11
- arķilik** : Vasıtasıyla, aracılığıyla. -2-
a. 286/69, 315/15
- arman** : (Far. <ārmān) Gaye, istek. -21-
a. 5/4, 69/41, 141/14, 348/10, 351/12
a.+ din 141/30, 388/8
a.+ ğa 3/19
a.+ i (armini) 7/7, 19/5, 374/9
a.+ im (arminim) 2/11, 96/11, 106/19, 225/23
a.+ imiz 11/28
a.+ iñ (arminiñ) 373/11, 373/15
a.+ lar 326/19
a.+ liriñ 256/7

- arman kı́l-**: İstemek,
arzulamak.
a. kı́lmaq 30/8
- armıye (I)** : (Rus.) Ordu. -2-
a. 74/81, 154/39
- Armiye (II)** : Uygur şairi Nimşehit
Armiye Ali Sayramî. -1-
a. 286/57
- arslan** : *mec.* Cesur ve yiğit. -4-
a. idi 128/38
a. idiñ 17/9
a. 45/89
a.+ larça 22/40
- art -** : Yükleme, sarmak. -4-
a.- ip 17/20, 49/42
yük a.- ip 115/2
a.- sañ 244/9
- art** : Arka. -5-
a.+ қа 26/15, 55/105, 115/22,
187/23
artta kı́al-: Geride kalmak,
geçmemek.
a.+ ta kı́alidu 31/22
- artuq** : Fazla, çok. -12-
a. 3/14, 106/8, 121/36, 240/12,
263/54, 265/33, 284/85, 349/9,
358/10, 392/168
a.+ dur 167/12
a.+ i 218/4
- arzu** : (Far. <ārzū) Arzu, istek. -40-
a. 11/27, 15/31, 33/8, 34/16,
89/8, 175/11, 179/77, 272/38,
313/12, 315/16, 373/15, 374/9
a.+ da 27/16
a.+ lar 15/, 15/32, 22/3, 22/17,
27/17, 73/155
a.+ larniñ 15/2
a.+ lirim 15/27
a.+ miz 7/21, 12/9, 171/21
a.+ si 15/26, 27/47, 225/,
233/20, 382/
- a.+ sida 7/
a.+ sidin 303/2
a.+ siğa 7/15, 8/6, 74/86
a.+ yum 27/31
arzu kı́l-: Arzu etmek.
a. kı́ldiñ 363/75
a. kı́lidu 119/61, 313/27
a. kı́limen 65/38
- arzula -** : Arzulamak, istemek. -1-
a.- p 15/7
- arzulaş -** : Karşılıklı istemek. -1-
a.- ip (arzulişip) 223/33
- as -** : Asmak. -10-
a.- attim 226/10
a.- ay 186/15
a.- ip (ésip) 186/14, 261/30,
273/74, 295/18
a.- kı́an 133/33, 273/11
a.- kı́anlıkıñni 284/81
a.- maymiz 117/52
- asan** : (Far. <āsān) Kolay, basit. -12-
a. iken 392/136
a. 118/99, 136/31, 284/34,
295/16, 313/33, 324/32, 330/6,
351/16, 393/21, 393/22
a.+ ğa 119/16
- asaret** : (Ar. <esāret) Esaret. -6-
a. 50/7, 143/6, 161/24, 196/4,
350/5
a.+ idin (asaritidin) 206/35
- asas** : (Ar. <esās) Esas, temel. -3-
a. 6/24, 23/54
a.+ ini 14/10
- asasen** : (Ar. <esāsen) 1. Esasen,
aslında. -2-
a. 226/22
2. Hakikat, doğru.
a.+ niñ 118/
- asasiy** : (Ar. <esāsī) Asıl, esas. -1-
a. 73/144

asaslık : Esaslı, asıl olan. -1-
a. 22/4

asav : Dizginsiz, alışmamış. -1-
a. idi 173/10

Asima : Yünnen'deki taş orman
etrafında yaşayan Sani halkına
ait bir hikâyenin kahramanı.
-5-
a. 207/4, 207/5, 208/12
a.+ niñ 207/, 207/14

asiy : (Ar. <^e āsī) Asi. -1-
a. 332/27

Askar : Altay'da ünlü bir yazar ve
şair. -1-
a. 217/23

asma : Asma, asılmış hâlde olan. -1-
a. 124/14

asmaklık : Asmalık, asmak için. -1-
a. 392/94

asman : (Far. <āsmān) Gök, gökyüzü.
-42-
a. 72/1, 87/28, 123/16, 125/81,
125/82, 125/125, 133/71,
150/9, 209/23, 215/5, 271/29,
312/4, 324/109, 331/7
a.+ da 82/11, 90/4, 228/,
228/11, 228/13, 290/67
a.+ dimu 125/109
a.+ din 129/4
a.+ ğa 80/18, 125/99, 146/5,
154/65, 179/107, 293/5, 344/5
a.+ ğiçe 271/21
a.+ ğila 196/12
a.+ ğimu 228/14
a.+ i (asmini) 69/8
a.+ ida (asminida) 287/31,
347/13, 386/3
a.+ iñda (asminiñda) 24/5
a.+ iñdin (asminiñdin) 232/22
a.+ ni 9/22, 23/27

a.+ nimu 196/11
a.+ niñ 82/6

Asman Köli : Asman Gölü,
Huangshan'daki Beyhey Gölü.
a. 271/8

asra - : Korumak, himaye etmek. -9-
a. 284/59
a.- ğaçka (asrığaçka) 121/32,
126/18
a.- ğin (asrıĝin) 298/4
a.- mağ (asrimağ) 235/27
a.- p 251/7
a.- p ılguluğ 326/22
a.- ymiz 116/76
a.- yttim 78/11

asral - : Korunmak, himaye edilmek.
-1-
a.- sun 235/5

asraş : Koruma, himaye etme. -5-
a. 59/53, 73/94, 122/10,
311/19
a.+ ıa 63/83

asriyal - : Koruyabilmek, korumak için
imkânı olmak. -1-
a.- midim 189/11

ast : Alt, taban. -31-
a.+ ida 55/232, 85/2, 102/17,
107/131, 117/21, 119/30,
128/15, 136/16, 140/5, 154/21,
154/50, 210/20, 224/3, 261/39,
295/6, 359/2, 392/111
a.+ idiki 134/19
a.+ idikiler 73/150
a.+ idin 116/3, 118/27, 136/26,
191/25, 210/10, 297/21, 393/10
a.+ iğa 143/50, 229/13
a.+ iñ 112/16
ayağ asti kıl- : Ayak altına
almak, çiğnemek.
ayağ a.+ i kılattı 51/79
ayağ a.+ i kıldığı 179/89
ayağ a.+ i kılmağçı idi 17/12

asta : (Far. <āheste) Sakin, yavaş.
-10-
a. 55/128, 55/134, 111/9,
223/150, 223/86, 271/15,
273/55, 301/9

astane : (Far. <āstāne) Başkent. -3-
a. 347/11
a.+ ğa (astaniğa) 292/15
a.+ miz (astanimiz) 272/5

astin-üstün : Alt üst. -3-
astin-üstün bol- Alt üst olmak.
a. boldi 161/21, 206/18
astin-üstün kil:- Alt üst etmek.
a. kilduk 112/33

astur - : Astırmak. -1-
a.- up 49/79

aş - : Aşmak. -36-
a.- idu 298/3, 376/29
a.- ip ketti (eşip) 6/16
a.- ip (eşip) 61/26, 73/71,
118/75, 119/26, 138/16, 233/9,
324/13
a.- iptu (eşıptu) 162/11
a.- kan idi 287/11
a.- kançe 129/92, 154/31
a.- makta 154/61
a.- miğan 154/11
a.- misak 311/20
a.- ti 13/1, 28/10, 55/179,
55/236, 108/29, 115/15,
128/67, 150/38, 181/15, 197/2,
200/6, 210/19, 291/17, 349/13
a.- tiñ 45/30
a.- tuk 115/26, 138/18
davan a.- ip (eşip) 115/9
heddidin a.- ti 55/235

aş : Aş, yemek. -11-
a. 43/8, 51/34, 51/88, 97/68,
97/99, 152/3, 160/13, 265/9
a.+ ini (eşini) 49/35, 313/7
aş bol:- Yiyecek olmak,
yiyeceğe dönüşmek.

a. boldi 304/12

aşal - : Aşabilmek, aşma ihtimali
veya imkânı bulunmak. -2-
a.- may 133/31
a.- maymiz 392/90

aşhana : (T.+Far. <aş + hāne) Aşevi,
lokanta. -1-
a.+ miz (aşhanimiz) 110/23

aşık : (Ar. <āşık) : Bir kimseye
veya bir şeye karşı aşırı sevgi
ve bağlılık duyan kişi, aşık.
-22-
a. 20/12, 241/10, 320/21,
360/13
a.+ i 256/, 256/11, 268/19,
292/29, 342/3, 393/112
a.+ iğa 207/6
a.+ ini 129/86
a.+ iniñ 239/14
a.+ iñ 24/15, 289/27
a.+ larçe 221/4, 260/27
a.+ larniñ 207/9
a.+ men 392/171
a.+ niñ 207/15
aşık kil:- Aşık etmek.
a. kilip 67/15
a.+ i kildiñ 340/5

aşina : *bk. aşna* -1-
a. 19/8

aşinalık : Bilme, tanıma. -1-
a. 13/9

aşkare : (Far. <āškāre) Açık, açık
seçik, aşikar. -3-
a. 210/1, 235/12, 352/13

aşköki : Yeşillik, göveri. -1-
a.+ ni 24/13

aşlık : Tahıl, hububat. -7-
a. 154/11, 154/70, 161/7,
198/6
a.+ ka 97/106, 97/41

- a.+ ni 49/82
- aşna** : (Far. <āšnā) Aşına, bildik,
dost. *bk. aşına* -2-
aşna bol-: Dost olmak.
a. bolsun 63/29
aşna kıł-: Tanımasını
sağlamak.
a. kılip 14/4
- aşpez** : (T. + Far.) Aşçı. -2-
a. 59/17, 125/41
- aşsızlık** : Aşsızlık, yoksulluk. -1-
a.+ tin 47/39
- aşu** : Şu, işte şu. -82-
a. 10/40, 17/17, 39/41, 41/3,
41/18, 51/100, 80/16, 85/15,
105/16, 105/25, 107/13,
107/20, 107/35, 107/68, 108/7,
112/24, 116/18, 116/91,
119/48, 119/81, 122/11,
122/13, 123/22, 124/5,
125/143, 125/144, 127/45,
133/24, 133/44, 133/45,
134/29, 135/2, 135/12, 136/48,
138/28, 141/29, 148/4, 148/36,
148/40, 148/46, 179/8, 179/61,
179/62, 179/77, 183/5, 183/6,
183/25, 189/4, 189/7, 189/9,
189/13, 189/16, 189/24,
194/13, 209/21, 223/153,
227/1, 233/37, 233/39, 249/13,
255/93, 265/15, 273/70, 285/3,
291/14, 312/10, 315/24, 333/5,
336/9, 348/9, 349/6, 352/12,
354/4, 359/5, 361/43, 363/7,
363/41, 378/13, 390/9
a.+ ndağ 102/20, 119/65
- aşur -** : Aşırmak. -1-
a.- gāndek 197/8
- at -** : Atmak. -64-
a. 51/60, 394/8
a.- ar 45/102
a.- aymiz 131/9, 366/2
- a.- idu 55/158, 209/26
a.- ip (étip) 18/22, 94/11,
140/18, 223/119, 232/46
a.- isen 284/19
a.- kıan bolarmış 63/51
a.- kıan 33/47, 55/99, 70/47,
128/86, 128/88
a.- kıanda 394/20
a.- kıansen 376/9
a.- kınim 128/88
a.- kınini 332/12
a.- kıniñ 348/7
a.- mağ bolup 324/88
a.- sa 150/13, 156/7
a.- simu 366/15
a.- ti 55/88, 55/108, 55/123,
107/39, 338/6, 348/1
a.- tiñ 346/5
a.- tuğ 12/3
2. İsimlerle birleşerek onların
anlamına uygun birleşik fiiller
türeten bir yardımcı fiil.
canni a.- idi 325/34
ğulaç a.- idu 22/18, 69/13
canni a.- iğaç 366/9
canni a.- iğan 87/26
ğulaç a.- imen 79/26
mollağ a.- ip (étip) 80/20,
146/6, 177/10
tañ a.- ip (étip) 32/6, 225/17
tañlar a.- ip (étip) 363/14
téñi a.- kaçça 231/38
muşt a.- kıan idim 393/25
tañ a.- kıanda 364/7
tañ a.- kıçe 64/32, 82/30
muşt a.- sa 392/202
canni a.- sañ 11/19
tañ a.- ti 74/90, 126/11,
141/35, 148/28, 347/6
téñi a.- ti 38/, 38/1
ğulaç a.- tuğ 45/80
muş a.- tuğ 7/18
- at (I)** : Ad, isim. -22-
a. 223/152, 223/22, 250/17,
394/6

a.+ i (éti) 119/22, 207/14,
212/11, 223/21, 225/12,
265/27, 273/10
a.+ idin (étidin) 28/12
a.+ imni (étimni) 55/262
a.+ iñ (étiñ) 187/7, 284/39,
371/13
a.+ iñiz (étiñiz) 391/4
a.+ kıdek 55/90
at bol-: İsim sahibi olmak,
meşhur olmak.
a. bolup 76/26
at koy-: Ad koymak, isim
vermek.
a. koyay 216/31
a. koydı 350/21
a. koyuptu 216/30

at (II): At, binek hayvanı. -20-
a. 154/65, 219/9, 234/36,
284/12, 394/5
a.+ iñiz (étiñiz) 111/27
a.+ ka 196/16, 242/, 242/10,
393/95
a.+ lar 115/18
a.+ larni 258/8
a.+ liri 242/6
a.+ ni 187/23
a.+ ta 110/39
at çap-: At koşturmak.
a. çapar 226/19
at kıl-: At olarak kullanmak.
a. kılip 232/20
at miner: Hürmetli veya cesur.
at miner 218/16
at sal-: Doludizgin at sürmek.
a. saldı 242/2
a. salimen 121/4

ata - : Adı geçmek, zikretmek,
anmak. -15-
a.- dim (atidim) 2/2
a.- ğaçkimu (atiğaçkimu) 309/1
a.- ğan (atiğan) 50/3
a.- p 44/7, 51/18, 63/90,
117/13, 159/31, 183/30,
299/14, 314/6
a.- ydiken 44/2, 212/6

a.- ydu 127/51
a.- ymiz 235/18

ata (I) : Ata, cet. -38-
a. 59/75, 81/5, 82/41, 116/22,
119/85, 125/79, 129/79,
160/11, 165/87, 304/9, 312/14,
315/5, 335/8, 335/23, 335/26
a.+ lar (atilar) 366/4
a.+ m 49/88, 51/21, 55/36,
232/103, 335/2, 335/32
a.+ mdin 226/5, 226/63
a.+ miz (atimiz) 47/99, 179/80,
272/48
a.+ mmu 226/123
a.+ niñ (atiniñ) 155/
a.+ ñğa 216/29
a.+ ñğu 284/45
a.+ ñmu 129/7
a.+ ñniñ 284/61, 284/70,
393/90
a.+ si (atisi) 160/22
a.+ siğa (atisiğa) 335/9, 335/29

ata (II) : Hediye, armağan. -2-
ata kıl-: Hediye etmek.
a. kıldı 51/105
a. kılip 229/19

ataķ : Ün, şöhret. -2-
a.+ tin 350/22
ataķ al-: Ün kazanmak.
a. aldim 191/8

atal - : Adı geçmek, zikredilmek.
-13-
a.- di 51/139, 119/23
a.- dim 226/119
a.- ğan 63/55, 215/1, 290/47,
295/1, 351/10
a.- ğanni 190/7
a.- maysen 187/2
a.- miş 190/5, 190/13
ölge a.- dim 263/30

atalma : Terim, ıstılah. -1-
a.+ ni (atalmini) 73/143

- ataş** : Zikretme, anma. -1-
a.+ ni 70/6
- ateş** : (Far. <āteş) Ateş, od. -2-
a. 366/6
a.+ tek 239/4
- atılık** : Atalık. -1-
a. 179/46
- atla -** : 1. İlerlemek, gelişmek. -1-
a.- ğan (atlığan) 18/20
2. (Zaman) hızlı geçmek. -3-
a.- p 104/1
a.- ptu 72/4, 193/1
3. Bir engeli sıçrayarak aşmak.
-1-
a.- p 271/7
- atlan -** : Ata binmek. -15-
a.- di 39/36, 154/52, 220/2
a.- dim 106/17, 273/17
a.- duk 143/53
a.- ğan 27/55, 126/14, 319/6
a.- ğiçe 239/22
a.- iñlar (atliniñlar) 361/56
a.- iptu (atliniptu) 140/17,
324/41
a.- isen (atlinisen) 56/15
a.- sam 167/6
- atlandur -** : Ata bindirmek. -2-
a.- ar 110/30
a.- ğan 80/8
- atlık (I)** : Adlı, isimli, namlı. -21-
a. 50/37, 94/9, 109/4, 119/24,
124/6, 125/95, 126/10, 141/4,
160/22, 173/2, 206/40, 209/9,
215/7, 293/27, 311/18, 325/13,
334/6, 350/26, 369/2
a.+ ni 173/16
atlık bol-: Nam sahibi olmak, o
isimle anılmak.
a. bolup ƙalƙan idiñiz 377/19
- atlık (II)** : Atlı, atı olan. -1-
a. 177/4
- atmış** : Altmış. -8-
a. 217/29, 231/, 231/1, 231/3,
231/9, 231/11, 231/53, 231/54
- atmışınçı** : Altmışıncı. -1-
a. 165/13
- atmış miñ** : Altmış bin. -1-
a. 165/64
- atuş** : Ak ƙam, köknar. -1-
a.+ tiki 162/18
- avaƙ** : Ƙelimsiz, ince, zayıf. -3-
a. 4/9, 105/27, 265/6
- avare** : (Far. <āvāre) İşsiz güçsüz
dolaşan kimse, avare. -4-
a. 91/4, 229/17, 258/21
avare bol-: İşsiz güçsüz olmak.
a. bolmisun 324/21
- avat** : (Far. <ābād) Bayındır,
mamur. -8-
a. 115/39, 315/25, 394/42
avat bol-: Mamur olmak.
a. bolidu 161/27
a. boptu 148/52
avat ƙil-: Mamur etmek.
a. ƙilƙuçe 3/18
a. ƙilsaƙmu 265/19
avat ƙiliş: Mamur etme.
a. ƙilişniñ 205/18
- avatlaş -** : Zenginleşmek, rahata
kavuşmak. -1-
a.- ip (avatlişip) 365/20
- avatlık** : Mamurluk, rahatlık. -2-
a. 249/20, 282/6
- avayla -** : Dikkat etmek. -2-
a.- p 92/5, 297/69
- avaz** : (Far. <āvāz) Ses, seda. -25-
a. 79/22, 128/29, 320/7, 344/2
a.+ din 41/18

a.+ i 41/2, 77/1, 94/3, 94/26,
202/3, 221/1, 392/114
a.+ ida 41/5
a.+ iğa 63/22
a.+ im 63/3, 63/15, 63/27,
81/30, 232/16
a.+ ini 110/10, 324/52
a.+ iñ 41/7
a.+ iñdin 370/1
a.+ iñizni 375/35
a.+ lar 217/24

Avmén : Diğer adıyla Makao, Çin'e
bağlı özel idari bir bölge. -1-
a.+ niñ 295/3

Avrora : Rus İmparatorluk
Donanması'nda korumalı
kruvazör olarak, Sovyet Deniz
Kuvvetleri'nde eğitim gemisi
olarak hizmet veren savaş
gemisi. -6-
a. 70/47, 85/, 85/1
a.+ din 85/21
a.+ niñ 85/12, 105/17

avu - : Avunmak, teselli olmak. -1-
a.- mas 75/8

avul : Köy. -3-
a.+ da 154/71
a.+ i 217/1
a.+ uñğa 81/4

avun - : Avunmak, teselli olmak. -1-
a.- ğili 282/3

avut - : Avutmak, teselli etmek. -2-
a.- idu 119/65
a.- kıanda 59/19

avval : (Ar. <evvel) Evvel, önce. -6-
a. 55/227, 73/101, 81/1,
111/14, 283/, 283/11

ay : Yılın on iki bölümünden her
biri, ay. -23-

a. 66/2, 102/9, 113/21, 301/3,
320/9, 339/8
a.+ da 379/6
a.+ dimu 110/3, 277/9, 318/13
a.+ din 289/10
a.+ ğa 271/11, 318/11
a.+ i (éyi) 301/12
a.+ lar 26/1, 104/1, 182/17,
382/6
a.+ lardin 301/8
a.+ liri 20/7
a.+ ni 87/8, 179/1, 301/1

aya - : Acımak, esirgemek. -13-
a.- di (ayidi) 163/8
a.- ma (ayima) 56/16
a.- maptu (ayimaptu) 69/11
a.- mastin (ayimastin) 119/74
a.- may (ayimay) 17/16, 104/4,
139/15, 150/51, 304/11
a.- maysen (ayimaysen) 284/42
a.- p 181/9, 181/38, 392/200

ayağ : Ayak. *bk. ayak* -17-
a. 116/3, 127/15, 136/16,
136/26, 193/26, 223/37,
232/33, 338/13
a.+ i (ayığı) 223/108
a.+ ida (ayığida) 12/23
a.+ iğa (ayığığa) 4/2
a.+ inimiz (ayığınımız) 39/48
a.+ lar 31/11, 39/35
ayağ asti kıl-: Ayak altına
almak, çiğnemek.
ayağ a.+ i kılattı 51/79
ayağ a.+ i kıldığı 179/89
ayağ a.+ i kılmağçı idi 17/12

ayağlaş - : Sona yaklaşmak, sona
ermek. -2-
a.- ip (ayağlaşıp) 299/6, 365/14

ayağ : *bk. ayak* -2-
a.+ ta 110/15
a.+ tin 216/14

ayal : (Ar. <° ayāl) Kadın, zevce, eş.
-3-

- a.+ lar 29/24, 29/26, 29/40
- ayan** : (Ar. <^e ayān) Açık, gözle görülür. -10-
a. 150/47, 156/9, 222/3, 324/31, 374/10
a.+ dimu 221/2
a.+ ğu 318/2
a.+ ki 393/15
ayan bol-: Açıkça görülür olmak.
a. boldi 305/24
a. bolğaç 305/6
- ayaş** : Acıma, esirgeme. -1-
a. 97/101
- aydiñ** : Aydın, ı ışık alan. -7-
a. 59/36, 100/, 100/7
a.+ da 100/1, 379/13
a.+ dek 49/30
a. bolsiken 379/15
- aydiñlaş** - : Parlamak, aydınlanmak. -1-
a.- idu (aydiñlişidu) 27/51
- ayem** : (Ar.) Bayram. -2-
a. 115/41, 363/32
- ayey** : Ayay, ayey üzölme bildirir. -2-
a. 38/5, 38/11
- aygak** : Uyanık. -1-
a. 115/79
- aygakçi** : Casus, muhbir. -1-
a.+ dek 223/63
- ayhay** : Ay hay, üzölme sitem bildirir. -5-
a. 37/8, 41/8, 71/10, 110/41, 162/15
- Ayhan** : Ayhan, kişi adı. -7-
a. 73/5, 223/128
a.+ ğa 73/72, 223/131
- a.+ mu 223/16
a.+ nimu 223/102
a.+ niñ 223/108
- ayla** - : Gezmek, dolaşmak. -2-
a.- p 154/16, 223/31
- aylan** - : Gezmek, dolaşmak. -36-
a.- ar (aylinar) 196/14, 392/72
a.- armış (aylinarmış) 342/11
a.- atti (aylinatti) 133/38, 166/7
a.- ay (aylinay) 77/7
a.- di 34/23, 119/22, 174/5, 271/14, 295/14
a.- dim 291/13, 356/7
a.- ğan 207/8, 295/20
a.- ğandek boldum 86/5
a.- ğandek 131/14
a.- ğanséri 168/28
a.- idu (aylinidu) 134/36
a.- ip (aylinip) 9/22, 136/1, 148/4, 208/14, 208/17, 223/152, 231/49, 261/6, 261/7, 270/9, 294/2, 312/16
a.- isengü (aylinisengü) 353/7
a.- mahta 161/25
a.- mas 77/5
a.- masmidi 360/6
a.- sun 388/3
- aylandur** - : Çevirmek, döndürmek. -2-
a.- duñ 47/83
a.- up 139/12
- ayliniş** : Gezme, dolaşma. -2-
a. 119/32, 392/135
- ayliniver** - : Hızla gezmek, gezivermek. -1-
a.- me 353/21
- aymak** : Kabile, oymak. -4-
a. 191/35, 246/4
a.+ i (aymiki) 165/70
a.+ tin 74/30
- ayni** : (Ar.+Far. <^e ayn+ī) Aynı. -1-
a. 55/172

ayni - : Vazgeçmek. -2-
a.- di 223/134
a.- ptu 223/174

aynit - : Vazgeçirmek. -1-
a.- ip 33/35

ayran : Ayran. -2-
a.+ din 216/19, 216/21

ayri - : Ayırt etmek, ayırmak. -16-
a.- di 49/81, 107/126, 223/53,
363/61
a.- kaçça 314/13
a.- gan 107/104
a.- gander 232/76
a.- ganga 384/11
a.- gay 60/8
a.- mas 129/76, 193/11
a.- p tursimu 119/10
a.- p 250/4
a.- sañ 214/5
a.- ydu 74/5, 250/18

ayril - : Ayrılmak. -22-
a.- ay 145/2
a.- di 356/9
a.- diñ 49/91
a.- duk 51/88, 51/89
a.- gan 55/10, 232/65, 288/8,
375/45
a.- giçe 13/3
a.- ip 33/28, 111/6, 216/14,
233/40, 285/2, 311/12, 341/18,
375/9
a.- isen 141/28
a.- maydu 239/39
a.- sa 13/6, 214/3

ayriliş : Ayrılış, ayrılma. -1-
a. 135/3

ayrilmaslık : Ayrılmazlık. -1-
a. 134/33

ayrim : Ayrı, özel. -4-

a. 54/2, 108/12, 321/7,
392/162

ayriş : Ayırma. -1-
a. 118/8

ayriyal - : Ayırabilmek, ayırma imkânı
bulunmak. -1-
a.- midi 136/35

ayropilan : (İng.) Uçak. -1-
a.+ niñ 228/8

ayvan : (Far. <eyvân) Eyvan, balkon.
-1-
a. 158/38

az - : Şaşırmak, sapmak. -2-
a.- ganni 346/5
a.- ginim 24/10

az : Az, çok karşıtı. -35-
a. 39/13, 39/14, 50/44, 51/68,
51/98, 55/182, 62/10, 86/9,
97/36, 118/89, 118/93, 119/5,
138/8, 141/28, 159/3, 192/46,
193/9, 194/11, 223/188,
223/43, 227/4, 265/20, 265/21,
285/23, 291/23, 296/3, 314/16,
344/14, 359/19
a.+ mu 73/127, 209/3, 297/49,
355/17
az kil-: Azaltmak.
a.+ rak kilip 283/2

azab : (Ar. <° azāb) Azap, çile. -20-
a. 2/3, 47/65, 160/23, 178/14,
179/96
a.+ i 66/6, 255/86
a.+ iğa 133/42
a.+ ini 133/42
a.+ iñ 384/7
a.+ ka 357/9
a.+ niñ 117/20
a.+ ta 375/14, 392/159
a.+ tin 51/100, 148/21
azab çek-: Azap çekmek, çile
çekmek.

- a. çeker 392/140
a. çekse 392/139
a. çekti 11/7
a. çektim 359/13
- azabla** - : Çile çektirmek. -1-
a.- di (azablidi) 194/15
- azablan** - : Azap çekmek, çile çekmek.
-1-
a.- idu (azablinidu) 178/28
- azad** : (Far. <āzād) Azat, hür bırakma, serbest bırakma. *bk. azat* -26-
a. 11/5, 38/4, 45/32, 51/4, 51/139, 51/17, 55/256, 70/65, 74/128, 82/46, 82/51, 112/36, 148/39, 161/20, 161/24, 178/4, 206/33, 257/28, 261/63, 380/9, 380/18
azad bol:- Azat olmak, hür olmak.
a. boldi 51/16
a. boldum 118/44
a. bolsun 11/37
azad kıl:- Azat etmek.
a. kıldıñ 47/68, 51/102
- azade** : (Far. <āzāde) Hür, serbest. -2-
a. 255/33, 341/3
- azadilik** : Serbestlik, özgürlük. -1-
a. 175/11
- azadlık** : Serbestlik, özgürlük. -42-
a. 11/31, 16/3, 34/13, 35/1, 44/52, 45/92, 48/1, 50/8, 51/13, 51/196, 55/191, 74/81, 81/19, 125/34, 162/27, 173/25, 233/20, 239/14, 239/15, 249/16, 249/18, 249/19, 249/20, 286/74, 287/29, 295/12, 295/16, 366/9
a.+ imiz 74/53
a.+ ka 45/95, 74/132, 325/34
a.+ ni 148/22, 168/29
- a.+ niñ 25/10, 51/126, 116/96, 272/20, 295/21
a.+ tin 129/35
azadlık ber:- Özgürlük vermek.
a. bermigen 332/28
a.+ ni berdiñ 51/6
- azar** : (Far. <āzār) Cefa, eziyet. -2-
a. 284/18
azar tart:- Eziyet çekmek.
a. tartmaydu 37/24
- azat** : *bk. azad* -1-
azat bol:- Azat olmak, hür olmak.
a. boldi 178/38
- azdur** - : Şaşırtmak, saptırmak. -1-
a.- di 341/15
- azdural** - : Şaşırtabilmek, saptırabilmek. -1-
a.- mas 117/50
- azgan** : Yaban gülü. -1-
a.+ din 129/52
- azgun** : Azgın, sapkın. -2-
a.+ lar 153/5
a.+ liri 46/13
- azgunluk** : Azgınlık, sapkınlık. -2-
a. 129/71, 181/27
- azlık** : Azlık. -1-
azlık kıl:- Az gelmek, yetmemek.
a. kılip 49/26

Bb

bab : (Ar. <bāb) Bölüm, bap. -17-
 b. 118/19, 130/35, 167/4,
 269/7
 b.+ ida 182/31, 209/31, 286/2,
 286/4, 344/11, 348/10
 b.+ idimu 252/23
 b.+ idin 143/88
 b.+ iğa 373/13
 b.+ ta 236/7, 314/7, 346/11,
 393/18

Babavşen : Babaoshan, Pekin'de
 bulunan devrimci mezarlığı.-1-
 b.+ ge 369/8

bac : Vergi. -1-
 b. 354/8

badī : (Far. <bādī) Geçici. -1-
 b. 385/2

badam : (Far. <bādām) Badem. -2-
 b. 255/43, 261/19

bağ : (Far. <bāğ) Bağ, bahçe. -94-
 b. 11/15, 19/1, 35/6, 63/32,
 129/36, 137/5, 142/2, 149/3,
 158/18, 195/3, 196/1, 255/21,
 288/3, 294/6, 321/9, 340/4,
 340/5, 358/4, 365/19, 379/12,
 390/7, 394/44
 b.+ da 59/7, 60/6, 129/41,
 149/9, 158/71, 174/6, 251/10,
 288/6
 b.+ dek 136/3
 b.+ din 130/11, 324/63
 b.+ i (bégi) 149/, 149/1,
 158/81, 166/9
 b.+ ida (bégida) 23/8, 158/69,
 293/12, 366/11
 b.+ iğa (bégiğa) 115/7
 b.+ imdiki (bégimdiki) 320/19
 b.+ imdin (bégimdin) 278/75

b.+ imğa (bégimğa) 358/1
 b.+ imiz (bégimiz) 37/22,
 51/191, 158/16, 158/89
 b.+ ini (bégini) 25/17, 158/34,
 183/11, 343/3
 b.+ iñ (bégiñ) 298/21
 b.+ iñğa (bégiñğa) 21/3
 b.+ ka 111/3, 136/5, 149/11,
 183/1, 294/2, 321/5, 340/1,
 340/6, 340/7, 353/2, 388/3
 b.+ lar 10/10, 112/9, 136/15,
 158/11, 379/7
 b.+ larda 47/58
 b.+ larğa 35/10
 b.+ larnimu 69/34
 b.+ liriñ 89/14, 290/36
 b.+ liriñda 24/6
 b.+ liriñdin 45/18
 b.+ liriñniñ 255/49
 b.+ ni 59/53, 124/7, 125/34,
 126/18, 136/17, 263/36
 b.+ niñ 72/9, 136/2, 136/10,
 136/47
bağ ol-: Bağ, bahçeye
 dönüşmek.
 b.+ i boldi (bégi) 45/32
bağ kıl-: Bağ, bahçeye
 dönüştürmek.
 b. kılıp 394/42, 394/44

bağak : Davetiye. -1-
 b. 115/4

bağça : *bk. bağçe* -1-
 b.+ mğa 72/5

bağçe : (Far. <bāğçe) Bahçe. *bk.*
bağça -3-
 b.+ liriñni (bağçiliriñni) 255/41
 b.+ mu (bağçimu) 321/7
 b.+ ñde 82/25

bağçi : Bahçıvan. -1-
 b.+ ğa 321/10

Bağdat: Bağdat. -1-
 b. 237/14

bağır : Bağır, göğüs. -105-
 b.+ i (bağrı) 11/35, 19/5, 20/6,
 44/22, 50/57, 63/37, 122/,
 122/5, 129/13, 148/45, 176/14,
 217/2, 218/2, 232/109, 245/2,
 339/2, 361/3
 b.+ ida (bağrida) 7/19, 10/13,
 31/17, 33/63, 63/9, 63/62, 65/7,
 67/12, 76/3, 121/37, 122/6,
 154/, 154/5, 158/69, 165/1,
 260/2, 369/16
 b.+ idin (bağridin) 50/14,
 59/54, 74/125, 148/62, 150/5,
 154/57, 230/12, 233/1, 325/41
 b.+ iğa (bağrığa) 122/4,
 130/18, 132/2, 154/46, 166/8,
 185/25, 361/23, 394/24
 b.+ im (bağrim) 74/42, 255/4
 b.+ imğa (bağrimğa) 24/29,
 71/8
 b.+ imiz (bağrimiz) 116/44,
 169/6
 b.+ imizni (bağrimizni) 47/50,
 51/43, 116/46, 122/4, 122/23
 b.+ imni (bağrimni) 15/25,
 232/101, 233/36, 339/2, 346/6,
 347/17, 368/5
 b.+ ini (bağrini) 12/6, 56/24,
 122/9, 122/11, 128/57, 167/10,
 326/7, 366/6, 394/24
 b.+ iniñ (bağriniñ) 179/53
 b.+ iñ (bağriñ) 21/9, 45/32,
 148/62, 150/3
 b.+ iñda (bağriñda) 21/7,
 82/13, 122/19, 126/2, 176/11,
 271/25
 b.+ iñdiki (bağriñdiki) 150/43,
 326/4
 b.+ iñdin (bağriñdin) 130/3
 b.+ iñğa (bağriñğa) 232/7,
 255/93, 271/4, 326/19
 b.+ iñiz (bağriñiz) 372/2
 b.+ iñizda (bağriñizda) 375/16
 b.+ iñni (bağriñni) 171/2,
 363/10
bağrığa bas- : Bağrına basmak,
 sarılmak.
 b.+ iğa basti (bağrığa) 299/13

b.+ iğa bésip (bağrığa) 122/22,
 230/4
 b.+ imğa bassam (bağrimğa)
 299/12

bağla - : Bağlamak. -29-
 b. 8/6, 379/10, 379/12
 b.- di (bağlidi) 37/28
 b.- duğ (bağliduğ) 74/78
 b.- ğan (bağlığan) 123/2
 b.- p koyduñ 86/2
 b.- p 45/7, 50/38, 57/9, 87/10,
 107/119, 124/3, 223/47,
 234/24, 272/11, 341/4
 b.- ptu 107/124, 162/8
 b.- sa (bağlısa) 7/5
 b.- ydu 358/4
 b.- yli 254/28
 b.- ymen 52/1
 bel b.- dim (bağlidim) 223/162
 béliimni b.- ğantimġu
 (bağlıgantimġu) 352/9
 bel b.- p 74/53, 94/6
 bel b.- y 253/15
 qara b.- p 369/7

bağlağ : Bağlı, bağlanmış hâlde. -4-
 b.+ ta 263/11
 b.+ tiki 229/1
 b.+ tin 229/6, 229/11

bağlağlık : Bağlı, bağlanmış hâlde. -1-
 b. 165/76

bağlan - : Bağlanmak. -11-
 b.- di 175/12, 223/37
 b.- dim 340/6
 b.- ğaçka 356/9
 b.- ğini 254/14
 b.- ğinimdin 392/117
 b.- ip (bağlinip) 111/7, 261/3,
 315/28, 392/123
 bésiñ b.- di 159/17

bağlaş : Bağlama, düğümleme. -3-
 b. 73/108, 254/12
 b.+ qa 286/44

bağlaş - : Birbirine bağlanmak. -2-
b.- midi 328/7
bel b.- ip (bağlışıp) 365/12

bağlık : Bağlı, bitişik. -4-
b. 177/4, 228/16, 321/6
b.+ ken 242/12

bağlival - : Bağlayıp almak,
bağlayarak. -1-
b.- ip (bağlivélip) 161/3

Bağraş : Doğu Türkistan'da bir yer
adı. -1-
b.+ mu 82/53

bağrila - : Bağrını yere vermek, yere
yaklaşmak. -1-
b.- p 82/10

bağven : Bahçıvan. -20-
b. 59/18, 63/31, 108/27, 123/3,
123/27, 124/15, 124/18,
141/15, 159/14, 180/2, 251/9,
277/1, 277/11, 291/6, 390/1
b.+ i (bağvini) 174/2, 235/25
b.+ iñ (bağviniñ) 388/6
b.+ ni 390/9, 390/12

bağvençi : Meyveci. -1-
b.+ mu 126/18

bağvençilik : Meyvecilik. -1-
b.+ te 263/30

bağvensiz : Bahçıvansız. -1-
b. 290/13

baha : (Far. <bahā) Fiyat, değer. -9-
b. 118/37, 118/63, 230/26,
355/12
b.+ ğa 393/44
b.+ ni 73/145
b.+ si 227/8, 288/8, 349/9

bahala - : Fiyat biçmek. -1-
b.- ydu 127/44

bahalik : Pahalı, değerli. -1-
b. 45/30

bahane : (Far. <bahāne) Bahane. *bk.*
bana -3-
b. 173/7, 173/20
b.+ sida (bahanisida) 268/17

bahar : (Far. <behār) Bahar, ilkbahar.
-105-
b. 4/11, 10/18, 11/27, 12/8,
12/9, 37/12, 37/22, 67/, 67/21,
67/24, 69/21, 72/16, 72/17,
132/1, 132/6, 132/13, 132/20,
132/29, 142/4, 143/85, 148/10,
157/, 157/4, 157/8, 157/12,
157/16, 158/1, 158/8, 158/71,
162/1, 166/5, 170/1, 179/3,
179/7, 179/112, 179/114,
179/116, 179/61, 179/78,
183/5, 183/9, 183/17, 183/28,
186/3, 192/57, 205/, 205/14,
231/37, 231/38, 237/21,
260/26, 262/, 286/63, 287/31,
289/6, 293/21, 320/18, 343/6,
358/1, 365/11, 367/15, 376/20
b.+ da 170/4, 179/8, 183/,
315/1, 376/8
b.+ dek 151/2, 393/47
b.+ din 205/15, 266/8, 359/16
b.+ dinmu 132/16
b.+ ğa 129/34, 132/22, 183/2,
205/22, 359/15, 376/9
b.+ i 128/109, 132/, 133/82,
158/, 158/9, 158/46, 158/66,
158/79, 172/, 172/5, 178/29,
264/5, 290/46, 295/16
b.+ imiz 393/40
b.+ mu 132/27, 132/32
b.+ ni 132/25, 183/26, 183/27,
266/7
b.+ niñ 142/8, 158/88, 172/1,
262/21, 268/6

bağşi : Hekim, otacı. -1-
b.+ ğa 235/32

bağ - : Bakmak. -52-

b. 24/21, 24/22, 24/23, 55/89, 233/45
 b.- idu 22/20
 b.- iñ (békiñ) 69/31
 b.- iña (békiña) 261/26
 b.- ip tur (békip) 55/126
 b.- ip (békip) 32/5, 51/86, 56/7, 238/19, 255/95, 393/33
 b.- kan bolğıydim 285/11
 b.- kan 19/6, 303/3
 b.- kanlar 371/12
 b.- kanmidiñ 361/26
 b.- kanséri 232/100
 b.- kin 312/15
 b.- kina 392/4
 b.- kiniñda 82/32
 b.- kum kélidu 232/100
 b.- maķ boldum 392/131
 b.- mapsen 228/9
 b.- maydiken 223/41, 238/10
 b.- mayla 356/5
 b.- midiñ 228/7, 285/4
 b.- miġan 209/19, 247/26, 293/18
 b.- saķ 259/13
 b.- sam 13/15, 53/9, 111/10, 271/10
 b.- sañ 271/19, 325/44, 354/2
 b.- suna 165/68
 b.- sunçu 109/10
 b.- ti 118/85, 154/13, 289/2, 339/1
 b.- tim 90/5, 223/87, 357/3

baķ : *bk. baġ* -1-
 b.+ қа 391/6

baķabuk : Bir buġday türü. -1-
 b.+ niñ 162/15

baķi : (Ar. <bāķī) Baki, ebedi. *bk. baķiy* -1-
 b. 129/75

baķiy : *bk. baķi* -1-
 b.+ dur 9/28

bal : Bal. -6-

b. 42/4, 129/53, 143/33,
 194/18, 217/19
 b.+ niñ 123/27

bala (I) : (Ar. <belā³) Bela. -18-
 b. 45/74, 55/16, 65/11, 129/20,
 129/70, 140/14, 181/32,
 181/34, 181/42, 267/4
 b.+ din 45/53, 192/31
 b.+ ni 45/49, 63/64
 b.+ ñ 55/5
béşiġa bala bol-: Sıkıntı
 vermek, musallat olmak.
 béşimġa bir b. boldi 202/13
béşiġa bala kel-: Başına bela
 gelmek.
 b. kélip başlarġa 51/71

bala (II) : Çocuk. -68-
 b. 59/40, 87/6, 97/34, 119/86,
 148/13, 160/9, 160/17, 181/
 181/1, 181/15, 204/1, 223/123,
 230/1, 230/12, 230/16, 231/48,
 278/, 278/1, 312/9, 315/6,
 335/10, 335/29, 353/, 353/1,
 353/8
 b.+ din (balidin) 181/40
 b.+ kensiz (balikensiz) 391/
 391/5, 391/10, 391/15
 b.+ lar (balilar) 82/42, 192/2,
 217/7, 219/10, 258/1, 381/15
 b.+ larniñ (balilarniñ) 245/17
 b.+ liri (baliliri) 154/16
 b.+ lirimiz (balilirimiz) 49/27,
 51/45
 b.+ liriñni (baliliriñni) 51/54
 b.+ m 129/1, 129/45, 223/17,
 255/2, 262/19, 284/1, 284/44,
 284/77, 284/87, 285/31, 290/53
 b.+ miz (balimiz) 358/17
 b.+ mmu 223/21
 b.+ ni (balini) 55/156, 390/1
 b.+ niñ (baliniñ) 63/35, 63/43,
 335/23
 b.+ ñġa 129/92
 b.+ ñniñ 312/15
 b.+ si (balisi) 86/7, 162/22,
 261/58, 286/26, 335/8, 335/26

- b.+ sinimu (balisininimu) 299/14
- balahor** : (Ar.+Far. <belā° + ḥār) Kavgacı. -1-
b. 159/4
- balapan** : Kuş yavrusu. -1-
b.+ i (balapini) 219/3
- baldağ** : Basamak, aşama. -2-
b. 191/23
b.+ lar 191/24
- baldur** : Önce, evvel. -7-
b. 159/16, 195/11, 225/9, 355/9, 392/37
b.+ ki 162/9
b.+ la 51/143
- balilik** : Çocukluk. -1-
b. 128/4
- balimin** : Bir tür müzik aleti. -1-
b.+ i 44/51
- balitçi** : Bale yapan kişi. -1-
b.+ dek 271/41
- Balkan** : Balkan, Balkanlar. -1-
b.+ diki 247/1
- Balkaş** : Balkaş Gölü. -1-
b.+ tin 240/7
- bana** : *bk. bahane* -1-
b.+ da (banida) 154/22
- bandit** : (Rus.) Haydut, eşkıya. -1-
b.+ tin 192/47
- banka** : (İtal.) Banka. -1-
b.+ diki (bankidiki) 262/18
- bankir** : (Fr.) Bankacı, banker. -1-
b.+ lar 47/35
- bapla** - : Uygun hâle getirmek. -1-
b.- ydu 339/16
- bar** - : Varmak, ulaşmak. -83-
b. 226/9, 394/4
b.- a 350/19
b.- amen 24/25
b.- ar 187/22
b.- arim 24/16
b.- armen 357/7
b.- attim 226/14
b.- ay 65/42, 359/15, 359/22
b.- di 55/84
b.- dim 118/71, 223/131, 271/9, 273/33
b.- diñ 45/47, 45/48
b.- diñlar 59/58
b.- du 107/53
b.- duğ 259/5
b.- ğançe 20/1, 70/79, 120/14, 148/60, 176/13, 181/15, 278/7, 278/76, 333/5, 362/7
b.- ğanda 204/7
b.- ğanséri 162/32, 192/58, 197/3, 263/43
b.- ğantim 102/14
b.- ğuluk 235/8
b.- ğum keldi 53/14
b.- idu 46/2, 157/11
b.- imiz 74/142
b.- ip yétiptu (bérip) 73/142
b.- ip (bérip) 1/11, 55/176, 55/19, 55/70, 56/21, 56/27, 92/16, 150/16, 160/1, 270/17, 315/1, 320/24, 324/39, 364/15
b.- mağ bolğininimda 1/1
b.- mağa 115/72, 159/18, 251/24
b.- mastinla 118/74
b.- maymiz 115/64
b.- midi 329/11
b.- miduğ 115/64, 226/42
b.- miken 258/9
b.- misa 59/47
b.- misam 20/6
b.- miş 141/23, 150/16
b.- sa 143/29
b.- sam 57/8, 92/17, 100/3, 121/17, 216/7
b.- siler 55/25, 55/26, 55/28

ķeĉip ķetip b.- idu 18/61
siņip b.- idu 116/93

bar : Var. -184-
b. 2/11, 4/14, 4/16, 6/17, 6/18,
6/20, 8/10, 22/32, 24/12,
29/9, 29/25, 30/8, 45/100,
55/187, 55/188, 55/232, 55/43,
55/44, 56/19, 73/22, 73/82,
80/1, 81/30, 87/41, 87/44,
89/30, 89/32, 97/102, 97/104,
117/21, 118/81, 118/82, 119/1,
119/35, 119/38, 121/9, 121/43,
122/6, 122/19, 123/21, 138/24,
141/3, 141/9, 143/59, 146/5,
156/10, 160/22, 161/1, 165/2,
169/2, 177/1, 177/6, 178/27,
185/9, 185/21, 203/7, 214/7,
218/1, 218/2, 218/4, 218/6,
218/8, 218/10, 218/12, 218/14,
218/16, 218/18, 218/20,
218/22, 218/24, 218/26,
218/28, 218/30, 218/32,
218/34, 218/36, 218/38,
218/40, 218/42, 218/44,
218/46, 218/48, 218/50, 221/1,
222/13, 223/113, 223/123,
223/179, 223/180, 223/49,
227/3, 235/13, 235/17, 239/9,
239/17, 239/30, 240/2, 250/19,
261/51, 261/52, 261/56,
263/34, 266/2, 268/7, 270/23,
277/9, 278/47, 287/18, 287/20,
287/22, 287/24, 287/37,
290/74, 292/3, 292/23, 297/45,
301/6, 303/4, 304/10, 318/13,
331/13, 335/17, 341/17, 345/
345/15, 347/7, 351/10, 351/31,
354/2, 366/3, 374/3, 378/20,
391/13, 392/7, 393/2, 393/52
b. idi 53/15, 181/1, 226/34,
329/14, 375/8
b. iken 234/6, 268/, 294/4,
321/7, 351/29, 392/56
b. ikenmen 5/13
b. imiş 140/5
b.- i yokni 198/2
bir ķilġinim b.+ du 392/178

b.+ dur 129/67, 159/1, 162/24,
196/21, 285/8
b.+ ġa 49/30
b.+ i 107/21, 393/1
b.+ ida 145/4, 329/29
b.+ imni 2/2, 114/14
b.+ ini 107/97
b.+ iņiz 269/1
b.+ larni 232/96
b.+ midu 178/32, 282/2,
291/24, 356/1, 356/2
b.+ mikin 384/10
b.+ mu 97/100, 97/98, 192/52,
227/9, 230/25, 230/26, 230/27,
230/28, 284/65, 294/10

baraķsan : Gūr, gūr olma, koyu. -7-
b. 82/25, 102/2, 102/25, 123/6,
123/14, 184/1, 271/21

baraķsanliķ : Gūr olma hâli. -1-
b. 320/1

baral - : Varabilmek, varma ihtimali
veya imkânı olmak. -5-
b.- mas 190/27
b.- maydu 26/8, 35/9
b.- mayttim 234/35
b.- midi 17/24

barañ : Baġ, bahĉe. -6-
b. 123/16, 261/39
b.+ ġa 123/6, 123/13
b.+ lirigā 261/29
b.+ liriņni 255/40

baraver : (Far. <berāber) Eşit, denk.
-4-
b. 192/45, 260/30, 277/7,
362/9

baraverlik : Eşitlik, denklik. -1-
b. 346/9

barĉe : Hepsi, tũm. -20-
b. 14/19, 14/23, 47/70, 48/2,
51/110, 119/11, 129/38,
129/80, 129/84, 129/88,

148/50, 166/10, 239/27, 288/3,
288/4, 297/6, 356/13, 393/24,
393/46
b.+ si (barçisi) 33/61

barikalla : (Ar. <bārek'allāh) Aferin,
mükemmel. -8-
b. 47/110, 59/69, 139/7,
148/56, 168/33, 258/5, 314/11
b.+ (la)r 118/97

barlık (I) : Bütün, hepsi. -1-
b. 290/66

barlık (II) : Varlık, mevcudiyet. -4-
b.+ i 218/16, 250/5
b.+ im 5/3
b.+ ini 303/15

barmak : Parmak. -4-
b. 110/43, 148/39
b.+ ini (barmıkini) 268/20
b.+ iñ (barmikiñ) 314/9

bas - : Basmak. -56-
b.- ar 23/34, 311/13, 393/93
b.- idu (bésidu) 232/110
b.- ip (bésip) 31/23, 81/20,
81/27, 106/18, 107/51, 115/8,
115/49, 119/24, 129/11, 138/5,
165/87, 234/18, 257/12, 265/2,
273/77, 284/57, 305/21,
307/12, 316/14, 334/5, 371/2,
392/110
b.- kan 12/22, 33/67, 69/33,
82/17, 150/45, 216/4, 216/28,
255/100, 361/40
b.- kanda 90/2
b.- kinini 392/198
b.- sa 27/52
b.- ti 132/17, 223/141, 226/57,
248/12
b.- tim 84/6
b.- timu 286/125
b.- tiñgu 257/18, 257/19
alğa b. 148/59
alğa b.- ar 47/72

bağrığa b.- ip (bésip) 122/22,
230/4
kedem b.- kanda 128/64
kedem b.- kanlığıñni 284/82
bağrimğa b.- sam 299/12
bağrığa b.- ti 299/13
kara b.- ti 208/3
alğa b.- tiñ 45/29

basal - : Basabilmek, basma ihtimali
veya imkânı olmak. -1-
b.- mas 70/76

baskuç : Basamak, merdiven. -1-
b.+ ka 23/38

baskunçı : Yağmacı, çapulcu. -2-
b. 273/58
b.+ larğa 107/61

basmiçi : Haydut, eşkıya. -1-
b. 55/194

bastur - : Bastırmak. -3-
b.- up 49/55, 49/79, 148/39

baş : 1. Baş, kafa. -143-
b. 14/19, 40/3, 51/36, 117/23,
223/80, 240/3, 255/7, 263/24
b.+ i (béşi) 205/19, 223/168,
223/46, 252/3, 325/6, 325/46,
392/152
b.+ ida (béşida) 23/25, 55/234,
295/22
b.+ idin (béşidin) 148/27,
160/23
b.+ iğa (béşiğa) 30/11, 33/21,
37/4, 55/104, 55/85, 70/48,
128/79, 136/17, 188/4, 188/22,
392/101
b.+ im (béşim) 55/130, 55/95,
193/2, 223/56, 223/76, 255/85,
344/5, 392/147
b.+ imda (béşimda) 55/82,
346/7
b.+ imdin (béşimdin) 139/12,
226/58

b.+ imğa (béşimğa) 97/18,
 202/13, 270/3, 278/70, 354/4,
 393/28
 b.+ imizda (béşimizda) 158/22
 b.+ imizğa (béşimizğa) 117/44
 b.+ imizni (béşimizni) 116/61
 b.+ imni (béşimni) 55/128,
 77/6, 255/93, 350/23
 b.+ imniñ (béşimniñ) 97/23
 b.+ imu (béşimu) 117/26
 b.+ ini (béşini) 47/81, 74/65,
 117/25, 127/39, 293/2, 313/9,
 392/100
 b.+ inñi (béşinñi) 17/25
 b.+ iñ (béşiñ) 97/35
 b.+ iñda (béşiñda) 17/15
 b.+ iñdin (béşiñdin) 126/1
 b.+ iñğa (béşiñğa) 389/3
 b.+ iñni (béşiñni) 53/18,
 297/18
 b.+ lar 55/31
 b.+ largä 51/71
 b.+ lirimizni 136/33
 b.+ lirini 324/62
 b.+ ni 55/109, 73/159
 b.+ ta 12/24, 17/8
 b.+ tila 181/16
 b.+ tin 188/11, 188/17, 273/24
baş al-: Öldürmek.
 b. élip 70/21
béşini élip kaç-: Uzaklaşmak.
 b.+ imni élip kaçtim (béşimni)
 223/147
béşi bağlan-: Başı bağlanmak.
 b.+ iñ bağlandı (béşiñ) 159/17
başka çüş-: Başa düşmek.
 b.+ қа чүшти 47/45
baş eg-: Baş eğmek.
 b. egdi 154/67
 b.+ imni égip (béşimni) 300/3
 b. egme 342/1
 b. egmestini 59/56
baş egküz-: Baş eğdirmek.
 b. egküzdüñ 47/77
baş ket-: Ölmek.
 b. ketse 11/13
baş kötür-: Baş kaldırmak.
 b. kötürdi 74/93, 161/11

b. kötürmekte 74/112
baş kötürel-: Baş
 kaldırabilmek.
 b. kötürelmeytti 73/8
baş katur-: Kafasını
 karıştırmak.
 b. katurgiče 3/8
baş koyuş-: Baş koyuş.
 b. koyuş 115/65
béşi kökke taķaş-: Başı göğ
 değmek.
 b.+ im kökke taķaşti (béşim)
 261/9
 b.+ imni kökke taķaşkandek
 (béşimni) 65/20
béşi kökke yet-: Başı göğ
 erişmek.
 b.+ niñ kökke yetkini 393/117
 b.+ im kökke yetmesmu
 (béşim) 284/83
béşini kökke yetküz-: Başını
 göğ eriştirmek.
 b.+ imni kökke yetküzettiñ
 (béşimni) 255/92
başni tıķ-: Başını sokmak.
 b.+ ni tıķip 117/46
béşini yégüsi kel-: Başını
 yiyesi gelmek.
 b.+ ini yégüsi keldi (béşini)
 55/218
béşiğa taş koy-: Başına taş
 koymak.
 b.+ liriğa taş koyup 49/65
 2. Bir şeyin ilki, birincisi,
 öncüsü.
 b. 49/46, 143/88, 148/26,
 154/37, 156/2, 191/38, 290/70,
 381/4, 394/25
 b.+ i (béşi) 44/53
baş bol-: Öncü olmak.
 b. boldi 55/166
 b. bolğan 51/104, 70/65
 b. bolup 140/18
 3. Kişi, insan.
 b. 51/87, 394/26
 5. Başlangıç noktası.
 b.+ i (béşi) 131/15
 b.+ ida (béşida) 89/32, 313/11

b.+ iñ (béşin) 109/22
 b.+ iñğa (béşinğa) 109/24
 b.+ ta 129/27, 344/8, 356/3,
 363/58
 b.+ tila 129/69
 b.+ tin 51/164, 101/13, 127/3
 6. Zirve, tepe.
 b.+ ida (béşida) 60/5
 b.+ iğa (béşiğa) 165/48
 7. Topluluğu yöneten kişi.
 b.+ i (béşi) 125/42
 8. Adet, sayı.
 b.+ iğa (béşiğa) 263/46
 9. Yanında, yakınında.
 b.+ ida (béşida) 324/69
 b.+ iñizda (béşinizda) 375/33

başak : Başak. -3-
 b. 313/29
 b.+ lar 69/18, 165/80

başaklık : Başaklı, içinde başak
 bulunan. -1-
 b. 96/9

başçı : Lider, başkan. -3-
 b. 49/131, 150/23
 b.+ larga 223/81

başka : Başka. -60-
 b. 8/10, 44/5, 107/53, 116/85,
 123/4, 138/3, 141/32, 142/3,
 143/58, 173/38, 181/22,
 181/29, 222/5, 227/9, 234/32,
 297/17, 326/18
 b.+ çe idiğu (başkıçe) 73/148
 b.+ çe (başkıçe) 63/92, 74/127,
 144/6, 149/6, 176/4, 181/6,
 238/2, 257/14, 364/7
 b.+ çiken (başkıçiken) 141/32
 b.+ din (başkıdin) 158/52,
 239/41, 253/15, 293/33
 b.+ ğa (başkığa) 143/10,
 191/30, 283/6
 b.+ lar (başkılar) 92/9, 144/10,
 283/, 283/11, 297/42
 b.+ lardin (başkılardin) 141/1,
 297/22

b.+ larga (başkılarğa) 93/11,
 97/31
 b.+ larniñ (başkılarniñ) 178/22,
 393/76
 b.+ ni (başkini) 180/9, 394/28
 b.+ si (başkisi) 74/6, 214/3,
 226/39, 356/, 356/1, 356/2,
 356/4, 356/6, 356/8, 356/10,
 356/12, 356/14

başkur - : Yönetmek, idare etmek. -6-
 b.- di 299/21
 b.- siken 391/8
 b.- up 49/48, 120/19, 133/12,
 133/93

başkural - : Yönetebilmek, yönetme
 imkânı bulunmak. -1-
 b.- midim 307/12

başkuruş : Yönetme, idare etme. -1-
 b. 173/1

başla - : Başlamak. -55-
 b. 43/10
 b.- di (başlidi) 51/142, 136/5,
 148/49, 150/26, 165/16, 170/4,
 173/4, 223/7, 223/8
 b.- dim (başlidim) 154/3
 b.- duğ (başliduğ) 110/19,
 231/30
 b.- ğan idi (başlığan) 128/43
 b.- ğan (başlığan) 119/43,
 121/4, 128/45, 129/24, 136/41,
 341/7
 b.- ğanda (başlığanda) 365/13
 b.- ğinim (başlığınim) 392/104
 b.- ma (başlima) 104/14
 b.- p kélimen 70/8
 b.- p 45/106, 47/73, 55/62,
 67/16, 67/24, 76/35, 79/23,
 107/135, 118/78, 127/10,
 127/11, 127/23, 138/13,
 179/50, 222/7, 232/24, 238/4,
 266/4, 295/24, 303/14, 393/104
 b.- psen 53/10
 b.- ptu 324/120, 324/87
 b.- r 247/22

b.- sa (başlısa) 47/41, 156/5
 b.- ydiken 324/64
 b.- ydu 85/21
 b.- ysen 45/103, 297/1

başlam : Başlama, başlangıç. -1-
 b.+ din 43/10

başlamçı : Öncü, yenilikçi. -8-
 b. idin 364/3
 b. 87/47, 118/77, 338/16
 b.+ ğa 150/37
 b.+ lar 196/18
 b.+ miz 121/3, 231/53

başlamçılık : Öncülük, rehberlik. -1-
başlamçılık kıl:- Öncülük etmek.
 b. kılğan idin 223/97

başlan - : Başlanmak. -24-
 b.- ar (başlinar) 313/21
 b.- di 23/35, 43/9, 44/42, 128/17, 138/12, 154/51, 262/2, 262/12
 b.- ğan idi 125/46
 b.- ğan 55/167, 85/13, 125/36, 131/15, 209/8
 b.- ğanda 45/56
 b.- ğiçe 239/21
 b.- idu (başlinidu) 73/55
 b.- ip kēiptu (başlinip) 73/133
 b.- ip kalsa (başlinip) 278/81
 b.- iptu (başliniptu) 140/21
 b.- misi 223/187
 b.- sa 51/39, 73/45

başlaş : Başlama, başlayış. -1-
 b.+ ka 253/15

başlık : Başkan, lider. -42-
 b. iken 55/99
 b. 55/101, 55/105, 55/123, 55/125, 55/133, 55/41, 55/60, 55/66, 55/72, 55/76, 55/80, 55/84, 73/63, 97/49, 173/33, 227/11, 393/69
 b.+ i 64/27

b.+ imdinmu 278/65
 b.+ imğa 55/110, 55/119
 b.+ immu 278/73
 b.+ imnimu 278/82
 b.+ imniñ 55/77, 55/87
 b.+ iniñ 97/16
 b.+ iñniñ 97/28
 b.+ ka 97/108, 214/17, 392/149, 393/67
 b.+ lardin 273/60
 b.+ lirimiz 55/159, 55/179, 55/58
 b.+ niñ 73/65, 278/69, 278/77, 278/85, 393/88
 b.+ te 97/49

başlivet - : Başlamak, başlayıvermek. -3-
 b.- ti 128/22
 b.- tuğ 129/41, 171/11

başpanah : (T. + Far. <baş + penāh) Sığınak, barınak. -1-
 b. 233/4

bata : (Ar. fātiha) Fatiha, dua. -1-
 b. 217/

batrak : Irgat, tarım işçisi. -1-
 b.+ ka 51/149

batur : Kahraman, bahadır. -49-
 b. 7/22, 18/17, 18/66, 18/67, 22/33, 27/11, 27/42, 29/40, 31/39, 41/1, 45/59, 53/41, 56/19, 65/14, 65/29, 75/12, 79/15, 125/136, 129/18, 130/2, 143/9, 143/13, 143/16, 143/18, 143/21, 143/25, 143/31, 143/41, 143/45, 143/49, 143/59, 143/65, 150/23, 207/5, 265/12, 287/6
 b.+ ğa 143/7, 143/11, 207/2, 332/6
 b.+ i 154/68
 b.+ lar 39/70, 128/62
 b.+ larçe 128/43
 b.+ larga 48/4

b.+ larniñ 82/31
b.+ liriñ 45/63
b.+ ni 143/5, 143/79

baturluk : Kahramanlık. -4-
b. 193/23
b.+ imiz 55/160
b.+ ni 48/7, 59/52

bay : Zengin, varlıklı. -47-
b. iken 270/24
b. 49/17, 49/61, 71/32, 127/16,
154/10, 154/13, 154/17,
154/77, 173/17, 192/78,
263/28, 263/47, 281/, 281/1,
286/90, 311/11, 393/40
b.+ lar 49/37, 49/69, 148/15,
148/16, 154/8, 154/23, 263/53
b.+ larğa 49/18, 51/152, 87/6,
255/20
b.+ larni 49/40
b.+ niñ 47/24, 49/35, 154/9,
160/10, 263/42
bay bol-: Zengin olmak.
b. boldi 393/107
b. bolğan 49/32
b. bolğın 262/14, 262/19
b. bolsa 283/, 283/11, 392/31
b. bolsañ 392/30
b. bolup qalğan 297/45
b. bolup 129/66

baya : Demin, az önce. -5-
b. 103/1, 317/10, 363/44
b.+ kı (bayıkı) 73/119
b.+ la (bayıla) 97/8

bayan : (Ar. <beyān) Beyan, söyleme,
açıklama. -2-
b. 231/11
bayan eyle-: Beyan etmek.
b. eylep 167/7

Bayanday : Rusya'da idari bir bölge.
-4-
b.+ din 234/, 234/1
b.+ ğa 234/21
b.+ ni 234/37

bayaşatlık : Bolluk, bereket. -1-
b. 149/7

bayavan : (Far. <beyābān) Çöl, sahra.
-4-
b. 150/39, 176/2
b.+ din 129/40
b.+ lar 161/26

Bayinbulak Yaylıkı : Bayınbulak
Yaylası, Moğolistan'da bir
yayla. -1-
b.+ da 243/1

bayka - : Gözlemek, bakmak. -5-
b.- dim (baykıdim) 89/11
b.- ğin (baykığın) 338/15
b.- sak (baykısak) 363/48
b.- sam (baykısam) 351/19,
363/44

baykal - : Bakabilmek, bakma imkânı
ve yeteneği olmak. -1-
b.- isen (baykılisen) 353/12

baykaş : Gözleme, bakma. -1-
b.+ im (baykışım) 193/18

baylık : Zenginlik. -17-
b. 120/13, 137/10, 154/22,
194/13, 285/16, 285/32,
393/39, 393/47
b.+ i 158/82, 218/2, 345/17
b.+ iñ 283/10, 298/3, 349/9
b.+ ka 120/13, 137/15
b.+ lardin 110/37

bayrak : Bayrak. -32-
b. 45/63, 79/7, 106/, 106/1,
106/3, 106/6, 106/9, 110/3,
129/22, 138/27, 143/72, 151/7,
158/6, 161/17, 166/8, 246/2,
254/23
b.+ i (bayrıki) 44/33, 59/88,
85/17, 127/8, 217/3, 218/48,
363/8

b.+ ka 129/71, 129/74, 129/81,
129/91, 193/5
b.+ ni 127/18, 165/48, 362/6

bayrakdar : Bayraktar, bayrak taşıyan
kimse. -3-
b. 46/44, 87/48
b.+ i 192/21

bayraklık : Bayraklı, bayrağı olan. -1-
b. 143/75

bayram : Bayram. -15-
b. 154/79, 162/25, 290/47,
292/, 292/6, 292/9
b.+ ğa 79/1
b.+ i (bayrimi) 158/10
b.+ ida (bayrimida) 2/12, 319/4
b.+ iĝa (bayrimiĝa) 126/
b.+ iñ (bayrimiñ) 150/45,
290/5
b.+ iñni (bayrimiñni) 290/
b.+ ni 255/103

bayramlık : Bayramlık. -1-
b. iken 292/25

bazar : (Far. <bāzār) Pazar, mal alıp
satılan yer. -23-
b. iken 357/13
b. 33/19, 115/58, 118/18,
187/3, 191/5, 206/10, 272/39,
312/16, 315/26, 393/55
b.+ da 253/3, 393/110
b.+ du 315/25
b.+ ğa 226/12, 354/10
b.+ i 175/9
b.+ i (baziri) 154/74, 178/40
b.+ ida 297/25
b.+ im 24/28
b.+ iñda 354/8
b.+ ni 297/46

beççiger : Pis, alçak kimse. -1-
b. 192/46

beddu'a : (Far. + Ar. <bed- + du° ā°)
Beddua. -3-

b.+ lar 112/26
b.+ ni 112/20
b.+ si 112/19

bedel : (Ar.) Bedel, fiyat. -8-
b. 43/7, 175/6, 192/76, 230/25,
259/9, 331/14, 375/28, 393/90

bedelsiz : Bedelsiz. -1-
b. 244/4

beden : (Ar.) Beden, gövde. -4-
b. 55/51
b.+ de 235/2
b.+ i (bedini) 168/20
b.+ mu 273/25

beder : (Far.) Dışarı. -1-
b. 284/11

bedguman : (Far. <bed + gumān)
Şüphesiz. -1-
b. 377/20

bedi'iy : (Ar. <bedī° ī) Bedii, estetik.
-2-
b. 227/2, 287/36

be'eyni : Tam, aynı. -1-
b. 62/8

beg : Bey. -22-
b. 51/49, 173/17, 196/25,
236/11, 324/14, 324/21,
324/23, 324/37, 324/41,
324/67, 324/81
b.+ i (bégi) 236/5
b.+ ini (bégini) 49/17
b.+ ke 236/15
b.+ ler 154/23
b.+ lerge 141/25
b.+ liri 154/22
b.+ mu 236/23
b.+ niñ 236/6, 324/107,
324/71, 324/89

behr : Kâr, kazanç. -9-
b.+ i 339/6

b.+ ide 297/27
 b.+ imen 70/78, 266/6, 298/24
 b.+ imiz 116/93
 b.+ ini 70/29, 142/6, 289/25

behrisiz : Kârsız, kazançsız. -1-
 b. 154/9

beḥṣ : (Far. <baḥṣ) Verme, bağış.
 -15-
 b. 158/80
beḥṣ et-: Bahşetmek,
 bağışlamak.
 b. etken 29/16, 291/4, 372/4
 b. etsimu 105/7
 b. etti 139/27, 169/4, 171/8,
 172/1, 246/11, 286/37
 b. étimiz 176/3
 b. étip 185/24, 230/7, 392/12

beḥṣend : *bk. beḥṣende* -2-
 b. 5/6
beḥṣend bol-: Bağışlamak.
 b. bolup 37/36

beḥṣende : (Far. <baḥṣende)
 Bağışlayan, veren, ihsan eden.
bk. beḥṣend -5-
 b. 40/11, 130/23, 269/1
beḥṣende bol-: Bağışlamak.
 b. bolsun 193/28
beḥṣende kıl-: İhsan etmek.
 b. kildi 50/19

beḥt : (Far. <baḥt) Baht, talih. -143-
 b. 3/17, 7/, 7/5, 7/7, 7/10,
 7/14, 7/21, 8/6, 9/21, 9/26,
 12/18, 22/7, 22/20, 30/14,
 37/19, 37/28, 37/30, 37/36,
 44/12, 44/13, 44/48, 45/35,
 45/94, 47/57, 47/62, 47/64,
 47/94, 48/20, 51/105, 55/245,
 56/26, 63/11, 70/, 70/2, 70/14,
 70/25, 70/27, 70/44, 79/5,
 79/18, 82/45, 90/, 105/18,
 115/7, 121/31, 129/42, 132/,
 148/36, 232/71, 255/70,
 285/13, 392/22

b.+ dur 255/78
 b.+ i 47/56, 50/3, 121/29,
 125/148, 139/10, 354/10
 b.+ idin 217/6
 b.+ ige 39/38, 47/80, 56/12,
 63/75
 b.+ im 70/2, 90/4, 90/7, 90/8,
 105/, 105/3, 105/16, 141/38,
 389/5
 b.+ imiz 38/10, 51/19, 51/207,
 55/37, 55/43, 70/60, 70/61,
 70/77, 70/79
 b.+ imizge 39/58, 51/142,
 51/194
 b.+ imizni 74/129, 94/18,
 115/69, 143/55
 b.+ imizniñ 47/100, 51/116
 b.+ immu 105/14
 b.+ imni 10/36, 55/15, 85/20,
 141/48
 b.+ imniñ 105/19, 105/21
 b.+ ini 51/121, 55/244,
 107/106, 107/80, 136/44,
 152/5, 365/5
 b.+ iñ 126/21, 392/11
 b.+ iñge 126/10, 132/12
 b.+ iñni 81/22, 82/47, 169/3
 b.+ ke 7/11, 45/75, 70/39,
 82/54
 b.+ ni 9/13, 55/23, 70/5, 70/80,
 121/36, 129/47, 137/15
 b.+ niñ 70/4, 70/9, 70/17,
 70/24, 70/57, 79/9, 85/15,
 89/29, 105/23,
 105/25, 115/41, 128/109,
 129/73, 132/18, 132/21, 133/82
 b.+ tin 23/50, 137/12
beḥti éçil-: Bahtı açılmak.
 b.+ im éçildi 126/21

beḥtiyar : (Far. <baḥtiyār) Bahtiyar,
 mutlu. -17-
 b. 121/35, 148/45, 164/16,
 358/, 358/1, 358/2, 358/4,
 358/6, 358/8, 358/10, 358/12,
 358/14, 358/16, 358/18
 b.+ men 348/12

- behtiyar kıl-**: Mutlu etmek,
baktiyar etmek.
b. kılmay 11/28
- behtlik** : Bahtlı, talihli. -7-
b. 9/28, 56/16, 70/1, 70/49,
119/89, 132/9
behtlik bol-: Talihli olmak.
b. bolsun 217/1
- Beht Name** : Kutadgu Bilig. -1-
b.+ si (Beht Namisi) 286/32
- behtsiz** : Bahtsız, talihsiz. -1-
b.+ dur 13/6
- bek** : Pek, çok. -69-
b. 11/16, 11/17, 11/29, 19/9,
30/2, 34/9, 45/26, 55/184,
55/256, 55/261, 73/108,
73/125, 73/85, 73/94, 75/6,
96/8, 97/2, 98/5, 118/13,
118/53, 129/10, 188/9, 188/23,
196/22, 208/5, 220/12, 223/82,
234/6, 250/1, 252/3, 252/13,
262/20, 284/8, 284/48, 292/22,
292/27, 304/16, 314/2, 314/10,
336/5, 345/10, 349/5, 351/7,
357/, 357/1, 375/14, 376/7,
392/102, 392/114, 392/172
b.+ la 284/45
b.+ mu 13/16, 55/197, 148/20,
187/10, 188/5, 225/8, 236/15,
238/8, 239/36, 265/16, 272/53,
301/9, 303/16, 320/14, 350/7,
351/16
b.+ rek 283/4
- beķesem** : İpekli düz kumaştan
yapılmış cüppe. -1-
b. 261/18
- bel** : Bel. -17-
b. 175/12
b.+ i (béli) 45/12, 129/84,
223/105
b.+ imu (bélimu) 163/2
b.+ ini (bélini) 75/24
- b.+ iñni (béliñni) 57/9
b.+ liri 154/26
b.+ lirige 369/7
b.+ ni 52/1, 379/10
bel bağla-: Bel bağlamak,
güvenmek.
b. bağlap 74/53, 94/6
b. bağlay 253/15
b. bağlıdim 223/162
b.+ imni bağlıgantimģu
(bélimni) 352/9
bel bağlaş-: Karşılıklı bel
bağlamak, güvenmek.
b. bağlişip 365/12
- belbağ** : Kemer, kuşak. -1-
belbağ kıl-: Bağlamak,
sağlamlaştırmak.
b. kılip 394/41
- belen** : Yüksek. -4-
b. 170/9, 270/18, 344/6,
392/21
- belge** : Belge, işaret. -7-
b. 119/50, 232/11, 250/7,
272/11
b.+ din (belgidin) 191/29
b.+ si (belgisi) 15/23, 73/23
- belgile -** : İşaretlemek, göstermek. -2-
b.- p 111/52
b.- ydu 393/89
- belki** : (Ar. + Far. <bel + ki) Belki.
-36-
b. 73/20, 93/9, 112/8, 118/56,
129/63, 136/28, 158/42,
179/71, 181/32, 196/25, 204/6,
226/83, 230/3, 232/81, 233/6,
234/48, 236/2, 247/25, 255/54,
255/88, 257/24, 265/29, 270/6,
270/12, 278/39, 312/8, 315/26,
318/14, 351/28, 354/13,
357/10, 368/4, 374/5, 376/,
376/22, 392/179

belkim : (Ar. + T. <bel + kim) Belki.
-9-
b. 2/4, 55/18, 108/23, 112/25,
134/30, 240/18, 244/14, 251/9,
285/32

belle - : Öğrenmek, keşfetmek. -1-
b.- ydikengu 196/11

belli : (Far. <belī) Evet. -1-
b. 258/28

bend : (Far.) 1. Bağ, bağlama. *bk. bent* -5-
b. 9/10, 31/35, 33/22, 315/17
2. Set, engel
b. 109/23

bende : (Far.) Bende, esir. -10-
b. idi 136/14
b. 111/39, 111/58, 121/8,
165/36, 277/3, 290/22
b.+ ge (bendige) 97/29
b.+ ler (bendiler) 11/37
bende kıl:- Esir etmek.
b. kılmakçı ikensen 343/7

bent : (Far.) Bağ, bağlama. *bk. bend*
-4-
b. idim 364/15
b. 21/5, 358/16
b.+ ke 147/10

benze : (Çin.) Bir vazifeyi yerine
getirmek için kurulan teşkil.
-1-
b.+ de (benzide) 119/56

beñbaş : Yaramaz. -1-
b. 338/10

beñbaşlık : Yaramazlık. -10-
b. 43/6, 68/4
b.+ im 104/10, 104/13, 285/26
b.+ iñ 68/2
b.+ iñğa 304/1
b.+ қа 392/31
b.+ ni 338/9

b.+ niñ 104/18

ber - : 1. Vermek. -264-
b. 302/7, 338/14, 392/9,
394/10
b.- di 143/17, 143/51, 143/74,
147/2, 148/5, 148/50, 154/51,
164/5, 169/7, 171/6, 190/30,
192/59, 216/20, 249/20, 328/2,
338/5, 373/14, 393/91
b.- dim 310/13, 393/126
b.- diñ 14/10, 286/77
b.- emdu (béremdu) 392/141
b.- etti (béretti) 136/28
b.- ey (bérey) 273/7, 324/2
b.- geç 181/16, 314/9
b.- geçke 174/2, 179/57
b.- gen 51/178, 51/188, 70/45,
86/7, 87/36, 121/30, 125/141,
140/20, 143/91, 189/, 189/1,
189/21, 190/18, 210/16,
218/47, 252/6, 273/14, 284/88,
292/8, 375/35, 380/8, 380/17,
393/109, 393/50
b.- genç 6/15
b.- gendek 260/28
b.- gendin 340/6
b.- gendu 227/2
b.- genge 107/42
b.- genmidu 232/11
b.- genmu 97/70
b.- gey 253/16
b.- gili 258/5
b.- gin 94/, 94/35, 388/4
b.- ginim 284/72
b.- güçi 239/4
b.- güsiz 110/28
b.- idigan (béridigan) 52/6
b.- idu (béridu) 73/72, 133/81,
178/4, 230/11
b.- imen (bérimen) 165/8
b.- ip turmisa (bérip) 49/51
b.- ip (bérip) 7/16, 50/37,
81/11, 82/14, 150/4, 150/6,
150/8, 150/10, 160/4, 324/19,
337/6, 345/9, 346/3, 363/29,
392/57, 392/97
b.- ipsen (béripsen) 392/85

b.- iptu (bériptu) 244/3
 b.- isen (bérisen) 192/76
 b.- mekçi bolsañ 251/25
 b.- mes 143/34, 205/17,
 214/17, 250/7
 b.- mey 214/7
 b.- meydiken 236/8
 b.- meydikensen 285/6
 b.- meymen 64/20, 278/26
 b.- meysen 91/11
 b.- midi 179/94
 b.- migeçke 200/3
 b.- mise 97/30, 284/75, 324/88
 b.- misek 51/51
 b.- misem 236/19, 244/13
 b.- misun 292/4
 b.- se 278/5, 313/28, 390/3
 b.- señmu 117/15
 b.- sila 298/12
 b.- simu 298/26
 b.- sun 390/4
 2. Bir isimle birleşerek onun
 anlamına uygun birleşik fiiller
 türeten bir yardımcı fiil.
 can b. 324/114
 pikir b. 278/83
 buyruk b.- di 107/103
 can b.- di 118/23
 cavab b.- di 128/102, 173/6,
 192/53, 200/7, 211/6, 249/11
 cay b.- di 129/14, 373/4
 dekke b.- di 118/98
 eķil b.- di 192/62
 ğeyret b.- di 173/26
 hayat b.- di 173/25
 ilham b.- di 128/50, 363/67
 küç b.- di 179/117, 192/61
 méve b.- di 126/17
 medet b.- di 148/43
 rahet b.- di 40/5
 tesella b.- di 363/45
 teselli b.- di 336/15
 cavab b.- dim 132/22, 300/9
 köñlümni b.- dim 385/12
 salam b.- dim 81/1
 medet b.- din 45/42
 azadlıkni b.- diñ 51/6
 dekke b.- diñ 45/10

ķan b.- diñ 47/90
 medet b.- diñ 45/41
 nan b.- diñ 47/87, 47/88
 ŗan b.- diñ 47/89
 ũlge b.- diñ 81/23
 dekkini b.- duķ 51/129
 ũlge b.- duķ 127/25
 tesella b.- er (bérer) 73/46
 yardım b.- ey (bérey) 92/16
 vede b.- geç 339/3
 dekke b.- gen idiñiz 377/10
 nep b.- gen iken 210/8
 can b.- gen 12/25, 73/2
 derstin b.- gen 128/40
 köñũl b.- gen 291/24
 ķol b.- gen 70/53
 rahet b.- gen 266/22
 terbiye b.- gen 148/63
 vedini b.- gen 339/11
 vedisi b.- gen 117/19
 pete b.- gili 258/23
 cavab b.- ğin 47/11
 köñũl b.- ğin 388/2
 ruķset b.- ğin 94/33
 ķanat b.- ğüçi 215/15
 aram b.- idu (béridu) 147/5
 cavab b.- idu (béridu) 119/37,
 122/20, 125/, 125/129
 ķanat b.- idu (béridu) 133/80
 medet b.- idu (béridu) 23/60
 melumet b.- idu (béridu) 73/33
 növet b.- idu (béridu) 26/10,
 63/95
 nusret b.- idu (béridu) 23/58
 söyünçe b.- idu (béridu) 73/20
 cavab b.- imen (bérimen)
 122/7, 179/25
 ķesem b.- imen (bérimen)
 179/119
 yũrikimni b.- imen (bérimen)
 54/8
 cavab b.- imiz (bérimiz) 74/37
 méhr b.- imiz (bérimiz) 116/52
 can b.- ip (bérip) 7/15, 44/39,
 150/1, 150/14
 cavab b.- ip (bérip) 363/74
 dem b.- ip (bérip) 118/26
 derman b.- ip (bérip) 150/18

élan b.- ip (bérip) 150/12
 huzur b.- ip (bérip) 333/7
 ilham b.- ip (bérip) 110/30,
 167/8, 324/35
 imkan b.- ip (bérip) 150/2
 kanat b.- ip (bérip) 324/40
 kuvvet b.- ip (bérip) 74/120
 medet b.- ip (bérip) 223/27
 mene b.- ip (bérip) 123/4
 nam b.- ip (bérip) 118/25
 salam b.- ip (bérip) 132/4,
 215/20, 215/21, 295/38
 siginal b.- ip (bérip) 45/95
 söz b.- ip (bérip) 354/5
 vede b.- ip (bérip) 223/130
 yol b.- ip (bérip) 118/27
 zinnat b.- ip (bérip) 74/143
 dérek b.- iptu (bériptu) 140/14
 ekilni b.- iptu (bériptu) 97/76
 icazet b.- mekçi 143/30
 méviler b.- mekte 158/83
 salam b.- mes 255/108
 tesella b.- mesmidim 375/32
 cavab b.- mey turamdimen
 223/200
 boy b.- mey 165/67
 étibarni b.- mey 297/58
 imtihan b.- mey 392/57
 méve b.- meydigen 129/25
 nep b.- meydigan 120/15
 huzur b.- midi 255/36
 teselli b.- midi 328/5
 imkan b.- midiñ 341/2
 köñlüñni b.- midiñ 354/5
 aram b.- midiñgu 284/43
 boy b.- miduk 115/23
 azadlık b.- migen 332/28
 boy b.- migen 173/10
 boy b.- mise 173/15
 cazasini b.- mise 49/78
 salam b.- mise 290/55
 medet b.- se 45/43
 huzur b.- sen (bersen) 67/5
 can b.- señ 143/60
 cay b.- señ 226/89
 hever b.- señ 73/19
 ömür b.- señ 69/42
 terbiye b.- simu 226/26

hésab b.- sun 49/120
 izne b.- sun 292/4
 zoğ b.- sun 63/26
 ép b.- diñ 47/86

berdaş : (Far.) Sebat, dayanma,
 metanet. -3-
 b. 338/14, 390/3, 392/85

berdaşlık : Dayanaklı, metanetli. -1-
 b.+ i 213/6

berg (I) : Sağlam, kuvvetli. -1-
 b. 195/4

berg (II) : (Far.) Yaprak. -9-
 b.+ i 143/87, 238/12
 b.+ ide 70/61, 174/3, 183/3,
 183/21
 b.+ ige 294/7
 b.+ iñni 40/10

beri : Hepsi, tamamı. -6-
 b. 44/52, 227/3
 b.+ de 290/74, 347/9
 b.+ ge 148/18, 191/34

beribir : Hepsi bir, hepsi birden. -12-
 b. 125/126, 127/29, 127/33,
 136/23, 146/4, 148/23, 207/11,
 210/4, 298/10, 329/18, 363/57,
 392/152

beriket : (Ar. <bereket) Bereket. -6-
 b. 48/19, 74/105, 104/6,
 198/10, 297/26
 b.+ ke 149/2

beriketlik : Bereketli. -2-
 b. 70/74, 114/19

berpa : (Far. <berpā) Kurma, tesis,
 teşkil. -1-
berpa kıl-: Kurmak, tesis
 etmek.
 b. kıldi 25/6

bes (I) : (Far.) Yeter, kafi. -17-

b. 15/15, 22/32, 26/8, 44/28,
50/88, 55/64, 73/134, 89/4,
104/17, 136/30, 205/21,
233/45, 327/11, 334/1, 343/8,
363/6, 392/34
b.+ i 125/108

bes (II): (Ar.) Tartışma, münakaşa.
-1-
b. 11/19

bes-bes: Yarışma, rekabet. -4-
b. 219/5, 262/7, 286/110
b.+ ke 334/1

besleş -: Tartışmak, çekişmek. -3-
b.- ip (beslişip) 82/29, 110/5,
116/59

best: (Far.) Beden, bünye. -6-
b.+ i 85/1, 325/43
b.+ ide 224/5
b.+ im 144/1
b.+ imde 111/30
b.+ imu 73/16

beş: Beş. -9-
b. 70/57, 79/16, 209/7, 223/20,
223/98, 246/2, 273/21,
297/46
b.+ ni 138/18

beş barmak: Genellikle at etinden
yapılan bir Kırgız yemeği.
b.+ ka 59/20, 82/38

beşer: (Ar.) İnsan, beşer. -1-
b. 216/32

beş yüz milyon: Beş yüz milyon. -1-
b. 59/78

bet: 1. Sayfa. -10-
b. 104/2
b.+ i (bėti) 127/12, 150/22,
193/3
b.+ ige (bétige) 93/2
b.+ ini (bétini) 286/60

b.+ ler 149/4
b.+ ni 337/2
2. Yüz, surat.
b.+ im (bétim) 263/3
b.+ liri 179/99

betbuy: (Far. <bed + bŭy) Kötü koku.
-1-
b. 39/21

beter: (Far. <bed-ter) Beter, daha
fena, daha kötü. -6-
b. idi 173/18
b. 206/4, 212/10, 357/5,
392/68

beter kııl:- Daha kötü hâle
getirmek.
b. kııldıñ 359/21

betğerez: (Far. + Ar. <bed- + ğarez)
Kötü amaç. -1-
b. 373/9

betğuy: (Far. <bed + ħŭy) Kötü
karakter, kötü huy. -1-
b.+ uñ 304/12

betkılık: Edepsiz. -1-
b. 226/2

betle -: Kurmak, hazır hâle getirmek.
-3-
b.- p 107/94, 232/45, 324/90

betleglik: *bk. betleklik* -1-
b. 151/6

betleklik: Kurulu, ayarlı. *bk.*
betleglik -1-
b. 125/109

betnam: (Far. <bed + nām) Kötü ün,
bednam. -2-
betnam bol:- Kötü nam sahibi
olmak.
b. boldum 118/88

- betnam kıl-**: İtibarını düşürmek, kötü ün sahibi yapmak.
b. kılip 233/42
- betnamçı** : Kötü nam veren, kötüleyen. -1-
b.+ lar 154/41
- betnezer** : (Far. + Ar. <bed- + nazar) Kötü gözle bakma. -1-
b. 278/40
- betniyet** : (Far. + Ar. <bed- + niyyet) Kötü kalpli, kötü niyetli. -1-
b. 392/203
- beyge** : At koşusu, at yarışı. -9-
b. 82/19, 258/9
b.+ de (beygide) 242/8
b.+ din keldim (beygidin) 191/31
b.+ din (beygidin) 242/3
b.+ ge (beygige) 219/2, 237/14
b.+ niñ (beyginiñ) 242/11
b.+ si (beygisi) 219/
- beyt** : *bk. béyit* -1-
b. 50/4
- béze** : Beze. *bk. bize* -1-
b.+ ni (bézini) 51/163
- bez -** : Bezemek, bıkmak. -1-
b.- migen 191/35
- bezen** : (Ar. <ba° zan) Bazen, ara sıra. -3-
b. 15/11, 118/51, 150/9
- bezi** : (Ar. <ba° ž) Bazı. -37-
b. 26/3, 49/33, 118/47, 118/49, 118/53, 118/61, 118/77, 147/5, 191/29, 193/10, 218/29, 278/33, 328/, 328/9
b.+ ler 107/38, 107/51, 119/17, 119/57, 147/2, 165/33, 180/9, 181/9, 195/9, 195/12, 203/5, 227/5, 227/6, 242/5, 354/9, 392/41, 392/58, 393/73
b.+ lerni 55/22
b.+ lerniñ 284/38
b.+ liri 26/4
b.+ miz 393/41
- bezide** : Bazen, ara sıra. -8-
b. 27/17, 73/53, 73/64, 163/4, 165/23, 165/25, 312/21, 312/22
- bezle -** : Yatıştırmak, teskin etmek. -6-
b. 232/107
b.- di (bezlidi) 55/22
b.- gen (bezligen) 133/74, 363/6
b.- p 141/33, 255/96
- bezm** : *bk. bezme* -2-
b.+ i 105/11
b.+ ide 99/
- bezme** : (Far.) İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi. *bk. bezm* -23-
b. 46/18, 107/63, 107/99, 218/19, 218/21, 255/28, 315/3, 350/13
b.+ de (bezmide) 99/8, 99/9, 107/32, 292/9
b.+ din (bezmidin) 107/107
b.+ ge (bezmige) 289/3, 292/33
b.+ niñ (bezminiñ) 99/11
b.+ ñge 289/27
b.+ si (bezmisi) 217/25, 218/, 239/27, 261/40
b.+ sige (bezmisige) 374/16
b.+ sini (bezmisini) 218/15
- bégiz** : Çuvaldız, iğne. -1-
b. 361/33
- béğişla -** : Bağışlamak, hibe etmek, hediye etmek. -14-
b. 78/19
b.- dim (béğişlidim) 254/26
b.- ğan (béğişliğan) 143/77, 284/73

b.- ma (béğışlima) 323/
 b.- p 18/63, 110/29, 331/13
 b.- ydiken 315/12
 b.- ydu 79/22
 b.- ymen 148/1, 337/2
 b.- ymiz 65/44
 b.- ysen 297/6

béğışlan - : Bağışlanmak, hediye edilmek. -1-
 b.- ğan 173/24

béhiş : (Far. <behişt) Cennet. -6-
 b. 293/19
 b.+ қа 55/28
 b.+ ni 293/18, 322/2
 b.+ niñ 218/14
 b.+ tin 117/17

béhiş : *bk. béhiş* -1-
 b.+ ni 55/142

békit - : Onaylamak. -1-
 b.- ken 165/35

békiş : Bakış, bakma. -2-
 b.+ tin 51/15
békiş tap-: Bakmak, bakış atmak.
 b. tapmay 223/17

bélet : (Rus.) Bilet. -1-
 b.+ i (béleti) 234/23

Bélgirad : Belgrad. -1-
 b. 117/29

béliq : Balık. -9-
 b. 218/33, 271/37
 b.+ larni 82/16
 b.+ larniñ 141/4
 b.+ ni 232/76
 b.+ niñ 141/3, 218/36
béliq tut-: Balık tutmak.
 b. tutқан idim 191/7
 b. tuttum 141/11

béliqçi : Balıkçı. -6-

b. 295/5, 295/30, 324/115
 b.+ lar 82/15
 b.+ ni 218/35
 b.+ niñ 125/38

bérel - : Verebilmek, verme imkânına sahip olmak. -1-
 deşnam b.- eydu 292/10

béri : Beri, bu yana. -21-
 b. 31/16, 45/24, 55/167, 88/18, 122/13, 134/24, 154/40, 192/57, 223/141, 228/7, 286/78, 340/, 340/1, 340/2, 340/4, 340/6, 340/8, 340/10, 355/2, 375/1
 b.+ si 73/86

béril - : Verilmek. -3-
 b.- di 51/148, 162/17
 b.- gende 134/13

bériş (I) : Veriş, verme. -5-
 b. 47/23, 234/32
 b.+ ni 116/61
 dem b. 117/27
 cavab b.+ ke 265/26

bériş (II) : Varış, varma. -1-
 b.+ қа 110/47

bérival - : Varma imkânı bulunmak, varabilmek. -1-
 b.- imen 278/68

bérivet - : Verivermek, bir anda vermek. -1-
 b.- ip (bérivétip) 223/110

Bérnardişav : George Bernard Shaw, İrlandalı yazar. -1-
 b.+ niñ 87/39

bésiqtur - : Bastırmak. -1-
 b.- duq 51/130

bésil - : Basılmak. -6-
 b.- di 118/55, 352/13

- b.- du 220/16
b.- ğan 22/36, 102/8, 248/16
- bésival** - : Zaptetmek, ele geçirmek.
-1-
b.- ip (bésivélip) 194/5
- béşaret** : (Ar. <bişāret) Müjde, iyi haber. -1-
b. 115/79
- Béyciñ** : Pekin. -10-
b. 131/12, 133/86, 171/16, 254/17, 257/38, 289/35
b.+ da 139/6
b.+ din 110/26, 131/15
b.+ niñ 383/12
- béyi** - : Zenginleşmek. *bk. béyyi*-4-
b.- mas 290/23
b.- p 251/24, 286/85
b.- sun 217/18
- béyit** : (Ar. <beyt) Beyit. *bk. beyt*-4-
b.+ i 183/7
b.+ lerni 31/6
b.+ ni 227/4
b.+ tin 276/5
- béyyi** - : *bk. béyi*-1-
b.- du 222/15
- béze** - : Süslemek. -4-
b.- p 76/10, 304/5
b.- sun (bézisun) 217/15
b.- ytti 333/3
- bézek** : Nakış, desen. -2-
b. 106/13
bézek kıl:- Nakış yapmak.
b. kildi 70/16
- bézeklik** : Nakışlı, desenli. -2-
b.+ im 305/20
b.+ te 305/
- bézen** - : Süslenmek. -1-
b.- mekte 10/10
- bézeñ** : İnatçı, direngen. -1-
b. 16/1
- bézeş** : Bezeme, süsleme. -2-
b. 69/10, 158/85
- biaram** : (Far. <bī + ārām) Rahatsız.
-1-
biaram kıl:- Rahatsız etmek.
b. kılatti 179/42
- bibaha** : Paha biçilmez, çok değerli.
-7-
b. 130/10, 239/28, 285/15, 286/65, 297/24
b.+ dur 288/7
bibaha kıl:- Paha biçilemez hâle getirmek, değerini artırmak.
b. kildiñ 346/10
- bica** : (Far. <becā) Yerine getirme.
-1-
bica kıl:- Yerine getirmek.
b. kildi 70/20
- bicirim** : Tam, bütün, sağlam. -3-
b. 189/11, 189/12
b.+ ni 352/12
- biçare** : (Far. <bīçāre) Çaresiz, biçare.
-11-
b. 49/56, 73/9, 73/132, 125/13, 154/18, 223/109, 229/3, 284/31, 304/16, 392/38
b.+ ge (biçarige) 220/12
- bidar** : (Far. <bīdār) Uyanık, ayık.
-1-
b.+ niñ 393/1
- bidiş** : Büyük testi, kova. -1-
b.+ niñ 229/13
- bi'ep** : (Far. + Ar. <bī- +^c ayb) Ayıpsız, kusursuz. -1-
b. 193/10

biguman : (Far. <bī + gumān)
Şüphesiz, kuşkusuz. -1-
b. 355/3

bigunah : (Far. <bīgunāh) Günahsız,
suçsuz. -3-
b. 21/2, 129/15
b.+ lar 297/29

bigem : (Far. + Ar. <bī- + ğamm)
Gamsız, dertsiz. -2-
b. idim 341/3
b. 73/41

bigubar : (Far. + Ar. <bī- + ğubār)
Tozsuz, temiz. -1-
b. 11/26

bihaya : (Far. + Ar. <bī- + ḥayā')
Utanmaz, hayasız. -1-
b. 236/17

bihésab : (Far. + Ar. <bī- + ḥisāb)
Hesapsız, sayısız, çok. -2-
b. 150/9, 360/11

bihude : (Far. <bīhūde) Beyhude,
boşuna. -4-
b. 192/9, 192/10, 265/22

biḥ : Tomurcuk, filiz. -1-
b. 10/20

biḥeter : (Far. + Ar. <bī + ḥaṭīr)
Tehlikesiz, güvenli. -2-
b. 11/25, 216/3

biḥever : (Far. + Ar. <bī- + ḥaber)
Habersiz, bilgisiz. -1-
b. 101/17

biḥud : (Far. <bī + ḥūd) Şuursuz,
bilinçsiz. -1-
b. 117/36

biḥudluk : Şuursuzluk, bilinçsizlik. *bk.*
biḥutluk -4-

b. 97/43, 129/59
b.+ dur 117/27
b.+ um 285/26

biḥutluk : *bk. biḥudluk* -1-
b.+ umni 268/22

biḥtiyar : (Far. + Ar. <bī- + iḥtiyār)
İstemeyerek, gayriihtiyari. -2
b. 294/13, 378/5

bikar : (Far.) Boş, işsiz. -4-
b. iken 11/18
b. 175/6, 238/15
bikar kıl:- Kaldırmak,
feshetmek.
b. kildi 51/109

biḳin : Böğür, yan. -1-
b.+ imizda 125/94

bil - : Bilmek. -145-
b. 53/56, 126/23, 129/89,
255/74, 296/11
b.- di 33/52, 144/11
b.- dim 55/12, 92/19, 94/8,
123/23, 223/160, 228/9, 339/15
b.- diñlarmu 46/35
b.- diñmu 282/5, 355/15
b.- duḳ 51/117, 127/14,
216/27, 273/56
b.- emdu 392/144
b.- emsen 53/2, 56/9, 104/15,
129/3, 143/7, 215/15
b.- emsiz 215/3
b.- er 129/52
b.- ersen 28/12
b.- ettiḳ 125/131
b.- geḥ 152/8
b.- gen iduḳ 116/23, 116/26
b.- gen 39/70, 116/22, 117/41,
362/6
b.- gende 336/18
b.- gendek 173/3
b.- giniñ 177/11
b.- idiken 273/48
b.- idu 27/34, 39/54, 69/31,
73/51, 235/20, 392/192

b.- imen 18/65, 61/22, 67/13,
 67/21, 70/6, 96/10, 226/77,
 393/121
 b.- imiz 44/53, 51/196, 63/80,
 74/10, 185/10
 b.- ip turup 116/62
 b.- ip 42/15, 61/4, 64/42,
 103/16, 121/4, 136/6, 142/4,
 148/47, 150/4,
 190/21, 233/38, 295/21,
 297/49, 298/4, 363/73, 385/11,
 392/154, 392/179, 393/122
 b.- isen 102/5, 194/18, 353/18
 b.- isiz 61/9
 b.- mek 250/1, 393/63
 b.- meñ 111/29
 b.- meptimen 92/, 182/28
 b.- mes 62/6, 152/1, 152/2,
 152/6
 b.- mey 55/127, 297/49,
 336/16, 392/179, 393/109
 b.- meydiken 180/9
 b.- meydigan 125/84
 b.- meydikensen 252/25
 b.- meydikensiz 111/35
 b.- meydu 50/34, 55/154,
 55/214, 63/63, 63/67, 93/10,
 125/45, 158/38, 280/8
 b.- meymen 73/162, 93/7,
 384/10
 b.- meysen 393/38
 b.- meytiñmu 103/6
 b.- midim 223/57, 223/58,
 348/3
 b.- midiñmu 97/33
 b.- migen 159/8
 b.- migenler 73/52
 b.- migey 152/4
 b.- miseñ 250/3
 b.- se 235/10
 b.- sek 158/88
 b.- sem 78/10, 212/12, 348/7
 b.- señ idiñ 68/3, 88/7
 b.- señ 74/44, 75/5, 215/18
 b.- señmu 53/17
 b.- simu 335/19
 b.- sun 63/50, 212/11, 220/4,
 229/15

b.- ür 180/5
 kedriñni b. 342/1
 kedrini b.- migenler 30/11

bilcira - : Saçmalamak, boş konuşmak,
 ağzına geleni söylemek. -1-
 b.- p 324/72

bildur - : *bk. bildür*- -1-
 b.- mey 81/11

bildür - : Bildirmek. *bk. bildur*- -5-
 b.- di 393/94
 b.- ey 53/55
 b.- üñ 276/1
 b.- üp 315/7, 359/1

bile - : Bilemek, keskinleştirmek. -1-
 b.- ydu 63/48

bile : İle. -4-
 b. 162/8, 162/29, 343/1, 343/2

bilek : Bilek. -2-
 b.+ ke 59/52
 b.+ ler 51/16

bilel - : Bilebilmek, bilme imkânı
 veya ihtimali olmak. -5-
 b.- mey 371/4
 b.- meymen 110/11
 b.- midim 1/5, 92/7
 b.- migen 229/24

bilen : İle. -409-
 b. 1/1, 1/6, 1/8, 1/12, 2/11,
 2/12, 9/20, 11/12, 14/5, 17/2,
 17/14, 17/16, 17/23, 25/19,
 25/21, 26/12, 32/3, 32/15, 33/1,
 33/22, 33/26, 34/18, 37/3,
 39/16, 42/5, 42/7, 44/1, 44/25,
 45/69, 45/84, 46/27, 47/12,
 47/43, 47/44, 47/67, 47/68,
 48/15, 48/22, 49/40, 49/48,
 50/22, 50/68, 50/87, 50/90,
 51/134, 51/150, 51/160,
 51/168, 51/60, 51/76, 51/84,
 51/85, 53/25, 53/32, 53/48,

54/5, 55/4, 55/111, 55/175,
 55/53, 55/77, 55/78, 56/14,
 56/22, 57/1, 59/64, 63/53,
 63/94, 65/23, 65/26, 65/34,
 65/36, 65/41, 65/42, 65/43,
 68/4, 69/4, 69/14, 69/17, 69/39,
 69/46, 70/3, 70/59, 70/77, 71/4,
 73/103, 73/141, 74/5, 74/9,
 74/109, 74/123, 74/127, 74/51,
 74/54, 74/63, 74/81, 74/93,
 75/4, 75/8, 75/39, 76/1, 76/11,
 76/13, 78/7, 79/26, 80/2, 81/12,
 81/23, 81/27, 82/29, 82/44,
 82/45, 82/50, 82/53, 84/3,
 85/12, 85/18, 86/10, 86/12,
 86/13, 86/14, 86/16, 87/23,
 87/33, 89/9, 91/6, 94/8, 94/30,
 95/3, 97/46, 97/48, 97/75,
 103/9, 104/18, 104/20, 106/9,
 106/13, 106/16, 107/74, 110/3,
 110/4, 110/5, 110/6, 110/12,
 110/19, 110/22, 110/27,
 110/30, 110/31, 110/36,
 110/43, 115/56, 116/31,
 116/70, 116/72, 116/75,
 116/78, 116/94, 117/34,
 117/38, 117/40, 118/7, 118/60,
 118/62, 119/38, 119/40,
 119/80, 121/2, 121/44, 122/3,
 123/18, 125/100, 125/126,
 125/145, 125/146, 125/23,
 125/31, 125/32, 125/43,
 125/72, 125/89, 125/91,
 126/12, 126/17, 126/18,
 126/21, 127/17, 127/19,
 127/20, 127/43, 128/118,
 128/39, 128/62, 129/9, 131/3,
 132/29, 133/12, 133/85,
 133/86, 133/93, 134/3, 134/26,
 134/32, 136/46, 136/48, 137/7,
 137/8, 137/11, 139/29, 141/19,
 141/39, 141/48, 143/85,
 143/92, 144/1, 148/60, 149/14,
 154/17, 154/29, 154/72,
 159/30, 161/11, 164/6, 165/26,
 165/40, 165/81, 169/3, 170/7,
 173/2, 173/4, 173/9, 173/20,
 173/23, 178/9, 179/28, 179/36,

179/84, 183/20, 183/32,
 185/13, 187/13, 187/15,
 188/12, 189/17, 190/35,
 191/33, 193/7, 194/23, 196/20,
 199/1, 199/6, 199/8, 214/13,
 215/2, 215/4, 216/23, 219/5,
 221/3, 221/8, 223/8, 223/9,
 223/126, 223/127, 223/128,
 226/101, 226/103, 229/
 229/17, 231/56, 231/57,
 231/58, 232/6, 232/61, 232/63,
 236/25, 237/14, 239/3, 240/9,
 247/6, 247/8, 249/5, 249/7,
 250/18, 255/85, 258/34,
 260/15, 260/16, 261/22,
 261/49, 261/59, 262/7, 262/16,
 267/12, 269/6, 269/9, 272/3,
 272/4, 273/13, 273/34, 273/53,
 273/73, 274/2, 274/3, 276/10,
 278/67, 284/18, 285/27,
 286/12, 286/24, 286/27,
 286/30, 286/73, 289/11, 291/2,
 292/5, 292/6, 292/19, 293/32,
 294/11, 297/69, 300/3, 300/6,
 303/5, 305/19, 306/12, 307/5,
 307/8, 312/2, 312/10, 313/21,
 314/14, 315/24, 316/3, 316/11,
 316/19, 318/4, 319/7, 320/7,
 324/38, 324/41, 324/57,
 324/58, 325/10, 325/37,
 327/13, 331/20, 331/21, 332/3,
 332/32, 336/11, 338/7, 338/11,
 339/1, 339/2, 339/4, 339/6,
 339/8, 339/10, 339/12,
 339/14, 339/16, 349/4, 350/15,
 358/4, 359/22, 361/11, 361/12,
 361/16, 361/34, 361/35,
 363/43, 363/46, 363/48,
 363/51, 363/54, 363/58,
 364/20, 366/2, 366/4, 367/9,
 367/10, 371/9, 371/10, 371/12,
 377/17, 382/2, 386/7, 387/7,
 392/11, 392/50, 392/83,
 392/86, 393/105, 393/42,
 393/66
 b.+ la 233/46, 298/29
 b.+ mu 73/50, 239/29, 273/21,
 286/36, 300/12, 392/146

Bileyi Poliye : Bir şehir adı. -1-
b. 248/1

bilim : Bilim, ilim. -4-
b. 82/43, 87/26, 237/18,
237/22

bilin - : Bilinmek. -3-
b.- di 190/12
b.- geymu 382/7
b.- meydu 381/10

bişi : Bilme, bişi. -2-
b. 73/96, 393/64

bilival - : Bilme imkânı, fırsatı
bulunmak, bilebilmek. -2-
b.- ğan 63/6
b.- sun 73/52

bille : Birlikte, beraber. -52-
b. idi 392/181
b. 1/1, 2/11, 2/12, 3/15, 65/26,
65/41, 69/45, 71/19, 74/51,
79/26, 81/8, 86/15, 104/17,
110/2, 110/48, 128/118,
128/61, 132/30, 169/10, 228/1,
228/3, 255/103, 255/104,
272/12, 272/15, 272/17,
272/22, 272/23, 272/24,
272/32, 272/42, 276/10, 292/5,
303/3, 303/17, 324/126,
324/41, 324/46, 347/13,
351/13, 353/3, 357/7, 358/11,
361/16, 364/20, 381/9, 387/8,
392/10, 392/11, 393/66

bilmeslik : Bilmezlik. -1-
b. 392/194

bimadar : (Far. + Ar.) Güçsüz,
kuvvetsiz. -1-
bimadar kıl-: Güçsüzleştirmek,
güçsüz hâle getirmek.
b. kıldı 11/9

bimakan : (Far. + Ar. <bī- +mekān)
Mekansız. -1-
b. 154/19

bimalal : (Far. + Ar. <bī- +melāl) Hür,
serbest. -1-
b. 324/55

bimar : (Far. <bīmār) Hasta. -1-
b.+ ğa 185/19

bimehel : (Far. + Ar. <bī- +maḥāl)
Yersiz, zamansız. -2-
b. 182/23, 376/1

bimene : (Far. + Ar. <bī- +ma^c nā)
Manasız, anlamsız. -1-
b. 129/72

bimuḫam : (Far. + Ar. < bī- +maḫām)
Motifsiz. -1-
b.+ ğa 349/7

bina : (Ar. <bināʾ) Bina, yapı. -15-
b. 150/40, 223/140, 318/14
b.+ ğa 295/30
b.+ lar 392/21
b.+ si 80/17, 115/39, 231/50
bina bol-: İnşa olmak,
yapılmak.
b. boldi 34/14, 154/53
b. bolğan 186/8
b. bolğanlıkidin 73/34
b. boptu 223/175
bina kıl-: İnşa etmek, kurmak.
b. kıldı 125/33
b. kılğan 136/15

binava : (Far. <bīnevā) Aciz,
beceriksiz. -3-
b. 78/3, 392/141
b.+ lar 269/10

binemlik : Sulama istemeyen yer. -1-
b.+ lerde 232/29

binep : (Far. + Ar. <bī- +nef^c)
Faydasız, kazançsız. -5-
b. idi 64/4
b. 118/77, 162/9, 165/33,
285/18

binomus : (Far. + Ar. <bī- +nāmūs)
Namussuz. -1-
b. 126/3

biñçi : Güç, kuvvet. -1-
b.+ ni 127/42

bipayan : (Far. <bī+pāyān) Engin,
uçsuz bucaksız. -3-
b. 130/5, 164/2, 296/3

bir : Bir. -551-
b. idi 272/27
b. 1/3, 3/4, 3/5, 6/1, 6/13,
9/11, 10/31, 13/2, 13/4, 13/5,
13/13, 13/14, 14/11, 15/22,
17/1, 17/9, 22/9, 23/5, 25/1,
27/32, 27/33, 28/4, 30/7, 33/7,
33/25, 33/37, 34/4, 34/5, 34/7,
34/10, 34/16, 37/1, 37/33, 44/5,
44/30, 45/66, 46/38, 47/20,
50/6, 50/49, 51/135, 51/164,
51/41, 51/42, 51/44, 51/53,
51/82, 52/16, 53/4, 53/15,
53/36, 55/100, 55/104, 55/119,
55/120, 55/123, 55/129,
55/133, 55/136, 55/165,
55/166, 55/19, 55/222, 55/245,
55/50, 55/64, 55/65, 55/81,
55/93, 55/96, 55/97, 58/7,
59/61, 60/7, 61/26, 62/3, 64/
64/6, 64/7, 64/13, 64/15, 64/22,
64/30, 64/41, 65/32, 65/35,
69/42, 70/64, 70/71, 71/6,
71/20, 72/7, 73/101, 73/131,
73/29, 73/30, 73/31, 73/45,
73/65, 73/77, 73/95, 74/130,
74/31, 74/49, 75/29, 76/2, 78/6,
79/18, 79/19, 80/1, 80/5, 81/4,
81/6, 81/7, 81/9, 81/14, 82/6,
83/2, 84/2, 87/1, 87/5, 87/9,
87/13, 87/17, 91/3, 91/8, 91/13,

95/2, 97/18, 97/93, 101/1,
101/3, 101/13, 103/1, 103/11,
103/12, 104/3, 105/8, 107/105,
107/141, 108/3, 108/6, 111/
111/9, 111/17, 111/18, 111/44,
111/49, 112/12, 112/13,
112/28, 112/30, 114/15,
116/41, 116/42, 117/16,
117/26, 117/33, 118/2, 118/79,
119/28, 119/31, 119/38,
119/46, 119/56, 121/7, 121/37,
121/38, 121/44, 122/1,
125/121, 125/41, 125/42,
125/44, 125/88, 125/90, 126/4,
126/5, 126/8, 126/24, 127/3,
128/18, 128/22, 128/29,
128/33, 128/74, 128/84,
128/91, 129/19, 129/77,
130/12, 130/34, 131/7, 133/2,
133/70, 133/74, 133/94, 134/2,
134/6, 134/10, 134/15, 134/24,
136/2, 136/12, 136/30, 138/4,
138/7, 138/17, 140/3, 140/7,
141/3, 141/7, 141/8, 141/21,
141/24, 142/8, 143/35, 143/46,
143/58, 143/70, 143/87,
143/98, 146/3, 147/3, 147/7,
150/4, 154/12, 154/37, 158/25,
158/27, 158/36, 158/38,
158/56, 158/63, 158/75,
158/76, 159/4, 160/2, 161/1,
161/8, 164/9, 164/17, 164/18,
165/26, 165/31, 165/49,
165/50, 165/74, 173/12,
173/30, 177/1, 178/5, 179/13,
179/16, 179/30, 179/33,
179/47, 179/48, 179/70,
181/1, 181/7, 181/26, 182/
187/5, 188/1, 188/6, 188/12,
191/5, 192/4, 192/70, 193/3,
193/26, 193/28, 197/1, 198/1,
198/5, 198/9, 202/2, 202/8,
202/13, 204/2, 204/4, 204/5,
206/1, 206/10, 206/21, 206/27,
207/1, 207/2, 208/1, 208/7,
208/9, 209/10, 212/2, 212/4,
216/2, 216/9, 216/11, 216/16,
216/19, 216/20, 216/31, 218/3,

218/9, 218/14, 218/23, 218/43,
 220/3, 220/5, 220/10, 220/11,
 221/1, 221/6, 223/115,
 223/135, 223/165, 223/194,
 223/26, 223/53, 223/55,
 223/70, 223/75, 225/3,
 226/112, 226/113, 226/28,
 226/31, 226/33, 226/53,
 226/81, 226/83, 227/10,
 229/13, 231/7, 232/19, 232/78,
 233/34, 233/36, 234/9, 234/16,
 234/25, 235/13, 235/17, 236/5,
 236/11, 236/13, 236/22,
 237/12, 239/16, 239/18,
 239/22, 239/24, 239/31, 240/2,
 241/4, 241/8, 242/7, 242/9,
 248/8, 249/7, 251/10, 252/,
 252/3, 254/17, 255/71, 255/72,
 255/89, 255/99, 257/1, 257/9,
 258/9, 258/27, 259/1, 259/7,
 263/1, 266/22, 268/5, 268/6,
 268/22, 270/2, 270/8, 270/9,
 270/12, 270/18, 271/28,
 271/31, 271/37, 271/40, 272/7,
 272/9, 272/10, 273/, 273/15,
 273/28, 273/34, 273/43,
 273/46, 273/64, 276/5, 277/6,
 277/12, 278/, 278/1, 278/30,
 278/39, 278/79, 285/4, 288/1,
 291/13, 293/, 293/1, 293/8,
 293/9, 293/20, 293/23, 294/1,
 295/10, 295/11, 295/19,
 295/26, 295/32, 296/5, 297/11,
 297/61, 299/3, 299/16, 301/1,
 301/6, 303/3, 303/4, 305/10,
 307/8, 308/1, 309/7, 313/24,
 313/29, 313/30, 316/6, 316/8,
 316/9, 317/6, 322/3, 323/,
 324/5, 324/115, 324/14,
 324/35, 324/46, 324/71, 325/1,
 325/43, 331/5, 332/21, 333/1,
 336/1, 338/7, 339/1, 339/3,
 339/5, 339/7, 344/1, 348/1,
 350/3, 351/17, 351/20, 351/23,
 352/6, 352/7, 353/2, 355/2,
 355/8, 355/16, 357/8, 359/7,
 359/10, 359/14, 360/8, 363/20,
 363/31, 363/33, 363/42,

364/14, 365/3, 366/3, 367/11,
 368/4, 368/6, 373/5, 375/41,
 377/1, 378/14, 381/7, 383/4,
 384/1, 384/7, 385/2, 391/13,
 392/101, 392/109, 392/110,
 392/113, 392/139, 392/143,
 392/185, 392/186, 392/22,
 392/42, 392/46, 393/104,
 393/107, 393/67, 393/87,
 393/91, 394/4

b.+ dek 11/31, 72/14, 272/11

b.+ din 55/105, 55/66

b.+ e 318/12

b.+ i 154/78, 192/4, 218/33,
 254/18, 363/13

b.+ ide 49/39

b.+ imiz 143/71

b.+ ini 51/193

b.+ la 27/31, 299/24

b.+ ni 192/70

bir bol-: Aynı olmak, eşit
 olmak.

b. bolsa 335/23

bir kıl-: Bir şey yapmak.

b. kılğınım bardu 392/178

birak : Ama, fakat. -132-

b. 10/30, 17/4, 27/10, 44/3,
 50/82, 55/117, 55/148, 55/252,
 55/52, 59/2, 61/7, 61/15, 63/41,
 63/75, 63/83, 65/11, 65/28,
 65/31, 66/2, 70/13, 70/27,
 70/35, 72/13, 73/8, 73/38,
 73/79, 73/97, 74/117, 74/137,
 74/26, 80/3, 80/11, 92/18,
 94/33, 95/7, 98/3, 99/6, 101/17,
 107/115, 107/125, 107/127,
 107/130, 107/23, 107/51,
 107/94, 108/8, 110/19, 110/42,
 115/16, 115/45, 115/51,
 116/46, 116/56, 116/83, 117/3,
 117/10, 117/22, 119/8, 119/21,
 125/136, 125/22, 127/33,
 127/37, 128/6, 129/25, 129/43,
 129/76, 131/10, 134/4, 134/10,
 134/19, 136/23, 140/7, 140/33,
 141/14, 147/7, 158/39,
 179/100, 179/42, 179/78,

- 181/4, 181/37, 183/3, 185/9,
191/32, 192/25, 194/8, 195/5,
200/3, 201/7, 206/36, 208/9,
209/11, 209/29, 218/41,
230/14, 230/30, 232/79,
234/20, 235/3, 255/4, 262/19,
263/2, 277/5, 284/53, 298/3,
299/16, 311/20, 320/17, 322/5,
336/6, 339/9, 355/18, 361/24,
370/7, 375/44, 377/15,
392/115, 392/63, 392/90,
393/125, 393/13, 393/133,
393/19, 393/27, 393/64, 393/81
b.+ la 214/2, 343/4
b.+ ta 202/15, 223/158
b.+ tin 233/34
- birav** : Biri, birisi. -9-
b. 280/1, 292/24
b.+ din 252/1
b.+ ğa 331/6
b.+ ni 267/3, 336/7
b.+ niñ 50/78, 278/9, 335/28
- biraz** : Biraz. -3-
b. 223/85, 255/60, 329/14
- birbiri** : Birbiri. -13-
b. 107/74
b.+ din 107/77, 157/7, 335/6
b.+ ge 74/108, 82/9, 110/14,
294/5, 336/12
b.+ mizni 73/57
b.+ ni 63/72, 82/38, 294/6
- birdem** : Bir an, bazen. -10-
b. 145/2, 145/3, 145/5, 230/8,
230/9, 230/10, 284/19, 284/20,
284/21, 284/22
- birdin** : Birden, ansızın. -10-
b. 18/11, 73/139, 73/36, 73/61,
119/45, 324/70
b.+ la 150/11, 305/7, 317/5,
322/5
- birehim** : (Far. + Ar. <bī- +rahīm)
Acımasız, merhametsiz. -1-
b. 11/8
- birer** : Bir, herhangi bir. -12-
b. 73/19, 97/71, 141/5, 223/31,
223/73, 227/4, 229/20, 255/64,
273/27, 278/51, 297/13, 314/15
- biri** : Biri, birisi. -29-
b. 50/41, 55/92, 55/98, 94/13,
119/38, 129/11, 212/3, 212/7,
213/3, 273/30, 284/69, 300/5,
305/13, 305/14, 392/132,
392/201, 393/99
b.+ ge 97/69, 284/19, 284/20,
284/21, 284/22, 393/91
b.+ miz 113/25
b.+ ni 278/21, 278/34
b.+ niñ 218/30, 218/34
- birinçi** : Birinci. -8-
b. 41/5, 73/18, 79/, 93/,
107/86, 125/27, 125/40, 227/11
- birsi** : Birisi. -3-
b. 331/1
b.+ ge 102/18
b.+ niñ 97/21
- birkaç** : Birkaç. -1-
b. 165/81
- birle** : İle. -2-
b. 13/9, 193/4
- birlep** : Birer birer, teker teker. -4-
b. 46/38, 107/98, 216/19,
295/26
- birlik** : Birlik, bir olma, bir arada
olma. -2-
b. 49/133
b.+ niñ 272/41
- birneçe** : Birkaç. -8-
b. 179/55, 195/3, 239/9,
252/15, 263/14, 318/5, 339/8
b.+ ni (birneççini) 324/30

bir yüz seksen : Yüz seksen. -1-
b. 249/3

bis : Bıçak, jilet. -2-
b.+ idin 116/7
b.+ iğa 116/60

bisat : (Ar. <bisāt) Halı, kilim gibi yere yayılan eşya, döşeme. -3-
b. 255/22
b.+ i 360/9
b.+ imni 351/31

Bistun : Kişi adı. -1-
b. 112/31

bişaret : (Ar. <bişāret) Müjde, iyi haber. -3-
b. 143/74, 196/10
b.+ ini (bişaritini) 286/70

bişem : (Far. + Ar. <bī- +şem^c) Nursuz, saygı uyandırmayan, sevimsiz. -7-
b. 175/5, 193/15
b.+ ler 190/21, 190/29, 193/16
b.+ lerniñ 50/21, 286/96

bit : Bit, böcek. -5-
b.+ im 6/, 6/4, 6/21, 6/25
b.+ imge 6/7

bitcit : *bk. bitçit* -1-
bitcit bol-: Dağılmak, darmadağın olmak.
b. boldi 51/12

bitçit : Darmadağın. *bk. bitcit* -2-
bitçit bol-: Dağılmak, darmadağın olmak.
b. bolup 188/20, 324/75

bitem : Tatsız. -1-
b. 37/20

bivaḥ : (Far. + Ar. <bī- +vaḥt) Zamansız, vakitsiz. -1-
b. 368/3

bivapa : (Far. + Ar. <bī- +vefā') Vefasız. -2-
b. 346/1
b. ikensen 102/22

bivapalık : Vefasızlık. -2-
b. 296/5, 344/12

biz : Biz, birinci çokluk şahıs zamiri. -516-
b. 12/11, 18/28, 18/49, 22/13, 31/23, 31/32, 31/40, 32/7, 33/49, 33/59, 35/3, 37/7, 38/6, 38/8, 38/12, 39/7, 39/16, 39/52, 39/53, 42/2, 49/16, 49/18, 49/26, 49/92, 50/33, 50/51, 51/8, 51/125, 51/127, 51/128, 51/17, 51/180, 51/196, 51/211, 51/24, 51/33, 51/86, 55/180, 55/181, 55/201, 55/203, 55/219, 55/49, 58/3, 59/, 59/1, 59/83, 61/13, 64/2, 64/8, 64/14, 64/25, 64/33, 67/11, 69/1, 70/56, 74/3, 74/113, 74/15, 74/21, 74/24, 74/42, 74/51, 74/63, 74/67, 74/75, 74/83, 75/20, 75/34, 75/42, 81/5, 81/21, 89/32, 109/2, 109/4, 109/11, 109/15, 109/19, 109/24, 110/1, 110/3, 110/7, 110/19, 110/20, 110/27, 111/41, 111/42, 112/24, 112/33, 113/5, 113/11, 113/13, 113/27, 113/28, 113/32, 115/1, 115/10, 115/16, 115/50, 115/52, 116/1, 116/5, 116/12, 116/19, 116/22, 116/29, 116/33, 116/36, 116/49, 116/52, 116/53, 116/62, 116/76, 116/85, 117/, 117/38, 117/49, 123/5, 125/5, 125/8, 125/106, 125/11, 125/115, 125/118, 125/122, 125/131, 125/139, 125/14, 125/19, 125/22, 125/25, 125/29, 125/31, 125/54, 125/56, 125/58, 125/75, 125/80,

125/84, 125/85, 127/37,
 128/118, 129/20, 129/21,
 129/23, 129/69, 129/71,
 129/77, 132/31, 134/32, 136/9,
 136/15, 136/32, 136/38,
 136/40, 138/6, 138/13, 138/14,
 138/18, 138/22, 140/40, 143/8,
 143/22, 143/53, 143/55,
 143/89, 150/35, 152/8, 154/4,
 158/88, 165/47, 165/84,
 168/39, 169/2, 171/13, 173/38,
 173/40, 176/3, 176/8, 183/6,
 192/25, 192/79, 197/5, 198/3,
 205/18, 216/9, 216/24, 216/27,
 226/40, 226/45, 226/47,
 226/52, 231/10, 231/15,
 231/17, 231/22, 231/24,
 231/27, 231/56, 231/59,
 232/114, 235/, 235/21, 235/22,
 238/17, 263/33, 265/18,
 265/28, 265/30, 265/34,
 265/37, 272/9, 272/13, 272/14,
 272/17, 272/18, 272/19,
 272/21, 272/28, 272/41,
 273/57, 286/124, 286/80,
 286/83, 286/99, 287/33,
 290/11, 290/21, 290/22,
 293/31, 312/34, 324/33,
 324/34, 355/1, 358/13, 359/18,
 361/35, 361/62, 363/43,
 363/78, 364/12, 364/20,
 369/12, 392/187, 392/24
 b.+ de 22/32, 22/33, 49/116,
 105/23, 115/61, 128/17,
 138/24, 140/42, 196/25
 b.+ dek 49/4, 75/43
 b.+ dekler 47/31, 55/170
 b.+ deklerdin 319/5
 b.+ diki 11/26, 11/27, 50/23,
 125/36
 b.+ dimu 97/104
 b.+ din 31/34, 35/13, 50/46,
 55/206, 61/9, 74/35, 125/92,
 216/18, 217/28
 b.+ ge 22/2, 22/20, 22/27,
 39/9, 39/56, 39/67, 44/11,
 45/82, 49/131, 50/42, 50/54,
 50/62, 51/105, 51/188, 55/166,

55/168, 55/169, 55/188,
 55/195, 55/23, 55/252, 59/50,
 59/87, 61/12, 69/2, 74/127,
 74/39, 75/25, 75/33, 107/26,
 116/2, 116/16, 116/89, 119/39,
 124/12, 125/3, 125/117,
 125/127, 125/79, 125/87,
 126/5, 127/38, 127/41, 129/47,
 129/48, 129/71, 133/80,
 134/31, 136/39, 139/27,
 140/39, 143/48, 143/56, 152/7,
 158/87, 159/23, 171/12,
 173/25, 192/61, 192/62,
 192/64, 198/10, 223/183,
 223/95, 223/97, 231/58,
 272/30, 272/35, 273/20, 283/8,
 286/77, 287/29, 311/6, 311/10,
 312/19, 312/33, 358/13,
 361/44, 362/13, 363/45, 364/10
 b.+ gimu 33/50, 46/36, 81/23
 b.+ ġu 73/37
 b.+ ler 31/39, 51/11, 51/28,
 51/36, 59/60, 143/36, 143/71
 b.+ lerge 50/3, 51/178, 51/26,
 64/10
 b.+ lerni 49/114, 143/97
 b.+ lerniñ 47/2, 47/91
 b.+ mu 45/79, 61/10, 71/11,
 74/10, 81/25, 110/44, 119/57,
 138/23, 187/11
 b.+ ni 11/39, 12/13, 12/15,
 18/42, 37/30, 45/106, 49/11,
 49/99, 50/70, 51/5, 51/103,
 51/49, 51/98, 55/162, 55/20,
 55/29, 55/30, 64/34, 70/75,
 74/131, 74/43, 74/57, 107/122,
 109/10, 113/3, 115/3, 116/79,
 116/81, 117/30, 117/50,
 122/21, 123/14, 125/21,
 129/33, 129/39, 143/90,
 158/47, 172/10, 260/3,
 272/32, 272/48, 273/45,
 287/38, 299/18, 299/19,
 299/20, 299/21, 299/25,
 311/13, 373/5, 377/3, 380/3
 b.+ niñ 18/, 18/22, 18/44, 22/,
 22/34, 31/, 31/9, 37/11, 45/104,
 45/84, 49/119, 49/133, 50/16,

- 50/36, 50/69, 50/72, 50/74,
51/191, 51/200, 51/205, 51/73,
51/75, 55/151, 55/160, 55/189,
55/215, 55/235, 55/37, 55/43,
59/89, 69/3, 69/33, 70/63,
70/73, 70/79, 75/9, 75/11,
76/31, 76/34, 81/31, 109/8,
113/31, 115/57, 116/44,
116/69, 116/97, 117/32,
119/81, 122/9, 122/14,
125/143, 125/144, 125/37,
131/2, 131/16, 136/37, 143/91,
151/1, 151/2, 151/4, 151/6,
151/8, 158/16, 158/86, 272/33,
287/37, 311/19, 380/6, 380/7,
380/15, 380/16
b.+ niñki 49/7
b.+ niñkiler 55/173
- bize** : *bk. béze* -1-
b.+ çe 46/28
- bizar** : (Far. <bīzār) Bıkmış,
usanmış. -8-
b. 168/39
b. idim 309/3
bizar bol-: Bıkmak, sıkılmak.
b. boldi 191/27
b. boldum 393/127
b. boldumki 229/6
b. bolğininimni 346/17
bizar kııl-: Bıktırmak,
usandırmak.
b. kıılarmenmikin 329/28
b. kııldıķ 120/14
- boğ -** : Boğmak. *bk. bug-* -5-
b.- di 158/33
b.- idu 107/58
b.- simu 136/34
b.- up 27/23, 181/43
- boğcuma** : Bohça, çanta. -1-
b.+ siniñ (boğcumisiniñ) 347/9
- boğça** : *bk. boğça* -2-
b.+ mni 226/10
b.+ ni (boğcini) 204/4
- boğda** : Tepe, zirve. -2-
b. 260/12
b.+ ni 322/7
- boğul -**: Boğulmak. *bk. bugul-* -5-
b.- di 105/22, 170/7
b.- ğanlıkim 232/82
b.- up 41/12, 47/29
- boğuluş** : Boğulma, boğuluş. -1-
b.+ қа 229/4
- boğuş** : Boğma, boğuş. -1-
b.+ ta 192/47
- boğuz** : Boğaz. -1-
b.+ ida 125/76
- bohran** : (Ar. <buḥrān) Buhran, kriz.
-2-
b.+ da 33/24
b.+ din 129/50
- bohtan** : (Ar. <buhtān) Būhtan, iftira.
-1-
b.+ din 129/72
- bohça** : Çanta, bohça. *bk. boğça* -2-
b. 284/81
b.+ ñdin 43/4
- bol -** : 1. Olmak. *bk. bul-* -1129-
b. 51/215, 53/40, 53/41, 53/44,
134/18
b.- amdu 20/4, 165/41, 273/19,
290/32
b.- amsen 222/6
b.- ar idi 110/41
b.- ar 69/5, 73/147, 111/20,
206/31, 285/32, 293/19
b.- armiz 55/176
b.- attim 66/8
b.- ay 231/52, 291/26, 391/14
b.- di 14/15, 40/11, 51/10,
51/12, 55/199, 55/200, 55/34,
63/44, 70/28, 70/49, 73/40,
92/13, 93/5, 107/107, 107/123,

107/17, 107/83, 119/25,
 119/79, 123/11, 125/62,
 127/45, 128/53, 128/94, 135/4,
 135/12, 136/43, 141/14,
 143/82, 148/34, 150/40, 154/9,
 154/17, 154/37, 154/38,
 154/40, 154/49, 154/70,
 154/74, 154/76, 159/20,
 161/22, 162/2, 168/10, 168/32,
 173/7, 190/11, 191/18, 191/23,
 191/40, 192/22, 192/51, 193/8,
 200/2, 205/10, 223/50, 225/6,
 225/12, 231/13, 232/83,
 240/22, 252/12, 259/9, 263/21,
 269/7, 282/5, 294/1, 320/20,
 344/4, 351/21, 352/13, 356/10,
 363/16, 363/47, 364/4, 367/8,
 372/6, 392/21
 b.- diğu 220/12, 241/11
 b.- diki 346/6
 b.- diki 363/18
 b.- diñiz 230/5
 b.- du 392/200
 b.- duķ 51/86, 74/130, 154/4,
 187/11, 205/17, 216/24, 226/52
 b.- dum 118/19, 118/34,
 118/63, 139/5, 223/148,
 226/102, 226/104, 263/29,
 350/23, 392/183
 b.- duñ 48/4, 48/22, 93/7,
 102/10, 226/75, 239/31, 392/30
 b.- ğaç 239/2, 269/1, 288/7,
 324/31, 373/9
 b.- ğaçķa 28/6, 70/31, 113/11,
 136/3, 165/51, 192/21,
 223/177, 228/10, 272/4,
 278/89, 286/15, 286/17,
 286/21, 286/41, 286/45,
 286/48, 286/52, 286/55,
 286/61, 292/6, 373/2
 b.- ğaçķimu 223/82
 b.- ğamsen 392/174
 b.- ğan bolsam 375/31
 b.- ğan 49/25, 49/27, 49/29,
 51/95, 59/66, 63/39, 65/26,
 74/51, 80/6, 87/14, 140/4,
 148/26, 178/25, 223/98, 233/4,

263/15, 284/36, 284/52, 287/1,
 318/14, 339/12, 354/4, 362/5
 b.- ğanda 278/29, 290/36
 b.- ğandek 233/28, 260/13,
 351/13
 b.- ğandimu 223/83
 b.- ğandin 121/12, 273/65
 b.- ğandu 97/7
 b.- ğangila 206/34
 b.- ğanmidi 50/44
 b.- ğanmidiñki 392/180
 b.- ğanmidu 241/10
 b.- ğanmiş 101/1
 b.- ğanmu 342/8
 b.- ğannila 250/12
 b.- ğay 111/51, 196/2, 291/12,
 338/16, 360/1, 360/2, 360/16
 b.- ğaydu 222/20
 b.- ğaytti 393/23
 b.- ğili 351/18
 b.- ğin 97/65, 286/85
 b.- ğini 236/1
 b.- ğinim 77/7, 130/12
 b.- ğinimdinimu 74/138
 b.- ğininidek 367/10
 b.- ğiniñ 86/14
 b.- ğuće 43/8, 229/20
 b.- ğudek 55/223
 b.- ğum kelgen idi 287/9
 b.- ğum kelmes 83/3
 b.- ğum kéler 83/4
 b.- ğum 232/52
 b.- ğuni 74/62
 b.- ğusi 146/1, 156/4, 162/32,
 176/14, 210/1, 210/16, 354/16,
 368/11, 372/15
 b.- idiken 230/39
 b.- idu 30/14, 55/249, 93/12,
 96/8, 125/82, 157/13, 168/27,
 179/86, 206/38, 219/9,
 223/190, 304/14, 351/14,
 392/46, 392/66
 b.- idusi 44/14
 b.- imen 121/24, 225/8, 263/1,
 263/55, 392/87
 b.- imiz 31/40, 74/144, 216/13
 b.- isen 353/1
 b.- ķini 65/12

b.- ma 353/20
 b.- maḵ 244/8, 244/10
 b.- maḵçi 168/6
 b.- mamdu 168/11
 b.- mas 69/9, 125/83, 150/15,
 150/46, 196/8, 229/23, 266/16,
 338/4, 394/28, 394/36
 b.- masun 324/121
 b.- may 230/38
 b.- maydiḡan 31/14
 b.- maydu 70/66, 73/104,
 163/20, 338/8, 392/121
 b.- maymen 193/20
 b.- maymiz 12/4
 b.- maytti 227/8
 b.- midi 13/12, 70/36, 118/93,
 191/1, 201/8, 286/51, 338/12,
 368/8, 373/12
 b.- miḡaç 255/23
 b.- miḡaçḡa 126/8
 b.- miḡanda 118/95
 b.- miḡay 233/47, 235/32,
 267/6
 b.- miḡin 196/17
 b.- miḡi 29/36
 b.- misa 6/26, 12/16, 51/53,
 88/11, 97/51, 180/, 180/1,
 180/2, 180/6, 180/8, 180/10,
 180/14, 180/16, 196/, 196/1,
 196/4, 196/6, 196/8, 196/10,
 196/12, 196/14, 196/16,
 196/18, 196/20, 196/22,
 196/24, 196/26, 227/7, 234/7,
 250/15, 263/56, 264/12,
 269/10, 277/, 277/1, 277/2,
 277/4, 277/6, 277/8, 277/10,
 277/12, 277/14, 277/16,
 286/121, 296/4, 312/10,
 312/29, 342/9, 353/22, 393/43
 b.- misaḡ 51/7, 290/31
 b.- p ḡaldim (bop) 223/114
 b.- p (bop) 111/23, 326/20
 b.- psen (bopsen) 354/9
 b.- ptiken (boptiken) 90/6
 b.- ptimen (boptimen) 191/36
 b.- ptu (boptu) 73/86, 92/17,
 162/22, 188/8, 236/5, 291/10,
 324/124, 324/25

b.- sa idi 367/1
 b.- sa 6/, 6/21, 49/69, 50/41,
 55/190, 57/7, 63/47, 106/21,
 106/22, 119/86, 128/92,
 143/45, 161/28, 171/22, 177/5,
 192/70, 207/9, 218/33, 224/5,
 229/7, 236/13, 237/28, 240/18,
 269/12, 277/8, 277/10, 278/4,
 278/41, 278/83, 280/4, 282/6,
 290/67, 296/10, 302/7, 313/30,
 314/1, 341/1, 346/12, 354/10,
 354/11, 361/2, 375/42, 386/5,
 389/7, 394/26, 394/35
 b.- sam 53/19, 118/11, 121/22,
 238/5, 267/12
 b.- sammu 132/8
 b.- samti 335/24
 b.- saḡ 53/37, 53/41, 141/24,
 284/69, 296/2, 296/7, 353/24
 b.- saḡla 296/16
 b.- saḡlarmu 10/28
 b.- saḡmu 364/20
 b.- siḡu 55/152
 b.- sidi 77/8, 305/22, 351/8
 b.- sila 181/18, 196/19, 235/2,
 287/39, 393/53
 b.- simu 55/246, 78/13, 95/1,
 103/15, 107/130, 109/22,
 111/49, 118/29, 135/11,
 171/19, 226/29, 230/20,
 249/17, 250/16, 255/25,
 255/35, 290/56, 292/12,
 293/19, 298/9, 299/16, 313/33,
 315/22, 330/4, 361/51, 392/195
 b.- sun 6/, 6/24, 59/50, 74/29,
 83/2, 111/27, 182/32, 214/24,
 217/7, 217/11, 217/17, 217/31,
 255/29, 272/25, 281/4, 290/57,
 307/6, 324/121, 387/1
 b.- up ḡaldi 134/8
 b.- up ḡaldim 183/18, 194/3
 b.- up ḡalidu 119/9
 b.- up ḡalmisun 284/60
 b.- up ḡaptu 345/4
 b.- up 6/4, 7/13, 24/11, 31/22,
 33/33, 34/1, 41/5, 45/25,
 49/46, 66/3, 69/36, 70/60,
 76/23, 86/9, 110/6, 113/19,

115/27, 115/32, 117/48,
 118/37, 121/23, 124/4, 125/9,
 127/10, 128/116, 128/46,
 128/95, 136/25, 139/20,
 140/19, 140/23, 141/15, 152/5,
 153/6, 165/68, 171/3, 179/101,
 181/33, 190/29, 193/13,
 204/12, 209/19, 210/11,
 218/29, 219/10, 222/11,
 223/201, 223/202, 223/25,
 223/79, 228/8, 232/37, 232/77,
 232/87, 233/29, 233/32,
 235/23, 238/18, 238/20,
 239/23, 247/22, 255/19, 260/8,
 260/20, 263/39, 271/26,
 271/34, 271/37, 278/5, 278/6,
 278/7, 278/30, 278/55,
 286/101, 286/63, 287/16,
 287/35, 290/37, 297/2, 297/26,
 313/7, 324/10, 324/70, 324/91,
 325/3, 325/9, 327/13, 335/3,
 335/26, 335/28, 339/10,
 350/13, 351/11, 358/3, 358/9,
 360/6, 366/12, 367/6, 368/6,
 371/19, 373/8, 385/7, 386/2,
 386/4, 392/199
 b.- upla 230/18
 b.- upmu 73/18
 b.- uptu 53/31, 148/53,
 223/186
 b.- ur 146/6, 156/2
 2. İsimlerle birleşerek onların
 anlamına uygun birleşik fiiller
 türeten bir yardımcı fiil.
 agah b. 304/, 304/1
 işçan b. 53/37
 mahir b. 53/42
 méhriban b. 177/14
 pişkan b. 53/38
 sadık b. 129/91
 süpürgisi b. 155/3
 teslim b. 128/82
 peslik b.- amdu 55/163
 cüp b.- ar 119/89
 gırıptar b.- ar 55/238
 héridar b.- ar 244/6
 memnun b.- armen 360/3
 cor b.- atti 287/28, 370/2

heğ b.- atti 49/21
 mevcut b.- atti 119/60
 set b.- atti 166/3
 adem b.- ay 284/64
 cor b.- ay 272/7
 derman b.- ay 389/2
 gülhan b.- ay 389/4
 haliy b.- ay 145/3
 huştar b.- ay 121/16
 kurban b.- ay 5/16, 389/8
 muhtac b.- ay 121/16
 sadığısi b.- ay 52/12
 teşna b.- ay 244/5
 astin üstün b.- di 161/21,
 206/18
 aş b.- di 304/12
 ayan b.- di 305/24
 azad b.- di 51/16
 azat b.- di 178/38
 baş b.- di 55/166
 bay b.- di 393/107
 bégi b.- di 45/32
 béşimğa bir bala b.- di 202/13
 bina b.- di 34/14, 154/53
 bitcit b.- di 51/12
 bizar b.- di 191/27
 capa b.- di 45/46
 cor b.- di 42/6
 çöl b.- di 47/60
 çöp-çöp b.- di 363/3
 derd b.- di 49/102
 derman b.- di 348/4
 dost b.- di 47/96
 gül b.- di 143/85
 güm b.- di 154/44
 gerğ b.- di 303/11
 geş b.- di 265/3
 gıza b.- di 159/10
 hasil b.- di 101/12
 höl b.- di 47/59
 huş b.- di 47/95
 kasat b.- di 191/3
 kékeş b.- di 51/147
 kül b.- di 47/62, 63/42
 külke b.- di 191/47
 küreş b.- di 51/145
 karakçi b.- di 117/7
 kayıl b.- di 97/53

kısmet b.- di 148/30
 let b.- di 377/20
 mat b.- di 154/41
 mayak b.- di 44/31
 mazar b.- di 372/10
 meşel b.- di 34/13
 namayan b.- di 192/23, 255/67
 nésip b.- di 344/6
 oğa b.- di 14/16
 paçaq b.- di 45/69
 ravan b.- di 49/118
 resva b.- di 363/65
 riza b.- di 297/31
 saadet b.- di 152/7
 şermende b.- di 34/22, 129/31, 206/12
 şota b.- di 191/21
 tağ b.- di 127/48
 taq b.- di 20/1
 tayançı b.- di 118/87
 teñ b.- di 131/4
 veyran b.- di 154/42
 yoruk b.- di 45/84
 zéde b.- di 168/20
 bozek b.- duq 206/25
 cem b.- duq 260/1
 azad b.- dum 118/44
 betnam b.- dum 118/88
 bizar b.- dum 393/127
 buruhtum b.- dum 359/12
 let b.- dum 191/32
 meptun b.- dum 271/6
 mest b.- dum 315/2
 méhman b.- dum 234/9
 niqab b.- dum 118/102
 ravan b.- dum 111/55
 zar b.- dum 253/4
 bizar b.- dumki 229/6
 ada b.- duñ 363/12
 cudun b.- duñ 364/17
 deysende b.- duñ 364/14
 güli b.- duñ 45/34
 tüvrük b.- duñ 45/28
 yölekdaş b.- duñ 48/24
 ayan b.- gaç 305/6
 cuda b.- gaç 362/4
 ümidvar b.- gaç 171/13
 dimik b.- gaçqa 188/9

küçük b.- gaçqa 119/15
 let b.- gaçqa 290/41, 373/7
 nemuniçi b.- gan idim 223/101
 baş b.- gan 51/104, 70/65
 bay b.- gan 49/32
 bina b.- gan 186/8
 bozek b.- gan 148/2
 cuda b.- gan 51/93
 çay b.- gan 49/24
 dost b.- gan 94/34
 éniq b.- gan 273/21
 hemnepes b.- gan 74/54
 kul b.- gan 51/74
 muptila b.- gan 181/2
 nekiş b.- gan 384/2
 nésip b.- gan 118/4
 ravan b.- gan 81/10
 sersan b.- gan 63/57
 teñkeş b.- gan 134/11
 uçum b.- gan 219/4
 yem b.- gan 150/6
 zerdap b.- gan 39/66
 peyda b.- ganda 295/23, 295/28
 tamam b.- ganda 59/44
 melum b.- gandu 232/81
 bina b.- ganliqidin 73/34
 layiq b.- ganliqiñni 284/80
 cem b.- ganti 183/8
 buruhtum b.- gay 146/4
 bay b.- gin 262/14, 262/19
 tévip b.- gin 267/13
 bizar b.- ginimni 346/17
 cuda b.- guçe 3/12
 har b.- guçi 356/1
 sersan b.- guçi 133/79
 méhriban b.- guçidur 8/9
 harab b.- guçilar 205/18
 derman b.- gudek 348/8
 mest b.- gudek 320/11
 tamam b.- gudek 55/224
 mest b.- gum 292/3
 tamçisi b.- gunum 130/8
 mehrum b.- gusi 146/2
 melhem b.- gusi 267/14
 melum b.- gusi 156/1
 resva b.- gusi 156/6
 altun b.- idu 70/10

avat b.- idu 161/27
 çoñ b.- idu 192/2
 dost b.- idu 86/13
 düşmen b.- idu 125/79
 ğayib b.- idu 26/2
 heyran b.- idu 119/47
 kerkün b.- diu 70/12
 let b.- idu 192/71, 207/11
 mezmun b.- idu 69/43
 mol b.- idu 157/15
 muhtac b.- idu 392/70
 sazayı b.- idu 178/34
 talķan b.- idu 22/28
 toķķuzuñ tel b.- idu 192/75
 yer bilen yeksan b.- idu 125/126
 cor b.- imen 343/8
 sadık b.- imen 352/9
 sevebkar b.- imen 252/30
 varis b.- imiz 311/21
 açküz b.- ma 262/19
 heyran b.- ma 240/21, 291/25
 pikirdaş b.- ma 223/127
 çakiri b.- maķ 392/75
 roşen b.- maķta 193/18
 heyran b.- mañ 279/2
 ada b.- mas 154/78
 salameť b.- mas 266/12
 ĥicalet b.- may 266/24
 ĥuřal b.- may 65/21
 nésip b.- may 225/15
 şermende b.- may 210/2
 rava b.- maydiken 356/12
 bozek b.- maydikenmen 392/79
 çakiri b.- maydu 168/30
 hoşyar b.- mayli 12/11
 bozek b.- maymiz 265/34, 361/45
 ĥarab b.- maytti 252/34
 ravan b.- maytti 249/16
 ada b.- midi 284/56
 adil b.- midi 120/18
 muyesser b.- midi 356/6
 nésip b.- midi 234/20, 356/8
 amal b.- miĝač 209/15
 duč b.- miĝač 356/14
 derman b.- miĝan 230/36

meĝrur b.- miĝin 159/2
 nésip b.- miķi 392/112
 düşmen b.- misa 180/12
 ebleĥ b.- misa 210/17
 hakim b.- misa 394/27
 ĥéridar b.- misa 250/14
 ĥursen b.- misa 180/4
 medetkar b.- misa 250/13
 salameť b.- misa 196/2
 segek b.- misa 268/19
 tekşi b.- misa 61/8
 varis b.- misa 311/4
 varis b.- misam 121/11
 avare b.- misun 324/21
 cuda b.- misun 306/10
 şermende b.- misun 276/3
 çolta b.- p ķaptu (bop) 209/13
 razi b.- p (bop) 102/3
 avat b.- ptu (boptu) 148/52
 bina b.- ptu (boptu) 223/175
 ğayib b.- ptu (boptu) 324/110
 ğiza b.- ptu (boptu) 324/123
 külke b.- ptu (boptu) 193/10
 let b.- ptu (boptu) 324/74
 perişan b.- ptu (boptu) 351/26
 peyda b.- ptu (boptu) 223/176
 ķandaķ b.- sa bolsun 236/3
 nésip b.- sa idi 304/20
 bay b.- sa 283/, 283/11, 392/31
 bir b.- sa 335/23
 cay b.- sa 341/10
 derya b.- sa 204/11
 dost b.- sa 191/33
 durus b.- sa 95/11
 düşmini b.- sa 180/11
 eķillik b.- sa 297/15
 hakim b.- sa 192/71
 héytņi b.- sa 47/32
 höķüm b.- sa 49/20
 ĥar b.- sa 342/4
 kérek b.- sa 173/35, 318/9
 ķaķas b.- sa 266/13
 mestane b.- sa 392/69
 munasip b.- sa 348/12
 naheķ b.- sa 49/21
 nésip b.- sa 111/31
 ösken b.- sa 1/3

rast b.- sa 112/18, 112/19,
 112/20, 112/22, 320/15, 392/13
 tuprak b.- sa 264/7
 üstün b.- sa 206/11
 aman b.- sa 51/66
 gapil b.- sa 117/43
 şair b.- sam idim 185/22
 muyesser b.- sam 185/23
 perişan b.- sam 341/4
 reis b.- sam 55/227
 sazendisi b.- sam 167/12
 yalğan b.- sam 118/107
 akıl b.- sa 251/20, 298/15
 bay b.- sa 392/30
 çoñ b.- sa 107/6
 erbab b.- sa 393/83
 kiçik b.- sa 107/5
 resva b.- sañmu 297/72
 dit b.- sidi 46/23
 oñum b.- sidi 255/54
 aydiñ b.- siken 379/15
 çoñ b.- sila 250/8
 evrişim b.- sila 393/5
 külgünçek b.- sila 393/17
 çağlık b.- simu 269/11
 kimmet b.- simu 119/75
 ak b.- sun 55/185
 aşna b.- sun 63/29
 azad b.- sun 11/37
 beşşende b.- sun 193/28
 behtlik b.- sun 217/1
 dost b.- sun 63/30
 ekildar b.- sun 217/13
 gümran b.- sun 8/12
 kalğan b.- sun 5/8
 kul b.- sun 214/22
 mas b.- sun 6/22
 méhriban b.- sun 217/12
 négir b.- sun 55/185
 pidakar b.- sun 217/14
 rast b.- sun 6/21
 yok b.- sun 55/186
 agah b.- uñ 39/40
 sağlam b.- uñ 269/13
 salamet b.- uñ 269/
 téz b.- uñ 3/15
 méhman b.- uñlar 107/26
 cor b.- up ketsem 359/16

yolluk b.- up kal 312/, 312/41
 külke b.- up qalar idi 393/125
 hun b.- up qaldi 372/2
 unvan b.- up qaldi 190/34
 mat b.- up qaldim 253/8
 şad b.- up qaldim 357/9
 atlik b.- up qalğan idiñiz
 377/19
 bay b.- up qalğan 297/45
 mizac b.- up qalgandimen
 354/14
 yétim b.- up qalmağa 125/117
 bend b.- up qalmaydu 31/35
 mestanisi b.- up qalmayli
 272/44
 kul b.- up qalmiguluk 140/36
 cirtak b.- up kaptu 55/136
 molla b.- up kaptuk 231/10
 hemrah b.- up turgaç 318/16
 ahañdaş b.- up 128/23, 332/16
 ak ku b.- up 271/40
 alkiş b.- up 63/27, 106/2
 at b.- up 76/26
 baş b.- up 140/18
 başçi b.- up 150/23
 bay b.- up 129/66
 beşşend b.- up 37/36
 bitçit b.- up 188/20, 324/75
 bulbul b.- up 20/9, 217/22,
 245/31, 271/31, 341/9
 bulut b.- up 271/28
 cem b.- up 110/13
 cor b.- up 63/21, 128/44,
 139/24, 175/14, 271/32
 cut b.- up 128/71
 çakar b.- up 47/15
 çoğ b.- up 47/28, 179/97
 çolpan b.- up 115/33, 182/12
 çoñ b.- up 230/16
 çöçek b.- up 107/36
 çöl b.- up 112/17, 140/38,
 165/44
 daşkal b.- up 222/9
 derman b.- up 118/84
 dost b.- up 51/150
 esirdaş b.- up 117/34
 gañ b.- up 167/10
 gunahkar b.- up 116/66, 117/47

gül b.- up 255/102, 341/9
 hañtañ b.- up 329/5
 hemsep b.- up 319/1
 heyran b.- up 93/3, 111/21,
 119/12, 182/10, 268/9, 300/8,
 321/8
 ħar b.- up 47/15
 ħatircem b.- up 217/5
 ħun b.- up 186/12
 ħursen b.- up 291/22
 ħuş b.- up 101/15, 188/23
 ħuşħuy b.- up 318/6
 késel b.- up 51/47
 kor b.- up 121/26
 kül b.- up 366/10
 kündüz b.- up 154/55
 küy b.- up 125/65
 kaçkun b.- up 233/22
 kalkan b.- up 118/48
 kanun b.- up 141/38
 kul b.- up 165/42, 255/101
 let b.- up 286/102
 meġlup b.- up 148/23
 melun b.- up 153/5
 meptun b.- up 324/9
 mest b.- up 107/93, 117/36
 nimcan b.- up 125/14
 nisbet b.- up 118/50
 ok b.- up 392/20
 okuġuċı b.- up 358/7
 oyunçuk b.- up 27/46
 rast b.- up 303/8
 salmak b.- up 118/70
 segek b.- up 262/27
 sep b.- up 379/7
 şahid b.- up 76/16
 şeyda b.- up 359/5, 392/93
 taş b.- up 116/45
 tévip b.- up 118/22
 tit-tit b.- up 188/19, 208/10,
 324/76
 töhmet b.- up 118/15
 töhpikar b.- up 283/3
 ülpet b.- up 370/5
 varis b.- up 107/140
 vekil b.- up 59/67
 veyran b.- up 223/26
 yalmavuz b.- up 18/5

yapyéşil b.- up 211/5
 yer bile yeksan b.- up 162/29
 yük b.- up 114/7
 zar b.- up 47/16, 128/76,
 154/12
 zeberdes b.- up 107/95
 kızgın b.- uptu 223/178
 kobul b.- uptu 299/9
 merdut b.- ur 210/4
 parakend b.- ur 9/12
 3. Bir fiille birleşerek birleşik
 zaman teşkilinde görev alan bir
 bir yardımcı fiil.
 atkan b.- armış 63/51
 yep b.- atti 49/115
 bozmağ b.- di 55/203
 bozmağçı b.- di 55/202
 kelmes b.- di 191/43
 kirgendek b.- di 332/14
 körmek b.- di 107/32
 koymağ b.- di 46/14
 turalmas b.- di 304/10
 añlıgandek b.- dum 143/40
 aylanğandek b.- dum 86/5
 bakmağ b.- dum 392/131
 körgendek b.- dum 64/18,
 332/10
 kısmağçı b.- ġan 75/20
 konmağçı b.- ġandek 378/7
 yep b.- ġili 51/99
 barmağ b.- ġinimda 1/1
 öltürmek b.- ġiniñ 392/148
 baqqan b.- ġiydim 285/11
 oralğan b.- idu 393/20
 yéşilip b.- maptu 392/132
 alġili b.- mas 337/6
 ret kılıp b.- mas 50/86
 yapkili b.- mas 55/172
 çıkķili b.- maydigan 303/12
 buzġili b.- maydu 33/2
 çağlıġili b.- maydu 55/213
 perķ etkili b.- maydu 180/6
 öltürgili b.- mayduġu 378/18
 toldurġili b.- midi 199/8
 körsetmek b.- ptu (boptu)
 324/39
 tapkili b.- sa idi 194/14
 alğan b.- sa 1/7

çıkıdıǵan b.- sa 275/1
 satmaǵçı b.- sa 349/11
 sińgen b.- sa 108/24
 toǵtatqılı b.- sa 285/7
 toǵan b.- sa 119/49
 urǵan b.- sa 204/5
 bolǵan b.- sam 375/31
 dost tutmaǵ b.- sam 278/21
 kolimaǵ b.- sam 278/10
 kórgen b.- sam 147/11
 köydürgilik qılǵan b.- sam 393/134
 ótmekçi b.- sam 335/25
 pemligüdek b.- sam 353/11
 kirgen b.- sammu 64/40
 aldimaǵ b.- sañ 78/9
 bermekçi b.- sañ 251/25
 çıqmıǵan b.- sañ 66/7
 izdimek b.- sañ 73/21
 ketken b.- sañ 252/33
 çıkarǵan b.- simu 236/4
 qandaq bolsa b.- sun 236/3
 éytidiǵan b.- up qaldı 203/3
 körgendek b.- up qaldım 333/12
 körgendek b.- up turimen 233/30
 atmaǵ b.- up 324/88
 gül qılmaǵ b.- up 12/6
 kelmek b.- up 110/1, 341/1
 kelseñ b.- up 159/5
 kesmek b.- up 45/87
 qurqutmaǵ b.- up 109/8
 qurmaǵçı b.- up 33/38
 qutuldurmaǵ b.- up 129/50
 nur almaǵ b.- up 12/8
 tapmaǵ b.- up 140/8
 tepkendek b.- up 376/4
 terlimek b.- up 324/27
 tutmaǵ b.- up 45/51, 324/87
 tügetmek b.- up 92/12
 úlge almaǵçı b.- up 378/8
 satmaǵ b.- up 267/3

bolak : Paketlenmiş eşya. -2-
 b.+ ni 132/26
 b.+ tin 132/24

bolal - : Olabilmek, olma ihtimali
 olmak. -8-
 b.- amdu 304/3
 b.- mas 190/26
 b.- maydu 332/38
 b.- maymen 118/36
 b.- maysiler 10/33
 hemnepes b.- isam 319/7
 kėpil b.- mas 250/6
 dost b.- maydu 393/54

bolaş - : Olmak. -1-
 b.- qançe 129/12

bolqa : Çekiç. -2-
 b. 45/11
 b.+ si (bolqısı) 154/58

Bolşevik : Bolşevik. -1-
 b.+ ler 45/13

bolun - : Olunmak. -1-
 b.- ǵan 73/127

boluş : Olma, oluş. -9-
 b. 11/16, 136/29, 192/48,
 277/1, 392/204
 b.+ içe 229/22
 b.+ qa 226/31, 268/8
derman boluş: Derman olma.
 derman b. 377/13

boluş - : Olmak. -5-
 b.- ip (bolişip) 329/3
 b.- maqni 297/9
 b.- tuq 51/171, 226/50
 b.- up 315/13

boluval - : Olmak, olabilmek. -10-
 b.- diñ 284/17
 b.- idu 50/42
 b.- imen 278/32, 278/88
 b.- ip (boluvėlip) 192/39,
 206/22, 393/102
 b.- idu 268/18
 b.- imen 278/2
 b.- sañ 251/17

bomba : (İtal.) Bomba. -4-
b. 55/54, 63/78
b.+ larniñ (bombilarniñ) 116/8
b.+ niñ (bombiniñ) 247/11

bonda : Burada. -1-
b. 111/38

boran : Boran, fırtına. -12-
b. 87/32, 115/32, 143/82,
143/83, 150/11, 153/11,
216/10, 255/24, 295/9
b.+ da 150/29
b.+ din 129/68
b.+ lar 165/30

bostan : (Far. <būstān) Bağ, bostan.
-13-
b. 53/40, 65/15, 148/53,
176/16, 260/3, 347/2
b.+ da 321/9
b.+ din 129/36
b.+ ğa 35/6
b.+ lar 11/6, 11/15
b.+ mu 182/8
bostan et-: Bağ, bahçeye
dönüştürmek.
b. étimen 390/13

bosuğa : Eşik, kapı. -5-
b.+ ñğa 255/87
b.+ ñizğa 115/65
b.+ sida (bosuğisida) 18/29
b.+ sidin (bosuğisidin) 74/82,
136/28

bosunçuk : İtaatkâr. -1-
b. 230/32

bosut : Çeyiz, hediye. -1-
b.+ қа 349/8

boş : Boş. -13-
b. 22/24, 31/26, 50/72, 55/139,
55/231, 92/18, 97/57, 97/91,
183/12, 196/17, 218/31
b.+ tu 104/11

boşka ket-: Boşa gitmek.
b.+ қа ketmeydu 51/203

boşa - : Boşalmak, gevşemek. -1-
b.- maydu (boşımaydu) 49/137

boşat - : Boşaltmak. -2-
b.- ayli (boşıtayli) 56/26
b.- ti 51/135

boşluk : Boşluk. -1-
b.+ ini 199/7

bova : Dede. -6-
b.+ m 233/3, 286/32, 332/9
b.+ mğa 233/28
b.+ mmu 332/26
b.+ si (bovisi) 83/3

bovaқ : Çocuk, yavru. -2-
b.+ lar 23/10, 47/54

bovay : Dede, ihtiyar. -31-
b. 59/41, 64/13, 64/26, 64/28,
64/29, 64/31, 64/34, 89/17,
91/8, 91/13, 124/11, 173/2,
258/19, 262/11, 281/5, 306/5,
312/7, 324/115
b.+ lar 12/22, 27/37, 95/9,
125/13, 128/107, 129/87,
392/127
b.+ lardek 312/9
b.+ larniñ 125/63
b.+ mu 173/6, 324/117
b.+ ni 163/8
b.+ niñ 263/40

boy : Boy. -67-
b.+ i 73/126, 119/18, 119/20,
121/11, 131/2, 140/4, 148/16,
154/78, 161/7,
165/9, 173/14, 179/65, 240/10,
240/15, 245/, 245/1, 273/56,
286/47, 357/3, 383/10, 393/1
b.+ içe 107/104, 273/16
b.+ ida 22/19, 80/1, 94/26,
139/, 139/17, 165/85, 247/1,
332/18, 366/3

b.+ idiki 80/, 323/
 b.+ idin 139/1
 b.+ iğa 188/6, 258/4, 258/10,
 258/16, 258/22, 271/8, 292/31,
 293/, 293/1,
 293/8, 293/20, 386/2
 b.+ ini 71/2
 b.+ iniñ 148/56
 b.+ liri 232/2
 b.+ lirida 94/14
 b.+ um 1/3
 b.+ ummu 1/9
 b.+ uñ 96/6
 b.+ uñda 159/21
 b.+ uñdek 117/15
 b.+ uñdiki 82/17
 b.+ uñdin 15/21, 27/19, 27/28
 b.+ uñğa 233/5, 233/21
 b.+ uñni 342/2
boy ber-: Etkisi altına girmek.
 b. bermey 165/67
 b. bermiduk 115/23
 b. bermigen 173/10
 b. bermise 173/15

boya - : Boyamak. -4-
 b. 275/2
 b.- p 6/10
 b.- p yürsimu 74/32
 közini b.- ptu 55/230

boyak : Boya. -2-
 b.+ ida (boyıkida) 218/7
 b.+ қа 350/9

boyal - : Boyanmak. -5-
 b.- di 129/15
 b.- ğan 44/16
 b.- ip (boyilip) 55/135, 128/12,
 263/24

boyla - : Kenarından gitmek. -14-
 b.- di (boylidi) 46/30
 b.- p 9/22, 33/6, 56/2, 71/2,
 75/13, 109/3, 112/10, 125/47,
 127/13, 157/2, 231/29, 240/7
 b.- ydu 82/10

boylat - : Boylatmak, kenarından
 götürmek. -1-
 b.- ip (boylitip) 115/29

boynaқ : “Boynu ak”, boyun bölgesi
 beyaz olan köpeklere denir. -1-
 b.+ ni 232/24

boysun - : İtaat etmek, tabi olmak. -1-
 b.- maydiken 392/78

boyun : Boyun. -25-
 b.+ ğa 392/94
 b.+ idin (boynidin) 101/14
 b.+ iğa (boyniğa) 106/22,
 113/8, 292/26
 b.+ ini (boynini) 74/83,
 125/134, 125/54, 261/21
 b.+ lirida 15/27
 b.+ lirini 136/20, 270/13,
 270/14
 b.+ um (boynum) 228/12,
 255/26
 b.+ umda (boynumda) 263/10
 b.+ umğa (boynumğa) 86/2,
 86/8, 114/4
 b.+ uñda ikenlikini (boynuñda)
 116/25
 b.+ uñğa (boynuñğa) 186/15
boyun eg-: Boyun eğmek.
 b. egmestin 33/23
 b. egmidi 325/32
 b. egmigen 208/22
 b. egse 49/74

boz - : Bozmak. -3-
 b.- maқ boldi 55/203
 b.- maқçi boldi 55/202
 b.- up 10/9

Bozdaқ : Altaylı öncü Kazak şairi. -2-
 b.+ niñ 217/19
 b.+ i (Bozdiқi) 218/18

bozek : Hakarete uğramış,
 aşağılanmış. -18-
 b. 6/19, 50/71, 206/26
 b.+ ke 127/46, 130/17

- b.+ ler 37/19, 129/32
b.+ mu 265/18
b.+ ni 234/44
bozek bol-: Ezik düşmek.
b. bolduķ 206/25
b. bolġan 148/2
b. bolmaydikenmen 392/79
b. bolmaymiz 265/34, 361/45
bozek kıl-: Ezmek, hor görmek.
b. kılġanlarni 118/103
b. kılġuluk 230/31
b. kılmaymiz 361/46
b. kılsun 12/15
- bozuķ** : Bozuk. -1-
b. 11/36
- böci** : Böcü, böcek. -1-
b. 158/44
- böl -** : Bölmek. -1-
b.- düñ 14/6
- bölek** : Ayrı, başka. -27-
b. 2/7, 126/22, 154/7, 252/10, 278/54, 285/29, 297/38, 324/80, 328/8, 342/7, 348/10
b.+ çe 53/35, 71/6, 179/6, 285/10
b.+ çidi 371/1
b.+ çila 194/3, 200/5, 203/1, 318/6
b.+ ler 47/32
b.+ tin 150/1, 175/13, 183/4, 186/5, 257/4
- bölgünçi** : Bölücü. -1-
b.+ lerniñ 154/74
- bölgünçilik** : Bölücülük. -1-
b.+ niñ 191/13
- bölüş -** : Bölüşmek, paylaşmak. -2-
b.- tuķ 51/169
b.- üp 81/7
- bölüşüval -** : Bölüşebilmek, bölüşme imkânı bulunmak. -1-
b.- duķ 263/35
- böre** : Kurt. -3-
b. 129/54
b.+ ni (börini) 24/18, 278/23
- bös -** : Aşmak, geçmek. -2-
b.- üp 45/48, 127/26
- bösüş** : Aşma, geçme. -1-
b. 376/19
- böşük** : Beşik. -3-
b.+ i 94/19
b.+ idila 181/43
b.+ te 125/73
- brak** : (Rus.) Iskarta, bozuk mamul. -1-
b.+ tin 119/50
- bu** : Bu. -712-
b. idi 223/106
b. 1/9, 3/12, 3/13, 3/17, 5/6, 5/7, 8/3, 8/7, 8/9, 9/6, 11/36, 12/30, 13/2, 13/14, 15/29, 18/6, 18/24, 18/26, 18/50, 19/1, 19/7, 20/12, 21/1, 22/36, 23/37, 23/39, 23/41, 23/45, 23/47, 23/49, 23/51, 23/53, 23/55, 26/10, 27/8, 28/11, 29/18, 29/25, 31/17, 31/27, 32/11, 32/13, 33/8, 33/16, 33/26, 33/30, 33/32, 35/10, 39/15, 41/7, 44/7, 44/9, 44/10, 44/13, 44/17, 44/53, 45/1, 45/25, 45/28, 45/51, 45/53, 45/66, 45/71, 46/3, 46/5, 46/7, 47/2, 47/5, 47/11, 47/24, 47/25, 47/49, 47/75, 47/95, 49/109, 49/114, 49/115, 49/126, 49/98, 50/61, 50/84, 51/7, 51/13, 51/133, 51/18, 51/186, 51/188, 51/196, 51/212, 51/22, 51/68, 51/99, 54/4, 55/143, 55/164, 55/167,

55/17, 55/171, 55/178, 55/181,
 55/231, 55/232, 55/59, 56/23,
 57/15, 59/1, 59/50, 59/85,
 59/87, 60/1, 61/3, 61/21,
 61/23, 61/27, 63/21, 63/23,
 63/92, 64/5, 64/20, 64/23,
 64/35, 64/41, 65/28, 65/36,
 65/37, 67/11, 69/1, 69/6,
 69/24, 69/30, 70/5, 70/33,
 70/65, 71/13, 71/14, 71/22,
 72/9, 72/13, 73/109, 73/114,
 73/119, 73/137, 73/143,
 73/159, 73/163, 73/38, 73/59,
 73/83, 73/85, 74/4, 74/51,
 76/25, 76/28, 76/39, 77/8,
 78/2, 78/7, 79/13, 79/14,
 79/15, 79/17, 82/35, 84/7,
 87/1, 87/5, 87/9, 87/13, 87/17,
 87/29, 87/33, 87/37, 89/26,
 89/32, 91/12, 91/16, 97/13,
 97/51, 101/10, 101/16, 102/13,
 106/9, 108/20, 109/11, 110/3,
 110/28, 110/29, 110/31,
 111/27, 111/40, 111/41,
 111/49, 111/50, 111/51,
 112/11, 112/14, 113/30, 115/1,
 115/10, 115/14, 115/41,
 115/43, 116/81, 117/40,
 118/39, 118/40, 118/43,
 118/45, 118/55, 118/89,
 119/11, 119/35, 119/50,
 119/52, 119/63, 119/71,
 123/11, 124/12, 125/111,
 125/118, 125/127, 125/141,
 126/23, 127/41, 128/24,
 128/30, 128/89, 129/3, 129/4,
 129/8, 129/15, 129/17, 129/33,
 129/41, 129/42, 129/44,
 129/46, 129/58, 129/59,
 129/60, 129/61, 129/69,
 129/75, 129/76, 129/77,
 129/78, 129/80, 129/81,
 129/85, 129/86, 130/24, 131/3,
 131/5, 131/9, 131/11, 131/15,
 133/18, 133/37, 133/55,
 133/59, 133/70, 133/80,
 133/82, 134/12, 134/31,
 134/33, 135/, 135/1, 135/13,

136/10, 136/13, 136/17,
 136/31, 137/4, 137/5, 137/8,
 138/5, 140/3, 140/32, 143/41,
 143/57, 143/86, 143/87, 144/7,
 148/1, 148/21, 148/41, 149/1,
 149/7, 149/9, 149/11, 149/13,
 149/14, 150/8, 150/20, 152/2,
 152/6, 153/10, 154/2, 154/66,
 155/4, 158/18, 158/45, 158/87,
 160/9, 161/2, 161/6, 161/16,
 162/4, 163/7, 163/10, 163/14,
 163/19, 165/38, 165/39,
 165/92, 169/4, 170/12, 171/12,
 171/20, 173/13, 173/24, 174/6,
 175/1, 177/12, 178/7, 178/31,
 179/5, 179/34, 179/99, 182/32,
 185/2, 185/6, 186/7, 186/9,
 186/13, 188/5, 188/15, 188/19,
 189/9, 190/28, 191/20, 191/27,
 191/47, 192/4, 192/8, 192/49,
 192/53, 192/65, 193/6, 193/14,
 193/16, 193/24, 196/26, 200/5,
 202/10, 203/1, 203/5, 205/4,
 205/15, 206/5, 206/9, 206/13,
 206/21, 208/9, 212/8, 214/10,
 215/1, 215/20, 218/5, 218/13,
 218/19, 218/21, 222/10,
 222/12, 223/2, 223/187,
 223/192, 223/35, 223/76,
 223/93, 224/, 224/6, 225/19,
 226/85, 226/97, 229/6, 229/8,
 231/18, 232/15, 233/37, 234/1,
 234/39, 234/45, 235/30, 236/1,
 236/6, 236/15, 237/9, 237/11,
 237/17, 240/12, 240/17,
 240/22, 243/7, 243/9, 244/2,
 244/4, 244/10, 244/12, 245/36,
 246/9, 246/11, 247/4, 247/6,
 247/25, 247/27, 247/28,
 247/29, 248/13, 248/15, 251/6,
 252/1, 252/7, 252/21, 253/11,
 254/11, 258/26, 258/31,
 258/34, 260/20, 261/7, 261/44,
 262/10, 263/22, 263/52,
 266/10, 266/19, 267/6, 267/8,
 268/4, 268/21, 268/23, 270/6,
 271/22, 272/29, 272/30,
 272/31, 272/32, 272/33,

272/35, 272/36, 272/45,
 272/47, 272/54, 273/1, 273/20,
 273/78, 276/10, 277/5, 278/19,
 278/63, 285/8, 285/25, 285/28,
 286/124, 287/25, 290/47,
 290/80, 291/10, 292/9, 292/14,
 292/23, 292/25, 292/27,
 293/23, 294/1, 294/6, 295/1,
 295/22, 295/33, 295/34,
 295/37, 296/6, 296/14, 297/54,
 297/56, 297/60, 299/1, 300/6,
 300/8, 301/4, 303/2, 303/4,
 303/10, 303/14, 303/18, 304/6,
 304/13, 305/8, 305/9, 314/7,
 314/8, 315/5, 315/9, 315/21,
 315/25, 316/4, 316/14, 316/16,
 322/4, 324/115, 324/123,
 324/125, 324/59, 325/27,
 325/29, 325/50, 330/4, 331/17,
 331/18, 337/6, 338/12, 341/7,
 343/10, 344/8, 344/11, 346/2,
 346/6, 346/18, 348/3, 348/10,
 348/12, 350/12, 350/22,
 351/36, 352/3, 352/10, 353/13,
 354/11, 354/13, 354/16, 357/5,
 357/8, 361/12, 361/17, 361/18,
 361/20, 362/1, 363/25, 364/17,
 365/19, 367/12, 367/14, 368/8,
 369/14, 373/16, 375/46,
 375/47, 378/10, 378/12, 392/6,
 392/118, 392/15, 392/21,
 392/86, 393/18, 393/41,
 393/61, 393/80, 394/15,
 394/38, 394/42
 b.+ ğu 182/27
 b.+ mu 280/2
 b.+ nçe 49/110, 227/2, 348/6
 b.+ nçila 252/34
 b.+ nda 47/97, 50/6, 70/67,
 125/105, 128/109, 133/19,
 133/28, 133/64, 133/76, 137/7,
 138/26, 150/7, 162/21, 165/81,
 173/31, 218/15, 233/23,
 233/27, 234/3, 234/45, 245/4,
 255/31, 255/33, 260/8, 293/22,
 294/4, 295/8, 295/29, 304/7,
 364/3, 382/5, 392/176

b.+ ndağ 31/18, 31/19, 31/21,
 73/128, 73/147, 117/31,
 143/30, 144/11, 154/2, 196/18,
 203/6, 209/17, 210/8, 218/24,
 233/41, 247/25, 258/15, 264/4,
 273/18, 275/4, 309/3, 350/10,
 361/26, 393/98
 b.+ ndağlar 73/2
 b.+ ndiki 127/5, 137/10, 153/6,
 153/9, 215/16, 215/21, 255/27
 b.+ ndiki 218/20
 b.+ ndimu 139/9
 b.+ ndin 121/36, 150/42,
 297/38, 297/42, 348/10,
 392/168, 393/92
 b.+ ni 8/10, 55/213, 55/214,
 55/263, 73/162, 97/25, 107/75,
 129/89, 143/17, 209/15,
 252/29, 272/37, 273/13,
 273/80, 284/34, 385/4
 b.+ nimu 312/24
 b.+ niñ 12/10, 33/9, 51/134,
 55/175, 140/33, 161/15,
 223/142, 261/55, 263/15,
 307/16, 324/20, 392/157
 b.+ niñdin 44/4, 115/17,
 252/16, 263/6, 294/10, 297/30
 b.+ niñdinmu 118/96, 123/10,
 138/19
 b.+ niñğa 27/36, 55/200, 94/29,
 234/20, 297/66, 317/12, 352/11
 b.+ niñmu 230/30
 b.+ niñsiz 110/32, 134/35,
 244/6
 b.+ ña 8/10, 55/170, 129/88,
 363/39

budo : Bu defa, bu sefer. -1-
 b.+ ki 226/80

buğ - : *bk. bog-* -1-
 b.- di 34/6

buğday : Buğday. -10-
 b. 82/20, 96/, 118/62, 118/64,
 144/9
 b.+ din 97/19
 b.+ ğa 118/63

- b.+ ğimu 162/16
b.+ ni 97/39
b.+ niñ 53/27
- buğdaylık** : Buğdaylı, buğday ekili (yer). -1-
b. 96/9
- buğul** -: *bk. boğul*- -1-
b.- ğan 23/15
- buğheypa** : (Çin.) “Korkma!” anlamında çekimlenmiş fiil. -1-
b. 273/41
- buğa** : Bir çeşit baraj, bent. -1-
b.+ larğa (buğılarga) 173/15
- buğulda** - : Dökülen veya akan suyun taklidî sesini çıkarmak. -2-
b.- p 226/100, 273/44
- bul** - : *bk. bol*- -2-
b.- di 50/8
b.- up 45/26
- bula** - : Yağmalamak, soymak. -3-
b.- di (bulidi) 393/106
b.- p 11/8, 49/83
- bulak** : Kaynak, memba, pınar. -14-
b. 191/40, 233/1, 233/2, 233/4
b.+ idin (bulıkidin) 12/1
b.+ idur (bulıkidur) 287/34
b.+ ka 110/7
b.+ larda 379/2
b.+ lardin 112/2, 125/46
b.+ lirida 44/19
b.+ lirini 87/24
b.+ tin 53/8
bulak kil -: Pınara çevirmek.
b. kıldı 351/33
- bulan** -: Yağmalanmak, soyulmak. -1-
b.- ğan 272/13
- bulañ-talañ** : Yağma, soygun. -1-
b. + ğa 50/76
- bulañçi** : Yağmacı, soyguncu. 3-
b. 136/13, 233/14
b.+ larniñ 50/45
- bular** : Bunlar, işaret zamiri. -3-
b. 64/11
b.+ ni 73/151
b.+ niñ 33/65
- bulbul** : (Far.) Bülbül. -62-
b. idiñ 182/2
b. 20/9, 40/5, 47/58, 58/6, 60/6, 147/, 147/1, 147/9, 164/8, 174/7, 180/1, 205/14, 205/19, 217/22, 239/37, 245/31, 260/19, 260/28, 271/31, 277/3, 289/23, 293/14, 298/24, 320/21, 325/38, 341/9, 341/10, 342/3, 378/8, 378/14, 392/142
b.+ çe 288/4
b.+ ğa 125/105, 196/3, 288/6, 291/13
b.+ i 178/38, 286/50, 286/62, 294/14, 343/2, 353/13, 353/24, 372/3, 378/, 378/20
b.+ lar 158/4
b.+ liri 11/32, 256/8
b.+ lirini 255/49
b.+ liriñ 82/26
b.+ mikin 378/6
b.+ ni 63/32
b.+ nimu 269/4
b.+ niñ 72/11
b.+ um 77/, 77/1, 77/2, 77/4, 77/6, 77/8
- buleğa** : Kemale ermiş, olgunlaşmış. -1-
b.+ liriñ 286/33
- bulğa** -: Kirletmek. -5-
b.- di (bulğidi) 206/2, 206/4
b.- dim (bulğidim) 350/25

- b.- maymiz (bulgımaymız)
74/28
b.- ydu 179/106
- bulğan** - : Kirlenmek. -1-
b.- ip kétidu (bulğınip) 392/196
- bulğaş** : Kirletme. -2-
b. 206/3
b.+ ku 331/9
- bultur** : Geçen yıl, bildir. -4-
b. 123/5, 263/45
b.+ din 55/167
b.+ kıdin 263/54
- buluñ** : Açık, köşe. -4-
b. 73/55, 110/21, 118/41
b.+ din 73/55
- bulut** : Bulut. -23-
b. 24/5, 26/16, 72/2, 110/36,
126/12, 153/13, 210/3, 259/19,
270/8, 271/16, 271/28, 293/2
b.+ ka 313/5
b.+ lar 23/27, 82/9, 259/14,
271/14
b.+ larni 14/3, 45/4
b.+ ni 45/73, 92/1, 115/32
b.+ tek 129/16
- bulutluk** : Bulutlu. -1-
b. 357/3
- bunçilik** : Bu kadar. -1-
b. 249/14
- bura** - : Döndürmek, çevirmek. -2-
b.- maqçı (burımaqçı) 313/8
b.- p 158/26, 305/9
- burader** : (Far. <birāder) Kardeş gibi
yakın, dost. -2-
b. 149/13, 356/9
- bural** - : Dönmek, yönünü
değiştirmek. -2-
b.- di 88/6
- b.- di-de 220/5
- burç** : Borç, yükümlülük. -8-
b.+ imiz 151/5, 158/86, 311/19
b.+ ini 150/50, 184/8, 315/9
b.+ um 284/56
b.+ uñ idi 251/7
- burçek** : Köşe, uç. -1-
b.+ te 64/21
- burğa** : Burgu, delici bir alet. -4-
b. 150/27, 150/32, 150/39
b.+ ni (burgini) 150/27
- burguy** : Burgu, delici bir alet. -1-
b. 110/7
- buruhtum** : Sıkılma, bunalma. *bk.*
buruhtum -3-
b. 116/11
buruhtum bol-: Bunalmak.
b. boldum 359/12
b. bolğay 146/4
- buruhtumluk** : Bunalmış, sıkılmış. -1-
b. 175/2
- buruhtur** - : Bunaltmak, boğmak. -1-
b.- up 45/50
- buruhtum** : *bk. buruhtum* -1-
b. 70/66
- burul** - : Dönmek. -1-
b.- up 75/37
- burun (I)** : Önce, evvel. -26-
b. 44/2, 97/1, 118/107, 148/6,
160/15, 160/19, 226/1, 242/3,
252/31, 252/32, 263/6, 295/2,
295/37, 350/3, 355/14, 394/23
b.+ din 44/2
b.+ ki 71/13, 162/6, 165/75,
179/2
b.+ kıdek 173/31
b.+ la 117/41, 160/11
b.+ lardin 97/1

- b.+ mu 129/65
- burun (II)** : Burun, solunum organı. -9-
 b. 392/185
 b.+ ığa (burnığa) 63/80, 234/30
 b.+ ığimu (burnığimu) 223/121
 b.+ imizğa (burnimizğa) 120/24
 b.+ umdin (burnumdin) 191/40, 351/33
 b.+ umğa (burnumğa) 94/5, 94/27
- burut** : Bıyık. -2-
 b.+ lirida 245/18
 b.+ lirim 232/66
- butnaş** : Kapris. -1-
 b.+ larni 230/19
- buy** : (Far. <būy) Koku. -5-
 b. 76/9, 89/14
 b.+ i 362/12, 383/12
 b.+ ini 347/4
- buyluk** : Üzümlük, üzüm bahçesi. -2-
 b. 124/6
 b.+ niñ 124/
- buyruk** : Buyruk, emir. -12-
 b. 55/47, 97/102, 273/16
 b.+ i 55/77, 59/87, 127/5, 158/87, 363/21
 b.+ idin 324/67
 b.+ қа 55/48
 b.+ ni 97/103
buyruk ber-: Buyurmak, emretmek.
 b. berdi 107/103
- buyum** : Yaşam için gerekli her şey, yiyecek içecek. -2-
 b.+ iniñ 218/20
 b.+ ni 59/26
- buz -** : Bozmak. -21-
 b.- di 138/2, 150/38, 181/20, 214/16
 b.- dum 191/11
 b.- ğan 158/25
 b.- ğili bolmaydu 33/2
 b.- ğili 205/8
 b.- maqçı 46/26
 b.- midiñ 107/89
 b.- miğın 387/5
 b.- up 6/14, 29/45, 63/82, 70/55, 191/15, 209/12, 249/8, 361/9, 376/17
 ağıziñni b.- up 251/1
- buzğun** : Bozgun. -1-
 b.+ larni 45/17
- buzğunçı** : Bozguncu. -4-
 b.+ lar 45/20, 154/41
 b.+ larniñ 158/77, 205/12
- buzuk** : Bozuk. -3-
 b. 263/9
 b.+ lar 6/5, 158/36
- buzul -**: Bozulmak. -10-
 b.- di 23/43, 51/112, 150/31
 b.- diğu 232/93
 b.- ğan 133/63
 b.- ğanni 223/125
 b.- misidi 255/53
 b.- up 73/139, 232/80, 375/1
- buzuş** : Bozma, bozuş. -6-
 b.+ қа 192/36, 249/10, 249/12, 284/14
 b.+ kıla 158/37
 b.+ tin 180/9
- bügün** : Bugün. -155-
 b. 18/59, 18/66, 34/21, 40/, 40/2, 40/4, 40/6, 40/8, 40/10, 40/12, 43/9, 44/45, 45/91, 45/97, 46/9, 46/36, 47/4, 47/103, 47/109, 49/116, 50/8, 50/55, 50/63, 51/9, 59/81, 63/6, 63/45, 64/7, 65/37, 69/36, 70/56, 70/69, 70/78,

71/18, 71/26, 73/32, 74/112,
 74/124, 76/1, 76/6, 76/18,
 81/25, 82/18, 88/6, 89/25,
 91/5, 94/6, 94/12, 94/33,
 102/25, 103/, 103/2, 103/5,
 105/26, 109/1, 112/22, 123/13,
 125/122, 125/39, 125/71,
 125/74, 126/15, 127/49,
 128/106, 128/108, 128/111,
 129/35, 129/81, 131/7, 131/9,
 133/23, 133/46, 133/76,
 133/78, 133/89, 134/31,
 138/18, 140/42, 141/43, 143/1,
 143/69, 154/65, 154/76,
 154/79, 160/17, 160/20,
 162/23, 164/1, 164/2, 164/4,
 164/6, 164/8, 164/10, 164/12,
 164/14, 164/16, 164/18,
 164/20, 170/12, 178/3, 178/30,
 178/37, 179/78, 193/21, 215/9,
 217/31, 217/32, 232/94,
 233/21, 233/22, 233/24, 234/3,
 237/1, 237/23, 245/27, 256/5,
 256/9, 260/20, 265/16, 272/28,
 285/27, 286/83, 289/4, 290/4,
 290/41, 292/3, 292/10, 297/18,
 309/6, 312/37, 319/3, 361/35,
 363/1, 367/15, 369/3, 373/15,
 374/13, 375/3, 376/7
 b.+ din 76/35, 103/7
 b.+ ğu 115/61
 b.+ ki 75/18, 120/3, 162/,
 184/1, 335/5, 335/24, 336/11,
 361/25
 b.+ kige 223/159
 b.+ kiler 184/3
 b.+ la 63/86
 b.+ mu 113/28
 b.+ niñ 130/26

b. 22/30, 25/1, 170/14, 217/10,
 237/2
 b.+ tür 46/42

byurokrat : (Fr.) Bürokrat. -1-
 b.+ lar 118/87

bügünsiz : Bugünsüz, bugünü
 olmadan. -1-
 b. 103/16

bürküt : Kartal. -2-
 b. 270/12, 270/19

büyük : Büyük. -6-

Cc

ca : (Çin.) Sahte, yalan.
c.+ ni 193/11

cabduk: Alet, eşya. -1-
c. 311/16

cadu : (Far. <cādū) Büyücülük,
sihirbazlık. -2-
c. 24/14, 307/17

cahalet : (Ar. <cehālet) Cehalet. -15-
c. 12/15, 23/29, 32/16, 143/62,
168/39, 168/41, 190/10, 210/4,
286/103, 290/16, 290/41,
325/21
c.+ ke 286/59
c.+ ni 172/3, 256/1

cahan : (Far. <cihān) Cihan, dünya.
-60-
c. 14/1, 14/5, 16/4, 33/3, 33/6,
33/41, 34/19, 63/67, 63/93,
63/95, 65/22, 70/42, 145/3,
153/15, 175/, 175/1, 177/4,
223/85, 223/88, 231/13,
231/14, 234/42, 263/25, 363/76
c.+ da 5/13, 25/11, 29/32,
29/46, 74/38, 79/27, 87/41,
177/1, 180/7, 251/6, 277/5,
346/13, 356/4
c.+ dek 70/12
c.+ din 47/94, 49/107, 70/30,
335/25, 362/2
c.+ ğa 14/18, 46/14, 65/39,
74/121, 74/129, 127/25, 284/54
c.+ ni 10/5, 33/67, 63/84,
127/22, 296/3, 296/5
c.+ niñ 70/31, 79/2, 79/11,
254/22

cahangir : (Far. <cihāngīr) Cihangir,
fatih. -12-

c. 46/34, 50/54, 50/82, 63/81,
129/55
c.+ din 50/59
c.+ dur 129/49
c.+ ğa 50/89
c.+ lar 45/44, 45/86
c.+ niñ 45/27, 125/132

cahannama : (Far. <cihānnumā)
Cihannüma, kule, yüksek bina.
bk. cahannema -1-
c. 293/23

cahannema : *bk. cahannama* -1
c.+ si 237/2

cahil : (Ar. <cāhil) Cahil, bilgisiz.
-2-
c. 143/17
c.+ lar 235/19

caka : *bk. cakar* -1-
c.+ si 23/11

cakar : Haber, duyuru. *bk. caka* -2-
cakar kı̇l:- Duyurmak, ilan
etmek.
c. kı̇ldi 51/111
c. kı̇lġan idi 129/55

cakarġi : Haberci, duyuran, ilan eden.
-1-
c.+ si 85/22

cakarla - : İlan etmek, duyurmak. -5-
c.- di (cakarlıdi) 25/9, 178/2
c.- ġan (cakarlıġan) 141/42
c.- y 329/31
c.- ymiz 74/129

cakarlan - : İlan edilmek,
duyurulmak. -3-
c.- di 172/2
c.- ġan 138/4
c.- ġanda 125/66

caķ : Çok. -1-
c. 55/180

caķira - : *bk. carķira*- -1-
c.- ysen 91/9

cala : Yay, kapının çarpmasını engellemeye yarayan yaya benzer bir alet. -1-
c. 261/30

calak : *bk. alaķ-calaķ* -1-
c. 256/10

calaķla - : Sarsılmak. -1-
c.- p 284/31

callad : *bk. callat* -1-
c. 45/49

callat : (Ar. <cellād) Cellat. *bk. callad* -27-
c. 107/128, 116/35, 116/57, 128/80, 143/7, 143/11, 143/15, 143/17, 143/19, 143/23, 143/29, 143/39, 143/43, 143/47, 143/57, 143/63, 325/31, 363/11
c.+ i 129/14
c.+ ķa 128/95
c.+ lar 17/17, 94/10, 143/6, 325/3
c.+ largā 143/52
c.+ niñ 143/61
c.+ tin 74/22

callatlık : Cellatlık. -1-
cellatlıkķa sal-: Cellathģa yönlendirmek.
c.+ ķa salidu 55/162

cam : (Far. <cām) Kadeh, bardak. -14-
c. 290/62, 292/1, 292/12, 292/16
c.+ i 139/22
c.+ ida 88/2
c.+ iģa 129/42, 133/99
c.+ ini 56/26, 148/36, 278/17
c.+ niñ 99/10, 115/44

cama'et : (Ar. <cemā'at) Cemaat, topluluk. -4-
c. 252/16, 252/22, 252/32
c.+ iniñ (cama'itiniñ) 252/7

camal : (Ar. <cemāl) Güzellik, yüz güzelliģi. -2-
c.+ iñdin 394/10
c.+ iñģa 13/1

camī : (Ar. <cāmi°) Cami. -1-
c. 292/

Camikam : "Cami Ağam" Cami Ağabeyim. -1-
c. 314/11

can : (Far. <cān) Can. -153-
c. idi 125/25
c. 5/1, 7/5, 13/7, 23/6, 27/36, 34/21, 44/17, 47/10, 51/48, 55/259, 118/85, 121/1, 135/3, 143/59, 150/34, 152/8, 164/20, 167/1, 169/1, 170/13, 186/7, 216/22, 223/25, 223/42, 223/75, 225/14, 239/2, 262/5, 262/6, 263/33, 263/46, 271/24, 289/28, 291/1, 298/29, 332/19, 348/13, 348/14, 349/14, 360/8, 369/12, 371/12, 378/2, 389/, 389/1
c.+ da 121/44
c.+ din 3/12, 9/11, 13/4, 66/8, 107/126, 128/93, 129/26, 134/31, 231/59, 362/6
c.+ ğa 40/5, 49/29, 82/27, 126/8, 173/12, 192/30, 210/7, 218/2, 223/158, 239/20, 269/8, 349/2
c.+ i (céni) 20/4, 33/22, 39/29, 55/124, 286/88, 298/30, 324/112, 325/17
c.+ iģa (céniģa) 33/17, 156/4, 324/124
c.+ im 20/12
c.+ im (cénim) 27/, 27/6, 27/19, 27/26, 27/27, 27/29,

27/41, 29/6, 32/13, 55/1,
128/84, 143/58, 183/13, 186/4,
223/113, 266/1, 284/77,
286/89, 286/91, 351/5
c.+ imdin (cénimdin) 27/10,
244/2
c.+ imğa (cénimğa) 27/7,
102/21, 210/7, 284/43
c.+ imizğa (cénimizğa) 262/15
c.+ imni (cénimni) 13/10
c.+ ini (cénini) 45/92
c.+ iñ (cénin) 143/15, 297/55,
392/173
c.+ iñdek (cénindek) 298/4
c.+ lar 22/7, 47/62, 51/92,
139/21
c.+ larğa 47/57
c.+ larni 32/12, 47/64
c.+ midiñ 251/3
c.+ ni 28/3, 61/24, 372/1
c.+ niñ 3/13, 9/8
can al-: Can almak.
c. élip 129/21
c.+ imni élip (cénimni) 284/86
c.+ iñni aldi (céninni) 183/14
can at-: Can atmak.
c.+ ni atidi 325/34
c.+ ni atığaç 366/9
c.+ ni atıgan 87/26
c.+ ni atsañ 11/19
can ber-: Can vermek.
c. ber 324/114
c. berdi 118/23
c. bergen 12/25, 73/2
c. berseñ 143/60
c. béríp 7/15, 44/39, 150/1,
150/14
canni çık-: Canı çıkmak.
c.+ im çıkķiçe (cénim) 27/56
candin keç-: Candan geçmek.
c.+ din kécip 128/92
candin kéçiş-: Candan geçme.
c.+ din kécışke 332/29
canğa can kat-: Cana can
katmak.
c.+ ğa c. kėtíp 32/12
candin öt-: Candan geçmek.
c.+ din ötkidek 135/4

can talaş-: Can çekişmek.
c. talaşkandin 129/64
canni tik-: Canını ortaya
koymak.
c.+ imizni tiktuk (cénimizni)
51/127

canab : (Ar. <cenāb) Cenap, saygı ve
büyüklük anlatan bir söz. -4-
c. 188/1, 188/14
c.+ lar 63/47
c.+ niñ 188/3

canan : (Far. <cānān) Canan, sevgili.
-15-
c. ikensen 348/14
c. 2/, 2/1, 5/2, 121/1, 337/,
337/2, 337/7, 347/, 347/16,
351/34
c.+ da 5/14
c.+ din 129/86
c.+ ğa 129/26
c.+ im 5/5

canane : (Far. <cānāne) Canan, sevgili.
-1-
c. 24/1

canbeğş : (Far.) Can bahşeden, can
bağışlayan. -1-
c. 360/8

canican : (Far.) Dilber, sevgili. -5-
c. 158/86, 171/1, 171/13,
192/60, 290/44

canlan - : Canlanmak. -5-
c.- di 290/45
c.- diñ 290/45
c.- ip (canlinip) 159/26, 216/23
c.- iptu (canliniptu) 240/19

canlandur - : Canlandırmak. -1-
c.- up 239/42

canlat - : Canlandırmak. -1-
c.- ar (canlitar) 32/12

cansız : Cansız. -1-
c. 360/7

canvar : (Far.) Canlı, yaşayan. -1-
c.+ ni 229/24

cañ : Davul benzeri bir müzik aleti.
-1-
cañ ur-: Davul çalmak.
c. urup 148/37

cañcal : (Far.) Kavga, skandal. -1-
c.+ i (cañcili) 205/20

Cañ Cişin : Çan Key Şek, kişi adı. -1-
c. 190/

cañcün : (Çin.) General. -2-
c. 233/23, 332/24

Cañhul: Bir yer adı. -1-
c. 115/73

Cañnen : Çin'in güneyinde yer alan bir bölge. -2-
c.+ dimu 143/84
c.+ ni 225/1

capa : (Ar. <cefā) Cefa, sıkıntı. -28-
c. 9/19, 13/11, 44/18, 109/4,
109/21, 143/92, 150/34,
170/12, 262/16, 272/22, 295/34
c.+ da 223/166, 223/179,
241/1, 249/6
c.+ din 295/32
c.+ ğa 390/3
c.+ mu 368/1
c.+ ni 2/11, 129/38
c.+ niñ 109/5, 150/34
c.+ sini 51/33
capa bol-: Cefa olmak, sıkıntı olmak.
c. boldi 45/46
capa çek-: Cefa çekmek.
c. çekse 196/13
c.+ niñ çekken 375/22
capa kıl-: Cefa etmek, sıkıntı vermek.

c. kıldıñ 346/12
c. kılmaydu 358/14

capakeş : (Ar.+Far. <cefā+keş)
Cefakeş, cefa çeken. -3-
c. 74/91, 136/44
c.+ lerge 87/10

capalık: Meşakkatli, zahmetli. -1-
c. 121/25

car : (Moğ.) Duyuru, haber. -1-
car sal-: Haber salmak, ilan etmek.
c. sélip 141/19

carahet : (Ar. <cerāhat) Cerahat, yara.
-1-
carahet kıl-: Yaralamak.
c. kılup 345/2

carañla - : Çingırdamak. -6-
c.- di (carañlidi) 170/9, 200/2
c.- p 76/28
c.- sa (carañlisa) 166/14
c.- ydu 41/1, 51/209

carañlaş : Çingırdama, çingırdayış. -2-
c.+ ini (carañlışını) 61/21,
61/31

carañlık : Sesli, sedalı. -3-
c. 63/22, 174/8
carañlık kıl-: Seslendirmek, söylemek.
c. kılup 31/43

carķira - : Bağırarak. *bk. caķira-* -1-
c.- p 190/15

casaret : (Ar. <cesāret) Cesaret. -6-
c. 143/16, 190/20, 307/6
c.+ i (casariti) 207/10, 279/8
c.+ im (casaritim) 170/13

casaretlik : Cesaretli. -2-
c. 324/3, 367/4

casus : (Ar. <cāsūs) Casus, ajan. -2-
c. 377/9, 377/12

cavab : (Ar.<cevāb) Cevap, yanıt.
-39-
c. 15/11, 73/39, 125/29,
128/83, 140/4, 148/42, 178/,
178/12, 208/18, 324/23, 324/61
c.+ i 178/41, 252/
c.+ im 129/74, 292/23
c.+ inimu 227/10
c.+ ni 376/12
c.+ tin 324/66
cavab ber-: Cevap vermek.
c. berdi 128/102, 173/6,
192/53, 200/7, 211/6, 249/11
c. berdim 132/22, 300/9
c. bergin 47/11
c. bermey turamdimen 223/200
c. béridu 119/37, 122/20, 125/,
125/129
c. bérimen 122/7, 179/25
c. bérimiz 74/37
c. béríp 363/74
cavab bérís: Cevap verme.
c. béríske 265/26
cavab kaytur-: Cevap vermek.
c. kayturdi 165/84
c. kayturgandek 320/5

cavaben : (Ar. <cevāben) Cevaben,
karşılık olarak. -1-
c. 252/20

cavabkar : (Ar.+Far. <cevāb+kār)
Sorumlu, mesul. -2-
c. 73/83
c.+ miz 192/65

cavabkarlık : Sorumluluk, mesuliyet.
-1-
c. 296/12

cavabsiz : Cevapsız, yanıtsız. -1-
cavabsiz kal-: Cevap
alamamak.
c. kaldı 70/34

Cavloñ: *bk. Cavluñ* -1-
c. 140/7

Cavluñ : Çin halk anlatılarında afet
getiren ejdarha. *bk. Cavloñ* -1-
c.+ ğa 140/41

cay : (Far. <cāy) Yer, mekân, yurt.
-33-
c. 124/9, 136/28, 161/1, 186/6,
188/8, 232/1, 236/28, 256/9,
290/76, 294/1, 296/7, 341/10
c.+ da 2/7, 18/47, 118/47,
118/94, 324/122, 363/33
c.+ din 73/45
c.+ i 180/1
c.+ iğa 150/32
c.+ imni 118/30, 118/92
c.+ iñ 187/22
c.+ ni 209/12
c.+ niñ 161/2, 162/4
cay al-: Yer almak.
c. almisa 331/8
c. almisun 129/43
c. élip 74/94
cay ber-: Yer vermek.
c. berdi 129/14, 373/4
c. berseñ 226/89

cayla - : Yerleştirmek, düzene
koymak. -1-
c.- p 278/35

caylaş : Yerleştirme, düzenleme. -1-
c.+ ta 278/45

caza : (Ar. <cezā') Ceza. *bk. cazay*
-17-
c. 97/109, 129/14, 135/12,
154/27, 173/12, 190/19, 210/7,
210/14, 230/28, 234/32,
324/124, 394/31
c.+ nimu 51/137
c.+ sini 252/15
caza ber-: Ceza vermek.
c.+ sini bermise 49/78
caza piç-: Ceza tayin etmek.
c. piçimiz 49/130

- cazağa tart-**: Cezalandırmak.
c.+ ğa 252/29
- cazala -**: Cezalandırmak, ceza vermek. -1-
c.- duğ (cazaliduğ) 201/2
- cazalaş**: Ceza verilme, cezalandırılma. -1-
c.+ ğa 251/3
- cazay**: *bk. caza* -1-
c.+ iñni 51/57
- cebir**: (Ar. <cebr) Zorlama, zulüm. -1-
c.+ iñiz (cebrîñiz) 372/8
- cehennem**: (Ar.) Cehennem. -1-
c. 267/10
- cehet**: (Ar. <cihet) Cihet, taraf. -3-
c.+ te 255/71, 255/72
c.+ tin 73/144
- cem**: (Ar. <cem^c) Cem, toplanma. -25-
c. 83/2
c.+ i (cimi) 74/141, 79/10, 83/2, 143/9, 156/6, 157/10, 162/22, 162/30, 165/70, 230/7, 241/2, 245/4, 255/80, 286/84, 289/32, 290/73, 294/17, 332/19, 334/8, 371/5, 372/2
cem bol-: Toplanmak.
c. bolduğ 260/1
c. bolğanti 183/8
c. bolup 110/13
- cem'iyet**: (Ar. <cem^c iyyet) Cemiyet, toplum. -1-
c. 171/10
- cemle -**: Toplamak. -1-
c.- p 332/13
- cemlen -**: Toplanmak. -2-
c.- gen 286/27
- c.- se 70/12
- cende**: *bk. kulahu-cende*
- cennet**: (Ar.) Cennet. -20-
c. 2/8, 105/10, 117/17, 137/2, 137/3, 225/2, 225/24, 276/9, 372/15, 374/16, 392/16
c.+ i (cenniti) 372/15, 392/14
c.+ ke 127/20, 214/14, 325/27
c.+ ni 105/9
c.+ niñ 115/68
c.+ timu 121/8
- cennetiy**: Cennetlik. -1-
c. 267/9
- ceñ**: (Far. <ceñg, cenk) Cenk, savaş. -37-
c. 48/2, 48/12, 114/11, 115/28, 119/43, 140/21, 150/26
c.+ de 48/3, 55/174, 65/16, 74/141, 85/11, 94/30, 107/102, 169/10, 272/17
c.+ din 251/18
c.+ ge 44/34, 45/54, 59/47, 65/18, 107/19, 121/4, 140/18, 190/9
c.+ i (céñi) 89/23
c.+ idin (céñidin) 143/55
c.+ iniñ (céñiniñ) 70/50
c.+ ler 169/7
c.+ lerde 44/14
c.+ ni 140/27, 165/16
c.+ niñ 55/39, 128/66
ceñ kil-: Cenk etmek, savaşmak.
c. kilimen 1/12
c. kilip 114/17
c. kılmağta 247/8
- ceñçi**: Asker, savaşçı. -24-
c. 1/, 119/40, 122/1, 122/9, 125/40, 129/57, 164/17, 165/31, 386/1
c.+ dek 140/27, 179/18
c.+ ge 110/29, 247/13

c.+ ler 165/17, 165/25, 165/41,
165/49
c.+ lirige 128/49
c.+ lirini 65/13
c.+ ni 127/43
c.+ niñ 122/, 122/5, 129/
c.+ si 113/13

ceñgivar : (Far. <ceṅgāver) Cengâver,
savaşçı. -15-
c. 12/22, 18/23, 18/26, 18/54,
18/63, 28/6, 31/33, 35/2, 43/11,
59/55, 87/47, 125/62, 169/10,
181/3, 364/8

ceñname : (Far. <ceṅnāme)
Cenkname, savaş hikâyeleri
anlatan kitaplara verilen isim.
-2-
c. 129/6
c.+ niñ (ceñnaminiñ) 129/7

cépi : *bk. épi-cépi*

ceset : (Ar. <cesed) Ceset, ölü. -8-
c. 51/70, 94/5, 94/27, 125/114
c.+ im (cesidim) 2/7
c.+ imni (cesidimni) 274/3
c.+ ler 46/20
c.+ ni 105/27

cesur : (Ar. <cesūr) Cesur, yürekli.
-1-
c. 87/32

cevher : (Ar.) Mücevher, elmas gibi
kıymetli taşlar. -10-
c. 167/3, 286/84, 311/22
c.+ i (cevhiri) 154/80, 237/22
c.+ ini (cevhirini) 14/13,
324/56
c.+ ler 286/27
c.+ lerge 311/22
c.+ lerniñ 237/8

cevlan : (Ar. <cevlān) Hareket. -25-
c. 164/1, 205/5, 289/36
c.+ ğa 260/18, 289/15, 364/7

c.+ ğa 167/8
cevlan eyle-: Hareket etmek.
c. eyilgin 9/16
cevlan kıl-: Hareket etmek,
harekete geçmek.
c. kıl 289/, 289/33, 289/37
c. kılatti 44/38
c. kıldı 215/11, 291/9
c. kılğan 255/51
c. kılğili 347/14
c. kılğum kélidu 271/42
c. kılğusi 162/31, 176/12
c. kılımiz 133/88
c. kılip 115/38, 237/15
c. kılmağta 158/6, 158/70
c. kılusun 293/40

ceyneke : Dirsek. -1-
c.+ tek 232/40

cezire : (Ar. <cezīre) Ada. -1-
c.+ lerni (cezirilerni) 18/34

cezmen : (Ar.) Muhakkak, şüphesiz.
-14-
c. 73/22, 127/36, 146/6,
150/50, 156/2, 156/8, 157/15,
169/5, 266/18, 272/36, 291/16,
360/7, 362/16, 367/1

cédel : (Ar. <cedel) Kavga, tartışma.
-3-
c. 97/81
c.+ niñ 97/87
cédel kıl-: Kavga etmek.
c. kılusun 39/45

Céfañcün : (Çin.) Kurtuluş ordusu. -2-
c. 122/15
c.+ üm 152/5

céki - : Vurgulamak,
kuvvetlendirmek. -1-
c.- gen 361/44

Cibek : Kişi adı. -1-
c.+ ke 287/7

ciger : (Far.) Ciğer. -2-
c.+ imni (cigirimni) 352/2
cigirini ez-: Üzüntü vermek.
c.+ ini ezmise (cigirini) 49/111

ciğilda - : Titremek. -2-
c.- sa (ciğildisa) 232/17
c.- ytti 234/40

ciğ : Çok. -15-
c. 31/23, 39/60, 129/28,
192/62, 192/76, 194/7, 206/24,
214/6, 223/156, 297/25, 301/3,
369/12, 377/9, 392/45
c.+ ku 73/2

cilğa : Dere, ırmak. -2-
c. 165/2
c.+ lardin (cilğildardin) 69/22

cilve : (Ar.) Cilve, işve. -13-
c. 218/47, 270/23, 314/9
c.+ ñ 32/3
c.+ ñge 82/3
c.+ si (cilvisi) 10/, 10/27, 79/8,
130/28
cilve kıl-: Cilve yapmak.
c. kılar 55/248
c. kılıdu 27/22
c. kılip 10/3, 347/5

cilvidar : (Far.) Cilve yapan. -9-
c. 179/15, 260/31, 269/8,
286/3, 286/30, 291/20, 311/15,
364/11
cilvidar eyle-: Cilveli hâle
getirmek.
c. eyler 358/6

cilvilen - : Cilvelenmek. -5-
c.- di 262/4, 295/29
c.- idu (cilvilinidu) 286/117,
311/17
c.- ip (cilvilinip) 96/6

cilvilendür - : Cilvelendirmek. -3-
c. 289/26
c.- düñ 370/4

c.- gen 372/8

cilvilik : Cilveli. -1-
c. 113/2

cim : Sakin, suskun, sessiz. -3-
c. 272/40, 371/17, 371/18

cimcit : Sakin, suskun, sessiz. -2-
c. 107/34, 119/44

cimiki : Bütün, hep. -1-
c. 37/34

cimik - : Cılızlaşmak, gücü/sesi
azalmak. -2-
c.- ti 107/99, 112/35

cimiktur - : Cılızlaştırmak, yok etmek.
-1-
c.- ay 273/54

cimiktural - : Sakinleştirme imkânı
bulunmak, yavaşlatma imkânı
bulunmak. -1-
c.- mas 33/30

cimile - : Çıkışmak, azarlamak. -2-
c.- p 111/56, 393/35

cin : (Ar. <cinn) Cin. -6-
c. 190/7, 221/7, 344/10
c.+ dek 325/23
c.+ lar 158/49
c.+ mu 325/14

cinayet: (Ar. <cināyet) Cinayet. -11-
c. 17/20, 118/46, 143/66,
190/1, 193/15, 210/14, 232/83,
266/18, 266/19
c.+ ini (cinayitini) 247/10,
336/10

cinayetlik : Cani, acımasız. -1-
c. 367/6

cinayi : (Ar. <cinā'ī) Cinai, cinayetle
ilgili. -1-

- c. 190/6
- cinaza** : (Ar. <cenāze) Cenaze. -2-
c. 252/24
c.+ ñizni (cinaziñizni) 375/37
- cins** : (Ar.) Cins, tür. -1-
c.+ ige 342/11
- ciñ** : (Çin.) Doğru, güvenilir. -4-
c. 97/20, 97/39, 193/11,
297/43
- ciñçi** : Doğru, dürüst, güvenilir
kimse. -1-
c. 263/29
- Ciñgañşen** : Çin'de bir yer adı. -5-
c. 153/
c.+ ge 153/1, 153/17
c.+ niñ 85/17, 125/48
- Ciñpoñu** : Bir yer adı. -2-
c.+ da 141/3
c.+ ga 141/10
- Ciñpoñu Köli** : Bir gölün adı. -1-
c. 140/2
- Ciñtey** : Jingtai, kişi adı. -3-
c. 140/17
c.+ ler 140/42
c.+ mu 140/28
- cir** : Bir müzik aleti. -1-
c.+ i 154/72
- cira** : Çukurluk. -1-
c.+ lardin 110/13
- ciren** : Sarışın. -1-
c. 242/8
- cirim** : Fidan. -1-
c.+ dek 340/7
- ciriñla** - : Çalmak, ses çıkarmak. -1-
c.- di (ciriñlidi) 173/5
- ciriñlat** - : Konuşturmak. -1-
c.- sam 173/36
- cirtağ** : Trahoma, bir göz hastalığı.
-1-
cirtağ bol:- Trahomaya
yakalanmak.
c. bolup kıptu 55/136
- cisim** : (Ar. <cism) Cisim, beden. -8-
c.+ i (cismi) 119/10, 174/5,
311/16
c.+ im 121/2
c.+ imğa 346/4
c.+ iñ (cismiñ) 9/12, 95/3
c.+ iñdin (cismiñdin) 367/2
- Cisu** : Mao Zhu Xi'nin Yugong'un
Dağı Taşması adlı
hikâyesindeki olumsuz bakışa
sahip kurgusal karakter. -1-
c. 165/45
- Cisuçi** : Cisu'yu destekleyen, Cisu
tarafı, olumsuz düşünen
kimse. -1-
c.+ larni 148/49
- Ciyañ** : Kişi adı. -1-
c. 192/47
- combak** : Bilmece, bulmaca. -1-
c.+ iñ (combiñiñ) 107/36
- combak öleñ** : Bilmeceli şarkı. -1-
combak öleñ éytiş:- Birlikte
şarkı söylemek, atışmak.
c. éytişti 218/39
- cor** : Eş, eşlik etme. -14-
c. 314/2
cor bol- Eş olmak.
c. bolatti 287/28, 370/2
c. bolay 272/7
c. boldi 42/6
c. bolimen 343/8
c. bolup ketsem 359/16

- c. bolup 63/21, 128/44, 139/24,
175/14, 271/32
cor eyle-: Eşlik etmek.
c. eyliği 269/3
- cora** : Eş. -1-
c.+ siğı (corisiğı) 218/37
- cori -** : *bk. coru-* -1-
c.- sañ 353/18
- coru -** : Yormak, yorumlamak. *bk. cori-* -2-
c.- p 195/8, 289/15
- cotu** : (Çin.) Kazma, çapa. -3-
c. 110/22, 125/32, 165/22
- cöyle -** : Saçmalamak, sayıklamak. -1-
c.- me (cöylime) 143/13
- cöylüş** : Saçmalama, sayıklama. -1-
c.+ lirige 63/87
- cöylüveriş** : Saçmalayıverme. -1-
c.+ ke 206/8
- Cuañzu** : Guangzhou, Çin’de bir şehir.
-4-
c. 324/2, 324/3
c.+ ğa 319/9
c.+ lar 315/1
- Cucyañ** : Çin’de bir nehir adı. -5-
c. 260/10, 293/, 293/1, 293/8,
293/20
- cuda** : (Far. <cudā) Ayrılık, ayrılma.
-8-
c. 134/24, 154/5, 364/17
c.+ niñ 73/4
cuda bol-: Ayrılmak.
c. bolğaç 362/4
c. bolğan 51/93
c. bolğuçe 3/12
c. bolmisun 306/10
- cudalık** : Ayrılık. -4-
c. 28/4, 360/15
c.+ ni 233/41, 368/8
- cudun** : Kötü hava, yağmurlu hava.
-8-
c. 23/28, 150/10, 223/157,
364/17
c.+ ğa 158/17
c.+ i 178/6
c.+ lar 12/7, 151/8
- cudunluk** : Yağışlı hava. -2-
c. 18/1, 23/7
- Cu Énley Zuñli** : Kişi adı. -1-
c. 179/27
- cug** : Beden, vücut. -1-
c.+ i 119/15
- cugulda -** : Ürpermek. -1-
c.- p 55/132
- cuhut** : (Ar. <yehūd) Yahudi. -1-
c.+ ka 247/28
- cula** : (Ar. <cilā’) Parlaklık, cila.
-2-
c. 157/7
c.+ si 299/7
- culalan -** : Parlamak, ışık saçmak. -1-
c.- ip (culalinip) 170/2
- cumhuriyet** : (Ar. <cumhūriyyet)
Cumhuriyet. -2-
c. 171/, 171/1
- cumu** : “Olur mu? Evet mi?”
anlamında bir ifade. -1-
c. 55/178
- Cuñgo** : Çin. -20-
c. 50/1, 55/173, 55/210, 121/1,
125/122, 125/71, 128/36,
133/54, 192/8, 192/11, 192/15,
192/19, 231/35
c.+ ğa 136/43, 138/27

- c.+ ni 33/54, 138/21
c.+ niñ 33/56, 50/5, 122/16
- Cuñgoluk** : Çinli, Çin vatandaşı. -7-
c. 64/11, 129/51, 136/11,
136/14, 136/43, 138/7, 248/14
- Cuñgar** : Kuzeybatı Çin'de, Doğu
Türkistan'ın kuzeyini ifade
eden coğrafi bir bölgedir. -3-
c. 150/25, 260/2
c.+ diki 154/57
- Cuñhua** : Çin. -9-
c. 48/1, 58/2, 128/103, 128/65,
129/35, 150/20, 169/1, 192/23,
192/73
- Cuñnenhey** : Kişi adı. -1-
c.+ mu 261/50
- Cuñsen** : Çin'de bir yer adı. -1-
c.+ de 143/83
- cuñza** : Kalpak. -1-
c. 332/32
- cuş** : Coşma, coşuş. -12-
cuş ur-: Coşmak.
c. ur 159/24
c. urar 165/90
c. urdi 150/21, 216/21
c. urğan 15/17
c. urup 128/21, 128/35, 133/17,
133/96, 148/38, 150/33, 314/7
- cuşkun** : Coşkun. -12-
c. 74/123, 110/18, 150/43,
150/52, 153/2, 159/22, 164/2,
171/10, 239/25, 255/107,
260/11
c.+ i 148/58
- cuşkunlan -** : Coşkunlaşmak. -1-
c.- ip (cuşkunlinip) 157/10
- cuşkunluk** : Coşkunluk. -4-
c. 128/29, 131/8, 154/51,
248/2
- cut** : Soğuk, kara kış. -15-
c. 11/6, 18/6, 21/3, 24/6, 55/6,
128/71, 129/20, 142/5, 181/32,
216/10, 267/4
c.+ lar 65/11
c.+ lardin 121/32
c.+ ni 45/74, 63/76
- Cuzuñli** : Kişi adı. -3-
c. 158/58, 171/18
c.+ niñ 179/103
- Cuzuñsiliñ** : Kişi adı. -2-
c. 48/3
c.+ ğa 48/
- cüme** : (Ar. <cum° a) Cuma, haftanın
beşinci günü. -1-
c.+ kengü 103/2
- cündeş** : Onarma, tamir. -1-
c.+ ke 392/41
- cüp** : (Far.) 1. Çift, eş. *bk. cüpt* -6-
c. 102/23, 358/2
2. Çift, iki tekten oluşan.
c. iken 90/8
c. 119/28, 257/1
cüp bol-: Eş olmak, evlenmek.
c. bolar 119/89
- cüplet-** : Ayaklarını veya bacaklarını
birleştirmek. -1-
c. 270/15
- cüpt** : (Far.) Çift, eş. *bk. cüp* -1-
c.+ i 50/8
- cür'et** : (Ar.) Cüret, cesaret. -8-
c. 192/37, 392/56
c.+ i (cür'iti) 11/38, 239/14
c.+ iniñ (cür'itiniñ) 20/11,
21/10
c.+ iñdin (cür'itiñdin) 349/12
c.+ tin 337/5

cür'etlen - : Cüretlenmek,
cesaretlenmek. -1-
c.- ip (cür'etlinip) 324/49

Cyañ : Bir kişi adı. -1-
c. 50/37

Cyañ Céři : Bir kişi adı. *bk. Cyañ
Cyéři* -1-
c. 125/95

Cyañ Cyéři : *bk. Cyañ Céři* -1-
c. 74/22

Çç

çaç - : Saçmak, serpmek. -26-
 ç. 192/41
 ç.- atti 107/121
 ç.- ay 272/3
 ç.- ayli 217/30
 ç.- ip turatti (çéçip) 84/5
 ç.- ip (çéçip) 18/11, 45/49,
 70/51, 118/18, 312/5, 312/40,
 367/13
 ç.- ipla (çéçipla) 309/5
 ç.- isen 284/20
 ç.- kan idi 45/52
 ç.- kan 74/65, 165/53
 ç.- ku 272/3
 ç.- kusığa 164/12
 ç.- may 143/34
 ç.- misa 11/14
 ç.- ti 157/2, 164/7, 363/63
 ç.- tiñ 14/13
 ç.- tuğ 143/35

çaç : Saç. -9-
 ç.+ i (çéçi) 347/2
 ç.+ idin (çéçidin) 107/60,
 127/34
 ç.+ iñiz (çéçiñiz) 375/23
 ç.+ iñni (çéçiñni) 53/20,
 289/17
 ç.+ lirimni 182/7
 ç.+ liriñni 32/4, 392/9

çaçliğ : Saçlı. -1-
 ç.+ in 116/80

çaçra - : Sıçramak. -2-
 ç.- ğan (çaçriğan) 260/21,
 325/7

çaçran - : Sıçramak, saçılmak,
 dağılmak. -1-
 ç.- di 165/23

çaçrat - : Sıçratmak. -2-

ç.- ar (çaçritar) 293/13
 ç.- ip (çaçritip) 257/8

çaçtur - : Dağıtmak, serpmek. -1-
 ç.- up 258/20

çağ : 1. Çağ, zaman. -163-
 ç. idi 85/10
 ç. iken 205/4
 ç. 27/32, 72/5, 92/13, 121/33,
 124/11, 124/12, 148/40,
 160/15, 183/23, 225/21,
 234/17, 242/9, 295/10, 379/3
 ç.+ da 29/8, 55/7, 55/109,
 55/129, 55/133, 55/168, 55/97,
 59/15, 59/21, 59/25, 59/26,
 59/28, 59/35, 59/36, 63/68,
 64/13, 65/19, 69/21, 71/9,
 71/14, 73/109, 73/115, 73/45,
 73/57, 73/65, 73/69, 74/85,
 86/11, 91/13, 107/100, 107/63,
 110/46, 111/9, 111/17, 111/25,
 111/41, 116/17, 118/9, 118/10,
 118/47, 118/61, 118/77, 123/9,
 124/17, 125/18, 127/12,
 128/19, 128/28, 128/73,
 129/52, 129/56, 133/49,
 134/15, 136/13, 138/1, 140/7,
 143/28, 147/5, 160/9, 179/13,
 181/1, 182/15, 184/5, 198/1,
 202/11, 208/11, 208/18, 220/5,
 223/149, 223/153, 223/165,
 223/45, 223/71, 223/93,
 226/111, 232/12, 232/19,
 236/13, 286/105, 295/19,
 295/32, 303/3, 303/15, 303/16,
 315/5, 318/11, 337/3, 355/8,
 363/41, 364/17, 367/7, 393/29,
 393/41, 393/48
 ç.+ diki 143/38, 179/70, 189/9,
 202/2, 202/4, 221/6, 263/12,
 332/15
 ç.+ dikidek 158/56
 ç.+ dila 283/5
 ç.+ dimu 59/8, 59/31, 59/32,
 115/62, 116/27, 165/59, 297/33
 ç.+ din 209/8

ç.+ i (çéği) 8/13, 236/15,
284/36, 312/4, 339/12
ç.+ ida (çégida) 234/, 312/13
ç.+ im (çégim) 104/12, 128/4
ç.+ imda (çégimda) 234/21,
264/1
ç.+ iñ (çégiñ) 297/45
ç.+ iñda (çégiñda) 29/5
ç.+ kiçe 49/114
ç.+ lar 9/4, 9/28, 379/9
ç.+ larda 74/49, 80/5, 81/9,
81/17, 133/70, 187/5, 204/5,
208/7, 266/22, 325/1
ç.+ lardiki 87/1, 87/5, 87/9,
87/13, 87/17
ç.+ liriñ 290/34
ç.+ ni 8/6
2. Az, çok karşıtı.
ç. idi 44/24

çağla - : Sanmak, zannetmek. -17-
ç.- ğili bolmaydu (çağligili)
55/213
ç.- ma (çağlima) 251/15,
262/25
ç.- mañ (çağlimañ) 228/,
228/13
ç.- mañlar (çağlimañlar) 31/26
ç.- mastin (çağlimastin) 120/8,
223/119
ç.- may (çağlimay) 295/18,
394/29
ç.- p yürüptu 63/61
ç.- p 312/38, 342/5
ç.- ptimen 356/5
ç.- simu (çağlisimu) 125/125
ç.- sun (çağlisun) 163/11
ç.- ymen 52/4

çağlaş : Ayarlama, düzenleme. -1-
ç.+ im (çağlaşım) 193/24

çağlık : Az, çok karşıtı. -10-
ç. ikenğu 43/3
ç. 181/13, 223/45, 250/14,
269/11, 277/13, 335/20,
392/150
ç.+ tur 392/105

ç.+ turur 262/28

çak : Vücutta açılan delik, yara,
çatlak. -6-
ç.+ tin 368/6
çak ket-: Çatlamak.
ç. ketken 115/59
ç. ketkende 232/42
çaki çak kıl-: Delik deşik
etmek.
ç. kıldı 368/5

çakar : (Far. <çāker) Köle. -4-
ç.+ i (çakiri) 196/25
çakar bol-: Köle olmak.
ç. bolup 47/15
ç.+ i bolmak (çakiri) 392/75
ç.+ i bolmaydu (çakiri) 168/30

çakil - : Çok susamak. -1-
ç.- diğan 112/5

çak - : Kırma, bozma. -15-
ç.- idiğan 218/32
ç.- ip (çékip) 55/242, 158/32
ç.- kan 4/4, 161/9, 268/24,
284/14, 339/13
ç.- kadek 232/16
ç.- kandumu 351/13
ç.- kanlar 128/77
ç.- sakçu 303/17
ç.- ti 181/25
ç.- tim 70/4
ç.- tuğ 45/81

çağ : (Far. <çarḥ) Çark, felek. -5-
ç.+ i 33/10, 46/33, 367/7
ç.+ ini 50/17, 179/108

çağa - : Isırmak. -1-
ç.- p 129/54

çağa : Para, kuruş. -2-
ç.+ m 232/26

çağçağ : Şaka. -5-
ç. 313/15
ç.+ i (çağçıki) 218/38

- ç.+ imu (çağçıkımu) 97/21
çakçak kil-: Şaka yapmak.
 ç. kilip 104/7
 ç. kılmaymen 392/77
- çakçaklaş -**: Şakalaşmak. -1-
 ç.- ip (çağçaklışıp) 365/2
- çakır -**: Çağırmak, davet etmek. -3-
 ç.- di 55/60
 ç.- idu 107/134
 ç.- ip 374/15
- çakırım**: Mesafe ölçü birimi, 1060 m.
 -3-
 ç. 119/32, 216/4, 273/27
- çakrak**: Isırıcı, ısırılmış. -3-
 ç. 268/, 268/2, 268/24
- çakmak**: Yıldırım, şimşek. -4-
 ç. 55/86
 ç.+ i (çakmiki) 154/32
 ç.+ ka 329/8
 ç.+ tek 305/18
- çakna -**: Işık saçmak, parlamak. -17-
 ç.- di (çaqnidi) 237/21, 299/7
 ç.- ğandek (çaqniğandek) 286/20
 ç.- makta (çaqnimahta) 237/3
 ç.- p turar 154/56
 ç.- p turatti 179/40
 ç.- p tursa 316/15
 ç.- p 45/33, 55/113, 115/40, 154/32, 154/37, 289/11, 334/9
 ç.- ydu 82/32, 179/102, 256/12
- çaķnat -**: Parlatmak, ışık saçtırmak. -6-
 ç.- ar (çaķnitar) 154/62, 165/80, 239/19, 257/6
 ç.- ip (çaķnitip) 324/56
 ç.- ti 162/7
- çal -**: Çalmak (müzik). -24-
 ç.- di 157/3
 ç.- ğan 41/20, 314/15
- ç.- ğanda 71/19, 378/7
 ç.- ğuçe 3/16
 ç.- imen 41/21, 41/22
 ç.- ip (çélip) 8/14, 24/26, 167/6, 233/50, 314/13, 393/126
 ç.- maymen 344/7
 ç.- sa 82/39
 ç.- sam 167/, 167/2, 167/5, 167/8
 çavak ç.- makta 178/37
 çavak ç.- miĝan 247/24
 çavakni ç.- sa 73/150
 çavak ç.- sun 8/8
- çal**: Yaşlı. -3-
 ç. 202/, 202/11, 217/5
- çala**: Yarı, yarım. -1-
 ç.+ si (çalisi) 377/8
- çaldur -**: (Bir müzik aletini) çaldırmak. -1-
 ç.- ar 239/44
- çalma**: Kurumuş çamur veya kerpiç parçası. -1-
 ç. 366/15
- çalvakaş**: Yaşlanma, yaşlılık. -2-
 ç. 33/1
 ç.+ kıla 158/43
- çam**: *bk. çamdām* -3-
 ç.+ i 69/29
 ç.+ im 223/19
 ç.+ imçe 303/18
- çamda -**: Adımlamak. -8-
 ç.- duķ (çamdıduķ) 129/30
 ç.- ğan (çamdıĝan) 284/13
 ç.- p 45/8, 65/43
 ç.- y 111/59
 ç.- ydu 31/11, 33/61
 ç.- ymen 15/20
- çamdām**: Adım. *bk. çam* -9-
 ç. 75/29
 ç.+ da 18/13, 31/12, 150/36

- ç.+ i (çamdimi) 33/65, 46/1
ç.+ ini (çamdimini) 111/52
ç.+ iñ (çamdimiñ) 150/45
ç.+ lirim 27/55
- çamdaş** : Adımlama. -1-
ç.+ im (çamdişim) 193/22
- çamğur** : Turp. -1-
ç. 255/46
- çan** - : Yanılmak, hata yapmak. -2-
ç.- di 120/23
ç.- ğanda 191/29
- çana** - : Kesmek, biçmek. -1-
ç.- ğan (çanıĝan) 128/78
- çanal** - : Kesilmek, biçilmek. -2-
ç.- ğan 46/19
ç.- miĝanmu 74/66
- çandur** - : Yanılmak. -1-
ç.- may 324/19
- çañ** : Gürültü, yüksek ses. -7-
ç. 31/10, 34/15, 373/6, 379/14
ç.+ i (çéñi) 107/90
ç.+ liri 26/16
ç.+ ni 12/19
- Çañbeyşen** : Çanbeyşen, Çin'in Cilin bölgesinde bulunan bir dağ. -1-
ç.+ de 141/35
- Çañcyañ** : Bir nehir adı. -4-
ç. 260/9, 332/15
ç.+ ĝa 139/24
ç.+ niñ 128/12
- Çañ'en** : Bir yer adı. -1-
ç.+ séri 240/6
- Çañ'é** : Çin anlatılarında özel bir ilacı içip uçarak aya giden güzel bir kadın. -1-
ç.+ niñ 318/10
- çañga** : Ağaçtaki kuş yuvası. -2-
ç. 124/8
- çañgal** : (Far. <çengāl) Dallı budaklı ağaç veya değnek. -4-
ç. 107/16, 361/6
ç.+ ini (çañgilini) 39/26, 376/1
- çañka** - : Susamak. -7-
ç.- ĝan (çañkiĝan) 168/40, 391/9
ç.- p turimen 165/6
ç.- p 17/6, 70/64, 115/46, 216/15
- çañkak** : Susuzluk, susama. -5-
ç. 23/18, 29/42, 47/60, 165/71, 360/2
- çañkaklık** : Susuzluk. -1-
ç.+ niñ 112/35
- çap** - : Hızlı koşmak, koşturmak. -9-
ç.- ar 226/19
ç.- ip (çépip) 115/31, 140/30, 154/7
ç.- isen 284/12
ç.- kaĝa 179/104
ç.- kınım 163/15
ç.- sa 312/33
ç.- ti 17/25
- çapal** - : Koşma imkânı bulunmak, koşabilmek. -1-
ç.- maysen 187/8
- çapan** : Palto, cübbe. -5-
ç. 51/177, 118/19, 393/68
ç.+ ĝa 225/16
ç.+ ida (çapinida) 324/27
- çapanlık** : Paltolu. -1-
ç. 142/1
- çaparmen** : Postacı, ulak. -2-
ç.+ im (çaparminim) 173/34
ç.+ ni 173/36

çapçı - : Atılmak, fırlamak. -1-
ç.- p 109/13

çapla - : Yapıştırmak. -1-
yala ç.- ytti 181/4

çaplışival - : Yapışma imkânı
bulunmak. -1-
ç.- di 377/2

çapsan : Çabuk, hızlı. -9-
ç. 3/8, 27/41, 55/244, 73/105,
118/92, 125/123, 173/34,
334/6, 351/8

çaptur - : Koşturmak. -1-
ç.- up 164/19

çar : Ala, alaca. -2-
ç. 232/15
ç.+ mu 154/11

çarça - : Yorulmak. -2-
ç.- ğanni (çarçıĝanni) 192/41
ç.- p 47/19

çarçaş : Yorulma. -1-
ç. 115/51

çare : (Far. <çāre) Çare. -2-
ç. 73/130
ç.+ si (çarisi) 368/8

çarek : Çeyrek. -3-
ç. 162/3, 189/2, 189/22

çarva : Mal, hayvan. -1-
ç.+ din (çarvidin) 214/8

çarviçi : Hayvan yetiştiricisi. -1-
ç. 59/19

çasakal : Ağarmış sakal. -2-
ç. iken 42/1
ç. 42/13

çasakallık : Ak sakallı. -1-

ç. 316/11

çaşkan : Sıçan, fare. -5-
ç. 392/183
ç.+ dek 168/35
ç.+ ğa 154/76
ç.+ larğa 118/25
ç.+ ni 118/28

çat - : Takmak, bağlamak. -5-
ç.- idiğan 258/34
ç.- ip koyuñlar (çétip) 274/2
ç.- ip (çétip) 133/5, 278/47,
298/16

çatak : Aksilik, karışıklık. -5-
ç. 168/18, 191/1
ç.+ i (çatiki) 392/44
ç.+ ni 97/82
ç.+ ta 226/80

çatkal : Dağ boğazı, yokuş. -1-
ç. 125/50

çava : Çalı çırpı. -3-
ç. 80/10
ç.+ sini (çavisini) 251/14,
324/98

çavak : Alkış. -16-
ç. 178/, 178/10, 179/12,
239/44, 247/27, 247/28,
247/29, 289/16
ç.+ i (çaviki) 178/41
ç.+ lar 179/19
ç.+ mu 73/42
ç.+ ni 247/26
çavak çal:- Alkışlamak.
ç. çalmaқта 178/37
ç. çalmıĝan 247/24
ç. çalsun 8/8
ç.+ ni çalsa 73/150

Çavşen : *bk. Çavşyen* -1-
ç.+ de 50/27

Çavşyen : Kuzey Kore. -16-

ç. 55/190, 56/21, 61/1, 62/9,
63/23
ç.+ de 55/173, 55/189
ç.+ ge 55/25, 56/, 56/29, 58/8,
58/10
ç.+ ni 63/53
ç.+ niñ 55/205, 65/13

Çavşyenlik : Kuzey Koreli. -2-
ç. 65/23
ç.+ tin 64/12

çay : Çay (içecek). -3-
ç. 49/24, 232/47
ç.+ iñni (çéyiñni) 272/8

çayan : Çıyan, akrep. -4-
ç.+ dek 148/7
ç.+ din 49/104
ç.+ ğa 22/6
ç.+ lar 21/6

çayka - : Yıkamak, temizlemek. -1-
ç.- p 111/46

çaykiliş : Yalpalama, sallanma. -1-
ç.+ i 46/27

çayna - : Çiğnemek. -1-
ç.- p 73/112

çaynivet - : Bir anda çiğnemek,
ezmek; çiğneyivermek. -1-
ç.- sek 49/124

çebdes : Çevik, atik. -1-
ç. 217/8

çek - : 1. Çekmek. -29-
ç. 394/2, 394/4
ç.- ip (çékip) 316/8, 333/4
ç.- küçi 354/8
ç.- señ 370/2
ç.- ti 269/5
2. İsimlerle birleşerek onların
anlamına uygun birleşik fiiller
türeten bir yardımcı fiil.
periyad ç. 394/1

azab ç.- er 392/140
derd ç.- ip (çékip) 3/14
hesret ç.- ip (çékip) 20/9
kelem ç.- ip (çékip) 313/26
zeñmet ç.- ipmu (çékipmu)
377/14
capaniñ ç.- ken 375/22
elem ç.- ken 39/65
ilim ç.- ken 14/2
elem ç.- kini 33/5
nadamet ç.- meymiz 12/17
piğan ç.- midim 28/7
ğem ç.- migin 267/, 267/1
azab ç.- se 392/139
capa ç.- se 196/13
hesret ç.- sem 328/3
azab ç.- ti 11/7
azab ç.- tim 359/13
tak étip ç.- se 94/13

çek : Sınır, hudut. -9-
ç.+ i (çéki) 6/18, 196/7,
223/123, 230/30, 335/17
ç.+ idin (çékidin) 28/10, 73/35,
113/22
ç.+ im (çékim) 118/3

çekçey - : Hayretle bakmak, gözlerini
fal taşı gibi açmak. -3-
ç.- genç 307/9
ç.- gendek 223/59
ç.- iptu 73/117

çekçiysi : Hayretle bakma. -1-
ç.+ ini 116/35

çeklik : Sınırlı. -3-
ç. 196/7, 218/41, 250/13

çeksiz : Sınırsız. -18-
ç. 23/52, 25/22, 29/31, 39/24,
45/64, 55/32, 69/28, 72/16,
89/13, 116/32, 124/7, 127/53,
148/46, 165/71, 270/24, 286/2,
332/11
ç.+ mu 297/55

çelle : Kamış. -2-

- ç.+ de (çellide) 226/19, 284/12
- çember** : (Far. <çenber) Çember. -1-
ç.+ i (çembiri) 154/42
- çembirek** : Çember. -4-
ç. 232/93, 245/38, 363/29
ç.+ mu 331/16
- çep** : (Far.) Sol. -1-
ç. 134/2
- çerh** : (Far.) Çark, tekerlek. -1-
ç. 10/19
- çeş** : Tahıl yığını, çeç. -3-
ç. 114/18, 154/11
ç.+ ler 110/35
- çet** : Kıyı, kenar. -3-
ç.+ i (çéti) 69/15
ç.+ ke 55/171
ç.+ tin 129/11
- çetnet** - : Nazar etmek. -1-
ç.+ kidek 135/14
- çevendaz** : (Far.) Atlı. -4-
ç. 237/15
ç.+ din 242/7
ç.+ lar 242/1
ç.+ liri 115/74
- çeydu** : (Çin.) Satır, büyük bıçak. -1-
ç. 125/43
- çeyle** - : Yoğurmak, çiğnemek. -4-
ç.- di (çeylidi) 206/20
ç.- p 11/25, 361/54
ç.- ydiken 236/9
- çeylen** - : Yoğurulmak, çiğnenmek. -4-
ç.- di 154/43
ç.- ip (çeylinip) 46/34, 47/40
ç.- meydu 393/113
- çecen** : (Çin.) Atölye. -1-
ç.+ din 119/82
- çécek** : Çiçek. -30-
ç. 22/15, 33/68, 45/102, 72/15, 76/8, 78/17, 88/11, 153/8, 223/189, 254/9, 312/5, 312/33, 312/40, 333/4, 371/19
ç.+ ke 312/35
ç.+ ler 23/59, 37/16, 38/6, 38/12, 186/16, 326/4
ç.+ lerge 166/9
ç.+ lerni 14/8
ç.+ liri 45/33
ç.+ lirim 320/10
ç.+ liriñdin 245/12
ç.+ ni 75/18
ç.+ tek 47/10, 63/10
- çécekle** - : Güzelleştirmek, süslemek. -1-
ç.- p 128/51
- çéçil** - : Saçılmak, dağılmak, serpilmek. -7-
ç.- di 170/6, 254/9
ç.- ğanni 229/19
ç.- idu 320/12
ç.- mañ 345/2
ç.- maydigan 335/13
ç.- maydu 50/76
- çéçiş** : Saçma, serpme, dağıtma. -1-
ç. 309/1
- çégra** : Sınır, hudut. -2-
ç. 323/
ç.+ lirimiz 323/1
- çéhre** : (Far. <çihre, çehre) Çehre, yüz. bk. çéhri -4-
ç.+ ñ (çéhriñ) 289/10
ç.+ ñge 107/101
ç.+ ñni 107/89
ç.+ si (çéhrisi) 233/32
- çéhri** : bk. çéhre -1-
ç. 314/14

çéke : Şakak. -6-
 ç.+ ge (çékige) 44/48, 132/19
 ç.+ ñdin 297/72
 ç.+ ñge 18/55, 308/1
 ç.+ sige (çékisige) 22/16

çéketke : Çekirge. -3-
 ç. 198/7
 ç.+ mu (çéketkimu) 198/3
 ç.+ ni (çéketkini) 198/12

çékin - : Çekinmek. -3-
 ç.- mey 45/65
 ç.- midi 165/56, 192/15

çékiniş : Çekinme. -1-
 ç.+ lerde 247/21

çékiş : Çekme, çekiş. -4-
 ah ç. 27/25
 ah ç.+ liridin 336/4
 tamaka ç.+ ke 73/66
 tak étip ç.+ ke 39/30

çékiştür - : Çekiştirmek. -5-
 ç.- di 316/7
 ç.- se 316/3
 ç.- üp 316/2, 316/5, 316/12

çékit : Nokta. -3-
 ç.+ i 89/27, 218/9
çékit koy- : Nokta koymak,
 bitirmek, sonlandırmak.
 ç. koymakçı 46/10

çékil - : Kırılmak, parçalanmak. -1-
 ç.- di 172/4

çékin : Yıldırım, şimşek. -2-
 ç. 286/20
 ç.+ dek 325/29

çékiyal - : Isırmak, sokmak. -1-
 ç.- di 268/2

çélik : Kova. -1-
 ç. 216/20

çélin - : Çalınmak (müzik). -1-
 ç.- di 134/5

çéliş - : Mücadele etmek, savaşmak.
 -4-
 ç.- imiz 192/80
 ç.- ip 9/14, 70/43
 ç.- tiñ 34/12

çéliş : Mücadele, savaş. -23-
 ç. 11/39, 12/3, 12/14, 27/15,
 45/56, 65/4, 81/23, 154/43
 ç.+ i 29/44
 ç.+ im 27/44
 ç.+ iñdin 45/6
 ç.+ ka 39/36, 65/42
 ç.+ lar 127/42
 ç.+ larda 65/22
 ç.+ ta 18/18, 45/19, 45/73,
 46/38, 47/89
 ç.+ tin 45/71, 47/76
çéliş kıl- : Mücadele etmek,
 savaşmak.
 ç. kıldıñ 17/2

çélişçan : Mücadeleci, savaşçı. -1-
 ç. 34/19

çémen : Çimen, çayır. -2-
 ç. 158/70, 232/106

çéni - : Kıyaslamak. -1-
 ç.- ptu 308/3

çénişik : Sağlamlasma, dayanıklı olma.
 -1-
 ç.+ niñ 12/21

Çén Tençyu : Kişi adı. *bk. Çén
 Tyençyu* -3-
 ç. 74/47, 74/55
 ç.+ niñ 74/65

Çén Tyençyu : *bk. Çén Tençyu* -1-
 ç. iken 363/44

çépiş : Koşma. -1-

- ç.+ ka 163/16
- çépiş** - : Koşuşmak. -1-
ç.- ti 219/5
- çérík** : Asker, savaşçı. -5-
ç. 154/28, 295/9
ç.+ ini 324/86
ç.+ lerge 51/59, 324/102
- çétiklik** : Bağlı, takılı. -1-
ç. 110/18
- çida** - : Dayanmak, tahammül etmek. -10-
ç.- ğusiz (çidiğusiz) 116/4
ç.- mak (çidimak) 313/34
ç.- may (çidimay) 49/75, 138/2
ç.- midi (çidimidi) 55/13
ç.- p 158/21, 318/15
ç.- r 13/5
ç.- sa (çidisa) 324/22
ç.- ymen 111/32
- çidal** - : Dayanma, tahammül etme imkânı bulunmak, dayanabilmek. -9-
ç.- mas 125/136
ç.- mastin 47/41
ç.- may 51/45, 63/43, 73/137, 111/13, 129/13, 190/29, 223/143
- çidam** : Dayanma gücü. -1-
ç. 125/26
- çidaş** : Dayanma, sabır. -1-
ç. 11/11
- çidimaslik** : Sabırsızlık. -1-
ç. 45/45
- çig** - : Bağlamak, düğümlemek. -3-
ç.- di 29/23, 245/34
ç.- dim 86/8
- çigil** - : Bağlanmak, düğümlenmek. -1-
- ç.- gen 27/7
- çigiş** : Bağlanma, düğümlenme. -4-
ç. 29/13, 120/12, 133/75, 265/25
- Çigra** : Bir yer adı. -2-
ç. 386/2
ç.+ da 386/5
- çigir** : İz, çığır. -2-
ç. 55/63, 75/8
- çiglik** : “Çiğ” bitkisinin bulunduğu yer, çalılık. -1-
ç.+ larda 232/25
- çikile** - : Sarmak, bağlamak. -1-
ç.- p 111/2
- çık** - : Çıkmak. -174-
ç. 313/12, 313/14
ç.- amdikin 49/125
ç.- amdu 203/, 203/8, 250/11
ç.- ar 47/22
ç.- arsen 388/8
ç.- atti 232/67
ç.- idiğan bolsa 275/1
ç.- idu 49/108, 228/14, 263/54, 263/56
ç.- imen 394/42
ç.- imiz 7/22, 109/24
ç.- ip tur 55/125
ç.- ip turmamdu 50/48
ç.- ip 51/120, 51/156, 53/5, 55/241, 55/81, 73/35, 91/8, 97/45, 118/15, 118/42, 118/66, 125/56, 129/29, 143/83, 154/38, 159/6, 178/15, 179/110, 223/114, 223/87, 237/27, 240/7, 263/5, 263/23, 263/48, 278/27, 316/17, 350/6, 350/20
ç.- ipla 226/11
ç.- iptu 94/9, 324/45, 324/92, 326/20
ç.- isen 24/27
ç.- ivatidu 295/43

ç.- kan iken 123/24
 ç.- kan 18/66, 50/24, 73/141,
 119/82, 129/66, 138/15,
 139/11, 146/5, 218/26,
 223/106, 233/1, 270/20, 312/4,
 325/9
 ç.- kanda 150/33, 271/, 392/37
 ç.- kandin 55/33
 ç.- kanlar 290/57
 ç.- kiçe 238/4
 ç.- kili bolmaydigan 303/12
 ç.- kinida 352/5
 ç.- maķ 153/1
 ç.- maķta 239/34
 ç.- mañ 163/5
 ç.- mas idi 49/77
 ç.- mas 49/117, 93/16, 297/72
 ç.- may 143/62, 153/17,
 223/189, 347/17
 ç.- maydiken 223/42
 ç.- midi 223/139, 223/44,
 284/4, 325/36
 ç.- midiñgu 100/4
 ç.- miğaçķa 241/5
 ç.- miğan bolsañ 66/7
 ç.- miğay 11/28, 24/32, 233/49
 ç.- misa 205/20
 ç.- misun 163/12
 ç.- sa 146/6, 284/57, 324/11,
 368/12, 378/17
 ç.- saķ 361/62
 ç.- sila 232/79, 392/44
 ç.- simu 148/22, 192/72
 ç.- siñiz 391/12
 ç.- sun 324/44
 ç.- suna 392/173
 ç.- ti 24/9, 33/51, 44/30, 45/21,
 55/124, 55/134, 65/8, 97/20,
 97/83, 107/101, 108/11, 111/1,
 112/10, 115/28, 126/5, 126/10,
 126/12, 128/71, 129/33,
 129/34, 150/34, 165/34,
 165/36, 165/72, 195/7, 202/5,
 223/135, 223/136, 223/91,
 226/58, 234/29, 239/6, 242/8,
 334/3, 363/49, 392/113,
 392/114, 392/116
 ç.- tikiñ 73/114

ç.- tim 55/127, 234/27, 315/27
 ç.- timu 223/117, 293/24
 ç.- tiñ 14/3, 45/4, 45/6, 314/7,
 359/11
 ç.- tuķ 81/25, 122/2
 estin ç.- idi 11/21
 teħtke ç.- ip 118/45
 teħtke ç.- iptu 55/226
 cénim ç.- kiçe 27/56
 ķarşı ç.- sa 49/76
 ebcikiñ ç.- ti 191/41
 talaķa ç.- tim 208/10
 oķup ç.- tum 74/75

çikāl - : Çıkma imkânı bulunmak,
 çıkabilmek. -5-
 ç.- mas 118/99, 129/68
 ç.- may 154/16, 324/67
 ç.- midim 375/36

çikār - : Çıkarmak. -14-
 ç.- di 74/13, 178/8, 178/9,
 179/22, 192/27, 273/77, 333/7
 ç.- ğan bolsimu 236/4
 ç.- ğan 50/87, 222/18
 ç.- ğanmu 314/6
 ç.- ip (çikārip) 247/30
 ç.- isen (çikārisen) 284/6
 ç.- may 273/22

çikimdarlık : Masraflılık. -1-
 ç. 296/14

çikiş : Çıkma, çıkış. -8-
 ç. 393/117
 ç.+ imģa 309/6
 ç.+ ķa 56/1, 76/34
 ç.+ niñ 36/2, 38/, 38/1, 65/15

çikiş - : Anlaşmak, geçinmek. -2-
 ç.- maytti 367/9
 ç.- ti 223/138

çilbōri : Çakal. -1-
 ç.+ ler 187/9

çilla - : Davet etmek, çağırmaq. -12-
 ç.- ğan (çilligan) 41/4, 123/12

ç.- ğum (çilligum) 183/15
 ç.- p 107/25, 359/21
 ç.- psen 359/15
 ç.- ptu 324/26
 ç.- r idi 150/10
 ç.- sun (çillisun) 214/19
 ç.- ydu 82/38, 179/32, 286/109

çim-çim : Sızım sızım. -1-
çim-çim kıl:- Sızım sızım
 sızlamak.
 ç. kılip 363/26

çimda - : *bk. çimdi*- -1-
 ç.- p 72/3

çimdi - : Çimdiklemek, çimdik atmak.
bk. çimda- -1-
 ç.- p 218/28

çimdim : Çimdik, üç parmak ucuyla
 alınan miktar. -1-
 ç. 130/10

çimen : Çimen, çayır. -4-
 ç. 338/13
 ç.+ din 298/24
 ç.+ niñ 343/1, 353/13

çimengül : Çimen gül, çimen çiçeği.
 -2-
 ç. 53/11, 53/54

çimenzar : Çayırılık. -2-
 ç. 20/10, 22/19

çin : Gerçek, doğru. -34-
 ç. iken 207/6
 ç. 11/18, 12/30, 24/9, 37/35,
 39/12, 39/38, 47/2, 47/96,
 55/253, 56/28, 58/4, 59/89,
 60/2, 63/33, 65/3, 65/23,
 74/80, 94/20, 117/, 117/49,
 126/4, 126/18, 171/22, 177/14,
 255/75, 287/6, 314/14, 341/11,
 342/13, 363/62, 363/72,
 392/187, 393/112

çine : Çene. -1-
 ç.+ ñdin 297/68

çiniç - : Sağlamlaşmak. -2-
 ç.- kan 45/89
 ç.- tiñ 45/29

çiniçtur - : Sağlamlaştırmak. -1-
 ç.- duñ 48/6

çiñ : Sağlam, berk, sıkı. -16-
 ç. idi 17/8
 ç. 24/29, 32/8, 59/57, 111/2,
 197/1, 223/42, 226/13, 254/27,
 262/22, 286/111, 317/14,
 379/10, 394/24
 ç.+ ni 22/24
 ç.+ niñ 260/22

çiñda - : Basarak sıkıştırmak. -1-
 ç.- p 92/2

çiñivat - : Sağlamlaştırmak,
 sağlamlaştıırıp durmak. -1-
 ç.- imen 278/76

çiñkal - : Sıkışmak. -1-
 ç.- ip (çiñkilip) 251/21

çippide : Birden, aniden. -1-
 ç. 216/12

çipilda - : Şıırdamak, su vb. damla
 damla akarken “şıp” sesi
 çıkarmak. -1-
 ç.- p 226/98

çirağ : (Far. <çerāğ) Kandil, yağ
 lambası. *bk. çirağ* -11-
 ç. 70/22
 ç.+ i (çiriği) 30/1, 55/56,
 223/107, 304/18, 304/20
 ç.+ lar 82/29, 137/7
 ç.+ tin 350/14
çirağ kıl:- Aydınlatmak.
 ç. kılğan 287/3
 ç. kılip 87/8

- çirak** : *bk. çirağ* -3-
ç. 9/18, 13/2
ç.+ i (çiriği) 85/15
- çiray** : (Far.) Yüz, çehre, surat. -21-
ç. 76/7, 97/5, 154/63, 173/4,
179/17, 231/37, 233/23, 353/9
ç.+ da 171/18
ç.+ i 69/16, 168/10
ç.+ iğa 202/8, 223/172
ç.+ im 350/19
ç.+ ini 287/8
ç.+ iñ 304/4
ç.+ lar 148/40, 261/35
ç.+ liri 74/101
ç.+ mu 196/2
ç.+ ni 179/16
- çiraylık** : Güzel. -19-
ç. 73/167, 79/1, 107/24,
119/70, 132/8, 135/16, 157/
157/4, 157/8, 157/12, 157/16,
167/4, 182/4, 223/200, 243/1,
311/11, 312/40, 392/83, 394/6
- çirik** : Çürük, çürümüş. -6-
ç. 25/12, 37/25, 49/127, 50/21,
74/11, 143/26
- çirilda** - : Cıvıldamak. -1-
ç.- ğan (çirildiğan) 143/14
- çirķira** - : Cır cır etmek, cıvıldamak.
-3-
ç.- p 55/129, 273/28, 325/13
- çirma** - : Sarmak, dolamak. -2-
ç.- ğaç (çirmiğaç) 241/4
ç.- ğan (çirmiğan) 226/110
- çirmaķ** : Pençe. -2-
ç. 273/34, 284/21
- çirmal** - : Sarmalamak. -1-
ç.- ip (çirmilip) 233/46
- çirmaş** - : Sarılmak, dolanmak. -3-
ç.- idiken (çirmişidiken)
315/15
ç.- ip (çirmişıp) 18/7, 110/13
- çiş** : Diş. -7-
ç.+ i 186/11
ç.+ iñğa 53/16
ç.+ ler 200/1
ç.+ lirini 49/38
ç.+ liriñmu 367/12
ç.+ liriñniñ 116/37
ç.+ ni 55/112
- çişle** - : Dişlemek, ısırmak. -3-
ç.- p kalidu 268/20
ç.- ydiğan 223/177
ç.- ydiğini 392/108
- çit** : Basma, bir tür kumaş. -3-
ç.+ ka 251/14, 324/98
ç.+ ni 119/64
- çivik** : Çubuk. -1-
ç.+ ni 232/20
- çivin** : Sinek. -6-
ç. 143/14, 392/145, 392/147
ç.+ dek 325/21
ç.+ mu 392/148, 393/11
- çoğ** : Kor, köz. -12-
ç. ikensen 53/54
ç. 47/28, 150/7, 179/97,
250/11
ç.+ dek 37/16, 55/113, 76/11,
128/51, 144/2, 344/3, 361/39
- çoğluk** : Kor gibi, kıpkızıl. -3-
ç. 268/, 268/5
ç.+ ka 268/1
- çokan** : Evlenmiş genç kadın. -3-
ç.+ ğimu 104/8
ç.+ lar 258/13
ç.+ larniñ 245/19
- çokķa** : Tepe, zirve. -21-
ç. 165/76, 270/18

ç.+ da (çokkida) 259/12,
286/39
ç.+ dek (çokkidek) 192/12
ç.+ diki (çokkidiki) 270/
ç.+ din (çokkidin) 209/23
ç.+ ğa (çokkiĝa) 19/6, 153/18,
169/8, 171/11, 207/8, 217/10
ç.+ lar (çokkilar) 153/3, 265/11
ç.+ larmu (çokkilarmu) 154/67
ç.+ lirida (çokkilirida) 65/7
ç.+ ni (çokkini) 165/47, 259/2
ç.+ ñni 271/29
ç.+ si (çokkisi) 374/5

çokmak : Topuz, çomak. -1-
ç.+ im (çokmıkim) 191/42

çokum : Kesin, kesinlikle. -22-
ç. 37/30, 50/80, 147/3, 161/27,
170/10, 177/12, 179/106,
192/75, 194/20, 255/90,
289/20, 297/39, 298/18,
312/34, 313/21, 324/88,
332/25, 341/17, 362/14,
363/78, 367/2, 377/22

çokumlaştur - : Kesinleştirmek. -1-
ç.- up 120/10

çola : Zaman, boş zaman. -1-
ç.+ si (çolisi) 117/22

Çolpan : Çoban Yıldızı. -14-
ç. 110/5, 115/33, 143/73,
182/12, 289/12, 325/9, 347/6,
360/6
ç.+ din 35/16
ç.+ ğa 24/21, 74/48
ç.+ i (çolpini) 7/20
ç.+ mu 53/21
ç.+ ni 357/4

Çolpan Yultuzi : Çoban Yıldızı. -1-
ç. 105/18

çolta : Eksik, tam değil. -1-
ç. bop kıptu 209/13

çomak : Çomak. -3-
ç. 30/12, 168/16, 232/48

çoñ : Büyük. -83-
ç. idi 350/8
ç. 3/9, 12/21, 18/31, 22/40,
32/5, 33/59, 45/66, 50/58,
55/238, 57/14, 71/2, 73/136,
74/71, 75/6, 89/12, 97/104,
97/86, 121/5, 129/49, 136/46,
143/15, 159/14, 164/3, 164/5,
167/5, 171/11, 186/11, 191/18,
192/6, 192/60, 192/65, 192/72,
193/16, 194/23, 196/19,
223/147, 223/65, 232/31,
234/16, 239/22, 254/22,
265/24, 268/6, 278/90, 286/82,
287/1, 292/12, 297/26, 297/47,
303/2, 319/5, 324/124, 332/17,
349/9, 350/26, 355/5, 359/17,
362/8, 378/11, 392/76
ç.+ dur 262/26
ç.+ ğu 258/27
ç.+ i 236/5, 277/14, 278/54
ç.+ lar 55/151, 55/183, 55/21,
55/215, 192/2
ç.+ larĝa 42/9
ç.+ larni 393/77
ç.+ larniñ 393/79
ç.+ rağ 252/30
ç.+ um 97/75
ç.+ umĝa 97/90
ç.+ ummu 97/91
çoñ bol- : Büyümek.
ç. bolidu 192/2
ç. bolsañ 107/6
ç. bolsila 250/8
ç. bolup 230/16
çoñ kıl- : Büyütmek.
ç. kılip 47/69

Çoñ Çiñgil Yaylıķı : Büyük Çiñgil
Yaylası. -1-
ç.+ ni 212/1

çoñçilik : Kibirliklik. -1-
çoñçilik kıl- : Kibirlenmek.
ç. kılmas 42/10

çoñkur : Derin. -20-
 ç. 12/30, 14/17, 33/32, 39/68,
 73/104, 73/157, 116/97, 129/6,
 143/4, 148/64, 179/84, 181/34,
 231/8, 232/9, 278/60, 299/17,
 314/8, 372/9, 392/40
 ç.+ i 162/6

çopan : Çoban. -1-
 ç. 351/14

çopket : Ortak. -1-
 ç. 297/36

çoyun : Dökme demir, font. -1-
 ç.+ dek 165/21

çöçek : Hikâye. -5-
 ç. 97/3, 107/36, 119/6, 140/3
 ç.+ ni 87/4

çöçü - : Ürmek, korkmak. -8-
 ç.- gen 24/23, 75/27
 ç.- p kettim 344/9
 ç.- p kalmaymız 50/67
 ç.- p 75/35, 125/77, 129/72
 ç.- señ 226/85

çöçüre : Mantı. -1-
 ç.+ ni (çöçürini) 24/17

çöçütel - : Korkutma imkânı
 bulunmak, korkutabilmek. -1-
 ç.- mes 116/81

çögile - : (Daire şeklinde) dönmek,
 dönüp durmak. *bk. çökile-*,
çörgile- -5-
 ç.- gen (çögiligen) 33/10,
 324/69, 367/7
 ç.- p yürsem 291/25
 ç.- p 225/11

çök - : 1. Karanlık vb. inerek
 yayılmak, kaplamak. -6-
 ç.- mekte 33/29
 2. Dalmak, batmak.

ç.- ti 34/22, 181/34
 ç.- üp 146/4
 3. Uğramak, kapılmak.
 ç.- üp 143/4, 393/14

çökile - : *bk. çögile-* -1-
 ç.- p yürdüm 111/8

çöktür - : İndirmek, çöktürmek. -1-
 ç.- üp 359/12

çöktürüş : İndirme, çöktürme. -1-
 ç.+ nila 181/24

çökür - : Eğdirmek, çöktürmek. -1-
 ç.- üp 223/80

çöküş : 1. Çökme, çöküş. -2-
 ç. 73/102
 2. Uğrama, kapılma.
 ç.+ ke 113/23

çöl : Çöl. -43-
 ç. idi 131/5, 150/3
 ç. 47/60, 53/40, 112/17,
 129/40, 140/38, 165/5, 165/44,
 165/71, 265/, 265/17, 265/24,
 265/32, 349/3
 ç.+ de 17/6, 216/9, 351/14,
 394/5
 ç.+ diki 216/
 ç.+ dimu 133/81, 232/87
 ç.+ ge 165/4, 165/17, 166/7
 ç.+ ide 121/14, 125/33
 ç.+ idin 115/6
 ç.+ ini 390/2
 ç.+ ler 23/17, 110/34, 133/33,
 154/70, 176/14, 391/9
 ç.+ lerde 51/70
 ç.+ lerge 74/116
 ç.+ lermu 149/3
 ç.+ lerni 390/13
 ç.+ ni 265/4, 265/35, 394/42
 ç.+ niñ 265/5

çöm - : Bir şeyin etkisine girmek.
 -12-

- ç.- di 25/4, 50/22, 148/45,
158/3, 362/3
ç.- düm 234/14
ç.- gey 239/22
ç.- ken 11/15
ç.- sem 358/11
ç.- üp 75/31, 76/14, 82/54
- çömdür** - : Bir şeyin etkisine sokmak.
-2-
ç.- di 151/1
ç.- üp 31/15
- çömke** - : Sarmak, etrafını çevirmek.
-1-
ç.- p 123/14
- çömüç** : Kepçe. -2-
ç.+ i 217/17
ç.+ ler 255/40
- çömül** - : Bir şeyin derinliğine inmek,
derinlemesine yaşamak. -8-
ç.- düm 111/54, 133/25
ç.- er 261/36
ç.- gen 128/110, 157/5
ç.- idu 242/4
ç.- üp 44/44, 221/4
- çömüle** : Karınca. -1-
ç. 129/66
- çöp** : Ot, bitki. -1-
ç. 277/12
- çöp-çöp** : Islak, sırlıklam. -1-
çöp-çöp bol:- Islanmak,
sırlıklam olmak.
ç. boldi 363/3
- çöre** : Çevre, etraf. -6-
ç.+ de (çöride) 218/17
ç.+ mde 104/11
ç.+ mizni (çörimizni) 64/9
ç.+ mni 305/10
ç.+ ñge 107/76
ç.+ si (çörisi) 149/3
- çörgile** - : *bk. çögile*- -1-
ç.- y 27/19
- çörü** - : Atmak, çıkarıp atmak. -1-
ç.- p 262/3
- çuğan** : Bağırıtı, gürültü, yaygara. -13-
ç. 18/37, 73/110, 81/15,
107/113, 115/29, 118/56,
208/12, 289/16, 326/14, 343/2,
351/27
ç.+ ğa 24/23
ç.+ liri 37/17
- çuğan-süren** : Bağırıtı, gürültü.
ç.+ 393/55
- çulvur** : Dizgin. -2-
ç. 133/11, 133/92
- çurkıra** - : (Çocuklar için) bağırarak.
-2-
ç.- p 258/2, 305/11
- çurkıraş** - : *bk. çurkuraş*- -1-
ç.- ip (çurkirişip) 82/12
- çurkuraş** - : Bağırışmak. *çurkıraş*- -1-
ç.- ti 220/10
- çuvla** - : Bağırarak, çağırarak. -2-
ç.- p 258/2
ç.- ydu 82/42
- çüçük** : Tatlı, şekerli. -2-
ç. 67/9
ç.+ ni 89/10
- çümke** - : Örtmek, kapatmak. -1-
ç.- ptu 290/2
- çümperde** : Örtü. -1-
ç.+ din (çümperdidin) 146/2
- çümpüt** - : Güvenmek, itimat etmek.
-1-
ç.- üñlar 138/6

çünce : Üzüm kurutmak için
kullanılan duvarları delikli yer,
üzüm kurutma evi. -2-
ç. 124/13
ç.+ lerge (çüncilerge) 124/13

çünkü : (Far. <çün+ki) Çünkü. -44-
ç. 22/34, 25/15, 29/8, 45/100,
46/3, 46/13, 46/22, 72/20,
113/5, 113/32, 115/24, 121/44,
126/24, 134/35, 141/23, 148/9,
171/20, 189/12, 208/21,
227/11, 231/36, 234/35, 238/2,
239/39, 249/15, 251/24,
254/11, 265/37, 266/19, 270/7,
273/80, 279/3, 292/25, 332/20,
332/28, 344/8, 347/16, 373/2,
377/24, 378/14, 392/123,
392/15, 392/40, 393/7

çüprende : *mec.* Bayağı, aşağılık
kimse. -2-
ç.+ ler (çüprendiler) 363/71
ç.+ sini (çüprendisini) 284/67

çüş - : Düşmek, inmek. -101-
ç. 61/15
ç.- idimu 73/11
ç.- idu 80/20, 156/10, 223/122,
295/38
ç.- ken 31/33, 129/4, 141/17,
165/54, 255/40, 295/36, 297/33
ç.- kende 71/3, 216/15, 359/9
ç.- kendu 233/8
ç.- kenliki 237/14
ç.- kin 163/17, 206/39, 289/3,
289/15
ç.- küçi 210/17
ç.- meptu 178/31, 240/8, 330/3
ç.- meydigan 177/10
ç.- meydu 127/40
ç.- meymiz 113/12
ç.- midi 119/16, 163/3
ç.- midiñ 297/34
ç.- migeçke 291/18
ç.- migen 131/6
ç.- mise 31/30
ç.- miseñmu 108/30

ç.- misun 270/3
ç.- sem 255/106, 350/15, 358/3
ç.- sun 11/24, 115/76, 168/41
ç.- ti 46/12, 50/15, 55/106,
55/57, 55/58, 55/79, 73/153,
97/18, 97/56, 127/41, 139/18,
139/24, 141/12, 154/47, 164/4,
175/4, 181/36, 191/2, 192/67,
200/, 200/8, 208/11, 219/2,
223/12, 223/140, 242/6,
271/18, 303/1, 305/17, 305/21,
334/5, 363/21, 373/8
ç.- timu 293/25
ç.- tüm 55/93, 226/59
ç.- üp kétey 317/7
ç.- üp kaptu 324/14
ç.- üp 16/8, 55/63, 97/60,
101/7, 116/72, 208/6, 223/133,
234/12, 260/18, 278/39,
295/19, 330/1, 334/1, 375/4
ç.- üpla 236/27
ç.- üptimen 315/3
ç.- üptu 73/132, 324/62
başka ç.- ti 47/45
köñlüm ç.- üp qaldi 320/2

çüş : Düş, rüya. -15-
ç. 53/25, 194/6, 363/59
ç.+ lirim 255/53
ç.+ tin 194/4
ç.+ üm 240/17, 240/18, 375/1
ç.+ ümde 147/, 147/1, 147/11,
255/37, 363/31
ç.+ ümmu 133/55
ç.+ üñ 232/80

çüşe - : Zincir vb. kullanarak bir şeyi
ya da kimseyi bir yere
bağlamak. -1-
ç.- p 50/38

çüşek : Yatak, döşek. -1-
ç.+ te 255/34

çüşeki - : Sayıklamak. -1-
ç.- gendek 120/1

çüşen - : Anlamak. -43-

. 129/6, 222/14
 .- di 103/3
 .- dim 102/22, 211/8, 211/9,
 211/10, 248/13, 248/15,
 255/75, 337/5
 .- diŋ 47/84
 .- duŋ 143/89, 259/18, 286/12,
 286/13, 286/69
 .- gen 39/68, 74/3, 129/51,
 168/29, 180/16, 232/61, 277/9
 .- geŋe 143/93
 .- gensen 123/28
 .- gŋsi kelmeydu 50/83
 .- ip alganda (ŋşinip)
 278/37
 .- ip (ŋşinip) 273/45, 393/93
 .- mek 237/19
 .- mey 73/103, 111/33,
 223/107, 345/14, 392/202
 .- meydu 73/111, 143/42
 .- meymiz 61/16
 .- se 63/79, 73/151, 222/16
 .- seŋ 221/6

ŋyuen : Kişi adı. -1-
 . 245/28

yenyen : Bir yer adı. -1-
 .+ gimu 138/10

ŋşendŋr - : Anlatmak. -1-
 .- duŋ 286/14

ŋşendŋrŋş : Anlatma, anlatış. -2-
 .+ ni 73/26
 .+ tin 73/73

ŋşiniř : Anlama, idrak etme. -1-
 . 63/40

ŋşkenlik : Dŋřme, dŋřmŋřlŋk. -1-
 .+ imiz 393/118

ŋřŋr - : Dŋřŋrmek. -3-
 .- di 17/22
 .- ken 94/7
 .- mey 127/18

ŋřŋrŋvet - : İndirivermek. -1-
 .- iptu (ŋřŋrŋvėtiptu) 73/84

ŋřŋvat - : İndirmek, indirip durmak.
 -1-
 .- anda 273/75

Dd

Dacey : (Çin.) Çin çapında örnek alınan bir köyün adı. -2-
d. 295/24
d.+ çe 159/31

daci - : Uzaklaşmak, çekilmek. -2-
d.- p 223/104, 255/17

Daçiñ : (Çin.) Qing Hanedanlığı, Da Qing. -1-
d.+ çe 150/52

Daçüy : (Çin.) Çin'deki bir teşkilatın adı. -1-
d.+ ni 240/4

dad : (Far. <dād) Yardım, imdat.-8-
d. 17/14, 47/26, 51/63, 129/13, 223/35
d.+ iğa 47/78
d.+ lar 11/12
dad sal-: Yardım çağrısında bulunmak.
d. salmas 34/7

dadigah : Mahkeme. -2-
d. 180/16
d.+ қа 223/145

dadihah : Şikayet. -1-
d.+ niñ 180/15

dadil : (Far.) Cesaretli. -1-
d. 158/61

dadli - : Derdini söylemek. -1-
d.- sam 223/145

dadüy : (Çin.) Kasaba. -1-
d.+ niñ 223/3

dağ : (Far. <dāğ) Leke, dağ, dağlama. -28-

d. idi 44/22
d. 19/5, 49/42, 94/7, 129/81, 277/9, 290/37
d.+ da 24/31, 27/12, 55/8, 67/23, 182/24, 297/52, 377/3
d.+ i (dégi) 20/11, 265/22, 359/9
d.+ ida (dégida) 23/6, 63/43
d.+ idin (dégidin) 67/3
d.+ ini (dégini) 44/20, 232/115
d.+ lar 9/2, 9/3, 47/9
d.+ larni 265/30
d.+ ni 59/54
dağ sal-: İz bırakmak.
d. saldim 209/22

dağdam : Geniş, açık. -4-
d. 175/3, 226/91, 232/62, 254/21

dağdamlaş - : Sertleşmek. -1-
d.- ti 192/58

dağduğa : Tören, merasim. -2-
d. 71/23, 79/2

dağduğilik : Sevinçli, şenlikli. -1-
d. 258/31

dağla - : Dağlamak, yakmak. -1-
d.- sa (dağlisa) 7/6

dağlaş - : Dağlamak, yakmak. -1-
d. 56/24

dahi : (Ar. <dāhī) Dâhi, deha. -12-
d. 38/9, 45/8, 87/36, 125/66, 380/8, 380/17
d.+ miz 51/189, 51/210, 51/214, 113/18, 148/41
d.+ niñ 56/28

dağan : (Far.) Büyücü, üfürükçü. -2-
d. 162/23, 223/127

da'im : (Ar. <dā'im) Daim, sürekli. -19-

- d. 17/15, 54/1, 55/15, 55/234, 55/250, 73/18, 73/96, 151/5, 180/9, 211/2, 217/17, 239/3, 255/76, 259/19, 261/36, 284/51, 379/15, 392/109, 392/164
- da'ima** : (Ar. <dā'imā) Daima, her zaman. -4-
d. 159/11, 251/18, 293/21, 380/11
- dağ** : Bir şey bulunmayan yer, çıplak yer. -2-
d. 154/18, 234/26
- dağa** : Davula benzer bir müzik aleti. -2-
d. 202/2, 202/5
- dağıratma** : Uçurtma kuyruğu. -1-
d. 232/21
- dala** : Step, bozkır. -9-
d. 53/32, 148/52, 154/69
d.+ da (dalida) 101/5
d.+ din 45/54
d.+ liriñ 82/18
d.+ ni 110/39
d.+ niñ 69/16
d.+ si 81/18
- dalalet** : (Ar. <delālet) Delalet, kanıt. -7-
d. 115/78, 255/83
d.+ ini (dalalitini) 286/71
d.+ tin 143/62
dalalet kil-: Göstermek.
d. kilip 345/1
d. kilişti 190/4
d. kılmağımız 143/8
- dalçin** : Bir tür ağaç. -5-
d. 320/, 320/6
d.+ ga 295/20
d.+ niñ 318/1, 318/12
- dalçinzar** : Dalçin bahçesi. -6-
d. 318/, 318/9, 318/13, 318/16
d.+ ga 320/1
d.+ ni 318/5
- dalda** : Siper, sığınak. -1-
daldığa al-: Sipere almak, korumak.
d.+ ga alğan (daldığa) 125/7
- dam** : Tuzak. -9-
d. 156/4, 154/33, 154/42
d.+ ida 127/29
d.+ iğa 11/24, 210/17
d.+ ini 191/13
d.+ lar 11/23
d.+ larni 11/25
- damba** : Baraj, bent. -1-
d. 159/30
- damçı** : Tuzak kuran (kimse). -2-
d. 11/25
d.+ lar 11/23
- Damiko** : Bir ilçenin adı. -1-
d. 165/14
- dan** : Tane, tohum. -1-
d. 192/18
- dana** : (Far. <dānā) Âlim, bilgin. -7-
d. 30/5, 119/41, 130/2, 168/31, 177/11, 361/17
d.+ larniñ 286/67
- danalığ** : Akıllılık, bilgelik. -2-
d. 130/13
d.+ iñ 177/11
- dane** : (Far. <dāne) Tane. -3-
d. 203/4
d.+ si (danisi) 325/24
- danişmen** : (Far. <dānişmend) Akıllı, bilge. -2-
d. 179/80, 231/20
- Dantis** : Kişi adı. -1-

- d. 34/8
- dañ (I)** : *bk. dañk* -3-
d. 150/40, 307/1
d.+ қа 65/39
- dañ (II)** : (Çin.) Rehin, rehin alma. -1-
d.+ ға 141/9
- dañgal** : Kurumuş çamur parçası. -3-
d. 179/70, 284/19, 346/10
- dañk** : Ün, şöhret. -5-
d.+ i 324/13
d.+ iğa 63/28
d.+ im 108/26
d.+ ini 65/6
d.+ iñni 257/39
- dañkét** - : Bakakalmak. -1-
d.- ip 32/2
- dañla** - : Övmek, methetmek. -6-
d.- di (dañlidi) 192/44
d.- ған (dañlıған) 143/51
d.- ғудек (dañlıғудек) 108/13
d.- ma (dañlıma) 143/49
d.- ydu 82/48, 108/21
- dañlaş** : Övme, methetme. -1-
d.+ қа 392/43
- dañlat** - : Rehin bırakmak. -1-
d.- ip (dañlitip) 297/7
- dañliniş** : Övülme, methedilme. -1-
d.+ tin 108/18
- dañza** : (Çin.) Sayma, hesap. -1-
d.+ ға (dañziğa) 223/48
- dap** : (Far. <def) Tef. -1-
d. 374/4
- dar** : (Far. <dār) Darağacı. -6-
d. 107/119, 107/120, 107/130
d.+ ға 107/128
d.+ iğa 7/3
- d.+ lar 47/44
- daramet** : (Far.) Gelir, hasılat. -5-
d. 143/38, 197/4, 200/6
d.+ imiz (daramitimiz) 263/45
d.+ mu 223/134
- darañla** - : Tıkırdamak, çıtırdamak. -1-
d.- mañlar (darañlımañlar)
39/51
- dara** - : Uğramak, gelmek. -1-
d.- may (darimay) 47/57
- dari** : İlaç, derman. -2-
d.+ si 368/10, 387/6
- darin** : Zengin, büyük insan. -1-
d.+ lar 173/17
- darit** - : Lafı dolandırmak, başa
kakmak. -1-
d.- mas 303/10
- das** : (Far.) Leğen, tas. -1-
d.+ lar 39/51
- daskan** : (Far.) Örtü, sofra örtüsü. -1-
d.+ i (daskini) 149/8
- dastan** : (Far. <dāstān, destān) Destan.
-24-
d. 62/10, 164/10, 169/10,
174/10, 216/2, 255/99, 260/5,
283/1, 286/53, 341/8, 372/4
d.+ din 129/6
d.+ ға 82/34, 167/6
d.+ ғиçe 239/23
d.+ i 165/, 165/92, 179/101,
215/9
d.+ iğa 150/22
d.+ imu 239/24
d.+ iniñ 315/20
d.+ lar 11/40
d.+ ni 125/11
- dastançılık** : Destancılık. -1-
d. 286/40

dastiḥan : (Far.) Sofra, sofrâ örtüsü.-5-
 d. 114/20, 261/37
 d.+ diki 245/14
 d.+ i (dastiḥini) 218/11
 d.+ ida (dastiḥinida) 115/43

daş : Büyük kazan. -2-
 d. 49/71, 70/23

daşkal : Cüruf, demir boku, dışık. -3-
 d. 118/68, 178/7, 222/9

daşkazan : Büyük kazan. -1-
 d. 295/18

dat : (Far.) İmdat, yardım. -2-
 d. 234/46
 d.+ ni 234/26

datla - : İmdat diye bağırarak, yardım istemek. -1-
 d.- sam (datlisam) 121/26

dava : (Ar. <devā') Deva, derman. -5-
 d. 8/7, 25/5, 70/39, 158/51, 185/17

davalğu - : Dalgalanmak. -3-
 d.- p 79/6, 140/13
 d.- ydu 65/4

davam : (Ar. <devām) Devam. -2-
 d.+ i 27/38, 73/82

davamet : Devamlı. -2-
 d. 143/72, 190/36

davan : (Far. <devān) Dağ boğazı, yokuş. -9-
 d. 45/30, 115/9, 118/75, 118/76, 233/9
 d.+ da 125/50
 d.+ din 129/92, 362/14
 d.+ lar 154/67

daviriñ : *bk. davrañ* -1-

d.+ i 258/27

davli : İşin hakikati, kaidesi, yolu.-2-
 d. 165/49
 d.+ din 177/12

davrañ : Çok övme veya övülme. *bk. daviriñ* -1-
davrañ kil- : Başkaları duysun diye gürültülü övünmek.
 d. kılmay 125/118

davrañçi : Övünen. -1-
 d. 118/78

davrañlık : Gürültülü, tantanalı. -1-
 d. 118/53

Davutcan : Davutcan, kişi adı. -1-
 d. 378/17

dazibav : (Çin.) Propaganda içerikli büyük yazılardan oluşan afiş. -1-
 d. 206/40

Dazigu : Kumul'daki dağlardan biri. -1-
 d.+ niñ 326/3

de - : Demek, söylemek. -989-
 d.- deñ (dédéñ) 190/7
 d.- di (dédi) 1/2, 7/16, 55/121, 55/125, 55/126, 55/25, 55/26, 55/27, 55/28, 55/41, 55/67, 55/72, 55/73, 55/76, 55/89, 56/8, 59/71, 59/72, 59/73, 59/74, 59/75, 59/76, 59/77, 61/5, 64/15, 64/35, 70/42, 74/43, 108/9, 108/18, 108/23, 111/18, 111/25, 111/33, 135/9, 139/14, 141/45, 141/46, 154/36, 161/19, 163/13, 165/41, 174/3, 179/32, 181/9, 181/27, 190/3, 190/15, 192/37, 200/4, 213/3, 216/26, 223/11, 226/68, 226/77, 229/3, 229/5, 229/7, 229/9, 234/33, 240/6,

240/14, 252/20, 261/50,
 263/41, 266/4, 268/10, 273/49,
 283/12, 316/13, 317/7, 317/9,
 358/17, 392/175, 392/179,
 392/19, 392/201, 393/87,
 394/1, 394/2, 394/4, 394/9,
 394/10, 394/12
 d.- diki (dédiki) 253/13, 331/1,
 393/60
 d.- dim (dédim) 32/11, 53/16,
 57/5, 61/17, 108/20, 111/13,
 111/15, 111/29, 111/57,
 137/16, 139/13, 154/4, 166/3,
 223/130, 238/13, 253/11,
 265/17, 320/17, 321/8,
 354/11
 d.- dimki (dédimki) 363/38,
 392/177
 d.- diñ (dédiñ) 32/8, 32/9,
 45/39, 107/26, 123/9, 182/4,
 338/9, 352/11, 354/3, 393/49,
 394/41
 d.- diña (dédiña) 352/10
 d.- diñiz (dédiñiz) 111/26
 d.- diñki (dédiñki) 190/21,
 363/35
 d.- diñmu (dédiñmu) 93/10,
 93/12, 232/15
 d.- dise (dédise) 97/32
 d.- duḵ (dédiḵ) 42/2, 42/4,
 44/28, 125/133, 129/26, 138/6,
 158/48, 199/4, 259/15, 266/7
 d.- gen idi (dégen) 205/6,
 212/3
 d.- gen idiñ (dégen) 57/2
 d.- gen iduḵ (dégen) 197/5
 d.- gen iken (dégen) 97/6
 d.- gen (dégen) 1/8, 4/13, 7/10,
 10/25, 15/14, 20/3, 25/22,
 28/1, 33/49, 49/56, 50/82,
 51/2, 51/166, 52/3, 70/33,
 70/37, 71/11, 73/40, 73/43,
 74/7, 74/130, 78/13, 88/5,
 95/6, 97/49, 101/10, 104/4,
 118/78, 119/6, 119/17, 119/70,
 123/23, 128/16, 133/49,
 133/56, 133/68, 136/11, 141/8,
 141/26, 141/30, 143/10, 146/

146/1, 150/47, 160/15, 165/2,
 173/37, 178/9, 178/35, 179/24,
 179/44, 179/93, 185/7, 192/3,
 199/2, 199/6, 200/1, 206/7,
 206/14, 206/16, 208/12,
 208/19, 214/11, 218/1, 218/41,
 223/153, 223/42, 223/66, 232/
 235/10, 242/11, 251/5, 254/4,
 254/28, 259/20, 262/6, 262/14,
 263/17, 268/5, 272/46, 274/7,
 277/9, 283/5, 284/56, 287/6,
 287/40, 292/13, 297/58,
 303/17, 307/15, 320/22,
 333/11, 335/10, 350/21, 366/4,
 377/12, 378/9, 378/17, 382/1,
 384/3, 393/132, 393/88
 d.- gende (dégende) 55/141,
 57/11, 138/8, 141/28, 182/33,
 227/4
 d.- gendek (dégendek) 74/77,
 116/43, 198/5, 223/133,
 223/157, 272/47, 393/94
 d.- gendin (dégendin) 263/28,
 356/10
 d.- gendu (dégendu) 179/71
 d.- genge (dégenge) 138/6,
 284/23
 d.- genler (dégenler) 1/5,
 97/47, 253/6
 d.- genlerniñ (dégenlerniñ)
 51/146
 d.- genmu (dégenmu) 300/10,
 366/13
 d.- genni (dégenni) 102/24
 d.- genniñ (dégenniñ) 97/99,
 177/9, 223/57, 239/29
 d.- gensen (dégensen) 102/24
 d.- genti (dégenti) 316/10
 d.- gentim (dégentim) 266/2
 d.- gentiñ (dégentiñ) 183/23,
 223/150
 d.- gentuḵ (dégentuḵ) 102/11
 d.- giçe (dégiçe) 3/10
 d.- gine (dégine) 76/27
 d.- gini (dégini) 49/22, 55/193,
 73/164, 73/50, 252/12, 270/18,
 324/73

d.- ginim (déginim) 53/29,
 270/19
 d.- giniñ (dégininiñ) 82/20,
 307/5, 349/9, 355/1, 355/2,
 355/4, 355/6, 355/8, 355/10,
 355/12, 355/14, 355/16,
 355/18, 384/1
 d.- giniñiz (dégininiñiz) 258/30
 d.- giniñizde (dégininiñizde)
 377/1
 d.- güdek (degüdek) 284/18,
 284/51
 d.- güdekla (degüdekla) 378/3
 d.- gülük (degülük) 144/7,
 286/122
 d.- mdu 392/142
 d.- me (deme) 55/144, 250/2,
 250/4, 250/8, 250/12, 250/16,
 264/4
 d.- mek (demek) 72/4, 97/42,
 192/8, 192/10, 192/70, 208/20,
 254/13, 301/2
 d.- mekçi idim (demekçi)
 61/20
 d.- mekçi (demekçi) 163/17,
 209/29
 d.- mekçimu (demekçimu)
 134/14
 d.- meklik (demeklik) 9/17
 d.- mekte (demekte) 158/59
 d.- meñ (demeñ) 243/9, 394/32
 d.- meñlar (demeñlar) 50/70,
 50/71, 107/54, 183/31, 208/3,
 261/48, 361/36, 361/37,
 361/38, 393/6
 d.- mes idi (demes) 283/6
 d.- mes (demes) 239/30
 d.- mesmu (demesmu) 272/48,
 286/125
 d.- mey (deme) 1/7, 47/26,
 131/12, 375/49
 d.- meydiğan (demeydiğan)
 375/13
 d.- meydu (demeysdu) 111/5
 d.- meyli (demeysli) 393/115
 d.- meymen (demeysmen)
 278/38

d.- meyttim (demeysitim)
 284/58
 d.- midiñ (démidiñ) 376/14
 d.- midiñmu (démidiñmu)
 364/8
 d.- migen idim (démigen)
 263/4
 d.- migen (démigen) 351/35
 d.- migenmidi (démigenmidi)
 392/127
 d.- migenmu (démigenmu)
 97/67
 d.- migentim (démigentim)
 223/100
 d.- migey (démigey) 277/10
 d.- migin (démigin) 107/34,
 329/13, 392/138
 d.- miseñ (démiseñ) 284/63,
 284/64
 d.- msen 283/12, 284/34
 d.- msiz 261/24
 d.- ñlar 121/39, 143/87,
 306/12, 324/19
 d.- p turidiğan 63/88
 d.- p tursa 243/4
 d.- p turup 35/1, 393/127
 d.- p yürme 343/6, 347/3
 d.- p yürsem 341/16
 d.- p yürüptuğ 393/109
 d.- p 2/5, 6/11, 11/18, 11/19,
 12/1, 12/4, 15/12, 15/24,
 18/58, 23/10, 24/15, 27/12,
 27/24, 27/53, 27/55, 28/10,
 33/52, 33/61, 39/45, 44/2,
 45/2, 45/44, 45/92, 46/30,
 47/100, 47/101, 47/99, 48/1,
 49/51, 49/89, 49/91, 51/111,
 51/171, 51/58, 51/68, 54/1,
 55/215, 55/37, 55/61, 56/9,
 61/15, 63/63, 63/65, 70/5,
 70/25, 73/147, 73/151, 73/22,
 73/46, 73/52, 73/63, 73/82,
 74/119, 74/15, 74/34, 74/37,
 78/3, 87/20, 97/1, 98/1, 102/4,
 103/2, 103/4, 107/118, 111/4,
 114/10, 114/12, 116/22,
 116/59, 117/30, 118/25,
 118/26, 119/35, 119/79,

120/11, 120/12, 120/13,
 122/20, 124/15, 126/23,
 129/53, 129/73, 129/87, 131/9,
 134/18, 138/17, 138/25,
 143/54, 143/59, 143/60, 146/3,
 150/12, 154/19, 158/44,
 159/31, 161/1, 165/34, 165/36,
 165/38, 165/40, 165/52,
 165/83, 165/84, 168/13,
 168/14, 168/16, 168/18,
 171/17, 173/6, 178/38, 181/16,
 181/19, 181/21, 182/6, 182/8,
 182/9, 182/14, 182/16, 182/21,
 183/15, 184/3, 188/17, 188/20,
 190/4, 192/9, 192/41, 192/42,
 192/44, 192/45, 192/46,
 192/48, 193/12, 193/15,
 193/16, 194/17, 195/10,
 195/11, 196/13, 198/1, 198/4,
 200/6, 200/8, 201/1, 202/6,
 205/17, 209/22, 212/2, 212/6,
 212/8, 214/16, 215/1, 215/11,
 216/6, 216/30, 216/32, 220/10,
 220/12, 223/107, 223/108,
 223/143, 223/161, 223/22,
 223/36, 223/90, 223/91,
 223/92, 226/20, 226/51, 227/9,
 230/12, 232/26, 232/52,
 232/65, 232/77, 234/3, 234/6,
 234/8, 234/23, 234/30, 235/18,
 236/14, 236/17, 236/18,
 236/19, 236/23, 236/24,
 236/26, 240/19, 241/, 241/12,
 246/7, 248/14, 248/16, 252/19,
 253/10, 255/2, 255/98, 261/32,
 262/10, 262/21, 262/25, 263/9,
 263/47, 267/5, 270/3, 273/7,
 273/41, 273/45, 273/72, 276/3,
 278/66, 278/72, 278/87, 279/1,
 281/4, 284/72, 286/101,
 289/15, 290/18, 290/20,
 290/60, 292/24, 295/1, 295/2,
 297/12, 297/50, 299/, 299/11,
 299/12, 299/13, 299/14, 300/7,
 303/1, 307/2, 307/4, 309/1,
 309/4, 312/15, 313/6, 313/28,
 313/30, 314/11, 316/5, 317/8,
 318/9, 319/7, 324/114, 324/74,

324/80, 324/85, 329/10,
 329/16, 332/27, 334/7, 335/33,
 338/5, 338/6, 338/7, 338/12,
 338/13, 339/3, 342/7, 343/1,
 343/2, 343/4, 343/6, 343/8,
 343/10, 346/3, 346/5, 346/7,
 347/5, 347/6, 349/7, 349/11,
 352/1, 352/3, 352/9, 353/5,
 353/13, 357/7, 359/19, 360/9,
 363/6, 363/76, 366/2, 373/14,
 378/6, 381/8, 387/6, 392/104,
 392/66, 393/103, 393/113,
 393/121, 394/6
 d.- pla 30/9, 253/8
 d.- ptigen 81/1
 d.- ptiken 55/227, 95/9,
 206/31, 234/37, 235/12, 251/5,
 292/13, 392/143
 d.- ptimen 92/16, 182/26,
 202/10, 344/6, 344/7, 351/,
 351/1, 351/2, 351/4, 351/6,
 351/8, 351/10, 351/12, 351/14,
 351/16, 351/18, 351/20,
 351/22, 351/24, 351/26,
 351/28, 351/30, 351/32,
 351/34, 351/36, 356/3, 394/37
 d.- ptimiş 185/18
 d.- ptimiz 206/34
 d.- ptu 73/165, 73/93, 185/16,
 188/14, 195/11, 324/111,
 324/19, 324/29, 324/44,
 390/4, 393/68, 393/69
 d.- r idim 95/12
 d.- r idiñ 17/3
 d.- r 121/34, 188/18, 371/12
 d.- rdi 51/41, 51/42, 51/44
 d.- rkin 112/23
 d.- rmiş 297/47
 d.- rmu 341/16
 d.- se (dése) 20/3, 49/73,
 121/35, 129/13, 129/54,
 158/43, 163/5, 181/5, 191/9,
 192/39, 209/18, 212/7, 226/9,
 251/4, 251/11, 267/9, 278/6,
 278/83, 280/9, 284/7, 324/74,
 335/30, 351/2, 351/5, 351/7,
 365/8, 382/2, 390/8, 392/133,
 393/126, 393/51, 393/59

d.- sek (dések) 108/17, 154/66, 239/16, 239/18
d.- sekmu (désekmü) 64/25
d.- sem (désem) 103/2, 123/1, 144/5, 144/9, 205/3, 223/111, 240/3, 240/5, 240/13, 240/21, 267/3, 268/3, 327/12, 329/12, 329/21, 355/4, 358/15, 358/17, 363/29, 364/15, 375/12, 393/133, 394/3
d.- seň (déseň) 44/9, 53/43, 84/7, 118/86, 122/19, 143/58, 177/13, 216/3, 231/12, 231/14, 231/16, 266/24, 284/88, 392/7, 392/87, 394/7
d.- seňla (déseňla) 273/52
d.- seňlar (déseňlar) 158/74, 158/76, 273/50
d.- seňmu (déseňmu) 189/3, 189/23
d.- simu (désimu) 363/71, 390/14
d.- siňiz (désiňiz) 73/9, 73/75
d.- sun (désun) 289/28
d.- vidi (dévidi) 226/75, 347/13
d.- vidim (dévidim) 108/10, 343/5
d.- vidiň (dévidiň) 88/1, 223/129, 352/2, 355/9, 355/11, 392/121
d.- y 303/4, 377/1
d.- ydiğan 93/17, 125/87, 225/24
d.- ydiğini 286/101
d.- ydiken 63/86, 160/18, 165/5, 225/2, 236/7, 293/6, 392/187, 394/30
d.- ydikenmiz 125/80
d.- ydu 11/13, 15/15, 47/108, 49/88, 50/32, 52/5, 55/186, 55/192, 59/79, 59/80, 73/48, 73/57, 73/96, 117/24, 118/75, 119/14, 119/57, 119/69, 124/10, 124/11, 124/16, 132/6, 133/66, 143/7, 143/9, 143/11, 143/13, 143/15, 143/16, 143/17, 143/18, 143/19, 143/21, 143/23, 143/25,

143/29, 143/31, 143/39, 143/41, 143/43, 143/45, 143/47, 143/49, 143/57, 143/59, 143/63, 143/65, 163/6, 210/13, 214/2, 218/13, 222/1, 222/2, 227/5, 227/6, 230/5, 236/1, 237/9, 283/7, 287/38, 295/40, 320/14, 335/7, 348/5, 354/9, 354/15, 358/16
d.- yduki 268/3
d.- yli 42/13
d.- ymen 59/69, 90/3, 118/40, 118/91, 119/87, 121/8, 130/36, 291/26, 302/12, 337/7, 374/15
d.- ymiş 391/8
d.- ymiz 55/220, 74/42, 75/7, 139/29, 198/11, 238/1, 266/9, 296/3, 301/1, 312/23, 312/24, 394/26
d.- ysen 119/34, 124/7, 124/8, 143/41, 221/7, 223/187, 251/6, 346/1, 392/23, 393/128, 393/78, 393/80
d.- ysena 273/4
d.- ysenki 355/7
d.- ysep 18/51
d.- ysiler 15/12
d.- ysiz 119/12
d.- ytti 18/8, 47/31, 51/46, 51/48, 51/52, 51/54, 51/57, 51/60, 51/63, 51/67, 283/6, 378/3, 378/5
d.- yttim 212/12, 354/2
d.- yttiň 373/5

debdebilik : Debdebeli, tantanalı. -1-
d. 255/29

deccal : (Ar. <deccāl) Deccal. -1-
d.+ ni 351/34

dediser : (Far.) Ağırılık, çetinlik, zorluk. *bk. derdiser* -3-
d. 159/14, 192/48
d.+ lerdin 74/23

dehşet : (Ar.)- Dehşet. 16-
d. idi 190/17

- d. 23/1, 23/11, 55/40, 116/84, 140/9, 373/6
d.+ i (dehşiti) 21/3, 25/23, 148/28, 150/28
d.+ idin (dehşitidin) 11/6, 11/22, 142/5
d.+ ini (dehşitini) 11/5
d.+ niñ 94/28
- dehşetlik** : Dehşetli, korkunç. -4-
d. 24/7, 70/54, 125/49, 324/103
- dehl** : (Ar. <dahl) İlgi, ilinti, alaka. -2-
d.+ i 261/56
d.+ ige 148/30
- dekke** : (Far.) Azar, darbe. -7-
d. 59/58
dekke ber-: Azarlamak.
d. berdi 118/98
d. berdiñ 45/10
d. bergen idiñiz 377/10
d.+ ni berduķ (dekkini) 51/129
dekke ye-: Azarlanmak.
d.+ si yégen (dekkisi) 125/92
d.+ sini (dekkisini) 380/12
- dekke-dükki** : Endişe, telaş. -1-
d.+ de 295/8
- del** : Tam, aynen. -13-
d. 44/11, 64/13, 67/4, 125/67, 128/17, 175/4, 208/11, 231/3, 234/15, 250/5, 263/6, 303/12, 348/2
- deldeñşi** - : Sallanmak. -1-
d.- p 55/134
- del-dereh** : Ağaçlar. -3-
d. 159/13
d.+ ni 67/4
d.+ niñ 250/5
- delil** : (Ar. <delīl) Delil, kanıt. -7-
d. 225/6, 267/5, 286/82, 297/12
d.+ din 278/43
d.+ ge 185/15
d.+ i 263/15
- Delilkan** : Kazakistanlı bir komutanın adı. -3-
d. 366/4, 366/5
d.+ dek 217/14
- dellal** : (Ar. <dellāl) Tellal. -1-
d.+ niñ 50/11
- delli** - : Tam isabetle vurmak. -1-
d.- gen 51/158
- dem** : (Far.) An, lahza. -30-
d. 7/10, 9/1, 9/14, 13/5, 22/38, 46/2, 107/4, 129/40, 154/17, 169/6, 205/21, 255/88, 299/4, 299/5
d.+ de 15/1
d.+ dila 64/6, 181/26, 355/16
d.+ giçe 128/88
d.+ i (dēmi) 39/1, 50/10
d.+ im (dēmim) 55/132
d.+ ini (dēmini) 4/3
d.+ iñ (dēmiñ) 34/11
d.+ ler 23/15
d.+ lirim 41/12
dem al-: Dinlenmek.
d. alğan 59/8
dem ber-: Rahatlık vermek, dinlendirmek.
d. bērip 118/26
dem bēriş: Rahatlık verme, dinlendirme.
d. bēriş 117/27
- demlik** : Anlık. -1-
d. 43/8
- den** - : Denmek, söylenmek. -2-
d.- digen 50/36, 116/57
- dende** - : Alışmak. -3-
d.- di (dendidi) 392/109

d.- gen (dendigen) 210/9
d.- p 47/37

depsen : Ayak altına alma, çiğneme.
-3-
d. 355/13, 359/17, 393/51

depsende : Ayak altına alma, çiğneme.
-13-
d. idi 136/16
d. 44/23, 74/99, 129/31,
290/36, 364/6, 367/8
depsende bol-: Ayak altına
alınmak, çiğnenmek.
d. bolduñ 364/14
depsende kıl-: Ayak altına
almak, çiğnemek.
d. kılğan 192/52
d. kılğandimu 365/7
d. kılip 50/30, 343/9
d. kılmağçimu 236/18

depter : (Far. <defter) Defter. -8-
d.+ i (deptiri) 134/8, 154/2,
240/16
d.+ ige (deptirige) 312/20,
315/19
d.+ ini (deptirini) 30/15,
324/55
d.+ iniñ (deptiriniñ) 193/3

derd : (Far.) Dert, keder. -98-
d. 8/7, 18/7, 18/9, 19/3, 34/18,
45/55, 47/9, 47/28, 47/48, 49/
71/16, 73/119, 81/9, 81/18,
126/1, 159/9, 160/10, 194/15,
235/29, 328/1, 384/9, 394/13
d.+ i 55/184, 223/158, 360/5
d.+ ide 230/6
hicr-i d.+ ide 19/4
d.+ idin 55/180
d.+ ige 8/7, 25/5, 70/40,
150/18, 158/51, 180/15,
230/36, 313/34, 328/6, 377/13
d.+ imge 351/4, 357/6
d.+ imiz 51/19
d.+ imizni 39/68, 49/8, 49/122
d.+ imni 375/47

d.+ ini 44/29, 51/199, 87/16,
168/19, 180/5, 272/23, 377/9
d.+ iñge 389/2
d.+ ke 20/8, 49/75, 55/238,
74/27, 129/17, 129/18, 231/36,
348/8, 351/35, 351/36, 356/14
d.+ ler 49/115, 51/99, 328/
d.+ lerdin 49/136
d.+ lerni 15/16, 49/2, 361/22
d.+ ni 39/15, 39/69, 39/70,
51/173, 180/16, 223/14, 361/12
d.+ niñ 105/22, 206/38, 235/30
d.+ te 11/11, 272/16, 296/15
d.+ timu 54/6
d.+ tin 27/26, 34/11, 47/66,
51/5, 73/156, 297/16, 360/13
derd bol-: Dert olmak.
d. boldi 49/102
derd çek-: Dert çekmek.
d. çekip 3/14
derd sal-: Dert çekmek.
d. saldi 111/12
d. salmiğan 290/15
derdni tök-: Dertini anlatmak,
dertleşmek.
d.+ imizni töktuğ 51/125

derdiser : *bk. dediser* -1-
d. 360/14

derdlen - : Dertlenmek. -2-
d.- ip (derdlinip) 63/45, 63/60

derdlik : Dertli. -1-
d. 361/18

derdmen : (Far.) Dertli, dert çeken.
-19-
d. 23/25, 38/8, 44/43, 55/239,
107/35, 129/13, 147/6, 154/35,
154/45, 159/15, 223/56,
233/24, 332/13
d.+ ge 7/10
d.+ ler 51/132, 148/34, 328/9
d.+ lerniñ 39/3, 223/4

dereğ : (Far. <deraht) Ağaç. -8-
d. 177/5, 177/6, 184/1, 239/18,

- d. ikenlik 318/1
d.+ ler 72/6
d.+ lerniñ 245/6
d.+ niñ 393/124
- derhal** : (Far. + Ar. <der- +hāl)
Derhal, çabuk. -6-
d. 55/228, 73/140, 92/20,
278/92, 368/10, 394/31
- derman** : (Far. <dermān) 1. Derman,
ilaç, deva. -17-
d. 111/16, 129/18, 180/15,
231/36, 348/4, 351/4
d.+ i (dermini) 235/30
d.+ ni 357/6
derman ber-: Derman vermek.
d. béríp 150/18
derman bol-: Derman olmak.
d. bolay 389/2
d. bolgudek 348/8
d. bolmiğan 230/36
d. bolup 118/84
d. boluş 377/13
2. Güç, kuvvet.
d. 164/14
d.+ din 129/48
d.+ i (dermini) 7/8
- derre** : (Far.) Çubuk. -2-
d.+ din (derridin) 325/33
d.+ ge (derrige) 49/44
- derru** : (Far.) Derhal, hemen. -2-
d. 97/107, 97/111
- ders** : (Ar.) Ders. -5-
d. 278/32, 358/7
d.+ te 226/21
ders al-: Ders almak.
d. alarmen 121/10
ders ber-: Ders vermek.
d.+ tin bergen 128/40
- dert** : *bk. derd* -1-
d.+ ke 111/12
- dervaza** : (Far. <dervāze) Kapı, büyük
kapı. -2-
d. 127/2
d.+ si (dervazisi) 173/29
- derveke** : (Far. + Ar. <der- +vākī° ā)
Gerçekten, sahih. -1-
d. 73/166
- derviş** : (Far. <dervīş) Derviş. -3-
d. 297/47
d.+ ken 125/84
d.+ mu 393/1
- derya** : (Far. <deryā) Derya, nehir.
-35-
d. 59/62, 65/2, 65/3, 89/16,
118/78, 139/2, 139/18, 141/16,
148/56, 154/67, 159/31,
204/11, 236/28, 239/16,
239/23, 258/4, 258/10, 258/16,
258/22, 258/33, 292/31,
392/144, 392/161
d.+ çe 148/23
d.+ dimu 59/5
d.+ ğa 236/10, 236/22,
324/110, 324/113
d.+ lar 223/62
d.+ larniñ 69/12
d.+ niñ 81/6, 245/8
d.+ siğa 8/1
d.+ sini 240/7
- deryala -** : Nehir gibi akmak. -1-
d.- p 18/4
- des** : (Far.) Sıkı, sabit. -7-
d. 45/91, 47/97, 74/93, 161/18,
223/92, 246/6
des tur-: Sıkı durmak.
d. turup 49/76
- deslep** : Evve önce. -12-
d. 74/57, 123/26, 130/4,
133/24, 241/9
d.+ ki 73/30
d.+ te 140/23, 232/69, 240/3,
278/11, 324/54, 392/154

desmaye : (Far.) Sermaye. -3-
d. 191/18, 278/17
d.+ si (desmayisi) 154/75

desse - : Çiğnemek, ezmek. -9-
d.- gen (dessigen) 232/103
d.- me (dessime) 266/21
d.- mey (dessimey) 327/12
d.- p 45/27, 73/62, 236/20,
260/14, 303/11
d.- ymen 177/9

dessel - : Çiğnenmek. -1-
d.- ip kaldı 119/30

dest : (Far.) El, kol. -22-
d. 265/37
d.+ ide 18/6, 118/13, 295/9
d.+ idin 23/7, 49/28, 51/23,
51/90, 116/4, 158/47, 160/12,
168/39, 191/27, 205/9, 210/19,
233/13, 277/12, 284/59,
332/20, 392/177, 393/100
d.+ iñdin 297/29

deste : (Far.) Tutam, demet, deste.-3-
d. 69/47, 84/2, 383/4

destek : (Far.) Destek. -7-
d. 206/1, 206/21
d.+ i (destiki) 206/, 206/40,
210/5
destek al-: Destek almak.
d. élip 297/14
destek kıl-: Desteklemek.
d. kılidu 392/190

destigah : (Far. <destgāh) Tezgāh. -8-
d. 119/28, 119/31, 154/60
d.+ ka 291/3
d.+ mu 291/4
d.+ niñ 119/44, 291/20
d.+ ta 358/5

destur : (Far. <destūr) Destur, izin.
-12-

d. 143/48, 164/10, 286/31,
347/11
d.+ i 70/45, 122/14, 154/24,
168/25, 168/32, 171/7, 235/28,
272/43

deşnam : *bk.deşnem* -1-
deşnam bérel-: Azarlama
imkânı ve gücüne sahip olmak,
azarlayabilmek.
d. béreleydu 292/10

deşnem : (Far.) Tekdir, azarlama. -3-
d. 285/23
d.+ idin (deşnemidin) 324/71
deşnem ye-: Azarlanmak.
d. yep kalisen 353/22

deş : (Far.) Bozkır, çöl. -19-
d. 34/5, 150/5, 150/8, 154/57,
166/7, 176/2
d.+ ini 13/11
d.+ iniñ 44/47
d.+ ke 148/18
d.+ ler 112/7, 152/1, 154/46
d.+ lerge 70/21
d.+ lerni 29/42, 115/26
d.+ lerniñ 12/6
d.+ ni 149/11
d.+ te 37/26
d.+ tiki 349/3

dettikam : Aşık oyununda aşığı
atarken söylenen söz; aşığa
seslenme ünlemi. -1-
d.+ ğıla 181/28

deva : (Ar. <da^c vā) Dava. -2-
d. 22/10
d.+ da 278/44

devager : (Ar. + Far. <da^c vā + -ger)
Davacı. -1-
d.+ niñ 97/89

dever - : Bir anda söylemek,
deyivermek. -1-
d.- sun 390/8

devet : (Ar. <da° vet) Davet, çağırma. -7-

d. 168/26
d.+ i (deviti) 150/36
d.+ iñin (devitiñin) 104/15
d.+ iñizge (devitiñizge) 254/4, 254/28
devet kıl-: Davet etmek, çağırma.
d. kıl 163/16
d. kılmañ 117/29

devr : (Ar.) Devir, çağ, zaman. -63-

d.+ de 22/21, 22/25
d.+ i 25/10, 85/13, 168/37, 176/13
d.+ ige 233/10
d.+ im 105/, 105/13, 105/19, 133/100, 141/46, 150/1, 154/1, 154/77
d.+ imge 105/15
d.+ imiz 22/, 22/1, 22/23, 23/44, 44/54, 112/23, 132/16, 151/1, 217/27, 260/26, 380/9, 380/18
d.+ imizde 237/19, 256/7
d.+ imizdin 121/5
d.+ imizge 26/9, 50/18, 76/26, 240/20
d.+ imizmu 22/34
d.+ imizni 265/13
d.+ imizniñ 51/197, 89/28, 94/7, 109/23, 127/7, 133/69, 363/64
d.+ imniñ 71/32, 114/10, 137/11, 143/88
d.+ ini 25/6, 82/51, 332/4
d.+ iniñ 18/35
d.+ iñ 233/45, 289/6
d.+ iñde 51/9
d.+ iñiz 372/12
d.+ ler 73/29
d.+ ni 31/20
d.+ niñ 22/29, 22/37, 23/21, 31/1

devran : (Ar.) Devran, zaman. -9-

d. 133/84, 152/2, 169/4, 231/37, 278/56, 289/2
d.+ din 129/24
d.+ ğa 193/22
d.+ lar 11/10

deydey: Ayartma, kışkırtma. -1-
deydeyge sal-: Ayartmak, kışkırtmak.
d.+ ge saldim 191/14

dez : Çatlak. -2-
d. 189/9

dez ket-: Çatlamak.
d. ketti 189/8

déhkan: (Far.) Çiftçi. -28-
d. 10/21, 45/9, 47/13, 47/19, 47/26, 51/4, 52/, 59/15, 63/29, 152/4, 185/3, 185/8, 257/28, 262/9, 262/11, 313/6, 313/12, 313/17, 341/6, 358/3
d.+ din 49/97
d.+ ğa 204/10, 313/23
d.+ lar 380/, 380/1
d.+ ni 47/71, 313/18
d.+ niñ 136/23

déhkançilik : Çiftçilik. -1-
déhkançilik kıl-: Çiftçilik yapmak.
d. kildi 148/16

déñiz : Deniz. -27-
d. 124/7, 137/6, 158/74, 295/7, 361/35
d.+ da 55/32, 385/8
d.+ dek 79/20, 96/1, 158/7
d.+ dimu 59/5
d.+ ge 115/48
d.+ i 79/9, 154/70, 162/7, 165/80, 176/1
d.+ ida 39/4, 39/22
d.+ ki 218/42
d.+ larniñ 69/15
d.+ lerde 107/133
d.+ mu 137/6
d.+ ni 164/2, 179/121

- d.+ niñ 129/67, 392/1
- déñizçi** : Denizci. -1-
d. 129/68
- déñizsiz** : Denizsiz, deniz olmadan.-1-
d. 392/2
- dérek** : İşaret. -2-
d. 39/7
dérek ber-: İşaret etmek.
d. bériptu 140/14
- dérize** : (Far.) Pencere. -2-
d. 91/6
d.+ simu (dérizisimu) 284/16
- déveyle** - : Tehdit etmek. -5-
d.- di (déveylidi) 97/63, 97/90
d.- p turatti 190/16
d.- p 128/80, 392/175
- déyel** - : Deme, söyleme imkânına sahip olmak, diyebilmek. -1-
d.- meymen 118/44
- déyil** - : Denmek, denilmek, söylenmek. -2-
d.- se 205/1, 235/5
- déyiş** : Deme, deyiş. -5-
d. 299/22, 372/11, 392/65
d.+ ni 299/23
d.+ niñ 135/9
- déyiş** - : Konuşmak, söyleşmek. -9-
d.- idu 203/5, 306/7, 318/13
d.- iptu 324/33
d.- kenler 253/5
d.- kentuk 365/12
d.- ti 144/10, 165/19, 219/8
- didar** : (Far. <dīdār) Yüz, surat. -9-
d. 20/6, 179/43, 240/22, 299/10, 319/
d.+ ini 103/11
d.+ iñğa 232/99
d.+ iñiz 269/2
- d.+ iñizni 179/85
- dikket** : (Ar. <diḳḳat) Dikkat. -1-
d.+ i (dikḳiti) 73/139
- dil** : (Far.) Gönül. -95-
d. 11/13, 47/61, 54/4, 54/5, 55/31, 63/73, 94/21, 239/23, 272/16, 361/32, 370/2, 394/33
d.+ da 12/14, 13/1, 13/15, 17/3, 22/13, 204/9
d.+ diki 47/2
d.+ din 18/66, 32/14, 47/108, 47/109, 55/56
d.+ ğa 14/7, 45/42, 56/3, 56/8, 142/8, 239/4, 239/20, 349/2, 372/4
d.+ i 15/21, 45/36, 55/212, 59/45, 74/7, 129/84, 205/6, 209/27, 338/8
d.+ ida 9/23, 11/35
d.+ idin 44/46, 58/4
d.+ im 5/6, 59/64, 85/19, 175/13, 186/2, 350/22
d.+ imda 56/30, 64/36, 77/3, 79/4
d.+ imdin 57/5, 59/65
d.+ imğa 13/2, 55/164, 59/66, 63/8, 63/12, 65/27, 94/2, 94/25, 384/2
d.+ imiz 290/25
d.+ imni 226/114, 345/2
d.+ imniñ 27/2
d.+ imu 22/23
d.+ ini 278/9
d.+ iñ 34/10, 34/16, 55/4, 355/8
d.+ iñda 32/7
d.+ iñdin 41/18
d.+ lar 14/22, 17/11, 31/35
d.+ larda 11/2
d.+ larğa 29/38
d.+ larni 29/3
d.+ lirda 47/104
d.+ liri 11/33
d.+ ni 14/12, 18/10, 27/13, 37/5, 232/86, 261/33, 338/7, 372/7

- dilber** : (Far.) Dilber, güzel, sevilen. -6-
d. 360/4
d.+ i (dilbiri) 96/7
d.+ ini (dilbirini) 9/26
d.+ iniñ (dilbiriniñ) 44/12
d.+ liri 12/18
d.+ niñ 392/17
- dildar** : (Far. <dildār) Sevgili, yâr. -5-
d. 20/2
d.+ ini 370/6
d.+ iñiz 269/12
d.+ ni 19/1, 89/1
- dildarlık** : Sevgililik. -2-
d. 296/2, 303/4
- dilkeşlik** : Neşelilik. -1-
d. 260/15
- dimāğ** : (Ar. <dimāğ) Dimağ, beyin. -3-
d. 13/14, 70/24
d.+ imda (dimiğimda) 318/8
- dimik** : Boğucu, bunaltıcı. -2-
d. 188/9
d.+ ti 33/41
- diñgakla** - : Topallamak, aksamak. -1-
d.- p 4/7
- Dirim Kövrüki** : Dirim Köprüsü. -2-
d. 246/
d.+ niñ 246/1
- Disen** : Bir yer adı. -2-
d. 322/, 322/1
- dişvar** : (Far. <düşvār) Zor, güç. -2-
d.+ iñiz 269/14
d.+ iñizni 179/87
- dişvarçilik** : Zorbalık. -1-
d. 225/17
- dişvarlık** : Zorluk, güçlük. -1-
d. 296/4
- dit** : Anlayış, kavrayış. -6-
d. 46/23, 97/36, 120/25
d.+ iñdin 349/10
d.+ ni 97/30, 227/2
- dital** : (Rus.) İş, (yedek parça). -1-
d.+ ni 331/12
- ditsiz** : Anlayışsız. -1-
d. 298/16
- divan** : (Far. <dīvān) Divan, şiirlerin toplandığı eser. -4-
d. 237/2, 237/9
d.+ din 237/17
d.+ iğa 269/7
- dive** : (Far. <dīv) Dev, iri ve kuvvetli masal tipi. -3-
d. 129/62, 129/65
d.+ mu (divimu) 342/11
- diyanet** : (Ar. <diyānet) Dindarlık. -2-
d. 143/48, 297/65
- diyar** : (Ar. <diyār) Diyar, memleket. -1-
d.+ i 286/42
- do'a** : *bk. du'a* -1-
do'a kııl:-: Dua etmek.
d. kıılğanda 59/41
- doğa** : Vergi toplayan kişi, tahsildar. -3-
d. 47/22, 51/49, 141/18
- doğap** : Ayran. -1-
d. 255/32
- doğtur** : (Fr.) Doktor. -4-
d.+ dek 235/31
d.+ ğa 235/8
d.+ i 162/24, 235/26

doka : Bir bitki adı. -2-
d. 297/35
d.+ si 297/31

doklat : (Rus.) Konferans. -4-
d.+ ға 73/132
d.+ larға 118/49
d.+ ni 73/59, 73/71

dok : Tehdit, gözdağı. -8-
d. 47/43, 345/14
d.+ ini 29/27, 309/2
d.+ tin 278/50
dok kıl-: Tehdit etmek.
d. kılıp 292/7
d. kılmaқçı 138/22
d. kılmañ 332/36

doksal : Tehdit, gözdağı. -13-
d. 4/16, 195/6, 359/17
d.+ dimu 195/13
d.+ din 183/9, 257/28
d.+ ға 359/16, 376/10
d.+ i (doқili) 206/13
d.+ mu 262/23
d.+ ni 262/25
d.+ niñ 172/2
d.+ niñmu 262/28

doқmuş : Köşe. -2-
d.+ ta 18/41, 45/20

doқusla - : Avutmak, yatıştırmaq. -2-
d.- p 226/7
d.- ydiken 315/10

dola : Omuz. -2-
d.+ mdin 226/112
d.+ ni (dolini) 50/87

dolқun : Dalga. -46-
d. 33/, 33/7, 33/8, 75/38,
82/13, 96/3, 125/47, 126/9,
127/48, 138/9, 204/12, 291/19
d.+ da 18/32, 79/25, 223/15
d.+ ға 33/57, 74/71

d.+ i 7/19, 29/31, 65/4, 69/12,
79/5, 85/2, 128/19, 129/67,
165/90, 332/17
d.+ ida 22/8, 45/80, 72/14
d.+ idin 15/17
d.+ iға 31/15
d.+ lar 37/14, 179/104
d.+ liri 110/14, 133/17
d.+ liridek 85/25
d.+ liridin 36/4, 46/29
d.+ liriniñ 15/29
d.+ ni 33/30, 79/28
d.+ niñ 75/12
d.+ uñ 82/7, 130/6
d.+ uñda 69/45

dolқunlan - : Dalgalanmak. -1-
d.- ip (dolқunlinip) 75/10

dolқunluқ : Dalgalı. -6-
d. 10/12, 27/17, 158/7, 218/42,
287/2, 290/8

dombir : *bk. dombira* -1-
d.+ i 44/51

dombira : Dombra. *bk. dombir,*
dombur -1-
d.+ ñğa 272/7

dombur : *bk. dombira* -1-
d. 154/72

domilat - : Zorla yuvarlamak. -1-
d.- ip (domilitip) 273/34

doñgul : *bk. oñgul-doñgul*

doppa : Takke, şapka. -1-
d.+ mni 393/28

doppilik : Takkeli, şapkalı. -1-
d. 261/19

dora : (Far. <dārū) İlaç, deva. -6-
d. 206/28, 235/17
d.+ mu (dorimu) 230/11,
230/13, 230/14

- d.+ si (dorisi) 117/24
- dora -** : Taklit etmek. -10-
 d.- ğan (doriġan) 325/23
 d.- ğaġa (doriġaġa) 394/28
 d.- may (dorimay) 376/11
 d.- mdiġan 198/12
 d.- p ƣalġansen 284/44
 d.- p 232/32, 232/55, 284/67, 312/32, 392/102
- dos** : *bk. dost* -2-
 d. 166/2, 187/10
- dost** : (Far. <dūst) Dost. *bk. dos, dust* -103-
 d. iduƣ 303/3
 d. 51/117, 71/18, 248/13, 267/3, 282/2, 282/6, 392/128
 d.+ i 282/5, 393/6
 d.+ iġa 121/24
 d.+ iniñ 251/13
 d.+ ƣa 81/2
 d.+ lar 22/39, 39/15, 39/49, 39/61, 45/38, 56/5, 56/9, 56/22, 59/54, 63/71, 132/29, 234/2, 272/6, 325/39, 354/15, 361/47, 361/55
 d.+ larƣe 121/24
 d.+ larġa 36/1, 289/30, 302/10
 d.+ larni 31/13, 60/7
 d.+ larniñ 56/23, 58/4, 302/10
 d.+ lirim 89/18, 226/23, 226/30, 240/21, 306/11, 351/7, 356/9
 d.+ lirimniñ 56/31
 d.+ lirimtsiz 99/7
 d.+ liriñ 34/21, 56/19, 82/49, 365/15
 d.+ lurum 124/16
 d.+ ni 251/7
 d.+ niñ 99/6
 d.+ tinmu 282/1
 d.+ um 37/33, 41/7, 61/, 61/25, 71/29, 74/44, 74/64, 75/5, 76/27, 99/9, 103/15, 115/66, 136/9, 216/29, 218/49, 266/21, 267/13, 272/45, 278/38, 297/61, 298/, 298/1, 298/7, 298/13, 298/19, 298/25, 365/, 368/, 371/16, 376/24, 388/1, 393/50, 393/51
 d.+ umġa 303/, 314/, 388/
 d.+ uñ 284/25
- dost bol-**: Dost olmak.
 d. boldi 47/96
 d. bolġan 94/34
 d. bolidu 86/13
 d. bolsa 191/33
 d. bolsun 63/30
 d. bolup 51/150
- dost bolal-**: Dost olabilmek.
 d. bolalmaydu 393/54
- dost tut-**: Dost edinmek.
 d. tutmaƣ bolsam 278/21
 d. tuttuñ 14/11
- dostluƣ** : Dostluk. -22-
 d. 60/, 60/3, 61/27, 99/, 99/8, 243/8, 245/34, 254/14, 254/15, 254/19, 254/20, 254/21, 254/22, 254/23, 254/27, 272/55, 282/, 282/4, 316/15
 d.+ i 60/2, 289/30
 d.+ niñ 84/3
- dozaƣ** : (Far. <dūzaƣ) Cehennem. *bk. dozaƣ* -9-
 d. 2/4, 33/38
 d.+ i (doziƣi) 115/36
 d.+ ƣa 121/8
 d.+ niñ 117/18, 325/26
 d.+ ta 55/6
 d.+ tek 23/26
 d.+ tin 51/101
- dozaƣ** : *bk. dozaƣ* -2-
 d. idi 148/11
 d. 392/15
- doziƣiy** : (Far. + Ar. <dūzaƣ+ -ī) Cehennemlik. -1-
 d. 267/9
- dölet** : (Ar. <devlet) Devlet. -3-
 d. 296/13

- d.+ ni 164/19
d.+ niñ 73/94
- döñ** : Tepe, sırt. -6-
d. 192/66, 223/57
d.+ din 274/5
d.+ ge 187/6, 192/41
d.+ i 338/15
- döñge** - : Yükleme, başkasının üstüne atmak. -2-
d.- msen 346/15
d.- p 191/30
- döñgeş** : Yükleme, başkasının üstüne atma. -2-
d. 196/12
d.+ ke 392/44
- döñgevet** - : Yükleivermek, başkasının üstüne atıvermek. -1-
d.- imiz (döñgevétimiz) 393/44
- dören** : (Far.) Defa, sefer. -1-
d. 98/2
- döşkele** - : İtmek, dışlamak. -3-
d.- di (döşkelidi) 285/24
d.- p 39/31
d.- ytti 51/50
- döşkelşi** - : Birbirini itmek, itişmek.-1-
d.- p 365/8
- döt** : Aptal, akılsız. -2-
d. 241/12
d.+ de 394/17
- döve** : Yığın, dokurcun. -1-
d.+ ler (döviler) 110/36
- dövilen** - : Yığılmak, toplanmak. -1-
d.- ip (dövilinip) 92/17
- döviliniver** - : Birden yığılmak, yığılıvermek. -1-
d.- se 9/3
- du'a** : (Ar. <du'ā>) Dua. *bk. do'a* -7-
d.+ ğa 232/98
d.+ si 260/13, 299/9
du'a al-: Dua almak.
d.+ sini aldım 263/40
d. aldiñ 370/3
du'a kııl-: Dua etmek.
d. kııldı 281/5
d. kılip 115/63
- duç** : (Far.) Karşı. -5-
duç bol-: Karşı olmak, karşı gelmek.
d. bolmiğaç 356/14
duç kel-: Karşı gelmek.
d. kélip 148/48, 236/22
d. keldi 183/10
d. kelsimu 192/13
- Duenyañ** : Beşinci ayın beşinci günü Çü Yüen'i hatırlamak için kutlanan bir tür geleneksel bayram. -1-
d. 362/1
- duldul** : (Ar.) Düldül, binek. -14-
d. 133/, 133/9, 133/24, 133/59, 133/80, 133/90, 272/30
d.+ da 133/77
d.+ i 171/10, 176/10
d.+ niñ 133/11, 133/18, 133/47, 133/92
- dumba** : Dayak. -3-
d. 223/40
d.+ ni 229/22
d.+ nimu 223/144
- dumbağ** : Davul. -4-
d. 202/2, 202/5, 233/50
d.+ ni 115/75
- dumbala** - : Dayak atmak. -1-
d.- ytti 49/54
- dunya** : (Ar. <dunyā>) Dünya. -89-

- d. 25/20, 26/7, 37/3, 45/38, 45/39, 45/87, 45/97, 50/6, 55/245, 63/88, 74/126, 85/11, 87/43, 105/25, 125/90, 127/51, 129/47, 130/4, 131/7, 143/56, 151/3, 154/47, 161/21, 161/27, 185/12, 290/18
d.+ da 12/9, 25/7, 27/31, 29/35, 125/83, 143/23, 148/2, 226/35, 230/33, 230/35, 393/9, 393/23
d.+ dike 50/58, 63/69, 63/73
d.+ din 51/27, 176/6
d.+ ğa 45/25, 45/28, 61/13, 63/65, 116/15, 116/30, 116/31, 125/147, 129/9, 129/75, 143/26, 161/19, 164/10, 194/1, 253/11, 290/65, 310/16
d.+ ni 25/18, 45/1, 45/40, 45/51, 45/66, 46/4, 50/33, 50/73, 63/86, 116/95, 125/128, 125/133, 161/23, 286/12, 293/22
d.+ niñ 33/62, 45/34, 45/96, 70/47, 70/52, 80/17, 113/13, 116/3, 125/148, 392/129
d.+ si 50/21
d.+ siğa 193/21
d.+ sini 286/28
d.+ siniñ 286/110
- dur** : (Ar. <durr) İnci. -1-
d. 289/39
- durdane** : (Ar. + Far. <durr+dāne) Önemli, kıymetli. -3-
d. 179/115, 240/9
d.+ si (durdanisi) 112/29
- durdanilik** : Kıymetli, değerli. -1-
d. 237/4
- durdun** : (Çin.) İpek kumaş. -2-
d. 222/12, 342/2
- durus** : (Far. <durust) Doğru, dürüst. -2-
d. 266/5
durus bol:- Dürüst olmak.
- d. bolsa 95/11
- durusla** - : Doğrulamak, tasdik etmek. -1-
d.- ysen 297/12
- durut** : Peygamber Efendimize sığınıp ondan iyilik dileyerek okunan dua; hamd ü sena. -2-
d. 112/25, 133/65
- dust** : *bk. dost* -1-
d.+ um 272/49
- dut** : (Far.) Duman. -1-
d. 129/16
- dutar** : (Far.) Tambur gibi bir müzik aleti. -6-
d. 8/14, 374/4, 378/7
d.+ i 44/50
d.+ iñ 370/2
d.+ iñiz 269/4
- dükki** : *bk. dekke-dükki*
- düm** : Yüzükoyun; yüzükoyun yere kapanma. -2-
d. 233/6
düm kıl:- Yere sermek, yere yatırmak.
d. kılıp 154/25
- dümbe** : (Far.) Arka, sırt. -2-
d.+ sige (dümbisige) 220/8
d.+ siniñ (dümbisiniñ) 220/16
- düp-düp** : Güp güp. -1-
d. 55/51
- düpüldeş** : Atma, çarpma. -1-
d.+ ini (düpüldişini) 78/20
- düşmen** : (Far. <duşman, duşmān) Düşman. -67-
d. 1/8, 1/12, 11/35, 17/4, 18/39, 22/27, 23/36, 45/60, 47/47, 59/48, 59/49, 60/8,

61/32, 94/30, 116/22, 122/12,
 122/17, 125/124, 125/18,
 127/29, 127/33, 127/39,
 128/63, 129/31, 129/57,
 129/61, 135/14, 135/15,
 150/35, 150/47, 180/12, 197/2,
 297/13, 324/105, 392/128
 d.+ ge 11/38, 22/11, 51/128,
 58/12, 59/58, 126/5, 150/51
 d.+ i bolsa (düşmini) 180/11
 d.+ i (düşmini) 210/13, 217/16,
 290/42, 349/5
 d.+ ige (düşminige) 45/26,
 55/139
 d.+ imizniñ (düşminimizniñ)
 74/79
 d.+ ini (düşminini) 361/62
 d.+ ler 51/11, 324/111
 d.+ lerni 47/77
 d.+ lerniñ 56/24
 d.+ lirige 74/79
 d.+ lirimu 39/55
 d.+ liriñ 34/22
 d.+ ni 150/49, 152/6, 197/8
 d.+ niñ 97/22, 392/105
düşmen bol-: Düşman olmak.
 d. bolidu 125/79
 d. bolmisa 180/12

düycañ: (Çin.) Askerî lider; takım
 lideri. -6-
 d. 163/5, 163/7
 d.+ larni 201/1
 d.+ niñ 201/, 201/5, 262/8

Dyençi Köli : Dyençi Gölü, Çin’de bir
 göl. -1-
 d.+ ge 209/24

Ee

ebcek : İşe yaramaz hâle gelme. -1-
ebciği çık- : Pestili çıkmak.
 e.+ im çıktı (ebciğim) 191/41

ebediy : (Ar. <ebedī) Ebedî, sonsuz. -1-
 e. 335/22

ebet : (Ar. <ebed) Ebet, sonsuz. -2-
 e. 246/12, 392/6

ebleh : (Ar. <ebleh) Aptal, ahmak.-3-
 e.+ ler 49/121
 e.+ timu 193/12
ebleh bol-: Aptal olmak.
 e. bolmisa 210/17

ebzi : (Tat.) Ağabey. -1-
 e. 367/6

ecdad : (Ar. <ecdād) Ecdat, atalar. -16-
 e. 362/13
 e.+ imiz 175/3
 e.+ iniñ 363/60
 e.+ iñ 129/91
 e.+ lar 287/33, 311/3, 315/11,
 332/3, 366/1
 e.+ lardin 311/2
 e.+ larni 363/21
 e.+ larniñ 237/4, 237/22,
 286/68
 e.+ lirimiz 311/6
 e.+ liriniñ 315/8

ecdiha : (Far. <ejdehā) Ejderha. -2-
 e.+ ni 129/65, 140/29

eceb : (Ar. <° aceb) 1. Hayret, şaşma. -33-
 e. 19/1, 19/2, 19/4, 19/6, 19/8,
 19/10, 88/6, 120/4, 129/11,
 170/9, 206/25, 241/11, 269/5,

284/14, 284/29, 285/1, 304/5,
 316/10, 344/13, 346/, 350/9,
 376/6, 379/9, 391/5, 391/10,
 391/15, 392/48, 394/37
 e.+ mu 377/2, 392/143
 2. Şaşılacak derecede.
 e. 82/28, 391/3
 3. Garip, acayip.
 e. 111/48

eceba : (Ar. <° acebā) Acaba. -2-
 e. 161/9, 343/4

eceblen - : Hayran olmak, hayran kalmak. -1-
 e.- me 149/11

ecel : (Ar.) Ecel. -17-
 e. 5/15, 25/12, 27/49, 33/17,
 34/12, 37/13, 125/137, 127/29,
 169/5, 183/14, 324/114, 325/4,
 369/2, 376/1
 e.+ din 41/13
 e.+ niñ 7/3, 368/2

ecellik : Ölümlü. -2-
 e. 190/28, 325/25

ecep : *bk. eceb* -8-
 e. 32/9, 92/4, 257/19, 346/2,
 359/9, 391/
 e.+ mu 179/89, 258/27

ecir : (Ar. <ecr) Mükafat, emeğin karşılığı. -45-
 e. 70/41, 116/93
 e.+ i (ecri) 7/14, 214/11,
 233/15, 239/39
 e.+ idur (ecridur) 143/90
 e.+ ige (ecrige) 11/20, 154/25,
 165/8, 230/25, 357/12
 e.+ im (ecrim) 284/74, 313/28
 e.+ imiz (ecrimiz) 151/4
 e.+ imizdin (ecrimizdin)
 225/22
 e.+ imizge (ecrimizge) 11/34
 e.+ imni (ecrimni) 193/15

- e.+ ini (ecrini) 12/32, 23/13, 159/7, 178/22, 184/4
e.+ iñ (ecriñ) 148/63, 264/9, 290/74, 364/19, 376/26, 389/1, 393/89
e.+ iñdin (ecriñdin) 53/39, 214/23, 290/11, 291/17
e.+ iñge (ecriñge) 229/10, 297/7, 371/13
e.+ iñiz (ecriñiz) 372/4
e.+ iñizdin (ecriñizdin) 319/9
e.+ iñizge (ecriñizge) 369/15, 375/29
e.+ iñizni (ecriñizni) 179/90
e.+ iñni (ecriñni) 296/11
e.+ isiz (ecrisiz) 129/25, 154/9
- ecirsiz** : Karşılıksız. -2-
e. 11/8, 22/9
- ecnebiy** : (Ar. <ecnebī) Ecnebi, yabancı. -2-
e. 136/13, 295/36
- edeb** : (Ar.) Edep. *bk. edep* -2-
e. 143/48
e.+ iñni (edibiñni) 236/19
- edebiy** : (Ar. <edebī) Edebî. -1-
e. 323/
- edebiyat** : (Ar. <edebiyyāt) Edebiyat. -1-
e. 319/10
- edeblik**: Edepli. *bk. edeplik* -2-
e. 284/25
e.+ ke 284/26
- edep** : *bk. edeb* -1-
e. 168/17
- edeplik**: *bk. edeblik* -1-
e. 86/4
- edib** : (Ar. <edīb) Edip, yazar. -3-
e. 87/47, 331/5
e.+ lirdin 87/43
- eg -** : Eğmek. -20-
e.- di 340/3
e.- dimu 378/2
e.- ip 53/8, 82/12, 91/2, 107/15, 149/5
e.- iydiken 378/8
e.- me 347/5
e.- mesmu 360/12
e.- mey 150/29
e.- se 110/35
baş e.- di 154/67
bêşimni e.- ip (égip) 300/3
baş e.- me 342/1
baş e.- mestin 59/56
boyun e.- mestin 33/23
boyun e.- midi 325/32
boyun e.- migen 208/22
boyun e.- se 49/74
- egdür -**: Eğdirmek. -1-
e.- üp 359/10
- eger** : (Far.) Eğer. -37-
e. 30/6, 49/75, 54/7, 55/237, 55/74, 73/19, 73/25, 74/33, 129/81, 136/25, 140/37, 141/27, 143/45, 212/12, 234/5, 234/7, 250/11, 266/13, 266/15, 274/1, 275/3, 278/85, 325/44, 335/32, 336/18, 345/11, 358/3, 358/5, 358/9, 360/4, 361/2, 361/34, 392/3, 392/31, 393/130
e.+ de 255/96, 278/41
- egeş -** : Peşinden gitmek, arkasına takılmak. -8-
e.- ip (egişip) 10/17, 48/11, 223/99, 255/6
e.- ken 48/9, 164/16
e.- tim 129/74, 226/70
- egeştür -** : Beraberinde götürmek. -2-
e.- gendek 278/23
e.- üp 50/25, 315/6
- egi -** : Dolanmak, çevresinde dönmek. -2-

- e.- gen 232/6
e.- migen 97/98
- egim** : Eğimli, kıvrımlı. -2-
e. 224/1
- egir** : *bk. egri* -1-
e. 234/18
- egiz** : Su birikintisi. -1-
e. 195/1
- egküz** - : Eğdirmek. -1-
baş e.- düñ 47/77
- egri** : Eğri. *bk. egir* -8-
e. 70/31, 87/35, 162/6, 193/17,
279/10, 284/36
e.+ dur 129/45
e.+ ni 196/23
- ehd** : (Ar. <^c ahd) Yemin, ahit. -5-
e. 129/60
e.+ i 11/18
e.+ iñni 81/24
e.+ isi 245/34
e.+ isige 345/24
- ehl** : (Ar.) Sahip, malik. -18-
e.+ i 180/16, 266/19, 277/1,
356/13, 373/, 373/14
e.+ idin 87/41, 373/1
e.+ ige 27/54, 148/4, 185/24,
209/22, 348/11
e.+ ini 32/16, 278/33
e.+ iniñ 74/101, 239/13, 368/9
- Ehmetcan** : Ahmetcan, kişi adı. -1-
e.+ dek 361/30
- ehmiyet** : (Ar. <ehemmiyyet)
Ehemmiyet, önem. -1-
e.+ i (ehmiyiti) 73/58
- Ehremen** : Ali Şir Nevayî'nin Ferhat
ile Şirin mesnevisindeki
efsanevi devenin adı. -1-
e.+ dek 129/62
- ehval** : (Ar. <aḥvāl) Ahval, durumlar.
-4-
e. 55/34, 361/14
e.+ ğa 346/18
e.+ ni 273/56
- ehlak** : (Ar. <aḥlāk) Ahlak. -1-
e.+ ka 226/90
- ehlet** : Çöp. -12-
e. 295/2, 295/3, 295/14, 342/9,
363/71
e.+ ke 239/31, 296/10, 364/13,
392/72
e.+ ni 37/14, 39/17, 155/5
- ehmak** : *bk. ehmeḳ* -1-
e. 355/18
- ehmeḳ** : (Ar. <aḥmaḳ) Ahmak, budala.
bk. ehmak -3-
e. 125/85, 298/14
e.+ mu 355/4
- ehmeḳlik** : Ahmaklık. -1-
e.+ i 192/33
- Ehmetcan** : Ahmetcan, kişi adı. -1-
e. 74/77
- ekçi** - : Kurumak. -1-
e.- mey 363/4
- ekel** - : (élip kel-) Alıp gelmek,
getirmek. *bk. epkel-* -10-
e.- di 107/119, 114/3, 172/5,
287/29
e.- duḳ 112/1, 116/32
e.- gen 161/10, 295/24
e.- genler 128/76
e.- gini 115/3
- ekir** - : Eğirmek. -1-
e.- ip 160/6
- eks** : (Ar. <^c ākis) 1. Akis, yansıma.
-6-

e.+ i 158/11
eks et-: Yansımak.
 e. éter 126/24
 2. Aksi, tersi.
 e.+ içe 235/3
 e.+ inçe 346/8
 e.+ idin 393/12
 e.+ ige 312/28

eksiçe : Aksi hâlde. -1-
 e. 197/3, 351/25

eksiyetçi : İsyankâr. -1-
 e. 6/5

ekide : (Ar. <° aķide) Akide, inanç.
 -9-
 e. 47/2, 341/4
 e.+ m 267/4, 284/74, 393/49
 e.+ mge 384/12
 e.+ niñ (ekidiniñ) 78/18
 e.+ si (ekidisi) 325/26
 e.+ sini (ekidisini) 87/40

ekil : (Ar. <° aķl) Akıl, us. -40-
 e. 70/76, 104/20, 143/91,
 165/63, 194/, 194/21, 206/37,
 222/14, 237/22, 286/103,
 286/11, 286/115, 286/77,
 325/44
 e. (ekl) 195/8
 e.+ din 143/39
 e.+ i (ekli) 49/30, 237/11
 e.+ idin (eklidin) 188/23
 e.+ ige (eklige) 143/42, 148/55
 e.+ im (eklim) 129/9, 285/24
 e.+ imiz (eklimiz) 125/143,
 206/36, 235/1
 e.+ imizniñ (eklimizniñ)
 143/96
 e.+ imni (eklimni) 193/17,
 392/174
 e.+ iñ (ekliñ) 297/55
 e.+ iñiz (ekliñiz) 377/17
 e.+ iñni (ekliñni) 353/18,
 392/176
 e.+ lirini 209/4
 e.+ ni 116/63

e.+ niñ 30/5, 303/7
ekil al-: Akıl almak.
 e. alma 303/13
ekil ber-: Akıl vermek.
 e. berdi 192/62
 e.+ ni bériptu 97/76

ekildar : (Ar. + Far. <° aķl + -dār)
 Akıllı. -1-
ekildar bol-: Akıllı olmak.
 e. bolsun 217/13

ekildarlık : Akıllılık. -1-
 e. 303/14

ekillik : Akıllı. -2-
 e. 179/26
ekillik bol-: Akıllı olmak.
 e. bolsa 297/15

el (I) : 1. Ülke, memleket. -295-
 e. 7/15, 11/28, 43/7, 43/12,
 44/22, 45/91, 47/7, 53/39,
 53/44, 56/13, 56/30, 58/8,
 65/16, 65/17, 65/42, 69/26,
 69/30, 69/42, 107/41, 107/42,
 108/21, 121/5, 148/27, 150/18,
 152/5, 154/25, 154/30, 154/79,
 164/9, 168/21, 171/1, 171/5,
 174/, 174/1, 174/3, 174/9,
 175/2, 179/28, 180/8, 180/11,
 191/27, 192/22, 192/73, 193/7,
 193/8, 193/10, 193/19, 196/9,
 196/13, 196/23, 205/6, 210/7,
 210/12, 217/12, 233/16,
 233/47, 239/39, 239/40,
 267/12, 283/8, 287/35, 288/7,
 290/16, 290/32, 291/22, 292/5,
 292/6, 296/13, 303/2, 319/7,
 319/9, 324/108, 324/126,
 327/13, 331/8, 346/15, 347/12,
 350/21, 361/5, 365/5, 373/3,
 373/4, 377/13, 378/, 378/5,
 378/20, 390/2, 392/165,
 392/166, 393/65, 393/66,
 393/84, 394/24, 394/34
 e.+ de 69/40, 70/65, 118/35,
 118/45, 373/15

e.+ din 81/3, 196/8, 196/24,
223/161, 298/10
e.+ ge 9/27, 23/49, 23/58,
24/26, 114/20, 150/40, 162/27,
172/2, 192/48, 196/6, 196/20,
244/8, 249/20, 251/25, 266/20,
266/22, 286/37, 313/28,
324/123, 367/15
e.+ i (éli) 45/, 45/4, 45/5, 45/6,
45/10, 45/100, 45/101, 45/106,
45/107, 45/108, 45/11, 45/16,
45/17, 45/22, 45/23, 45/28,
45/29, 45/34, 45/35, 45/40,
45/41, 45/46, 45/47, 45/52,
45/53, 45/58, 45/59, 45/60,
45/64, 45/65, 45/70, 45/71,
45/76, 45/77, 45/82, 45/83,
45/88, 45/89, 45/94, 45/95,
55/211, 65/17, 81/21, 81/27,
81/29, 81/32
e.+ ide (élide) 48/1, 128/104
e.+ idin (élidin) 58/2, 71/5
e.+ ige (élige) 82/48, 128/65
e.+ im (élim) 18/8, 47/11,
65/41, 69/44, 70/3, 70/58,
81/34, 94/32, 154/45, 169/1,
170/8, 192/73, 244/, 244/5
e.+ imde (élimde) 11/31,
70/53, 72/19, 121/20, 128/105
e.+ imdin (élimdin) 11/36
e.+ imge (élimge) 132/4
e.+ imizniñ (élimizniñ) 69/28,
172/8
e.+ immu (élimmu) 63/74
e.+ imniñ (élimniñ) 23/25,
72/20, 76/38, 137/14, 158/73,
158/82, 192/59, 289/25, 290/6
e.+ ini (élini) 33/62, 56/21
e.+ iniñ (éliniñ) 33/46, 79/14
e.+ iñ (éliñ) 8/6, 45/31,
107/140, 132/9
e.+ iñni (éliñni) 57/10
e.+ iñniñ (éliñniñ) 56/11
e.+ ler 9/25, 18/56, 25/4
e.+ liri 33/48
e.+ mu 267/12, 290/45, 314/14
e.+ ni 11/9, 23/12, 23/34,
45/68, 59/51, 69/40, 156/4,

174/8, 191/11, 192/52, 231/33,
256/3, 267/11, 388/7
e.+ niñ 6/10, 23/43, 33/61,
44/46, 45/36, 47/59, 48/14,
48/19, 50/74, 51/121, 55/253,
56/27, 63/6, 65/3, 81/35,
81/36, 107/139, 108/20,
108/22, 112/29, 122/9, 137/12,
164/11, 167/7, 168/6, 168/20,
176/13, 181/33, 191/15,
196/25, 248/13, 251/24, 269/5,
289/29, 325/41, 325/45,
366/11, 392/158, 392/160,
393/63

el (II) : El, kol. -1-
e.+ im (élim) 79/26

ela : (Ar. <a^c lā) Âlâ, çok iyi. -12-
e. 27/34, 61/22, 168/5, 177/11,
230/15, 232/36, 249/18,
290/20, 311/16, 392/119,
392/192
e.+ mu 214/12

elaçi : Üstün başarılı öğrenci. -1-
e. 226/120

elçi : Elçi. -6-
e. 324/15
e.+ lerdin 324/23
e.+ si 67/7, 130/30, 286/63,
295/21

elem : (Ar.) Elem, keder, azap. -39-
e. 73/128, 102/, 129/28, 170/7,
193/12, 206/30, 209/21,
217/16, 234/27, 234/47, 357/6
e.+ de 19/3, 70/30, 81/9,
154/36, 363/12
e.+ din 9/2, 61/32, 94/15,
324/99
e.+ ge 18/7, 54/4, 73/119,
194/11
e.+ i (elimi) 44/26, 118/93
e.+ ler 73/157, 126/1, 223/35
e.+ lerni 11/30

- e.+ ni 232/108, 272/31, 361/26, 363/25
e.+ niñ 97/13
elem çek-: Azap çekmek.
e. çekken 39/65
e. çekkini 33/5
elem kııl-: Azap vermek.
e. kıldım 359/9
e. kıldıñ 182/20
- elemlik** : Elemli, kederli. -3-
e. 50/52, 85/19, 102/20
- elemsiz** : Elemsiz, kedersiz. -1-
e. 129/44
- elley** : Ninni. -1-
e. 306/2
- ellik** : Elli. -3-
e. 97/59, 141/11
e.+ ke 193/1
- ellik altıncı** : Elli altıncı. -2-
e. 205/2, 205/16
- elpaz** : (Ar. <elfaz> Söz, laf. -4-
e.+ i 336/11
e.+ ini 178/17, 324/51, 324/89
- elvette** : (Ar. <elbette> Elbette, şüphesiz. -5-
e. 55/249, 119/50, 166/3, 180/8, 273/5
- elvida** : (Ar. <elvedā> Elveda. -4-
e. 306/12, 369/, 369/9, 369/10
- em -** : 1. Emmek, somurmak. -2-
e.- gen 251/5
2. Çekmek, soğurmak.
e.- ip (émip) 313/3
- emdi** : Şimdi. -229-
e. 4/7, 7/16, 7/17, 7/22, 8/14, 12/4, 24/15, 27/45, 34/17, 37/8, 37/9, 37/21, 38/10, 39/2, 39/5, 39/17, 39/22, 39/26, 39/33, 39/67, 45/105, 46/10, 46/39, 47/104, 49/7, 49/102, 49/120, 49/126, 51/154, 51/191, 51/198, 51/200, 51/208, 58/11, 63/92, 64/22, 70/66, 71/17, 73/154, 73/160, 73/168, 73/35, 73/48, 75/, 75/41, 75/44, 81/14, 90/5, 92/19, 93/18, 93/20, 94/17, 97/45, 99/3, 104/8, 104/17, 104/20, 105/23, 109/25, 110/42, 110/44, 111/37, 111/59, 115/15, 118/108, 118/91, 118/99, 119/21, 119/29, 120/24, 120/26, 121/36, 123/28, 128/79, 128/87, 133/55, 133/59, 133/61, 133/66, 135/6, 135/15, 136/47, 145/5, 148/4, 154/4, 157/11, 157/13, 158/48, 158/61, 159/17, 159/24, 159/26, 160/18, 161/19, 162/1, 162/2, 162/4, 162/6, 162/8, 162/10, 162/12, 162/14, 162/16, 162/18, 162/20, 162/22, 162/24, 162/26, 162/28, 162/30, 162/32, 163/10, 165/34, 165/68, 165/75, 172/7, 175/, 175/1, 175/2, 175/4, 175/6, 175/8, 175/10, 175/12, 175/14, 176/3, 176/7, 176/9, 178/39, 179/80, 179/82, 187/1, 187/8, 187/11, 187/19, 191/4, 191/8, 191/12, 191/16, 191/20, 191/24, 191/32, 191/37, 191/38, 193/26, 195/14, 198/11, 200/6, 206/, 206/39, 223/111, 223/122, 223/127, 225/21, 226/, 226/72, 228/9, 231/46, 232/112, 232/115, 233/49, 236/24, 239/33, 239/35, 251/25, 252/14, 252/21, 253/, 253/1, 253/2, 253/4, 253/6, 253/8, 253/10, 253/12, 253/14, 253/16, 262/12, 265/18, 265/26, 265/34, 285/9, 291/1, 295/33, 295/35, 295/38, 303/5, 312/27, 327/11, 338/6, 338/14,

338/16, 343/, 343/4, 343/8,
345/13, 348/7, 350/22, 351/12,
352/, 352/13, 352/14, 355/
355/7, 355/10, 356/10, 363/37,
365/11, 367/16, 375/9, 377/1,
380/3, 380/12, 384/3, 390/11,
392/48, 392/55, 394/36, 394/39
e.+ çu 112/32
e.+ ğu 262/17
e.+ ki 76/25, 168/42, 295/40,
355/18
e.+ la 128/5, 181/36, 219/4,
232/66

emdiletin : Şimdiden, şimdilik. -1-
e. 361/4

emdilik : Şimdilik. -1-
e.+ te 352/10

emdür - : Emzirmek. -1-
e.- üp 230/9

emel : (Ar. <amel) Amel, iş,
meşgale. -9-
e. 393/88
e.+ de 192/46
e.+ din 298/8
e.+ ni 196/26
emel kııl:- Yerine getirmek.
e. kıılmay 6/7
e. kıılmaydığını 329/22
e. kıilmisa 175/10
e. kıipsen 57/4
emel kıılış: Yerine getirme.
e. kıılışı 335/20

emeldar : (Ar. + Far. <amel + -dār)
Memur, bürokrat. -3-
e. 178/35, 196/25
e.+ ğimu 345/9

emeldarlık : Memurluk, bürokratluk.
-2-
e. 303/2
e.+ tin 296/12

emeliyet : (Ar. <amelī) İş, uğraş. -3-

e. 363/62
e.+ ke 73/108
e.+ tin 392/92

emes : Değil. -241-
e. idi 55/14, 161/8, 203/6
e. iken 183/9, 265/20, 265/21
e. ikenmes 43/2
e. 6/19, 17/28, 21/8, 25/25,
26/6, 33/4, 39/11, 42/11,
42/12, 44/3, 46/22, 47/25,
49/89, 50/28, 50/69, 50/72,
51/181, 55/181, 55/182,
55/194, 55/195, 55/196,
55/205, 55/206, 55/207,
55/252, 59/2, 65/3, 73/7,
73/13, 74/2, 74/6, 75/20,
75/25, 86/8, 92/18, 93/20,
100/6, 100/8, 103/4, 107/44,
107/55, 110/42, 111/48, 112/8,
117/31, 118/100, 118/52,
118/56, 118/64, 118/68,
118/72, 118/89, 118/90,
118/91, 121/17, 125/85,
126/16, 128/91, 129/4, 129/46,
129/63, 129/75, 130/7, 133/76,
133/98, 143/21, 143/31,
143/32, 146/, 146/1, 148/61,
150/4, 158/41, 159/3, 170/11,
178/21, 178/35, 179/64,
180/11, 181/10, 181/37,
182/29, 182/33, 182/35,
183/14, 189/12, 189/14,
193/25, 194/6, 196/25, 205/19,
213/5, 222/10, 222/12, 223/13,
223/43, 225/20, 230/15,
230/30, 230/31, 230/32,
233/22, 233/24, 237/25,
239/35, 243/7, 244/7, 253/7,
262/8, 265/28, 267/13, 268/11,
270/10, 271/16, 272/26,
272/45, 273/23, 278/43,
284/15, 289/8, 292/8, 292/12,
296/3, 307/10, 312/7, 315/26,
316/11, 322/4, 325/40, 340/1,
345/21, 346/12, 348/6, 354/15,
355/17, 357/10, 358/16,
359/18, 366/13, 372/11, 375/6,

376/, 376/17, 376/21, 377/17,
 392/33, 393/111, 393/117,
 393/118, 393/12, 393/22,
 393/81, 393/88, 393/90
 e.+ ken 162/12, 181/32, 193/9,
 223/188, 238/14, 339/13,
 348/7, 363/59
 e.+ ku 393/122
 e.+ men 105/1, 226/118,
 393/131, 394/18
 e.+ midi 199/5
 e.+ miş 213/4
 e.+ miz 75/15, 138/22
 e.+ mu 2/8, 44/16, 49/16,
 63/38, 63/71, 71/7, 71/21,
 73/152, 116/47, 125/54,
 125/56, 125/58, 185/4, 185/7,
 206/13, 215/16, 221/6, 221/8,
 232/18, 232/23, 232/28,
 232/34, 232/39, 232/44,
 232/49, 232/54, 232/59,
 233/37, 237/18, 237/20,
 251/12, 260/24, 262/6, 272/9,
 272/13, 272/14, 272/17,
 272/18, 272/19, 272/21,
 272/46, 286/124, 299/25,
 337/8, 346/9, 348/14, 349/7,
 372/3, 375/21, 392/103,
 392/107, 392/52, 393/8
 e.+ ti 144/4, 193/14
 e.+ tim 353/9
 e.+ tu 186/9, 236/2, 291/23
 e.+ tuğ 61/11
 e.+ tur 204/6, 244/4

emgek : Emek. -25-

e. 7/14, 10/21, 45/32, 69/4,
 74/101, 74/99, 82/51, 112/36,
 150/44, 159/7, 163/6, 165/27,
 174/4, 218/12, 277/7, 381/5
 e.+ i (emgiki) 165/60
 e.+ im (emgikim) 108/24,
 141/13, 141/37, 144/12
 e.+ ke 237/11
 e.+ ni 14/11
 e.+ te 69/33
 e.+ tin 119/59

emgekçi : Emekçi, çalışan. -18-
 e. 44/23, 46/4, 48/2, 50/73,
 129/36, 154/5, 154/9, 154/35,
 263/34
 e.+ ge 45/43, 143/28, 162/28
 e.+ ler 45/19
 e.+ lerniñ 154/8
 e.+ ni 143/25
 e.+ niñ 45/14, 154/48, 155/2

emir : (Ar. <emr) Emir, buyruk. -5-
 e.+ i (emri) 141/19, 339/14
 e.+ ide (emride) 154/15
 e.+ idin (emridin) 325/36
 e.+ ige (emrige) 113/10

emise : Cevap cümlelerinde “öyle
 olsa, öyle olduğunda”
 anlamlarını verir. -1-
 e. 61/25

emle - : Tedavi etmek. -4-
 e.- gey (emlige) 235/31
 e.- mek (emlimek) 251/7
 e.- p 324/118
 e.- se (emlise) 235/9

emleydil - : Yerini almak, hatayı
 düzeltmek. -1-
 e.- ğan 218/38

emma : (Ar. <ammā) Ama, fakat.-20-
 e. 7/12, 23/31, 34/4, 34/11,
 63/79, 73/47, 98/6, 110/4,
 134/27, 182/27, 195/2, 233/16,
 233/19, 277/14, 301/10,
 326/18, 338/4, 351/15, 351/30,
 394/18

en : (Çin.) Dava. -3-
 e. 221/6, 221/8
 e.+ niñ 221/3

enber : (Ar. <^c anber) Amber, güzel
 koku. -2-
 muşki e. 224/2
 e.+ i (enbiri) 240/10

encür : (Far. <encīr) İncir. -3-
e. 149/5, 255/43
e.+ i 162/18

ençi : Şarkıcı. -1-
e. 221/

endişe : (Far. <endīše) Endişe. -6-
e. 23/20, 50/68, 55/41, 172/9,
173/28

ene : İşte, o. -51-
e. 3/7, 7/20, 12/17, 12/19,
22/10, 22/19, 25/11, 25/18,
31/7, 31/44, 37/15, 39/37, 43/4,
46/37, 51/206, 63/45, 63/94,
71/9, 71/28, 74/110, 74/85,
79/23, 94/8, 94/10, 94/14,
107/129, 115/69, 116/21,
119/27, 125/113, 125/94,
128/19, 128/73, 133/3, 133/10,
133/91, 143/73, 158/53,
158/57, 158/62, 160/9, 165/90,
171/15, 171/18, 231/47,
260/12, 261/26, 261/28,
286/105, 361/41

en'ene : (Ar. <an^c ane) Anane,
gelenek. -1-
e. 165/92

Enkere : Ankara. -1-
e. 254/18

ensire - : Kaygılanmak. -6-
e.- me (ensirime) 93/13
e.- p 47/14, 55/31, 113/24,
226/61
e.- ymen 329/24

ensiz : Belirsiz, endişe verici. -8-
e. 37/18, 109/18, 158/20,
189/7, 234/40, 309/2, 335/3,
363/7

ensizçilik : Endişeli olma hâli. -2-
e. 205/8, 223/90

ensizlik : Endişeli olma hâli. -1-
e. 88/10

Enşen : Bir yer adı. -3-
e. 121/18
e.+ dimu 138/12
e.+ din 138/1

ent : Öç, intikam. -2-
ent al-: Öç almak.
e.+ imizni almışak 49/135
e.+ ini almaқта 47/98

enze : (Çin.) Arşiv, dosya. -3-
e. 191/26
e.+ ler (enziler) 147/4
e.+ si (enzisi) 278/42

eñ : En, başına geldiği sıfatların
üstün derecede olduğunu
gösteren kelime. -35-
e. 18/24, 23/2, 23/50, 27/16,
45/30, 47/73, 50/58, 61/6,
73/49, 118/32, 127/35, 158/49,
163/18, 164/16, 192/69,
230/33, 230/35, 232/113,
239/26, 254/22, 255/79, 282/5,
290/9, 290/10, 290/67, 290/68,
290/70, 290/72, 290/80,
307/16, 373/16, 392/76,
393/39, 393/40, 393/60

eñgime : Dedikodu, söz, laf. -1-
e.+ ñdin 297/70

eñgüşter : (Far.) Mücevher, hazine,
cevher. -3-
e. 130/26, 148/47, 311/14

eñlik : Ruj. -1-
e.+ ke 310/1

ep : Rahat, kolay. -4-
e. 191/22
e.+ i (épi) 284/29, 324/58
e.+ ini (épini) 223/73

épi-cépi : Çok ayrıntılı, detaylı. -1-

- é. 273/20
- epçil** : Becerikli. -1-
e. iken 97/58
- epçillik** : Beceriklilik. -1-
e.+ idin 255/12
- ependi** : (Yun.) Efendi. -3-
e. 73/158, 158/65
e.+ m 258/28
- epğan** : (Far. <efgān) Feryat, çığlık. -1-
e.+ din 129/16
- epkél** - : (élip kel-) Alıp gelmek, getirmek. *bk. ekel-* -1-
e.- ip 212/4
- epkéç** - : (élip kaç-) Alıp kaçmak, götürmek. -1-
e.- ip 111/11
- eple** - : Düzeltmek, ayarlamak. -4-
e.- p turup 218/31
e.- p 191/10, 278/11
e.- ptiken 236/4
- epleş** - : Yaklaşmak. -5-
e.- idiken (eplişidiken) 206/8
e.- migeç 223/76
e.- migen 198/9
e.- se 198/10, 392/43
- eplik** : Becerikli. -3-
e. 86/2, 110/23, 209/11
- epsane** : (Far. <efsāne) 1. Efsane, söylence. -4-
e. idi 133/19
e. 119/6, 133/44
2. Olağanüstü bir başarı elde etmiş kimse.
e. 74/11
- epsanivi** : (Far. <efsānevī) Efsanevi. -2-
e. 126/20, 143/40
- epsun** : (Far. <efsūn) Büyü, efsun. -7-
e. 112/14, 168/23, 189/6,
206/27, 285/17, 307/13
e.+ lar 112/26
- epsus** : (Far. <efsūs) Maalesef, ne yazık ki. -8-
e. 183/16, 295/17, 341/8,
359/12, 375/27, 392/136,
394/37
e.+ ki 393/47
- ept** : (Far.) Çehre, sima. -3-
e.+ i 55/69
e.+ ige 158/77
e.+ iñdin 95/2
- epyun** : (Far. <efyūn) Afyon. -1-
e. 125/76
- epu** : (Ar. <^cafv) Af, bağışlama. -1-
epu kııl - : Affetmek.
e. kııl 255/73
- er** : Er, erkek, koca. -8-
e. 8/8, 47/106, 143/46, 299/3
e.+ i (éri) 73/11
e.+ ige (érige) 278/66
e.+ ler 29/39, 148/13
- erbab** : (Ar. <erbāb) Erbab, bir işi iyi yapan kimse. -10-
e. 178/5, 178/13, 178/31,
297/15, 393/87, 393/91
e.+ ka 297/13
e.+ niñ 178/11
e.+ tin 278/51
erbab bol - : Erbab olmak.
e. bolsañ 393/83
- Ereb** : (Ar. <^carab) Arap. -3-
e. 94/12, 94/31
e.+ niñ 94/20
- Erestu** : Aristo. -1-
e.+ lirin 347/11

erk : Hürriyet, özgürlük. -17-
e. 25/17, 26/11, 26/14, 29/3,
29/19, 29/36, 33/61, 34/1,
34/12, 37/17, 45/42
e.+ ige 148/24
e.+ im 141/37, 261/4
e.+ imgimu 141/20
e.+ ini 27/14
e.+ ke 30/2

erke : Moğolların süt ile yaptığı bir
çeşit içki. -2-
e. 243/, 243/2

erkile - : Okşamak. -3-
e.- p turupla 392/108
e.- p 111/4
e.- simu (erkilisimu) 230/16

erkilet - : Okşamak, okşatmak. -2-
e.- ken 352/7
e.- küm keldi 320/4

erkin : Hür, özgür, serbest. -13-
e. 11/32, 47/58, 63/25,
118/100, 161/20, 172/9, 175/2,
195/14, 223/181, 227/7, 277/4,
317/13
erkin kııl-: Özgür bırakmak.
e. kıılay 118/104

erkinlik : Özgürlük, hürriyet. -5-
e. 12/31, 33/52, 63/91, 277/5
e.+ i 315/17

erksiz : Güçsüz, kuvvetsiz. -2-
e. 29/14, 37/26

erksizlik : Güçsüzlük, kuvvetsizlik. -1-
e. 112/27

erş : (Ar. <^c arş) Arş, göğün en
yüksek katı. -3-
e.+ ke 80/18
e.+ ni 46/30
e.+ te 325/46

ervah : (Ar. <ervāḥ) Ruh, can. *bk.*
ervay -2-
e.+ i 178/11
e.+ lar 363/33

ervay : *bk. ervah* -1-
e.+ i 73/113

erz : (Ar. <^c arz) Arz, sunma. -2-
e.+ i 252/
e.+ im 252/14

erzan : (Far. <erzān) Ucuz. *bk. erzen*
-2-
e. 47/37, 128/85

erze : *bk. erz* -1-
e.+ si (erzisi) 278/41

erzen : *bk. erzan* -1-
e. 291/18

erzenlik : Ucuzluk. -1-
e.+ idin 78/4

erzi - : Önemsemek. -1-
e.- ydu 378/16

es (I) : Koku. -2-
e.+ ini (ésini) 4/6, 72/10

es (II) : Hafıza, akıl. -29-
e. 97/10
e.+ i (ési) 134/12, 227/3,
239/30
e.+ imde (ésimde) 128/6,
128/8, 128/9, 128/11, 128/14,
223/149, 232/64, 290/33
e.+ imizde (ésimizde) 44/21
e.+ imni (ésimni) 55/127
e.+ iñdimu (ésiñdimu) 123/5
e.+ te 177/2

eske al-: Aklına almak,
düşünmek.
e.+ imge élip (ésimge) 332/4
e.+ ke alganda 59/83
e.+ ke algantim 363/1
e.+ ke alidu 59/22, 59/46

- e.+ ke alimiz 59/34
e.+ ke alsam 318/7
eske kel-: Aklına gelmek, hatırlamak.
e.+ imge keldi (ésimge) 183/22, 194/8, 242/9
e.+ imge kelsila (ésimge) 225/7
e.+ imge kélip qaldı (ésimge) 112/12
este tut-: Akılda tutmak.
e.+ te tutuñlar 39/62
estin çıq-: Unutmak.
e.+ tin çıqıdı 11/21
- eser** : (Ar. <eser) 1. Eser, yapıt. -4-
e. 170/10
e.+ ni 392/50, 392/51
2. Esinti, ferahlık.
- es'et** : İyilik ve saadete sahip. -1-
e. 367/
- esil** : (Ar. <aşıl) Asıl, esas. -8-
e.+ i (esli) 190/8, 342/3, 343/3, 357/10, 393/62
e.+ ige (eslige) 140/26, 168/33, 392/136
- esir** : (Ar. <^e asır) Asır, yüzyıl, çağ. -34-
e. 74/104, 162/3, 189/2, 189/22
e.+ de 105/4
e.+ i 59/44
e.+ im 105/10, 105/12, 105/13
e.+ imizniñ (esrimizniñ) 117/, 117/49
e.+ imizniñ 192/5
e.+ imniñ 105/8
e.+ ler 18/53, 18/58, 18/60, 26/1, 27/38, 33/8, 70/14, 71/25, 74/86, 89/23, 115/46, 137/9, 140/4, 148/27, 165/9
e.+ lerdin 34/2
e.+ lerniñ 70/40, 237/11, 374/9
e.+ niñ 79/13, 192/4
- esirdaş** : Çağdaş. -1-
- esirdaş bol-**: Aynı çağda yaşamak.
e. bolup 117/34
- esirlik** : Asırlık, yüzyıllık. -2-
e. 50/49, 129/40
- esker** : (Ar. <^e asker) Asker. -3-
e. 119/35
e.+ i (eskiri) 61/1, 122/16
- eskerlik** : Askerlik. -1-
e.+ ke 1/10
- eski** : Eski. -5-
e. 37/3, 51/61, 55/151, 118/10
e.+ ler 284/53
- eskilik** : Eskilik, gerilik. -3-
e. 33/12
e.+ niñ 51/114, 51/195
- eskat -** : Yardımcı olmak. -6-
e.- amdu 304/4
e.- midi 191/42
e.- midiñ 150/18
e.- midiñgu 73/155
e.- ti 223/78, 228/6
- esla** : (Ar. <aşlā) Asla, hiç. -6-
e. 8/2, 68/3, 173/32, 211/3, 280/8, 345/23
- esle -** : Düşünmek, hatırlamak. -34-
e. 234/33
e.- dim (eslidim) 223/95, 363/70
e.- gen (esligen) 184/5
e.- gende (esligende) 179/69
e.- gine (esligine) 74/64
e.- ginim (esliginim) 194/6
e.- ginimde (esliginimde) 326/16
e.- msen 255/2
e.- p 15/1, 133/27, 141/47, 149/11, 232/108, 325/, 363/, 375/15, 375/45
e.- sek (eslisek) 158/15, 232/90

- e.- sem (eslisem) 62/1, 179/1, 179/61, 179/87, 193/9, 202/1, 332/35
e.- vidim (eslividim) 194/1
e.- ydu 63/60
e.- ymen 110/9, 128/1, 179/62, 179/84
e.- ymiz 59/
- esleş** : Hatırlama. -2-
e. 128/
e.+ ke 214/20
- eslet -** : Hatırlatmak. -10-
e.- er (esliter) 24/18, 164/2
e.- idu (eslitidu) 265/5
e.- ip (eslitip) 142/7, 333/8
e.- sun 63/32
e.- ti 162/5, 179/112, 189/10
e.- tiñiz 134/16
- esli** : (Ar. <aşlī) Asli, birincil. -1-
e. 161/2
- essalam** : (Ar. <esselām) Esselam, selam. -1-
e. 290/78
- estah** : (Ar.) Estağfurullah ifadesinin kısaltılmış hâli. -1-
e. 335/1
- ester** : (Far. <āster) Astar. -1-
e.+ i (estiri) 154/64
- esvab** : (Ar. <eşvāb) Giysi. -1-
e.+ ta 274/4
- eş -** : Döndürmek, eğirmek. -1-
e.- kenlikimiz 393/122
- eş'ar** : (Ar. <iş'ār) Şiir, yazı. -1-
e.+ iga 364/3
- eşret** : (Ar. <işret) Eğlence meclisi, keyif meclisi. -1-
e. 148/15
- eşu** : Şu, işte şu. -12-
e. 36/1, 47/65, 65/33, 65/39, 65/41, 72/15, 74/87, 76/16, 89/19, 127/9, 128/10, 307/15
- eşyaçılık** : Eşya üretme. -1-
e. 225/20
- et -** : Etmek, yapmak. -25-
eks e.- er (éter) 126/24
bostan e.- imen (étimen) 390/13
beğş e.- imiz (étimiz) 176/3
beğş e.- ip (étip) 185/24, 230/7, 392/12
seyr e.- ip (étip) 318/5
tak e.- ip (étip) çekse 94/13
tak e.- ip (étip) çekişke 39/30
tar e.- ip (étip) 167/1
yad e.- ip (étip) 190/35
beğş e.- ken 29/16, 291/4, 372/4
terk e.- kidek 135/2
perķ e.- kili bolmaydu 180/6
ķabul e.- küç 112/20
eyip e.- me 272/51
perķ e.- meydigan 269/9
beğş e.- simu 105/7
beğş e.- ti 139/27, 169/4, 171/8, 172/1, 246/11, 286/37
- ete** : Yarn. -4-
e. 31/40, 51/207, 81/13, 82/44, 96/7, 103/, 103/4, 105/28, 110/24, 129/81, 138/20, 313/8
e.+ din (etidin) 103/8, 143/69
e.+ ge (etige) 18/30, 79/27, 164/13
e.+ ki (etiki) 18/67, 75/17, 89/20, 89/31, 92/12, 120/2, 143/78
e.+ la (etila) 76/37
e.+ miz (etimiz) 70/78, 115/66, 121/29
e.+ mu (etimu) 113/28
e.+ ni (etini) 106/7, 121/30
e.+ niñ (etiniñ) 103/5, 130/30
e.+ ñ 103/15

- e.+ ñni 130/25
e.+ si (etisi) 64/33, 73/122,
97/61, 160/1, 223/2, 234/29,
355/12, 392/155
e.+ siniñ (etisiniñ) 63/85
- etigen** : Sabah, erken. -2-
e. 72/1, 309/6
- etiva** : *bk. etivar* -2-
e. 130/11, 234/8
- etivar** : (Ar. <i^c tibār) İtibar,
saygınlık. *bk. étibar, etiva* -4-
e. 64/42, 211/11, 268/23,
392/73
- etivarla** - : Saygı göstermek. -1-
e.- ydu 363/73
- etivarlık** : İtibarlı, saygın. -1-
e. 161/9
- etles** : (Ar. <aṭles) Atlas, bir kumaş
türü. -4-
e. 205/3, 225/15, 225/18
e.+ liri 224/5
- etrap** : (Ar. <etrāf) Etraf. -7-
e. 40/2, 140/22, 266/13
e.+ i 315/22
e.+ ida 143/6
e.+ ka 51/151
e.+ tin 295/4
- etret** : (Rus.) Ekip, takım. -5-
e. 79/17
e.+ i (etriti) 33/45, 46/43,
79/16
e.+ ke 73/90
- evc** : (Ar.) Tepe, zirve. -13-
e. 216/10, 223/137
e.+ i 85/24, 269/13
e.+ idin 150/46
e.+ ige 115/28, 128/75, 179/22,
263/23, 289/22, 314/7
e.+ isi 130/32
- evc al-**: Yükselmek.
e. élip 148/26
- evet** - : Göndermek. -1-
e.- iptu 324/15
- evlad** : (Ar. <evlād) Evlat, çocuk.
-41-
e. 8/3, 89/31, 125/10, 129/80,
143/35, 165/9, 168/11, 184/7,
192/65, 209/7
e.+ i 74/60, 129/75, 161/18,
173/21, 233/24, 237/25,
245/29, 287/21
e.+ imiz 89/30
e.+ imizni 50/38, 74/74
e.+ imizniñ 50/49
e.+ ka 23/60, 165/91
e.+ lar 239/42
e.+ lardin 118/1
e.+ larğa 118/1, 143/36, 363/67
e.+ larnimu 179/98
e.+ larniñ 237/3, 311/1
e.+ liri 79/15
e.+ lirimiz 18/67, 50/57
e.+ liriñ 363/77, 367/14
e.+ ni 233/18
e.+ niñmu 335/18
e.+ sen 129/1
e.+ tin 165/91
- evladsiz** : Evlatsız, çocuksuz. -1-
e. 17/26
- evliya** : (Ar. <evliyā^o) Evliya. -10-
e. 112/13, 112/22, 112/37,
129/17, 178/35, 366/13
e.+ lar 112/26
e.+ mu 335/16
e.+ niñ 112/18, 112/19
- evrez** : (Far.) Kirli suların döküldüğü
çukur. -2-
e.+ ge 156/10, 257/25
- evrişim** : (Far. <ebrīşum) Esnek,
elastiki. -3-
e. 193/20

- e.+ dek 96/6
evrişim bol-: Esnemek, esnek olmak.
 e. bolsila 393/5
- evzel** : (Ar. <efdal) Üstün, daha iyi.
 -6-
 e. 191/16
 e.+ dur 296/12
 e.+ i (evzili) 168/18, 205/22, 294/10
 e.+ mu 177/8
- evzellik** : Üstünlük, avantaj. -1-
 e.+ idin 78/2
- ey** : Ey, hey. -64-
 e. 3/1, 3/11, 10/14, 10/27, 11/1, 13/7, 13/10, 15/21, 21/1, 24/1, 27/1, 40/9, 41/9, 46/35, 51/210, 52/13, 62/9, 74/11, 79/9, 85/22, 143/78, 145/1, 148/56, 154/19, 158/46, 158/79, 164/11, 171/, 171/1, 187/21, 215/19, 222/14, 232/1, 233/25, 239/36, 239/41, 256/11, 257/22, 260/22, 261/57, 261/63, 265/, 265/17, 265/32, 267/1, 282/1, 282/2, 282/3, 282/5, 286/65, 289/33, 289/37, 290/78, 293/29, 296/, 296/1, 297/56, 307/14, 338/1, 342/1, 369/9, 369/10, 378/20
- Eysa** : Hz. İsa. -1-
 e. 392/13
- eyib** : (Ar. <^e ayb) Ayıp. *bk. eyip* -8-
 e. 43/2, 307/7
 e.+ i 394/23
 e.+ im 99/3
 e.+ ini 393/21
 e.+ iñ 355/17
 e.+ iñni 392/125
 e.+ ni 324/77
- eyible** - : Kınamak, ayıplamak. -3-
 e.- p 99/1, 201/2, 307/4
- eyibleş** : Kınama, ayıplama. -1-
 e. 327/7
- eyip** : *bk. eyib* -5-
 e. 111/30, 213/5, 251/6
 e.+ ini (eybini) 73/3
eyip et-: Ayıp etmek.
 e. etme 272/51
- eyile** - : Etmek, eylemek, yapmak.-25-
 cor e.- di (eylidi) 269/3
 nésip e.- di (eylidi) 273/81
 pervaz e.- di (eylidi) 176/10
 veyran e.- diñ (eylidiñ) 354/6
 teslim e.- duğ (eyliduğ) 129/38
 niğab e.- gen (eyligen) 190/23
 perviş e.- genséri (eyligenséri) 286/114
 zoğ e.- gey (eyligey) 348/11
 cevlan e.- gin (eyligin) 9/16
 muhteser e.- gin (eyligin) 206/32
 hiçil e.- güdek (eyligüdek) 347/7
 hezer e.- ñ 210/15
 bayan e.- p 167/7
 perveriş e.- p 341/6
 nam e.- p 297/44
 naz e.- p 344/1
 niğab e.- p 156/5
 puşayman e.- p 351/24
 tarmar e.- p 150/49
 yeksan e.- p 164/6
 apirin e.- ptu 240/20
 cilvidar e.- r 358/6
 zoğ e.- se (eylise) 82/41
 sayrigin e.- y 77/6
 gerğ e.- ydiken 236/10
- eymen** - : Çekinmek. -6-
 e.- dim 41/12
 e.- ip (eyminip) 113/20, 226/63, 341/7
 e.- mey 45/47
 e.- midi 325/33
- eynek** : (Far.) Ayna. -8-

- e. 140/5, 233/29
e.+ im (eynikim) 144/8
e.+ ke 140/11
e.+ kimu 393/33
e.+ mu 393/37
e.+ ni 140/10
e.+ tin 104/5
- eynen** : (Ar. <^c aynen) Aynen. -1-
e. 291/14
- eyş** : (Ar. <^c ayş) Zevk, lezzet. -1-
e.+ i 148/15
- ez -** : Ezmek, çiğnemek. -8-
e.- di 129/11
e.- gen 47/6, 49/99
e.- idu (ézip) 15/25
e.- ip (ézip) 88/16, 111/60, 196/24
cigirini e.- mise 49/111
- eza** : (Ar. <^a zā) Aza, üye, organ.
bk. ezay -7-
e. 120/11
e.+ yiğa 223/171
e.+ lar 200/4, 200/5
e.+ liri 149/12, 368/9
e.+ si 160/17
- ezan** : (Ar. <ezān) Ezan. -2-
e. 50/20, 261/24
- ezel** : (Ar.) Ezel. -18-
e. 13/14
e.+ din 41/11, 74/42, 122/13, 131/6, 141/23, 165/67, 165/79, 169/9, 247/26, 272/27, 286/78, 299/15, 335/22, 355/2, 392/6, 393/15
e.+ dinla 69/2
- ezgü** : Mukaddes, mübarek. *bk. ézgü*
-2-
e. 158/87, 347/18
- ezgüç** : *bk. ezgüçi* -1-
e.+ lerniñ 33/44
- ezgüçi** : Ezen, zulmeden, zalim. -2-
e. 33/18
e.+ lerniñ 33/16
- ezim** : (Ar. <^c azīm) Azim, ulu, büyük. -2-
e. 141/16, 332/15
- ezimet** : (Ar. <^c azamet) Büyük; yiğit. -4-
e. 270/12, 273/72, 325/8
e.+ liri 115/73
- eziz** : (Ar. <^c azīz) Aziz, değerli. -20-
e. 18/8, 23/46, 39/28, 39/61, 47/49, 56/5, 94/32, 121/40, 128/57, 134/31, 148/1, 148/65, 231/59, 255/79, 286/79, 286/81, 361/52, 362/6, 388/1
e.+ dur 244/2
- ezizane** : (Ar. + Far. <^c azīz + -āne) Aziz, değerli. -1-
e. 255/80
- Ezra'il** : (Ar. <^c azrā' il) Azrail. -8-
e. idi 154/28
e. 329/, 329/2, 329/9, 329/15, 378/1
e.+ i 369/2
e.+ niñ 329/6
- ezveyliğ** : Boş boğazlık, gevezelik. -1-
e.+ ini 392/105

Éé

éç : İç. *bk. iç* -1-
é.+ idin 116/11

éçik : Su yolu, arık ağızı. -2-
é.+ i 173/11
é.+ larniñ 173/29

éçil - : Açılmak. -61-
é. 40/9
é.- ar 12/28, 70/44, 254/21, 366/12
é.- ayli 238/18, 238/19
é.- di 7/17, 40/7, 55/171, 70/51, 74/86, 118/53, 128/111, 137/11, 137/12, 142/2, 142/7, 143/84, 170/6, 254/7, 260/20, 273/66
é.- ğan 44/11, 85/18, 119/48, 125/34, 245/4, 288/3, 293/7, 376/20
é.- ğanda 374/1
é.- ğandur 35/7
é.- içe 320/23
é.- ivatқан 157/6, 158/72
é.- ğili turğan idi 363/36
é.- ğin 346/3
é.- ğusi 158/12
é.- idiken 238/3
é.- idu 320/10, 369/15
é.- ip 11/33, 158/63, 232/71, 238/10, 378/6
é.- mas 290/14
é.- may 47/56, 363/13
é.- midi 55/71
é.- miğan 34/9
é.- sa 261/54, 318/4
é.- sañ 92/169
é.- sun 195/11, 205/1
behtim é.- di 126/21
gep é.- di 173/8
gep é.- ğanda 392/53
sirlar é.- di 154/37

éçildur - : Açtırmak, açık duruma getirmek. -1-
é.- duñ 14/8

éçiliş : Açılma, açılış. -2-
é.+ қа 320/20
é.+ niñ 237/28

éçin - : Acınmak. -4-
é. 284/66
é.- ğini 223/43
é.- ip 223/116
é.- maydu 342/4

éçiniş : Acınış, acınma. -1-
é. 63/54

éçinişlik : Acınma durumunda olma. -1-
é. 23/3

éçiş - : Acı çekmek, azap çekmek.-3-
é.- idu 232/91
é.- ğini 220/14
é.- ti 208/5

éçiştur - : Acı vermek, azap çektirmek. -1-
é.- di 45/86

éçivet - : Açmak, açivermek. -1-
é.- ti 97/80

édir : Tepe, kır. -2-
é. 215/2, 223/61

égil - : Eğilmek. -13-
é. 190/4
é.- ettiñ 364/6
é.- gini 213/4, 213/5
é.- idiken 392/81
é.- ip turidu 261/31
é.- ip 278/18, 393/67
é.- mes 190/20
é.- mey 14/12, 207/7
é.- migenlerge 325/4

égiliş : Eğilme, eğiliş. -1-

- é.+ ke 213/6
- égir -** : Eğirmek. -3-
é.- gen 119/62, 119/72, 119/84
- égiz** : Yüksek. *bk. igiz* -6-
é. 107/130, 209/23, 270/2, 274/5
é.+ din 271/19, 324/109
- égizle -** : Yükselmek. -1-
é.- p 259/5
- égizlik** : Yükseklik. *bk. igizlik* -1-
é.+ idin 328/4
- éğil** : Ahır. -1-
é.+ da 49/63
- éğir** : Ağır. -30-
é. 18/35, 23/2, 34/11, 44/29, 47/39, 47/45, 47/50, 47/61, 47/65, 48/14, 49/112, 51/100, 51/173, 55/20, 67/10, 73/129, 115/2, 125/51, 154/21, 180/13, 284/37, 302/8, 303/4, 361/10, 361/13, 361/14, 375/14, 377/15, 380/10, 384/9
- éğit -** : Sallamak. -1-
é.- ip 67/4
- éğiz** : Ağız. *bk. ağız* -21-
é. 17/18, 23/19, 55/50, 73/165, 78/6, 125/86, 223/53, 329/7, 363/46, 392/185
é.+ da 192/45, 284/40, 297/6
é.+ din 245/4
é.+ imni (éğzimni) 141/2
é.+ liri 55/137, 107/30
é.+ lirini 18/48
é.+ ni 111/46
éğiz aç-: Söylemek, konuşmak.
é. açma 343/, 343/8
- éhtimal** : (Ar. <i>ihtimāl</i>) İhtimal. -1-
é. 66/8
- éhtiram** : (Ar. <i>ihtirām</i>) Saygı, ihtiram. -3-
é. 300/3, 315/7, 366/2
- éhtiyac** : (Ar. <i>ihtiyāc</i>) İhtiyaç. -1-
é. 354/1
- éhtiyat** : (Ar. <i>ihtiyāt</i>) İhtiyat, ölçülü davranma. -1-
é.+ ça 88/14
- éhtiyatsızlık** : İhtiyatsızlık. -1-
é. 88/12
- éh** : Ah, acı ve hayıflanma anlamı verir. -2-
é. 22/11, 34/8
- ékin** : Ekin. -1-
é.+ ni 341/6
- ékil** : *bk. ekil* -1-
é.+ ça 133/22
- ékim** : Akım, akma, geçme. -5-
é. 112/6, 140/26
é.+ ça 110/19
é.+ iğa 110/18
é.+ iniñ 30/3
- ékın** : Akım, cereyan. -3-
é. 165/35, 173/9
é.+ i 325/11
- ékit -** : Akıtmak. -1-
é.- tuğ 12/5
- ékıvat -** : Akmak, art arda ve toplu olarak gitmek. -1-
é.- idu 295/33
- élan** : (Ar. <i>i' lān</i>) İlan, duyuru. -2-
é.+ ni 178/2
élan ber-: İlan etmek, duyurmak.
é. béríp 150/12
- élançi** : İlan eden, duyuran kimse. -1-

- é. 178/1
- éléktr** : (Fr.) Elektrik. -2-
é.+ mu 73/56, 223/176
- éléktron** : (Fr.) Elektron. -1-
é. 305/16
- élétrlik** : Elektriği olan, elektrik altyapısına sahip olan yer. -1-
é. 110/46
- Éli** : Teyipcan Eliyev'in soy adı. -1-
é.+ i (Éli) 45/78
- élim** : Alım, alma. -1-
é. 293/32
- élin -** : Bir kişi veya şey tarafından alınmak. -3-
é.- ip 273/65
é.- iptimen 147/10
é.- sam 345/11
- élip** : (Ar. <elif) Arap alfabesinin ilk harfi. -2-
é.+ ni 168/16
é.+ tin 252/25
- élipbe** : (Ar. <elif-bā°) Alfabe. -1-
é.+ sini 74/76
- éliş -** : Savaşmak. -3-
é.- attım 1/8
é.- kıan 94/30
é.- ti 220/4
- éliş** : Alış, alma. -6-
é. 30/16
é.+ i 203/2
é.+ imiz 12/10
é.+ kıa 74/24, 247/15
peyz é.+ ni 291/15
- élival -** : Almak, alabilmek. -4-
é.- di 51/132, 234/31
é.- ğan 318/11
- é.- imen 278/64
- émildaş** : Süt kardeş. -1-
é.+ imu (émildişimu) 326/3
- émin** : (Ar. <emīn) Emin. -2-
é. 263/26, 286/99
- éniķ** : Açık, net. -10-
é. 50/84, 73/23, 125/131, 171/20, 196/23, 247/9, 273/21, 273/56, 286/69
é.+ kıu 329/23
- éniķla -** : Açıklamak. -1-
é.- yli 194/22
- éñek** : Çene. -3-
é.+ imni (éñikimni) 274/2
é.+ ni 27/39, 195/9
- éñiz** : Tarla, mera. -1-
é.+ da 379/8
- épkétel -** : Götürme imkânı bulunmak, götürebilmek. -1-
é.- meymen 394/40
- éri -** : Erimek. -7-
é.- p ketme 392/88
é.- p 61/30, 223/12, 223/129, 297/5
é.- ptu 204/8, 272/54
- ériğda -** : Temizlemek, arındırmak. -2-
é.- ğuçi (ériğdığuçi) 265/30
é.- yli 194/24
- ériķ** : Arık, kanal. -3-
é. 223/173
é.+ i 30/3
é.+ lar 75/13
- ériş -** : Erişmek, ulaşmak. -5-
é.- kende 74/134
é.- midi 201/3
é.- se 108/22
é.- ti 154/49

- é.- tuğ 44/17
- érişel** - : Erişme imkânı bulunmak, erişebilmek. -1-
é.- idim 64/38
- érit** - : Eritmek. -3-
é.- ip 393/101
é.- kende 59/11
é.- sun 63/20
- éritel** - : Eritme imkânı bulunmak, eritebilmek. -1-
é.- mes 143/98
- éritiş** : Eritiş, eritme. -1-
é. 287/2
- ésediş** : Hıçkırma, ağlama. -1-
é.+ im 369/6
- ésen** : Esen, sağlıklı. -1-
é.+ ge 123/9
- ésiklik** : Asılı, asılmış hâlde. -3-
é. idi 136/12
é. 134/4, 255/25
- ésil** - : Asılmak. -3-
é.- di 7/3
é.- ğan 261/39
é.- ip 351/27
- ésil** : (Ar. <aşl) Asıl. -44-
é. iken 123/19
é. 9/5, 63/2, 63/11, 63/14, 65/6, 80/17, 95/10, 101/1, 101/10, 110/41, 115/66, 119/83, 128/115, 132/10, 149/2, 154/64, 158/91, 169/4, 185/21, 194/9, 196/3, 209/2, 209/25, 239/26, 249/9, 249/17, 286/38, 286/85, 293/15, 318/1, 318/8, 320/12, 361/30, 361/38, 362/2, 362/11, 366/3, 373/2, 393/39, 393/98
é.+ dur 9/5
é.+ i 79/10
- é.+ niñ 79/10
- ésilik** : Asillik. -1-
é.+ ta 293/16
- ésit** : Yazık. *bk. isit* -15-
é. 107/46, 195/10, 198/12, 209/25, 233/13, 241/2, 253/1, 327/, 327/10, 351/34, 364/18, 365/14, 367/6, 368/3
- éşek** : Eşek. -6-
é. 244/9, 392/101
é.+ i (éşiki) 278/6
é.+ ke 97/73, 359/20
é.+ tin 393/129
- éşil** - : Aşılmak. -1-
é.- miğan 118/76
- étek** : Etek. -4-
é. 45/2
é.+ ler 70/19
é.+ liri 63/44
é.+ te 55/172
- étel** - : Etme, yapma imkânı bulunmak, edebilmek. -1-
perğ é.- mey 298/17
- étibar** : (Ar. <i° tibār) İtibar, saygınlık. *bk. etivar* -3-
é. 392/30
é.+ din 186/12
étibar ber-: Saygı göstermek.
é.+ ni bermey 297/58
- étik** : Kapalı. -1-
é. 55/70
- étiklik** : Kapalı, kilitli. -2-
é. idi 136/10
é. 125/107
- étıl** - : 1. Atılmak, atma işine konu olmak. -6-
é.- di 55/97, 128/24
2. Saldırmak.

- é.- imen 278/30
 3. Top, tüfek vb. silahları
 patlatmak.
 é.- di 55/131
 é.- ğan 50/14, 128/7
- étimad** : (Ar. <i>timād</i>) İtimat, güven.
 -1-
étimad kı̇l-: Güvenmek.
 é. kı̇lip 252/5
- étirap** : (Ar. <i>tirāf</i>) İtiraf. -1-
étirap kı̇l-: İtiraf etmek.
 é. kı̇lsañ 392/137
- étiz** : Tarla. -25-
 é. 96/1, 96/9, 112/9, 149/3,
 223/173
 é.+ da 10/21, 82/19, 203/2,
 262/, 262/7, 358/3, 379/5,
 385/6
 é.+ dila 198/6
 é.+ dimu 59/6
 é.+ dın 171/9
 é.+ ğa 53/10, 111/1, 313/8
 é.+ ğimu 313/14
 é.+ iñ 148/53
 é.+ lar 10/10
 é.+ ni 263/38, 393/4
étiz kı̇l-: Tarla hâline getirmek,
 güzel yer hâline getirmek.
 é. kı̇ldim 183/30
- étizlik** : Ekinlik, ekin ekilen yer. -3-
 é.+ ka 52/9
 é.+ larni 65/9
 é.+ ta 52/4
- éven** : Kusur. -2-
 é. 297/10, 297/11
- éyit -** : *bk. éyt-* -1-
 é.- diken 324/126
- éyt -** : Söylemek, demek. *bk. éyit-*
 -92-
 é.- amdu 178/7
 é.- ar 392/128
- é.- armiz 71/11
 é.- ay 291/1
 é.- idigān bolup qaldı 203/3
 é.- idiken 315/14
 é.- idu 18/68, 22/38, 31/10,
 31/29, 85/23, 215/11
 é.- imen 18/64, 63/1, 63/13,
 91/1, 96/4, 390/11
 é.- imiz 31/25, 31/43, 74/15,
 75/43
 é.- iña 224/7, 261/43
 é.- iñlar 158/61
 é.- iñlarçu 381/15
 é.- ip 8/14, 10/34, 53/35,
 91/15, 112/34, 115/53, 133/35,
 133/65, 143/80, 158/4, 178/4,
 178/28, 243/, 243/2, 252/4,
 324/110
 é.- isen 353/5
 é.- ividim 352/1
 é.- kı̇an 27/53, 31/39, 129/87,
 144/13, 154/72, 233/39
 é.- kı̇anda 10/22, 73/46, 159/3,
 163/8, 178/26, 378/10
 é.- kı̇andek turidu 261/24
 é.- kı̇anga 51/96
 é.- kı̇anidi 134/16
 é.- kı̇aniduk 132/31
 é.- kı̇ili 258/17
 é.- kı̇in 32/9, 54/6, 95/10, 353/1
 é.- kı̇ina 32/8, 223/49, 282/4,
 353/6, 363/28
 é.- kı̇inimda 76/23
 é.- kı̇iniñdin 240/14
 é.- maķ 313/33
 é.- mas 32/1
 é.- may 39/39
 é.- miġan 31/24
 é.- misam 385/4
 é.- sa 239/24
 é.- saķ 51/193
 é.- sam 9/17, 104/16, 110/28,
 233/31, 328/1, 336/8, 363/59
 é.- sun 192/9, 289/31
 é.- ti 281/3, 392/117
 é.- tim 111/22, 243/6

éytaal - : Söyleme imkânına sahip
bulunmak, söyleyebilmek. -3-
é.- may 31/27
é.- misa 166/4, 218/43

éytil - : Söylenmek, denmek. -2-
é.- ğan 128/28
é.- i 32/13

éytiş : Söyleme, söyleyiş. -4-
é.+ қа 31/14, 363/40
é.+ ni 31/26
é.+ tin 252/31

éytiş - : Birlikte şarkı söylemek. -3-
öleñ é.- attuқ 228/3
öleñ é.- ti 42/5
combaқ öleñ é.- ti 218/39

éytkusiz : Akıl almaz, akla hayale
gelmez (derecede). -1-
é. 364/14

Éyzinḡauér : Dwight David
Eisenhower, ABD'nin 34.
başkanı. -1-
é. 55/226

ézel - : Ezme imkânı bulunmak,
ezebilmek. -1-
é.- mes 380/3

ézgü : *bk. ezgü* -1-
é. 326/19

éziқ - : Azmak, sapmak. -1-
é.- қандек 53/7

éziқtur - : Azdırmak, saptırmak. -2-
é.- di 129/28
é.- ğan 118/20

ézil - : Ezilmek. -10-
é.- gen 33/62, 38/7, 47/7,
361/3, 361/23
é.- genge 14/15, 45/76
é.- genler 25/16
é.- genmiz 74/21

é.- ip 23/22

éziliş : Eziliş, ezilme. -1-
é. 26/5

éziş : Ezme, eziş. -1-
é. 26/5

éziṡku : Baştan çıkaran, iblis, şeytan.
-10-
é. 117/50, 129/28, 168/37,
192/33, 192/67, 303/8, 304/13
é.+ ğa 255/6
é.+ liri 18/46
é.+ niñ 192/29

Ff

- fabrikant** : (Rus.) Fabrikatör. -1-
f. 47/35
- Farabi** : Farabi. -1-
f. 239/6
- faşist** : (Fr.) Faşist. -3-
f. 45/62, 45/74, 249/15
- faşistlik** : Faşistlik. -2-
f. 33/31, 33/34
- Filton** : Moniga Filton; ünlü,
vatansever, barış yanlısı bir
kadın. -1-
f. 63/52
- Fransuz** : Fransız. -1-
f. 134/15
- front** : (Fr.) Cephe. -4-
f.+ қа 119/33
f.+ larda 1/4
f.+ ta 75/43, 119/35
- fuseha** : (Ar. <fuṣḥā°) Güzel, açık ve
düzgün söz söyleyen kimse.
-1-
f. 286/33

Gg

- gaç** : Taklidî ses, çubukla vururken
çıkan sesin taklidi. -1-
g.+ im (gêçim) 28/8
- gaça** : Dilsiz. -2-
g. 241/, 241/12
- gada** : *bk. gaday* -1-
g. 223/129
- gadah** : *bk. gaday* -1-
g.+ қа 255/77
- gaday** : (Far. <gedā) Fakir, yoksul.
bk. gada, gadah -5-
g. 47/13, 154/63, 225/12
g.+ i 168/12
g.+ larga 47/88
- gadaylık** : Fakirlik, yoksulluk. -3-
g. 251/23, 311/13
g.+ i 392/32
- gah** : (Far. <gāh) Kâh, gâh, ara sıra.
-3-
g. 256/4, 297/69
- gahi** : (Far. <gāhī) Gâhi, ara sıra.
-17-
g. 118/9, 118/10, 118/41,
255/10, 255/15, 255/16,
255/17, 255/18, 256/4, 278/33
- gal** : Boğaz, ümük. -13-
g. 303/9, 334/6
g.+ din 284/22
g.+ idin (gélidin) 141/41, 214/4
g.+ imdin (gélimdin) 141/49
g.+ imni (gélimni) 141/33
g.+ ini (gélini) 50/81, 158/33,
278/11
g.+ iñ (géliñ) 303/9

- g.+ iñdin (géliñdin) 141/5,
141/27
- galstük** : (Rus.) Kravat. -3-
g. 86/, 86/1, 86/12
- gañ** : (Çin.) Çelik. -9-
g. 27/55, 33/46, 50/62, 59/11,
122/23, 128/116, 383/5
g.+ din 258/33
gañ bol-: Çelik olmak, çelik
gibi olmak.
g. bolup 167/10
- gañgira -** : Sersemlemek. -3-
g.- p turğanda 226/65
g.- p 144/14, 324/60
- gañgıraş** : Sersemleme. -1-
g. 144/
- gañgirat -** : Sersemletmek. -1-
g.- ip (gañgiritip) 97/10
- gañyav** : İşleri sıralama, plan. -1-
g.+ din 162/11
- gaz** : (Fr.) Gaz. -1-
g. 63/78
- gecge** : Omuz. -3-
g.+ mge 346/8
g.+ si (gecgisi) 55/87
g.+ sige (gecgisige) 273/35
- geden** : Ense. -1-
g. 55/52
- geme** : Bodrum. -5-
g. 110/21, 165/15
g.+ din (gemidin) 125/56,
392/24
g.+ ler (gemiler) 110/28
- gep** : (Far.) Söz, laf. -84-
g. iken 236/3
g. 24/14, 55/161, 73/168,
73/50, 95/6, 97/108, 111/10,
111/64, 116/75, 123/23, 138/4,
182/29, 191/14, 192/10, 195/7,
213/6, 223/37, 223/89, 279/4,
302/4, 302/6, 324/73, 324/81,
327/5
g.+ i (gépi) 55/207, 324/57,
336/11
g.+ ige (gépige) 108/19
g.+ im (gépim) 104/16, 295/40,
303/4, 385/2, 391/13
g.+ imiz (gépimiz) 73/13
g.+ iñ (gépiñ) 78/6, 284/40
g.+ iñiz (gépiñiz) 391/3
g.+ iñmu (gépiñmu) 93/16
g.+ iñnimu (gépiñnimu) 93/18
g.+ ke 117/22, 223/12, 354/7,
392/199
g.+ ken 141/32
g.+ ku 185/6, 346/, 346/2
g.+ ler 49/109
g.+ lerni 49/6
g.+ lerniñ 39/1
g.+ lirim 232/
g.+ miken 235/10, 300/10
g.+ miş 297/65
g.+ ni 55/49, 61/20, 111/11,
111/33, 163/9, 274/7, 283/2,
324/63, 324/64
g.+ niñ 49/39, 50/41, 175/9,
324/54, 333/11, 363/40
g.+ te 324/36
g.+ tin 111/10
gep aç-: Bir konu üzerine
konuşmaya başlamak.
g. açkanda 118/62
g. açmiğan 341/7
g. éçip 111/9
gep éçil-: Bir konu üzerine
konuşmaya başlanmak.
g. éçildi 173/8
g. éçilganda 392/53
gep kıl-: Konuşmak.
g. kıldı 226/74
g. kılğan 73/165
g.+ iñge kılğan (gépiñge)
45/98
g. kılğum 53/15
g. kiliñ 111/46

- g. kılmıduķ 51/152
- gepçi** : Lafçı, konuşan. -1-
g. 73/134
- ger** : (Far.) Eğer. -12-
g. 111/31, 177/5, 196/9,
240/18, 244/9, 290/53, 290/55,
296/8, 311/12, 348/12, 364/16,
394/31
- gerçe** : (Far.) Gerçi. -11-
g. 74/58, 109/22, 177/13,
196/1, 210/3, 250/15, 255/71,
261/10, 342/9, 354/11, 377/21
- gerdeş** : (Far.) Cilve, bir olayın
beklenmedik tarafı. -1-
g.+ i (gerdişi) 225/11
- gevde** : Gövde, vücut. -5-
g. 50/15
g.+ dek (gevdidek) 220/3
g.+ ge (gevdige) 102/23
g.+ ler (gevdiler) 46/19
g.+ ni (gevdini) 261/16
- gevdilen** - : Ortaya çıkmak. -1-
g.- idu (gevdilinidu) 15/3
- gezerme** : Üs, karargah. -1-
g.+ ge (gezermige) 55/19
- Gémin** : Kişi adı. -1-
g. 79/22
- général**: (Alm.) General. -3-
g. 273/13, 273/71, 366/5
- gézek** : Tatlı. -2-
g. 255/31
g.+ liriñdin 245/14
- gézit** : (Rus.) Gazete. -3-
g.+ ke 273/77
g.+ ler 223/65
g.+ ni 355/5
- gidiy** - : Kibirilenmek, gururlanmak.-1-
g.- iptu 324/49
- gidro** : Su veya elektrik istasyonu.-1-
g. 110/40
- gigant** : (İng.) Yüksek. -1-
g. 82/52
- gijilda** - : Vızıldamak. -1-
g.- ğan (gijildıĝan) 143/14
- gilas** : (Far.) Vişne. -1-
g.+ liriñni 255/43
- gilem** : (Far. <gilīm) Kilim, halı. -5-
g. 154/17, 170/1, 291/11,
392/99
g.+ din 291/15
- gilemçi** : Kilimci, halıcı. -1-
g. 291/
- gilemçilik** : Kilimcilik, halıcılık. -1-
g. 223/78
- gimnastyor** : (Rus.) Jimnastikçi. -1-
g.+ ka 273/9
- girde** : Bir tür tandır ekmeği. -2-
g.+ niñ (girdiniñ) 223/180
g.+ ñni 255/32
- gireleş** - : Birbirinin içine girmek, iç
içe olmak. -1-
g.- ip (girelişip) 82/45
- gireleştür** - : İç içe olmasını sağlamak.
-1-
g.- üp 260/29
- griptar**: (Far. <giriiftār) Tutulmuş,
yakalanmış. -3-
g. idi 252/18
g. 20/8
griptar bol:- Tutulmak,
yakalanmak.
g. bolar 55/238

Gitlér : Adolf Hitler. -4-
g. 33/34, 45/49, 45/61

Giltérçi : Hitler'i destekleyen kimse.
-1-
g.+ lar 33/39

giya : Yabani ot. -4-
g. 115/62, 130/12, 138/5
g.+ dek 255/13

gogum : Akşamüzeri, akşam vakti. -1-
g.+ din 238/4

gol : (Far.) Ahmak, aptal. -2-
g. ikenmen 357/, 357/1

Golav : Kişi adı. -1-
g. 362/2

golla - : Kandırmak, aldatmak. -2-
g.- p 346/3
g.- yttim 226/6

Golland : Hollandalı. -1-
g.+ larniñ 33/47

Gomindañ : (Çin.) 1911-1949 yılları
arasında Çin yönetimini elinde
bulunduran parti, Milliyetçi
Parti. -5-
g. 33/55, 363/8, 366/6
g.+ ni 363/24
g.+ niñ 51/108

Gomindañçi : Milliyetçi Partili, bu
partiye mensup olan. -1-
g. 273/32

Gomoro : Kişi adı. -1-
g.+ ğa 362/

gomuş : Enayi. -1-
g. 237/25

Gonçendañ : (Çin.) Çin Komünist
Partisi. bk. *Guñçendañ* -15-

g. 47/, 47/1, 47/101, 47/67,
47/68, 51/104, 132/23, 136/41,
139/30, 148/59, 154/38,
160/22, 162/27
g.+ ğa 47/110
g.+ ni 51/117

goñsé : (Çin.) İlçe. -9-
g. 154/68, 160/17
g.+ da 197/6
g.+ miz 106/11, 106/15,
173/26
g.+ mizğa 106/1
g.+ ni 148/57
g.+ niñ 173/1

Gorkiy : Maksim Gorki, ünlü Rus
yazar. -3-
g. 87/, 87/20, 87/45

Go Şyavçuen : Kişi adı. -1-
g. 179/31

goya : (Far. <gūyā) Güya, sanki. -99-
g. 22/18, 23/26, 34/1, 34/7,
34/9, 55/24, 76/8, 88/2, 117/23,
119/71, 121/13, 123/16,
125/18, 125/90, 128/46,
131/14, 133/5, 139/23, 143/4,
150/7, 150/10, 154/56, 154/60,
158/27, 171/17, 179/56,
182/14, 219/3, 237/23, 239/23,
239/40, 245/5, 245/10, 245/15,
245/21, 247/13, 255/34, 261/9,
261/14, 261/17, 269/2, 270/2,
270/16, 271/26, 271/34,
278/23, 291/5, 291/19, 293/7,
297/23, 305/3, 313/23, 313/29,
320/7, 322/2, 324/58, 325/15,
326/20, 336/4, 342/3, 344/6,
346/14, 349/3, 351/3, 356/7,
357/3, 357/13, 361/33, 63/50,
364/11, 364/13, 371/2
g.+ ki 19/5, 22/26, 33/17,
125/125, 143/13, 148/12,
154/46, 158/18, 193/3, 194/4,
216/22, 218/14, 220/7,
226/109, 239/37, 247/7, 257/6,

- 260/6, 286/20, 293/23, 334/4,
335/28, 338/11, 344/4, 367/10,
392/170
g.+ ni 260/19
- gödek** : (Far. <gūdek) Küçük, ufak.
-3-
g. 129/27, 181/11
g.+ ni 87/2
- gödeklilik** : Küçüklük, ufaklık. -1-
g.+ im 305/24
- göher** : (Far. <gūher) İnci. *bk. güher*
-12-
g. 124/8, 170/6, 191/9, 210/20,
324/16, 324/24, 349/10, 352/2
g.+ ge 179/56
g.+ i (göhiri) 130/16
g.+ ni 269/9, 392/52
- gör** : (Far. <gūr) Mezar, kabir. *bk. gūr*
-10-
g. idi 154/14
g. 133/42, 223/148
g.+ ge 37/34, 45/20, 50/13,
63/81, 129/57
g.+ imu 24/20
g.+ ini 231/34
- göş** : (Far. <gōšt) Et. -6-
g. 223/180
g.+ i 141/5
g.+ imizni 47/52
g.+ lirini 49/70
g.+ ni 154/13, 375/19
- Guañduñ** : Bir eyalet adı. -1-
g. 139/20
- Guañşi** : Bir eyalet adı. -1-
g. 324/1
- Gulaḥma** : Bir ilçe adı. -1-
g. 165/14
- gum** : Girdap. -4-
g. 146/6, 171/3, 205/13,
286/51
- guman** : (Far. <gumān) Şüphe. -7-
g. 37/2, 49/9, 55/183, 119/29
guman kıl-: Şüphe etmek.
g. kılmaydu 133/58
g. kılmaymen 376/25
g. kılsañ 177/12
- gumanḥor** : (Far. <gumānḥōr)
Şüpheci. -1-
g.+ ni 278/13
- gumansiz** : Şüphesiz. -2-
g. 1/10
g.+ dur 24/16
- gumaştı** : Yaltakçı, yardakçı. -1-
g.+ larniñ 165/58
- Gumnam Munari** : Divan-ı Gumnam,
ya da Gumnam Minaresi. -1-
g. 286/51
- guna** : *bk. gunah* -3-
g. 230/19
g.+ ğa 232/95
guna kıl-: Günah işlemek.
g. kıldiñ 346/16
- gunah** : (Far. <gunāh) Günah, suç. *bk. guna*
-28-
g. 51/95, 70/6, 73/3, 143/9,
195/, 195/13, 230/33, 244/13,
263/21
g.+ din 141/24
g.+ i 55/143, 55/145, 118/106,
130/19
g.+ iğa 118/108
g.+ im 135/11, 135/13, 263/12
g.+ ini 229/24
g.+ iñ 159/3, 190/5, 190/13
g.+ iñni 143/7
g.+ ka 278/47
g.+ ni 290/50
g.+ tin 143/68
gunah kıl-: Günah işlemek.

- g. kıldım 88/15
- gunahkar** : (Far. <gunāhkār)
Günahkâr. -4-
g. 159/19, 359/17
gunahkar bol-: Günahkar olmak.
g. bolup 116/66, 117/47
- gunahlık** : Günahlı, suçlu, günahkâr.
-2-
g. 230/38
gunahlık kıl-: Suçlu hâle getirmek.
g. kılidu 235/16
- gunahsız** : Günahsız, suçsuz. -6-
g. 46/19, 49/43, 51/92, 364/18
g.+ ğa 143/52
g.+ ni 206/23
- Guñçendañ** : *bk. Goñçendañ* -1-
g.+ niñ 139/28
- guvah** : (Far.<guvāh) Şahit, tanık. -3-
g. 45/99, 317/12
guvah kıl-: Şahit göstermek.
g. kılip 185/15
- guvahçı** : Şahit. -1-
g. 134/7
- güduñ** : Gürültü. -1-
g. 73/45
- güdük** : (Rus.) Düdük, korna. -2-
g. 3/16, 171/9
- güher** : *bk. göher* -2-
g. 256/12
g.+ ni 364/13
- gül** : *bk. namaz şam gül*
- gül** : (Far. <gul) Çiçek, gül. -220-
g. idim 350/3
g. 14/2, 20/10, 22/19, 27/22, 40/11, 47/10, 53/31, 72/7, 72/15, 76/8, 77/2, 82/25, 82/47, 84/2, 84/5, 84/7, 95/10, 106/12, 106/16, 111/63, 119/79, 125/105, 126/20, 128/110, 129/40, 129/52, 137/5, 142/8, 143/1, 143/86, 158/12, 158/70, 162/32, 164/7, 170/6, 174/3, 174/7, 180/2, 182/4, 182/22, 182/26, 183/2, 183/3, 183/21, 183/29, 195/2, 195/3, 195/5, 205/4, 205/14, 209/9, 223/190, 232/106, 237/26, 239/19, 245/12, 248/, 248/7, 248/9, 248/12, 256/7, 260/20, 268/5, 268/19, 277/11, 283/9, 288/4, 288/6, 289/6, 294/, 294/2, 294/3, 294/11, 295/13, 308/1, 308/3, 312/35, 320/15, 326/20, 331/16, 333/4, 333/6, 333/11, 338/5, 342/4, 346/5, 346/6, 347/8, 349/1, 353/23, 356/5, 362/11, 363/16, 363/17, 363/29, 363/80, 366/12, 367/16, 378/6, 383/4, 383/9, 393/84
g.+ dek 70/74, 233/32, 284/84, 346/3
g.+ dimu 195/13
g.+ din 294/15, 294/17, 373/12
g.+ ge 45/31, 63/32, 77/2, 77/5, 95/11, 157/6, 166/10, 183/23, 186/12, 205/5, 238/14, 238/16, 260/28, 268/4, 268/8, 268/13, 268/18, 392/141
g.+ gimu 268/12
g.+ i 60/3, 70/44, 95/9, 158/90, 166/11, 176/11, 205/1, 238/3, 238/17, 286/49, 294/6, 318/4, 333/8, 343/1, 381/14
g.+ idin 13/14, 44/48
g.+ ige 142/, 179/114
g.+ iğu 375/24
g.+ imizniñ 115/42
g.+ imu 128/111
g.+ ini 132/18, 158/35, 182/25, 217/30, 318/7, 359/3
g.+ iniñ 70/61

g.+ ler 12/28, 18/55, 23/8,
69/47, 142/3, 182/3, 183/20,
261/54, 288/3, 369/15, 391/7
g.+ lerge 33/69, 151/2, 161/26
g.+ lerniñ 260/23
g.+ liri 11/31, 162/1, 290/14
g.+ lirim 363/36
g.+ ni 125/34, 143/87, 183/32,
195/12, 248/13, 248/15,
291/14, 294/14, 308/, 308/4
g.+ nimu 251/12
g.+ niñ 183/6, 261/51, 268/16,
268/17, 294/4
g.+ üm 3/1, 3/11, 3/15, 40/9,
253/1, 320/19
g.+ ümge 3/, 353/14
g.+ üñ 232/71, 320/23
g.+ üñni 57/12, 183/17, 271/35
g.+ üñniñ 363/13
gül bol-: Çiçeklenmek,
yeşermek.
g. boldi 143/85
g. bolup 255/102, 341/9
g.+ i bolduñ 45/34
gül kıl-: Güzelletirmek, çiçek
açtırmak, yeşillendirmek.
g. kılğan 390/2
g. kılidu 157/14
g. kılımiz 265/35
g. kılmağ bolup 12/6

gülbağ : (Far.) Gül bahçesi. -1-
g.+ da 182/22

gülbahar : (Far.) Gülbahar. -5-
g. 158/2, 182/1, 363/15
g.+ ni 142/7

Gülbahar : Gülbahar, kişi adı. -1-
g. 349/1

gülçi : Çiçekçi. -2-
g.+ ge 294/15
g.+ niñ 294/18

güldeste : (Far. <guldeste) Çiçek
demeti. -8-

g. 84/, 107/12, 128/53, 248/11,
286/46, 334/12, 376/9
g.+ si (güldestisi) 290/2

güldür : Gürültü. -2-
g. 23/28
g.+ i 154/32

gülgün : (Far. <gulgün) Gül renkli. -3-
g. 239/3, 239/5, 292/17

gülhan : (Far. <kulhan) Alev alev
yanan ateş. -1-
g. 389/4

gülistan : (Far. <gulistān) Gülistan, gül
bahçesi, çiçek bahçesi. -12-
g. 152/1, 277/4, 341/10,
392/169
g.+ da 128/110
g.+ din 65/24
g.+ ida 261/53
g.+ idin 74/94
g.+ iğa 116/92
g.+ lar 11/20
g.+ mu 140/38
gülistan kıl-: Güzelletirmek,
gül bahçesine dönüştürmek.
g. kılğan 69/32

gülle - : Çiçeklemek, çiçekli hâle
gelmek. -2-
g.- sun (güllisun) 179/54
g.- ydiğan 225/22

güllen - : Çiçeklenmek. -1-
g.- mekte 158/52

güllendür - : Çiçeklendirmek. -2-
g.- gili 164/19
g.- üp 25/17

gülliniş : Çiçeklenme. -1-
g.+ niñ 272/43

güllük : Çiçekli. -4-
g. 27/1, 218/10, 255/39,
291/11

gölşen : (Far. <gulşen) Çiçek bahçesi. -28-

g. 19/1, 45/35, 137/13, 157/5, 180/1, 291/12, 393/111

g.+ de 121/14

g.+ ge 39/46, 55/26, 58/6, 363/16

g.+ i (gülşini) 130/9, 137/12, 148/56, 174/, 174/1, 290/44

g.+ ide (gülşinide) 36/8

g.+ idin (gülşinidin) 312/4

g.+ im (gülşinim) 114/1

g.+ imizde (gülşinimizde) 125/104

g.+ ini (gülşinini) 361/52

g.+ iniñ (gülşininiñ) 174/9, 372/3

g.+ ni 390/7

g.+ niñ 205/1, 238/17

gülzar : (Far. <gulzār) Çiçek bahçesi, gül bahçesi. -10-

g. 13/11, 30/4

g.+ da 364/19

g.+ idin 192/63

g.+ imiz 239/3

g.+ ini 151/5, 370/1

g.+ iñizni 179/90

g.+ mu 277/12

g.+ ni 333/8

güm : (Far. <gum) Yok olma. -1-

güm bol-: Yok olmak.

g. boldi 154/44

gümbürle - : Gümbürdemek. -2-

g.- p 94/26

g.- ydu 94/3

gümbürliş : Gümbürdeme,

gümbürdeyiş. -1-

g.+ idin 116/10

gümran : (Far.) Tahrip, yıkma,

yıkılma. -2-

gümran bol-: Tahrip olmak.

g. bolsun 8/12

gümran kılın-: Tahrip edilmek.

g. kılindi 70/26

güp : Taklidî ses; güp, löp (diye).

-1-

güp kıl-: Güp diye ses çıkarmak.

g. kılip 292/19

güpülde - : Güm güm etmek,

gümbürdemek. -4-

g.- p turidu 383/11

g.- p 84/5, 192/64, 318/3

gür-gür : Taklidî ses, rüzgâr sesi. -3-

g. 10/1

gür : *bk. gör*

g.+ ge 25/12

gürkire - : Gürül gürül ses çıkarmak.

-1-

g.- p 150/11

gürz : (Far. <gurz) Gürz. -1-

g.+ idin 223/147

güs-güs : Taklidî ses, hızlı yürürken

çıkan ses. -2-

g. 31/11, 65/43

Güylin : Bir yer adı. -1-

g.+ ge 322/1

Güyşen : Bir yer adı. -6-

g. 295/, 295/1, 295/11

g.+ ge 295/14, 295/19

g.+ mu 295/25

Güyşenlik : Güyşenli, Güyşen'de

doğmuş kimse. -1-

g. 295/41

güzel : Güzel. -39-

g. 14/9, 20/1, 59/68, 61/16,

69/1, 69/6, 79/12, 82/3, 115/67,

115/70, 121/29, 130/2, 132/5,

132/16, 149/4, 154/2, 158/82,

161/27, 162/2, 170/14, 174/1,
 175/, 175/1, 176/13, 176/14,
 176/15, 192/78, 207/5, 230/37,
 261/57, 261/62, 271/44,
 294/17, 304/, 304/1, 307/14,
 339/1, 342/1
 g.+ dek 226/36

güzellik : Güzellik. -13-

g. 130/9, 137/10, 137/15,
 239/15, 245/22, 256/3, 271/22,
 310/3
 g.+ ini 137/3
 g.+ iñge 245/30
 g.+ ke 10/5
 g.+ niñ 294/8
 g.+ te 132/10

güzetçi : Gözetici, gözetleyen. -1-

g.+ lerni 393/103

Gğ

ğaca - : Kemirmek. -1-
ğ.- sun (ğacisun) 376/16

ğaday - : Kibirlenmek. -9-
ğ.- diñ 190/19
ğ.- ğanséri 392/84
ğ.- ip (ğadiyip) 188/24, 228/11, 278/57
ğ.- ma 125/102
ğ.- sa 278/57, 392/151
ğ.- sam 290/63

ğadayğak : Burnu havada, kibirli. -1-
ğ. 39/2

ğadiyiş : Kibirlenme. -2-
ğ. 142/6, 193/19

ğakıldı - : Bağırarak. -1-
ğ.- ğan 97/38

gal-ğal : Boş, kof. (*“téşi pal-pal içi gal-ğal” gösterişli fakat içi boş.*) -1-
ğ. 129/61

ğalcir : Kuduz, kudurmuş. -3-
ğ. 23/40, 45/61
ğ.+ lar 332/32

ğalcirleş - : Kudurmak, öfkelenmek. -2-
ğ.- ip (ğalcirleşip) 127/36, 128/67

ğalcirlik : Kudurmuşluk, kızgınlık. -3-
ğ. 33/1
ğ.+ i 129/64
ğ.+ ni 45/45

ğalça : Yaltak, yalaka. -6-
ğ.+ ğa (ğalçıga) 50/37
ğ.+ lar (ğalçılar) 154/13

ğ.+ larga (ğalçılarga) 49/55
ğ.+ lirini (ğalçilirini) 50/25
ğ.+ mu (ğalçimu) 126/6, 165/54

ğalib : (Ar. <ğālib) Galip. *bk. ğalip* -18-
ğ. idi 125/73
ğ. 33/43, 33/65, 36/1, 45/101, 50/19, 59/57, 70/50, 70/59, 74/81, 79/16, 85/13, 85/17, 125/29, 125/65, 140/27, 154/39
ğ.+ dur 207/10

ğalip : *bk. ğalib* -3-
ğ. 18/21, 45/6, 151/7

ğapil : (Ar. <ğāfil) Gafil. -4-
ğ. 103/14, 118/23
ğ.+ ğa 262/26
ğapil bol- : Gafil olmak.
ğ. bolsağ 117/43

ğapillik : Gafillik. -1-
ğ. 129/43

ğar : (Ar.) Mağara. -3-
ğ.+ iğa 7/4
ğ.+ liri 37/9
ğ.+ niñ 63/58

ğarañ-ğuruñ : Hırıltı, hırıldama. -1-
ğ. 232/67

ğarayip : (Ar. <ğarā'ib) Garip, tuhaf. -1-
ğ. 133/63

ğayib : (Ar. <ğā'ib, ğayb) Kayıp. -2-
ğayib bol- : Kaybolmak.
ğ. bolidu 26/2
ğ. boptu 324/110

ğayibane : (Ar.) Gıyaben. -1-
ğ. 319/2

ğaz : Kaz. -10-
ğ. 97/38, 97/45, 97/59, 97/98

- ğ.+ larniñ 97/69
 ğ.+ liriñ 97/105
 ğ.+ liriñni 97/96
 ğ.+ mu 97/42
 ğ.+ niñ 97/56, 97/71
- ğazañ** : Sonbaharda sararıp yere düşen yaprak. -4-
 ğ.+ dek 33/25
 ğ.+ lar 102/27
 ğ.+ larniñ 72/12
 ğ.+ ni 266/21
- ğazat** : (Ar. <ğazā⁹) Cihat, savaş. -1-
 ğ.+ tin 23/44
- ğelbe** : *bk. ğelibe* -3-
 ğ.+ ge (ğelibige) 151/7
 ğ.+ si (ğelbisi) 128/66, 169/7
- ğelde-geş** : Süprüntü, çer çöp. -1-
 ğ.+ liri 286/116
- ğelibe** : (Ar. <ğalebe) Galebe, yenme.
bk. ğelbe -18-
 ğ. 24/26, 128/63, 143/76,
 158/48, 273/66
 ğ.+ din (ğelibidin) 44/42
 ğ.+ ge (ğelibige) 79/22,
 110/30, 113/31, 127/11, 154/49
 ğ.+ ler (ğelibiler) 11/39
 ğ.+ lerniñ (ğelibilerniñ) 11/40,
 106/20
 ğ.+ ni (ğelibini) 50/23, 126/13
 ğ.+ ñ 106/16
 ğ.+ ñni 106/13
- ğelite** : (Ar.) Tuhaf, garip. -4-
 ğ. 284/5, 290/17, 327/4,
 345/16
- ğelve** : (Far.) Kavga. -5-
 ğ. 159/23
 ğ.+ ni (ğelvini) 50/26
 ğ.+ ñ 159/18
 ğ.+ si (ğelvisi) 25/20, 128/68
- ğem** : (Ar. <ğam) Gam, kaygı. -34-
 ğ. 7/1, 27/12, 32/10, 47/66,
 50/42, 97/18, 97/55, 110/20,
 172/9, 314/13
 ğ.+ de 121/22, 192/16
 ğ.+ din 312/22
 ğ.+ i (ğemi) 105/12, 363/60
 ğ.+ ide (ğemide) 87/16
 ğ.+ im (ğemim) 348/13
 ğ.+ ini (ğemini) 193/25
 ğ.+ iñge (ğemiñge) 358/16
 ğ.+ ni 232/110, 361/25
ğem çek-: Gam çekmek,
 kaygılanmak.
 ğ. çekmigin 267/, 267/1
ğem kil-: Kaygılanmak.
 ğ. kilip 360/12
ğem ye-: Gam yemek,
 kaygılanmak.
 ğ.+ imni yédiñ (ğemimni)
 232/80
 ğ. yeptimen 92/14
 ğ. yeydiğandu 73/51
 ğ. yeydu 192/77
 ğ. yéme 163/19
 ğ. yémeñ 3/14, 276/3
 ğ. yémeñlar 124/11
 ğ.+ ini yep (ğemini) 45/14
- ğemgüzar** : (Ar. + Far. <ğam+ -guzār)
 Teselli veren, avutan. -3-
 ğ. 239/33, 358/12
 ğ.+ i 223/4
- ğemhane** : (Ar. + Far. <ğam+ħane)
 Gam yuvası. -1-
 ğ. 21/5
- ğemhor** : (Ar. + Far. <ğam+ -hōr)
 Gamlı, gam çeken. -2-
 ğ. 13/3, 314/14
- ğemkin** : (Ar. + Far. <ğam+ -kīn)
 Gamlı, hüznü. -3-
 ğ. iken 20/5
 ğ. 71/3, 223/165
- ğenimet** : (Ar. <ğanīmet) Ganimet. -2-
 ğ. 124/12, 269/12

geplet : (Ar. <ġaflet) Gaflet. -9-
 ġ. 12/16, 31/36, 37/23
 ġ.+ ke 290/22
 ġ.+ ni 11/2, 134/26
 ġ.+ te 150/17
 ġ.+ tin 125/140, 127/37

gerbiy : *bk. ġerp* -1-
 ġ. 209/1

gerbiy şimal : (Ar. <ġarb-ı şimālī) Kuzeybatı. -1-
 ġ.+ ġa 322/6

gerbiy şimallik : Kuzeybatılı. -1-
 ġ. 265/27

gerez : (Ar. <ġaraż) Amaç, hedef. -1-
 ġ. 39/49

gerezsiz : Kişisel menfaat gözetmeyen. -2-
 ġ. 303/18, 392/191

gerk : (Ar. <ġark) Gark, batma. -4-
gerk bol-: Batmak.
 ġ. boldi 303/11
gerk eyle-: Suya batırmak.
 ġ. eyleydiken 236/10
gerk kıl-: Batırmak, boğmak.
 ġ. kılray 236/24
 ġ. kıldı 154/34

gerp : (Ar. <ġarb) Garp, batı. *bk. ġerbiy* -3-
 ġ. 133/67
 ġ.+ tin 50/12, 129/19

geş : (Far.) Bulantı. -8-
 ġ. 63/8, 77/3, 135/16, 241/11
 ġ.+ tin 175/13, 186/2
geş bol-: Bulanmak.
 ġ. boldi 265/3
geş kıl-: Bulandırmak.
 ġ. kılma 329/17

geşlik : Rahatsızlık, huzursuzluk. -5-

ġ. 37/5, 71/30
 ġ.+ te 375/2
 ġ.+ tin 37/2
geşlik sal-: Rahatsızlık vermek.
 ġ. saldi 55/164

gevğa : (Far. <ġavġā) Kavga. -6-
 ġ. 73/115, 363/53
 ġ.+ ni 107/51
 ġ.+ si 392/162
 ġ.+ sida 350/18
 ġ.+ sidin 145/3

gevğaçi : Kavgacı. -1-
 ġ. 226/118

geyret : (Ar. <ġayret) Gayret, çaba. -16-
 ġ. 47/67, 74/93, 125/26, 148/60, 150/21, 165/63, 360/11
 ġ.+ i (ġeyriti) 120/17, 150/38
 ġ.+ idin (ġeyritidin) 129/66
 ġ.+ ige (ġeyritige) 148/55
 ġ.+ iñdin (ġeyritiñdin) 45/60, 148/52, 349/6
 ġ.+ ke 149/12
geyret ber-: Gayret göstermek.
 ġ. berdi 173/26

geyri : *bk. ġeyriy* -1-
 ġ. 284/35

geyriy : (Ar. <ġayr) Başka, artık, gayrı. *bk. ġeyri* -3-
 ġ. 339/10, 354/14, 357/8

geyvet : (Ar. <ġaybet) Gıybet. -1-
 ġ. 278/13

gezel : (Ar. <ġazel) Gazel, türkü. -16-
 ġ. 121/, 175/14, 277/4, 287/23, 324/123, 324/125, 324/94
 ġ.+ de 324/5
 ġ.+ dek 364/1
 ġ.+ dekla 324/6
 ġ.+ ge 240/22
 ġ.+ i (ġezili) 324/122

- ğ.+ ige (gezilige) 286/43,
324/7
ğ.+ ini (gezilini) 324/120
ğ.+ niñ 286/35
- gezep** : (Ar. <ğazab) Gazap, öfke.
-30-
ğ. 18/11, 23/4, 50/22, 71/16,
107/101, 107/59, 107/71,
125/10, 136/40, 161/11,
178/16, 192/50
ğ.+ i (gezipi) 366/7
ğ.+ im (gezipim) 393/33
ğ.+ ini (gezipini) 324/94
ğ.+ iñge (gezipiñge) 107/17
ğ.+ ke 55/115, 81/18
ğ.+ lerge 47/61
ğ.+ niñ 107/18, 154/32
ğ.+ te 11/13, 51/64, 55/112,
107/55
ğ.+ tin 107/121, 107/22,
179/86, 292/7
gezipi tut-: Öfkelenmek.
ğ.+ i tutidu (gezipi) 107/50
- gezeplen** : Öfkelenmek. -1-
ğ.+ ip (gezeplinip) 107/38
- gezeplik** : Öfkeli. -2-
ğ. 73/124, 256/1
- gezine** : *bk. gezne* -1-
ğ.+ sidin (gezinisidin) 167/3
- gezne** : (Ar. <ḥazīne) Hazine. *bk. gezine* -4-
ğ.+ diki (geznidiki) 237/8
ğ.+ ge (geznige) 237/6
ğ.+ miz (geznimiz) 143/91
ğ.+ si (geznisi) 239/28
- gécek** : Bir tür müzik aleti. -1-
ğ.+ i (géciki) 44/49
- Gérib-Senem** : Garip ile Senem, halk hikâyesi. -1-
ğ.+ ni 372/16
- gériç** : Karış. *bk. gérış* -2-
ğ. 1/3, 119/18
- géríp** : (Ar. <ğarīb) Garip. -5-
ğ. 49/4, 80/9, 223/11, 255/98,
345/7
- gériplik** : Gariplik. -2-
ğ. 387/6
ğ.+ ni 81/11
- gérış** : *bk. gériç* -1-
ğ. 119/21
- ğıçılđa** - : Gıcırdamak. -1-
ğ.- p 91/7
- ğidıķla** - : Gıdıklamak. -1-
ğ.- p 180/3
- ğidiñ-pidiñ** : Mırıldanma, mırıltı. -1-
ğ. 51/58
- ğilğit** - : Bulandırmak. -1-
ğ.- ķan 37/5
- ğinşış** : Ses çıkarma, homurdanma.-1-
ğ. 8/13
- ğinşi** - : Ses çıkarmak, homurdanmak.
-2-
ğ.- p yürer 31/28
ğ.- p 45/44
- ğipılđa** - : Endişe etmek, merak etmek.
-1-
ğ.- p 73/62
- ğiza** : (Ar. <ğidā°) Gıda, yemek. -3-
ğ. 159/10, 324/123
ğ.+ siğa 37/20
- ğocam** : Mülk sahibi, ağa, patron. -2-
ğ. 51/35
ğ.+ ni 51/166
- ğoğa** : Kavga. -2-
ğ. 168/18

- ğ.+ ñdin 159/23
- ğol** : Bol, fazla. -1-
ğ. 82/21
- ğolat** - : Yerinden oynatmak, taşımak. -1-
ğ.- ip (ğolitim) 115/27
- ğorur** : *bk. ğurur* -1-
ğ.+ uñ 129/73
- ğoza** : (Far. <ğūze) Koza. -1-
ğ.+ din (ğozidin) 225/14
- ğubar** : (Ar. <ğubār) Toz. -2-
ğ. 77/3
ğ.+ din 186/2
- ğuççide** : Gür, sık. -1-
ğ. 238/3
- ğuçurla** - : Gıcırdamak. -1-
ğ.- ydu 186/11
- ğuçurlaş** : Gıcırdama. -1-
ğ.+ ini (ğuçurlışını) 116/37
- ğuçurlat** - : Gıcırdatmak. -1-
ğ.- ti 55/112
- ğula** - : Yuvarlanmak. -4-
ğ.- ğan (ğuliĝan) 231/26,
231/48
ğ.- p ketimez 272/36
ğ.- p 223/140
- ğulaç** : Kulaç. -9-
ğ. 69/44
ğ.+ ka 92/2
ğ.+ ni 75/41, 392/98
ğulaç at- : Kulaç atmak.
ğ. atidu 22/18, 69/13
ğ. atimen 79/26
ğ. attuğ 45/80
ğulaç taşla- : Kulaç atmak.
ğ. taşlap 8/1
- ğulaçla** - : Kulaç atmak. -2-
ğ.- p 18/33, 107/133
- ğulaş** : Yıkılma, yuvarlanma. -1-
ğ. 393/118
- Ğulca** : Gulca, Doğu Türkistan'da bir şehir. -2-
ğ.+ da (Ğulcida) 234/19
ğ.+ niñ (Ğulciniñ) 378/13
- Ğulcılık** : Gulcalı. -1-
ğ. 154/66
- ğulgula** : (Far. <ğulĝule) Panik, telaş. -2-
ğ. 73/133
ğulgula kıl- : Telaşlanmak.
ğ. kılsa 181/8
- ğunan** : At yavrusu, üç yaşından küçük at. -3-
ğ. 219/, 219/2
ğ.+ lar 219/9
- ğunçe** : (Far. <ğunce-ğonce) Gonca, tomurcuk. -17-
ğ. 34/9, 78/17, 86/6, 125/105,
158/72, 182/9, 288/6, 289/6,
291/5
ğ.+ lar (ğunçılar) 158/5
ğ.+ mu (ğunçimu) 126/20
ğ.+ ni (ğunçini) 363/80
ğ.+ niñ (ğunçiniñ) 40/7
ğ.+ ñ 363/17
ğ.+ si (ğunçisi) 115/42
ğ.+ sidin (ğunçisidin) 347/8
ğ.+ siniñ (ğunçisiniñ) 205/4
- ğurbet** : (Ar.) Gurbet. -1-
ğ.+ te 284/47
- ğurbetçilik** : Gurbetçilik. -1-
ğ.+ niñ 255/11
- ğur-ğur** : Rüzgâr sesi, püfür püfür. -1-
ğ. 67/1, 245/11

ğurķira - : Esmek. -2-
ğ.- p 150/41, 257/13

ğuruñ : *bk. ġarañ-ğuruñ*

ğurur : (Ar. <ğurūr) Gurur. *bk. ġorur*
-15-
ğ. 106/8, 133/48, 171/18
ğ.+ din 305/3
ğ.+ i 25/22, 33/34, 63/35, 79/4,
193/8, 381/1
ğ.+ ida 261/15
ğ.+ iğā 361/5
ğ.+ um 127/53, 273/78
ğ.+ umdur 246/12

ğururlan - : Gururlanmak. -1-
ğ.- di 291/22

ğururluķ : Gururlu, kibirli. -2-
ğ. 70/75
ğ.+ ķa 75/31

ğusse : (Ar. <ğuşşa) İç sıkıntısı,
hüzün. -1-
ğ.+ ni (ğussini) 47/8

ğualaş - : Kararmak, ışığı azalmak.
-1-
ğ.- ti 128/72

ğuyulda - : Hızlı gitmek. -2-
ğ.- p 281/6, 317/1

ğuyuldat - : Hızlı götürmek. -1-
ğ.- ip (ğuyulditip) 82/15

Hh

ha-ha : He he, haydi. -1-
h. 304/3

hacet : (Ar. <ḥācet) Hacet, ihtiyaç. -10-
h. 88/14, 251/8, 321/10,
392/168, 392/94, 393/70, 394/5
h.+ i (haciti) 242/, 242/10
h.+ immu (hacitimmu) 70/7

hacetsiz : Gereksiz, lüzumsuz. -2-
h. 22/6, 73/74

hadise : (Ar. <ḥādise) Hadise, olay. -2-
h. 73/141, 209/20

hakim : (Ar. <ḥākīm) Hakim. -3-
h. 289/8
hakim bol-: Hakim olmak.
h. bolmisa 394/27
h. bolsa 192/71

hakaret: (Ar. <ḥakāret) Hakaret. -9-
h. 172/6, 190/14, 210/6,
223/144, 290/51, 392/167,
392/25
h.+ tur 210/5
hakaret kil-: Hakaret etmek.
h. kılamdu 73/116

hakaretlik : Hakaret edilmiş. -1-
h. 158/24

hal : (Ar. <ḥāl) Hâl, durum. -22-
h. 23/3, 55/117, 64/12, 97/5,
216/18, 252/4, 252/31
h.+ din 66/6, 223/166
h.+ ğa 367/12
h.+ i 118/58, 223/45, 234/36
h.+ im 284/33
h.+ imġa 223/116, 276/1
h.+ ini 304/9
h.+ iñ 15/3, 255/67

h.+ iñmu 252/34
h.+ iñni 364/15
h.+ ni 324/115

halaket: (Ar. <helāket) Helak, yok
olma. -6-
h. 70/48, 143/26, 156/9,
190/16, 210/10
h.+ tin 23/34

halal : (Ar. <ḥalāl) Helal. -19-
h. 14/11, 35/8, 37/36, 39/25,
39/27, 47/16, 50/77, 50/78,
53/42, 70/67, 106/5, 114/16,
126/4, 129/36, 218/12, 262/13,
295/8, 345/20, 369/11

halavet: (Ar. <ḥalāvet) Zevk, lezzet.
-7-
h. 141/8, 143/92, 191/19,
196/14
h.+ ini (halavitini) 107/31
h.+ ni 51/31, 129/41

halet : (Ar. <ḥālet) Hâl, durum. -3-
h.+ im (halitim) 191/47
h.+ mu 378/10
h.+ te 363/34

halķi - : Atlamak, geçmek. -2-
h.- p 34/2, 165/24

halsiz : Hâlsiz, yorgun. -1-
h. 23/18

halva : (Ar. <ḥalvā) Helva. -4-
h. 160/6, 196/13
h.+ ni (halvini) 160/16, 160/20

hamaḳet : (Ar. <ḥamāḳat) Aptal,
budala. -3-
h. 63/87, 143/42
hamaḳet kil-: Aptallık etmek.
h. ḳilip 345/12

haman : (Far. <hemān) Hemen,
derhal. -61-

h. 9/7, 9/19, 19/6, 20/5, 37/7,
55/101, 55/81, 59/, 59/22,
59/34, 59/46, 81/21, 111/54,
116/15, 119/45, 121/22,
122/18, 125/139, 127/38,
129/85, 133/56, 141/17,
150/47, 153/6, 155/3, 163/16,
185/19, 192/25, 196/7, 210/5,
218/11, 222/5, 228/10, 255/26,
268/2, 277/15, 278/31, 278/42,
286/101, 297/53, 298/11,
298/17, 304/14, 309/7, 313/16,
325/18, 329/3, 329/33, 335/7,
344/4, 350/10, 358/13, 359/4,
359/7, 364/12, 373/9, 374/2,
377/18, 392/26, 393/20, 393/27

hamildar : (Ar. + Far. <ḥāmil+ -dār)
Hamile, gebe. -1-
h. 105/26

hamiy : (Ar. <ḥāmī) Hami, koruyucu.
-3-
h. 392/199
h.+ dur 296/16
h.+ lirini 74/16

hañ : Ağzı açık, mıymıntı. -4-
h. 177/9
h.+ lar 265/10
h.+ larni 129/85
h.+ ni 304/17

hañ-tañ : Şaşakalma. -4-
hañ-tañ bol-: Şaşırmak.
h. bolup 329/5
hañ-tañ kal-: Şaşırmak.
h. kal-ğanlar 209/3
hañ-tañ kaldur-: Şaşırtmak.
h. kaldursañlarmu 10/29
h. kaldurup 239/44

hañra - : Anırmak, bağırmak. -1-
h.- ydiganlar 393/114

hañraş : Anırma, bağırma. -1-
h.+ ni 290/20

hapaş : Sırtına alma. -1-
hapaş kıl-: Sırtına almak.
h. kılgin 393/83

hapaşla - : Sırtına almak. -1-
h.- p 18/36

har - : Yorulmak. -11-
h.- ğin 223/166
h.- ğinimni 110/11
h.- ip yürmeñ (hérip) 111/19
h.- ip (hérip) 47/21, 51/37,
358/7
h.- maydu 82/44
h.- mayli 3/18
h.- maymen 1/12
h.- miduğ 226/44
h.- misun 217/23

har : (Far.) Zahmetli, ağır, zor. -8-
h. 73/85, 223/35, 236/15,
265/16, 286/93, 324/17,
393/122, 393/32

haram : (Ar. <ḥarām) Haram. -3-
h. 286/98
h.+ dur 290/64
haram kıl-: Haram etmek.
h. kılatti 73/12

haramtamağ : Otlakçı, haramzade. -1-
h.+ lar 39/23

hararet : (Ar. <ḥarāret) Hararet. -4-
h. 143/2, 239/4, 313/3
h.+ i (harariti) 262/1

harduğ : Yorgunluk, bitkinlik. -8-
h. 188/7, 263/56, 333/1
h.+ i 150/34, 165/72, 223/179
h.+ ummu 295/43
h.+ umni 333/7

haripa : *bk. harpa* -1-
h.+ sini (haripisini) 71/24

harpa : (Ar. <^c arefe) Arife. *bk. haripa*
-5-

- h.+ niñ (harpiniñ) 115/43
h.+ si (harpisi) 115/41, 115/61
h.+ sida (harpisida) 18/31, 109/
- harva** : Araba. -9-
h. 196/16, 232/41, 232/42, 234/23
h.+ ğa (harviġa) 234/18
h.+ m 302/6
h.+ mniñ 234/36
h.+ ni (harvini) 258/20
h.+ si (harvisi) 394/39
- harvikeş** : Arabacı. -3-
h. 234/39, 302/3
h.+ niñ 234/38
- hasa** : (Ar. <^e ašā) Asa, değnek. -9-
h. 163/, 163/19, 330/, 330/6
h.+ din (hasidin) 330/4, 330/5
h.+ dur (hasidur) 163/18
h.+ ğa (hasiġa) 163/17, 330/1
- hasil** : (Ar. <ḥāşil) Hasıl, meydana gelen. -1-
hasil bol-: Hasıl olmak.
h. boldi 101/12
- hasira** - : Yorulmak, hâlsizleşmek. -1-
h.- p 273/30
- hasis** : (Ar. <ḥaşīs) Hasis, cimri. -1-
h.+ ini 45/27
- haşa** : Zorla çalıştırma. -7-
h. 173/14, 173/31
h.+ ğa 51/69, 148/17, 232/41, 234/33, 234/35
- haşaret** : (Ar. <ḥaşere) Haşere, böcek. -1-
h. 143/14
- Hatem** : Cömertliğiyle ün salmış eski bir Arap kabile reisi, Hâtem-i Tâî. -1-
h. 269/11
- hava** : (Ar. <hevā) Hava. -8-
h. 158/50, 388/5
h.+ da 9/16
h.+ ğa 257/33
h.+ niñ 278/25
h.+ ñ 82/27
h.+ si 227/6
h.+ sidin 27/32
- havançe** : Havan, içinde bir şey dövüp ufalamaya yarayan çukur kap. -1-
h.+ da (havançada) 118/80
- hay** : Hey. -4-
h. 44/6, 115/77, 258/32, 284/23
- hayacan** : (Ar. <heyecān) Heyecan. -12-
h. 61/17, 179/11, 240/17, 254/5, 255/68
h.+ da 246/5
h.+ din 141/49, 232/5, 271/24
h.+ ğa 133/25
hayacanğa sal-: Heyecanlandırmak.
h.+ ğa saldı 132/25
h.+ ğa salmakta 74/131
- hayacanlan** - : Heyecanlanmak. -2-
h.- ip (hayacanlinip) 73/42, 312/14
- hayal** : (Ar. <ḥayāl) Hayal. -1-
h. 273/29
- hayalsiz** : Ümitsiz. -2-
h. 107/37, 235/8
- hayan** : (Ar.) Çıkar, menfaat. -4-
h. 297/25, 324/32, 341/17
h.+ ğa 255/10
- hayankeş** : (Ar. + Far.) Tüccar. -1-
h.+ ni 345/3
- hayat** : (Ar. <ḥayāt) Hayat. -87-

h. 2/9, 7/1, 9/18, 16/5, 18/57,
26/11, 30/7, 33/32, 39/4, 45/56,
46/29, 47/60, 63/5, 63/65,
69/23, 76/13, 87/45, 107/127,
125/36, 143/55, 148/11,
150/43, 150/46, 153/9, 154/51,
158/80, 159/21, 235/21,
249/13, 253/7, 272/33, 286/22,
295/31, 297/71, 298/27,
361/48, 392/2
h.+ idin 47/14
h.+ iğa 8/9
h.+ im 27/14, 27/33, 27/45,
27/47, 41/19, 121/43, 306/10
h.+ imğa 65/25
h.+ imiz 39/22, 74/143, 287/34
h.+ imizğa 311/8
h.+ imizni 158/85
h.+ imizniñ 139/26
h.+ imniñ 65/30
h.+ iniñ 361/4
h.+ iñ 34/3, 34/8
h.+ iñdin 143/64
h.+ қа 16/3, 23/54, 25/7,
29/17, 46/21, 63/9, 69/43
h.+ lar 33/40
h.+ ni 2/10, 16/4, 33/13, 33/19,
55/175, 61/16, 63/38, 63/84,
70/56, 253/15
h.+ niñ 9/6, 11/14, 16/1, 27/4,
128/42, 368/3
h.+ ta 9/1, 33/11
h.+ tin 23/42, 73/154
hayat ber-: Hayat vermek.
h. berdi 173/25

hayatlık : Canlılık, hayatta olma. -13-
h. 9/8, 37/22, 231/58
h.+ қа 116/13, 129/9, 190/18
h.+ ni 116/2
h.+ niñ 25/6, 37/9, 45/26,
192/79
h.+ ta 26/5
h.+ tin 14/17

hayvan: (Ar. <ḥayvān) Hayvan. -3-
h.+ dek 33/53
h.+ din 129/10

h.+ ğa 297/19

haza (I) : (Ar. <ʿ azāʾ) Yas, matem.-5-
h. 154/27, 159/11
h.+ da (hazida) 133/36
h.+ din (hazidin) 133/39
h.+ ğa (hazığa) 133/39

haza (II) : (Ar. <laḥḥa) An, lahza. -2-
h. 239/22, 273/43

hazazulluk : Şeytanlık. -1-
h.+ i 286/96

hazidar : (Ar. + Far. <ʿ azāʾ + -dār)
Yaslı, üzüntülü. -4-
h. 44/43, 375/42
h.+ ni 336/, 336/1

hazir : (Ar. <ḥāzır) Şimdi. -14-
h. 44/5, 55/5, 55/252, 65/31,
128/2, 141/47, 144/6, 286/22,
320/17
h.+ ğiçe 55/9, 207/13, 324/125
h.+ kıdekla 232/64
h.+ mu 392/56

haziretlik : Maharetli. -1-
h. 55/42

hazirla - : Hazırlamak. -1-
h.- sam (hazirlisam) 358/7

he : Evet, iyi. -33-
h. 3/8, 10/23, 32/6, 41/3, 45/2,
45/44, 49/51, 55/141, 55/215,
55/68, 70/73, 71/17, 72/4,
73/63, 76/37, 78/15, 98/1,
104/8, 116/40, 133/40, 143/97,
158/43, 179/49, 181/5, 181/19,
191/9, 192/39, 212/3, 236/14,
251/4, 365/8, 375/13

he-hu : Hey, hoy. -1-
h. 253/5

hebes : (Ar. <ḥabs) Hapis. -1-
h.+ ke 161/14

hedd : (Ar. <ḥadd) Had, sınır. -8-
 h.+ i 47/25, 160/21
 h.+ idin 6/16, 55/179, 128/67, 181/15
 h.+ iñlar 39/32
heddidin aş-: Haddini aşmak.
 h.+ idin aştı 55/235

hede : Abila. -1-
 h.+ m 107/6

hekim : *bk. hékim* -1-
 h. 185/11

heķ : (Ar. <ḥaķķ) Hak. -46-
 h. idi 314/1
 h. 9/25, 14/5, 17/5, 47/42, 47/78, 51/175, 74/17, 118/30, 118/34, 118/45, 118/92, 129/87, 141/22, 256/9, 276/5, 392/119
 h.+ da 63/66
 h.+ i (heķķi) 6/20, 46/11
 h.+ ida (heķķida) 158/90, 222/
 h.+ ide (heķķide) 47/, 74/52, 95/, 121/, 148/, 185/, 190/, 297/62, 376/18, 376/19
 h.+ idiki (heķķidiki) 207/4
 h.+ imiz (heķķimiz) 55/189
 h.+ imizni (heķķimizni) 51/165
 h.+ iñ (heķķiñ) 264/11
 h.+ mu 302/9
 h.+ ni 8/5, 193/25
 h.+ niñ 118/105, 118/15, 394/32
 h.+ te 144/7, 252/14
heķ bol-: Haklı olmak.
 h. bolatti 49/21
heķ tut-: Doğrunun yanında tutmak.
 h. tuttuñ 14/12

heķdar : (Ar. + Far. <ḥaķķ+ -dār) Hak sahibi, haklı. -8-
 h. 69/36, 89/30, 129/77, 223/201, 257/33, 257/34, 375/34

h.+ i 129/7

heķiķet: (Ar. <ḥaķiķat) Gerçek, hakikat. -38-
 h. 9/27, 34/23, 34/24, 55/177, 70/66, 74/3, 74/9, 74/46, 129/56, 130/14, 175/5, 177/1, 178/43, 179/105, 190/34, 206/18, 213/8, 272/47, 363/62, 380/6, 380/15, 392/6
 h.+ ini (heķiķitini) 286/64
 h.+ ke 6/22, 14/6, 190/3
 h.+ ni 50/85, 74/40, 187/15, 337/8
 h.+ niñ 14/10, 50/84
 h.+ te 118/52, 118/64, 118/76, 118/79
 h.+ ten 118/68
 h.+ tin 118/17

heķiķetçi : Hakikatten yana olan. -1-
 h. 118/31

heķiķiy : (Ar. <ḥaķiķī) Hakiki, gerçek. -6-
 h. 11/10, 177/, 177/2, 177/13, 179/109, 223/155

heķķaniyet : (Ar. <ḥaķķāniyyet) Hakkaniyet. -7-
 h. 171/4
 h.+ ke 247/27
 h.+ ni 247/30
 h.+ niñ 23/47
 h.+ tin 33/36, 154/33, 392/89

heķliķ : Haklı. -7-
 h. iduķ 74/24
 h. 29/33, 70/3, 73/115, 133/41, 257/32, 290/10

heķsizliķ : Haksızlık. -1-
 h. 118/43

hel : (Ar. <ḥall) Hal, çözme. -1-
hel ķil-: Halletmek.
 h. ķilidu 55/47

helek : Meşgale. -1-
h. 154/7

helkum : Gırtlak. -1-
h.+ ğa 186/4

hem : (Far.) Hem, ve. -123-
h. 9/16, 11/25, 17/28, 20/7,
27/19, 32/9, 33/41, 34/23, 37/2,
45/8, 47/101, 47/106, 47/18,
47/35, 49/17, 51/149, 51/173,
51/177, 51/19, 56/17, 60/4,
64/27, 64/31, 65/40, 70/78,
74/73, 89/3, 89/12, 97/24,
100/, 103/, 110/24, 110/26,
115/64, 118/86, 126/17, 129/7,
131/8, 36/11, 140/22, 140/35,
141/37, 143/94, 148/5, 148/50,
148/62, 150/13, 154/4, 154/14,
154/28, 154/42, 154/62,
154/70, 159/18, 159/31, 163/2,
164/14, 165/63, 171/7, 175/9,
185/23, 188/10, 191/10,
192/78, 199/, 209/2, 214/1,
216/15, 223/116, 224/6, 228/7,
233/12, 238/7, 239/8, 239/15,
239/38, 242/12, 244/13,
245/29, 248/3, 248/12, 251/22,
255/41, 261/36, 275/2, 284/49,
284/66, 286/13, 287/12,
287/39, 289/19, 289/26,
290/29, 290/62, 295/3, 295/9,
295/31, 297/68, 303/6, 303/18,
324/6, 324/57, 324/68, 330/
339/16, 341/13, 352/13,
359/17, 359/20, 363/58, 365/6,
368/11, 372/5, 372/10, 373/14,
374/4, 377/10, 378/18, 381/7,
394/16

hemde : Hem de, bir de. -9-
h. 5/4, 215/22, 233/14, 239/17,
243/5, 260/11, 286/54, 297/7,
352/4

hemdem : (Far.) Dost, ahbap. -6-
h. 105/15, 179/28, 267/12
h.+ de 121/24

h.+ la 267/12
h.+ liri 154/44

hemdemlik : Dostluk. -1-
h. 223/198

Hemdul : Hamdullah, kişi adı. -1-
h. 281/5

hemîşe : (Far. <hemîşe) Daima, her
zaman. *bk. hemîšem* -17-
h. 148/65, 154/6, 174/9,
179/120, 193/27, 254/23,
266/11, 268/13, 272/35,
278/22, 278/27, 290/75,
327/13, 337/1, 338/7, 366/12,
393/10

hemîšem : *bk. hemîşe* -1-
h.+ la 345/5

hemkarlık : İş birliği, yardımlaşma.-2-
h. 296/8, 303/18

hemme : (Far.) Bütün, tüm, hep. -99-
h. 23/4, 23/32, 39/62, 47/103,
47/84, 47/95, 47/99, 51/148,
51/170, 61/22, 63/69, 63/73,
73/149, 75/43, 108/7, 138/13,
158/12, 162/10, 180/13,
186/12, 192/35, 192/45,
196/16, 205/1, 223/178,
223/196, 223/59, 223/67,
225/1, 228/2, 234/31, 236/7,
237/9, 239/21, 241/10, 254/8,
261/54, 284/18, 287/25, 293/6,
293/39, 324/122, 348/5,
350/28, 352/1, 378/3, 379/16
h.+ de (hemmide) 355/1
h.+ din (hemmidin) 46/25,
71/31, 73/124, 73/24, 73/41,
116/84, 130/22, 168/18,
178/36, 188/16, 192/29,
205/22, 226/36, 230/29,
252/11, 292/22, 336/5,
392/114, 392/21, 392/37,
392/68, 393/59

h.+ ge (hemmige) 14/13,
63/91, 65/37, 69/36, 73/99,
113/30, 154/49, 191/47,
192/24, 393/115
h.+ miz (hemmimiz) 125/74,
198/11, 277/7, 392/89
h.+ mizge (hemmimizge)
47/69
h.+ mizla (hemmimizla)
277/15
h.+ ni (hemmini) 29/7, 134/13,
181/28, 392/67
h.+ niñ (hemminiñ) 44/3,
73/139
h.+ niñla (hemminiñla) 338/8
h.+ si (hemmisi) 63/59, 94/21,
97/89, 141/31, 315/18
h.+ sige (hemmisige) 335/20

hemnepes : (Far. + Ar. <hem+nefes)
Arkadaş, yoldaş. -4-
h. 3/11, 386/7
hemnepes bol-: Arkadaş
olmak.
h. bolğan 74/54
hemnepes bolal-: Arkadaş
olabilmek.
h. bolalisam 319/7

hemnepeslik : Arkadaşlık, yoldaşlık.
-1-
h.+ ke 278/74

hemniyet : (Far. + Ar. <hem+niyyet)
Aynı niyette olma. -1-
h. 319/1

hemrah : (Far. <hemrāh) 1. Uydu,
peyk. -6-
h. 215/13
h.+ lar 215/6, 215/19
h.+ niñ 215/10
2. Yoldaş, yol arkadaşı.
h. 255/58
hemrah bol-: Yoldaş olmak.
h. bolup turğaç 318/16

hemsep : (Far. + Ar. <hem+şaff) Aynı
safta olma. -1-
hemsep bol-: Aynı safta olmak.
h. bolup 319/1

hemşehar : (Far. <hemşehrī)
Hemşehri. -1-
h. 255/64

hemtavağ : (Far. + Ar. <hem+tabağ)
Sofra arkadaşı. -1-
h. 233/28

hepileş - : Elde etmeye çalışmak. -1-
h.- tuğ 199/1

hepireñ : Akşamsefası, bir çiçek adı.
-6-
h. 205/21, 238/1, 238/14,
238/16, 238/20
h.+ ge 238/

hepte : (Far. <hefte) Hafta. -6-
h. 66/3, 350/11
h.+ de (heptide) 223/70
h.+ lep 55/32, 133/34
h.+ mu (heptimu) 273/64

her : (Far.) Her. -196-
h. 2/12, 7/10, 9/1, 9/14, 10/31,
11/34, 12/11, 13/9, 13/12,
13/15, 14/4, 15/1, 15/6, 15/8,
15/9, 15/18, 17/7, 18/13, 18/14,
18/16, 18/18, 18/19, 18/41,
18/47, 19/8, 20/5, 22/38, 27/11,
27/21, 27/53, 29/32, 30/7,
30/15, 31/12, 31/25, 31/42,
33/35, 34/21, 41/14, 44/56,
45/19, 45/20, 45/98, 46/2,
47/63, 47/75, 47/76, 47/92,
55/47, 59/33, 59/81, 72/14,
73/45, 73/95, 74/32, 79/18,
79/22, 82/33, 82/43, 90/2, 91/1,
91/9, 103/14, 104/14, 107/117,
108/3, 110/29, 111/52, 118/6,
118/18, 119/54, 121/4, 121/10,
127/5, 127/44, 128/21, 129/22,
129/30, 129/40, 129/52,

130/10, 131/4, 133/88, 139/3,
140/41, 143/50, 143/70,
143/87, 148/8, 148/43, 148/47,
148/48, 148/59, 149/9, 150/23,
150/35, 150/36, 150/45, 154/3,
154/58, 154/59, 154/61, 159/5,
162/8, 162/11, 162/25, 163/5,
164/12, 167/6, 168/26, 169/6,
169/10, 179/1, 189/19, 191/17,
191/21, 192/13, 192/72, 193/3,
195/7, 216/7, 218/22, 218/23,
218/25, 220/2, 222/1, 222/13,
223/123, 223/176, 223/182,
223/29, 232/36, 233/48,
236/21, 239/16, 239/18,
239/19, 245/12, 249/4,
254/19, 255/7, 259/6, 261/51,
262/21, 263/44, 276/5, 277/9,
277/10, 278/2, 278/89, 282/3,
285/23, 287/40, 289/11,
290/12, 290/65, 294/7, 294/12,
296/12, 298/6, 299/4, 299/5,
299/24, 303/5, 303/7, 312/19,
324/97, 331/4, 331/6, 331/12,
332/37, 342/10, 347/9, 350/16,
351/20, 353/2, 360/8, 360/14,
362/11, 362/14, 368/12,
375/42, 387/3, 389/7, 392/122,
392/139, 392/25, 393/36,
393/82, 394/43

herbir : Her bir. -25-
h. 39/59, 51/205, 59/33, 70/61,
85/7, 89/27, 111/41, 123/15,
127/6, 127/43, 128/50, 137/4,
150/45, 150/47, 150/49,
154/60, 218/7, 247/14, 270/23,
295/39, 313/29, 313/30,
335/18, 364/12

herbiy : (Ar. <ḥarbī) Askerî. -1-
h. 273/32

hercan : (Far. <her+cān) Her can, her
insan. -1-
h. 34/20

herdem : (Far.) Her an. -4-

h. 121/24, 217/6, 385/11
h.+ de 150/5

hergiz : (Far.) Asla, hiçbir zaman.-37-
h. 24/8, 24/10, 31/35, 39/64,
50/70, 98/7, 117/52, 129/43,
148/61, 150/48, 163/20,
168/30, 187/16, 193/20,
207/15, 208/3, 230/2, 230/32,
238/20, 239/30, 244/12,
250/16, 284/58, 312/31,
325/36, 332/33, 338/4, 344/7,
345/22, 356/8, 367/9, 393/96
h.+ mu 243/7, 272/26, 278/38,
278/49, 392/59

herhil : (Far.) Her türlü. -4-
h. 129/46, 195/8, 246/4

heriket : (Ar. <ḥareket) Hareket. -10-
h. iken 198/9
h. 9/6, 191/21, 371/12, 373/9,
373/10
h.+ i (herikiti) 48/19
h.+ imde (herikitimde) 255/55
h.+ imiz 74/105
h.+ tin 9/7

heriketsiz : Hareketsiz. -1-
heriketsiz tur-: Hareketsiz
durmak.
h. turgan 331/21

herip : *bk. herp* -2-
h.+ ler 392/36
h.+ ni 247/14

herkim : 1. Herhangi biri. -3-
h. 107/80, 195/8
2. Herkes.
h. 129/89

herkaçan : Her zaman. -1-
h. 143/48

herkaçı : Her ne kadar. -2-
h. 125/4, 361/51

herkandağ : Herhangi bir. -3-
h. 207/12, 210/1, 358/14

herkaysi : Herhangi bir. -1-
h. 154/73

herp : (Ar. <ḥarf) Harf. *bk. herip*
-2-
h. 89/27, 313/29

heryan : Her yan, her taraf. -2-
h. 284/32
h.+ ğa 80/4

hesel : (Ar. <ʿ asel) Bal. -6-
h. 42/4, 143/33, 175/8, 265/36,
373/12
h.+ dek 351/3

heset : (Ar. <ḥased) Haset,
kıskançlık. -2-
h. 296/8
h.+ ke 296/7

hesetḥor : (Ar. + Far. <ḥased+ -ḥ̣ār)
Kıskanç, hasetçi. -3-
h. 341/16, 393/9
h.+ larniñ 393/15

hesret : (Ar. <ḥasret) Hasret, özlem.
-39-
h. 17/14, 19/3, 23/6, 34/18,
51/65, 73/146, 78/11, 81/8,
116/82, 208/4, 209/21, 233/36,
233/46, 255/84, 326/11,
344/13, 375/15, 384/
h.+ a (hesrita) 191/45
h.+ i (hesriti) 182/, 205/21
h.+ im (hesritim) 182/30, 350/
350/27, 359/13
h.+ imdin (hesritimdin) 134/27
h.+ imni (hesritimni) 350/1
h.+ ke 55/57, 285/25, 384/5
h.+ ni 39/19, 375/46
h.+ te 148/25
h.+ tin 232/91, 375/44
h.+ tinmu 384/9
hesret çek-: Hasret çekmek.

h. çeksem 328/3
h. çekip 20/9
hesret kı-: Hasret duymak.
h. kılattım 392/54

hesretlik : Hasretli, özlemlı. -2-
h. 194/2, 290/40

hesse : (Ar. <ḥişse) 1. Hisse, pay. -9-
h.+ m 223/192
h.+ miz (hessimiz) 74/71
h.+ ne 30/9
h.+ sini (hesisini) 29/33
2. Defa, kere.
h. 173/27, 223/26, 301/3,
392/28
h.+ lep 197/2

heşem : (Ar. <ḥaşem) Görkem,
ihtişam -1-
h. 244/7

heşemet : (Ar. <ḥaşmet) Haşmet,
gösterişlilik. -2-
h. 154/23, 310/2

heşemetlik : Haşmetli, muhteşem. -1-
h. 110/32

heşemetsiz : Görkemsiz, ihtişamsız.-1-
h. 110/31

heşemlik : Görkemli, ihtişamlı. -2-
h. 255/21, 295/36

heşkalla : Sağ ol, teşekkür ederim. -2-
h. 47/108
h.+ si (heşkallisi) 223/188

heşkipiçek : Gündüzsefası, kahkaha
çiçeği. -1-
h.+ tek 63/12

hetta : (Ar. <ḥattā) Hatta, bile. -16-
h. 31/19, 55/262, 115/62,
154/64, 158/91, 163/4, 196/3,
211/4, 211/10, 230/11, 232/83,

239/24, 284/30, 392/156,
392/167
h.+ ki 342/6

heves : (Ar.) Heves, istek. -25-
h. 74/127, 110/27, 119/80,
304/7, 304/18, 338/11, 350/18,
392/45
h.+ i (hevisi) 70/68
h.+ im (hevisim) 392/48
h.+ iñ (hevisiñ) 310/1
h.+ iñge (hevisiñge) 343/7
h.+ ke 350/4
h.+ ni 89/8
h.+ niñ 353/20, 392/47
h.+ te 59/45
h.+ tin 114/5, 253/1, 253/14,
392/33
heves kıl-: Heves etmek,
istemek.
h. kılğan 223/13
h. kılidu 132/13
h. kılma 296/9
h. kılmidi 261/47

heveskarlık : Heveslilik, isteklilik. -1-
h. 296/10

hey : Hey, ey. -17-
h. 18/52, 18/63, 39/49, 73/105,
88/13, 97/29, 143/17, 203/7,
258/1, 258/7, 258/13, 258/19,
361/21, 392/127, 393/97

heyde - : Kullanmak. -7-
h.- di (heydidi) 55/30
h.- duğ (heydiduğ) 51/172
h.- p 45/18, 55/11, 73/84,
232/41
h.- ptu 162/20

heydevat - : Kullanmak, kullanıp
durmak. -1-
h.- sa 65/24
h.- ip (heydivétip) 10/4

heykel : (Ar.) Heykel. -14-

h. 34/14, 209/10, 331/6,
331/15, 376/14
h.+ i (heykili) 300/, 300/2,
331/, 372/6
h.+ ini (heykilini) 331/5,
331/19
h.+ iñni (heykiliñni) 376/15
h.+ lirimu 209/5
h.+ lirini 209/2

heyran : (Ar. <ḥayrān) Hayran. -28-
h. 88/, 88/17, 165/78, 263/1,
289/20, 321/, 393/38
h.+ men 257/21, 363/39
h.+ menki 103/7
heyran bol-: Hayran olmak.
h. bolidu 119/47
h. bolma 240/21, 291/25
h. bolmañ 279/2
h. bolup 93/3, 111/21, 119/12,
182/10, 268/9, 300/8, 321/8
heyran kal-: Hayran kalmak.
h. kalidu 55/170
h. kalimiz 231/6
h. kalsun 206/16
h. kaptimen 321/4
h. kélip 305/2
heyran kaldur-: Hayran
bırakmak.
h. kaldurup 195/4
heyran kıl-: Hayran etmek.
h. kılar 154/62

heyranlık : Hayranlık. -1-
h.+ imğa 268/9

heyret : (Ar. <ḥayret) Hayret. -3-
h. 333/9
heyretke sal-: Hayrete
düşürmek.
h.+ ke saldi 286/28
h.+ ke salğan 125/128

heyve : Tehdit. -9-
h. 51/76, 143/97
h.+ ñdin 150/3
h.+ ñniñ 125/103
h.+ si (heyvisi) 148/7

- h.+ sige (heyvisige) 207/7
heyve kı̇l-: Tehdit etmek.
 h. kı̇ldi 128/80
 h. kı̇lip 97/94
 h. kı̇lmı̇ğın 251/2
- heyvet** : (Ar. <heybet) Heybet. -8-
 h. 69/12, 82/14, 371/9
 h.+ i (heyviti) 33/16, 125/135, 150/30
 h.+ iñdin (heyvitiñdin) 45/12, 45/62
- heyvetlik** : Heybetli. -2-
 h. 154/26, 270/12
- heyvisiz** : Korkusuz. -1-
 h. 250/12
- hezer** : (Ar. <hazer) Sakın, dikkat. -11-
hezer eyle-: Dikkat etmek.
 h. eyleñ 210/15
hezer kı̇l-: Dikkat etmek.
 h. kı̇l 129/78, 141/24, 196/21, 250/19, 303/13, 392/41, 393/2
 h. kı̇lguluk 348/5
 h. kı̇limen 393/69
 h. kı̇lmaptimen 278/87
- hezim** : (Ar. <hāzim) Hazım, sindirme. -1-
hezim kı̇l-: Hazmetmek.
 h. kı̇l 155/4
- hécay** -: *bk. hicay*- -1-
 h.- ip turğini 125/89
- hécayt** -: *bk. hicayt*- -1-
 h.- kı̇nini 125/86
- hécranlık** : Ayrılık. -1-
 h.+ ta 301/7
- héc** : (Far. <hīç) Hiç. -51-
 h. 1/10, 2/7, 24/16, 27/45, 31/18, 45/65, 47/104, 51/201, 51/53, 53/12, 55/150, 59/56, 62/6, 81/14, 105/7, 107/89, 111/26, 111/64, 113/3, 118/42, 118/43, 119/51, 129/56, 131/12, 143/24, 143/97, 148/30, 150/46, 153/14, 163/14, 182/29, 184/7, 188/14, 190/31, 196/14, 233/49, 247/24, 250/20, 266/12, 267/7, 284/10, 284/40, 285/6, 290/49, 328/7, 335/13, 346/13, 356/12, 368/8, 377/4
- hécbir** : Hiçbir. -11-
 h. 55/233, 59/85, 126/6, 143/80, 181/30, 193/6, 267/6, 297/53
 h.+ i 101/22, 177/10
 h.+ iniñ 83/3
- héckim** : Hiç kimse. -11-
 h. 45/104, 73/67, 115/3, 129/5, 223/195, 232/95, 393/18, 393/54
 h.+ ge 307/10
 h.+ niñ 39/29, 160/21
- héckaçan** : Hiçbir zaman. -9-
 h. 73/128, 143/34, 143/98, 177/1, 180/15, 226/87, 290/49, 330/7, 370/7
- héckaçe** : Az miktarda, azıcık. -1-
 h. 288/2
- héckandak** : Hiçbir türlü. -1-
 h. 33/31
- héckaçysi** : Hiçbiri. -1-
 h. 191/35
- hécnéme** : Hiçbir şey. *bk. héçnime* -2-
 h. 163/20
 h.+ din (héçnémidin) 324/72
- héçnime** : *bk. héçnéme* -1-
 h.+ simu (héçnimisimu) 284/15

hékaye : (Ar. <ḥikāye) Hikāye. *bk.*

hékayet -2-

h.+ ni (hékayini) 287/6

hékaye kı̇l-: Hikāyeleştirmek.

h. kı̇lip 64/44

hékayet : *bk. hékaye* -3-

h. 143/88, 266/4

h.+ ni 252/1

hékim : (Ar. <ḥakīm) Hekim, doktor.

bk. hekim -5-

h. 160/16, 268/10, 392/143

h.+ din 268/21

h.+ ler 235/11

hékimet : *bk. hékmet* -2-

h.+ ke 297/58

h.+ ni 255/76

hékmet: (Ar. <ḥikmet) Hikmet. *bk.*

hékimet -5-

h. 22/2, 45/33, 297/24

h.+ idin (hékmitidin) 305/16

h.+ iñ (hékmitiñ) 45/83

hékmetlik : Hikmetli. -1-

h. 215/9

héli : Daha, bir de. -15-

h. 188/15

h.+ kı̇i 28/8, 102/2

h.+ la 257/2

h.+ ma 118/83

h.+ mu 12/24, 24/12, 28/5,

115/50, 147/9, 158/21, 226/93,

257/26, 290/33

héris : (Ar. <ḥarīṣ) Haris, hırslı. -1-

h.+ im 392/45

hés : (Ar. <ḥiss) His, duygu. -5-

h. 133/2

h.+ lirim 276/7

h.+ ni 18/17

hés kı̇l-: Hissetmek.

h. kı̇lgan 130/4

h. kı̇limiz 393/72

hésab : (Ar. <ḥisāb) Hesap. -17-

h. 118/105, 301/6, 335/9,

392/121, 392/138

h.+ i 301/

h.+ iğā 143/27

h.+ iñçe 143/20

h.+ kı̇a 73/164

h.+ ni 392/122, 392/124

h.+ ta 231/7

hésab al-: Hesabını almak.

h. aldık 141/40, 141/41

h. alğusi 129/82

hésab ber-: Hesap vermek.

h. bersun 49/120

hésab kitab kı̇l-: Hesap kitap yapmak.

h. kitab kı̇lmissak 49/134

hésabla - : Hesaplamak. -2-

h.- p 297/50

h.- sak (hésablisağ) 138/17

hésablaş -: Hesaplaşmak. -1-

h.- tuğ 51/164

hésabsız : Hesapsız, çok. -1-

h. 70/25

hésip : (Ar.) Sucuk. -1-

h. 334/5

héyt : (Ar. <ḥīd) Bayram. -5-

h. 154/63, 255/103, 347/5

h.+ ni 47/32, 55/46

héytgah : (Ar. + Far. <ḥīd+ -gāh)

Bayram yeri. -2-

h. 24/28, 255/106

hicay - : Gülümsemek. *bk. hécay-* -3-

h.- ip (hiciyip) 278/59

h.- mañ 115/55

h.- sa 278/59

hicayt - : Gülümsetmek. *bk. hécayt-*

-2-

h.- ip 17/18, 23/19

hicr : (Ar.) Ayrılık. -9-
 h.- i derdide 19/4
 h.+ i 339/8
 h.+ ide 292/30, 392/16
 h.+ imde 394/1
 h.+ iñde 183/13, 239/32,
 255/74
 h.+ iñiz 372/1

hicran : (Ar. <hicrān) Hicran, ayrılık
 acısı. -11-
 h. 15/25, 183/11, 183/22,
 183/25, 289/8, 299/6, 341/2
 h.+ da 19/9
 h.+ din 360/5
 h.+ ğa 135/6
 h.+ niñ 20/11

hicranlık : Kaygılı, dertli olma hâli.
 -1-
 h. 15/15

hid : Koku. -7-
 h. 183/1
 h.+ i 186/1, 292/27, 294/9,
 318/3
 h.+ im 110/16
 h.+ ini 240/10

hilal : (Ar. <hilāl) Hilal. -1-
 h. 182/11

Himalaya : Himalaya. -1-
 h.+ ni 260/16

himayet : (Ar. <himāyet) Himaye. -1-
 h. 196/8

himmet : (Ar.) Himmet. -3-
 h.+ i (himmiti) 286/97
 h.+ niñ 392/195
himmet kıl:- Himmet etmek.
 h. kılsa 392/193

Hindonéz : Endonezya. -1-
 h. 33/46

hiñgayt - : Dişlerini göstermek. -1-
 h.- ip 49/38

Hisam : Hisam, kişi adı. Ünlü Uygur
 komedyen. -1-
 h. 378/15

hiyle : (Ar. <hīle) Hile. -8-
 h. 37/31, 55/207, 143/98,
 223/137
 h.+ din (hiylidin) 146/5
 h.+ ge (hiylige) 148/50
 h.+ ler (hiyliler) 146/2
 h.+ si (hiylisi) 154/75

hiyliger : (Ar. + Far. <hīle+ -ger)
 Hilekâr. -2-
 h.+ ler 24/13, 118/17

hoduk - : Telaşlanmak,
 heyecanlanmak. -4-
 h.- kaçtin 241/5
 h.- mastin 45/53
 h.- tuğ 129/27
 h.- up 363/11

hodukuş : Telaşlanma, heyecanlanma.
 -1-
 h. 33/27

hoğuk : (Ar. <hukūk) Hukuk. -10-
 h. 51/148, 97/104, 171/8,
 272/43, 285/8
 h.+ i 33/50, 278/49
 h.+ imizni 136/34
 h.+ niñ 272/44
 h.+ ta 47/92

homay - : Kaşlarını çatmak, sert
 bakmak. -4-
 h.- attiñ (homiyattiñ) 364/5
 h.- ip tursa (homiyip) 116/51
 h.- sa 214/15
 h.- sañ 392/166

homayt - : Gözlerini belirtmek. -1-
 h.- ip 18/43

horun : Tembel, uyuşuk. *bk. hurun*
-2-
h.+ ğa 52/5
h.+ larğa 52/7

horunlaştur - : Tembelleştirmek. -1-
h.- up 120/22

hosul : (Ar. <ḥuṣūl) Ürün, verim.
-23-
h. 59/23, 82/36, 143/34,
143/37, 151/4, 197/3, 197/8,
214/8, 313/28, 332/20,
362/16, 388/4
h.+ da 51/81
h.+ i 143/89, 175/8, 218/45,
280/9
h.+ idin 280/5
h.+ mu 157/15
h.+ niñ 262/22
h.+ um 124/15
h.+ umiz 287/36
h.+ uñ 388/7

hosulluk : Verimli. -1-
h. 67/20

hoş : (Far. <huş, hūş) Akıl, şuur.
bk. huş -9-
h.+ idin 73/120
h.+ um 329/29
h.+ umdin 145/2, 255/88
h.+ umğa 111/62
h.+ umni 271/5
h.+ umniñ 145/4
hoşni ket:- Akli gitmek.
h.+ um ketti 348/4
hoşğa kel:- Aklına gelmek.
h.+ umğa kélip 393/30

hoşyar : (Far. <huşyār) Uyanık, gözü
açık. -3-
h. 129/52, 129/65
hoşyar bol:- Uyanık olmak.
h. bolmayli 12/11

hoşyarlık : Uyanıklık. -1-
h. 303/16

hoy : Hey, ey. -2-
h. 353/, 353/1

hoyla : (Far.) Avlu. -2-
h. 255/39
h.+ din (hoylidin) 273/28

höccet : (Ar. <ḥuccet) Belge, vesika.
bk. hüccet -2-
h. 373/14
h.+ iñdin (höccitiñdin) 349/14

hödde : (Ar.?) Sorumluluk, yük. -3-
höddige al:- Üstlenmek,
sorumluluğunu almak.
h.+ ge aldı (höddige aldı)
313/24
h.+ ge aldım (höddige aldım)
263/36
hödde kııl:- Sorumluluğunu
yüklenmek.
h. kıılu 393/113

höküm : (Ar. <ḥukm) Hüküm. -15-
h. 49/20, 127/5, 367/8
h.+ din 209/30
h.+ i (hökmi) 29/43, 50/
129/56, 171/20
h.+ içe (hökmiçe) 29/34
h.+ imizge (hökmimizge)
51/167
h.+ ini (hökmini) 25/9, 33/2,
50/85, 51/108
h.+ iñ (hökmiñ) 250/3

hökümet : (Ar. <ḥukūmet) Hükûmet.
-9-
h. 51/25, 51/59, 55/235, 380/7,
380/16
h.+ ge 49/53
h.+ ni 51/175
h.+ niñ 262/13
h.+ tin 263/32

hökümetlik : Hükûmete ait. -1-
h. 97/106

- hökümran** : (Ar. + Far. <ḥukm+ -rān)
Hükümran, hüküm süren
kimse. -2-
h. 70/28, 325/21
- höl** : (Far.) Islak, nemli. -2-
höl bol:- Islanmak.
h. boldi 47/59
höl kıl:- Islatmak.
h. kılip 278/71
- höñre** - : Ağlamak. -2-
h.- p 336/14, 336/16
- höñret** - : Ağlatmak. -1-
h.- kidek 135/6
- höpüp** : Hüthüt, çavuş kuşu. -1-
h. 147/11
- hörkire** - : Bağırıp çağırmak. -2-
h.- p 150/11, 216/10
- hörmet** : (Ar. <ḥurmet) Hürmet, saygı.
-8-
h. 207/16, 261/33, 297/32,
371/10, 373/1
h.+ iñizge (hörmitiñizge)
254/2, 254/25
h.+ ke 290/9
- hörmetlik** : Hürmetli, saygılı. -1-
h. 188/2
- hösn** : (Ar. <ḥusn) Hüsün, güzellik.
-28-
h. 291/4
h.+ i 124/1, 261/20, 261/51,
311/11
h.+ ide 158/11
h.+ idin 115/67
h.+ ige 70/58, 126/19, 174/1,
195/5, 392/134
h.+ igimu 101/2
h.+ ini 47/10, 67/22, 69/6,
72/1, 217/15, 294/5
h.+ üñ 308/2, 308/3
- h.+ üñge 232/70, 271/6, 289/5,
359/5
h.+ üñni 76/10, 356/5
h.+ üñniñ 76/14
- hötöt-pötöt** : Tutulmayan, yerine
getirilmeyen söz. -1-
h. 97/47
- hu** : *bk. he-hu*
- hüccet** : *bk. höccet* -1-
h.+ ni 51/20
- hucum** : (Ar. <hucūm) Hücüm, saldırı.
-2-
h.+ ğa 97/92
hucum kıl:- Saldırmak.
h. kılğaça 21/3
- hukuš** : Hüthüt, çavuş kuşu. -2-
h. 115/6
h.+ larni 65/24
- Huma** : Başına konduğu kimseye
mutluluk getirdiğine inanılan
talih kuşu, Hüma. -2-
h. 293/28
h.+ dek 172/7
- hurra** : (İng.) Kalabalık ve gürültülü
hareketlenmeyi ifade eden söz,
hurra. -6-
h. 33/42, 107/113, 232/48
h.+ da 81/30
h.+ lridin 26/13
h.+ si 70/50
- hurun** : *bk. horun* -1-
h.+ mu 73/7
- huş** : *bk. hoş* -1-
h.+ ini 97/10
- huvla** - : Ulumak. -5-
h.- ğan (huvliğan) 115/6
h.- ğinini (huvliĝinini) 336/16
h.- p 109/7

- h.- sun (huvlisun) 109/17
h.- ydu 255/24
- huvlaş** - : Birlikte ulumak. -1-
h.- kıanda 187/9
- huzur** : (Ar. <ḥuzūr) 1. Huzur, rahat.
-21-
h. 13/15, 76/2, 82/27, 139/9,
162/28, 172/1, 240/11,
245/35, 246/11
h.+ ini 35/11
h.+ um 108/26
huzur al-: Rahatlamak.
h. alar 47/102
h. aldi 51/14
h. aldim 193/7
h. alimen 41/19
h. alsun 73/154
huzur ber-: Huzur vermek.
h. bermidi 255/36
h. béríp 333/7
h. bérşen 67/5
huzur tap-: Huzur bulmak.
h. tapķan 210/7
2. Makam, kat.
h.+ iķa 393/99
- huzurlan** - : Huzur bulmak,
rahatlamak. -7-
h.- dim 183/19, 350/14
h.- ip (huzurlinip) 95/4, 123/7,
139/4, 261/12
h.- sa 108/25
- Hüker** : Ülker (yıldızı). -2-
h. 123/15
h.+ ler 261/39
- hüner** : (Far. <hunēr) Hüner, ustalık.
-12-
h. 196/11, 324/39
h.+ de 119/78
h.+ dur 190/24
h.+ ge 270/24
h.+ i (hüniri) 156/3
h.+ im (hünirim) 223/78,
223/81, 278/89
- h.+ imda (hünirimda) 209/19
h.+ ini (hünirini) 393/74
hüner kııl-: Ustalık hâline
getirmek.
h. kıildiñ 297/23
- hünerlik** : Hünerli. -1-
h. 255/19
- hür (I)** : (Ar. <ḥurr) Hür, özgür. -10-
h. 11/5, 11/29, 11/31, 11/37,
51/180, 51/213, 74/92
h.+ liri 22/20
- hür (II)**: (Ar. <ḥūr) Huri, cennet kıızı.
-2-
h. 105/11, 115/68
- hür** - : Ürümek, havlamak. -1-
h.- er 129/87
- hürlük** : Hürlük, özgürlük. -6-
h. 11/19, 11/27, 12/31, 33/49,
127/46
hürlük al-: Özgürlük
kazanmak.
h. almisa 6/28
- hürmet**: *bk. hörmēt* -2-
h. 133/16
hürmet kııl-: Hürmet etmek.
h. kıilmisa 80/19
- hürpey** - : Keyfi kaçmak, tedirgin
olmak. -5-
h.- gendek 223/60
h.- ip turķan (hürpiyip) 41/13
h.- ip turisen (hürpiyip) 284/23
h.- ip (hürpiyip) 158/43, 251/2
- hürpiyiş** : Keyfi kaçma, tedirgin olma.
-2-
h.+ ini 116/34
h.+ la 251/19

Hh

ħadim : (Ar. <ħādīm) Hizmet eden kişi, hizmetçi. -3-
ħ.+ ğa 73/16
ħ.+ i 158/14
ħ.+ lar 73/83

ħah : “ister ... ister” anlamında bağlaç. *bk. ħahi* -4-
ħ. 22/22, 22/24, 111/28, 143/37

ħahi : *bk. ħah* -2-
ħ. 140/31

ħahiş : (Far. <ħāhiş) İstek, arzu. -2-
ħ. 393/63
ħ.+ iğa 27/46

ħa'in : (Ar. <ħā'in) Hain. -8-
ħ. 50/11, 377/9, 377/12
ħ.+ ğa 156/6
ħ.+ lar 136/31
ħ.+ larğa 128/59
ħ.+ larniñ 128/69
ħa'in kıl-: Hainlik etmek.
ħ. kılip 223/48

ħainlik : Ha'inlik. -1-
ħ.+ ni 126/6

ħala - : İstemek. -21-
ħ.- ğançe (ħaliğançe) 124/16, 141/46, 158/35, 302/7, 335/11
ħ.- maymen (ħalimaymen) 2/9, 55/255
ħ.- maymiz (ħalimaymiz) 61/14, 116/60
ħ.- mayttim (ħalimayttim) 94/32
ħ.- sa (ħalisa) 291/15
ħ.- sañ (ħalisañ) 78/19, 291/26
ħ.- ydu 63/34

ħ.- ymen 55/257, 63/7, 63/18, 63/25

ħ.- ymiz 277/15

ħ.- yttuğ 116/12, 116/53

ħalas : (Ar. <ħalās) Kurtulma, kurtuluş. -1-
ħalas kıl-: Kurtarmak.
ħ. kıl 27/26

ħalayık: (Ar. <ħalā' iğ) Halk, insanlar. -4-
ħ. 12/29, 133/65
ħ.+ қа 64/43
ħ.+ niñ 289/34

ħali : *bk. ħaliy* -3-
ħ.+ da 101/6, 241/1, 241/9

ħalis : (Ar. <ħālīş) Halis. -1-
ħ. 107/83

ħalit : Halit, kişi adı. -1-
ħ.+ ğa 117/46

ħaliy : (Ar. <ħālī) Boş, serbest. *bk. ħali* -8-
ħ. idiñ 373/5
ħ. 37/2, 119/54, 129/46, 180/7, 183/9, 393/131
ħaliy bol-: Boş olmak.
ħ. bolay 145/3

ħaltıçı : Torbacı. -1-
ħ. 185/14

ħalvap : Halı, kilim. -2-
ħ. 154/18
ħ.+ niñ 392/100

ħam : (Far. <ħām) Ham, olgunlaşmamış. -8-
ħ. 24/17, 97/34, 125/140, 225/20, 251/5, 252/19, 253/14, 393/116

ħaman : (Far. <ħarmen) Harman. -14-

- h. 114/18, 165/8, 232/33, 374/8
h.+ din 49/83, 118/61, 362/16
h.+ ğa 92/3
h.+ ni 47/21, 51/35, 59/15, 143/37
h.+ niñ 96/7, 199/5
- hamir** : (Ar. <hamīr) Hamur. -1-
h.+ idin 51/163
- hamlik** : Hamlık, acemilik. -1-
h.+ i 218/6
- han** : Han, yönetici ünvanı. -3-
h. 224/5, 332/28
h.+ din 332/27
- Hanleylun** : Bir şarkının adı. -1-
h.+ nimu 234/11
- Hanteñri** : Tanrı Dağı. -5-
h.+ ge 274/6, 292/11
h.+ ni 171/15, 383/7
h.+ niñ 286/62
- hañ** : (Çin.) Maden ocağı, kömür ocağı. -1-
h.+ din 59/12
- hañca** : (Çin.) Toprak sahibi, mülk sahibi. -1-
h. 154/15
- hañçi** : Madenci, maden işçisi. -3-
h. 59/12, 95/8
h.+ ğa 63/26
- har** : (Far. <hār) Hor, hakir. -15-
h. 11/14, 11/16, 47/33, 74/133, 128/76, 129/10, 136/14, 239/31, 296/14
har bol-: Hor görülmek.
h. bolğuçi 356/1
h. bolsa 342/4
h. bolup 47/15
har kıl-: Hor görmek.
h. kılar 210/6, 392/32
- h. kılğuçi 356/2
- harab** : (Ar. <harāb) Harap. -8-
h. 11/6, 205/17, 282/5
h.+ dur 290/30
harab bol-: Harap olmak.
h. bolğuçılar 205/18
h. bolmaytti 252/34
harab kıl-: Harap etmek.
h. kıldı 325/19
h. kıldıñ 159/7
- harabe** : (Ar. <harābe) Harabe. -2-
h.+ din (harabidin) 138/3
h.+ sida (harabisida) 115/37
- harabilik** : Harabelik. -1-
h.+ ta 74/111
- harla -** : Hor görmek. -4-
h.- ğan (harlığan) 290/50
h.- ğanlar (harlığanlar) 138/21
h.- ma (harlima) 342/2
h.- masmu (harlimasmu) 345/12
- harlan -** : Hor görülmek. -9-
h.- attim (harlinattim) 118/96
h.- ğan 33/53, 47/88, 74/99, 107/139, 290/34
h.- ip (harlinip) 341/12
h.- sa 341/14
h.- sañ 290/29
- harlaş** : Hor görme. -1-
h. 363/21
- haruzarlık** : Hor görülme, aşağılanma. -1-
h. 161/10
- has** : (Ar. <hāṣṣ) Has, özgü. -18-
h. iken 193/23
h. 26/9, 69/2, 116/90, 138/27, 168/42, 179/41, 222/12, 225/20, 255/20, 319/9, 344/2, 347/14, 367/3, 393/49
h.+ dur 154/2

h.+ tur 47/1, 125/105

hasiyetlik : Özelliği olan, değerli. -1-
h. 192/7

hata : (Ar. <ḥaṭāʾ) Hata, yanlış. -16-
h. 120/19, 147/4, 250/3, 327/6,
392/118, 392/202, 392/91,
393/121
h.+ din 235/27, 235/29,
393/131
h.+ ğa 392/204, 394/31
h.+ sini 103/3
hata kıl:- Hata yapmak.
h. kılar 392/203
h. kılğanmen 327/8

hatalık : Hatalılık, hatalı olma durumu.
-2-
h. 235/14
h.+ tin 180/7

hatircem : (Ar.) Telaşsız, sakin, rahat.
-7-
h. idim 341/3
h. 49/59, 171/17, 226/124,
392/163
hatircem bol:- Sakin olmak.
h. bolup 217/5
hatircem kıl:- Sakinleştirmek,
teskin etmek.
h. kılıdığandu 393/97

hatire : (Ar. <ḥāṭira) Hatıra, anı. -6-
h.+ mge 107/4
h.+ ṇdin 297/61
h.+ si (hatirisi) 111/, 319/
h.+ sige (hatirisige) 41/, 364/

hatirila - : Hatırlamak. -1-
h.- ymen (hatirileymen) 64/36

hazan : (Far. <ḥazān) Hazan, güz. -5-
h. 182/18, 367/15
h.+ dek 154/12
h.+ ğa 174/5
h.+ iñ 21/4

hecile - : Hecelemek. -1-
h.- p 128/5

hecle - : Harcamak. -2-
h.- p 253/3, 284/50

heclevet - : Hızlı harcamak,
harcayıvermek. -1-
h.- imiz (heclevétimiz) 393/42

hek : *bk. helk* -15-
h. 138/23, 225/1, 228/2,
233/50, 235/10, 338/6, 394/30
h.+ lerdin 51/4
h.+ lerni 49/4
h.+ lerniñ 55/143
h.+ mu 393/37
h.+ ni 73/105, 206/5
h.+ niñ 55/230, 55/232, 324/27

helk : (Ar. <ḥalk) Halk, millet.
bk. hek -68-
h. 6/28, 33/45, 47/103, 48/22,
74/107, 81/5, 155/1, 167/12,
168/28, 178/37, 178/41,
178/42, 188/18, 190/35,
269/12, 297/37, 331/13,
361/16, 377/, 377/23
h.+ i 38/8, 228/16, 272/28,
363/65
h.+ ige 23/41
h.+ im 18/20, 23/39, 108/25,
127/56, 132/18, 193/21,
239/32, 267/10
h.+ imge 143/18
h.+ imiz 6/19, 133/54, 157/14,
169/9, 363/72
h.+ imizge 143/95
h.+ imizniñ 239/38
h.+ ini 65/14
h.+ iniñ 154/73
h.+ iñ 8/7, 298/12, 370/
h.+ ke 47/77, 171/8, 192/55
h.+ ler 44/30
h.+ ni 178/33, 187/19
h.+ niñ 8/9, 47/84, 48/5,
120/17, 148/33, 155/3, 167/11,
178/29, 178/36, 178/41,

- 178/42, 179/29, 239/26,
239/28, 370/8, 392/75
- halkçılık** : Halkçılık. -2-
h. 6/23, 6/26
- helpit** : Ulema. -1-
h.+ imdin 232/53
- hencer** : (Ar. <hancer) Hançer. -10-
h. 59/48, 63/48, 116/28,
130/18, 179/86, 251/4
h.+ ge 298/26
h.+ i (henciri) 107/139, 154/6
h.+ iñni (henciriñni) 107/105
- hendan** : (Far. <handān) Şen, neşeli.
bk. hendane -8-
h. 118/104, 164/8, 245/32,
271/33, 289/24, 347/8
h.+ din 129/44
h.+ lar 11/30
- hendane** : *bk. hendan* -1-
h.+ si (hendanisi) 289/14
- Henzu** : (Çin.) Çinli, Çin milleti. -6-
h. 63/94, 74/43, 273/46
h.+ larniñ 81/26
h.+ niñ 44/49, 74/61
- hep** : Ne çare. -5-
h. 51/67, 135/9, 135/12, 219/8,
324/80
- hes** : (Ar.?) Kötü, şer. -2-
h. 210/20, 342/12
- hesis** : (Ar. <hasīs) Hasis, cimri. -1-
h. 140/35
- heste** : (Far. <haste) Hasta. -1-
h. 364/15
- het** : (Ar. <hatt) Mektup, yazı. -43-
h. 28/9, 51/, 93/, 93/6, 93/10,
110/, 136/48, 148/42, 148/44,
148/46, 149/4, 232/66, 255/,
255/63, 336/11, 349/4, 359/1
h.+ i (hėti) 55/
h.+ ige (hétige) 93/4
h.+ imge (hétimge) 350/2
h.+ imni (hétimni) 55/1,
55/261
h.+ ini (hétini) 87/36, 223/110,
336/7
h.+ iñ (hėtiñ) 223/93
h.+ iñdin (hėtiñdin) 98/2, 349/1
h.+ iñmu (hėtiñmu) 93/14
h.+ ke 93/19
h.+ lerni 15/14
h.+ ni 51/18, 128/5, 148/41,
252/2, 349/13, 351/31, 359/2
h.+ niñ 28/11
h.+ te 355/5, 359/17
h.+ tek 223/66
h.+ tiki 223/160
- heter** : (Ar. <hatar) Tehlike. -17-
h. 116/72, 128/15, 129/31,
129/67, 154/43, 170/12,
250/18, 278/86, 360/12,
363/55, 392/65
h.+ dur 190/25, 244/14
h.+ ler 192/14
h.+ ni 117/35, 272/22
h.+ niñ 125/55
- heterlik** : Tehlikeli. -3-
h. 158/49, 348/5, 392/107
- hetle** - : Yazmak, not etmek. -1-
h.- gen (hetligen) 55/7
- hetlik** : Yazılı, yazısı olan. -1-
h. 223/65
- hever** : (Ar. <haber) Haber. -17-
h. 23/42, 55/219, 55/266,
138/10, 148/54, 171/9, 360/1,
360/16, 371/6, 375/3
h.+ ge 360/3
h.+ imni (hevirimni) 352/14
h.+ mu 73/90
h.+ ni 361/10

- hever al-**: Haber almak.
 h. alsam 20/5, 255/63
hever ber-: Haber vermek.
 h. berseñ 73/19
- heverçi**: Haberci, haber getiren kimse.
 -1-
 h.+ si 74/48
- heverdar** : (Ar. + Far. <haber+ -dār)
 Haberdar. -2-
 h. idi 252/17
 h.+ miz 192/66
- heversiz** : Habersiz. -1-
 h.+ dek 324/72
- hevp** : (Ar. <havf) Tehlike. -6-
 h. 116/72, 117/35, 128/15,
 153/4, 154/43
 h.+ i 129/67
- heyle** : (Çin.) Zarar veren. -2-
 h.+ ni (heylini) 144/11, 233/43
- heyr** : (Ar. <hayr) Elveda, hoşça kal.
 -2-
 h. 55/265, 56/29
- heyriyet** : İyi ki, neyse ki. -2-
 h. 73/121, 340/9
- hezine** : (Ar. <hazīne) Hazine. -3-
 h.+ ni (hezinini) 393/106
 h.+ ñ 150/17
- Hezine** : Ali Şir Nevayi'nin Hazâinü'l-meânî adlı eserini anlatmak için kullanılmıştır.
 h.+ sini (Hezinesini) 286/38
- hezne** : (Ar. hazīne) Hazne, depo. -3-
 h. 46/20
 h.+ lerge (heznilerge) 110/8
 h.+ si (heznisi) 16/6
- héli** : (Far. <haylī) Hayli, çok,
 epey. -27-
 h. 31/23, 39/60, 44/13, 50/39,
 55/140, 55/21, 104/6, 118/81,
 118/82, 118/88, 191/11,
 192/28, 193/17, 223/163,
 223/171, 223/88, 231/10,
 268/12, 292/28, 351/35, 354/1,
 392/131, 392/61, 393/31
 h.+ la 319/5
 h.+ sini 334/5
- hénim** : Hanım. -1-
 h.+ lar 136/19
- héridar** : (Far. <harīdār) Müşteri. -8-
 h. 185/1, 185/5, 187/17, 244/6,
 250/14, 392/29
 h.+ din 104/4
 h.+ iñ 234/7
- héridarlık** : Müşteri olma durumu. -2-
 h. 297/26, 303/6
- Héyloñcyañ** : Kişi adı. -1-
 h. 260/10
- hicalet** : (Ar. <hacālet) Utanma,
 sıkılma. -10-
 h. 12/13, 121/15
 h.+ i (hicaliti) 262/20
 h.+ ke 285/20
 h.+ te 255/72
hicalet bol-: Utanmak.
 h. bolmay 266/24
hicalet kil-: Utandırmak.
 h. kiliğine 308/4
 h. kilip 345/22
 h. kiliğine 308/
hicalet tart-: Utanmak.
 h. tartip 53/23
- hicaletlik** : Mahcubiyet. -1-
 h. 106/4
- hicil** : (Ar. <hacīl) Utanmış, mahcup
 olmuş kimse. -9-
 h. 115/67, 126/19, 126/20,
 225/8, 280/4, 359/21
hicil eyle-: Utandırmak.

- h. eyliğüdek 347/7
hicil kıl-: Utandırmak.
 h. kılıp 154/56
- hicillik** : Utangaçlık. -7-
 h. 179/44, 359/2
 h.+ ni 280/8
 h.+ niñ 106/8
 h.+ tin 106/10, 223/194, 359/
- hil** : (Far.) Tür, çeşit. -8-
 h. 118/6, 244/10, 362/11
 h.+ i 141/3, 294/4, 381/16
 h.+ im 345/, 345/15
- hilmuñil** : (Far.) Çeşitli, çeşit çeşit. -2-
 h. 118/2, 173/20
- hirac** : (Ar. <ḥarāc) Harcama, sarf etme. -1-
hirac kıl-: Harcamak, sarf etmek.
 h. kılav 354/2
- hiraman** : (Far. <ḥirāmān) Salınarak yürüyen kimse. -1-
 h. 341/16
- Hırkiti** : Hırkatî, bir şair. -1-
 h.+ niñ 286/49
- hislet** : (Ar. <ḥaşlet) Özellik, vasıf. -40-
 h. 116/89, 122/6, 122/13, 122/19, 125/127, 125/146, 133/18, 138/27, 138/28, 140/6, 140/8, 140/16, 191/17, 192/71, 213/4, 250/20, 373/2, 392/86, 393/98
 h.+ i (ḥisliti) 69/28, 80/11, 137/11, 139/28, 177/8, 215/12, 268/15, 366/14
 h.+ idin (ḥislitidin) 213/1
 h.+ imiz (ḥislitimiz) 287/37
 h.+ imizni (ḥislitimizni) 286/7
 h.+ iñ (ḥislitiñ) 367/13
 h.+ iñdin (ḥislitiñdin) 51/190
 h.+ iñge (ḥislitiñge) 53/53
- h.+ iñni (ḥislitiñni) 211/8
 h.+ ke 149/14, 154/77
 h.+ ler 367/3
 h.+ ni 125/118, 337/6
 h.+ niñ 140/10
- hisletlik** : Nitelik. -3-
 h. 133/77, 186/14, 216/32
- hitab** : (Ar. <ḥitāb) Hitap. -6-
 h. 63/92
 h.+ i 125/66, 128/16, 143/74
 h.+ im 39/
hitab kıl-: Hitap etmek.
 h. kılıdu 73/31
- hitapname** : (Ar. + Far. <ḥitāb+ - nāme) Beyanname. -1-
 h.+ niñ (hitapnaminiñ) 231/21
- hiyal** : (Ar. <ḥayāl) Hayal. -35-
 h. 15/8, 15/17, 143/3, 231/49
 h.+ da 27/21
 h.+ din 125/140, 253/14
 h.+ ğa 223/164, 234/14
 h.+ i 55/234, 119/7, 133/72, 133/87, 172/8
 h.+ im idi 208/9
 h.+ im 71/20, 80/3, 128/2, 133/26, 226/16, 233/35
 h.+ imda 183/19
 h.+ iñ 21/10
 h.+ lar 15/10, 15/13, 15/15, 15/29, 27/13, 27/40, 33/26, 133/76
 h.+ lardin 15/11
 h.+ liriñni 15/5
 h.+ ni 143/53
hiyal sür-: Hayal etmek, hayale dalmak.
 h. sürgen 59/31
- hiyalçan** : Hayalci, hayalperest. -2-
 h. 15/30, 66/3
- hiyaliy** : (Ar. <ḥayālī) Hayalî. -1-
 h. 120/7

hiyanet: (Ar. <hiyānet) Hıyanet,
hainlik. -3-
h. 73/135, 143/50
hiyanet kıl-: Hainlik etmek.
h. kılıp 345/24

hiyanetçi : Hain, hainlik eden kimse.
-2-
h. 73/136, 73/141

Hızır : Hızır. -6-
h. 118/19, 119/4, 119/6
h.+ dek 216/32
h.+ ni 266/9
h.+ niñ 119/3

hizmet : (Ar. <hidmet) Hizmet. -11-
h. 3/17, 73/32, 297/38
h.+ i (hizmiti) 3/17, 215/10,
278/81
h.+ ini (hizmitini) 162/19
h.+ ke 3/16, 73/17
h.+ ni 118/6
hizmet kıl-: Hizmet etmek.
h.+ iñni kılsam (hizmitiñni)
255/101

hoca : (Far. <h̄āce) Efendi. -13-
h.+ lar (hocilar) 173/17
h.+ m 324/23, 324/81, 324/99
h.+ mdin 324/37
h.+ mlar 148/20, 154/47
h.+ mniñ 324/14, 324/31,
324/40, 324/50, 324/76, 324/98

hocayın : (Far.) Efendi, sahip. -15-
h. 70/67, 136/43, 141/44,
148/35, 154/15, 154/49,
161/22, 161/28, 229/21
h.+ din 47/98
h.+ lar 37/18, 47/17, 47/43,
154/7, 380/13

hop : Al işte, eyvallah. -12-
h. 63/88, 135/12, 175/9,
196/20, 210/9, 251/26, 291/3,
314/9, 348/6, 356/10, 359/5,
394/35

hor : Bir müzik aleti. -2-
h.+ ğa 128/45
h.+ i 44/50

hora - : Zayıflamak, azalmak. -1-
h.- mas (horimas) 55/209

horaz : (Far. <hurūs) Horoz. -2-
h. 284/17
h.+ liri 23/16

horek : (Far.) Horlama, horultu. -2-
h. 73/55
horek tart-: Horuldamak.
h. tartip 49/62

horlan - : Horlanmak, aşağılanmak.-2-
h.- di 350/22
h.- dim 118/13

horluk : Horlanmış, aşağılanmış. -3-
h. 39/35, 44/20, 73/146

hoş : *bk. huş* -8-
h. idi 283/4
h. 12/20, 15/12, 51/171, 70/24,
76/9, 135/9, 232/65

hoşlaş - : Vedalaşmak. -5-
h.- arda (hoşlaşarda) 240/13
h.- ip (hoşlaşıp) 84/1, 113/1,
365/17
h.- kan 66/8

hoşlık : *bk. huşluk* -1-
h.+ im 226/32

Hoten : Hoten, Doğu Türkistan'da bir
şehir. -10-
h. 59/72, 121/18, 224/7, 225/
225/24, 286/47, 291/8
h.+ ge 225/20
h.+ mu 224/7
h.+ niñ 225/9

hotun : Hatun, kadın. -14-

- h. 8/8, 29/15, 29/23, 47/106,
73/9, 148/13, 223/117, 263/37
h.+ i 73/5, 73/72, 278/65
h.+ lirini 136/18
h.+ nimu 223/109
h.+ niñ 73/13
- hovluk** : İyilik, hoşluk. -1-
h. 51/28
- hoy** : İyi, harika. -2-
h. 51/12
h.+ mu 339/6
- Huañhé** : Bir yer adı. -4-
h. 128/12, 128/23, 260/9
h.+ din 162/12
- Huañşen** : Huangshan, Çin’de turistik
sıradağlar. -4-
h. 271/1, 271/25, 271/43
h.+ ge 271/
- Huañyañcé** : Bir yer adı. -1-
h.+ diki 153/8
- huci** : Bir balık türü. -13-
h. 141/, 141/4, 141/10, 141/12,
141/13, 141/17, 141/21,
141/25, 141/27, 141/30,
141/41, 141/45, 141/49
- Huda** : (Far. <hudā) Hüda, Allah. *bk.*
Huday -6-
h. 47/53, 51/63, 129/17,
165/35, 181/40, 188/14
- Hudalik** : Allah’a inanan kimse. -1-
h.+ ni 233/43
- Huday** : *bk. Huda* -3-
h.+ im 55/16, 97/29, 393/109
- huddi** : (Far.) Aynı, tıpkı. -51-
h. 4/4, 33/12, 55/137, 65/20,
74/38, 79/28, 82/28, 82/54,
85/4, 85/25, 86/6, 87/45,
107/116, 119/4, 119/20,
119/64, 123/11, 125/25,
133/94, 141/44, 148/7, 154/25,
158/7, 162/5, 168/35, 179/34,
183/18, 218/19, 223/185,
223/63, 233/28, 233/34,
239/16, 245/31, 245/37, 253/9,
255/13, 255/97, 260/4, 264/2,
284/46, 294/12, 325/21, 337/8,
342/10, 350/5, 354/4, 357/2,
360/7,
372/1, 394/44
- hulq** : (Ar. <ḥulq) Huy, karakter. -9-
h.+ i 218/8, 238/2
h.+ iğa 73/14
h.+ imiz 272/26
h.+ iniñ 235/26
h.+ iñiz 372/13
h.+ uñ 196/20, 310/12
h.+ uñmu 310/8
- humar** : (Far.) İhtiras, tutku. -11-
h. 142/8, 243/5, 317/4, 320/14
h.+ din 49/77, 186/4
h.+ i 73/65, 286/44
h.+ im 24/2, 24/32
h.+ ni 19/2
- humarlaş** - : Tutsak olmak. -1-
h.- ti 243/6
- hun** : (Far. <ḥūn) Kan. -5-
h. 368/6
h.+ idin 214/12
hun bol:- Kan olmak, kan
bulaşmak.
h. bolup qaldi 372/2
h. bolup 186/12
hun qil:- Zorlaştırmak, zor hâle
getirmek.
h. qildi 192/28
- hunukleş** - : Çirkinleşmek. -1-
h.- ti 350/19
- hunük** : *bk. hünük* -1-
h. 286/103

Huñ Şyuçüen : Kişi adı. -7-
 h. 332/, 332/1, 332/22, 332/34
 h.+ ge 332/26, 332/30
 h.+ niñ 332/25

hürām : (Ar.) Sevinçli, memnun. -1-
 h. 154/79

hürapat : (Ar. <hurāfāt) Hurafe, batıl inanç. -7-
 h. iken 259/20
 h. 259/17
 h.+ ni 150/25, 192/44
 h.+ niñ 206/35
 h.+ tin 49/85, 194/24

hürapiy : (Ar.) Hurafe, batıl. -1-
 h. 150/38

hürsen : Mutlu, memnun. *bk. hürsende* -2-
hürsen bol-: Memnun olmak.
 h. bolmisa 180/4
 h. bolup 291/22

hürsende : *bk. hürsen* -1-
 h. 121/38

hürsun - : İç çekmek, ah çekmek. -1-
 h.- ip (hürsinip) 229/5

Hürav: Hüsrev, kişi adı. -1-
 h.+ niñ 125/15

huş : (Far. <hōš) Hoş, iyi. *bk. hoş* -42-
 h. 27/32, 47/95, 86/4, 89/14, 101/15, 138/10, 142/2, 148/40, 148/54, 154/63, 164/7, 171/9, 188/23, 192/64, 204/10, 222/18, 222/20, 226/121, 262/9, 271/35, 283/11, 286/47, 289/29, 290/4, 292/9, 297/1, 297/67, 320/13, 338/10, 347/4, 362/12, 370/1, 379/3, 383/12, 393/12
huş kör-: Hoş görmek.
 h. körgeñ 59/32

huş kıl-: Hoş etmek.
 h. kıl 155/5
 h. kılar 394/34
 h. kıldı 234/44
 h. kılış 180/3, 361/49
 h. kılsa 388/7

huşal : (Far. + Ar. <hōš+hāl) Memnun, sevinçli. -27-
 h. idi 97/8
 h. 3/20, 10/41, 56/6, 61/3, 63/7, 64/10, 65/25, 76/19, 81/35, 81/36, 124/15, 162/26, 179/62, 200/5, 223/172, 223/182, 228/4, 261/20, 292/14, 315/18
 h.+ ğu 70/69
 h.+ menki 90/6, 110/17
huşal bol-: Memnun olmak.
 h. bolmay 65/21
huşal kıl-: Memnun etmek.
 h. kıldı 363/24
 h. kılıdu 31/13

huşallık : Memnuniyet, sevinç. -13-
 h. 44/45, 71/19, 344/8, 365/6, 392/138
 h.+ im 133/96
 h.+ imdin 263/3
 h.+ ni 287/27
 h.+ niñ 234/13
 h.+ tin 56/18, 64/19, 106/7, 223/193

huşamet : (Far.) Dalkavukluk, yaltaklık. -9-
 h. 143/98, 190/26, 196/22, 303/11, 345/19
 h.+ i (huşamiti) 279/10
 h.+ ke 392/70
 h.+ tin 196/21
huşamet kıl-: Dalkavukluk yapmak.
 h. kılip 345/10

huşametsiz : Yaltaklık yapmadan. -1-
 h. 192/19

huşbuy : (Far. <hōşbūy) Hoş kokulu.
-5-
h. 295/13, 298/24, 313/19,
318/8, 320/12

huşhuy : (Far. <hōşhūy) Neşeli,
sevinçli. -3-
h. 154/72, 318/6, 393/17

huşlik : *bk. huşluk* -3-
h.+ imni 135/8
h.+ imiz 51/192

huşluk : Hoşluk, hoşnutluk. *bk. hoşlik*,
huşlik -9-
h. 51/182
h.+ i 60/1, 261/42, 289/29
h.+ um 81/35, 108/29, 358/12
h.+ umdin 344/5
h.+ uñda 296/15

huşt : İlgi, merak, beğeni. -3-
h.+ um 108/9, 393/52
h.+ uñ 284/26

huştar : (Far.) Aşık, sevdalı. -4-
h. 20/4
h.+ iñiz 269/10
h.+ ni 19/8
huştar bol:- Aşık olmak.
h. bolay 121/16

huştarlik : Aşıklık, sevdalılık. -1-
h.+ i 192/36

huy : (Far. <hūy) Huy, karakter. -4-
h. 86/4, 338/9, 393/53
huy kıl:- Huy edinmek.
h. kılıp 210/15

Huyzu : (Çin.) Müslüman Çinli. -1-
h.+ niñ 44/49

hünük : (Far.) Çirkin. *bk. hunük* -4-
h. 18/62, 43/6, 179/99, 265/14

İi

i - : 1. İmek fiili, ek fiil (isimlerle
kullanılan şekilleri): -237-
arслан i.- di 128/38
asav i.- di 173/10
bar i.- di 53/15, 181/1, 226/34,
329/14, 375/8
bende i.- di 136/14
beter i.- di 173/18
bille i.- di 392/181
binep i.- di 64/4
bir i.- di 272/27
bu i.- di 223/106
burçuñ i.- di 251/7
can i.- di 125/25
çağ i.- di 44/24, 85/10
çiñ i.- di 17/8
çoñ i.- di 350/8
çöl i.- di 131/5, 150/3
dağ i.- di 44/22
dehşet i.- di 190/17
depsende i.- di 136/16
doзақ i.- di 148/11
emes i.- di 55/14, 161/8, 203/6
epsane i.- di 133/19
ezrail i.- di 154/28
ésiklik i.- di 136/12
étiklik i.- di 136/10
giriptar i.- di 252/18
gör i.- di 154/14
galib i.- di 125/73
heğ i.- di 314/1
heverdar i.- di 252/17
hiyalim i.- di 208/9
hoş i.- di 283/4
huşal i.- di 97/8
kim i.- di 128/30, 179/24
kirsiz i.- di 128/34
köçet i.- di 184/2
köp i.- di 373/1, 393/56
katmuğat i.- di 71/16
kazmak i.- di 148/12
kepes i.- di 161/5
kiş i.- di 148/6

koş i.- di 262/16
 kul i.- di 150/3
 melum i.- di 355/13
 mest i.- di 55/68
 miras i.- di 161/6
 mudhiş i.- di 148/7
 naénik i.- di 223/142
 néme i.- di 249/14
 nol i.- di 226/22
 nomus i.- di 136/37
 oñum i.- di 194/6
 ot i.- di 128/33
 öre i.- di 115/19
 öy i.- di 154/14
 pak i.- di 128/34
 pes i.- di 136/24
 pesli i.- di 182/1
 razi i.- di 332/29
 reñdaş i.- di 85/16
 sap i.- di 128/36
 siliñbu i.- di 80/8
 şat i.- di 226/38
 şerbet i.- di 154/8
 şu i.- di 74/46, 80/6, 88/3,
 190/5
 şundağ i.- di 148/14
 tağ i.- di 125/18
 tar i.- di 226/45
 tes i.- di 283/8
 teşviş i.- di 148/8
 tohti i.- di 223/21
 toy i.- di 179/34
 tüzütsiz i.- di 108/16
 u i.- di 225/10
 ustaz i.- di 287/17
 üstün i.- di 120/17
 yandağ i.- di 148/13
 yat i.- di 71/14, 107/21, 226/40
 yav i.- di 173/12
 yavaş i.- di 284/45
 yer i.- di 154/18
 yok i.- di 126/2, 162/21,
 226/32
 zencir i.- di 150/36
 zor i.- di 115/25, 225/9
 başkıçe i.- diğü 73/148
 bent i.- dim 364/15
 bigem i.- dim 341/3

bizar i.- dim 309/3
 gül i.- dim 350/3
 hatircem i.- dim 341/3
 kiçik i.- dim 141/7
 layık i.- dim 341/11
 meğrur i.- dim 350/10
 razi i.- dim 78/12, 89/35
 sadık i.- dim 341/11
 şeyda i.- dim 350/9
 şum i.- dim 226/2
 teşna i.- dim 349/3
 arslan i.- diñ 17/9
 başlamçı i.- diñ 364/3
 bulbul i.- diñ 182/2
 ħaliy i.- diñ 373/5
 iklim i.- diñ 176/6
 kim i.- diñ 176/7
 merd i.- diñ 17/1
 sen i.- diñ 159/12, 159/14,
 342/3
 tağ i.- diñ 34/7
 tilsim i.- diñ 176/5
 vekili i.- diñ 286/79
 yaş i.- diñ 34/9
 yaş i.- diñgu 91/14
 adem i.- duğ 74/113
 amrağ i.- duğ 228/2
 dost i.- duğ 303/3
 heğlik i.- duğ 74/24
 kim i.- duğ 74/130, 154/4
 meptun i.- duğ 364/12
 muñdaş i.- duğ 287/25
 nadan i.- duğ 129/27
 ortak i.- duğ 228/4
 seperde i.- duğ 216/9
 tirnağçe i.- duğ 125/19
 ağ i.- ken 55/197
 ar i.- ken 11/16
 asan i.- ken 392/136
 bar i.- ken 234/6, 268/, 294/4,
 321/7, 351/29, 392/56
 başlık i.- ken 55/99
 bay i.- ken 270/24
 bayramlık i.- ken 292/25
 bazar i.- ken 357/13
 bikar i.- ken 11/18
 cüp i.- ken 90/8
 çağ i.- ken 205/4

asaal i.- ken 42/1
  ntyenyu i.- ken 363/44
 in i.- ken 207/6
 emes i.- ken 183/9, 265/20,
 265/21
 epil i.- ken 97/58
  sil i.- ken 123/19
 gep i.- ken 236/3
  emkin i.- ken 20/5
 heriket i.- ken 198/9
  as i.- ken 193/23
  urapat i.- ken 259/20
 kevser i.- ken 212/11
 k p i.- ken 223/72, 392/129
  arigay i.-ken 270/20
  iz i.- ken 273/46, 324/5
 lazim i.- ken 253/7
 melhem i.- ken 348/7
 mendek i.- ken 129/10
 muz i.- ken 343/6
 o lum i.- ken 202/7
 o rila  i.- ken 393/62
 ok i.- ken 307/2
 peyt i.- ken 73/92
 pu ta i.- ken 97/50
 rast i.- ken 223/153, 236/1,
 392/111
 set i.- ken 196/12
 s hiy i.- ken 310/4
  u i.- ken 216/28
  unda  i.- ken 299/8
 tar i.- ken 11/17
 temlik i.- ken 334/, 334/7
 tes i.- ken 66/2, 392/135
 tet r i.- ken 346/11
 til i.- ken 273/57
 tilsimat i.- ken 259/17
 uz i.- ken 324/6
 yar i.- ken 11/19
 yok i.- ken 55/198, 226/79,
 252/8, 264/10
 yol i.- ken 143/29
 y k i.- ken 97/31
 y ksek i.- ken 174/4
 zeher i.- ken 143/43
 a li  i.- kengu 43/3
 dere  i.- kenliki 318/1
 boynu nda i.- kenlikini 116/25

 oynu nda i.- kenlikini 116/28
 bar i.- kenmen 5/13
 gol i.- kenmen 357/, 357/1
 emes i.- kenmes 43/2
  tken i.- kenmi  188/1
 mevcut i.- kenmiz 286/80
 amra  i.- kensen 252/24
 bivapa i.- kensen 102/22
 canan i.- kensen 348/14
  o  i.- kensen 53/54
 sen i.- kensen 53/30, 285/13,
 348/8
  eytan i.- kensen 297/67
 tomta  i.- kensen 252/23
 usta i.- kensen 392/145
 bar i.- mi  140/5
 yar i.- mi  140/6
 yok i.- mi  236/6, 297/65
 ne i.- mi dur 121/38
 2.  mek fiili, ek fiil (fiillerle
 birle ik ekim yapan  ekilleri):
 -118-
 a  an i.- di 363/17
 al an i.- di 49/71
 a  an i.- di 287/11
 aya  asti  ilma  i i.- di 17/12
 ba langan i.- di 125/46
 ba li an i.- di 128/43
 bolar i.- di 110/41
 bol um kelgen i.- di 287/9
 cakar  il an i.- di 129/55
 a  an i.- di 45/52
  ikmas i.- di 49/77
  illar i.- di 150/10
 d gen i.- di 205/6, 212/3
 d mes i.- di 283/6
  il ili tur an i.- di 363/36
 kelgen i.- di 329/1
 ketken i.- di 223/47
 kezgen i.- di 133/71
 k r ngen i.- di 117/2, 325/20
 k ld r ngen i.- di 135/5
 k lke bolup  alar i.- di
 393/125
 k l en i.- di 241/8
 k tken i.- di 34/10
  alar i.- di 47/40
  al an i.- di 51/98, 55/8

kısas alğan i.- di 233/11
 koyğan i.- di 273/74, 316/18
 nésip bolsa i.- di 304/20
 oylimiğan i.- di 73/147
 öter i.- di 375/2
 ötmüş i.- di 148/9
 pütken i.- di 223/48
 tapkili bolsa i.- di 194/14
 tartқан i.- di 55/93
 tiñşiğan i.- di 128/41
 tuğulğan i.- di 125/38, 125/72
 tutaşқан i.- di 287/26
 tutmiğan i.- di 117/6
 bolsa i.- di 367/1
 yencilgen i.- di 23/22
 yénivatқан i.- di 34/4
 yoşurğan i.- di 74/41
 yötkigen i.- di 392/99
 alğan i.- dim 223/102
 bélik tutқан i.- dim 191/7
 der i.- dim 95/12
 démekçi i.- dim 61/20
 démigen i.- dim 263/4
 iltica qilğan i.- dim 354/3
 körgen i.- dim 106/14
 қанмиған i.- dim 375/26
 қариған i.- dim 270/17
 қайтқан i.- dim 53/34
 қисқан i.- dim 359/4
 lenetlengen i.- dim 263/9
 muşt atқан i.- dim 393/25
 nemuniçi bolğan i.- dim 223/101
 oynar i.- dim 53/20
 oynatқан i.- dim 191/6
 soriğan i.- dim 165/83
 sümergen i.- dim 257/12
 bolsam i.- dim 185/22
 tapқан i.- dim 191/5
 telpüngen i.- dim 193/5
 uçriğan i.- dim 234/16
 қол uzatқан i.- dim 268/1
 küldürüp yürgen i.- dim 359/6
 alğan i.- diñ 81/12
 başlamçilik qilğan i.- diñ 223/97
 bilseñ i.- diñ 68/3, 88/7
 der i.- diñ 17/3

dégen i.- diñ 57/2
 kelgen i.- diñ 100/2
 külgen i.- diñ 338/5, 341/9
 perviş qilmaqçı i.- diñ 343/3
 қорқмиған i.- diñ 317/10
 қуванған i.- diñ 232/78
 sungan i.- diñ 359/3
 tolğan i.- diñ 232/70
 uçқан i.- diñ 187/5
 yoқalğan i.- diñ 257/23
 atlıқ bolup қalğan i.- diñiz 377/19
 dekke bergen i.- diñiz 377/10
 aқturğan i.- duқ 49/5
 bilgen i.- duқ 116/23, 116/26
 dégen i.- duқ 197/5
 köygen i.- duқ 51/24
 kütken i.- duқ 55/38
 tutmaqçı i.- duқ 234/34
 yeksan qilmaqçı i.- duқ 125/23
 şertleşken i.- duқqu 102/5
 çıkқан i.- ken 123/24
 dégen i.- ken 97/6
 kelgen i.- ken 140/9
 ketken i.- ken 148/64, 314/11
 mest qilğan i.- ken 243/8
 yikil-ip yat-қан i.- ken 55/100
 nep bergen i.- ken 210/8
 ögengen i.- ken 181/24
 siñgen i.- ken 314/8
 tapmaqçı i.- ken 55/204
 toñup қalğan i.- ken 150/16
 tuğulğan i.- ken 158/37
 vedileşken i.- ken 92/11
 telvilik qilğan i.- kenmiz 120/4
 bende qilmaqçı i.- kensen 343/7
 külmekçi i.- kensen 343/9
 tökken i.- kensen 123/21
 қatnaşmas i.- miş 393/61

ibadet : (Ar. <° ibādet) İbadet. -2-
 i. 143/32, 190/24

ibaret : (Ar. <° ibāret) İbaret. -3-
 i. 140/34, 143/70, 266/10

ibret : (Ar. <° ibret) İbret. -9-

- i. 198/, 223/38
i.+ im (ibritim) 182/32
i.+ iñ (ibritiñ) 338/16
ibret al-: İbret almak.
i. alatti 252/16
i. alsa 297/42
i. alsun 356/13
i. élip 129/30, 198/11
- icabet** : (Ar. <icābet) İcabet. -2-
i. 143/32, 260/13
- icad** : (Ar. <icād) İcat, buluş. -6-
i.+ iñdin 14/8, 34/14
i.+ iñni 14/20
i.+ im 101/11
i.+ imiz 287/36
icad kılın-: İcat edilmek.
i. kilingusi 170/10
- icadiy** : İcat edilmiş, yapılmış (şey). -4-
i. 101/16, 277/7, 287/39, 297/62
- icadkar**: (Ar. + Far. <icād+ -kār) Mucit, yaratıcı. -1-
i. 372/5
- icar** : (Ar. <icār) İcar, kira. -1-
i.+ mu 51/136
- icare** : (Ar. <icāre) Kira. -1-
i. 49/96
- icazet** : (Ar. <icāzet) İcazet, izin. -1-
icazet ber-: İzin vermek.
i. bermekçi 143/30
- icil** : Yakın. -1-
i. 223/82
- ictihat** : (Ar. <ictihād) Çalışma, gayret gösterme. -4-
i. 253/16, 287/39
i.+ ini (ictihadini) 87/25
i.+ ka 242/12
- iç** : İç. *bk. éç* -93-
i. 115/7, 219/12, 220/11, 220/15, 292/20, 338/1, 355/7, 363/27
i.+ i 39/63, 95/1, 129/61, 133/36, 188/19, 209/16, 250/10, 278/14, 324/76, 351/19, 393/78
i.+ ide 2/6, 7/6, 33/27, 53/27, 55/183, 55/216, 63/5, 64/2, 69/26, 71/23, 95/10, 99/10, 115/21, 119/25, 132/7, 140/21, 178/10, 178/14, 179/14, 193/10, 209/21, 218/10, 247/20, 248/9, 254/10, 273/67, 311/16, 311/18, 350/11, 376/29, 377/5, 393/2
i.+ idimu 59/4
i.+ idin 44/30, 46/20, 64/14, 355/7
i.+ ige 51/65, 55/40, 119/49, 150/35, 375/38
i.+ im 241/7, 304/16, 326/17
i.+ imde 221/1, 226/71, 238/13, 350/, 350/27
i.+ imdin 219/12, 363/27
i.+ imge 141/7, 223/14, 257/13, 292/20, 375/4
i.+ imiz 44/27, 49/123, 49/137
i.+ imizge 39/8
i.+ imu 97/24
i.+ ini 47/84, 49/47, 51/135, 63/58, 107/37
i.+ iñ 103/10, 297/16
i.+ iñdin 338/1
i.+ iñge 221/7
i.+ iñgu 376/7
i.+ iñmu 384/6
i.+ lirige 47/8
- iç -** : İçmek. -55-
i. 243/4
i.- e 107/98
i.- etti 107/64
i.- ey 292/18
i.- eyki 292/19
i.- eyli 61/25, 61/27, 61/29, 292/15

- i.- imen 61/3, 133/97, 189/15
i.- imidim 141/16
i.- ip turup 272/8
i.- ip 49/31, 50/36, 71/1,
107/97, 233/27, 292/5, 313/7,
379/2
i.- keç 240/9
i.- keçe 159/25
i.- ken 8/3
i.- kende 99/1
i.- kende 216/22
i.- kendu 233/6
i.- kenlikimiz 393/116
i.- kenmiz 74/87, 81/6
i.- kenséri 276/7
i.- kin 8/4, 99/9
i.- kiniñde 110/15
i.- küm kélidu 189/5, 189/25
i.- mek 112/28, 292/9
i.- mey 243/3
i.- sek 12/1
i.- sem 189/19, 255/89
i.- ti 42/8, 148/36
i.- tim 88/2, 139/12, 189/2,
189/22
i.- timu 49/100
ant i.- ken 247/15
қан i.- ip 116/57
қан i.- ti 118/22
- içel -** : İçme imkânı bulunmak,
içebilmek. -1-
i.- migen 118/79
- içiş** : İçme, içiş. -4-
i. 61/5, 214/9
i.+ ke 240/4
i.+ tin 235/19
- içiş -** : Beraber içmek. -3-
i.- etti 107/67, 107/70, 107/73
- içiver -** : Çabucak içmek, içivermek.
-1-
i.- ip (içivéríp) 272/51
- içkür -** : İçirmek. -1-
i. 51/155
- içküz -** : İçirmek. -1-
i.- idu 304/8
- içre** : İçerisinde. -3-
i. 61/17, 121/19, 297/1
- idare** : (Ar.) İdare. -1-
i.+ ge (idarige) 73/87
- idrak** : (Ar. <idrāk) İdrak, anlayış.-3-
i. 46/23, 253/7
i.+ i (idriki) 75/39
- ige** : İye, sahip. -11-
i. 73/104, 125/115, 363/16
i.+ ñni 73/156
i.+ si (igisi) 50/74, 70/41,
97/62, 133/52
i.+ sige (igisige) 51/170,
97/110
i.+ sini (igisini) 70/27
- igile -** : Sahip olmak, ele geçirmek.-1-
i.- p 217/9
- igiz** : *bk. égiz* -1-
i. 165/24
- igizlik** : *bk. égizlik* -1-
i.+ te 249/1
- igañla -** : Sallanmak, ırgalanmak. -3-
i.- p 236/12
i.- sa (igañlisa) 69/18
i.- sañ (igañlisañ) 96/3
- igañlaş** : Sallanma, ırgalanma. -2-
i.+ idin (igañlışıdin) 245/6
i.+ liri 260/23
- igva** : (Ar.) Kışkırtma, provakasyon.
bk. igvar -6-
i. 206/9, 286/95, 352/5
i.+ ga 297/44
i.+ liriñiz 115/58
i.+ sini 121/34

iğvar : *bk. iğva* -1-
i.+ iñni 187/3

iğlas : (Ar. <iğlāṣ) İhlas, içtenlik.
-1-
i. 126/18

ihtiyarsız : İstemeyerek. -8-
i. 133/27, 208/13, 234/14,
287/7, 315/27, 332/2, 363/5,
369/5

ikkeylen : Her ikisi, iki kişi. -1-
i.+ ni 338/12

ikki : İki. -57-
i. 49/39, 49/57, 50/41, 50/47,
78/14, 102/8, 119/23, 119/31,
129/12, 133/95, 134/20, 168/
168/1, 168/7, 168/19, 168/23,
168/25, 168/36, 168/37, 183/7,
192/70, 224/1, 231/20, 234/22,
248/12, 254/16, 257/10,
258/32, 263/19, 265/4, 278/62,
297/69, 321/2, 329/7, 333/2,
352/6, 363/46, 392/100
i.+ miz 55/63, 226/35, 226/37,
228/1, 303/3
i.+ mizge 358/18
i.+ mizniñ 183/8, 299/24
i.+ ni 51/131
i.+ ñge 97/75
i.+ si 92/11, 220/2
i.+ sige 254/19, 332/37, 393/82
i.+ siniñ 131/4

ikkilen - : Kararsız kalmak. -1-
i.- mey 74/36

ikki miñ : İki bin. -3-
i. 97/20, 97/39, 263/46

ikkinçi : İkinci. -9-
i. 55/59, 94/18, 107/87,
125/16, 140/24, 249/2, 263/5,
263/48, 295/23

ikki yüzlük : İkiyüzlü, riyakâr. -1-

i.+ lerni 24/31

ikbal : (Ar. <iḳbāl) İkbāl, talih. -2-
i. 7/20
i.+ ğa 7/22

iklim : (Ar. <iḳlīm) İklim. -2-
i. idiñ 176/6
i. 261/46

ikrar : (Ar. <iḳrār) İkrar, itiraf. -1-
i. 392/204

iktidar : (Ar. <iḳtidār) İktidar. -4-
i. 290/12, 392/74
i.+ i 192/24
i.+ ni 297/56

il - : İlmek, iliştmek. -5-
közge i.- maydu 55/153
közge i.- miğan 349/12
(közge) i.- misun 125/21
közge i.- may 120/6
közge i.- sun 125/21

İli : İli, Gulca. -8-
i. 128/19, 240/4, 240/7,
240/10, 287/2, 332/17, 332/18
i.+ din 179/49

ilac : (Ar. <^e ilāc) Çare, ilaç. -7-
i. 45/57, 182/19, 278/47,
354/16, 377/4
i.+ i 278/83
i.+ iñmu 27/43

ilacisiz : Çaresiz. -2-
i. 59/86, 393/92

İlçi : Hoten'de bir kasaba. -1-
i.+ din 223/89

ildam : Hızlı, çabuk. -3-
i. 18/49, 292/2
i.+ raḳ 15/16

ilgek : İlmek. -1-
i.+ ke 50/80

ilgiri 1. İleri. -12-
i. 33/10, 46/33, 154/52, 162/3,
162/30, 168/4, 188/1
2. Daha önce.
154/4, 203/6, 240/14, 392/124
i.+ kidek 191/37

ilgirile - : İlerlemek. -1-
i.- ydu 199/2

ilgirileş : İlerleme, ilerleyiş. -2-
i.+ niñ 192/22, 201/6

ilham : (Ar. <ilhām) İlham, esin.
-26-
i. 23/52, 56/3, 174/9, 179/57,
240/15, 240/22, 276/8, 287/19,
292/14, 313/, 358/9
i.+ i 205/, 245/26
i.+ idin 148/46
i.+ imğa 287/19
i.+ imiz 287/32
i.+ lirida 15/4
i.+ niñ 218/46, 287/34
ilham al-: İlham almak.
i. élip 14/17
i.+ ni aldim 350/2
ilham ber-: İlham vermek.
i. berdi 128/50, 363/67
i. béríp 110/30, 167/8, 324/35

ilhambeş : (Ar. + Far. <ilhām+ -baş) İlham veren, ilham kaynağı.
-2-
i. 179/116, 290/62

ilhamçı : İlham veren, ilham kaynağı.
-5-
i. 42/15, 125/62, 315/23,
362/13
i.+ miz 231/55

ilhamlan - : İlham almak. -3-
i.- idu (ilhamlinidu) 25/19
i.- ip (ilhamlinip) 324/38
i.- miğan 87/42

İl'ıç : İlyiç, kişi adı. -3-
i. 41/6, 80/5, 80/13

ilik : İlgi, alaka. -1-
ilikke al-: İlgi göstermek.
i.+ ke alsañ 255/91

ilim : (Ar. <ilm) İlîm, bilim. -29-
i. 45/33, 168/2, 168/3, 168/8,
168/34, 168/42, 172/, 172/5,
244/1, 252/23, 265/37, 278/36,
286/28, 290/44, 290/46
i.+ din 30/6, 244/3, 312/30
i.+ ge 118/73, 168/40, 226/90,
290/6, 371/10
i.+ ige (ilmige) 73/36
i.+ ni 290/50
i.+ niñ 244/11, 353/24
ilim al-: Okumak, öğrenmek.
i. alimen 244/
ilim çek-: Okumak, öğrenmek.
i. çekken 14/2

ilin - : Takılmak, ilişmek. -1-
i.- ğay 297/57

ilindur - : Astırmak. -1-
i.- idu 50/80

ilival - : Asıvermek, asmak. -1-
i.- imen 278/16

ilk : El, kol. -33-
i.+ ide 20/7, 33/5, 45/51, 47/7,
71/15, 73/157, 74/118, 108/20,
118/33, 119/27, 193/11, 196/5,
196/6, 237/3, 240/17, 254/5,
254/20, 344/13
i.+ idiki 324/86
i.+ ige 27/14, 154/48, 177/4,
179/11, 223/68, 255/68,
345/11, 359/10
i.+ imde 278/91
i.+ imdin 261/4
i.+ iñde 130/15, 214/22
i.+ iñge 53/52, 297/46

illet : (Ar. <illet) İllet, hastalık. -8-

- i. 297/22
i.+ i (illiti) 71/30, 286/92
i.+ imni (illitimni) 285/28
i.+ ke 235/24
i.+ ni 218/28
i.+ nimu 222/16
i.+ tin 235/29
- illi -** : Ilımak, ısınmak. -2-
i.- di 313/1
i.- maydu 272/34
- illik** : Ilık, sıcak. -31-
i. 10/6, 10/16, 67/1, 67/13, 69/16, 74/84, 76/7, 142/3, 148/10, 158/50, 158/80, 173/4, 179/16, 179/17, 179/38, 179/85, 211/2, 223/88, 245/11, 255/95, 257/34, 262/2, 262/23, 266/7, 273/41, 289/30, 313/19, 316/19, 343/5, 363/43, 379/4
- illiklik** : Ilıklık, sıcaklık. -4-
i. 95/2, 226/113
i.+ ini 211/9
i.+ ka 392/171
- ilmiy** : (Ar. <ilmī) İlmî, bilimsel.-1-
i. 353/17
- iltica** : (Ar. <ilticā) Sığınma, iltica. -3-
i.+ ni 70/20
iltica kıl-: Sığınmak, sığınmak istemek.
i. kıldı 70/18
i. kılgan idim 354/3
- iltimas** : (Ar. <iltimās) İltimas, kayırma. -4-
i. 143/31, 145/
iltimas kıl-: Kayırmak.
i. kılgay 291/16
i. kılmak 50/60
- iltipat** : (Ar. <iltifāt) İltifat. -6-
i. 253/14, 303/6
i.+ i 70/5
- i.+ inizdin 393/95
iltipat kıl-: İltifat etmek.
i. kılip 252/6
i. kılmidi 393/128
- imam** : (Ar. <imām) İmam. -3-
i.+ ga 252/20
i.+ niñ 252/, 252/3
- imamlık** : İmamlık. -1-
i.+ ni 252/6
- iman** : (Ar. <īmān) İman. -2-
i.+ din 49/91
i.+ im 255/81
- imaret** : (Ar. <imāret) İmaret, bayındırlık. -4-
i. 143/78, 266/14
i.+ i (imariti) 192/32
i.+ ni 133/5
- imkan** : (Ar. <imkān) İmkân. -6-
i. 169/8, 285/16
i.+ din 129/38
i.+ lar 11/3
imkan ber-: İmkân vermek.
i. bermidiñ 341/2
i. béríp 150/2
- imkaniyet** : (Ar. <imkāniyet) İmkâniyet. -3-
i. 171/6
i.+ ni 120/8
i.+ tin 392/90
- imla -** : İşaret etmek. -1-
i.- p 232/63
- imtihan** : (Ar. <imtiḥān) İmtihan, sınav. -6-
i.+ din 362/10
i.+ dur 250/17
i.+ ida 88/4, 125/28
i.+ idin 253/12
imtihan ber-: İmtihan olmak.
i. bermey 392/57

imtihanlık : İmtihan olma durumu. -1-
i. 394/4

imza : (Ar. <imzā°) İmza. -2-
i.+ si 70/59
imza koy-: İmza atmak.
i. koyup 6/3

in : İn, yaban hayvanlarının kendilerine yuva edindikleri kovuk. -1-
i.+ dek 325/25

inağ : Dost, barışçıl. -2-
i. 13/16, 81/2

inağlık : Dostluk. -3-
i. 71/22, 139/25, 260/30

inam : (Ar. <in°ām) Lütuf, ihsan. -4-
i. 23/50, 324/37
i.+ i 129/4
i.+ niñ 324/38

inavet : (Ar. <inābet) Güven, itimat. -7-
i. 196/19, 196/20, 210/18, 286/94
i.+ i (inaviti) 201/, 201/5, 207/16

inayet : (Ar. <ināyet) İnayet, lütuf. -1-
i. 196/16

inçik : *bk. inçike* -1-
i. 205/10

inçike : İnce, zarif. *bk. inçik* -1-
i. 119/26, 158/28

inkar : (Ar. <inkār) İnkâr. -1-
inkar kııl-: İnkâr etmek.
i. kılginiñ 214/6

inkıláb : (Ar. <inkilāb) İnkılap, devrim. -18-

i. 143/19, 143/21, 143/31, 150/44, 153/12, 153/14, 154/40, 156/7, 192/51, 223/139, 273/81, 363/60
i.+ ka 143/18, 286/71
i.+ niñ 74/76, 115/74, 127/8
i.+ tin 143/35

inkılábıy : (Ar. <inkilābī) İnkılaba özgü. -1-
i. 363/64

insab : *bk. insap* -1-
i. 392/124

insan : (Ar. <insān) İnsan. -30-
i. 34/17, 37/23, 50/73, 94/21, 118/23, 127/54, 127/55, 129/36, 133/77, 140/37, 150/4, 164/16, 168/29, 176/15, 180/7, 286/107, 290/60, 341/14, 351/1, 392/187
i.+ ga 35/8, 46/16, 143/54
i.+ i 39/24
i.+ lar 33/4, 39/38, 235/26
i.+ ni 47/72
i.+ niñ 33/21, 392/163

insaniy : (Ar. <insānī) İnsani, insanca. -4-
i. 250/20, 266/16, 286/31, 342/12

insaniyet : (Ar. <insāniyyet) İnsaniyet, insanlık. -9-
i. 171/22, 239/45, 286/100, 331/22
i.+ mu 335/24
i.+ ni 116/74
i.+ niñ 10/37, 266/3
i.+ tin 116/87

insap : (Ar. <inşāf) İnsaf. *bk. insab* -4-
i. 50/59, 116/39, 143/48
i.+ inñizga 115/63

intayin : Gayet, çok. -1-

- i. 46/42
- intérensional** : (Rus.) Uluslararası.-1-
i. 231/31
- intikām** : (Ar. <intiḳām) İntikam. -7-
i. 107/111, 107/19, 107/59,
125/64, 128/98
i.+ ini 74/25
intikām al-: İntikam almak.
i.+ lar almisam 24/30
- intil -** : Eğilmek, ilgilenmek. -9-
i.- eyli 32/15
i.- gen 22/3, 136/6
i.- idu 347/15
i.- imiz 18/30
i.- ip turidu 270/15
i.- ip 278/69
i.- isen 353/14
i.- mey 292/32
- intiliş -**: Yönelmek, girişmek. -1-
i.- ti 219/6
- intiliş** : Eğilim, meyil. -1-
i.+ ni 219/11
- intizar** : (Ar. <intiḳār) İntizar,
bekleme. -7-
i. 11/29, 19/9, 23/32, 239/21,
292/22, 358/10
i.+ im 24/3
- intizarlık** : İntizar olma. -2-
i. 21/9, 357/5
- injénér** : (Fr.) Mühendis. -1-
i. 284/52
- iñra -** : İnlemek. -4-
i.- ğan (iñriğan) 29/15, 34/17
i.- ğanlar (iñriğanlar) 11/33
i.- maқта (iñrimaқта) 11/22
- ipade** : (Ar. <ifāde) İfade. -3-
i. 393/98
i.+ mni 118/32
- i.+ si (ipadisi) 286/119
- ipar** : Misk. -9-
i. 82/28, 157/2, 186/1, 291/7,
318/3, 347/3
i.+ ğa 158/3
i.+ i 286/47
i.+ ni 297/44
- iplas** : (Ar. <iflās) Alçak (kimse).-3-
i. 23/30, 39/20
i.+ lar 8/12
- iptihār** : (Ar. <iftihār) İftihar, övünme.
-10-
i. 87/33, 129/79, 139/29,
179/36, 289/35, 290/80,
392/168, 392/76
i.+ im 121/6, 164/13
- iptihārlik** : Övünme, övünç. -2-
i. 179/101, 285/19
- İra** : Kişi adı. -1-
i.+ si 70/52
- irade** : (Ar. <irāde) İrade. -14-
i. 130/24, 393/94
i.+ din (iradidin) 74/72
i.+ m 267/8
i.+ mizni (iradimizni) 74/70
i.+ ni (iradini) 1/6
i.+ ñ 17/8
i.+ ñdin 186/8, 367/16
i.+ si (iradisi) 33/46, 44/38,
65/3, 207/10
i.+ sidur (iradisidur) 247/29
- irġat -** : Atmak, kenara atmak. -1-
i.- ip (irġitip) 32/14
- irla -** : Şarkı söylemek. -1-
i.- ydu 82/40
- is** : 1. Sis, duman. -3-
i. 94/14, 129/16
2. Koku.
i.+ i 94/27

İshaqbék : Kişi adı. -1-
i. 273/71

İshaqov : Kişi adı. -1-
i.+ ka 367/

isim : (Ar. <ism) İsim, ad. -8-
i. 299/16, 367/2
i.+ i (ismi) 119/10, 161/2,
273/47
i.+ ini (ismini) 162/21, 216/25
ismi kal-: Adı kalmak.
i.+ im qalidu (ismim qalidu)
12/27

isimlik : İsimli, adlı. -1-
i. 216/1

isit : Yazık. *bk. ésit* -1-
i. 144/12

İskender : İskender, Büyük İskender.
-1-
i. 105/6

islahat : (Ar. <işlāḥāt) Islahat,
düzeltme. -4-
i. 293/27, 293/29, 295/42
i.+ ni 51/143

islahatçı : Islahatçı. -1-
i.+ larniñ 376/26

İslam : (Ar. <islām) İslam. -1-
i. 292/4

İspan : İspanya. -1-
i.+ ka 273/10

ispat : (Ar. <işbāt) İspat, kanıt. -4-
i. 115/78, 129/88, 263/15,
297/66

İsrail : (Ar. <isrāfīl) İsrail. -1-
i.+ niñ 202/3

isriqlik : Buhur, tütsü. -1-

i.+ ini 211/11

issik : Isı, sıcak. -15-
i. 48/6, 49/67, 63/5, 72/18,
76/2, 81/20, 86/4, 89/10, 95/6,
99/5, 122/5, 223/3, 261/44,
369/10
i.+ ta 258/21

İssik Köl : Issık Göl. -4-
i. 82/, 82/1, 82/47
i.+ din 84/1

İstalskiy : Süleyman Stalski,
Dağıstanlı halk şairi. -1-
i.+ niñ 87/38

İstanisko : Nikita İstanisko, meşhur bir
şair. -1-
i. 246/6

istansa : (Rus.) İstasyon. -1-
i.+ miz (istansimiz) 110/46

iste - : İstemek. -1-
i.- p 75/37

istek : İstek. -7-
i. 361/52
i.+ i (istiki) 63/41, 94/20,
178/42, 206/38
i.+ im (istikim) 144/4
i.+ lirini 63/17

istiğpar : (Ar. <istiğfār) İstiğfar. -2-
i. 133/35
i.+ ga 143/8

istihkam : (Ar. <istihkām) Kale. -1-
i.+ ini 23/48

istihza : (Ar. <istihzā⁹) İstihza, alay
etme. -1-
i. 376/10

istikbal : (Ar. <istikbāl) İstikbal,
karşılama. -1-
i.+ ga 133/14

isyan : (Ar. <^e işyān) İsyan. -3-
i. 286/59, 325/11, 367/11

isyançı : İsyanıcı, isyan eden. -1-
i.+ larni 154/34

isyankar : (Ar. + Far. <^e işyān+ -kār)
İsyankâr, isyanıcı. -4-
i. 173/19, 287/4, 332/3
i.+ ni 161/13

isyankarlık : İsyankârlık. -1-
i. 161/12

iş : İş. -169-
i. 33/24, 43/9, 43/10, 53/38,
55/167, 55/237, 55/61, 73/104,
73/151, 82/35, 97/86, 108/20,
118/56, 119/52, 120/16,
127/13, 135/16, 148/49, 156/5,
157/11, 158/37, 162/25,
162/30, 163/12, 171/12,
173/36, 181/6, 188/15, 200/6,
201/4, 202/10, 203/5, 204/12,
209/31, 223/189, 230/33,
230/35, 236/15, 252/17, 262/7,
263/27, 324/84, 363/37,
363/47, 381/3, 385/6, 392/118,
392/188, 393/9, 393/63
i.+ i 119/3, 143/21, 154/27,
193/22, 204/9, 228/16, 278/85,
335/13, 392/34
i.+ ida 55/233
i.+ iğa 97/50, 165/46
i.+ im 223/103, 329/14, 388/2,
393/58
i.+ imdin 226/60
i.+ imiz 70/74, 76/31, 199/2
i.+ imizni 47/70
i.+ imni 53/33
i.+ imu 97/22
i.+ ini 81/28, 119/66
i.+ iñğa 53/13, 55/260
i.+ iñiz 134/10
i.+ ka 53/42, 73/83, 97/112,
118/55, 118/77, 120/3, 143/61,
163/5, 165/39, 192/35, 192/53,

209/28, 252/21, 290/12,
392/42, 392/45, 393/73
i.+ ku 393/123
i.+ lar 33/33, 39/60, 55/149,
55/164, 73/85, 82/52, 104/11,
110/41, 118/81, 168/4, 175/4,
191/1, 194/23, 223/122, 272/37
i.+ larda 223/192
i.+ lardin 43/11, 118/89
i.+ larğa 55/181
i.+ larni 65/22, 179/96
i.+ larniñ 49/15
i.+ liriğa 73/6
i.+ mu 204/3, 223/76, 393/56
i.+ ni 6/14, 55/141, 55/47,
56/14, 73/101, 73/163, 92/12,
118/101, 120/2, 138/13,
150/30, 157/14, 158/25,
191/11, 192/27
i.+ niñ 73/101, 73/95, 176/9,
223/73, 236/1, 313/11
i.+ ta 51/202, 52/11, 52/13,
59/8, 82/31, 82/43, 111/42,
118/82, 129/37, 148/47,
284/39, 381/2
i.+ tila 150/23
i.+ tin 47/39, 110/25, 223/40,
226/85, 317/9, 351/17, 358/8
iş kör-: İş görmek.
i. körmigen 97/34
iş kil-: İş yapmak.
i. kilip 116/86
i.+ im kilğan 193/4
i.+ iñğa kilğan 57/6
i.+ lar kılmidi 69/30
i.+ ni kilğan 138/23

iş buzar : İş bozan.
i.+ ni 297/50

işan : Molla. -1-
i. 325/22

işaret : (Ar. <işāret) İşaret. -1-
i. 143/86

işçan : Çalışkan. -7-
i. 53/37, 106/22, 118/80, 381/

- i.+ larğa 381/4
i.+ larni 52/10, 120/22
- işçi** : İşçi. -12-
i. 45/9, 59/11, 59/14, 119/23, 136/23, 152/4, 216/26, 223/79
i.+ lar 150/30
i.+ larğa 223/82
i.+ ni 47/69
i.+ niñ 154/58
- işen -** : İnanmak, güvenmek. -23-
i.- di 47/103
i.- dim 355/3
i.- er (işiner) 209/18
i.- ersen (işinersen) 55/247
i.- gen 133/57, 324/82
i.- gey 129/53, 129/54, 251/17
i.- geymen 378/1
i.- gin 37/33
i.- ginim 384/8
i.- idu (işinidu) 45/98, 120/11
i.- iñ (işiniñ) 140/31
i.- mek 392/134
i.- meñ 140/31
i.- mey 102/15
i.- meymen 25/14
i.- migendek 321/3
i.- miseñ 125/112
i.- se 120/12
i.- sun 153/16
- işenç** : İnanç, güven. *bk. işençi* -16-
i. 33/64, 37/, 37/1, 37/11, 47/102, 56/14, 110/30, 115/25, 125/24, 128/60
i.+ ige 324/40
i.+ im 32/10, 349/13
i.+ ini 56/30
i.+ ke 116/64
i.+ ler 37/29
i.+ ni 37/7
- işençilik** : *bk. işençlik* -1-
i. 173/11
- işençlik** : Güvenilir. *bk. işençilik* -8-
- i. 15/32, 39/36, 44/56, 46/5, 55/263, 70/71, 158/13, 223/87
- işgal** : (Ar. <işgāl) İşgal. -1-
işgal kıl-: İşgal etmek.
i. kildi 183/11
- işik** : Kapı. -25-
i. 55/126, 55/71, 55/79, 74/86, 91/7, 127/11, 127/20, 136/7, 254/7
i.+ i 136/10, 254/21
i.+ ige 7/14
i.+ ke 55/84
i.+ ler 35/7
i.+ lirige 261/30
i.+ ni 55/133, 55/70, 55/73, 178/16, 312/3, 394/9, 394/11
i.+ niñ 55/65
i.+ te 55/67
i.+ tin 226/11
- işik** : *bk. işk* -1-
i. 13/7
- işinel -** : İnanma imkânı bulunmak, inanabilmek. -1-
i.- mey 305/2
- işiniş** : İnanma, güven. -1-
i. 11/18
- işk** : (Ar. <^c işk) Aşk, sevgi. *bk. işik* -61-
i. 8/1, 54/2, 88/1, 89/34, 127/17, 354/11, 356/13, 386/4
i.- i muhebbet 11/26
i.+ i 13/13, 73/100, 84/3, 126/23, 174/9, 354/8, 393/111
i.+ ida 20/, 20/1, 20/2, 20/4, 20/6, 20/8, 20/10, 20/12, 22/32, 53/44, 63/19, 71/12, 115/71, 232/58, 324/10
i.+ idin 142/8
i.+ iğa 239/15, 288/7
i.+ im 5/14, 121/2, 287/14, 291/2, 348/10, 394/39
i.+ imğa 357/14

- i.+ imni 340/6, 392/97
i.+ imu 97/27
i.+ ini 63/31, 133/100, 260/28, 290/61, 344/1, 392/141
i.+ iñ 13/2, 13/14, 81/32, 255/81, 341/5
i.+ iñda 2/2, 15/7, 27/20, 239/40
i.+ iñizğa 351/6
i.+ iñni 27/3
- işkili** - : Ovmak, sürtmek. -2-
i.- p 223/159, 223/191
- işkiy** : (Ar. <^e işkī) Aşkila ilgili. -1-
i. 310/13
- işle** - : Çalışmak, işlemek. -29-
i.- di (işlidi) 283/2
i.- dim (işlidim) 223/28, 223/80, 392/98
i.- gen (işligen) 200/1
i.- gende (işligende) 228/1
i.- genler (işligenler) 223/177
i.- genlerge (işligenlerge) 381/9
i.- genniñ (işligenniñ) 262/17
i.- p 47/16, 47/19, 49/58, 51/37, 52/2, 262/13, 263/28, 284/49, 369/11
i.- sek (işlisek) 49/18, 119/58, 197/7
i.- sem (işlisem) 223/30
i.- ydiğan 173/14, 223/178, 225/21
i.- ydu 163/4
i.- ymen 223/201
i.- ytti 154/16
i.- yttuğ 51/29
- işleş** : Çalışma, işleme. -1-
i.+ ke 57/13
- işlet** - : Çalıştırmak, işletmek. -5-
i.- iptu (işlitiptu) 55/174
i.- kende 118/12, 118/14
i.- meydu 63/78
i.- señ 97/36
- işlever** - : Hızla işlemek, işleyivermek.
-1-
i.- di 165/29
- işret** : (Ar. <^e işret) Eğlence, zevk.
-1-
i.+ ke 55/58
- iştey** : (Ar. <iştiḥā⁹) İştah. -1-
i. 117/24
- iştirap** : Tazminat, ceza. -1-
i. 292/34
- iştirakçi** : İştirak eden, katılan. -1-
i.+ si 265/29
- iştiyak** : (Ar. <iştiyāk) İştihak. -8-
i. 13/1, 74/69, 392/64
i.+ i 288/4
i.+ ini 167/7, 230/7
i.+ ni 222/18
i.+ tin 350/4
- it** : İt, köpek. -13-
i. 129/87, 136/25, 136/29, 210/9
i.+ қа 191/36, 392/112
i.+ lar 136/11
i.+ largıla 392/188
i.+ larmu 223/60
i.+ liriniñ 65/8
i.+ tek 107/116
i.+ tin 392/107
i.+ tinmu 136/14
- itlik** : İtlik. -1-
itlik kil:- İtlik yapmak.
i.+ ini kilğusi keldi 55/217
- ittik** : Keskin. -4-
i. 55/72, 158/28, 205/10, 301/11
- ittipak** : (Ar. <ittifāk) İttifak. -1-
i. 191/16

ittipaklık : İttifak olma. -1-

i.+ ni 179/51

ittir - : İttirmek. -3-

i.- ey 236/26

i.- ip 50/17, 55/75

iz : İz. -56-

i. 31/22, 46/2, 55/140, 75/8,
81/27, 106/18, 127/10, 127/19,
133/86, 223/64, 239/34,
271/44, 324/1, 363/58, 393/93

i.+ da 12/22, 383/5

i.+ din 159/6, 192/27, 265/12

i.+ ğa 223/10, 223/133

i.+ i 131/6, 305/20, 330/7,

362/13, 375/21

i.+ idin 165/18, 165/20, 361/57

i.+ ige 101/7

i.+ iĝa 55/63, 175/4, 179/108

i.+ imĝu 101/9

i.+ imiz 69/33

i.+ imni 284/57, 327/2

i.+ ini 165/87, 233/26

i.+ iniñ 330/6

i.+ iñdin 116/50

i.+ iñni 107/116, 255/100

i.+ lar 29/17, 29/18

i.+ liri 115/80, 125/51, 285/19,

361/40

i.+ lirim 223/63

i.+ lirimizĝa 125/35, 231/4

i.+ liriñ 282/3

i.+ niñ 22/36

iz aç-: İz bırakmak, yol açmak.

i. éçip 33/11

iz basarlık : İzci, takipçi. -1-

i.+ inimu 278/64

izde - : Aramak. -50-

i. 97/45, 253/13

i.- dim (izdidim) 137/14, 216/6

i.- diñ (izdidiñ) 32/3, 376/12

i.- gen (izdigen) 127/46

i.- genge (izdigenge) 34/13

i.- me (izdime) 250/20

i.- mek bolsañ (izdimek) 73/21

i.- memsen (izdimemsen)

143/24

i.- meñ (izdimeñ) 185/20

i.- mes (izdimes) 226/88

i.- mey (izdimey) 327/9

i.- meymen (izdimeymen)

276/9

i.- ñlar 325/41

i.- p 11/13, 12/10, 25/4, 25/5,

25/7, 26/11, 47/62, 51/123,

70/17, 73/130, 100/1, 119/76,

129/19, 136/26, 141/10,

148/22, 150/26, 167/3, 284/32,

297/10, 303/6, 340/9

i.- r 39/58

i.- se (izdise) 342/5, 382/4

i.- señ (izdiseñ) 392/19

i.- ydu 8/13, 20/3, 33/19,

298/23, 322/7, 393/11

i.- ymen 278/22

i.- yttim 90/1

izdeş - : Birlikte aramak. -2-

i.- ip (izdişip) 34/20, 237/7

izhar : (Ar. <izhār) Gösterme, izhar.

-3-

i.+ idin 314/3

izhar kıl-: Göstermek, açığa

vurmak.

i. kıldı 344/1

i.+ iñiz kılğan 269/6

izlik : İzi olan, izli. -1-

i. 234/18

izme : Dügüm, ilmek. -1-

i. 394/16

izne : İzin, icazet. -1-

izne ber-: İzin vermek.

i. bersun 292/4

iztirab : (Ar. <iztirāb) İzdırap, acı. -1-

i.+ idin 376/3

izzet : (Ar. <° izzet) İzzet, saygı. -2-

i.+ i (izziti) 366/16

i.+ imizni (izzitimizni) 286/8

izzetlik: Saygın. -1-
i. 366/1

Jj

jin : Karın. -1-
j.+ i 49/106
“*jini yaman = karnı doymaz*”

jurnal : (Fr.) Dergi. -1-
j.+ ğa 323/

Kk

kac : (Far.) Kötü. -1-
k. 354/10

kaclik : Kötülük, bozulmuşluk. -1-
k.+ iğa 324/95

kaçat : Tokat. -1-
k. 253/2

kadir : (Rus.) Memur, personel. -7-
k.+ ğa 120/11
k.+ lar 51/120, 51/141, 148/32
k.+ larniñ 51/124, 223/45
kadir kıl:- Memur etmek.
k. kılip 155/1

kakkuk: Guguk kuşu. -1-
k.+ ni 347/7

kalaç : Mest, ayakkabı. -1-
k.+ tek 55/137

kalamet : İşaret. -1-
k. 266/8

kalçara - : Ağzını yayarak gülmek. -1-
k.- p 107/29

kalçayt - : Genişletmek. -1-
k.- ip 18/48

Kalen : Altaylı halk şairi. -1-
k. 218/17

kaléNDAR : (Rus.) Takvim. -4-
k. 192/1
k.+ din 103/1, 104/2
k.+ ğa 301/4

kalla : (Far. <kelle) Baş, kafa, kelle. -3-
k. 324/74
k.+ mğa 55/94

- k.+ si (kallisi) 297/64
- kaltek** : Sopa. -5-
k. 178/39, 192/39, 205/12
k.+ i (kaltiki) 165/58
k.+ ni 143/61
- kaltekçe** : Küçük sopa, küçük dayak.
-1-
k.+ ler (kaltekçiler) 193/15
- kamal** : (Ar. <kemāl) Kemal,
olgunluk. -1-
k. 133/46
- kamalek** : Yay. -1-
k.+ tek 167/9
- kamalet** : (Ar. <kemālet) Kemal,
olgunluk. -4-
k. 143/76, 266/6, 286/100,
308/2
- kaman** : (Far. <kemān) Yay. -2-
k. 19/10, 307/2
- kamil** : (Ar. <kāmīl) Kâmil, olgun.-1-
k. 277/10
- kan** : (Far. <kān) Maden ocağı. -5-
k. 154/58
k.+ i 237/18
k.+ ida 216/5
k.+ ini 124/5
k.+ ni 138/2
- kanay** : (Far.) Boru. -2-
k.+ din 203/, 203/8
- kañ** : (Çin.) Soba borusuyla ısınmış
duvar. -1-
k. 125/76
- kap** : Taklidî ses, pat, şak. -1-
kap kıl:- Şak diye tutmak.
k. kılip 55/92
- kapalet** : (Ar. <kefālet) Kefalet. -6-
k. 143/56, 171/14, 190/18,
190/26, 210/16
k.+ i (kapaliti) 262/22
- kapitalizm** : (Fr.) Kapitalizm. -4-
k. 117/1, 117/5, 263/13,
263/17
- kapitan** : (İtal.) Kaptan. -1-
k. 125/37
- kar** : (Far. <kār) Yarar, kâr. -9-
k. 358/14
k.+ ğa 178/39, 191/43, 207/11,
252/26
k.+ i 269/11
kar kıl:- Fayda etmek.
k. kılmay 377/4
k. kılmidi 284/10, 297/37
- karab** : Bir balık türü. -2-
k.+ i 39/3
k.+ tek 8/1
- karamet** : (Ar. <kerāmet) Keramet.
-17-
k. 44/54, 112/11, 112/36,
115/38, 143/4, 148/4, 154/60,
157/13, 266/2, 293/36
k.+ i (karamiti) 207/12, 324/75
k.+ idin (karamitidin) 293/28
k.+ ini (karamitini) 39/5
k.+ ni 37/8, 138/19, 392/155
- karametlik** : Kerametli. -1-
k. 112/13
- karayet** : Önem, ehemmiyet. -1-
k.+ i (karayiti) 262/28
- karhana** : (Far. <kārḥāne) İşletme,
fabrika. -1-
k.+ da (karhanida) 223/79
- kariz** : (Far. <kāriz) Lağım, keriz. -1-
k.+ ni 154/25
- karol** : (Rus.) Kral. -1-

k. 107/87

karta : (Fr.) Kart, oyun kartı. -3-
k. 107/104, 107/83
k.+ larni (kartilarni) 107/81

karvan : (Far. <kārvān) Kervan. -10-
k. 129/87, 150/6, 164/4, 383/6
k.+ din 35/14, 129/88
k.+ i (karvini) 113/1, 133/32,
178/43
k.+ ni 357/8

kasa : (Far. <kāse) Kāse. -1-
k.+ ġa (kasiġa) 272/50

kasapet : (Ar. <kesāfet) Pis olma,
pislik. -4-
k. 46/40, 143/12, 359/10
k.+ i (kasapiti) 192/29

kasat : (Ar. <kesād) Kesat,
alışverişte durgunluk. -6-
k. 115/58, 154/74, 178/40,
187/3, 191/3, 253/4

kasatlaş - : Kesatlaşmak. -1-
k.- ti 175/9

kaşal : Karışık, karmakarışık. -2-
k.+ ġa 234/16
k.+ ni 275/4

kaşki : (Far. <kāşkī) Eğer, şayet. -3-
k. 55/152, 194/14, 352/12

katip : (Ar. <kātib) Katip. -1-
k. 73/105

katta : Büyük. -1-
k. 44/56

kavak : Boş. -2-
k. 250/10
k.+ larni 278/14

kavap : (Far. <kebāb) Kebap. -2-
k. 255/4

k.+ liriñni 255/47

kavapcan : Kebapçı. -1-
k. 334/2

kayi - : Kınamak, sitem etmek. -9-
k.- di 163/7, 393/35
k.- ma 91/13
k.- p 26/4, 73/83, 91/8, 97/26,
133/60
k.- ptu 73/99

kazzap : (Ar. <kezzāb) Yalancı. -1-
k.+ larniñ 286/95

kebe : (Ar. <ka° be) Kâbe, bir
kimsenin taptığı, kutsal saydığı
yer. -1-
k.+ m 255/82

kebi : Gibi. -24-
k. 13/3, 17/17, 21/5, 24/14,
129/37, 129/91, 149/12, 162/7,
241/10, 282/4, 288/6, 312/32,
314/5, 324/69, 343/10, 355/10,
364/2, 364/6, 370/6, 371/6,
371/8, 377/24
k.+ simu 245/24

keç - : Geçmek, bağışlamak. -26-
k.- emdu (kéçemdu) 325/38
k.- idu (kéçidu) 393/3
k.- imen (kéçimen) 349/11
k.- ip (kéçip) 13/4, 75/17,
109/11, 153/5, 233/9, 252/9
k.- keymu 186/10
k.- kiçe 205/17
k.- kiniñni 359/1
k.- mes 214/10
k.- mey turup 129/26
k.- midim 129/74
k.- migin 298/, 298/1, 298/7,
298/13, 298/19, 298/25
k.- miseñ 356/11
k.- ti 317/6
k.- tim 141/30, 384/3
candin k.- ip (kéçip) 128/92

- keç** : Gece, akşam. -7-
 k. 51/37, 72/, 393/48
 k.+ ki 261/40, 393/110
 k.+ mu 92/9
 k.+ te 179/9
- keçlik** : Gecelik. -1-
 k. 134/1
- keçür** - : Bağışlamak, affetmek. -5-
 k.- er 393/132
 k.- gen 129/8
 k.- gey kılğını 180/8
 k.- gin 393/133
 k.- üñ 179/75
- kehriva** : (Far. <kehribār) Kehribar.-1-
kehriva kıl:- Kehribara
 dönüştürmek
 k. kıldıñ 346/4
- keklik** : Keklik. -1-
 k. 289/19
- kekre** : Acı, üzüntü. -2-
 k.+ ler (kekriyer) 326/21
 k.+ liriñ (kekrliriñ) 326/9
- kel** - : 1. Gelmek. -476-
 k. 27/, 27/26, 27/27, 27/29,
 27/41, 32/13, 55/72, 110/2,
 110/48, 116/59, 320/22
 k.- di 7/14, 25/10, 40/1, 47/47,
 49/119, 51/120, 51/141,
 51/183, 55/39, 61/2, 64/14,
 80/13, 80/14, 97/15, 107/29,
 107/52, 109/7, 112/, 112/34,
 124/2, 128/70, 129/3, 132/1,
 132/4, 132/21, 133/9, 133/10,
 133/90, 133/91, 134/1, 138/10,
 148/29, 148/32, 148/58,
 150/12, 150/28, 150/46, 152/3,
 153/3, 153/9, 157/, 157/4,
 157/8, 157/12, 157/16, 158/1,
 158/2, 158/54, 160/7, 164/10,
 168/33, 171/9, 171/17, 182/18,
 183/10, 183/12, 186/7, 205/14,
 206/14, 207/3, 208/8, 208/18,
 223/, 223/2, 223/35, 223/74,
 225/21, 229/13, 236/23,
 239/41, 240/1, 245/27, 256/6,
 265/16, 271/3, 273/30, 285/27,
 290/65, 292/14, 295/11, 305/7,
 312/2, 312/5, 320/18, 344/2,
 347/1, 355/15, 358/1, 363/42,
 367/15, 373/10, 383/, 383/9,
 384/4, 392/175, 392/23, 394/9,
 394/39
 k.- di-de 195/6, 216/17, 223/94
 k.- diğü 347/5, 363/19
 k.- dim 81/33, 111/16, 111/62,
 114/, 114/2, 114/9, 114/11,
 118/42, 118/48, 118/84,
 141/33, 144/9, 232/4, 232/94,
 233/21, 233/25, 253/11,
 290/77, 292/28, 300/11, 306/9
 k.- dimkin 265/2
 k.- diñ 47/74, 67/24, 77/1
 k.- diñiz 319/8
 k.- diñlar 10/3
 k.- duğ 58/3, 74/141, 115/1,
 115/5, 115/10, 115/30, 116/30,
 118/78, 161/19
 k.- er (kéler) 30/7, 183/15,
 194/20, 222/7, 237/27, 303/5,
 374/2
 k.- ermikin (kéermikin) 111/4
 k.- etti (kéletti) 41/11, 392/23
 k.- ey (kéley) 320/24
 k.- geç 87/19
 k.- geçke 290/46
 k.- geçkimu 319/1
 k.- gen idi 329/1
 k.- gen idiñ 100/2
 k.- gen iken 140/9
 k.- gen 10/17, 50/12, 59/28,
 61/13, 62/12, 63/65, 64/12,
 80/16, 104/12, 118/89, 124/12,
 125/55, 131/16, 137/9, 140/32,
 148/44, 150/4, 150/26, 158/22,
 162/27, 165/67, 178/24,
 198/10, 233/22, 233/44,
 234/21, 236/15, 237/16,
 245/25, 257/2, 273/11, 273/55,
 285/15, 289/32, 295/19,
 299/10, 313/, 359/7, 361/10

k.- gende 150/15, 150/27,
 161/17, 179/78, 226/73, 233/5,
 295/39, 312/19
 k.- genlerdin 223/89
 k.- genlerge 219/7
 k.- genlikini 28/11
 k.- genmidi 223/118
 k.- genmiz 37/7
 k.- genmu 63/89
 k.- genséri 324/105
 k.- genti 287/16
 k.- gey 143/20
 k.- gin 110/47
 k.- ginide 92/3, 363/15
 k.- ginim 310/16
 k.- ginimni 53/17, 173/3
 k.- güni 173/12
 k.- güsi 15/28, 18/25, 23/60,
 165/78, 176/16, 305/12
 k.- güsige 65/15
 k.- idiken (kélidiken) 223/183,
 318/3, 324/8
 k.- idu (kélidu) 37/30, 37/33,
 73/17, 73/70, 117/18, 205/2,
 249/3, 286/93, 303/14, 347/
 347/1, 347/2, 347/4, 347/6,
 347/8, 347/10, 347/12, 347/14,
 347/16, 347/18, 351/24, 392/5,
 392/189, 392/27, 392/29,
 392/48
 k.- imen (kélimen) 70/8, 81/3
 k.- ip turidu (kélip) 55/55
 k.- ip (kélip) 34/2, 51/49,
 53/13, 55/103, 55/104, 55/59,
 55/65, 55/94, 57/12, 89/2,
 90/2, 90/8, 92/5, 94/27, 95/5,
 102/27, 108/5, 110/4, 123/8,
 129/9, 136/2, 141/12, 142/1,
 147/7, 158/58, 165/37, 170/1,
 179/112, 179/31, 183/17,
 223/1, 223/115, 229/21,
 233/36, 236/22, 237/21,
 268/10, 272/6, 273/71, 284/27,
 285/24, 289/23, 291/16, 300/2,
 305/4, 312/33, 316/6, 332/1,
 332/34, 339/2, 353/23, 358/5,
 365/11, 375/3, 378/1, 392/153,
 393/32

k.- ipla (kélipla) 223/163,
 393/57
 k.- ipsen (kélipsen) 312/40
 k.- iptiken (kéliptiken) 49/94
 k.- iptu (kéliptu) 263/45
 k.- isen (kélisen) 62/2, 67/14,
 67/16, 353/2
 k.- me 394/38
 k.- mek bolup 110/1, 341/1
 k.- mekte 4/12, 7/21, 192/64
 k.- mekte 148/54
 k.- memdu 97/108
 k.- meptiken 357/11
 k.- meptu 55/139
 k.- mes boldi 191/43
 k.- mes 97/11, 143/29, 166/5
 k.- meske 159/19
 k.- mey tur 329/19, 329/20
 k.- mey 207/11
 k.- meydiken 232/52
 k.- meydikensen 252/26
 k.- meydu 97/91, 103/16,
 143/54, 178/39, 218/31
 k.- meymu 27/43
 k.- midi 93/6, 261/45
 k.- midim 114/5, 114/7, 114/13
 k.- midiñ 341/1
 k.- migeçke 97/14
 k.- migen 295/16
 k.- migey 277/6
 k.- migin 196/17
 k.- mikiñ 125/108
 k.- mise 49/113, 394/31
 k.- miseñ 27/41
 k.- misun 58/5
 k.- ip ƙaldi (kélip) 46/36
 k.- p ƙaldi (kep) 97/88
 k.- ptimiz (keptimiz) 158/21
 k.- ptu (keptu) 73/85, 97/52,
 140/22, 140/28, 188/6, 236/16,
 240/7, 252/4, 303/2, 318/15,
 324/43, 393/67
 k.- se 13/12, 58/11, 63/75,
 73/87, 110/33, 154/19, 182/36,
 225/23, 235/29, 242/3, 255/64,
 277/13, 292/31, 316/14, 360/
 360/1, 360/2, 360/4, 360/6,

360/8, 360/9, 360/10, 360/11,
360/12, 360/14, 360/16, 392/25
k.- sek 110/44
k.- sem 55/61, 118/81, 351/17
k.- seň bolup 159/5
k.- seň 82/34, 290/59
k.- sila 320/9
k.- simu 113/19, 153/4, 165/3,
192/13, 288/2, 324/17, 358/8
k.- sun 263/41, 324/22
2. Bir fiille birleşerek
devam etme tasvirî fiilleri
türeten bir yardımcı fiil.
barğum k.- di 53/14
béşini yégüsi k.- di 55/218
erkiletkü m k.- di 320/4
ép k.- isen (kélisen) 353/3
ésimge k.- di 183/22, 194/8,
242/9
itlikini kılğusi k.- di 55/217
rast k.- di 51/181
beygidin k.- dim 191/31
teñ k.- duğ 125/44
bolğum k.- er (kéler) 83/4
bolğum k.- gen idi 287/9
muştlap k.- gen 393/85
oğup k.- gen 324/68
sağlap k.- gen 286/9
telmürüp k.- gen 148/39
bakğum k.- idu (kélidu)
232/100
cevlan kılğum k.- idu (kélidu)
271/42
içkü m k.- idu (kélidu) 189/5,
189/25
katğum k.- idu (kélidu) 44/8
kuçaklığum k.- idu (kélidu)
271/30
ohşatğum k.- idu (kélidu)
247/13
oynağlığum k.- idu (kélidu)
271/27
söyğüm k.- idu (kélidu) 271/36
tartğum k.- idu (kélidu) 44/6
urgum k.- idu (kélidu) 271/33
üzğüm k.- idu (kélidu) 271/39
yakğum k.- idu (kélidu)
232/102

yazğum k.- idu (kélidu) 31/4
başlap k.- imen (kélimen) 70/8
ésimge k.- ip ǵaldi (kelip)
112/12
bala k.- ip (kélip) 51/71
duç k.- ip (kélip) 148/48
hoşumğa k.- ip (kélip) 393/30
bolğum k.- mes 83/3
çüşengüsi k.- meydu 50/83
boş k.- midi 97/57
ésimge k.- sila 225/7

kelgüsi : Gelecek. *bk. kelgüsü* -2-
k. 131/10
k.+ ni 319/12

kelgüsü : *bk. kelgüsi* -1-
k.+ ñ 129/2

kelkün : Sel, taşkın. -6-
k. 70/12, 165/3, 165/75,
342/14
k.+ ide 70/55
k.+ üñdin 159/9

kelmiş : Gelmiş. -1-
k.+ i 113/4

keltür -: Getirmek. -13-
k.- di 23/42
k.- er 27/42
k.- ersen 297/66
k.- migen 223/164
k.- sem 319/12
k.- üñ 276/, 276/2
k.- üp 31/10, 229/12, 278/48,
359/14, 379/14, 393/25

keltürel - : Getirme imkânı bulunmak,
getirebilmek. -1-
k.- mes 296/14

kem : (Far.) 1. Eksik, az. -8-
k. 97/20, 130/7, 192/4, 267/6,
278/43, 378/11, 378/14
2. An, zaman.
k.+ din 179/30

kem-kütsiz : Eksiksiz, tam. -1-
k. 222/10

kembeğel : (Far.) Fakir, yoksul. -17-
k. 51/149, 148/10, 159/15,
192/74, 230/21
k.+ ge 49/42, 49/86
k.+ ler 49/1, 49/105, 49/63
k.+ lerge 51/110
k.+ lerni 51/106
k.+ ni 49/80, 161/3
k.+ niñ 51/159, 148/21
kembeğel kıl:- Fakirleştirmek.
k. kılıp 298/2

kembeğellik : Fakirlik, yoksulluk. -1-
k. 49/86

kemçilik : Kusur, eksiklik. -1-
k. 293/17

kemek : (Ar.) Kadın, kadınlar. -1-
k. 192/72

kemer : (Far.) Kemer. -2-
k. 162/8
k.+ imni (kemirimni) 352/10

kemlik : Eksiklik. -2-
k.+ i 218/4
kemlik kıl:- Eksik olmak.
k. kılmaydu 255/22

kempir : Nine, yaşlı kadın. -1-
k.+ ler 217/5

kemsitiş : Aşağılama, hor görme. -1-
k. 119/29

kemter : (Far.) Alçak gönüllü. *bk.*
kemterin -1-
k. 130/20

kemterin : *bk. kemter* -1-
k. 393/6

kemterlik : Alçak gönüllülük. -2-

k. 392/83
k.+ i 42/12

kemzul : (Rus.) Ceket. -2-
k. 378/5
k.+ i 205/4

kenci : Küçük, sonuncu. -1-
k.+ sige 105/26

kent : Kent. -1-
k.+ liriñ 89/15

keñ : Geniş. -33-
k. 7/21, 31/8, 33/3, 33/6,
33/41, 35/7, 46/41, 55/252,
56/2, 63/37, 69/16, 69/44,
75/41, 110/39, 117/13, 143/28,
171/6, 192/5, 192/14, 218/11,
237/28, 293/35, 296/2, 296/7,
296/16, 369/16, 372/14, 379/8,
392/163, 394/35
keñ kıl:- Genişletmek,
bollaştırmak.
k. kıldiñ 47/91
keñ tut:- Ferah tutmak.
k. tut 296/, 296/1

keñçilik : Özgürlük, serbestlik. -1-
keñçilik kıl:- Serbest bırakmak.
k. kılduk 234/34

keñlik : Genişlik. -1-
k.+ i 252/28

keñri : Geniş. -5-
k. 51/27, 217/4, 218/46,
261/62, 289/4

keñrilik : Genişlik. -1-
k.+ ini 69/9

keñtaşa : Geniş, büyük. -1-
k. 51/213

kepe : Kulübe. -5-
k. 80/, 80/1
k.+ de (kepide) 80/3

- k.+ ge (kepige) 80/19
k.+ si (kepisi) 80/9
- kepkür** : (Far. <kefgîr) Kevgir. -1-
k.+ i 162/14
- keple** - : Kapamak, tıkamak. -1-
k.- p 273/37
- kepsizlik** : Yaramazlık. -1-
kepsizlik kıl:- Yaramazlık yapmak.
k. kılğanni 315/10
- kepter** : (Far. <kebûter) Güvercin. -3-
k.+ idek (keptiridek) 63/4,
63/16
k.+ im (keptirim) 143/3
- ker** - : Germek. -14-
k.- ip (kérip) 179/35, 270/13,
392/98
kökrek k.- ip turalamdu (kérip)
168/21
köksini k.- ip (kérip) 12/18,
128/54, 392/58
kökrek k.- iydu (kériydu)
122/18
kökreknî k.- iymiz (kériymiz)
113/26
köksüñni k.- diñ 17/7
köksini k.- gen 261/15
kökrek k.- ip (kérip) 192/11
kuçak k.- ip (kérip) 92/6
kuçak k.- iymiz (kériymiz)
116/49
- kes** - : Keskemek. -6-
k. 254/4
k.- ken 125/54
k.- kendin 393/121
k.- mek bolup 45/87
k.- simu 136/33
k.- tiler 168/17
- kesip** : (Ar. <kesb) Meslek. -5-
k.+ i (kespi) 46/21, 338/10,
351/29
- k.+ iñiz (kespiñiz) 117/39
k.+ iñmu (kespiñmu) 143/19
- keskin** : Ciddi. -1-
k. 125/28
- keşpiyat** : (Ar. <keşfiyât) Keşif, buluş.
-3-
k. 150/44, 154/61, 192/44
- keşte** : İşleme. -2-
k. 333/2
k.+ dek (keştidek) 261/11
- keştiçi** : Nakkaş. -2-
k. 333/, 333/10
- ket** - : 1. Gitmek. -264-
k. 104/13
k.- er (kéter) 138/1, 165/44,
232/109
k.- ermen (kétermen) 255/88
k.- ermiş (kétermiş) 306/7
k.- etti (kétetti) 17/16, 23/13,
71/4, 133/35, 165/24
k.- ey (kétey) 111/6, 158/66,
253/11
k.- idiken (kétidiken) 238/11
k.- idikenmen (kétidikenmen)
147/12
k.- idu (kétidu) 10/23, 16/8,
29/48, 76/28, 138/5, 179/6,
196/24, 251/22
k.- iklik (kétiklik) 335/3
k.- imen (kétimen) 27/18, 29/7,
96/2, 390/14
k.- imiz (kétimiz) 55/220
k.- iñ (kétiiñ) 111/28
k.- iñlar (kétiiñlar) 165/45
18/61
k.- ip (kétip) 32/10, 82/23,
154/45, 160/23, 182/20,
182/23, 195/1, 198/1, 202/9,
223/86, 341/10, 367/15, 368/9
k.- ip kıptu (kétip) 73/88
k.- ipsisiz (kétipsisiz) 375/11
k.- iptu (kétiptu) 55/135,
71/20, 129/54, 374/15

k.- isen (kétisen) 386/1
 k.- keçe 44/27, 324/13
 k.- ken idi 223/47
 k.- ken iken 148/64, 314/11
 k.- ken 8/13, 49/136, 73/90,
 115/59, 119/59, 124/7, 148/18,
 148/20, 223/114, 223/166,
 223/71, 233/40, 285/3, 350/20
 k.- ken bolsañ 252/33
 k.- kençe 135/2
 k.- kende 232/42
 k.- kendu 162/9, 351/18,
 374/14
 k.- kendur 9/20
 k.- kenler 295/32
 k.- kenmu 97/40
 k.- kenti 226/54
 k.- kentim 102/3
 k.- kidek 135/, 135/1
 k.- kili 73/120
 k.- kin 134/14, 234/3, 320/16
 k.- kini 351/21
 k.- kiniñ 376/8
 k.- kiniñge 93/5
 k.- küçe 129/48
 k.- küm 288/5
 k.- me 351/7, 390/14
 k.- meñ 99/1
 k.- meptikensen 257/26
 k.- mes 141/6, 362/12
 k.- meydu 11/12, 64/28,
 110/43
 k.- meyli 97/2
 k.- midi 7/12, 125/61, 223/132,
 233/16
 k.- midiñmu 104/10
 k.- migeç 233/20
 k.- migenmu 251/16
 k.- miki 376/17
 k.- mise 230/18
 k.- misimu 125/93
 k.- misun 188/20
 k.- se 111/48, 141/27, 182/19,
 272/52, 297/5
 k.- sem 12/27, 350/6
 k.- semmu 394/19
 k.- señmu 365/17
 k.- simu 142/1, 366/10

k.- sun 3/13, 61/32, 104/17,
 112/17, 117/40, 217/25,
 269/14, 292/20
 k.- ti 4/, 7/8, 27/12, 39/44,
 41/8, 49/83, 51/156, 55/102,
 55/113, 55/122, 55/129,
 55/130, 55/82, 70/21, 70/30,
 91/8, 92/4, 97/26, 97/78,
 118/66, 124/4, 128/3, 133/26,
 134/25, 134/26, 139/19,
 141/22, 148/27, 150/40, 153/5,
 157/10, 159/13, 159/19,
 159/26, 168/17, 178/15,
 191/45, 193/, 193/1, 195/6,
 223/104, 223/157, 223/158,
 223/21, 225/17, 231/1, 233/15,
 233/17, 233/32, 233/35,
 234/42, 241/6, 253/5, 263/24,
 263/27, 311/7, 311/8, 313/5,
 335/12, 339/7, 355/8, 362/11,
 369/3, 371/5, 375/4, 375/20,
 378/14, 392/147
 k.- tiğu 257/14, 387/7
 k.- tik 285/22
 k.- tim 53/24, 186/3, 223/52,
 234/12, 257/4, 350/18, 359/8,
 376/4, 393/26
 k.- tiñ 14/18, 34/6, 53/35,
 212/7, 285/1, 285/3, 304/15,
 364/18, 367/13, 373/11,
 376/15, 392/125
 k.- tiñgu 307/4
 k.- tiñiz 377/3
 k.- tiñizmu 208/17
 k.- tuğ 138/16
 2. Bir fiille birleşerek süreklilik
 tasvirî fiilleri türeten bir
 yardımcı fiil.
 élip k. 329/33
 çüşüp k.- ey (kétey) 317/7
 koşulup k.- ey (kétey) 273/51
 bulğınip k.- idu (kétidu)
 392/196
 élip k.- idu (kétidu) 284/28
 ıaynap k.- idu (kétidu) 73/43
 siyrilip k.- idu (kétidu) 326/17
 külüp k.- imen (kétimen)
 335/31

ğulap k.- imiz (kétimiz) 272/36
 sanap k.- imiz (kétimiz) 393/46
 başlinip k.- iptu (kétiptu)
 73/133
 ötüp k.- iptu (kétiptu) 55/225
 uçup k.- iptu (kétiptu) 73/138
 ép k.- isen (kétisen) 329/18
 yoğap k.- isen (kétisen) 284/30
 siñip k.- ken 372/9
 toyup k.- ken 39/52, 39/53
 kūrūp k.- külük 181/10
 ép k.- me 329/12
 érip k.- me 392/88
 kéçip k.- ip baridu (kétip)
 boşka k.- meydu 51/203
 baş k.- se 11/13
 cor bolup k.- sem 359/16
 hoşum k.- ti 348/4
 oynap k.- ti 259/11
 tolğınip k.- ti 325/12
 çöçüp k.- tim 344/9
 ölüp k.- timu 73/162
 dez k.- ti 189/8
 ép k.- ti 55/263, 376/2
 éşip k.- ti 6/16

ketküz - : Gidermek. -2-
 k.- di 66/6
 k.- mes 368/7

ketmen: Çapa. -12-
 k. 53/9, 116/41, 143/34, 163/
 163/3, 163/13, 163/18, 375/41
 k.+ ge 163/10, 332/19
 k.+ i (ketmini) 163/15
 k.+ niñ 163/1

ketmiş : Gitmiş. -1-
 k.+ i 113/4

kevser : (Ar. <kevşer) Kevser. -9-
 k. iken 212/11
 k. 2/6, 121/15, 212/, 212/3,
 212/6, 293/12
 k.+ i (kevsiri) 276/9
 k.+ niñ 212/8

key - : Giymek. -1-

k.- ip (kéyip) 271/17

keyin : Sonra, arka, geri. -28-
 k.+ i (keyni) 4/13, 48/10,
 292/34
 k.+ ide (keynide) 154/76,
 196/21, 223/54, 226/41
 k.+ idin (keynidin) 48/10,
 101/20, 113/18, 117/28, 167/5,
 220/6, 236/27, 273/29, 292/34
 k.+ ige (keynige) 83/1, 133/5,
 273/39, 317/3, 392/47
 k.+ imde (keynimde) 271/48,
 358/4
 k.+ imdin (keynimdin) 379/12
 k.+ imge (keynimge) 55/83
 k.+ iñdin (keyniñdin) 226/88,
 373/8
 k.+ la 73/33

keyp : (Ar. <keyf) Keyif. -10-
 k.+ i 44/24, 70/75, 73/125,
 203/1, 297/3
 k.+ idin 61/27
 k.+ imni 240/12
 k.+ ini 234/13, 276/4
 k.+ tin 278/19

keypiyat : (Ar. <keyfiyyet) Durum,
 vaziyet. -4-
 k. 150/52, 153/2, 159/22,
 295/29

kez - : Gezmek. -25-
 k.- di 107/37
 k.- dim 13/11, 76/4, 118/5,
 139/2, 255/9
 k.- duğ 127/13
 k.- gen idi 133/71
 k.- gen 87/11, 129/34, 133/45,
 133/59, 272/22
 k.- idu (kézidu) 133/78
 k.- ip (kézip) 18/34, 29/42,
 46/1, 115/26, 208/14, 321/1
 k.- mekte 133/77
 k.- meydu 15/31
 k.- migen 133/87
 k.- mise 152/1

- k.- ip yürüp (kézip) 212/1
- Kébitulla** : (Ar. <ka° betullāh) Kâbe, Kâbetullah. -1-
k.+ da 364/9
- Ké Cuñpiñ** : Ke Cunpin, Çinli bir şair.
-2-
k. 42/, 42/1
- kéçe** : Gece. -44-
k. 15/9, 17/3, 27/21, 33/33,
51/80, 51/85, 55/10, 55/221,
64/, 64/7, 64/30, 65/10, 70/72,
131/8, 208/1, 234/9, 234/45,
253/5, 284/3, 297/17
k.+ de (kéçide) 64/4, 189/7,
238/11, 393/4
k.+ dimu (kéçidimu) 59/3
k.+ din (kéçidin) 33/49
k.+ ge (kéçiçe) 33/29
k.+ ler (kéçiler) 17/13, 23/1,
363/7
k.+ liri (kéçiliri) 87/7
k.+ ni (kéçini) 27/52, 47/83,
63/60, 64/41, 107/35, 315/12
k.+ niñ (kéçiniñ) 23/14
k.+ si (kéçisi) 59/36, 59/37,
73/10, 226/48
k.+ simu (kéçisimu) 284/33
k.+ siniñ (kéçisiniñ) 304/18
- kéçek** : Elbise, giysi. -3-
k.+ i (kéçiki) 73/123, 85/19,
149/11
- kéçel** - : Geçme imkânı bulunmak,
geçebilmek. -1-
k.- meymen 345/23
- kéçik** - : Gecikmek. -4-
k.- mey 73/17, 320/22
k.- semmu 253/15
k.- tim 292/33
- kéçiş** : Geçiş, geçme. -2-
k. 136/30
- candin kéçiş**: Canını
bağışlama.
candin k.+ ke 332/29
- kékeş** : Kekeme. -1-
k. 51/147
- kékir** - : Geçirmek. -2-
k.- ip 148/15, 325/14
- kéleçek** : Gelecek. *bk. kéliçek* -16-
k. 35/5, 37/12, 37/29, 46/22,
46/37, 59/82, 305/21
k.+ ke 35/, 35/4, 35/13, 64/43,
65/38
k.+ niñ 71/24, 83/4, 192/63
k.+ tin 192/68
- kéliçek**: *bk. kéleçek* -1-
k.+ niñ 168/12
- kélinçek** : Yeni gelin, genç gelin. -3-
k. 82/40, 212/4, 212/10
- kéliş** : Geliş, gelme. -3-
k. 134/12
k.+ ini 103/6
k.+ ni 116/13
- kélivat** - : Gelmek, gelip durmak. -1-
k.- kıan 324/90
- kéliver** - : Hızla gelmek, gelivermek.
-1-
k.- sun 93/14
- kéme** : Gemi. -9-
k. 146/3, 158/26, 295/11
k.+ ge (kémige) 295/36
k.+ niñ (kéminiñ) 129/67
k.+ nmu 297/27
k.+ si (kémisi) 133/33
k.+ side (kémiside) 125/38
k.+ sige (kémisige) 165/54
- kémey** - : Eksilmek, azalmak. -3-
k.- di 51/136
k.- ip (kémiiyip) 197/3

- k.- mes 331/18
- kémir** : Kubbeli, kümbet şeklinde olan. -1-
k. 261/31
- Kéniye**: Kenya. -4-
k. 107/3, 107/110, 107/138
k.+ niñ (Kéniyiniñ) 107/45
- képen** : (Ar. <kefen) Kefen. -6-
k. 94/22, 393/110, 393/70
k.+ din 356/12
k.+ ge 394/15
képen piç:- Kefen biçmek.
k. piçimiz 125/147
- képenle** - : Kefenlemek. -1-
k.- p 324/107
- képil** : (Ar. <kefil) Kefil. -2-
k.+ i 47/100
képil bolal:- Kefil olabilmek.
k. bolalması 250/6
- képillik** : Kefillik. -1-
k.+ ke 118/58
- képinek** : Kelebek. -1-
k. 271/34
- kérek** : Gerek, lazım. -19-
k. 2/8, 33/50, 39/12, 39/70,
63/91, 64/3, 73/96, 136/30,
136/47, 165/5, 251/23, 331/10,
335/27
k.+ ku 73/102
k.+ mu 327/7
k.+ te 254/19
k. bolsa 173/35, 318/9
oylisa k. 63/63
- kéreklik** : Gerekli. -1-
k.+ im 305/22
- kéril** - : Gerilmek, gergin olmak. -8-
k.- diñ 297/32
k.- ip yatқан 75/30
- k.- ip 75/36, 236/12
k.- me 176/7, 265/, 265/17,
265/33
- kérival** - : Gerilme imkânı bulunmak.
-1-
k.- imen 278/52
- késel** : Hasta. -10-
k. 235/13, 269/14, 377/2
k.+ din 235/7
k.+ ge 181/2, 185/17, 235/23
k.+ ni 235/9
k.+ niñ 235/6
késel bol:- Hasta olmak.
k. bolup 51/47
- késellik** : Hastalık. -1-
k. 235/4
- kése** : Tuğla. -1-
k.+ iñdek (késikiñdek) 255/36
- késil** - : Kesilmek. -5-
k.- di 128/106, 254/6
k.- er 254/20
k.- gen 165/69
k.- ip 325/6
- késiş** : Kesiş, kesme. -1-
k. 140/15
- kétel** - : Gitme imkânı bulunmak,
gidebilmek. -3-
k.- mes 361/53
k.- mey 91/2
k.- midim 261/5
- kétiş** - : Beraber gitmek. -2-
k.- ti 44/34, 252/10
- kétiş** : Gitme, gidiş. -2-
k.+ ke 329/11
k.+ ni 92/10
- kétivat** - : Gitmek, gidip durmak. -11-
k.- idu 79/23, 295/35
k.- imen 56/, 56/1, 56/29

- k.- imiz 109/2, 258/4, 258/10,
258/16, 258/22
k.- kıanda 236/12
- kéyik** : Geyik. -2-
k. 289/19
k.+ tek 108/8
- kéyin** : Sonra. -30-
k. 30/12, 51/138, 55/128,
55/131, 55/21, 55/33, 107/107,
110/25, 117/7, 134/22, 154/64,
179/30, 202/15, 223/161,
223/162, 223/40, 249/7,
251/18, 257/28, 263/28,
273/44, 273/65, 273/77,
392/113, 392/99
k.+ çe 179/69, 226/24, 273/61,
278/8
k.+ mu 377/7
- ki** : (Far.) Ki. -1-
k. 297/62
- kibir** : (Ar. <kibr) Kibir. -2-
k.+ din 42/11
k.+ ige (kibrige) 352/12
- kiçik** : Küçük. -19-
k. idim 141/7
k. 1/2, 1/7, 55/106, 55/120,
107/5, 117/1, 117/5, 119/15,
165/37, 223/7, 325/48
k.+ ide 284/47
k.+ imde 141/1, 141/31, 287/5
k.+ imdin 90/1
k.+ ke 42/10
k.+ ni 89/12
- kiçik pé'illik** : Alçak gönüllü. -1-
k. 179/41
- kiçiklik** : Küçüklük. -1-
kiçiklik kıil:- Çocukluk etmek.
k. kıılmas 42/9
- kigiz** : Keçe. -3-
k. 212/2, 218/9
- kigiz kıil**:- Keçe yapmak.
k.+ mu 81/14
- kilitsiz** : Kilitsiz. -1-
k. 137/9
- kim** : Kim. -172-
k. idi 128/30, 179/24
k. idin 176/7
k. iduk 74/130, 154/4
k. 13/5, 20/3, 29/32, 39/54,
45/105, 50/34, 63/75, 63/79,
65/6, 70/20, 72/10, 73/51,
74/12, 74/13, 74/130, 78/16,
80/19, 87/41, 87/44, 102/26,
102/28, 103/1, 111/23, 118/6,
118/86, 125/45, 129/53,
129/54, 143/17, 143/30,
143/60, 144/11, 152/2, 152/6,
153/16, 154/4, 154/66, 156/5,
160/18, 165/7, 175/10, 178/8,
178/9, 178/18, 180/4, 180/5,
191/23, 191/33, 192/9, 195/11,
206/27, 209/18, 212/11, 213/3,
215/11, 220/4, 222/1, 222/19,
224/, 224/6, 227/2, 236/4,
242/3, 244/6, 251/13, 251/17,
251/21, 255/98, 261/47,
266/15, 277/3, 277/5, 278/5,
282/1, 283/3, 283/5, 287/38,
290/51, 290/55, 290/57,
291/15, 292/10, 298/28, 314/5,
324/7, 335/30, 341/17, 342/4,
342/5, 353/1, 360/9, 390/8,
392/151, 392/176, 392/193,
392/202, 393/113, 393/51,
393/71
k.+ de 195/, 251/6, 285/8
k.+ din 353/6, 375/46, 375/47
k.+ dinmu 280/10
k.+ du 55/96, 75/26, 75/28,
94/6, 232/15, 292/7
k.+ dur 300/5
k.+ ge 49/5, 210/8, 261/55,
278/57, 278/58, 278/59,
297/16, 350/27, 394/27
k.+ gila 287/40
k.+ i 8/10

k.+ iki 175/8, 278/37
 k.+ imiz 223/49
 k.+ ki 9/23, 49/49, 50/79,
 74/33, 100/6, 108/21, 121/23,
 129/81, 136/25, 152/1, 156/7,
 178/33, 179/107, 236/9, 267/5,
 278/78, 324/11, 354/12,
 392/158, 392/69
 k.+ ler 393/2
 k.+ lerdin 28/11, 73/114
 k.+ lerdu 112/25
 k.+ lerge 12/31, 96/10
 k.+ mu 314/4
 k.+ ni 74/15, 191/17, 220/4,
 284/44, 393/97
 k.+ niñ 74/34, 97/52, 206/11,
 218/22, 258/25, 273/1, 354/10

Kim Érisn : Kişi adı. -1-
 k.+ ni 65/40

kimħab : (Far. <kemħā) Simli kumaşla
 yapılmış palto. -1-
 k. 124/1

kimlik : Kimlik. -3-
 k.+ idin 250/7
 k.+ imizni 74/121
 k.+ imni 53/56

kindik : Göbek. -3-
 k. 232/3, 232/11
 k.+ imiz 50/69

kinet - : Hatırlatmak, özletmek. -1-
 k.- ken 299/25

kir - : Girmek. -69-
 k. 393/10
 k.- di 92/9, 120/24, 125/71,
 126/15, 141/7, 141/8, 223/121,
 295/30, 364/7, 392/61, 392/62,
 392/64
 k.- di-de 223/5
 k.- dim 294/2, 299/11, 359/
 359/2
 k.- dimu 221/7, 294/3
 k.- diñ 45/54

k.- diñiz 163/9
 k.- duğ 55/64, 123/13, 127/20
 k.- gen bolsammu 64/40
 k.- gen 65/18, 125/64, 148/63,
 260/18
 k.- gende 74/82, 133/24,
 375/38, 392/115
 k.- gende boldi 332/14
 k.- gendin 340/1
 k.- gentim 173/5
 k.- idu 37/20, 37/34
 k.- ip 8/1, 39/46, 55/101,
 55/89, 72/5, 97/15, 123/6,
 160/2, 179/33, 183/1, 220/7,
 304/5, 312/2, 393/114
 k.- iptu 104/6, 223/171, 272/53
 k.- ividuğ 333/1
 k.- me 78/7
 k.- mes 73/38, 125/138
 k.- mey 129/57, 354/11
 k.- meytti 226/27
 k.- migenlerge 392/47
 k.- misun 136/11
 k.- se 49/117, 394/12
 k.- sek 212/2
 k.- siñiz 391/6

kir : Kir. -2-
 k. 204/9
 k.+ ini 51/195

kirel - : Girme imkânı bulunmak,
 girebilmek. -3-
 k.- mey 226/64
 k.- meydu 35/9
 k.- meymiz 110/32

kirgüz - : Girdirmek, yerleştirmek. -1-
 k.- üp 205/5

kiriş : Giriş. -3-
 k. 73/79, 119/16
 k.+ te 59/38

kiriş - : Girişmek. -1-
 k.- ken 367/12

kirival - : Girmek, girme imkânı
bulunmak. -2-
k.- ğan 221/8
k.- imen 278/60

kirpik : Kirpik. -4-
k.+ i 19/10
k.+ liri 55/114
k.+ liriñni 394/8
kirpik kaçma:- Uyumamak,
gözüne uyku girmemek.
k. kaçmıĝan 73/126

kirsiz : Temiz. -1-
k. idi 128/34

kişen : Zincir, pranga. -8-
k. 51/113, 168/2
k.+ din 172/6, 206/33, 356/8
k.+ ler 136/34
kişen sal:- Zincire vurmak.
k. sélip 161/14
kişen sélin:- Zincire vurulmak.
k. sélinsa 168/3

kişenlen - : Zincirlenmek, zincire
vurulmak. -1-
k.- gen 74/91

kişi : Kişi, insan. -31-
k. 13/6, 55/263, 119/5, 125/44,
129/52, 131/12, 143/33,
164/16, 177/7, 228/14, 266/12,
277/9, 290/49, 292/31, 297/60,
346/13, 360/13, 393/23
k.+ dek 232/31
k.+ ge 63/39, 181/4
k.+ ler 63/65, 73/61, 119/73
k.+ mu 55/264
k.+ ni 87/18, 87/20, 96/12,
209/17, 297/63
k.+ niñ 7/11

kişilik : Kişilik. *bk. kişlik* -3-
k. 361/62
k.+ niñ 25/5, 46/13

kişlik : *bk. kişilik* -1-

k. 33/50

kişneş - : Kişnemek. -1-
k.- ip (kişnişip) 171/10

kitab : (Ar. <kitāb) Kitap. -21-
k. 87/7, 87/28, 139/6, 231/9,
313/14, 324/68, 347/9
k.+ i 118/105, 125/70, 128/18
k.+ idin 129/23
k.+ imizĝa 117/32
k.+ lardinmu 278/35
k.+ larni 181/19
k.+ mu 353/3
k.+ ni 127/1, 191/9, 244/9,
353/19
k.+ niñ 215/7
hésab kitab kıl:- Hesap kitap
yapmak.
hésab k. kılmişaĝ 49/134

kitablık : Belli bir sayıda kitabı olan.
-1-
k. 121/10

kiy - : Giymek. -15-
k.- di 154/64, 181/29
k.- etti 136/17
k.- gen 59/25, 273/9, 332/32
k.- gini 49/13
k.- ip 14/9, 124/1, 251/18,
262/3, 312/39
k.- isen 119/80
k.- mekte 37/4
k.- sem 121/20

kiydür - : Giydirmek. -1-
k.- üp 181/22

kiygüz - : Giydirmek. -2-
k.- di 393/28
k.- üp 9/24

kiygüzül - : Giydirilmek. -1-
k.- di 363/23

kiygüzüş : Giydirme, giydiriş. -2-
k. 393/68, 393/70

kiyim : Giyim, giysi. -4-

k. 49/13, 188/13

k.+ lirini 278/71

k.+ ni 59/25

kiyin - : Giyinmek. -1-

k.- gen 205/3

kiyiş : Giyme, giyiş. -1-

k.+ tin 393/69

kiyival - : Giyme imkânı bulunmak, giymek. -1-

k.- imen 278/28

koça : (Far. <kūçe) Cadde, sokak. -26-

k.+ da (koçıda) 23/9, 175/10, 226/62, 304/6, 304/13, 325/2, 350/24, 351/27, 393/31

k.+ dimu (koçidimu) 59/4

k.+ ğa (koçiğa) 78/7, 304/5, 354/11

k.+ ida (koçıda) 315/27

k.+ lar (koçılar) 31/17, 75/33, 76/4

k.+ larda (koçılarda) 47/34, 315/13

k.+ lirini (koçilirini) 136/1

k.+ ni (koçini) 91/2

k.+ si (koçisi) 226/46, 304/3, 357/13

k.+ simu (koçisimu) 131/12

k.+ siniñ (koçisiniñ) 338/15

koçilaş : Kurcalama, karıştırma. -2-

k. 73/3, 191/17

kola - : Kazmak, oymak. -6-

k.- ğinini (koliğini) 336/19

k.- mağ bolsam (kolimağ) 278/10

k.- p 165/15, 165/16, 231/34, 297/21

kolaklık : Kazılı, kazılmış. -1-

k. 127/30

kolaş : Kazma, oyma. -2-

k. 393/10

k.+ ça 158/39

kolaş - : Beraber kazmak, oymak. -1-

k. 165/40

koldurlat - : Aldatmak, kandırmak. -1-

k.- imen (koldurlitimen)

278/14

koldurma : Küçük çan, çingirak. -2-

k. 133/33, 392/96

koldurmilik : Küçük çanlı, çanı olan.

-1-

k. 150/6

kolléktip : (Fr.) Topluluk. -4-

k. 223/100, 223/36

k.+ ça 223/201

k.+ ni 223/143

komandır : (İng.) Komutan. -3-

k. 119/39

k.+ iğa 119/34, 119/36

komissiye : (Fr.) Komisyon. -2-

k. 1/2, 1/5

kommuna : (Fr.) Komün. -1-

k. 73/30

kommunist : (Fr.) Komünist. -3-

k. 283/12

k.+ lar 45/37, 392/76

kommunizm : (Fr.) Komünizm. -1-

k.+ dur 55/246

Kompartiye : (Rus.) Çin Komünist

Partisi. -5-

k. 49/113, 121/3, 192/21

k.+ ge (kompartiyige) 154/80

k.+ m 231/51

kona : (Far. <kohne) Eski, köhne.
-30-
k. 18/46, 39/51, 45/105, 50/5,
70/28, 70/47, 89/22, 105/25,
112/12, 113/1, 116/3, 125/147,
129/47, 140/3, 143/26, 144/8,
148/2, 148/6, 148/11,
160/3, 257/24, 265/30
k.+ din (konidin) 119/2, 214/10
k.+ lar (konilar) 97/6, 97/67,
238/15
k.+ larda (konilarda) 4/14
k.+ ni (konini) 70/55, 113/16

konilik : Eskillik. -1-
k. 214/9

konıraş : Eskime, eskiyiş. -2-
k. 113/12, 113/27

koñka : Serap. -3-
k. 216/16
k.+ miz (koñkimiz) 216/11,
216/23

kopiratip : (Fr.) Kooperatif. -1-
k. 223/96

kor : Kör. -4-
k. 121/26, 159/8
k.+ liri 34/23
k.+ niñ 206/19

Koriye : Güney Kore. -1-
k. 33/48

kotulda - : Homurdamak, mırıldamak.
-3-
k.- di (kotuldidi) 178/6
k.- ğançe (kotuldiğançe)
178/15
k.- p 392/157

koy : (Çin.) Yuan, Çin'in para
birimi. -3-
k.+ dek 263/46
k.+ ğa 33/35, 298/6

koyçen : (Çin.) Yuan, Çin'in para
birimi. -1-
k.+ ge 223/20

Koyıkap : Kaf Dağı. -1-
k.+ ka 121/27

koza : Toprak testi. -4-
k. 128/77, 161/9
koza koza kıl-: Kışkırtmak.
k.+ ñ kılip 75/19

köç - : Göçmek, taşınmak. -2-
k.- idu 73/36
k.- üp 27/17

köç-köç naşisi : Sürgün şarkısı. -2-
k. 233/37, 233/49

köçet : Fide, fidan. -16-
k. idi 184/2
k. 126/17, 166/6, 184/, 184/6,
184/8, 266/17, 266/23, 365/19,
392/59
k.+ ini (köçitini) 318/12
k.+ lermu 223/174
k.+ mu 251/10
k.+ ni 179/67, 394/43
k.+ tin 318/14

köçmençi : Göçebe. -2-
k.+ ler 233/39
k.+ ni 233/42

köçür -: Göç ettirmek, taşımak. -2-
k.- se 280/1
k.- üp 278/35

köçürmiçi : Yağmacı. -2-
k. 280/
k.+ ler 280/7

kök : 1. Gök, gökyüzü. *bk. kük*
-25-
k. 82/6, 150/13
k.+ ke 20/2, 32/5, 50/92,
153/13, 154/59, 357/3
k.+ ni 192/12

k.+ te 225/2, 225/24, 276/9

k.+ tiki 87/8

k.+ tin 293/25

2. Yeşil, yeşillik.

k. 53/27, 96/, 96/1, 338/13

k.+ siz 266/8

3. Mavi.

k. 96/1

béşi kökke taqaş-: Başı göge değmek.

béşimni k.+ ke taqaşkandek 65/20

béşim k.+ ke taqaştı 261/9

béşi kökke yet-: Başı göge erişmek.

başniñ k.+ ke yetkini 393/117

béşim k.+ ke yetmesmu 284/83

béşini kökke yetküz-: Başını göge eriştirmek.

béşimni k.+ ke yetküzettiñ 255/92

kökbaş : Yeşillik, meyve, sebze. -3-

k. 263/14, 263/20

k.+ liriñni 255/45

kökçe : Kavun. -1-

k.+ liriñni (kökçiliriñni) 255/42

köker - : Yeşermek, yeşillenmek. -2-

k.- mes 166/6

k.- se 110/34

kökke - : Filizlenmek. -1-

k.- ydiğan 177/6

köklem : Bahar, ilkbahar. -10-

k. 10/, 10/1, 10/7, 10/14,

10/27, 40/1, 132/3, 182/19,

266/7, 359/5

kökrek : Göğüs. -9-

k. 129/58

k.+ imge (kökrikimge) 84/6

k.+ ini (kökrikini) 7/6

k.+ iñge (kökrikiñge) 69/46

k.+ ler 22/26

kökrek ker-: Göğüs germek.

k. kérip turalamdu 168/21

k. kérip 192/11

k. kériydu 122/18

k.+ ni kériymiz 113/26

köks : Göğüs. -23-

k.+ i 33/53, 204/11, 372/14,

392/163, 392/164

k.+ ide 15/30

k.+ ige 59/48, 82/31, 136/19, 154/6, 361/18

k.+ ini 45/96, 47/6, 107/111

k.+ ümge 248/11, 263/51

k.+ ümni 27/23

k.+ üñge 128/87

köksini ker-: Göğsünü germek.

k.+ ini kergen 261/15

k.+ ini kérip 12/18, 128/54, 392/58

k.+ üñni kerdñ 17/7

köktat : Sebze. -1-

k.+ ni 263/37

köktoqay : Söğütlük, çalılık. -3-

k. 215/, 215/1, 216/5

köktoqaysız : Çoraklık. -1-

k. 215/12

köl : Göl. -11-

k. 112/16, 140/22, 245/8

k.+ ge 140/6, 140/19, 209/26

k.+ i 82/1

k.+ ler 141/45

k.+ liriñniñ 271/38

k.+ niñ 140/5, 140/13

kölem : Hacim, oylum. -1-

k.+ de 192/14

köleñgü : Gölge. -1-

k. 315/22

köm - : Gömmek. -8-

k.- di 25/2, 33/55

k.- duq 231/32

k.- düñlar 10/15

- k.- ermikin 336/17
 k.- gen 185/4
 k.- gili 378/18
 k.- üp 109/19
- kömüklük** : Gömülü, gömülmüş. -1-
 k. 377/22
- kömül** - : Gömülmek. -9-
 k.- di 7/4, 143/80
 k.- gen 257/39, 326/19
 k.- isen 143/68
 k.- mes 366/16, 370/7
 k.- señmu 370/7
 k.- üp 18/39
- kömür** : Kömür. -3-
 k. 59/12, 95/, 95/12
- kön** - : Alışmak, yönelmek. -8-
 k.- di 107/96, 240/4
 k.- geçke 375/48
 k.- midi 108/15
 k.- midim 226/4
 k.- migen 192/40
 k.- misem 234/5
 k.- üp 107/80
- köndür** - : Alıştırmak, yönlendirmek. -1-
 k.- duğ 51/167
- könel** - : Alışma imkânı bulunmak, alışabilmek. -1-
 k.- midi 54/4
- Köñkey** : Altay'da ünlü bir yazar ve şair. -1-
 k. 217/23
- köñlek** : Gömlek. -3-
 k. 271/17, 350/15
 k.+ nimu 188/10
- köñül** : Gönül. -169-
 k. 8/11, 8/13, 14/6, 14/20, 23/8, 27/1, 34/4, 37/27, 46/43, 59/80, 63/17, 75/16, 130/30, 139/22, 174/2, 175/11, 223/181, 233/45, 239/11, 252/28, 254/15, 261/42, 269/6, 282/3, 289/14, 295/31, 296/, 296/1, 298/3, 309/4, 311/18, 315/17, 324/55, 366/11, 385/1, 392/139
 k.+ de 12/2
 k.+ din 29/12, 47/105, 180/4, 289/31, 298/12
 k.+ ge 133/37, 217/26, 231/57
 k.+ i (köñli) 44/23, 49/121, 55/197, 112/14, 129/82, 148/38, 171/3, 179/29, 180/4, 182/34, 188/3, 223/12, 281/2, 311/1, 316/15, 392/163, 392/164
 k.+ ide (köñlide) 23/51, 39/57, 107/53, 180/14, 324/42
 k.+ idin (köñlidin) 317/6
 k.+ ige (köñlige) 148/35, 167/11, 218/40
 k.+ imiz (köñlimiz) 11/29, 37/1, 59/2, 70/74, 179/100, 181/36, 226/38, 245/31
 k.+ ini (köñlini) 20/11, 21/10, 250/1
 k.+ lerni 33/15
 k.+ ni 133/74, 194/24, 316/16, 354/, 354/15
 k.+ niñ 14/2, 27/6, 128/39, 279/10
 k.+ üm (köñlüm) 13/12, 27/8, 45/21, 65/34, 77/5, 82/4, 85/8, 98/3, 106/16, 148/65, 149/7, 154/2, 179/6, 241/11, 255/102, 255/24, 264/6, 265/3, 272/54, 294/13, 305/17, 315/28, 341/5, 347/10, 347/15, 359/10, 360/10, 364/1, 370/6, 386/3, 392/46
 k.+ ümde (köñlümde) 28/8, 182/2, 354/1, 386/6, 386/8
 k.+ ümdiki (köñlümdiki) 223/129
 k.+ ümge (köñlümge) 10/32, 15/5, 15/13, 28/2, 34/2, 255/60, 309/7, 385/3, 392/64

k.+ ümizde (könlümüzde)
197/5
k.+ ümmu (könlümü) 263/26
k.+ ümni (könlümni) 15/26,
15/31, 27/9, 27/26, 182/24,
183/30, 241/4, 316/, 316/20,
349/4
k.+ ümniñ (könlümniñ) 102/10,
361/9
k.+ üñ (könlüñ) 69/27, 343/6
k.+ üñdin (könlüñdin) 226/89
k.+ üñge (könlüñge) 267/1
k.+ üñni (könlüñni) 17/4,
182/28, 182/34, 329/17, 387/5
köñül al-: Gönül almak.
k. alidu 354/, 354/15
köñül ber-: Gönül vermek.
k. bergen 291/24
k. bergin 388/2
k.+ ümni berdim (könlümni)
385/12
k.+ üñni bermidiñ (könlüñni)
354/5
köñli çüş-: Gönlü düşmek.
k.+ üm çüşüp qaldı (könlüm)
320/2

köñüllük : Gönüllü. -3-
k. 226/47, 230/37, 351/11

köñülsiz : Gönülsüz. -2-
k. 103/3, 103/13

köp : Çok. -64-
k. idi 373/1, 393/56
k. iken 223/72, 392/129
k. 7/1, 8/7, 17/2, 38/7, 45/83,
50/35, 55/49, 61/9, 70/22,
70/33, 78/13, 93/5, 106/5,
109/25, 118/28, 118/29,
118/85, 119/8, 129/67, 141/13,
150/17, 163/16, 192/48, 199/4,
200/2, 216/27, 218/45, 223/29,
223/85, 225/18, 239/16,
250/10, 266/14, 277/8, 286/76,
287/12, 304/7, 324/118, 334/4,
338/2, 345/17, 350/, 350/7,
350/27, 353/21, 355/17,

372/12, 373/2, 374/11, 390/6,
393/16
k.+ dur 239/18
k.+ iniñ 223/46
k.+ ku 73/4
k.+ rek 283/2
k.+ tin 39/34, 74/68, 354/1,
375/1
k.+ tur 338/15

köpçilik : Çoğunluk. -5-
k. 73/122, 181/8, 191/44,
204/12, 378/4

köpey - : Çoğalmak, artmak. -4-
k.- di 262/18, 392/130
k.- gen 303/6
k.- ip (köpiyip) 335/12

köpeyt - : Çoğaltmak, artırmak. -1-
k.- kin 282/6

köpkök : Masmavi. -1-
k. 69/8

köpük : Köpük. -1-
k.+ ler 39/21

kör - : Görmek. -244-
k. 109/3, 110/7, 125/113
k.- di 82/47, 181/6, 192/56,
205/15, 277/3, 319/9
k.- duq 35/3, 51/176, 51/177,
51/179, 75/4, 116/17, 143/55,
192/57
k.- düm 53/6, 53/28, 55/141,
63/53, 80/2, 87/1, 87/5, 87/9,
87/13, 87/17, 87/21, 87/22,
87/25, 87/29, 87/31, 87/33,
87/37, 94/10, 102/17, 118/5,
124/5, 124/6, 130/25, 137/3,
143/4, 143/5, 179/33, 207/1,
223/163, 240/, 240/21, 261/14,
261/17, 290/5, 293/2, 332/12,
336/, 336/1, 383/7, 385/5,
385/9
k.- dümki 305/9
k.- dümmu 327/6

k.- düñ 14/5, 286/76
 k.- düñmu 55/142, 304/9
 k.- er 35/12
 k.- ey 141/8, 266/24
 k.- eyli 143/37
 k.- eyliçu 49/14
 k.- geçke 116/15
 k.- gen bolsam 147/11
 k.- gen idim 106/14
 k.- gen 65/5, 65/19, 74/63,
 78/16, 81/5, 162/3, 181/20,
 264/1, 272/20, 312/13, 363/31
 k.- gende 63/72, 106/3, 121/10,
 237/, 289/19, 392/153
 k.- gendek boldum 64/18,
 332/10
 k.- gendek bolup qaldim
 333/12
 k.- gendek bolup turimen
 233/30
 k.- gendek 183/18, 255/65
 k.- gendin 340/2
 k.- genler 138/21, 237/5
 k.- genmen 336/6
 k.- genmu 97/72
 k.- gensen 24/19
 k.- gili 294/2
 k.- gin 53/49, 56/21, 81/34,
 85/6, 110/4, 250/4, 303/7
 k.- gine 71/29
 k.- ginige 133/58
 k.- ginim 225/6, 363/59
 k.- ginimde 183/21
 k.- idiken 324/12
 k.- idikensen 293/22
 k.- idu 119/40
 k.- imen 62/3, 74/136, 255/37,
 375/46, 392/169, 392/170,
 392/172
 k.- imiz 37/8, 352/3
 k.- isen 284/7, 284/8
 k.- me 57/16
 k.- mek boldi 107/32
 k.- memdimen 121/30
 k.- meptiken 346/13
 k.- meske sélip 73/44, 117/35
 k.- mestimu 318/7
 k.- mestin 51/31, 87/27

k.- mey 23/5, 34/3, 70/29,
 316/13, 316/16, 324/47, 341/3
 k.- meyli 143/37
 k.- meymen 302/8
 k.- meysen 9/9
 k.- midi 352/6
 k.- midim 228/7
 k.- miduq 51/28
 k.- migen 31/18, 51/72, 55/36,
 118/90, 126/4, 133/20, 134/20,
 346/17
 k.- mise 63/36, 97/107, 152/6
 k.- misek 110/40
 k.- misun 181/41
 k.- se 55/157, 129/61, 294/14
 k.- sem 2/11, 62/, 62/1, 96/1,
 284/79, 284/81
 k.- semla 219/11
 k.- sile 202/7
 k.- siler 231/44
 k.- sün 112/22
 k.- üñ 276/4
 k.- üp tur 97/82
 k.- üp turduq 81/21
 k.- üp turimen 71/23
 k.- üp turimiz 74/18
 k.- üp turup 107/88, 265/7,
 392/197
 k.- üp 2/5, 30/15, 50/23, 55/1,
 55/102, 59/63, 64/17, 73/58,
 73/91, 76/3, 97/5, 99/11,
 105/21, 116/33, 125/86,
 129/24, 147/9, 148/41, 158/55,
 174/3, 179/16, 179/81, 183/3,
 183/17, 209/3, 228/, 228/13,
 229/1, 232/, 240/4, 261/49,
 264/3, 265/3, 265/15, 293/18,
 312/12, 316/4, 320/16, 320/24,
 324/51, 324/89, 344/9, 349/13,
 355/5, 359/2, 362/9
 k.- üptiken 223/154
 k.- üptu 73/130, 392/176
 k.- üsen 138/19
 k.- üvidim 147/, 147/1
 huş k.- gen 59/32
 iş k.- migen 97/34
 rava k.- mes 129/47, 267/8
 rava k.- migen 116/2, 178/23

- rava k.- sem 117/16
vapa k.- mey 354/14
- körel -** : Görme imkânı bulunmak,
görebilmek. -4-
k.- eydu 196/23
k.- mey 216/8
k.- midim 232/85
k.- miseñ 103/11
- köreñ** : Kibirli, kendini beğenmiş. -1-
k. 45/61
- köreñle -** : Kibirlenmek. -1-
k.- p 253/8
- köreñlik** : Kibirlilik, kendini
beğenmişlik.-1-
k.+ ke 55/69
- köreş** : *bk. küreş* -1-
k.+ te 150/51
- körgezme** : Sergi. -3-
k. 255/27
k.+ ge (körgezmige) 223/185
k.+ sidin (körgezmisidin)
257/38
- körgülük** : Kader, alın yazısı. -1-
k. 225/19
- körkem** : Görkem, güzel. -2-
k. 35/5, 239/36
- körkemleş -** : Görkemleşmek,
güzelleşmek. -1-
k.- ip (körkemlişip) 365/20
- Körpeş-Bayan Dastani** : Körpeş Bayan
Destanı. -1-
k.+ din 287/13
- körset -** : Göstermek. -21-
k. 293/36
k.- er (körsiter) 39/56, 304/17
k.- ettim (körsitettim) 1/4
- k.- ip (körsitip) 87/36, 148/43,
278/46, 297/13, 298/14, 304/8,
363/50
k.- keçke 118/24
k.- ken 192/34, 324/75
k.- kenler 192/55
k.- mek boptu 324/39
k.- midi 192/40
k.- migen 357/4
k.- ti 22/2, 23/39
ülge k.- ti 168/15
- körsitel -** : Gösterme imkânı
bulunmak, gösterebilmek. -1-
k.- emdu 277/2
- körül -** : Görülmek. -2-
k.- gen 329/33
k.- se 235/7
- körüm** : Gösteriş. -1-
k. 174/6
- körümsiz** : Biçimsiz, gösterişsiz. -1-
k. 110/31
- körün -** : Görünmek. -41-
k.- di 72/6, 90/7, 98/1, 113/2,
129/83, 170/11, 193/19,
216/16, 220/3, 223/88, 344/10
k.- düm 111/23
k.- düñ 233/29, 359/7
k.- er 223/59
k.- geçke 190/8
k.- gen idi 117/2, 325/20
k.- gen 39/34, 129/83, 134/30,
182/11
k.- genla 206/2
k.- gey 282/1
k.- gini 116/45, 170/11
k.- idu (körinidu) 22/22
k.- idu 271/20
k.- isiz 319/11
k.- mekte 175/1, 223/184
k.- mes 73/67
k.- midi 392/182
k.- miginiñiz 73/76
k.- misun 303/8

k.- se 191/23
 k.- üp turmamdu 43/4
 k.- üp 97/11, 278/15, 324/32
 k.- üptu 324/84

körüş - : Görüşmek. -6-

k. 56/22
 k.- ken 312/17
 k.- sem 364/16
 k.- ti 363/43
 k.- tuğ 319/3
 k.- tüm 165/81

körüş : Görme, görüş. -1-
 k. 63/33

köruvat - : Görmek, görüp durmak. -3-
 k.- imen 79/28, 260/17
 k.- şandek 322/2

kötür - : Kaldırmak. -52-
 k. 61/, 129/78
 k.- di 7/2, 23/38, 40/3, 46/38,
 47/97, 70/46, 115/40, 125/99,
 127/50, 129/35, 131/7, 143/62,
 151/3
 k.- duşku 232/111
 k.- düm 107/113, 232/98
 k.- emdu 94/12
 k.- gen 44/46, 129/22, 129/77,
 129/80, 295/22, 332/18
 k.- gey 244/9
 k.- geymen 346/7
 k.- idu 230/17
 k.- imen 278/70
 k.- mek 143/10, 143/46
 k.- mekte 45/88, 293/33
 k.- mey koy 346/7
 k.- midin 53/18
 k.- se 73/115, 110/35, 136/22,
 351/27
 k.- üp yürermen 73/159
 k.- üp 18/37, 55/109, 55/241,
 114/8, 232/48, 312/16, 375/37
 k.- üptu 73/110, 223/169
 baş k.- di 40/3, 74/93, 161/11
 baş k.- mekte 74/112

kötürel - : Kaldırma imkânı bulunmak,
 kaldırabilmek. -5-
 k.- mes 350/23
 k.- meydu 302/6, 313/15
 k.- mise 168/22
 baş k.- meyti 73/8

kötürül - : Kaldırılmak. -1-
 k.- di 212/9

kötürüş - : Beraber kaldırmak. -1-
 k.- ti 46/16

kötürüş : Kaldırma, yükselme. -1-
 k.+ ke 352/4

kötürüşlük : Yücelik. -1-
 k. 230/29

kövrük : Köprü. -7-
 k. 249/2, 249/17, 281/, 281/1
 k.+ ini 303/11
 k.+ niñ 177/8
 k.+ tin 281/3

köy - : Yanmak. -36-
 k.- di 33/39, 63/42, 74/102,
 175/5, 208/5, 241/7
 k.- düm 111/15, 382/1
 k.- ettiğ 71/12
 k.- gen iduğ 51/24
 k.- gen 2/2, 336/5
 k.- gendim 287/7
 k.- ginimni 53/2, 53/55, 351/33
 k.- güç 8/10
 k.- idiken 324/10
 k.- mesmu 20/6
 k.- meydu 98/6
 k.- migen 223/84
 k.- mise 20/4, 182/36
 k.- misun 78/8
 k.- sem 2/3
 k.- simu 24/7
 k.- üp kaldim 53/, 53/1
 k.- üp 15/6, 27/20, 34/23,
 115/7, 143/61, 182/35, 366/10
 yürikiñ k.- se 54/7

köydür - : Yakmak, ateşe vermek. *bk.*

köytür- -17-

k.- di 13/10, 20/11, 181/19,

299/18, 310/12

k.- gidin 303/13

k.- giler 175/5, 267/9

k.- gilik kılğan bolsam 393/134

k.- gini 192/43

k.- mes 2/4

k.- se 341/2

k.- üdiken 309/8

k.- üp 27/13, 28/3, 63/20,

233/12

köydürel - : Yakma imkânı bulunmak,

yakabilmek. -1-

k.- midi 65/11

köytür - : *bk. köydür*- -1-

k.- gen 65/12

köyük : Yanma, yanık. -3-

k. 22/32, 165/25

k.+ te 272/10

köyün - : Acımak, şefkat göstermek.

-1-

k.- üp 226/25

köz : Göz. -249-

k. 14/5, 53/30, 55/9, 65/4,

75/4, 93/20, 110/4, 110/7,

113/25, 118/90, 121/39, 124/2,

125/117, 133/20, 133/34,

133/68, 137/16, 148/58, 153/3,

154/62, 158/54, 181/39,

183/24, 190/3, 223/8, 223/94,

225/13, 234/28, 240/1, 261/49,

284/55, 290/21, 295/31,

319/12, 338/4, 359/14, 361/50,

363/48, 367/11, 371/3, 371/8,

374/2, 386/2

k.+ dîn 11/12, 26/2, 47/82,

49/57, 92/20, 104/13, 179/81,

233/2, 324/110, 375/6

k.+ ge 150/7, 223/184, 223/88,

359/7

k.+ i 19/2, 24/2, 55/106,

55/136, 73/117, 79/11, 84/4,

101/7, 105/20, 128/95, 134/2,

196/23, 224/3, 233/2, 243/5,

249/10, 289/34, 293/7, 307/2,

307/4, 307/15, 317/4, 324/14,

342/7, 347/6, 361/2

k.+ ide 55/86, 63/36, 130/26,

148/41, 303/7, 325/44

k.+ idin 20/10, 23/36, 50/47,

316/15, 332/10, 392/17

k.+ ige 73/76, 125/115, 133/57,

392/20

k.+ imiz 74/63, 76/34, 181/41,

206/37, 312/25

k.+ imizde 12/16

k.+ imizge 51/183, 64/16

k.+ imizni 70/76

k.+ ini 6/10, 18/40, 37/31,

48/18, 233/7, 278/40, 306/8,

332/9

k.+ inizmu 391/2

k.+ ler 45/57

k.+ lerdin 110/8

k.+ lermu 22/21

k.+ lerni 110/11

k.+ liri 55/113, 115/70, 256/10,

324/70, 336/2

k.+ liride 245/19

k.+ liridek 82/3

k.+ lirdin 55/122

k.+ lirim 71/3, 182/12, 205/15,

232/6

k.+ lirimge 84/4, 321/3, 360/5

k.+ lirimmu 193/18

k.+ lirimu 223/170

k.+ lirini 18/43, 223/9

k.+ liriñ 291/7, 307/13, 386/5

k.+ liriñde 90/7

k.+ liriñdin 21/7, 338/2

k.+ liriñni 32/5, 69/19, 110/9,

239/19

k.+ ni 3/4, 165/30, 165/80,

206/6, 206/7

k.+ niñ 109/14, 225/4

k.+ ü köñlüm 149/7, 364/1

k.+ üm 19/9, 52/8, 53/3, 63/53,

65/5, 80/2, 80/3, 82/2, 82/47,

85/3, 85/6, 121/30, 134/20,
134/25, 223/146, 223/54,
243/6, 261/3, 261/12, 263/24,
271/48, 282/1, 294/3, 322/7,
360/1
k.+ ümdin 134/24, 363/2,
392/19
k.+ ümdinmu 134/28
k.+ ümge 56/7, 102/15, 104/5,
121/13, 175/1, 255/100, 305/2,
305/6
k.+ ümni 162/7, 226/104,
278/84, 294/15, 307/12, 327/7
k.+ üñ 107/121, 223/154,
298/5, 348/1, 352/6
k.+ üñde 55/248, 82/32
k.+ üñdin 116/51, 307/, 307/17
k.+ üñge 8/11, 55/2, 90/5,
107/72
k.+ üñni 15/22, 55/3, 79/8,
97/44, 143/11, 257/6, 297/2
k.+ üñniñ 116/35
köz aç-: Göz açmak.
k. açқан 116/15
k. açсам 129/9
k.+ imiznimu açқан 286/11
k. ёçip 356/13
k.+ üñni ёçip 284/78
köz alayt-: Sert bakmak.
k. alaytip 17/18
köz boya-: Göz boyamak.
k.+ ini boyaptu 55/230
közge il-: Değer vermek, önem
vermek.
k.+ ge ilsun 125/21
közge ilma-: Hor görmek.
k.+ ge ilmay 120/6
k.+ ge ilmaydu 55/153
k.+ ge ilmiğan 349/12
(közge) ilmisun 125/21
köz-köz kıl-: Sergilemek,
göstermek.
k. қılar 294/5
közini oy-: Gözünü oymak.
k.+ ini oyup 158/30
köz taşla-: Göz atmak.
k. taşlidim 154/3
köz teg-: Nazar değmek.

k. tegmisun 186/, 186/13
köz tik-: Göz dikmek.
k. tiketti 148/10
k. tikip 13/1, 112/11
k. tikkenmiz 74/68
k. tikmekte 74/126
köz tut-: Gözlemek, beklemek.
k. tutuptu 94/31
köz yügürt-: Göz atmak,
bakmak.
k.+ ni yügürtüp 127/3

közet - : Gözetmek. -1-
k.- eyli (köziteyli) 223/126

közle - : Gözlemek. -14-
k.- gen (közligen) 11/3, 31/9,
31/31, 79/17, 148/25
k.- memsen (közlimemsen)
143/24
k.- p 8/5, 12/12, 17/5, 51/121,
53/26, 91/3, 259/2
k.- señ (közliseñ) 9/13

közlük : Gözlü. -1-
k. 179/15

Krémil : Kremlin. -1-
k.+ ğimu 80/14

Kuça : Doğu Türkistan'da bir şehir.
-1-
k. 374/1

Ku'inlun : Bir yer adı. -1-
k.+ niñ 165/1

kula : (Far. <kulāh) Külāh, baş
giysisi. -1-
k. 181/22

kulahu cende : Derviş giysisi. -1-
k. 121/20

kulub : (Fr.) Kulüp, salon. -1-
k. 110/24

kumçeykum : Paramparça. -1-

- kumçeykum kıl-**: Paramparça etmek.
k. kılip 127/21
- kupaye**: (Ar. <kifāye) Yeterli, kâfi. -1-
kupaye kıl-: Yetmek, yetirmek.
k. kılmas 313/13
- kurmiñ**: *bk. kürmiñ* -2-
k.+ liğan 65/18, 158/14
- kurs**: (Fr.) Kurs. -2-
k.+ i 192/67
k.+ ni 73/15
- kuşade**: (Far. <guşāde) Rahat rahat, özgürce. -1-
k. 170/8
- kuşatlık**: Rahatlık, ferahlık. -1-
k. 172/5
- küç**: 1. Güç, kuvvet. -47-
k. 8/4, 51/3, 55/111, 58/7, 59/85, 74/120, 74/143, 110/29, 138/24, 140/16, 143/94, 150/42, 164/14, 279/8, 363/67, 375/20
k.+ i 46/42, 55/209, 139/26, 196/7, 209/30, 324/38, 378/10, 378/12
k.+ ide 178/16
k.+ idin 46/24, 113/5
k.+ imiz 49/133, 125/144, 136/37, 235/1
k.+ imizniñ 143/95
k.+ ini 23/39
k.+ ke 55/208, 59/84
k.+ ler 74/109
k.+ ni 47/85, 56/16
k.+ tin 129/63
k.+ ümni 1/4
k.+ üñ 45/69, 97/73
küç al-: Güç almak.
k. élip 129/38, 148/46
küç ber-: Güç vermek.
k. berdi 179/117, 192/61
2. Zor, güç.
- k. 45/25
- küçe** - : Gücünü toplamak. -1-
k.- p 55/121
- küçey** - : Güçlenmek, kuvvetlenmek. -1-
k.- se 233/47
- küçlük**: Güçlü. -4-
k. 18/33, 27/23, 33/7, 119/42
- küçük**: Yavru, köpek yavrusu. -2-
k.+ i 278/5
k.+ ni 136/19
- küçüklen** - : Dalkavukluk etmek. -1-
k.- se 136/25
- kük**: *bk. kök* -1-
k.+ te 47/46
- kül** - : Gülmek. -98-
k.- di 37/12, 38/10, 45/33, 64/10, 112/9, 125/87, 128/77, 129/2, 141/43, 150/32, 154/69, 158/5, 158/56
k. di-de 163/13
k.- duğ 51/11
k.- er 297/60, 360/9, 361/61
k.- gen idi 241/8
k.- gen idiñ 338/5, 341/9
k.- gen 55/257, 85/18, 139/10, 232/22, 272/24
k.- gende 377/16
k.- genlerge 220/13
k.- geymiz 3/20
k.- gili turdi 158/13
k.- gin 27/27, 289/1
k.- gini 393/32
k.- ginimde 193/7
k.- giniñ 394/21
k.- güsi 368/11
k.- idu 37/19
k.- imen 343/10
k.- isen 353/10
k.- mek 154/24
k.- mekçi ikensen 343/9

k.- mekte 12/17, 12/20, 121/29,
260/12
k.- mektimiz 287/30
k.- meytiti 393/37
k.- migin 93/3
k.- misun 69/27, 76/18, 338/6
k.- sek 112/24
k.- sem 2/12
k.- semmu 358/11
k.- sun 99/12, 217/27
k.- üp kêtimen 335/31
k.- üp turatti 179/19
k.- üp tursa 223/197
k.- üp turup 134/17, 143/65,
316/10
k.- üp 18/15, 22/20, 26/3,
55/102, 55/108, 55/80, 61/28,
69/20, 74/100, 76/4, 76/10,
82/18, 107/29, 109/15, 115/70,
116/13, 165/39, 171/15, 202/9,
217/7, 220/9, 238/12, 256/4,
262/9, 289/2, 291/12, 312/21,
316/3, 316/7, 329/21, 377/
377/23, 378/20, 393/66

kül : Kül. -8-
k.+ ge 34/23
k.+ idin 125/114
k.+ ini 50/92, 105/27
k.+ liriñniñ 126/19
kül bol-: Kül olmak.
k. boldi 47/62, 63/42
k. bolup 366/10

küldür - : Güldürmek. -10-
k.- di 272/32, 310/10
k.- er 27/44, 143/38
k.- gen idi 135/5
k.- mey 33/15
k.- üp 180/3, 234/44, 392/128
k.- üp yürgen idim 359/6

külel - : Gülme imkânı bulunmak,
gülebilmek. -2-
k.- eydu 178/27, 180/4

Küleş : Kişi adı. -4-
k. 220/1, 220/6

k.+ niñ 220/9, 220/14

külgünçek : Çok gülen kimse. -1-
k. 393/17

külke : Gülme, gülüş. -38-
k. 47/12, 76/17, 129/44, 134/9,
134/19, 212/9, 223/172,
261/35, 317/4, 392/17, 392/19
k.+ din (külkidin) 248/6,
378/15
k.+ ge (külkige) 107/23,
177/12, 232/57, 251/13,
312/31, 329/27, 341/13, 342/6,
376/27, 392/102, 393/20
k.+ gimu (külkigimu) 107/56
k.+ lerge (külkilerge) 134/21
k.+ m 121/21
k.+ mdin 81/34
k.+ mni 182/13
k.+ ñ 310/10
k.+ ñmu 310/6
k.+ si (külkisi) 121/21, 325/28,
347/7, 358/11
külke bol-: Alay edilmek.
k. boldi 191/47
k. boptu 193/10
k. bolup alar idi 393/125

külkilik : Güldürücü, gülünçlü. -3-
k. 223/136, 290/19, 392/103

külpet : (Ar. <kulfet) Külfet. -21-
k. 2/5, 29/27, 44/21, 47/45,
47/50, 49/90, 89/21, 115/20,
116/4, 173/23, 232/92
k.+ i (külpiti) 148/27
k.+ ler 49/112, 51/97
k.+ lerni 349/6, 380/10
k.+ lirimiz 50/53
k.+ nimu 51/68
k.+ te 55/250
k.+ tin 45/66, 47/65

külümsire - : Gülümsemek. -1-
k.- p 61/2

külümsireş : Gülümseme. -1-

k.+ i (külümsirişi) 179/21

külüş - : Gülüşmek. -2-

k.- ken 59/35

k.- ti 248/5

külüş : Gülme, gülüş. -3-

k.+ ke 61/13

k.+ ni 87/18, 342/5

kümüş : Gümüş. -5-

k. 82/8, 165/74, 259/9, 392/9

k.+ tek 381/6

kün : Gün. -151-

k. 9/11, 20/9, 36/2, 38/, 38/1, 43/9, 47/15, 47/19, 49/58, 51/32, 51/83, 55/248, 56/1, 63/33, 63/54, 65/15, 81/4, 83/, 83/1, 102/9, 103/13, 104/1, 113/21, 126/12, 148/36, 187/13, 192/1, 192/40, 229/3, 288/8, 289/9, 290/67, 301/1, 318/5, 351/11, 378/13

k.+ çe 288/1

k.+ de 82/35, 86/9, 110/43, 148/8, 154/61

k.+ dila 148/54

k.+ din 45/31, 49/32, 70/51, 82/52, 301/3

k.+ dinmu 301/12

k.+ ge 45/31, 49/32, 70/43, 82/52, 83/2

k.+ i 15/22, 28/4, 44/11, 50/2, 55/59, 73/142, 73/77, 91/9, 101/3, 107/13, 107/141, 109/1, 119/54, 125/67, 127/31,

128/17, 128/63, 128/64, 147/7, 148/59, 149/9, 154/27, 162/25, 165/69, 174/6, 196/22,

223/115, 226/53, 236/11,

278/39, 339/7, 351/17, 353/2,

363/32, 371/1, 392/110, 393/36

k.+ ini 44/1, 262/21

k.+ ki 51/207

k.+ lep 125/116, 154/61, 284/30

k.+ ler 18/, 18/1, 18/23, 18/24, 18/25, 18/26, 18/44, 18/54,

18/63, 26/1, 37/33, 45/84,

71/17, 128/4, 379/3

k.+ larde 18/28, 110/45, 124/4

k.+ lerge 66/4

k.+ lermu 110/42, 223/183

k.+ lerni 375/45

k.+ lerniñ 9/15, 25/25, 36/7,

44/29, 65/27, 65/29, 70/1,

70/49, 74/118, 128/10

k.+ liri 38/4, 49/66, 82/36,

154/12, 301/8

k.+ lirim 65/26

k.+ ni 51/7, 64/35, 154/56,

165/26

k.+ niñ 103/11, 128/72

k.+ séri 154/54

k.+ üm 83/2, 232/65, 263/44,

284/76, 375/2

k.+ ümni 65/1

k.+ üñ 393/65

künçikiş : Doğu. -4-

k. 24/22

k.+ ni 85/14

k.+ ta 45/67

k.+ tin 45/72

künçilik : Kıskanç. -1-

künçilik kıl:-: Kıskançlık etmek.

k. kılar 293/14

kündeşlik : Rekabet. -1-

k.+ ke 351/28

kündüz : Gündüz. -19-

k. 17/3, 45/14, 51/80, 55/221, 154/55

k.+ dimu 59/3

k.+ din 226/48

k.+ dinmu 315/21

k.+ ge 47/83

k.+ i 33/28, 131/8, 293/2,

315/5, 389/3, 392/181, 393/108

k.+ ni 12/12, 51/85

k.+ üñ 284/3

künlük : Günlük. -6-
 k. 103/12, 133/30, 270/19,
 297/46
 k.+ mu 270/10
künlük tut-: Günlük tutmak.
 k. tutup turidu 270/4

küre : Sur ile çevrilmiş şehir. -1-
 k.+ ni 332/17

küreş : Güreş, mücadele. *bk. köreş*
 -88-
 k. 9/, 9/5, 9/17, 9/20, 11/1,
 11/19, 11/30, 16/, 16/7, 18/35,
 18/45, 22/1, 22/14, 22/30,
 23/35, 23/41, 23/45, 25/11,
 25/18, 26/12, 30/13, 31/37,
 33/14, 33/16, 33/52, 33/63,
 37/10, 39/3, 44/33, 44/41,
 45/15, 45/80, 51/145, 51/160,
 74/102, 74/107, 74/59, 75/9,
 116/77, 125/72, 128/117,
 128/52, 136/41, 158/86, 165/,
 165/38, 165/51, 165/52,
 165/55, 165/85, 165/86,
 165/88, 165/89, 165/92,
 190/11, 231/30, 361/15
 k.+ ke 14/4, 47/73, 107/135,
 165/73
 k.+ ler 22/15, 150/46
 k.+ lerde 22/27
 k.+ mu 6/27
 k.+ ni 9/23, 75/, 75/44, 165/33
 k.+ niñ 29/30, 33/59, 125/28,
 154/38
 k.+ te 16/6, 33/60, 51/130,
 51/156, 129/37, 148/50,
 150/49, 165/62
 k.+ tin 30/14
küreş kil-: Mücadele etmek.
 k. kil 9/14
 k. kılduk 151/3
 k. kilip 25/16
 k. kılmisa 140/37
küreş kiliş: Mücadele etme.
 k. 6/20

küreş - : Güreşmek, mücadele etmek.

-2-

k.- ken 9/27

k.- tuğ 55/192

küreşçan : Mücadeleci, savaşçı. -30-

k. 11/34, 16/3, 18/56, 22/1,
 22/13, 22/17, 22/21, 22/25,
 22/29, 22/34, 22/37, 22/38, 23/,
 23/32, 23/37, 23/47, 23/49,
 23/51, 23/52, 23/58, 29/24,
 29/39, 33/7, 70/52, 74/70,
 153/19, 192/43, 265/29,
 361/16, 361/58

küreşçi: Mücadeleci, savaşçı. -2-

k. 9/25, 23/49

küreşsiz : Mücadelesiz. -7-

k. 9/1, 9/9, 9/10, 16/4, 16/5,
 117/45, 150/46

kürkiret - : Gürletmek. -1-

k.- ip (kürkiritip) 110/39

kürmiñ : Çok. *bk. kurmiñ* -10-

k. 45/72, 46/19, 49/29, 55/155,
 55/156, 70/18, 74/99, 265/6,
 271/7
 k.+ liğan 47/71

küşende : (Far. <kuşende) Düşman. -

8-

k. 186/9, 235/4, 235/14,
 393/80

k.+ ge (küşendige) 183/10

k.+ si (küşendisi) 161/12,
 262/23

k.+ sini (küşendisini) 284/68

küt - : Beklemek. -47-

k. 24/, 24/1, 24/2, 24/3, 24/4,
 24/8, 24/12, 24/16, 24/20,
 24/24, 24/28, 24/32

k.- er 3/7, 15/14

k.- idu 73/42

k.- imen 15/11, 55/266

k.- imiz 55/219

k.- ken idi 34/10
 k.- ken iduğ 55/38
 k.- ken 3/19, 179/77, 223/139,
 256/6
 k.- kini 70/64, 73/148
 k.- kinim 15/19
 k.- me 253/14
 k.- mekte 11/39
 k.- migen 216/11, 324/60
 k.- migende 191/41, 205/7,
 228/5
 k.- se 382/8
 k.- üp tursimu 125/137
 k.- üp 320/16, 357/1, 357/2,
 357/4, 357/6, 357/8, 357/10,
 357/12, 357/14
 k.- üptu 143/60, 299/5

kütsiz : *bk. kem-kütsiz*

kütüş : Bekleme, bekleyiş. -1-
 k.+ ni 116/39

kütüval - : Karşılama. -1-
 k.- ğan 81/16

küy : Melodi, ahenk. -30-
 k. 43/11, 125/65, 141/50,
 217/20, 217/32, 223/186,
 239/26, 294/13, 378/17, 378/19
 k.+ ge 162/26, 364/8
 k.+ i 287/24, 370/2, 372/15,
 374/9
 k.+ ige 139/20
 k.+ imu 306/2
 k.+ ini 44/52, 81/8, 132/32,
 239/11
 k.+ iniñ 130/32
 k.+ lerge 240/16
 k.+ lergimu 228/4
 k.+ liriñ 364/11
 k.+ ni 128/22, 292/13
 k.+ üñni 239/42

küyçi : Besteci. -2-
 k. 121/6, 260/19

küyle - : Şarkı söylemek. -27-

k. 289/25
 k.- di (küylidi) 286/63
 k.- duğ (küyliduğ) 365/5
 k.- gen (küyligen) 34/1, 132/26
 k.- gende (küyligende) 337/1
 k.- mey (küylimey) 76/19
 k.- ñlar 179/51, 179/52
 k.- p 47/107, 81/8
 k.- r 27/3
 k.- sek (küylisek) 287/27
 k.- sem (küylisem) 85/20,
 96/12, 394/33
 k.- señ (küyliseñ) 363/9
 k.- ydu 44/52, 162/26, 239/11
 k.- yli 260/27, 365/12
 k.- ymen 15/7, 65/37, 70/80,
 130/, 130/34

küyleş : Şarkı söyleme. -1-
 k.+ ke 179/91

küyliyel - : Şarkı söyleme imkânı
 bulunmak, şarkı
 söyleyebilmek. -1-
 k.- isem 89/36

küz : Güz, sonbahar. -6-
 k. 82/36, 102/27
 k.+ de 51/37, 72/, 148/14,
 393/48

küzetçi : Bekçi, muhafız. -1-
 k. 173/30

küzlük : Güzlük. -2-
 k.+ i 199/3
 k.+ ke 52/16

Kk

ķabahet : (Ar. <ķabāhat) Kabahat, suç.
-4-
ķ. 59/49, 143/10, 210/2,
286/104

ķabahetlik : Kabahatli, suçlu. -1-
ķ. 367/8

ķabul : (Ar. <ķabūl) Kabul. -1-
ķabul et-: Kabul etmek.
ķ. etkūķ 112/20

ķaç - : Kaçmak. -36-
ķ.- ar 2/4, 73/62, 393/86
ķ.- attim 226/12
ķ.- idu 55/157
ķ.- ip ķétip baridu (ķéķip)
18/61
ķ.- ip (ķéķip) 125/5, 185/20,
223/52, 252/10, 252/33,
253/12, 261/4, 295/32, 295/35
ķ.- isen 73/39, 284/11
ķ.- ķan 255/6
ķ.- ķandu 72/10
ķ.- ķili turgun 295/27
ķ.- ķinida 233/4
ķ.- ķuķi 165/68
ķ.- mañ 108/10
ķ.- miķay 129/83
ķ.- miķuluk 194/17
ķ.- sa 117/28, 324/66
ķ.- ti 4/7, 38/2, 220/5, 241/2,
273/28, 309/5, 392/126,
392/154
bēķimni élip ķ.- tim 223/147

ķaçan : Ne zaman. -18-
ķ. 3/6, 55/220, 96/8, 103/14,
125/6, 150/35, 179/1, 290/29,
329/32, 351/20, 368/12, 389/7,
392/25
ķ.+ din 49/99, 179/50
ķ.+ ģiķe 27/30, 29/26, 165/6

ķaçķun: Kaçak, firari. -1-
ķaçķun bol-: Firari olmak.
ķ. bolup 233/22

ķaçur -: Kaçırmak. -1-
ķ.- ģan 295/34

ķada - : Takmak, saplamak, sokmak.
-2-
ķ.- p 394/16
ķ.- ymiz 165/48

ķadal -: Takılmak, saplanmak,
sokulmak. -7-
ķ. 392/20
ķ.- di 128/95, 295/12
ķ.- dim 123/18
ķ.- ģan 80/15
ķ.- ip (ķadilip) 84/4
ķ.- misa 166/8

ķadir (I): (Ar. <ķādir) Kadir, muktedir.
-5-
ķ. 15/32, 63/83, 126/16,
192/24
ķ.+ miz 113/30

ķadir (II) : *bk. ķedir* -1-
ķ.+ ini (ķadrini) 194/18

ķaķa- : Beddua etmek. *bk. ķargā-* -1-
ķ.- ptimiķ 112/15

ķaķcira - : Kuruyup çatlamak. -3-
ķ.- p 159/26
ķ.- p yatķan 165/79
ķ.- p yūrdūm 292/30

ķaķķa -: *bk. ķaķķa-* -1-
ķ.- ģan (ķaķķiķan) 128/107

ķaķķat - : *bk. ķaķķat-* -2-
ķ.- atti (ķaķķitatti) 49/43
ķ.- isen (ķaķķitisen) 284/2

ķak - : Kakmak, çakmak. -6-
ķ.- ip (ķéķip) 91/6

- ҡ.- ti 55/80, 226/112
 ҡanat ҡ.- ҡan 75/16
 kirpik ҡ.- miған 73/126
 ҡanat ҡ.- sa 79/7
- ҡaҡaҡla** - : Kahkaha atmak. -4-
 ҡ.- p 18/15, 27/27, 128/77,
 150/32
- ҡaҡas** : Ҷыплас, ғаллас, гөлгесиз. -5-
 ҡ. 165/2, 265/11, 266/13
 ҡ.+ ta 17/6, 180/1
- ҡaҡaslık** : Aғaçsız yer, bozkır. -1-
 ҡ.+ ni 69/32
- ҡaҡsa** - : Şikayet etmek, ağlamak. *bk.*
kaḥsa- -13-
 ҡ.- dim (kaḥsidim) 223/41
 ҡ.- ғанға (kaḥsiғанға) 223/41
 ҡ.- mdu 49/110
 ҡ.- midiñiz (kaḥsimidiñiz)
 377/14
 ҡ.- p 51/46, 51/55, 239/32,
 328/2, 393/100
 ҡ.- r 129/90
 ҡ.- ydu 286/91
 ҡ.- ysen 297/16
 ҡ.- ytti 47/34
- ҡaҡsal** : Dermansız, bitkin. -2-
 ҡ. 110/34, 131/5
- ҡaҡsaş** : Ağlama, perişan olma. -2-
 ҡ. 51/84, 232/86
- ҡaҡsat** - : Ağlatmak, perişan etmek.
 -5-
 ҡ.- ip (kaḥsitip) 154/24,
 178/26, 206/23
 ҡ.- ҡan 45/68
 ҡ.- ti 372/1
- Қақulla** : Bir yer adı. -3-
 ҡ. 161/, 161/1, 161/5
- ҡal** - : 1. Kalmak. -270-
 ҡ.- ar idi 47/40
- ҡ.- ar 73/56, 73/64, 76/26,
 140/38
 ҡ.- atti 133/36
 ҡ.- attim 255/97
 ҡ.- di 51/70, 55/118, 65/27,
 65/32, 71/17, 73/168, 95/5,
 97/60, 125/51, 128/15, 138/3,
 144/16, 148/25, 154/35,
 162/23, 168/35, 192/31, 197/4,
 199/3, 202/14, 223/6, 223/54,
 231/2, 271/44, 271/48, 311/10,
 351/12, 361/40, 365/14,
 365/15, 367/13, 373/11,
 378/11, 378/19, 386/3, 393/14
 ҡ.- diғu 290/37
 ҡ.- dim 66/4, 144/14, 179/13,
 223/14, 223/16, 223/25,
 240/17, 316/6, 318/6, 344/13,
 357/7, 371/4, 375/14, 392/199
 ҡ.- dimғu 285/2
 ҡ.- diñ 32/2, 177/12, 367/6
 ҡ.- duḥ 223/120
 ҡ.- duḥlarni 18/50
 ҡ.- ған idi 51/98, 55/8
 ҡ.- ған 24/18, 50/62, 73/71,
 74/119, 111/39, 111/58, 118/1,
 119/2, 148/18, 173/22, 199/7,
 223/17, 273/27, 299/22,
 332/21, 351/28
 ҡ.- ған 127/15
 ҡ.- ғанçe 376/27
 ҡ.- ғанда 223/77
 ҡ.- ғандек 216/14, 261/3,
 306/6, 377/8
 ҡ.- ғанliri 219/8
 ҡ.- ғанmidiñ 229/4
 ҡ.- ғанmidu 192/16, 241/,
 241/12
 ҡ.- ғansen 226/82
 ҡ.- ғay 289/20, 342/6
 ҡ.- ғaymu 255/84
 ҡ.- ғiniға 47/30
 ҡ.- ғiniken 316/4
 ҡ.- ғinim 118/30
 ҡ.- ғiniñ 251/26
 ҡ.- ғiniñiz 377/11
 ҡ.- idu 69/41, 137/2, 165/91,
 271/23, 393/129

.- imen 255/66
 .- ip ( lip) 55/83, 170/3,
 229/21, 392/155, 393/75
 .- isen 9/11, 298/18
 .- ividi ( lividi) 392/184
 .- ma lar 138/25
 .- maptu 162/6
 .- mas 55/250, 77/3, 296/7,
 324/91
 .- may 107/79, 118/38,
 223/161
 .- maydu 167/11
 .- mayli 238/20
 .- maymen 223/202
 .- maymiz 312/31
 .- midi 47/104, 51/154, 71/30,
 74/59, 191/34, 191/35, 247/24,
 286/50
 .- mi an 73/61, 73/68,
 233/46, 251/13
 .- mi ay 210/2, 210/20
 .- misa 311/2
 .- misun 61/26, 99/10, 276/6,
 394/15
 .- mi  107/115
 .- psen (apsen) 304/5
 .- ptiken u (aptiken u) 32/6
 .- ptimen (aptimen) 212/6,
 271/11, 363/32, 375/9
 .- ptu (aptu) 73/120, 226/55,
 232/77, 236/22, 259/14,
 271/12, 324/112, 351/19,
 378/15, 392/102
 .- sa 47/24, 251/10, 292/24,
 393/130
 .- sa  272/37, 311/12
 .- sammu 394/5
 .- simu 330/1
 .- sun 143/58, 217/16, 303/9
 2.  simlerle birle erek onların
 anlamına uygun birle ik fiiller
 t reten bir yardımcı fiil.
 cavabsız .- di 70/34
 sa  .- dim 223/83
 ha -ta  .-  anlar 209/3
 artta .- idu 31/22
 heyran .- idu 55/170
 ismim .- idu 12/27

heyran .- imiz 231/6
 heyran .- ip ( lip) 305/2
  ıda  .- midi 11/11
 ta et .- midi 11/10
 sa  .- midi 191/33
 sa  .- mi i 342/14
 heyran .- ptimen (aptimen)
 321/4
 a  .- sa 341/6
 heyran .- sun 206/16
 3. Bir fiille birle erek
 s rekli ik tasvir  fiilleri t reten
 bir yardımcı fiil.
 yollu  bolup .- 312/, 312/41
 tutup .- ar 237/5
 peslep .- atti 375/43
 untup .- ay 65/33
 bolup .- di 134/8
 desselip .- di 119/30
  simge  lip .- di 112/12
  ytidi an bolup .- di 203/3
  un bolup .- di 372/2
  lip .- di 46/36
  p .- di 97/88
 k  l m     p .- di 320/2
  rip .- di 4/9
 micilip .- di 392/110
 m k iyip .- di 26/7
 sancilip .- di 348/2
 unvan bolup .- di 190/34
 ya lap .- di 18/40
 bolup .- dim 183/18, 194/3
 bop .- dim 223/114
 k rgendek bolup .- dim
 333/12
 mat bolup .- dim 253/8
 k y p .- dim 53/, 53/1
 sa lap .- dim 118/28, 141/34
  ad bolup .- dim 357/9
 turup .- dim 332/2
 t gep .- dim 393/58
 y tip .- dim 285/20
 sorap .- di  273/6
 a lap .- du  55/222
 temtirep .- du  51/91
 t rip .- du  51/36
 atli  bolup .-  an idi iz
 377/19

toñup q.- ğan iken 150/16
 külke bolup q.- ar idi 393/125
 bay bolup q.- ğan 297/45
 k  rip q.- ğan 163/2
 untup q.- ğan 87/18
 yarilip q.- ğan 332/19
         q.- ğanda 278/37
 mizac bolup q.- ğandimen
 354/14
 dorap q.- ğansen 284/44
 asrap q.- ğuluk 326/22
 bolup q.- idu 119/9
       q.- idu 268/20
 o      q.- idu 268/12
 ya     q.- imen 72/19
 de      yep q.- isen 353/22
 y      q.- isen 343/10
        q.- ma 296/15
 untup q.- ma 89/31
 bolup q.- ma     125/117
 temtirep q.- mas 27/45
 bend bolup q.- maydu 31/35
 zuvani tutulmay q.- maydu
 290/52
 mestanisi bolup q.- mayli
 272/44
       q.- maymiz 50/67
 untup q.- midu   50/51
      bolup q.- mi      140/36
 bolup q.- misun 284/60
 t      q.- ptimen (       )
 99/2
 bolup q.- ptu (     ) 345/4
 cirta   bolup q.- ptu (     )
 55/136
       bop q.- ptu (     )
 209/13
       q.- ptu (     ) 324/14
 k     q.- ptu (     ) 73/88
 molla bolup q.- ptu   (      )
 231/10
 ba      q.- sa 278/81
 s       q.- sa 280/3
 u       q.- sa 328/9
 y       q.- sa 278/86
 k     q.- sam 307/1
 s      q.- sam 272/51
 turup q.- sam 307/9

      : Bilgisiz, cahil. -1-
 q. 168/14

           : Kar     , d       . -1-
 q. 120/5

      - : B       . -12-
 q.- ar 165/78, 218/35
 q.- ğa   324/1
 q.- imen 64/44
 q.- up 14/18, 67/23, 311/7,
 362/11
 q.- uptu 55/140
 ha  -ta   q.- sa       10/29
 ha  -ta   q.- up 239/44
 heyran q.- up 195/4

       : K        . -1-
 q.+ tek 217/21

       : Kalkan. -9-
 q. 22/26, 169/6, 348/6
 q.+ din 129/58
         : Kalkan olmak.
 q. bolsun 5/8
 q. bolup 118/48
         : Kalkan etmek.
 q.        122/12
 q.       117/14
 q.       128/57

       : Kalpak,      . -4-
 q. 332/32
 q.+ i (       ) 250/7, 250/8,
 363/23

         : Kalpak   ,        . -1-
 q.+ ni   178/40

      : Sağlam, g     . -4-
 q. 178/20, 275/, 324/84
 q.+ ki 73/27

      : Bir t  r m       aleti. -1-
 q.+ i 239/6

       : Hapishane. -1-

ķ.+ ta 226/78

ķamal - : Kuşatılmak. -1-
ķ.- di 165/65

ķamal : Kuşatma. -2-
ķ.+ i 172/4
ķ.+ niñ 165/66

ķamaş - : Kamaşmak. -1-
ķ.- ti 294/3

ķamaştur - : Kamaştırmak. -2-
ķ.- idu 69/19, 79/8

ķamça : Kamçı. -14-
ķ. 23/12, 111/50, 117/6,
158/78, 220/6, 220/8, 242/7
ķ.+ din (ķamçidin) 111/62
ķ.+ ğila (ķamçigila) 242/5
ķ.+ lar (ķamçilar) 11/21
ķ.+ niñ (ķamçiniñ) 242/
242/10
ķ.+ ñ 187/7
ķ.+ sini (ķamçisini) 161/4

ķamçila - : Kamçılamak. -3-
ķ.- p 118/103, 256/1, 258/8

ķamet : (Ar. <ķāmet) Boy, vücut. -8-
ķ. 46/38, 70/46, 115/40,
293/33
ķ.+ i (ķamiti) 110/37, 279/6
ķ.+ im (ķamitim) 191/46
ķ.+ imni (ķamitimni) 182/5

ķamğak : Deve diken. -4-
ķ. 50/71, 392/38
ķ.+ tek 37/26, 46/39

ķamlaştur - : İyi şekilde yapmak. -2-
ķ.- up 148/37, 324/34

ķamus (I) : (Ar. <ķāmūs) Kamus,
sözlük. -4-
ķ.+ i 89/26, 121/9, 127/6,
192/6

ķamus (II) : Divānu Lügâti't-Türk. -1-
ķ.+ i 286/29

ķan - : Kanmak, doymak. -20-
ķ.- di 165/71
ķ.- ğiçe 3/2, 278/56
ķ.- ğuçe 3/20, 85/6
ķ.- ip (ķénip) 47/20, 74/95,
89/4, 110/34, 112/8, 154/69,
159/25, 340/4
ķ.- midi 112/30
ķ.- midim 232/99
ķ.- miduk 245/30
ķ.- miğan idim 375/26
ķ.- miğan 361/5
ķ.- miğandek 375/25

ķan : Kan. -106-
ķ. 7/11, 11/4, 11/9, 18/29,
22/12, 23/36, 39/16, 46/18,
46/40, 47/18, 50/64, 51/155,
61/11, 117/10, 126/17, 140/23,
143/66, 150/35, 151/3, 154/8,
154/17, 169/3, 175/7, 223/16,
223/165, 231/33, 247/6,
297/59, 325/14, 326/16, 368/7,
392/50
ķ.+ din 23/59, 153/8
ķ.+ ğa 55/135, 128/12, 129/15,
154/34, 263/24
ķ.+ i (ķéni) 65/16, 74/9, 74/34,
74/37, 74/61, 117/37, 128/36,
260/21, 287/22, 295/20,
324/22, 325/7, 332/33, 392/115
ķ.+ idin (ķénidin) 37/15,
143/86, 295/13, 325/51
ķ.+ im (ķénim) 232/3, 392/36
ķ.+ imdin (ķénimdin) 5/9,
232/11
ķ.+ imğa (ķénimğa) 61/4
ķ.+ imiz (ķénimiz) 272/15
ķ.+ imizni (ķénimizni) 50/36
ķ.+ ini (ķénini) 16/2
ķ.+ iniñ (ķéniniñ) 50/50, 70/29,
326/5
ķ.+ iñ (ķéniñ) 21/2, 289/1
ķ.+ iñni (ķéniñni) 107/18

ķ.+ lar 11/20, 20/10, 22/10,
70/55, 115/21, 125/60, 131/14,
148/23

ķ.+ lardin 33/68, 38/6, 38/12

ķ.+ larni 12/5

ķ.+ larniñ 74/25

ķ.+ liri 50/27, 50/63

ķ.+ lirimiz 49/24

ķ.+ ni 18/4, 79/19, 117/24

ķ.+ niñ 128/70, 143/89

ķan aķ-: Kan akmak.

ķ. aķti 61/9

ķan ber-: Kan vermek.

ķ. berdiñ 47/90

ķan iķ-: Kan iķmek.

ķ. iķip 116/57

ķ. iķti 118/22

ķan ķil-: Kanatmak.

ķ. ķildi 47/50, 51/43

ķ. ķilģan 47/66

ķan t k-: Kan d kmek.

ķ. t kken 74/34, 74/60

ķ.+ i t kken (ķeni) 70/62

ķ.+ ni t kmeyimiz 22/9

ķ. t kti 70/25

ķ.+ ini t ktuķ (ķenini) 61/10

ķ. t k p 154/35

ķanaet : (Ar. <ķan ^c at) Kanaat. -2-

ķ. 129/43

ķanaet ķil-: Kanaat etmek.

ķ. ķilip 345/20

ķanal : Kanal, su yolu. -1-

ķ.+ din 150/41

ķanat : Kanat. -15-

ķ. 17/16, 47/46, 146/5, 153/12,

154/51, 253/10, 272/35, 293/35

ķ.+ im (ķanitim) 57/7

ķanat ber-: Kanatlandırmak.

ķ. berg çi 215/15

ķ. b ridu 133/80

ķ. b rip 324/40

ķanat ķaķ-: Kanat  ırp mak.

ķ. ķaķķan 75/16

ķ. ķaķsa 79/7

ķanat yay-: Yayılmak,

genişlemek.

ķ. y yiptu 107/125

ķanatlan - : Coşmak. -13-

ķ.- di 175/11

ķ.- ğan 106/15, 194/10, 239/2

ķ.- ip (ķanatlinip) 63/3, 63/15,

128/48, 133/72, 170/13, 219/4,

287/32, 305/3, 383/6

ķanatlandur - : Coşturmak. -2-

ķ.- ar 179/5

ķ.- up 125/100

ķanatlık : Kanatlı. -3-

ķ. 150/14, 172/8

ķ.+ ta 97/100

ķanatsiz : Kanatsız. -3-

ķ. 17/28, 70/36, 272/36

ķan e : Ka , ne kadar. -98-

ķ. 7/3, 7/4, 7/7, 7/8, 10/28,

11/6, 11/7, 11/17, 11/23, 18/34,

34/15, 63/41, 70/23, 70/26,

70/35, 71/21, 74/8, 74/40,

78/13, 95/1, 103/15, 107/130,

109/17, 112/31, 115/22,

115/49, 116/79, 116/80,

119/35, 119/75, 125/30,

127/26, 127/27, 127/46,

129/85, 133/73, 135/11,

136/22, 148/48, 148/52, 159/7,

159/24, 183/12, 192/72, 199/6,

223/192, 229/5, 249/17,

258/26, 266/14, 272/25, 282/6,

285/23, 286/114, 292/21,

292/30, 296/2, 296/7, 297/35,

304/12, 305/19, 324/105,

324/46, 331/15, 346/1, 360/12,

367/7, 369/1, 375/20, 375/42,

376/16, 392/82, 394/35

ķ.+ du (ķan idu) 321/10

ķ.+ lap (ķan ilap) 33/39,

118/102, 150/8, 159/5, 159/10

ķ.+ lar (ķanķilar) 7/5, 11/22,
27/12, 31/28, 70/21, 70/30,
303/11
ķ.+ larni (ķanķilarni) 178/19,
191/6, 359/18
ķ.+ miz (ķanķimiz) 64/30
ķ.+ mu (ķanķimu) 126/1,
126/12
ķ.+ ñlar (ķanķiñlar) 64/22
ķanķe ķil-: Ne kadar yapmak.
ķ. ķilduķ 368/7
ķ. ķilsimu 127/31, 232/50

ķanķilik : Kaç, ne kadar. -19-
ķ. 27/52, 41/8, 43/5, 43/7,
88/14, 143/20, 154/31, 173/35,
178/18, 179/44, 179/72,
255/29, 293/11, 331/16, 332/5,
360/3, 392/94, 393/129

ķandak: Nasıl. -73-
ķ. 10/23, 12/13, 12/15, 27/36,
30/10, 41/3, 60/8, 63/64, 69/7,
73/114, 73/159, 73/34, 73/40,
73/95, 76/28, 87/31, 91/12,
110/41, 111/6, 111/43, 116/49,
116/52, 119/17, 125/84,
134/12, 140/41, 165/38, 168/4,
187/14, 192/3, 196/10, 215/4,
237/10, 237/12, 249/10,
253/11, 258/30, 263/56, 265/2,
300/6, 300/10, 311/21, 315/25,
346/6, 359/15, 359/22, 362/14,
364/10, 384/4
ķ.+ ķe 178/25, 285/11, 355/12
ķ.+ larķe 237/10
ķ.+ mu 265/8, 290/60
ķandak bol-: Nasıl olmak.
ķ. bolsa bolsun 236/3
ķandak ķil-: Nasıl yapmak.
ķ. ķilimen 375/49
ķ. ķilarmen 284/1
ķ. ķilay 191/, 191/1, 191/2,
191/4, 191/8, 191/12, 191/16,
191/20, 191/24, 191/28,
191/32, 191/36, 191/40,
191/44, 191/48,

ķandur - : Doyurmak, tatmin etmek.
-2-
ķ.- sa 165/7
ķ.- sun 287/35

ķanķir : Pek, çok. -1-
ķ. 128/107

ķanķor : Kan içici, gaddar. -10-
ķ. 17/11, 17/21, 44/24, 45/74,
159/12
ķ.+ ģa 128/47
ķ.+ lar 47/36, 63/90
ķ.+ lardin 47/86
ķ.+ larniñ 49/129

ķanliķ : Kanlı. -14-
ķ. 29/18, 45/56, 45/67, 46/17,
63/20, 65/16, 107/102, 116/16,
116/48, 117/20, 127/42,
154/43, 223/170, 231/23

ķanun : (Ar. <ķānūn) Kanun. -9-
ķ. 73/28, 141/38, 148/30,
171/7
ķ.+ ģa 143/47
ķ.+ i 26/6, 286/70
ķ.+ lar 136/22
ķ.+ ni 73/26

ķanuniy : (Ar. <ķānūnī) Kanuni, yasal.
-2-
ķ. 70/60, 290/48

ķanuniyet : (Ar. <ķānūniyyet)
Kanuniyet, yasalaşma. -4-
ķ. 171/20
ķ.+ ke 392/77
ķ.+ ķu 335/22
ķ.+ ni 120/6

ķañķi -: Sıçramak. -1-
ķ.- p turidu 165/22

ķap : Çuval, kap. -3-
ķ. 51/38, 143/10
ķ.+ i (ķépi) 47/27

kapak : Göz kapağı. -1-
k.+ ka 223/55

kapkan : Kapan. -5-
k. 191/43, 218/30
k.+ din 129/46
k.+ ni 218/32, 278/24

kapkara : Kapkara. -2-
k. 9/3, 37/4

kapla - : Kaplamak. -11-
k.- di (kaplidi) 23/30, 47/9,
129/16, 148/31
k.- ğan (kaplığan) 321/5
k.- ğanda (kaplığanda) 45/1
k.- p 23/27, 40/4, 47/6
k.- ptu 72/2, 162/1

kaplan - : Kaplanmak. -1-
k.- ğili 333/6

kaplaş : Kaplama, örtme. -1-
k.+ ni 12/12

kaplavat - : Kaplamak, örtmek, örtüp
durmak. -1-
k.- idu 27/39

kapsa - : Kapsamak. -2-
k.- p 17/21, 125/55

kapsız : Kapsız, ayakkabısız. -1-
k. 111/19

kar : Kar. -6-
k. 4/1, 64/1, 101/, 101/5,
195/1, 233/9

kara : Kara, siyah. -70-
k. 7/4, 7/16, 7/17, 9/15, 11/5,
14/14, 17/11, 18/1, 18/6,
18/27, 23/27, 26/16, 34/20,
37/5, 37/24, 41/17, 45/1,
45/81, 47/9, 47/65, 47/79,
49/101, 49/112, 49/121, 50/31,
51/101, 51/112, 53/30, 55/6,
55/242, 74/118, 74/41, 95/1,

95/3, 95/6, 117/48, 127/21,
129/11, 129/12, 140/24, 156/5,
161/2, 161/22, 162/20, 171/3,
179/15, 191/34, 193/27,
205/12, 223/157, 223/23,
223/68, 223/74, 233/18, 248/8,
252/2, 291/7, 315/22, 352/13,
355/7, 359/19, 361/8, 373/13,
380/10, 392/198
k.+ ni (karini) 168/13
k.+ niñ (kariniñ) 6/17
k.+ si (karisi) 368/2
kara bağla-: Karalar bağlamak.
k. bağlap 369/7
kara bas-: Sayıklamak,
saçmalamak.
k. basti 208/3

kara - : Bakmak. -74-
k. 157/6, 273/2, 297/44
k.- ğan idim (karığan) 270/17
k.- ğan (karığan) 307/10
k.- ğanséri (karığanséri) 332/5
k.- ğin (karığin) 24/21
k.- ğina (karıgina) 74/110
k.- mağ (karımağ) 144/10
k.- mağka (karımağka) 80/9,
118/54, 125/41
k.- mdimen 223/199
k.- ñ 119/27, 133/3, 231/47,
252/3, 295/38
k.- ñlar 125/17, 178/17,
392/198
k.- ñlara 69/7
k.- p turatti 165/82
k.- p tursa 173/30
k.- p 53/3, 55/110, 64/10,
64/16, 72/18, 79/27, 82/2,
107/66, 107/69, 107/72,
111/17, 179/107, 192/25,
231/4, 232/14, 236/13, 241/8,
261/8, 262/9, 266/21, 271/46,
291/13, 292/32, 295/33, 307/1,
312/28, 314/4, 322/1, 324/103,
326/, 329/6, 333/, 343/5,
392/134, 393/32
k.- pla 202/8
k.- sa (karisa) 73/67

-  .- sam ( arısam) 228/12,
 270/1, 270/9, 285/9
  .- sa  ( arıs ) 32/6, 53/4,
 293/3, 325/47
  .- y 111/5
  .- ydi an 52/8
  .- ydu 223/196
  .- ymen 52/9
  .- ysen 329/21
-  arak i** : Haydut, yolkesen. -8-
  . 50/24, 117/7, 126/5, 134/21,
 295/9
  .+ dek 392/26
  .+ din 392/28
  .+  a 134/34
-  aral** - : Bakılmak. -1-
  .- may 393/29
-  aramay** : Karamay, Do u
 T rkistan'da bir  ehir. -4-
  . 150/1, 150/43, 150/51
  .+  a 150/
-  aran uk** : Bostan korkulu u. -1-
  .+ ni 392/153
-  ara  u** : Karanlık. -17-
  . 16/8, 23/14, 27/52, 33/29,
 47/7, 71/15, 73/60, 74/50, 100/
 100/7, 154/15, 238/7
  .+ da 100/3
  .+ din 100/5, 129/33
  .+  a 73/63
  .+ ni 110/40
-  ara  uluk** : Karanlık. -2-
  . 360/5
  .+ ta 34/3
-  arar** : (Ar. < ar r) Karar. -5-
  .+ din 186/8
  .+ i 290/48
  .+ im 24/4
  .+ ini 344/9
  .+ i  352/5
-  arasla** - : Gıcırdamak. -1-
  .- p 23/28
-  ara ** - : Bakı mak. -2-
  .- i  ( ari i ) 284/35
  .- ip ( ari ip) 328/10
-  ara ** : Bakı , bakma. -1-
  . 307/8
-  arat** - : Baktırmak. -3-
  .- ip ( arıtıp) 55/88, 274/6
  .- ti 307/11
-  aravat** - : Bakmak, bakıp durmak. -2-
  .- idu 261/23
  .- imen 232/7
-  aray** - : Kararmak. -2-
  .-  andin 129/82
  .- mas 179/105
-  ar a** - : Beddua etmek, lanetlemek.
bk.  a a -3-
  .-  in ( ar i in) 116/79
  .- sa ( ar isa) 267/10
  .- ydu 63/46
-  ar i ** : Beddua, lanet. -8-
  . 97/85, 232/53, 303/15
  .+ i 128/25, 325/37
  .+ idin 392/160
  .+ liri ni 116/36
  .+ ni 349/12
-  ari ay** :  am a acı. -5-
  . iken 270/20
  . 60/5, 62/5, 62/7, 270/
-  ari u** : K r,  m . -7-
  . 93/20, 175/6, 196/22,
 290/21, 337/4
  .+  a 111/51
  .+ lirini 74/17
-  arila** - : Karalamak. -1-
  .- p 336/7

- karılan** - : Karalanmak. -1-
k.- ğinim 392/119
- karma** - : Kapmak, yapışmak. -1-
k.- p 232/30
- karmağ** : Olta, çengelli iğne. -1-
k.+ i (karmıği) 218/34
- karşı** : Karşı. -16-
k. 47/43, 55/182, 55/50, 80/7,
97/, 109/12, 116/78, 116/86,
116/91, 121/27, 129/64,
278/61, 353/23
k.+ larniñ 33/43
karşı çık-: Karşı çıkmak.
k. çıkısa 49/76
karşı kıl-: Karşı koymak.
k. kılip 278/46
- karşılık** : Karşılık. -1-
k. 154/31
- karın** : Karın. -2-
k.+ i (karni) 204/11, 324/76
- kasmak** : Kirli, pis. -1-
k. 355/12
- kasnak** : Yan, taraf, yön. -1-
k.+ ka 321/2
- kasrak** : Kabuk. -1-
k.+ i (kasrıği) 393/8
- kaş** : Kaş. -14-
k. 224/1, 245/19
k.+ i 19/10
k.+ i (kêşi) 307/2, 347/5
k.+ ida (kêşida) 111/8
k.+ iğa (kêşiğa) 55/103
k.+ ini (kêşini) 111/14
k.+ iñğa (kêşiñğa) 1/11, 53/14,
57/8
k.+ iñizda (kêşiñizda) 375/31
k.+ iñni (kêşiñni) 348/1
k.+ lirim 182/11
- kaşañ** : İnatçı. -1-
k. 111/50
- kaşka** : Benek, pul. -3-
k. 3/6, 242/8
k.+ si (kaşkisi) 74/2
- kaşla** - : Kaşımak. -2-
k.- ğili (kaşlığili) 324/62
k.- ysen 297/18
- kaşlık** : Kaşlı. -1-
k. 179/15
- kat** : Kat. -25-
k. 13/4, 124/14, 154/42, 215/2,
232/71, 258/34
k.+ i (kêti) 150/32
k.+ ida (kêtida) 37/1, 41/15,
136/38
k.+ idin (kêtidin) 28/, 28/9,
71/10
k.+ iğa (kêtiğa) 27/24
k.+ iñdin (kêtiñdin) 98/4
k.+ ka 71/3, 71/14
k.+ kidek 223/186
k.+ ni 258/34
k.+ tiği 82/49
kat kıl-: Heyecanlanmak.
k. kildi 226/76
- kat** - : Katmak, eklemek. -14-
k.- ar 242/1
k.- ip kalsam (kêtip) 307/1
k.- ip (kêtip) 223/76, 252/3
k.- kum kélidu 44/8
k.- maska 82/4
k.- masti 97/35
k.- may 223/18
k.- ti 23/20, 55/87, 56/9, 97/23
k.- tiñ 41/6
can k.- ip (kêtip) 32/12
- katar** : Sıra, dizi. -9-
k. 59/55, 148/32, 375/40
k.+ da 263/55
k.+ din 186/6
k.+ ğa 165/88, 334/2

- ķ.+ i 107/82, 283/8
- ķatil** : (Ar. <ķātil) Katil. -15-
ķ. 39/57, 61/10, 107/118,
107/126, 118/21
ķ.+ din 74/27
ķ.+ iñni 373/13
ķ.+ lar 17/25, 61/12, 247/10
ķ.+ larniñ 74/31, 116/6
ķ.+ liridin 50/64
ķ.+ ni 118/24, 125/95
- ķatillik** : Katillik. -1-
ķ.+ ķa 94/6
- ķatlam** : Kat, tabaka. -1-
ķ.+ idin (ķatlimidin) 18/16
- ķatmal** : Durgun. -2-
ķ. 376/10
ķ.+ lardin 393/127
- ķatmallik** : Durgunluk. -1-
ķ. 376/27
- ķatmuķat** : Üst üste. -8-
ķ. idi 71/16
ķ. 44/18, 47/45, 70/54, 113/15,
148/35, 153/4, 205/3
- ķatnaş** - : Katılmak, iştirak etmek. -3-
ķ.- ķan 249/12
ķ.- ma 214/20
ķ.- mas imiş 393/61
- ķatnişal** - : Katılma imkânı bulunmak,
katılabilmek. -1-
ķ.- miğangā 392/54
- ķatra** - : Koşar adımlarla yürümek,
koşmak. -2-
ķ.- p 304/13
ķ.- ydu 55/216
- ķattik** : Katı, sert. -5-
ķ. 23/43, 165/21, 196/17,
273/62, 316/17
- ķatur** - : Kurutmak, sertleştirmek. -2-
ķ.- ģan 116/46
baş ķ.- ģiçe 3/8
- ķavan** : Erkek domuz. -7-
ķ. 278/30, 325/13, 393/4
ķ.+ dek 150/11
ķ.+ din 49/103
ķ.+ lar 49/95
ķ.+ ni 33/34
- ķavi** - : Havlamak. -1-
ķ.- ģan 392/107
- ķavsilķan** : Kişi adı. -1-
ķ.+ ģa 365/
- ķavul** : Sağlam, güçlü. -1-
ķ. 63/26
- ķay** : Hangi. -1-
ķ. 47/12
- ķay** - : Dönmek. -3-
ķ.- ar 297/64
ķ.- ģan 223/56
ķ.- ip (ķéyip) 251/16
- ķayak** : Nere. -3-
ķ.+ ķa 162/9
ķ.+ tin 132/21, 350/16
- ķayan** : Nereye. -2-
ķ. 253/5, 374/14
- ķayandin** : Nereden. -3-
ķ. 49/94, 100/2, 152/3
- ķayça** : Makas. -2-
ķ. 254/3
ķ.+ ni (ķayçini) 254/5
- ķayda** : Nerede. -1-
ķ. 55/187
- ķayġu** : Kaygı. -34-
ķ. 7/1, 9/2, 15/16, 23/2, 33/27,
47/8, 47/61, 61/14, 88/8, 88/9,

90/2, 135/8, 192/16, 272/31,
361/13, 361/19, 363/60
q.+ din 97/55, 110/20, 314/13
q.+ ğa 113/23, 221/4, 365/6
q.+ lar 29/13
q.+ m 264/8
q.+ mğa 358/12
q.+ ni 29/47, 287/27
q.+ niñ 376/3
q.+ ñ 310/9
q.+ ñmu 310/5
q.+ si 15/25
q.+ sini 222/4, 363/9

qayğulux : Kaygılı. -2-
q. 179/82, 363/34

qayğurt - : Kaygılandırmak. -1-
q.- ti 310/9

qayıl : (Ar. <qā'il) Razı olmuş,
kabul etmiş. -1-
qayıl bol:- Razı olmak, kabul
etmek.
q. boldi 97/53

qayit - : bk. qayt- -1-
q.- maymiz 165/19

qaymaq : Kaymak. -5-
q. 59/21, 154/71
q.+ i (qaymıqı) 218/12, 239/17
q.+ iğa (qaymıqığa) 47/37

qaymuk - : Şaşırmak. -2-
q.- qan 278/88
q.- tiñizgu 111/34

qaymuktur - : Aklını karıştırmak. -2-
q.- ğan 118/16
q.- up qoydi 305/11

qaymuquş : Şaşıрма. -1-
q. 33/27

qayna - : Kaynamak, coşmak,
heyecanlanmak. -23-
q.- di (qaynidi) 159/21, 262/7

q.- dim (qaynidim) 97/114,
252/13
q.- ğan (qayniğan) 15/4, 26/11,
82/35, 272/9, 385/6
q.- ğanda (qayniğanda) 59/24
q.- ğanlarni (qayniğanlarni)
107/52
q.- mamdu (qaynimamdu)
49/123
q.- p kétidu 73/43
q.- p turidu 245/26
q.- p 36/4, 73/110, 97/64,
150/24, 166/2, 198/1, 233/10
q.- ydu 82/36, 82/52

qaynaq : Sıcak, kaynamış. -11-
q. 18/24, 27/16, 29/31, 30/2,
31/15, 33/57, 51/204, 59/45,
59/65, 65/42

qaynam : Girdap. -20-
q. 125/48, 128/10, 128/32,
287/18
q.+ da 18/14, 22/17, 110/2,
110/48
q.+ ğa 65/30, 181/34
q.+ i (qaynimi) 31/1, 33/32,
33/63, 75/40
q.+ ida (qaynimida) 12/21
q.+ larda 74/75
q.+ lardin 41/14
q.+ larğa 232/27
q.+ lirida 15/2
q.+ niñ 31/5

qaynaş : Kaynama, coşma. -1-
q.+ im (qaynişim) 193/10

qaynat - : Kaynatmak, coşturmak. -3-
q.- ip (qaynitip) 107/18
q.- sañ 74/8
q.- ti 255/31

qaynavat - : Coşmak, coşup durmak.
-1-
q.- idu 59/64

ķayra - : Aķmak, bir kenara ķekmek.

-2-

ķ.- p 73/131, 178/1

ķayril - : D nmek, ķevrilmek. -9-

ķ. 305/8

ķ.- ip 55/66, 111/5, 231/4,
233/33, 241/8, 259/13, 285/4,
327/1

ķaysi : Hangisi. -25-

ķ. 17/13, 67/7, 74/29, 74/30,
79/12, 95/10, 119/89, 121/22,
121/36, 125/5, 129/3, 129/18,
129/73, 131/11, 261/45,
352/14, 359/22, 361/11,
361/12, 372/7, 393/59
ķ.+   214/7
ķ.+  larni  381/16

ķayt - : D nmek, geri d nmek. *bķ.*

ķayit- -25-

ķ.- idu 73/70

ķ.- imen 57/1, 383/3

ķ.- imenmu 329/10, 329/16

ķ.- ip 55/46, 73/87, 223/,
223/1, 228/15

ķ.- iptu 140/26, 188/24,
252/22, 324/80

ķ.- ķan idim 53/34

ķ.- ķin 57/11

ķ.- ķinida 86/10

ķ.- ķinimda 84/1

ķ.- midi 33/48, 92/13

ķ.- ti 92/9, 104/15, 339/9

ķ.- tim 136/46

ķ.- tuķ 51/38

ķayta : Yine, tekrar. -24-

ķ. 64/39, 153/1, 153/17, 160/4,
223/183, 231/35, 237/1,
240/19, 359/14, 363/68, 367/15
ķ.+ din (ķaytidin) 74/122,
129/21, 134/32, 169/7, 192/57,
205/14, 210/18, 223/140,
232/111, 239/34, 290/43,
365/11

ķ.+ lap (ķaytilap) 179/58

ķaytiŗ : D nme, geri d nme. -2-

ķ.+ imda 53/25

ķ.+ ķa 223/162

ķaytur - : Geri ķevirmek, d nd rmek.

-4-

ķ.- up 107/52, 247/15

cavab ķ.- di 165/84

cavab ķ.-  andek 320/5

ķaytural - : Geri ķevirme imk nı
bulunmak; geri ķevirebilmek. -

1-

ķ.- maydu 26/15

ķayturma : D n ŗ, geri ķevirme. -2-

ķ.+ si (ķayturmisi) 380/5,
380/14

ķaz - : Kazmak. -19-

ķ.- di 7/8, 25/8, 128/61,

165/18, 165/32

ķ.-  an 272/42, 392/24

ķ.-  inim 24/11

ķ.-  uķi 215/16

ķ.- ip turmuŗ (ķ zip) 87/24

ķ.- ip (ķ zip) 112/1, 125/106,
125/31, 286/37

ķ.- maķ idi 148/12

ķ.- maķ 223/39

ķ.- maķtimiz 109/3

ķ.- simu 112/31

ķ.- sun 129/85

ķaza : (Ar. <ķaz ) Kaza, bir
kimsenin veya bir nesnenin
zarara u raması. -5-

ķ. 37/4, 97/11, 377/8

ķ.+ din 55/16

ķaza sal:- Zarar vermek.

ķ. salmaķķi 33/21

ķazake  : Kazak halkının h rmet ve
yakınlık ile s yleniŗi. -4-

ķ. 214/2, 214/10, 214/17

ķ.+ ni  218/45

Qazak : Kazak, Kazak halkı. -23-
 q. 81/18, 81/21, 81/32, 217/1,
 218/43, 218/49, 272/1, 272/45,
 272/49, 366/5
 q.+ qa 214/7
 q.+ qımu 81/19
 q.+ lar 42/5
 q.+ ni 74/42, 214/5, 214/6,
 214/13
 q.+ niñ 44/51, 74/61, 214/11,
 218/8
 q.+ niñmu 287/24
 q.+ tin 214/16

Qazaqıstan : Kazakistan. -1-
 q. 81/

Qazaqlaş - : Kazaklaşmak, Kazak
 milletine benzemek. -1-
 q.- ip (Qazaqlıšip) 365/4

qazan : Kazan. -5-
 q. 217/17, 332/21
 q.+ da 272/9
 q.+ ğa 312/18
 q.+ niñ 70/23

qazan-qumuş : Mutfak takımı. -1-
 q.+ ni 181/25

qazan -: Kazanmak. -1-
 q.- ip (qazınip) 158/48

qazi : (Ar. <qāḍī) Kadı, hakim. -4-
 q. 206/22, 252/17
 q.+ niñ 252/, 252/4

qebih : (Ar. <qabīḥ) Çirkin, iğrenç.
 -1-
 q. 22/11

qabr : *bk. qebre* -1-
 q.+ i 127/30

qebre : (Ar. <qabr) Kabir, mezar. *bk. qebr, qevre* -17-
 q. 125/106, 363/69

q.+ de (qebride) 272/40,
 286/126
 q.+ din (qebridin) 325/40
 q.+ ge (qebriqe) 125/138
 q.+ lirige (qebrilirige) 128/53
 q.+ lirini (qebrilirini) 315/8
 q.+ m 12/28
 q.+ mde 121/40
 q.+ ni (qebrini) 128/63, 366/1
 q.+ ñde 378/20
 q.+ ñge 107/12
 q.+ ñiz (qebriñiz) 372/10
 q.+ ñni 363/30, 378/16

qebistan : (Ar. + Far. <qabr+ -istān)
 Kabristan, mezarlık. -1-
 q. 89/19

ked : (Ar. <qadd) Boy. -17-
 q. 65/12, 110/35, 129/35,
 131/7, 151/3
 q.+ i (qeddi) 47/49, 127/48,
 347/1
 q.+ imiz (qeddimiz) 290/24
 q.+ imni (qeddimni) 346/8
 q.+ ini (qeddini) 44/46, 47/97,
 150/29, 168/22, 223/169,
 261/20
 q.+ iñ (qeddiñ) 378/2

kedeh : (Ar. <qadeḥ) Kadeh, bardak.
 -16-
 q. 61/1, 133/97, 189/
 q.+ ke 189/16
 q.+ ler 234/10
 q.+ ni 56/25, 61/, 61/18
 q.+ niñ 61/21, 61/23, 61/31
 q.+ te 189/1, 189/4, 189/13,
 189/21, 189/24

kedem : (Ar. <qadem) Adım, ayak.
 -33-
 q. 3/9, 22/40, 45/39, 64/8,
 75/8, 79/18, 128/116, 193/21,
 226/81, 255/87, 259/7, 271/4
 q.+ de 170/5, 192/13, 236/21,
 331/6
 q.+ din 15/24

ķ.+ i (ķedimi) 48/17, 76/39,
118/94, 133/47
ķ.+ im (ķedimim) 223/104
ķ.+ iņ (ķedimiņ) 130/31
ķ.+ ler 22/5
ķ.+ lerni 45/104, 138/14
ķ.+ liri 217/8
ķ.+ ni 15/20, 18/38
ķedem bas-: Ayak basmak.
ķ. başkanda 128/64
ķ. başkanlığııni 284/82
ķedem koy-: Adım atmak.
ķ.+ ni kıoyşam 55/91
ķedem taşla-: Adım atmak.
ķ. taşlaydu 128/118

ķeder : (Ar. <ķadar) Kadar. -10-
ķ. 99/5, 115/66, 158/89,
179/38, 179/57, 230/37,
245/35, 294/8, 339/13, 392/65

ķedim : (Ar. <ķadīm) Kadim, eski.
bk. ķedim -6-
ķ. 67/11, 115/12, 232/1,
240/19, 261/58
ķ.+ din 140/32

ķedimiy : (Ar. <ķadīmī) Kadimī. -5-
ķ. 247/2, 265/4, 287/10, 305/1,
305/20

ķedinas : (Ar. + Far. <ķadr+ -šinās)
Kadirşinas, kıymet bilir. -5-
ķ. 257/22, 257/31
ķ.+ lar 223/5
ķ.+ larçe 300/4
ķ.+ ni 257/3

ķedinaslık : Kadirşinaslık, kıymet
bilirlik. -1-
ķ.+ i 330/5

ķedir : (Ar. <ķadr) Kadir, kıymet.
bk. ķadır, ķedr -33-
ķ. 71/32, 74/98
ķ.+ i (ķedri) 61/8, 210/19,
331/17

ķ.+ ige (ķedrige) 115/45,
129/5, 230/26, 230/28, 284/48,
393/47
ķ.+ im (ķedrim) 393/58
ķ.+ immu (ķedrimmu) 393/56
ķ.+ ini (ķedrini) 37/35, 51/197,
55/154, 63/40, 63/50, 107/27,
152/, 152/1, 152/2, 152/4,
152/6, 152/8, 158/88, 180/5,
392/144
ķ.+ iņ (ķedriņ) 264/12, 376/29
ķ.+ iņge (ķedriņge) 290/39
ķedir bil-: Kadir bilmek.
ķ.+ ini bilmigenler (ķedrini)
30/11
ķ.+ iņni bil (ķedriņni) 342/1

ķedirdan : (Ar. + Far. <ķadr+ -dān)
Kadirşinas. -12-
ķ. 39/12, 114/1, 152/8, 158/58,
179/111, 179/45, 179/63,
179/68, 179/74, 179/83, 388/6
ķ.+ imiz 179/27

ķedirdanlık : Kadirşinaslık. -1-
ķ. 74/89

ķedirle - : Değer vermek. -5-
ķ. 266/, 266/23
ķ.- p yürdi 102/4
ķ.- p 119/77
ķ.- ymen 337/

ķedirlik : Değerli. -6-
ķ. 128/101, 278/31, 298/29,
366/14, 392/193
ķ.+ dur 230/22

ķedr : *bk. ķedir* -1-
ķ. 349/10

ķegez : (Far. <ķāğaz) Kāğıt. -8-
ķ. 165/57, 168/5, 392/57
ķ.+ din 181/22
ķ.+ ge 6/2, 252/2, 369/5
ķ.+ niņ 93/2

ķeğişlik : Kaprisli. -1-

kegişlik kıl-: Kapris yapmak.
k. kılsa 230/1

kehr : (Ar. <kaḥr) Hiddet, gazap, öfke. -30-
k. 107/50
k.+ i 94/15, 107/110, 128/25, 128/60, 129/32, 181/33, 210/12, 236/16, 239/38
k.+ idin 154/30, 325/31
k.+ ige 121/21, 125/136, 366/7
k.+ im 121/21, 285/27
k.+ imiz 116/90, 151/6, 169/6
k.+ ini 128/59, 135/10, 332/13
k.+ iñ 94/20, 107/125, 126/9
k.+ iñge 107/103
k.+ iñni 107/140, 107/91, 107/94

kehrilik : Hiddetli, öfkeli. -1-
k. 364/5

kehriman : (Far. <kaḥramān) Kahraman. -20-
k. 58/8, 128/49, 177/, 177/2, 178/25, 190/33, 208/20, 217/11, 233/3, 247/19, 251/17, 362/5, 392/113
k.+ din 362/4
k.+ i 222/6
k.+ lar 65/43
k.+ larğa 273/68
k.+ liri 179/109
k.+ mu 250/9
k.+ niñ 177/4

kehrimanlık : Kahramanlık. -1-
k. 251/19

kehritan : Ayaz, çok soğuk. -10-
k. 109/6, 109/9, 109/13, 109/17, 129/34, 150/15, 154/19, 165/28, 344/4
k.+ ni 142/4

kelb : (Ar. <kalb) Kalp, yürek. -64-
k.+ i 44/22, 55/115, 126/23, 128/31, 128/34, 269/5, 362/7

k.+ ide 33/64, 42/14, 125/39, 325/45, 363/72, 377/, 377/23
k.+ idiki 315/16, 332/11
k.+ ige 56/23, 248/14, 295/41, 324/52
k.+ ige 110/29
k.+ im 76/18, 167/2, 310/15, 348/9
k.+ imde 71/30, 72/16, 76/2, 76/15, 143/2, 153/2, 271/45, 287/18
k.+ imdin 107/11, 134/25, 327/9, 327/14
k.+ imge 59/62, 76/16, 127/4, 133/2, 139/4, 139/9, 310/11
k.+ imiz 74/54, 116/69, 290/76
k.+ imizde 37/11, 50/52, 133/48
k.+ imizge 120/25
k.+ imizni 206/30
k.+ imizniñ 121/3, 286/79, 369/13
k.+ imniñ 193/8
k.+ ini 189/10, 278/16, 287/35, 297/4, 313/20
k.+ iniñ 331/8
k.+ iñde 107/94
k.+ lerde 154/79

kelem : (Ar. <qalem) Kalem. -23-
k. 59/43, 65/28, 87/23, 116/41, 154/1, 206/32, 240/2, 278/33, 330/, 330/4, 331/20
k.+ ge 279/2
k.+ i (kelimi) 128/46, 247/7, 330/3
k.+ iniñ (keliminiñ) 330/7
k.+ iñ (kelimiñ) 364/7, 365/13
k.+ lirini 87/21
k.+ ni 11/38, 209/17
k.+ niñ 209/14
kelem çek-: Yazı yazmak.
k. çekip 313/26

kelemdaş : Kalem arkadaşı, yazı arkadaşı. -2-
k.+ im (kelemdişim) 369/8
k.+ lar 369/9

kelemkaş : Kalem kaşlı. -1-
k. 338/1

kelender : (Far. <kalender) Çileci, çile
çeken. -1-
k. 360/9

ken : *bk. kent* -1-
k. 175/8

kent : (Ar. <qand) Şeker. *bk. ken*
-1-
k.+ ini 70/4

kepes : (Ar. <kafes) Kafes. *bk. kepez*
-6-
k. idi 161/5
k.+ ke 277/3
k.+ te 19/5
k.+ tiki 11/32
k.+ tin 161/16

kepez : *bk. kepes* -1-
k.+ din 196/3

kerel : Süre, müddet. -1-
k.+ de 133/30

keri : Dip, çukur. -4-
k.+ de 154/15, 215/5
k.+ din 150/26, 154/57

kerz : (Ar. <karz) Borç. -6-
k. 280/10
k.+ dur 47/24
k.+ ge 47/29
k.+ i 262/17
k.+ ini 230/34
k.+ iñiz 372/12

kerzdar : (Ar. + Far. <karz+ -dār)
Borçlu. -5-
k. 223/202
kerzdar kil-: Borçlu hâle
getirmek, borçlandırmak.
k. kilip 223/28, 223/30,
351/15, 354/7

kesem : (Ar. <kasem) Yemin. -4-
k. 267/11
k.+ im (kesimim) 12/25
kesem ber-: Yemin billah
vermek.
k. bérimen 179/119
kesem kil-: Yemin etmek.
k.+ dek kılğan 349/14

keside : (Ar. <kaşide) Kaside. -4-
k. 47/, 47/4, 190/
k.+ sini (kesidisini) 87/38

kesir : (Ar. <kaşır) Kasır, saray. -7-
k.+ de 105/2
k.+ ge 293/10
k.+ i (kesri) 239/36
k.+ iniñ (kesriniñ) 154/17
k.+ iñiz (kesriñiz) 372/6
k.+ iñizniñ (kesriñizniñ) 372/7
k.+ ler 70/16

kest : (Ar. <kaşd) Kasıt. -13-
k.+ i 55/198, 355/13, 393/62
k.+ ide 22/12, 229/16
k.+ idin 128/69, 233/14
k.+ ige 118/14, 324/91
k.+ iñni 297/9
kest kil-: Kastetmek.
k. kilip 63/75, 210/7
k. kılsa 121/23

kesten : (Ar. <kasden) Kasten, kasıtlı.
-3-
k. 180/8, 292/33, 392/203

kestle -: Kastetmek. -2-
k.- p 140/10
k.- ydiğini 392/106

kestleş -: Birbirine düşman olmak. -1-
k.- ip (kestlişip) 110/6

Keşker: Kaşgar. -4-
k. 59/72, 237/2
k.+ ge 148/37
k.+ niñ 237/13

Keşkiri : Kaşgarlı, Kaşgar'da doğan kişi. -1-
k. 154/66

Keşkeri : Kaşgarlı Mahmut. -3-
k. 237/24, 237/27
k.+ niñ 286/29

Keşkerlik : Kaşgarlı. -1-
k. 81/16

ketre : (Ar. <kaṭre) Katre, damla. -5-
k. 99/10
k.+ din (ketridin) 392/1
k.+ m 110/17
k.+ ñde 392/4
k.+ ñni 392/3

kevet : Çok, fazla. -2-
k. 238/6, 392/5

kevetlen - : Kabarmak, katlanarak artmak. -1-
k.- idu (kevetlinidu) 133/48

kevetlik : Katlı, çok katlı. -1-
k. 295/30

kevre : (Ar. <kaḥbr) Kabir, mezar. *bk. kebre* -1-
k.+ ni (kevrini) 25/8

keyer : Hangi yer, nere. -11-
k. 192/66, 224/, 224/6
k.+ de 180/11, 278/4
k.+ didu 91/7
k.+ dimu 88/9
k.+ din 297/56
k.+ ge 124/10, 173/35

kéçiş : Kaçma, kaçış. -3-
k.+ қа 51/123, 226/69
k.+ tin 252/32

kélin : Kalın, utanmaz. -1-
k.+ lar 350/16

kélip : Kalıp. -1-
k.+ ta 55/237

kéliş - : Birlikte kalmak. -2-
k.- midi 192/47
k.- ti 92/10

kéliş : Kalma, kalış. -1-
saķ kéliş: Sağ kalma, hayatta kalma.
saķ k.+ қа 223/146

kéliver - : Kalıvermek. -1-
k.- idu (kélivéridu) 46/34

kéni : Haydi, hani. -23-
k. 22/39, 47/11, 49/120, 55/89, 61/, 61/25, 61/29, 68/4, 70/20, 107/45, 107/46, 109/10, 124/16, 198/10, 212/3, 223/11, 298/28, 392/4, 392/56, 394/7, 394/26, 394/30
k.+ kin 72/9

kéri - : Yaşlanmak. -6-
k.- di 25/10
k.- ğanda 30/8
k.- ğanséri 335/2
k.- p qaldi 4/9
k.- p qalğan 163/2
k.- p 369/11

kéri : Yaşlı, ihtiyar. -32-
k. 7/19, 8/8, 26/7, 33/22, 44/37, 45/40, 45/96, 47/106, 51/173, 59/41, 64/13, 89/16, 94/15, 94/19, 105/22, 109/4, 109/5, 125/95, 126/16, 163/11, 192/2, 231/35, 249/11
k.+ lar 44/36, 47/53, 248/3, 248/5, 275/1
k.+ larğa 381/13
k.+ larni 139/13, 284/24
k.+ larniñ 245/16

kérindaş : Kardeş. -18-
k. 48/22, 71/18, 74/108, 74/43, 74/97, 97/44, 105/16, 133/95,

190/33, 272/1, 363/28, 372/2,
375/40
k.+ imdin (kérindişimdin)
139/10
k.+ imu (kérindişimu) 326/2
k.+ ini (kérindişini) 119/68
k.+ iñlar (kérindişinlar) 59/77
k.+ lar 49/109

kérindaşlık : Kardeşlik. -1-
k. 81/24

kéřiş : Yaşlanma. -1-
k. 113/27

kétik : Yoğurt. -1-
k. 214/1

kétiklik : Karışık, karışmış. -1-
k. 110/17

kétil - : Katılmak, katma işi yapılmak.
-1-
k.- di 124/13

kétim : Defa, kere. -22-
k. 118/31, 125/121, 125/16,
140/24, 140/30, 141/5, 160/14,
163/5, 163/7, 189/19, 191/21,
216/7, 234/1, 242/7, 263/5,
263/14, 263/48, 295/23,
295/28, 312/19, 360/8, 363/31
k.+ lap 78/16

kétimlik : Defalık, kerelik, seferlik. -1-
k. 10/31

kétirkin - : Canla başla çalışmak. -1-
k.- ip 197/7

kéyik : Kayık. -2-
k. 291/19
k.+ ni 82/15

kézil - : Kazılmak. -1-
k.- ğan 121/40

kible : (Ar.) Kible. -2-

k.+ m 255/81
kible kıl - : Kible olarak kabul
etmek ve kullanmak.
k. kıldıñ 364/9

kible-pible : Kible mible. -1-
k. 274/7

kibligah : (Ar.+Far <kible+gāh)
Kiblegāh, kible yeri. -1-
kibligah kıl - : Kible olarak
kabul etmek ve kullanmak.
k. kılğın 8/5

kıçış - : Kaşınmak, kaşımak. -3-
k.- kan 393/71, 393/75
k.- kını 220/16

kıçkar - : Çağırma, davet etmek. -5-
k.- idu (kıçkıridu) 31/2
k.- ip (kıçkırip) 50/20
k.- imen (kıçkırimen) 15/5
k.- maydu 23/16
k.- miğan 129/20

kıçkart - : Çağırtmak. -1-
k.- ip 115/4

kıçkırış : Çağıрма, davet etme. -1-
k.+ ku 143/57

Kidirhan : Kişi adı. -1-
k. 239/8

kıl - : Yapmak, etmek, kılmak.-578-
hezer k. 196/21
cevlan k. 289/, 289/33, 289/37
devet k. 163/16
epu k. 255/73
hezer k. 129/78, 141/24,
250/19, 303/13, 392/41, 393/2
hezim k. 155/4
halas k. 27/26
huş k. 155/5
küreş k. 9/14
kobil k. 143/78, 218/49
orun k. 155/6
sovğa k. 141/25

söz q. 143/58
 tilsam q. 167/10
 tova q. 141/26
 haqaret q.- amdu 73/116
 cilve q.- ar 55/248
 heyran q.- ar 154/62
 har q.- ar 210/6, 392/32
 hata q.- ar 392/203
 huş q.- ar 394/34
 köz-köz q.- ar 294/5
 küncilik q.- ar 293/14
 let q.- ar 252/27
 meglup q.- ar 360/14
 meptun q.- ar 224/4
 mest q.- ar 294/6
 pervaz q.- ar 107/132, 172/7
 şumluq q.- ar 129/50
 tazim q.- ar 289/12
 tentene q.- ar 286/106
 teñkeş q.- ar 289/24
 toy q.- ar 24/28
 kandaq q.- armen 284/1
 bizar q.- armenmikin 329/28
 ya q.- arsen 394/20
 ayağ asti q.- atti 51/79
 biaram q.- atti 179/42
 cevlan q.- atti 44/38
 haram q.- atti 73/12
 hesret q.- attim 392/54
 kandaq q.- ay 191/, 191/1,
 191/2, 191/4, 191/8, 191/12,
 191/16, 191/20, 191/24,
 191/28, 191/32, 191/36,
 191/40, 191/44, 191/48,
 ne q.- ay 344/14
 erkin q.- ay 118/104
 gerq q.- ay 236/24
 hirac q.- ay 354/2
 ne q.- ay 13/10, 357/14
 perviş q.- ay 394/43
 teqdim q.- ay 289/40
 ata q.- di 51/105
 şunçe q.- di 284/9
 beşşende q.- di 50/19
 berpa q.- di 25/6
 bėzek q.- di 70/16
 bica q.- di 70/20
 bimadar q.- di 11/9

bulaq q.- di 351/33
 cakar q.- di 51/111
 cevlan q.- di 215/11, 291/9
 çak q.- di 368/5
 dēhqañçilik q.- di 148/16
 du'a q.- di 281/5
 gep q.- di 226/74
 şumluqi q.- di 205/13
 gerq q.- di 154/34
 heyve q.- di 128/80
 harab q.- di 325/19
 hun q.- di 192/28
 huş q.- di 234/44
 huşal q.- di 363/24
 iltica q.- di 70/18
 işgal q.- di 183/11
 izhar q.- di 344/1
 qan q.- di 47/50, 51/43
 qat q.- di 226/76
 meşhire q.- di 205/11
 mest q.- di 294/9
 miras q.- di 164/1
 nabut q.- di 363/11
 nale q.- di 328/4
 namayiş q.- di 286/39
 neri q.- di 150/25
 olca q.- di 70/15
 panah q.- di 14/19
 pervaz q.- di 128/26
 perviriş q.- di 179/65
 polat q.- di 122/23
 razi q.- di 206/24
 salmaq q.- di 118/67
 sazayi q.- di 223/38
 secde q.- di 325/35
 şah q.- di 14/20
 şahadetlik q.- di 367/12
 şalaq q.- di 191/28
 şota q.- di 229/16
 tazim q.- di 132/28
 tentene q.- di 71/26
 teñ q.- di 364/13
 teñkeş q.- di 132/32
 teslim q.- di 80/12
 testiğ q.- di 339/4
 tezim q.- di 246/8
 toy q.- di 148/37
 töhpikar q.- di 129/39

uz k.- di 157/7
vede k.- di 55/23
veyran k.- di 63/56, 232/75,
359/18
veyrane k.- di 158/34
yaman k.- di 202/16
yürüş k.- di 50/16
yok k.- di 51/109
ada k.- di 51/107
bikar k.- di 51/109
ayağ asti k.- diğü 179/89
néme k.- dim 135/10
elem k.- dim 359/9
étiz k.- dim 183/30
gunah k.- dim 88/15
pete k.- dim 160/2
pikir k.- dim 194/5
şeret k.- dim 111/3
şükür k.- dim 223/159
ziyaret k.- dim 143/1
(kıynak) k.- diñ 143/63
ahanetni k.- diñ 346/2
arzu k.- diñ 363/75
aşiki k.- diñ 340/5
azad k.- diñ 47/68, 51/102
beter k.- diñ 359/21
bibaha k.- diñ 346/10
capa k.- diñ 346/12
çeliş k.- diñ 17/2
elem k.- diñ 182/20
guna k.- diñ 346/16
hüner k.- diñ 297/23
harab k.- diñ 159/7
kehriva k.- diñ 346/4
keñ k.- diñ 47/91
kıble k.- diñ 364/9
muptila k.- diñ 346/18
razi k.- diñ 57/10
sovğa k.- diñ 86/1
teñ k.- diñ 47/92
tutiya k.- diñ 346/14
vapa k.- diñ 346/1
ya k.- diñ 346/8
yara k.- diñ 346/6
kançe k.- duğ 368/7
astin-üstün k.- duğ 112/33
bina k.- duğ 125/33
bizar k.- duğ 120/14

cuş k.- duğ 150/21
keñçilik k.- duğ 234/34
küreş k.- duğ 151/3
resva k.- duğ 125/121
sayi k.- duğ 108/14
séstira k.- duğ 273/63
tentene k.- duğ 312/38
toy k.- duğ 51/184, 74/124
yürüş k.- duğ 18/37, 129/23
hucum k.- gaçça 21/3
telep k.- gaçça 273/62
köydürgilik k.- ğan bolsam
393/134
cakar k.- ğan idi 129/55
iltica k.- ğan idim 354/3
başlamçılık k.- ğan idiñ 223/97
mest k.- ğan iken 243/8
telvilik k.- ğan ikenmiz 120/4
izhar k.- ğan 269/6
işim k.- ğan 193/4
işinğa k.- ğan 57/6
kigizmu k.- ğan 81/14
puşayman k.- ğan 182/30
bina k.- ğan 136/15
cevlan k.- ğan 255/51
çirağ k.- ğan 287/3
depsende k.- ğan 192/52
gep k.- ğan 73/165
gépiñge k.- ğan 45/98
gül k.- ğan 390/2
gülistan k.- ğan 69/32
heves k.- ğan 223/13
hés k.- ğan 130/4
ah u peryadi k.- ğan 336/14
işni k.- ğan 138/23
kalğan k.- ğan 122/12
kan k.- ğan 47/66
kesemdek k.- ğan 349/14
kul k.- ğan 143/25
malem k.- ğan 165/59
mecruh k.- ğan 65/10
salammu k.- ğan 63/72
sözde k.- ğan 12/24
sözün k.- ğan 163/14, 267/14
do'a k.- ğanda 59/41
nava k.- ğanda 59/42
toy k.- ğanda 59/23
yürüş k.- ğanda 332/22

mazaq q.- gāndek 265/13
 teptiş q.- gāndek 223/67
 deysende q.- gādimu 365/7
 bozek q.- gānlarni 118/103
 hata q.- gānmen 327/8
 telep q.- gānmidim 111/24
 kepsizlik q.- gānni 315/10
 iltimas q.- gāy 291/16
 cevlan q.- gili 347/14
 melhem q.- gili 368/10
 molla q.- gili 229/23
 tavap q.- gili 233/25
 tilemçilik q.- gili 223/77
 hapaş q.- gīn 393/83
 qibligah q.- gīn 8/5
 salam q.- gīn 266/11
 keçürgey q.- gini 180/8
 pehes q.- gini 46/24
 namerdlık q.- gīnida 192/17
 bir q.- gīnim bardu 392/178
 néme q.- giniñ 268/3
 inkar q.- giniñ 214/6
 adem q.- guçe 375/19
 avat q.- guçe 3/18
 har q.- guçi 356/2
 mest q.- guçi 320/13
 perviriş q.- guçi 180/2
 sala q.- guçi 181/39
 tavap q.- guçi 297/49
 mazaq q.- guçiniñ 342/7
 bozek q.- guluq 230/31
 hezer q.- guluq 348/5
 cevlan q.- gum kélidu 271/42
 gep q.- gum 53/15
 itliqini q.- gusi keldi 55/217
 cevlan q.- gusi 162/31, 176/12
 taqet q.- gusiz 23/3
 hatircem q.- idigandu 393/97
 arzu q.- idu 119/61, 313/27
 cilve q.- idu 27/22
 destek q.- idu 392/190
 gunahliq q.- idu 235/16
 gül q.- idu 157/14
 hel q.- idu 55/47
 heves q.- idu 132/13
 hödde q.- idu 393/113
 hitab q.- idu 73/31
 huşal q.- idu 31/13

kalkān q.- idu 117/14
 memnun q.- idu 363/77
 pañçu q.- idu 119/64
 razi q.- idu 119/78
 resva q.- idu 298/6
 ret q.- idu 313/16
 sözni q.- idu 55/161
 şeyda q.- idu 174/8
 taqet q.- idu 27/36
 talqān q.- idu 49/132
 tekşi q.- idu 46/8
 teñkeş q.- idu 132/15
 tezim q.- idu 391/7
 tutuş q.- idu 312/18
 yeksan q.- idu 55/243
 pida q.- iman 61/24
 arzu q.- imen 65/38
 ceñ q.- imen 1/12
 hezer q.- imen 393/69
 qandaq q.- imen 375/49
 mavzu q.- imen 65/40
 salam q.- imen 326/13
 teqsir q.- imen 240/5
 teñkeş q.- imen 179/120
 hicalet q.- imigina 308/4
 cavlan q.- imiz 133/88
 gül q.- imiz 265/35
 hés q.- imiz 393/72
 meşhur q.- imiz 159/32
 teslim q.- imiz 116/63
 toy q.- imiz 52/15
 gep q.- iñ 111/46
 yardım q.- iñlar 350/28
 ret q.- ip bolmas 50/86
 taqet q.- ip turalmidim 55/147
 mundaq q.- ip 324/21
 şundaq q.- ip 51/172, 97/59
 ada q.- ip 81/24
 adet q.- ip 45/45
 ahanet q.- ip 345/14
 aqnançi q.- ip 120/21
 alaqqade q.- ip 307/3
 amal q.- ip 55/76
 amanet q.- ip 345/18
 aşiq q.- ip 67/15
 aşna q.- ip 14/4
 at q.- ip 232/20
 ata q.- ip 229/19

azlık k.- ip 49/26
 azrak k.- ip 283/2
 bağ k.- ip 394/42, 394/44
 belbağ k.- ip 394/41
 betnam k.- ip 233/42
 carahet k.- ip 345/2
 carañlık k.- ip 31/43
 ceñ k.- ip 114/17
 cevlan k.- ip 115/38, 237/15
 cilve k.- ip 10/3, 347/5
 çakçak k.- ip 104/7
 çim k.- ip 363/26
 çirağ k.- ip 87/8
 çoñ k.- ip 47/69
 dalalet k.- ip 345/1
 depsende k.- ip 50/30, 343/9
 doç k.- ip 292/7
 du'a k.- ip 115/63
 düm k.- ip 154/25
 étimad k.- ip 252/5
 guvah k.- ip 185/15
 güp k.- ip 292/19
 ğem k.- ip 360/12
 hamağet k.- ip 345/12
 heyve k.- ip 97/94
 hékaye k.- ip 64/44
 höl k.- ip 278/71
 ħain k.- ip 223/48
 ħicalet k.- ip 345/22
 ħicil k.- ip 154/56
 ħiyanet k.- ip 345/24
 ħuřamet k.- ip 345/10
 ħuy k.- ip 210/15
 iltipat k.- ip 252/6
 iş k.- ip 116/86
 kadir k.- ip 155/1
 kap k.- ip 55/92
 kembeğel k.- ip 298/2
 kozañ k.- ip 75/19
 kumçeykum k.- ip 127/21
 küreş k.- ip 25/16
 kalkan k.- ip 128/57
 kanaet k.- ip 345/20
 karşi k.- ip 278/46
 kerzdar k.- ip 223/28, 223/30,
 351/15, 354/7
 keşt k.- ip 63/75, 210/7
 kondağ k.- ip 392/156

let k.- ip 148/49
 memnun k.- ip 370/3
 merd k.- ip 278/19
 mest k.- ip 33/35, 191/11,
 269/4, 393/105
 meşrep k.- ip 81/16
 minnet k.- ip 142/6
 nadanlık k.- ip 120/26
 namayan k.- ip 257/39
 naz k.- ip 27/41
 nazaret k.- ip 345/6
 neşter k.- ip 324/97
 nişani k.- ip 326/23
 oğ k.- ip 150/13, 394/8
 oñ k.- ip 47/70
 oruç k.- ip 313/25
 paş k.- ip 9/15, 150/37
 pervaz k.- ip 161/17
 peş k.- ip 191/9
 pete k.- ip 81/13, 223/2
 pida k.- ip 44/17
 rast k.- ip 191/10
 ravağ k.- ip 304/17
 re'is k.- ip 42/16
 resva k.- ip 49/128
 ret k.- ip 278/61, 337/4
 sağit k.- ip 101/14
 selle k.- ip 188/22
 sep k.- ip 324/86
 sevr k.- ip 6/15
 seyle k.- ip 101/6
 şepket k.- ip 45/76
 şohluk k.- ip 82/42
 tamaşa k.- ip 333/9
 tamaşa k.- ip yürüptü 136/4
 tapavet k.- ip 345/4
 tar k.- ip 394/33, 394/36
 talan-tarac k.- ip 354/6
 tarlık k.- ip 124/13
 teme k.- ip 117/45
 tenkid k.- ip 223/116
 teñkeř k.- ip 82/40, 167/2,
 255/105
 tereddut k.- ip 270/16
 teslim k.- ip 112/3, 165/47
 tezim k.- ip 291/21
 ticaret k.- ip yürmes 345/16
 tonuğusiz k.- ip 69/38

ülge q.- ip 340/10
 vapa q.- ip 140/20
 ya q.- ip 348/1
 yardım q.- ip 97/17, 229/8
 ziyâpet q.- ip 345/8
 zorluk q.- ip 51/26
 miñ q.- ipmu 165/11
 şundaq q.- isañ 229/9
 néme q.- isen 353/4
 tezim q.- isen 96/10
 nimançıla q.- isiz 108/17
 néme q.- ividim 108/13
 geş q.- ma 329/17
 heves q.- ma 296/9
 teme q.- ma 109/25
 gül q.- maq bolup 12/6
 arman q.- maq 30/8
 iltimas q.- maq 50/60
 méyip q.- maq 251/8
 sazayi q.- maq 168/8
 ticaret q.- maq 143/22
 yürüş q.- maq 171/11
 ayağ astı q.- maqçı idi 17/12
 perviş q.- maqçı idin 343/3
 yeksan q.- maqçı iduk 125/23
 bende q.- maqçı ikensen 343/7
 doq q.- maqçı 138/22
 dalalet q.- maqçımız 143/8
 deysende q.- maqçimu 236/18
 pida q.- maqqa 164/20
 söz q.- maqni 277/15
 ceñ q.- maqta 247/8
 cevlan q.- maqta 158/6, 158/70
 tentene q.- maqta 171/4,
 373/15
 devet q.- mañ 117/29
 doq q.- mañ 332/36
 hezer q.- maptimen 278/87
 çoñçilik q.- mas 42/10
 kiçiklik q.- mas 42/9
 kupaye q.- mas 313/13
 vapa q.- mas 244/12
 veyran q.- mas 351/32
 rehim q.- may 7/9
 behtiyar q.- may 11/28
 davrañ q.- may 125/118
 emel q.- may 6/7
 kar q.- may 377/4

nadamet q.- may 143/80
 nomus q.- may 118/71
 pervâ q.- may 55/107, 232/57
 ret q.- may 316/7
 emel q.- maydiginı 329/22-23
 capa q.- maydu 358/14
 guman q.- maydu 133/58
 kemlik q.- maydu 255/22
 pendiyat q.- maydu 150/48
 telep q.- maydu 277/5
 çaqçaq q.- maymen 392/77
 guman q.- maymen 376/25
 peş q.- maymen 305/23
 bozek q.- maymız 361/46
 némiler q.- midi 158/45
 tapa-tene q.- midi 223/195
 heves q.- midi 261/47
 iltipat q.- midi 393/128
 işlar q.- midi 69/30
 kar q.- midi 284/10, 297/37
 nadametmu q.- midi 192/20
 tinç q.- midi 17/4
 psent q.- midin 190/31
 gep q.- miduk 51/152
 ruhset q.- miğaçqa 73/81
 ada q.- miğan 230/34
 néme q.- miğan 49/3
 telep q.- miğan 331/14
 ülge q.- miğan 87/44
 tamaşa q.- miğay 233/50
 heyve q.- miğın 251/2
 pes q.- miğın 296/11
 hicalet q.- miğina 308/
 emel q.- misa 175/10
 hürmet q.- misa 80/19
 küreş q.- misa 140/37
 hésab kitab q.- misaq 49/134
 cédel q.- misun 39/45
 meptun q.- misun 372/7
 emel q.- psen (kıpsen) 57/4
 perviş q.- ptu (kıptu) 291/6
 makan q.- ptu (kıptu) 63/58
 seper q.- ptu (kıptu) 240/6
 yürüş q.- ptu (kıptu) 324/103
 nañun q.- sa 239/1
 gulgula q.- sa 181/8
 himmet q.- sa 392/193
 huş q.- sa 388/7

kegişlik k.- sa 230/1
 keş k.- sa 121/23
 kızıl k.- sa 251/21
 pervaz k.- sa 153/13
 ret k.- sa 297/9
 sazayı k.- sa 178/33
 söz k.- sa 394/29
 tamağ k.- sa 30/6
 telep k.- sa 351/25
 un k.- sa 394/13
 toyni k.- sa 110/45
 tutka k.- sa 197/6
 avat k.- sa 265/19
 hizmetini k.- sa 255/101
 pida k.- sa 348/13
 riza k.- sa 121/37
 vapa k.- sa 346/12
 miñ k.- sa 252/26
 étirap k.- sa 392/137
 guman k.- sa 177/12
 qobul k.- sa 53/51
 minnet k.- sa 392/3
 nava k.- sa 378/5
 puşayman k.- sa 341/18
 tek k.- sa 262/27
 qañçe k.- sa 127/31, 232/50
 mehrum k.- sa 298/8
 nesihet k.- sa 350/17
 pervaz k.- sa 133/73
 sazayı k.- sa 359/20
 néme k.- sa 90/4
 bozek k.- sa 12/15
 cevlan k.- sa 293/40
 muhebbet k.- sa 304/6
 telep k.- sa 12/32

kıl : Kıl. -23-
 k. 47/96
 k.+ çe 12/23, 47/57, 55/152,
 55/198, 63/8, 111/30, 116/81,
 125/103, 192/20, 209/32,
 240/8, 288/8, 325/33, 335/15,
 336/12, 360/12
 k.+ çimu 115/52, 126/16,
 165/56, 352/6
 k.+ din 158/28, 205/10

kılal - : Yapma imkânı bulunmak,
 yapabilmek. -9-
 altun k.- aydu 237/26
 (işni) k.- aymiz 138/23
 söz k.- ayttimu 364/16
 söz k.- idi 286/25
 ada k.- iğandu 179/72
 mest k.- mas 70/75
 sayi k.- maymen 252/21
 merdlik k.- midim 55/148
 nezir k.- midim 223/24

kılçilik : Zerre kadar. -8-
 k. 70/7, 150/18, 182/6, 324/20
 k.+ mu 138/26, 284/75,
 331/14, 331/18

kıldur - : Yaptırmak. -2-
 tezim k.- ar 372/16
 pervaz k.- di 80/4

kılıç : Kılıç. -15-
 k. 128/78, 179/104
 k.+ i 17/25
 k.+ iğa 325/16
 k.+ lar 136/33
 k.+ larniñ 116/7
 k.+ ni 63/20, 116/16, 116/58,
 117/52
 k.+ ta 74/65, 116/18, 140/30
 k.+ tin 116/55, 158/28

kılık : Kılık. -4-
 k.+ i 73/123, 278/72
 k.+ lirida 245/17
 k.+ tin 309/3

kılıksız : Kılıksız. -1-
 k. 226/60

kılın - : Yapılmak, edilmek. -4-
 gümran k.- di 70/26
 oñtey-töñtey k.- di 206/17
 yer bilen yeksan k.- indi 34/18
 icad k.- gusi 170/10

kiliş : Yapma, yapış. -13-
 ada k. 315/9

- huş k. 180/3, 361/49
küreş k. 6/20
kızgın k. 154/29
nabut k. 266/18
emel k.+ i 335/20
ret k.+ ka 335/15
ücmizar k.+ ka 179/121
mezmun k.+ ni 63/18
oğret k.+ ni 181/27
avat k.+ niñ 205/18
işni k.+ tin 73/101
- ķiliş -** : Beraber yapmak. -4-
sür k.- ip 82/37
pervaz k.- sun 72/18
dalalet k.- ti 190/4
yok k.- ti 48/13
- ķilival -** : Yapma imkânı bulunmak,
yapabilmek. -2-
k.- dim 329/8
ķışka k.- imen 278/12
- ķilivat -** : Yapmak, yapıp durmak. -1-
tentene k.- ķanda 178/30
- ķilivet -** : Yapıvermek, hızlıca
yapmak. -1-
k.- ti 158/29
- ķilmiş** : Suç, kabahat. -9-
k. 37/3, 125/120, 118/108,
191/27
k.+ iğā 49/129
k.+ im 191/29, 193/16
k.+ imni 359/14
k.+ iñ 143/70
- ķiltak** : Tuzak, kapan. -4-
k.+ i (ķiltiki) 218/30
k.+ im (ķiltikim) 191/43
k.+ ka 97/58, 278/16
- ķimar** : (Ar. <ķimār) Kumar. -2-
k.+ din 186/10
k.+ ni 297/54
- ķimarvaz** : (Ar. + Far. <ķimār+ -bāz)
Kumarbaz. -1-
k. 297/53
- ķimbat** : Altaylı meşhur kadın dansçı.
-1-
k. 217/21
- ķimiz** : Kımız. -7-
k. 154/71, 212/4, 214/1
k.+ din 212/5
k.+ iñğa 272/53
k.+ iñni 272/8
k.+ ni 272/50
- ķimmet** : (Ar. <ķiyet) Kıymet. -18-
k. 74/139, 78/6, 119/75,
128/93, 179/57, 192/69,
349/10, 392/194
k.+ i (ķimmiti) 70/77, 71/32,
179/56, 291/17, 293/16
k.+ ini (ķimmitini) 74/98
k.+ iñni (ķimmitiñni) 393/89
k.+ ke 127/41
k.+ ni 134/28
k.+ tur 2/9
- ķimmetlik** : Kıymetli. -3-
k. 179/43, 192/6
k.+ im 134/29
- ķin** : Sınır, uç. -7-
k. 255/66
k.+ i 392/1, 394/25
k.+ iğā 102/16
k.+ imğa 255/66, 350/25
k.+ larğa 51/182
- ķiñgay** : Eğilmek, bükülmek. -1-
k.- ip (ķiñgiyip) 251/10
- ķiñgir** : Eğri, eğri büğrü. -5-
k. 70/13, 180/5, 187/21,
394/36
k.+ ni 363/61
- ķiñgirlik** : Eğrilik, çarpıklık. -1-
k. 12/23

kıpkızıl : Kıp kızıl, kıpkırmızı. -3-
k. 12/5, 129/22, 363/76

kır - : Yok etmek. -2-
k.- ğan 159/6
k.- ip 55/175

kır : Kır, bozkır. -3-
k. 133/31
k.+ i 162/8
k.+ ni 110/21

kıraet : (Ar. <ķirā° at) Kıraat, okuma.
-1-
k. 393/108

ķıran : Altay'da bir nehir. -1-
k. 366/3

ķırav : Kır ağı. -2-
k. 393/45
k.+ larni 193/2

ķırçañgu : Lagar beygir; çelimsiz,
zayıf at. -1-
k. 133/29

ķırğak : Kenar, kıyı. -7-
k.+ i (ķırğiki) 218/42
k.+ iñda (ķırğikiñda) 159/11
k.+ iñni (ķırğikiñni) 82/10
k.+ қа 37/14, 129/68, 140/28
k.+ larğa 69/13

ķırğız : Kırgız. -3-
k. 82/1, 84/2, 250/8

ķırık : Kırk. -3-
k. 105/14
k.+ қа 105/13
k.+ tin 115/15

ķiriş : Savaşma, yok etme. -1-
k.+ қа 107/134

ķırķi - : Kesmek, budamak. -1-
k.- p 158/35

ķirlik : Yontulmuş, biçilmiş. -1-
k. 324/57

ķis - : Kısmak, sıkmak. -9-
k.- ip 106/16, 273/72
k.- қan idim 359/4
k.- қandek 53/31
k.- қay 14/21
k.- қin 57/12
k.- мақçi bolğan 75/20
k.- ti 132/19, 246/7

ķisas : (Ar. <ķiṣāṣ) Kısas. -17-
k. 17/28, 23/56, 50/66,
107/103, 107/139, 116/30,
125/64, 136/39, 148/34
k.+ ini 324/108
k.+ iñ 107/127, 107/132
k.+ iñniñ 107/131
k.+ lardek 128/13
k.+ larğa 125/9
k.+ ni 63/62
ķisas al-: Kısas etmek.
k. alğan idi 233/11

ķisaskar : (Ar. + Far. <ķiṣāṣ+ -kār)
Kısas eden. -2-
k.+ dek 220/7
k.+ ni 107/118

ķisiklik : Kısıklık. -2-
k. 134/2, 255/26

ķisim : Kısım, bölüm. -1-
k. 392/46

ķisiş : Kısma, sıkma. -1-
k.+ i 17/23

ķisiva - : Kısıtırmak, takmak. -1-
k.- psen 308/1

ķisқа : Kısa. -6-
k. 210/11, 301/12, 330/4
k.+ çe (ķisķiçe) 9/17
k.+ raқ (ķisķiraқ) 73/43
ķisқа ķilival-: Kısa tutmak.

- ķ. ķilivalimen 278/12
- ķiskar** - : Kısalmak. -1-
ķ.- mamdu 103/12
- ķiskart** - : Kısaltmak. -2-
ķ.- ip 113/17, 115/9
- ķiskilik** : Kısalık. -1-
ķ.+ ini 303/10
- ķisma** : Türlü, çeşit. -2-
ķ. 129/30, 195/7
- ķismet** : (Ar.) Kismet. -7-
ķ. 161/6, 297/40
ķ.+ i (ķismiti) 120/18, 148/29,
392/13
ķ.+ ni 118/5
ķismet bol:- Kismet olmak.
ķ. boldi 148/30
- ķisse** : (Ar. <ķiṣṣa) Kıssa, hikâye. -6-
ķ. 65/41
ķ.+ ge (ķissige) 65/39
ķ.+ ni (ķissini) 65/37, 341/7
ķ.+ ñni 326/15
ķ.+ si (ķissisi) 65/36
- ķista** - : Sıkıştırmak, zorlamak. -6-
ķ.- di (ķistidi) 55/12, 129/12,
190/3, 192/41
ķ.- ģanda (ķistiġanda) 324/114
ķ.- ydu 16/4
- ķistañ** : Dar, sıkışık, zor. -4-
ķ.+ da 125/49
ķ.+ ģu 23/21
ķ.+ ida 11/7
ķ.+ lirida 74/45
- ķistur** - : Kısıtırmak, sıkmak,
sıkıştırmak. -2-
ķ.- di 44/48
ķ.- uvatimiz 22/16
- ķiṣ** : Kış. -22-
ķ. idi 148/6
- ķ. 4/, 4/5, 4/9, 10/4, 49/66,
51/39, 62/6, 70/44, 89/9,
101/3, 142/1, 182/36, 277/13,
344/4
ķ.+ i 72/20, 82/7
ķ.+ nin 223/74
ķ.+ niñ 4/13, 67/3, 95/9
ķ.+ timu 211/4
- ķiṣlik** : Kışlık. -4-
ķ. 80/12, 231/25
ķ.+ i 60/4, 148/17
- ķitiġir** : Gıpta eden, kıskanç. -2-
ķ. 376/16
ķ.+ lar 272/39
- ķiy** - : Kıymak. -4-
ķ.- ģandu 249/10
ķ.- ip yürseñ 251/12
ķ.- sañ 392/162
ķ.- saydu 107/98
- ķiya** : Kaya. -2-
ķ. 324/92
ķ.+ niñ 21/8
- ķiyam** : Reçel. -1-
ķ.+ ģa 124/3
- ķiyamet** : (Ar. <ķiyāmet) Kıyamet. -2-
ķ. 47/24, 115/36
- ķiyan** : Taşkın, sel. -3-
ķ. 173/15
ķ.+ din 173/28
ķ.+ dinmu 173/18
- ķiyapet**: (Ar. <ķiyāfet) Kıyafet. -12-
ķ. 143/84, 190/8, 196/26,
210/1, 293/40
ķ.+ i (ķiyapiti) 118/21, 207/
207/2, 223/190, 262/4
ķ.+ iñ (ķiyapitiñ) 223/94
ķ.+ iñdin (ķiyapitiñdin) 255/69
- ķiyġat** - : Koşmak, koşuşmak. *bķ.*
ķiyġit- -3-

- k.- idu (kiyğitidu) 82/24
 k.- ip (kiyğitip) 67/2, 289/18
- kiyğit** - : *bk. kiyğat* -1-
 k.- ip 29/2
- kiyık** : İhmalkâr, savsak. -1-
 k. 37/3
- kiyin** : Zor, güç, karmaşık. -8-
 k. 55/34, 75/2, 158/23, 171/19,
 223/39, 250/1, 394/4
 k.+ da 226/14
- kiykas** : Gürültü, bağırıtı. -2-
 k. 23/53
 k.+ lar 316/9
- kiyna** - : Eziyet etmek, işkence etmek,
 azap vermek. -5-
 k.- di (kiynidi) 73/146
 k.- gaç (kiynigaç) 324/83
 k.- p 192/28
 k.- ptu 349/5
 k.- ytti 154/20
- kiynak** : İşkence, ızdırap. -3-
 k.+ ka 143/63
 k.+ ta 377/5
 k.+ tin 229/8
kiynak kil:- İşkence etmek.
 (k.) kildiñ 143/63
- kiynal** - : Eziyet çekmek, azap
 çekmek. -3-
 k.- ğinimni 348/3
 k.- idu (kiynilidu) 23/6
 k.- ip (kiynilip) 47/39
- kız** : Kız. -91-
 k. iken 273/46, 324/5
 k. 44/1, 47/106, 55/129,
 55/139, 59/14, 59/35, 78/14,
 82/40, 92/3, 111/25, 119/61,
 119/63, 119/86, 123/3, 123/24,
 129/80, 178/1, 218/39, 245/19,
 258/13, 273/28, 287/7, 304/,
 304/1, 309/5, 316/3, 316/6,
- 333/2, 381/15, 382/2, 391/13,
 394/11
 k.+ ga 53/12, 68/, 111/22,
 119/88, 175/14, 221/, 291/,
 316/10
 k.+ i 55/116, 84/2, 94/31,
 107/3, 107/138, 108/27,
 123/27, 134/1, 207/5, 224/7,
 243/, 243/2, 289/, 289/1,
 289/33, 289/37, 316/13, 317/3,
 324/3, 340/5
 k.+ im 52/6
 k.+ iniñ 225/
 k.+ lar 29/15, 89/18, 104/8,
 106/22, 124/10, 315/14
 k.+ larni 51/78
 k.+ larniñ 29/23, 47/56, 333/,
 333/10
 k.+ liri 115/68, 248/8
 k.+ mu 316/7, 391/4
 k.+ ni 108/6, 108/7, 273/42,
 324/101, 324/116
 k.+ niñ 52/, 57/, 63/31, 82/3,
 119/66, 182/, 317/5
- kız kuvar** : Gulca'da Kazaklar'a özgü
 atların ön planda olduğu bir
 etkinlik. -2-
 k.+ da 220/
 k.+ ga 220/1
- kız** - : Ateşlenmek, coşmak. -3-
 k.- ip 29/48, 139/19, 217/25
- kızar** - : Kızarmak, utanmak. -10-
 k.- di 144/2, 212/10, 263/3,
 362/7
 k.- ğan 50/47, 336/2
 k.- ip (kızirip) 92/4, 212/7
 k.- misun 106/10
 k.- sun 106/9
- kızart** - : Utandırmak. -1-
 k.- ip 218/44
- kızçak** : Küçük kız. -4-
 k. 108/8, 111/17
 k.+ ka 55/106

- ķ.+ lar 139/14
- ķizķan** - : Kiskanmak. -3-
ķ.- ip (ķizķinip) 178/24
ķ.- sa 278/78, 392/158
- ķizķin** : Coşkun, enerjik. -3-
ķ. 273/69
ķizķin bol-: Enerjik olmak,
coşkun olmak.
ķ. boluptu 223/178
ķizķin ķiliş: Coşturma,
ateşlendirme.
ķ. ķiliş 154/29
- ķizķiniş** - : Beraber kiskanmak. -1-
ķ.- ip 107/66
- ķizķiniş** : Kiskanma, kiskanış. -1-
ķ.+ tin 186/11
- ķizi** - : Coşmak. -5-
ķ.- mas 239/27, 306/4
ķ.- maydu 381/11
ķ.- miķan 202/12
ķ.- p turidu 261/40
- ķiziķ** : Zevkli, ilgi çekici. -3-
ķ. 44/14, 51/145, 103/15
- ķiziķçi** : Soyтары. -1-
ķ. 316/9
- ķiziķsin** - : Dikkat etmek, ilgilenmek.
-1-
ķ.- ip 108/19
- ķizil** : Kızıl, kırmızı. -101-
ķ. 18/4, 37/15, 44/16, 46/18,
50/29, 50/50, 55/241, 61/4,
70/51, 70/59, 74/139, 76/8,
76/11, 79/3, 79/7, 85/16, 86/
86/1, 86/12, 106/, 106/1,
106/2, 106/3, 106/6, 106/11,
106/15, 110/3, 115/14, 115/38,
115/73, 116/24, 119/25,
122/16, 123/19, 125/122,
125/57, 126/14, 127/8, 127/24,
127/45, 128/81, 129/6, 129/7,
129/35, 129/57, 129/60,
129/71, 129/86, 129/91,
132/28, 133/85, 138/27,
140/23, 143/72, 143/75,
143/76, 143/78, 143/89,
143/96, 148/56, 151/2, 151/7,
153/5, 154/50, 156/5, 158/7,
159/25, 161/17, 166/8, 169/3,
170/2, 170/3, 171/19, 179/53,
192/39, 192/54, 193/5, 205/3,
217/3, 218/48, 232/56, 246/2,
247/6, 272/2, 272/19, 292/26,
320/19, 326/4, 361/39, 362/3,
362/6, 362/13, 365/9, 392/39
ķ.+ ĝa 271/15
ķ.+ lar 126/23
ķ.+ ni 190/23
ķizil ķil-: Kırmızılaştırmak.
ķ. ķilsa 251/21
- ķizil** : Kızıl Nehir'in üzerinde
kurulan elektrik istasyonu.
ķ.+ niñ 162/20
- ķizilķül** : Bir çiçek türü. -5-
ķ. 72/7, 95/12, 143/89, 342/3
ķ.+ din 183/1
- ķizit** - : Coşturmak. -6-
ķ.- imiz 75/, 75/44
ķ.- ip 10/21, 22/15
ķ.- ti 48/2, 150/30
- ķobul** : (Ar. <ķabūl) Kabul. -4-
ķobul bol-: Kabul olmak.
ķ. boluptu 299/9
ķobul ķil-: Kabul etmek.
ķ. ķil 143/78, 218/49
ķ. ķilsañ 53/51
- ķoçaķla** - : *bk. ķuçaķla*- -1-
ķ.- p 41/16
- ķoĝda** - : Korumak, himaye etmek. -1-
ķ.- di (ķoĝdidi) 152/5
- ķoĝdaş** : Koruma, himaye etme. -3-

- ķ. 55/145, 151/5, 154/30
- ķoķla** - : Kovmak, kovalamak, sŭrmek. -19-
ķ.- diń (ķoķlidiń) 45/73
ķ.- duķ (ķoķliduķ) 286/72
ķ.- ģan (ķoķliģan) 223/64, 232/25
ķ.- ģançe (ķoķliģançe) 236/21
ķ.- ģuċini (ķoķliģuċini) 273/31
ķ.- ģuluķ (ķoķliģuluķ) 117/28
ķ.- p 48/8, 107/100, 107/116, 115/32, 126/11, 129/69, 150/25, 158/44, 272/31, 273/30, 304/13
ķ.- ptiken 236/25
- ķoķlan** - : Kovulmak, sŭrŭlmek. -4-
ķ.- di 148/28, 150/19, 290/42
ķ.- misa 166/5
- ķoķlaş** - : Beraber kovalamak. -4-
ķ.- ip (ķoķlişip) 110/11, 120/7, 392/73
ķ.- ķandek 110/12
- ķoķun** : Kavun. -2-
ķ. 185/2
ķ.+ niń 162/17
- ķoķunluķ** : Kavunluk, kavun ekilen yer. -1-
ķ. 255/41
- ķoķuşun** : Kurşun (element). -1-
ķ. 72/2
- ķol** : El. -127-
ķ. 55/195, 56/5, 65/35, 73/150, 191/42, 232/98, 324/102, 333/10
ķ.+ da 51/17, 116/41, 116/42
ķ.+ dek 273/21
ķ.+ din 64/20, 127/18, 234/10, 278/26
ķ.+ ģa 45/67, 197/4, 234/10
ķ.+ i 7/11, 70/15, 118/82, 179/38, 209/9, 217/20, 237/26, 249/5, 249/7, 273/13, 273/73, 294/18, 317/2, 334/, 334/7, 353/20
ķ.+ ida 70/10, 125/88, 148/32, 162/14, 240/2
ķ.+ idin 7/12, 31/30, 163/3, 330/3, 333/11
ķ.+ iģa 59/43, 117/6, 150/20, 162/19, 333/
ķ.+ imiz 192/58, 206/33
ķ.+ imizda 59/88
ķ.+ imizdin 127/40
ķ.+ ini 44/36, 46/15, 97/12, 112/15, 158/31, 179/35, 273/39, 324/79, 329/2, 390/4
ķ.+ la 104/12
ķ.+ lar 39/31, 129/58, 161/4
ķ.+ larģa 148/39
ķ.+ larniń 44/37
ķ.+ lirida 49/20
ķ.+ liridiki 325/24
ķ.+ lirini 223/198
ķ.+ lirińdin 291/9
ķ.+ lirińni 107/124
ķ.+ ni 179/36
ķ.+ um 93/19, 193/4, 223/37, 263/11, 263/43, 273/53, 284/16
ķ.+ umda 141/11, 163/19
ķ.+ umdin 191/45
ķ.+ umģa 94/, 94/35, 127/1, 154/1, 254/3
ķ.+ umni 234/4, 234/24, 246/7, 273/72
ķ.+ uń 21/5, 283/9, 284/14, 303/9
ķ.+ uńda 53/9, 352/7
ķ.+ uńmu 284/36
ķ.+ uńni 297/17
ķol ber-: El vermek.
ķ. bergen 70/53
ķol ķoştur-: El baģlamak.
ķ. ķoşturup 49/50, 246/8, 256/2, 324/33
ķol sal-: El koymak.
ķ. sélip 24/27, 114/4, 285/22
ķol soz-: El uzatmak.
ķ. sozģan 169/5
ķ. sozup 58/11

ķ.+ ini sozsa 50/79
 ķ.+ ni sozğanda 59/20
ķol uzat-: El uzatmak.
 ķol uzatķan idim 268/1
 ķ. uzatķanda 140/11
 ķ. uzatmañ 163/10
 ķ. uzatmaymen 278/3
 ķ.+ uñni uzatsañ 226/96
 ķ. uzatti 325/16
 ķ. uzattim 294/16
 ķ.+ umni uzattim 226/116
ķolğa al-: Ele almak.
 ķ.+ ğa aldi 45/92
 ķ.+ ğa alduķ 81/28
 ķ.+ iğa élip 117/8

ķoldaş : Yoldaş, arkadaş. -2-
 ķ.+ i (ķoldişi) 106/8, 109/5

ķoltuķla - : Elini tutmak. -1-
 ķ.- p 136/18

ķoltuķlaş - : El ele tutuşmak. -1-
 ķ.- ip (ķoltuķlişip) 365/1

ķomurul - : Kopmak, koparılmak.-1-
 ķ.- up 37/25

ķomuz : Kopuz. -1-
 ķ. 82/39

ķon - : Konmak. -25-
 ķ.- di 120/25, 148/35, 183/23,
 231/50, 231/57
 ķ.- duķ 64/30
 ķ.- dum 208/1
 ķ.- ğan 58/6, 208/2, 223/95,
 285/14
 ķ.- ğanğa 179/105
 ķ.- maķçi bolğandek 378/7
 ķ.- sun 217/26, 217/32
 ķ.- uñlar 64/22
 ķ.- up 107/15, 154/55, 234/3,
 293/39, 350/11
 ķ.- uptu 293/, 293/1, 293/8,
 293/20

ķonak : Mısır, darı. -3-

ķ. 81/4, 82/20, 263/20

ķondak: 1. Tünek. -4-
 ķ. 77/6, 150/14
 2. Dipçik, kundak.
 ķ.+ i (ķondiki) 55/78
ķondak ķil-: Dipçik gibi
 kullanmak.
 ķ. ķilip 392/156

ķondur - : Koymak, kondurmak,
 yerleştirmek. -5-
 ķ.- maymiz 51/194
 ķ.- up turğan 249/4
 ķ.- up 179/23, 239/43
 ķ.- uptu 193/2

ķonduruş : Ağırılama, misafir etme. -1-
 ķ.+ қа 64/38

ķonuş - : Beraber konmak. -1-
 ķ.- up 10/20

ķonuş : Konma, konuş. -2-
 ķ. 64/3, 64/7

ķonuval - : Konmak, konma imkânı
 bulunmak. -1-
 ķ.- imen 278/36

ķoñġuz: Böcek. -1-
 ķ.+ lar 39/47

ķop - : Kalkmak. -3-
 ķ.- қan 128/68
 ķ.- up 49/64
 mudüy ķ.- ti 97/61

ķopargu : Manivela. *bk. ķopargu* -1-
 ķ. 210/10

ķopurga : *bk. ķopargu* -1-
 ķ. 392/111

ķopuş : Kalkma, kalkış. -1-
 ķ.+ ta 15/19

ķoral : Silah. -3-

- ķ. 51/178, 134/12
ķ.+ dur 151/6
- ķorallık** : Silahlı. -1-
ķ.+ ni 55/157
- ķoray** : Kurumuş bitki. -1-
ķ.+ ni 80/10
- ķorçak** : Kukla. -1-
ķ.+ mikina 335/10
- ķorgan** : Kale. -4-
ķ. 118/36, 152/5, 152/6
ķ.+ iğa 156/7
- ķorgas** : Korgas, bir şehir adı. -3-
ķ. 139/1, 232/2
ķ.+ niñ 71/1
- ķorgaslık** : Korgaslı. -1-
ķ.+ mu 179/49
- ķork** - : Korkmak. *bk. ķurķ-* -31-
ķ.- attim 226/5
ķ.- idiğan 97/115
ķ.- imen 78/4, 108/18, 317/8,
363/40
ķ.- isen 317/9
ķ.- ған 143/33
ķ.- ғанға 125/135
ķ.- kidek 238/6
ķ.- ķini 55/206
ķ.- ķinidin 97/79
ķ.- ķinimdin 141/29
ķ.- mas 22/33
ķ.- may 158/61
ķ.- maydığını 392/7
ķ.- maydu 392/8
ķ.- maymen 278/49, 278/50
ķ.- maymiz 125/103
ķ.- midi 148/48, 325/30
ķ.- miğan idiñ 317/10
ķ.- miğin 24/8, 102/26, 235/9
ķ.- sa 100/6, 129/68
ķ.- ti 329/13
ķ.- tuñmu 100/5
ķ.- up 324/71
- ķorkak** : Korkak. -1-
ķ.+ ni 129/61
- ķorkunç** : Korkunç. -3-
ķ. 32/14, 49/116
ķ.+ ni 48/8
- ķorkunçak** : Korkak. -2-
ķ. 118/86, 392/5
- ķorkunçluk** : Korkunçluk. -2-
ķ. 23/15, 223/136
- ķorkuş** : Korkma, korkuş. -1-
ķ.+ ni 129/69
- ķorkut** - : Korkutmak. *bk. ķurķut-* -4-
ķ.- ip (ķorkitip) 278/34
ķ.- ған 51/76
ķ.- maķçi 18/42
ķ.- ti 49/84
- ķorkutal** - : Korkutma imkânı
bulunmak, korkutabilmek. -1-
ķ.- mas 143/97
- ķorsak** : Karın. -4-
ķ. 47/35, 51/42
ķ.+ ini (ķorsaķini) 49/36
ķ.+ larni 59/29
- ķorşa** - : Kuşatmak, çevresini sarmak.
-2-
ķ.- p 393/106
ķ.- simu (ķorşisimu) 192/14
- ķorşav** : Kuşatma, çevresini sarma. -5-
ķ.+ da 24/18, 116/71, 117/51
ķ.+ ida 116/6
ķ.+ lar 247/20
- ķoru** - : Kavurmak. -1-
ķ.- p 49/60
- ķoruk** : Kırıksıklık, kıvrım. -2-
ķ.+ lirida 245/16
ķ.+ liriñiz 375/21

korul- (I) : Kavrulmak, yanmak. -1-
k.- up alma 296/15

korul - (II) : Kuşatılmak, etrafı sarılmak. -1-
k.- anda 192/18

korun - : Çekinmek, sıkılmak. -5-
k.- an 121/19
k.- anséri 11/17
k.- mamdu 311/3
k.- masmu 284/70
k.- misun 371/17

koruş : Koruma, muhafaza etme. -1-
k.+ a 392/145

koş : Çift, eş. -11-
k. idi 262/16
k. 50/69, 113/7, 116/89,
125/135, 133/94, 162/19,
165/51, 334/9
k.+ lap 113/7, 148/24

koş - : Birleştirmek, çoğaltmak, eklemek, toplamak. -16-
k.- ar 358/9
k.- an 74/71, 287/19
k.- usi 239/43
k.- ma 355/2
k.- misa 311/22
k.- ti 158/8, 239/7
k.- tum 97/4
k.- up 97/30, 194/15, 289/21,
297/11, 351/31, 357/6, 392/10

koşak : Şarkı, koşuk. -26-
k. 7/22, 47/107, 82/26, 97/,
112/34, 130/35, 139/8, 141/50,
174/10, 191/48, 232/37,
232/38, 324/6, 324/7, 324/22,
324/42, 324/93
k.+ imdin (oşikimdin) 5/11
k.+ a 41/6, 44/8, 97/4
k.+ ni 324/34
k.+ ta 31/39, 324/5, 324/11
k.+ tin 324/30

koşkézek : Çift, ikiz. -2-
k. 185/13
k.+ tek 143/92

koşna : Komşu. -6-
k.+ iliri (oşniliri) 283/7
k.+ imizni (oşnimizni) 50/30
k.+ iniñ (oşniniñ) 284/16
k.+ mimu 263/39
k.+ ñlar 59/76
k.+ ñni 97/66

koştur - : Bağlamak, kavuşturmak. -4-
ol koştur-: El bağlamak.
ol k.- up 49/50, 246/8, 256/2,
324/33

koşuk : Kaşık. -3-
k.+ i (oşiki) 60/
k.+ imiza 115/54
k.+ um 108/31

koşul - : Katılmak. -25-
k.- ay 78/21
k.- di 64/27, 65/25
k.- dum 63/9, 364/8
k.- an 165/88
k.- ay 63/21
k.- idu (oşilidu) 120/13
k.- mas 68/3, 74/9
k.- maydu 117/38, 332/33
k.- sa 392/196
k.- sañu 52/14
k.- sun 61/30, 63/27, 166/15
k.- up kétey 273/51
k.- up 41/10, 71/28, 96/4,
96/11, 132/27, 245/29, 255/107

koşuma : Kaş. -4-
k.+ ni (oşumini) 37/6
oşumini tür-: Kaşlarını çatmak, suratını asmak.
k.+ mizni türdu
(oşumimizni) 116/14
k.+ ni türüp (oşumini) 109/6,
97/93

koşun : Askerî birlik, ordu. -8-
 k. 170/3
 k.+ i 172/3
 k.+ imizğa 115/60
 k.+ ni 109/8, 247/22
 k.+ niñ 122/14, 125/42, 148/26

koşuş : Bağlama, ekleme. -1-
 k. 165/56

kovm : (Ar. < kavm) Kavim. -1-
 k. 74/97

kovuz : Kopuz. -1-
 k.+ lirimni 257/11

koy - : 1. Koymak. -116-
 k. 186/14, 190/21, 196/26, 394/16
 k.- ar 9/24
 k.- arsenmu 317/8
 k.- ay 158/90, 335/33, 363/29
 k.- di 55/40, 160/6, 165/39, 165/52, 193/21, 223/28, 223/30, 234/24, 285/25, 300/7, 351/15
 k.- dimu 194/11
 k.- duķ 64/8, 73/167, 120/20, 124/10
 k.- dum 211/1, 350/7, 392/100
 k.- duñ 47/79, 182/24, 297/52, 341/13, 354/7, 384/5
 k.- ğan idi 273/74, 316/18
 k.- ğan 166/6, 188/15, 194/9, 218/40, 345/18, 355/17, 371/4
 k.- ğanda 255/87, 332/24
 k.- ğandek 223/185, 335/29
 k.- ğanmiz 125/106
 k.- ğili 335/11
 k.- ğin 103/16
 k.- ğina 232/89
 k.- imen 363/79
 k.- isen 298/16
 k.- ma 43/1, 284/86
 k.- maķ boldi 46/14
 k.- mas 345/22
 k.- may 73/75, 292/18, 324/77
 k.- maydu 82/4, 94/29

k.- mayli 120/26
 k.- maymen 393/96
 k.- midi 179/91, 181/30, 193/6
 k.- misam 24/31
 k.- sa 278/69, 278/71
 k.- saķ 49/89, 51/58, 110/24, 119/36
 k.- sam 72/5
 k.- sammu 223/22
 k.- sañ 129/73, 178/28
 k.- simu 298/2, 298/14
 k.- uñlar 274/7
 k.- up 49/68, 141/9, 198/4, 223/117, 223/131, 223/132, 255/93, 271/4, 324/15, 324/16, 329/27
 k.- uptimen 194/7
 k.- uptu 209/12
 2. İsimlerle birleşerek onların anlamına uygun birleşik fiiller türeten bir yardımcı fiil.
 at k.- ay 216/31
 at k.- di 350/21
 şert k.- dum 57/14
 nam k.- ğan 87/20
 osma k.- ğiçe 3/6
 çekit k.- maķçi 46/10
 aç k.- miĝin 196/15
 leķem k.- sa 359/19
 ķedemni k.- sam 55/91
 imza k.- up 6/3
 ot k.- up 46/21
 başliriĝa taş k.- up 49/65
 aç yéliñ k.- up 345/7
 at k.- uptu 216/30
 3. Bir fiille birleşerek bitme, tamamlanma tasvirî fiilleri türeten bir yardımcı fiil.
 kötürmey k. 346/7
 kaymuķturup k.- di 305/11
 tosup k.- di 329/4
 ötküzüp k.- dummu 351/22
 baĝlap k.- duñ 86/2
 yézip k.- idu 15/13
 četip k.- uñlar 274/2
 boĝup k.- ğuluk 181/43

koy : Koyun. -3-

-  . + ni 44/54, 158/3
  . + ni  284/46
-  oyun** : Koyun, kucak. -54-
  . 33/25
  . + i ( oyni) 44/12, 293/9, 293/21
  . + ida ( oynida) 15/8, 18/57, 22/1, 22/13, 22/29, 23/21, 27/15, 31/5, 31/41, 44/32, 47/9, 51/204, 53/38, 53/40, 70/1, 70/57, 106/20, 121/17, 154/23, 158/71, 165/86, 271/38, 381/3
  . + idin ( oynidin) 18/53, 48/12, 236/28
  . + i a ( oyni a) 12/3, 14/21, 31/2
  . + umdin ( oynumdin) 226/108
  . + u da ikenlikini ( oynu da) 116/28
  . + u da ( oynu da) 11/1, 89/5, 116/48, 164/17, 171/4, 232/84, 255/57
  . + u din ( oynu din) 232/65
  . + u  a ( oynu  a) 114/3, 114/13, 150/4, 232/94, 245/27, 387/2
  . + u ni ( oynu ni) 27/28, 114/12
 oyni a al-: Koynuna almak.
  . + i a aldi ( oyni a) 29/28, 260/3
 oynini a -: Koynunu a mak, kuca ını a mak.
  . + ini a ma ta ( oynini) 37/13
-  oyu ** : Koyma, koyu . -2-
  . 119/3
ba   oyu : Ba  koyma.
 ba   . 115/65
-  oyu ** - : Beraber koymak. -1-
  .- ti 147/8
-  oyuvet** - : Koyuvermek. -1-
-  . 275/2
-  oz** - : Kızmak, sinirlenmek. -1-
  .-  an 192/26
-  oza** : Kuzu. -2-
  . + m 230/5
  . + sidekla ( ozisidekla) 284/46
-  oz a** - : Hareket ettirmek, kımıldatmak. -9-
  .- di ( oz idi) 23/52, 153/2, 336/13
  .-  an ( oz i an) 23/57
  .- p 63/2, 63/14, 63/31
  .- ydu 23/4, 292/13
-  oz al** - : Hareketlenmek, kımıldamak. *bk.  oz ul-*, * uz al-* -4-
  . 128/16
  .- di 45/91, 154/31, 178/13
-  oz at** - : Hareket ettirmek, kımıldatmak. -1-
  .- ti 23/56
-  oz ilal** - : Hareket ettirme imk nı bulunmak, hareket ettirebilmek. -1-
  .- may 55/118
-  oz ul** - : *bk.  oz al-* -1-
  .- up 148/22
-  oz i ak** : Kuzucuk, k   k kuzu. -1-
  . 271/26
-  ozivay** : Bir t r uzun karpuz. -5-
  . 257/, 257/1, 257/18, 257/30, 257/35
-  ozu ** : Kazık. -3-
  . 154/10
  . + ini 223/152
  . +  a 117/52

kuç - : Sarmak, kucaklamak. -26-
 k.- ar 172/10
 k.- idu 37/22, 37/30
 k.- kan 37/27, 125/59, 143/90
 k.- kadek 394/44
 k.- kili 347/17
 k.- sun 150/52
 k.- ti 34/16, 164/3, 171/2,
 226/113, 322/3, 339/2
 k.- ti-de 29/11
 k.- tuğ 286/74
 k.- tuñ 289/7
 k.- up 139/16, 170/8, 192/12,
 220/4, 272/24, 326/7, 361/61,
 378/16

kuçak : Kucak. -14-
 k. 10/6, 62/10, 143/28
 k.+ i (kuçiki) 379/8
 k.+ ida (kuçikida) 125/96
 k.+ liri 92/18
 k.+ ta 223/17
 k.+ tin 92/6
kuçak aç-: Kucak açmak.
 k. aç 117/30
 k. açkanda 128/65
 k. açti 81/19
 k. éçip 7/21
kuçak ker-: Kucak açmak.
 k. kérip 92/6
 k. kériymiz 116/49

kuçakla - : Kucaklamak. *bk. kuçakla-*
 -14-
 k.- di (kuçaklıdi) 299/
 k.- duğ (kuçaklıduğ) 122/3
 k.- gādek (kuçaklıgādek)
 92/1
 k.- ğum kélidu (kuçaklığum)
 271/30
 k.- p 29/44, 64/34, 74/83,
 122/22, 126/13, 211/7, 271/47
 k.- r 9/26, 85/24, 139/16
 k.- ymen 121/31
 k.- ymiz 109/16

kuçaklaş - : Kucaklaşmak. -7-
 k. 56/22, 117/39

k.- armiz (kuçaklışarmiz) 36/8
 k.- ip turupsen (kuçaklışıp)
 76/12
 k.- ip (kuçaklışıp) 365/18
 k.- sa 110/36
 k.- ti 223/5

kuçtur - : Sardırmak, kucaklatmak. -1-
 k.- di 299/19

Kuddus : Kudüs. -1-
 k. 247/17

kudret : (Ar.) Kudret, kuvvet. -16-
 k. 45/107
 k.+ i (kudriti) 33/43, 74/109,
 79/14, 127/48, 148/26, 150/42,
 342/13, 363/20
 k.+ idin (kudritidin) 112/32
 k.+ ige (kudritige) 112/23
 k.+ ini (kudritini) 324/53
 k.+ iñ (kudritiñ) 250/13,
 297/36
 k.+ ke 154/77
 k.+ niñ 130/6

kudretlik : Kudretli. -1-
 k. 192/78

kuduk : Kuyu. -6-
 k. 148/12, 165/40
 k.+ lar 125/31
 k.+ niñ 272/42, 290/18
 k.+ tin 150/33

kul : Kul, köle. -29-
 k. idi 150/3
 k. 74/132, 87/6, 126/5, 154/65,
 161/6, 161/18
 k.+ çimu 126/4
 k.+ dur 55/18
 k.+ ğa 168/28, 356/7
 k.+ i 50/7
 k.+ lar 148/2, 148/4, 154/49,
 161/2, 161/5, 161/7, 161/15,
 161/22, 161/24
 k.+ larni 154/24
 k.+ um 59/76

kul bol-: Kul olmak.

ķ. bolġan 51/74

ķ. bolsun 214/22

ķ. bolup 165/42, 255/101

ķ. bolup ħalmiġuluk 140/36

kul ħil-: Kul, köle etmek.

ķ. ħilġan 143/25

ķulķilik : Kulluk, kölelik. -1-

ķ. 42/12

ķulak : Kulak. -33-

ķ. 13/8, 22/24, 133/21, 168/17,

297/3, 361/11

ķ.+ i (ķuliki) 128/39

ķ.+ im (ķulikim) 208/11

ķ.+ imda (ķulikimda) 65/2

ķ.+ imġa (ķulikimġa) 93/17,

223/150, 320/8

ķ.+ imġimu (ķulikimġimu)

332/14

ķ.+ imiz (ķulikimiz) 361/42

ķ.+ imizniñ (ķulikimizniñ)
125/12

ķ.+ imniñ (ķulikimniñ) 202/1

ķ.+ iñda (ķulikimda) 352/14

ķ.+ ħa 73/38, 73/60, 107/30,

226/27

ķ.+ la 273/23

ķ.+ largā 10/26

ķ.+ larni 39/50

ķ.+ ni 97/78, 109/18

ķ.+ tin 350/18

ķulak sal-: Dinlemek.

ķ. sal 55/165

ķ. saldi 129/17

ķ. salinlar 73/93

ķ. salsa 324/7

ķ. salsina 261/61

ķ. selip 75/14

ķulakkesti : Şımarık. -2-

ķ.+ idin 284/60

ķ.+ ler 284/54

ķulaylık : Kolaylık. -1-

ķ. 73/108

ķuldar : Köle sahibi. -1-

ķ. 168/27

ķulluk : Kulluk, kölelik. -4-

ķ. 107/141, 154/10, 168/25

ķ.+ ħa 168/26

ķulup : (Ar.?) Kilit. -3-

ķ. 7/14, 148/24, 165/66

ķum : Kum. -2-

ķ. 150/8, 176/1

ķumluk : Kumlu. -1-

ķ.+ lar 34/5

ķumri : (Far. <ķumrī) Kumru. -1-

ķ. 239/37

ķunduz: Kunduz. -1-

ķ.+ mu 391/1

ķur - : Kurmak, tesis etmek. -36-

ķ.- di 11/23, 23/48

ķ.- duķ 70/56

ķ.- duñ 45/22

ķ.- ġan 11/24, 31/36, 69/35,

74/116, 154/39, 169/2, 218/30,

223/140, 223/96, 372/6

ķ.- ġanda 150/27

ķ.- ġili 150/27

ķ.- idiki 247/14

ķ.- imiz 113/15

ķ.- maķ 154/52

ķ.- maķçi bolup 33/38

ķ.- maķçi 46/18

ķ.- maķķa 126/14

ķ.- maķtimiz 74/122

ķ.- up 31/34, 49/71, 141/18,

148/57, 154/33, 191/13, 195/1,

257/26

ķ.- uptu 223/170

teħtini ķ.- ar 117/44

teħtini ķ.- up 126/3

tilsim ķ.- simu 70/35

pılan ķ.- up 324/80

ķur : Satır, dize. -8-

ք. 314/16
 ք.+ i 168/26
 ք.+ iniñ (քuriniñ) 143/50
 ք.+ lar 365/13
 ք.+ largə 127/3, 313/26
 ք.+ liri 127/9
 ք.+ lirim 106/21

ķural - : Kurma imkânı bulunmak,
kurabilmek. -1-
ķ.- maydu 138/7

Ḳuran : (Ar. <Ḳur'ān) Kur'an. -1-k. 117/12

kuraştırul - : Montaj edilmek. -1-
q.- ğan 336/10

ķurban : (Ar. <ķurbān) Kurban. -12-
ķ. 118/40, 143/6, 190/, 351/6
ķ.+ lar 143/86, 295/13
ķ.+ larmu 272/40
ķ.+ larniņ 116/24, 143/90
ķ.+ liriniņ 128/52
ķurban bol:- Kurban olmak.
ķ. bolay 5/16, 389/8

kurk - : *bk. qorq*- -1-
 q.- up ketkülük 181/10
 k.- kanlarniñ 165/43

kurkut - : *bk. korkut-* -1-
k.- mak bolup 109/8

Kurmanbék : Altaylı halk şairi. -1-
k.+ i (Kurmanbégi) 218/17

kurt : Kurt, böcek. -1-
k. 39/47

ķuru - : Kurumak. -3-
ķ.- p 49/57
ķ.- sun 50/43, 361/8

kurugda - : Kurulamak, kurutmak. -1-
k.- ydu 230/10

kuruk : Kuru. -23-

к. 9/11, 31/28, 39/1, 47/27,
51/38, 73/134, 104/12, 111/49,
114/8, 114/13, 116/75, 118/56,
119/55, 141/14, 143/53, 175/9,
200/4, 203/7, 297/65, 329/10,
329/16, 354/7, 394/40

kurukluk : Kuraklık, susuzluk. -2-
 ķ.+ ға 55/33
 к.+ та 125/107

kurul - : Kurulmak, tesis edilmek. -1-
k.- sa 266/14

**kuruluş : İnşaat. -1-
k.+ ni 197/6**

kuruş : Kurma, tesis etme. -1-
k.+ ni 158/38

kurut - : Kurutmak. -2-
 ı.- imen 15/22
 k.- ti 181/26

kurut : Kurut, kurutulmuş peynir. -2-
k. 393/124
k.+ ni 214/1

kuruval - : Kurutmak, yok etmek. -2-
 ք.- ք. 51/174
 ք.- ք. 278/24

kuruvat - : Kurmak, kurup durmak. -1-
k.- imiz 69/39

kusur : (Ar. <kuṣūr) Kusur. -3-
 k. 119/67, 223/132
 k.+ imizğa 115/57

kuş : Kuş. -20-
 k. 101/, 101/1, 393/123
 k.+ i 9/21, 17/15, 17/28, 47/46
 k.+ iga 325/25
 k.+ ini 87/32
 k.+ lar 82/11, 157/3, 288/3
 k.+ larniñ 262/5
 k.+ liri 10/18, 72/17
 k.+ liriñğa 271/32

- ķ.+ niň 288/4
ķ.+ tek 220/2, 255/97
ķ.+ um 285/13
- ķuşķaç** : Serçe. -2-
ķ. 350/21, 392/153
- ķutķaz** - : *bk. ķutķuz-* -1-
ķ.- diň 47/67
- ķutķuz** - : Kurtarmak. *bk. ķutķaz-* -8-
ķ.- ay 229/8
ķ.- di 239/33, 295/42
ķ.- duň 158/47
ķ.- up 23/34, 51/5, 63/84,
376/6
- ķutķuzuş** : Beraber kurtarma. -1-
ķ.+ ķa 223/44
- ķutķuzuval** - : Kurtarmak, kurtarma
imkânı bulunmak. -1-
ķ.- saňçu 73/156
- ķutķuzuvéliş** : Kurtarıverme. -1-
ķ. 55/146
- ķutla** - : *bk. ķutluķla-* -1-
ķ.- ģan (ķutliģan) 130/29
- ķutluķ** : Kutlu, uğurlu. -3-
ķ. 80/16, 232/112, 293/30
- ķutluķla** - : Kutlamak. *bk. ķutla-* -1-
ķ.- p 312/17
- ķutra** - : Kudurmak, taşkınlık
göstermek. -9-
ķ.- ģan (ķutriģan) 121/28,
205/7, 325/3, 364/17
ķ.- simu (ķutrisimu) 24/6
ķ.- maķta (ķutrimaķta) 6/8
ķ.- p 128/71, 232/73
ķ.- ydu 55/215
- ķutraş** - : Beraber kudurmak. -4-
ķ.- idu (ķutrişidu) 94/10
ķ.- ip (ķutrişip) 7/9
- ķ.- ti 45/44, 192/26
- ķutraş** : Beraber kudurma. -2-
ķ.+ i (ķutrişi) 127/36
ķ.+ iģa (ķutrişiģa) 94/28
- ķutul** - : Kurtulmak. -11-
ķ.- armen 223/111
ķ.- di 47/94, 141/37, 172/6
ķ.- dum 191/30, 226/109
ķ.- ģan 37/23
ķ.- ģandek 350/6
ķ.- isen 298/22
ķ.- maptu 206/36
ķ.- may 47/55
- ķutuldur** - : Kurtarmak. -1-
ķ.- maķ bolup 129/50
- ķutuluş** : Kurtulma, kurtuluş. -2-
ķ.+ ķa 73/130, 287/3
- ķutup** : Huangshan sıradaģlarındaki
bir tepenin adı. -1-
ķ.+ mu 271/12
- ķuvan** - : Kıvanmak, sevinmek. -8-
ķ.- di 332/25
ķ.- dim 255/69, 255/70
ķ.- ģan idiň 232/78
ķ.- ģan 179/81
ķ.- sam 255/71
ķ.- sun 217/6, 217/28
- ķuvet** : *bk. ķuvvet* -1-
ķ. 150/42
- ķuvluķ** : Kurnazlık. -1-
ķ.+ i (ķuvliķi) 218/36
- ķuvvet** : (Ar.) Kuvvet, güç. *bk. ķuvet*
-4-
ķ. 8/4, 26/12
ķ.+ i (ķuvviti) 4/10
ķuvvet ber-: Kuvvet vermek.
ķ. bérip 74/120
- ķuy** - : Dökmek, doldurmak. -9-

ķ. 145/1
 ķ.- ay 240/3
 ķ.- di 212/4
 ķ.- ġina 292/17
 ķ.- sañ 292/21
 ķ.- uñlar 376/16
 ķ.- up 23/14, 335/29, 377/3

ķ.+ ġa 125/104, 151/6, 341/10
 ķ.+ i 107/14
 ķ.+ lar 58/5, 125/100
 ķ.+ larni 45/18, 107/25
 ķ.+ larniñ 325/37

Ķuzzat: Kişi adı. -1-
 ķ. 364/5

ķuyař : Güneş. -24-
 ķ. 11/14, 12/20, 14/3, 45/5,
 69/17, 141/36, 148/31, 154/37,
 170/2, 178/24, 210/3, 238/4
 ķ.+ i 23/33
 ķ.+ idin 12/8
 ķ.+ ĵa 89/30, 238/19, 257/34
 ķ.+ mu 271/13
 ķ.+ ni 80/7, 126/24
 ķ.+ niñ 158/11, 262/1
 ķ.+ tek 115/40
 ķ.+ tin 33/28

ķuyařlıķ : Güneşli. -2-
 ķ. 121/5, 151/1

ķuyruk : Kuyruk. -8-
 ķ. 55/48
 ķ.+ i 73/53, 101/19, 295/2,
 295/14
 ķ.+ ini 140/12, 229/2
 ķ.+ iniñ 101/18

ķuyul -: Dökölmek, boşaltılmak. -2-
 ķ.- di 28/2, 112/6

ķuyun : Kasırġa, fırtına. -15-
 ķ. 7/9, 223/135, 284/6, 352/13,
 359/7, 359/11, 359/17, 392/37
 ķ.+ dek 325/15
 ķ.+ ġa 50/71
 ķ.+ i 128/75, 352/5
 ķ.+ lar 121/28, 150/9, 232/73

ķuzġal -: *bk. ķozġal*- -1-
 ķ.- ip (ķuzġilip) 383/1

ķuzġun: Kuzgun. -11-
 ķ. 342/4
 ķ.+ din 59/53

L

- laba** : (Çin.) Hoparlör. -2-
l.+ dila 200/2
l.+ din 200/8
- laçin** : Doğan, şahin. -3-
l. 153/13, 215/14, 232/88
- lal** : (Far. <lāl) Lal, dilsiz. -2-
l. 237/11, 364/2
- lale** : (Far. <lāle) Lale. -1-
l. 21/2
- lap** : (Far. <lāf) Laf, söz. -6-
l. 115/54, 253/7
lap ur-: Çene çalmak, boş konuşmak.
l. urğantiñ 346/7
l. urma 343/2
l. urup 118/17, 154/33
- latapet** : (Ar. <leṭāfet) Letafet. -1-
l. 286/107
- latka** : Dip, en alt. -3-
l.+ lar (latkılar) 39/20
l.+ larniñ (latkılarniñ) 39/44
l.+ si (latkisi) 295/3
- lav** : Atlı araba katarı. -1-
l. 196/7
- lava** : (Çin.) Süprüntü, çöp. -1-
l. 18/22
- Lavcañ**: Kişi adı. -4-
l. 133/12, 133/93, 215/17, 215/22
- Lavşé** : Kişi adı. -4-
l. 189/, 189/1, 189/10, 189/21
- lavulda -** : Alev alev yanmak. -2-

l.- p 31/38, 33/58

- lavuldat -** : Alev alev yakmak. -1-
l.- ip (lavulditip) 45/15
- lay** : (Far. <lāy) Çamur, balçık. -4-
l. 39/44, 63/96
l.+ ğa 33/37, 223/120
- layaķet**: (Ar. <liyāķat) Liyakat, yetenek, yeterlilik. -6-
l. 190/32, 193/24, 196/18, 266/16, 290/12
l.+ i (layaķiti) 268/7
- layaķetlik** : Liyakatli, yetenekli, yeterli. -1-
l. 367/2
- layıķ** : (Ar. <lāyıķ) Layık, uygun. -27-
l. idim 341/11
l. 12/31, 49/130, 57/16, 73/16, 128/103, 133/69, 137/1, 150/37, 166/10, 179/44, 193/22, 218/22, 261/52, 267/10, 287/38, 290/9, 290/75, 324/12, 335/17, 352/12, 356/4, 371/13, 372/11, 392/74
l.+ dur 290/70
layıķ bol-: Layık olmak.
l. bolğanliķiñni 284/80
- layıķlıķ** : Uygunluk, layık olma hâli. -1-
l.+ imdin 278/74
- lazim** : (Ar. <lāzim) Lazım. -17-
l. iken 253/7
l. 193/24, 244/10, 251/11, 262/8, 282/6, 297/3, 298/27, 303/16, 348/6, 376/7, 389/7, 394/19
l.+ dur 30/16, 55/245
l.+ i 11/14, 324/20
- leglek** : Uçurtma. -1-
l. 232/21

lehet : (Ar. <laḥd) Lahit, mezar. -5-
l. 375/38
l.+ ke 94/23, 147/12
l.+ te 376/, 376/21

le'in : (Ar. <la'īn) Lain, lanetli. -1-
l. 297/67

lekmiñ : Binlerce, yüz binlerce. -1-
l. 158/73

leķem : (Ar. <laķab) Lakap. -5-
l. 119/3, 119/8, 165/39, 314/1
leķem koy-: Lakap takmak.
l. koysa 359/19

leķemsiz : Lakapsız, isimsiz, pek bilinmeyen. -1-
l. 119/5

le'l : (Ar. <la' l) Lal, parlak kırmızı renkli kıymetli bir taş. -3-
l. 357/12
l.+i 186/15
l.+ ige 148/40

Lencu : Bir yer adı. -1-
l.+ din 265/1

lenet : (Ar. <la' net) Lanet. -12-
l. 107/39, 141/40, 298/10, 373/13, 377/22
l.+ dur 247/28
l.+ i (leniti) 206/9
l.+ ke 393/14
lenet oku-: Lanet okumak.
l. okup 63/59, 183/25
l. okuymiz 168/, 168/38

lenetle - : Lanetlemek. -1-
l.- di (lenetlidi) 192/38

lenetlen - : Lanetlenmek. -1-
l.- gen idim 263/9

leñmen: Kıymalı makarna. -2-
l. 59/17, 274/2

lepilde - : Dalgalanmak. -3-
l.- genç (lepildigence) 217/3
l.- gende (lepildigende) 259/12
l.- ydu 143/72

lepildet - : Dalgalandırmak. -2-
l.- ip (lepilditip) 115/11
l.- tuķ 127/24

lerzan : (Far. <lerzān) Titreyen, titrek. -1-
l. 271/18

lerze : (Far.) Titreme, titreyiş. -5-
l.+ ge (lerzige) 31/20, 140/22, 153/15, 305/17
l.+ si (lerzisi) 25/18

leşker : (Far.) Asker, savaşçı. -7-
l. 48/9
l.+ i (leşkiri) 55/239
l.+ ini (leşkirini) 12/7, 150/10
l.+ inniñ (leşkiriñniñ) 48/17
l.+ iñ (leşkiriñ) 48/13
l.+ niñ 196/7

let : Utanma, hicap. -10-
let bol-: Utanmak.
l. boldi 377/20
l. boldum 191/32
l. bolğaçqa 290/41, 373/7
l. bolidu 192/71, 207/11
l. bolup 286/102
l. boptu 324/74
let kıl-: Utandırmak.
l. kılar 252/27
l. kılıp 148/49

lev : (Far. <leb) l. Dudak. -27-
l.+ i 347/8
l.+ ide 102/8, 183/8
l.+ idin 108/11
l.+ im 85/7, 189/16, 360/2
l.+ imde 346/3
l.+ imni 66/1
l.+ iniñ 339/4, 344/3
l.+ iñdin 123/26, 340/9

- l.+ iñni 70/70, 107/23, 123/1, 290/3
 l.+ liri 351/3
 l.+ liride 245/20
 l.+ lirimge 76/17
 l.+ lirimni 182/9
 l.+ liriñ 291/5
 l.+ liriñni 123/, 123/20
 2. Kenar, kıyı.
 l.+ iñde 82/1, 82/5
 l.+ idin 141/16
- leviz** : (Ar. <lafz) Lafız, söz. -18-
 l.+ i (levzi) 357/1, 357/12
 l.+ ide (levzide) 201/1
 l.+ idin (levzidin) 282/2
 l.+ ige (levzige) 140/20, 153/16, 324/53, 347/14
 l.+ im (levzim) 223/20, 252/13
 l.+ imge (levzimge) 341/11
 l.+ iñ (levziñ) 196/19
 l.+ iñge (levziñge) 130/21, 343/5, 355/3
 l.+ iñni (levziñni) 223/130, 251/20, 290/53
- leyle -** : Boş dolaşmak, avare gezmek. -2-
 l.- p 39/21
 l.- ydiğan 177/8
- Leyli** : Leyla, kişi adı. -4-
 l. 239/40, 394/7
 l.+ ni 20/3, 342/7
- leylikazak** : Bir çiçek türü. -2-
 l. 53/29
 l.+ ni 53/28
- leylizar** : Bir tür çiçek bahçesi. -1-
 l.+ din 186/16
- lezzet** : (Ar. <lezzet) Lezzet. -22-
 l. 105/12, 136/46, 240/11, 272/53, 289/21, 297/30, 340/4, 372/4
 l.+ i (lezziti) 99/8, 139/26, 257/13, 292/20, 351/4, 392/16
- l.+ ige (lezzitige) 261/33
 l.+ ini (lezzitini) 99/2, 185/10, 272/20, 352/3
 l.+ liriñni 255/37
 l.+ tin 272/54
lezzet sür-: Lezzet almak, keyfini çıkarmak.
 l. sürüp 2/6
- lezzetlen -** : Tadını ala ala yemek. -2-
 l.- ip (lezzetlinip) 59/30, 212/5
- lezzetlik** : Lezzetli. -2-
 l. 302/12, 393/72
- lezzetliniş** : Lezzetlenme. -1-
 l.+ ke 107/85
- lékin** : (Ar. <lākin) Lakin, ama. -31-
 l. 19/5, 39/57, 42/2, 59/62, 62/11, 108/16, 108/31, 116/14, 116/90, 117/41, 119/46, 119/53, 125/138, 125/42, 132/9, 133/22, 133/73, 134/31, 192/75, 193/20, 255/23, 286/99, 297/35, 301/5, 312/31, 342/8, 342/12, 354/5, 356/6, 363/56, 392/28
- léksiye** : (Rus.) Ders. -5-
 l. 73/11, 73/38, 73/98, 237/23
 l.+ ñni 73/111
- Lénin** : Vladimir İlyiç Lenin. -24-
 l. 25/, 25/1, 25/3, 25/5, 25/7, 25/9, 25/13, 25/14, 25/16, 25/19, 25/21, 25/22, 25/24, 45/8, 70/46, 115/11, 129/24
 l.+ din 50/62, 125/142
 l.+ ğa 70/53
 l.+ niñ 87/34, 130/16
- lénta** : (Rus.) Kurdele. -6-
 l. 254/4, 254/6, 254/10, 254/20, 292/26
 l.+ si (léntisi) 165/69
- léven** : Güzel. -2-

- l. 344/1
l.+ din 356/4
- léyi -** : Bulanmak. -1-
l.- p 140/13
- léyit -** : Bulandırmak. -1-
l.- ip 191/7
- Li** : Kişi adı. -2-
l. 136/5, 136/45
- Li Bey** : Kişi adı. -4-
l.+ ni 240/, 240/21
- libas** : (Ar. <libās) Giysi, kıyafet. -2-
l. 262/3
l.+ ini 14/9
- Licañ** : Lijiang Nehri. -1-
l.+ ni 321/1
- Li Da** : Bir kız adı. -2-
l. 273/47, 273/61
- likmulik** : Ağzına kadar dolu. -1-
l. 189/14
- Lin Zéşüy** : Kişi adı. -1-
l. 125/74
- Liñ Cilu** : Kişi adı. -2-
l. 128/40
l.+ ni 128/78
- liñşit -** : Sallamak, hareket ettirmek.
-1-
l.- midi 240/3
- lipmulip** : Ağzına kadar dolu. -2-
l. 74/88, 116/69
- L. Mutellip** : Kişi adı, ünlü Uygur şair.
-1-
l.+ ni 363/
- Logoçav** : Bir yer adı. -1-
l.+ da 128/7
- Lokman** : Lokman, Lokman Hekim.
-7-
l. 118/24, 185/16, 185/18,
347/12, 348/8
l.+ din 129/18
l.+ ni 185/15
- London** : Londra. -2-
l. 94/8, 107/14
- Lopnur** : Lopnur, Doğu Türkistan'da
bir şehir. -1-
l. 82/53
- löci** : (Far.) Toy, genç, tecrübesiz.
-2-
l.+ ler 115/22
l.+ liri 46/35
- löm-löm** : Yaylı. -1-
l. 255/33
- lömşü -** : Kaynamak, kaynaşmak. -2-
l.- p 110/14
l.- p yürüp 39/47
- Luşün** : Kişi adı. -7-
l. 158/65, 331/2, 331/11
l.+ ge 331/15, 362/5
l.+ niñ 87/40, 331/
- luşyen** : (Çin.) İdeoloji. -1-
l.+ ini 148/47
- Lutpulla** : Lütfullah, kişi adı. -1-
l.+ ğa 17/
- Lutun** : Kişi adı. -8-
l. 128/32, 286/62, 287/17,
363/1, 363/28, 363/70
l.+ ni 232/55
l.+ niñ 128/79
- Lüyda** : Kişi adı. -2-
l. 137/13
l.+ ğa 137/

Lyavhé : Bir yer adı. -1-
l.+ da 138/11

Lyu Sencyé : Guangzhou'daki tarihi anlatılarda yer alan şarkıcı bir kız. -19-
l. 315/23, 324/, 324/3,
324/106, 324/119, 324/44,
324/51, 324/63, 324/65, 324/89
l.+ ge 324/17, 324/79
l.+ mu 324/45
l.+ ni 324/104, 324/111,
324/117, 324/29, 324/87
l.+ niñ 324/85

Mm

ma : Bu. -2-
m. 73/105, 97/82

madar : (Ar. <medār) Dayanak, güç, kuvvet. -4-
m.+ im 24/12, 111/15, 111/26
m.+ iñiz 375/20

madda : (Ar. <mādde) Madde, bölüm. -2-
m. 6/1
m.+ din (maddidin) 6/13

Mağaz : Altay'da ünlü bir yazar ve şair. -1-
m.+ lar 217/23

mağdur : Güç, kuvvet. -1-
m.+ i 240/8

mağrur : (Ar. <mağrūr) Mağrur, kibirli. -1-
m. 223/171

maharet : (Ar. <mahāret) Maharet. -2-
m.+ i (mahariti) 374/3
m.+ ke 305/4

mahir : (Ar. <māhir) Mahir. -4-
m. 63/28, 158/39
m.+ i 240/12
mahir bol : Mahir olmak.
m. bol 53/42

mahiyet : (Ar. <māhiyyet) Mahiyet, asıl. -2-
m.+ ini (mahiyitini) 73/95
m.+ te 73/136

mahta - : Övmek, methetmek, takdir etmek. -10-
m.- di (mahtidi) 108/7, 192/43
m.- dim (mahtidim) 111/14

- m.- diñ (maḥtidiñ) 182/5,
182/13
m.- ğanlar (maḥtiġanlar)
392/126
m.- ğiniñ (maḥtiġiniñ) 116/84
m.- mañ (maḥtimañ) 233/41
m.- viduḡ (maḥtividuḡ) 123/8
m.- ydu 278/66
- maḥtan** - : Övünmek. -5-
m.- idu (maḥtinidu) 55/159
m.- imen (maḥtinimen) 64/41
m.- iptu (maḥtiniptu) 101/15
m.- ma 343/1
m.- sa 222/19
- maḥtançaḡ** : Övüngeñ. -1-
m. 278/18
- maḥtaş** - : Karşılıklı övmek. -1-
m.- ḡanda 213/2
- maḥtaş** : Övme, methetme. -2-
m. 392/27, 392/88
- maḥtiniş** : Övünme. -1-
m. 31/34
- makan** : (Ar. <mekān) Mekan, meskūn
yer. -15-
m. 51/176, 80/6, 81/11,
129/36, 150/15, 152/3, 290/30,
374/6
m.+ din 49/81, 55/45
m.+ dinmu 51/89
m.+ imiz 47/60
m.+ ini 45/90
m.+ iñ 21/6
makan ḡil:- Mekān tutmak,
yerleşmek.
m. ḡiptu 63/58
- makḡay** - : Ezilmek. -1-
m.- ar (makḡiyar) 392/68
- makḡayt** - : Ezmek, yassı hâle
getirmek. -1-
m.- ip 18/51
- Makidunḡe** : Makedonca. -1-
m. 245/37
- maḡal** : (Ar. <meḡāl) Atasözü. -3-
m. 4/14, 133/45, 242/9
- maḡul** : (Ar. <ma° ḡul) Makul. -4-
m. 273/50, 273/52, 354/3
m.+ midi 394/21
- mal** : (Ar. <māl) Mal. -6-
m. 82/22, 154/13, 154/71
m.+ ḡa 217/4
m.+ lar 393/105
m.+ ni 59/19
- malamet** : (Ar. <melāmet) Kınama,
ayıplama. -1-
m. 344/14
- malay** : Hizmetkâr, uşak. -1-
m.+ ni 87/6
- malḡi** : Hayvancı, hayvan yetiştirici.
-3-
m. 154/14
m.+ lar 154/13
m.+ niñ 154/72
- malem** : Gürültü, yaygara. -1-
malem ḡil:- Gürültü yapmak.
m. ḡılğan 165/59
- mamat** : (Ar. <memāt) Memat, ölüm.
-2-
m. 143/55, 249/13
- mamuḡ** : Pamuk. -3-
m. 191/38, 255/35
m.+ ta 49/61
- mana** : İşte, bu. -21-
m. 3/10, 39/6, 44/11, 55/160,
56/15, 74/46, 82/5, 85/1, 90/5,
101/11, 105/23, 118/105,
119/19, 133/23, 133/43,

133/89, 158/40, 257/1, 261/1,
265/23, 347/6

Maniy : Maniheist. -1-
m.+ çe 305/4

manta : Mantı. -1-
m.+ sidek (mantisidek) 162/18

mañ - : Yürümek, hareket etmek. -82-
m. 8/5, 51/52, 236/17, 266/21
m.- ar 196/10, 317/1
m.- attiñ 17/6
m.- di 45/8, 45/9, 55/35, 55/62,
129/29, 154/50, 286/53, 304/2,
362/8, 369/8
m.- dim 53/26, 111/56, 273/38
m.- diñ 45/75, 45/96, 47/73
m.- diñlar 258/3, 258/8, 258/15
m.- duq 55/32, 75/3, 129/27,
286/83
m.- ğan tursa 45/106
m.- ğan 34/5, 65/43, 106/18,
121/27, 133/34, 148/17,
192/25, 231/3, 232/41, 232/56,
263/13
m.- ğanda 55/11, 59/40
m.- ğanlar 3/3, 75/25, 392/49
m.- ğantim 234/17
m.- ğudek 236/14
m.- ğusi 180/14
m.- idu 31/8, 178/43
m.- imen 91/3, 302/1
m.- imiz 64/2, 273/22, 312/30
m.- iñ (méñiñ) 3/8
m.- ip (méñip) 55/64, 75/29,
81/26, 111/32, 148/20, 361/57,
392/183
m.- isen 56/25
m.- maқта 162/30
m.- mas 196/16
m.- may 223/104, 273/19,
363/57
m.- maymiz 312/27
m.- midi 223/18
m.- miğan 16/1, 232/51
m.- sa 55/237, 223/189
m.- saқ 165/43

m.- sam 188/18
m.- sammu 255/85
m.- sañ 297/40
m.- sun 168/4

maña : Bana, birinci teklik şahıs
zamirinin yönelme eki almış
biçimi. -180-
m. 2/8, 2/9, 54/3, 54/7, 55/66,
71/6, 72/6, 72/20, 78/19, 88/10,
89/13, 89/15, 89/17, 89/19,
89/21, 89/23, 98/1, 104/16,
111/64, 118/6, 121/25, 126/22,
127/54, 127/55, 128/82, 135/4,
135/7, 141/45, 145/4, 148/61,
148/62, 148/63, 148/64, 162/5,
163/14, 163/17, 163/18, 165/5,
167/12, 173/33, 174/9, 179/35,
179/46, 186/14, 189/10,
191/21, 191/22, 191/23,
193/19, 212/7, 223/142,
223/195, 223/196, 223/197,
223/43, 223/59, 223/63,
223/72, 228/9, 244/1, 244/2,
244/4, 244/6, 244/8, 244/10,
244/12, 244/14, 246/9, 246/11,
252/31, 253/6, 253/10, 253/13,
253/16, 255/58, 255/79,
263/18, 265/16, 267/13,
273/3, 273/81, 278/5, 278/77,
284/37, 284/66, 285/10,
285/14, 285/16, 285/23,
285/30, 286/93, 288/1, 290/62,
290/64, 290/80, 292/1, 292/2,
292/4, 292/6, 292/8, 292/10,
292/12, 292/14, 292/16,
292/17, 292/34, 294/18,
306/12, 307/13, 307/14,
317/14, 320/5, 324/20, 328/1,
328/5, 329/2, 329/3, 329/21,
332/36, 337/3, 339/1, 339/11,
343/8, 344/1, 344/2, 344/4,
344/6, 344/8, 344/10, 344/12,
344/14, 345/14, 346/2, 346/5,
346/15, 348/1, 348/2, 348/4,
348/6, 348/8, 348/10, 348/12,
348/14, 350/21, 350/28, 351/5,
352/10, 354/2, 354/5, 355/6,

- 355/13, 356/4, 358/15, 359/3,
359/19, 360/12, 360/16,
363/35, 375/3, 375/25, 376/14,
392/9, 392/10, 392/14,
392/175, 392/201, 393/35,
394/5, 394/6, 394/8, 394/12,
394/23
m.+ la (mañila) 392/138
m.+ mu (mañimu) 102/24,
272/46, 278/86, 287/17, 393/49
- mañlay**: Alın. -4-
m. 12/32
m.+ diki 5/10
m.+ ida (mañliyida) 381/6
m.+ iğa (mañliyığa) 94/13
- marakçı**: Gözetleyen. -1-
m. 70/32
- maral**: Maral, dişi geyik. -2-
m. 218/29
m.+ mu 218/31
- marcan**: (Ar. <mercān) Mercan. -9-
m. 5/12, 106/22, 186/15,
223/33, 289/40
m.+ dek 15/28, 239/8
m.+ lar 113/7
m.+ ni 357/12
- markilik**: Markalı. -1-
m. 297/43
- Marksizm**: (Fr.) Marksizm. -1-
m. 286/64
- Marks**: Karl Marks, kişi adı. -9-
m. 44/39, 45/7, 46/37, 70/37,
70/45, 129/23
m.+ niñ 130/16, 208/19
m.+ tin 118/31
- Marksçı**: Marksçı, Marksist. -2-
m.+ lar 118/33, 118/35
- marş**: (Fr.) Marş. -9-
m. 74/81
- m.+ i 138/11, 380/
m.+ iğa 63/23, 143/82
m.+ ini 46/32, 231/31
m.+ ni 18/21
- Marşal**: George Marshall. -1-
m. 223/106
- mart**: (Lat.) Mart. -4-
m. 29/, 29/1, 29/21, 29/37
- mas**: (Far.) Ahenkli, uyumlu. -1-
m. 6/22
- maslaş** -: Uygun olmak. -1-
m.- ip (maslişip) 297/28
- maş**: (Far. <māş) Fasulye. -1-
m. 49/60
- maşına**: (İtal.) Makine. -3-
m. 33/23, 258/14
m.+ lar (maşınilar) 110/38
- mat**: (Far. <māt) Mat, yenilgi. -2-
mat bol -: Mat olmak,
yenilmek.
m. boldi 154/41
m. bolup qaldım 253/8
- mata**: (Ar. <metā°) El tezgahında
yapılmış pamuk kumaş. -1-
m. 51/72
- mata** -: Dayamak, koymak. -1-
m.- p 273/39
- matem**: (Ar. <mātem) Matem, yas.
-17-
m. 37/18, 154/27, 159/11,
267/2, 361/, 361/19, 361/34
m.+ de 23/2, 250/19
m.+ ge 50/22, 134/36, 362/3
m.+ i (matimi) 363/68
m.+ lerni 94/1, 94/24
m.+ niñ 368/5
matem tut -: Matem tutmak.
m. tutup 107/11

matros : (Rus.) Denizci, gemici. -1-
m.+ tek 22/18

Mavcuşi : Mao Zhu Xi, Çin Komünist Partisi'nin ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu. -19-
m. 51/1, 126/10, 129/29, 148/26, 148/41, 148/59, 150/2, 154/38, 154/39, 158/54
m.+ ğa 51/, 148/38
m.+ miz 51/214, 127/50
m.+ ni 128/41
m.+ niñ 118/95, 118/97, 127/52, 152/7

Mavu Deyüz : Kişi adı. -1-
m.+ ni 273/54

Mav Zéduñ : Mao Zedong, Çin Komünist Partisi'nin ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu. -11-
m. 38/9, 47/101, 49/131, 51/102, 65/40, 380/8, 380/17
m.+ ğa 47/110, 48/24
m.+ ni 64/18
m.+ niñ 64/37

mavzu : (Ar. <mevzū^c) Mevzu, konu. -1-
mavzu kı́l-: İlgilenmek, incelemek.
m. kı́limen 65/40

may : Sıvı yağ, petrol. -9-
m. 49/25, 150/32, 154/57, 216/12, 216/20, 216/23, 217/17, 231/28
m.+ lar 150/41

may : (Rum.) Mayıs. -1-
m. 79/

mayak : (Rus.) Deniz feneri. -2-
m. 44/31, 125/39

maymak : Çarpık ayaklı. -1-

m. 355/10

maymun : (Ar. <meymūn) Maymun. -5-
m. 191/6, 286/92, 312/32, 342/6, 392/133

maysa : Yeşillik, çimenlik. -6-
m. 280/1
m.+ lar (maysılar) 67/17, 179/7
m.+ larğa (maysılargä) 262/9
m.+ larmu (maysılargu) 40/3
m.+ ni (maysini) 179/66

maz : Pamuk. -2-
m. 225/16, 297/64

mazaķ : Alay etme, aşağılama -4-
m.+ ğa 162/23
m.+ tin 350/24
mazaķ kı́l-: Alay etmek, aşağılamak.
m. kı́lgandek 265/13
m. kı́lğuçiniñ 342/7

mazar : (Ar. <mezār) Mezar. -9-
m. 366/, 366/2, 366/3, 372/10
m.+ da 393/108
m.+ ğa 366/15
m.+ largımu 70/22
m.+ ni 181/20, 297/48

me : Buyrun, buyur, burada. -1-
m. 141/45

mecburiyet : (Ar. <mecbūriyyet) Mecburiyet. -1-
m. 171/8

meclis : (Ar.) Meclis. -9-
m. 73/122, 73/22, 73/54, 118/53
m.+ ke 73/18
m.+ ni 73/140
m.+ tin 73/19, 73/39, 73/71

Mecnun : (Ar. <Mecnūn) Mecnun. -6-

- m. 20/3, 20/4, 239/40, 255/74, 342/8, 394/6
- mecruh** : (Ar. <mecrūh) Mecruh, yaralı. -1-
mecruh kıl:- Yaralamak.
 m. kılğan 65/10
- meden** : (Ar. <ma^c den) Maden. -1-
 m. 215/16
- medeniyyet** : (Ar. <medeniyyet) Medeniyyet. -2-
 m. 331/3, 369/4
- medet** : (Ar. <meded) Medet, yardım. -13-
 m. 56/23, 63/26, 128/27, 133/6, 297/32, 363/67, 373/9
medet ber:- Yardım etmek.
 m. berdi 148/43
 m. berdin 45/42
 m. berdiñ 45/41
 m. berse 45/43
 m. béridu 23/60
 m. béríp 223/27
- medetkar** : (Ar. + Far. <meded+ -kār) Yardımcı. -3-
 m. 55/210, 143/56
medetkar bol:- Yardımcı olmak.
 m. bolmisa 250/13
- medetlen** - : Yardım almak, medet ummak. -1-
 m.- ip (medetlinip) 324/50
- medhiye** : (Ar. <medhiyye) Methiye. -7-
 m. 137/, 142/, 150/, 153/, 164/, 278/17
 m.+ si (medhiyisi) 218/27
- medhle** - : Methetmek, övmek. -1-
 m.- p 278/62
- meğlubiyet** : (Ar. <mağlūbiyyet) Mağlubiyet. -1-
 m.+ niñ 154/36
- meğlup** : (Ar. <mağlūb) Mağlup. -3-
 m. 342/13
meğlub bol:- Mağlup olmak.
 m. bolup 148/23
meğlub kıl:- Mağlup etmek.
 m. kılar 360/14
- meğrib** : (Ar. <mağrib) Mağrip, batı. -1-
 m.+ ke 383/2
- meğrur** : (Ar. <mağrūr) Mağrur, kibirli. -24-
 m. idim 350/10
 m. 37/1, 39/39, 62/7, 63/3, 63/15, 63/24, 63/34, 65/5, 76/12, 85/1, 124/11, 128/83, 132/22, 133/10, 133/91, 179/4, 179/25, 207/8, 261/16, 278/52, 314/4, 392/38
meğrur bol:- Mağrur olmak.
 m. bolmiğın 159/2
- meğrurlan** - : Mağrurlanmak, kibirlenmek. -1-
 m.- imiz (meğrurlinimiz) 231/5
- meğrurluk** : Mağrurluk, kibirlilik. -1-
 m.+ i 42/11
- mehbub** : (Ar. <maḥbūb) Sevgili. -1-
 m.+ i 7/21
- mehbus** : (Ar. <maḥbūs) Mahpus, tutuklu. -2-
 m. 97/83
 m.+ larniñ 97/62
- mehel** : (Ar. <mehl) Zaman, süre.-11-
 m. 158/27, 190/17, 191/5, 197/1, 206/10, 206/21, 232/78, 239/31, 339/5, 363/20
 m.+ de 393/55

mehelle : *bk. mele* -2-
m. 107/37
m.+ ni (mehellini) 181/29

mehelsiz : Zamansız. -1-
m. 196/1

mehkem : (Ar. <muḥkem) Muhkem,
sağlam. -7-
m. 52/1, 57/9, 97/65, 129/84,
177/2, 234/4, 246/7

mehkum : (Ar. <maḥkūm) Mahkūm.
-4-
m. 70/68, 148/29, 165/42,
364/16

mehkumluk : Mahkūmluk, esirlik. -1-
m. 9/4

mehliya : (Far. + Ar. <meh+liḳā)
Yüzü ay gibi olan, ay yüzlü
güzel kadın. -1-
m. 291/12

Mehmut : Mahmut (Kaşgarlı). -1-
m. 237/15

Mehmut Keşkiri : Kaşgarlı Mahmut.
-1-
m. 286/126

mehrum : (Ar. <maḥrūm) Mahrum.-2-
mehrum bol-: Mahrum olmak.
m. bolgusi 146/2
mehrum kıl-: Mahrum etmek.
m. kılsimu 298/8

mehsul : (Ar. <maḥsūl) Mahsul. -3-
m.+ i 149/2, 205/16, 343/6

mehsulat : (Ar. <maḥsūlāt) Mahsulat.
-1-
m. 154/61

mehluk : (Ar. <maḥlūk) Mahluk. -4-
m. 273/58
m.+ ka 297/20, 298/16

m.+ niñ 393/19

Mehtumhan : Mahdum-ı Azam, kişi
adı. -1-
m.+ ğa 287/8

Mehtumsula : Mahdum-ı Azam, kişi
adı. -1-
m. 117/51

mekkar : (Ar. <mekkār) Hilekâr. -6-
m. 192/72, 339/, 339/15,
392/189
m.+ ğa 118/19, 354/9

mekkarlık : Hilekârlık. -3-
m. 297/68, 303/8
m.+ iğa 117/3

Mekke : Mekke. -1-
m.+ de (Mekkide) 117/12

mektep : (Ar. <mekteb) Mektep, okul.
-15-
m. 87/27, 162/22
m.+ ke 59/40, 226/3, 226/9,
226/13, 226/68, 226/73, 284/82
m.+ liriñde 232/35
m.+ mu 226/121
m.+ ni 226/43, 284/8, 350/5
m.+ séri 64/8

mekbere : (Ar. <maḳbere) Anıt mezar,
türbe. -1-
m.+ ñni 371/19

mekset : (Ar. <maḳşad) Maksat, amaç.
-16-
m. 12/19, 73/59, 143/23,
143/25, 196/26, 234/19
m.+ ke 11/3
m.+ i (mekşiti) 355/14, 393/19
m.+ im (mekşitim) 233/26,
393/68
m.+ ler 7/4
m.+ lerni 37/27
m.+ ni 55/201
m.+ te 34/4

m.+ tin 353/10

mele : (Ar. <maḥalle) Mahalle. *bk.*
mehelle -14-
 m. 122/2, 131/9, 223/175,
 241/6
 m.+ de (melide) 223/180,
 332/21
 m.+ din (melidin) 122/1
 m.+ miz (melimiz) 131/1,
 131/2, 131/13
 m.+ mizdin (melimizdin) 131/
 m.+ mizmu (melimizmu)
 131/16
 m.+ ñge 107/15
 m.+ ñizdin (meliñizdin) 288/5

melhem : (Ar. <merhem) Merhem.
 -10-
 m. iken 348/7
 m. 347/12, 348/, 354/16
 m.+ de 185/21
 m.+ din 348/9
 m.+ ge 235/, 235/21
melhem bol-: Çare olmak.
 m. bolğusi 267/14
melhem kil-: Çare bulmak.
 m. kilgili 368/10

melhemsiz : Çaresiz. -1-
 m. 235/23

melum : (Ar. <ma° lūm) Malum, belli.
 -12-
 m. idi 355/13
 m. 119/39, 146/1, 246/9,
 351/21, 364/4
 m.+ ğu 237/13, 363/48
 m.+ midu 220/13
melum bol-: Belli olmak.
 m. bolğandu 232/81
 m. bolğusi 156/1
melum tur-: Açıklamak,
 belirtmek.
 m. turğiniñ 364/10

melumet : (Ar. <ma° lūmāt) Bilgi,
 malumat. -1-

melumat ber-: Malumat
 vermek.
 m. béridu 73/33

mel'un : (Ar. <mel° ün) Melun, lanetli.
 -5-
 m. 158/25, 342/12
 m.+ ğa 23/55
 m.+ lar 23/24
mel'un bol-: Lanetlenmek.
 m. bolup 153/5

meme : Meme. -1-
 m.+ m 23/10

memedan : Bilgiç, bilgiçlik taslayan.
 -1-
 m.+ lar 39/2

memliket : (Ar. <memleket)
 Memleket. -1-
 m.+ i (memlikiti) 63/55

memnun : (Ar. <memnūn) Memnun.
 -4-
 m.+ dur 314/12
memnun bol-: Memnun olmak.
 m. bolarmen 360/3
memnun kil-: Memnun etmek.
 m. kilidu 363/77
 m. kilip 370/3

memnuniyet : (Ar. <memnūniyyet)
 Memnuniyet. -1-
 m. 171/18

men : Ben, birinci teklik şahıs
 zamiri. -793-
 m. 10/40, 12/22, 12/24, 13/10,
 20/8, 24/21, 24/25, 28/5, 28/9,
 32/11, 39/39, 41/14, 41/20,
 44/5, 51/166, 52/3, 52/12, 53/,
 53/1, 53/19, 53/33, 55/147,
 55/148, 55/251, 55/257, 59/61,
 63/6, 63/53, 64/38, 64/40,
 65/19, 65/21, 65/25, 65/33,
 65/37, 70/3, 70/80, 72/5, 72/13,
 72/16, 72/19, 74/135, 76/,

76/20, 76/29, 77/3, 78/6, 78/21,
 80/2, 81/2, 81/4, 81/35, 82/1,
 82/5, 88/, 88/15, 88/17, 88/18,
 89/5, 89/33, 91/4, 92/14, 95/12,
 97/114, 97/48, 99/7, 100/3,
 102/17, 104/12, 105/10,
 105/12, 108/10, 111/6, 111/7,
 111/21, 111/22, 111/23,
 111/55, 111/57, 111/58,
 111/59, 114/9, 114/11, 118/1,
 118/2, 118/4, 118/8, 118/9,
 118/10, 118/100, 118/102,
 118/104, 118/108, 118/11,
 118/12, 118/16, 118/20,
 118/24, 118/28, 118/32,
 118/33, 118/36, 118/39,
 118/40, 118/44, 118/48,
 118/52, 118/56, 118/60,
 118/64, 118/68, 118/72,
 118/76, 118/80, 118/84,
 118/88, 118/92, 118/96, 121/1,
 121/2, 121/4, 121/6, 121/8,
 121/10, 121/12, 121/14,
 121/16, 121/17, 121/18,
 121/20, 121/22, 121/24,
 121/32, 121/34, 121/35,
 121/36, 121/38, 121/40,
 121/41, 121/42, 121/44, 127/1,
 127/4, 130/3, 130/4, 130/7,
 130/11, 130/25, 130/33,
 130/36, 133/1, 134/24, 135/15,
 136/46, 137/3, 139/5, 139/13,
 141/43, 141/44, 143/40,
 143/65, 143/67, 145/5, 154/1,
 154/3, 158/67, 158/68, 158/72,
 158/75, 158/78, 162/3, 164/17,
 167/9, 173/21, 179/34, 179/44,
 179/76, 180/14, 182/25,
 182/28, 183/2, 183/26, 183/27,
 183/28, 183/29, 183/31,
 185/19, 185/22, 191/13,
 191/17, 191/18, 191/19,
 191/25, 191/31, 191/33,
 193/22, 202/11, 205/15,
 208/19, 210/13, 211/8, 216/6,
 216/26, 216/31, 223/13,
 223/16, 223/199, 223/25, 226/,
 226/1, 226/102, 226/104,
 226/122, 226/59, 226/72,
 229/7, 229/10, 232/104,
 232/18, 232/23, 232/28,
 232/34, 232/39, 232/44,
 232/49, 232/54, 232/59,
 232/83, 233/21, 233/22,
 233/27, 233/31, 240/9, 240/13,
 240/14, 240/21, 241/5, 241/10,
 243/3, 252/1, 252/2, 255/5,
 255/30, 255/71, 255/72,
 255/75, 255/76, 255/86, 257/3,
 261/2, 261/14, 267/, 267/1,
 267/2, 267/3, 267/4, 267/6,
 267/8, 267/9, 267/10, 267/12,
 267/14, 268/4, 268/21, 272/4,
 273/75, 274/1, 275/3, 276/10,
 278/, 278/1, 278/15, 283/6,
 283/11, 283/12, 284/31,
 285/17, 287/21, 288/2, 288/6,
 290/5, 290/77, 291/1, 291/2,
 292/5, 292/11, 292/18, 292/22,
 292/29, 293/18, 299/1, 299/4,
 299/12, 300/11, 302/3, 303/17,
 306/11, 307/10, 316/17,
 317/7, 317/11, 318/6, 320/15,
 320/21, 321/, 324/29, 326/13,
 328/3, 329/19, 329/20, 332/10,
 335/25, 335/34, 337/1, 337/5,
 340/1, 340/8, 340/10, 341/4,
 341/7, 341/9, 341/11, 343/1,
 343/2, 343/5, 343/6, 344/7,
 344/9, 344/11, 345/3, 345/11,
 346/12, 349/3, 349/7, 349/11,
 349/13, 350/3, 352/1, 352/4,
 353/11, 353/13, 353/15,
 353/17, 354/14, 355/4, 356/5,
 356/10, 356/14, 357/1, 357/6,
 358/, 358/1, 358/2, 358/3,
 358/4, 358/5, 358/6, 358/7,
 358/8, 358/9, 358/10, 358/12,
 358/14, 358/16, 358/18, 359/2,
 359/6, 359/12, 359/16, 359/22,
 360/3, 360/4, 360/7, 363/25,
 363/29, 363/38, 364/2, 364/15,
 371/3, 371/15, 374/15, 375/14,
 375/17, 375/26, 375/29,
 375/31, 375/33, 375/40,
 376/25, 378/1, 379/11, 384/1,

385/9, 386/7, 389/2, 389/8,
 391/14, 392/11, 392/15,
 392/171, 392/34, 393/131,
 393/30, 393/38, 393/50,
 393/95, 394/10, 394/19
 m.+ çe 140/34
 m.+ de 255/84
 m.+ dek iken 129/10
 m.+ dek 291/24
 m.+ din 27/54, 55/265, 78/3,
 97/95, 105/9, 107/6, 212/10,
 267/11, 285/31, 346/17, 356/1,
 356/14, 360/9
 m.+ dinmu 132/10, 223/86,
 358/10
 m.+ i (méni) 2/4, 15/18, 20/3,
 24/, 24/1, 24/2, 24/3, 24/4,
 24/8, 24/12, 24/16, 24/20,
 24/24, 24/28, 24/32, 27/49,
 29/11, 53/49, 55/7, 55/11,
 55/125, 55/60, 55/62, 55/72,
 55/90, 55/98, 56/6, 71/7, 76/35,
 78/5, 78/9, 79/3, 80/4, 93/9,
 100/1, 111/29, 114/3, 118/103,
 118/58, 118/67, 118/85,
 121/35, 121/39, 134/14,
 134/17, 135/2, 135/5, 139/14,
 139/16, 141/46, 153/19,
 158/76, 163/16, 164/20,
 174/10, 179/5, 179/11, 179/42,
 179/69, 179/75, 182/3, 182/15,
 183/, 183/4, 188/18, 193/6,
 194/16, 223/141, 223/60,
 223/61, 223/62, 223/67,
 223/68, 232/107, 232/95,
 234/30, 236/18, 241/12, 243/9,
 255/2, 255/3, 255/68, 255/73,
 255/74, 255/98, 267/3, 267/5,
 267/9, 267/10, 276/8, 278/37,
 278/66, 284/2, 284/41, 284/42,
 285/25, 294/9, 295/42, 299/
 299/5, 305/11, 307/3, 310/9,
 310/10, 310/12, 320/16,
 320/22, 322/3, 329/18, 329/33,
 337/4, 339/5, 339/10, 340/5,
 341/13, 341/15, 341/16, 343/7,
 345/12, 345/22, 346/1, 346/3,
 346/10, 346/18, 349/11, 351/2,

351/15, 351/32, 352/7, 352/11,
 353/21, 354/6, 354/7, 354/9,
 355/5, 355/7, 355/9, 355/11,
 359/15, 363/6, 387/4, 392/198,
 394/7, 394/13, 394/14, 394/17,
 394/20
 m.+ ila (ménila) 353/7
 m.+ imu (ménimu) 136/5,
 202/6, 226/57
 m.+ iñ (méniñ) 5/14, 10/32,
 10/38, 10/41, 24/1, 24/10, 27/5,
 27/33, 33/58, 34/2, 47/93,
 55/130, 62/2, 63/3, 63/15,
 63/21, 63/70, 63/74, 63/77,
 64/21, 64/39, 70/53, 77/5, 77/7,
 79/25, 82/5, 84/8, 85/8, 85/19,
 88/7, 90/4, 90/7, 90/8, 101/9,
 101/11, 104/19, 105/14,
 105/16, 108/24, 108/26,
 108/28, 108/31, 110/16,
 110/17, 118/55, 121/21,
 121/43, 128/2, 128/4, 128/8,
 128/105, 128/11, 128/14,
 128/74, 133/26, 133/89,
 135/13, 141/17, 141/38,
 143/27, 154/77, 182/32,
 183/15, 193/14, 193/17,
 223/54, 226/114, 228/10,
 228/12, 232/64, 240/11,
 241/11, 253/4, 255/26, 255/54,
 255/81, 255/82, 261/4, 263/22,
 263/26, 264/8, 267/7, 271/45,
 272/45, 273/78, 273/79,
 278/89, 278/90, 278/91,
 284/71, 284/83, 284/84, 287/
 288/5, 290/54, 292/3, 302/6,
 305/17, 305/22, 310/16, 320/2,
 320/4, 322/4, 329/14, 345/
 345/13, 345/15, 347/18, 348/4,
 368/5, 386/6, 389/5, 389/6,
 392/103, 392/118, 392/174
 m.+ iñdekler (méniñdekler)
 55/57
 m.+ iñdin (méniñdin) 93/8,
 97/113, 226/124, 252/9,
 356/13, 357/12, 374/13
 m.+ iñki (méniñki) 392/178
 m.+ iñla (méniñla) 392/65

- m.+ iñmu (méniñmu) 81/30,
287/9, 287/14, 326/17
m.+ la 236/7
m.+ mu 3/11, 12/21, 41/10,
53/23, 55/260, 57/13, 61/18,
61/20, 61/24, 65/42, 70/4,
81/2, 106/17, 110/4, 114/17,
118/91, 119/87, 121/22,
121/32, 121/43, 121/44, 124/5,
133/25, 134/23, 158/71,
171/17, 173/21, 186/6, 186/15,
193/26, 198/4, 208/13,
223/161, 225/5, 232/98,
234/12, 234/45, 240/6, 243/6,
263/16, 263/55, 267/13,
272/55, 273/17, 273/51,
278/57, 278/58, 278/59, 287/1,
287/5, 300/8, 303/1, 309/3,
316/6, 328/6, 329/25, 339/15,
340/7, 351/6, 359/4, 363/32,
363/39, 370/5, 375/48,
392/148, 394/43
m.+ niñ 180/13
- mena** : *bk. mene* -3-
m. 16/6, 25/7
m.+ ni 155/4
- mene** : (Ar. <ma^c nā) Mana, anlam.
bk. mena -16-
m. 324/56
m.+ de (menide) 118/2
m.+ din (menidin) 16/5, 143/70
m.+ ge (menige) 311/11
m.+ lerniñ (menilerniñ) 286/38
m.+ si (menisi) 61/23, 140/
140/33, 140/34, 141/32,
192/79, 246/9, 299/17, 346/11
mene ber-: Anlam vermek.
m. béríp 123/4
- menidaş** : Anlamdaş, eş anlamlı. -1-
m. 121/21
- menilik** : Manalı, anlamlı. -4-
m. 177/13, 231/8, 231/58,
247/25
- menisiz** : Manasız, anlamsız. -8-
m. 2/10, 15/31, 27/34, 33/26,
51/201, 129/90, 193/9, 372/11
- menivi** : (Ar. <ma^c nevī) Manevi. -2-
m. 311/10, 345/17
- menpe'etdar** : (Ar. + Far. <menfa^c at+
-dār) Mefaatçi, çıkarıcı. -1-
m. 171/22
- mensep** : (Ar. <manşib) Mansıp,
makam. -2-
m. 298/8
m.+ ni 49/45
- mensiz** : Bensiz. -1-
m. 104/19
- mensup** : (Ar. <mensūb) Mensup. -2-
m. 171/19, 392/133
- mentik** : (Ar. <manṭik) Mantık. -1-
m. 301/4
- mentaň** : (Çin.) Aş suyu, makarna
suyu. -1-
m.+i (mentiñi) 274/3
- menzil** : (Ar.) Durak, konak yeri. -39-
m. 75/1, 115/71, 133/68,
164/4, 164/7, 304/3
m.+ ge 3/3, 35/14, 115/1,
115/10, 115/25, 115/30,
118/75, 127/23, 133/34,
216/24, 286/83, 357/7
m.+ gimu 324/43
m.+ i 125/116, 294/1
m.+ ige 7/7, 11/29, 79/18,
148/25
m.+ imiz 129/45
m.+ imizge 259/8
m.+ iñni 125/113
m.+ ni 8/5, 17/5, 35/3, 56/4,
87/35, 113/17, 129/24, 132/17
m.+ niñ 56/17, 139/3
m.+ séri 154/50

meñgü : Bengi, sonsuz. -32-
 m. 3/17, 9/4, 9/13, 9/28,
 18/68, 27/50, 41/22, 55/209,
 77/8, 84/7, 86/16, 115/64,
 128/113, 128/90, 129/76,
 139/27, 151/7, 169/4, 172/10,
 179/102, 183/16, 207/16,
 239/35, 256/12, 272/55, 304/4,
 315/24, 375/9
 m.+ ge 12/26, 14/22, 14/24,
 113/29

meñgülük : Bengilik, sonsuzluk. -6-
 m. 11/27, 12/9, 29/22, 40/12,
 59/70, 378/19

meñiz : Beniz, yüz. -3-
 m.+ imge (meñzimge) 248/12
 m.+ iñ (meñziñ) 291/5
 m.+ iñge (meñziñge) 183/24

meptonluk : *bk. meptunluk* -1-
 m.+ idin 174/7

meptun : (Ar. <meftūn) Meftun,
 hayran. -15-
 m. iduk 364/12
 m. 158/67, 158/68, 179/18,
 239/2, 289/27, 353/12
 m.+ i 340/5, 353/17
 m.+ liri 291/23
 m.+ uñ 340/8
meptun bol:- Hayran olmak,
 büyülenmek.
 m. boldum 271/6
 m. bolup 324/9
meptun kıl:- Hayran bırakmak,
 büyülemek.
 m. kılar 224/4
 m. kılmisun 372/7

meptonluk : Meftunluk, hayranlık. *bk.*
meptonluk -1-
 m. 378/9

merd : (Far.) Mert. -29-
 m. idiñ 17/1

m. 11/1, 14/11, 58/9, 59/47,
 65/3, 65/13, 65/16, 100/6,
 129/1, 129/65, 250/18, 253/6,
 278/66, 392/117
 m.+ ler 31/29, 45/77, 58/, 58/1,
 326/5
 m.+ lerçe 159/22
 m.+ lerni 31/3, 65/33
 m.+ lerniñ 70/62
 m.+ mu 277/2
 m.+ ni 111/42, 127/28
 m.+ niñ 204/9
merd kıl:- Mert olmasını
 sağlamak.
 m. kılıp 278/19

merdan : (Far. <merdān) Mertler. -1-
 m.+ din 129/84

merdane : (Far.<merdāne) Merdane,
 mertçe. -4-
 m. 35/12, 130/21, 150/44,
 204/10

merdlik : Mertlik. -9-
 m. 48/15, 65/36, 326/15
 m.+ iñdin 57/3
 m.+ iñni 62/4, 107/112
 m.+ ke 287/11
 m.+ niñ 89/26
merdlik kılal:- Mertlik
 yapabilmek.
 m. kılalmidim 55/148

merdut : (Ar. <merdūd) Kovulmuş,
 geri çevrilmiş. -1-
merdut bol:- Kovulmak, geri
 çevrilmek.
 m. bolur 210/4

merrez : (Ar. <maraz) Maraz, illet. -1-
 m. 363/52

mergen : Atıcı, okçu, nişancı. -1-
 m. 187/11

mergul : Melodi. -2-
 m. 167/6

- m.+ lirini 255/50
- merhaba** : (Ar. <merḥabā) Merhaba. -2-
m. 158/46, 312/36
- merhemet** : (Ar. <merḥamet) Merhamet. -1-
m. 261/32
- merhimet** : *bk. merhemet* -1-
m.+ idin (merhimitidin) 278/78
- merhum** : (Ar. <merḥūm) Merhum. -5-
m. 189/17, 364/20, 365/, 372/
m.+ niñ 336/9
- merik** : Merasim. -1-
m.+ sini 71/22
- meripet** : (Ar. <ma^c rifet) Marifet, ustalık. -14-
m. 3/7, 193/21, 196/9, 253/13, 256/8, 290/14, 290/42, 364/3, 371/11, 393/57
m.+ ke 286/58, 325/35
m.+ niñ 237/20, 256/2
- merkez** : (Ar.) Merkez. -1-
m. 118/71
- mersiye** : (Ar. <mersiye) Mersiye. -7-
m. 362/, 365/, 367/, 368/, 372/
m.+ mni 371/15
m.+ mniñ 369/6
- mertive** : (Ar. <mertebe) Mertebe, derece, rütbe. -8-
m. 296/9, 392/73
m.+ mizge (mertivimizge) 259/10
m.+ mni 141/47
m.+ ñ 196/19, 228/5, 298/11
m.+ sini (mertivisini) 136/21
- merup** : (Ar. <ma^c rūf) Maruf. -1-
m. 204/1
- mervayit** : (Far. <mervārīd) İnci. -1-
m. 218/23
- mesçit** : (Ar. <mescid) Mescit. -2-
m. 252/7
m.+ lerge 252/10
- meşhire** : (Ar. <meşhare) Alay, maskara, gır gır. -2-
m. 354/9
meşhire kıl-: Alay etmek.
m. kıldı 205/11
- meslihet** : (Ar. <maşlaḥat) Danışma, tavsiye. -4-
m. 39/56, 251/, 275/, 277/8
- mesnevi** : (Ar. <meşnevī) Mesnevi. -1-
m. 260/4
- mest** : (Far.) Sarhoş, mest. -16-
m. idi 55/68
m. 276/3
mest bol-: Mest olmak, sarhoş olmak, kendinden geçmek.
m. boldum 315/2
m. bolgudek 320/11
m. bolgum 292/3
m. bolup 107/93, 117/36
mest kıl-: Mest etmek, kendinden geçirmek, sarhoş olmak.
m. kılar 294/6
m. kıldı 294/9
m. kılğan iken 243/8
m. kılguçı 320/13
m. kılıp 33/35, 191/11, 269/4, 393/105
mest kılal-: Mest edebilmek.
m. kılalmas 70/75
- mestane** : (Far. <mestāne) Çakırkeyif, sarhoş gibi, mestane. -5-
m.+ lerçe (mestanilerçe) 261/13
m.+ si (mestanisi) 236/

- m.+ sige (mestanisige) 392/95
mestane bol-: Sarhoş gibi olmak, sarhoş gibi davranmak.
 m. bolsa 392/69
 m.+ si bolup qalmayli (mestanisi) 272/44
- mestlik**: Sarhoşluk. -2-
 m.+ niñ 294/10
 m.+ tin 243/9
- mes'ul** : (Ar. <mes'ul) Mesul, sorumlu. -2-
 m. 283/5
 m.+ i 205/18
- mes'uliyet** : (Ar. <mes'uliyet) Mesuliyet, sorumluluk. -2-
 m. 171/12
 m.+ ni 179/73
- mesum**: (Ar. <ma' şüm) Masum. -2-
 m. 78/8
 m.+ ge 196/17
- meş** : (Rus.) Soba. -2-
 m. 49/68
 m.+ nimu 138/7
- meşe** : Burası, işte burası. -5-
 m. 55/42
 m.+ de 55/43, 55/44, 234/15, 325/5
- meş'el** : (Ar. <meş' al) Meşale. -4-
 m.+ i (meş'ili) 121/3
 m.+ ide (meş'ilide) 37/10
 m.+ ini (meş'ilini) 331/3
meş'el bol-: Yol gösterici olmak.
 m. boldi 34/13
- meşelik** : Buralı. -1-
 m. 165/84
- meş'elsiz** : Meşalesiz, nursuz. -1-
 m. 121/7
- meşhur**: (Ar. <meşhūr) Meşhur. -1-
meşhur kı-: Meşhur etmek.
 m. kılimiz 159/32
- meşke** : Tereyağı. -1-
 m. 59/21
- meşrep**: (Ar. <meşreb) Ziyafet, şölen. -11-
 m. 139/17, 149/10, 167/8, 260/6, 306/3
 m.+ i (meşripi) 239/25
 m.+ iñçilik (meşripiñçilik) 255/30
 m.+ ke 306/3
 m.+ liriñni 255/38
 m.+ mu 381/12
meşrep kı-: Ziyafet düzenlemek.
 m. kılip 81/16
- Meşriyi** : Bir şairin adı veya mahlası. -1-
 m. 260/
- meşuk** : (Ar. <ma' şūk) Maşuk, sevilen. -3-
 m.+ imizğa 115/53
 m.+ um 108/28, 349/1
- meş'um** : (Ar. <meş' ūm) Meşum, uğursuz. -1-
 m. 286/104
- meşut** : İpek. -1-
 m. 333/3
- Metkasim** : Kişi adı. -4-
 m. 223/, 223/1, 223/12
 m.+ ni 223/66
- Mettursun** : Kişi adı. -2-
 m. 223/4, 223/11
- mevc** : (Ar.) Dalga. -1-
mevc ur-: Dalgalanmak.
 m. urar 210/12

mevcud : *bk. mevcud* -2-
m. ikenmiz 286/80
m. 105/4

mevcudluk : *Mevcutluk.* -1-
m.+ umizğa 286/82

mevcut : (Ar. <mevcūd) *Mevcut. bk. mevcud* -5-
m. 210/3, 367/14
m.+ tur 143/92, 235/1
mevcut bol- : *Mevcut olmak.*
m. bolatti 119/60

mevsüm : *bk. mevsüm* -1-
m. 364/18

mevsüm : (Ar. <mevsim) *Mevsim. bk. mevsüm* -2-
m.+ de 232/36
m.+ ide 363/69

mey : (Far.) *Mey, içki.* -18-
m. 99/1, 99/2, 99/8, 123/2,
189/2, 189/20, 189/22, 240/3,
292/8, 292/13, 292/15, 346/3
m.+ din 99/7, 240/12, 292/14
m.+ iñmu (méyiñmu) 52/7
m.+ nimu 42/8
m.+ niñ 99/5

meydan : (Ar. <meydān) *Meydan, alan.* -31-
m. 118/100, 164/2, 277/2,
289/4
m.+ da 5/15, 7/18, 17/1, 79/3,
127/28, 164/1, 251/16, 263/7,
263/22, 316/2, 316/20
m.+ din 129/1, 231/23
m.+ ğa 31/33, 46/12, 134/11,
143/35, 143/53, 148/22,
179/110, 363/49
m.+ i 48/12, 165/51
m.+ ida 237/13
m.+ imu 46/41
m.+ lar 11/1
m.+ ni 31/8

meyde : (Ar. <mi° de) *Göğüs.* -10-
m.+ mde 121/32
m.+ mdiki 273/12
m.+ mge 273/74
m.+ mizge (meydimizge)
31/32
m.+ mni 278/52
m.+ ni (meydini) 150/29
m.+ ñdin 106/12
m.+ ñge 393/84
m.+ ñni 290/1
m.+ sigе (meydisige) 393/85

meyhana : (Far. <meyhāne) *Meyhane.* -2-
m.+ da (meyhanida) 99/4,
253/5

meyhor : (Far. <meyhōr) *Alkolik.* -2-
m. 189/3, 189/23

meyil : (Ar. <meyl) *Meyil, eğilim.* -4-
m.+ imni (meylimni) 271/2
m.+ ini (meylini) 27/5
m.+ iñ (meyliñ) 108/30
m.+ ñçe (meyliñçe) 187/19

meyli : “Olsun, olur, peki, kabul”
anlamında bir söz. -58-
m. 11/13, 12/27, 20/12, 22/5,
27/48, 50/90, 55/185, 59/7,
72/17, 74/29, 78/5, 78/19, 85/6,
86/14, 116/79, 116/80, 119/75,
121/18, 125/20, 159/24,
214/19, 236/3, 255/85, 267/5,
272/25, 305/19, 338/3, 352/11,
390/, 390/5, 390/10, 390/15,
393/71, 394/17
m.+ di 359/21
m.+ la 73/4
m.+ mu 341/, 341/1, 341/2,
341/4, 341/6, 341/8, 341/10,
341/12, 341/14, 341/16, 341/18

meynet : *Pislik, çamur.* -3-
m. 297/21
m.+ ke 34/22

- m.+ ler 33/67
- meypereslik** : Alkoliklik. -1-
m.+ tin 243/7
- meyzap** : Üzümden yapılan bir çeşit şarap. -1-
m.+ liriñni 255/48
- mezgil** : (Ar.) Dönem, çağ. -5-
m. 223/75
m.+ i 30/13, 205/14, 294/12
m.+ liri 194/10
- mezlum** : (Ar. <maẓlūm) Mazlum. -10-
m. 25/4, 33/15, 33/48, 33/62, 47/64, 364/6
m.+ lar 33/64
m.+ larniñ 26/13, 47/80, 50/63
- mezmun** : (Ar. <maẓmūn) Mazmun, anlam. -13-
m. 65/44, 71/32, 149/10, 150/44, 342/10
m.+ i 76/32, 148/5, 174/4, 192/7, 239/9, 299/17
mezmun bol-: (Hayata) anlam olmak, anlamlı olmak.
m. bolidu 69/43
mezmun kiliş: Bir şeye anlam verme, anlam katma.
m. kilişni 63/18
- mezmundaş** : Anlamdaş. -1-
m. 71/27
- mezmunluğ** : Anlamlı. -1-
m. 363/74
- mezmüt** : (Ar. <maẓbūṭ) Sağlam, dayanıklı. -2-
m. 119/58, 129/37
- mezze** : (Far. <meze) Lezzet, tat. -1-
m. 255/55
- mégiz** : (Far.) Esas, öz. -5-
m. 133/94, 342/9
m.+ i 143/96, 222/13, 324/73
- méhman** : (Far. <mihmān) Konuk. *bk. mihman* -9-
m. 261/45, 289/32, 347/10, 351/18
m.+ dek 392/27
m.+ din 129/20
m.+ liriñ 107/64
méhman bol-: Konuk olmak.
m. boldum 234/9
m. boluñlar 107/26
- méhmandost** : (Far. +Far. <mihmān+düst) Konuksever. -1-
m. 160/5
- méhmandustluğ** : Konukseverlik. -2-
m. 255/52
m.+ i 261/38
- méhmanhāna** : (Far. <mihmānhāne) Konuk evi, misafirhane. -3-
m.+ si (méhmanhanisi) 261/, 261/1, 261/57
- méhnet**: (Ar. <miḥnet) Emek, iş. -4-
m.+ i (méhniṭi) 44/10
m.+ niñ 47/37
m.+ te 39/27, 70/11
- méhnetkeş** : (Ar. + Far. <miḥnet+ -keş) Emekçi, çalışan. -2-
m.+ liri 55/240
m.+ niñ 47/85
- méhr** : (Far. <mihr) Sevgi, merhamet. -69-
m. 139/15, 139/25, 375/24
m.+ i 63/37, 86/4, 95/6, 99/6, 151/, 223/3, 230/, 239/38, 240/10, 248/14, 261/44, 299/18, 299/19, 299/20, 299/21, 339/1, 353/14, 369/10

m.+ idin 75/17, 132/23,
140/16, 148/3, 152/7, 171/16,
230/15, 325/38, 345/23
m.+ idurki 19/7
m.+ ige 121/2, 230/27
m.+ im 284/73
m.+ imiz 116/97, 129/39,
151/8
m.+ imizni 110/27
m.+ imni 56/8, 71/8
m.+ ini 56/27, 128/55, 178/24,
179/46, 332/11, 348/9
m.+ iniñ 122/24
m.+ iñ 45/83, 45/84, 81/12,
114/4, 123/26, 148/64,
232/101, 264/10, 289/9, 348/13
m.+ iñdin 114/2, 123/25, 255/7
m.+ iñdinmu 95/7
m.+ iñge 89/4, 341/11
m.+ iñiz 372/16
m.+ iñizdek 179/116
m.+ iñizge 375/26
m.+ iñni 123/21, 297/6
méhr ber-: Sevgi vermek,
merhamet etmek.
m. bérimiz 116/52

méhriban : (Far. <mihribān) Güler
yüzlü, şefkatli. -11-
m. 44/12, 118/21, 121/35,
139/16, 230/17, 277/11, 358/15
m.+ i 222/8
méhriban bol-: Şefkatli olmak.
m. bol 177/14
m. bolğuçudur 8/9
m. bolsun 217/12

mémar : (Ar. <mī^c mār) Mimar. -2-
m.+ i 372/5
m.+ imiz 331/11

mémarçılık : Mimarlık. -1-
m. 261/53

méñe : Beyin. -3-
m. 394/26
m.+ niñ (méñiniñ) 394/25
m.+ si (méñisi) 394/27

méñiş : Yürüme, yürüyüş. -3-
m. 64/4, 64/33
m.+ liri 55/138

métér : *bk. métr* -1-
m.+ ni 165/32

métr : (Fr.) Metre. *bk. métér* -2-
m. 165/64, 249/3

méve : (Far. <mīve) Meyve. -22-
m. 151/4, 353/17, 355/2
m.+ din (mévidin) 139/11,
141/15
m.+ ge (mévige) 250/6
m.+ ler (méviler) 110/35
m.+ ni (mévini) 49/19, 392/60
m.+ niñ (méviniñ) 75/17
m.+ ñge 286/113
m.+ ñni 378/2
m.+ si (mévisi) 50/77, 149/3,
239/20, 340/3, 392/82
m.+ sige (mévisige) 345/20
m.+ sini (mévisini) 70/41
méve ber-: Meyve vermek.
m. berdi 126/17
m. bermeydigen 129/25
m.+ ler bermekte (méviler)
158/83

mévizarlık : Meyve bahçesi. -2-
m. 82/25, 89/14

méyhua : Bir tür çiçek. -3-
m. 142/, 142/2, 142/7

méyip : (Ar. <ma^c īb) Kusurlu, sakat,
yaralı. -3-
m. 111/29, 163/1
méyip kı́l-: Sakatlamak.
m. kı́lmağ 251/8

micez : (Ar. <mizāc) Mizaç, huy,
karakter. -5-
m.+ i 238/2
m.+ ige 238/8
m.+ immu 371/1

- m.+ iñ 393/53
m.+ ler 39/41
- mici -** : Ezmek, mıncıklamak. -2-
m.- p 18/51, 33/13
- miciklen -** : Ezilmek. -1-
m.- ip (miciklinip) 22/28
- micil -** : Ezilmek, mıncıklanmak. -1-
m.- ip 392/110
- midal** : (İtal.) Madalya. -4-
m. 273/68
m.+ im 273/12
m.+ liri 334/9
m.+ ni 273/73
- midıraş** : Kımıldama. -1-
m.+ 355/117
- miğ-miğ** : Bol, dolu. -1-
m. 124/8
- mihman** : *bk. méhman* -1-
m.+ liriñ 107/96
- miğ** : (Far. <mīh) Mıh, çivi. -1-
m.+ 329/15
- mikir** : *bk. mikri* -1-
m. 223/137
- mikri** : (Ar. <mekr) Hile, kurnazlık.
bk. mikir -2-
m. 55/231, 339/16
- mikrob** : (Fr.) Mikrop. -1-
m.+ ni 55/174
- Milan** : Milan, bir şehir adı. -1-
m.+ da 33/42
- millet** : (Ar.) Millet. -36-
m. 47/95, 74/1, 74/144, 74/28,
154/29, 154/73, 168/40,
192/45, 192/48, 222/, 222/9,
- 222/10, 222/11, 222/12, 246/4,
286/56, 287/25, 373/3, 373/4
m.+ i (milliti) 150/20, 239/11
m.+ imizni (millitimizni) 286/6
m.+ ini (millitini) 222/1
m.+ iniñ (millitiniñ) 128/103,
192/23, 222/4
m.+ iñniñ (millitiñniñ) 222/6
m.+ ke 222/7
m.+ ni 47/92, 222/2, 222/5
m.+ nimu 222/14
m.+ niñ 222/8, 261/52
m.+ niñmu 222/15
m.+ tin 74/29
- milletlik** : Milletli, uluslu. -1-
m. 118/3
- milliy** : (Ar. <millî) Millî, ulusal. -3-
m. 74/23, 272/25, 331/11
- miltik** : Tüfek, silah. -12-
m. 51/60, 55/158, 55/54,
116/42, 117/8, 143/75
m.+ imni 94/, 94/35
m.+ ni 55/96, 125/43
m.+ niñ 55/78
m.+ tin 129/58
- milyard** : (Fr.) Milyar. -2-
m. 18/59, 46/16
- milyon** : (Fr.) Milyon. -17-
m. 45/3, 45/37, 45/42, 45/57,
45/68, 121/38
m.+ liğan 332/13
m.+ lap 33/56, 46/12, 47/87
m.+ lar 23/22, 44/9, 44/10,
44/34, 125/39
m.+ larniñ 48/16
- mim** : (Ar. <mīm) Arap alfabesinin
yirmi dördüncü harfinin adı.
-1-
m.+ ni 168/16
- min -** : Binmek. -18-
m.- di 128/75

- m.- dim 393/95
m.- er 218/16
m.- gen 143/42, 173/32,
232/20, 317/2
m.- gentiñ 297/17
m.- imen 278/6
m.- ip 111/28, 115/72, 133/29,
219/2, 284/12, 346/8
m.- migen 70/71, 154/65
m.- sun 217/9
- mindür** - : Bindirmek. -5-
m.- di 272/30
m.- midim 317/11
m.- üñ 276/8
m.- üp 229/10, 359/20
- mingiş** - : Üst üste binmek. -3-
m.- ip 82/9, 110/14
m.- iptu 317/3
- mingişiş** : Ata iki kişinin binmesi. -1-
m.+ tin 317/10
- minival** - : Binmek, binme imkânı
bulunmak. -3-
m.- di 229/12
m.- idim-de 273/35
m.- imen 278/8
- minnet** : (Ar.) Minnet. -5-
m. 392/196
m.+ i (minniti) 373/3
m.+ ni 392/194
minnet kııl:- Minnet etmek.
m. kılip 142/6
m. kılsañ 392/3
- minnetdar** : (Ar. + Far. <minnet+ -dār)
Minnettar. -2-
m.+ miz 59/60, 124/18
- minnetdarlık** : Minnettarlık. -1-
m. 47/105
- minnetsiz** : Minnetsiz. -1-
m. 130/20
- minut** : (Fr.) Dakika. -14-
m. 73/78, 73/80, 103/13,
121/7, 130/36, 179/55, 294/11
m.+ ini 105/8
m.+ lap 179/64
m.+ lar 66/6, 179/
m.+ larni 14/4
m.+ ni 179/62
m.+ niñ 148/44
- miñ** : Bin. -65-
m. 2/3, 10/34, 11/35, 13/6,
13/11, 27/34, 45/108, 50/10,
51/215, 62/10, 63/59, 73/165,
82/34, 105/5, 105/6, 119/26,
119/31, 119/38, 121/10,
121/12, 126/20, 128/92,
128/93, 130/11, 137/3, 143/2,
143/98, 148/8, 150/5, 167/12,
169/1, 196/3, 223/148, 239/9,
241/1, 249/18, 253/2, 260/17,
263/29, 286/18, 314/16,
344/14, 374/6, 374/12, 375/27,
378/3, 392/119, 392/140,
392/28
m.+ din 51/193, 154/78,
226/28
m.+ imiz 113/26, 143/71
m.+ lap 173/14, 179/12, 374/7
m.+ lerçe 22/11
m.+ liğan 327/3
miñ kııl:- Çok defa yapmak.
m. kılipmu 165/11
m. kılsammu 252/26
- miñ bir** : Bin bir. -1-
m. 249/6
- mirap** : (Far. <mīrāb) Bir şehrin su
işlerine bakan kimse. -1-
m. 173/32
- miras** : (Ar. <mīrās) Miras. -13-
m. idi 161/6
m. 50/62, 69/2, 165/91, 311/
311/2, 311/7, 311/10
m.+ i 128/115, 237/4
m.+ iğa 311/4

- m.+ iñiz 374/11
miras kııl-: Miras bırakmak.
m. kıildi 164/1
- mirashor** : (Ar. + Far. <mīrās+ -hōr)
Mirasçı, varis. -2-
m. 125/9, 287/33
- mirşap** : Gece bekçisi. -1-
m. 393/102
- misal** : (Ar. <mişāl) Misal, örnek. -4-
m.+ i 123/15, 130/6, 238/17,
393/11
- misil** : (Ar. <mişl) Misil, eş, benzer.
-4-
m.+ i (misli) 33/25, 77/4,
129/8, 237/26
- Misir** : Mısır. -1-
m. 94/19
- misikin** : (Ar. <miskīn) Miskin. -2-
m. 74/74, 233/23
- mislisiz** : Benzersiz, eşsiz. -4-
m. 130/15, 159/20, 171/6,
193/7
- misra** : (Ar. <misrā^c) Mısra. -14-
m. 158/76, 183/7, 313/30
m.+ da 327/3
m.+ ğa 289/39
m.+ lar 261/59, 392/35
m.+ lardin 369/7
m.+ larğa 133/1, 286/34
m.+ liri 128/51
m.+ lirimiz 323/2
m.+ lirimni 254/26
m.+ si 245/33
- mitin** : (Ar. <metīn) Metin,
dayanıklı. -1-
m. 287/16
- Miyav** : Miao, Miaozu; Çin'de etnik
bir grup. -1-
- m.+ niñ 44/51
- mizac** : (Ar. <mizāc) Mizaç. -1-
mizac bolup kıal-: (Farklı bir)
karaktere bürünmek.
m. bolup kıalgandimen 354/14
- mizan** : (Ar. <mīzān) Mizan, terazi.
-5-
m. 118/8, 118/11, 118/34,
118/108 277/6
- mo** : (Çin.) Alan ölçü birimi,
1 mo = 666 m². -1-
m.+ sidin 162/11
- mol** : Bol, çok. -18-
m. 59/13, 59/23, 67/20, 82/21,
96/7, 96/9, 113/6, 151/4,
154/71, 157/15, 159/25, 214/8,
214/23, 224/2, 239/25, 262/22,
362/16, 388/4
- molla** : (Ar.) Molla, hoca. -13-
m.+ lar (mollilar) 49/33,
324/37, 324/47, 324/59,
324/64, 324/67
m.+ lardin (mollilardin) 324/82
m.+ larğa (mollilarğa) 324/32
m.+ larniñ (mollilarniñ) 324/78
m.+ ni (mollini) 324/26,
392/102
molla bol-: Molla gibi olmak,
molla gibi davranmak.
m. bolup kıaptuķ 231/10
molla kııl-: Molla yapmak,
molla saymak.
m. kıilgili 229/23
- mollaķ** : (Ar.) Takla, havada çark gibi
dönerek atılan takla. -3-
mollaķ at-: Takla atmak.
m. étip 80/20, 146/6, 177/10
- moma** : 1. Direk, sütun. -2-
m. 363/8
2. Anneanne, yaşlı kadın.
m.+ sidin (momisidin) 87/4

momay : Anneanne, yaşlı kadın. -9-
m. 55/100, 55/103, 55/109,
64/31
m.+ lar 89/17, 258/19, 306/5
m.+ ni 55/102
m.+ niñ 55/124

Moñgul : Moğol. -4-
m. 243/, 243/2
m.+ çe 292/3
m.+ niñ 44/50

Morgan : Morgan ailesi, 19. yüzyılın
sonlarında ve 20. yüzyılın
başlarında ABD’de ve dünyada
öne çıkan Amerikalı bir aile.
-1-
m. 63/49

Moskva : Moskova. -3-
m.+ da 79/
m.+ ni 74/67, 81/31

motor : (Fr.) Motor. -1-
m.+ niñ 150/31

mozay : Buzağı. -9-
m. 229/, 229/5, 229/9, 229/14,
229/15, 229/17, 229/22
m.+ ğa 229/19
m.+ ni 229/1

mozduzluk : Kunduracılık,
ayakkabıcılık. -1-
m.+ ni 392/97

möcizat : *bk. möcize* -1-
m. 293/27

möcize : (Ar. <mu^c cize) Mucize. *bk.*
möcizat -8-
m. 215/13, 291/9
m.+ ken (mөciziken) 237/9
m.+ ler (mөciziler) 22/2,
150/22, 305/6
m.+ niñ (mөciziniñ) 149/13
m.+ ñ 291/23

möçel : Burç, ay. -2-
m. 193/, 193/1

möhür : (Far. <muhr) Mühür. -2-
m.+ i (mөhri) 248/16, 339/4

mök - : Gizlemek, saklamak. -3-
m.- ken 134/21, 143/50
m.- mek 125/77

mökün - : Gizlenmek, saklanmak. -4-
m.- di 106/4
m.- gen 297/67
m.- me 83/1
m.- üp turup 107/57

mölçer : Tahmin. -8-
m. 168/23, 168/25, 168/37
m.+ ge 168/
m.+ i 168/1, 168/36
m.+ niñ 168/7, 168/19

möşük : Kedi. -2-
m. 392/184
m.+ tek 278/84

möşükçilik : Kedi besleme işi,
kedicilik. -1-
m. 392/182

mu : Bu. -36-
m.+ nçe 97/35, 108/12, 115/56,
125/102, 126/6, 128/85,
192/52, 227/8, 251/2, 258/3,
258/21, 292/24, 297/18,
351/32, 358/15
m.+ ndağ 10/24, 39/60, 55/142,
55/149, 55/163, 55/187, 55/49,
97/92, 118/81, 122/20, 125/83,
144/4, 147/2, 147/6, 209/20,
222/8, 307/10, 354/10, 355/16
m.+ ndaqtu 240/18
mundak kıl- : Böyle yapmak.
m. kılıp 324/21

mubada : (Far. <mebādā) Eğer, şayet.
-13-

- m. 2/3, 66/7, 73/21, 78/9,
107/5, 113/25, 218/33, 272/39,
278/21, 297/11, 367/1, 392/13,
393/134
- mubarek** : (Ar. <mubārek) Mübarek.
-1-
m. 148/44
- mubarekle** - : Kutlamak. -1-
m.- p 47/3
- mubareklen** - : Kutlanmak. -1-
m.- dim 263/47
- mucesse**m : (Ar.) Mücessem, cisim
durumunda olan. -1-
m. 373/2
- mucuval** - : Kemirmek, acı vermek.
-1-
m.- imen 278/80
- muddet** : (Ar.) Müddet. -1-
m.+ mu 55/200
- muddia** : (Ar. <mudde° ā) İddia edilen,
müddea. -5-
m. 297/41, 324/17
m.+ dila 181/6
m.+ si 112/21, 324/31
- mudhiş** : (Ar.) Müthiş, dehşetli. -18-
m. idi 148/7
m. 23/7, 23/21, 33/29, 55/255,
71/15, 117/18, 134/21, 143/6,
143/50, 150/15, 154/43,
158/24, 208/6, 233/43, 332/12,
361/51
m.+ ni 134/19
- mudhişlik** : Müthişlik. -1-
m.+ i 129/63
- mudir** : (Ar. <mudīr) Müdür. -1-
m.+ iniñ 97/
- mudüy** : Karşı. -1-
- mudüy kop-** : Karşı çıkmak.
m. kıpti 97/61
- mu'ekkil** : (Ar. <muvekkil) Müvekkil.
-1-
m.+ i 317/12
- mu'ellim** : (Ar. <mu° allim) Muallim,
öğretmen. -9-
m. 168/9, 226/111, 226/25,
226/66, 226/74, 244/1, 284/9,
290/, 290/1
- muhebbet** : (Ar. <maḥabbet)
Muhabbet, sevgi. -63-
m. 2/1, 63/71, 74/80, 78/,
78/8, 95/8, 102/19, 116/70,
116/89, 122/3, 139/15, 139/25,
143/95, 167/7, 179/84, 182/25,
190/35, 239/13, 246/10,
246/11, 286/2, 338/15, 342/12,
342/13, 344/11, 346/16,
348/11, 349/5, 349/7, 357/13,
360/10, 360/14
ışık-i m. 11/26
m.+ i (muhebbiti) 207/9, 243/8
m.+ idin (muhebbitidin)
278/77
m.+ ige (muhebbitige) 108/22
m.+ ini (muhebbitini) 48/16,
85/9, 87/34, 139/3
m.+ iñ (muhebbitiñ) 183/28,
183/29, 371/14
m.+ iñlar (muhebbitiñlar)
59/10
m.+ iñni (muhebbitiñni) 89/36
m.+ ke 100/8
m.+ ni 98/8, 255/75, 337/1,
337/5, 342/5
m.+ niñ 78/1, 88/4, 183/7,
288/8, 346/9, 378/12
m.+ te 88/13, 301/6, 345/21
m.+ tiki 301/
muhebbet kıl- : Sevmek.
m. kılsun 304/6
- muhebbetsiz** : Muhabbeti olmayan,
sevgisiz. -1-

- m. 121/7
- muherrir** : (Ar. <muḥarrir) Muharrir. -1-
m.+ i 286/123
- muhim** : (Ar. <muhim) Mühim. -4-
m. 73/94, 273/57, 346/9
m.+ raḳi 201/7
- muhit** : (Ar. <muḥīt) Muhit. -3-
m. 130/5
m.+ niñ 130/8
m.+ tin 130/7
- muhtac** : (Ar. <muḥtāc) Muhtaç. -9-
m. 153/15, 313/32, 392/171
m.+ lar 303/5
m.+ miz 235/, 235/21, 235/22
muhtac bol : Muhtaç olmak.
m. bolay 121/16
m. bolidu 392/70
- muḥalip** : (Ar. <muḥālif) Muhalif. -1-
m.+ larni 297/19
- muḥbir** : (Ar.) Muḥbir, haberci. -3-
m. 108/5, 273/76
m.+ i 134/6
- muḥemmes** : (Ar. <muḥammes)
Muhammes. -3-
m. 148/, 286/44
m.+ ni 148/1
- muḥpiyetlik** : Muḥbirlik. -1-
m. 138/26
- muḥtariyet** : (Ar. <muḥtāriyyet)
Muhtariyet, özerklik. -1-
m. 171/16
- muḥteser** : Kısa, öz. -1-
muḥteser eyle : Kısa kesmek,
öz konuşmak.
m. eyligin 206/32
- mukapat** : (Ar. <mukāfāt) Mükafat. -5-
m. 128/93, 263/32
m.+ im 144/3
m.+ niñ 334/9
mukapat al : Mükafat almak.
m. alsa 283/3
- mukemmel** : (Ar.) Mükemmel. -3-
m. 118/32, 171/7, 286/117
- muḳam** : (Ar. <maḳām) Makam,
melodi, motif. -53-
m. 154/79, 157/3, 166/, 166/1,
166/4, 166/7, 166/11, 166/13,
166/14, 167/, 167/2, 167/5,
167/11, 239/, 239/1, 239/2,
239/3, 239/4, 239/5, 239/10,
239/15, 239/20, 239/25,
239/30, 239/35, 239/36,
239/40, 239/41, 239/45, 269/7,
306/, 306/1, 306/5, 306/8,
306/9, 306/12
m.+ din 306/10
m.+ ğa 306/2
m.+ i 168/7
m.+ im 144/13
m.+ ini 261/27
m.+ lar 167/3, 372/9, 372/10
m.+ ni 158/60, 239/16, 239/18,
289/22
m.+ niñ 167/5, 364/11
- muḳamsiz** : Makamsız, melodisiz. -2-
m. 306/3, 306/4
- muḳava** : (Ar. <muḳavvā) Cilt, kitap
kapağı. -1-
m. 127/2
- muḳeddes** : (Ar. <muḳaddes)
Mukaddes, kutsal. -11-
m. 46/32, 56/14, 56/17,
105/17, 117/32, 129/60,
150/50, 151/5, 171/8, 192/32,
209/31

mukaddime : (Ar. <mukaddime)
Mukaddime, ön söz. -2-
m. 170/9
m.+ si (mukaddimisi) 315/20

mukarrer : (Ar. <mukarrer) Mukarrer,
kesin, şüphesiz. -1-
m. 153/15

mulayim : (Ar. <mulāyim) Mülāyim.
-1-
m. 140/2, 392/161

mulazim : (Ar. <mulāzim) Hizmetkâr.
-1-
m. 244/8

mumkin : (Ar.) Mümkün. -8-
m. 187/14, 193/14, 376/17
m.+ mu 180/3, 277/1, 342/14,
361/49, 393/64

munapık : (Ar. <münāfık) Münafık.
-3-
m. 37/31, 74/23
m.+ lar 363/10

munar : (Ar. <menār) Minare. -10-
m. 154/26, 325/50, 331/7,
363/78
m.+ i 150/39, 325/48
m.+ iñizni 179/95
m.+ liriğa 261/8
m.+ niñ 325/43, 363/79

munasip : (Ar. <munāsib) Münasip.
-2-
m. 74/144
munasip bol-: Münasip olmak.
m. bolsa 348/12

munastir : (Rum.) Manastır. -2-
m. 247/25
m.+ ida 247/2

munber : (Ar. <minber) Minber. -20-
m. 158/65

m.+ de 125/65, 179/10, 206/22,
361/43, 376/, 376/22
m.+ din 73/84, 246/5, 273/75
m.+ ge 290/57, 334/3
m.+ i (munbiri) 130/14,
148/33, 154/60, 164/11,
168/34, 286/110
m.+ ide (munbiride) 237/24
m.+ ige (munbirige) 94/11

munbet : Zengin. -2-
m. 218/46, 286/112

munçak : Boncuk. -3-
m. 371/8, 375/5

munçilik : Bu kadar. -5-
m. 88/16, 166/4, 202/12,
338/2, 392/93

munçivala : Bu kadar. -3-
m. 76/7, 143/15, 223/124

Munkir : (Ar. <munker) Münker. -1-
m. 223/138

munu : Bu, işte bu. -2-
m. 55/165, 138/4

muñ : Bun, sıkıntı. -9-
m. 82/17, 221/4, 221/5,
233/38, 287/24
m.+ ğa 358/11
m.+ i 332/30
m.+ imiz 328/7
m.+ ini 365/5

muñdaş - : Dertleşmek, sırrını
paylaşmak. -3-
m.- arsen (muñdişarsen)
297/69
m.- kıli 173/3
m.- tim 332/3

muñdaş : Sırdaş, yakın dost. -2-
m. iduk 287/25
m. 297/2

muñdişival - : Dertleşmek, dertleşme
imkânı bulunmak. -1-
m.- duğ 74/95

Muñgulçe : Moğolca. -1-
m.+ siğa (Muñgulçisiğa) 42/8

muñlan - : Hüzünlenmek,
duygulanmak. -1-
m.- ar (muñlinar) 358/11

muñluğ : Hüzünlü, duygulu. -7-
m. 15/3, 15/21, 18/10, 87/2,
228/3, 287/23
muñluğ tur-: Sıkıntılı durmak,
üzülmek.
m. turar 72/8

muptila : (Ar. <mubtelā) Müptela. -2-
muptila bol-: Müptela olmak.
m. bolğan 181/2
muptila kııl-: Müptela etmek.
m. kıldıñ 346/18

murad : (Ar. <murād) Murat, dilek.
-4-
m.+ im 10/38, 101/12, 244/7
muradқа yet-: Muradına
ermek.
m.+ қа yetkenler 44/4

muradsız : Muratsız, muradı olmayan.
-1-
m. 27/8

Murat : Altaylı halk şairi. -2-
m. 7/2, 218/17

murda : (Far. <murde) Ölü, ceset. -2-
m.+ din (murdidin) 143/60
m.+ ñizni (murdiñizni) 375/39

murğizar : (Far. <murğzār) Kuşu çok
olan yer. -1-
m.+ niñ 239/37

murted : (Ar. <murtedd) Mürtet,
dönek. -1-

m. 252/15

Musa : Musa, kişi adı. -2-
m. 203/6
m.+ niñ 203/1

musapir : (Ar. <musāfir) Misafir. -1-
m. 255/8

Musart : Mozart. -1-
m.+ ni 393/13

muselles : (Ar. <muşelles) Üzümden
yapılan bir çeşit şarap. -1-
m. 255/48

musibet : (Ar. <muşibet) Musibet. -6-
m. 9/1, 371/
m.+ iñ (musibitiñ) 371/16
m.+ ke 134/36
m.+ te 272/11, 336/1

Musibetname : Bir eser adı. -1-
h. 125/69

musıķı : (Ar. <mūsīķī) Musiki, müzik.
-1-
m. 239/9

mustehkem : (Ar. <mustahkem)
Müstahkem, sıkı, dayanıklı. -
3-
m. 6/24, 22/4, 171/14

muş : *bk. muşt* -3-
m.+ ni 55/111
m.+ tek 375/19
muş at-: Yumruk atmak.
m. attuğ 7/18

muşekket : (Ar. <meşakket) Meşakkat,
güçlük, zorluk. -13-
m. 9/19, 13/12, 44/55, 59/85,
288/2, 372/8
m.+ ini (muşekkitini) 48/14
m.+ ke 14/12, 59/56
m.+ lerge 34/7
m.+ mu 381/10

- m.+ nimu 127/14
m.+ tin 45/65
- muşk** : (Far. <muşğ) Misk. -1-
m.- i enber 224/2
- muşt** : Yumruk. *bk. muş* -10-
m. 50/55, 116/47, 129/37,
143/46, 210/16, 337/3
m.+ i 194/16
m.+ ida 297/8
muşt at-: Yumruk atmak.
m. atқан idim 393/25
m. atsa 392/202
- muştak**: (Ar. <muştāk) Müştak,
özleyen. -1-
m. 77/2
- muştiri**: (Ar. <muştērī) Müşteri. -1-
m. 101/21
- muştla** - : Yumruklamak. -3-
m.- ğanlarniñ (muştliğanlarniñ)
392/67
m.- p kelgen 393/85
m.- ysen 297/8
- muştlaş** - : Yumruklaşmak. -2-
m.- atti (muştlişatti) 107/79
m.- ti 226/49
- muştliş**: Yumruklaşma. -1-
m.+ қа 363/54
- muşu** : Şu, işte şu. -37-
m. 18/64, 27/33, 27/38, 27/48,
29/37, 55/45, 59/63, 59/65,
64/3, 64/17, 64/21, 70/80,
86/12, 95/5, 98/2, 101/9,
108/23, 110/27, 115/30,
122/8, 133/23, 134/15, 173/37,
223/189, 247/4, 252/14,
261/14, 263/7, 263/8, 272/34,
273/73, 273/76, 286/12, 325/2
m.+ ndaқ 73/107, 179/43,
223/181
- muşunçilik** : Şu kadar. -1-
m. 218/50
- mute'essip** : (Ar. <muta^c aşşib)
Mutaassip. -1-
m.+ ke 325/32
- Mutellip** : Kişi adı. -2-
m. 74/66
m.+ niñ 260/21
- mutihem** : *bk. muttehem* -1-
m. 136/22
- mutlek** : (Ar. <mutlak) Mutlak. -3-
m. 26/6, 146/, 146/1
- muttehem** : (Ar.) Alçak, namussuz. *bk. mutihem* -6-
m. 206/1, 206/5, 206/21
m.+ ler 7/13, 51/94
m.+ lerniñ 7/12
- muttehemlik** : Alçaklık, namussuzluk.
-1-
m. 7/13
- muyesser** : Müyesser, nasip. -2-
muyesser bol-: Müyesser
olmak, nasip olmak.
m. bolsam 185/23
m. bolmıdı 356/6
- muz** : Buz. -5-
m. iken 343/6
m. 4/2, 154/67, 226/114
m.+ da 192/42
- Muzdavan** : Bir yer adı. -1-
m. 133/62
- muzéy** : (Fr.) Müze. -2-
m.+ da 331/21
m.+ ida 87/
- muzéyhana** : (Fr. + Far.) Müze. -1-
m.+ da (muzéyhanda) 231/44

muzla - : Donmak, çok üşümek. -1-
m.- ğanni (muzliĝanni) 192/42

muzluk : Buzlu. -2-
m. 165/47, 165/76

mükçey - : Eğilmek, kamburlaşmak.
-5-
m.- di 154/26
m.- ip qaldı (mükçeyip) 26/7
m.- ip (mükçeyip) 163/2,
284/71, 394/19

mükçeytivet - : Kamburlaştırıvermek.
-1-
m.- ken 231/33

mülk : (Ar. <mulk) Mülk. -3-
m.+ ige 237/16
m.+ imiz 272/13
m.+ ini 73/94

müñgüz : Boynuz. -3-
m. 223/117
m.+ i 178/20
m.+ üñ 284/4

müre : Omuz. -1-
m.+ mge 55/80

müşkül : (Ar. <müşkil) Müşkül, zor.
-11-
m. 125/4, 125/108, 128/108,
191/4, 250/17, 394/12
m.+ i 291/18
m.+ ler 18/41
m.+ lerni 272/29
m.+ lirini 361/15
m.+ ni 165/63

müşküllük : Müşküllük, zorluk. -2-
m.+ idin (müşküllikidin)
255/11
m.+ ke 17/7

Nn

naadil : (Far. + Ar. <nā- +° ādil)
Adaletsiz. -1-
n. 393/23

nabut : (Far. <nābūd) Mevcut
olmayan, yok. -3-
n.+ qa 118/66
nabut kıł-: Mahvetmek.
n. kıldı 363/11
n. kıliş 266/18

nadamet : (Ar. <nedāmet) Nedamet,
pişmanlık. -10-
n. 190/22, 255/84, 344/7
n.+ liri 50/50
n.+ niñ 194/16
n.+ te 218/35, 365/15
nadamet çek-: Pişmanlık
çekmek.
n. çekmeyimiz 12/17
nadamet kıł-: Pişman etmek.
n. kılmay 143/80
n.+ mu kılmidi 192/20

nadan : (Far. <nādān) Nadan, bilgisiz.
-6-
n. iduq 129/27
n. 193/11, 222/8, 267/4,
392/127
n.+ ni 357/2

nadanlık : Bilgisizlik, cahillik. -11-
n. 50/58, 112/27, 324/59,
325/25, 344/13
n.+ imiz 120/23
n.+ qa 116/64
n.+ ni 381/8
n.+ niñ 286/116
n.+ tin 341/17
nadanlık kıł-: Cahillik etmek.
n. kılip 120/26

naehl : (Far. + Ar. <nā- +ehl) Ehil olmayan. -1-
n.+ i 179/93

naénik : Açık olmayan, belirsiz. -1-
n. idi 223/142

nağra : (Ar. <na° re) Davul. -3-
n. 110/5, 393/126
n.+ ñni 255/104

naheķ : (Far. + Ar. <nā- +ħaķķ) Haksız. -2-
n. 175/6
naheķ bol-: Haksız olmak.
n. bolsa 49/21

naḥṣa : Şarkı. -128-
n. 8/14, 10/22, 10/34, 42/7, 63/, 63/1, 63/13, 71/11, 85/23, 91/, 91/1, 91/12, 91/16, 92/17, 96/4, 110/25, 128/28, 132/31, 141/50, 143/80, 158/4, 178/7, 178/28, 182/14, 223/182, 233/31, 233/34, 234/46, 243/, 243/2, 243/6, 288/5, 313/31, 315/, 315/14, 315/26, 353/5, 374/7
n.+ dek (naḥşidek) 290/7, 378/17
n.+ din (naḥşidin) 128/24
n.+ ğa (naḥşıĝa) 125/62, 139/24, 158/41, 269/3, 314/9, 315/12, 315/23, 315/28
n.+ ken (naḥşiken) 32/9
n.+ lar (naḥşilar) 10/24, 22/38, 315/2
n.+ larĝa (naḥşilarĝa) 315/17
n.+ larni (naḥşilarni) 27/11, 31/10, 31/25, 31/42
n.+ larniñ (naḥşilarniñ) 287/4
n.+ lirim (naḥşilirim) 27/42
n.+ lirimiz (naḥşilirimiz) 71/27
n.+ m 27/53, 63/19, 63/21, 63/23, 63/29, 63/31, 69/46, 82/48, 85/24, 91/6, 255/57
n.+ mda 15/8
n.+ mĝa 52/14, 63/18

n.+ miz (naḥşimiz) 31/, 75/11
n.+ mizĝa (naḥşimizĝa) 109/19
n.+ mizmu (naḥşimizmu) 287/28
n.+ mni 10/41, 39/39, 126/23, 179/120
n.+ mniñ 63/25
n.+ mu (naḥşimu) 31/24, 203/3
n.+ ñĝa 41/10
n.+ ni (naḥşini) 18/64, 18/66, 31/19, 31/27, 32/1, 32/13, 53/36, 71/9, 233/39, 248/4, 378/18, 379/14, 392/63
n.+ niñ (naḥşiniñ) 41/3, 221/1
n.+ ñ 34/, 34/1, 53/48
n.+ ñdin 41/1, 43/12, 53/45
n.+ ñni 41/15
n.+ si (naḥşisi) 32/, 32/11, 52/, 57/, 78/18, 128/44, 128/48, 143/81, 178/3, 233/19, 233/37, 233/49, 243/5, 379/
n.+ sida (naḥşisida) 287/23
n.+ sini (naḥşisini) 75/42, 287/15, 324/106
naḥṣa éytiş-: Birlikte şarkı söylemek.
n.+ ni (naḥşini) éytişattuk 228/03

naḥşıçi : Şarkıcı. -1-
n.+ niñ 158/33

naḥun : (Far. <nāḥun) Pena, mızrap, tezene. -2-
n.+ liriñ 314/3
naḥun ķil-: Mızrap yapmak, mızrap gibi kullanmak.
n. ķilsa 239/1

nale : (Far. <nāle) Nale, feryat. -2-
n. 297/60
nale ķil-: Feryat etmek.
n. ķildi 328/4

nali - : Şikayet etmek, şikayetçi olmak. -2-
n.- ĝan 63/68
n.- mas 133/60

nam : (Far. <nām) Nam, ad, ün.
-45-
n. 14/18, 76/25, 242/11,
266/10, 290/64, 366/4, 378/17
n.+ da 76/30
n.+ i 122/15, 129/49, 207/14,
225/3, 278/29
n.+ ida 127/52
n.+ idin 393/65
n.+ imiz 74/119
n.+ ini 50/19, 74/28, 75/22,
76/22, 165/52, 181/5, 235/18,
263/51, 286/56
n.+ iñ 14/24, 34/13, 34/24,
159/4, 364/4
n.+ iñğa 290/47
n.+ iñmu 290/72
n.+ iñni 14/19, 14/21, 14/22,
159/32
n.+ ni 206/4
n.+ niñ 25/22
nam al-: Nam almak.
n. aldim 226/20
n. alğan 118/2, 295/2, 332/27
nam ber-: Ad vermek, nam
vermek.
n. béríp 118/25
nam eyle-: Ad vermek, nam
vermek.
n. eylep 297/44
nam koy-: Ad koymak.
n. qoyğan 87/20

namayan : (Far. <numāyān) Açık,
aşık. -3-
namayan bol-: Aşık olmak,
görölmek.
n. boldi 192/23, 255/67
namayan qıl-: Görünür kılmak.
n. qılıp 257/39

namayende : Vekil, ünlü. -3-
n. 164/9
n.+ ge (namayendige) 164/
n.+ si (namayendisi) 261/63

namayış : (Far. <numāyış) Nümayış,
gösteri. -2-
n.+ lar 47/41
namayış qıl-: Gösteri yapmak.
n. qıldı 286/39

namaz : (Far. <namāz) Namaz. -1-
n.+ ğa 252/24

namaz şam gül : Akşam sabah çiçeği.
-1-
n.+ ni 238/1

naheq : (Far. + Ar. <nā- +ḥaqq) Haksız. -1-
n.+ niñ 118/34

naheqlik : Haksızlık. -1-
n.+ qe 118/36

namerd : (Far. <nāmerd) Namert. -4-
n. 272/48, 338/6
n.+ ler 392/5
n.+ ni 250/18

namerdlik : Namertlik. -1-
namerdlik qıl-: Namertlik
yapmak.
n. qılğınida 192/17

namı'emal : Birinin yapıp ettiği tüm
işler, ameller. -1-
n.+ i 119/9

namliq : Namlı, adlı. -2-
n. 148/57, 295/11

namrat : Yoksul, fakir. -2-
n. 154/13, 234/39

namratçilik : Yoksulluk, fakirlik. -1-
n. 262/15

namus : (Ar. <nāmūs) Namus. -2-
n.+ i 89/28
n.+ uñğa 89/33

namzat : (Far. <nāmzed) Namzet,
aday. -1-
n.+ i (namzadi) 290/71

nan : (Far. <nān) Ekmek. -17-
n. 47/34, 51/46, 81/7, 160/13,
232/47
n.+ din 43/8
n.+ dinmu 51/88
n.+ ğa 47/16, 154/12
n.+ i (néni) 162/15, 265/9
n.+ ni 51/82, 59/16, 97/68,
161/8
nan ber-: Ekmek vermek,
yardım etmek.
n. berdiñ 47/87, 47/88

naréside : (Far. <nāresīde) Çocuk,
bebek, yavru. -1-
n. 51/78

natik : (Ar. <nāṭik) Hatip,
konuşmacı. -1-
n.+ lar 39/11

natonuş : Tanış olmayan, yabancı. -1-
n. 327/4

nava : (Far. <nevā) Melodi, ahenk,
ses. *bk. néva* -8-
n. 110/26, 202/12, 239/7,
370/1
n.+ si 260/7, 261/41
nava kı́l-: Ses çıkarmak.
n. kılganda 59/42
n. kılsañ 378/5

navay : (Far. <nānvāyi) Fırıncı. -1-
n. 59/16

Navayi: Ali Şir Nevayi. -9-
n. 14/, 14/1, 286/37, 300/
300/2, 300/12
n.+ nimu 227/, 227/12
n.+ niñ 239/7

naz : (Far. <nāz) Naz. -6-

n. 97/100, 114/19, 289/11,
293/15

naz eyle-: Naz etmek, naz
eylemek.

n. eylep 344/1

naz kı́l-: Naz etmek.

n. kılip 27/41

nazaketlik : Nezaketlik. -2-
n. 324/4, 367/4

nazaret : (Ar. <nezāret) Nezaret,
bakma, gözetme. -4-
n. 190/12, 196/24
n.+ i (nazariti) 262/8
nazaret kı́l-: Nezaret etmek.
n. kılip 345/6

Nazim Bilal : 18.-19. yüzyıllarda
yaşamış bir Uygur şairi. -1-
n. 286/54

nazlan - : Nazlanmak. -2-
n.- ip (nazlinip) 351/5, 351/9

nazuk : (Far. <nāzūk) Nazik. -5-
n. 78/18, 209/27, 215/10,
320/7, 324/56

ne : Ne. -48-
n. imişdur 121/38
n. 2/8, 115/66, 121/16, 129/17,
179/38, 182/19, 202/4, 218/4,
218/42, 234/8, 242/, 242/10,
244/10, 245/35, 251/8, 251/23,
266/2, 266/9, 266/13, 292/9,
292/23, 294/8, 307/6, 347/17,
354/7, 355/15, 358/15, 360/1,
360/2, 360/16, 392/116,
392/168, 394/3, 394/5
n.+ lerde 111/39, 144/16
n.+ lerdiki 284/27
n.+ lerge 55/176, 226/42,
285/22
n.+ lergidu 106/4
n.+ lergidur 284/28
ne kı́l-: Ne yapmak.
n. kılay 13/10, 344/14, 357/14

neççe : Kaç, ne kadar. -25-
n. 73/15, 78/16, 81/4, 88/5,
115/17, 119/60, 119/82,
125/98, 160/14, 162/24,
173/27, 176/5, 223/101,
223/26, 225/5, 233/18, 234/41,
251/16, 285/14, 286/18,
297/66, 324/57, 350/11,
351/11, 394/37

nede : Nerede. -28-
n. 73/22, 77/4, 111/58, 138/
138/25, 143/11, 146/5, 154/19,
162/3, 177/6, 183/15, 191/38,
203/7, 208/15, 230/23, 230/24,
262/24, 290/29, 324/121,
363/28
n.+ du (nedidu) 69/15, 107/90
n.+ dur (nedidur) 154/36,
363/33, 374/14
n.+ ken (nediken) 63/88
n.+ ki (nediki) 49/67
n.+ kin (nedikin) 55/37

nedin : Nereden. -11-
n. 51/8, 59/50, 125/127, 152/3,
229/15, 363/30, 392/23
n.+ du 73/88, 94/3
n.+ mu 63/50

nege : Nereye. -10-
n. 97/68, 107/91, 121/17,
257/23, 258/3, 258/8, 258/15,
258/20, 304/2, 355/8

neğme : (Ar. <nağme) Müzik, melodi.
-38-
n. 59/24, 67/14, 67/17, 74/125,
110/26, 115/77, 139/21,
202/12, 260/7, 261/41, 262/6,
370/8, 372/5
n.+ de (neğmide) 314/15
n.+ ge (neğmige) 75/14, 167/5,
239/22
n.+ ler (neğmiler) 205/5,
239/10
n.+ m 394/34

n.+ miz (neğmimiz) 269/13
n.+ mizge (neğmimizge)
260/25
n.+ mu (neğmimu) 149/9
n.+ ni (neğmini) 40/8
n.+ niñ (neğminiñ) 368/12
n.+ ñge 132/15, 239/7
n.+ ñiz (neğmiñiz) 372/13
n.+ ñizde (neğmiñizde) 374/10
n.+ ñni 77/3
n.+ si (neğmisi) 44/45, 115/28,
150/31
n.+ sidek (neğmisidek) 364/11
n.+ sidin (neğmisidin) 262/5,
374/1
n.+ sige (neğmisige) 293/14,
392/142

neğmiçi : Çalgıcı, müzisyen. -4-
n. 10/17, 157/3
n.+ ge 374/3
n.+ ler 59/42

neğmikeş : Sazcı, saz çalan. -1-
n.+ ler 186/5

nehacet : Ne hacet, hacetsiz, gerek
yok. -1-
n. 143/46

nek : (Ar. <naqd) Nakit, peşin. -6-
n. 97/40, 118/55, 118/56,
118/63, 128/102, 297/12

neķeder : Ne kadar. -3-
n. 61/19, 270/22, 301/11

neķiř : (Ar. <naķř) Nakış. -9-
n. 28/2, 209/2, 305/20
n.+ i (neķři) 372/7
n.+ ide (neķřide) 270/23
n.+ iñ 286/30
n.+ lerge 305/1
n.+ lridin 261/11
neķiř bol-: Nakışlanmak.
n. bolġan 384/2

neķiřle - : Nakışlamak. -1-

n.- p 110/22

nekkaş : (Ar. <naḳḳāş) Nakkaş. -1-
n. 287/9

nekrat : (Ar. <naḳarāt) Nakarat. -1-
n.+ liri 247/18

nelik : Nereli. -2-
n. 165/83, 258/29

nem : (Far.) Nem. -4-
n.+ din 15/22, 363/4
n.+ ğe 71/6, 71/7

nemune : (Far. <numūne) Numune.-1-
n.+ sini (nemunisini) 286/35

nemuniçi : Yenilikçi, yenici. -2-
n. 108/4

nemuniçi bol-: Yenilikçi
olmak.
n. bolğan idim 223/101

Nenciñ: Nankin ya da Nanjing, Çin'in
Jiangsu eyaletinin başkenti. -1-
n.+ ge 332/22

nep : (Ar. <nef) Kâr, kazanç,
fayda. -18-
n. 111/40, 115/52, 136/26,
143/62, 244/13, 251/25, 278/4,
278/5, 324/82
n.+ mu 206/12
nep alal-: Fayda alabilmek.
n. alalmaptu 165/11
nep al-: Fayda almak.
n. aldiñ 43/5
n. alğan 186/10
n. alsun 43/12
n. éliñ 111/47
n. élip 295/39
nep ber-: Fayda vermek.
n. bergen iken 210/8
n. bermeydiğan 120/15

nepes : (Ar. <nefes) Nefes. -27-

n. 12/11, 13/13, 23/5, 27/32,
64/15, 179/5, 227/7, 392/36

n.+ ni 27/33, 89/6

n.+ te 15/18, 23/18, 39/59,
59/33, 128/50, 137/4

nepes al-: Nefes almak.

n. aldi 55/120

n. alduḳ 172/9

n. alğaç 294/9

n. alğaçka 175/2

n. alğunçimu 126/8

n. alimen 179/4

n. alsañla 317/13

n. élip 74/92, 161/20, 302/12

nepes aldur-: Nefes aldirmek.

n. aldurup 125/96

nepeslik : Nefesli, nefesi olan. -1-
n. 133/7

nepis (I) : (Ar. <nefis) Nefis, çok
güzel. -1-
n. 261/11

nepis (I) : (Ar. <nefs) Nefis, öz varlık.
-7-
n.+ i (nepsi) 39/24, 143/42
n.+ ige (nepsige) 49/23, 63/90
n.+ iniñ (nepsiniñ) 210/9,
252/28
n.+ iñ (nepsiñ) 392/175

nepret : (Ar. <nefret) Nefret. -19-
n. 22/11, 107/55, 107/56,
116/32, 116/78, 116/89,
116/90, 116/94, 154/31, 286/4,
346/15
n.+ i (nepriti) 239/13, 297/37
n.+ imni (nepritimni) 193/27
n.+ ini (nepritini) 324/93
n.+ iñdin (nepritiñdin) 349/8
n.+ ke 377/22
n.+ ni 303/14
n.+ tin 116/91

nepsiz : Faydasız. -1-
n. 253/3

ner : (Ar. <nār) Ateş. -3-
n.+ i 162/4, 394/22
n.+ iñ 363/18

nerre : (Ar. <na^e re) Nara, bağırma. -2-
n. 150/13
n.+ sidek (nerisidek) 202/3

nerse : Nesne, şey. -21-
n. 27/31, 51/170, 223/67, 277/10, 352/11, 378/11, 392/195
n.+ de (nerside) 331/17
n.+ din (nersidin) 134/33
n.+ ge (nersige) 102/20
n.+ mizniñ (nersimizniñ) 393/43
n.+ mu (nersimu) 259/16
n.+ ni (nersini) 120/27, 194/7, 249/9, 303/7
n.+ niñ (nersiniñ) 222/13, 223/123, 250/10, 342/10
n.+ sidin (nersisidin) 393/16

nersisiz : Nesnesiz, şeysiz. -1-
n. 331/18

nes : (Ar. <naḥs) Uğursuz, meşum. -5-
n. 1/8, 223/141, 286/125, 359/17, 363/23

neseb : (Ar.) Soy, nesep. -1-
n. 74/31

nesihet : (Ar. <naṣīḥat) Nasihat. *bk. nesihyet* -12-
n. 190/14, 284/, 304/15, 354/16
n.+ i (nesihiti) 129/, 155/, 335/12
n.+ imiz (nesihitimiz) 50/89
n.+ imni (nesihitimni) 284/87
n.+ ini (nesihitini) 286/67
n.+ tin 284/11
nesihet kıl-: Nasihat etmek.
n. kılsimu 350/17

nesihyet : *bk. nesihet* -1-
n.+ ini (nesihiyitini) 284/62

nesil : (Ar. <nesl) Nesil, kuşak. -7-
n.+ i (nesli) 105/24
n.+ ige 148/2, 392/133
n.+ imizge (neslimizge) 47/89
n.+ ini (neslini) 105/21
n.+ iñni (nesliñni) 257/29
n.+ niñ 79/15

neslik : Uğursuzluk. -1-
n.+ ige 324/95

neşter : (Far. <nīṣter) İğne. -8-
n. 185/25
n.+ dek 372/1
n.+ ge 185/23
n.+ i (neştiri) 148/7, 154/20, 223/74
n.+ in (neştirin) 109/9
neşter kıl-: İğne gibi kullanmak.
n. kılıp 324/97

netice : (Ar. <netīce) Netice, sonuç. -1-
n.+ niñ (neticiniñ) 118/59

nev bahar : (Far. <nevbahār) İlkbahar. -1-
n.+ din 186/1

nevbet : (Far.) Nöbet. -1-
n.+ i (nevbiti) 286/46

nevkiri : (Far. + Ar. <nūger+ -ī) Uşak, hizmetçi. -1-
n. 154/28

nevķiran : (Far. + Ar. <nev+ķirān) Güçlü, kuvvetli, delikanlı. -1-
n. 373/11

nevre : (Ar.) Torun. -3-
n.+ lirini (nevrilirini) 315/6
n.+ si (nevrisi) 83/4, 278/69

ney : (Far.) Ney. -1-
n.+ i (néyi) 44/49

neyreñ : (Far. <nīreng) Hile, oyun. -1-
n. 154/75

neyreñname : Hile kitabı. -1-
n.+ ni (neyreñnamini) 143/49

neyze : (Far. <nīze) Mızrak. -1-
n.+ de (neyzide) 55/156

nezer : (Ar. <nazar) Bakış, nazar. -14-
n. 35/4, 165/73, 321/2
n.+ de 255/95
n.+ din 73/153
n.+ ide 335/4
n.+ imni (nezirimni) 261/2
n.+ imni 305/9
nezer sal-: Bakmak.
n. salganda 238/
n. salsam 164/13
n. salsiñiz 165/77
n. sélip 170/14, 194/1, 305/1

nezerbend : Gözetim altında tutma. -1-
n.+ ini 87/14

nezeriye : (Ar. <nazariyye) Nazariye,
kuram. -2-
n. 73/100
n.+ ni (nezeriyini) 73/107

nezir : (Ar. <nezr) Adak. -1-
nezir kılal-: Adak
adayabilmek.
n. kılalmidim 223/24

nezme : (Ar. <nazm) Nazım, şiir. -9-
n. 232/37
n.+ dek (nezmidek) 367/3
n.+ din (nezmidin) 314/16,
334/12
n.+ ge (nezmige) 223/186
n.+ si (nezmisi) 217/26, 239/26
n.+ m 240/16, 290/79

nezmilik : Şiirsel. -1-
n. 286/31

néçük : Nasıl, ne. *bk. niçük* -2-
n. 20/8, 297/20

néçün : Niçin, neden. *bk. niçün* -12-
n. 12/11, 74/132, 74/133, 77/5,
211/2, 253/10, 253/11, 266/7,
297/18, 346/10, 367/6
n.+ dur 322/7

négir : Siyahi, zenci. -3-
n. 55/, 55/185
n.+ lar 33/51

négiz : Esas, temel. -2-
n.+ ge 22/4
n.+ lar 29/20

néfit : (Far. <neft) Petrol. -3-
n. 150/26, 150/33, 150/40

némançe : Niye o kadar. *bk. nimançe*
-5-
n. 122/5, 182/16, 185/2,
209/27, 284/2

némandak : Niye öyle. *bk. nimandak*
-3-
n. 73/134, 76/9, 178/20

néme : Ne. -93-
n. idi 249/14
n. 10/25, 15/12, 33/33, 49/73,
49/90, 55/143, 55/176, 55/188,
55/41, 55/61, 69/30, 69/41,
73/154, 88/15, 92/15, 93/7,
97/7, 97/37, 101/10, 103/8,
112/23, 119/70, 121/34, 122/6,
122/19, 140/33, 143/10,
143/23, 168/6, 170/12, 178/18,
179/93, 182/21, 188/15,
188/17, 188/18, 202/10, 203/5,
226/75, 229/3, 230/5, 230/33,
230/35, 258/21, 261/56, 268/7,
286/122, 290/15, 304/6, 317/9,
326/21, 327/5, 331/10, 332/8,

351/12, 353/10, 363/37,
363/47, 371/12, 392/178,
393/70
n.+ din (némidin) 325/50,
392/166
n.+ du (némidu) 112/21, 201/6,
205/3, 307/11
n.+ ge (némige) 298/27,
392/165
n.+ ler (némiler) 231/40,
231/41, 231/42, 231/43
n.+ lerge (némilerge) 69/5
n.+ m 194/9, 267/6
n.+ miz (némimiz) 392/91
n.+ ñ 51/53
n.+ si (némisi) 103/9, 258/30,
355/, 355/10, 376/8, 377/11
néme qil-: Ne yapmak.
n. kildim 135/10
n. qilginiñ 268/3
n. qilividim 108/13
n. qilisen 353/4
n.+ ler qilmidi (némiler)
158/45
n. qilmiğan 49/3
n. qilsun 90/4

német : (Ar. <ni^c met) Nimet, ihsan.
bk. némmet -2-
n.+ ke 149/8
n.+ tin 114/19

némişka : Neden, niçin. -42-
n. 39/39, 44/9, 55/203, 55/27,
65/21, 65/33, 70/33, 73/9, 76/6,
76/18, 76/19, 76/29, 92/4,
97/95, 116/63, 118/39, 119/13,
143/15, 201/, 201/5, 207/13,
209/26, 216/3, 231/12, 231/14,
231/16, 283/10, 283/12,
284/42, 316/16, 331/4, 346/2,
346/12, 393/38
n.+ du (némişkidu) 64/31,
72/8, 92/8, 134/2, 140/1,
189/18, 393/73
n.+ mu (némişkimu) 69/27

némmet : *bk. német* -1-

n.+ i (némmiti) 293/15

népiz : (Ar.) Zarif, narin. -1-
n. 350/15

néri : Öte. -10-
n. 104/13, 162/12, 165/45,
180/10, 223/148, 303/17,
311/20
n.+ din 115/16
n.+ raq 233/2
néri qil-: Uzaklaştırmak.
n. qildi 150/25

nérve : (Fr.) Sinir, moral. -1-
n.+ si (nérvisi) 351/26

nési : (Far.) Borç. -1-
n. 276/6

nésip : (Ar. <naşīb) Nasip. -9-
nésip bol-: Nasip olmak.
n. boldi 344/6
n. bolğan 118/4
n. bolmay 225/15
n. bolmidi 234/20, 356/8
n. bolmiqi 392/112
n. bolsa idi 304/20
n. bolsa 111/31
nésip eyle-: Nasip etmek.
n. eyliidi 273/81

nésive : (Ar. <naşībe) Nasip. -8-
n. 125/110, 134/23, 143/51,
392/160
n.+ m 223/40
n.+ mdek 121/31
n.+ sidin (nésivisidin) 267/7
n.+ sige (nésivisige) 50/78

néva : *bk. nava* -2-
n. 85/2, 85/25

ni : Ne. -3-
n. 128/108, 255/27

nicad : *bk. nicat* -2-
n. 48/11, 129/19

nicadkar : *bk. nicatkar* -1-
n. 154/40

nicaset : (Ar. <necāset) Necaset,
pislik. -1-
n. 143/68

nicat : (Ar. <necāt) Necat, kurtuluş.
bk. nicad -2-
n. 153/17, 187/24

nicatkar : (Ar. + Far. <necāt+ -kār)
Kurtarıcı. *bk. nicadkar* -3-
n. 229/15, 273/45
n.+ i 171/5

nicatlık : Özgürlük, serbestlik. -5-
n. 50/2, 164/5, 169/7, 231/56,
253/16

nicis : (Ar. <necis) Pis. -2-
n. 39/17, 363/49

niçük : *bk. néçük* -1-
n. 378/1

niçün : *bk. néçün* -2-
n. 166/13, 243/3

Ni Ér : Kişi adı. -1-
n. 128/45

nigar : (Far. <nigār) Sevgili, dilber.
-8-
n. 13/7, 13/10, 21/1, 358/2
n.+ im 24/8
n.+ imdin 360/1, 360/16
n.+ niñ 13/3

nikah : (Ar. <nikāḥ) Nikāh. -2-
n. 44/1, 59/37

Nikir : (Ar. <nekīr) Nekir. -1-
n. 223/138

niḳab : (Ar. <niḳāb) Peçe, yüz
örtüsü. *bk. niḳav* -5-

n.+ i 118/107

niḳab bol:-Örtmek, kapatmak.

n. boldum 118/102

niḳab eyle:- Gizlemek, örtmek.

n. eylep 156/5

n. eyligen 190/23

niḳab sal:- Gizlemek, örtmek.

n. salğan 107/69

niḳav : *bk. niḳab* -1-
n.+ idek 344/10

niḳta : Tıkıştırmak, sıkıştırmak. -1-
n.- p 273/37

Nil : Nil Nehri. -2-
n. 94/26
n.+ niñ 94/15

nim : (Far. <nīm) Yarı, yarım. -1-
n. 364/

nimançe : *bk. némançe* -1-
nimançe kıl:- O kadar yapmak.
n.+ la kılisiz (nimançıla)
108/17

nimandaḳ : *bk. némandaḳ* -1-
n. 353/8

nimcan: (Far. <nīmcan) Güçsüz,
bitkin. -2-
n.+ larğa 47/87
nimcan bol:- Güçsüz olmak,
yorulmak.
n. bolup 125/14

Nisaḥan : Nisahan, ünlü Uygur
müzisyen. -9-
n. 374/, 374/2, 374/4, 374/6,
374/8, 374/10, 374/12, 374/14,
374/16

nisbet : (Ar.) Nispet. -2-
n.+ ni 118/7
nisbet bol:- Nispet olmak.
n. bolup 118/50

nişan : (Far. <nişān) İşaret, belirti, hedef. -14-
 n. 148/43, 150/10, 231/17, 231/29
 n.+ din 362/8
 n.+ ğa 22/39
 n.+ i 266/17
 n.+ imiz 59/89
 n.+ imu 22/30
 n.+ kim 22/31
 n.+ lar 11/3
 n.+ ni 79/17, 231/18
nişan kıl:- Belirtmek, işaret etmek.
 n.+ i kılip 326/23

nişandaş : Aynı amacı paylaşan kişiler. -2-
 n. 338/12
 n.+ liri 74/56

nişanla - : Amaçlamak. -4-
 n.- ğan (nişanlıĝan) 33/14
 n.- p 23/35, 29/41, 33/60

niyet : (Ar. <niyyet) Niyet. -27-
 n. 12/23, 47/36, 55/233, 74/14, 156/2, 156/3, 171/14, 205/12, 272/26, 363/66
 n.+ i (niyiti) 63/35, 63/39, 181/12, 181/31
 n.+ iñge (niyitiñge) 141/26
 n.+ iñni (niyitiñni) 78/10
 n.+ iñniñ (niyitiñniñ) 204/8
 n.+ ke 392/78
 n.+ ler 146/3, 210/17, 210/19
 n.+ lerdin 37/24
 n.+ ni 120/7, 210/15
 n.+ niñ 210/5, 210/11

niyetlik : Niyetli. -2-
 n. 11/23, 55/212

niza : (Ar. <nizā°) Çekişme, ihtilaf. -1-
 n.+ ğa 252/30

Nizari : Bir şairin adı veya mahlası. -2-
 n. 286/54
 n.+ niñ 287/22

no : Oluk, çatı oluğu. -1-
 n.+ din 150/41

noçi : Cesur, gözü pek. -3-
 n. 278/65
 n.+ lar 393/85
 n.+ ni 273/32

noķu - : Dürtmek. -2-
 n.- p 39/33
 n.- sa 121/28

nol : *bk. nöl* -1-
 n. idi 226/22

nomur : (İtal.) Numara. -3-
 n.+ um 226/21
nomur al:- Puan almak.
 n. alĝan 284/51
 n. élip 223/29

nomus : (Ar. <nāmūs) Namus. -13-
 n. idi 136/37
 n. 94/29, 209/30, 304/20, 381/8, 394/30
 n.+ i 107/45
 n.+ ka 118/38, 284/41
 n.+ niñ 297/71
 n.+ tin 136/35, 392/8
nomus kıl:- Utanmak.
 n. kılmay 118/71

nomussiz : Namussuz. -2-
 n. 50/45
 n.+ ni 206/24

noruz : (Far. <nevrüz) Nevruz. -5-
 n. 313/3, 313/7, 313/19, 313/21
 n.+ da 313/

noyabr : (Fr.) Kasım. -2-
 n. 23/33, 23/57

nöl : (Rus.) Sıfır. *bk. nol* -2-
n.+ ge 196/18, 362/9

növer : Genç. -1-
n. 258/7

növet : (Ar. <nevbet) Nöbet. -20-
n. 46/36, 49/7, 107/104,
107/82, 168/42, 380/7, 380/16
n.+ i (növiti) 4/12, 39/44, 46/9,
148/29, 206/14
n.+ imdin (növitimdin) 292/2
n.+ ini (növitini) 324/54,
növet al-: Sıra almak.
n. algaçça 50/9
n. élip 103/5, 124/2, 142/2
növet ber-: Sıra vermek.
n. béridu 26/10, 63/95

Nuh : Hz. Nuh. -1-
n. 329/26

nuksan : (Ar. <nuḡṣān) Noksan, eksik.
-7-
n. 118/52, 209/13, 277/10,
351/22
n.+ din 43/2, 129/30
n.+ mu 182/6

nuksansız : Noksansız, eksiksiz. -2-
n. 267/13, 366/13

nur : (Ar. <nūr) Nur, ışık. -45-
n. 9/18, 13/1, 34/3, 34/13,
34/17, 70/51, 82/32, 85/18,
129/3, 143/74, 158/50, 159/28,
193/28, 210/3, 239/41
n.+ dek 374/10
n.+ din 196/10, 293/4
n.+ ğa 11/15, 25/4, 50/33,
51/190, 85/14, 85/16, 128/110,
151/1, 157/5, 232/56, 361/5,
363/76
n.+ i 104/20, 148/31, 154/56,
162/20
n.+ idin 13/2, 360/10
n.+ iğa 22/7, 171/21

n.+ in 11/14
n.+ ini 187/13, 363/63
n.+ lirini 141/36
n.+ niñ 125/116
n.+ uñda 158/80
nur al-: Işık almak.
n. almak bolup 12/8

nurane : (Ar. <nūrāne) Işıklı. -1-
n. 129/24

nurğun : Çok, pek çok. -12-
n. 45/75, 51/25, 118/54, 159/9,
193/2, 195/2, 201/7, 232/93,
239/20, 286/77, 324/42, 373/11

nurlan - : Nurlanmak, ışıklanmak. -3-
n.- di 129/2, 171/16
n.- ip (nurlinip) 193/18

nurluḡ : Nurlu, ışıklı. -5-
n. 18/58, 70/57, 129/84, 153/9,
168/34

Nurtay : Kişi adı. -4-
n. 220/5, 220/11
n.+ ğimu 220/15
n.+ ni 220/1

Nurulla : Nurullah, kişi adı. -1-
n. 281/1

nusret : (Ar. <nuṣret) Galibiyet, zafer.
-2-
n.+ niñ 8/3
nusret ber-: Zafer vermek,
zafer hediye etmek.
n. béridu 23/58

Nyu-york : New York. -1-
n.+ niñ 134/6

Oo

obdan : (Far. <ābādān) İyi. -14-
o. 73/15, 73/52, 73/92, 171/2,
191/5, 229/12, 295/43, 351/2,
391/, 391/5, 391/10, 391/15
o.+ la 120/23

obdançilik : İyilik. -1-
o. 223/98

oçuk : Açık. -7-
o. 55/262, 149/8, 218/11,
290/21
o.+ ini 336/8
o.+ la 6/8
oçuk tur-: Açık durmak,
açıkken.
o. turup 134/20

oçum : Avuç. -5-
o. 117/16, 158/25, 364/14
o.+ lar 158/36
o.+ umğa 232/8

oçumla - : Avuçlamak. -1-
o.- p 110/15

oğ : Gazap, sinir. -2-
o.+ i 121/27
o.+ si 73/110

oğa : Zehir, ağı. -3-
o. 49/104
o.+ si (oğisi) 97/64
oğa bol-: Zehir olmak.
o. boldi 14/16

oğlak : Oğlak. -1-
o. 87/2

oğlakçilik : Oğlakçılık. -1-
o. 324/48

oğlan : Oğlan, oğul. -5-

o.+ din 129/80
o.+ i 155/2
o.+ larni 361/17, 361/38
o.+ lirini 48/5

oğri : Hırsız. -22-
o. 6/11, 55/194, 165/54,
339/12, 351/20, 392/109,
393/103
o.+ din 339/, 339/15
o.+ ğa 392/199
o.+ lar 280/, 325/18, 393/100
o.+ larniñ 286/98
o.+ mu 339/13, 393/3
o.+ ni 6/11, 339/16, 393/104
o.+ niñ 392/197
o.+ si 280/6
oğri tut-: Kabul etmek.
o. tutma 97/66

oğrila -: Hırsızlık yapmak. -2-
o.- p 39/42, 280/1

oğrilaş : Hırsızlık yapma. -1-
o. iken 393/62

oğrilik : Hırsızlık. -1-
o. 226/107

oğul : Oğul, erkek çocuk. -32-
o. 204/1, 223/123, 278/, 278/1,
381/13
o.+ din 47/106
o.+ i (oğli) 63/6, 74/135,
81/35, 128/38, 179/26, 393/88
o.+ iğa (oğliğa) 63/29, 262/11,
393/87
o.+ ikensen (oğlikensen)
223/155
o.+ um iken (oğlum iken)
202/7
o.+ um (oğlum) 86/9, 86/13,
121/35, 129/73, 129/77,
129/89, 202/, 202/11, 202/15,
232/77, 263/38, 284/57
o.+ uñ (oğluñ) 81/15, 130/33
o.+ uñğa (oğluñğa) 94/33

Ohrid : Ohri, Kuzey Makedonya'da
bir şehir. -2-
o. 245/, 245/1

Ohrid Köli : Ohri Gölü. -1-
o. 247/1

ohşa - : Benzemek. -34-
o.- di (ohşidi) 124/15
o.- dim (ohşidim) 292/11,
340/2
o.- ğanséri (ohşığanséri)
392/82
o.- ğin (ohşığın) 257/35
o.- mahta (ohşımahta) 205/16
o.- mas (ohşimas) 306/3,
336/12
o.- may (ohşimay) 335/27
o.- maydu (ohşimaydu) 250/5
o.- maysen (ohşimaysen) 53/12
o.- mdu 273/3
o.- misa (ohşimisa) 310/15
o.- p turidu 245/38
o.- p kalidu 268/12
o.- sa (ohşisa) 335/9, 358/18
o.- sun (ohşisun) 335/30
o.- ydiken 123/1, 273/4
o.- ydikena 162/15
o.- ydikensen 393/82
o.- ydu 82/20, 162/4, 207/2,
247/19, 262/10, 269/2, 297/68,
306/2, 360/15
o.- ymen 273/5
o.- ysen 297/20
o.- ytti 148/40

ohşaş : Benzer, aynı. -30-
o. 14/3, 22/22, 22/24, 42/3,
61/19, 63/69, 74/48, 81/2,
110/18, 134/17, 156/6, 173/33,
185/22, 210/14, 223/72,
223/84, 232/88, 239/34,
257/32, 263/18, 263/42,
268/13, 272/16, 313/23,
332/26, 338/8, 394/15
o.+ im (ohşışım) 193/14
o.+ ku 73/60
o.+ tin 45/17

ohşaşlık : Benzerlik. -1-
o.+ i 213/8

ohşat - : Benzetmek. -12-
o.- imen (ohşitimen) 179/114
o.- ip (ohşitip) 107/128, 287/8,
291/14, 332/9
o.- kan 297/19
o.- kınında 119/33
o.- kum kélidu 247/13
o.- maptiken 238/15
o.- sam 69/5
o.- tim 123/, 123/20

ohşimaslık : Benzemezlik. -1-
o.+ i 335/21

ohşital - : Benzetme imkânı bulunmak,
benzetebilmek. -1-
o.- mas 126/6

ohşitiş : Benzetme, benzetiş. -2-
o. 95/11
o.+ ka 133/41

okul : (Rus.) İğne, ilaç iğnesi. -1-
okul sal-: İğne batırmak.
o. salidu 55/169

okyan : (Fr.) Okyanus. -4-
o. 177/3, 179/121
o.+ din 129/8
o.+ lar 161/25

ok : Ok. *bk. uk* -20-
o. iken 307/2
o. 11/21, 19/10, 47/44, 55/97,
94/11, 140/19, 324/102,
324/58, 348/, 348/5, 348/6,
392/20
o.+ i 141/40
o.+ iğa 122/12
o.+ ini 376/10
o.+ umni 128/86
o.+ uñdin 348/3
ok kıl-: Ok hâline getirmek, ok
gibi kullanmak.

- o. kılip 150/13, 394/8
- oķal -** : Okuyabilmek, okuma imkânı bulunmak. -1-
o.- miķaķ 101/22
- oķet** : Meslek, iş. -6-
o. 143/19
o.+ i (oķiti) 286/98
o.+ im (oķtim) 263/27
o.+ iń (oķitiń) 281/4
o.+ mu 255/19
oķet kıliş: İş yapma.
o. kılişni 181/27
- oķu -** : Okumak. -53-
o.- di 247/, 247/3, 247/5, 247/23
o.- dimu 206/27, 307/13
o.- dum 139/6, 179/10, 179/58, 225/5, 248/4, 390/6
o.- ģan 87/7, 87/28, 232/36, 346/11
o.- ģanlarni 168/14
o.- ģin 353/19
o.- maķta 237/23
o.- maysen 353/4
o.- ñlar 350/1
o.- p ķiķtum 74/75
o.- p kelgen 324/68
o.- p turar 112/25
o.- p 25/9, 49/41, 112/14, 129/6, 237/19, 244/13, 246/3, 313/14, 324/94, 334/11, 375/33, 392/155, 393/108
o.- sam 130/35, 240/1
o.- sun 284/72
o.- ydiken 227/12
o.- ydu 117/12, 190/36, 227/, 286/23, 381/7
o.- ymen 255/59, 255/76
o.- yttim 128/5
lenet o.- p 63/59, 183/25
lenet o.- ymiz 168/, 168/38
- oķubet** : (Ar. ^e aķibet) Izdırap, azap. -1-
o. 55/236
- oķuģuķi** : Öğrenci. -1-
oķuģuķi bol- : Öğrenci olmak.
o. bolup 358/7
- oķul -** : Okunmak. -1-
o.- idu 65/36
- oķuş** : Okuma, okuyuş. -6-
o. 284/7
o.+ ķa 168/15, 174/10, 190/22, 284/50
o.+ tin 244/7
- oķut -** : Okutmak. -2-
o. 284/59
o.- sa 93/11
- olaş -** : Çevrelemek, etrafına toplanmak. -4-
o.- ip (olişip) 73/89, 258/15
o.- ķan 73/91
o.- ti 76/17
- olca** : Elde etme, istihsal, ganimet. -2-
o.+ ģa (olciģa) 273/11
olca ķil- : Elde etmek.
o. ķildi 70/15
- oltur -** : 1. Oturmak. -8-
o.- ģan 59/27
o.- ģuķi 196/5
o.- mastin 107/28
o.- up 15/19, 195/14, 272/49
o.- uptu 333/2
2. (Güneş için) batmak.
o.- ģanķe 271/13
- oltural -** : Oturma imkânı bulunmak, oturabilmek. -2-
o.- may 178/13
o.- maymen 391/11
- olturuş** : Oturma, oturuş. -2-
o.+ ķa 350/13
o.+ niń 73/58

omaç : Lapa, bulamaç, ovmaç. -1-
o.+ ça 160/19

omağ : Sevimli, şirin. -5-
o. 72/17, 86/3, 132/14, 258/1,
309/5

omumiy : (Ar. <° umūmī) Umumi,
genel. -1-
o. 120/16

omumlaştur - : Genelleştirmek. -1-
o.- up 120/5

on : On. -12-
o. 6/1, 6/13, 39/29, 73/15,
73/78, 73/80, 160/14, 285/14,
363/13
o.+ lap 162/24
o.+ mu 297/55
o.+ ni 297/11

on beş : On beş. -1-
o. 143/3

on birinçi : On birinci. -2-
o. 164/3, 164/11

on töt : On dört. -4-
o. 132/17, 136/9, 232/38,
234/15

on tötinçi : On dördüncü. -1-
o.+ si 132/5

on üç : On üç. -2-
o.+ ke 125/71, 126/15

on yette : On yedi. -3-
o. 165/61, 165/62, 165/72

on yettinçi : On yedinci. -1-
o. 85/10

oñ - : Onmak, düzelmek. -3-
o.- mastin 33/37
o.- may 223/103
o.- misa 278/85

oñ : 1. Gerçek, hakikat. -9-
o. 205/7
o.+ da 380/4
o.+ ğa 75/37
o.+ um idi 194/6
o.+ ummu 133/55, 240/17
2. Sağ, sağ taraf.
o.+ damğa 55/93
oñi bol- : (Bir şeyin) doğrusu
olmak, düzgünü olmak.
o.+ um bolsidi 255/54
oñ kıl- : Gerçekleştirmek.
o. kılip 47/70

oñay : Kolay. -1-
o.+ ni 75/37

oñgul-doñgul : Engebeli, girintili
çıkıntılı. -1-
o. 284/13

oñla - : Onarmak, düzeltmek. -1-
o. 284/78

oñlan - : Düzelmek. -3-
o.- ğiniñni 284/79
o.- ip (oñlinip) 157/11, 269/14

oñluğ : Düzgün, doğru. -2-
o. 255/55
o.+ ni 181/21

oñşal - : Düzelmek. -6-
o.- ğan 223/197
o.- idu (oñşilidu) 70/42
o.- ip (oñşilip) 239/21, 263/25
o.- iptu (oñşiliptu) 223/191
o.- maydıgan 91/10

oñşiliş : Düzelme, tamir edilme. -1-
o.+ ni 223/163

oñtey-töñtey : Alt üst. -1-
oñtey-töñtey kılın- : Alt üst
edilmek.
o. kılindi 206/17

opkan : Obur, pisboğaz. -1-
o.+ mu 263/17

oppa : (Kor.) Ağabey. -1-
o. 139/14

opul-topul : Çabuk, acele, hızla. -1-
o. 223/110

opur-topur : Apar topar. -1-
o. 50/4

or - : Biçmek, orakla biçmek. -6-
o.- up 379/11
orma o.- ayli 116/59
orma o.- duğ 379/1, 379/5,
379/13
orma o.- iğan 232/30

ora - : Sarmak, çevirmek, kuşatmak.
-17-
o.- ğan (oriğan) 17/10, 325/22
o.- p 10/5, 12/13, 29/10, 50/31,
64/9, 70/70, 188/22, 292/26,
305/10, 312/35, 324/104,
329/8, 392/101
o.- ptu 188/4
o.- ysen 67/6

ora : Çukur, kuyu. -3-
o. 158/39, 297/14, 336/19

oral - : Sarmak, dolanmak, dolmak.
-6-
o.- di 55/69, 88/8
o.- ğan bolidu 393/20
o.- ğan 35/6, 215/2
o.- ip (orilip) 286/94

orda : Yuva, ocak. -12-
o. 70/26, 231/26
o.+ din (ordidin) 196/4
o.+ ğa (ordiğa) 332/12
o.+ ni (ordini) 393/105
o.+ si (ordisi) 125/78, 129/49,
154/44, 165/75, 256/5
o.+ sidur (ordisidur) 394/25
o.+ siniñ (ordisiniñ) 239/36

ordén : (Rus.) Nişan. -1-
o.+ niñ 82/33

orğak : Orak. -4-
o. 45/11, 65/12, 116/55
o.+ larda 379/1

orma : Biçim, biçme işi. -7-
o. 379/
o.+ ğa (ormiğa) 358/3
orma or-: Ekin biçmek.
o. orayli 116/59
o. orduğ 379/1, 379/5, 379/13
o. oriğan 232/30

orman : Orman. -8-
o. 162/8, 207/1
o.+ da 207/13, 208/1
o.+ i (ormini) 150/39, 158/6
o.+ lar 159/30
o.+ ni 208/14

ormanşunas : Çevreci, orman sever.
-1-
o. 266/4

orna - : Yerleşmek. -1-
o.- di (ornidi) 13/2

ornaş - : Yerleşmek, birlikte
yerleşmek. -1-
o.- kadek 158/18

ornat - : Yerleştirmek. -3-
o.- ayli (ornitayli) 260/31
o.- maқта 29/20
o.- ti 23/54

ornitil - : Yerleştirilmek. -1-
o.- maқта 22/3

ortak : Ortak. -12-
o. iduğ 228/4
o. 118/4, 169/9, 272/38,
272/42, 272/43, 290/73,
332/30, 332/37, 355/1, 366/7

ortaklaş - : Ortaklaşmak, paylaşmak.

-1-

o.- ip (ortaklaşip) 365/6

ortaklık : Ortaklık. -6-

o. 272/29, 272/30, 272/31,
272/32, 272/33, 272/35

oruk : Zayıf. -3-

o. 115/18

o.+ ni 196/15

oruk kıp- : Zayıflatmak.

o. kıp 313/25

orukluk : Zayıflık. -1-

o.+ umdin 328/1

orul - : Biçilmek. -2-

o.- up 75/31, 225/16

orun : Yer. -37-

o. 39/19, 51/154, 125/104,
257/38, 290/70, 290/72, 295/4,
296/8, 298/12, 319/8

o.+ ğa 158/20

o.+ i (orni) 165/21, 177/9,
190/11

o.+ ida (ornida) 154/23, 165/88

o.+ idin (ornidin) 223/92,
246/6, 290/59

o.+ iğa (ornığa) 51/114, 63/78,
72/11, 135/9, 160/13, 181/17,
181/36, 234/32, 234/46,
263/50, 306/11

o.+ iğimu (ornigimu) 223/122

o.+ ini (ornini) 150/39, 393/91

o.+ um (ornum) 228/10

o.+ uñ (ornuñ) 239/10

o.+ uñni (ornuñni) 296/11

orun kıp- : Yer etmek.

o. kıp 155/6

orundal - : Becerebilmek,

halledebilmek. -1-

o.- misa 6/25

orunlaş : Becerme, halletme. -1-

o.+ ka 97/103

orunlaştur - : Yerleştirmek. -1-

o.- up 120/16

orunluk : Yerli, yerinde. -1-

o. 97/114

orunsiz : Yersiz. -2-

o. 118/42, 133/56

Orus : Rus. -1-

o.+ larniñ 81/20

osal : Kötü, iyi değil. -3-

o. 209/20, 213/3, 277/12

osalla - : Kötüye gitmek,

güçsüzleşmek. -1-

o.- duğ (osalliduk) 201/4

osma : Kaşı karartmak için, ezilerek
suyu kaşa sürülen bir tür bitki.

-1-

osma koy- : Osma bitkisinin
suyunu kaşa sürmek.

o. koygiçe 3/6

oştu - : Kırmak, parçalamak. -1-

o.- p 45/27

oşuk : Fazla, çok. -4-

o. 194/20, 272/52, 351/9

o.+ çe 363/18

ot : Ateş. -76-

o. idi 128/33

o. 18/11, 21/7, 24/7, 32/7,
45/49, 46/14, 47/79, 50/90,
55/122, 55/53, 73/111, 73/88,
76/23, 95/3, 95/9, 98/8,
127/47, 128/95, 129/70, 141/7,
166/16, 174/5, 182/35, 241/7,
285/10, 309/7, 332/24, 338/11,
367/10

o.+ i 2/4, 63/56, 95/12, 98/5,
102/21, 128/98

o.+ ida 21/9, 44/41, 63/54,
122/24, 136/40, 255/4

- o.+ idin 78/11, 357/5
o.+ imiz 272/33
o.+ ini 107/71, 165/55
o.+ ға 73/89
o.+ lar 23/25, 394/38
o.+ larni 251/11
o.+ liri 28/3
o.+ lirida 63/42
o.+ lirini 361/19
o.+ mu 73/121, 223/151
o.+ ni 73/103, 95/11
o.+ niñmu 268/11
o.+ ta 2/3, 34/23, 51/24, 73/97
o.+ tek 165/27
o.+ tin 55/146, 63/84
o.+ uñ 386/4
o.+ uñni 89/34
ot aç-: Ateş açmak.
o. aç 150/51
o. açtiñ 14/14
ot al-: Ateş almak, yanmak.
o. alganda 45/2
ot koy-: Tehlikeye atmak.
o. koyup 46/21
ot sal-: Ateşlendirmek,
yakmak.
o. saldi 34/2
o. salğan 71/8
o. sélip 142/8
otini yak-: Ateşini yakmak,
başlatmak.
o.+ ini yékip 286/59
- ot-çöp** : Ot, çöp. -1-
o.+ ke 82/21
- otla -** : Otlamak. -1-
o.- ydu 82/22
- otluq (I)** : Ateşli. -10-
o. 12/25, 21/8, 23/56, 27/2,
31/1, 33/59, 33/66, 59/65,
239/5, 361/44
- otluq (II)** : Otu çok olan yer, otluk. -2-
o. 28/1, 31/22
- otsiz** : Ateşsiz. -1-
- o. 272/34
- ottura** : Orta. -3-
o. 51/150, 74/104
o.+ ға (otturiğa) 81/12
- otturançı** : Ortanca. -1-
o. 105/24
- ottuz** : Otuz. -15-
o. 47/3, 97/83, 138/15, 192/
192/3, 192/5, 192/9, 192/61,
219/1, 219/2, 219/3, 234/41,
301/1, 301/3, 365/1
- ottuz alte** : Otuz altı. -1-
o. 278/90
- ottuz ikki** : Otuz iki. -1-
o. 332/20
- ovla -** : Avlamak. -2-
o.- p 17/21
o.- ydu 82/16
- oy (I)** : Düşünce, fikir. -7-
o. 59/9, 107/53, 233/35, 303/5
o.+ da 199/2
o.+ ға 71/20, 239/22
- oy (II)** : Çukur, engebe. -4-
o. 162/6, 192/66, 338/15
o.+ ini 223/57
- oy -** : Oymak. -6-
o.- di 165/50
o.- duq 110/21
o.- ma 284/85
o.- uñlar 274/5
o.- up 112/1
közini o.- up 158/30
- oyal -** : Oyma imkânı bulunmak,
oyabilmek. -1-
o.- gandez 53/22
- oyğan -** : Uyanmak. -14-
o. 45/39, 51/111

o.- ayli (oyğınayli) 380/1
 o.- di 34/20, 45/91, 112/7,
 115/34
 o.- ğandek 194/4
 o.- imiz (oyğınımız) 110/5
 o.- ip turğan (oyğınip) 128/37
 o.- ip (oyğınip) 76/1, 134/27,
 210/18
 o.- sa 118/27

oygat - : Uyandırmak. -10-
 o. 8/11
 o.- ip (oyğitip) 7/20, 10/2,
 115/33
 o.- kaçkimu 359/13
 o.- kan 71/7, 74/73
 o.- ti 18/17, 67/10, 74/57

oyla - : Düşünmek. -32-
 o.- dim (oylidim) 226/71
 o.- dimu (oylidimu) 17/26
 o.- diñ (oylidiñ) 338/7
 o.- ğançe (oyliğançe) 192/49
 o.- ğanda (oyliğanda) 49/122
 o.- ğanlirim (oyliğanlirim) 166/
 179/97, 206/29
 o.- ğinim (oyliğınim) 353/15
 o.- mastin (oylimastin) 356/3
 o.- may (oylimay) 295/18
 o.- miğan idi (oylimiğan)
 73/147
 o.- msen 143/59
 o.- ñ 111/45
 o.- p turup 324/25
 o.- p 56/4, 74/52, 98/3, 238/13
 o.- pmidiñ 70/72
 o.- ptimen 252/19
 o.- ptu 73/92
 o.- sa kérek (oylisa) 63/63
 o.- sam (oylisam) 99/3, 363/25,
 392/46, 392/55
 o.- yli 49/1, 49/98
 o.- yliçu 49/92
 o.- ymen 318/9
 o.- ymiz 290/17

oylaş - : Düşünmek, birlikte
 düşünmek. -1-
 o.- kına 97/97

oylaş : Düşünme. -1-
 o.+ mu 179/96

oylat - : Düşündürmek. -1-
 o.- ti 355/18

oyna - : Oynamak. -32-
 o. 289/18
 o.- di (oynidi) 179/37, 392/156
 o.- dim (oynidim) 234/48
 o.- diñ (oynidiñ) 182/7
 o.- diña (oynidiña) 316/12
 o.- duğ (oyniduğ) 139/17
 o.- ğan (oyniğan) 55/6, 232/46
 o.- ğandek (oyniğandek)
 154/63
 o.- p ketti 259/11
 o.- p turar 224/3
 o.- p turidu 245/21
 o.- p 55/82, 71/4, 284/4,
 343/10
 o.- pmu 10/35
 o.- ptu 135/14
 o.- r idim 53/20
 o.- r 59/10, 67/18
 o.- sam (oynisam) 255/103
 o.- simu (oynisimu) 24/5
 o.- ydiken 47/32, 316/1
 o.- ydu 82/12, 96/5
 o.- yli 316/5
 o.- ymiz 8/14, 44/56, 55/46

oynak : Oynak. -1-
 o. 110/9

oynakla - : Oynaklık etmek. -1-
 o.- ğum kélidu (oynaklığum)
 271/27

oynaklaş - : Oynaşmak. -1-
 o.- kan 82/16

oynal - : Oynanmak. -1-
 o.- ip (oynilip) 158/22

oynaş - : Oynaşmak. -4-
 o.- attimu (oynışattimu) 312/11
 o.- ip (oynışip) 110/12
 o.- sa 50/90
 o.- sun 50/90

oynaş : 1. Oynama, oynayış. -3-
 o.+ iga (oynışığa) 312/15
 o.+ kınıñ 103/9
 2. Sevgili, metres.
 o. 136/18

oynat - : Oynatmak. -10-
 o.- ay (oynitay) 229/10
 o.- ip (oynitip) 32/4, 115/31,
 220/6, 289/17, 324/28
 o.- kan idim 191/6
 o.- kan 161/4
 o.- ti 136/20
 o.- tiñ 53/46

oyniyal - : Oynama imkânı bulunmak,
 oynayabilmek. -1-
 o.- mas 297/54

oyun : Oyun. -20-
 o. 110/24, 134/9, 135/14,
 192/51, 223/136, 255/27,
 284/5, 342/5, 393/59
 o.+ da 226/16
 o.+ din 43/6, 226/39, 284/6
 o.+ ga 158/24, 393/61
 o.+ i 263/23
 o.+ liğu 284/3
 o.+ ni 312/13
 o.+ niñ 226/41
 o.+ uñmu 284/5

oyunçuk : Oyuncak. -1-
oyunçuk bol-: Oyuncak olmak.
 o. bolup 27/46

oyuval - : Oyabilmek, oyma imkânı
 bulunmak. -1-
 o.- imen 278/40

oz - : Geçmek, ileri gitmek. -2-

o.- up 242/3, 242/8

özgiriş : Değişim. *bk. özgiriş* -1-
 o.+ niñ 223/187

ozuk : Azık, erzak. -7-
 o. 152/3, 228/15, 238/9,
 257/37, 268/14, 394/10
 o.+ i 369/12

Öö

- öç -** : Sönmek. -23-
 ö.- ey 74/119
 ö.- idu 223/151
 ö.- mes 65/6, 136/48, 151/8,
 271/44, 330/7
 ö.- meydiğan 177/1, 311/9
 ö.- meydu 22/35, 27/50,
 207/16
 ö.- miki 330/6
 ö.- sün 39/1
 ö.- ti 55/56, 223/107, 317/5
 ö.- tünmu 376/5
 ö.- üp 73/56, 159/18, 231/42,
 286/116
 ö.- üptu 73/121
- öç** : Öç, intikam. -5-
 ö. 45/26, 116/78
 ö.+ imiz 49/125
 ö.+ ini 47/86, 51/133
- öçmenlik** : Kincilik, kindarlık. -1-
 ö.+ i 233/10
- öçür -** : Söndürmek. -3-
 ö.- di 34/8
 ö.- gen 73/103
 ö.- meymen 89/34
- öçürel -** : Söndürme imkânı bulunmak,
 söndürebilmek. -1-
 ö.- midi 165/55
- ögen -** : Alışmak, öğrenmek. -13-
 ö.- di 93/19, 181/17
 ö.- dim 41/20, 392/97
 ö.- duğ 116/42, 226/49
 ö.- gen iken 181/24
 ö.- gen 39/31, 125/142, 255/57
 ö.- mey 392/121, 392/122,
 392/124
- öget -** : Alıştırmak, öğretmek. -4-

- ö.- ken 299/23
 ö.- ti 244/1
 ö.- tiñ 45/82, 48/7
- ögey** : Üvey. -2-
 ö. 39/34, 121/17
- öginiş** : Alışma, öğrenme. -1-
 ö. 30/13
- ögitel -** : Alıştırmak, öğretebilmek.
 -1-
 ö.- meymiz 116/67
- ögün** : Öbür gün. -5-
 ö. 31/40, 103/4, 105/28,
 138/20
 ö.+ ki 96/7
- öksü -** : Hüngür hüngür ağlamak. -7-
 ö.- me 232/108
 ö.- mes (öksimes) 148/17
 ö.- meydu 117/10, 261/42
 ö.- p 255/59, 255/94
- Öktebr** : (Fr.) Ekim Devrimi. -3-
 ö. 70/50
 ö.+ i 50/1
 ö.+ niñ 81/22
- öktem** : Çevik, girişken. -10-
 ö. 50/87, 159/17, 193/20,
 247/8, 247/28
 ö.+ ge 196/17
 ö.+ liri 154/34, 233/44
 ö.+ ni 247/31
 ö.+ niñ 50/82
- öktemlik** : Çeviklik, girişkenlik. -1-
 ö.+ i 50/13
- ökün -** : Pişman olmak. -3-
 ö.- düm 226/105
 ö.- sem 393/132
 ö.- señ 226/93
- öl -** : Ölmek. -71-

ö.- di 25/13, 73/166, 128/96,
 223/105, 223/16, 324/111,
 361/36, 361/37, 361/38
 ö.- düm 73/164, 284/58
 ö.- dümğu 73/160
 ö.- emsen 53/4, 190/15
 ö.- ey 27/48
 ö.- gen 13/4, 55/258, 160/11
 ö.- genge 73/164
 ö.- genni 223/23
 ö.- genniñ 73/3
 ö.- giçe 27/20, 63/66, 78/12,
 191/39
 ö.- ginim 73/160, 121/12,
 267/2
 ö.- idu 73/165
 ö.- imen 143/65, 143/67
 ö.- imey 141/22
 ö.- isen 55/52, 143/68
 ö.- me 394/7
 ö.- mek 392/111
 ö.- mektinmu 136/32
 ö.- memdimen 121/26
 ö.- meptu 73/86
 ö.- mes 128/115, 190/32,
 208/20, 331/19, 392/11
 ö.- mesler 290/69, 290/71
 ö.- meydiğan 376/23
 ö.- meydu 50/66, 128/112,
 128/89, 207/15, 266/9
 ö.- meymen 384/11
 ö.- midi 25/, 25/14, 121/39,
 128/97
 ö.- midim 202/14
 ö.- midu 50/65
 ö.- misem 240/16
 ö.- sek 143/36, 143/71
 ö.- sem 2/5, 143/65, 274/1,
 306/11
 ö.- semmu 121/39
 ö.- üp kettimu 73/162
 ö.- üp 12/27, 363/32
 ö.- üptu 97/84

ölçe - : Ölçmek. -2-
 ö.- p 69/9
 ö.- sun (ölçisun) 310/14

ölçem : Ölçek. -6-
 ö. 199/5, 237/7
 ö.+ dakin 1/6
 ö.+ i (ölçimi) 335/23, 349/10,
 363/62

ölçemlik : Ölçülü. -1-
 ö. 335/26

ölçen - : Ölçülmek. -3-
 ö.- er (ölçiner) 239/29
 ö.- idu (ölçinidu) 116/94
 ö.- mes 331/17

ölçeş : Ölçme, ölçüş. -1-
 ö. 118/8

öleñ : Şarkı, türkü. -14-
 ö. 217/25, 218/, 218/15,
 218/19, 218/21, 218/23,
 218/41, 218/43, 272/12
 ö.+ din 218/45
 ö.+ ge 218/47
 ö.+ imizdin (öliñimizdin)
 217/27
 ö.+ niñ 218/25
öleñ éytiş- : Karşılıklı şarkı
 söylemek, atışmak.
 ö. éytişti 42/5

ölgüdek : *mec.* Çok, pek, gayet. -2-
 ö. 205/9
 ö.+ la 236/16

ölima : (Ar. ^c ulemā⁹) Ulema. -4-
 ö. 209/14, 209/18
 ö.+ ğa 209/10
 ö.+ ni 118/20

ölke : Ülke, vatan. -13-
 ö.+ de (ölkide) 118/35
 ö.+ din (ölkidin) 261/45
 ö.+ m 23/2, 23/37, 47/93,
 361/23
 ö.+ mde 128/74
 ö.+ mdin 81/33
 ö.+ mge 59/68
 ö.+ mni 23/30

- ö.+ niñ (ölkiniñ) 47/5, 361/18
ö.+ sini (ölkisini) 55/253
- öltür -** : Öldürmek. -13-
ö.- di 55/155, 284/53, 393/103, 393/13
ö.- düñ 304/11
ö.- düñgu 284/41
ö.- gen 55/196, 368/1
ö.- gili bolmayduğı 378/18
ö.- mek bolğiniñ 392/148
ö.- se 27/49
ö.- üp 107/122
ö.- üptu 140/29
- ölüm** : Ölüm. -31-
ö. 48/12, 55/55, 115/65, 117/36, 125/111, 125/75, 143/5, 143/22, 143/79, 190/30, 190/31, 286/124, 361/17, 361/20, 361/51, 392/204
ö.+ din 27/25, 209/32, 377/15
ö.+ dinmu 190/17
ö.+ dur 129/71
ö.+ ge 103/12
ö.+ i 73/, 209/
ö.+ ige 44/40
ö.+ iñmu 230/39
ö.+ ni 2/9, 143/57
ö.+ niñ 361/2, 361/8
ö.+ üñ 235/12
- ölüş** : Ölüş, ölme. -1-
ö.+ ümni 223/51
- ölüval -** : Ölebilmek, ölme imkânı bulunmak. -1-
ö.- amdu 209/28
- öm** : Aynı paydada buluşan, ortak. -2-
ö. 74/109
- ömçey -** : Dudak bükme, alınmak. *bk. ömçüy-* -2-
ö.- gen 336/3
ö.- ip (ömçiyip) 72/8
- ömçüy -** : *bk. ömçey-* -1-
ö.- üp 195/9
- Ömer** : Ömer, kişi adı. -2-
ö. 215/17
ö.+ ge 215/22
- Ömer Heyyam** : Ömer Hayyam. -1-
ö.+ niñ 99/12
- Ömer Muhemmidi** : Ömer Muhammedi. -1-
ö. 41/
- ömile -** : Emeklemek. -5-
ö.- p 47/47, 50/12, 111/32, 111/44, 273/33
- ömleş -** : Birleşmek, ittifak kurmak. -6-
ö.- ip (ömlişip) 7/18, 22/39, 51/128, 223/125
ö.- ken 381/3
ö.- tuğ 129/37
- ömlük** : Birlik, ittifak. -4-
ö. 74/106, 112/4, 149/14, 154/51
- ömür** : (Ar. <° umr) Ömür, hayat. -71-
ö. 15/28, 18/2, 27/35, 30/3, 63/82, 104/4, 109/25, 114/15, 121/37, 121/38, 130/34, 161/7, 179/65, 239/3, 253/3, 282/5, 286/76, 352/3
ö.+ din 66/5
ö.+ ge 37/36
ö.+ i (ömri) 9/8, 128/101, 176/15, 179/28, 237/12, 299/3, 335/18
ö.+ ide (ömrude) 30/7, 33/18
ö.+ imiz ötidu (ömrimiz) 70/73
ö.+ imiz (ömrimiz) 51/200, 151/2
ö.+ ini (ömrini) 46/28, 63/90, 329/26
ö.+ iniñ (ömriniñ) 284/48

- ö.+ iñiz (ömrüñiz) 372/14
 ö.+ ler 26/3
 ö.+ ni 63/7, 129/90
 ö.+ niñ 30/1, 60/1, 113/22, 294/12
 ö.+ üm (ömrüm) 63/10, 121/11, 141/44, 154/78, 173/24, 193/3, 284/84, 389/6
 ö.+ ümde (ömrümde) 386/8
 ö.+ ümge (ömrümge) 347/18, 385/11
 ö.+ ümni (ömrümni) 27/40
 ö.+ ümniñ (ömrümniñ) 27/5, 194/10, 286/88
 ö.+ üñ (ömrüñ) 9/10, 17/14, 17/24, 69/25, 148/61, 365/14
 ö.+ üñde (ömrüñde) 373/1
 ö.+ üñge (ömrüñge) 103/10
 ö.+ üñni (ömrüñni) 177/13
ömür ber-: Ömür vermek.
 ö. berseñ 69/42
ömür sür-: Ömür sürmek.
 ö. sürmisun 39/43
- ömürlük** : Ömürlük, ömür boyu. -3-
 ö. 30/16, 112/30, 193/28
- ömürvayet** : (Ar. <^c umr+ebed?) Ömür boyu, ebediyen. -1-
 ö. 132/19
- öndere** - : At üstündeyken önüne bir şey koyarak taşımak. -3-
 ö.- gendek (önderigendek) 329/1
 ö.- p 46/14, 109/7
- öñ** - : Solmak, rengi atmak. -3-
 ö.- midi 107/120, 192/15
 ö.- üp 230/3
- öñ** : Beniz, yüz. -1-
 ö.+ i 317/5
- öñkür** : İn, mağara, yuva. -4-
 ö. 37/9, 187/22
 ö.+ ge 49/117
 ö.+ i 154/14
- öñtür** - : Soldurmak, üzme. -2-
 ö.- di 272/29
 ö.- üp 392/126
- öpçöre** : Yöre, çevre, civar. -4-
 ö.+ de (öpçörیده) 97/37
 ö.+ miz (öpçörimiz) 55/53
 ö.+ ñde 24/7
 ö.+ ñge 303/5
- öpke** : Akciğer. -1-
 ö.+ m 375/44
- öpkide** - : Öfkelenmek. -1-
 ö.- p 273/49
- öpür-töpür** : Koşuşmalar, ayak sesleri. -1-
 ö.+ de 189/8
- öre** : Dik, tepe, yokuş. -3-
 ö. idi 115/19
 ö. 104/11
öre tur-: Kalkmak, ayağa kalkmak.
 ö. turgan 203/7
- örgel** - : Feda olmak, feda etmek. -3-
 ö.- imen (örgelimen) 353/5
 ö.- isen (örgelisen) 353/6
 ö.- sun 186/7
- örgiley** : Canım, ciğerim, gözümün nuru.-19-
 ö. 15/21, 27/19, 27/28, 45/108, 53/45, 57/3, 164/15, 171/2, 205/6, 314/3, 349/, 349/1, 349/2, 349/4, 349/6, 349/8, 349/10, 349/12, 349/14
- örkeş** : Dalga. -5-
 ö. 30/3, 79/6, 82/8
 ö.+ i (örkişi) 125/48, 128/32
- örkeşle** - : Dalgalanmak. -2-
 ö.- di (örkeşlidi) 154/69
 ö.- p 27/18

örkeşlen - : Dalgalanmak. -2-
 ö.- er (örkeşliner) 239/23
 ö.- ip (örkeşlinip) 128/20

örkeşleş : Dalgalanma. -1-
 ö.+ idin (örkeşlişidin) 245/8

örle - : Yükselmek. -15-
 ö. 69/44, 150/51
 ö.- genç (örliğin) 262/1
 ö.- gende (örliğin) 150/35
 ö.- gin (örliğin) 148/60
 ö.- mekte (örlimekte) 276/7
 ö.- p 175/5, 178/6, 217/10,
 255/15, 393/33
 ö.- ydu 73/47, 80/18, 375/44
 ö.- ymiz 113/17

örleş : Yükselme. -3-
 ö. 169/8
 ö.+ ke 153/18, 191/22

örlet - : Yükseltmek. -2-
 ö.- ip (örletip) 338/1
 ö.- kidek 135/10

örte - : Tutuşturmak, ateşe vermek,
 yangın çıkarmak. -15-
 ö.- di (örtidi) 21/, 21/1, 21/2,
 21/4, 21/6, 21/8, 21/10, 136/42,
 232/86, 339/8, 357/5
 ö.- duğ (örtiduğ) 44/41
 ö.- gen (örtigen) 366/6
 ö.- p 138/2
 ö.- ydu 206/30

örten - : Tutuşmak, alevlenmek,
 yanmak. -10-
 ö.- di 74/102, 370/6
 ö.- gen 44/22
 ö.- idiken (örtinidiken) 61/7
 ö.- imen (örtinimen) 183/13
 ö.- ip (örtinip) 129/13, 363/27
 ö.- iptu (örtiniptu) 209/16
 ö.- se 297/16, 341/12

örü - : Yıkma, devirmek. -5-

ö.- mes (örimes) 251/9
 tetür ö.- p 112/15
 yüz ö.- p 332/27, 359/16,
 392/125

örük : Erik. -1-
 ö. 149/5

örül - : Yıkılmak, devrilmek. -4-
 ö.- di 104/1, 125/30, 172/4
 ö.- gili 192/31

örüt - : Yıktırmak, devirmek. -1-
 ö.- simu 298/20

örüval - : Yıkabilmek, yıkma imkânı
 bulunmak. -1-
 ö.- imen 278/20

örüvet - : Yıkıvermek, devirivermek.
 -1-
 ö.- tuğ 201/2

ös - : Büyümek, yetişmek. -23-
 ö. 216/29
 ö.- er 216/30
 ö.- ken bolsa 1/3
 ö.- ken 62/5, 74/115, 104/19,
 164/17
 ö.- kenmen 71/1
 ö.- kenséri 286/115
 ö.- mekte 33/23
 ö.- midi 283/10
 ö.- ti 1/9, 45/24, 45/37, 45/64,
 228/5
 ö.- tuğ 22/29, 116/33, 116/36,
 125/11
 ö.- tüm 375/16
 ö.- üp 45/47, 117/7

Öserkan : Kişi adı. -2-
 ö. 216/1, 216/27

ösmür : Yeni yetme, ergen. -3-
 ö. 305/10
 ö.+ i 162/22
 ö.+ lerge 305/23

östeñ : Kanal, su kanalı. -28-
 ö. 71/2, 109/3, 110/33, 112/1,
 154/7, 165/18, 165/21, 165/51,
 165/60, 165/69, 173/8, 173/9,
 173/27, 188/6, 223/173
 ö.+ din 110/
 ö.+ ge 53/5, 110/40, 165/65
 ö.+ i (östiñi) 165/, 165/89
 ö.+ ler 10/13
 ö.+ lerdin 112/10
 ö.+ lerge 110/13
 ö.+ mu 165/64, 173/, 173/39
 ö.+ ni 165/50

östür - : Büyütmek, yetiştirmek. -5-
 ö.- di 122/21, 278/63
 ö.- gen 63/38, 96/12
 ö.- güçini 184/6
 ö.- üvatımız 22/14

ösüş : Büyüme. -1-
 ö.+ ke 67/19

ösüvat - : Büyüyüp durmak, sürekli
 büyümek. -1-
 ö.- sa 12/14

ösüver - : Büyüyüvermek,
 yetiştirivermek, boy
 gösterivermek. -1-
 ö.- se 110/37

öşür : Zekât, öşür. -1-
 ö. 47/23

öt - : Geçmek. -165-
 ö.- er idi 375/2
 ö.- er 69/23, 362/1, 365/18,
 392/159
 ö.- etti 49/64, 295/5, 295/37
 ö.- idiğan 258/31
 ö.- idu 3/5, 29/38, 29/42,
 29/45, 33/11, 33/13, 113/10,
 131/, 131/1, 131/13, 215/6,
 215/8, 301/9, 301/11, 379/3
 ö.- imen 27/20
 ö.- ken ikenmiş 188/1

ö.- ken 49/2, 50/53, 51/97,
 65/1, 81/27, 129/88, 133/65,
 134/7, 234/, 284/47, 294/11,
 377/5
 ö.- kençe 113/9, 113/14
 ö.- kende 66/4, 81/15, 363/68
 ö.- kendim 91/5
 ö.- kenler 115/46, 281/3
 ö.- kenséri 192/1
 ö.- keymiz 362/14
 ö.- keysen 281/6
 ö.- kin 215/20, 215/21
 ö.- kinimde 94/34
 ö.- mek 253/12, 283/8
 ö.- mekçi bolsam 335/25
 ö.- mekte 20/7, 112/4, 295/31
 ö.- memdu 284/76
 ö.- mes 13/13, 50/89
 ö.- mesmu 284/84
 ö.- mey 51/140, 55/30, 140/25,
 141/49, 160/5, 216/27,
 223/103, 223/145, 223/20,
 223/85, 229/21, 252/9, 263/25,
 273/29, 273/64, 295/17,
 324/118, 362/1
 ö.- meydu 51/201, 131/11,
 214/4
 ö.- meytti 159/16
 ö.- midi 33/33, 252/13
 ö.- migen 31/23
 ö.- miki 66/5
 ö.- mise 393/65
 ö.- se 103/5, 141/5, 234/39,
 236/9, 382/6
 ö.- sek 165/41
 ö.- sem 167/5, 234/1
 ö.- sun 177/13
 ö.- ti 7/1, 7/9, 17/14, 18/3,
 27/10, 34/3, 34/15, 44/14,
 51/25, 51/32, 68/1, 72/3,
 102/9, 107/34, 119/19, 122/1,
 126/1, 154/12, 154/48, 165/61,
 165/62, 179/55, 182/17,
 225/16, 226/117, 232/68,
 234/10, 234/41, 325/29, 334/2,
 344/, 344/14, 351/11, 362/10
 ö.- tuğ 18/34, 81/8, 115/49
 ö.- tüm 53/8, 372/11

- ö.- tũñ 67/2
 ö.- üp kétiptu 55/225
 ö.- üp 8/13, 26/2, 44/26, 53/24, 79/5, 112/17, 127/26, 141/27, 150/5, 193/, 193/1, 223/157, 231/1, 233/17, 334/6
 ö.- üpla 223/135
 ö.- üptu 26/3, 209/7, 299/3, 351/23
 ömrimiz ö.- idu 70/73
 candin ö.- kidek 135/4
 üzüp ö.- tüm 41/14
- öte -** : Ödemek. -2-
 ö.- ysiz 111/43
 ö.- mey (ötimey) 47/25
- ötel -** : Ödeme imkânı bulunmak, ödeyebilmek. -1-
 ö.- mey 350/26
- ötkel** : Geçit. -10-
 ö. 115/, 115/26, 115/50, 129/45
 ö.+ din 175/12, 334/6
 ö.+ i (ötkili) 164/3
 ö.+ imizniñ (ötkilimizniñ) 115/80
 ö.+ ni 115/49, 119/24
- ötken** : Geçen, geçmiş. -5-
 ö. 63/60, 97/112, 118/101
 ö.+ imde (ötkinimde) 233/33
 ö.+ ni 136/8
- ötkenlik** : Yaşamışlık, hayat. -1-
 ö.+ i 112/18
- ötkenmiş** : Geçmişte, evvel zamanda. -1-
 ö. 112/13
- ötkünçi** : Geçici. -2-
 ö. 262/25
 ö.+ mu 126/14
- ötkür** : Keskin. -6-
 ö. 15/10, 22/21, 51/208, 75/4, 125/115, 363/48
- ötküz -** : Geçirmek. -17-
 ö.- di 47/15, 165/26, 165/28
 ö.- duğ 51/84, 132/30, 312/21, 365/1
 ö.- düm 41/16, 66/1, 234/25
 ö.- gen 47/12, 137/4
 ö.- gin 392/10
 ö.- güçi 129/90
 ö.- mey 138/8
 ö.- sem 2/10
 ö.- üp koydummu 351/22
- ötküzüş** : Geçirme. -1-
 ö. 103/13
- ötmüş** : Geçmiş. -20-
 ö. 49/101, 150/19, 154/5, 305/5
 ö. idi 148/9
 ö.+ ke 133/26
 ö.+ ni 73/28, 152/2, 214/20
 ö.+ niñ 265/21
 ö.+ te 150/3, 159/12, 162/13, 173/13, 173/23
 ö.+ tiki 154/53, 154/63
 ö.+ tin 118/29
 ö.+ ümni 194/2
 ö.+ üñ 159/19
- ötün -** : İstemek, rica etmek. -2-
 ö.- üp 142/3, 329/31
- ötüş** : Geçme, geçiş. -2-
 ö. 162/12
 ö.+ ke 175/12
- ötüvat -** : Geçmek, geçip durmak. -5-
 ö.- idu 79/21, 160/24, 263/44
 ö.- sak 117/33
- öy** : Ev. -62-
 ö. idi 154/14
 ö. 59/4, 73/6, 125/68, 129/49, 133/36, 152/3, 162/19, 218/9, 223/175, 260/17, 351/19

ö.+ de 23/10, 55/131, 59/27,
 73/68, 133/79, 148/18, 208/7,
 212/9, 223/176, 351/17, 380/4,
 391/11
 ö.+ din 55/81
 ö.+ ge 51/38, 55/101, 55/220,
 55/88, 55/91, 59/38, 73/70,
 86/10, 160/2, 173/4, 179/33,
 188/24, 212/2, 333/1
 ö.+ gimu 226/64
 ö.+ ide 37/18, 148/8, 160/
 255/24
 ö.+ ige 278/68, 347/10, 360/10
 ö.+ larde 110/46
 ö.+ lorige 49/68
 ö.+ nimu 226/43
 ö.+ niñ 284/15, 374/6
 ö.+ üm 64/21, 232/105, 255/21
 ö.+ ünde 107/63, 214/24,
 272/49
 ö.+ üñdin 100/4
 ö.+ üñge 97/111, 107/29
 ö.+ üñni 272/6

öz : Öz, kendi. -305-
 ö. 8/1, 11/16, 17/19, 29/28,
 29/33, 31/17, 39/5, 45/51,
 45/92, 55/244, 63/53, 65/17,
 72/19, 72/20, 74/63, 75/25,
 75/27, 80/2, 82/48, 105/8,
 105/10, 107/106, 121/17,
 121/20, 121/31, 122/11,
 122/22, 122/24, 124/2, 129/53,
 129/89, 133/53, 133/54,
 133/57, 140/26, 141/11, 142/6,
 148/41, 148/62, 150/20,
 154/48, 156/4, 156/8, 159/8,
 162/14, 162/19, 162/21,
 162/28, 175/4, 187/19, 188/23,
 193/4, 193/25, 214/11, 223/1,
 223/184, 223/27, 223/64,
 224/5, 225/7, 230/22, 237/1,
 239/39, 246/6, 247/16, 249/5,
 249/7, 251/13, 255/77, 273/13,
 273/53, 273/73, 277/13,
 278/91, 280/9, 281/2, 287/28,
 287/37, 312/2, 315/8, 318/10,
 327/12, 327/13, 327/14, 345/,

345/15, 358/16, 363/54, 369/1,
 377/17, 381/13, 392/3,
 393/101, 393/24, 393/89,
 394/27
 ö.+ em 223/112
 ö.+ i 11/24, 50/20, 62/8, 70/9,
 101/17, 117/23, 129/89,
 134/26, 156/8, 178/18, 178/34,
 180/16, 185/12, 192/10, 199/5,
 224/6, 249/9, 249/12, 273/62,
 293/5, 295/35, 342/6, 392/159,
 392/195, 392/51, 392/72,
 393/61
 ö.+ içe 125/138, 339/7
 ö.+ ide 148/44
 ö.+ idiki 222/16, 222/20
 ö.+ idin 283/9
 ö.+ ige 48/15, 70/16, 73/158,
 87/19, 101/8, 142/4, 188/5,
 225/15, 261/51, 261/52,
 324/12, 324/77, 335/17
 ö.+ igimu 97/32
 ö.+ iğu 73/7
 ö.+ imiz 51/174, 69/35, 115/5,
 116/31, 120/20, 198/8, 312/26
 ö.+ imizmu 110/25, 223/34
 ö.+ imizni 12/3, 116/73, 125/7,
 127/16, 312/38, 393/115,
 393/119
 ö.+ imiznimu 120/9, 286/14
 ö.+ imizniñ 393/75
 ö.+ imu 55/68, 160/13, 236/28,
 252/18
 ö.+ ini 6/12, 33/57, 55/108,
 75/23, 107/128, 117/13,
 119/40, 125/124, 129/62,
 140/18, 143/77, 163/11,
 178/14, 188/2, 209/24, 209/26,
 210/6, 210/13, 233/8, 252/19,
 265/12, 277/2, 278/8, 306/6,
 324/109, 324/113, 363/50,
 392/43, 393/22
 ö.+ iniñ 46/11, 50/92, 55/190,
 162/24, 179/106, 184/8,
 205/13, 331/19
 ö.+ iñiz 258/29
 ö.+ liri 192/56, 252/5, 324/35,
 363/5

ö.+ lirini 240/5, 325/19
 ö.+ ni 363/54
 ö.+ üm 65/31, 119/38,
 223/113, 223/131, 253/2,
 261/10, 272/52, 273/5, 278/1,
 292/29, 315/3, 340/1, 345/15,
 357/1, 357/7
 ö.+ ümçe 183/19
 ö.+ ümde 321/8
 ö.+ ümdek 74/136, 226/34
 ö.+ ümdin 344/, 344/14
 ö.+ ümge 27/18, 57/14, 70/6,
 90/3, 111/57, 186/6, 223/27,
 226/105, 273/5, 335/27, 350/7,
 358/2
 ö.+ ümmu 144/14, 359/8
 ö.+ ümni 28/5, 78/11, 111/56,
 121/14, 179/13, 193/24, 194/5,
 202/9, 226/99, 233/27, 241/3,
 264/2, 284/58, 327/9, 350/25
 ö.+ ümnimu 329/27
 ö.+ ümniñ 393/26
 ö.+ ümniñmu 255/12
 ö.+ üñ 14/11, 51/189, 53/56,
 110/4, 228/11, 296/7, 297/20,
 346/1, 346/16, 367/13, 376/12,
 376/15
 ö.+ üñçe 297/45
 ö.+ üñde 143/9, 143/59
 ö.+ üñdin 392/137
 ö.+ üñge 43/1, 57/16, 97/65,
 143/63, 304/12
 ö.+ üñgimu 284/66
 ö.+ üñmu 107/93, 226/84
 ö.+ üñni 107/102, 223/124,
 251/15, 252/33, 284/78, 296/,
 296/1, 297/7, 298/15, 346/10
 ö.+ üñniñ 307/17

özara : Kendi aralarında, kendi
 içlerinde. -1-
 ö. 365/4

özge : Başka. -38-
 ö. 2/8, 30/10, 89/1, 107/22,
 121/19, 125/110, 176/6, 342/8
 ö.+ çe (özgiçe) 164/1, 164/8,
 171/9, 231/11, 231/13, 231/14,

231/15, 231/16, 231/17, 291/6,
 292/27, 332/37, 347/10, 359/7,
 363/51, 363/53
 ö. (-de) (özge-de) 99/6
 ö.+ din (özgidin) 13/8
 ö.+ ge (özgige) 178/23,
 191/19, 393/52
 ö.+ ni (özgini) 190/25, 252/25,
 312/32, 329/28, 343/9, 392/137
 ö.+ niñ (özginiñ) 267/7,
 377/17, 393/21

özger - : Değişmek. *bk. özgür*- -7-
 ö.- di 124/1, 148/29, 154/47,
 161/21, 355/6
 ö.- ip (özgirip) 234/42
 ö.- ipsen (özgripsen) 148/51

özgert - : Değiştirmek. -1-
 ö.- kin 214/21

özgertel - : Değiştirme imkânı
 bulunmak, değiştirebilmek. -1-
 ö.- mes 165/36

özgiriş : Değişim, değişme. *bk. ozgiriş*
 -1-
 ö.+ ni 223/164

özgür - : *bk. özger*- -1-
 ö.- üp 359/8

özlük : Özgü, has. -1-
 ö.+ idin 204/6

Pp

paçak-paçak : Kırık dökük,
paramparça. -1-
paçak-paçak bol-
Parçalanmak, paramparça
olmak.
p. boldi 45/69

paçak : Bacak. -1-
p. 128/81

paçaqlan - : Parçalanmak, paramparça
olmak. -2-
p.- di 129/32
p.- ğan 125/97

pada : (Far.) Sürü, sığır sürüsü. -1-
p. 303/3

padiçi : Çoban. -1-
p.+ ğa 63/30

padişah : (Far. <pādišāh) Padişah. -2-
p.+ niñ 45/12, 141/19

pah : Hayranlık ifade eder. -4-
p. 10/24, 185/2, 245/35,
270/21

pağal : Saman. -1-
p.+ ğa 146/3

pağpayt - : Kabartmak. -1-
p.- ip 49/34

pahta : (Far.) Pamuk. -5-
p. 59/13, 119/49, 223/84,
273/37
p.+ ni (pahtini) 92/2

Pahtekle : Bir yer adı. -24-
p. 51/2, 51/138, 148/, 148/6,
148/36, 148/45, 148/46,
148/51, 148/57, 148/61, 162/,
162/31

p.+ de (Pahteklide) 51/29,
51/34, 148/11, 148/28, 161/1
p.+ ge (Pahteklige) 148/1,
148/42, 148/65, 160/1, 162/4
p.+ ni (Pahteklini) 148/31,
162/1

Pahteklilik : Pahtekleli. -1-
p.+ niñ 148/55

pahtikar : (Far.) Pamuk tüccarı. -1-
p. 59/13

pajarniy : (Rus.) İtfaiye. -1-
p. 73/90

pak : (Far. <pāk) Pak, temiz. -15-
p. idi 128/34
p. 11/26, 17/20, 43/2, 193/23,
207/9 207/15, 235/28, 286/90,
348/11, 349/5, 354/13, 366/11,
367/5, 392/195

pakarlık : Kısalık, alçaklık. -1-
p.+ imdin 328/3

pakiz : (Far. <pākīz) Pak, temiz. -3-
p. 250/2, 355/11, 369/11

pakize : (Far. <pākīze) Pak, temiz. -1-
p. 393/36

paklık : Temizlik, paklık. -2-
p. 286/104
p.+ ka 63/95

pakniyet : (Far. + Ar. <pāk+niyyet)
Niyeti temiz olan, saf niyetli.
-1-
p.+ ler 348/11

pağa : Kurbağa. -1-
p.+ m 232/26

pağalçak : Bacak. -1-
p. 324/74

paqlan : Kuzu. -1-

- p.+ din 129/54
- pal** : (Ar. <fāl) Fal. -1-
pal aç-: Fal açmak, fal bakmak.
 p. açsimu 24/15
- pal-pal** : Parlak, ışıldayan. -1-
 p. 129/61 (*téşi pal pal içi ğal ğal* : *Dışı parlak, içi titrek; Zayıf fakat gösterişli.*)
- palaket**: (Ar. <felāket) Felaket. -5-
 p. 44/47, 265/22, 266/20, 290/35, 290/38
- palak** : (Ar. <falaḫa) Falaka. -2-
 p. 49/44, 272/15
- palakla -** : Sallanmak. -3-
 p.- p 284/32
 p.- ydiken 345/10
 p.- ytti 363/8
- palandi** : Sürgün cezası. -2-
 p. 87/14, 232/87
- palas** : Kilim. -1-
 p.+ tek 55/138
- palaz** : Paspas. -1-
 p. 222/11
- paleç** : (Ar. <felc) Felç. -2-
 p. 33/18
 p.+ niñ 50/10
- palvan** : (Far. <pehlevān) Savaşçı, bahadır. *bk. pehlivan* -3-
 p. 45/59, 118/60
 p.+ din 129/62
- pana** : Sığınak, himaye. *bk. panah* -4-
 p. 80/6, 133/61, 150/14
 p.+ si 81/20
- panah** : *bk. pana* -3-
 p. 55/150
- p.+ ida 278/55
panah kil-: Sığınak etmek.
 p. kildi 14/19
- panus** : (Ar. <fānūs) Fanus. -1-
 p. 304/18
- pañçu** : (Çin.) Karışımla hazırlanmış ipek kumaş, yapay ipek kumaş. -1-
pañçu kil-: (Normal kumaşı) ipek kumaşa çevirmek.
 p. kilidu 119/64
- papa** : (İtal.) Papa. -1-
 p.+ niñ 117/11
- paraġet**: (Ar.) Dinlenme, istirahat. -6-
 p. 143/52, 143/90, 154/23
 p.+ i (paraġiti) 262/12
 p.+ ini (paraġitini) 105/5, 286/74
- paraġot** : (Rus.) Gemi. -1-
 p.+ lar 82/13
- parakend** : (Far. <perākende) Dağınık, darmadağınık. -1-
parakend bol-: Dağılmak, darmadağınık olmak.
 p. bolur 9/12
- parañ** : Sohbet. -3-
 p. 185/, 200/4
 p.+ lirimiz 260/5
- paraset**: (Ar. <ferāset) Feraset, anlayış. -1-
 p. 143/94
- parasetlik** : Ferasetli, anlayışlı. -2-
 p. 324/4, 367/4
- parçe** : (Far. <pārçe) Parça. -8-
 p. 47/16, 154/12, 270/8
 p.+ lar (parçılar) 393/
 p.+ si (parçisi) 33/59, 65/32, 82/6, 128/74

parçıla - : Parçalamak. -1-
p.- ysen 45/90

pare : (Far. <pāre) Pare, parça. -5-
p. 49/96
p.+ ñiz (pariñiz) 375/18
p.+ si (parisi) 347/16, 368/6,
387/8

Parij : Paris. -2-
p.+ diki 231/23
p.+ din 94/8

parķira - : Parlamak, parıldamak. -2-
p.- ğan (parķiriĝan) 39/28
p.- p 325/9

parla - : Parlamak. -11-
p.- di (parlidi) 23/44, 32/10,
33/64, 74/100, 130/15
p.- ğan (parliĝan) 82/33
p.- p turuptu 51/206
p.- p 231/38
p.- ydu 70/62, 82/30, 381/5

parlak : Parlak. -25-
p. 14/24, 18/25, 22/30, 22/35,
22/39, 23/54, 30/14, 45/99,
46/37, 59/82, 76/33, 79/17,
85/15, 115/25, 115/71, 129/45,
131/8, 148/31, 148/43, 154/56,
179/103, 290/27, 355/14,
361/57, 363/63

parlat - : Parlatmak. -1-
p.- ti 23/45

partije : (Fr.) Parti, fırka. -17-
p. 70/65, 73/96, 74/106, 148/3,
148/47, 154/39, 164/5, 173/40
p.+ m 164/15, 164/17, 171/5
p.+ mizniñ (partiyimizniñ)
75/39, 217/29
p.+ mniñ 168/31, 192/60
p.+ niñ (partiyiniñ) 223/155
p.+ si (partiyisi) 45/13

partiyiliş : Partileşme. -1-
p.+ idin 116/10

partizan : (Fr.) Partizan. -2-
p. 249/11
p.+ larĝa 232/47

partla - : Patlamak. -1-
p.- ğan (partliĝan) 33/54

partlan - : Patlamak. -1-
p.- ip (partlinip) 249/8

partlaş : Patlama, patlayış. -1-
p.+ lirini 247/11

pasiban : (Far. <pāsbān) Bekçi,
nöbetçi. -4-
p. 268/4, 268/8, 268/18
p.+ i 272/41

paskina : Kirli, pis, çamurlu. -3-
p. 18/50, 392/200
p.+ ni (paskinini) 392/200

paş : (Far. <fāş) Açık, belli, aşikar.
-2-
paş kıl - : Belli etmek.
p. kılıp 9/15, 150/37

pat : Çabuk, hızlı. -9-
p. 1/11, 24/25, 36/7, 55/223,
63/96, 82/53, 159/29, 219/9,
362/15

pat-pat : Sık sık. -3-
p. 55/169, 232/69, 278/68

pat - : Batmak. -17-
p.- idu 59/62
p.- imiz 235/24
p.- ip (pétip) 223/120, 223/158,
298/18
p.- kan 284/20
p.- kanti 262/15
p.- mas 284/54
p.- may 65/27, 313/24, 350/25
p.- maydu 82/34

- p.- mayttiñ 226/92
p.- midi 102/16
p.- ti 45/20, 192/30
p.- tiğu 33/37
- Patem** : Kişi adı. -1-
p.+ ni 119/14
- patkak** : Batak, balçık. -3-
p.+ ka 226/92, 298/18
p.+ tin 226/95
- pay** : Pay, hisse. -1-
p.+ iñge (péyiñge) 373/8
- payan** : (Far. <pāyān) Kıyı, sınır,
bucak. -1-
p.+ dek 4/4
- payandaz** : Resmî tören halısı. -3-
p. 130/27, 258/33
p.+ imiz 44/15
- payansız** : Uçsuz bucaksız, engin. -4-
p. 23/17, 56/2, 321/5, 321/9
- payda** : (Ar. <fā° ide) Fayda, yarar.
-12-
p. 55/188, 118/72, 143/24,
194/20, 199/4, 266/13,
324/121, 357/14
p.+ ğa (paydıĝa) 118/70,
143/30
p.+ mniñ 143/27
p.+ si (paydisi) 181/14
- paydalan** - : Faydalanmak. -1-
p.- ip (paydalinip) 278/79
- paydilik** : Faydalı. -1-
p. 278/26
- payhan** : (Far.) Tahıl başaklarını
öğütme. -1-
p. 277/12
- payla** - : Gözetlemek, izlemek. -2-
- p.- may (paylimay) 74/27,
351/36
- paylakçı** : İstihbaratçı. -1-
p.+ dek 223/64
- paytehit** : (Far. <pāyitaht) Başkent. *bk.*
payteht -2-
p.+ te 334/1
p.+ tin 383/1
- payteht** : *bk. paytehit* -1-
p.+ te 179/9
- paytima** : Ayaĝa sarmak için
kullanılan bez. -1-
p.+ ni (paytimini) 392/192
- pede** : (Far. <perde) Perde. *bk. perde*
-7-
p. 232/16
p.+ ge (pedige) 76/19, 167/6,
313/32, 328/8
p.+ ni (pedini) 168/24
p.+ ñ 314/15
- peder** : (Far.) Peder, baba. -1-
p.+ ge 179/60
- pedez** : (Far. <bediz) Bezeme,
süsleme. -1-
p. 343/1
- pega** : Evin kapıya en yakın yeri,
kapı dibi, eşik. *bk. pegah* -5-
p. 59/38
p.+ da 167/11
p.+ diki 222/11
p.+ ğila 287/38
p.+ ni 155/6
- pegah** : *bk. pega* -1-
p.+ ka 393/118
- pehlivan** : *bk. palvan* -1-
p. 121/27
- pehes** : Yavaş, ihtiyatlı. -1-

- pehes kıl-**: İhtiyatlı davranmak.
p. kılğını 46/24
- pehirlen** - : Övünmek. -5-
p. 237/17
p.- gengu 370/5
p.- idu (pehirlinidu) 119/85
p.- mes 74/133
p.- se 371/11
- pehr** : (Ar. <faḥr) Övünme, iftihar.
-5-
p.+ i 239/38
p.+ idur 376/26
p.+ im 77/7, 127/53
p.+ ini 289/26
- peket** : (Ar. <feḳaṭ) Sadece, yalnız.
-22-
p. 13/13, 16/6, 23/33, 27/9,
48/9, 50/83, 59/86, 71/13,
73/100, 107/55, 133/37,
136/31, 231/44, 233/41,
253/14, 265/28, 372/11, 392/8,
392/80, 393/50, 393/52
p.+ la 11/21
- pekir** : *bk. pékir* -1-
p.+ ge 252/5
- pelek** : (Ar. <felek) Felek, gökyüzü.
bk. pélek -16-
p. 87/28, 150/9, 179/108,
209/23, 271/29, 324/109, 331/7
p.+ ke 70/18, 154/32
p.+ ni 129/16
p.+ niñ 70/5, 225/11, 367/7
p.+ te 63/4, 63/16
p.+ tin 150/38
- pelempey** : Basamak, merdiven. -1-
p. 271/7
- Pelestin** : Filistin. -4-
p. 247/, 247/3, 247/5, 247/23
- pelle** : (Far.) Basamak, zirve. -26-
p. 138/17
- p.+ de (pellide) 242/4
p.+ din (pellidin) 126/13,
138/16, 138/18
p.+ ge (pellige) 34/6, 46/2,
76/21, 76/33, 76/39, 81/25,
110/45, 110/47, 126/13,
127/10, 128/64, 148/60,
170/14, 171/14, 219/6
p.+ miz (pellimiz) 55/42,
290/27, 363/56
p.+ ni (pellini) 91/3
p.+ niñ (pelliniñ) 76/22
p.+ side (pelliside) 11/39
- pelsepe** : (Ar. <felsefe) Felsefe. -1-
p.+ ñdin 297/62
- pem** : (Ar. <fehm) Fehim, anlama.
-4-
p. 97/46
p.+ ige 97/54, 118/97
p.+ ini 195/8
- pemle** - : Anlamak, kavramak. -2-
p.- gen (pemligen) 50/39
p.- güdek bolsam (pemligüdek)
353/11
- pen** : (Ar. <fenn) Fen. -25-
p. 171/10, 172/, 172/5, 176/10,
196/11, 217/9, 244/1, 278/36,
286/119, 290/44, 290/46,
291/10, 347/13
p.+ de 168/22
p.+ ge 168/3, 168/42, 244/5,
388/2
p.+ ni 73/37, 168/8, 206/20,
265/37, 390/6
p.+ niñ 168/2, 168/34
- pence** : (Far.) Pençe. -1-
p.+ de (pencide) 232/82
- pendiyat** : (Far. + Ar. <pend+ -iyāt)
Nasihat, öğüt. -3-
p. 97/110, 253/1
pendiyat kıl-: Nasihat etmek.
p. kılmaydu 150/48

pepile - : Ninni söylemek, ninni söyleyerek uyutmak. -1-
p.- p 230/8

perdaz : Süs. -2-
p. 344/10, 363/51

perde : *bk. pede* -4-
p.+ lerge (perdilerge) 74/41
p.+ ni (perdini) 178/1
p.+ si (perdisi) 143/73
p.+ sini (perdisini) 134/22

Perhad : *bk. Perhat* -3-
p. 24/11, 125/16, 391/14

Perhat : Ferhat, kişi adı. *bk. Perhad* -7-
p. 7/8, 112/31, 300/12
p.+ lar 35/12
p.+ liri 112/37
p.+ niñ 300/11
p.+ tin 35/15

peri : (Far. <perī) Peri. -3-
p. 115/68, 181/35
p.+ ler 105/11

perişan : (Far. <perīşān) Perişan. -6-
p. 44/23, 284/33, 392/164
p.+ liri 44/47
perişan bol-: Perişan olmak.
p. bolsam 341/4
p. boptu 351/26

perişanlık : Perişanlık. -1-
p. 324/83

perişte : (Far. <firişte) Melek, melek gibi güzel. -3-
p. 190/7, 363/50
p.+ ni (periştini) 325/23

perizat : (Far. + Ar. <perī+zāt) Peri çocuğu, güzel. -3-
p. 271/16
p.+ larğa 344/2

p.+ liri 261/34

perkar : (Far. <pergār) Mizan, ölçü. -1-
p.+ i 378/13

perķ : (Ar. <farķ) Fark. -11-
p. 118/7
p.+ i 6/17, 161/15
p.+ ige 118/34
p.+ imiz 272/25
p.+ ini 129/52
p.+ iñ 393/129
p.+ ni 74/4
perķ et-: Fark etmek.
p. etmeydiğan 269/9
p. etkili bolmaydu 180/6
perķ étel-: Fark edebilmek.
p. ételmey 298/17

perķsiz: Farksız. -2-
p. 137/7, 137/8

perman : (Far. <fermān) Ferman, buyruk. -6-
p. 44/40, 141/23, 164/18, 277/8
p.+ din 141/29
p.+ ni 141/42

perva : (Far. <pervā) Dikkat, sakınma. -2-
perva ķil-: Dikkat etmek.
p. ķilmay 55/107, 232/57

pervane : (Far. <pervāne) Kelebek, pervane. -4-
p. 73/24, 230/6, 350/13
p.+ ge (pervanige) 340/2

pervaz : (Far. <pervāz) Uçuş, süzülme. -16-
p. 344/6
p.+ i 133/85
p.+ imiz 125/123
p.+ ini 106/3
p.+ iñ 171/6, 293/31, 293/37
pervaz eyle-: Uçmak.

p. eyildi 176/10
pervaz kı́l-: Uçmak.
 p. kı́lar 107/132, 172/7
 p. kı́ldi 128/26
 p. kı́lip 161/17
 p. kı́lışsun 72/18
 p. kı́lsa 153/13
 p. kı́lsimu 133/73
pervaz kı́ldur-: Uçurmak.
 p. kı́ldurdi 80/4

perveriş : *bk. perviş* -1-
perveriş eyle-: Bakmak,
 yetiştirmek.
 p. eylep 341/6

perviriş : *bk. perviş* -3-
 p. 143/36
perviriş kı́l-: Bakmak,
 yetiştirmek.
 p. kı́ldi 179/65
 p. kı́lguçı 180/2

perviş : (Far.) Bakma, yetiştirme,
 büyütm. *bk. perveriş, perviriş*
 -8-
 p.+ ige 174/2
 p.+ iń 232/61
 p.+ ińdin 340/4
 p.+ ke 242/12
perviş eyle-: Bakmak,
 yetiştirmek.
 p. eyligenséri 286/114
perviş kı́l-: Bakmak,
 yetiştirmek.
 p. kı́lay 394/43
 p. kı́liptu (kı́ptu) 291/6
 p. kı́lmaķçı idiń 343/3

peryad : (Far. <feryād) Feryat. -8-
 p. 125/13
 p.+ i 125/63
 p.+ lar 7/2
 p.+ liri 112/35
 p.+ ni 61/14
peryad çek- : Feryat etmek.
 p. çek 394/1

ah u peryad kı́l-: Feryat figan
 etmek.
 ah u p.+ i kı́lğan 336/14
peryad ur-: Feryat etmek.
 p. urup 195/10

perz : (Ar. <farż) Farz. -2-
 p.+ dur 47/23
 p.+ ni 47/25

perzend : *bk. perzent* -2-
 p.+ i 121/1
 p.+ im 290/54

perzent: (Far. <ferzend) Oğul, erkek
 çocuk. *bk. perzend* -8-
 p. 59/39, 375/22
 p.+ i 94/12, 366/5
 p.+ ler 217/6
 p.+ liriń 192/77
 p.+ lirińni 126/4, 232/75

pes (I) : (Far.) Alçak, rezil. -15-
 p. idi 136/24
 p. 138/21, 228/, 228/13,
 279/10, 329/3, 338/11, 350/4
 p.+ ke 16/8, 80/20, 168/41,
 260/18, 271/19
 p.+ tin 107/129
pes kı́l-: Rezil etmek.
 p. kı́lmiğın 296/11

pes (II) : (Far.) An zaman. -6-
 p. 55/119
 p.+ te 118/9, 137/2, 177/9,
 271/12, 325/49

pesende : (Far.) Alçak, basık. -1-
 p. 393/78

pesey -: Azalmak, yavaşlamak. -1-
 p.- mes 33/14

pesil : (Ar. <faşl) Fasıl, bölüm. -34-
 p. 72/4, 72/14, 132/7, 132/8,
 262/23
 p.+ ge 67/15
 p.+ i idi (pesli) 182/1

- p.+ i (pesli) 40/1, 109/5,
133/82, 182/18, 182/36,
205/14, 353/23, 363/15,
367/15, 379/9
p.+ ide (peslide) 182/22, 359/5,
393/45
p.+ ige (peslige) 124/2, 148/10
p.+ imizmu (peslimizmu) 77/8
p.+ ini (peslini) 47/12, 67/24,
179/3, 179/61, 183/5
p.+ iniñ (pesliniñ) 101/3
p.+ iñni (pesliñni) 257/27
p.+ ni 142/3
p.+ niñ 67/7, 79/12, 132/5
- pesildaş** : Aynı zamanda yaşamış
kimseler, çağdaş. -1-
p. 77/7
- peskeş** : (Far.) Alçak, namert. -1-
p.+ lerge 392/74
- peskeşlik** : Alçaklık, namertlik. -1-
p. 280/2
- peskoy** : Sakinleşme, yatışma. -1-
p.+ ğa 297/33
- pesle -** : Azalmak, dinmek, kesilmek.
-2-
p.- p 375/43
p.- p 74/59
- peslik** : Alçaklık, rezillik. -2-
p.+ ige 324/96
peslik bol-: Rezil olmak.
p. bolamdu 55/163
- peş (I)** : (Far. <pes) Peş, arka. -3-
p.+ imdikiniñ (péşimdikiniñ)
273/10
p.+ imni (péşimni) 226/67
p.+ ini (péşini) 81/26
- peş (II)** : (Far. <pīş) Bazı giysilerin bol
olması için yanlarına eklenen
kumaş parçası. -1-
p.+ lirim 363/4
- peş (III)** : Gizli, gizlice. -2-
peş kil-: Gizlemek.
p. kılip 191/9
p. kılmaymen 305/23
- Peştak** : Bir yer adı. -7-
p.+ 3a 118/42, 263/5, 263/48,
263/52
p.+ larğa 125/57
p.+ ta 263/, 263/8
- peşva** : (Far.) Darbe, püskürtme. *bk.*
pīşiva -3-
p. 148/50
p.+ si 51/159
p.+ sidin 324/60
- pet** : Öylesine, şu hâlde. -18-
p.+ i (péti) 119/20, 129/92,
150/26, 188/6, 207/8, 223/189,
223/51, 233/9, 278/15, 285/3,
286/90, 290/33, 297/40, 303/9,
324/116
p.+ idin (pétidin) 178/31, 240/8
p.+ iñdin (pétiñdin) 297/34
- pete** : (Ar. <fātiḥa) Fatiha. -4-
pete ber-: Dua etmek.
p. bergili 258/23
pete kil-: Dua etmek.
p. kıldim 160/2
p. kılip 81/13, 223/2
- petiçi** : Duacı, dua eden. -1-
p.+ ler 336/15
- petiva** : (Ar. <fetvā) Fetva. -5-
p. 49/41, 117/31
p.+ din 129/72
p.+ ğa 70/7
p.+ liriñiz 115/59
- pey** : İz. -2-
p.+ ige (péyige) 97/56, 278/39
- peyda** : (Far. <peydā) Peyda, zuhur,
ortaya çıkma. -3-

- peyda bol-**: Peyda olmak.
p. bolğanda 295/23, 295/28
p. boptu 223/176
- peykan**: (Far. <peykān) Ok. -1-
p. 348/1
- peyl** : (Ar.) Mizaç, huy, karakter.
-15-
p.+ i 50/91
p.+ idin 101/18, 117/26,
125/80, 129/55, 150/48, 181/7,
369/1
p.+ ige 148/20
p.+ imdin 226/106
p.+ ini 125/132, 129/51,
214/15
p.+ iñdin 226/86
p.+ iñni 116/62
- peyman** : (Far. <peymān) Ant, yemin.
-2-
p.+ din 129/60
p.+ i 148/21
- peyt** : (Far.) Fırsat, vakit. -26-
p. iken 73/92
p. 377/15
p.+ i 143/37, 393/57
p.+ ide 74/87, 77/1, 110/2,
110/48, 249/13, 277/13,
299/10, 301/10
p.+ ige 315/4
p.+ imiz 49/119
p.+ imu 121/25
p.+ iñde 373/11
p.+ iñdur 143/64
p.+ lerde 73/107
p.+ ni 102/4, 229/12
p.+ te 107/20, 111/41, 216/11,
273/18
p.+ timu 72/15, 127/15
- peyvende** : (Far. <peyvend) Bağlı,
ilgili. -1-
p. 121/2
- peyz** : (Ar. <feyz) Feyiz, keyif. -27-
p. 158/8, 255/107
p.+ i 72/9, 239/25, 255/56
p.+ idin 105/11, 139/21, 290/5,
293/37
p.+ ige 76/14, 142/3, 158/8,
174/7, 289/21, 372/9
p.+ immu 175/13
p.+ imni 276/4
p.+ ini 69/21, 99/11, 179/22,
277/3, 291/8
p.+ iñdin 271/43
peyz al-: Feyz almak.
p. alay 292/5
peyz éliş: Feyz alma.
p. élişni 291/15
peyzini sür-: Keyfini sürmek.
p.+ ini sürgendin 340/8
p.+ ini sürüp 315/2
- pezilet** : (Ar. <fazīlet) Fazilet. -8-
p. 14/13, 185/24, 235/25,
239/12, 367/8
p.+ i (peziliti) 222/15
p.+ ke 218/27
p.+ ler 367/5
- pé'illik**: *bk. kiçik péillik*
- peķir** : (Ar. <faķīr) Fakir. *bk. peķir*
-4-
p. 202/14, 263/36
p.+ ni 278/63
p.+ niñ 218/50
- pélek** : *bk. pelek* -1-
p.+ tin 257/2
- périhun** : (Far.) Büyücü, sihirbaz. -1-
p.+ larmu 162/23
- peşane** : (Far. <pīšānī) Alın. *bk. pişane*
-5-
p.+ ge (peşanige) 49/87
p.+ lerni (peşanilerni) 39/28
p.+ ñge 51/56
p.+ sidin (peşanisidin) 73/118
p.+ sini (peşanisini) 393/24

péşkel : Zorluk, engel. -5-
p. 7/10, 127/27, 147/7
p.+ din 223/111
p.+ liri 194/12

péşkellik : Problem, sorun. -4-
p. 97/9, 192/13, 223/118
p.+ imiz 393/120

pétin - : Cüret etmek, teşebbüs etmek.
-3-
p.- ğini 223/44
p.- may 226/69
p.- maydığan 335/16

pétinal - : Cüret edebilmek. -1-
p.- may 394/11

pible : *bk. kıble-pible*

piç - : Bıçmek. -2-
kefen p.- imiz 125/147
caza p.- imiz 49/130

piçak : Bıçak. -4-
p. 45/67, 45/88, 46/16, 257/7

piçirla - : Fısıldamak. -2-
p.- ymen 261/13
p.- p 273/41

piçirlaş - : Fısıldaşmak. -1-
p.- ti 64/11

pida : (Ar. <fidā°) Fedā. -7-
p. 20/12, 152/8, 351/5
pida kıil- : Fedā etmek.
p. kıilimen 61/24
p. kıilip 44/17
p. kıılmağğa 164/20
p. kıilsam 348/13

pida'iy : (Ar. <fidā° i) Fedai. -1-
p.+ lar 65/21

pidakar : (Ar. + Far. <fidā° + -kār)
Fedakâr. -3-
p. 150/23, 154/39

pidakar bol- : Fedakâr olmak.
p. bolsun 217/14

pidiñ : *bk. ğidiñ-pidiñ*

piğan : (Far. <figān) Figan, feryat.
-2-
p.+ iñ 21/1
piğan çek- : Feryat etmek.
p. çekmidim 28/7

piğansız : Figansız, feryatsız. -1-
p. 233/31

pijilda - : Cısırdamak, cosurdamak. -1-
p.- p turğan 255/47

pikir : (Ar. <fıkr) Fikir, düşünce.
-13-
p. 74/109, 279/6, 280/6,
392/35
p.+ i (pikri) 70/36
p.+ imiz (pikrimiz) 55/221,
59/9
p.+ imni (pikrimni) 27/21
p.+ lirini 313/25
p.+ ni 278/61
p.+ niñ 127/6
pikir ber- : Fikir vermek.
p. ber 278/83
pikir kıil- : Düşünmek.
p. kıildim 194/5

pikirdaş : Hemfikir. -1-
pikirdaş bol- : Hemfikir olmak.
p. bolma 223/127

pil : (Ar. <fıl) Fil. -1-
p. 143/12

pilakat : (Ar. <felāket) Felaket. -1-
p. 76/11

pilan : (Fr.) Plan. -4-
p. 73/25, 73/40, 312/20
pilan kıur- : Plan kurmak.
p. kıurup 324/80

pilimot : (Rus.) Makineli tüfek. -1-
p. 55/54

pinhan : (Far. <pinhān) Gizli. -5-
p. 188/8, 233/2, 345/5
p.+ i 357/4
p.+ ida 223/80

pi'onér : (Rus.) Öncü. -4-
p. 86/3, 86/9, 259/1
p.+ niñ 259/

pipen : (Çin.) Tenkit, eleştiri. -3-
p. 199/, 199/1, 199/8

pir : (Far. <pīr) Pir, bir tarikat ya
da sanatın kurucusu. -3-
p.+ i 117/11, 240/20
p.+ iniñmu 218/6

pirak : (Ar. <firāk) Ayrılık. -4-
p. 13/10
p.+ iñda 349/3
p.+ ta 208/4
p.+ tin 241/7

pirilda - : Uçmak, sağa sola uçuşmak.
-1-
p.- p 289/18

pirkira - : Dönmek. -2-
p.- p 55/130, 325/15

pisent : (Far. <pesend) Umur, aldırış
etme. *bk. psent* -1-
pisentke al : Aldırış etmek.
p.+ iñge alay 284/63

pistek : Cüce, bodur. -1-
p.+ i (pistiki) 178/44

piş - : Olgunlaşmak, ermek. -9-
p. 61/15
p.- idu 123/10
p.- ip 27/15, 82/43
p.- kıan 381/2
p.- sa 250/11
p.- ti 33/60, 108/1

p.- tuğ 22/25

pişane : *bk. péşane* -2-
p.+ ñdiki 385/10
p.+ sidin (pişanisidin) 74/84

pişiva : *bk. peşva* -1-
p.+ si 369/9

pişkan : Olgun, olmuş, pişmiş. -5-
p. 52/11, 52/13, 82/31,
393/115
pişkan bol : Olgun olmak,
olgun davranmak.
p. bol 53/38

pişkedem : (Far. + Ar. <pīş+qādem)
Öncü, ilerici. -3-
p. 129/, 178/3, 295/15

pişuruş - : Haşlamak, pişirmek. -1-
p.- ip (pişurişip) 82/37

pitne : (Ar. <fitne) Fitne. -8-
p. 74/19, 129/56, 206/13,
297/25, 297/31, 352/5, 368/2
p.+ niñ (pitniniñ) 74/7

pitniñhor : (Ar. + Far. <fitne+ -hōr)
Fitneci. -1-
p. 39/11

pitniñhorluğ : Fitnecilik. -1-
p.+ ni 297/23

piyade : (Far. <piyāde) Piyade. -2-
p. 87/11, 393/96

piyale : (Far. <piyāle) Şarap bardağı.
-1-
p.+ sidin (piyalisidin) 74/89

pok-pok : Güp güp. -1-
p. 325/18

polat : Çelik. -12-

- p. 22/26, 29/20, 69/39, 110/39, 118/68, 133/, 133/9, 133/47, 133/90, 153/7
p.+ ka 118/67
polat kıl:- Sağlamlaştırmak.
p. kıldı 122/23
- polatçı** : Çelik üreten ya da satan kişi. -1-
-1-
p.+ niñ 63/28
- polu** : (Far. <pilāv) Pilav. -3-
p. 59/28
p.+ lar 49/93
p.+ ni 162/13
- Poluğan** : Kişi adı. -1-
p. 334/3
- poméşçik** : Toprak ağası. -4-
p. 51/146, 51/153
p.+ niñ 51/157, 51/161
- pompayt** - : Şişirmek, kabartmak. -1-
p.- ip 49/36
- pomudaklış** - : Üşüşmek, bir yere toplanmak. -1-
p.- ip 312/11
- pop** : (Rus.) Papaz. -1-
p.+ i 117/29
- popuza** : (Çin.) Tehdit, gözdağı. -1-
p.+ lardin (popuzilardin) 50/67
- porek** : Gonca. -5-
p. 115/42, 195/2, 195/3
p.+ ke 86/6
p.+ niñ 78/17
- post** : (Far. <pūst) Üniforma, giysi. -6-
p.+ i 342/9, 393/8
p.+ iğa 257/7, 278/60
p.+ in 129/57
p.+ lardimu 323/2
- poşkalçı** : Pideci, çörekçi. -1-
p. 232/52
- pota** : Kuşak, nesil. -2-
p. 106/21
p.+ mda 232/43
- potey** : (Çin.) Küçük kale. -1-
p.+ ge 232/46
- poyiz** : (Rus.) Tren. -4-
p. 131/, 131/1, 131/13, 383/
- pötöt** : *bk. hötöt-pötöt* -1-
- prava** : (İtal.) Bravo. -1-
p. 246/7
- prinsip** : (Fr.) Prensip, ilke. -1-
p.+ tin 97/116
- prolétariyat** : (Rus.) Yoksul. -1-
p. 150/50
- psent** : *bk. pisent* -1-
psent kıl:- Aldırış etmek.
p. kilmidiñ 190/31
- puçila** - : Ateşte kızartmak. -1-
p.- ğan (puçiliğan) 255/45
- puçkak** : Kürk yapımında kullanılan deri parçası. -1-
p.+ ta 118/41
- puğa** : Feryat, figan. -1-
p.+ din 45/21
- puhta** : (Far. <puhte) İtinâlı, titiz. -1-
p. iken 97/50
- puhtila** - : Özen göstermek, itina etmek. -2-
p.- p 23/48, 273/39
- pukra** : (Ar. <fuḳarāʾ) Halk, avam. -3-
p. 141/24, 196/4

- p.+ si 233/48
- pul** : (Far. <pūl) Para. -10-
p. 47/18, 55/17, 63/49, 354/15
p.+ ğa 187/4
p.+ ni 55/45, 119/74, 226/51,
393/41, 393/46
- pulañlaş** : Sallanma, sallanış. -1-
p.+ ida (pulañlaşida) 44/37
- pulañlat** - : Sallama, sallayış. -2-
p.- ip (pulañlitip) 32/4, 56/5
- pulañlitiş** - : Birlikte sallamak. -1-
p.- ti 44/36
- pulluq** : Paralı, zengin. -1-
p. 141/21
- Pul Robson** : Amerikalı bir şarkıcı. -1-
p.+ niñ 55/254
- punkit** : Şube, büro. -2-
p.+ ida 173/1
p.+ қа 173/33
- puñ** : (Çin.) Çin alan ölçü birimi,
yaklaşık 66 m. -1-
p. 263/19
- pura** - : Kokmak, koklamak. -12-
p.- ğan (purıĝan) 232/12
p.- ğandu (purıĝandu) 110/16
p.- p turidu 245/15
p.- p turisen 211/2
p.- p 292/28, 387/3
p.- ydu 82/28
p.- yduĝu 94/5
p.- ymen 255/62
p.- ysen 67/8, 76/9
p.- yttim 350/12
- purak** : Koku. -19-
p. 13/14, 70/24, 72/10, 84/5,
142/2, 164/7, 192/64
p.+ i (purıķi) 55/55, 128/70,
218/8, 223/180
- p.+ қа 222/18, 320/13
p.+ larda 379/4
p.+ larĝa 10/16
p.+ ni 222/20
p.+ tin 350/12, 393/12
- puraklıq** : Kokulu. -1-
p. 271/35
- puravat** - : Koklamak, koklayıp
durmak. -1-
p.- imen 232/9
- purset** : (Ar. <furşat) Fırsat. -8-
p. 73/78, 191/22, 236/23,
297/34, 373/12
p.+ mu 3/9
p.+ ni 64/20, 278/26
- purut** - : Koklatmak. -1-
p.- up 223/24
- pusurla** - : Yolda yürürken yerden ses
çıkarmak. -1-
p.- p 118/18
- puşayman** : (Far. <peşimān) Pişman.
-25-
p. 39/19, 104/, 194/16
p.+ din 30/12, 129/90, 194/,
194/17, 194/21, 253/2, 285/29
p.+ ğa 193/6, 252/18, 297/39
p.+ im (puşayminim) 104/17,
253/13
p.+ lar 11/35
p.+ ni 357/10
puşayman eyle-: Pişman
etmek.
p. eylep 351/24
puşayman kıl-: Pişman etmek.
p. kılĝan 182/30
p. kılsañ 341/18
puşayman ye-: Gam yemek,
pişman olmak.
p. yédim 393/30
p. yémigentim 223/99
p. yep 194/19
p. yeydu 392/201

- p. yeytti 47/30
- puşkur** - : Kişnemek. -4-
p.- up 49/62, 133/9, 133/90,
150/33
- puşt** : (Far.) Nesil, soy. -12-
p.+ i 165/45, 245/28, 286/57,
306/1, 378/16
p.+ idin 50/54
p.+ iğa 161/6
p.+ imiz 51/75, 69/3, 133/53
p.+ iñiz 375/17
p.+ lirim 89/20
- puşuldaş** : Sık sık nefes alma. -1-
p.+ қа 242/6
- put** : Ayak, bacak. -10-
p. 21/5, 73/62, 97/12, 206/33
p.+ i 163/1
p.+ iğa 156/8
p.+ ini 158/32, 270/15
p.+ niñ 124/9
p.+ umni 55/92
- putlaş** - : Ayağı takılmak, ayağı
sürçmek. -7-
p.- idiken (putlısidiken) 275/3
p.- ip (putlışıp) 7/10
p.- kan 113/16
p.- mañlar 165/46
p.- mas 153/18
p.- ti 392/45
p.- timu 88/12
- putlikaşañlık** : Engel, engelleme. -1-
p. 8/2
- putluq** : Ayaklı. -1-
p. 165/37
- puzur** : (Ar.) Şirin, sevimli. -1-
p. 255/35
- pük** - : Bükmek, kıvrırmak. -9-
p.- ken 371/20
p.- üp 14/7, 218/40, 313/12
- tiz p.- meske 59/86
tiz p.- mey 34/12, 129/59
tizni p.- ti 45/62
tiz p.- üp 143/44
- püktür** - : Büktürmek. -2-
(tizini) p.- duq 51/160
tiz p.- üp 324/101
- pükül** - : Bükülmek. -1-
p.- di 191/46
- püküvat** - : Bükme, büküp durmak.
-1-
p.- imen 56/3
- pürke** - : Bürümek, sarmak. -5-
p.- di (pürkidi) 85/14
p.- p 159/30
p.- ydu 371/19
p.- ymiz 33/69, 50/33
- pürken** - : Bürünmek, kaplanmak. -8-
p.- di 151/2
p.- dim 81/36
p.- gen 41/17
p.- ip (pürkinip) 261/29
p.- mekte 161/26
p.- mes 166/9
p.- se 171/21, 363/76
- pürkü** - : Fıskırmak. -3-
p.- p 4/3, 45/49, 347/4
- pürüş** - : Buruşmak. -1-
p.- ti 248/6
- pürüştür** - : Buruşturmak. -1-
p.- idu 265/14
- püt** - : Bitmek. -27-
p.- er 196/13
p.- ken idi 223/48
p.- ken 110/46, 154/17, 231/20
p.- kendu 237/10
p.- kenmiz 143/47
p.- kiçe 209/8, 358/10
p.- kidek 135/16

p.- kidekmış 335/14

p.+ la 222/9

p.- kini 42/3, 125/91

p.- mekte 19/9

p.- mes 132/24

p.- mey turup 341/8

p.- meydu 239/24

p.- se 335/32

p.- sem 10/41

p.- sun 15/15

p.- ti 108/31, 126/7, 129/19,
165/64

p.- tüm 252/2

p.- üp 44/28, 373/14

pütküz - : Bitirmek. -1-

p.- üp 209/11

pütül - : Yazmak, yazılmak. -24-

p.- di 70/60, 70/63, 89/25,

125/127, 125/69, 141/38,

164/14, 171/7

p.- er 315/19

p.- geç 190/20

p.- geçke 190/32

p.- gen tursa 367/5

p.- gen 49/87, 51/20, 51/56,

74/19, 125/148, 143/16, 279/6,

290/38

p.- mesmu 360/11

p.- midi 54/3

p.- se 392/14

p.- üp 257/25

pütüm : Anlaşma, mütareke. -1-

p.+ ge 110/44

pütümçi : Mütarekeci. -1-

p. 107/83

pütün : Bütün, tüm. -19-

p. 45/36, 45/38, 45/91, 45/97,

46/31, 51/82, 70/64, 74/129,

76/38, 79/27, 122/2, 125/91,

133/39, 161/8, 181/29, 273/25,

291/2, 392/87

p.+ la 50/39

pütünley : Büsbütün, tamamıyla. -1-

Rr

radio : (Fr.) Radyo. -1-
r. 73/77

rahat : (Ar. <rāḥat) Rahat, huzur.
-27-
r. 7/12, 59/50, 82/27, 121/25,
121/26, 127/14, 143/24,
143/27, 143/30, 218/2,
223/179, 239/20, 255/56,
255/65, 266/24, 269/8, 393/9,
393/11
r.+ dur 392/167
r.+ i (rahiti) 121/25, 150/34,
254/22, 262/6, 360/14
rahat al-: Rahatlamak.
r. alğaça 266/1
rahat ber-: Rahat vermek.
r. berdi 40/5
r. bergen 266/22

ramka : (Rus.) Çerçeve. -1-
r.+ ni (ramkini) 150/38

rañ : *bk. ari*

rapavet: (Ar. <reḥāvet) Rehavet. -3-
r. 143/54, 276/1
r.+ liri 50/43

ras : *bk. rast* -8-
r. 69/4
r.+ la 8/4, 45/39
r.+ tin 110/28, 159/3, 163/8,
178/26, 363/59

rasa : Tam, gerçek. -12-
r. 10/42, 48/7, 51/129, 55/68,
59/58, 97/64, 166/2, 175/12,
175/14, 178/11, 198/5, 365/11

rasla - : Düzenlemek, hazırlamak.
-10-
r.- ğan (raslıgan) 44/15,
154/11, 363/80, 374/8

r.- p 67/14, 393/99
r.- ptu 130/27
r.- yli 205/22
r.- ymen 114/18
r.- ysen 297/14

raslan - : Düzenlenmek, yoluna
koyulmak. -3-
r.- di 44/44
r.- ğan 85/11
r.- ipsen (raslinipsen) 110/1

raslival - : Düzenleme imkânı
bulunmak, düzenleyebilmek.
-1-
r.- duğ 110/22

rast : (Far. <rāst) Gerçek, hakiki,
doğru. *bk. ras* -51-
r. iken 223/153, 236/1,
392/111
r. 6/, 55/230, 73/162, 78/6,
89/11, 97/76, 111/58, 116/45,
117/22, 119/79, 143/41,
158/44, 181/16, 182/27,
192/69, 222/3, 226/86, 236/19,
272/47, 310/5, 310/6, 310/7,
310/8, 310/9, 310/10, 310/11,
310/12, 353/19, 359/3, 392/8,
392/192, 392/65
r.+ i 236/2
r.+ ini 363/40, 378/10
r.+ tinla 226/1, 378/1, 392/129
rast bol-: Doğru olmak.
r. bolsa 112/18, 112/19,
112/20, 112/22, 320/15, 392/13
r. bolsun 6/21
r. bolup 303/8
rast kel-: Doğru gelmek.
r. keldi 51/181
rast kıil-: Yanlış düzeltmek.
r. kılip 191/10

rastçi : Dürüst. -1-
r. 118/11

rastçil : Dürüst. -3-
r. 193/23, 313/32

- r.+ largā 118/11
- rastçilik** : Dürüstlük. -2-
r.+ niñ 373/7
r.+ tin 373/6
- rastçillik** : Dürüstlük. -4-
r. 377/16, 377/24
r.+ iñ 310/, 367/9
- rastla** - : Hazırlamak. -1-
r.- ğili (rastlıgılı) 324/61
- rastlık** : Doğruluk, gerçeklik. -3-
r.+ imni 104/16
r.+ iñ 310/, 310/14
- rava** : (Far. <revā) Reva, uygun. -7-
r. 393/111
rava bol-: Uygun olmak.
r. bolmaydiken 356/12
rava kör-: Reva görmek.
r. körmes 129/47, 267/8
r. körmigen 116/2, 178/23
r. körsem 117/16
- ravab** : (Ar. <rebāb) Rebap, saz. *bk.*
ravap -2-
r. 162/26
r.+ im 144/15
- ravac** : (Ar. <revāc) Gelişme,
ilerleme. -1-
r. 354/12
- ravaķ** : (Far. <revāķ) Çadır, otağ. -8-
r. 209/5, 261/8, 271/10
r.+ lridin 231/26
r.+ ni 209/1
r.+ ta 393/64
r.+ tin 350/8
ravaķ kıl-: Otağa dönüştürmek.
r. kılip 304/17
- ravan** : (Far. <revān) Yürüyen, giden.
-13-
r. 254/27, 281/4, 286/107,
287/20, 290/28, 373/16, 374/4
- r.+ dur 176/9, 297/63
ravan bol-: Yürümek.
r. boldi 49/118
r. boldum 111/55
r. bolğan 81/10
r. bolmaytti 249/16
- ravanlaş** - : Yürümek, beraber
yürümek. -1-
r.- ti 175/3
- ravanlık** : Yürümekte olan. -1-
r. 254/13
- ravap** : *bk. ravab* -1-
r.+ liriñniñ 255/50
- ravurus** : (Far.) Yararlı, doğru düzgün.
-1-
r. 251/15
- ray** : (Ar. <re'y) Durum, istek.
-16-
r.+ i 168/7, 178/29, 178/36,
178/42, 252/22, 357/8
r.+ içe 165/43
r.+ im 104/15
r.+ imizniñ 235/3
r.+ ini 278/25, 393/63, 393/93
r.+ iniñ 312/28
r.+ iñ 304/2, 329/11
r.+ iñğa 116/86
- rayon** : (Rus.) Bölge. -1-
r.+ niñ 227/1
- razi** : (Ar. <rāzī) Razı. -22-
r. idi 332/29
r. idim 78/12, 89/35
r. 44/4, 45/70, 51/211, 55/181,
59/81, 59/82, 118/91, 121/42,
129/79, 226/122, 278/73,
369/12, 372/12, 374/12
razi bol-: Razı olmak.
r. bop 102/3
razi kıl-: Razı etmek.
r. kildi 206/24
r. kildiñ 57/10

- r. kılidu 119/78
- razilik** : Rıza. -3-
r. 248/16, 315/11, 375/35
- Razlêv** : Bir yer adı. -2-
r. 80/, 80/1
- Recep** : Kişi adı. -1-
r. 202/15
- reddiye** : (Ar. <reddiyye) Reddiye. -1-
r. 116/
- reget** : Sapan, kuş lastiği. -1-
r.+ ke 232/45
- rehber** : (Far.) Rehber. -5-
r. 196/24
r.+ ge 73/116, 179/59
r.+ i (rehbiri) 154/38
r.+ niñ 73/123
- rehberlik** : Rehberlik. -5-
r. 73/151, 223/119
r.+ ke 278/46
r.+ niñ 97/54, 223/121
- rehbiri** : (Far.<rehberî) Rehberlik eden. -1-
r. 73/16
- rehimsiz** : Merhametsiz, acımasız. -6-
r. 14/14, 17/11, 17/23, 23/19, 23/40, 148/19
- rehim** : (Ar. <raḥīm) Acıma, merhamet. -1-
rehim kıil-: Acımak, merhamet etmek.
r. kılmay 7/9
- rehmet** : (Ar. <raḥmet) 1. Teşekkür. -22-
r. 45/72, 57/5, 59/71, 59/72, 59/73, 59/74, 59/75, 59/76, 59/77, 59/79, 59/80, 64/25, 86/3, 136/45, 267/1, 320/17
2. Rahmet, merhamet.
r. 116/88, 179/58
r.+ i (rehmiti) 73/4
r.+ iñ (rehmitiñ) 114/15
r.+ ke 261/36
r.+ ni 178/23
- rehmetlik** : Rahmetli. -2-
r. 73/1, 284/55
- rehmetname** : Rahmet kitabı. -1-
r. 148/38
- reht** : (Far. <raḥt) Kumaş. -11-
r.+ ke 119/69
r.+ ler 119/65, 119/71, 119/81
r.+ lerni 393/121
r.+ liri 225/4
r.+ ni 59/14, 119/77
r.+ tin 119/67, 119/73, 154/64
- re'is** : (Ar. <re'îs) Reis, başkan. -2-
r. 55/227
re'is kıil-: Reis seçmek, reis yapmak.
r. kılip 42/16
- reķem** : (Ar. <raķam) Rakam. -1-
r. 192/3
- reķib** : (Ar. <raķīb) Rakip. *bk. reķip* -5-
r.+ iñni 297/8
r.+ ler 24/23
r.+ ni 278/45
r.+ niñ 392/20
r.+ tin 24/30
- reķip** : *bk. reķib* -4-
r. 24/17, 129/85, 324/51
r.+ ke 169/5
- rena** : (Ar. <rānā) Güzel, hoş, latif. -1-
r.+ sini 121/31
- renc** : (Far.) Gücenme, darılma, kırılma. -4-

- r. 70/40
r.+ ige 347/12
r.+ im 354/16, 392/117
- renci -** : Kırılmak, üzülmek. -10-
r.- di 103/1
r.- diñmu 93/8
r.- me 78/3, 214/16
r.- p yürme 123/3
r.- p 103/7, 112/14, 181/8,
200/4, 256/4
- renciş -** : Birlikte kırılmak, üzülmek. -2-
r.- ip 26/4
r.- migin 97/113
- renciş** : Kırılma, üzülmek. -6-
r. 98/1
r.+ iñdin 359/1
r.+ lirim 118/29
r.+ te 111/22
r.+ tin 392/139, 392/140
- rencit -** : Kırmak, üzme. -3-
r.- ip 73/75, 226/44
r.- mes 267/11
- rendile -** : Rendelemek. -1-
r.- p 358/6
- reñ** : (Far. <reng) Renk. -17-
r. 142/7, 165/74
r.+ i (reñgi) 95/6, 223/167,
268/11, 317/5
r.+ idin (reñgidin) 250/1
r.+ im (reñgim) 191/46
r.+ imge (reñgimge) 232/14,
392/62
r.+ ini (reñgini) 74/32, 225/19,
251/21
r.+ iñdin (reñgiñdin) 392/169
r.+ lerde 44/16
r.+ mu 142/7
r.+ u (reñgu royim) 144/5
- reñdar** : (Far. <rengdār) Renkli. -6-
r. 11/20, 186/16, 218/10,
239/28, 349/8, 350/14
- reñdaş** : Aynı renkte, aynı renkli. -6-
r. idi 85/16
r. 61/4, 82/11, 169/3, 369/15
reñdaş tur-: Aynı renkte
durmak, aynı renkte olmak.
r. turidu 69/17
- reñlik** : Renkli. -3-
r. 72/2, 82/8, 124/17
- reñmureñ** : Rengarenk. -2-
r. 238/18, 312/35
- reñvaz** : (Far.) Hilekâr. -1-
r. 39/10
- reñvazlık** : Göz boyama. -1-
r.+ i 191/3
- repik** : (Ar. <refik) Arkadaş, yoldaş. -1-
r. 267/1
- reptar** : (Far. <reftār) Gidiş, yürüyüş. -1-
r.+ i 70/31
- resim** : (Ar. <resm) Resim. -3-
r. 305/14
r.+ i (resmi) 346/16
r.+ ini (resmini) 344/12
- ressam** : (Ar. <ressām) Ressam. -2-
r. 193/13
r.+ lar 218/6
- reste** : (Far.) Pazar, satış yeri. -2-
r.+ si (restisi) 315/, 315/26
- resva** : (Far. <rusvā) Rezil, rüsva. -7-
r.+ si 51/157
resva bol-: Rezil olmak.
r. bolğusi 156/6
r. bolsañmu 297/72
r. boldi 363/65

- resva kı́l-**: Rezil etmek.
r. kı́lduk 125/121
r. kı́lidu 298/6
r. kı́lip 49/128
- resvalık** : Rezalet, rüsvalık. -2-
r. 117/40
r.+ tin 125/110
- Reşid Haniş** : Reşid Haniş, kişi adı.
-1-
r. 239/8
- reşk** : (Far.) Kıskanma, haset. -1-
r. 102/21
- ret** : (Ar. <redd) 1. Ret. -12-
r. 118/47, 161/20, 223/101
ret kı́l-: Reddetmek.
r. kı́lidu 313/16
r. kı́lip bolmas 50/86
r. kı́lip 278/61, 337/4
r. kı́lmay 316/7
r. kı́lsa 297/9
red kı́lış: Reddetme.
r. kı́lışka 335/15
2. Düzen, sıra.
r.+ ke 73/106
retke sal-: Çeki düzen vermek.
r.+ ke saldı 161/23
- ret-ret** : Sıra sıra, sıralanmış. -1-
r. 148/53
- retle -** : Düzenlemek, çeki düzen vermek. -1-
r.- p turar 358/8
- retlen -**: Düzenlenmek. -1-
r.- ip (retlinip) 223/173
- retleş** : Düzen, düzenleme. -1-
r. 278/81
- reyhan** : (Far. <reyhān) Reyhan, fesleğen. -1-
r. 347/4
- Reyhıstag** : Bir yer adı. *bk. réyhıstag*
-1-
r.+ ka 45/63
- rezgi** : (Far.) Zayıf, güçsüz. -2-
r. 75/14, 157/9
- rezil** : (Ar. <rezīl) Rezil. -12-
r. 74/118, 118/14, 118/94,
125/15, 128/87, 143/49,
143/70, 158/77, 164/6, 297/40,
367/11, 373/10
- rezillik**: Rezillik. -3-
r. 297/61
r.+ ni 267/8
r.+ tin 129/63
- ré'allık**: Gerçeklik, reellik. -1-
r.+ ka 231/49
- rétim** : (Fr.) Ritim. -1-
r.+ i 287/20
- Réyhıstag** : *bk. reyhıstag* -1-
r.+ ka 80/15
- rice** : Plan. -1-
r. 33/31
- riğbet** : (Ar. <rağbet) Rağbet, ilgi. -6-
r. 13/7, 297/28
r.+ i (riğbiti) 150/24, 239/12
r.+ iñdin (riğbitiñdin) 349/2
r.+ lirim 19/7
- riķabet** : (Ar. <raķābet) Rekabet. -1-
r.+ i (riķabiti) 262/24
- riķabetlik** : Rekabetlik. -1-
r. 367/10
- risk** : *bk. rizik* -1-
r.+ iğa 39/25
- rişte** : (Far.) İplik, bağ. -19-
r. 37/28, 45/7, 121/33
r.+ ge (riştige) 65/35

- r.+ miz (riştimiz) 272/16
 r.+ mizmu (riştimizmu) 287/26
 r.+ si (riştisi) 27/7, 65/34,
 245/33, 254/14, 254/15,
 315/28, 368/3
 r.+ sini (riştisini) 7/5, 167/1,
 225/14, 254/27, 394/33
- rivayet** : (Ar. <rivāyet) Rivayet. -7-
 r. 140/32, 143/40
 r.+ i (rivayiti) 207/4
 r.+ idin (rivayitidin) 324/2
 r.+ ke 112/24
 r.+ niñ 140/
 r.+ te 150/16
- riyakar** : (Ar. + Far. <riyā+ -kār)
 Riyakâr. -2-
 r. 325/22, 392/189
- riyakarlık** : Riyakârlık, ikiyüzlülük.
 -1-
 r.+ i 252/27
- riyalık** : İkiyüzlü. -1-
 r. 190/24
- riza** : (Ar. <riẓā) Rıza. -2-
riza bol-: Razı olmak.
 r. boldi 297/31
riza kı-: Razı etmek.
 r. kılsam 121/37
- rizalılık** : Razı. -1-
 r. 230/40
- rizik** : (Ar. <rizk) Rızık. *bk. risk* -1-
 r.+ imizni (rizkimizni) 47/91
- Robson** : Robson, kişi adı. -1-
 r.+ niñ 63/22
- rodulaş -** : Beceriksiz olmak,
 beceriksizlik yapmak. -2-
 r.- ip (rodulişip) 223/34
 r.- tim 223/112
- rodupay** : Beceriksiz, iş bilmez. -5-
- r. 16/2
 r.+ lar 175/7
 r.+ liri 74/104
 r.+ niñ 44/24, 231/34
- roh** : (Ar. <rūḥ) Ruh. -27-
 r. 74/123, 218/47, 287/39,
 315/24
 r.+ i 99/12, 207/15, 284/70,
 311/3, 314/12, 315/23, 332/25,
 361/61, 366/11, 376/23
 r.+ idin 315/11
 r.+ iğa 153/
 r.+ imiz 216/21, 290/23,
 365/18
 r.+ imizğa 42/15
 r.+ imizni 143/38
 r.+ imu 217/28
 r.+ ini 361/49
 r.+ iñ 368/11, 371/17
 r.+ iñiz 179/119
 r.+ iñmu 367/16
- rohiy** : (Ar. <rūḥī) Ruhi, ruhsal. -12-
 r. 158/82, 168/12, 217/18,
 251/23, 251/24, 311/13,
 324/123, 324/53, 331/11,
 331/19, 373/16, 375/32
- rohsar** : *bk. ruhsar* -1-
 r.+ iñiz 269/8
- Rokfëllir** : Rockefeller ailesi, büyük
 servete sahip Amerikalı aile.-1-
 r. 63/49
- rol** : (Fr.) Rol. -5-
 r.+ da 317/2
 r.+ ini 133/11, 133/92, 158/26,
 181/23
- rolçi** : Rolcü, oyuncu. -4-
 r.+ miz 126/10
 r.+ si 46/3, 133/51
 r.+ siniñ 46/9
- ronağ** : (Ar. <revnağ) Güzel,
 yakışıklı. -2-

r. 47/14, 354/12

Rosiyi : Rusya. -1-
r.+ ni 87/11

roşen : (Far. <rūşen) Parlak, aydınlık. -8-
r. 9/18, 23/45, 30/1, 48/20, 129/51
roşen bol-: Parlamak.
r. bolmakta 193/18
2. Açık, aşikar.
r. 140/39, 239/13

rota : (Rus.) Bölük, birlik. -1-
r.+ mizğa (rotimizğa) 273/63

roy : (Far. <rūy) Yüz, çehre. -1-
r.+ umni 144/5

roza : (Ar.) Oruç. -1-
roza tut-: Oruç tutmak.
r. tutup 47/31

rozi : (Far. <rūzī) Nasip, kismet. -2-
r. 314/12, 370/3

ruba'iy: (Ar. <rubā'ī) Rubai. -1-
r.+ lar 392/

ruda : (Rus.) Maden. -1-
r. 118/66

ruhsar : (Far. <ruhsār) Yüz, yanak. *bk. rohsar* -3-
r.+ ini 370/4
r.+ iñiz 372/15
r.+ ni 19/4

ruhsat : (Ar. <ruḥṣat) Ruhsat, izin. -3-
r. 73/80
ruhsat ber-: İzin vermek.
r. bergin 94/33
ruhsat kıl-: İzin vermek.
r. kılmıgaçka 73/81

Rus : Rus. -1-
r. 63/94

Ss

sa'adet: (Ar. <sa' ādet) Saadet, mutluluk. -14-
s. 10/37, 33/6, 46/11, 74/94, 127/17, 129/47, 143/28, 148/3, 152/7, 154/46, 172/10, 289/7
s.+ iñdin (sa'aditiñdin) 255/70
s.+ ke 367/2

sa'adetlik : Saadetli, mutlu. -3-
s. 8/6, 367/1, 367/16

saba : (Ar. <şabā) Tan yeli. -1-
s.+ din 20/5

sada : (Ar. <şadā) Ses, seda. -15-
s. 171/17, 208/, 208/18, 286/19, 305/7
s.+ ğa 208/12, 255/105
s.+ lar 315/15
s.+ si 33/42, 63/25, 130/31, 260/11, 286/118
s.+ sidin 247/9
s.+ sini 167/2

sadaķet : (Ar. <şadāķat) Sadakat, bağlılık. -9-
s. 143/18, 143/96, 193/11, 210/20, 278/28
s.+ i (sadaķiti) 207/6
s.+ ide (sadaķitide) 393/101
s.+ iniñ (sadaķitiniñ) 252/8
s.+ ke 345/18

sadaķetlik : Sadakatli. -2-
s. 138/28, 367/4

sadda : (Far. <sāde) Sade, basit. -1-
s. 324/57

saddilik : Sadelik, saflık, temizlik. -1-
s.+ tin 326/10

sadiĝa : (Ar. <şadaķa) Sadaka. *bk. sedike* -5-

- s.+ isi (sadiğisi) 3/13
s.+ ñ 158/66, 231/52
s.+ ñdin 45/108
sadiğa bol-: Feda olmak.
s.+ si bolay (sadiğisi) 52/12
- sadiğ** : (Ar. <şādiğ) Sadık. -12-
s. idim 341/11
s. 45/38, 89/33, 129/71,
130/21, 136/36, 272/55,
278/15, 393/98
s.+ lar 39/12
sadiğ bol-: Sadık olmak.
s. bol 129/91
s. bolimen 352/9
- sadiğlik** : Sadıklık, sadakatlilik. -2-
s.+ imdin 278/73
s.+ imidin 341/12
- sadir** : (Ar. <şādir) Vuku, oluş,
meydana gelme. -14-
s. 8/3, 233/3, 233/15, 233/19,
233/24, 233/26, 332/23, 332/26
s.+ ğa 332/9
s.+ ğimu 332/31
s.+ ni 233/30, 332/35
s.+ niñ 287/15, 332/30
- sadir sokkan** : Sağlam, esaslı, çelik
gibi. -1-
s. 274/4
- saet** : (Ar. <sā'at) Saat. -5-
s. 143/64, 190/30
s.+ niñ 66/5
s.+ te 33/20, 119/46
- sağar** : (Far. <sāğar) İçki kadehi. -1-
s.+ i (sağiri) 240/2
- sağlam** : Sağlam. -1-
sağlam bol-: Sağlam olmak.
s. boluñ 269/13
- sağlamlik** : Sağlamlık. -2-
s. 235/2, 235/5
- sahe** : (Ar. <sāha) Saha, yöre. -1-
s.+ mizde 278/54
- sahibhan** : (Ar. + Far. <şāhib+hān) Ev
sahibi. -1-
s. 254/2, 254/24
- sahil** : (Ar. <sāhil) Sahil, kıyı. -4-
s. 22/19
s.+ ğa 359/11
s.+ i 291/21
s.+ séri 126/9
- sahir** : (Ar. <sāhir) Büyücü, sihirbaz.
-1-
s. 239/7
- sağavet** : (Ar. <seḥāvet) Cömertlik. -2-
s. 143/60
s.+ idin (sağavitidin) 281/2
- sahta** : (Far. <sāhte) Sahte. -7-
s. 119/51, 286/97, 342/2,
344/9, 392/191, 392/71
s.+ din (sahtidin) 11/26
- sahtilik** : Sahtelik. -2-
s. 244/11, 342/13
- sahtipez** : (Far.) Sahtekâr. -1-
s.+ niñ 296/9
- sak** : Sağ, diri, canlı. -10-
s. 97/83, 126/2, 284/15, 352/8,
352/11, 393/76
sak kal-: Sağ kalmak.
s. kaldım 223/83
s. kalmidi 191/33
s. kalmiği 342/14
sak keliş: Sağ kalma.
s. kelişka 223/146
- saka** : Aşık kemiğinin iri ve en iyisi.
-1-
s.+ ñ 297/53
- sakal** : Sakal. -15-

s. 153/18, 181/18, 218/18,
232/15, 264/8, 313/6
s.+ ğimu 104/6
s.+ imni 264/3
s.+ lar 27/39
s.+ lirim 104/19
s.+ lirimğa 392/61
s.+ ni 30/9, 275/2, 305/23
s.+ niñ 113/24

sakallık : Sakallı. -3-
s. 87/29, 142/1, 231/20

sakayt - : İyileştirmek. -1-
s.- iptu 324/118

sakaytış : İyileştirme. -1-
s.+ қа 118/84

sakçı : Bekçi, muhafız. -6-
s. 55/11, 234/22
s.+ din 226/61
s.+ ğa 55/17, 226/56
s.+ mu 226/87

sakı : (Ar. <sākī) Saki, içkili
toplantılarda içki dağıtan
kimse. *bk. sakiy* -5-
s. 276/1, 292/1, 292/16,
292/17
s.+ ni 392/173

sakit : İptal edilmiş, çıkarılmış. -1-
sakit kıl:- Göz ardı etmek,
gözden çıkarmak.
s. kılip 101/14

sakiy : *bk. saki* -3-
s. 145/1
s.+ ğa 145/
s.+ liri 304/7

sakiya : Ey saki. -1-
s. 292/33

sakla - : Saklamak. -15-
s. 55/16
s.- dim (saklidim) 223/75

s.- diñ (saklidiñ) 45/66
s.- duğ (sakliduğ) 136/38
s.- mas (saklimas) 3/10
s.- ñlar 361/58
s.- p kelgen 286/9
s.- p kaldim 118/28, 141/34
s.- p tur 55/67
s.- p turaymu 3/1
s.- p 37/7, 41/15, 64/36
s.- sun (saklisun) 181/40

saklan - : Saklanmak. -1-
s.- idu (saklinidu) 311/17

saklık : Sağlık. -1-
s.+ қа 235/4

saklimaslık : Saklamazlık. -1-
s. 204/9

sal - : 1. Yapmak, yerleştirmek;
bırakmak, koymak. -109-
s. 220/10, 292/34
s.- attuğ 71/10
s.- ay 379/11
s.- di 33/35, 50/26, 55/20,
65/30, 143/61, 154/68,
179/108, 223/10, 232/74,
313/26, 351/9, 363/54
s.- diñ 45/18, 285/10, 290/61
s.- duğ 115/29, 198/8
s.- ğan 31/20, 47/35, 82/19,
128/13, 255/46
s.- ğanti 117/4
s.- ğin 387/2
s.- ğuçiniñ 297/3
s.- ğudek 236/13
s.- imen 326/14
s.- iñlar (séliñlar) 231/39
s.- ip (sélip) 7/14, 55/40, 82/7,
107/16, 110/33, 127/22, 135/6,
141/19, 141/20, 154/25,
154/73, 223/6, 232/33, 258/33,
278/17, 298/6, 327/1, 346/4,
363/53, 384/5, 393/73
s.- isen 284/21
s.- maqçimiz 143/26
s.- miğan 49/90

s.- ptimen (saptimen) 212/8,
223/35, 223/36
s.- sa 129/81
s.- sam 121/34, 167/1
s.- simu 373/6
s.- siñiz 165/73
2. İsimlerle birleşerek onların
anlamına uygun birleşik fiiller
türeten bir yardımcı fiil.
kulağ s. 55/165
at s.- di 242/2
derd s.- di 111/12
geşlik s.- di 55/164
hayacanga s.- di 132/25
heyretke s.- di 286/28
kulağ s.- di 129/17
ot s.- di 34/2
retke s.- di 161/23
ziyan s.- di 97/105, 97/41
deydeyge s.- dim 191/14
dağ s.- dim 209/22
yol s.- dim 141/10
niğab s.- ğan 107/69
heyretke s.- ğan 125/128
ot s.- ğan 71/8
nezer s.- ğanda 238/
callatlıkça s.- idu 55/162
okul s.- idu 55/169
at s.- imen 121/4
sep s.- iñ (séliñ) 111/45
kulağ s.- iñlar (séliñlar) 73/93
sep s.- iñlar (séliñlar) 125/35
kişen s.- ip (sélip) 161/14
körmeske s.- ip (sélip) 73/44,
117/35
kol s.- ip (sélip) 24/27, 114/4,
285/22
kulağ s.- ip (sélip) 75/14
nezer s.- ip (sélip) 170/14,
194/1, 305/1
ot s.- ip (sélip) 142/8
şavkun s.- ip (sélip) 112/6
kaza s.- mağçı 33/21
hayacanga s.- mağta 74/131
dad s.- mas 34/7
derd s.- miğan 290/15
kulağ s.- sa 324/7
nezer s.- sam 164/13

sep s.- sam 72/1
kulağ s.- sina 261/61
nezer s.- siñiz 165/77

sala : Anlaşma, barışma. -3-
s. 148/53
s.+ ğa 116/72
sala kıl:- Fiyat anlaşmasına
telkin etmek; barıştırmak.
s. kılğuçi 181/39

salal - : Koyabilmek,
yerleştirebilmek. -3-
s.- miğan 198/7
vehimige s.- mas 113/3
vehime s.- mas 115/60

salam : (Ar. <selām) Selam. -53-
s. 35/, 35/13, 35/14, 35/15,
35/16, 36/, 36/1, 36/3, 36/5,
51/1, 55/265, 58/, 58/1, 58/2,
81/, 81/1, 81/33, 87/46, 87/47,
87/48, 93/1, 107/9, 143/75,
143/76, 143/77, 181/17, 272/1,
272/2, 299/11, 302/, 302/5
s.+ du 361/6
s.+ ini 56/28
s.+ iñ 302/7
s.+ iñni (salimiñni) 271/47
s.+ lirimiz 260/4
s.+ lirini 302/10
s.+ imni 255/91
salam al:- Selam almak.
s. élip 58/3, 302/1, 302/2
salam ber:- Selam vermek.
s. berdim 81/1
s. bermes 255/108
s. bermise 290/55
s. béríp 132/4, 215/20, 215/21,
295/38
salam kıl:- Selam vermek.
s. kılğın 266/11
s. kılimen 326/13
s.+ mu kılğan 63/72

salamet : (Ar. <selāmet) Esenlik,
selamet. -4-
s. 143/58

- salamet bol-**: Sağ ve esen olmak.
s. bolmas 266/12
s. bolmisa 196/2
s. boluñ 269/
- salamlaş -**: Selamlaşmak. -1-
s.- ip (salamlışip) 160/3
- salavat**: (Ar. <şalavāt) Salavat. -1-
s. 97/112
- salca**: Kerpeten. -1-
s.+ dek (salcidek) 33/12
- saldur -**: Saldırmak, atılmak. -2-
s.- di 154/26
s.- up 10/12
- Saliri**: Antonio Salieri, besteci. -1-
s. 393/13
- salkın**: Serin. -1-
s.+ ni 114/6
- salmağ**: Ağır, yavaş, sakin. -3-
s. 45/46
salmağ bol-: Yavaş olmak.
s. bolup 118/70
salmağ kıl-: Yavaş yapmak.
s. kildi 118/67
- salpay -**: Gevşemek, zayıflamak. -1-
s.- ip (salpiyip) 251/22
- sama**: (Ar. <semā°) Sema, gökyüzü. -3-
s.+ da 172/7, 253/9
s.+ ga 255/106
- saman**: Saman. -5-
s. 118/64, 223/167
s.+ dek 55/149
s.+ din 118/62
s.+ niñ 191/25
- samanlık**: Samanlık. -1-
s.+ ta 51/32
- samavi**: (Ar. <semāvī) Semavi. -1-
s. 305/15
- samoray**: Şairin Japon yağmacı ve soyguncuları anlatmak için kullandığı kelime, samuray. -2-
s.+ larğa 128/58, 128/86
- san**: Sayı. -7-
s. 82/22, 141/21, 143/27, 334/4
s.+ i 118/57, 154/62, 293/11
- sana -**: Saymak. -22-
s.- ğanda (sanığanda) 66/3
s.- ğudek (sanığudek) 110/43
s.- mağ (sanimağ) 66/2
s.- mas (sanimas) 230/19
s.- may (sanimay) 250/4, 253/3, 393/41
s.- may turup (sanimay) 107/54
s.- mdu 265/12
s.- p kétimiz 393/46
s.- p 103/13, 113/21, 188/2, 346/10
s.- sağ (sanisağ) 115/13
s.- ydu 24/17, 47/99, 119/74, 129/62
s.- ymen 290/60
- sanak**: Sayma, hesap. -1-
s. 192/3
- sanaklık**: Sayılı, sayılmış. -2-
s. 127/31, 335/18
- sanaksız**: Sayısız, çok. -4-
s. 82/22, 87/22, 140/42, 141/21
- sanal -**: Sayılmak. -8-
s.- amdu (sanilamdu) 307/7
s.- ar (sanilar) 392/193
s.- ğan 278/31
s.- maydu 177/7
s.- sa 168/5, 214/9, 393/17
s.- simu 118/46

sanaş : Sayma. -1-
s.+ kîmu 69/25

sanci - : Sokmak, batırmak. -9-
s.- diñ 107/105
s.- p 55/156, 109/9, 128/59,
223/74, 338/14
s.- ptu 324/97
s.- sa 218/37
s.- sam 185/25

sancik : İğneli, dikenli, sivri. -1-
s. 324/100

sancil -: Sokulmak, batırılmak. -5-
s.- armen 121/23
s.- di 128/47
s.- ip kaldı 348/2
s.- ip 143/79, 154/6

sanciş : Sokma, batırma. -1-
s.+ ka 63/48

sanda : *bk. anda-sanda*

Sandugaç : Altaylı bir şarkıcı. -1-
s. 217/22

sanduk : (Ar. <şandūk) Sandık. -5-
s. 119/45, 119/48, 311/18
s.+ i 119/55
s.+ ka 119/59

Sani : Sani halkı. -2-
s. 207/5
s.+ larniñ 207/3

sanisiz : *bk. sansiz* -1-
s. 116/24

saniyal - : Sayma imkânı bulunmak,
sayabilmek. -1-
s.- midim 293/11

sanlik : Sayılı. -1-
s.+ ni 192/46

sansiz : Sayısız, çok. -16-
s. 17/10, 31/13, 44/43, 51/106,
70/14, 70/40, 115/20, 154/71,
190/2, 196/23, 218/24, 270/23,
288/2, 324/9, 324/16, 346/16

sañ : Ambar, tahıl ambarı. -2-
s. 97/
s.+ ni 181/26

saña : Sana, ikinci teklik şahıs
zamirinin yönelme eki almış
biçimi. -249-
s. 5/2, 5/6, 5/9, 11/17, 11/19,
14/23, 17/13, 17/18, 18/63,
24/4, 28/9, 45/46, 45/52, 45/72,
45/88, 47/1, 47/103, 47/105,
47/108, 48/9, 48/11, 51/1,
51/18, 53/, 53/1, 54/8, 56/13,
73/20, 77/2, 77/6, 77/7, 78/21,
79/11, 81/2, 81/3, 81/33, 82/2,
82/11, 86/3, 87/46, 87/48,
88/15, 102/23, 107/11, 107/38,
108/29, 110/16, 114/5, 114/7,
114/14, 116/32, 116/45,
116/49, 116/52, 116/64,
116/78, 116/90, 116/91,
117/15, 123/18, 125/109,
126/23, 128/85, 130/19,
130/24, 130/27, 143/17,
143/20, 143/77, 150/2, 158/67,
159/10, 159/16, 164/16,
166/13, 169/1, 169/2, 169/4,
169/5, 169/6, 169/8, 169/10,
176/3, 176/8, 190/1, 190/2,
190/4, 190/6, 190/8, 190/10,
190/12, 190/14, 190/16,
190/18, 190/20, 190/22,
190/24, 190/26, 190/28,
190/30, 190/32, 190/34,
190/36, 215/15, 216/31,
223/117, 223/118, 223/99,
229/3, 229/7, 230/23, 230/24,
232/10, 232/101, 232/74,
232/81, 239/2, 245/25, 261/59,
263/42, 265/18, 265/34, 272/2,
273/4, 273/7, 282/1, 282/2,
282/4, 282/6, 284/9, 284/10,

284/65, 284/72, 285/12,
286/92, 286/94, 289/2, 289/4,
289/8, 289/12, 289/16, 289/20,
289/24, 289/28, 289/32,
289/36, 289/38, 289/40,
290/51, 290/55, 290/70, 291/1,
291/2, 291/4, 291/6, 291/8,
291/10, 291/12, 291/14,
291/16, 291/18, 291/20,
291/22, 291/24, 291/26, 296/1,
296/2, 296/4, 296/6, 296/8,
296/10, 296/12, 296/13,
296/14, 296/16, 297/3, 303/1,
303/2, 303/4, 303/6, 303/8,
303/10, 303/12, 303/14,
303/16, 303/18, 304/4, 304/16,
304/17, 307/1, 307/11, 310/2,
310/4, 310/13, 314/1, 314/2,
314/4, 314/6, 314/8, 314/10,
314/12, 314/14, 314/16,
326/13, 329/23, 337/2, 340/6,
341/4, 346/15, 349/13, 352/9,
353/9, 354/1, 355/15, 356/9,
358/17, 359/9, 367/3, 370/5,
373/1, 373/2, 373/4, 373/6,
373/8, 373/10, 373/12, 373/14,
373/16, 378/4, 384/7, 385/2,
385/12, 387/1, 389/6, 392/12,
392/168, 392/202, 393/49,
393/50, 393/52, 393/54,
393/90, 394/12, 394/19, 394/22
s.+ mu (sañimu) 147/3, 363/23

sañgilaglık : Asılı kalmış, asılı. *bk.*

sañgilaklık -1-
s. 223/46

sañgilaklık : *bk. sañgilaglık* -1-
s. 392/152

sañgilat - : Sallamak, sallandırmak. -1-
s.- ip (sañgilitip) 97/12

sap : (Ar. <şāf) Saf. -6-
s. idi 128/36
s. 14/6, 37/27, 55/212, 82/27,
203/4

sapa : (Ar. <şafā°) Sefa, zevk. -1-
s.+ si 154/62

sapağ : Salkım. -3-
s. 108/3, 123/15
s.+ ni 124/8

sapan : Karabasan. -1-
s. 148/13

sap - : Giymek. -1-
s.- kanlirim 223/32

sarañ : Deli, akılsız. -2-
s.+ mu 91/10
s.+ niñ 284/69

saray : (Far. <serāy) Saray. -11-
s.+ da 133/78
s.+ ğa 261/44
s.+ i 14/2
s.+ lar 110/29, 110/31, 261/31,
291/17
s.+ larğa 110/28, 110/32
s.+ ni 80/12
s.+ niñ 231/25

sargay - : Sararmak. -6-
s.- di 312/22
s.- ip (sargiyip) 21/4, 51/47,
168/10, 191/46, 251/22

Sariye : Sariye, Kenyalı bir kadının
adı. -21-
s. 107/, 107/1, 107/2, 107/7,
107/8, 107/9, 107/108,
107/109, 107/114,
107/136, 107/137, 107/33,
107/40, 107/41, 107/43,
107/46, 107/47, 107/48,
107/59, 107/84, 107/88

Sarsümbilik : Sarsümbeli,
Sarsümbe'de doğan kimse. -1-
s. 154/66

sat - : Satmak. -22-
s. 51/54

- s.- arim 167/1
s.- ip (sétip) 75/22, 107/28,
118/85, 143/22, 181/5, 223/75,
285/18, 299/10
s.- kanmu 263/20
s.- kinim 263/14
s.- kinini 393/110
s.- kuçi 8/12, 349/7
s.- kuçimu 222/2
s.- maķ boluptu 267/3
s.- maķ 234/19
s.- maķçi bolsa 349/11
s.- maymen 128/85
s.- ti 107/40, 107/41
- satal -** : Satma imkânı bulunmak,
satabilmek. -1-
s.- maysen 187/4
- satar** : (Far.) Bir tür müzik aleti. -1-
s. 239/6
- satķun** : Vatan haini, satılmış. -1-
s. 233/14
- sava -** : Kamçılarlamak, kamçı ile
dövmek. -1-
s.- ytti 23/12
- savab** : (Ar. <sevāb) Sevap. -1-
s. 393/123
- savaķ** : Ders, öğüt. -27-
s. 30/16, 125/142, 125/143,
125/144, 125/145, 127/41,
127/43, 127/45, 182/31,
191/44, 192/62, 192/69, 194/
194/19, 194/21
s.+ lar 143/91, 290/40
s.+ lardin 129/21, 150/47
s.+ larni 39/62
s.+ larniñ 192/6
s.+ liridin 231/19
s.+ ni 268/23
s.+ niñ 326/23
s.+ tin 350/2
savaķ al-: Ders almak.
s. alğan 344/11
- s. alsa 285/31
- savatsiz** : Okuma yazması yok, cahil.
-1-
s.+ niñ 93/4
- savut** : Zırh. -1-
s. 251/18
- say** : Nehir yatağı, dere. -3-
s. 392/162
s.+ ğa 165/3
s.+ lar 10/13
- say -** : Batmak, saplanmak. -2-
s.- di 338/13
s.- ip (séyip) 251/4
- sayan** : Deli, akılsız. -1-
s. 305/5
- saye** : (Far. <sāye) Gölge. *bk. sayi*
-13-
s. 114/6, 117/4, 389/3
s.+ m 223/64
s.+ miz (sayimiz) 139/18
s.+ mni 236/24
s.+ ni (sayini) 236/26
s.+ si (sayisi) 236/14, 236/27,
335/28
s.+ sidin (sayisidin) 75/27,
205/9
s.+ siĝa (sayisiĝa) 236/20
- sayi** : *bk. saye* -2-
sayi ķil-: Tavsiye etmek.
s. ķilduķ 108/14
sayi ķilal-: Tavsiye edebilmek.
s. ķilalmaymen 252/21
- sayida -** : Gölgelemek, gölgede
serinlemek. -2-
s.- p turup 184/5
s.- sun (sayidisun) 184/3
- sayla -** : Seçmek. -1-
s.- duķ (sayliduķ) 42/16

saylam : Seçim. -3-
s. 55/223, 55/225
s.+ da 334/4

saylaş - : Birlikte seçmek. -1-
s.- iptu (saylışıptu) 155/1

sayman : Alet. -1-
s.+ ni 51/169

sayra - : Ötmek. -21-
s.- di (sayridi) 164/8, 174/7,
256/8
s.- ğan (sayrıĝan) 341/9
s.- ğandek (sayrıĝandek)
294/14
s.- ğay (sayrıĝay) 60/6
s.- ğin eyley (sayrıĝin) 77/6
s.- mas (sayrimas) 180/1
s.- may (sayrimay) 47/58
s.- p turidu 119/28, 245/32
s.- p 40/6
s.- sa (sayrisa) 205/19
s.- sañ (sayrisañ) 77/4
s.- sun (sayrisun) 11/32,
217/22
s.- vidiñ (sayrividiñ) 182/21
s.- ydiĝanlar 393/112
s.- ydiken 20/9
s.- ydu 10/19, 82/26

Sayram : Sayram Gölü, Doĝu
Türkistan'da bir göl. -2-
s. 292/12
s.+ iniñ 286/57

sayraş : Ötme, ötüş. -2-
s.+ tin 286/50, 290/20

sayraş - : Ötüşmek. -1-
s.- ur (sayrışur) 288/3

sayrital - : Öttürebilmek. -1-
s.- aydu 314/5

sayva : Kızıl bir üzüm türü. -1-
s.+ si (sayvisi) 123/19

saz : (Far. <sāz) Saz. -30-
s. 65/35, 65/36, 134/5, 239/21,
239/36, 269/1, 269/6, 314/13,
344/8, 368/9, 368/12, 372/5
s.+ din 61/22
s.+ ğa 110/25, 134/11, 269/2
s.+ i 41/4, 72/11
s.+ ida 239/1
s.+ iĝa 63/24, 96/5
s.+ im 132/26
s.+ imiz 51/209
s.+ in 24/26
s.+ ini 71/19, 344/7
s.+ iniñ 368/4
s.+ liri 115/77
s.+ ni 41/20, 41/21

sazayi : (Far.) Teşhir. -6-
s.+ ğa 202/6
sazayi bol:- Teşhir olmak.
s. bolidu 178/34
sazayi kıl:- Teşhir etmek.
s. kıldi 223/38
s. kılamak 168/8
s. kılsa 178/33
s. kılsimu 359/20

sazçi : Sazcı, saz çalan kimse. -1-
s. 239/1

sazende : (Far. <sāzende) Sazcı,
sazende. -5-
s. 121/6, 368/
s.+ ler (sazendiler) 67/16
s.+ liri (sazendiliri) 132/14
s.+ si bolsam (sazendisi)
167/12

secde : (Ar.) Secde. -1-
secde kıl:- Secde etmek.
s. kıldi 325/35

sedep : (Ar. <şadef) Sedef. -1-
s.+ niñ 392/144

sedike : bk. *sadiĝa* -1-
sedike al:- Sadaka almak.
s. almay 393/107

segek : Uyanık, açık gözlü. -2-
segek bol-: Uyanık olmak.
 s. bolmisa 268/19
 s. bolup 262/27

segekleş - : Ayılmak, kendine gelmek.
 -1-
 s.- imen (segeklişimen) 189/20

segeklik : Uyanıklık. -1-
 s. 127/38

segi - : Kendini iyi hissetmek,
 rahatlamak. -4-
 s.- p 257/14
 s.- sun 53/39
 s.- ydu 243/9
 s.- ymen 255/90

segit - : Rahatlatmak, iyi hissettirmek.
 -2-
 s.- ip 233/8
 s.- ti 313/20

seher : (Ar. <seher) Seher. -8-
 s. 3/3, 53/5, 63/55, 137/8,
 343/2, 360/6
 s.+ de 105/19, 273/59

sehetlik : Sıhhat, sağlık. -1-
 s. 230/23

sehipe : (Ar. <şahīfe) Sayfa. -1-
 s.+ side (sehapiside) 179/100

sehne : (Ar. <şahne) Sahne. -15-
 s. 143/84
 s.+ din (sehnidin) 168/41,
 206/39
 s.+ ge (sehnige) 74/13, 94/9,
 118/99, 178/8
 s.+ si (sehnisi) 44/54, 190/11
 s.+ side (sehniside) 162/25,
 374/11
 s.+ sige (sehnisige) 112/11,
 167/4
 s.+ simu (sehnisimu) 245/23

s.+ sini (sehnisini) 47/38

sehra : (Ar. <şaḥrā⁹) Çöl, sahra. -2-
 s.+ da 154/68
 s.+ sidin 324/59

sehvenlik : Yanlışlık. -1-
 s. 209/32

sehiylik : Cömertlik. -1-
 s.+ ini 69/11

sek : Köpek. -2-
 s. 284/27
 s.+ ler 284/27

sekkiz : Sekiz. -4-
 s. 107/54, 128/66, 250/4,
 263/6

sekkizinçi : Sekizinci. -1-
 s. 320/9

sekkpare : (Far.) Izdırap, acı. -2-
 s. 304/14
 s.+ dur (sekkparidur) 21/9

sekrat : (Ar. <sekerāt) Ölmek
 üzereyken, can çekişirken
 gelen baygınlık, dalgınlık vb.
 hâller. -2-
 s. 46/27
 s.+ ta 143/69

sekre - : Sıçramak, atlamak. -4-
 s.- p 258/2
 s.- viduk (sekrividuk) 198/5
 s.- ydiğan 198/3
 s.- ymiz 198/1

sekreş - : Birlikte sıçramak, atlamak.
 -1-
 s.- idu (sekreşidu) 82/24

seksen : Seksen. -4-
 s. 185/14, 185/17, 223/32
 s.+ ge 163/9

seksen beş : Seksen beş. -1-
s.+ ni 192/56

sel : (Ar. <seyl) Sel. -15-
s. 55/213, 63/44, 63/61,
150/12, 159/5, 173/15, 173/28,
181/33, 192/4, 262/25
s.+ dek 12/5, 79/6
s.+ liri 290/16
s.+ ni 150/13

selle : (Ar.) Sarık. -10-
s. 188/, 188/16, 325/22
s.+ din (sellidin) 392/191
s.+ ni (sellini) 188/4, 188/11,
392/101, 392/190
s.+ sini (sellisini) 49/34
selle kil-: Sarık olarak
kullanmak.
s. kılip 188/22

sellisiz : Sarıksız, sarık takmadan. -1-
s. 188/18

seltenet : (Ar. <salṭanat) Saltanat. -1-
s.+ ini (seltenitini) 105/6

semimiy : (Ar. <ṣamīmī) Samimi. -2-
s. 116/97, 260/30

semimiyet : (Ar. <ṣamīmīyyet)
Samimiyet. -11-
s. 298/30
s.+ ke 392/80
s.+ ni 298/23
s.+ niñ 279/8, 286/118
s.+ tin 298/, 298/1, 298/7,
298/13, 298/19, 298/25

semri - : Semirmek, şişmanlamak. -1-
s.- se 110/34

semrit - : Semirtmek, şişmanlatmak.
-1-
s.- ken 49/16

sen : Sen, ikinci teklik şahıs
zamiri. -696-

s. idiñ 159/12, 159/14, 342/3
s. ikensen 53/30, 285/13, 348/8
s. 1/1, 2/1, 2/3, 2/11, 2/12, 5/5,
8/9, 13/3, 14/1, 14/2, 17/1,
21/5, 27/2, 27/5, 29/5, 29/16,
41/20, 45/103, 45/23, 45/25,
45/29, 45/30, 45/34, 45/41,
45/47, 45/58, 45/73, 45/74,
45/75, 45/82, 45/89, 47/67,
47/69, 47/75, 47/79, 47/80,
47/81, 47/82, 47/83, 47/84,
47/85, 47/86, 47/87, 47/88,
47/89, 47/90, 47/91, 47/93,
48/5, 48/21, 48/23, 51/6, 51/7,
51/104, 51/189, 51/212, 53/49,
55/15, 56/16, 62/2, 62/11,
67/7, 70/69, 73/134, 73/136,
73/21, 73/37, 76/7, 77/2, 77/4,
78/9, 79/10, 79/12, 86/13,
87/45, 88/1, 88/5, 88/13,
91/10, 94/19, 94/21, 97/71,
102/10, 104/10, 107/4, 107/5,
107/6, 109/23, 109/25, 110/15,
114/9, 116/43, 116/47, 116/57,
116/79, 121/42, 121/43,
121/44, 123/9, 125/111, 129/1,
130/1, 130/2, 130/4, 130/5,
130/13, 130/18, 130/20,
130/21, 130/23, 143/11,
143/13, 143/14, 143/23,
143/51, 143/59, 143/68,
148/65, 150/18, 154/19, 155/2,
155/3, 155/4, 155/6, 158/47,
159/13, 163/17, 164/12, 169/2,
176/5, 176/7, 179/49, 179/50,
182/2, 182/3, 182/13, 182/16,
182/22, 182/24, 182/29,
183/15, 183/26, 183/27, 190/7,
190/13, 191/23, 192/73,
192/74, 192/76, 204/7, 221/8,
222/5, 223/115, 223/149,
223/97, 228/8, 228/11, 231/53,
231/55, 231/56, 231/57,
231/58, 231/59, 232/78,
233/29, 236/18, 239/3, 239/6,
239/15, 239/28, 239/29,
239/31, 239/35, 239/36,
239/37, 239/38, 239/39,

239/40, 240/14, 245/22,
 245/23, 245/24, 251/2, 251/3,
 251/15, 251/25, 252/31,
 255/63, 255/79, 255/80,
 255/81, 255/82, 256/1, 256/6,
 257/32, 264/3, 272/46, 284/18,
 284/29, 286/11, 286/12,
 286/15, 286/17, 286/21,
 286/41, 286/45, 286/48,
 286/52, 286/55, 286/61,
 286/69, 286/73, 286/76,
 286/77, 286/81, 286/82,
 286/85, 286/88, 289/5, 289/6,
 290/9, 290/10, 290/29, 290/31,
 290/45, 290/59, 290/61,
 290/66, 290/68, 290/73,
 290/75, 291/3, 291/11, 291/19,
 293/30, 293/32, 296/11,
 297/15, 297/19, 297/30,
 297/34, 297/35, 297/71, 307/5,
 307/16, 312/7, 312/10, 312/37,
 314/2, 314/5, 326/2, 338/5,
 338/9, 340/2, 340/7, 341/1,
 341/7, 341/9, 341/18, 346/1,
 346/5, 346/11, 346/18, 348/14,
 352/2, 352/4, 352/11, 353/7,
 353/8, 353/10, 353/16, 353/20,
 353/21, 353/24, 355/11, 356/4,
 356/7, 357/13, 358/15, 358/16,
 359/3, 359/11, 359/15, 361/27,
 361/29, 363/9, 363/12, 363/28,
 363/35, 363/74, 364/2, 364/3,
 364/9, 365/17, 367/2, 368/9,
 368/11, 370/1, 370/6, 370/7,
 371/20, 376/, 376/7, 376/20,
 376/21, 379/12, 382/2, 382/3,
 382/5, 382/8, 386/6, 386/7,
 386/8, 387/5, 392/3, 392/56,
 392/86, 392/88, 393/82, 394/2,
 394/7, 394/41
 s.+ de 45/100, 45/37, 89/6,
 89/7, 89/8, 89/9, 89/11, 114/10,
 196/26, 232/19, 239/9, 239/11,
 239/12, 239/13, 239/14,
 239/26, 286/117, 286/27,
 289/34, 296/7, 310/3, 394/30
 s.+ dek 57/13, 82/54, 86/6,
 123/24

s.+ diki 62/7
 s.+ dimu 176/15
 s.+ din 8/10, 13/12, 45/70,
 45/93, 51/211, 55/5, 55/10,
 55/266, 88/3, 89/1, 107/85,
 116/39, 116/68, 126/22,
 148/54, 158/50, 164/15,
 239/39, 286/66, 297/31,
 298/20, 329/31, 356/2, 357/14,
 378/19
 s.+ dinmu 68/1
 s.+ i (séni) 2/5, 8/2, 15/1, 15/6,
 15/8, 15/14, 17/12, 17/21,
 17/26, 17/27, 24/29, 27/12,
 27/42, 27/44, 27/55, 45/13,
 45/16, 45/36, 47/99, 53/6,
 55/12, 55/264, 67/13, 67/21,
 68/2, 74/13, 82/12, 85/24,
 96/1, 96/12, 102/26, 102/28,
 107/126, 107/129, 107/19,
 107/50, 107/77, 107/78,
 109/12, 109/16, 109/20,
 116/22, 119/78, 125/120,
 143/8, 150/1, 155/1, 159/29,
 159/30, 159/31, 179/32,
 183/18, 190/9, 223/91, 232/4,
 232/12, 232/85, 239/1, 239/8,
 239/30, 239/33, 255/1, 255/61,
 255/62, 255/65, 284/1, 284/32,
 285/7, 286/109, 286/125,
 286/34, 286/87, 286/90,
 291/25, 297/47, 298/2, 298/14,
 298/26, 317/11, 320/14, 337/,
 337/7, 338/10, 339/3, 340/10,
 341/3, 341/15, 343/5, 349/5,
 352/1, 353/11, 363/1, 363/11,
 363/34, 363/70, 363/71,
 363/73, 363/77, 368/1, 368/7,
 370/, 376/2, 376/6, 378/3,
 378/6, 378/8, 382/4, 385/5,
 392/126, 392/32, 393/130,
 393/51, 394/44
 s.+ imu (sénimu) 223/47, 359/6
 s.+ iñ (sénin) 1/11, 5/3, 5/7,
 13/5, 15/3, 21/9, 34/, 34/1,
 34/5, 34/13, 34/17, 34/18,
 34/21, 34/22, 34/24, 41/1,
 41/7, 41/10, 45/32, 45/43,

45/69, 45/79, 45/85, 45/94,
 45/97, 45/98, 45/99, 48/13,
 51/9, 53/32, 55/13, 56/17,
 57/6, 67/9, 73/111, 73/135,
 82/49, 86/16, 89/5, 90/5,
 94/20, 95/7, 107/123, 107/127,
 107/131, 107/132, 107/15,
 107/36, 107/63, 107/65,
 107/76, 109/24, 110/12,
 116/25, 116/86, 126/10,
 129/73, 130/3, 130/33, 132/9,
 132/15, 132/21, 136/45,
 143/19, 150/45, 158/80,
 159/17, 169/3, 181/16, 182/27,
 183/13, 183/20, 183/28, 190/5,
 192/77, 223/154, 228/5,
 232/61, 232/63, 232/84,
 239/32, 239/40, 255/57,
 256/12, 264/11, 271/1, 271/25,
 271/43, 272/4, 284/25, 284/26,
 284/39, 284/79, 286/111,
 286/24, 286/30, 286/33,
 286/36, 289/9, 289/10, 290/34,
 293/31, 297/55, 298/5, 298/11,
 310/5, 310/6, 310/8, 310/14,
 320/23, 348/13, 363/17,
 364/19, 367/9, 367/11, 367/14,
 368/11, 371/17, 384/1, 387/7,
 392/11, 392/176
 s.+ iñçe (séniñçe) 297/65
 s.+ iñdek (séniñdek) 290/13,
 297/54, 368/12, 370/8
 s.+ iñdin (séniñdin) 53/22,
 78/12, 93/6, 164/18, 252/22,
 277/11, 346/17
 s.+ iñki (séniñki) 13/13
 s.+ iñmu (séniñmu) 81/32,
 204/4
 s.+ iñsiz (séniñsiz) 239/27,
 290/15, 290/17, 290/19,
 290/21, 290/22, 290/23,
 290/24, 290/25, 290/26,
 290/27, 290/28
 s.+ la 290/68
 s.+ ler 143/69
 s.+ lerde 143/45
 s.+ lerge 143/46
 s.+ lerni 143/66

s.+ lerniñ 128/87
 s.+ mu 8/4, 24/19, 24/27, 40/9,
 54/6, 55/259, 91/13, 91/15,
 110/2, 110/48, 129/6, 129/77,
 129/78, 129/92, 148/51,
 148/63, 182/20, 232/108,
 255/2, 257/33, 257/34, 286/84,
 297/32, 346/14, 353/19,
 365/19, 376/20, 388/8, 392/145

senem : (Ar. <şanem) Sanem, put. -4-
 s. 167/8
 s.+ ge 260/14
 s.+ ler 342/11
 s.+ lerni 45/105

sen'et : (Ar. <şan'at) Sanat. -43-
 s. 158/, 158/9, 158/10, 158/14,
 158/16, 158/29, 158/34,
 158/46, 158/52, 158/66,
 158/69, 158/79, 158/81,
 158/89, 166/9, 178/29, 178/38,
 209/22, 209/31, 218/21,
 240/12, 261/63, 286/120,
 362/3, 362/15, 372/3, 372/6,
 374/5
 s.+ i (sen'iti) 179/53
 s.+ idin (sen'itidin) 305/14
 s.+ ige (sen'itige) 218/5
 s.+ ini (sen'itini) 333/10
 s.+ iniñ (sen'itiniñ) 14/1
 s.+ iñ (sen'itiñ) 340/8
 s.+ ke 149/10, 154/77, 378/12
 s.+ ni 205/11
 s.+ niñ 205/10, 287/31, 378/10
 s.+ te 364/4

sen'etçi : Sanatçı. -1-
 s.+ niñ 372/14

sen'etkar : (Ar. + Far. < şan'at+ -kār)
 Sanatkār, sanatçı. -4-
 s. 87/46, 209/25, 270/22
 s.+ ini 370/8

senle - : Nezaketsiz konuşmak, sen
 diye hitap etmek. -1-
 s.- di (senlidi) 226/24

sensiz : Sensiz, sen olmadan. -2-
s. 121/43, 378/11

Senyösen : Guangzhou'da çiftçilerin takvimine göre üçüncü ayın üçüncü günü kutlanan bir bayram. -3-
s. 315/4, 319/4
s.+ de 316/1

sep - : Serpmek, saçmak. -1-
s.- simu 24/13

sep : (Ar. <şaff) Saf, sıra, cephe. -66-
s. 44/34, 63/94, 79/21, 106/19, 113/31, 129/29, 129/76, 129/86, 143/75, 154/73, 231/39, 236/13, 290/69, 327/1
s.+ i (sépi) 55/208, 117/41, 127/9, 362/3, 392/146
s.+ ide (sévide) 74/139, 116/77, 128/117, 324/81
s.+ ige (sépipe) 63/93, 74/107
s.+ im (sévim) 28/6
s.+ imiz (sépimiz) 31/9, 50/16, 75/6, 113/29
s.+ imizge (sépimizge) 158/64
s.+ imizniñ (sépimizniñ) 39/55, 75/22
s.+ ini (sépini) 362/15
s.+ iniñ (sépiniñ) 46/41
s.+ ke 35/2, 44/31, 59/55, 125/40, 128/26, 129/22, 129/69, 164/5, 171/19, 242/1, 275/3
s.+ ler 115/12
s.+ ni 79/23
s.+ niñ 55/240, 70/59, 75/40, 114/12, 127/49, 128/27, 129/75
s.+ te 55/239, 70/46, 74/140, 114/17, 129/77
sep bol-: Saf olmak, sıra olmak.
s. bolup 379/7
sep kıl-: Saf hâline getirmek.
s. kılıp 324/86

sep sal-: Saf hâline getirmek.
s. salıñlar 125/35
s. salsam 72/1
s. séliñ 111/45
sep tart-: Saf hâline gelmek.
s. tartip 113/18

sepdaş : Silah arkadaşı. -5-
s. 74/56, 362/5
s.+ im (sepdişim) 193/12, 273/40
s.+ liriñ 371/5

seper : (Ar. <sefer) Yolculuk, sefer. -25-
s. 75/2, 127/23, 170/, 170/4, 231/54, 250/17
s.+ de iduk 216/9
s.+ de 216/7, 276/10
s.+ din 80/16, 133/60, 295/39, 392/53
s.+ ge 44/35, 56/15
s.+ gimu 319/6
s.+ iñ (sepiriñ) 143/29
s.+ iñniñ (sepiriñniñ) 56/10
s.+ mu 392/55
s.+ ni 133/78, 272/21, 392/49
s.+ niñ 125/51, 232/112
seper kıl-: Yolculuk etmek.
s. kıptu 240/6

seperçi : Yolcu. -2-
s. 133/28, 133/35

sepra : (Ar. <şafra°) Sinirli, kinli. -1-
s. 4/5

sepsete : (Ar. <safsata) Safsata, saçma. -2-
s.+ ñ 73/135
s.+ ñdin 297/64

serdar : (Far. <serdār) Başkomutan, serdar. -1-
s.+ lirini 361/28

sereñge : (Far.) Kibrit. -2-
s. 73/66, 107/17

sergerdan : (Far. <sergerdān) Serseri,
avare. -1-
s.+ niñ 87/15

sergüzeşt : (Far. <serguzeşt) Macera.
-1-
s.+ im 129/8

serhil : Çeşitli, rengarenk. -3-
s. 149/3
s.+ i 141/4
s.+ ini 257/15

serkerde : (Far.) Komutan. -2-
s.+ lerge (serkerdilerge) 247/19
s.+ miz (serkerdimiz) 171/13

serlevhe : (Far. + Ar. <ser+levha)
Başlık. -1-
s. 247/18

sermaye : (Far. <sermāye) Sermaye.
-1-
s.+ din (sermayidin) 341/18

sersan : (Far. <sersām) Sersem,
şaşkın. -6-
s. 23/9, 87/12, 255/74
s.+ lar 247/12
sersan bol-: Sersemlemek,
şaşırmak.
s. bolğan 63/57
s. bolğuçı 133/79

sersançilik : Şaşkınlık. -3-
s. 148/18, 148/19, 233/47

servaz : (Far. <serbāz) Asker, savaşçı.
-1-
s.+ ini 324/90

Serveñ : Kumul'daki bir dağın adı. -3-
s. 326/1, 326/12
s.+ ge 326/

sesken - : Tiksinmek, iğrenmek. -3-
s.- er (seskiner) 235/19

s.- ip (seskinip) 295/37
s.- migey 196/4

seskendür - : Tiksindirmek,
iğrendirmek. -1-
s.- idu 179/98

seskiniş : Tiksinme, iğrenme. -1-
s.+ ni 222/17

set : Çirkin, yakışıksız. -11-
s. iken 196/12
s. 93/12, 193/19, 235/10,
251/12, 268/11, 342/7, 390/8
s.+ de 394/17
s.+ ni 111/35
set bol-: Çirkinleşmek.
s. bolatti 166/3

setem : Zalim. -1-
s.+ lerge 14/16

seteñ : Şıklık düşkünü, süslenmeyi
seven kadın. -1-
s.+ lerge 345/8

setle - : Çirkinleştirmek. -1-
s.- ytti 51/50

setleş : Çirkinleşme. -1-
s.+ ke 39/33

setleş - : Çirkinleşmek. -2-
s.- idike (setlişidike) 392/84
s.- ip (setlişip) 295/25

sevda : (Ar. <sevdā) Sevda. *bk.*
sevday -1-
s.+ sini 14/5

sevday : *bk. sevda* -1-
s.+ idek 378/9

seveb : (Ar. <sebeb) Sebep. *bk. sevep*
-13-
s. 92/15
s.+ i 97/13, 173/38, 201/7,
227/9

- s.+ ini 194/22, 200/7, 206/29,
221/5, 238/5, 307/16
s.+ mu 377/4
s.+ ni 357/11
- sevebkar** : (Ar. + Far. <sebeb+ -kār)
Sebeb olan. -2-
s. 312/25
sevebkar bol-: Sebeb olmak.
s. bolimen 252/30
- seven** : (Ar. <sehven) Yanılma,
sehven. -1-
s. 180/6
- sevep** : *bk. seveb* -1-
s. 84/7
- sevr** : (Ar. <şabr) Sabır. *bk. sevre*
-6-
s. 210/12, 371/7
s.+ i 148/21
s.+ imiz 44/28
s.+ niñmu 6/18
sevr kıp-: Sabretmek.
s. kılip 6/15
- sevre** : *bk. sevr* -2-
s. 196/14
s.+ din (sevrudin) 196/13
- sey** : (Çin.) Sebze. -1-
s. 49/27
- seyle** : (Far.) Gezme, gezinti. *bk. seyli* -15-
s.+ de (seylide) 136/, 148/15, 339/12
s.+ dın (seylidin) 101/16, 136/46, 188/7, 188/24, 339/9
s.+ ge (seylige) 4/15, 136/6, 339/7
s.+ liriñni (seyliliriñni) 255/38
s.+ ni (seylini) 188/3
s.+ sini (seylisini) 46/8
seyle kıp-: Gezmek, gezinmek.
s. kılip 101/6
- seyli** : *bk. seyle* -1-
s. 255/86
- seylit -** : Ayak uydurmak. -1-
s.- ip 82/39
- seypuñ** : (Çin.) Terzi. -2-
s. 119/77
s.+ ni 119/76
- seyr** : (Ar.) Seyir, gezme, yürüme.
-1-
seyr et-: Gezmek.
s. étip 318/5
- seyyah** : (Ar. <seyyāh) Seyyah,
gezgin. -1-
s.+ lirin 261/46
- seyyare** : (Ar. <seyyāre) Gezegen. -1-
s.+ de (seyyaride) 117/33
- sez -** : Sezmek. -29-
s.- di 348/9
s.- dim 65/20, 76/2, 89/7, 89/9, 233/27, 268/22
s.- diñ 107/102
s.- duğ 127/16
s.- er (sézer) 306/6
s.- ettim (sézettim) 350/5
s.- genlerni 252/29
s.- imen (sézimen) 72/16, 121/14, 255/34, 264/2, 278/25, 318/8
s.- ip (sézip) 4/6, 10/8, 14/17, 178/14, 181/7, 223/51, 292/28, 297/9, 324/115
s.- isen (sézisen) 392/26
s.- mey 118/23
- sezgü** : Sezgi. -1-
s. 378/12
- sezgür** : Uyanık, keskin zekâlı. -2-
s. 22/23
s.+ dur 22/23
- ségin -** : Özlemek, hasret çekmek. -37-

- s.- dim 19/, 19/1, 19/2, 19/4,
19/6, 19/8, 19/10, 27/9, 55/251,
55/256, 96/8, 255/1
s.- ğan 23/37, 27/1, 29/3,
45/42, 51/180, 71/21, 71/25
s.- ğanda 387/3
s.- ğinimdek 299/4
s.- imen 15/1, 255/32
s.- ip 15/6, 27/3, 36/6, 45/3,
55/265, 93/1, 102/13, 114/6,
179/85, 232/4
s.- ipsen 98/, 98/4
s.- sakmu 47/63
s.- sañ 382/8
- ségindur** - : Özletmek. -1-
s.- up 179/113
- séğiniş** : Özlem, hasret. -5-
s. 28/3, 66/, 232/86, 301/8
s.+ niñ 98/5
- séhrilen** - : Sihirlenmek, büyülenmek.
-1-
s.- gendek 241/3
- séħ** : (Rus.) Atölye. -4-
s. 119/25
s.+ larda 154/60
s.+ tiki 119/11
s.+ tin 119/82
- séħiy** : (Ar. <saħī> Cömert. -6-
s. iken 310/4
s. 104/3, 117/13, 140/35,
218/11, 278/19
- sékilek** : Genç kız. -1-
s. 111/1
- sékrétar** : (Fr.) Sekreter. *bk. sékritar*
-2-
s. 227/, 227/11
- sékritar** : *bk. sékrétar* -1-
s.+ i 223/3
- sélik** : Vergi. -5-
s. 148/17, 148/19, 154/21,
351/9
s.+ ni 51/51
- sélin** - : Yapılmak, yerleştirilmek. -2-
s.- di 148/24
kişen s.- sa 168/3
- séliş** : Yapma, yapış. -2-
s. 154/29
s.+ ni 63/80
- séliş** - : Yapımına yardım etmek,
birlikte yapmak. -1-
s.- ti 192/35
- séliştur** - : Karşılaştırmak, mukayese
etmek. -2-
s.- sañ 218/5
s.- up 141/48
- sémiz** : Semiz, şişman. -3-
s. 154/71, 178/5
s.+ ni 196/15
- sémizlik** : Semizlik, şişmanlık. -2-
s.+ idin 328/2
s.+ tin 82/23
- sépil** : Kale. -5-
s. 232/46, 233/12, 273/26,
287/16, 332/23
- séri** - : Sallamak, savurmak. -1-
s.- p 150/13
- séri** : “-e doğru” anlamı verir. -1-
s. 150/25
- sériķ** : Sarı. -2-
s. 19/4, 239/35
- sésik** : Pis koku. -5-
s. 49/127, 50/31, 116/11,
168/14
s.+ ini 222/19
- sésiklik** : Pis kokulu, pis kokan. -1-

s.+ ça 222/17

séstira : (Rus.) Hemşire. -1-
séstira kııl-: Hemşire olarak görevlendirmek.
 s. kılduk 273/63

sétival - : Satın almak. -1-
 s.- ip (sétivélip) 49/46

Sétvénsón : Kişi adı. -1-
 s.+ ga 116/

sévet : (Far. <seped) Sepet. -3-
 s. 312/16
 s.+ ke 108/3
 s.+ lerni 124/10

Séyit : Seyit, kişi adı. -1-
 s.+ ni 204/2

sézel - : Sezme imkânı bulunmak, sezebilmek. -1-
 s.- meydikensiz 345/6

sézil - : Sezilmek. -10-
 s.- di 190/6, 190/14, 294/17, 378/13
 s.- er 336/4
 s.- geçke 344/8
 s.- gen 377/18
 s.- ip kıalsa 280/3
 s.- ip 351/3, 378/11

sézim : Sezgi. -4-
 s. 241/4, 322/3
 s.+ ni 264/4, 327/4

sicağ : Çizgi, çizim. -1-
 s.+ tin 350/20

sidam : Düz kumaş. -1-
 s. 333/5

signal : *bk. signal* -1-
signal ber-: Sinyal vermek, işaret vermek.
 s. béríp 45/95

signal : (Fr.) Sinyal, işaret. -1-
 s.+ i 70/49

siğ - : Sığmak. -15-
 s.- idu 107/56
 s.- mas 47/96, 65/39
 s.- mastin 39/8
 s.- may 27/18, 51/182, 82/23, 96/2, 255/66, 271/23, 296/15, 344/5
 s.- maydu 63/8
 s.- maytti 133/22
 s.- midi 33/40

siğduruş : Sığdırma, sığdırış. -1-
 s. 158/23

siğdural - : Sığdırma imkânı bulunmak, sığdırabilmek. -2-
 s.- amsen 361/25
 s.- may 223/14

sıkıl - : Sıkılmak. -5-
 s.- di 55/132, 317/6
 s.- gan 74/46
 s.- ip 50/10
 s.- maysen 317/13

sikku : Sığma, sığış. -1-
 s.+ dek 124/9

sila - : Sıvazlamak, okşamak. -3-
 s.- diñ (silidiñ) 47/81
 s.- p 75/24
 s.- sa (silisa) 393/24

silci - : Yaklaşmak. -2-
 s.- di 46/33, 179/35

silciş : Yaklaşma. -1-
 s.+ ta 259/6

siler : Sizler, siz. *bk. sili* -24-
 s. 10/30, 10/32, 59/9, 59/51, 59/59, 165/83
 s.+ de 73/100, 138/24
 s.+ din 59/81, 59/82

- s.+ ge 10/17, 59/60, 59/71,
59/79, 138/22, 273/51, 393/80
s.+ ni 59/, 59/22, 59/34, 59/46,
59/63, 64/17, 64/28
- sili** : *bk. siler* -2-
s.+ ge 252/14
s.+ ni 252/11
- siliğ** : Düz, pürüzsüz. -1-
s. 117/2
- siliñbu** : (Çin.) Karargah. -1-
s. idi 80/8
- silki** - : Silkmek, sallamak. -4-
s.- di 143/83
s.- p 15/10, 18/3, 46/15
- silkin** - : Sallanmak. -3-
s.- di 361/31
s.- ip turduñ 32/2
s.- ip 55/121
- sim** : İnce tel. -2-
s. 82/29, 112/10
- sima** : (Far. <sīmā) Sima. -1-
s. 208/8
- Simğoniye** : Kişi adı. -1-
s. 260/8
- Simolniy** : Bir yer adı. -1-
s.+ ğimu 80/13
- sin** - : Batmak, iflas etmek. -1-
s.- di 297/35
- sina** - : Sınamak. -5-
s.- di (sinidi) 127/28
s.- p 53/49, 107/27
s.- ymen 290/58
s.- ymiz 111/42
- sinağ** : Sınav, deneme. -7-
s. 127/44, 162/2, 192/61
s.+ lardin 112/4
- s.+ liridin 231/28
s.+ tin 127/27, 350/26
- sinal** - : Sınanmak, denenmek. -3-
s.- ğan 17/1, 363/58
s.- miğan 115/8
- sinaş** : Sınama, deneme. -1-
s.+ ka 107/80
- sinaş** - : Karşılıklı sınamak, denemek.
-1-
s.- ti 107/106
- sinçi** : Casus. -1-
s.+ niñ 250/
- sinçila** - : İncelemek, özenle bakmak.
-6-
s.- p 118/101, 167/3, 273/2,
303/7, 327/1, 356/5
- sinçilaş** : İnceleme, tetkik. -1-
s.+ ni 250/3
- sinip** : (Ar. <şinf) Sınıf. -9-
s. 44/30, 74/5, 74/39, 74/91,
150/37, 161/18
s.+ imizniñ 74/37
s.+ ta 226/120, 226/15
- siniplik** : Sınıflık, toplumun bir
kesimine ait olma. -1-
s. 118/3
- siñ** - : Sinmek. -18-
s.- di 310/11, 394/6
s.- diğu 102/11
s.- diñ 107/4
s.- gen bolsa 108/24
s.- gen iken 314/8
s.- gen 232/101, 260/24
s.- idu 27/24
s.- ip baridu 116/93
s.- ip ketken 372/9
s.- ip 148/64, 313/5
s.- iptu 223/156
s.- mey turup 94/2, 94/25

- s.- mise 264/9
s.- sun 265/8
- siñdür** - : Sindirmek. -4-
s. 56/8
s.- gen 85/9, 361/23
s.- üptu 291/8
- siñil** : Küçük kız kardeş. -2-
s.+ im (siñlim) 107/5
s.+ imni (siñlimni) 226/7
- sipaye** : (Far.) Nazik, kibar. -2-
s. 117/2, 134/6
- sipta** : Düz, dümdüz. -1-
s. 119/70
- sir** : (Ar. <sirr) Sır. -29-
s. 7/17, 55/166, 55/171, 138/,
138/25, 146/, 146/1, 215/4,
305/15
s.+ i 12/30, 55/168, 140/39,
154/36, 223/142, 392/129
s.+ iğa 215/14
s.+ imni 291/1, 352/1
s.+ ini 9/15, 63/5, 70/17,
135/15, 165/12
s.+ lar 70/45
s.+ larniñ 33/32, 70/38
s.+ lirini 49/127
s.+ ni 150/4
sir éçil:- Sır açılmak, sırrı
söylemek.
s.+ lar éçildi 154/37
- sirat** : (Ar. <şirāt) Sırat, sırat
köprüsü. -1-
s.+ tin 281/6
- sirat kövrüki** : Sırat köprüsü. -2-
s. 234/38
s.+ idek 223/50
- sirdaş** : Sırdaş. -3-
s. 358/13
s.+ i (sirdişi) 67/11
s.+ im (sirdişim) 352/1
- sirdaş** -: Dostlar arasında sırlarını
paylaşmak. -2-
s.- ip (sirdişip) 358/2, 365/2
- sirķira** - : Çırpınmak. -1-
s.- p 325/17
- sirlik** : Gizli, sırlı. -3-
s. 107/65, 215/7, 241/4
- sirt** : Sırt, arka. -3-
s.+ қа 55/134, 93/16
s.+ tin 55/97
- sirtmak** : Kement. -1-
s. 352/10
- siyaķ** : Biçim, dış görünüş. -6-
s. 392/62
s.+ i 257/5
s.+ iñ 310/7, 326/18
s.+ iñdin 245/3
s.+ tin 350/10
- siyaset** : (Ar. <siyāset) Siyaset. -8-
s. 190/6, 196/6, 200/, 200/8
s.+ i (siyasiti) 262/14
s.+ mu 200/1, 223/133
s.+ niñ 201/8
- siyasiy** : (Ar. <siyāsī) Siyasi. -1-
s. 278/47
- siypa** - : Sıvazlamak, okşamak. -4-
s.- di (siypidi) 313/6
s.- p 30/9, 195/9, 352/7
- siyiril** - : Sıyrılmak, üzülmek. -1-
s.- ip kētidu 326/17
- siz** : Siz, ikinci çokluk şahıs
zamiri. -63-
s. 3/4, 3/6, 111/33, 111/34,
111/35, 111/37, 111/38,
111/39, 111/43, 117/40,
134/14, 134/16, 163/9, 163/10,
179/77, 179/80, 208/15, 215/3,

- 288/6, 300/6, 372/3, 372/5,
372/9, 372/15, 375/25, 377/
377/23, 377/24
s.+ din 179/115, 372/12,
374/12
s.+ ge 3/11, 3/13, 88/6, 111/20,
111/23, 111/40, 134/17,
134/30, 210/16, 254/1, 254/24,
351/10, 369/16, 372/11,
372/16, 391/14, 393/68
s.+ ni 3/1, 165/78, 179/113,
179/81, 391/9
s.+ nimu 3/7, 393/96
s.+ niñ 111/27, 117/39, 134/10,
319/3, 372/14
- siz -** : Çizmek. -4-
s.- di 193/13
s.- ğan 45/7, 218/3
s.- ğinimdin 297/41
- sizik** : Çizgi. -1-
s. 218/7
- sizle -** : Nezaket göstermek, siz diye
hitap etmek. -1-
s.- gen (sizligen) 226/23
- sizler** : Sizler, siz. -2-
s. 59/1
s.+ ni 59/83
- so'al** : (Ar. <su'āl) Soru, sual. *bk.*
su'al -23-
s. 70/33, 119/36, 125/4,
129/73, 211/1, 300/7
s.+ din 125/5, 154/3
s.+ ğa 122/7, 140/3, 179/24,
300/8, 376/13
s.+ i 133/75
s.+ iĝa 178/12
s.+ im 392/130
s.+ lar 15/12, 128/108
s.+ larni 125/130
s.+ larniñ 305/18
s.+ mu 73/74
so'al sora-: Soru sormak.
s. sorap 305/12, 324/65
- so'allik** : Soruluk, suallik. -1-
s. 265/25
- soda** : (Far.) Alışveriş, ticaret. -5-
s. 143/21
s.+ din (sodidin) 111/40
s.+ ğa (sodiĝa) 118/69
s.+ m 253/4
s.+ si (sodisi) 345/5
- sodiger**: (Far.) Tüccar. -1-
s. 345/21
- Sofiya** : Sofya, Balkanlar'da eski bir
manastırın adı. -1-
s. 247/2
- soĝ** : *bk. soĝuĝ* -4-
s. 109/9, 109/13, 109/17
soĝ tür-: Soĝumak, soĝuk
kaplamak.
s. türüp 109/6
- soĝa** : *bk. sovĝa* -1-
s. 240/15
- soĝaĝ** : *bk. soĝuĝ* -1-
s.+ ğa 48/6
- soĝat** : *bk. sovĝa* -1-
s. 240/13
- soĝuk** : Soĝuk. *bk. soĝaĝ* -22-
s. 4/3, 4/8, 37/6, 51/41, 63/5,
72/3, 73/118, 89/10, 110/6,
150/28, 232/109, 232/57, 309/
309/1, 309/2, 309/5, 309/8
s.+ larniñ 309/2
s.+ ni 392/172
s.+ niñ 154/20
s.+ ta 150/29
soĝuĝ ye-: Donmak, buz
kesilmek.
s. yep 49/66
- soĝur -**: Çekmek, çekip çıkarmak. -1-
s.- imen (soĝirimen) 183/32

soksok : İnatçı at. -1-
s. 223/75

soğ - : Vurmak, dövmek. -4-
s.- idu 153/11
s.- kan 191/39, 232/88, 332/17

sokçağ : Uzunca, uzun. -1-
s. 257/5

sokka : Darbe, vurma. -1-
sokka ye-: Darbe yemek.
s. yédi 51/153

sokum : Kışlık et tedariki için kesilen
havyan. -1-
s.+ ni 82/37

sokuş : Vurma, vuruş, darbe. -1-
s.+ ni 116/55

sokuş -: Dövmüşmek, çarpışmak. -1-
s.- kan 284/17

sol - : Solmak, kurumak. *bk. sul-* -5-
s.- mas 366/12
s.- maydigan 182/26
s.- midi 192/16, 286/49
s.- up 242/6

sol : Sol. -8-
s. 203/2, 297/28, 297/33,
313/30, 363/19, 371/2
s.+ din 205/7, 278/27

sola - : Hapsetmek, rehin almak. -5-
s. 97/46
s.- di (solidi) 97/96, 161/14
s.- p 147/8, 234/24

solak : Hapishane. -6-
s.+ ka 97/60, 147/10
s.+ ni 97/80
s.+ ta 234/25
s.+ tin 234/29, 350/6

solan - : Hapsedilmek. -2-

s.- gan 272/14
s.- masta 223/149

solaş - : Solmak, kurumak. -12-
s.- kan 23/8, 72/15, 329/5
s.- kaymu 196/1
s.- kini 363/37
s.- mas 84/7, 183/29, 362/12
s.- may 383/10
s.- tim 223/113, 350/4
s.- tuğ 295/17

solaş : Hapsetme. -2-
s. 147/8
s.+ ni 62/6

solçilik: Solculuk, solcu olma hâli. -1-
s. 191/3

soldat : İskambil oyunundaki 4.
büyük kart, vale. -3-
s.+ ka 55/7
s.+ larniñ 55/184
s.+ niñ 55/

solhay : Solak. -2-
s. 181/2, 193/13

soñre : Sonra. -1-
s. 394/2

sopekbay : Elle kullanılan bahçe
motoru. -1-
s.+ niñ 313/9

sopi : (Ar. <sūfī) Sufi, mutasavvif.
-2-
s. 393/107
s.+ lar 392/189

sora - : Sormak. *bk. soru-* -41-
s. 97/5, 97/95, 307/
s.- di (soridi) 216/18, 305/13,
305/14, 305/15, 305/16
s.- dim (soridim) 283/9
s.- du (soridu) 132/20
s.- gan idim (sorigan) 165/83
s.- gan (sorigan) 307/17

- s.- maķ (sorimaķ) 393/119
s.- may (sorimay) 393/119
s.- ñ 129/88
s.- p ķaldiñ 273/6
s.- p 64/12, 69/31, 125/113, 227/9, 252/33, 292/24, 312/30
soal s.- p 305/12, 324/65
s.- ptimen 263/16
s.- ptu 73/80
s.- sa (sorisa) 74/35
s.- saķ (sorisaķ) 216/26
s.- sam (sorisam) 200/7
s.- sañ (sorisañ) 76/35, 79/3, 255/3
s.- ydigen 105/9
s.- ydu 50/64, 374/13
s.- yli 392/92
s.- ymen 255/61
s.- ysen 73/22, 221/5
s.- ytti 49/47
- soraķ** : Sorgu, soru. -6-
s. 125/30, 190/11, 191/12, 206/38
s.+ ķa 73/40, 278/82
- soraķla** - : Sorguya ķekmek. -1-
s.- p 107/117
- soravat** - : Sormak, sorup durmak. -1-
s.- ķan 376/13
- sori** : *bk. ari*
- soru** - : *bk. sora-* -4-
s.- ģan 232/33
s.- p 105/27, 329/2
s.- ydu 50/92
- soruķçilik** : Yokluk, kıtlık. -3-
s. 194/12
s.+ ni 232/74
s.+ niñ 232/115
- sorul** - : Sorulmak. -1-
s.- miģan 118/61
- sorun** : Mekân, yemekli toplanma mekânı. -14-
s. 179/22, 186/5, 394/35
s.+ da 71/26, 250/15, 272/7
s.+ i 107/99, 109/18
s.+ ida 239/10
s.+ imiz 260/6
s.+ iniñ 369/4
s.+ ni 205/8, 245/36
s.+ uñģa 166/15
- sot** : (Rus.) Mahkeme. -2-
s.+ ķa 148/33, 247/31
- sotla** - : Yargılamak. -1-
s.- ģum (sotliģum) 285/28
- sotlan** - : Yargılanmak. -1-
s.- diñ 392/123
- sotsiyalistik** : (Fr.) Sosyalist. -3-
s. 45/22, 76/, 76/36
- sotsiyalizm** : (Fr.) Sosyalizm. -14-
s. 74/112, 75/42, 76/27, 76/31, 81/28, 105/4, 154/52, 154/53, 176/11, 192/32, 231/50, 272/28
s.+ ni 179/52
s.+ niñ 163/15
- Sovét** : (Fr.) Sovyet. -45-
s. 45/, 45/4, 45/5, 45/6, 45/10, 45/100, 45/101, 45/106, 45/107, 45/11, 45/16, 45/17, 45/22, 45/23, 45/28, 45/29, 45/34, 45/35, 45/40, 45/41, 45/46, 45/47, 45/52, 45/53, 45/58, 45/59, 45/64, 45/65, 45/70, 45/71, 45/76, 45/77, 45/82, 45/83, 45/88, 45/89, 45/94, 45/95, 79/14, 81/27, 81/29, 86/7
s.+ ler 46/6, 55/211, 71/5
- sovģa** : Hediye, armaģan. *bk. soģa, soģat, sovģat* -9-
s. 14/15, 205/22, 345/9
s.+ lar (sovģilar) 167/4

- s.+ miz (sovgımız) 169/5
s.+ ñni 86/7
s.+ si (sovgisi) 272/
sovgâ kııl-: Hediye etmek.
s. kııl 141/25
s. kııldıñ 86/1
- sovgat** : *bk. sovgâ* -6-
s. 278/67, 376/9, 393/99
s.+ im (sovgitim) 383/9
s.+ ça 290/79
s.+ lardin 324/18
- sovuş** : Soğuma, soğuyuş. -1-
s.+ ça 355/6
- sovut** - : Soğutmak. -1-
s.- idiken 309/4
- soy** - : Kesmek, çıkarmak. -1-
s.- ğanda 59/16
- soyuz** : (Rus.) Meclis. -1-
s.+ i 46/6
- soz** - : Uzatmak, genişletmek. -10-
s.- ğanda 59/17
s.- maçı 46/28
s.- misun 39/26
s.- up 261/21, 270/14, 376/1
kol s.- ğan 169/5
kolni s.- ğanda 59/20
kolini s.- sa 50/79
kol s.- up 58/11
- sozul** - : Uzanmak, uzamak. -1-
s.- idu 73/54
- sozuş** : Uzatma, genişletme. -1-
s.+ ça 33/19
- söget** : Söğüt. -5-
s. 102/14, 102/17
s.+ mu 102/25
s.+ ni 102/2
s.+ niñ 102/6
- söhbət** : (Ar. <şuhbet) Sohbet. -6-
s. 55/205, 134/
s.+ iñ (söhbetiñ) 297/63
s.+ liriñge 13/16
s.+ mu 55/199
s.+ ni 55/202
- söhbətdeş** : Sohbet eden en az iki kişi,
sohbet arkadaşı. -2-
s.+ ini (söhbetdişini) 87/30
s.+ iñniñ (söhbetdişiñniñ)
297/64
- sök** - : Sökmek. -6-
s.- etti 234/5
s.- kendin 392/125
s.- küçi 355/5
s.- me 296/5
s.- ti 195/12
s.- üp 252/19, 286/72
- sökül** - : Sökülmek. -1-
s.- di 18/27
- söküş** : Azarlama, sövme. -2-
s. 393/22
s.+ lerge 392/85
- sölet** : Büyüklük kuruntusu. -3-
s.+ i (söliti) 188/5
s.+ idin (sölitidin) 324/50
s.+ mu 255/20
- söñek** : Kemik. -3-
s. 51/86, 223/18
s.+ ni 392/186
- söñgeç** : Uyluk, kalça. -1-
s.+ ini (söñgiçini) 393/86
- söre** - : Sürüklemek. *bk. sörü-* -3-
s.- di (söridi) 25/12, 115/22
s.- se (sörise) 148/13
- sörem** : Tırmık. -1-
s. 55/138
- sörü** - : *bk. söre-* -1-
s.- p 265/15

sörül - : Sürüklenmek. -1-
s.- üptu 101/20

sörün : Kederli, hüznü. -1-
s. 265/32

söy - : Sevmek. -37-
s.- di 45/36, 64/34
s.- düm 390/1
s.- düñ 337/4
s.- er 14/22, 116/87
s.- gen 34/16, 81/31, 183/27
s.- gendek 337/8
s.- genmiz 74/84
s.- gentiñ 182/15
s.- gin 78/5, 85/7
s.- güç 8/10
s.- güm kélidu 271/36
s.- imen 55/253, 63/7, 183/27,
222/1, 286/87, 339/3, 390/7,
390/9
s.- imiz 73/37
s.- meklikim 337/7
s.- mekte 34/19
s.- meydiken 266/15
s.- meydu 39/64
s.- mise 182/34
s.- se 9/23
s.- üp 9/26, 59/51, 67/5, 69/23,
69/40, 128/114

söydür - : Sevdirmek. -2-
s.- di 299/20
s.- üp 136/20

söygi : Sevgi. -28-
s. 13/8, 27/7, 27/53, 27/54,
47/56, 68/4, 78/18, 182/31,
239/13, 287/14, 298/21,
298/23, 315/20, 317/12, 357/5,
358/1
s.+ ge 353/12
s.+ miz 288/7
s.+ mizmu 183/10
s.+ ni 353/15
s.+ niñ 78/4, 102/7
s.+ niñni (söygiñni) 32/3

s.+ ñ 359/3, 392/31
s.+ ñge 392/29
s.+ si 27/6, 78/14

söyümlük : Sevimli. -15-
s. 22/31, 34/10, 51/210, 56/20,
59/59, 76/20, 130/1, 171/1,
190/33, 232/107, 253/6, 268/5,
287/13, 290/1, 377/24

söyün - : Sevinmek. -12-
s.- di 139/21, 170/13, 262/5
s.- düm 183/2
s.- gendek 223/196
s.- idu 299/15
s.- imen 332/6, 332/7
s.- se 392/165
s.- üp 178/21, 257/4, 347/15

söyünçe : Müjde. -1-
söyünçe ber- : Müjde vermek.
s. béridu 73/20

söyünç : Sevinç. -1-
s.+i 135/3

söyündür - : Sevindirmek. -1-
s.- di 339/5

söyüş - : Sevişmek, birbirini sevmek.
-3-
s.- ken 59/36, 183/6
s.- üp 82/45

söyüş : Sevme, seviş. -3-
s. 61/6
s.+ niñ 102/12, 222/3

söyüval - : Sevmek, sevebilmek. -1-
s.- imen 278/72

söz : Söz, kelime. -155-
s. 55/222, 56/9, 73/35, 73/47,
76/28, 78/7, 82/4, 107/36,
108/11, 112/12, 119/1, 123/11,
123/22, 127/6, 133/1, 133/68,
137/1, 159/15, 159/16, 204/10,
213/1, 218/37, 223/7, 240/9,

282/2, 297/61, 297/70, 324/15,
324/60, 341/1, 363/46, 374/1,
376/20, 384/3
s.+ de 392/119
s.+ diki 155/4
s.+ din 107/27, 212/9
s.+ ge 55/165, 73/30, 107/24,
111/21, 134/7, 175/10
s.+ gimu 73/79, 261/61
s.+ i 74/, 108/16, 123/23,
128/94, 181/3, 250/, 259/,
289/38, 316/19
s.+ ide 148/43
s.+ idin 73/82, 165/20
s.+ ige 73/74
s.+ imiz 51/208, 61/19
s.+ imizge 115/78, 173/7
s.+ imizni 173/, 173/39
s.+ imu 226/28
s.+ ini 6/9, 13/8, 42/4, 54/2,
55/229, 56/31, 63/77, 64/29,
173/40, 252/20, 260/29,
324/97, 351/1
s.+ ler 73/114, 277/16
s.+ liri 203/4, 361/44
s.+ lirini 223/10
s.+ liriñ 143/39, 143/43
s.+ liriñdek 110/10
s.+ liriñni 136/48, 223/160
s.+ mu 202/13, 259/20
s.+ ni 73/109, 85/20, 134/15,
154/3, 179/115, 206/32,
212/12, 223/8, 268/21, 273/48,
277/9, 382/1
s.+ niñ 73/53, 226/97
s.+ üm 12/, 12/29, 223/145,
223/53, 241/2, 263/22, 272/45,
303/18, 322/4, 354/13
s.+ ümge 19/8, 55/247, 123/4
s.+ ümni 55/4, 64/23, 73/106,
123/28, 176/1, 284/77, 310/13,
327/14, 329/7
s.+ ümniñ 143/41, 154/80
s.+ üñ 14/15, 14/16, 107/123,
143/57, 223/153, 250/16, 354/4
s.+ üñdin 102/3, 136/45,
307/15
s.+ üñge 13/7, 88/17

s.+ üñni 255/99, 297/1
s.+ üñniñ 13/9
söz aç-: Konuşmaya başlamak.
s. açkili 353/16
söz ber-: Söz vermek.
s. béríp 354/5
söz kı́l-: Söylemek, konuşmak.
s. kı́l 143/58
s. kı́lmaǵni 277/15
s. kı́lsa 394/29
s.+ de kı́lǵan 12/24
s.+ ni kı́lidu 55/161
s.+ üñ kı́lǵan 163/14, 267/14
söz kı́lal-: Söyleyebilmek.
s. kı́lalayttimu 364/16
s. kı́lalidi 286/25

sözle - : Söylemek. -33-
s. 223/11, 251/20
s.- di (sözlidi) 55/21, 73/158,
136/8, 165/49, 179/47, 295/15,
393/100
s.- diñ (sözlidiñ) 102/1
s.- gen (sözligen) 178/21
s.- me (sözlime) 393/65
s.- mek (sözlimek) 192/69,
393/21
s.- mey (sözlimey) 158/90
s.- p ǵalsam 272/51
s.- p turuptu 115/69, 185/14
s.- p 73/11, 73/72, 82/34,
118/81, 324/2
s.- se (sözlise) 63/52, 73/149,
73/25
s.- y 361/12
s.- ydu 73/41, 73/63, 117/9,
143/88
s.- ymiz 392/89
s.- ytti 49/37

sözlen - : Söylenmek. -1-
s.- er (sözliner) 73/29

sözleş : Söyleme, söyleyiş. -6-
s. 193/25
s.+ ke 54/2, 73/24, 73/78,
73/92
s.+ nimu 65/38

sözleş - : Söyleşmek. -2-
s.- eyli (sözleşeyli) 195/14
s.- idu (sözleşidu) 82/44

sözlet - : Söyletmek. -1-
s.- er (sözliter) 378/9

sözlever - : Söylemek, söyleyivermek.
-1-
s.- ip (sözlevérip) 378/4

sözlevérip : Söyleme, söyleyiverme.
-1-
s.+ ke 206/6

sözliyel - : Söyleme imkânı bulunmak,
söyleyebilmek. -1-
s.- meymiz 55/50

sözmen : Hatip, güzel konuşan kimse.
-4-
s. 73/137, 73/158, 73/24,
73/81

Stalin : Josef Stalin. -3-
s. 45/8, 45/100, 46/44

Struga : Kuzey Makedonya'da bir
şehir. -1-
s. 245/2

su : Su. *bk. sü* -64-
s. 49/100, 53/10, 63/96,
74/116, 109/11, 110/13,
110/33, 112/, 112/1,
112/28, 112/34, 118/80,
120/24, 140/21, 140/23,
141/16, 150/7, 161/10, 165/4,
165/5, 165/10, 165/26, 165/67,
173/1, 173/35, 177/3, 191/25,
223/121, 233/27, 257/33, 309/
309/1, 309/5, 338/11, 367/10,
375/30, 379/2, 391/8
s.+ da 2/5
s.+ din 125/108, 177/8, 193/26,
232/76, 293/24

s.+ ğa 23/17, 81/10, 110/34,
112/8, 146/4, 154/7, 236/24,
236/27, 292/32, 309/6
s.+ lar 110/9, 154/69
s.+ lardin 110/15
s.+ larğa 110/17
s.+ larni 10/12
s.+ liri 82/21, 121/15
s.+ mu 140/25, 309/8
s.+ ni 191/7

su'al : *bk. so'al* -1-
s. 74/130

subhi : (Ar. <şubḥ) Tan kızılığı. *bk. sübhi* -1-
s. 141/35

sucu : Sucu. -3-
s. 225/2, 225/19
s.+ da 225/5

suğar - : Su içirmek, sulamak. -1-
s.- misa 166/6

suğur - : Çekmek, çıkarmak. -3-
s.- di 190/10
s.- up 225/13, 225/14

sul - : *bk. sol-* -1-
s.- ğan 21/4

Sulayman : Hz. Süleyman. -3-
s. 105/5, 325/48
s.+ din 129/66

sulğun : Solgun, solmuş. -1-
s. 158/51

sultan : (Ar. <sultān) Sultan. -3-
s. 7/13, 129/17, 176/8

sultanlık : Sultanlık. -1-
s.+ im 126/22

sumbat : Zarafet, cazibe. -2-
s.+ i 355/9
s.+ idin 318/2

sumbatlık : Zarafetli, cazibeli. -2-
s. 282/1, 324/4

sumbul : (Far. <sunbul) Sümbül. -3-
s. 289/17
s.+ mu 182/8
s.+ ni 224/2

Sumruğ : *bk. Sumurğ* -1-
s.+ iğa 276/8

Sumurğ : (Far. <sīmurğ) Simurg,
Anka. *bk. Sumruğ* -1-
s.+ қа 115/72

sun - : Kırılmak, parçalanmak,
sunmak. -20-
s.- ay 5/9, 255/104
s.- di 45/12, 45/60, 150/30,
187/7, 225/12
s.- duñ 107/92, 290/62, 373/3
s.- ğan idiñ 359/3
s.- ğan 294/18, 349/4
s.- mamdu 311/1
s.- maytti 393/37
s.- midi 33/47
s.- sam 167/4
s.- up tursa 223/198
s.- up 111/18, 223/105

sunay : (Far. <sūrñā) Zurna. -1-
s.+ ni 202/16

sunayçı : Zurnacı. -1-
s.+ si 202/7

sundur - : Kırarak, parçalamak. -4-
s.- dum 226/18, 393/34
s.- up 18/3, 55/74

sun'iy : *bk. sūn'iy* -1-
s. 277/14

sunuğ : Kırık. -1-
s. 253/4

sunul - : Kırılmak. -3-

s.- di 261/59
s.- dum 118/50
s.- ğan 115/44

sur : Gri, kurşun rengi. -2-
s. 11/5, 11/30

suret : *bk. sūret* -4-
s. 218/3, 218/5
s.+ niñ 218/7, 218/9

suvadan : Kavak. -1-
s. 347/1

suyıkeş : (Ar. <sū⁹ ikaşd) Suikast. -1-
s. 148/50

suyıkeşçi : Suikastçı. -3-
s. 162/29
s.+ ler 156/2
s.+ leriñ 156/3

suykaş : Sulu aş, erişte çorbası. -1-
s.+ leriñni 255/46

sū : Su. *bk. su* -14-
s.+ yi 140/13, 165/65, 173/27,
216/22, 255/42, 272/42,
392/161
s.+ yige 139/18
s.+ yini 71/1, 81/6, 223/58
s.+ yiniñ 392/162
s.+ yūñdin 255/89
s.+ yūñni 233/6

sūbhi : *bk. subhi* -1-
s. 150/19

sūkūt : (Ar. <sukūt) Sūkūt, susma.
-1-
s.+ ke 143/4

sūmer - : İçine çekmek, somurmak. -2-
s.- gen idim 257/12
s.- gendin 340/4

sūniy : (Ar. <şun^e ī) Suni, yapay. *bk. sun'iy* -4-

- s. 215/6, 215/10, 215/13, 215/19
- süpet** : Vasıf, kalite. -1-
s. 164/10
- süpsüzük** : Şeffaf, saydam. -2-
s. 44/19, 140/1
- süpür** - : Süpürmek. -2-
s.- idiken 315/7
s.- üp 155/5
- süpürge** : Süpürge. -2-
s.+ dek (süpürgidek) 101/19
s.+ si bol (süpürgisi bol) 155/3
- süpürül** - : Süpürülmek. -1-
s.- di 74/103
- sür** - : Sürmek. -14-
s.- di 220/6
s.- geç 234/13, 367/8
s.- gen 10/20, 272/18
s.- gende 276/4
s.- imiz 133/84
s.- mekte 12/19
s.- üp 55/2
hiyal s.- gen 59/31
peyzini s.- gendin 340/8
ömür s.- misun 39/43
lezzet s.- üp 2/6
peyzini s.- üp 315/2
- sür** : İslî, iste kurutulmuş. -3-
s. 226/57, 307/12
sür kiliş:- İste kurutmak.
s. kilişip 82/37
- süren** : *bk. çıkan-süren*
- suret** : (Ar. <şüret) Suret. *bk. suret*
-17-
s.+ i (süriti) 273/1, 332/, 332/1, 332/34
s.+ imni (süritimni) 193/13
s.+ ini (süritini) 333/12
s.+ iñni (süritiñni) 297/41
- s.+ ke 85/4, 108/5, 108/9, 108/12, 108/30, 149/4
s.+ ni 273/76
s.+ niñ 273/
s.+ te 144/6
s.+ tek 160/7
- süretçi** : Resimci, ressam. -1-
s.+ niñ 158/30
- süretleş** : Belirleme, açığa çıkarma. -1-
s. 245/36
- süretlik** : Resimli. -2-
s. 136/29, 181/35
- sürivat** - : Sürmek, sürüp durmak. -1-
s.- imiz 69/37
- sürkel** - : Yanaşmak. -1-
s.- etti (sürkiletti) 350/16
- sürlük** : Heybetli, gösterişli. -2-
s. 165/58, 231/25
- sürt** - : Silmek, kurulamak. -4-
s.- sem 255/100
s.- señ 255/96
s.- tüm 191/34
s.- tün 47/82
- sürtüş** - : Silmek, kurulamak. -1-
s.- üp 223/9
- sürü** - : Sürüklemek. -1-
s.- rdüm 127/4
- sürül** - : Sürülmek. -3-
s.- di 29/12, 33/25, 34/15
- sürüş** : Sürme, sürüş. -1-
s. 27/40
- sürüştür** - : Soruşturmak, takip etmek.
-6-
s.- meñlar 73/163
s.- meyla 92/15
s.- señ 118/59, 118/72

s.- üp 47/22, 49/14

sürüval - : Sürmek, sürebilmek. -1-
s.- imen 278/56

süt : Süt. -6-
s. 214/1, 239/17, 251/5
s.+ inîzdek 375/23
s.+ mu 393/116
s.+ ümni 284/88

Süveys : Süveys, Mısır'da bir şehir ve kanal adı. -1-
s. 94/14

süz - : Süzmek. -1-
s.- üp 324/116

süzük : Duru, şeffaf, temiz. -8-
s. 12/19, 31/41, 34/20, 39/7,
79/9, 286/118, 287/31, 289/10

süzül - : Süzülmek. -3-
s.- di 115/35
s.- gen 361/4
s.- üp 140/25

Şş

şad : (Far. <şād) Sevinçli, neşeli,
şad. *bk. şat* -4-
ş. 154/45, 154/79
ş.+ i 385/1
şad bol - : Şad olmak, sevinmek.
ş. bolup 357/9

şadiman : (Far. <şādmān) Neşeli,
sevinçli. -3-
ş. 281/2, 290/31, 290/32

şadiyane : (Far. <şādiyāne) Neşeli,
sevinçli. -3-
ş. 11/30, 319/4
ş.+ si (şadiyanisi) 89/24,
289/13

şadlan - : Sevinmek, neşelenmek. -8-
ş.- imen (şadlinimen) 95/4
ş.- ip (şadlinip) 109/15,
133/10, 133/91, 287/30, 383/8
ş.- mas 74/132
ş.- may 118/39

şadlık : Sevinç, mutluluk. -38-
ş. 29/47, 71/14, 71/22, 76/15,
79/4, 94/2, 94/25, 129/44,
133/17, 135/7, 148/35, 164/9,
186/7, 231/57, 282/3, 282/4,
287/29, 349/2
ş.+ i 44/3, 102/10, 218/26,
366/8
ş.+ im 65/19
ş.+ imdin 77/5, 359/6
ş.+ imğa 186/13
ş.+ imni 392/12
ş.+ ini 44/7, 81/34
ş.+ iñ 389/5
ş.+ ka 11/33, 44/44, 76/29,
186/9, 217/2
ş.+ ni 8/13, 357/10
ş.+ tin 154/5

şagirt : (Far. <şāgird) Öğrenci, şakirt.
-3-
ş. 119/24, 291/26
ş.+ larniñ 371/7

şah : (Far. <şāh) Şah, hükümdar.
-8-
ş. 105/1, 126/5, 141/25, 253/8,
393/99
ş.+ i 239/45
ş.+ ni 393/101
şah kıl-: Şah yapmak, şah
pozisyonuna getirmek.
ş. kildi 14/20

şahadetlik : Tanıklık. -1-
şahadetlik kıl-: Tanıklık etmek.
ş. kildi 367/12

şahane : (Far. <şāhāne) Şahane. -2-
ş. 141/44, 255/28

şahi : (Far. <şāhī) İnce bir bez
çeşidi. -2-
ş. 121/19, 356/11

şahid : *bk. şahit* -2-
ş.+ i 265/28
şahid bol-: Şahit olmak.
ş. bolup 76/16

şahit : (Ar. <şāhid) Şahit. *bk. şahid*
-2-
ş. 129/7
ş.+ ni 70/8

şahlık : Şahlık, hükümdarlık. -2-
ş. 55/24, 141/48

şahzade : (Far. <şehzāde) Şehzade. -1-
ş. 105/1

şah : (Far. <şāh) Dal, budak. -20-
ş. 162/18
ş.+ i (şéhi) 196/3, 239/18, 320/
320/6
ş.+ iğa (şéhiğa) 278/36

ş.+ ini (şéhini) 18/2, 125/88,
359/10, 378/2, 392/60
ş.+ қа 350/11
ş.+ lardiki 245/13
ş.+ larğa 10/20
ş.+ larni 149/5
ş.+ liri 392/81
ş.+ ni 110/35, 340/3
ş.+ tiki 133/94, 239/19

şa'ir : (Ar. <şā'ir) Şair. -32-
ş. 15/30, 23/51, 34/7, 34/9,
34/21, 45/78, 59/43, 128/32,
128/83, 185/22, 232/77,
289/38, 313/20, 325/, 358/9
ş.+ ğa 162/2
ş.+ i 240/1, 247/, 247/3, 247/5,
247/23, 260/1
ş.+ lar 191/48, 240/20, 245/24
ş.+ larniñ 245/25
ş.+ lirimu 22/37
ş.+ lirini 158/73
ş.+ ni 325/
ş.+ niñ 15/4, 286/43
ş.+ sen 376/23

şa'irlik : Şairlik. -3-
ş. 290/64, 327/2
ş.+ imdin 89/35

şakal : Deri, kabuk. -3-
ş. 342/9
ş.+ dek 324/73
ş.+ i (şakili) 222/13

şakiratma : Şelale. -1-
ş.+ si (şakiratmisi) 293/12

şakıkida : Şak diye, hemen, anında. -1-
ş. 223/128

şal : Çeltik, pirinç. -4-
ş. 148/12, 162/7, 162/14
ş.+ i (şéli) 162/11

şalak : Kirli, pis. -1-
şalak kıl-: Kirletmek,
pisletmek.

- ş. kıldı 191/28
- şallık** : Çeltik tarlası, pirinç tarlası. -1-
ş.+ ta 51/30
- şam** : (Ar. <şem°) Mum, ışık. -1-
ş.+ ini 34/8
- şam** : bk. *namaz şam gül*
- şamal** : (Ar.) Rüzgâr, yel. -35-
ş. 64/1, 67/1, 67/13, 69/22, 71/5, 72/3, 158/19, 205/7, 205/20, 232/79, 262/2, 293/30, 297/33, 341/5, 347/3
ş.+ ğa 297/28
ş.+ i (şamili) 4/11, 10/1, 10/7, 10/14, 29/1, 29/37, 53/19, 67/, 67/21, 157/1, 172/1, 238/7, 293/29, 313/19
ş.+ idin (şamilidin) 74/92
ş.+ ini (şamilini) 295/24
ş.+ lar 363/20
ş.+ lardin 255/62
ş.+ liriñdin 245/11
- şan** : (Ar. <şān) Şan, ün. *bk. şen* -48-
ş. 11/34, 59/70, 121/5, 121/9, 130/23, 130/29, 154/54, 169/4, 171/21, 192/38, 242/4, 277/1, 290/73, 291/21, 334/10, 347/18, 361/61, 363/22, 373/, 373/14, 393/14
ş.+ din 129/76
ş.+ ğa 74/134
ş.+ imiz 59/90
ş.+ ini 23/46
ş.+ iñ 45/24, 45/64
ş.+ ige (şenige) 70/2, 94/7, 128/103, 132/31, 133/69, 137/13, 137/14, 273/66, 282/
ş.+ iñ (şeniñ) 47/4
ş.+ iñge (şeniñge) 62/10, 81/29, 85/23, 130/35, 239/45, 363/78
ş.+ iñlarga (şeniñlarga) 59/69
- ş.+ iñni (şeniñni) 130/34
ş.+ lar 11/4
şan ber-: Şan vermek.
ş. berdiñ 47/89
- Şaniyaz** : İran şahının ünvanı. -1-
ş.+ ni 118/26
- şanlık** : Şanlı. -25-
ş. 3/16, 14/7, 23/44, 29/17, 29/30, 37/29, 71/24, 79/14, 87/48, 115/80, 122/15, 125/59, 127/52, 128/42, 128/52, 133/86, 148/42, 150/52, 154/50, 165/92, 190/, 255/108, 277/6, 361/56, 392/50
- şañho** : (Çin.) Şaka. -1-
ş. 350/24
- şapaşla** - : Peşinden koşmak. -3-
ş.- p 55/61, 297/59
ş.- ysen 297/10
- şaptula** : Şeftali. -1-
ş. 149/5
- şar** : (Rus.) Küre. -1-
ş.+ iğa 33/38
- şarab** : (Ar. <şerāb) Şarap. -23-
ş. 12/1, 61/29, 107/43, 107/44, 107/64, 133/98, 186/3, 189/2, 189/22, 292/17
ş.+ i 135/7, 276/, 276/2
ş.+ idin 8/3
ş.+ ini 88/1
ş.+ ka 107/25, 292/23
ş.+ ni 61/3, 74/88, 107/92, 139/11
ş.+ niñ 292/27, 292/29
- şarķira** - : Şakırdamak. -3-
ş.- p 150/41, 165/89, 325/11
- şarķirat** - : Şakırdatmak. -1-
ş.- mañdin 159/27

- şat** : *bk. şad* -1-
ş. idi 226/38
- Şavçı** : Kişi adı. -2-
ş. 208/2, 208/15
- şavkūn** : Gürültü, yaygara. -20-
ş. 10/12, 46/29, 73/47, 82/7, 110/33
ş.+ i 27/4, 65/2, 75/12, 128/13, 139/23, 154/59, 250/10, 290/8, 332/15
ş.+ iğa 128/23
ş.+ ini 287/2
ş.+ uñ 96/5
ş.+ uñğa 82/14, 96/4
şavkūn sal-: Gürültü yapmak, yaygara çıkarmak.
ş. sélip 112/6
- şavkūnluk** : Gürültülü. -1-
ş. 18/57
- şavulda -** : Gürültü çıkarmak. -1-
ş.- di (şavuldidi) 332/16
- şayi** : (Far.) İpek kumaş. -3-
ş. 188/4
ş.+ ni 333/3
ş.+ si 333/5
- şebnem** : (Far.) Çiy, şebnem. -5-
ş. 183/23
ş.+ liriñ 326/6
ş.+ ni 174/3, 183/3, 183/21
- şehir** : (Far. <şehir) Şehir, kent. -34-
ş. 45/54, 76/, 76/20, 76/36, 89/15, 118/60, 131/11, 133/14, 137/6, 293/9, 393/119
ş.+ de 331/4
ş.+ din 55/35
ş.+ ge 133/23, 133/46, 393/102
ş.+ i (şehiri) 76/5, 79/2
ş.+ i (şehri) 150/40
ş.+ ide (şehiride) 248/1
ş.+ ide (şehride) 300/1
ş.+ im (şehirim) 76/3
- ş.+ imge (şehirimge) 133/89
ş.+ imizdiki (şehirimizdiki) 133/13
ş.+ imizni (şehirimizni) 76/30
ş.+ ler 74/116, 136/15
ş.+ lerde 47/33
ş.+ lerni 65/9
ş.+ lernimu 69/34
ş.+ mu 137/6
ş.+ ni 162/5
ş.+ niñ 131/10, 226/46
- şehs** : (Ar. <şahş) Şahıs, kişi. -2-
ş. 177/3
ş.+ lerge 120/15
- şehsiy** : (Ar. <şahşī) Şahsi. -1-
ş. 392/78
- şek** : (Ar. <şekk) Şüphe, kuşku. -3-
ş. 47/104, 55/183
ş.+ lerni 49/9
- şekersitan** : (Far. <şekersitān) Şeker bulunan yer. -1-
ş.+ din 129/42
- şekil** : (Ar. <şekl) Şekil. -3-
ş.+ i (şekli) 261/52
ş.+ ige (şeklige) 148/5
ş.+ imu (şeklimu) 342/10
- şeklen -** : Şüphelenmek. -1-
ş.- ip (şeklinip) 252/9
- şeksiz** : Şüphesiz, kuşkusuz. -3-
ş. 25/24, 392/6
ş.+ ki 392/67
- şenbe** : (Far.) Cumartesi. -2-
ş. 103/2, 149/9
- şenġen** : (Çin.) Kaymakam. -1-
ş. 49/17
- şepe** : İz, işaret. -2-
ş. 229/20, 273/22

şepək : (Ar. <şefak) Şafak. -1-
ş.+ tin 271/17

şepket : (Ar. <şefkat) Şefkat. -12-
ş. 23/33, 45/77, 47/68, 55/152,
116/39, 116/68, 117/14, 133/6
ş.+ i (şepkiti) 4/5
ş.+ iñ (şepkitiñ) 130/17
ş.+ iñde (şepkitiñde) 45/79
şepket kil-: Şefkat göstermek.
ş. kilip 45/76

şepketsiz : Şefkatsiz. -2-
ş. 23/24, 107/39

şerbet : (Ar.) Şerbet. *bk. şervet* -23-
ş. idi 154/8
ş. 124/3, 124/5, 124/14,
129/42, 185/23, 185/24,
192/59, 239/17, 257/8, 257/22,
261/34, 286/113, 287/35,
304/8, 340/9
ş.+ i (şerbiti) 162/17, 257/31
ş.+ iñdin (şerbitiñdin) 349/4
ş.+ ke 108/2, 139/22, 149/6
ş.+ ni 159/25

şerep : (Ar. <şeref) Şeref, onur. -43-
ş. 11/4, 14/7, 23/46, 45/107,
45/71, 47/1, 55/204, 59/70,
59/90, 74/134, 75/40, 118/38,
121/5, 129/76, 130/23, 130/29,
154/54, 169/4, 171/21, 190/13,
237/16, 244/8, 277/1, 298/28,
332/37, 334/10, 347/18,
363/22, 373/, 373/14
ş.+ i (şeripi) 22/35
ş.+ im (şeripim) 273/79
ş.+ imizni (şeripimizni) 64/5
ş.+ iñge (şeripiñge) 8/8, 45/99
ş.+ iñniñ (şeripiñniñ) 45/85
ş.+ ke 118/39, 118/40, 242/4,
290/73
ş.+ ni 192/38
ş.+ niñ 291/21
ş.+ tin 143/67

şereplik : Şerefli. -8-

ş. 47/73, 118/33, 164/15,
171/5, 242/11, 362/10, 366/16
ş.+ ini 56/10

şerepsiz : Şerepsiz. -2-
ş. 121/7, 393/14

şeret : (Ar.) İşaret. -2-
ş.+ lernimu 73/44
şeret kil-: İşaret etmek.
ş. kıldim 111/3

şerh : (Ar. <şerh) Şerh, izah. -1-
ş.+ i 266/10

şeri'et : (Ar. <şerī'at) Şeriat. -1-
ş.+ ke 297/12

Şeripkan : 1930'lu yıllarda Altay'da
faaliyet göstermiş bir
demokrat. -1-
ş.+ dek 217/13

şerķ : (Ar. <şark) Doğu, şark. -9-
ş. 45/70, 56/12, 115/35
ş.+ niñ 47/90
ş.+ tin 115/12, 133/67, 150/19,
154/37, 157/1

şermende : (Far.) Utangaç, mahcup.
-14-
ş. 18/62, 121/12, 125/69,
154/75, 209/20, 236/17,
325/19, 359/19
ş.+ ler (şermendiler) 11/36
şermende bol-: Utanmak,
kızarmak.
ş. boldi 34/22, 129/31, 206/12
ş. bolmay 210/2
ş. bolmisun 276/3

şert : (Ar. <şart) Şart. -10-
ş. 100/8
ş.+ i 346/9
ş.+ ige 272/55
ş.+ imu 251/19
ş.+ iñge 53/50, 107/96
ş.+ iñni 53/47

- ş.+ ke 102/7
 ş.+ ni 111/43
şert koy-: Şart koymak.
 ş. koydum 57/14
- şertleş** - : Sözleşmek, anlaşmak. -1-
 ş.- ken idukku 102/5
- şervet** : *bk. şerbet* -2-
 ş. 123/25
 ş.+ ke 123/17
- şetrenci** : (Far. <şetreng) Satranç. -1-
 ş.+ side 253/7
- şevket** : (Ar.) Büyüklük, şevket. -1-
 ş. 373/16
- şevketlik** : Büyüklük. -1-
 ş. 121/9
- şeyda** : (Far. <şeydā) Aşkından akılgitmiş, divane, tutkun. -6-
 ş. idim 350/9
 ş.+ si 232/37
 ş.+ siğa 356/11
şeyda bol-: Gönlünü kaptırmak.
 ş. bolup 359/5, 392/93
şeyda kıl-: Aşık etmek.
 ş. kılidu 174/8
- şeydalık** : Aşıklık, divanelik, tutkunluk. -1-
 ş.+ iñdin 356/11
- şeyh** : (Ar.) Şeyh. *bk. şeyh* -2-
 ş. 297/47
 ş.+ ler 152/4
- şeytan** : (Ar. <şeytān) Şeytan. -6-
 ş. ikensen 297/67
 ş. 118/20, 150/16, 150/48
 ş.+ din 129/78
 ş.+ ni 150/28
- şéhit** : (Ar. <şehid) Şehit. -8-
 ş. 306/7, 361/49, 364/, 366/16, 392/115
 ş.+ lar 363/68
 ş.+ larniñ 37/15
 ş.+ lerniñ 326/7
- şé'ir** : (Ar. <şi' r) Şiir. -41-
 ş. 70/2, 106/20, 158/76, 179/10, 179/23, 179/50, 245/3, 245/5, 245/10, 245/15, 245/21, 245/33, 246/3, 246/12, 247/, 247/3, 247/4, 247/5, 247/6, 247/14, 247/23, 260/, 260/7, 260/24, 286/23, 358/9, 392/33, 392/34
 ş.+ ğa 42/3, 179/18
 ş.+ ğimu 323/1
 ş.+ im 272/3
 ş.+ imda 287/20
 ş.+ imdin 5/11
 ş.+ imğa 150/44, 248/15
 ş.+ immu 122/8
 ş.+ ini 240/1
 ş.+ ni 278/62
 ş.+ niñ 247/18
- şé'iriyet** : (Ar. <şi' riyyet) Şiiriyet. -14-
 ş. 193/23, 232/58, 240/19, 245/23, 248/2, 290/61, 294/7, 364/19, 376/18
 ş.+ ke 246/10
 ş.+ niñ 286/60, 313/22
 ş.+ tin 305/13, 363/80
- şéker** : (Far. <şeker) Şeker. -6-
 ş. 14/15, 116/27, 255/42
 ş.+ din 124/17
 ş.+ i (şékiri) 185/16
 ş.+ imu (şékirimu) 185/9
- Şéñ** : Kişi adı. -1-
 ş. 325/16
- şérık** : (Ar. <şerīk) Ortak. -1-
 ş.+ i 278/7

şérin : (Far. <şīrīn) Şirin, sevimli.
bk. şérni -35-
 ş. 3/2, 7/7, 13/16, 15/, 19/7,
 22/31, 29/10, 29/11, 35/11,
 56/31, 59/31, 73/155, 74/88,
 87/3, 102/12, 107/43, 112/34,
 120/7, 120/27, 123/23, 124/3,
 124/14, 129/25, 133/2, 133/74,
 158/83, 255/48, 278/19, 296/6,
 322/3, 339/6, 364/2, 391/4,
 391/13
 ş.+ ğa 35/15

şérip : (Ar. <şerīf) Şerif, kutsal. -1-
 ş.+ ni 247/17

şérni : *bk. şérin* -1-
 ş.+ si 340/3

şéyh : *bk. şeyh* -1-
 ş.+ lar 233/13

şica'et : (Ar. <şecā'at) Şecaat,
 yiğitlik. -1-
 ş. 150/21

Şicyacuañ : Çin'de bir yer adı. -1-
 ş.+ da 139/7

şiddet : (Ar.) Şiddet. -5-
 ş. 236/25, 307/6
 ş.+ idin (şidditidin) 33/9,
 305/18, 325/12

şiddetlik : Şiddetli. -2-
 ş. 286/4, 376/3

Şiho : Bir yer adı. -2-
 ş. 273/65
 ş.+ da 273/14

şikayet : (Ar. <şikāyet) Şikayet. -2-
 ş.+ i (şikayiti) 118/
 ş.+ ini (şikayitini) 247/12

şil - : Sıyırmak, soymak. -2-
 ş.- atti 47/52
 ş.- ip 49/13

şildir : Hışıldı, hışırdama. -1-
 ş. 124/17

şildirila : Şingırdamak. -3-
 ş.- ğan (şildirliğan) 110/10
 ş.- ydu 320/, 320/6

şildirlaş : Şingırdama. -2-
 ş.+ idin (şildirlişidin) 245/7
 ş.+ ini (şildirlişini) 72/12

şilti - : Sallamak. -6-
 ş.- gen 55/195
 ş.- ñ 187/2, 223/119
 ş.- p turup 324/79
 ş.- p 297/17, 324/102

şimal : *bk. gerbiy şimal*

şimallik : *bk. gerbiy şimallik*

şimayla - : Sıvamak. -2-
 ş.- p 106/17, 165/14

şina : Takoz. -1-
 ş.+ dek 255/14

Şincañ : (Çin.) Doğu Türkistan,
 Sincan. -1-
 ş. 38/8

Şincañlık : Doğu Türkistanlı, Sincanlı.
 -2-
 ş. 74/74, 334/10

Şiñşiñşya : Bir yer adı. -1-
 ş. 74/82

şipa : (Ar. <şifā°) Şifa. -5-
 ş. 111/16, 204/3, 223/19,
 230/13, 324/119

şipalik : Şifalı, şifa veren. -2-
 ş. 211/11, 235/15

şipañşit - : Sallamak. -1-
 ş.- ti 229/2

şir : (Far. <şīr) Aslan. -4-
ş. 75/13, 165/20
ş.+ niñ 128/38

şirdaķ : Keçe, keçeden yapılmış
desenli halı, kilim. -1-
ş.+ i (şirdiķi) 218/10

şirik : Dikili, dikişli. -2-
ş. 332/38, 358/12

şişe : (Far. <şīşe) Şişe. -1-
ş.+ si (şişisi) 292/25

şivirġan : Kar fırtınası. -2-
ş. 142/5
ş.+ dimu 165/29

şivirla - : Fısıldamak. -2-
ş.- p 211/6
ş.- ydu 320/8

şivirlaş : Fısıldama. -1-
ş.+ liriñ 67/9

şo : *bk. şu* -1-
ş.+ nda 332/18

şo'ar : (Ar. <şī'ār) Şiar, ilke. *bk. şu'ar* -4-
ş. 33/66, 47/109
ş.+ ini 33/51
ş.+ iñizni 179/92

şoķ : (Far. <şūķ) Yaramaz, afacan,
haylaz. *bk. şoķ* -15-
ş. 27/1, 32/9, 41/7, 63/22,
67/1, 69/22, 69/46, 71/5, 76/13,
96/6, 164/8, 205/5, 228/4,
256/8, 353/8

şohluk : Yaramazlık. -2-
ş.+ tin 312/8
şohluk ķil- : Yaramazlık
yapmak.
ş. ķilip 82/42

şoķ : *bk. şoķ* -1-
ş. 32/15

şola : Kızıltı, ışıık. -3-
ş. 106/2, 367/13
ş.+ ge (şolige) 148/45

şopur : (Fr.) Şoför. -3-
ş. 223/69
ş.+ i 216/18
ş.+ niñ 216/1

şor : Dert, bela, musibet. -2-
ş.+ i 104/18, 361/8

şora - : Emmek, içine çekmek. -8-
ş.- p 11/9, 49/11, 175/7,
231/33, 257/10, 271/36, 292/18
ş.- ydu 16/2

şortañ : Tuz oranı fazla olan, çorak ve
verimsiz arazi. -2-
ş. 265/10
ş.+ i (şortiñi) 162/9

şortañlık : Tuzlu arazi. -1-
ş. 148/52

Şostakoviç : Soyvetler döneminde
yaşamış meşhur bir besteci.-1-
ş.+ niñ 63/24

şota : Basamak, merdiven, iskele.
-3-
ş.+ si (şotisi) 232/42
şota bol- : Yardımcı olmak.
ş. boldi 191/21
şota ķil- : Basamak olarak
kullanmak.
ş. ķildi 229/16

şöhret : (Ar. <şuhret) Şöhret. -9-
ş. 45/108, 324/13
ş.+ i (şöhriti) 150/40, 216/2,
225/9, 225/12
ş.+ ke 392/69
ş.+ tin 290/63, 392/71

ştab : (Rus.) Karargah. -1-
ş.+ ka 273/59

şu : Şu. *bk. şo* -784-
ş. idi 74/46, 80/6, 88/3, 190/5
ş. iken 216/28
ş. 2/7, 2/8, 2/10, 7/5, 11/39,
12/24, 12/29, 18/28, 22/31,
24/12, 24/19, 25/3, 25/4, 25/7,
25/25, 27/31, 27/53, 27/54,
29/8, 29/11, 29/43, 31/5,
31/44, 33/59, 33/66, 41/21,
43/8, 44/11, 44/29, 44/35,
44/37, 45/73, 47/66, 48/3,
49/15, 49/72, 50/4, 50/91,
51/20, 53/11, 53/45, 55/101,
55/108, 55/109, 55/141,
55/145, 55/221, 55/237,
55/248, 55/81, 56/13, 61/20,
63/45, 63/57, 63/87, 64/13,
65/7, 65/14, 65/16, 65/17,
65/21, 65/29, 65/32, 65/35,
65/42, 69/3, 69/26, 69/40,
69/42, 70/1, 70/4, 70/38,
70/42, 70/43, 70/51, 71/7,
71/9, 71/26, 71/31, 72/5,
73/101, 73/103, 73/109,
73/115, 73/117, 73/140,
73/142, 73/166, 73/27, 73/31,
73/57, 73/69, 74/114, 74/115,
74/140, 74/20, 74/31, 74/69,
74/72, 74/85, 75/12, 76/14,
76/22, 76/30, 77/4, 78/10,
79/28, 80/14, 80/19,
81/30, 81/35, 82/33, 85/16,
85/18, 86/5, 86/11, 87/15, 88/7,
88/13, 88/17, 91/2, 92/3,
97/109, 97/27, 97/87, 98/8,
99/5, 99/11, 102/4, 102/6,
102/7, 102/12, 102/14, 102/17,
102/23, 104/16, 105/15,
105/19, 105/23, 106/19, 107/4,
107/100, 107/107, 107/123,
107/27, 107/63, 108/11, 110/2,
110/8, 110/11, 110/15, 110/16,
110/17, 110/19, 110/40,
110/41, 110/45, 110/47,
110/48, 111/10, 111/17,

111/20, 111/21, 111/25,
111/54, 112/22, 114/17,
115/37, 116/17, 116/94,
117/34, 118/7, 118/19, 119/20,
119/59, 119/88, 121/5, 121/6,
121/7, 121/9, 121/11, 121/22,
121/30, 121/31, 121/33,
121/40, 122/7, 123/, 123/6,
123/7, 123/9, 123/25, 124/4,
125/145, 125/146, 125/67,
127/1, 127/13, 127/18,
127/19, 127/20, 127/24,
127/43, 127/47, 127/49,
127/54, 127/55, 128/17,
128/19, 128/28, 128/56,
128/64, 128/73, 128/76,
128/94, 129/7, 129/57, 129/74,
129/92, 130/36, 131/16,
132/26, 133/11, 133/43,
133/47, 133/75, 133/92,
136/37, 137/13, 138/3, 138/18,
138/27, 138/28, 139/25,
140/10, 143/25, 143/38,
143/64, 143/70, 147/7, 148/2,
148/44, 153/7, 154/17, 154/22,
158/53, 158/71, 158/89, 160/9,
160/15, 160/17, 161/7, 165/10,
168/11, 170/14, 171/21,
173/18, 173/21, 175/3, 178/5,
179/1, 179/17, 179/36, 179/57,
181/34, 182/15, 183/23,
183/27, 183/32, 184/1, 188/6,
190/17, 190/30, 192/31,
192/71, 192/79, 202/13, 204/3,
205/22, 208/7, 208/11, 208/18,
210/6, 212/9, 212/12, 214/5,
218/9, 220/13, 221/3, 223/149,
223/37, 223/51, 223/53,
223/78, 225/6, 225/23,
226/111, 229/10, 231/18,
231/29, 232/10, 233/9, 233/43,
233/44, 234/17, 240/6, 242/3,
242/9, 249/12, 255/53, 255/76,
255/78, 255/88, 260/23,
261/21, 261/61, 263/22,
263/55, 268/2, 268/15, 269/12,
277/8, 277/11, 277/16, 278/42,
279/4, 281/4, 284/61, 286/105,

287/1, 287/10, 290/30, 290/33,
 290/40, 290/79, 292/11, 295/4,
 296/4, 297/7, 297/40, 299/25,
 303/12, 309/7, 310/9, 310/10,
 310/11, 310/12, 312/13, 317/7,
 318/14, 326/18, 327/8, 329/3,
 332/15, 333/8, 334/5, 337/5,
 338/5, 340/1, 342/4, 342/10,
 344/4, 347/2, 347/14, 348/14,
 350/1, 352/7, 354/3, 359/4,
 360/1, 360/4, 360/8, 360/16,
 363/25, 363/52, 368/6, 369/3,
 371/1, 377/15, 382/1, 384/7,
 392/4, 392/65, 393/27, 393/29,
 394/23
 ş.+ dur 108/26, 134/30, 154/80
 ş.+ ki 63/35, 74/3, 99/3, 105/3,
 192/69, 209/13, 213/7, 263/12,
 277/14
 ş.+ lar 65/26, 65/34, 97/40
 ş.+ mu 55/177, 144/3, 255/60
 ş.+ nçe 25/23, 31/24, 34/10,
 39/48, 51/27, 65/11, 77/2,
 103/7, 107/124, 107/91,
 110/20, 125/3, 127/16, 128/6,
 128/9, 128/36, 132/8, 132/13,
 133/4, 136/24, 139/19, 140/1,
 140/2, 143/39, 150/17, 158/21,
 158/68, 168/39, 171/13,
 173/34, 174/1, 174/2, 174/4,
 174/6, 174/8, 174/10, 175/
 175/1, 182/17, 192/7, 192/50,
 193/19, 194/9, 198/8, 209/25,
 214/24, 223/174, 223/184,
 223/191, 226/121, 258/20,
 265/19, 286/4, 286/76, 289/5,
 291/3, 292/21, 293/15, 296/2,
 304/7, 310/3, 311/15, 316/14,
 332/6, 332/7, 345/17, 346/17,
 351/8, 360/3, 360/10, 363/43,
 370/5, 372/13, 376/28, 377/14,
 392/134, 392/135, 392/18
 ş.+ nçila 148/51, 312/12,
 392/174
 ş.+ nda 24/29, 37/35, 45/64,
 45/85, 47/26, 61/17, 62/3,
 70/44, 73/133, 73/99, 92/7,
 107/92, 111/57, 121/34,

148/37, 148/58, 161/19,
 165/33, 179/58, 188/23, 189/9,
 197/5, 198/3, 213/6, 223/43,
 225/7, 232/70, 233/5, 236/23,
 237/15, 238/13, 253/11,
 255/89, 255/95, 259/15,
 294/13, 294/17, 315/13,
 315/19, 329/5, 347/3, 352/2,
 359/15, 363/17, 363/79
 ş.+ ndağ idi 148/14
 ş.+ ndağ iken 299/8
 ş.+ ndağ 15/9, 22/31, 27/30,
 28/10, 31/29, 34/12, 45/39,
 47/109, 49/31, 54/5, 54/6,
 55/144, 55/249, 55/29, 55/91,
 61/5, 63/79, 70/33, 70/73,
 71/11, 73/116, 73/145, 73/73,
 74/62, 75/, 75/44, 77/8, 78/15,
 79/25, 91/9, 91/16, 99/9,
 110/44, 116/46, 118/37,
 118/51, 119/1, 119/63, 119/73,
 125/, 125/129, 125/36, 127/32,
 128/100, 141/23, 143/51,
 144/7, 150/34, 153/3, 153/10,
 158/40, 158/84, 163/13,
 171/20, 177/6, 179/4, 179/25,
 181/1, 181/42, 185/12, 185/18,
 202/4, 206/26, 209/11, 209/29,
 218/3, 222/14, 223/39, 225/23,
 227/5, 229/6, 235/13, 235/17,
 241/9, 245/36, 253/10, 253/13,
 258/31, 272/46, 272/54, 278/
 278/1, 278/80, 279/3, 286/46,
 286/81, 292/19, 292/29, 301/6,
 302/3, 303/16, 307/5, 312/41,
 313/27, 321/6, 331/5, 335/25,
 335/32, 336/, 354/11, 356/3,
 363/35, 367/5, 375/11, 375/49,
 392/177, 392/187, 392/51,
 392/66, 393/53, 393/94
 ş.+ ndağğa 375/48
 ş.+ ndağmu 290/58
 ş.+ ndağtimu 118/41
 ş.+ ndimu 131/11, 163/3,
 199/4, 223/27
 ş.+ ndin 45/24, 51/138, 73/33,
 88/18, 134/24, 140/34, 153/9,

154/40, 192/57, 202/15, 222/3,
223/141, 223/162, 228/7, 340/
ş.+ ni 33/14, 98/7, 107/88,
134/16, 190/21, 205/15, 222/2,
223/150, 259/18, 304/19,
324/12, 329/31, 393/38
ş.+ nimu 97/33
ş.+ niñ 46/5, 48/21, 48/23,
55/192, 59/59, 118/88, 133/97,
134/32, 141/34, 192/80, 206/12
ş.+ niñdin 116/21, 376/25
ş.+ niñğa 49/73, 286/99
ş.+ niñmu 223/188
ş.+ nisi 284/37
ş.+ ña 9/24, 10/32, 14/19,
14/21, 14/22, 14/23, 14/24,
42/4, 45/70, 45/72, 50/24,
74/78, 75/7, 85/20, 111/36,
116/38, 118/40, 118/91,
119/29, 119/41, 119/42,
119/43, 119/57, 123/20,
127/51, 127/53, 128/60,
129/26, 129/31, 129/40,
132/27, 139/29, 140/6, 141/33,
151/6, 158/13, 159/4, 177/9,
190/10, 190/35, 212/5, 218/13,
228/9, 231/59, 234/37, 234/45,
239/10, 252/13, 252/31,
278/67, 286/72, 295/21,
295/40, 297/72, 312/5, 324/15,
325/5, 334/11, 336/15,
337/7, 357/11, 358/14, 362/7,
362/8, 392/165, 392/203,
393/54
ş.+ ñğiçe 306/9
ş.+ si 46/23, 188/16
şunçe kil-: O kadar yapmak,
öyle yapmak.
ş. kildi 284/9
şundaķ kil-: Şöyle yapmak,
öyle yapmak.
ş. kilip 51/172, 97/59
ş. kilisañ 229/9

şu an : Şu an. -17-
ş. 111/53, 117/43, 154/48,
205/2, 207/3, 229/11, 239/2,
240/11, 273/40, 291/13,

305/17, 307/1, 348/2, 360/4,
393/102, 393/34
ş.+ la 276/6

şu'ar : (Ar. <şī'ār) Şiar, ilke. *bk.*
şo'ar -1-
ş.+ lirini 361/48

şuci : (Çin.) Sekreter, parti
sekreteri. -5-
ş. 204/, 204/1, 295/15, 295/40
ş.+ niñ 204/11

şum : (Ar. <şūm) Meşum, uğursuz.
-67-
ş. idim 226/2
ş. 7/3, 11/9, 11/23, 11/36,
21/6, 24/5, 24/17, 24/23,
24/30, 32/16, 34/8, 39/49,
44/41, 45/73, 46/13, 47/46,
47/94, 47/98, 50/15, 50/45,
51/77, 58/5, 65/24, 70/68,
94/9, 117/42, 129/47, 136/16,
141/42, 146/3, 154/41, 156/2,
156/3, 171/3, 181/, 191/8,
205/12, 210/2, 210/5, 210/11,
210/15, 210/17, 210/19,
223/65, 233/14, 325/13,
355/13, 356/6, 359/17, 361/10,
363/66, 364/14, 367/11, 371/6,
375/3
ş.+ lar 126/3, 393/80, 393/81
ş.+ lardin 51/133
ş.+ larni 205/13
ş.+ larniñ 49/22, 49/28, 136/26
ş.+ tek 226/20
ş.+ tekni 181/9, 181/38

şumluk: Uğursuzluk, bela, afet. -15-
ş. 51/101, 112/21, 116/50,
181/7, 284/59
ş.+ i 33/40
ş.+ iğa 324/96
ş.+ ka 33/12, 37/13, 193/27
ş.+ lar 34/6, 37/34
ş.+ ni 192/49
şumluk kil-: Uğursuzluk
getirmek.

ş. kılar 129/50
ş.+ i kildi 205/13

şumpenlik : Katillik. -1-
ş. 116/51

şunçilik : O ana kadar. *bk. şunğıçilik*
-21-
ş. 17/8, 27/51, 35/5, 78/2,
125/131, 129/51, 148/64,
189/5, 189/25, 209/28, 234/36,
265/3, 286/16, 293/19, 310/2,
310/5, 310/6, 310/7, 310/8,
325/48, 325/49

şunğıçilik : *bk. şunçilik* -1-
ş. 192/76

şunğı - : Dalmak. -7-
ş.- ğan (şunğığan) 215/14,
232/27, 324/116
ş.- p 255/16, 271/39
ş.- ptu 140/19
ş.- ymiz 110/8

şunķar : Şahin, sungur. -3-
ş.+ dek 253/9
ş.+ ni 19/6
ş.+ niñ 219/3

şunlaşka : Şunun için. -28-
ş. 46/26, 50/55, 74/126,
101/21, 112/28, 116/29,
116/31, 116/40, 116/85,
125/139, 127/37, 128/42,
133/40, 143/97, 161/11,
192/63, 192/68, 223/193,
278/27, 278/44, 278/75,
287/30, 324/9, 371/14, 373/4
ş.+ mu (şunlaşķimu) 50/75,
189/13, 283/1

şubhisiz : Şüphesiz. -4-
ş. 296/13, 378/12
ş.+ ki 50/91, 393/39

şükür : (Ar. <şukr) Şükür. -6-
ş. 206/34, 306/9, 311/5, 313/6

ş.+ i (şükri) 239/33
şükür kıl-: Şükretmek.
ş. kıldım 223/159

şümpen : (Çin.) Katil. -1-
ş. 125/78

şümşey - : Kamburlaşmak,
kamburlaşmaya başlamak. -3-
ş.- gen 223/167, 393/48
ş.- ip (şümşiyip) 72/6

şümşiyiş : Kamburlaşma. -1-
ş. 142/5

Şyañgañ : Diğer adıyla Hong Kong,
Çin'e bağlı özel idari bölge. -1-
ş. 295/3

şyavdüy : (Çin.) Köy. -1-
ş.+ ge 223/20

Tt

ta : (Far. <tā) Ta, bir fiilin, bir hareketin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartılı bir biçimde anlatır. -12-
t. 27/56, 55/9, 64/32, 107/60, 107/62, 127/34, 169/9, 193/5, 209/8, 246/12, 265/1
t.+ ki 33/15

ta'am : (Ar. <ṭa' ām) Yemek, taam. -1-
t.+ lar 334/1

tac : (Ar. <tāc) Taç. -9-
t. 55/24, 55/44, 136/42, 244/7, 354/4
t.+ i 14/1
t.+ ini 9/21, 9/24, 278/28

tadan : Kurnaz. -2-
t. 297/57
t.+ ni 357/2

tag : Dağ. -79-
t. idi 125/18
t. idiñ 34/7
t. 19/5, 24/11, 45/54, 60/5, 62/3, 62/9, 63/30, 82/10, 83/1, 113/19, 129/11, 129/12, 129/83, 140/17, 143/85, 154/14, 170/11, 180/14, 215/2, 223/61, 248/8, 324/92
t.+ da 62/5, 63/58
t.+ dek 17/9, 41/16, 51/211, 55/210, 65/44, 104/11, 110/35, 114/18, 129/35, 165/8, 270/2, 278/53
t.+ diki 209/1
t.+ dimu 59/7
t.+ din 154/21, 209/6, 324/64
t.+ i (tégi) 137/5, 231/48, 326/1

t.+ ini (tégini) 44/18
t.+ қа 259/1, 324/103, 324/39, 324/41, 332/23
t.+ lar 7/8, 10/11, 27/37, 69/20
t.+ lardin 112/2, 165/24
t.+ largā 140/12
t.+ larni 65/5, 139/2
t.+ larniñ 65/7
t.+ lirida 125/52
t.+ liriñ 89/16
t.+ ni 49/132, 62/, 62/1, 69/29, 110/21, 115/27, 125/32, 127/21, 321/5
t.+ nimu 121/42
t.+ niñ 64/2, 165/48
tag bol-: Artmak, çoğalmak.
t. boldi 127/48

taga : Dayı. -1-
t.+ ñniñ 228/6

tagar : Çuval, torba. -5-
t. 199/, 203/7, 223/15
t.+ imiz (tagirimiz) 199/3
t.+ niñ 199/7

taglık : Dağlık. -1-
t. 295/1

Tahir : Tahir, Tahir ile Zühre hikâyesinin erkek kahramanı. -1-
t. 53/44

tahta : *bk. tahtay* -1-
t.+ si (tahtisi) 136/12

tahtay : (Far. <tahte) Tahta. *bk. tahta* -3-
t. 263/10, 263/50
t.+ ni 358/6

tak : Taklidî ses, tak. -2-
tak étip çek-: Dokunmak.
t. étip çekse 94/13
tak étip çekiş-: Dokunma.
t. étip çekişke 39/30

takallaş - : Ağız dalaşı yapmak. -1-
t.- ma 143/12

tağ - : Takmak. -7-
t.- aydu 393/84
t.- aymen 69/47, 346/5
t.- idi 18/55
t.- iduk 113/7
t.- iğan 106/13
t.- kan 4/2

tağ : Tam, eksiksiz. *bk. teğ* -1-
tağ bol-: Tam olmak, tamam olmak.
t. boldi 20/1

tağabil : (Ar. <teğābul) Tekabül, karşılık. -1-
t. 116/77

tağak : Sürgülü, kapalı, kilitli. -1-
t. 191/20

tağal - : Takılmak. -2-
t.- di 97/86, 273/68

tağaş - : Değmek, ulaşmak. -2-
béşimni kökke t.- kadek 65/20
béşim kökke t.- ti 261/9

tağaş : Takma, takış, ilişirme. -1-
t. 346/6

tağet : (Ar. <ṭāğat) Takat, mecal. -13-
t. 73/98, 126/7, 210/12
t.+ i (tağiti) 73/61
t.+ im (tağitim) 19/9, 20/1, 28/10, 94/28
t.+ iñniñ (tağitiñniñ) 107/90
tağet qalma-: Gücü tükenmek.
t. qalmidi 11/10
tağet qil-: Güç yetirmek.
t. qilğusiz 23/3
t. qilidu 27/36
t. qilip turalmidim 55/147

tağetsiz : Takatsiz, güçsüz. -1-
t. 22/8

tağetsizliniñ : Takatsiz hâle gelme. -1-
t. 27/30

tağla - : Seyreltmek, seyrekletmek. -4-
t.- p 232/27, 258/2
t.- ptiken 236/26
t.- ydu 82/24

tal - : Yorulmak. -3-
t.- dim 27/29
t.- kan qilidu 49/132
t.- maymen 52/2

tal : 1. Dal, sopa, değnek. -5-
t. 111/18, 111/49, 196/3, 232/20
2. Adet, tane.
t. 146/3

tal-tal : Ayrı ayrı, tel tel. -1-
t. 392/9

tala - : Çalmak, yağmalamak. -1-
t.- p 11/8

tala : Bozkır, step. -3-
t. 223/87, 391/12
t.+ ga çıktım 208/10

talán-tarac : Soyma, her şeyi yağmalama. -1-
talán-tarac qil-: Soymak, her şeyi yağmalamak.
t. qilip 354/6

talañ : bk. bulañ-talañ

talapet : (Ar. <telefāt) Zarar, ziyan. -4-
t. 143/52
t.+ i (talapiti) 192/30, 262/26
t.+ ni 198/7

talaş - : Dalaşmak, münakaşa etmek. -10-

- t.- idu (talişidu) 392/186
t.- ip (talişip) 107/75, 107/77, 107/78, 219/5
t.- ma 155/6
t.- mastin 319/8
t.- ti 181/23
can t.- ҡandin 129/64
- talay** : Çok, epey. -43-
t. 18/2, 37/6, 47/29, 47/62, 51/62, 51/64, 51/92, 112/7, 115/21, 118/5, 118/47, 118/66, 125/11, 125/130, 127/13, 139/2, 141/12, 148/63, 150/6, 158/17, 165/9, 165/28, 168/9, 179/66, 179/67, 181/21, 181/25, 192/27, 198/6, 199/1, 225/17, 232/68, 232/85, 233/17, 234/42, 253/9, 286/43, 311/7, 337/2, 369/8, 392/29
t.+ lar 191/26
- talık** : Ait, ilişik. -4-
t. 73/14, 74/14, 78/1, 113/11
- talkan** : Darmadağın, ufalanmış, parçalanmış. -5-
t. 117/16, 124/12, 150/8
t.+ i (talkini) 65/8
talkan bol-: Darmadağın olmak, parçalanmak.
t. bolidu 22/28
- talla -** : Seçmek. -6-
t.- di (tallidi) 142/4
t.- ған (talliğan) 345/15
t.- p turup 324/26
t.- p 45/9, 316/17
t.- ymen 52/10
- tallan -** : Seçilmek, ayıklanmak. -1-
t.- sa 168/11
- tallaş** : Seçme. -1-
t.+ im (tallişim) 193/6
- tallival -** : Seçmek, seçebilmek. -1-
t.- ған 18/53
- tam** : Duvar. -9-
t. 97/72, 392/109, 392/110, 392/197, 393/104
t.+ dek 24/19
t.+ liri 209/5
t.+ ni 206/2, 206/3
- tam -** : Damlamak. -7-
t.- di 123/26, 375/5, 375/7
t.- ған 116/27, 232/10
t.- ғinida 183/24
t.- ip turidu (témip) 245/5
- tama** : (Ar. <ṭama^c) Tamah, açgözlülük. -2-
t.+ da 393/132
t.+ sini 324/107
- tamaka**: (İsp.) Tütün, sigara. -1-
tamaka çekiş: Sigara içme.
t. çekişke 73/66
- tamaқ** : Yemek. -4-
t. 191/39
tamaқ қil-: Yemek yapmak.
t. қилса 30/6
tamaқ ye-: Yemek yemek.
t. yeymiz 110/23
t. yémidim 223/31
- tamam** : (Ar. <tamām) Tamam. -6-
t. 118/44, 127/39, 173/36
t.+ dur 9/8
tamam bol-: Bitmek, tamamlanmak.
t. bolğanda 59/44
t. bolğudek 55/224
- tamamen** : (Ar. <tamāmen) Tamamen. -1-
t. 134/22
- tamamlan -** : Tamamlanmak. -1-
t.- idu (tamamlinidu) 25/21
- tamas** : Az kalsın, az daha. *bk. tas* -2-
t. 73/120, 173/22

tamaşa : (Far. <temāšā) Temaşa
seyretme. -7-
t. 206/19
t.+ ğa (tamaşığa) 134/3, 134/13
t.+ niñ (tamaşiniñ) 134/35
tamaşa kıl-: Seyretmek,
bakmak.
t. kılip 333/9
t. kılip yürüptü 136/4
t. kılmiğay 233/50

tambal : Don, iç donu. -2-
t. 188/12
t.+ ni 188/21

tamçe : Damla. -13-
t. 11/20, 22/9, 79/19, 112/28,
118/79, 158/75, 177/3, 297/72
t.+ dur (tamçidur) 129/8
t.+ mu (tamçimu) 61/26,
126/24
t.+ si bolğunum (tamçisi)
130/8
t.+ si (tamçisi) 115/48

tamdur - : Damlatmak. -1-
t.- masmidim 375/30

tamğa : Damga. -4-
t.+ lirini (tamğilirini) 74/20
t.+ m 118/55
t.+ si (tamğisi) 102/7
t.+ sini (tamğisini) 116/19

tamğisiz : Damgasız. -1-
t. 278/50

tamşi - : Damlamak. -4-
t.- di 334/8
t.- ğan 141/2
t.- p 66/1, 292/18

tana : Dana. -3-
t. 165/17, 165/18, 165/74

tanka : (Rus.) Tank. -1-
t.+ lardin (tankilardin) 116/54

tansa : (Rus.) Dans, oyun. -3-
t.+ diki (tansidiki) 134/
t.+ ğa (tansiğa) 134/1, 134/5

tañ : Tan, şafak vakti. -88-
t. 10/31, 12/1, 23/, 23/16,
23/39, 23/47, 23/49, 23/51,
23/55, 32/, 32/11, 34/16,
34/20, 39/38, 45/3, 53/19,
74/48, 74/92, 76/1, 115/34,
143/73, 150/19, 154/45, 157/1,
255/5, 256/, 256/6, 256/11,
384/10
t.+ da 23/53, 27/11, 289/11,
391/6
t.+ dek 37/10, 299/7, 360/16
t.+ din 377/7
t.+ ğa 10/40, 19/2, 23/32,
24/22, 45/103, 46/7, 360/6
t.+ ğiçe 239/24
t.+ i (téñi) 10/37, 18/60, 23/41,
23/45, 23/57, 81/22, 89/29,
361/4
t.+ iğa (téñiğa) 366/9
t.+ iniñ (téñiniñ) 105/18
t.+ lar 11/5, 23/37, 31/41, 45/5,
45/79
t.+ lardin 39/7
t.+ larğa 29/22, 63/10
t.+ larni 47/63
t.+ liri 26/14
t.+ liriğa 37/28, 41/4
t.+ mu 26/, 73/64
t.+ ni 7/20, 26/15, 34/10,
115/33
t.+ séri 32/15
tañ at-: Tan atmak.
t. atkanda 364/7
t. atkıçe 64/32, 82/30
t. atti 74/90, 126/11, 141/35,
148/28, 347/6
t. étip 32/6, 225/17
t.+ i atkaçça (téñi) 231/38
t.+ i atti (téñi) 38/, 38/1
t.+ lar étip 363/14

tañ - : Bağlamak. -10-

- t.- di 61/12, 118/6
t.- dim 55/128
t.- ğan 232/43
t.- ip (téñip) 75/3, 128/55,
136/19, 361/59, 361/60
t.- misam 24/29
- Tañcarık** : Kişi adı. -1-
t. 287/19
- tañdur** - : Bağlatmak, diktirmek. -1-
t.- up 125/98
- tañlay** : Damak. -1-
t.+ imğa (tañliyimğa) 257/12
- tañsık** : Nadir, ender. -1-
t. 294/8
- tañşurul** - : Hazırlanmak. -1-
t.- ğan 121/41
- tañza** : (Çin.) Tezgâh. -1-
t.+ larda (tañzılarda) 124/9
- tap** - : Bulmak. -165-
t.- amdu 272/38
t.- ar 47/102, 286/100
t.- armen 360/8
t.- attiñ 226/91
t.- ay 20/8, 53/43
t.- ayli 194/, 194/21
t.- idiken 87/3
t.- idu 26/12, 37/35, 55/244,
119/76, 210/10, 210/14,
223/152
t.- imen 363/30
t.- imğandek 308/2
t.- imiz 290/11
t.- ip (tépip) 48/19, 55/45,
103/8, 140/16, 154/20, 158/51,
167/3, 175/4, 178/16, 188/8,
190/25, 236/19, 236/20,
240/15, 278/45, 297/21,
297/22, 297/24, 297/26,
297/28, 297/30, 297/32,
297/34, 297/36, 297/38,
297/40, 297/42, 324/119
- t.- ipsen (tépipsen) 257/27
t.- iptu (tépiptu) 73/78, 73/144
t.- isen 226/94
t.- kan idim 191/5
t.- kan 49/82, 50/46, 51/3,
118/32, 125/29, 128/93,
130/13, 133/46, 134/29, 144/3,
196/20, 232/62, 241/2, 266/6,
284/71, 297/62, 341/17,
393/16, 393/55
t.- kanda 59/39
t.- kandeke 179/7, 257/3, 324/25
t.- kanlar 392/71
t.- kay 129/79, 210/18
t.- kili bolsa idi 194/14
t.- kili 223/19
t.- kin 8/7, 43/11, 143/76
t.- kini 73/152
t.- kiniñ 43/3
t.- kinini 284/50
t.- kuçilik 223/73
t.- kudekmen 121/36
t.- mağ bolup 140/8
t.- mağ 392/73
t.- mağçi iken 55/204
t.- mağğa 111/38
t.- mağta 74/105
t.- mas 63/76, 196/5
t.- mastin 118/30
t.- may 45/57, 47/14, 118/92
t.- maydiken 354/12
t.- midi 7/2
t.- miğay 27/8, 196/19
t.- misa 235/15
t.- sa 241/9, 252/15, 272/39,
286/94, 338/3
t.- sağ 81/7
t.- sam 54/, 54/1, 118/38,
241/1, 278/13
t.- samla 278/51
t.- sañ 297/11
t.- sañçu 352/12
t.- ti 45/19, 45/21, 47/94,
48/10, 48/11, 70/39, 74/98,
82/51, 118/18, 121/5, 129/36,
136/44, 154/40, 154/43,
154/54, 171/14, 175/11,
206/10, 263/26, 298/28

t.- tim 89/8, 111/61, 186/6,
227/10, 255/19, 255/20,
278/53, 340/9, 357/11, 358/2
t.- tiñ 45/71, 297/56
t.- tuğ 39/7, 45/79, 51/119,
231/18, 231/22, 231/24,
231/27, 231/56, 290/11
aram t.- ip (tépip) 223/85
yol t.- ip (tépip) 129/23
huzur t.- kan 210/7
aram t.- mas 64/24
békiş t.- may 223/17

tap : An, zaman. -14-
t.+ ta 59/63, 64/17, 71/31,
86/5, 88/7, 95/5, 158/53,
220/13, 232/10, 261/14,
261/21, 292/11, 326/18, 363/25

tapa : Serzeniş ve kınama. -3-
t. 284/38, 358/13
tapa-tene kı- Serzeniş etmek,
ayıplamak.
t. kılmidi 223/195

tapal - : Bulma imkânı bulunmak,
bulabilmek. -18-
t.- ayttuğ 51/8
t.- mas 133/61
t.- mastin 188/14
t.- may 73/39, 126/19, 324/81,
324/82
t.- maymen 89/3
t.- maysen 187/24
t.- midi 70/27
t.- midim 55/150, 89/2, 89/3,
90/3, 293/17
t.- miğaçça 119/67
t.- miğan 150/14
aniy t.- maysen 187/20

tapan : Taban, ayak tabanı. -2-
t.+ giçilik 273/24
t.+ lirini 136/27

tapança : Tabanca. -8-
t. 55/88, 55/99, 55/131, 117/8
t.+ m 134/29, 273/11

t.+ si (tapançisi) 134/4
t.+ sini (tapançisini) 273/36

tapavet: (Far.) Kazanç, gelir. -4-
t. 143/20
t.+ imniñ (tapavitimniñ)
263/31
t.+ liri 50/46
tapavet kı- Kazanç sağlamak.
t. kılip 345/4

tapıla - : Tembih etmek. -1-
t.- ydu 262/11

tapkuçi : *bk. visal tapkuçi*

tapşur - : Vermek, teslim etmek. -8-
t. 129/92
t.- ay 53/51
t.- di 56/13, 179/11
t.- up 164/18, 168/5, 273/59,
324/108

tar (I) : Dar. -11-
t. idi 226/45
t. iken 11/17
t. 33/41, 161/14, 296/3,
393/78
t.+ iğa 167/1
t.+ ini 144/15, 269/5, 394/2
t.+ niñ 392/164

tar (II) : Bir tür müzik aleti. -3-
tar et- Tar olarak kullanmak.
t. étip 167/1
tar kı- Tar olarak kullanmak.
t. kılip 394/33, 394/36

tar (III) : Tel. -2-
t.+ ini 370/2
t.+ isi 368/4

Tara Kövrüki : Tara Köprüsü. -2-
t. 249/, 249/1

tara - : Dağılmak, yayılmak. -2-
t.- p 292/20
t.- ydiken 324/122

tarac : (Far. <tārāc) *bk. talan-tarac*

tarakla - : Gürültü çıkarmak. -1-
t.- p 55/79

taraklat - : Gürültüye sebep olmak. -1-
tere t.- kini 250/9

taral - : Dağılmak, yayılmak. -1-
t.- di 186/1

taram : Tutam. -2-
t.+ lap 234/28, 363/2

tarih : (Ar. <tārīḥ) Tarih. -95-
t. 25/9, 29/34, 29/43, 33/2,
44/38, 44/42, 45/24, 45/99,
46/9, 47/11, 50/17, 50/20,
50/52, 50/85, 69/31, 70/37,
71/13, 74/10, 89/22, 89/25,
115/5, 116/66, 117/48, 118/5,
125/149, 127/5, 127/28,
128/101, 129/19, 129/55,
129/79, 129/82, 138/12,
143/56, 143/87, 143/91,
150/22, 171/12, 171/20,
192/53, 206/17, 286/123,
299/8, 312/28, 363/53, 373/13
t.+ i 73/29, 273/
t.+ idin 11/40, 173/8
t.+ im 121/9, 193/4
t.+ ini 73/28, 129/89, 273/7
t.+ iniñ 261/58
t.+ iñniñ 361/28
t.+ ka 121/11, 125/17
t.+ mu 286/16
t.+ ni 23/38, 69/37, 133/27,
143/93
t.+ niñ 26/6, 33/10, 46/1,
46/33, 50/, 50/3, 70/64, 73/35,
89/32, 94/19, 125/141, 128/18,
148/61, 158/87, 179/109,
179/99, 231/19, 247/29,
265/28, 286/70, 290/48
t.+ ta 9/19, 39/60, 45/30,
129/88, 290/37

t.+ tin 70/8, 74/119, 115/17,
130/24

Tarım : Tarım Nehri. -4-
t. 59/73, 139/23
t.+ dek 81/17
t.+ niñ 260/11

tarğa - : Dağılmak. -1-
t.- p 172/9

tarğal - : Dağılmak. -1-
t.- ip (tarğilip) 135/16, 206/1,
394/34

tarğaş : Dağılma, dağılış. -1-
t. 97/111

tarğat - : Dağıtmak. -2-
t.- ti 240/10
t.- timu 347/3

tarlık : Darlık, gönül darlığı,
bunalma. -6-
t. 81/14, 296/1
t.+ i 252/28, 296/4, 363/19
tarlık kıl:- İmrenmek.
t. kılip 124/13

tarmağ : Şube, kol. -2-
t.+ i (tarmiği) 218/14, 239/16

tarmar : (Far. <tārmār) Tarumar,
dağınık. -1-
tarmar eyle:- Tarumar etmek.
t. eylep 150/49

tarmuş : Elâstik, esnek, bükülebilir.-1-
t. 158/78

tarsilda - : Gürültü patırtı çıkarmak.-2-
t.- p 158/78, 257/8

tart - : 1. Çekmek. -94-
t. 51/57
t.- ar 341/17
t.- idigan 258/32
t.- idu 107/129, 161/10, 247/31

t.- imiz 226/95
 t.- ip 2/3, 49/2, 49/44, 50/53,
 51/97, 108/12, 115/7, 118/58,
 150/13, 163/12, 165/17,
 168/19, 188/3, 223/102,
 272/23, 273/24, 273/76, 361/26
 t.- kan idi 55/93
 t.- kan 27/5, 27/21, 39/35,
 39/69, 44/29, 71/8, 74/27,
 87/16, 179/87, 232/66, 278/32,
 296/13, 305/19, 361/16, 372/8,
 377/9
 t.- kanda 59/12
 t.- kanlar 380/2
 t.- kanlirim 28/7
 t.- kantiñ 187/10
 t.- kili 258/11
 t.- kini 213/7
 t.- kinim 193/16
 t.- kulukmu 380/11
 t.- kum kelidu 44/6
 t.- mak 125/76
 t.- makçidek 85/5
 t.- mayla 180/5
 t.- mayli 49/102
 t.- maymiz 51/198
 t.- midi 232/95
 t.- miduk 39/13, 39/14
 t.- miğan 73/128
 t.- misun 8/7
 t.- sun 29/26, 358/17
 t.- ti 48/15, 55/96, 133/95,
 134/5, 148/33, 150/43, 159/9,
 190/9, 220/1, 260/15, 340/7
 t.- tim 166/2, 193/12, 198/4
 t.- ti-de 226/67
 t.- tiñ 27/2
 t.- tiñiz 377/7
 t.- tuk 51/33, 129/28
 2. Bir isimle birleşerek onların
 anlamına uygun birleşik fiiller
 türeten bir yardımcı fiil.
 hicalet t.- ip 53/23
 horek t.- ip 49/62
 uh t.- ip 73/126
 sep t.- ip 113/18
 tep t.- ip 113/20
 uh t.- imen 223/194, 363/27

u t.- kan 287/5
 tep t.- may 226/51
 azar t.- maydu 37/24
 cazağa t.- sam 252/29

tartış : Çekme, çekiş. -2-
 t. 278/9
 t.+ ka 39/19

tartival - : Çekmek, çekebilmek. -1-
 t.- ip (tartivélip) 273/36

tartkuluk : Acı, ızdırap. -1-
 t.+ ni 198/4

tartuk : Hediye, armağan. -1-
 t.+ i 218/50

tas : Az kalsın, az daha. *bk. tamas*
 -4-
 t. 73/120, 192/31, 223/77
 t.+ la 223/6

tasadip : (Ar. <teşāduf) Tesadüf. -1-
 t. 226/83

taşkil - : Elenmek, elekten geçirilmek.
 -1-
 t.- ip yürmigey 233/48

taş (I) : Taş. -29-
 t. 11/35, 70/10, 112/1, 116/47,
 143/85, 150/12, 156/8, 207/1,
 207/8, 207/13, 208/1, 208/14,
 209/6, 236/21, 269/9, 338/6
 t.+ i (téşi) 156/7
 t.+ ini (téşini) 107/39, 346/15
 t.+ ka 208/17, 392/52
 t.+ lar 150/7, 165/23
 t.+ ni 270/20
 t.+ tin 143/77, 255/13
taş bol-: Katılaştırmak,
 hissizleşmek.
 t. bolup 116/45
başliriğa taş koy-: Başlarına taş
 koymak.
 başliriğa t. koyup 49/65

- taş (II)** : Dış. -4-
 t.+ i (téşi) 39/63, 129/61
 t.+ imu (téşimu) 97/24
 t.+ iñ (téşin) 95/1
- taş -** : Taşmak, dökülmek. -17-
 t.- idu (téşidu) 75/10, 164/13
 t.- ip (téşip) 65/19, 110/8,
 111/10, 150/24, 233/3, 233/10,
 233/12
 t.- kaç 210/12
 t.- kan 36/4, 74/72
 t.- simu 24/14
 t.- ti 47/105, 51/144, 76/15,
 133/96
- Taşkent** : Taşkent. -1-
 t. 300/1
- taşkın** : Taşkın, taşma, akın. -3-
 t.+ i 25/11, 76/15, 128/10
- taşkiri** : Dışarı. -2-
 t. 154/16, 292/2
- taşla -** : Atmak, fırlatmak. -27-
 t.- di (taşlidi) 29/17, 33/57
 t.- duğ (taşliduğ) 22/5
 t.- ğan (taşlıgan) 249/8
 t.- ğanda (taşlıganda) 324/113
 t.- ğiniñ (taşlıginiñ) 204/4
 t.- ma (taşlima) 394/14
 t.- ñ 3/9
 t.- p 15/12, 18/38, 35/4, 49/9,
 138/14, 143/53, 182/23, 187/6,
 223/52, 295/27, 321/2
 t.- ptu 209/24
 t.- sa (taşlisa) 47/42
 t.- ydiğan 173/16, 218/34
 t.- yli 22/40
 köz t.- dim (taşlidim) 154/3
 ğulaç t.- p 8/1
 keğem t.- ydu 128/118
- taşlan -** : Atılmak, fırlatılmak. -6-
 t.- di 296/10
 t.- ğan 15/24
 t.- ğanda 45/55
- t.- ğanmidiñ 257/25
 t.- ğili 173/22
 t.- ip (taşlinip) 239/31
- taşlaş** : Bırakma, atma. -1-
 t. 33/24
- taşlık** : Taşlı, taşlık. -1-
 t. 324/92
- taşlivet -** : Atıvermek, fırlatıvermek.
 -2-
 t.- ip (taşlivétip) 202/16
 t.- me 223/124
- taşliyal -** : Atabilmek, fırlatabilmek.
 -1-
 t.- midim 375/41
- tataza** : (Çin.) Deste, demet. -1-
 t.+ si (tatazisi) 393/42
- tatila -** : Kaşımak. -2-
 t.- sun (tatilisun) 393/71
 t.- ymiz 393/76
- tatlık** : Tatlı. -16-
 t. 15/2, 15/27, 15/29, 67/8,
 76/9, 82/28, 123/10, 160/24,
 185/2, 185/13, 185/20, 278/72,
 282/2, 285/30, 391/3
 t.+ i 102/12
- tavağ** : (Ar. <ṭabāğ) Tabak. -3-
 t. 191/38
 t.+ ni 73/152
 t.+ ta 59/28
- tavap** : (Ar. <ṭavāf) Tavaf. -2-
tavap kıl-: Tavaf etmek.
 t. kılğili 233/25
 t. kılğuçi 297/49
- tavapgah** : (Ar. + Far. <ṭavāf+ -gāh)
 Tavaf yeri. -1-
 t.+ im 255/82
- tavar** : İpek Çin kumaşı. -3-

- t. 225/15
t.+ din 154/64
t.+ ni 297/43
- Tavgaç:** Tabgaç, Çin. -1-
t. 237/16
- tavla -** : Sağlamlaştırmak. -6-
t.- duğ (tavliduğ) 136/40
t.- ğan (tavliğan) 272/10
t.- p 11/1, 45/13, 122/24
t.- ydu 98/8
- tavlan -** : Sağlamlaşmak. -3-
t. 9/14
t.- di 153/7
t.- ip (tavlinip) 22/25
- tavut** : (Ar. <tābūt) Tabut. -1-
t.+ uñ 371/9
- tavuz** : Karpuz. -3-
t. 234/17
t.+ larniñ 257/15
t.+ ni 234/31
- tay -** : Kaymak, kızakla kaymak. -1-
t.- midim 97/116
- tayak** : Dayak. -14-
t. 51/44, 55/104, 111/18,
111/24, 160/12, 160/14,
168/16, 191/24, 223/40
t.+ қа 55/107
t.+ lar 23/12
t.+ ni 160/16
t.+ tin 55/95, 111/47
- tayan -** : Dayanmak, yaslanmak. -1-
t.- sam 392/80
- tayançı:** Dayanak, destek. -1-
tayançı bol-: Destek olmak.
t. boldi 118/87
- taygaklık:** Kayganlık, kaypaklık. -1-
t.+ i 192/34
- tayin** : (Ar. <ta^c yīn) Belli, bilinen,
malum. -4-
t.+ i 63/85, 118/59, 252/8,
393/43
- Tayir** : Altaylı meşhur besteci. -1-
t.+ niñ 217/20
- taylık** : Belli. -1-
t. 228/6
- taz** : Uyuz. -2-
t. 165/53
t.+ liri 23/14
- taza** : (Far. <tāze) 1. Çok, pek,
gayet. -10-
t. 10/36, 154/74, 220/10,
234/11, 234/30, 315/4, 355/4
2. Sağlam, zinde.
t. 37/2
3. Temiz.
t. 51/72, 51/162
- tazim** : (Ar. <ta^c zīm) Saygı
gösterme, hürmet etme. -2-
tazim kıl-: Saygı göstermek.
t. kılar 289/12
t. kıldi 132/28
- tebessum** : (Ar.) Tebessüm,
gülümseme. -12-
t. 70/70, 107/68, 130/28,
261/22, 290/4, 297/1
t.+ ğa 297/67
t.+ i 117/4, 179/39
t.+ larğa 107/57
t.+ ni 107/100
t.+ uñğa 107/65
- tebiet** : (Ar. <ṭabī^c at) Tabiat. -24-
t. 69/10, 72/4, 72/13, 73/36,
112/3, 140/35, 140/39, 150/30,
214/22, 218/3, 270/22, 310/4,
313/15
t.+ ke 150/21, 154/68, 165/42
t.+ mu 192/17
t.+ ni 10/2, 10/15

- t.+ niñ 67/22, 124/1, 369/2
t.+ tila 10/30
t.+ tin 268/14
- tebir** : (Ar. <ta° bīr) Tabir, ifade. -2-
t. 147/2
t.+ i 240/18
- tebrik** : (Ar. <tebrīk) Tebrik. -6-
t. 258/6, 258/12, 258/18,
258/24, 273/69, 290/2
- tebrikle -** : Kutlamak. -11-
t.- di (tebriklidi) 171/15, 272/5,
272/6
t.- dim (tebriklidim) 183/26
t.- p 51/185, 217/30, 290/77,
393/84
t.- ymen 86/11, 290/
t.- ymiz 109/20
- tebrikname** : (Ar. + Far. <tebrīk+ -
nāme) Tebrikname, tebrik
kitabı. -2-
t.+ m 287/
t.+ si (tebriknamisi) 261/60
- tecribe** : (Ar.) Tecrübe. -1-
t.+ ñdin 297/66
- tedbir** : (Ar. <tedbīr) Tedbir. -7-
t. 97/107, 97/51
t.+ i 97/, 154/30, 168/31,
192/60
t.+ im 278/90
- te'eccüp** : (Ar. <ta° accub) Taaccüp.
-3-
t. 133/56
t.+ te 138/25, 333/9
- te'eccüplen -** : Şaşmak, şaşırmak. -1-
t.- ip (te'eccüplinip) 300/7
- te'elluk** : (Ar. <ta° alluk) İlgi, alaka.
-1-
t. 301/4
- teg** : Taban, aşağı, alt. -5-
t.+ i (tégi) 70/38, 73/102,
117/42
t.+ ige (tégige) 28/12
t.+ ini (tégini) 49/15
- teg -** : Değmek, dokunmak. *bk. tek-*
-19-
t.- di 51/158, 55/104, 55/94
t.- dimu 378/4
t.- e (tége) 257/7
t.- idiğan (tégidigan) 158/78
t.- ip (tégip) 348/2, 372/1
t.- keç 162/17
t.- ken 223/93
t.- mes 117/22
t.- mey 53/16, 197/4
t.- meyla 257/7
t.- meytti 148/14
t.- se 189/16
t.- señ 206/31
köz t.- misun 186/, 186/13
- teggüz -** : Değdirmek, dokundurmak.
-1-
t.- sem 65/35
- tehķik** : (Ar. <taḥķīḳ) Tahkikat,
soruşturma. -2-
t. 29/36, 156/10
- tehlil** : (Ar. <taḥlīl) Tahlil. -2-
t. 278/43
t.+ i 205/12
- teħir** : (Ar. <te° ḥīr) Tehir, gecikme.
-1-
t.+ i 107/79
- teħli -** : Hazırlamak. -1-
t.- gen 59/14
- teħminen** : (Ar. <taḥmīnen) Tahminen.
-1-
t.+ ni 120/10
- teħsir** : (Ar.) “Siz, zatı alınız,
kendiniz, cenapları”

- anlamlarında karşıdaki kişiye hitap etmek için kullanılan bir ifade. -1-
t. 252/11
- teht** : (Far. <taht) Taht. -33-
t. 394/25
t.+ dur 255/77
t.+ i 25/23, 129/32, 141/39
t.+ idin 50/15, 154/47
t.+ ige 7/13, 7/18, 14/20, 47/79
t.+ imiz 55/44
t.+ ini 29/45, 33/55, 44/41, 55/242, 129/50, 136/42, 154/30, 231/46
t.+ ke 223/106, 247/30
t.+ ler 70/26
t.+ liri 37/25
t.+ lirini 45/81
t.+ ni 55/24
t.+ niñ 55/231
t.+ te 196/5, 255/78
tehtini kur-: Hakimiyet kurmak, ele geçirmek.
t.+ ini karar 117/44
t.+ ini kurup 126/3
tehtke çık-: Tahta çıkmak.
t.+ ke çıkıp 118/45
t.+ ke çıkıptu 55/226
- tek -** : *bk. teg-* -1-
t.- ken 55/95
- tek (I)** : Aasma dalı. -3-
t.+ lerde 149/6
t.+ ni 108/4
t.+ te 158/36
- tek (II)** : Gibi. -1-
t. 355/9
- tekçe** : Niş, duvarda bırakılan oyuk. -1-
t.+ lerni (tekçilerni) 110/22
- tekdir** : (Ar. <tekdir) Tekdir, azarlama. -1-
t.+ idinmu 156/9
- tekebbur** : (Ar.) Tekebbür, kibirlenme. -2-
t. 125/101, 231/25
- tekellum** : (Ar.) Tekellüm, söz söyleme. -1-
t. 364/2
- tekellup** : (Ar. <tekelluf) Tekellüf, gösteriş, gösterişe kapılma. -1-
t. 107/28
- Teklimakan** : Taklamakan Çölü. -8-
t. 59/74, 176/, 176/2, 176/4, 176/8, 176/12, 176/16
t.+ ga 133/62
- teklip** : (Ar. <teklîf) Teklif. -2-
t. 123/12
t.+ idin 64/26
- tekrar** : (Ar. <tekrār) Tekrar. -1-
t. 29/38
- tekrarla -** : Tekrarlamak. -1-
t.- ymen 56/32
- tekşi** : Eşit. -8-
t. 96/9, 158/12, 159/29, 205/1, 223/173, 261/54
tekşi bol-: Eşit olmak.
t. bolmisa 61/8
tekşi kııl-: Aynı seviyeye getirmek.
t. kıilidu 46/8
- tekşile -** : Aynı seviyeye getirmek, eşitlemek. -1-
t.- p 110/21
- tekşür -** : İncelemek. -3-
t.- üñlar 118/101
t.- üp 73/143, 327/2
- tekşürgüçi** : Müfettiş. -2-
t. 119/47, 119/66

tekti : Temel, esas. -16-
 t. 74/31, 118/21
 t.+ din 112/2, 154/47, 252/17
 t.+ ge 7/17, 13/9, 70/38,
 73/102, 129/5, 143/41, 149/13,
 359/8
 t.+ mni 141/47
 t.+ ni 117/42
 t.+ niñ 215/3

teķ : Tam, hazır. *bk. taķ* -1-
teķ ķil-: Hazırlamak, tamam
 etmek.
 t. ķilsań 262/27

teķdim : (Ar. <taķdīm) Takdim, bir
 şeyi karşılıksız olarak verme.
 -2-
 t. 389/6
teķdim ķil-: Takdim etmek,
 sunmak.
 t. ķilay 289/40

teķdir : (Ar. <taķdīr) Kader. -17-
 t. 7/17, 70/28, 70/35, 107/107,
 263/51, 375/48
 t.+ ge 7/16, 129/64
 t.+ i 55/144, 154/48, 168/6,
 169/9, 299/8
 t.+ im 278/91
 t.+ imiz 74/52, 272/27
 t.+ ini 150/20

teķlidçi : Taklitçi. -1-
 t. 235/32

teķsim : (Ar. <taķsīm) Taksim,
 paylaşırma. -2-
 t. 120/18, 244/4

teķsir : (Ar. <taķşīr) Bey, efendi. -2-
 t. 392/104
teķsir ķil-: Efendi olarak
 atfetmek.
 t. ķilimen 240/5

tel : Tam, tamam. -1-

toķķuzi tel bol-: Her şeyi
 olmak, her şeye sahip olmak.
 toķķuzuń t. bolidu 192/75

telep : (Ar. <ṭaleb) Talep, istek. -9-
 t. 143/31, 260/13
 t.+ ler 47/42
telep ķil-: Talep etmek.
 t. ķilğaķķa 273/62
 t. ķilğanmidim 111/24
 t. ķilmaydu 277/5
 t. ķilmiğan 331/14
 t. ķilsa 351/25
 t. ķilsun 12/32

telepčan : İstekli, talepkâr. -1-
 t. 334/8

telepkar : (Ar. + Far. <ṭaleb+ -kâr)
 Talepkâr, istekli. -2-
 t. 20/12, 250/15

teley : (Ar. <ṭālī°) Taliḥ, baht. -5-
 t. 7/2, 47/70, 129/4, 255/8
 t.+ i (teliyi) 37/19

telim : (Ar. <ta° līm) Talim, eğitim.
 -9-
 t. 244/2, 284/10
 t.+ i 25/3, 44/39, 118/95,
 125/141, 153/1, 363/64
 t.+ liri 25/15

telimat : (Ar. <ta° līmāt) Talimat. -1-
 t. 153/19

telķin : (Ar. <telķīn) Telkin. -1-
 t.+ i 313/22

telmür - : Beklemek, gözlemek. -7-
 t.- di 53/3
 t.- gen 19/2
 t.- üp kelgen 148/39
 t.- üp 23/17, 27/29, 357/3,
 359/4

telmürtki : Bekleme, bekleyiş,
 gözleme. -1-

- t.+ niñ 27/10
- telmürüş** : Bekleme, gözleme. -2-
t. 27/25, 27/38
- telpek** : Kadın börtü, kadın başlığı.-2-
t.+ i (telpiki) 165/57
t.+ im (telpikim) 144/1
- telpün** - : Ellerini sallamak, çırpınmak.
-12-
t.- er 30/2, 148/65
t.- gen idim 193/5
t.- gen 27/4
t.- idu 22/7, 347/15
t.- üp turduk 365/9
t.- üp 20/2, 67/20, 226/115,
232/56, 272/19
- telve** : Akılsız, deli. -11-
t. 251/, 255/14
t.+ ler (telviler) 192/37,
193/13, 363/24, 366/15
t.+ lerge (telvilerge) 192/51
t.+ lerni (telvilerni) 192/54
t.+ lerniñ (telvilerniñ) 192/33,
192/67, 363/19
- telviçük** : Deli, delicik. -12-
t. 159/, 159/1, 159/2, 159/4,
159/8, 159/12, 159/16, 159/20,
159/24, 159/28, 159/32
- telvilik** : Akılsızlık, delilik. -4-
t. 251/23
t.+ ni 192/37
t.+ tin 251/26
telvilik kıl:- Delilik etmek.
t. kılğan ikenmiz 120/4
- tem** : Tat, lezzet. -8-
t. 37/20, 257/37, 292/27
t.+ din 345/19
t.+ i 141/6
t.+ idin (témidin) 260/17
t.+ ini 235/20
t.+ isi (témissi) 265/24
- tembür** : (Ar. <ṭanbūr) Tambur. -5-
t. 239/6, 314/1, 314/12
t.+ din 370/3
t.+ i 162/26
- tembürçi** : Tambur çalan kimse. -1-
t. 314/
- teme** : (Ar. <ṭama^c) Tamah. *bk.*
téme -6-
t. 49/40
t.+ de 354/3
t.+ din 303/17
t.+ yim 267/7
teme kıl:- Tamah etmek.
t. kılip 117/45
t. kılma 109/25
- temeger** : (Ar. + Far. <ṭama^c + -ger)
Tamahkâr. -1-
t. 393/67
- temenna** : (Ar. <temennā) Temenni,
dilek. -3-
t. 43/1, 130/19, 350/7
- temesiz** : Tokgözlü. -1-
t. 167/9
- temkin** : (Ar. <temkīn) Temkin. -1-
t. 295/15
- temlik** : Tatlı, lezzetli. -3-
t. iken 334/, 334/7
t. 223/31
- temşel** - : Atılmak, yeltenmek. -4-
t.- di 55/116, 64/16
t.- idu (temşilidu) 46/17
t.- ip (temşilip) 47/63
- temtile** - : Elle yoklamak. -3-
t.- p 111/44, 196/10
t.- p yürgen 133/31
- temtire** - : Şaşırmak, sersemlemek.-12-

- t.- p 18/47, 47/13, 51/62,
55/31, 55/83, 81/9, 129/27
t.- ydu 237/7
t.- p kaldık 51/91
t.- p kalmas 27/45
t.- p yürüp 232/43
t.- p yürüpsiz 111/36
- temtireş** : Şaşırma, sersemleme. -1-
t. 125/2
- ten** : (Far.) Ten, beden, vücut. -26-
t. 7/16, 196/2, 344/3
t.+ de 11/10, 121/44
t.+ din 27/56
t.+ ge 82/27, 271/23, 296/15,
344/5, 356/12
t.+ i (téni) 74/66, 92/8
t.+ ide (ténide) 4/10
t.+ idin (ténidin) 27/37, 51/93
t.+ ige (ténige) 82/23
t.+ im (ténim) 5/7, 55/132,
143/2, 255/90
t.+ imge (ténimge) 96/2
t.+ imni (ténimni) 352/8
t.+ lirim 121/19, 232/5
t.+ ni 255/34
- tene** : (Ar. <ta^c n) Serzeniş ve
kınama. -4-
t. 358/13
t.+ din (tenidin) 295/42
t.+ si (tenisi) 284/38
tapa-tene kı-: Serzeniş etmek,
ayıplamak.
t. kılmidi 223/195
- teneppus** : (Ar. <teneffus) Teneffüs,
dinlenme. -1-
t. 226/17
- tenkid** : (Ar. <tenkīd) Tenkit, eleştiri.
-6-
t. 73/124, 235/18
t.+ ke 235/22
t.+ ni 73/129, 73/131
tenkid kı-: Eleştirmek.
t. kılip 223/116
- tenkidçi** : Tenkitçi, eleştirmen. -3-
t. 235/25, 235/30, 251/
- tenkidsiz** : Tenkitsiz, eleştirisiz. -1-
t. 235/24
- tentek** : Yaramaz, afacan. -1-
t. 75/20
- tenteklik** : Çılgınlık, yaramazlık. -1-
t.+ immu 193/9
- tentene**: (Ar. <taⁿana) Tantana. -17-
t. 125/128, 133/15, 230/24,
239/43
t.+ mizni (tentenimizni) 158/55
t.+ ñ 130/31
t.+ ñge 239/43
t.+ ñniñ 148/58
t.+ si (tentenisi) 79/13
t.+ sige (tentenisige) 123/12
t.+ sini (tentenisini) 286/40
tentene kı-: Tantana etmek.
t. kılar 286/106
t. kıldı 71/26
t. kıldık 312/38
t. kılivatıkanda 178/30
t. kılmakta 171/4, 373/15
- tentenilik** : Tantanalı. -1-
t. 371/10
- teñ** : Denk, eşit. -47-
t. 32/13, 70/3, 70/77, 76/1,
78/20, 81/6, 81/7, 85/12,
115/48, 119/40, 131/3, 144/1,
154/76, 178/9, 179/56, 193/7,
196/16, 196/18, 230/25,
230/26, 230/27, 230/28,
262/21, 272/13, 272/14,
272/15, 272/18, 272/20, 277/7,
286/82, 287/29, 287/30, 292/6,
346/9, 351/14, 352/3, 361/16,
364/13, 374/3, 382/2, 394/43
t.+ din 133/38, 377/6
t.+ i (téni) 236/6
teñ bol-: Eşit olmak.

- t. boldi 131/4
teñ kel-: Eşit olabilmek.
t. kelduk 125/44
teñ kil-: Eşit hâle getirmek.
t. kildiñ 47/92
- teñdaş** : Benzer, eş, denk. -5-
t. 126/19, 237/7, 278/7
t.+ i (teñdişi) 173/26, 378/14
- teñdaşsız** : Eşsiz, benzersiz. -1-
t. 9/5
- teñge** : Tenge, para birimi. -1-
t.+ lerni (teñgilerni) 324/28
- teñkeş** : Akort etme, düzenleme. -13-
t. 139/20, 143/82, 260/25,
366/8, 372/13
teñkeş bol-: Ayarlanmak,
düzenlenmek.
t. bolğan 134/11
teñkeş kil-: Ayarlamak,
düzenlemek.
t. kılar 289/24
t. kildi 132/32
t. kilidu 132/15
t. kilimen 179/120
t. kilip 82/40, 167/2, 255/105
- teñle -** : Sallamak, savurmak. -2-
t.- gen (teñligen) 337/3, 349/8
- teñlen -** : Sallanmak, savrulmak. -2-
t.- di 128/79
t.- gen 116/16
- teñleş** : Sallama, savurma. -1-
t.+ tin 394/23
- teñlik** : Denklik, eşitlik. -8-
t. 25/4, 29/19, 29/36, 29/44,
29/48, 36/7, 51/22
t.+ ke 26/10
- teñmuteñ** : Tam eşit, tam denk. -1-
t. 126/21
- teñsiz** : Eşit olmayan, denk olmayan.
-2-
t. 17/2, 74/45
- teñsizlik** : Eşitsizlik. -5-
t.+ ke 14/14
t.+ ni 25/2, 25/12
t.+ niñ 25/8, 74/16
- teñşe -** : Eşit hâle getirmek. -2-
t.- p 324/52
t.- ymiz 110/25
- teñtuş** : Eş, dost. -6-
t. 89/18, 317/3
t.+ idek 312/12
t.+ ini 324/46
t.+ larniñ 381/14
t.+ lirim 253/9
- tep -** : Tepmek, tepiklemek. -5-
t.- ip (tépip) 55/75
t.- kende bolup 376/4
t.- kenge 55/71
t.- ti 32/7, 55/70
- tep** : Az, biraz. -2-
tep tart-: Biraz korkmak,
çekinmek.
t. tartip 113/20
t. tartmay 226/51
- tepçireş** : Damla damla akma, sızma.
-1-
t.+ imu (tepçirişimu) 326/5
- tepekkur** : (Ar. <tefekkur) Tefekkür,
düşünme. -1-
t. 172/8
- tept** : Sıcaklık, hararet. -12-
t.+ i 99/5, 107/18, 117/18
t.+ idek 289/9
t.+ idin 61/29, 165/27, 189/20,
226/97, 313/3, 344/3
t.+ iğu 212/8
t.+ iñdin 95/4

teptiş : (Ar. <teftīṣ) Teftiş. -1-
teptiş kıl-: Teftiş etmek.
 t. kılğandek 223/67

ter : Ter. -45-
 t. 70/62, 73/118, 111/63,
 126/17, 144/12, 154/17,
 226/101, 226/58, 226/98,
 260/22, 297/72, 313/13, 349/9
 t.+ din 124/18, 385/10
 t.+ ge 111/54, 231/48
 t.+ i 381/5
 t.+ i (téri) 12/32, 154/8, 162/28
 t.+ imdin (térimdin) 5/10
 t.+ imizni (térimizni) 49/12
 t.+ iniñ (tériminiñ) 174/4
 t.+ ler 110/19
 t.+ lerdin 47/18
 t.+ liri 70/11
 t.+ lirimiz 49/25
 t.+ ni 79/20, 106/5
ter tök-: Ter dökmek.
 t. tökken 7/11, 35/8
 t. tökkenler 70/67
 t. tökse 175/8
 t. töksem 106/19, 121/37
 t. töküp 108/21, 151/3, 165/31,
 165/50, 223/33
 t.+ imiz tökken (térimiz)
 51/202
 t.+ imni tökimen 114/16
 t.+ ini töküp (térimini) 165/10
 t.+ ni tökimiz 67/12

ter - : Dermek, toplamak. -12-
 t.- ginim 284/71
 t.- giniñ 43/3
 t.- güçiniñ 148/34, 162/14
 t.- ip kaldı (térip) 51/36
 t.- ip (térip) 51/34, 144/9,
 154/11, 161/7, 186/16, 263/20
 t.- misem 111/63

terbiye : (Ar.) Terbiye. -3-
 t.+ niñ (terbiyiniñ) 223/156
terbiye ber-: Terbiye vermek.
 t. bergen 148/63
 t. bersimu 226/26

tereddut : (Ar. <tereddud) Tereddüt.
 -1-
tereddut kıl-: Tereddüt etmek.
 t. kılıp 270/16

terehhum : (Ar. <terahḥum) Acıma,
 merhamet etme. -1-
 t. 364/10

terennum : (Ar.) Terennüm. -1-
 t. 364/12

terep : (Ar. <ṭaraf) Taraf, yön. -22-
 t. 55/203, 220/10, 220/11
 t.+ i (teripi) 82/33
 t.+ iñ (teripiñ) 271/1
 t.+ iñde (teripiñde) 45/97
 t.+ ke 24/21, 55/116, 104/14,
 110/1, 236/11, 242/2, 273/55,
 278/3, 357/8, 360/4
 t.+ te 59/9, 94/21, 254/16,
 324/35
 t.+ tin 255/63
terep tut-: Taraf tutmak.
 t. tutup 55/201

terikket : (Ar. <ṭarīkat) Tarikat. -1-
 t. 206/20

terip : (Ar. <ta° rīf) Tarif. -9-
 t. 137/14
 t.+ i 133/18, 283/1
 t.+ imu 137/2
 t.+ iñni 45/78, 47/107, 82/50,
 107/10
 t.+ ke 225/6

teriple - : Tarif etmek. -3-
 t.- diñ (teriplidiñ) 182/10
 t.- se (teriplise) 129/53
 t.- ydiken 225/1

terk : (Ar.) Terk. -1-
terk et-: Terk etmek.
 t. etkidek 135/2

terle - : Terlemek. -6-

- t.- di (terlidi) 313/2, 344/3
t.- mek bolup (terlirmek) 324/27
t.- p 109/11, 259/9, 297/51
- terlet** - : Terletmek. -1-
t.- kidek 218/44
- tersalik**: Terslik, dikbaşlılık. -1-
t.+ iñ 234/6
- tes** : Zor, zahmetli. -12-
t. idi 283/8
t. iken 66/2, 392/135
t. 136/32, 175/10, 193/25, 196/22, 313/34, 392/134
t.+ mu 63/40, 324/36
t.+ te 223/148
- tesadip**: (Ar. <teşādūf) Tesadüf. -1-
t. 125/83
- tesedduḡ**: (Ar. <teşadduḡ) Kurban, feda etme. -13-
t. 5/, 5/1, 5/2, 5/4, 5/8, 5/12, 5/16, 13/7, 53/53, 169/, 169/1, 289/28
- tesella** : (Ar. <tesellī) Teselli, avunma. *bk. teselli* -9-
t. 133/37, 147/6, 255/60, 285/30, 338/3, 373/16
tesella ber-: Teselli etmek, teselli vermek.
t. berdi 363/45
t. bermesmidim 375/32
t. bérer 73/46
- teselli** : *bk. tesella* -3-
t. 87/3
teselli ber-: Teselli etmek.
t. berdi 336/15
t. bermidi 328/5
- tesevvur** : (Ar. <taşavvur) Tasavvur. -3-
t.+ ğa 158/23, 193/14
t.+ iĝa 137/1
- tesir** : (Ar. <te° şīr) Tesir, etki. -4-
t. 336/13
t.+ i 223/156, 240/22
t.+ ini 393/72
- teskey** : Kuzey. -1-
t. 165/1
- teslik** : Zorluk, güçlük. -4-
t.+ te 55/124, 55/261, 107/72, 223/10
- teslim** : (Ar. <teslīm) Teslim. -6-
teslim bol-: Teslim olmak.
t. bol 128/82
teslim eyle-: Teslim etmek.
t. eyliduḡ 129/38
teslim ḡil-: Teslim etmek.
t. ḡildi 80/12
t. ḡilimiz 116/63
t. ḡilip 112/3, 165/47
- testek** : Yanak. -2-
t. 263/23
t.+ im (testikim) 144/2
- testik** : (Ar. <taşdik) Tasdik, onay. -1-
testik ḡil-: Tasdik etmek.
t. ḡildi 339/4
- tesvi** : (Ar. <tesbīḡ) Tespih. -1-
t. 325/24
- tesvir** : (Ar. <taşvīr) Tasvir. -6-
t. 154/2
t.+ i 154/1, 162/2, 179/103, 286/120
t.+ ige 213/8
- tesvirle** - : Tasvir etmek. -1-
t.- p 341/15
- teş** - : Delmek, deşmek. -7-
t.- ip (téşip) 110/21, 392/109
t.- kim kelgenti 287/16
t.- kinini 97/72, 392/197
t.- se 47/21

t.- ti 393/104

teşekkür : (Ar.) Teşekkür. -14-
t. 190/36, 216/25, 254/, 254/1,
254/2, 254/3, 254/24, 254/25,
281/3
t.+ ini 87/39
t.+ uñğa 96/11
teşekkür al-: Teşekkür
edilmek.
t. alduğ 273/60

teşme : Deşme, delik. -1-
t. 110/8

teşna : (Far. <teşne) Pek hevesli, çok
istekli. -12-
t. idim 349/3
t. 154/69, 168/40, 292/24,
292/31, 323/1, 360/3
t.+ ğa 150/8
t.+ lirığa 116/96
t.+ siğa 112/5, 192/59
teşna bol-: İstekli ve hevesli
olmak.
t. bolay 244/5

teşnaçılık : İsteklilik. -1-
t. 225/18

teşnalık : İsteklilik. -4-
t. 346/4
t.+ i 112/30
t.+ imni 165/7, 257/17

teşviş : (Ar. <teşvīš) Endişe, tereddüt.
-19-
t. idi 148/8
t. 150/5, 196/5, 223/68,
223/86, 277/14, 317/6, 369/14
t.+ i 73/97, 190/9, 277/13
t.+ im 193/26
t.+ iñ 159/18
t.+ iñni 392/10
t.+ ke 216/15, 226/59
t.+ lerdin 134/18
t.+ ni 32/14
t.+ tin 223/168

tetey : (Çin.) Madam, kadın. -1-
t.+ ler 165/37

tetil : (Ar. <ta° tīl) Tatil. -1-
t.+ de 284/49

tetkikat : (Ar. <tedkīkāt) Tetkikat,
araştırma, inceleme. -1-
t.+ i 118/74

tetür : Ters, zıt, aykırı. -16-
t. iken 346/11
t. 121/28, 158/26, 181/21,
192/28, 205/7, 205/20,
223/199, 225/11, 232/30,
232/79, 328/10, 359/20,
363/20, 367/7
tetür örü-: Ters çevirmek.
t. 112/15

tetürlük : Terslik, aykırılık. -1-
t.+ niñ 25/8

tevekkül : (Ar. <tevekkul) Tevekkül.
-2-
t. 297/27
t.+ ge 198/2

tevekkülçi : Tevekkül eden kimse. -1-
t.+ ler 55/214

teverrük : (Ar.) Yadigâr. -2-
t. 237/18, 367/13

teverük : *bk. teverrük* -1-
t.+ ni 237/

tevre - : Sarsılmak, sallanmak. -5-
t.- di (tevridi) 33/9
t.- mdimen 121/28
t.- mes (tevrimes) 153/3
t.- p 51/144
t.- ydu 13/15

tevren - : Titremek, sarsılmak. -1-
t.- di 33/45

tevreş : Sarsılma, titreme, sallanma.
-7-

t. 7/19, 26/9

t.+ imizdin (tevrîşimizdin)

18/22

t.+ ler 50/9

t.+ ni 34/19

t.+ niñ 29/29, 36/3

tevet - : Sarsmak, sallamak, titretmek.
-3-

t.- idu (tevitidu) 15/10

t.- ip (tevitip) 33/54

t.- ti 18/10

tevitîş - : Birlikte sallamak, titretmek.
-1-

t.- se 65/22

Teyhâşen : Bir şehir adı. -1-
t.+ de 121/18

teypinem : (Çin.) 'Teyping Tiengo'
devletinin kurulduğu zamana
atıfta bulunarak, mecazi
anlamda uzak geçmişi ifade
etmektedir. -1-
t. 332/4

Teyşen : Bir şehir adı. -1-
t. 260/16

teyyar : (Ar. <ṭayyār) Hazır. -11-
t. 24/20, 79/20, 94/22, 154/76,
289/38, 320/20, 324/33
t.+ dur 58/9, 278/42
t.+ ğa 152/4, 233/13

teyyarla - : Hazırlamak. -1-
t.- ñlar 324/30

teyyarlan - : Hazırlanmak. -2-
t.- diñ 107/95
t.- ip (teyyarlinip) 324/45

teyyarlık : Hazırlık. -1-
t.+ ni 262/27

tezdür - : Göç ettirmek, sürmek. -1-
t.- üp 359/18

tezim : (Ar. <ta° zīm) Saygı. -5-
tezim kı̄l - : Saygı göstermek.
t. kı̄ldi 246/8
t. kı̄lidu 391/7
t. kı̄lip 291/21
t. kı̄lisen 96/10
tezim kı̄ldur - : Saygı
göstermesini sağlamak.
t. kı̄ldurar 372/16

tégiş - : Değişmek, değiştirmek. -1-
t.- meymen 105/7

tégişlik : Uygun. -2-
t. 265/26, 375/28

téhi : Daha, bir de. -82-
t. 18/42, 31/14, 31/24, 31/28,
34/9, 36/6, 39/56, 42/1, 44/21,
44/53, 47/29, 49/26, 49/84,
50/32, 50/41, 63/61, 63/63,
91/4, 94/2, 94/25, 115/44,
116/71, 125/12, 125/93,
133/28, 133/32, 133/37,
133/82, 133/87, 137/1, 178/31,
181/11, 192/74, 221/7, 225/18,
265/20, 297/47, 321/7, 330/3,
336/13, 341/8, 355/11, 363/4,
363/13, 364/2, 392/146, 392/22
t.+ çe 93/9, 392/132
t.+ çila 65/2
t.+ mu 31/43, 55/34, 73/129,
104/7, 133/61, 148/24, 158/85,
162/31, 171/16, 179/113,
179/37, 223/112, 223/190,
224/4, 236/25, 239/42, 241/7,
263/41, 278/76, 284/37,
286/113, 286/85, 286/93,
290/39, 293/35, 307/3, 313/32,
324/49, 349/13, 365/10,
392/103, 392/64

tékinhor : Bedavacı, beleşçi. -1-
t.+ lar 47/52

télet : Surat, yüz. -4-
t.+ i 265/5
t.+ idin 4/1
t.+ iñniñ 116/34
t.+ ni 265/15

téléfon : (Fr.) Telefon. -2-
t. 173/7
t.+ mu 173/5

téléskoop : (Fr.) Teleskop. -1-
t. 115/56

téme : *bk. teme* -1-
t.+ si (témisi) 192/5

témit - : Damlatmak. -1-
t.- sun 217/19

téne - : Şaşırmak, sersemlemek. -7-
t.- p yürdi 70/14
t.- p 325/15
t.- p yürme 111/60
t.- p (ténip) 6/13, 51/91
t.- ydu 37/26, 46/39

téñirka - : Şaşırmak, hayret etmek. -1-
t.- p turup 273/43

tépçekle - : Ayağını yere vurmak,
tepinmek. *bk. tipçekle* -1-
t.- ydu 39/8

tépik : Tepik, tekme. -1-
tépik ye-: Tepik yemek.
t. yep 393/86

tépil - : Bulunmak. -5-
t.- di 129/18
t.- dimu 282/4
t.- mas 180/15, 368/10
t.- midi 194/8

tépiş - : Buluşmak. -4-
t.- imiz 28/1
t.- kanda 95/3
t.- maḳtek 324/65
t.- saḳ 226/37

tépiş : Tepme, yürüme. -1-
t. 332/23

tépival - : Bulmak, bulabilmek. -1-
t.- dim 134/28

tére : Deri. -1-
tére taraḳlat-: Gövde gösterisi
yapmak.
t. taraḳlatḳini 250/9

téri - : Ekmek, ekim dikim işi
yapmak. -1-
t.- sa 162/10

térik - : Kızmak, öfkelenmek. -2-
t.- ip 73/70, 73/81

tériktür - : Kızdırmak, öfkelenmek.
-1-
t.- isen 284/24

tériḳ : Darı, mısır. -2-
t. 206/31, 392/49

térilḡu : Ekim, ekme işi. -2-
t.+ da 263/29
t.+ ḡa 197/7

tériş : Derme, toplama. -1-
t. 148/12

téşil - : Delinmek. -1-
t.- di 70/23

téti - : Tatmak. -5-
t.- mas 296/6
t.- p 107/32, 129/41
t.- ip ḳaptimen 99/2
t.- ymiz 140/41

tétik : Çevik, tetik. -1-
t. 110/20

tétikşiz: Anlamsız, manasız. -1-
t. 104/18

tétimlik : Tadımlık. -1-
t. 214/4

tévilğa : Çayır melikesi, beyaz çiçekli
bir tür bitki. -2-
t. 213/
t.+ ni (tévilgani) 213/2

tévip : (Ar. <ṭabīb) Doktor, tabip. -2-
t. 118/22, 267/13

téyil - : Kayılmak, kayak yapılmak.
-1-
t.- mas 31/11

Téyipcan : Teyipcan Eliyev. -1-
t. 334/12

téz : (Far. <tīz) Tez, çabuk. -14-
t. 11/36, 51/51, 63/95, 110/47,
164/19, 182/17, 219/6, 225/23,
251/22, 285/1, 292/21, 334/6
t.+ raķ 110/47
téz bol-: Çabuk olmak, hızlı
olmak.
t. boluñ 3/15

ticaret : (Ar. <ticāret) Ticaret. -5-
t. 190/28, 210/8
t.+ te 285/18
ticaret kıl-: Ticaret yapmak.
t. kılıp yürmes 345/16
t. kılmaķ 143/22

tiğ : (Far. <tīğ) Kılıç. -22-
t. 121/23, 128/46, 129/14,
143/62, 150/13, 169/6, 190/10,
223/25, 332/18, 373/8
t.+ dek 55/114
t.+ din 205/10
t.+ i 47/51, 143/79, 363/10,
368/5
t.+ ida 23/23
t.+ idin 117/10, 125/15
t.+ ini 136/39, 218/37
t.+ liriñ 116/48

tik - : Dikmek. -22-

t.- ip 184/6, 333/2, 349/14
t.- ken 126/17, 184/2, 340/7,
365/19
t.- kende 198/2
t.- kin 266/23
t.- mek 266/17
t.- meydu 392/59
t.- ti 29/25, 45/63, 181/28
tuğni t. 129/78
köz t.- etti 148/10
köz t.- ip 13/1, 112/11
tuğ t.- ken 125/57
köz t.- kenmiz 74/68
köz t.- mekte 74/126
cénimizni t.- tuķ 51/127

tik : Dik. -5-
t. 129/80, 146/6, 153/3,
324/109
t.+ mu 279/5

tiken : Diken. -5-
t. 124/14, 185/7, 338/13
t.+ din 298/22, 356/6

tikil - : Dikilmek. -11-
t.- di 85/3, 106/1, 150/36
t.- gen 33/17, 37/29
t.- gentim 104/5
t.- ip tursam 300/4
t.- ip 115/56, 332/2, 332/5,
393/29

tikiş : Dikme, dikiş. -1-
t. 184/8

tikivet-: Bir anda dikmek, dikivermek.
-1-
t.- ti 229/20

tikle - : Dikeltmek, dik konuma
getirmek. -7-
t. 331/6
t.- di (tiklidi) 249/19
t.- gen (tikligen) 74/70, 331/20
t.- miduķ (tiklimiduķ) 331/4
t.- sekmu (tiklisekmu) 331/15
t.- ymiz 363/78

tiklen - : Doğrulmak, dik olmak. -2-
t.- gini 201/3
t.- mes 290/24

tikleş - : Dikleşmek, dik duruma
gelmek. -1-
t.- ti 55/114

tikleş : Dikleşme, dik olma. -2-
t. 179/95
t.+ ke 180/10

tiklik : Diklik. -1-
t.+ i 279/7

tiķ - : Tıkmak, sokmak. -2-
t.- ķandek 361/33
başni t.- ip 117/46

tiķil - : Tıkılmak, sokulmak. -2-
t.- di 360/5
t.- ip 50/13

til : Dil. -65-
t. iken 273/57
t. 54/, 54/1, 54/3, 54/5,
126/19, 195/12, 237/13,
273/17, 273/57, 286/110,
303/10, 338/7, 338/8, 378/4
t.+ da 372/4
t.+ diĝu 233/36
t.+ ĝa 125/64, 392/115
t.+ i 55/232, 74/7, 78/1,
117/21, 217/19, 294/8
t.+ ida 286/107
t.+ idin 87/42, 141/42
t.+ im 85/21, 162/17, 190/22,
282/2, 286/, 286/1, 286/3,
286/5, 286/9, 286/10, 286/108,
286/75, 286/86, 361/12
t.+ imdin 59/66, 141/50
t.+ imiz 286/65, 287/37,
290/26
t.+ imizni 116/67
t.+ imni 141/34
t.+ ini 50/84, 278/12
t.+ iñ 88/5

t.+ iñdin 78/10, 116/27, 141/6,
141/28
t.+ iñĝa 88/11, 384/4
t.+ iñni 73/112, 107/24
t.+ larni 340/3
t.+ liri 51/147
t.+ niñ 14/9

til - : Dilmek, dilimlemek. -6-
t.- atti 23/23, 47/51
t.- di 363/10
t.- ĝan 107/111
t.- ĝaydu 393/4
t.- sam 358/5

tile - : Dilemek, istemek. -22-
t.- meymiz (tilimeymiz) 115/52
t.- p 47/34, 50/59, 111/16,
112/21
t.- r 129/48
t.- rmenmikin 329/26
t.- señçu (tiliseñçu) 143/44
t.- ydiĝan 143/32
t.- ydiĝandu 280/10
t.- ydu 55/191, 63/46, 63/70,
63/74, 266/20, 313/31
t.- ymen 20/2, 54/1, 55/260,
59/70, 304/19
t.- yttiñ 55/15

tilek : Dilek, istek. -10-
t.+ i (tiliki) 33/8
t.+ iñ (tilikiñ) 55/14
t.+ ke 59/57
t.+ ler 22/35, 47/102, 63/11
t.+ lerni 14/7, 63/2, 63/14
t.+ lirim 284/74

tilekdaş : Ülküdaş. -1-
t.+ tin 324/119

tilemçi : Dilenci. -1-
t.+ ni 265/6

tilemçilik : Dilencilik. -1-
tilemçilik ķil:- Dilencilik
yapmak.
t. ķilĝili 223/77

tileş - : Birlikte dilemek, istemek. -1-
t.- ip (tilişip) 44/35

tileş : Dileme, isteme. -2-
t. 94/17
t.+ ke 116/68

tilim : Dilim. -1-
t.+ ni 257/9

tilla - : Hakaret etmek, azarlamak.
-10-
t.- dim (tillidim) 392/173,
393/31
t.- ğan (tilligan) 204/5
t.- ma (tillima) 251/1
t.- mañ (tillimañ) 233/42
t.- p 393/77, 393/79
t.- sañ (tillisañ) 222/5
t.- sañmu (tillisañmu) 359/21
t.- yttim 226/8

tilla : Altın para. -1-
t.+ sini 253/3

tillaş - : Birbirine hakaret etmek. -1-
t.- atti (tillışatti) 107/78

tillaş : Hakaret etme. -1-
t.+ ni 181/17

tilsam : *bk. tilsim* -1-
tilsam kı̇l-: Büyü yapmak.
t. kı̇l 167/10

tilsim : (Ar. <tilism) Tılsım, büyü.
bk. tilsimat, tilsam -11-
t. idiñ 176/5
t. 133/63, 133/64, 165/12
t.+ i 137/10
t.+ idin 37/23
t.+ ini 112/3
t.+ larni 112/33
t.+ ni 165/19, 173/37
tilsim kı̇r-: Büyü yapmak.
t. kı̇rsimu 70/35

tilsimat : *bk. tilsim* -3-
t. iken 259/17
t. 153/14
t.+ tek 237/6

tilsimlik : Tılsımlı, büyü. -2-
t. 140/8, 140/40

timiskıla - : Yoklamak, aramak.
bk. timsikıla-, timsikıla- -2-
t.- p 39/59, 47/48

timsal : (Ar. <timsāl) Timsal, simge.
-1-
t.+ i 372/14

timsikıla - : *bk. timiskıla-* -1-
t.- p 107/117

timsikıla - : *bk. timiskıla-* -3-
t.- p 273/19, 284/35, 297/48

tin : Nefes. -4-
t. 47/53
t.+ im 27/8, 51/80
t.+ immu 63/76

tin - : Dinmek, durmak. -13-
t.- di 34/11
t.- idu 37/32
t.- ip 73/31, 232/9
t.- may 51/69, 56/32, 71/12,
73/149, 153/11, 181/23,
217/15, 354/6
t.- maydu 82/8

tinci - : *bk. tinçi-* -1-
t.- p 359/11

tinç : Barışçıl, rahat. -7-
t. 45/31, 55/158, 55/259,
365/19, 369/14
tinç kı̇l-: Rahatlatmak.
t. kı̇lmidi 17/4
tinç tur-: Gönül rahatlığıyla
durmak.
t. turup 49/74

tinçi - : Avunmak, sakinleşmek. *bk.*
tinci- -1-
 t.- di 223/90

tinçlik : Barış, esenlik, sakinlik. -27-
 t. 45/21, 46/, 46/32, 46/41,
 55/191, 55/199, 63/, 63/1, 63/4,
 63/13, 63/16, 63/46, 63/77,
 63/91, 63/93, 116/71, 116/87
 t.+ ka 63/71, 116/70, 117/19
 t.+ ni 63/70, 63/74, 63/79,
 63/82, 116/76
 t.+ niñ 63/19, 116/92

tinik : 1. Temiz, duru. -6-
 t. 69/8, 246/1
 t.+ lirimdin 232/13
 2. Nefes.
 t.+ iğiçe 107/62, 127/35
 t.+ ini 37/32

tiniş : Rahatlama, nefes alma. -1-
 t. 27/32

tiniş - : Söz söylemek. -1-
 t.- ip 223/7

tiñirka - : Hayret etmek, şaşırmak. -3-
 t.- p 129/72, 194/3, 232/14

tiñirkaş : Hayret etme, şaşıрма. -2-
 t. 125/1, 159/23

tiñrik - : Kafası karışmak, aklı
 karışmak. -1-
 t.- tim 102/15

tiñşa - : Dinlemek. -16-
 t.- gaç (tiñşiğaç) 233/38
 t.- gan idi (tiñşiğan) 128/41
 t.- gan (tiñşiğan) 141/1
 t.- gin 44/5
 t.- mas (tiñşimas) 314/4
 t.- p turup 141/2
 t.- p 74/67, 179/48, 261/26,
 273/22, 287/5
 t.- ydu 128/114, 273/23
 t.- ymen 110/10

t.- ymiz 110/26
 t.- ysen 297/4

tipçekle - : *bk. tépçekle-* -2-
 t.- di (tipçeklidi) 361/32
 t.- p 143/43

tipirla - : Çırpınmak, çabalamak. -2-
 t.- p 324/100
 t.- ymen 253/10

tipirlaş - : Birlikte çabalamak. -1-
 t.- ti 51/122

tipirlaş : Çırpınma, çabalama. -1-
 t. 190/12

tire - : Diremek, dayamak. -2-
 t.- p 140/12, 192/12

tirece - : Bastona tutunmak. -2-
 t.- p 16/1, 75/25

tireklik : Direkli, destekli, dayanaklı.
 -1-
 t.+ ni 56/12

tirel - : Dayanmak, yaslanmak. -1-
 t.- gen 293/5

tirik : Diri, canlı. -17-
 t. 73/5, 121/12, 173/20, 267/2,
 271/24, 287/17, 304/11,
 336/17, 360/7, 375/45, 376/23,
 377/21
 t.+ ide 331/20
 t.+ ke 393/70
 t.+ ler 73/168, 376/5
 t.+ lerge 336/19

tirikçilik : Yaşam mücadelesi. -1-
 t.+ i 295/5

tiriklik : Dirilik, yaşama. -2-
 t. 163/6
 t.+ tin 365/17

tiriktap : Asalak, parazit. -11-

- t. 70/32, 167/10
t.+ ka 51/155, 51/74
t.+ lar 35/10, 51/23, 162/13
t.+ larga 39/18
t.+ larniñ 70/68, 231/46
t.+ ni 51/15
- tiril -** : Dirilmek. -4-
t.- gen 134/32
t.- imen 143/67
t.- ip 2/6
t.- miz 143/71
- tiriññida** : Aniden, ansızın. -1-
t. 73/138
- tirişcan**: Girişken, gayretli. -1-
t. 226/30
- tirkeş -** : Bağlamak. -1-
t.- ip (tirkişip) 255/17
- tirmaş -** : Gayret etmek, çabalamak.-2-
t.- ip (tirmişip) 255/18
t.- kaç 259/4
- tirnak** : Tırnak. -10-
t. 297/21, 393/10
t.+ çe iduk 125/19
t.+ çe 116/82
t.+ çilik 324/47
t.+ i (tirniği) 116/24, 218/28
t.+ iğice (tirniğiğice) 107/60, 127/34
t.+ tek 209/12
- titilda -**: Sabırsızlanmak. -1-
t.- p 304/19
- titre -** : Titremek. -9-
t.- di (titridi) 92/8
t.- gen (titrigen) 344/3
t.- p 51/46, 108/11, 284/31, 393/46
t.- r 143/2
t.- ydu 55/51, 63/67
- titrek** : Titrek. -1-
t. 33/22
- titret -** : Titretmek. -6-
t.- ip (titritip) 109/10, 143/81
t.- ken 25/18
t.- mekte 118/106
t.- ti 18/12
t.- tiñ 45/40
- tit-tit** : Tetikte olma, hazır olma. -3-
tit-tit bol-: Sabırsızlanmak.
t. bolup 188/19, 208/10, 324/76
- tiy -** : Yatıştırmak, kontrol etmek. -1-
t.- ip 251/20
- Tiyanşan** : (Çin.) Tanrı Dağı. -13-
t. 7/19, 59/73, 63/9, 74/125, 154/, 154/5, 154/54, 158/69, 179/53, 257/31, 260/14
t.+ ga 257/32, 271/46
t.+ niñ 369/16
- tiz** : Diz. -7-
tiz pük-: Diz bükme.
t. pükmeske 59/86
t. pükme 34/12, 129/59
t. püküp 143/44
t.+ ni pükti 45/62
tiz püktür-: Diz bükürmek.
t. püktürüp 324/101
t.+ ini püktürduk 51/160-161
- tiz -** : Dizmek, sıralamak. -7-
t.- di 239/8
t.- gan 218/23
t.- imen 133/1
t.- ip 69/47, 286/34, 289/39
t.- sak 331/16
- tizgin** : Dizgin. -1-
t. 39/18
- tizginle -** : Dizginlemek. -2-
t.- duk (tizginliduk) 173/37

- t.- p 159/29
- tizik** : Dizi, dizili, dizilmiş. -1-
t.+ i 218/24
- tizil -** : Dizilmek, sıralanmak. -14-
t.- di 6/1, 63/93, 133/14,
133/15, 133/16
t.- duḡ 35/2
t.- ḡan 15/28, 74/107
t.- ḡanmız 129/69
t.- ip 59/55, 73/106, 242/1,
326/20
t.- sa 367/3
- tizimlik** : Liste. -2-
t.+ idin 376/5
t.+ ige 257/24
- toḡaç** : Parça, kısım. -2-
t. 393/62
t.+ liriñni 255/44
- toḡra** : Doğru, dürüst. -29-
t. 55/193, 73/144, 93/15,
164/15, 171/5, 171/7, 181/12,
192/27, 223/160, 277/6, 352/6,
392/143, 392/91
t.+ da (toḡrida) 122/8, 247/4,
369/14
t.+ ḡa (toḡriḡa) 235/14
t.+ mu (toḡrimu) 181/31
t.+ ni (toḡrini) 180/6, 235/27
t.+ sida (toḡrisida) 63/, 63/1,
63/13, 63/52, 97/, 297/,
305/12, 305/15
t.+ sidiki (toḡrisidiki) 63/11
- toḡul -** : Doğmak, doğurulmak. -2-
t.- di 105/24
t.- up 229/4
- toḡta -** : Durmak. -18-
t. 55/67, 94/4
t.- di (toḡtidi) 108/6, 136/7,
216/12, 216/17
t.- duḡ (toḡtiduḡ) 136/2,
216/13
- t.- mas (toḡtimas) 27/56, 73/47
t.- maydu (toḡtimaydu) 6/27
t.- midi (toḡtimidi) 165/60,
223/22
t.- ñlar 64/15
t.- p tur 83/, 83/1
t.- p 286/50
t.- ptu 73/82
- Toḡtaḡun** : Kişi adı. -4-
t. 97/7, 97/53, 97/57, 97/79
- toḡtal -** : Durma imkânı bulunmak,
durabilmek. -1-
t.- sa 9/7
- toḡtat -** : Durdurmak. -3-
t.- imen (toḡtitimen) 55/228
t.- kıli bolsa 285/7
t.- ti 273/42
- Toḡti** : Durdu, kişi adı. -15-
t. idi 223/21
t. 133/12, 133/93, 159/10,
163/1, 163/13, 173/2, 173/16,
173/19, 173/33, 223/22
t.+ ḡa 97/63, 97/85
t.+ larniñ 173/21
t.+ ni 97/26
- Toḡtikañ** : Durdu Aḡa, Durmuş Aḡa,
kişi adı. -1-
t. 163/20
- Toḡtoḡul** : Toktogul Satılğanov, ünlü
Kırgız şairi. -1-
t.+ niñ 82/46
- tok** : (Rus.) Elektrik. -1-
t. 376/4
- tok-tok** : Aḡaçkakan. -1-
t. 393/123
- tokuldat -** : Takırdatmak. -1-
t.- ip (tokulditip) 393/123
- toḡ** : Tok, aç karşıtı. -4-

- t. 149/7, 295/31, 362/7
- tokaç** : Çörek. -1-
t. 39/42
- tokay** : 1. Söğütlük, çalılık. -3-
t.+ lar 10/11
2. Eğri, düz olmayan.
t. 193/17
t.+ da 87/35
- tokkuz** : Dokuz. -1-
tokkuzi tel bol:- Her şeyi
olmak, her şeye sahip olmak.
t.+ uñ tel bolidu 192/75
- toklaş** : Doyurma. -1-
t. 59/29
- tokmak** : Tokmak. *bk. tuğmak* -4-
t. 55/81, 55/94, 251/4
tokmak ye:- Tokmak yemek.
t. yédi 55/85
- tokmakçı** : Tokmakçı, yanında tokmak
taşıyan kimse. -1-
t. 226/50
- tokmaklaş** - : Birbirini tokmakla
dövmek. -1-
t.- ip (tokmaklışıp) 365/8
- Toktasın** : Bir şairin adı. -2-
t. 215/17, 215/22
- toku** - : Dokumak, örmek. -11-
t.- di 74/12
t.- dum 139/8
t.- ğan 232/38
t.- p 82/26, 191/10, 291/11,
324/93, 363/53
t.- sa 119/63
t.- ydu 227/3
t.- yli 324/34
- tokul** - : Dokunmak, örülmek. -5-
t.- di 97/3
t.- dum 118/49
- t.- ğan 87/37, 133/45
t.- ğandek 119/71
- tokum** : Eyerin altındaki keçe. -1-
t.+ ni 97/74
- tokumiçi** : Dokumacı. -1-
t. 119/61
- tokuş** - : Uydurmak, suç atmak. -1-
t.- ti 190/1
- tokuş** : Dokuma, örme. -1-
t.+ ka 392/99
- tol** - : Dolmak. -59-
t.- di 45/31, 47/61, 51/190,
55/115, 63/44, 70/19, 105/13,
108/2, 108/3,
150/22, 150/35, 164/12
t.- duñ 289/5
t.- ğan bolsa 119/49
t.- ğan idin 232/70
t.- ğan 23/31, 55/208, 74/88,
81/18, 116/69, 123/17, 127/12,
293/10, 294/7
t.- ğanda 138/20
t.- ğanmış 101/2
t.- ğay 240/16
t.- idu 59/84, 286/113, 392/1
t.- imu 55/151, 192/30, 335/3
t.- mahta 162/16, 174/1
t.- may turup 195/5
t.- may 76/29, 199/3, 199/7
t.- sun 11/33, 217/2, 217/4
t.- up 44/27, 49/136, 70/58,
110/33, 133/2, 148/21, 165/3,
219/12, 347/1
t.- uptu 149/1, 149/2, 149/4,
149/6, 149/8, 149/10, 149/12,
149/14
- tola** : Çok. -19-
t. 14/23, 22/33, 55/161,
55/183, 55/184, 55/231,
73/112, 75/21, 97/36, 97/37,
97/38, 111/60, 115/55, 181/14,
389/1

- t.+ mu (tolimu) 30/4
t.+ si (tolisi) 55/186, 133/38, 377/6
- toldur** - : Doldurmak. -11-
t.- ar 15/26, 261/33
t.- ğili 199/8
t.- up 115/54, 129/42, 248/11, 257/11, 272/50, 276/2, 292/1, 292/16
- tolğa** - : Çevirmek, döndürmek. -2-
t.- mañlar (tolğimañlar) 55/48
t.- sañ (tolğisañ) 55/52
- tolğak** : Doğum sancısı. -1-
t.+ idin (tolğikidin) 125/10
- tolğan** - : Çevrilmek, döndürülmek, sallamak. *bk. tolğun*- -14-
t.- ğiçe 3/4
t.- ğinim 234/47
t.- imen (tolğinimen) 221/3
t.- ip ketti (tolğinip) 325/12
t.- ip (tolğinip) 19/3, 96/3, 159/6, 234/27, 271/41, 286/126, 371/5, 375/15
t.- iptu (tolğiniptu) 324/100
t.- mastin 393/7
- tolğanlık** : Doluluk, dolmuşluk. -1-
t.+ ini 215/4
- tolğun** - : *bk. tolğan*- -2-
t.- up 229/2, 255/15
- Tolstoy** : Lev Tolstoy. -1-
t.+ niñ 87/30
- toluq** : Tam, tüm. -5-
t. 10/33, 50/74, 133/100, 140/41, 310/3
- tom** : Tıknaz, kalın. -4-
t. 31/3, 278/55
t.+ idin 392/22
t.+ niñ 127/9
- tomluq** : Tıknazlık, kalınlık. -1-
t. 231/9
- tomtaq** : Kısa, zayıf, mücmel. -1-
t. ikensen 252/23
- tomur** : Damar. -9-
t. 9/7, 278/53, 297/4, 392/35
t.+ din 131/14
t.+ ğa 50/29
t.+ i 9/6
t.+ iğa 47/90
t.+ lirida 128/35
- tomuz** : Temmuz sıcaklığı. -4-
t.+ da 150/7, 165/25, 379/6, 385/5
- ton** : Ceket. -8-
t. 121/19, 239/45, 312/39, 356/11
t.+ ida 297/51
t.+ ini 117/14
t.+ ni 262/3
t.+ uñ 298/9
- tona** - : *bk. tonu*- -1-
t.- rkin 102/26
- tonluq** : Ceketli, ceket giymiş olan.-2-
t. 261/18, 312/1
- tonu** - : Tanımak, bilmek. -10-
t.- dum 202/8
t.- duñmu 273/1
t.- ğandek 240/5
t.- ğansen 232/13
t.- misañ 73/23
t.- p 223/60
t.- ydiken 324/117
t.- ydu 47/100, 55/264
t.- ymen 345/3
- tonuğusiz** : Tanınmaz. -1-
tonuğusiz kıl:- Tanınmaz hâle getirmek.
t. kılıp 69/38

- tonul -** : Tanınmak, bilinmek. -1-
t.- dum 118/51
- tonur** : (Ar. <tennūr) Tandır. -1-
t.+ din 59/16
- tonuş** : Tanış, tanıdık, tanıma. -16-
t. 24/26, 89/13, 89/15, 89/17,
89/19, 89/21, 89/23, 102/6,
110/16, 160/5, 223/69, 300/6,
300/10, 312/29, 369/16
t.+ lar 160/3
- tonuş -** : Tanışmak. -3-
t.- attuğ 319/2
t.- şanseri 392/130
t.- tuğ 160/4
- tonuşluk** : Tanışıklık. -1-
t. 160/4
- tonut -** : Tanıtmak. -3-
t.- sun 39/5
t.- ti 74/121
t.- tuñ 47/85
- tonuval -** : Çabucak tanımak,
tanıyivermek. -1-
t.- ip (tonuvélip) 273/31
- tonuyal -** : Tanıma imkânı bulunmak,
tanıyabilmek. -1-
t.- midiñmu 232/17
- toñ -** : Üşümek, donmak. -1-
t.- up ıalğan iken 150/16
- toñ** : Don, buz. -1-
t.+ ni 223/39
- toñguz** : Domuz. -1-
t. 55/216
- toñlat -** : Dondurmak. -1-
t.- ılan 150/28
- top** : 1. Top, savaş aleti. -17-
t. 70/47, 94/3, 94/26
- t.+ idin 33/47
t.+ ni 128/7
t.+ tek 223/114
t.+ tin 50/14
2. Grup.
t. 64/14, 72/7, 122/1, 259/1,
305/10, 315/13, 325/3
t.+ i 179/14
- topa** : Toprak, toz. *bk. tuprak* -5-
t. 232/104, 375/41
t.+ da (topida) 256/11
t.+ ñni 232/8
t.+ si (topisi) 121/13
- topan** : *bk. tupan* -1-
t.+ din 129/70
- topilañ** : Bir tür çocuk oyunu. -2-
t. 393/60
t.+ da 39/42
- topla -** : Toplamak. -1-
t.- ydu 143/94
- topul** : *bk. opul-topul*
- topur** : *bk. opur-topur*
- tor** : Ağ, tor. -7-
t. 141/9, 141/20
t.+ din 141/37
t.+ umdin 393/26
t.+ umğa 141/12, 141/17
t.+ umgimu 141/20
- tora -** : Siper olmak, engel olmak. -3-
t.- di (toridi) 115/20
t.- p 273/33, 324/66
- torgay** : Turgay, tarla kuşu. -1-
t.+ larniñ 245/9
- torlaş -** : Perdelenmek, gözünün önüne
perde inmek. -1-
t.- ip (torlišip) 261/12

- tos -** : Yolunu kesmek, engel olmak,
set çekmek. -9-
t.- kan 126/12
t.- mak 187/14
t.- makka 126/16
t.- mañ 345/13
t.- simu 210/3
t.- ti 234/22
t.- up koydi 329/4
t.- up 223/61, 234/2
- tosağ** : Baraj, set. -5-
t. 141/18, 191/2
t.+ lar 154/42
t.+ ni 47/75
t.+ tin 127/26
- tosal -** : Engellenmek, yolu kesilmek.
-3-
t.- mas 129/86, 178/44
t.- maydu 45/104
- tosalğu** : Engel, mani. -6-
t. 8/2, 125/30, 129/46
t.+ din 170/5
t.+ si 25/20, 201/6
- tosaş** : Engel olma, yolunu kesme.
-1-
t.+ ni 63/64
- tosiyal -** : Engelleme imkânı
bulunmak, engelleyebilmek.
-1-
t.- maydu 153/13
- toskun** : Set, engel, mani. -4-
t. 148/48, 150/36
t.+ lar 113/19
t.+ larni 45/48
- tosma** : Baraj, bent. -6-
t.+ din (tosmidin) 173/13
t.+ ga (tosmiğa) 173/13,
173/16, 173/22
t.+ ni (tosmini) 325/10
t.+ si (tosmisi) 173/11
- tosuş** : Engel olma, yolunu kesme.
-1-
t.+ niñ 368/8
- toş -** : Dolmak. -3-
t.- kan 232/25
t.- kanga 232/88
t.- ti 139/22
- toştur -** : Doldurmak. -4-
t.- up 49/52, 133/6, 133/100,
148/36
- toşu -** : Taşımak. -5-
t.- maymen 302/4
t.- p 191/14, 232/47
t.- ymen 302/, 302/5
- tova** : (Ar. <tevbe) Tövbe. -11-
t. 50/40, 90/3, 119/4, 185/6,
202/10, 257/20, 268/7, 309/8,
321/9
tova kil- : Tövbe etmek.
t. kil 141/26
- tovla -** : Seslenmek, bağırarak. -21-
t. 289/22
t.- di (tovlidi) 46/31, 97/94
t.- dim (tovlidim) 208/13,
234/46
t.- duk (tovliduk) 234/11
t.- gaç (tovliğaç) 328/8
t.- gan (tovliğan) 125/13,
232/48, 272/12
t.- p 33/51, 107/113, 139/7,
231/31, 234/26, 258/5, 288/5
t.- y 175/14
t.- ydu 82/14, 315/18
t.- ymiz 290/19
- tovlan -** : Yankılanmak. -2-
t.- gan 23/53, 33/42
- tovlaş -** : Birlikte bağırarak söylemek.
-2-
t.- ip (tovlişip) 258/14
t.- ti 42/7

tovlaş : Birlikte bağırarak söyleme.-1-
t. 392/63

tovlavat - : Söyleyip durmak, bağırıp durmak. -1-
t.- idu 261/27

toy - : Doymak. -13-
t.- duş 55/180
t.- güç 229/18
t.- mas 50/81
t.- may 232/7
t.- maydu 82/2, 298/5
t.- maytti 107/66
t.- miğan 160/19
t.- up ketken 39/52, 39/53
t.- up 3/2, 160/20, 162/13

toy : Düğün, toy. -83-
t. idi 179/34
t. 44/, 44/2, 51/10, 59/37, 71/,
71/25, 82/35, 121/4, 124/4,
129/41, 130/36, 150/45,
162/25, 217/31, 223/102,
230/39, 239/27, 258/30,
258/31, 258/32, 258/34,
272/12, 289/21, 351/8, 351/11,
351/15, 368/11, 381/12
t.+ da 124/5, 129/44, 250/19
t.+ dek 263/44
t.+ du 258/26
t.+ ğa 44/7, 44/17, 44/44,
67/20, 71/18, 115/4, 218/22
t.+ ğiçe 223/144
t.+ i 44/9, 82/36, 124/, 218/21,
258/, 258/25
t.+ iğa 258/6, 258/12, 258/18,
258/24, 366/8
t.+ imiz 51/186
t.+ imizğa 115/79
t.+ imu 306/4
t.+ ini 132/30
t.+ iniñ 44/13
t.+ lar 8/14
t.+ larniñ 18/31, 44/53
t.+ liri 29/48
t.+ ni 44/10, 44/56
t.+ niñ 115/61

t.+ uñ 96/8, 126/15, 218/49
t.+ uñğa 272/3
t.+ uñni 47/3, 272/5, 290/77
toy kıl:- Düğün yapmak,
eğlenmek.
t. kılar 24/28
t. kildi 148/37
t. kilduğ 51/184, 74/124
t. kılğanda 59/23
t. kılımiz 52/15
t.+ ni kılsağ 110/45

toyluğ : Düğün için gerekli şeyler. -1-
t.+ i 218/22

toymıgır : Doymaz. -1-
t. 49/103

toz - : Yıpranmak, eskimek. *bk.*
tozi- -1-
t.- di 253/1

toz : Toz, toprak. -1-
t. 392/112

tozağ : Kapan, tuzak. -3-
t. 34/15, 154/42
t.+ ta 31/36

tozan : Toz, duman. -3-
t.+ dek 233/15
t.+ ğa 23/30
t.+ larğa 18/39

tozi - : *bk. toz*- -1-
t.- mas 60/3

tozu - : Tozlamak, savrulmak,
dağılmak. -3-
t.- mas 132/18
t.- maydu 364/19
t.- p 233/15, 313/4, 376/8

tozut - : Tozutmak. -1-
t.- up 361/53

tozutuş : Yıpratma, eskitme. -1-
t. 27/35

töge : Deve. -1-
t.+ ge (tögige) 392/96

tögel : *bk. tügel* -1-
t. 118/92

töhmet : (Ar. <tuhmet) Töhmet, iftira.
-36-
t. 116/80, 118/15, 154/27,
178/44, 179/105, 183/14,
187/15, 191/18, 206/, 206/14,
206/15, 206/40, 210/5, 210/6,
232/82, 359/9, 367/9, 368/2,
373/8, 377/16, 377/20
t.+ i (töhmiti) 196/21, 206/11,
206/16, 286/95, 392/25, 392/27
t.+ ige (töhmitige) 206/15
t.+ ke 175/6, 367/11, 377/12
t.+ ni 267/5, 337/4
t.+ niñ 196/22
t.+ te 341/15
t.+ tek 171/3

töhmetçi : İftiracı. -3-
t.+ din 303/13
t.+ ge 373/9
t.+ niñ 256/10

töhmetçor : (Ar. + Far. <tuhmet+ -hōr)
İftiracı. -5-
t. 187/21
t.+ ğa 187/, 187/17
t.+ lar 187/1, 377/21

töhpe : (Ar. <tuḥfe) Katkı. -12-
t. 150/24, 178/22, 373/3
t.+ mizdin (töhpimizdin)
171/22
t.+ ni (töhpini) 192/38
t.+ ñ 159/20, 256/12
t.+ ñge 159/2
t.+ ñiz (töhpiniñiz) 372/12
t.+ ñizdin (töhpiniñizdin) 369/12
t.+ ñmu 159/1
t.+ si (töhpisi) 290/69

töhpikar : (Ar. + Far. <tuḥfe+ -kār)
Katkıda bulunan kimse. -10-
t. 286/9, 290/13, 290/78,
297/51, 393/87
t.+ dinmu 283/4
t.+ larğa 167/9
t.+ ni 297/52
töhpikar bol-: Yardımda
bulunmak.
t. bolup 283/3
töhpikar kııl-: Yardım etmek.
t. kııldı 129/39

tök - : Dökmek. -60-
t.- eyli 49/8
t.- imen 114/14, 278/13
t.- ken ikensen 123/21
t.- ken 23/13, 38/6, 38/12,
50/27, 70/11, 124/18, 160/10,
184/4
t.- kenniñ 106/5
t.- me 149/7
t.- meymiz 22/9
t.- sem 255/94
t.- simu 148/23
t.- ti 124/12, 139/15, 294/13
t.- tuḥ 110/27
t.- üp 4/8, 11/4, 159/28,
232/105, 240/9, 286/73
terimni t.- imen 114/16
terni t.- imiz 67/12
yaş t.- imiz 179/82
қан t.- ken 74/34, 74/60
қени t.- ken 70/62
ter t.- ken 7/11, 35/8
térimiz t.- ken 51/202
yéşim t.- ken 193/8
yéşimu t.- ken 326/8
ter t.- kenler 70/67
yaş t.- mey 34/11
қanni t.- meymiz 22/9
yaş t.- misekla 44/55
ter t.- se 175/8
ter t.- sem 106/19, 121/37
yaş t.- sem 183/31
қан t.- ti 70/25
yaş t.- ti 154/67
derdimizni t.- tuḥ 51/125

- kénini t.- tuğ 61/10
 kan t.- üp 154/35
 ter t.- üp 108/21, 151/3,
 165/31, 165/50, 223/33
 térini t.- üp 165/10
 yaş t.- üp 181/39, 233/40,
 378/15
- tökül -** : Dökülmek. -17-
 t.- di 73/153, 74/61, 106/2,
 112/29, 141/13, 141/50, 170/2,
 226/108, 371/8
 t.- gen 21/2, 23/59, 33/68,
 70/19, 74/25, 129/15, 232/3
 t.- se 102/27
- tökün** : Dügün. -2-
 t.+ de 272/12
 t.+ mu 381/12
- töküş** : Dökme, döküş. -4-
 t.+ ke 61/11, 79/20
 t.+ la 313/13
 t.+ niñ 22/12
- töle -** : Ödemek. -5-
 t.- diñ (tölidiñ) 43/7
 t.- mekni (tölimekni) 351/16
 t.- y 276/5, 280/9
 t.- ydiğandu 280/5
- tölem** : Ücret, para. -1-
 t.+ du 354/8
- töleş** : Ödeme. -1-
 t. 175/6
- töliyel -** : Ödeme imkânı bulunmak,
 ödeyebilmek. -1-
 t.- midim 375/29
- tömür** : Demir. -6-
 t. 59/11, 162/19, 287/6, 313/9
 t.+ liri 117/, 117/49
- tömüryol** : Demir yolu. -2-
 t. 131/2, 131/3
- töñtey** : *bk. oñtey-töñtey*
- töpe** : Tepe. -2-
 t.+ lep (töpilep) 47/48, 111/12
- töpür** : *bk. öpür-töpür*
- tör** : 1. Evin misafir köşesi. -17-
 t.+ de 191/38
 t.+ diki 296/11
 t.+ din 167/12, 256/9, 319/8,
 373/4
 t.+ ge 275/1, 392/104, 393/117
 t.+ gila 222/12
 t.+ i 79/2
 t.+ ide 125/68, 218/18, 290/76
 t.+ idin 331/8
 2. Soylu kimse.
 t. 155/6, 287/40
- töre** : Soylu, asil. -1-
 t.+ mmu 334/3
- törel -** : Ortaya çıkmak, vuku bulmak.
 -18-
 t.- di 237/1
 t.- dim 130/3, 375/16
 t.- duğ 116/1, 116/5
 t.- gen 44/25, 63/49, 89/5,
 113/31, 125/16, 129/1, 211/7,
 214/13, 251/3, 266/5, 293/28,
 325/50
 t.- se 181/42
- töşek** : Döşek. -1-
 t.+ te 255/33
- töşük** : Delik, deşik. -2-
 t. 51/123
 t.+ ke 125/77
- töt** : Dört. -18-
 t. 119/18, 119/21, 119/46,
 156/9, 164/6, 165/57, 171/3,
 171/11, 179/88, 193/, 193/1,
 209/7, 223/135, 223/98,
 257/24, 304/10, 364/13,
 392/181

tötleştirüş : Dörtleştirme; Çin'in
1950-1960 yılları arasında
sanayi, tarım, savunma ve
teknolojiyi çağdaştırma
politikası. -1-
t. 179/92

töt miñ : Dört bin. -1-
t. 165/32

töven : Aşağı, düşük. -5-
t. 223/168, 223/46
t.+ de 177/5, 259/14
t.+ ge 55/79

töz - : Sabretmek, dayanmak. -1-
t.- midim 226/3

traktor : (Fr.) Traktör. -2-
t. 116/54
t.+ lar 82/19

tugey desturi : Yer ıslahatları
kılavuzu. -1-
t. 148/32

tuğ : Bayrak, tuğ. -37-
t. 74/139, 119/25, 127/45,
127/49, 132/28, 154/50, 164/1,
169/3, 170/3, 192/54, 242/2,
247/22
t.+ din 106/15, 127/47, 153/5
t.+ i 17/5, 25/24, 31/31, 295/12
t.+ imiz 259/12
t.+ ini 115/11, 232/112
t.+ ka 129/77, 138/28, 143/96,
272/19, 365/9
t.+ mu 80/15
t.+ ni 55/241, 106/11, 127/24,
129/80, 156/5
t.+ niñ 133/85
t.+ uñğa 255/108
tuğ tik- : Bayrak dikmek.
t. tikken 125/57
t.+ ni tik 129/78

tuğ - : Doğmak. -10-

t.- di 38/4, 44/10, 127/56,
169/8, 286/42
t.- ılan 81/3, 81/22, 82/49,
272/1
t.- ını 55/205

tuğdur - : Doğurmak, doğurtmak. -4-
t.- dum 191/26
t.- up 47/76, 113/6, 205/8

tuğdural - : Doğurma imkânı
bulunmak, doğurabilmek. -1-
t.- mas 116/82

tuğluk : Bayraklı, bayrağı olan. -1-
t. 272/2

tuğul - : Doğmak. -19-
t.- di 18/23, 50/6, 131/3, 247/4
t.- duğ 129/21
t.- duñ 45/25
t.- ılan idi 125/38, 125/72
t.- ılan iken 158/37
t.- ılan 74/114, 125/10, 165/85,
165/86, 306/1, 354/1
t.- ılanlıkım 232/84
t.- maptimen 99/4
t.- up 47/30
t.- uptimen 105/3

tuğum : (Far. <tuğm) Tohum,
yumurta. -4-
t. 316/2, 316/17
t.+ ini 316/8
t.+ ni 316/18

tuğmak : *bk. toğmak* -1-
t. 371/6

tulpar : Bir at cinsi. -4-
t.+ iñ (tulpiriñ) 121/41
t.+ larni 115/31
t.+ ni 164/19, 217/9

tuman : Duman, sis. -7-
t. 47/6, 118/16, 192/26
t.+ da 34/17
t.+ ğa 41/17

- t.+ ida 7/1
t.+ ni 55/255
- tumanlık** : Dumanlı, sisli. -1-
t. 23/1
- tumar** : Muska, nazarlık. -1-
t.+ din 186/14
- Tumincyañ** : Bir yer adı. -5-
t. 139/, 139/17, 139/23
t.+ da 139/8
t.+ ğiçe 139/1
- tumşuk** : Burun, çıkıntı. -3-
t.+ i 392/68
t.+ idin 297/57
t.+ iğa 118/83
- tunci** : İlk, birinci. -12-
t. 70/48, 89/6, 105/21, 118/31,
129/41, 129/75, 133/13,
150/27, 150/33, 161/20, 359/3
t.+ si 115/44
- tuncuk** - : Boğulmak, bunalmak. -7-
t.- ar 196/9
t.- up 7/1, 126/7, 137/9,
150/17, 363/12, 376/4
- tuncuktur** - : Boğmak, bunalmak. -1-
t.- uñ 118/104
- tuñçi** : (Çin.) Tercüman. -1-
t.+ lar 173/17
- tupan** : (Ar. <ṭūfān) Tufan. *bk. topan*
-1-
t. 210/11
- tuprak** : Toprak. *bk. topa* -23-
t. 69/, 69/1, 121/9, 121/13,
129/15, 232/3, 233/18, 264/7
t.+ i (tupriği) 218/46, 255/77
t.+ ida (tupriğida) 372/10
t.+ idin (tupriğidin) 318/4
t.+ iñ (tupriğiñ) 89/13, 130/10
t.+ iñdin (tupriğiñdin) 257/37
- t.+ ka 264/10
t.+ ni 69/3
t.+ niñ 65/14, 69/6, 69/24
t.+ ta 121/40, 287/1
t.+ tin 2/7
- tuprak béşi** : Mezar, kabir. -1-
t.+ ğa 375/36
- tur -** : 1. Durmak. -216-
t.- di 7/10, 161/18, 173/19,
205/8, 223/92
t.- di-de 333/6
t.- dum 278/75
t.- duñ 343/4
t.- ğaçka 28/8, 359/4
t.- ğan 42/3, 110/31, 125/91,
154/6, 208/7, 331/21
t.- ğanda 125/40, 143/9
t.- ğandek 371/2
t.- ğandimu 148/48
t.- ğangila 177/7
t.- ğanlarni 173/19
t.- ğinim 74/139
t.- ğiniñda 291/11
t.- idu 86/15, 119/45, 119/55,
259/19, 325/43, 325/46,
325/49, 364/1
t.- mağ 73/49, 121/25, 255/78
t.- maymiz 113/20
t.- midi 201/1
t.- misa 49/50, 290/59
t.- sa 12/12, 65/34, 116/48,
116/71, 117/51, 119/18,
121/30, 163/19, 188/13
t.- sammu 65/31, 226/15,
261/10
t.- sañ 228/11
t.- sila 324/36
t.- sun 180/10, 206/3, 303/9,
323/2
t.- udu 125/94
t.- up qaldim 332/2
t.- up qalsam 307/9
t.- up 69/40, 74/140, 116/77,
121/27, 179/10, 218/43,
223/194, 232/40, 246/6, 263/1,
271/28, 271/31, 271/37,

271/40, 283/9, 361/43, 375/34,
392/187, 393/64
t.- uptu 143/12, 265/23, 272/56
2. İsimlerle birleşerek onların
anlamına uygun birleşik fiiller
türeten bir yardımcı fiil.
des t.- up 49/76
oçuk t.- up 134/20
tinç t.- up 49/74
muñluk t.- ar 72/8
melum t.- ğiniñ 364/10
reñdaş t.- idu 69/17
alķış t.- maķ 392/167
vedemde t.- misam 57/15
zerbidar t.- sun 70/69
3. Bir fiille birleşerek
süreklilik tasvirî fiilleri türeten
bir yardımcı fiil.
békip t. 55/126
çikip t. 55/125
kelmey t. 329/19, 329/20
körüp t. 97/82
saklap t. 55/67
tohtap t. 83/, 83/1
cavab bermey t.- amdimen
223/200
çaķnap t.- ar 154/56
oķup t.- ar 112/25
oynap t.- ar 224/3
retlep t.- ar 358/8
yağdurup t.- ar 317/4
çaķnap t.- atti 179/40
céçip t.- atti 84/5
déveylep t.- atti 190/16
külüp t.- atti 179/19
ķarap t.- atti 165/82
saklap t.- aymu 3/1
külgili t.- di 158/13
yangili t.- di 37/16
yañrap t.- di 233/19
yulgili t.- di 181/18
körüp t.- duķ 81/21
telpünüp t.- duķ 365/9
yoķlap t.- dum 232/69
ačkili t.- duñ 352/8
silkinip t.- duñ-de 32/2
hemrah bolup t.- ğaç 318/16
éçilgili t.- ğan idi 363/36

uçrap t.- ğan 134/34
hürpiyip t.- ğan 41/13
ķondurup t.- ğan 249/4
oyğinip t.- ğan 128/37
öre t.- ğan 203/7
pijildap t.- ğan 255/47
tutişip t.- ğan 69/14
yelpüldep t.- ğan 218/48
yéğip t.- ğan 261/35
yénip t.- ğan 128/33
gañgirap t.- ğanda 226/65
héçayip t.- ğini 125/89
ķaçķili t.- ğun 295/27
dep t.- idiğan 63/88
égilip t.- idu 261/31
éytķandek t.- idu 261/24
güpüldep t.- idu 383/11
intilip t.- idu 270/15
kélip t.- idu 55/55
künlük tutup t.- idu 270/4
ķañķip t.- idu 165/22
ķaynap t.- idu 245/26
ķizip t.- idu 261/40
oķşap t.- idu 245/38
oynap t.- idu 245/21
purap t.- idu 245/15
sayrap t.- idu 119/28, 245/32
témip t.- idu 245/5
tügüp t.- idu 50/55
yañrap t.- idu 245/10
yaşnap t.- idu 69/20
yéğip t.- idu 245/3
çañķap t.- imen 165/6
élip t.- imen 76/24
körgendek bolup t.- imen
233/30
körüp t.- imen 71/23
körüp t.- imiz 74/18
hürpiyip t.- isen 284/23
purap t.- isen 211/2
yayrap t.- isen 211/5
çikip t.- mamdu 50/48
körünüp t.- mamdu 43/4
bérip t.- misa 49/51
ķezip t.- muş 87/24
almay t.- sa 49/97
çaķnap t.- sa 316/15
dep t.- sa 243/4

ékip t.- sa 110/38
 homiyip t.- sa 116/51
 külüp t.- sa 223/197
 qarap t.- sa 173/30
 mañgan t.- sa 45/106
 pütülgen t.- sa 367/5
 sunup t.- sa 223/198
 ünüp t.- sa 116/50
 tikilip t.- sam 300/4
 yaliñaçlap t.- sañ 116/58
 ayrip t.- simu 119/10
 kütüp t.- simu 125/137
 yep t.- simu 118/83
 yéğip t.- simu 122/17
 bilip t.- up 116/62
 dep t.- up 35/1, 393/127
 eplep t.- up 218/31
 içip t.- up 272/8
 keçmey t.- up 129/26
 körüp t.- up 107/88, 265/7,
 392/197
 külüp t.- up 134/17, 143/65,
 316/10
 mökünüp t.- up 107/57
 oylap t.- up 324/25
 pütmey t.- up 341/8
 sanımay t.- up 107/54
 sayıdap t.- up 184/5
 siñmey t.- up 94/2, 94/25
 şiltip t.- up 324/79
 tallap t.- up 324/26
 téñirkap t.- up 273/43
 tiñşap t.- up 141/2
 tolmay t.- up 195/5
 tutmay t.- up 195/2
 erkilep t.- upla 392/108
 kuçaqlişip t.- upsen 76/12
 yandışip t.- upsen 102/18
 parlap t.- uptu 51/206
 sözlep t.- uptu 115/69, 185/14
 yañrap t.- uptu 71/28
 yaşnap t.- uptu 392/39

tural - : Durma imkânı bulunmak,
 durabilmek. -5-
 t.- amdu 47/26, 292/32
 t.- mas boldi 304/10
 kökrekerip t.- amdu 168/21

taçet kılıp t.- midim 55/147

turalğu : Meskûn, oturulan yer. -1-
 t.+ si 201/8

Turdağun : Turdakun, kişi adı. -1-
 t.+ ğa 239/34

turguz - : Durdurmak. -5-
 t. 331/7
 t.- uñlar 376/14
 t.- up 209/10, 376/15, 393/27

turguzal - : Durdurma imkânı
 bulunmak, durdurabilmek. -1-
 t.- maymiz 39/17

turğun : Baca. -1-
 t.+ i 154/59

turk : Sima, suret, şekil. -12-
 t. 310/7
 t.+ i 218/8, 317/7
 t.+ iğa 329/6
 t.+ ini 24/19, 85/5, 101/4
 t.+ umni 114/8
 t.+ uñ 310/11, 364/1
 t.+ uñda 53/11
 t.+ uñniñ 211/9

turmuş : Hayat, ömür. -13-
 t. 41/4, 30/15, 45/102 46/8,
 46/35, 47/42, 295/8
 t.+ i 160/24, 217/18
 t.+ ka 39/34, 65/44, 118/37
 t.+ ni 16/7

turna : Turna. -1-
 t.+ lardin (turnılardin) 255/61

Turpan : Turfan. -7-
 t. 261/, 261/1, 261/57, 276/,
 276/2
 t.+ da 139/5
 t.+ niñ 112/5

Turpanlıq : Turfanlı. -1-
 t. 59/18

turuş : Durma, duruş. -2-
t.+ ça 393/92
t.+ sen 76/10

turuval - : Kalkmak, kalkıp durmak.
-1-
t.- imen 278/92

tuşluk : Dost. -2-
t. 223/179, 261/51

tuşmutuştin : Her taraftan, her yönden.
-4-
t. 97/77, 153/4, 166/14,
166/15

tut - : 1. Tutmak. -81-
t. 6/11, 56/25
t.- ay 240/13
t.- kaç 186/3, 297/4
t.- kaçkimu 374/5
t.- kan 143/75, 209/14, 209/17,
273/57
t.- kanlıkimdin 392/118
t.- kanséri 197/, 197/1
t.- kıli 273/17
t.- kini 107/44
t.- kinimni 371/4
t.- ma 267/2
t.- mak bolup 45/51, 324/87
t.- makçi iduk 234/34
t.- makçidek 223/61
t.- may turup 195/2
t.- may 192/18
t.- miğan idi 117/6
t.- sak 116/41
t.- sañ 141/25
t.- ti 51/69, 55/92, 94/15,
107/43, 175/13, 181/21, 183/
183/4, 243/
243/2, 248/9, 286/44, 334/12
t.- tuk 265/37
t.- tuñ 14/12
t.- uñlar 223/66
t.- up qalar 237/5
t.- up 33/20, 61/1, 71/29,
73/65, 81/26, 97/46, 107/118,

116/61, 125/88, 141/33,
177/14, 179/36, 223/23, 234/4,
248/7, 278/18, 278/53, 298/26,
321/4, 324/100, 356/7, 393/86
2. Bir isimle birleşerek onun
anlamına uygun birleşik fiiller
türeten bir yardımcı fiil.
keñ t. 296/, 296/1
gezipi t.- idu 107/50
yar t.- imen 390/12
bélik t.- kan idim 191/7
oğri t.- ma 97/66
dost t.- mak bolsam 278/21
çiñ t.- sa 226/13
bélik t.- tum 141/11
dost t.- tuñ 14/11
este t.- uñlar 39/62
künlük t.- up turidu 270/4
roza t.- up 47/31
matem t.- up 107/11
terep t.- up 55/201
köz t.- uptu 94/31

tutal - : Tutma imkânı bulunmak,
tutabilmek. -2-
t.- mastin 202/9
t.- may 226/99

tutaş : Yekpare, kesintisiz, bitişik.-5-
t. 59/66, 65/34, 209/6, 288/7,
338/7

tutaş - : Birleşmek, bitişik olmak. -6-
t.- ip turğan (tutişip) 69/14
t.- ip (tutişip) 73/119
t.- kan idi 287/26
t.- kan 154/59
t.- ti 102/21, 309/7

tutiya : (Ar. <tūtiyā) Tutya, sürme.
-2-
t. 121/13, 150/7
t.+ ni 346/13
tutiya kil:- Sürme çekmek.
t. kildiñ 346/14

tutka : Kol, tutacak yer. -3-
t.+ ni 197/, 197/1

- tutka kıl-**: Tutacak yer olarak kullanmak.
t. kılsak 197/6
- tutkağ** : Epilepsi, sara. -1-
t.+ i (tutkiği) 33/20
- tutkuluk** : Tutma, tutulmuş. -1-
t. 177/2
- tutkun** : Tutsak, esir. -3-
t. 21/5, 239/35
t.+ i 12/4
- tutkuz -** : Tutturmak. -3-
t.- di 136/39
t.- up 39/18, 254/3
- tutuk** : Keder, hüzn. -2-
t. 285/6, 324/88
- tutul -** : Tutulmak. -3-
t.- sañ 392/170
t.- up 226/56
zuvani t.- may kalmaydu 290/52
- tutun -** : Tutunmak. -1-
t.- ğan 73/89
- tutuş** : Tutma, tutuş. -3-
t. 262/22
t.+ ni 116/42
tutuş kıl-: Başlamak.
t. kılidu 312/18
- tuvaqlan -** : Kapanmak. -1-
t.- di 111/53
- tuy -** : Duymak. -4-
t.- diki 98/3
t.- ğansen 226/84
t.- may 285/2
t.- up 223/120
- tuydur -** : Duyurmak, hissettirmek. -1-
t.- mastin 107/58
- tuyğu** : Duygu, his. -14-
t. 23/57, 44/5
t.+ din 29/16
t.+ lar 29/10, 29/11, 34/19
t.+ liri 29/, 29/21
t.+ ni 29/37
t.+ si 12/14, 65/29, 113/
t.+ sini 8/11, 22/14
- tuyuk (I)** : Toynak. -1-
t.+ i (tuyiği) 218/32
- tuyuk (II)** : Tuyuğ. -1-
t.+ lar 394/
- tuyuksiz** : Aniden, ansızın. -2-
t. 129/4, 371/3
- tuyul -** : Duyulmak. -2-
t.- di 28/4, 377/15
- tuz** : Tuz. -4-
t. 107/86, 121/26, 210/9
t.+ ni 187/6
- tuzak** : Tuzak. -1-
t.+ ka 17/22
- tuzkor** : Nankör. -1-
t. 230/18
- tücüpüle -** : Özenle yapmak, itinayla yapmak. -1-
t.- p 331/12
- tüfi** : “Anasını!..” anlamında küfür. -2-
t. 55/121, 361/7
- tüg -** : Bağlamak, düğümlmek. -3-
t. 394/14
t.- düm 232/104
t.- üp turdu 50/55
- tüge -** : Tükenmek, bitmek. *bk. tüğü-*
-7-
t.- p kaldim 393/58
t.- p 175/2, 216/12, 262/17

- t.- ydu 46/40, 62/11, 63/96
- tügel** : Tam, bütün. *bk. tögel* -1-
t. 125/134
- tügeş** - : Birlikte tüketmek, bitirmek.
-3-
t.- kentim 173/23
t.- tim 226/72
t.- tuğ 223/34
- tüget** - : Tüketmek, bitirmek. -7-
t.- ip (tügitip) 53/33, 140/27
t.- ken 73/15
t.- mek bolup 92/12
t.- memsen 15/16
t.- tim 285/17
t.- tiñ 45/74
- tügitel** - : Tüketme imkânı bulunmak,
tüketebilmek. -3-
t.- mes 45/78
t.- meysen 107/122
t.- migen 91/15
- tügiş** : Tüketme, tüketiş. -1-
t.+ ke 107/97
- tügmen** : Değirmen. -3-
t. 324/69
t.+ i (tügmini) 394/13, 394/16
- tügü** - : *bk. tüge-* -9-
t.- mes 51/192, 91/, 248/4,
260/5
t.- meydigan 91/12, 91/16
t.- meydu 51/96, 73/50, 261/41
- tügüç** : Dügüm. -2-
t.+ i 88/9
t.+ ni 392/131
- tügül** - : Bağlanmak, düşünlenmek.-5-
t. 104/8, 196/11, 269/3,
289/23
t.- gen 129/37
- tügün** : Dügüm. -6-
t. 63/8, 70/54, 73/30, 118/54,
140/40, 394/15
- tügüvel** - : Sıkamak, yumruğunu
sıkamak. -1-
t.- ip (tügüvelip) 55/111
- tük** : Tüy. -1-
t. 393/74
- tükür** - : Tükürmek. -6-
t.- gen 297/70
t.- se 179/107
t.- üp 55/110, 236/20, 324/78
yüzige t.- üp 33/44
- tülke** : Tilki. -14-
t. 39/41, 129/78, 229/, 229/1,
229/7, 229/11, 229/14, 229/18,
297/57
t.+ ge (tülkige) 341/13, 393/18
t.+ ler (tülkiler) 190/23
t.+ lerniñ (tülkileriñ) 11/18
t.+ niñ (tülkiniñ) 342/14
- tümen** : Çok, binlerce. -7-
t. 2/5, 13/4, 47/40, 112/29,
159/27,
t.+ ligen 143/5
t.+ lep 293/38
- tün** : Gece. -38-
t. 11/5, 12/12, 47/7, 47/20,
63/54, 73/126, 82/30, 137/8,
143/73, 315/21, 357/3, 360/6,
393/1
t.+ de 74/50, 345/8
t.+ dimu 163/4, 315/25
t.+ din 393/3
t.+ giçe 73/54
t.+ i 20/9, 45/14, 183/22
t.+ ide 126/7
t.+ ige 183/25
t.+ ler 18/27, 18/62, 23/15,
37/5, 154/45, 154/55
t.+ lerdin 46/7
t.+ liri 38/2, 299/6

- t.+ ni 126/11, 159/28, 162/20, 165/28, 234/25
- tüne -** : Gecelemek. -2-
t.- gendu (tünigendu) 233/7
t.- p 315/27
- tünügün** : Dün. -18-
t. 63/56, 73/127, 133/28, 133/64, 133/79, 184/2, 290/3, 392/24
t.+ ki 44/43, 50/7, 74/111, 81/17, 82/17, 94/1, 94/24, 106/14
t.+ kiler 184/4
t.+ la 375/8
- tüp** : Dip, asıl. -1-
t. 154/36
- tüptüz** : Dümdüz. -1-
t. 162/5
- tür -** : Sarmak, kıvrırmak. -6-
t.- düñ 45/58
t.- gen 272/17
t.- gendin 340/10
t.- üp 97/93
koşumimizni t.- duğ 116/14
koşumini t.- üp 109/6
- tür** : Sima, surat. -1-
t.+ i 154/62
- Türkiye** : Türkiye. -1-
t. 254/25
- türküm** : Grup, kitle. -2-
t. 248/8, 393/104
- türme** : (Rus.) Hapishane. -1-
t.+ din (türmidin) 223/91
- türmel** : Ağaç dalları ile yapılmış set, baraj. -1-
t.+ ge 159/13
- tüs** : Renk, sima, görünüm, görüntü. -5-
t. 76/3, 140/24, 148/5, 171/10
t.+ ke 220/7
- tüslük** : Renkli. -2-
t. 47/36, 393/5
- tütek** : Sis, duman. -7-
t. 45/1, 55/53, 94/14, 116/11
t.+ ke 50/31
t.+ lerge 45/50
t.+ ni 325/29
- tütün** : Duman, aile, ocak. -2-
t. 133/8
t.+ liriñniñ 211/10
- tüv** : Arka. -8-
t.+ i 55/231, 70/23
t.+ ide 102/6, 125/12, 183/6, 361/42
t.+ idila 202/1
t.+ ige 273/26
- tüvrük** : Direk, sütun. -5-
t. 150/9, 249/4
t.+ ini 45/87
t.+ niñ 293/5
tüvrük bol-: Ayakta tutmak.
t. bolduñ 45/28
- tüz -** : Düzmek, düzenlemek, kurmak. -10-
t.- di 186/5, 286/46
t.- eydu 297/50
t.- gen 70/46
t.- imiz 312/20
t.- se 290/69
t.- üp 44/34, 115/12, 362/15
t.- üptu 218/15
- tüz** : 1. Düz. -10-
t. 53/32, 55/233, 111/59, 180/5, 192/66, 196/23
t.+ ni 363/61
t.+ ümge 226/4
2. Dışarı.

t.+ ge 223/87, 391/12

t.+ ge 261/23

tüzel - : Düzelmek, iyileşmek. -1-
t.- dim 226/

tüzeş : Düzeltme, onarma. -2-
t.+ ke 209/15
t.+ niñ 168/32

tüzeştür - : Düzeltmek, onarmak. -1-
t.- üp 101/4

tüzet - : Düzeltmek, onarmak. -1-
t.- eyli (tüziteyli) 223/125

tüzle - : Doğrultmak, düzeltmek. -1-
t.- di (tüzlidi) 193/17

tüzleñ : Ova. -1-
t. 165/4

tüzlük : Doğruluk, saflık, düzlük. -1-
t.+ idin 204/8

tüzük : Sağlam, doğru, dürüst. -6-
t. 73/10, 87/27, 223/19,
284/64, 324/61
t.+ kine 47/54

tüzül - : Kurulmak, yapılmak. -5-
t.- di 6/4, 51/115
t.- gen 185/12
t.- idiken (tüzilidiken) 147/4
t.- se 290/71

tüzüm : Düzen. -1-
t.+ i 33/24

tüzütsiz : Çarpık, çirkin. -1-
t. idi 108/16

Tyencin : Çin'in eski başkenti. -1-
t.+ niñ 136/1

Tyen'enmén : Tiananmen, Pekin'deki
eski han sarayı kapısının adı.
-3-
t. 171/15, 366/8

Uu

u : : Ve. -33-

u. 7/2, 7/11, 11/1, 11/12,
11/15, 21/1, 35/6, 55/24, 55/44,
70/40, 82/7, 107/50, 114/19,
121/9, 129/1, 129/16, 129/36,
129/60, 136/42, 143/85, 176/2,
192/20, 195/8, 196/7, 223/113,
297/47, 310/7, 321/9, 336/14,
354/2, 357/12, 367/2, 375/24

u : O, üçüncü teklik şahıs zamiri.
-684-

u. idi 225/10

u. 16/8, 17/13, 30/4, 30/6,
30/7, 34/8, 37/2, 42/9, 44/3,
46/10, 49/103, 49/22, 49/28,
49/95, 55/116, 55/168, 55/227,
55/246, 55/252, 55/264, 55/62,
56/19, 59/1, 61/5, 65/3, 65/12,
65/27, 69/43, 70/39, 71/3,
71/14, 71/17, 73/5, 73/115,
73/128, 73/149, 73/15, 73/153,
73/20, 73/25, 73/27, 73/41,
73/48, 73/57, 73/73, 73/80,
73/87, 73/93, 75/26, 75/28,
76/32, 80/7, 80/10, 81/17,
82/49, 85/10, 87/23, 93/13,
94/18, 97/51, 101/13, 103/3,
103/14, 103/16, 107/57,
107/59, 107/61, 108/6, 110/42,
110/43, 117/9, 117/11, 117/17,
117/24, 117/37, 118/24,
118/27, 118/86, 118/99,
119/41, 119/42, 119/43, 121/4,
121/22, 121/30, 122/18,
122/20, 125/136, 125/18,
125/39, 125/42, 125/72,
125/79, 125/80, 125/84,
125/87, 125/88, 127/7, 128/4,
128/100, 128/102, 128/112,
128/33, 128/37, 128/39,
128/54, 128/56, 128/58,
128/96, 129/25, 129/82,

129/83, 130/27, 131/10,
133/41, 133/73, 134/17, 135/5,
135/9, 136/23, 136/39, 140/11,
140/19, 140/29, 142/4, 143/80,
143/88, 148/9, 158/55,
160/13, 160/15, 161/16, 163/6,
173/13, 178/21, 178/25,
178/27, 179/24, 179/35,
179/45, 179/68, 179/96,
181/11, 181/26, 188/3, 188/9,
188/11, 188/12, 188/23,
200/3, 202/4, 204/7, 206/3,
208/20, 210/16, 210/18, 214/3,
214/15, 214/19, 216/3, 216/7,
216/17, 216/26, 218/3, 222/9,
222/11, 223/2, 223/186,
223/45, 223/71, 224/4, 226/55,
226/77, 233/5, 233/7, 233/9,
237/18, 238/6, 238/9, 241/8,
241/12, 247/30, 255/54,
258/34, 261/6, 261/21, 263/12,
263/41, 266/20, 266/22, 267/3,
270/13, 270/24, 273/43,
273/46, 275/3, 277/4, 278/57,
278/58, 278/59, 283/4, 283/11,
288/8, 290/56, 293/15, 293/27,
295/19, 295/23, 295/28, 299/2,
311/14, 312/4, 315/24, 316/14,
316/18, 316/20, 317/7, 318/11,
318/14, 324/5, 324/6, 324/101,
324/113, 324/121, 324/77,
324/78, 325/10, 325/35, 328/2,
328/4, 331/9, 331/11, 331/21,
332/24, 338/10, 339/13,
342/12, 345/1, 345/3, 345/16,
348/4, 350/12, 357/11, 359/18,
360/9, 360/11, 362/5, 362/11,
363/43, 363/44, 363/45,
381/14, 381/16, 382/5, 382/8,
392/8, 392/19, 392/28, 392/70,
392/95, 393/125, 393/19,
393/27, 393/60, 394/9, 394/22
u.+ ğu 110/44
u.+ mu 55/18, 55/229, 55/85,
73/51, 198/9, 223/132, 241/6,
268/13, 299/5, 299/13, 313/23,
313/27, 314/2, 328/5, 382/4,
392/150

u.+ nçe 251/15
 u.+ nçila 73/163, 181/10
 u.+ nda 34/5, 82/51, 94/30,
 98/6
 u.+ ndağ 49/89, 50/43, 54/3,
 55/14, 75/33, 97/92, 111/37,
 168/24, 181/40, 229/7,
 286/121, 355/16, 392/188
 u.+ ndağlar 392/59
 u.+ ndağlarniñ 284/29
 u.+ ndiği 218/20
 u.+ ndin 70/78, 134/23, 154/9,
 230/40, 232/106, 250/20,
 311/20, 320/11, 342/8, 348/5,
 378/14
 u.+ ni 30/8, 31/29, 42/2, 42/16,
 45/82, 55/123, 61/12, 65/10,
 65/28, 69/10, 70/15, 73/146,
 73/21, 73/23, 73/75, 74/63,
 80/2, 82/46, 82/48, 84/6, 86/11,
 87/44, 92/6, 97/4, 107/75,
 109/19, 111/3, 117/39, 118/23,
 118/90, 119/7, 119/33, 119/51,
 119/56, 119/80, 121/32,
 121/37, 125/137, 125/22,
 125/99, 127/50, 127/51,
 127/56, 128/114, 133/58,
 134/5, 136/38, 136/40, 139/27,
 154/78, 160/7, 160/18, 160/21,
 161/28, 174/8, 178/8, 181/41,
 188/17, 189/11, 194/14,
 195/11, 212/5, 213/3, 216/6,
 229/11, 229/15, 231/22,
 231/24, 231/27, 232/90,
 234/19, 237/19, 240/14, 241/1,
 243/3, 249/4, 249/6, 249/8,
 249/19, 251/8, 255/59, 260/27,
 261/49, 265/7, 266/18, 273/59,
 278/38, 278/67, 278/70,
 284/53, 285/17, 292/18,
 292/21, 293/6, 295/22, 298/4,
 299/4, 305/21, 310/14, 311/19,
 312/30, 312/34, 314/5, 316/4,
 320/24, 324/11, 324/114,
 324/118, 324/36, 324/47,
 325/40, 326/22, 335/34, 358/8,
 370/3, 372/8, 374/4, 374/15,
 376/17, 382/3, 392/104,

392/156, 392/26, 393/34,
 393/50, 394/36, 394/40
 u.+ nidin 344/2
 u.+ niğu 73/167
 u.+ nimu 312/23, 393/44
 u.+ niñ 11/22, 22/32, 25/2,
 25/15, 25/23, 33/22, 33/24,
 33/28, 35/11, 44/31, 46/42,
 46/43, 49/49, 50/47, 50/91,
 55/115, 55/86, 63/80, 63/87,
 65/6, 67/12, 69/8, 73/117,
 73/12, 73/148, 73/74, 73/86,
 74/56, 74/83, 78/2, 80/11, 84/4,
 84/8, 85/2, 85/5, 85/9, 85/13,
 86/15, 87/21, 87/25, 87/32,
 87/42, 107/53, 108/19, 110/18,
 115/48, 115/67, 115/70,
 116/60, 117/3, 117/21, 117/25,
 118/107, 118/94, 119/15,
 119/27, 119/30, 119/55,
 119/83, 121/1, 122/6, 122/15,
 125/114, 125/134, 125/135,
 125/19, 125/92, 127/30,
 127/42, 128/101, 128/104,
 128/111, 128/115, 128/44,
 128/46, 128/48, 128/51,
 128/60, 128/94, 129/5, 129/49,
 129/51, 129/63, 129/64,
 132/14, 133/50, 133/51,
 133/52, 134/8, 141/6, 143/81,
 165/52, 168/26, 168/30,
 178/17, 178/20, 179/20,
 179/28, 179/29, 179/38, 181/7,
 181/31, 185/9, 192/7, 204/3,
 204/6, 209/27, 212/11, 213/5,
 213/7, 215/3, 215/5, 215/12,
 218/4, 218/33, 225/3, 230/6,
 235/28, 238/7, 239/18, 239/39,
 240/18, 243/5, 247/7, 247/9,
 260/7, 261/5, 262/26, 264/6,
 268/15, 270/6, 273/29, 273/58,
 278/42, 278/55, 279/3, 279/7,
 283/1, 283/7, 286/43, 287/18,
 293/16, 293/21, 294/7, 297/4,
 297/8, 301/12, 313/4, 313/34,
 320/3, 324/112, 324/13,
 325/12, 325/45, 325/46, 328/6,
 329/4, 331/17, 332/10, 332/31,

- 336/5, 336/6, 336/14, 336/16,
342/9, 345/5, 345/11, 345/17,
345/23, 351/29, 355/13, 359/8,
366/14, 377/8, 392/7, 392/116,
392/14, 392/152, 392/157,
392/40, 393/2, 393/8, 393/112,
393/12, 393/93
u.+ niñdin 279/6
u.+ niñğa 46/44
u.+ niñda 55/117, 239/17,
266/2, 266/16, 307/6
u.+ niñdek 290/54
u.+ niñdin 119/53, 226/122,
226/81, 249/18, 278/54,
311/12, 392/194
u.+ niñdinmu 76/33, 297/10
u.+ niñğa 44/39, 121/23, 142/5,
142/6, 163/7, 206/25, 226/115,
235/17, 261/47, 278/61, 281/5,
297/14, 310/15, 314/2, 320/21,
392/79, 393/25
u.+ niñmu 277/13, 295/20
u.+ niñsiz 145/5, 230/23,
230/24, 266/12, 283/7, 298/5,
298/9, 298/15, 298/27, 298/28,
360/7, 381/11
u.+ niñsizmu 297/71
- ucuk -** : Gebermek, ölmek. -7-
u.- idu 37/21, 286/102
u.- sa 361/34
u.- sun 39/2, 266/19
u.- ti 33/39, 325/14
- ucuktur -** : Gebertmek, öldürme. -1-
u.- may 63/76
- ucut** : Silüet. -1-
u.+ i 73/68
- uç -** : Uçmak. -46-
u.- ar 9/22, 57/7, 82/11,
150/14, 318/11
u.- idu 173/34, 383/5, 392/38
u.- imiz 347/13
u.- ğan idiñ 187/5
u.- ğan 10/1, 29/5, 69/22, 71/5,
178/11
- u.- ğa 44/33
u.- ğandek 378/13
u.- ğanseri 305/5
u.- ğun 153/6
u.- mağ 20/2, 77/4
u.- mağta 287/32
u.- sun 63/4, 63/16, 217/10
u.- ti 4/11, 143/3, 157/1, 253/9,
352/5
u.- tum 305/3
u.- tuñ 29/2
u.- up kėtiptu 73/138
u.- up 17/15, 57/8, 64/1, 67/1,
115/72, 165/23, 215/6, 217/21,
220/2, 313/5, 378/14, 392/147
u.- uptu 73/113
- uç** : Uç, son, nihayet. -6-
u. 196/7
u.+ i 124/9, 209/14, 254/16
u.+ ida 73/62
u.+ um bolğan 219/4
- uça** : Omuz, sırt. -2-
u.+ mdikisi 273/8
u.+ mğa 223/32
- uçkun** : Kivılcım. -4-
u. 129/3
u.+ iñlarni (uçkınıñlarni) 10/8
u.+ i 250/11
u.+ liri 74/59
- uçkunda -** : Saçılmak, sıçramak -1-
u.- ydu 64/1
- uçluk** : Sivri, keskin. -1-
u. 110/7
- uçra -** : Uğramak, maruz kalmak. -7-
u.- di (uçridi) 226/66
u.- ğan idim (uçrığan) 234/16
u.- ğan (uçrığan) 325/4
u.- mas (uçrimas) 148/30
u.- p turğan 134/34
u.- p 392/184
u.- sa (uçrisa) 22/27

uçraş - : Karşılaşmak. -2-
u.- ip kalsa (uçrişip) 328/9
u.- tim 173/2

uçrat - : Karşılaşmak, karşı gelmek,
uğramak, maruz kalmak. -3-
u.- sam 121/33
u.- tim 327/3, 363/34

uçrişiş : Karşılaşma. -1-
u. 216/

uçur - : Uçurmak. -3-
u.- ğinini 87/31
u.- up 23/13, 232/21

uçuş : Uçuş, uçma. -1-
u.+ ka 270/16

udul : Doğru, kestirme, düz. -1-
u. 147/12

udulluk : Ritimli, düzenli. -1-
u. 141/22

udum : Örf, âdet, anane. -8-
u. 122/14, 297/68, 311/9
u.+ ğa 227/7
u.+ i 227/5, 287/18
u.+ iğa 287/33
u.+ ni 170/3

udumluk : Âdet, alışkanlık. -2-
u. 291/10, 372/5

Uél-strit : Wall Street, ABD'de, New
York'ta, Manhattan'ın
güneyinde, ülkenin önde gelen
bazı finans kuruluşlarının
toplandığı sokak. *bk. Uoll Strit*
-5-
u. 55/258, 63/85, 125/78
u.+ ni 55/243
u.+ tiki 63/47

uh : Ah, iç çekme, ah çekme. -8-
u. 27/24, 158/48, 302/12,
377/1

uh tart : Ah çekmek.
u. tartip 73/126
u. tartimen 223/194, 363/27
u. tartkan 287/5

uhla - : Uyumak. -6-
u.- ğin (uhliğin) 118/26
u.- mağçi (uhlimakçi) 188/8
u.- maydıgan (uhlimaydıgan)
91/14
u.- midi (uhlimidi) 64/32
u.- p 47/20
u.- ptu 188/12

uhlal - : *bk. uhliyal*- -1-
u.- may 47/54

uhlaş : Uyuma, uyuyuş. -1-
u. 59/30

uhlat - : Uyumak. -1-
u.- mağçi 75/15

uhliyal - : Uyuma imkânı bulunmak,
uyuyabilmek. *bk. uhlal*- -1-
u.- midim 208/4

uka : Erkek kardeş. -1-
u. 74/96

uk - : Anlamak. -4-
u.- kıdek 238/5
u.- may 229/23
u.- maymen 307/11
u.- maysiler 55/27

uk : *bk. ok* -1-
u.+ i 122/17

ukum : Fikir, anlam. -1-
u. 314/8

uktur - : Anlatmak. -1-
u.- miğan 344/12

ukuş - : Anlaşmak. -2-
u.- may 316/5
u.- sam 226/55

uğuşmaslık : Anlaşmazlık. -1-
u. 351/23

ul : Alt yapı. -5-
u. 126/14, 143/77
u.+ i 114/10, 325/45
u.+ ini 278/10

ula - : Bağlamak, birleştirmek. -2-
u.- p 167/6, 286/53

ulağ : Çalıştırılan hayvan. -2-
u. 70/71
u.+ ka 111/50

ulan - : Bağlanmak, birleştirilmek. -1-
u.- ğan 272/16

ular : Onlar, üçüncü çokluk şahıs zamiri. -84-
u. 17/26, 22/12, 39/45, 45/87, 45/93, 46/17, 46/25, 46/26, 46/28, 47/31, 49/19, 49/31, 49/93, 50/35, 55/153, 55/154, 55/191, 55/194, 55/195, 67/19, 74/34, 92/10, 92/14, 107/27, 118/14, 119/69, 127/47, 136/17, 158/40, 165/82, 165/85, 165/86, 179/93, 186/10, 229/13, 234/5, 247/15, 269/11, 311/8, 324/66, 332/29, 393/130
u.+ diki 219/11
u.+ din 74/24, 177/10, 263/16
u.+ ğa 33/41, 55/210, 55/211, 63/51, 278/15, 315/21, 377/10
u.+ mu 73/143
u.+ ni 29/28, 39/33, 49/54, 50/51, 65/19, 74/58, 120/14, 245/34, 290/58, 304/11
u.+ niñ 24/20, 46/21, 46/22, 49/69, 50/27, 55/193, 55/197, 55/207, 55/208, 55/209, 136/21, 136/27, 154/24, 205/20, 332/33, 361/40, 361/43, 361/48, 361/57, 361/61

ulaş - : Ulaşmak. -2-
u.- kanda 76/21
u.- tim 63/10

ulğay - : Artmak, çoğalmak. -5-
u.- di 97/81, 173/27
u.- ip (ulgiyip) 18/9, 19/3

ulğayt - : Artırmak, çoğaltmak. -2-
u.- ip 18/45, 37/11

ultañçi : Hizmetkâr. -1-
u.+ mu 126/22

uluğ : Ulu, yüce. *bk. uluğ* -95-
u. 8/5, 11/2, 18/32, 22/4, 22/17, 22/36, 23/42, 23/50, 23/53, 25/1, 25/19, 25/22, 26/9, 27/47, 29/29, 33/30, 36/3, 37/27, 39/36, 44/35, 45/7, 45/15, 45/80, 46/3, 46/44, 47/74, 48/3, 48/21, 48/23, 50/9, 50/61, 55/120, 56/11, 56/13, 59/67, 76/22, 78/13, 79/1, 79/21, 87/46, 89/26, 121/11, 127/6, 127/54, 127/55, 129/23, 130/20, 139/28, 143/82, 151/7, 153/6, 153/7, 164/, 164/4, 164/9, 164/11, 164/15, 165/67, 168/32, 170/10, 171/, 171/1, 171/5, 171/12, 175/3, 179/51, 179/52, 179/59, 179/60, 179/90, 190/33, 192/24, 192/73, 208/8, 215/13, 223/7, 233/45, 255/78, 265/27, 270/22, 272/21, 272/28, 286/29, 290/66, 290/78, 299/17, 300/6, 331/5, 332/6, 335/19, 373/16, 392/161, 393/63
u.+ din 290/66
u.+ lar 290/65

uluğlan - : Büyümek. -1-
u.- di 34/24

uluğluk : Ululuk, büyüklük. -1-
u.+ ka 179/41

Uluğsay : Bir nehir adı. -3-
u. 165/2, 165/15, 165/65

uluğvar : Ululuk, büyüklük. -3-
u. 14/18, 15/20, 239/28

uluğvarlık : Ululuk, büyüklük. -3-
u. 239/12, 266/17, 303/10

uluğ : *bk. uluğ* -1-
u. 45/83

umuldur - : Umutlandırmak. -1-
u.- güçi 357/2

un : Un. -1-
un kııl : Un hâline getirmek.
u. kılsa 394/13

una - : Kabul etmek, onaylamak. -1-
u.- misam (unimisam) 55/90

unsur : (Ar. <^c unşur) Unsur. -1-
u. 263/9

untal - : Unutma imkânı bulunmak,
unutabilmek. -2-
u.- may 94/1, 94/24

untu - : Unutmak. *bk. unut* -35-
u.- dum 241/3
u.- gânda 193/25
u.- ma 24/11, 152/2, 155/2,
303/15
u.- mas 73/26, 370/, 370/8
u.- maydu 17/27, 184/7
u.- maymen 64/35, 65/, 65/1,
65/5, 65/9, 65/13, 65/14,
65/17, 65/29, 183/5
u.- maymiz 106/7, 143/93
u.- miğın 56/11
u.- p kalay 65/33
u.- p kalğan 87/18
u.- p kalma 89/31
u.- p kalmiduk 50/51
u.- p 29/7, 92/10, 134/14,
272/37

u.- pla 179/13
u.- ptu 339/10
u.- sun 65/6

untul - : Unutulmak. -7-
u.- mas 179/, 290/35
u.- misun 393/116
u.- sa 272/47
u.- up 119/21, 125/93, 232/109

unut - : Unutmak. *bk. untu* -1-
u.- miğuluğ 98/7

unvan : (Ar. <^c unvân) Unvan. -7-
u. 176/4, 348/12
u.+ i 237/20
u.+ iğâ 296/9
u.+ ni 355/15
unvan al : Ünvan sahibi olmak.
u. alğan 88/3
unvan bol : O ünvanla
tanınmak, anılmak.
u. bolup kaldı 190/34

Uoll Strit : *bk. Uél-strit* -2-
u. 116/20
u.+ niñ 116/19

upa : Pudra, makyaj malzemesi. -1-
u. 310/1

upra - : Yıpranmak, eskimek. -1-
u.- mas (uprimas) 28/2

uprat - : Yıpratmak, eskitmek. -2-
u.- may 75/23
u.- maydu 119/68

upuk : (Ar. <ufk) Ufuk. -2-
u. 69/14
u.+ ni 12/20

ur - : 1. Vurmak. -63-
u. 115/75
u.- ar 210/12
u.- atti 55/103
u.- ayli 206/15

u.- di 37/14, 129/14, 192/54,
193/15, 220/8
u.- dum 55/78, 253/2
u.- ğan bolsa 204/5
u.- ğan 255/14
u.- ğandin 55/98
u.- ğin 393/133
u.- ğum kélidu 271/33
u.- ğusi 156/8
u.- idu 79/6
u.- maydu 230/2
u.- misa 59/48
u.- sa 165/22
u.- sun 289/29
u.- up 12/7, 17/16, 31/32,
45/81, 55/73, 55/74, 164/8,
179/19, 195/6, 223/38, 229/23,
245/32, 251/4, 255/7, 393/34
u.- upsen-de 97/74
2. İsimlerle birleşerek onların
anlamına uygun birleşik fiiller
türeten bir yardımcı fiil.
cuş u. 159/24
cuş. u.- ar 165/90
mevc u.- ar 210/12
cuş u.- di 150/21, 216/21
cuş u.- ğan 15/17
lap u.- ğantiñ 346/7
lap u.- ma 343/2
ah u.- mañtin 30/10
ah u.- up 51/40, 73/157, 256/4,
392/18, 393/128, 393/66
cañ u.- up 148/37
cuş u.- up 128/21, 128/35,
133/17, 133/96, 148/38,
150/33, 314/7
çerh u.- up 10/19
lap u.- up 118/17, 154/33
periyad u.- up 195/10

ur-ur : Linç, linç etme. -3-
u.+ ğa 168/35, 363/22
u.+ i 154/76

urçuk : İğ, ip eğirmekte kullanılan,
ortası şişkin, iki ucu sivri ve
çengelli araç. -2-
u. 119/31

u.+ ta 119/26

Urçuk Batur : Patem'in lakabı. -10-
u. 119/, 119/14, 119/37,
119/54, 119/62, 119/72, 119/84
u.+ dek 119/58, 119/86
u.+ ğa 119/22

urğanlık : Vurma, vuruş, vurmuşluk.
-1-
u. 392/52

urğu - : Sıçramak. -12-
u.- di 33/66, 159/22
u.- ğan (urğığan) 41/18
u.- ğan 46/29
u.- p 107/101, 179/37, 218/26,
289/14, 297/5
u.- ydu 47/109, 154/57, 239/14

urğuluk : Vurgulu. -1-
u. 180/11

urğun : Vurma, vuruş. -1-
u.+ idin 220/9

urğut - : Sıçratmak. -1-
u.- up 324/93

uruk : 1. Tohum. -3-
u. 143/35, 341/5
2. Soy.
u. 89/20

urul - : Vurulmak. -2-
u.- ğandek 371/6
u.- up 55/105

uruş : Savaş, dövüş. -21-
u. 46/30, 55/180, 55/186,
55/224, 55/234, 63/42, 63/56,
65/10, 94/9
u.+ ka 46/17, 55/182, 63/59,
94/22, 160/21
u.+ ni 55/228, 63/46, 94/32
u.+ ta 63/57
u.+ tin 55/188, 55/204,
392/113

uruş - : Savaşmak, dövüşmek. -1-
u.- tum 226/18

uruştur - : Tokuşturmak. -1-
u.- up 61/18

uruval - : Vurabilmek, dövebilmek.
-1-
u.- imen 278/48

us - : Uzatmak, vermek. -1-
u.- kıan 59/15

ussa - : Susamak. -1-
u.- duş (ussiduş) 212/2

ussul : (Ar. <uşül) Dans. -14-
u. 10/35, 59/24, 96/5, 134/11,
167/8, 234/48
u.+ ğa 234/12, 239/25, 245/38,
260/15, 271/18, 350/15
u.+ liriñni 255/51
u.+ mu 139/19

ussulçı : Dansçı, iyi dans eden kimse.
-3-
u. 260/19
u.+ niñ 158/32
u.+ siğa 42/6

ussuzluk : Susama, susuzluk. -1-
u. 244/5

usta : (Far. <ustād) Usta. -16-
u. ikensen 392/145
u. 119/76, 209/7, 392/41,
392/42, 392/43, 392/44
u.+ lar (ustılar) 158/40
u.+ m 59/17, 119/77, 209/9,
209/29, 225/16
u.+ mlarğa 334/11
u.+ mniñ 209/16
u.+ si (ustisi) 133/50

ustaz : (Far. <ustād) Hoca, öğretmen.
-7-
u. idi 287/17

u. 70/42, 177/14, 181/5,
344/12
u.+ din 171/17
u.+ imiz 369/10

uşbu : İşte bu. -6-
u. 24/9, 111/47, 195/7, 240/22,
253/16, 367/3

uşla - : Tutmak. -1-
u.- p 56/30

uşliyal - : Tutabilmek. -1-
u.- midim 375/39

uşşak : Ufak, küçük. -1-
u. 82/42

uşşuk : Utanmaz, şımarık. -2-
u.+ lar 6/6
u.+ larni 120/21

uşşukluk : Utanmazlık, şımarıklık. -1-
u. 33/1

ut - : Kazanmak, yenmek. -1-
u.- ti 70/32

uttur - : Kaybetmek. -1-
u.- up 316/18

utuk : Başarı, muvaffakiyet. -15-
u. 18/15, 23/35, 45/9, 55/260,
57/1, 118/52, 150/45
u.+ ka 73/104
u.+ larğa 118/50
u.+ larni 51/185
u.+ ni 51/188, 70/32
u.+ niñ 272/41, 290/74
u.+ séri 45/23

utuval - : Kazanabilmek. -3-
u.- di 316/, 316/20
u.- dim 316/8

uva : Yuva. -3-
u.+ si (uvisi) 21/6, 23/1,
133/63

uval - : Ufalmak. -1-
u.- ip (uvilip) 22/28

uyal - : Utanmak. -2-
u.- ip (uyilip) 393/126
u.- may 297/51

uyat : Ayıp, utanç, ar. -6-
u. 2/10, 118/38, 119/52,
230/35, 244/13, 253/12

uyatlık : Ayıp, utandırıcı. -1-
u.+ tin 188/19

uyatsız : Utanmaz, arsız. -1-
u. 190/19

uygun : Uygun. -1-
u. 239/15

Uygur (I) : Uygur halkı. -33-
u. 41/5, 42/6, 59/61, 70/71,
74/135, 74/138, 74/60, 239/11,
239/29, 261/38, 286/26, 289/
289/1, 289/33, 289/37, 299/15,
306/1, 314/6, 368/4, 378/3,
378/11, 378/16
u.+ dek 119/4
u.+ ğa 81/10
u.+ larda 119/5
u.+ larmu 237/25
u.+ larniñ 334/, 334/7
u.+ ni 74/136
u.+ niñ 44/50, 239/27, 261/20,
287/23

Uygur (II) : Abdulhalik Uygur, bir
Uygur şairi. -1-
u. 286/56

Uygurçe : Uygurca. -3-
u. 246/3, 273/48, 286/35

Uygurlaş - : Uygurlaşmak, Uygur
halkına benzemek. -1-
u.- ip (Uygurlışip) 365/4

uyku : Uyku. -19-
u. 8/11, 91/11
u.+ da 59/32
u.+ din 34/20, 66/4, 67/10,
73/8, 74/57, 128/37, 188/13,
393/3
u.+ ğa 3/2, 112/8
u.+ ni 10/9
u.+ si 12/16, 23/43, 150/31
u.+ sidin 112/7
u.+ sini 73/12

uykusuz : Uykusuz. -1-
u. 255/58

uyul - : Oyulmak. -1-
u. 209/6

uyuş - : Birleşmek, toplanmak. -1-
u.- tuğ 129/22

uyuştur - : Toplamak. -1-
u.- duğ 51/151

uz : İyi, güzel. -7-
u. iken 324/6
u. 212/10, 218/2, 286/90,
342/8, 347/8
uz kıl- : İyi hâle, güzel hâle
getirmek.
u. kildi 157/7

uza - : 1. Uzamak. -3-
u.- ğanda (uzığanda) 371/9
2. Uzaklaşmak.
u.- p 2/4, 104/9, 104/10

uzak : Uzak. -26-
u. 51/21, 66/5, 73/28, 286/16,
301/8
u.+ ka 17/24, 41/8, 97/2,
190/27, 304/15
u.+ lardin 47/47
u.+ larğa 10/23, 26/8
u.+ ni 31/9, 53/26, 75/4
u.+ ta 31/34, 55/5
u.+ tiki 59/68

u.+ tin 27/3, 31/16, 32/1,
51/103, 74/67, 107/10, 107/112

uzar - : Uzamak. -3-

u.- di 263/43
u.- mas 290/26
u.- mastin 303/9

uzart - : Uzatmak. -1-

u.- maqçi 63/82

uzat - : Uzatmak; uğurlamak. -20-

u.- imiz (uzitimiz) 94/23,
105/28, 312/34
u.- ip (uzitip) 73/167
u.- kan 150/8
u.- kin 292/1, 292/16
u.- midim 223/23
u.- ti 56/6, 84/2, 104/3
u.- tim 107/12
kol u.- kan idim 268/1
kol u.- kanda 140/11
kol u.- mañ 163/10
kol u.- maymen 278/3
kol u.- ti 325/16
kol u.- tim 294/16
kolumni u.- tim 226/116
koluñni u.- sañ 226/96

Uzél : Bir radyo kanalının adı. -1-

u.+ da 73/77

uzitiş : Uğurlama, vedalaşma. -1-

u. 386/

uzluk : Güzellik, iyilik. -1-

u.+ uñ 250/14

uzun : Uzun. -26-

u. 34/14, 38/7, 41/12, 47/5,
51/140, 55/200, 55/30, 115/17,
140/25, 160/5, 165/74, 170/
170/4, 229/21, 257/17, 263/25,
295/17, 392/49, 392/53, 392/55
u.+ din 39/31, 102/1, 319/2
u.+ dur 330/5, 394/32
u.+ lar 70/15

Üü

üme : Dut. -1-

ü. 61/15

ücmilik : Dutluk, dut bahçesi. -1-

ü.+ ni 225/13

ücmizar : Dutluk, dut bahçesi. -2-

ü.+ ga 161/25

ücmizar kiliş: Dut bahçesine
çevirme, güzelleştirme.

ü. kilişka 179/121

üç : Üç. -18-

ü. 119/19, 119/32, 127/21,
129/11, 138/17, 140/30,
223/135, 223/18, 231/34,
231/48, 257/10, 263/34,
297/69, 324/26, 374/3
ü.+ la 138/16
ü.+ tin 192/4

üçinçi : Üçüncü. -1-

ü. 295/28

üç miñ : Üç bin. -1-

ü.+ din 223/29

üçün : İçin. -207-

ü. 2/, 2/1, 2/2, 2/3, 5/3, 5/7,
7/5, 9/27, 10/31, 11/32, 13/7,
25/23, 28/7, 29/19, 34/12,
34/14, 40/11, 45/56, 45/93,
46/11, 47/4, 47/42, 49/37,
55/192, 55/199, 55/245, 58/10,
59/53, 59/59, 61/23, 63/49,
64/7, 65/17, 65/28, 69/10,
69/42, 73/123, 74/53, 78/6,
79/19, 80/5, 87/26, 88/13,
92/14, 95/8, 103/14, 105/10,
105/12, 112/28, 113/27, 114/9,
114/11, 114/15, 115/45,
115/46, 115/47, 118/4, 118/8,
118/88, 121/16, 121/42,

121/43, 122/10, 123/22,
 123/24, 125/111, 125/25,
 125/75, 125/90, 127/17,
 128/56, 128/84, 130/7, 130/11,
 130/23, 130/36, 133/97, 136/9,
 136/13, 136/29, 136/32,
 140/15, 140/40, 141/13,
 141/21, 141/34, 143/22,
 143/23, 143/46, 147/6, 148/16,
 150/2, 154/2, 154/8, 154/10,
 154/14, 154/30, 154/52,
 159/13, 159/14, 159/15, 161/5,
 161/15, 162/27, 164/12,
 165/10, 169/2, 169/8, 171/6,
 171/11, 179/118, 179/34,
 179/95, 180/13, 182/29,
 183/26, 183/28, 183/29,
 190/13, 191/17, 191/18,
 191/19, 192/77, 192/78,
 192/79, 192/80, 193/8, 193/22,
 193/23, 193/28, 218/49,
 220/11, 223/37, 223/38,
 225/18, 226/40, 226/45,
 226/47, 231/59, 232/83, 239/6,
 244/, 250/17, 251/8, 255/8,
 255/30, 255/83, 255/86,
 260/30, 266/9, 267/, 267/1,
 267/2, 267/4, 267/6, 267/8,
 267/10, 267/11, 267/12,
 267/14, 269/1, 269/13, 278/9,
 286/124, 288/2, 288/4, 292/23,
 293/31, 296/13, 312/37,
 314/15, 324/91, 331/13,
 332/28, 334/10, 347/17,
 348/13, 350/20, 354/7, 354/16,
 356/10, 357/13, 358/15, 368/7,
 368/11, 373/3, 375/22, 376/7,
 378/11, 392/15, 392/34,
 392/63, 392/76, 393/9, 394/3
 ü.+ du 332/8
 ü.+ ki 46/5, 48/21, 48/23
 ü.+ la 136/31, 147/8
 ü.+ mu 289/35, 384/8

üç yüz : Üç yüz. -1-
 ü. 294/4

üç yüz atmış : Üç yüz altmış. -2-

ü. 47/19, 49/58

üç yüz atmışınçı : Üç yüz altmışıncı.
 -1-
 ü. 312/3

ügdek : Uykulu. -1-
 ü. 70/76

ügüt : Ögüt. -1-
 ü.+ tek 203/4

ülge : Örnek, model. -17-
 ü. 231/19, 238/14, 260/31
 ü.+ ñ 370/7
 ü.+ ñni 261/62
 ü.+ si (ülğisi) 119/83, 378/19
 ü.+ simu (ülğisimu) 245/22
 ü.+ sini (ülğisini) 319/10
ülge al-: Örnek almak.
 ü. aldi 45/93
 ü. almakçı bolup 378/8
ülge atal-: Örnek gösterilmek.
 ü. ataldım 263/30
ülge ber-: Örnek vermek.
 ü. berdiñ 81/23
 ü. berduķ 127/25
ülge körset-: Örnek göstermek.
 ü. körsetti 168/15
ülge kil-: Örnek göstermek.
 ü. kılıp 340/10
 ü. kılmıgan 87/44

ülgür - : Yetişmek. -2-
 ü.- mey 324/61
 ü.- üp 315/4

ülgürel - : Yetişme imkânı bulunmak,
 yetişebilmek. -2-
 ü.- meysen 297/39
 ü.- meytti 73/6

ülpet : (Ar. <ulfet) Dost, dostluk. -2-
 ü. 240/15
ülpet bol-: Dost olmak.
 ü. bolup 370/5

ülpetleş - : Dost olmak, kaynaşmak.

-4-

ü.- imen (ülpetlişimen) 189/17

ü.- ip (ülpetlişip) 240/9,

294/11, 365/2

ülüş : Pay, hisse, üleş. -1-

ü. 244/3

ümçey - : Eğilmek, büzülmek. -1-

ü.- gen 290/3

ümid : (Far. <umīd) Ümit, umut.

-41-

ü. 12/2, 22/8, 27/4, 32/7,

32/10, 34/16, 41/16, 55/56,

98/6, 128/99, 129/25, 133/74,

175/11, 223/126, 312/20,

324/24, 371/20

ü.+ i 8/, 13/, 277/11

ü.+ iğ 63/66

ü.+ im 27/50, 129/91, 350/8

ü.+ imizni 74/80

ü.+ iñ 143/69

ü.+ iñiz 369/13

ü.+ iñizni 179/118

ü.+ ke 23/31

ü.+ ler 11/27, 55/17, 71/12,

315/16

ü.+ lerni 47/78

ü.+ lerniñ 31/15, 62/8

ü.+ lirim 27/23

ü.+ ni 13/5, 87/10, 179/77

ü.+ niñ 133/75

ümidvar : (Far. <umīdvār) Ümitvar,

ümitli. -4-

ü. 129/84, 205/15

ü.+ miz 192/68

ümidvar bol:- Ümitli olmak.

ü. bolğaç 171/13

ümidvarlık : Ümitvarlık, ümitlilik. -2-

ü. 232/110, 296/16

ün : Ün, ses, seda. -10-

ü. 203/, 203/8, 223/6, 232/22

ü.+ gidek 162/10

ü.+ i 239/7

ü.+ ler 18/59

ü.+ üm 232/67, 375/4

ü.+ üñni 183/16

ün - : Filizlenmek. -15-

ü.- di 38/6, 38/12, 153/8,

231/41

ü.- er 367/16

ü.- gen 23/59, 255/13

ü.- gence 143/86

ü.- gini 290/35

ü.- idu 333/11

ü.- mekte 129/40

ü.- se 326/21

ü.- üp tursa 116/50

ü.- üp 295/13

ü.- üptu 106/12

ün'algu : Kasetçalar. -1-

ü.+ ga 221/2

ünçe : İnci. -10-

ü. 5/12, 223/33, 289/39,

293/13, 324/16, 379/11

ü.+ dek (ünçidek) 124/18

ü.+ din (ünçidin) 111/63, 374/7

ü.+ lerdin (ünçilerdin) 324/24

ünde - : Seslenmek, çağırmak. -12-

ü.- di (ündidi) 107/19

ü.- diñ (ündidiñ) 256/3

ü.- gen (ündigen) 117/17,

134/18, 231/55

ü.- me (ündime) 214/14

ü.- p 286/58

ü.- r 239/25

ü.- ydu 15/18, 164/20, 174/10,

325/27

ündeş : Seslenme, çağırma. -2-

ü.+ iñ (ündişiñ) 232/63

ü.+ ke 392/42

ündür - : Filizlendirmek, yetiştirmek.

-5-

ü.- duğ 51/165

ü.- imen 232/106

- ü.- üñ 276/6
 ü.- üp 31/12, 33/68
- ündürüş** : Filizlendirme, yetiştirme. -1-
 ü. 393/74
- ünüm** : Ürün, mahsul. -10-
 ü. 43/5, 51/81, 113/6, 200/3,
 205/17, 214/23, 272/38, 277/6,
 284/75
 ü.+ ni 223/126
- ünümdarlık** : Verimlilik. -1-
 ü.+ i 158/84
- ünümlük** : Verimli. -1-
 ü. 151/4
- ünüval** - : Filizlenmek, filizlenip
 durmak. -1-
 ü.- idu 268/16
- ürkü** - : Ürmek. -4-
 ü.- p 75/27, 108/8, 392/154
 ü.- ydiganlar 205/9
- Ürümçi** : Urumçi. -6-
 ü. 76/5, 139/5
 ü.+ din 110/26
 ü.+ ge 223/70
 ü.+ giçe 265/1
 ü.+ mu 223/71
- üs** - : Alınla veya boynuzla
 vurmak, süsmek. -2-
 ü.- üp 178/19, 297/15
- üst** : Üst. -67-
 ü.+ i 51/35
 ü.+ ide 12/28, 22/10, 46/18,
 73/13, 73/168, 73/25, 115/50,
 125/120, 158/65, 177/5, 177/7,
 218/12, 224/2, 231/54, 246/
 246/1, 258/14, 270/7, 295/7,
 322/, 322/1, 363/8, 363/47
 ü.+ idiki 101/
- ü.+ idin 51/118, 158/49,
 160/10, 191/26, 215/5, 233/16,
 271/10, 325/47, 377/16
 ü.+ ige 23/20, 45/55, 51/187,
 55/39, 71/, 71/25, 97/87,
 118/15, 119/79, 154/55,
 162/32, 179/23, 179/73, 193/2,
 194/15, 217/31, 217/32,
 223/138, 229/14, 258/33,
 263/21, 263/31, 273/58, 315/3,
 324/92
 ü.+ imiz 51/73
 ü.+ imizde 259/19
 ü.+ imizge 254/9
 ü.+ ini 47/5
 ü.+ te 118/9
 ü.+ ümdin 278/41
 ü.+ üñ 112/17
 ü.+ üñde 126/3
- üstihan** : Kemik, iskelet. -1-
 ü. 9/12
- üstile** - : Eklemek, ilave etmek. -1-
 ü.- p 154/22
- üstün** : Üstün. -4-
 ü. idi 120/17
 ü. 178/36, 239/10
üstün bol : Üstün olmak.
 ü. bolsa 206/11
- üstünlük** : Üstünlük. -1-
 ü. 51/119
- üşşük** : Soğuk. -1-
 ü. 195/6
- üz - (I)** : Kesmek. -17-
 ü.- di 144/15, 158/31
 ü.- er 161/13
 ü.- gende 59/18, 108/, 108/4
 ü.- genlerni 121/33
 ü.- gili 378/2
 ü.- mestin 127/39
 ü.- mey 107/92, 125/134,
 249/15
 ü.- meymen 27/9

ü.- seň 117/25
 ü.- üp 13/5, 392/4
 ü.- üptu 324/24

ü.+ din 123/7
 ü.+ ge 108/23, 123/, 123/2
 ü.+ lerni 123/17, 229/18

üz - (II) : Yüzmek (suda). -13-
 ü.- di 126/9, 297/27
 ü.- duķ 115/21
 ü.- er 107/133
 ü.- idu 15/30
 ü.- imen 2/6, 72/14
 ü.- gen 291/19
 ü.- güm kélidu 271/39
 ü.- misun 39/22
 ü.- üp öttüm 41/14
 ü.- üp yüridu 270/8
 ü.- üpsen 385/7

üzümzar : Üzüm bağı, üzüm bahçesi.
 -1-
 ü.+ da 124/4

üzür : (Ar. <° uzr) Özür, mazeret. -1-
 ü. 223/131

üzüş : Kesme, koparma. -1-
 ü. 254/11

üzüvat - : Yüzmek, yüzüp durmak. -1-
 ü.- imiz 18/32

üzdür - : 1. Yüzdürmek. -3-
 ü.- di 10/13, 33/63
 2. Yağdırmak.
 ü.- üp 324/102

üzel - (I) : Kesme imkânı bulunmak,
 kesebilmek. -1-
 ü.- midim 261/2

üzel - (II) : Yüzme imkânı bulunmak,
 yüzebilmek. -1-
 ü.- mes 392/2

üzük : Yüzük. -1-
 ü.+ ke 137/16

üzül - : Kesilmek, kırılmak, kopmak.
 -16-
 ü.- di 51/113, 254/10, 368/3,
 368/4
 ü.- er 107/141
 ü.- gini 254/13
 ü.- mes 113/29, 129/76,
 179/104
 ü.- mey 73/53, 165/90, 217/24,
 278/75
 ü.- üp 216/13, 257/2, 371/7

üzüm : Üzüm. -14-
 ü. 59/18, 108/, 108/1, 124/3,
 149/6, 229/16, 255/44, 261/29

Vv

vaba : (Ar. <vebā⁹) Veba. -1-
v. 125/90

vabal : (Ar. <vebāl) Vebal. -1-
v. 220/12

vaballık : Veballik. -1-
v. 307/14

vaderih : Vah, eyvah. -3-
v. 11/16, 192/49, 292/7

vaderiha : *bk. vaderih* -1-
v. 205/11

vadi : (Ar. <vādī) Vadi. -10-
v.+ da 74/51, 82/35, 133/59,
165/79
v.+ larğa 110/33
v.+ ni 40/4, 157/2, 264/1
v.+ sida 164/7, 374/7

vagon : (Fr.) Vagon. -1-
v.+ ni 133/4

vah : Vah, vah vah. -2-
v. 3/5, 307/2

vaç : *bk. vakit* -8-
v. 55/82
v.+ ta 59/14, 59/27, 110/16,
110/41, 118/43
v.+ tin 176/5

vakit : (Ar. <vaçt) Vakıt, zaman. *bk. vaç* -31-
v. 3/10, 73/79, 103/9, 104/3,
113/23, 301/, 301/9, 301/11,
393/39
v.+ i (vaçti) 50/5, 124/11
v.+ ida 117/1
v.+ ida (vaçtida) 73/5, 117/5,
226/17, 235/15, 315/9

v.+ imiz (vaçtimiz) 51/205,
393/40
v.+ ini (vaçtini) 97/28
v.+ iñda (vaçtiñda) 285/12
v.+ ka 73/135
v.+ lar 113/9, 113/14
v.+ ta 31/44, 59/33, 119/8,
119/48
v.+ tin 88/5, 113/6, 125/123

vaçitlik : Geçici. -1-
v. 223/79

valaqla - : Dedikodu yapmak,
gevezelik etmek. -2-
v.- ma (valaqlima) 73/112
v.- p 75/21

valaqla : Geveze, boş konuşan
insan topluluğu. -6-
v. 73/1, 73/161, 73/69
v.+ niñ 73/, 73/125, 73/14

vali : (Ar. <vālī) Vali. -1-
v. 254/1

vapa : (Ar. <vefā⁹) Vefa. -13-
v. 50/54, 230/27, 343/3,
345/24
v.+ din 344/11
v.+ ni 346/14
v.+ niñ 346/11, 375/24
vapa kör-: Vefa görmek.
v. körmey 354/14
vapa qil-: Vefa göstermek.
v. kildiñ 346/1
v. qilip 140/20
v. qilmas 244/12
v. qilsam 346/12

vapadar : (Ar. + Far. <vefā⁹ + -dār)
Vefalı. -2-
v. 348/9, 360/13

vapadarlık : Vefalılık, candan bağılılık.
-1-
v. 296/6

vapasız : Vefasız. -1-
v. 17/13

varak : (Ar.) Kâğıt, varak. -13-
v. 121/10, 392/22
v.+ i (variki) 127/12
v.+ ida (varikida) 369/13
v.+ idin (varikidin) 324/68
v.+ lar 290/38
v.+ larni 365/16
v.+ lirin 231/21
v.+ lirini 87/22, 215/8
v.+ ta 87/23
v.+ tin 350/1
v.+ tur 143/87

varakla - : Sayfaları çevirmek,
karıştırmak. -2-
v.- p 70/37
v.- ydu 73/27

varaklaş - : Sayfaları birlikte
çevirmek, karıştırmak. -1-
v.- ip (varaklaşip) 365/16

varan : Mal, hayvan. -1-
v.+ lar 82/22

varanlık : Hayvancılık için uygun yer,
çiftlik. -1-
v. 255/21

varasla - : Cıslamak, ateş sesi çıkmak.
Çatır çatır yanmak. -1-
v.- p 23/26

varis : (Ar. <vâris) Vâris, mirasçı.
-6-
v.+ i 368/12
v.+ iñ 378/20
varis bol:- Vâris olmak.
v. bolimiz 311/21
v. bolmisa 311/4
v. bolmisam 121/11
v. bolup 107/140

varkıra - : Bağırarak, yaygara etmek.
-6-

v.- ğum (varkıriğum) 41/11
v.- ñlar 361/47
v.- p 27/11, 97/77
v.- ydu 94/16
v.- ymiz 74/128

vasite : (Ar. <vāsita) Vasıta, araç. -1-
v.+ si (vasitisi) 254/12

Vatikan : Vatikan. -1-
v.+ da 117/11

vay : Vay, vay vay. -20-
v. 11/12, 49/29, 51/48, 144/12,
195/10, 198/12, 229/3, 233/13,
234/26, 234/46, 241/2, 327/,
327/10, 343/5, 351/34, 364/18,
365/14, 368/3

vaycan : İmdat çağırısı, imdat. -2-
v. 351/35, 351/36

vayi : (Ar.) Hedef, amaç. -1-
v.+ ğa 257/36

vayım : (Ar. <vaḥīm) Kaygı, korku.
bk. vehime -1-
v. 113/22

vaysa - : Çene çalmak, gevezelik
etmek. -2-
v.- di (vaysidi) 165/38
v.- p 55/29

ve : (Ar.) ve. -74-
v. 22/30, 29/31, 37/20, 55/221,
56/20, 56/28, 59/3, 59/5, 59/6,
59/8, 59/21, 59/24, 59/35,
59/40, 59/68, 59/72, 59/74,
63/24, 63/26, 63/27, 63/30,
63/54, 64/43, 70/16, 70/44,
73/146, 74/103, 74/56, 87/40,
89/11, 89/20, 89/24, 105/14,
107/24, 107/93, 107/99,
116/55, 117/12, 125/6,
125/133, 125/142, 125/44,
125/82, 127/11, 129/14,
129/79, 129/80, 133/6, 133/46,

133/75, 136/18, 139/6, 177/11,
188/2, 190/2, 193/11, 193/23,
205/7, 244/14, 252/, 257/11,
260/22, 265/22, 265/31,
286/125, 286/71, 286/73,
297/2, 300/4, 325/49, 331/16,
373/5, 392/14, 393/81

vec : (Ar. <vecd) Sebep, neden. -4-
v.+ din 73/166
v.+ idin 195/7, 267/6, 369/3

vede : (Ar. <va^c d) Vaat, söz. -18-
v. 123/22, 272/56
v.+ din (vedidin) 28/1, 373/5
v.+ ge (vedige) 329/22
v.+ mni 394/41
v.+ ñdin 106/14
v.+ ñge 57/4
v.+ ñniñ 123/11
v.+ sidin (vedisidin) 357/9
v.+ siniñ (vedisiniñ) 118/57
vede ber-: Söz vermek.
v. bergeç 339/3
v. béríp 223/130
v.+ ni bergen (vedini) 339/11
v.+ si bergen (vedisi) 117/19
vede kı́l-: Vadetmek.
v. kıldı 55/23
vedide tur-: Sözünde durmak.
v.+ mde turmisam 57/15

vedileş - : Sözleşmek. -2-
v.- ken iken 92/11
v.- ken 352/3

vehime: (Ar. <vaḥīm) Vahim. *bk.*
vayim, vehm -5-
v.+ din (vehimidin) 133/64
v.+ ge (vehimige) 55/20,
113/3, 113/12
vehime salal-: Korku
salabilmek.
v. salalmas 115/60

vehm : *bk. vehime* -2-
v.+ idin 151/8
v.+ ige 118/98

vehşiy : (Ar. <vaḥṣī) Vahşi. -8-
v. 23/24, 23/40, 23/55, 24/6,
63/81, 128/47, 140/7, 150/11

vehşiylik : Vahşilik. -3-
v. 55/178, 55/187, 55/236

vekil : (Ar. <vekīl) Vekil. -5-
v. 286/81
v.+ i idiñ 286/79
v.+ ler 6/3
v.+ lirini 64/37
vekil bol-: Vekil olmak.
v. bolup 59/67

velékin: (Ar. <velākīn) Ama, velakin.
-18-
v. 73/161, 109/15, 128/97,
129/45, 136/7, 136/32, 136/35,
138/24, 143/2, 173/28, 192/74,
252/7, 307/5, 316/19, 324/112,
330/2, 346/5, 366/14

vesike : (Ar. <veṣīka) Vesika, belge.
-1-
v.+ lerde (vesikilerde) 74/19

vesil : (Ar. <vesīle) Sebep, vesile.
-27-
v.+ i (vesli) 11/13, 13/11, 20/6,
21/10, 129/86
v.+ ide (veslide) 135/5, 360/7
v.+ idin (veslidin) 13/3
v.+ ige (veslige) 30/4, 148/3,
179/43, 256/3, 360/13
v.+ im (veslim) 394/2
v.+ imiz (veslimiz) 169/2
v.+ imni (veslimni) 141/9
v.+ ini (veslini) 12/10, 179/7,
289/7
v.+ iniñ (vesliniñ) 339/6
v.+ iñ (vesliñ) 255/83
v.+ iñdin (vesliñdin) 13/5, 13/6
v.+ iñge (vesliñge) 271/3,
341/2
v.+ iñiz (vesliñiz) 111/31
v.+ iñni (vesliñni) 102/13

vesiyet : (Ar. <vaṣīyyet) Vasiyet. -6-
v. 274/, 335/32
v.+ ini (vesiyitini) 284/61,
286/68, 361/58
v.+ ni 335/19

vesiyetname : (Ar. <vaṣīyyet+nāme)
Vasiyetname. -2-
v. 335/14
v.+ ni (vesiyetnamini) 335/

veten : (Ar. <vaṭan) Vatan. -86-
v. 8/12, 17/3, 23/41, 45/22,
55/250, 56/7, 57/11, 59/71,
87/16, 89/1, 89/33, 115/29,
121/, 122/21, 125/47, 126/,
128/15, 128/55, 128/56,
129/10, 132/2, 132/31, 151/,
151/5, 158/3, 167/7, 169/1,
171/21, 190/9, 246/12, 332/31
v.+ de 74/98, 143/72, 231/30,
290/43
v.+ din 233/40
v.+ ge 12/25, 57/2, 59/67,
136/36, 151/8
v.+ i (vetini) 332/31
v.+ iḡe (vetinige) 58/, 58/1
v.+ im (vetinim) 5/5, 38/3, 89/,
125/, 125/129, 126/1, 126/15,
126/21, 127/56, 130/1, 130/5,
130/9, 130/13, 130/25, 130/33
v.+ imde (vetinimde) 63/77,
65/31
v.+ imḡe (vetinimge) 246/10
v.+ imni (vetinimni) 55/251,
130/
v.+ imniñ (vetinimniñ) 158/9
v.+ ni 55/145, 55/257, 55/258,
56/2, 69/38, 125/59, 151/1
v.+ niñ 47/10, 47/49, 59/87,
107/49, 121/29, 128/25,
128/49, 128/73, 150/42,
179/26, 260/1, 293/39, 363/9,
392/16

vetendaş : Vatandaş. -12-

v. 127/54, 132/29, 169/9,
272/2
v.+ im (vetendişim) 132/11,
237/17
v.+ imiz (vetendişimiz) 65/18
v.+ iñlar (vetendişinlar) 59/78
v.+ iñni (vetendişinni) 107/135
v.+ liri 33/56
v.+ liriñ 17/27, 56/20

veyran : (Far. <vīrān) Viran, harap.
-10-
v. 88/18, 154/74, 223/26
veyran bol-: Viran olmak.
v. boldi 154/42
v. bolup 223/26
veyran eyle-: Viran etmek.
v. eylidiñ 354/6
veyran kıł-: Viran etmek.
v. kıldi 63/56, 232/75, 359/18
v. kıłmas 351/32

veyrançılık : Viranlık, haraplık. -3-
v. 148/19, 192/35, 265/20

veyrane : (Far. <vīrāne) Virane. -3-
v.+ da (veyranida) 154/53
v.+ lerniñ (veyranilerniñ)
115/39
veyrane kıł-: Harap etmek.
v. kıldi 158/34

vezin : (Ar. <vezn) Vezin, ölçü. *bk.*
vezne -6-
v.+ i (vezni) 221/3, 287/20
v.+ ide (veznide) 218/25
v.+ iḡe (veznige) 237/8
v.+ ler 392/36
v.+ liri 369/6

veziye : (Ar. <vaṣīfe) Vazife. -3-
v.+ m 118/7, 223/39
v.+ mizni (vezipimizni)
263/35

veziyet : (Ar. <vaṣīyyet) Vaziyet. -2-
v. 171/2, 199/6

vezne : *bk. vezin* -2-
v.+ si (veznisi) 239/29, 278/43

vélispit: (Fr.) Velespit, bisiklet. -1-
v. 317/1

vénta : (İtal.) Vida. -1-
v.+ ni (véntini) 85/7

vicdan : (Ar. <vicdān) Vicdan. -30-
v. 45/101, 61/7, 70/77, 87/41,
89/28, 94/29, 143/21, 143/22,
164/20, 193/22, 297/62,
297/65, 297/71, 298/29,
325/36, 341/12, 373/1,
392/140, 392/32, 392/34
v.+ din 136/30
v.+ ğa 297/70, 392/30
v.+ i 136/24
v.+ imni 128/84
v.+ ini 107/40
v.+ iniñ 298/30
v.+ iñ 107/46
v.+ iñdin 14/6
v.+ ni 357/14

vicdaniy : (Ar. <vicdānī) Vicdani,
vicdanla ilgili. -1-
v. 235/28

vicdanlık : Vicdanlı. -1-
v. 235/31

viçirlaş: Cıvıldaşma. -1-
v.+ idin (viçirlişidin) 245/9

vidalaş - : Vedalaşmak. -2-
v.- mağ 143/64
v.- ti 362/2

visal : (Ar. <vişāl) Visal, kavuşma.
-17-
v. 13/, 15/7, 15/19, 15/23,
15/26, 74/87, 88/2, 183/11,
288/, 299/7, 301/10
v.+ din 121/33
v.+ i 25/25, 172/10, 288/1
v.+ ni 111/37

v.+ niñ 394/3

visal tapkuçi : Kavuşan kimse. -1-
v.+ larğa 354/13

Vladimir İliç Lénin : Vladimir İlyiç
Lenin. -1-
v. 79/24

vogzal : (Rus.) Gar. -1-
v.+ da 133/13

volğan : (Fr.) Volkan. -2-
v. 33/54
v.+ din 129/32

Vu : Kişi adı. *bk. Vu Şıcañ* -1-
v. 209/29

vucud : (Ar. <vucūd) Vücut, beden.
-24-
v. 361/31, 372/9
v.+ i 324/8
v.+ idin 179/40
v.+ imiz 59/84, 61/28, 143/94
v.+ imizdiki 50/29
v.+ imizğa 115/51, 116/38
v.+ imizni 136/36
v.+ umda 2/1
v.+ umğa 143/16, 164/14,
179/117, 240/11, 287/22,
360/11
v.+ umni 29/9
v.+ uñ 388/3
v.+ uñda 346/14
v.+ uñğa 17/20, 107/22, 367/5

Vu Şıcañ : Kişi adı. *bk. Vu* -2-
v. 209/9
v.+ niñ 209/

Yy

ya (I) : ya, ya da, veya. -59-

y. 23/5, 23/16, 47/20, 47/53,
47/54, 47/55, 47/56, 47/57,
47/58, 49/79, 51/81, 55/194,
88/10, 88/11, 91/11, 97/22,
97/69, 105/28, 116/41, 118/3,
129/14, 129/81, 133/62,
154/66, 173/11, 206/26,
206/27, 223/24, 224/7, 232/14,
232/16, 240/17, 272/27, 280/4,
284/4, 284/25, 285/4, 287/27,
288/1, 297/2, 314/6, 324/121,
324/90, 327/6, 331/7, 348/4,
353/4, 355/4, 355/10, 364/6,
368/1, 368/2, 392/179, 394/17,
394/21

ya (II) : Yay. -3-

ya kıl-: Yay olarak kullanmak.
y. kıldıñ 346/8
y. kılıp 348/1
y. kılarsen 394/20

yačéyka : (Rus.) Grup. -1-

y. 202/6

yad : (Far. <yād) Yâd, anma. -14-

y.+ iğa 97/14, 97/52, 136/8
y.+ imğa 62/4, 95/5, 160/8,
207/3, 208/6, 326/15
y.+ imizda 363/7
y.+ iñdimu 355/1, 355/3
y.+ iñğa 387/4
yad et-: Yâd etmek.
y. étip 190/35

yada - : Zayıflamak, zayıf düşmek.-1-

y.- p 223/71

yadigar : (Far. <yādigār) Yedigâr. -1-

y. 27/54

yadla - : Yâd etmek, hatırlamak. -2-

y.- p 51/103, 232/97

yadlan - : Yâd edilmek, hatırlanmak.

-1-

y.- iptu (yadliniptu) 324/42

yadname : (Far. <yâdnāme) Hatıra kitabı. -3-

y. 273/78, 365/16

y.+ si (yadnamisi) 112/27

yağ - : Yağmak. -10-

y.- di 97/85, 129/20, 219/7,
289/16

y.- idu 298/10

y.- ip turğan (yéğip) 261/35

y.- ip turidu (yéğip) 245/3

y.- ip tursimu (yéğip) 122/17

y.- iptu (yégiptu) 73/124

y.- kan 4/1

yağ : Yağ. -2-

y. 223/24

y.+ ini (yéğini) 225/4

yağaç : Ağaç. -3-

y. 213/3, 358/5

y.+ larniñ 213/1

yağdur - : Yağdırmak. -26-

y.- atti 150/12

y.- ay 193/27

y.- di 23/28, 47/48, 51/186,
70/48, 158/64, 190/2, 334/10

y.- ğili 294/16, 373/12

y.- sa 290/51, 346/15

y.- simu 129/70

y.- up turar 317/4

y.- up 23/11, 23/29, 116/47,
140/9, 141/40, 179/12, 179/46,

195/12, 216/25, 239/41

y.- uptu 324/58

yağla - : Yağlamak. -3-

y.- misa (yağlimisa) 203/,
203/8

y.- p 278/11

yağlık : Mendil. -4-
 y.+ imğa 232/104
 y.+ ini 111/2
 y.+ iñğa 394/14
 y.+ liri 47/59

yahşi : İyi. -59-
 y. 49/72, 55/140, 55/266, 61/6,
 73/76, 74/2, 74/136, 89/12,
 111/64, 118/10, 119/39,
 121/12, 147/9, 158/84, 179/76,
 182/16, 184/7, 199/6, 213/4,
 216/30, 223/174, 225/21,
 227/6, 227/8, 236/23, 242/,
 242/10, 251/9, 255/9, 262/24,
 277/15, 277/16, 284/39,
 284/40, 284/65, 290/80,
 292/21, 296/8, 311/21, 316/4,
 364/18, 388/5, 393/59
 y.+ ğu 73/160
 y.+ ken 393/60
 y.+ ki 46/23
 y.+ lar 367/1
 y.+ larniñ 284/62, 284/68
 y.+ ni 46/26
 y.+ raķ 13/4, 73/32
 y.+ si 180/10, 232/113, 252/32,
 277/8, 277/16, 307/16

yahşıçak : Yağcı, dalkavuk. -2-
 y.+ қа 392/151
 y.+ ni 392/150

yahşıçaklık : Yağcılık, dalkavukluk.
 -1-
 y. 392/149

yahşilik : İyilik. -3-
 y. 147/3
 y.+ çe 143/44
 y.+ iñ 204/2

yaki : veya, ya da. -31-
 y. 42/10, 42/13, 55/206, 63/78,
 97/71, 100/7, 103/10, 105/1,
 107/6, 125/77, 129/43, 129/46,
 129/70, 129/72, 133/55,
 143/32, 156/1, 178/32, 195/13,

206/28, 208/16, 215/17,
 230/21, 232/12, 255/14,
 255/28, 255/64, 258/9, 270/11,
 278/10, 393/5

yak - : 1. Yakmak, ateşe vermek.-19-
 y.- қanséri 232/102
 y.- қum kélidu 232/102
 y.- ti 361/20
 otini y.- ip (yékip) 286/59
 2. Yakışmak, beğenmek,
 hoşlanmak.
 y.- amdu 392/149
 y.- ip (yékip) 73/66, 122/4,
 188/5, 263/51
 y.- idu 204/10
 y.- қаққиму 223/81
 y.- қан 167/11
 y.- қидек 238/8
 y.- mas 354/13
 y.- midi 144/13, 163/14,
 394/22, 394/24
 y.- miğay 296/1

yak (I) : Yan, yön, taraf. -42-
 y. 55/178, 75/32, 108/9,
 116/65, 135/13, 165/15, 213/5,
 223/8, 270/5, 327/8, 350/17,
 355/4, 359/19, 368/4, 392/7
 y.+ қа 55/108, 64/14, 73/131,
 223/56, 241/6
 y.+ midi 394/21
 y.+ ta 59/1, 65/32, 206/3,
 299/1, 299/2, 305/8
 y.+ tiki 265/4
 y.+ tin 24/22, 51/41, 51/42,
 51/44, 55/96, 165/49, 165/50,
 179/47, 179/48, 258/32,
 324/71, 350/28, 381/7

yak (II) : Yok, değil, hayır. *bk. yok* -2-
 y. 2/9, 293/26

yaka : 1. Kıyı, kenar. -4-
 y. 223/13, 223/58
 2. Yaka, elbise yakası.
 y.+ mni 321/4
 y.+ sini (yaķisini) 237/5

yaķıla - : Sahilden gitmek, kıyısından yürümek. -2-
y.- p yürseñ 297/48
y.- p 71/2

yaķlımaķ : Takip etmek, tarafında olmak. -1-
y. 233/26

yaķtur - : Beğenmek, hoşlanmak. -2-
y.- sa 392/150
y.- up 393/130

yaķut : (Ar. <yāķūt) Yakut. -6-
y. 123/2, 124/17, 137/16,
148/40, 255/25
y.+ tin 113/8

yala - : Yalamak. -4-
y.- ğan (yalığan) 392/112
y.- p 159/6, 210/9
y.- sa (yalisa) 136/27

yala : İftira. -1-
yala çapla- : İftira etmek.
y. çaplayttı 181/4

yalak : Yalak. -1-
y. 191/36

yalañ : Yalın, çıplak. *bk. yéliñ* -5-
y. 39/35, 127/15, 188/12,
193/26, 338/13

yalañğaç : Çıplak. -1-
y. 351/19

yalaş - : Yalanmak. -1-
y.- idu (yalişidu) 392/185

yalğan : Yalan. -36-
y. 51/181, 55/161, 78/7,
107/93, 112/24, 115/53,
118/107, 118/12, 118/49,
264/4, 277/16, 297/43, 310/16,
313/33, 322/4, 341/1, 351/30,
373/5

y.+ din 49/85, 118/63, 129/56
y.+ dinla 118/70
y.+ ğa 118/102, 392/120
y.+ i (yalğini) 222/3, 236/2,
355/17
y.+ lardin 118/22
y.+ midi 49/10, 49/12, 74/62
y.+ mu 355/14
y.+ ni 89/11, 191/10, 313/16,
357/1

yalğançi : Yalancı. -12-
y. 118/85
y.+ ğa 118/100, 118/48
y.+ lar 118/12, 118/13, 118/65,
118/69, 118/73
y.+ ni 118/106
y.+ niñ 118/57, 118/82, 118/93

yalğançilik : Yalancılık. -3-
y. 118/46, 118/98, 373/7

yalğanlık : Yalan olma hâli. -1-
y. 129/60

yalğuz : Yalnız. -6-
y. 97/23, 223/112, 223/118,
273/23, 297/63, 392/183

yalğuzluk : Yalnızlık. -1-
y.+ ka 318/15

yaliñaçla - : Keskinleştirmek,
bileğilemek. -1-
y.- p tursañ 116/58

yalkav : Tembel, üşengeç. -1-
y. 394/26

yalkun : Alev. -19-
y. 25/1, 34/1, 107/121, 110/6,
133/7, 239/4, 324/10
y.+ dek 44/32
y.+ din 129/3
y.+ i 12/2, 27/50, 42/14, 79/7,
136/41, 175/5
y.+ ida 74/102
y.+ ini 18/45, 45/15, 287/4

yalkunca - : Alevlenmek, yanmak. -5-
y.- ğan (yalkunciĝan) 287/14
y.- ydu 21/7, 192/50
y.- ymiz 110/6
y.- ytti 84/3

yalkunla - : Alevlenmek, yanmak. -1-
y.- ydu 31/38

yalkunluĝ : Alevli, ateşli. -8-
y. 12/26, 27/13, 31/6, 41/2,
63/37, 95/7, 128/31, 159/21

yalla - : İş vermek, çalıştırmak. -1-
y.- p 278/33

yalma - : Atıştırmak, yemek. -3-
y.- p 135/8, 187/12, 223/62

yalmaş : Atıştıрма, yeme. -1-
y. 229/17

yalmaşvuz : Ejder, ejderha. -10-
y. 17/17, 18/5, 23/55, 33/31,
44/25, 117/23, 247/10, 380/13
y.+ dek 11/9
y.+ din 143/54

yaltay - : Caymak, vazgeçmek. -1-
y.- ip (yaltiyip) 251/26

yaltira - : İşıldamak, parıldamak. -2-
y.- ydu 24/24, 95/2

yaltıraĝ : İşilti, parlaklık. -1-
y. 324/18

yaltirla - : Parlamak, parıldamak. -1-
y.- sa (yaltirlisa) 110/9

Yalucañ : Bir yer adı. *bk. Yalucyañ*
-1-
y.+ din 65/1

Yalucyañ : *bk. Yalucañ* -1-
y.+ din 94/34

yalvur - : Yalvarmak. -2-
y.- sam 392/18
y.- up 229/9

yalvuruş : Yalvarma, yalvarış. -1-
y. 22/6

yama - : Yamamak. -1-
y.- p 125/98

yamak : Yama. -1-
y. 223/32

yaman : Kötü. -36-
y. 27/25, 46/25, 49/106,
55/163, 55/201, 73/125, 74/14,
74/15, 89/12, 98/5, 118/96,
194/4, 209/30, 209/32, 262/20,
262/24, 278/29, 284/8, 307/4,
307/15, 339/, 339/15, 377/19,
392/172, 392/28
y.+ din 278/87
y.+ ğa 74/14, 252/12, 255/9,
392/180
y.+ i (yamini) 252/11
y.+ ki 188/16
y.+ niñ 392/177
yaman ĝil - : Kötüleştirmek,
kötü hâle getirmek.
y. ĝildi 202/16

yamanla - : Kötülemek, lekelemek. -2-
y.- p 297/52, 351/21

yamanlık : Kötülük. -2-
y. 55/198
y.+ niñ 74/2

yamaş - : Takılmak, ilişmek. -4-
y.- ar (yamişar) 146/3
y.- ĝançe 259/3
y.- ti 63/12
y.- tuĝ 259/1

Yamatu : Yamatu, Gulca Nehri
üzerinde bir geçidin adı. -5-
y.+ niñ 258/, 258/6, 258/12,
258/18, 258/24

yamğur : Yağmur. -2-

y.+ i 154/46

y.+ lar 295/6

yamğurluk : Yağmurlu. -3-

y. 270/11, 270/19

y.+ idu 270/6

yamin : (Çin.) Yönetim, idare. -4-

y.+ i 326/21, 392/106, 394/18

y.+ iniñ 51/162

yampaş : Leğen, leğen kemiği. -1-

y.+ қа 278/48

yamra - : Su basmak. -10-

y.- di (yamridi) 7/19, 33/, 33/7,
75/38, 240/11

y.- ğan (yamriğan) 125/47

y.- ğanda (yamriğanda) 138/9

y.- p 25/11, 74/72, 75/10

yamrat - : Saçmak, dağıtmak. -1-

y.- ti 141/36

yamul : (Çin.) Yönetim, idare. -7-

y. 154/27, 233/3

y.+ da 51/52

y.+ ğa 272/14

y.+ i 233/23

y.+ iğa 332/24

y.+ ni 233/12

yan - (I) : Yanmak. -47-

y.- ar 12/26, 81/32

y.- atti 47/27, 47/28

y.- di 2/1, 23/26, 27/16, 34/1,
34/19, 51/171, 55/86, 125/80,
153/6, 154/46, 231/43

y.- dim 55/83, 63/54, 76/23

y.- ğaçқа 12/2

y.- ğan 63/62, 127/17, 232/58

y.- ğili turdi 37/16

y.- idu 33/58

y.- imen 179/97

y.- ip turgan (yénip) 128/33

y.- ip (yénip) 32/7, 44/32,

55/122, 59/45, 63/19, 115/71,

159/27, 165/27, 223/151,

312/18, 361/39

y.- maқта 7/20

y.- mas 117/26, 129/55, 165/20

y.- maydiken 369/1

y.- maydu 150/48

y.- midi 64/26

y.- midiñ 373/6

y.- sañ 226/86

yan - (II) : Dönmek, geri dönmek. -6-

y.- dim 271/46

y.- duқ 273/55

y.- imen 302/2

y.- maқ 392/136

y.- may 122/10

y.- maydikensen 285/5

yan : Yan. -54-

y. 17/10, 50/26, 65/7, 67/2,

107/117, 118/18, 128/21,

164/12, 233/1, 233/48, 255/7,

261/6, 261/7, 295/33, 305/8,

305/9, 316/14, 394/38

y.+ da 134/4, 136/12, 154/59,

223/182, 224/1, 382/5

y.+ din 44/25, 128/68, 129/12,

129/22, 158/63, 254/8, 270/9,

362/1

y.+ ğa 154/3

y.+ ida (yénida) 119/44,

165/15, 188/13, 208/19, 268/,

268/16

y.+ idin (yénidin) 261/5, 374/6

y.+ iğa (yénigğa) 55/60, 102/14

y.+ imda (yénimda) 284/86

y.+ imdin (yénimdin) 67/2

y.+ imğa (yénimğa) 61/2,

268/10

y.+ imizda (yénimizda) 50/26

y.+ imizğa (yénimizğa) 363/42

y.+ imni (yénimni) 371/2

y.+ iñda (yéniniñda) 307/9

y.+ iñdin (yéniniñdin) 17/10,

53/24

y.+ ni (yénni) 165/14

Yanbulak : Bir yer adı. -6-
y. 233/, 233/1, 233/21, 233/25,
233/29
y.+ tin 233/33

yanci - : *bk. yençi-* -1-
y.- p 55/155

yancil - : *bk. yançıl-* -1-
y.- di 47/49

yançıl - : Ezilmek. *bk. yancil-* -1-
y.- ğan 11/11

yançuk : Cep. -3-
y. 134/8, 393/45
y.+ lirini 278/20

yançukçı : Cepçi, yankesici. -1-
y. 226/52

yanda - : Yanaşmak, yanından
geçmek. -2-
y.- p 108/6, 150/5

yandak : Yanaşmış, yakın. -1-
y. idi 148/13

yandaş : Bitişik, muttasıl. -1-
y. 81/3

yandaş - : Yanaşmak, yaklaşmak. -2-
y.- ip turupsen (yandişip)
102/18
y.- ti 248/10

yandur - (I) : Yakmak. -4-
y.- ğanğu 331/2
y.- up 394/37, 394/38, 394/40

yandur - (II) : Geri çevirmek,
döndürmek. -4-
y.- di 128/83
y.- misañ 187/23
y.- up 272/52, 311/9

yangin : Yangın. -7-

y. 153/6
y.+ da 153/7
y.+ dimu 223/84
y.+ ğa 25/2, 33/55
y.+ i 65/10
y.+ imda 246/5

yantak : Dulavrat otu. -5-
y. 185/, 185/4, 185/7, 185/16
y.+ ka 185/22

yantayak : Destek, dayanak. -2-
y. 252/12, 392/180

yantu : Eğik, eğilmiş. -2-
y. 279/1
y.+ mu 279/5

yantuluk : Eğiklik. -2-
y. 279/
y.+ i 279/9

Yañ : Kişi adı. -1-
y. 325/13

yañak : Yanak. -2-
y. 303/17, 351/13

Yañçéñ : Yangcheng, Guangzhou
şehrinin eski adı. -1-
y.+ niñ 293/7

Yañ'é : Kişi adı. -1-
y.+ mu 318/15

yañra - : (Ses için) yükselmek, yüksek
çıkmak. -37-
y.- di (yañridi) 125/65, 128/29,
128/44, 178/10, 178/12, 254/8,
273/69
y.- ğaçka (yañrigaçka) 205/5
y.- ğan (yañrigan) 32/11,
129/44
y.- ğanda (yañriganda) 138/11
y.- ğanséri (yañriganséri) 37/17
y.- p turdi 233/19
y.- p turidu 245/10
y.- p turuptu 71/28

y.- p 150/31, 171/9, 289/13
 y.- r 367/3
 y.- sun (yañrisun) 217/24
 y.- ydiğan 223/182
 y.- ydiken 324/125
 y.- ydu 18/59, 44/45, 63/92,
 65/35, 82/46, 149/9, 154/72,
 154/79, 202/2, 207/14, 218/27,
 239/12, 239/26, 260/8, 286/19

yañrak : Yüksek sesli, gürültülü. -8-
 y. 41/2, 67/14, 77/1, 143/81,
 239/1, 255/105, 290/10, 324/52

yañrat - : Sesi yükseltmek, artırmak.
 -7-
 y.- ip (yañritip) 7/22, 74/125,
 202/5, 324/94
 y.- kan 286/56
 y.- kançe 324/106
 y.- ti 18/21

yañravat - : Çınlamak, çınlayıp
 durmak. -1-
 y.- idu 361/42

yañritat - : Yüksek sesle
 söyleyebilmek. -1-
 y.- mas 277/4

yañritiş : Ses çıkarma, sesi yükseltme.
 -2-
 y. 32/1
 y.+ niñ 378/19

Yañsu : Guangshe'de manzaralı yer.
 -2-
 y.+ da 321/6
 y.+ giçilik 321/1

yañza : (Çin.) Tür, çeşit. -7-
 y. 74/32, 185/17, 245/12,
 278/2, 278/89, 347/9, 392/122

yap - : Kapatmak. -3-
 y.- iptu (yépiptu) 73/140
 y.- kıli bolmas 55/172
 y.- kusi 239/45

yapal - : Kapatma imkânı bulunmak,
 kapatabilmek. -1-
 y.- mayсен 187/16

Yapon : Japon. -2-
 y. 45/68
 y.+ lar 138/15

Yaponçe : Japonca. -1-
 y. 138/4

yaprak : Yaprak. -14-
 y. 177/3, 229/14, 229/17,
 232/5, 333/4, 333/8
 y.+ i (yapriği) 158/91, 239/19,
 250/6
 y.+ idin (yapriğidin) 318/2
 y.+ ini (yapriğini) 320/3
 y.+ iñ (yapriğini) 130/12
 y.+ iñdin (yapriğindin) 126/20
 y.+ ka 333/6

yapyéşil : Yemyeşil. -3-
 y. 123/16, 124/7
yapyéşil bol : Yeşermek,
 yeşillenmek.
 y. bolup 211/5

yapyéşillik : Yemyeşil. -1-
 y. 11/15

yar : (Far. <yār) Yâr, dost, sevgili.
 -41-
 y. iken 11/19
 y. imiş 140/6
 y. 20/, 20/1, 20/5, 79/18,
 111/20, 152/7, 182/33, 187/18,
 226/29, 258/17, 263/39,
 278/51, 278/53, 351/17,
 351/21, 356/7, 358/4, 358/7,
 358/16, 358/18, 360/8, 394/14
 y.+ i 79/12
 y.+ im 24/1, 135/, 135/1,
 349/5, 379/10, 387/4
 y.+ iñ 15/14
 y.+ iñni 298/20
 y.+ mu 358/5

- y.+ ni 19/, 19/10, 241/9, 340/2
yar tut-: Sevgili olarak farzetmek.
y. tutimen 390/12
- yar -** : Yarmak. -15-
y.- di 340/3
y.- ip (yérip) 12/20, 14/3, 31/8, 45/4, 45/96, 82/13, 126/9, 126/11, 195/3, 270/20, 291/19, 325/29, 392/100
y.- sun 119/17
- yara -** : Yaramak, yararlı olmak. -6-
y.- maydu (yarimaydu) 97/43
y.- sa (yarisa) 290/79
y.- ymen 1/10
y.- ymenmu 53/50
y.- ysen 204/, 204/1
- yara** : Yara. -3-
y.+ si 19/3, 368/1
yara kıł-: Yaralamak, yara etmek.
y. kıldiñ 346/6
- yaraķ** : Silah, alet. -3-
y. 125/109, 125/27, 127/40
- yaral -** : Yaratılmak, ortaya çıkmak.-7-
y.- di 119/83, 164/9, 286/31
y.- duķmikin 206/26
y.- ğan 33/4, 158/42
y.- misa 166/10
- yaramlıķ** : Yararlı. -2-
y. 163/18, 284/52
- yarān** : (Far. <yārān) Yâren, arkadaş. -2-
y. 255/23
y.+ lirini 312/17
- yaraş -** : Yaraşmak. -10-
y.- idu (yarişidu) 287/40, 392/188
y.- kıan 69/7, 137/15, 291/3
y.- kıni 289/36
- y.- maptu 392/95
y.- midi 223/108
y.- misun 166/13
y.- ti 262/13
- yaraşķan** : Yaraşır, layık. -1-
y.+ çilik 392/96
- yarat -** : Yaratmak. -30-
y. 11/, 11/1, 11/2, 11/3, 11/4, 11/5, 11/10, 11/15, 11/20, 11/25, 11/30, 11/35, 11/40
y.- ip (yaritip) 380/8, 380/17
y.- kıan 46/4, 47/93, 50/73, 51/212, 222/17
y.- kıanlar 161/28
y.- misa 286/123
y.- sun 45/105
y.- ti 25/3, 65/15, 150/24, 151/4, 286/34
y.- tuķ 231/36, 231/37
- yaratķuči** : Yaratıcı, yaratan. -2-
y.+ si 125/58, 265/31
- yardem** : Yardım. -7-
y. 58/10
y.+ de 185/19
y.+ i (yardimi) 228/6
yardem ber-: Yardım etmek.
y. bérey 92/16
yardem kıł-: Yardım etmek.
y. kıiliñlar 350/28
y. kılip 97/17, 229/8
- yaril -** : Yarılmak. -1-
y.- ip kıalķan 332/19
- yarişık** : Yaraşık. -1-
y.+ i 134/9
- yarişimlıķ** : Uyumlu, yakışıklı, güzel. -1-
y. 338/9
- yarişival -** : Barışmak, barışabilmek. -1-
y. 223/128

yarlık : Arkadaşlık, dostluk. -2-
y. 303/1, 303/12

yarmak : Madeni para. -1-
y.+ қа 253/4

yasa - : Yapmak, inşa etmek. -20-
y.- di (yasidi) 27/37, 281/,
281/1
y.- ğan (yasıĝan) 119/7, 249/6,
249/9, 331/12
y.- p yürmeyle 180/12
y.- p 82/8, 96/3, 110/40,
116/54, 146/5, 150/9, 223/185,
335/11, 392/122
y.- vatidu 25/17
y.- ymiz 18/58
y.- yttuk 361/35

yasal - : Yapılmak, onarılmak. -4-
y.- ar (yasilar) 9/2, 9/4
y.- ğan 209/6
y.- ip (yasilip) 293/4

yasana - : Süslenmek, bezenmek. -4-
y.- ğan 79/1, 312/9
y.- ip (yasinip) 136/3
y.- iptu (yasiniptu) 134/3

yasanaçuk : Şıklık düşkünü, moda
düşkünü. -1-
y. 175/9

yasimin : (Far. <yāsēmen) Yasemin
çiçeği. -1-
y. 24/14

Yasin : (Ar. <yāsīn) Kur'an'ın otuz
altıncı suresi. -1-
y. 375/33

yastuk : Yastık. -1-
y.+ um 255/35

yaş (I) : 1. Yaş, doğumdan itibaren
geçirilen yıllık zaman. -18-
y. 1/6, 102/8, 104/3, 105/14

y.+ i (yéşi) 115/15, 131/10
y.+ im (yéşim) 193/1, 193/3
y.+ imda (yéşimda) 234/15
y.+ imni (yéşimni) 1/2, 1/7
y.+ iñiz (yéşiñiz) 319/5
y.+ қа 64/40
y.+ kıçe 50/56, 223/18
y.+ larğa 82/41
y.+ ta 232/38
y.+ tin 50/56
2. Genç. -20-
y. idiñ 34/9
y. idiñĝu 91/14
y. 2/1, 47/106, 82/39, 165/81,
175/14, 203/2, 316/11, 368/3,
381/2
y.+ lar 8/8, 248/3, 295/26,
306/4, 316/2, 335/5
y.+ larni 393/79
y.+ larniñ 134/9, 393/77

yaş (II) : Gözyaşı, yaş. -52-
y. 11/12, 21/7, 21/8, 23/36,
49/57, 51/183, 226/103, 232/6,
338/2, 361/35, 361/50, 388/,
388/1
y.+ i (yéşi) 260/22, 338/4
y.+ ida (yéşida) 225/13
y.+ im (yéşim) 183/32,
223/193, 341/5, 360/15, 369/5
y.+ imni (yéşimni) 255/94,
255/96
y.+ imu (yéşimu) 326/11
y.+ ini (yéşini) 4/8, 47/82,
109/14
y.+ қа 63/44
y.+ lar 125/60
y.+ larğa 70/19
y.+ larni 326/16
y.+ liri 371/8
y.+ lirim 183/24, 232/10,
234/28, 363/2, 375/, 375/5
y.+ liriñ 56/18
y.+ ni 63/36
y.+ tin 129/11, 223/170
yaş tök-: Gözyaşı dökmek,
ağlamak.
y. tökimiz 179/82

y. tökmey 34/11
 y. tökmisekla 44/55
 y. töksem 183/31
 y. tökti 154/67
 y. tökü 181/39, 233/40,
 378/15
 y.+ im tökken (yéşim) 193/8
 y.+ imu tökken (yéşimu) 326/8

yaşa - : Yaşamak. -45-
 y. 51/215, 139/30, 378/3
 y.- di (yaşidi) 128/100, 128/54,
 128/56, 128/58, 192/11, 192/19
 y.- diñiz (yaşidiñiz) 369/11
 y.- duğ (yaşiduğ) 125/139,
 365/3
 y.- ğan (yaşığan) 69/1, 173/38,
 231/15
 y.- midim (yaşımidim) 105/2
 y.- msen 190/15
 y.- p qalimen 72/19
 y.- p 9/9, 70/1, 268/17
 y.- rdi 64/39
 y.- sam (yaşisam) 89/4, 121/8
 y.- sañ (yaşisañ) 69/41
 y.- sun (yaşisun) 65/41, 380/9,
 380/18
 y.- y 392/11
 y.- ydiğiniñiz 377/18
 y.- ydu 14/24, 128/113,
 128/90, 300/12, 315/24,
 331/22, 345/19
 y.- ymen 211/7
 y.- ymiz 18/28, 169/2, 192/80
 y.- ysiz 377/, 377/23
 y.- ytti 47/33, 148/15

yaşal - : Yaşama imkânı bulunmak,
 yaşayabilmek. -1-
 y.- amdu 49/95

yaşan - : Yaşanmak. -1-
 y.- di (yaşindi) 290/43

yaşar - : Gençleşmek. -2-
 y.- di 231/35
 y.- ip (yaşirip) 306/6

yaşas : Yaşama, yaşayış. -9-
 y. 117/36, 230/37
 y.+ im (yaşışim) 335/27
 y.+ qa 29/33, 257/32, 290/75
 y.+ mu 51/95, 244/14
 y.+ ni 63/34

yaşavat - : Yaşamak, yaşayıp durmak.
 -3-
 y.- idu 25/15
 y.- qan 76/20
 y.- sañ 69/26

yaşiral - : Gençleşebilmek,
 tazelenebilmek. -1-
 y.- may 21/4

yaşiyal - : Yaşama imkânı bulunmak,
 yaşayabilmek. -2-
 y.- maydu 49/105
 y.- maymiz 117/47

yaşla - : Yaşarmak. -3-
 y.- mastin (yaşlimastin) 55/3
 y.- p qaldi 18/40
 y.- ysen 297/2

yaşlan - : İslanmak, yaşarmak. -1-
 y.- ğanda 45/57

yaşliq (I) : Gençlik. -27-
 y. 30/, 30/1, 30/3, 30/5, 30/11,
 30/13, 42/14, 132/30, 253/1,
 264/5, 294/12, 315/16, 315/19,
 350/26, 393/40
 y.+ im 43/, 43/1, 285/, 285/1,
 285/21
 y.+ imni 104/14, 392/12
 y.+ iñ 126/15
 y.+ iñizniñ 377/6
 y.+ qa 392/62
 y.+ ni 102/19

yaşliq (II) : Yaşlı, nemli, sulu. -1-
 y. 223/54

yaşna - : Gelişmek, ilerlemek. -15-
 y.- di (yaşnidi) 40/2, 128/109

- y.- ğan (yaşniğan) 34/24
y.- maқта (yaşnimaқта) 70/58
y.- mas (yaşnimas) 180/2
y.- p turidu 69/20
y.- p turuptu 392/39
y.- p 179/54
y.- r 158/89
y.- rmidı 166/11
y.- sun (yaşnisun) 11/31
y.- ydu 70/79, 82/18, 365/20
y.- ysen 62/11
- yaşnaş** : Gelişme, ilerleme. -1-
y. 150/2
- yaşnat** - : Geliştirmek, ilerletmek. -5-
y.- ip (yaşnitip) 22/15
y.- iptu (yaşnitiptu) 257/29
y.- qini 69/4
y.- ti 150/1, 153/19
- yat** - : 1. Yatmak. -33-
y. 51/52, 192/42, 365/19, 378/20
y.- amdu 272/40
y.- ar 92/13
y.- atti 23/18, 34/5
y.- ay 274/6
y.- aytti 49/61
y.- idu 165/74
y.- iñ (yétiñ) 369/14
y.- ip (yétip) 49/64, 233/6
y.- qan 154/18, 366/1
y.- qandimu 125/73
y.- qanlar 380/4
y.- qin 371/17, 371/18
y.- mapsen 55/259
y.- midu 54/5
y.- miğın 7/16
y.- misa 2/7
y.- sam 121/39
y.- sañmu 256/11
y.- ti 150/17, 379/7
y.- tiñ 150/17
2. Bir fiille birleşerek süreklilik tasvirî fiilleri türeten bir yardımcı fiil.
bérip y.- iptu (yétiptu) 73/142
- yikilip y.- qan iken 55/100
kérilip y.- qan 75/30
qağcirap y.- qan 165/79
- yat** : Yabancı. -25-
y. idi 71/14, 107/21, 226/40
y. 50/28, 63/33, 74/7, 74/39, 75/33, 87/15, 115/51, 125/3, 130/19, 142/5, 142/6, 148/61, 159/23, 253/6, 272/26, 296/10, 310/2, 358/13, 392/62
y.+ larniñ 44/26
y.+ niñ 74/7, 255/3
- yataq** : Yatak. -1-
y.+ ta 208/2
- yatquz** - : Yatırmak. -1-
y.- up 361/54
- yav** : Düşman. -20-
y. idi 173/12
y. 107/111, 126/16, 129/59, 129/70, 156/1, 170/7, 324/91
y.+ ğa 107/44, 109/4, 128/24, 169/6
y.+ lar 107/106
y.+ liriñ 107/115
y.+ ni 107/134, 107/58, 196/8, 394/20
y.+ niñ 128/68
- yava** : Yabani. -2-
y. 174/5, 251/11
- yavaş** : Yavaş. -1-
y. idi 284/45
- Yavropa** : Avrupa. -2-
y.+ da 249/2
y.+ ni 45/50
- yavuz** : Zalim, kötü kalpli. -17-
y. 47/36, 50/79, 116/62, 117/34, 125/132, 125/55, 128/69, 161/4, 244/11, 324/107, 393/19
y.+ ğa 117/30

- y.+ lar 130/18
y.+ larni 94/23
y.+ niñ 50/12, 117/37, 117/42
- yavuzluq** : Zalimlik, kötülük. -1-
y. 44/26
- yay -** : Yaymak, sermek. -16-
y. 40/10
y.- di 47/46, 107/81
y.- diñlar 10/6
y.- ğan 153/12
y.- ğin 69/44, 293/35
y.- imiz 75/41
y.- ip (yéyip) 45/2, 251/14, 261/37, 297/43, 324/98
y.- misi 206/9
y.- sina 261/62
kanat y.- iptu (yéyiptu) 107/125
- yayi** : (Çin.) Polis. -1-
y. 141/18
- yayak** : Yaya. -2-
y. 111/19, 357/7
- yaylak** : Yaylak, yayla. -8-
y. 217/15
y.+ i (yaylıķi) 158/81, 217/4, 218/1
y.+ ida (yaylıķida) 219/1
y.+ ni 214/21
y.+ ta 82/21, 154/71
- yaylilıķ** : Yay biçiminde, spiral şeklinde. -1-
y. 133/8
- yaypétek** : Acele acele oraya buraya koşma, fellik fellik dolaşma. -1-
y. 190/29
- yayra -** : Özgür olmak, rahatlamak. -34-
y. 239/35, 293/34
y.- di (yayridi) 154/45, 170/8
- y.- dim (yayridim) 191/15
y.- diñ (yayridiñ) 297/30
y.- ğay (yayrığay) 121/20
y.- ğin (yayrığin) 110/2, 110/48
y.- masmu (yayrimasmu) 255/102
y.- p turisen 211/5
y.- p 40/10, 158/63, 179/6, 187/1, 205/6, 217/18, 220/9, 233/32, 234/48, 238/11, 255/90, 257/4, 294/18
y.- pla 186/3
y.- sun (yayrisun) 61/28, 217/21
y.- ydiğan 223/181
y.- ydu 79/4, 82/6, 82/54, 264/6, 286/89
y.- ymen 219/12
- yaz** : Yaz, yaz mevsimi. -24-
y. 4/12, 4/13, 70/44, 72/20, 82/7, 102/25, 133/83, 142/1, 148/10, 148/16, 149/1, 223/93, 344/4, 347/1, 379/9
y.+ da 123/5, 182/35
y.+ diğu 211/3
y.+ i (yézi) 62/6
y.+ içe 72/7
y.+ ni 89/9
y.+ niñ 4/6, 72/17, 379/16
- yaz -** : Yazmak. -43-
y. 93/18, 179/50
y.- ar 129/89
y.- ay 28/9, 47/4, 216/6
y.- di 148/38, 373/13
y.- dim 55/261, 93/1, 110/4, 139/4, 268/24, 278/62, 371/15
y.- du 169/10
y.- duķ 51/17
y.- ğan 28/12, 46/37, 98/2, 223/93, 336/7, 349/1
y.- ğanlar 47/107
y.- ğinim 24/9
y.- ğudek 162/21
y.- ğum kélidu 31/4
y.- ip koyidu (yézip) 15/13

y.- ip (yézip) 29/38, 115/4
 y.- ipsen 359/1
 y.- iptu (yéziptu) 101/13
 y.- iptuḵ (yéziptuḵ) 231/9
 y.- maḵmu 70/2
 y.- midim 55/262, 216/8
 y.- miḵim 392/33
 y.- sa 191/48
 y.- sam 106/20, 154/78, 358/9
 y.- sañ 93/15
 y.- simu 314/16

yazḡuḡi : Yazar. -1-
 y.+ niñ 158/31

yazliḡ : Yazlık. -1-
 y.+ i 60/4

ye - : 1. Yemek. -87-
 y. 141/46
 y.- di (yédi) 154/13, 173/20,
 229/14, 229/18, 229/22
 y.- dim (yédim) 393/30
 y.- diñ (yédiñ) 97/68
 y.- geḡ (yégeḡ) 160/7
 y.- gen (yégen) 43/8, 49/93,
 50/42, 59/21, 115/62, 124/17,
 141/41, 160/14, 161/8, 265/9
 y.- gende (yégende) 108/25
 y.- genmiz (yégenmiz) 81/7
 y.- genti (yégenti) 160/15
 y.- gini (yégini) 49/11
 y.- mdu 222/4
 y.- mekte (yémekte) 27/40
 y.- mey (yémey) 242/7, 369/14
 y.- msen 141/45
 y.- ñlar 124/16
 y.- p bolatti 49/115
 y.- p bolḡili 51/99
 y.- p tursimu 118/83
 y.- p 49/31, 97/40, 113/22,
 123/7, 123/17, 223/144,
 257/15, 272/15, 348/3, 392/49
 y.- pla 97/78
 y.- rkende 166/1
 y.- se (yése) 393/124
 y.- sek (yések) 51/82, 185/10
 y.- sem (yésem) 141/30

y.- señ (yéseñ) 194/18
 y.- sun (yésun) 109/18, 234/30
 y.- ydiḡan 148/9, 231/45,
 375/15
 y.- ydiken 160/20, 225/4
 y.- ydu 30/12, 392/201, 392/60
 y.- ymen 141/26, 324/85
 y.- ytti 47/30, 49/19, 49/35,
 162/13

2. İsimlerle birleşerek onların
 anlamına uygun birleşik fiiller
 türeten bir yardımcı fiil.
 soḡḡa y.- di (yédi) 51/153
 toḡmaḡ y.- di (yédi) 55/85
 ḡémimni y.- diñ (yédiñ) 232/80
 dekkisi y.- gen (yégen) 125/92
 beşini y.- ḡüsi keldi (yéḡüsi)
 55/218
 ḡem y.- me (yéme) 163/19
 ḡem y.- meñ (yémeñ) 3/14,
 276/3
 ḡem y.- meñlar (yémeñlar)
 124/11
 tamaḡ y.- midim (yémidim)
 223/31
 puşayman y.- migentim
 (yémigentim) 223/99
 deşnem y.- p ḡalisen 353/22
 zerbe y.- p 33/36
 puşayman y.- p 194/19
 ḡémini y.- p 45/14
 soḡuḡ y.- p 49/66
 tépik y.- p 393/86
 ḡem y.- ptimen 92/14
 dekkisini y.- sun (yésun)
 380/12
 ḡem y.- ydiḡandu 73/51
 ḡem y.- ydu 192/77
 puşayman y.- ydu 392/201
 tamaḡ y.- ymiz 110/23
 puşayman y.- ytti 47/30

Yeken : Yarkent. -2-
 y. 286/42
 y.+ de 223/69

yekle - : Yalnızlaştırmak, yalnız
 bırakmak. -2-

y.- sun (yeklisun) 255/98,
267/5

yeksan : (Far. <yeksān) Bir, eşit
düzeyde, düz. -6-
yer bilen yeksan bol-: Yerle
yeksan olmak.
y. bolidu 125/126
yer bile yeksan bol-: Yerle
yeksan olmak.
y. bolup 162/29
yer bilen yeksan eyle-: Yerle
yeksan etmek.
y. eylep 164/6
yeksan kıl-: Yerle yeksan
etmek.
y. kılidu 55/243
yer bilen yeksan kıl-: Yerle
yeksan etmek.
y. kılmağçi iduk 125/23
yer bilen yeksan kılın-: Yerle
yeksan edilmek.
y. kılindi 34/18

yekşenbe : Pazar günü. -3-
y. 136/3, 284/49
y.+ miz (yekşenbimiz) 103/4

yektek : Gömlek benzeri bir giysi. -1-
y.+ nimu 188/9

yekün : (Ar. <yekūn) Yekūn, toplam.
-1-
y. 50/61

yel : Yel, rüzgar. -1-
y.+ i (yéli) 223/114

yelke : Omuz. -4-
y.+ ge (yelkige) 75/3
y.+ mge 121/42
y.+ mizde (yelkimizde) 18/36
y.+ mizge (yelkimizge) 115/2

yelken : Yelken. -8-
y. 181/23, 291/20, 385/7
y.+ i (yelkini) 126/9, 392/2
y.+ imni (yelkinimni) 359/12

y.+ ini (yelkinini) 65/30
y.+ lirini 125/97

yelmüñgüz : Ejderha. -1-
y.+ ni 51/87

yelpü - : Yel pazelemek. -3-
y.- p 29/3, 67/4, 313/20

yelpügüç : Yel paze. -1-
y.+ niñ 392/146

yelpülde - : Dalgalanmak, sallanmak.
bk. yelpülle- -4-
y.- gen (yelpöldigen) 17/5
y.- p turğan 218/48
y.- p 44/33
y.- ydu 25/24

yelpülle - : Dalgalanmak, sallanmak.
bk. yelpülde- -1-
y.- gen (yepülligen) 242/2

yelpün - : Dalgalanmak, sallanmak.
-2-
y.- giniçe 347/2
y.- üp 67/18

yelpüş : Dalgalanma, sallanma. -1-
y.+ üñdin 67/18

yem : Yem, hayvan yemi. -4-
y. 235/23, 324/91
y.+ ge 196/15
yem bol-: Yem olmak.
y. bolğan 150/6

yenci - : *bk. yençi-* -1-
y.- p 394/13

yencil - : Ezilmek. *bk. yançıl-* -2-
y.- gen idi 23/22
y.- ip 181/35

yençi - : Ezmek. *bk. yenci-, yanci-* -1-
y.- gen 118/80

yene : Yine, daha. -114-

y. 1/3, 10/3, 11/22, 22/12, 31/25, 32/8, 39/41, 39/45, 39/46, 42/14, 47/29, 49/84, 50/25, 51/141, 55/123, 55/166, 55/202, 70/28, 73/132, 73/41, 73/80, 90/8, 91/5, 92/13, 94/35, 97/81, 104/3, 104/9, 104/12, 106/11, 106/17, 107/131, 107/89, 109/2, 111/25, 118/67, 119/20, 123/3, 123/13, 125/121, 125/130, 127/44, 128/18, 128/70, 128/71, 132/3, 132/20, 133/1, 138/3, 149/1, 154/35, 158/59, 166/3, 178/7, 178/32, 179/112, 181/31, 181/42, 183/, 183/4, 183/22, 185/18, 189/5, 189/25, 191/31, 192/74, 202/14, 212/12, 216/31, 223/141, 223/199, 223/28, 223/30, 225/3, 227/10, 228/15, 230/22, 232/111, 232/94, 234/33, 245/27, 249/7, 249/19, 257/27, 257/29, 261/48, 263/31, 265/18, 268/22, 270/9, 277/11, 278/63, 286/99, 295/17, 297/35, 312/, 312/41, 321/6, 321/10, 324/77, 347/4, 355/16, 363/37, 364/20, 365/9, 365/18, 377/7, 377/11, 393/51
y.+ la (yenila) 39/57, 286/81, 319/11
y.+ mu (yenimu) 162/30, 293/36

Yen'en: Bir yer adı. -7-

y. 50/14, 125/52, 128/16, 143/74
y.+ din 138/9
y.+ ge 74/68
y.+ niñ 366/7

Yenten: Bir yer adı. -1-

y.+ de 316/1

yeñ - : Yenmek, kazanmak. -18-

y.- di 165/63, 172/3
y.- duķ 125/43

y.- gen 118/35, 129/65, 349/6
y.- gili 196/8
y.- idu (yēñidu) 46/, 119/43
y.- imiz (yēñimiz) 113/32
y.- ip (yēñip) 29/47, 74/141, 74/142, 272/22, 324/11, 361/62
y.- mekçimen 324/29
y.- mekte 34/21

yeñ : Yen, giysi kolu. -6-

y. 106/17, 272/17, 363/4
y.+ imni (yeñimni) 340/10
y.+ ni 35/1, 45/58

yeñgil : Hafif. -1-

y. 180/14

yer : Yer, mekân. -162-

y. idi 154/18
y. 9/16, 25/11, 33/38, 34/18, 49/81, 51/169, 51/176, 65/39, 77/4, 110/34, 112/2, 112/9, 118/27, 125/126, 125/23, 125/81, 125/82, 126/2, 127/22, 131/3, 143/83, 150/26, 153/15, 154/9, 154/10, 154/55, 154/57, 157/10, 159/26, 162/29, 164/6, 170/1, 177/5, 179/94, 196/11, 223/138, 223/58, 232/109, 257/33, 380/6, 380/15
y.+ de 34/21, 48/18, 56/19, 73/140, 73/31, 73/59, 74/60, 87/1, 87/5, 87/9, 87/13, 87/17, 87/29, 87/33, 87/37, 102/23, 109/11, 137/4, 137/8, 178/27, 200/3, 225/2, 225/24, 226/31, 228/1, 228/10, 234/26, 258/9, 260/20, 261/10, 268/4, 278/2, 279/4, 282/3, 303/12, 304/10, 327/8, 376/20, 392/185, 392/186
y.+ diken 223/42
y.+ dila 181/20
y.+ dimu 218/13
y.+ din 51/2, 55/150, 55/36, 72/12, 73/87, 80/14, 93/13, 125/98, 131/16, 135/, 135/1, 223/139, 228/14, 228/15,

231/18, 232/103, 234/39,
295/37, 393/74
y.+ ge 51/158, 55/59, 65/16,
97/86, 110/27, 133/43, 161/22,
185/4, 200/, 200/8, 215/20,
228/16, 263/19, 359/, 359/2,
375/11, 393/34
y.+ i (yéri) 73/27, 148/34,
154/18, 162/10, 352/11, 393/75
y.+ ige (yéridge) 293/39
y.+ im (yérim) 97/115
y.+ imge (yérimge) 118/74,
268/24
y.+ ini (yérimi) 278/22, 335/15,
393/76
y.+ ke 21/2
y.+ ler 131/5, 195/1
y.+ larde 65/12
y.+ lerdimu 133/70
y.+ lerdin 47/17, 292/28
y.+ lerni 138/5, 265/19
y.+ liri 296/3
y.+ mu 313/18
y.+ ni 67/10, 131/9, 181/30,
192/12, 211/7, 228/, 228/13,
313/17, 313/24,
393/71
y.+ niñ 67/11, 73/34, 137/5,
150/31, 154/15, 268/6, 273/20

yerlik : Mezar, kabir. -1-
y.+ imni 274/4

yermenke : (Rus.) Fuar. -1-
y.+ si (yermerkisi) 218/19

yeş - : Çözmek, açmak. -7-
y.- ip (yéşip) 188/21, 229/11,
378/5, 392/131
y.- iptu (yéşıptu) 188/10
y.- kende 125/130
y.- mey 165/19

yet - : Ulaşmak, yetmek. -75-
y.- er (yéter) 3/3, 39/48, 94/17,
205/21
y.- eyli (yéteyli) 3/15
y.- idiken (yétidiken) 393/120

y.- idu (yétidu) 69/29, 70/43,
76/34, 173/30
y.- imiz (yétimiz) 393/48
y.- ip kaldım (yétip) 285/20
y.- ip (yétip) 3/19, 77/1,
107/30, 109/7, 115/30, 138/10,
140/28, 148/44, 182/18, 188/7,
233/5, 324/43, 333/1, 358/1,
363/15, 363/42
y.- ipmu (yétipmu) 271/9
y.- keçke 148/3
y.- ken 48/17, 118/94, 125/116,
284/48
y.- kende 150/32
y.- kende 216/24
y.- kendu 237/12
y.- kenler 115/45
y.- kenti 186/4
y.- keymu 296/4
y.- kiçe 193/12
y.- kidek 135/12
y.- kin 257/36
y.- mek 129/26
y.- mekdur 24/4
y.- mekte 126/13
y.- mes 143/27
y.- mesmu 307/14
y.- mestin 129/5
y.- mey 73/79, 97/73, 223/146,
223/19, 359/8
y.- meydu 69/25
y.- midi 7/7, 7/11
y.- midim 328/6
y.- se 5/15
y.- ti 3/9, 70/38, 94/27, 115/36,
124/3, 133/47, 154/32
y.- tim 13/9, 223/51
y.- tiñmu 149/13
y.- tuğ 7/17, 104/9, 118/75
muradğa y.- kenler 44/4
başniñ kökke y.- kini 393/117
bêşim kökke y.- mesmu 284/83

yetküz - : Yetiştirmek, ulaştırmak. -7-
y. 56/27
y.- di 23/50, 162/28, 290/39
y.- düñ 47/78
y.- erken 267/4

- béşimni kökke y.- ettiñ 255/92
- yetküzel** - : Ulaştırma imkânı bulunmak, ulaştırabilmek. -2-
y.- isem 302/11
y.- mey 209/4
- yetmiş** : Yetmiş. -5-
y. 50/56, 51/75, 64/40, 64/42, 192/55
- yette** : Yedi. -11-
y. 50/56, 51/87, 81/10, 109/22, 117/23, 223/55, 261/46, 263/33, 272/48, 344/5, 375/40
- yeval** - : Yemek, yiyebilmek. -1-
y.- duqmikin 206/28
- yégin** : Yağış. -1-
y. 341/5
- yégir** : Sıyrık, yara, bere. -4-
y. 51/73, 154/21
y.+ imni (yégirimni) 352/8
y.+ lar 33/53
- yékil** - : Yakılmak. -1-
y.- di 70/22
- yékimlik** : Güzel, sevimli. -12-
y. 10/25, 10/28, 41/3, 53/36, 67/8, 76/13, 148/62, 179/39, 182/14, 286/2, 290/7, 372/13
- yékin** : Yakın. -25-
y. 22/22, 26/, 129/83, 216/17, 226/33, 271/11, 286/16, 316/16
y.+ da 24/25, 36/7, 55/222, 55/223, 82/53, 131/5, 133/19, 159/29, 219/9, 226/119, 303/1, 362/15
y.+ dek 325/27
y.+ dila 336/6
y.+ ki 72/9, 133/32
y.+ rak 270/17
- yékinla** - : Yaklaşmak. -2-
y.- p 73/64, 324/105
- yékinlaş** - : Yaklaşmak. -3-
y.- ip (yékinlaşip) 365/10
y.- kan 63/81
y.- tuğ 259/7
- yékiwat** - : Yakmak, yakıp durmak. -1-
y.- idu 295/41
- yélin** - : Yalvarmak. -4-
y.- ip 63/33, 392/18
y.- mas 107/61
y.- sağ 51/55
- yélinca** - : Tutuşmak, yanmak. -1-
y.- p 361/39
- yéliñ** : Yalın, çıplak. *bk. yalañ* -5-
y. 7/6, 87/12, 392/171
y.+ lar 148/8
aç yéliñ koy-: Aç ve çıplak bırakmak.
y. koyup 345/7
- yémek** : Yemek. -1-
y.+ im (yémikim) 141/14
- yémiş** : Yemiş, meyve. -1-
y.+ liriñdin 245/13
- yénikle** - : Hafiflemek. -2-
y.- p 97/55, 255/97
- yénikleş** - : Hafifleşmek. -1-
y.- se 393/45
- yéniş (I)** : Dönme, dönüş. -6-
y. 8/
y.+ lap 18/64, 56/32, 64/25
y.+ niñ 89/24
y.+ te 18/19
- yéniş (II)** : Yanma, yanış. -1-
y. 129/70
- yénivat** - : Yanmak, yanıp durmak. -1-
y.- kan idi 34/4

yéñel - : Yenme imkânı bulunmak,
yenebilmek. -1-
y.- misun 8/2

yéñi : Yeni. -157-
y. 11/40, 23/38, 25/6, 25/20,
31/42, 33/11, 33/69, 39/16,
40/1, 43/9, 43/10, 43/11, 43/12,
44/42, 47/38, 50/6, 51/115,
51/177, 59/25, 59/26, 59/27,
59/39, 59/44, 65/44, 70/52,
76/3, 76/13, 76/21, 79/13,
80/17, 81/25, 85/11, 87/43,
89/25, 97/3, 109/, 109/12,
109/16, 109/20, 113/, 113/13,
113/28, 113/32, 116/95,
120/25, 125/122, 125/148,
125/149, 125/71, 125/74,
126/14, 127/23, 127/25,
128/18, 128/22, 128/28, 129/1,
131/7, 138/9, 138/12, 138/14,
139/11, 143/84, 143/94, 148/5,
148/30, 148/35, 149/4, 149/10,
150/22, 150/52, 151/3, 154/50,
154/61, 158/55, 158/60,
158/70, 158/72, 158/83,
164/4, 164/7, 164/10, 164/14,
164/18, 166/1, 166/14, 166/16,
169/7, 170/4, 173/25, 175/12,
178/2, 179/117, 192/8, 192/11,
192/15, 192/19, 206/20,
217/24, 223/175, 237/27,
239/42, 240/16, 255/69,
261/58, 262/14, 269/7, 272/21,
272/24, 281/, 281/1, 286/60,
286/83, 293/36, 293/40,
295/29, 297/36, 305/13, 312/,
312/1, 312/6, 312/19, 312/36,
313/12, 313/22, 313/31,
347/12, 361/28, 365/13, 372/3,
376/13, 392/63
y.+ çe 43/10, 44/6, 70/56,
214/21, 218/47, 231/30,
263/42, 263/47, 263/53,
319/10, 331/3, 364/4
y.+ din 125/149, 150/24
y.+ ğa 113/11

y.+ la 273/9
y.+ ni 113/15
y.+ niñ 113/10

yéñibaştin : Yeni baştan, tekrar. -11-
y. 138/13, 161/23, 166/11,
179/110, 194/2, 223/169,
223/92, 237/21, 324/120,
363/3, 363/63

yéñil - : Yenilmek, kaybetmek. -3-
y.- ginimni 92/19
y.- mes 8/4, 129/56

yéñilik : Yenilik. -2-
y.+ niñ 265/31
y.+ tin 148/54

yéñir - : Yenilenmek. -1-
y.- ip 113/14

yéñiş : Yenme, yeniş, galip gelme.
-17-
y. 25/21, 29/41, 29/44, 45/19,
45/93, 48/10, 59/88, 59/89,
154/40, 324/36
y.+ ke 45/58, 47/74
y.+ ler 47/76
y.+ ni 33/60
y.+ niñ 2/12, 18/29
y.+ tin 18/55

yéñival - : Yenmek, yenebilmek. -1-
y.- imen 278/44

yépin - : Örtünmek. -4-
y.- di 124/14, 170/1
y.- ğan 80/10, 101/5

yépinça : Örtü, giysi. -1-
y.+ si (yépinçisi) 313/4

yépiş - : Yapışmak. -7-
y.- atti 107/76
y.- ip 59/57
y.- iptu 97/9
y.- kıan 33/13
y.- sa 286/92

- y.- sañla 317/14
y.- timu 88/10
- yérik** : Yarık, çatlak. -1-
y.+ idin 393/124
- yéril -** : Yarılmak, çatlamak. -4-
y.- di 55/95, 257/8, 392/147
y.- ip 61/32
- yériliş** : Yarılma, yarılış. -1-
y. 50/5
- yérim** : Yarım, yarı. -11-
y. 73/54, 87/12, 119/32,
133/36, 133/39, 189/15,
318/12, 392/86
y.+ ni 352/4, 352/6
- yéşel -** : Çözme imkânı bulunmak,
çözebilmek. -2-
y.- meptu 165/12
y.- mey 128/107
- yéşil** : Yeşil. -13-
y. 62/5, 62/7, 67/15, 67/17,
170/1, 257/5, 262/3, 264/1,
266/8, 270/4, 270/13, 270/14,
350/14
- yéşil -** : Çözülme, açılmak. -7-
y.- di 70/54, 118/54, 128/108
y.- gen 205/4
y.- idu 120/12
y.- ip bolmaptu 392/132
y.- ip 238/12
- yéşillik**: Yeşillik. -9-
y. 266/3, 266/6
y.+ ka 266/11
y.+ ni 266/, 266/15, 266/23
y.+ tin 266/1, 266/5, 266/10
- yéşilzar** : Yeşillik yer, bağ, bahçe. -1-
y. 264/7
- yéşilzarlık** : Yeşilliğin çok olduğu yer,
bahçe. -3-
- y. 264/, 264/5
y.+ ka 264/9
- yétekçi**: Önder, lider. -3-
y. 46/6, 48/4, 164/11
- yétekle -** : Yol göstermek, rehberlik
etmek. -6-
y.- di (yéteklidi) 45/16
y.- diñ (yéteklidiñ) 47/71,
47/72
y.- p 129/29, 271/2
y.- r 151/7
- yétel -** : Ulaşabilmek, yetişebilmek.
-5-
y.- mes 129/5, 393/18
y.- mey 34/6, 91/4, 148/25
- yéter** : Yeter. -4-
y. 73/134, 76/39, 284/85,
345/13
- yétül -** : Yetiştirilmek, üretilmek. -3-
y.- di 123/25
y.- gin 388/4
y.- idu 219/10
- yétile -** : Elinden tutup götürmek. -1-
y.- p 111/28
- yétim (I)** : (Ar. <yetīm) Yetim. -11-
y. 50/70, 87/2, 125/117, 160/9,
160/16, 160/18, 160/19, 273/46
y.+ çimu 223/72
y.+ lerniñ 47/81
y.+ niñ 160/
- yétim (II)** : Yetme, ulaşma. -1-
y. 133/34
- yétimçilik** : Yetimlik. -1-
y. 222/7
- yétimsira -** : Kimsesiz olmak, yalnız
kalmak. -1-
y.- p 223/25

yétiş - : Yetişmek, uzanmak. -1-
y.- kende 10/40

yétiş (I) : Yatma, yatış. -1-
y. 49/67

yétiş (II) : Yetişme, varma. -1-
y.+ ke 219/6

yétival - : Varmak, varıp durmak. -1-
y.- ğan 110/45

yéyel - : Yeme imkânı bulunmak,
yiyebilmek. -2-
y.- meytti 49/59
y.- midim 141/15

yéyil - : Yenmek, yenilmek. -2-
y.- armış 378/6
y.- di 132/3

yéyiş : Yeme, yiyiş. -2-
y. 229/16
y.+ ke 49/70

yéza : Köy. -26-
y. 45/54, 51/139, 55/35, 64/5,
64/27, 159/9, 162/3
y.+ da (yézi da) 64/3, 223/96
y.+ ğa (yézi ğa) 51/140, 55/64
y.+ larda (yézilarda) 47/13
y.+ m 114/1, 114/9, 114/11,
223/165, 223/166, 223/184,
223/197
y.+ miz (yézimiz) 51/144,
106/9
y.+ mizda (yézimizda) 51/10,
51/184
y.+ mizniñ (yézimizniñ) 381/1
y.+ niñmu (yéziniñmu) 110/38
y.+ ñda 107/35

yézil - : Yazılmak. -8-
y.- di 6/2, 44/40, 193/4
y.- ğan 55/144, 117/31, 127/32,
247/6
y.- ğay 290/72

yéziş : Yazma, yazış. -3-
y. 65/28, 136/47
y.+ қа 70/3

yéziş - : Birlikte yazmak. -1-
y.- ti 392/50

yigirme : Yirmi. -4-
y. 138/8, 138/20, 392/98
y.+ si (yigirmisi) 97/84

yigirme beş : Yirmi beş. -2-
y. 128/3, 160/8

yigirme ikki : Yirmi iki. -1-
y. 179/2

yigit : Yiğit. -54-
y. 46/12, 52/13, 53/37, 53/41,
59/35, 59/52, 78/3, 78/14,
89/18, 92/5, 119/89, 129/65,
165/20, 175/14, 217/7, 219/1,
219/10, 264/2, 316/3, 317/2,
317/9, 325/8, 338/5, 381/
381/2, 381/4, 382/, 386/1,
392/86, 392/87, 394/9
y.+ ke 338/9, 345/1
y.+ kensiz 253/6
y.+ ler 47/55, 59/47, 82/39,
258/7, 315/14
y.+ lerge 53/47, 106/21
y.+ lerniñ 245/18
y.+ mu 218/39
y.+ ni 52/3, 59/61, 87/12,
179/70
y.+ niñ 44/1, 52/11, 92/7, 111/
220/8, 394/22
y.+ tek 203/2

yigitlik : Yiğitlik. -1-
y.+ tin 193/5

yig - : Yiğmak, toplamak. -6-
y.- atti 47/18, 154/22
y.- ip 73/46, 240/15, 324/53
y.- maqçı 46/20

yığa : Ağlama, ağlayış. -7-

- y. 55/12, 178/27, 183/, 183/4,
306/11, 361/34
y.+ din (yigidin) 338/3
- yigil** - : Yıgılmak, toplanmak. -4-
y.- di 64/6, 165/70
y.- duk 71/18
y.- gay 296/2
- yigin** : Yığın, kalabalık. -3-
y. 110/24, 273/66
y.+ da 273/70
- yigış** : Yığma, toplama. -1-
y. 351/29
- yigıştur** - : Toplamak, bir araya
getirmek. -1-
y.- ayli 165/34
- yigivéliş** : Yığma, toplama. -1-
y. 223/83
- yigla** - : Ağlamak. -35-
y.- di (yiglidi) 239/32
y.- dim (yiglidim) 226/100
y.- duk (yigliduk) 368/7
y.- gan (yigliğan) 223/165
y.- gaysen (yigliğaysen)
297/59
y.- ma (yiglisma) 338/, 338/1,
338/2, 338/4, 338/6, 338/8,
338/10, 338/12, 338/14, 338/16
y.- miğin (yiglimiğin) 68/1
y.- msenkin 55/2
y.- p kalisen 343/10
y.- p 47/59, 51/55, 63/43,
230/1, 350/17, 365/15, 375/43
y.- ptiken 204/7
y.- r 33/26
y.- sa (yiglisa) 195/10, 378/16
y.- sañ (yiglisañ) 338/3
y.- y 350/27
y.- ymen 384/12
y.- ytti 23/10
y.- yttuk 51/40
- yiglaş** - : Ağlaşmak. -3-
- y.- ar (yiglişar) 18/47
y.- idiken (yiglişidiken) 328/10
y.- kıli 223/6
- yiglat** - : Ağlatmak. -6-
y.- ar (yiglitar) 143/66
y.- ip (yiglitip) 32/16, 223/109,
392/128
y.- kangā 338/10
y.- ti 234/43
- yiglaver** - : Ağlayıvermek. -1-
y.- di 183/31
- yiglavet** - : *bk. yiglivet*- -1-
y.- imen (yiglavétimen) 64/19
- yiglivet** - : Ağlayıvermek. *bk.*
yiglavet- -3-
y.- ti 273/44, 363/5
y.- tim 263/49
- yık** - : Yıkmak. -1-
y.- kina 73/105
- yıkıl** - : Yıkılmak. -9-
y.- di 55/98
y.- gançe 223/15
y.- ip 50/15, 163/12, 255/18,
393/26
y.- ip yatқан iken 55/100
y.- maysen 317/14
y.- sammu 278/92
- yıkıt** - : Yıktırmak. -4-
y.- ip 317/8
y.- kıli 317/11
y.- ti 178/19
y.- tuk 12/7
- yıl** : Yıl, sene. -128-
y. 1/9, 10/31, 28/4, 70/18,
71/13, 71/21, 74/99, 85/10,
104/1, 104/9, 109/, 109/12,
109/16, 109/20, 110/43, 113/
113/1, 113/21, 115/21, 119/19,
136/9, 138/8, 138/20, 141/11,
157/13, 165/31, 165/61,

165/62, 179/1, 192/, 192/3,
192/5, 198/5, 199/1, 200/5,
203/1, 223/135, 223/93,
223/98, 225/5, 226/117, 231/3,
232/85, 233/35, 234/41, 252/9,
263/6, 263/52, 278/63, 285/14,
286/76, 292/30, 312/, 312/1,
312/6, 312/19, 312/33, 312/36,
313/31, 362/1, 382/6, 390/6,
392/98
y.+ da 119/23, 138/15, 138/16
y.+ din 27/34, 64/42, 179/2,
197/2, 201/4
y.+ ğa 197/2, 201/4, 262/21
y.+ i 159/5, 205/2, 223/106,
223/29
y.+ iĝa 205/16
y.+ imiz 231/, 231/1
y.+ ini 217/29
y.+ lar 7/9, 14/21, 17/11,
22/13, 22/16, 23/19, 26/1,
27/49, 34/14, 38/7, 208/6,
232/68, 233/17, 288/1, 312/10
y.+ largā 128/102, 335/21,
363/74
y.+ larni 46/1, 66/1
y.+ larniñ 17/23, 18/46, 27/35,
113/4, 113/8, 335/21
y.+ liri 11/34, 20/7, 44/21
y.+ liriniñ 27/15
y.+ mu 223/103, 262/10
y.+ ni 138/17, 192/9, 223/95,
223/96, 312/21, 365/1
y.+ niñ 79/16, 109/1, 128/3,
143/3, 160/8, 165/13, 165/72,
239/9

yılan : Yılan. -6-
y. 129/53, 181/35, 232/26,
393/7
y.+ dek 11/21
y.+ din 226/110

yıl béši: Yılbaşı. -3-
y. 113/2
y.+ da 313/10
y.+ ğa 104/9

yilik - : ıltmak, ısıtmak. -1-
y.- maydıĝan 261/37

yillik : Yıllık. -11-
y. 47/3, 50/10, 70/57, 128/66,
132/17, 192/61, 231/11,
231/53, 231/54, 257/17, 286/18

yilname : Vakayiname. -1-
y.+ si (yilnamisi) 192/8

yiltiz : Kök. -13-
y. 177/3
y.+ i 84/8, 143/95, 177/5,
177/6, 232/92, 297/71, 392/40
y.+ idin 8/12, 166/12
y.+ im 340/7
y.+ imiz 50/72
y.+ iñ 286/111

yimir - : Yıkmak, harap etmek. -1-
y.- ip 113/16

yiñne : İĝne. -4-
y. 125/31, 165/40, 338/14
y.+ de (yiñnide) 148/12

yip : İp. -8-
y. 393/122
y.+ i 371/7
y.+ ka 218/23
y.+ ni 119/62
y.+ ta 119/72, 333/3
y.+ tin 119/63, 119/84

yipek : İpek. -2-
y. 225/3, 225/10

yipsiz : İpsiz, ip olmadan. -1-
y. 111/7

yir - : Ayırmak, kırmak. -1-
y.- ip 392/60

yirak : Uzak, ırak. -34-
y. 9/20, 13/6, 13/12, 16/5,
22/22, 25/25, 71/20, 75/1,
92/20, 99/7, 110/20, 125/140,

134/18, 143/39, 170/11,
316/13, 345/19
y.+ ka 48/8, 111/11
y.+ lardin 36/5
y.+ larğa 165/77
y.+ ni 31/31, 223/154
y.+ ta 59/2, 86/14, 110/42
y.+ tin 53/6, 115/1, 115/10,
216/16, 232/4, 255/, 270/1,
285/9

yiraklaş - : Uzaklaşmak. -1-
y.- ip (yiraklaşıp) 220/3

yiraklık : Uzaklık. -1-
y. 382/7

yiral - : Kırma imkânı bulunmak,
kırabilmek. -1-
y.- miduk 64/29

yirgen - : İğrenmek, tiksirmek. -5-
y.- dim 226/106, 290/56
y.- ip (yirginip) 168/38
y.- se 392/166
y.- simu 324/18

yirt - : Yırtmak. -1-
y.- ti 134/22

yirtıl - : Yırtılmak. -4-
y.- di 104/2, 143/73
y.- ip 192/1
y.- sa 341/8

yirtiş : Yırtma, yırtış. -1-
y.+ niñ 392/51

yirtivet - : Yırtıvermek. -2-
y.- imen (yirtivétimen) 335/
335/34

yirtkuç : Yırtıcı. -5-
y. 341/14
y.+ ka 23/40, 150/6
y.+ kımu 150/15
y.+ larni 272/18

yirtkuçluk : Yırtıcılık. -1-
y. 148/20
t.+ ini 17/19

yittür - : Yitirmek, kaybetmek. -4-
y.- düñ 361/29
y.- üp 194/7, 194/9
y.- üptu 339/11

yittürgüçi : Eşyası kaybolan kişi. -1-
y.+ niñ 339/14

yoğun : Yabancı. -3-
y. 134/30, 239/30
y.+ ğu 134/10

yoğan : Büyük. -5-
y. 18/38, 141/29, 163/12,
392/114, 392/190

yok : Yok, değil. *bk. yak* -184-
y. idi 126/2, 162/21, 226/32
y. iken 55/198, 226/79, 252/8,
264/10
y. imiş 236/6, 297/65
y. 2/11, 4/5, 4/10, 11/14,
12/23, 24/10, 24/15, 27/43,
39/19, 39/29, 39/32, 47/27,
49/116, 50/54, 51/80, 51/81,
51/83, 52/6, 52/8, 55/117,
55/118, 55/189, 55/233, 58/12,
63/85, 70/7, 73/100, 73/32,
73/58, 73/98, 94/17, 94/28,
97/101, 97/115, 101/21, 108/9,
111/15, 111/26, 111/30,
111/40, 113/23, 113/27, 115/3,
118/3, 118/30, 118/57, 118/58,
118/59, 121/43, 124/9,
125/104, 125/110, 125/133,
126/22, 129/26, 129/70, 135/7,
135/13, 137/1, 138/24, 138/26,
140/40, 143/69, 153/14,
153/17, 160/21, 161/15,
173/11, 173/26, 173/28,
173/31, 173/32, 174/6, 175/6,
177/6, 177/10, 179/79, 180/7,
180/11, 181/37, 182/6, 186/9,
187/17, 187/18, 188/13,

188/15, 188/16, 190/22,
 191/37, 193/26, 196/7, 201/
 201/5, 205/19, 214/14, 216/8,
 222/4, 223/192, 223/52,
 230/30, 234/47, 236/2, 251/6,
 253/10, 255/30, 255/55,
 255/56, 256/5, 262/24, 264/8,
 264/11, 266/8, 267/7, 278/54,
 280/9, 284/25, 284/26, 284/27,
 284/39, 284/40, 285/19,
 285/30, 288/1, 288/2, 288/4,
 288/5, 288/6, 288/8, 290/27,
 290/28, 290/54, 296/8, 310/1,
 324/20, 324/73, 335/13,
 346/18, 348/10, 351/17,
 352/11, 353/15, 356/4, 356/10,
 357/8, 360/9, 363/57, 372/12,
 373/3, 387/6, 392/117,
 392/149, 393/52, 393/74,
 393/81, 394/32
 y.+ dur 348/13
 y.+ ini 29/25, 331/13
 y.+ ken 111/64, 145/4, 385/3
 y.+ ku 267/2
 y.+ larğa 393/111
 y.+ larni 232/97
 y.+ tek 74/38, 223/113
 y.+ ti 51/22
 y.+ tin 250/19, 278/49
 y.+ um 351/10
 y.+ umni 354/2
yok bol-: Yok olmak.
 y. bolsun 55/186
bari yokini: Varını yoğunu.
 bar-i y.+ ni 198/2
yok kil-: Yok etmek.
 y. kildi 51/109
yok kiliş-: Birlikte yok etmek.
 y. kilişti 48/13

yokal - : Kaybolmak, yok olmak. *bk.*
yokul- -17-
 y. 104/13, 206/, 206/39
 y.- ay (yokilay) 92/20
 y.- di 51/137, 198/6
 y.- diñ 34/11
 y.- ğan idiñ 257/23
 y.- ğan 257/3

y.- ğin 236/17
 y.- p kêtisen (yokap) 284/30
 y.- mas 367/14
 y.- mastin 118/43
 y.- misa 49/107, 59/49
 y.- sun 11/36, 46/30

yokat - : Kaybetmek, yok etmek. -6-
 y.- kaç 370/6
 y.- kadek 271/5
 y.- kin 275/4
 y.- kini 393/16
 y.- midim 28/5
 y.- tin 361/27

yokla - : Yoklamak, aramak. -11-
 y.- ğaç (yokliĝaç) 278/67
 y.- ğanda (yokliĝanda) 382/3
 y.- midi (yoklimidi) 47/64,
 339/9
 y.- p turdum 232/69
 y.- p 204/7, 223/115, 232/96
 y.- r 39/24, 282/5
 y.- y 364/15

yoklaş : Yoklama, arama. -2-
 y. 363/69
 y.+ mu 204/2

yoksu : Hürmet bildiren olumsuz
 cevap. -1-
 y. 261/25

yoksul : Yoksul. -31-
 y. 23/9, 45/36, 47/40, 47/97,
 49/56, 51/62, 51/64, 148/16,
 148/29, 154/7, 154/16, 154/21,
 154/26, 154/27, 154/63, 161/18
 y.+ ğa 45/41, 141/43, 148/11,
 154/10, 154/11, 154/28, 332/11
 y.+ iĝa 45/38
 y.+ lar 47/33, 136/44
 y.+ larniñ 39/25
 y.+ liri 129/10
 y.+ liridin 36/2
 y.+ liriniñ 38/3
 y.+ ni 154/20

yoksulluk : Yoksulluk. -2-

y.+ ni 380/2

y.+ niñ 51/199

yokul -: *bk. yokal* -2-

y.- up 27/48, 226/54

yol : Yol. -179-

y. iken 143/29

y. 44/35, 51/168, 65/43, 94/29,

103/12, 110/19, 111/61,

127/13, 129/33, 129/46,

133/42, 150/2, 168/11, 170/5,

170/6, 173/14, 175/3, 179/91,

193/17, 214/24, 216/4, 216/28,

219/5, 223/120, 223/57,

226/91, 236/8, 236/11, 240/15,

255/86, 263/28, 273/56,

278/45, 312/29, 325/27, 360/4,

363/55, 383/10

y.+ da 3/12, 27/48, 47/75,

113/30, 128/89, 129/31,

129/85, 156/1, 223/161,

253/16, 317/, 317/1, 360/1

y.+ dek 281/4

y.+ diki 170/12

y.+ din 106/18, 127/19, 255/5,

350/20

y.+ ğa 11/23, 15/20, 29/25,

45/7, 56/6, 56/25, 111/59,

138/14, 233/8, 263/13

y.+ i 13/4, 25/2, 25/19, 25/21,

33/37, 45/102, 45/94, 105/22,

112/4, 128/106, 131/4, 136/30,

154/51, 162/5, 176/9, 205/10,

210/11, 237/28, 249/16, 296/5,

325/26

y.+ ida 25/16, 38/9, 51/126,

70/13, 74/106, 148/59, 152/8,

288/, 288/1, 377/13

y.+ idin 115/5, 125/111

y.+ iĝa 6/23, 164/4, 232/51

y.+ imiz 223/50, 231/3, 290/28

y.+ imizĝa 259/13

y.+ ini 41/6, 128/42, 140/15,

158/29, 159/8, 165/35, 175/4,

178/44, 249/15, 286/53, 329/4

y.+ iniñ 225/10

y.+ lar 11/25, 31/23, 115/19,

171/19, 191/20

y.+ larda 39/16

y.+ larĝa 22/36, 44/15

y.+ larni 115/8

y.+ lirimĝa 24/3

y.+ liriniñ 192/34, 361/15

y.+ liriñ 148/53

y.+ liriñda 45/102

y.+ ni 115/9, 115/20, 126/16,

265/2, 316/14

y.+ niñ 131/15, 305/8

y.+ umdin 24/10, 53/7

y.+ umĝa 94/31, 111/55,

141/18

y.+ umni 232/62, 234/2,

234/22, 345/13

y.+ uñ 34/5, 45/43, 45/94,

125/107, 187/21, 284/13

y.+ uñda 389/8

y.+ uñdiki 45/48

y.+ uñĝa 27/29, 125/106

y.+ uñni 34/6, 130/29, 226/94,

298/17

yol aç -: Yol açmak.

y. açti 127/10

y. açtiñ 47/80

y. éçip 46/7, 70/39

yol al -: Yol almak.

y. aldi 154/65, 332/23

y. aldim 223/56

y. élip 24/25, 114/2, 116/85,

241/6, 383/2

yol ber -: Yol vermek.

y. béríp 118/27

yol sal -: Yol almak,

yollanmak.

y. saldim 141/10

yol tap -: Yol bulmak.

y. tépip 129/23

yolat - : Yaklaştırmak. -4-

y.- ma 8/11, 102/19

y.- may 82/30

y.- miduĝ 116/38

yolbaşçı : Rehber. -1-

y.+ miz 164/5

yolçi : Yolcu. *bk. yoluçi* -2-
y. 111/51
y.+ din 111/61

yoldaş : Yoldaş. -21-
y. 9/13, 74/108, 74/47, 74/55,
127/38, 128/40, 128/45,
128/78, 136/5, 136/45, 156/1,
179/31, 208/2, 208/15, 338/16,
362/, 392/92
y.+ i (yoldışı) 106/6
y.+ lar 73/93
y.+ lirim 223/168, 363/6

yoli - : Yanaşmak, yaklaşmak. -1-
y.- ma 214/18

yolla - : Yollamak, göndermek. -4-
y. 11/38
y.- di (yollidi) 148/42
y.- p 27/49
y.- sun (yollisun) 11/34

yollaş - : Karşılıklı yollamak,
göndermek. -1-
y.- ip (yollişip) 36/5

yolluk : Yolluk, hediye. -6-
y. 240/13, 257/5, 387/
y.+ um 387/1
yolluk bol-: Hediye olmak.
y. bolup 312/, 312/41

yolsiz : Yolsuz. -1-
y. 335/6

yoluçi : *bk. yolçi* -1-
y. 133/60

yoluk -: Uğramak, gitmek. -9-
y.- ar 354/10
y.- 356/14
y.- 237/6
y.- sa 214/18, 364/5
y.- ti 363/22
y.- ti-de 223/69
y.- tum 255/9

y.- uptu 158/17

yolvas : Kaplan. -3-
y.+ mu 392/182
y.+ niñ 125/86, 324/48

Yonan : Yunan. -1-
y.+ lar 33/45

yopurmak : Yaprak. -3-
y.+ çilik 264/12
y.+ i (yopurmiği) 137/5
y.+ larniñ 245/7

yorgilat - : Akıcı konuşmak, sözünü
konuşturmak, sözü hızlı ve
etkili söylemek. -2-
y.- ip (yorgilitip) 6/9, 55/229

yoru - : Aydınlanmak. -10-
y.- di 37/10, 105/20, 154/45,
256/6
y.- 18/60
y.- 206/37
y.- 26/14
y.- mas 290/25
y.- p 141/35, 154/55

yoruk : Aydınlık, ışıklı. -17-
y. 9/9, 34/10, 34/16, 35/3,
45/103, 63/89, 73/60, 87/35,
89/7, 171/4, 290/67, 290/68,
315/21
y.+ dur 363/56
y.+ i (yoriği) 128/72
y.+ tur 129/2
yoruk bol-: Aydınlanmak.
y. boldi 45/84

yorukluk : Aydınlık, ışıklı. -2-
y. 172/3
y.+ 129/33

yorut - : Aydınlatmak. -2-
y.- misa 196/9
y.- ti 159/28

yoruvat - : Aydınlatmak, aydınlatıp durmak. -1-
y.- sa 39/38

yosun : Şekil, tarz. -5-
y. 134/12, 202/4, 215/18
y.+ din 349/11
y.+ liriñni 255/52

yosundaş : Aynı tarza sahip olan, aynı şekle sahip olan kimseler. -1-
y. 272/4

yosunluk : Şekilli, şekle sahip olan. -2-
y. 261/38, 394/35

yoşur - : Gizlemek, saklamak. -6-
y.- duñ 107/91
y.- ğan idi 74/41
y.- ğan 107/72
y.- sañ 235/11
y.- up 55/168, 102/28

yoşural - : Gizleyebilmek, saklayabilmek. -1-
y.- mas 119/51

yoşurun - : Gizlenmek, saklanmak. -1-
y.- di 53/21

yoşurun : Gizli, saklı. -1-
y. 392/106

yotқан : Yorgan. -1-
y. 351/29

yöle - : Desteklemek, dayak koymak. -3-
y.- p 111/48, 393/27
y.- r 251/9

yölek : Destek, yardım. -8-
y. 55/211, 111/20, 226/29, 263/39, 278/51, 278/53
y.+ idek (yölikidek) 223/49
y.+ im (yölikim) 223/105

yölekçi : Destekçi, yardımcı. -1-
y.+ miz 183/12

yölekdaş : Destekçi, yardımcı. -5-
y. 28/6, 58/7, 338/4, 358/13
yölekdaş bol-: Yardımcı olmak.
y. bolduñ 48/24

yölen : Şölen, şarkı. -4-
y. 44/6, 258/11, 258/32
y.+ niñ 115/77

yölen - : Dayanmak, yaslanmak. -4-
y.- ip (yölinip) 49/53, 223/55, 392/120, 392/151

yölençük : Dayanak, destek. -2-
y. 130/17
y.+ i 178/32

yötke - : Taşımak, yerini değiştirmek. -2-
y.- dim (yötkidim) 294/15
y.- gen idi (yötkigen) 392/99

yötkel - : Taşınmak, yeri değiştirmek. *bk. yötkül-* -1-
y.- di 161/16

yötkeş : Yerini değiştirme, taşıma. -1-
y.+ ke 69/29

yötkül - : *bk. yötkel-* -1-
y.- üp 217/8

yukiri : Yukarı. -6-
y. 191/22
y.+ din 73/145, 97/102, 165/73
y.+ ğa 73/142, 118/51

yukirilaş : Yükselme, yükseliş. -1-
y. 190/25

yul - : Yolmak, koparmak. -5-
y.- ğili turdi 181/18
y.- imen 343/4
y.- may 326/22

- y.- up 376/2
y.- upla 275/4
- yulğun** : İlgingillerden Ilgın ağacı. -1-
y. 392/39
- yulğun** - : Ateş püskürmek,
öfkelenmek. -1-
y.- up 255/16
- yultuz** : Yıldız. -15-
y. 82/29, 112/10, 137/7,
154/55, 159/27, 174/3, 273/12,
386/4
y.+ ğa 360/15
y.+ i 51/116, 90/, 128/99
y.+ lar 27/51
y.+ mu 391/2
y.+ umni 90/1
- yultuzluk** : Yıldızlı. -1-
y. 246/2
- yulun** - : Yolunmak, koparılmak. -5-
y.- diğü 232/92
y.- ğan 46/39
y.- misa 166/12
y.- up 157/9, 231/40
- yuluş** : Yolma, yoluş. -1-
y. 251/11
- yuluval** - : Yolmak, yolup durmak. -1-
y.- imen 278/4
- yum** - : Yummak. -11-
y. 190/3
y.- di 48/18
y.- ğiniñni 371/3
y.- ğuniñmu 367/11
y.- idu 37/31
y.- sa 306/8
y.- saķ 113/25
y.- sila 206/7
y.- up 121/39, 133/68, 206/6
- yumşak** : Yumuşak. -2-
y. 39/63, 316/19
- yumuş** : Yumma, yumuş. -1-
y. 284/55
- yumuval** - : Yummak, yumup durmak.
-1-
y.- imen 278/84
- yuñ** : Yün. -1-
y. 240/2
- yurt** : Yurt, ülke, memleket. -85-
y. 49/47, 140/16, 150/19,
154/22, 215/1, 236/5, 255/23
y.+ i 166/4, 166/7, 166/13,
225/3
y.+ ida 11/16, 166/, 216/5,
237/1, 255/3, 325/
y.+ idin 300/11
y.+ iğa 107/42, 217/12, 223/1,
315/1, 324/108
y.+ imiz 51/134, 225/22,
272/34
y.+ ini 107/41, 247/16, 286/58,
295/27, 318/10
y.+ iniñ 261/34
y.+ iñizda 319/3
y.+ ka 43/7, 72/18, 290/16
y.+ larda 87/15, 240/19
y.+ lirimiz 165/44
y.+ ni 3/18, 11/28, 45/75,
63/55, 74/122, 223/13, 223/52,
394/34
y.+ niñ 165/70, 223/58, 236/5,
262/12, 329/30
y.+ ta 34/24, 51/22, 74/114,
74/115, 121/19, 225/19, 236/6,
287/25
y.+ tiki 223/90
y.+ tin 112/14, 223/53, 255/80,
295/34
y.+ um 149/1, 223/191, 225/7,
232/107, 232/99, 255/1, 255/73
y.+ umda 33/58, 223/146
y.+ umğa 383/3
y.+ umğimu 320/18
y.+ ummu 149/14
y.+ umni 232/

- y.+ umniñ 23/46, 149/, 149/8
y.+ uñda 34/17, 34/18, 256/5
y.+ uñni 364/9
- yurtdaş:** Yurttaş, vatandaş. -5-
y. 372/2
y.+ lar 11/7, 374/13
y.+ lirim 223/167
y.+ liriñğa 107/16
- yurtluq:** Yurttaş, vatandaş. -1-
y. 240/6
- yut -** : Yutmak. -30-
y.- qandek 284/76
y.- qanlar 115/47
y.- kıdek 135/8
y.- kıli 135/7
y.- maqçıdek 223/62
y.- sa 297/29
y.- sam 63/86
y.- simu 74/58
y.- ti 18/5, 45/61, 143/79,
154/44, 175/7, 361/17
y.- up 46/40, 47/8, 51/65,
87/19, 150/5, 154/35, 170/7,
217/16, 223/16, 233/18,
233/20, 234/27, 234/47,
324/99, 344/13, 392/159
- yutal -** : Yutma imkânı bulunmak,
yutabilmek. -1-
y.- maysen 187/12
- yutkuz -** : Yutturmak. -1-
y.- up 216/19
- yutum** : Yudum. -3-
y. 165/26, 255/89
y.+ ğa 276/5
- yutuş** : Yutma, yutuş. -1-
y.+ ni 50/39
- yuy -** : Yumak, yıkamak. -9-
y.- ğan 39/16
y.- ğandek 226/101
y.- ğannila 250/2
- y.- imiz 33/67
y.- mastin 222/19
y.- sañ 393/36
y.- uñlar 274/3
y.- up 44/20, 233/7
- yuyal -** : Yıkama imkânı bulunmak,
yıkayabilmek. -1-
y.- mas 290/49
- yuyuş** : Yıkama, yıkayış. -1-
y.+ қа 59/54
- yüdü -** : Yükleme. -2-
y.- p 180/14, 223/15
- yügen** : Dizgin. -1-
y. 154/68
- yügensiz** : Dizginsiz. -4-
y. 103/14, 136/21, 304/2,
335/6
- Yügoslaviye** : Yugoslavya. -1-
y. 249/5
- yügre -** : Koşmak. *bk. yügür-* -4-
y.- ptu 223/172, 290/4
y.- se (yügrise) 218/29
y.- sek (yügrisek) 110/39
- Yüguñ** : bk. Yüygoñ -1-
y. 115/27
- yügür -** : *bk. yügre-* -2-
y.- düñ 338/13
y.- üp 104/1
- yügürt -** : Koşturmak. -2-
y.- üp 191/25
közni y.- üp 127/3
- yügürüş** - : Koşuşmak. -1-
y.- ti 248/7
- Yühuatey** : Milliyetçi Parti
karşıtlarının Nankin'de

(Nanjin) toplandığı ve
cezalandırıldığı kamp. -3-
y.+ de 143/85
y.+ ge 143/
y.+ ni 143/1

yük : Yük. -13-
y. iken 97/31
y. 154/21
y.+ i 180/13, 265/21
y.+ ini 18/35
y.+ ni 75/3, 115/16, 121/41,
352/4
y.+ tinmu 180/13
y.+ ünmu 130/22
yük art-: Yükleme.
y. artip 115/2
yük bol-: Yük olmak.
y. bolup 114/7

yükçi : Yük taşıyan, hamal. -1-
y. 244/10

yükle -: Yükleme. -2-
y.- gen (yükügen) 171/12
y.- gin (yükügen) 121/41

yükleş : Yükleme. -1-
y.+ ke 121/42

yüksek: Yüksek. -18-
y. iken 174/4
y. 15/24, 22/5, 63/28, 71/31,
76/33, 80/11, 80/18, 143/78,
148/60, 169/8, 209/1, 266/14,
286/39, 290/9, 298/11, 325/43,
331/7

yükseklik : Yükseklik. -1-
y.+ te 133/88

yüksel -: Yükselmek. -6-
y. 143/76
y.- di 33/65, 154/54
y.- diñ 45/23
y.- gini 45/85
y.- imiz (yükselimiz) 18/49

yükseldür -: Yükseltmek. -1-
y.- mise 16/7

yüksiliver -: Yükselivermek. -1-
y.- di 18/44

yür - : 1. Yürümek, gitmek. -42-
y. 226/68
y.- düm 232/87
y.- er 129/87
y.- gen 39/21
y.- gendek 183/20
y.- meymiz 75/34
y.- sem 121/14
y.- simu 236/8, 377/21
y.- ün 276/10
y.- üp 200/6, 359/22
2. Bir fiille birleşerek
süreklilik tasvirî fiilleri türeten
bir yardımcı fiil.
kendirlep y.- di 102/4
ténep y.- di 70/14
kağcirap y.- düm 292/30
çökilep y.- düm 111/8
ğünşip y.- er 31/28
kötürüp y.- ermen 73/159
küldürüp y.- gen idim 359/6
temtilep y.- gen 133/31
üzüp y.- idu 270/8
dep y.- me 343/6, 347/3
rencip y.- me 123/3
héríp y.- meñ 111/19
ağritip y.- meñlar 220/15
ticaret kılip y.- mes 345/16
ténep y.- mey 111/60
yasap y.- meyli 180/12
taşkilip y.- migeý 233/48
çögilep y.- sem 291/25
dep y.- sem 341/16
kıyip y.- señ 251/12
yağılap y.- señ 297/48
boyap y.- simu 74/32
kézip y.- üp 212/1
lömşüp y.- üp 39/47
temtirep y.- üp 232/43
temtirep y.- üpsiz 111/36
çağlap y.- üptu 63/61
tamaşa kılip y.- üptu 136/4

dep y.- üptuğ 393/109

yürek : Yürek. -152-

y. 2/2, 3/20, 15/17, 22/8, 28/
28/9, 39/8, 39/66, 44/7, 45/3,
55/51, 59/81, 61/19, 62/9,
71/21, 74/, 82/43, 85/23, 98/4,
133/99, 136/38, 140/17,
166/16, 232/91, 245/33,
254/17, 260/29, 271/45, 272/
278/55, 287/26, 324/9, 325/41,
325/51, 328/7, 329/7, 375/
375/18

y.+ i (yüriki) 30/5, 31/3, 44/31,
60/7, 63/68, 86/15, 234/40,
325/18, 336/5

y.+ ide (yürikide) 47/28,
331/22

y.+ ige (yürikige) 204/3

y.+ im (yürikim) 13/16, 27/16,
41/15, 63/34, 64/24, 64/39,
71/4, 102/16, 179/37, 179/86,
189/12, 208/5, 221/2, 226/76,
257/14, 304/19, 347/16,
363/26, 392/35

y.+ imde (yürikimde) 12/26,
84/8

y.+ imdin (yürikimdin) 166/2,
326/14

y.+ imge (yürikimge) 88/8

y.+ imiz (yürikimiz) 49/100

y.+ immu (yürikimmu) 79/25

y.+ imni bérimen (yürikimni)
54/8

y.+ imni (yürikimni) 21/8,
53/46, 53/52, 71/29, 88/16,
352/2

y.+ imniñ (yürikimniñ) 12/30,
19/7, 65/32, 261/60

y.+ ini (yürikini) 45/86,
278/80, 324/83, 324/85

y.+ iniñ (yürikiniñ) 220/14

y.+ iñ (yürikiñ) 17/9, 55/8,
55/13, 86/16, 304/14

y.+ iñge (yürikiñge) 8/4

y.+ iñni (yürikiñni) 385/9

y.+ iñniñ (yürikiñniñ) 78/20

y.+ ke 78/1, 86/8, 102/11,
127/47, 128/55, 348/2, 361/33,
361/59, 361/60, 394/38

y.+ ler 23/31, 47/101, 51/14

y.+ lerdin 49/108

y.+ lerni 47/51, 47/66, 67/6,
272/10

y.+ lirimiz 61/30, 259/11

y.+ lirimni 15/9

y.+ ni 21/1, 23/23, 62/3

y.+ niñ 18/16, 27/24, 41/2,
60/2, 71/10, 78/14, 368/1,
368/6, 387/8

y.+ te 11/11, 23/56, 59/10,
59/51, 63/2, 63/14, 71/16,
81/31, 115/24, 192/50

y.+ tiki 49/6, 95/8

y.+ tin 24/9, 33/66, 65/23,
183/2, 218/26, 375/7

yüriki köy-: Yüreği yanmak.

y.+ iñ köyse (yürikiñ) 54/7

yürel - : Yürüme imkânı bulunmak,
yürüyebilmek. -4-

y.- mes 393/7

y.- mesmen 104/7

y.- mey 226/62, 350/24

yürüş : Yürüyüş, yürüme. -19-

y. 46/5, 46/7, 150/21, 150/25,
175/10

y.+ i 279/1

y.+ ke 192/65

y.+ ler 31/21

y.+ ni 31/18

y.+ niñ 31/31, 46/3, 115/14,
164/3

yürüş kıl-: Yürümek.

y. kıldı 50/16

y. kıldığ 18/37, 129/23

y. kılğanda 332/22

y. kılmak 171/11

y. kıptu 324/103

yürüş - : Yürümek, birlikte yürümek.

-3-

y.- ken 81/13

y.- ti 392/58

y.- üp 263/27

Yüsüp (I) : Hz. Yusuf. -1-
y. 245/29

Yüsüp (II) : Yusuf Has Hacıp. -1-
y.+ niñ 286/32

Yüsüp Has Hacıp : Yusuf Has Hacıp.
-1-
y.+ niñ 287/21

yüt - : Yitmek, kaybolmak. -3-
y.- kençe 194/13
y.- kendin 194/20
y.- kenmidu 194/13

Yütyen: Bir yer adı. -1-
y.+ ge 158/58

Yüygoñ : Mao Zhu Xi'nin Yugong'un
Dağı Taşması adlı
hikâyesindeki olumlu bakışa
sahip kurgusal karakter. *bk.*
Yüguñ -3-
y. 149/12, 165/46
y.+ çe 148/49

yüz (I) : Yüz, surat. -50-
y. 74/101, 104/5, 117/48,
214/18, 216/4, 233/7, 298/20,
359/19, 359/22
y.+ diki 344/10
y.+ i 55/135, 87/27, 106/5,
106/6, 129/82, 393/90
y.+ ide 130/28, 148/42
y.+ ige 121/34, 324/78
y.+ imiz 106/10, 312/22
y.+ ini 48/20, 69/23, 179/106,
250/2, 265/14, 357/4
y.+ lerge 109/13
y.+ liri 248/6, 248/10
y.+ ni 67/5
y.+ ümge 248/10, 253/2,
393/32
y.+ ümni 72/3, 191/28,
226/102, 274/6, 327/12, 346/4
y.+ üñ 27/22, 107/120

y.+ üñge 13/15, 107/69

y.+ üñni 393/36

yüz örü-: Yüz çevirmek.
y. örüp 332/27, 359/16,
392/125

yüzige tükür-: Yüzüne
tükürmek.
y.+ ige tükürüp 33/44

yüz (II) : Yüz, doksan dokuzdan sonra
gelen sayı. -5-
y. 233/35, 284/51
y.+ lep 165/31, 260/1
y.+ ge 125/44

yüzlen - : Yüzünü çevirmek, bakmak.
-5-
y.- gen 231/17
y.- ginimde 322/6
y.- ip kılsa (yüzlinip) 278/86
y.- ip (yüzlinip) 292/15
y.- se 354/12

yüzlük : Utanma duygusu olan, yüzsüz
sıfatının karşıtı. -1-
y. 345/4

yüz miñ : Yüz bin. -5-
y. 47/108, 55/38, 81/29, 380/9,
380/18

yüzsüz : Yüzsüz. -3-
y. 49/33, 345/3
y.+ lerni 238/16

yüz tümen : Bir milyon. -2-
y. 216/4, 216/28

Zz

zadi : 1. Hep, bütün. -50-
z. 41/11, 49/92, 55/187,
55/193, 55/216, 55/218,
129/58, 296/16, 297/20,
325/50, 353/8, 377/11, 393/53
2. Hiç.

z. 11/12, 13/8, 22/6, 24/32,
50/28, 51/198, 51/203, 52/2,
64/24, 73/98, 75/15, 82/4,
108/15, 117/38, 128/97,
129/68, 129/83, 141/6, 178/18,
179/91, 197/4, 230/18, 232/51,
245/30, 277/16, 288/5, 293/17,
325/30, 336/12, 345/21,
346/13, 354/5, 362/12, 385/4,
z.+ la 181/41, 180/7

zağra : Mısır unu ekmeği. -1-
z. 223/55

zahid : (Ar. <zāhid) Zahit. -1-
z. 232/51

zaka : Bebek bezi. -2-
z.+ ni (zakini) 230/10
z.+ ñdin 297/68

zako : Bent, su bendi. *bk. zaku* -2-
z.+ ğa 165/82
z.+ lar 165/66

zaku : *bk. zako* -1-
z.+ lar 173/29

zakunlaş - : Tartışmak, iddiasını
ispatlamaya çalışmak. -1-
z.- sun 97/48

zal : (Rus.) Salon. -1-
z. 178/10

zalim : (Ar. <zālim) Zalim. -14-

z. 51/83, 160/10, 160/12,
244/12
z.+ lar 33/5, 51/122, 324/124
z.+ larni 18/12, 49/124, 141/39
z.+ larniñ 49/126, 51/118,
51/90
z.+ niñ 324/96

zalp : İhtişam, büyüklük? -2-
z.+ i 85/12, 105/17

zaman : (Ar. <zamān) Zaman. -85-
z. 13/15, 16/2, 17/2, 27/1,
44/13, 47/5, 50/35, 51/115,
51/179, 51/180, 51/212, 70/34,
73/117, 133/32, 133/41,
148/14, 153/10, 154/34,
173/38, 192/28, 225/23,
231/15, 231/16, 233/44,
234/43, 256/6, 261/15, 261/27,
284/67, 289/13, 290/30,
374/11, 374/12, 376/13
z.+ da 3/19, 352/7
z.+ din 23/5, 47/93, 47/95,
49/101, 49/88, 51/13, 51/21,
51/61
z.+ ğa 74/128, 74/144, 111/45,
121/6, 129/39, 284/80
z.+ i 254/23
z.+ imiz 7/15, 74/120, 89/29,
112/32, 112/37, 237/24
z.+ imizdin 74/103
z.+ imizğa 70/63
z.+ imizniñ 50/77, 76/32,
85/22
z.+ iñda 51/3
z.+ lar 27/46, 34/15, 74/40,
128/114, 148/9
z.+ lardin 70/34
z.+ larniñ 70/13
z.+ mu 113/9
z.+ ni 33/69, 55/256, 178/4
z.+ niñ 74/45, 113/5, 125/115,
130/14, 148/5, 194/12, 215/9,
253/12, 324/95, 335/17

zamandaş : Zamandaş, çağdaş. -1-
z. 127/55

zamane : (Ar. <zamāne) Zamane,
içinde bulunulan zaman. -12-
z. 51/213, 141/43, 206/19
z.+ m 130/32, 167/4, 239/33,
244/3
z.+ mdin 173/24, 305/7
z.+ mge 223/202
z.+ ñ 129/2, 239/41

zamin : (Ar. <zāmin) Kefil. -1-
z.+ i 312/26

zañ : (Çin.) Züppe. -5-
z. 280/5, 280/9, 353/20,
393/105
z.+ liri 226/107

zañlık : Züppelik. -1-
z.+ i 218/44

Zañzu : Çin'in güneyinde yaşayan
etnik bir grup. -1-
z.+ lar 42/7

zapas : (Rus.) Rezerv, yedek. -1-
z. 162/16

zar : (Far. <zār) Ağlayan, inleyen.
-15-
z. 11/16, 32/16, 45/68, 47/34,
51/40, 223/109
z.+ idin 233/38
z.+ imniñ 221/5
z.+ iniñ 287/24
z.+ lar 74/133
z.+ ni 297/60
zar bol-: Özlemek, hasret
çekmek.
z. boldum 253/4
z. bolup 47/16, 128/76, 154/12

zar-zar : hüngür hüngür -3-
z. 154/24, 206/23, 239/32

zarık - : *bk. zérik*- -1-
z.- ip 55/38

zarla - : Sızlanmak, dert yanmak. -2-
z.- ğanda (zarlığanda) 45/3
z.- p 51/61

zarlan - : Sızlanmak, dert yanmak. -2-
z.- miğay 360/13
z.- misam 90/6

zarlık : Sıkıntı. -1-
z. 296/14

zarliniş: Sızlanma, dert yanma. -3-
z. 205/17
z.+ ka 264/11
z.+ tin 110/20

zat : (Ar. <zāt) Zat, kimse, kişi. -3-
z. 236/5, 300/6
z.+ larğa 278/18

zaval : (Ar.?) Gurup, batma, batış.
-1-
z.+ i 172/2

zavallık : Zavallı. -3-
z. 39/58, 129/48
z.+ ka 393/120

zavut : (Rus.) Fabrika. -9-
z. 119/60, 138/2, 154/59
z.+ ka 118/65, 119/16
z.+ larniñ 110/37
z.+ nimu 69/35
z.+ timu 59/6
z.+ tin 119/81

zaye : (Ar. <zāyi°) Zayi, kaybolma.
-1-
z. 125/61

zeberdes : Muhteşem, güçlü. -1-
zeberdes bol-: Güçlenmek.
z. bolup 107/95

zeher : (Far. <zehr) Zehir. *bk. zehir*
-26-
z. iken 143/43

- z. 14/16, 37/21, 45/52, 45/61,
49/104, 107/42, 115/47,
125/15, 154/44, 170/7, 175/7,
268/11, 284/76, 292/8, 298/22,
304/8, 392/159
z.+ din 143/33
z.+ ğu 392/15
z.+ i (zehiri) 190/30
z.+ mu 165/53, 185/21
z.+ ni 39/63, 265/36
z.+ niñ 268/8
- zeherlik** : Zehirli. -3-
z. 117/37, 168/23, 174/5
- zehir** : *bk. zehar* -1-
z.+ ini (zehrini) 129/53
- zeħm** : (Far. <zaħm) Yara. -2-
z.+ i 348/3
z.+ imni 284/85
- zeħmek** : Mızrap, tezene, pena. -1-
z.+ im (zeħmikim) 144/16
- zeħmet** : (Ar. <zaħmet) Zahmet. -3-
z. 156/7, 191/19
zeħmet çek- : Zahmet çekmek.
z. çekipmu 377/14
- zeħmilen** - : Yaralanmak. -1-
z.- di 368/9
- zeħmilik** : Yaralı. -1-
z. 126/2
- Zelili** : Zelili, bir şairin adı veya
mahlası. -1-
z.+ ni 286/42
- zembirek** : (Far. <zenbürek) Top,
küçük top. -3-
z. 55/54, 63/51
z.+ lerniñ 116/9
- zemzem** : (Ar.) Zemzem. -1-
z.+ ge 121/16
- zencir** : (Far. <zencīr) Zincir. -14-
z. idi 150/36
z. 17/22, 51/113, 110/18,
148/24, 161/13, 356/8
z.+ ge 21/5
z.+ i 107/141, 154/10, 168/2
z.+ ide 210/9
z.+ idin 161/24
z.+ idur 117/20
- zeñ** : (Far. <zeng) Çan. -1-
z. 72/5
- zep** : Hayret, garip, iyi. -28-
z. 10/16, 45/17, 51/145,
51/179, 67/8, 82/20, 162/15,
164/7, 379/4
z.+ mu 10/6, 110/23, 111/34,
124/15, 128/29, 129/87, 157/
157/4, 157/8, 157/12, 157/16,
171/2, 182/4, 191/41, 206/10,
223/98, 239/31, 339/5, 363/22
- zeper** : (Ar. <zafer) Zafer. -16-
z. 31/12, 50/23, 138/11,
150/52, 154/43, 164/3, 170/8,
171/19
z.+ din 162/31
z.+ ge 11/4, 129/30, 247/22,
361/56
z.+ ni 272/24
z.+ niñ 44/19, 125/59
- zepername** : Zafername. -3-
z. 127/
z.+ da (zepernamida) 127/32
z.+ si (zepernamisi) 127/7
- zepiran** : (Ar. <za° ferān) Safran. -2-
z. 168/10, 196/2
- zepireñlik** : Solgunluk, solmuşluk. -1-
z. 205/21
- zer** : (Far.) Altın. -6-
z. 170/2, 196/3, 337/6, 360/10,
392/93
z.+ din 349/9

zerbab : (Far. <zerbāf) Altın sırmalı kumaş. -1-
z. 298/9

zerbe : (Ar. <ḍarbe) Darbe, vurma. -6-
z. 135/4
z.+ din (zerbidin) 191/30, 296/5
z.+ ler (zerbiler) 11/38
z.+ mu (zerbimu) 368/2
zerbe ye-: Darbe yemek.
z. yep 33/36

zerbidar : (Ar. + Far. <ḍarbe+ -dār) Vurucu. -4-
z. 150/49
z.+ i 192/22
z.+ lar 106/18
zerbidar tur-: Vurucu olmak.
z. tursun 70/69

zerbidarlık : Vuruculuk. -1-
z. 106/12

zerbisiz : Darbesiz. -1-
z. 296/6

zerdab : *bk. zerdap* -1-
z. 50/57

zerdap : (Far.) Sıvı, erimiş, akıcı madde. *bk. zerdab* -4-
z. 154/35, 324/99
z.+ ka 44/27
zerdap bol-: Erimek, akmak.
z. bolğan 39/66

zerde : (Far.) Öd, safra. -1-
z.+ mni 255/31

zerre : (Ar. <zerre) Zerre. -1-
z. 11/11

zey : Su, nem, rutubet. -1-
z. 234/26

zeygeşlik : Nemli, rutubetli. -1-

z.+ te 51/30

zeytun : (Ar. <zeytūn) Zeytin. -1-
z. 125/88

zéde : (Far. <zede) Ezilmiş, vurulmuş. -1-
zéde bol-: Ezilmek.
z. boldi 168/20

zédile - : Zedelemek. -1-
z.- p 352/8

zémin : (Far. <zemīn) Yer, toprak. -17-
z. 166/10, 313/1, 313/2, 341/5, 388/5
z.+ de 290/68
z.+ diki 318/10
z.+ din 271/20
z.+ ge 161/3
z.+ iñ 286/112
z.+ ni 133/71, 143/83, 331/9
z.+ niñ 46/31, 260/24, 262/4, 363/47

zérık - : Bıkmak, usanmak. *bk. zariķ-* -1-
z.- mes 73/73

zérin : Aç, çıplak, fakir. -1-
z. 154/18

ziba : (Far. <zībā) Güzel, süslü. -1-
z. 342/11

zıbalık : Güzellik. -1-
z.+ iñ 234/8

ziddiyet : (Ar. <ziddiyyet) Karşıt, karşıtlık. -1-
z.+ idin (ziddiyetidin) 278/79

zikir : (Ar. <zikr) Zikir, söyleme. -3-
z.+ i (zikri) 378/7
z.+ iniñ (zikriniñ) 370/4
z.+ iñsiz (zikriñsiz) 13/13

Zikri Elpatta : Kişi adı. -1-
z.+ ğa 372/

zilçe : Bir tür halı. -1-
z.+ si (zilçisi) 132/3

zilzile : (Ar. <zelzele) Zelzele,
deprem. -2-
z.+ ge (zilzilige) 127/22, 324/8

zimistan : (Far. <zemistān) Kış. -14-
z. 11/6, 21/3, 37/21, 51/39,
62/12, 148/6, 154/19, 166/5,
277/14, 392/170, 392/172
z.+ din 129/34
z.+ ni 10/4, 67/23

zimme : (Ar. <zimmet) Sorumluluk,
mesuliyet. -1-
z.+ ñdiki 143/66

zinağ : Çene. -1-
z.+ lirida 245/20

zindan : (Far. <zindān) Zindan. -10-
z. 7/6, 21/6, 47/44, 51/112,
74/58
z.+ din 129/14
z.+ idiki 11/37
z.+ lardin 47/55
z.+ largā 9/10
z.+ larni 143/81

zinnet : (Ar. <zīnet) Ziyet, süs. -12-
z. 65/25, 239/43, 350/9,
392/95
z.+ i (zinniti) 225/10, 239/37,
255/22, 268/6, 286/88
z.+ ke 149/1
z.+ tin 149/2
zinnet ber-: Süslemek.
z. béríp 74/143

zira'et : (Ar. <zirā'at) Ziraat, tarım.
-5-
z. 143/34, 196/12
z.+ i (zira'iti) 262/10
z.+ mu 192/18, 223/134

zit : (Ar. <zidd) Zıt, karşıt. -1-
z. 367/10

zitlik : Zıtlık, düşmanlık. -2-
z. 154/29

ziyade : (Ar. <ziyāde) Çok, fazla. -2-
z. 130/22, 393/92

ziyali : *bk. ziyaliy* -1-
z. 172/6

ziyaliy : Aydın, okumuş. *bk. ziyali* -3-
z. 278/29, 278/31, 278/32

ziyan : (Far. <ziyān) Zıyan, zarar.
-16-
z. 118/72, 118/89, 190/28,
249/14, 278/3, 341/17, 354/8
z.+ din 194/19, 199/4
z.+ ğa 255/10, 283/5
z.+ i 181/13
z.+ ni 296/13
z.+ niñ 194/22
ziyan sal-: Zarar vermek.
z. saldi 97/41, 97/105

ziyandaş : Asalak, baltalayıcı. -26-
z. 97/42, 156/10, 171/3, 172/4,
175/7, 179/88, 210/13
z.+ қа 97/, 97/109, 174/6
z.+ lar 157/9, 162/29, 166/12,
168/13, 168/27, 364/13, 365/7
z.+ larniñ 168/1, 168/36
z.+ ni 97/101, 362/9
z.+ niñ 156/, 156/9, 165/57,
272/23

ziyapet: (Ar. <ziyāfet) Ziyafet. -2-
z. 255/28
ziyapet kıl-: Ziyafet vermek.
z. kılıp 345/8

ziyapetlik : Ziyafetlik. -1-
z. 191/39

ziyaret : (Ar. <ziyāret) Ziyaret. -4-

- z. 143/
 z.+ i (ziyariti) 262/2
 z.+ idin (ziyaritidin) 324/1
ziyaret kııl-: Ziyaret etmek.
 z. kııldım 143/1
- zoķ** : (Ar. <zevk) Memnuniyet, hoşnutluk, hayranlık. -49-
 z. 32/15, 51/187, 59/64, 71/4, 74/127, 86/10, 134/3, 141/8, 150/24, 164/13, 245/26, 271/2, 292/19, 358/4
 z.+ i 31/37, 65/27, 82/50, 305/21
 z.+ idin 264/6
 z.+ iķa 41/19
 z.+ imiz 123/8, 286/115
 z.+ imizni 213/7
 z.+ ini 27/2, 29/23, 75/16, 290/6, 309/4
 z.+ ķa 67/6, 219/12
 z.+ lar 51/204
 z.+ larni 51/187
 z.+ um 53/13, 108/29, 115/47, 123/18, 194/18, 297/29, 305/4
 z.+ umni 133/95, 136/6, 150/43, 305/19
 z.+ umniń 294/1
 z.+ uńķe 289/3
 z.+ uńķa 255/107
zoķ ber-: Hoşnut etmek.
 z. bersun 63/26
zoķ eyle-: Hoşnut etmek.
 z. eylige 348/11
 z. eylise 82/41
- zoķlan** - : Memnun olmak, sevinmek.
bk. zoķlan- -23-
 z.- ar (zoķlınar) 79/11
 z.- dim 305/5
 z.- ğudek 228/2, 350/3
 z.- imen (zoķlinimen) 56/4
 z.- ip (zoķlinip) 29/6, 40/6, 44/8, 70/80, 76/4, 96/2, 102/1, 119/69, 119/87, 132/20, 158/56, 205/6, 211/1, 213/2, 248/5, 316/12
 z.- iptu (zoķliniptu) 101/8
- z.- sań 392/165
- zoķlan** - : *bk. zoķlan-* -1-
 z.- up 110/23
- zoķmen** : Hevesli, istekli. -5-
 z. 82/2, 180/10, 261/49, 291/2
 z.+ liri 371/11
- zoķmenlik** : Heveslilik, isteklilik. -1-
 z.+ im 287/11
- zoķumlaştur** - : Acılaştırmak. -1-
 z.- up 120/27
- zomiger** : Zalim, gaddar. -15-
 z. 49/80, 51/77, 364/5, 392/66
 z.+ din 51/131
 z.+ ge 45/10, 49/72
 z.+ ler 49/3, 49/106, 49/45, 153/16
 z.+ lerni 148/33
 z.+ ni 356/7
 z.+ niń 49/10, 49/23
- zor** : (Far. <zūr) Zor. -13-
 z. idi 115/25, 225/9
 z. 11/3, 11/4, 45/25, 47/76, 74/134, 129/62, 159/20, 171/8, 223/139, 314/10
 z.+ niń 206/19
- zoravan** : (Far. <zūrbāz) Zorba. -7-
 z. 247/8
 z.+ din 129/28
 z.+ ğa 187/18
 z.+ lar 167/10, 337/3
 z.+ lardin 233/11
 z.+ ni 234/43
- zoravanlık** : Zorbalık. -3-
 z. 223/137, 324/84
 z.+ iń 190/27
- Zorki** : Kumul'daki bir dağın adı. -1-
 z.+ niń 326/2
- zorla** - : Zorlamak. -6-

- z.- di (zorlidi) 192/42, 206/5
 z.- ğaçça (zorlîğaçça) 242/5
 z.- p 107/23, 196/15
 z.- sun (zorlisun) 214/19
- zorluk** : Zorluk. -2-
 z. 49/48
zorluk kıp:- Zorluk göstermek.
 z. kıp 51/26
- zormuzor** : Zorla, güçlkle. -3-
 z. 180/12, 251/14, 297/22
- Zozuñtañ** : Çinli bir generalin adı. -1-
 z. 332/38
- Zöhre** : Zühre, Tahir ile Zühre hikâyesinin kadın kahramanı.
 -1-
 z.+ ni 53/43
- zuğuy** : Kinli. -4-
 z. 297/61
 z.+ lar 185/25, 297/
 z.+ larniñ 74/20
- zulmet** : (Ar. <zulmet) Karanlık, zulmet. -42-
 z. 7/4, 12/4, 17/15, 20/7, 23/29, 25/10, 25/20, 25/23, 26/16, 29/45, 38/2, 44/40, 45/81, 115/6, 125/33, 126/3, 126/7, 128/75, 143/79, 148/28, 154/6, 154/31, 154/44, 210/4, 256/5, 377/5
 z.+ i (zulmiti) 150/19
 z.+ ke 80/7, 115/36
 z.+ ler 49/118
 z.+ ni 126/11, 286/72
 z.+ niñ 37/25, 44/32, 47/38, 71/15, 115/37, 128/106
 z.+ te 34/3, 34/15, 196/9
 z.+ tin 287/3
- zulp** : (Far. <zulf) Zülûf, saç. -2-
 z.+ iñ 291/7
 z.+ iñizmu 391/1
- zulpiķar** : (Ar. <zu'l-feķār) Zülfikar, kılıç. -3-
 z. 247/7, 286/5
 z.+ im 24/24
- zulüm** : (Ar. <zulm) Zulüm. -25-
 z. 11/7, 11/37, 23/23, 37/32, 45/2, 45/90, 46/40, 47/6, 47/46, 47/51, 47/79, 48/18, 55/236, 129/32, 233/16
 z.+ din 51/107, 129/13, 143/67
 z.+ ğa 46/10
 z.+ idin (zulmidin) 160/12
 z.+ lar 49/98
 z.+ niñ 7/18, 55/242, 136/42, 161/12
- zulümķar** : (Ar. + Far. <zulm+ -kār) Zulmeden kimse. -1-
 z. 23/24
- zulümname** : Zulüm kitabı. -1-
 z.+ si (zulümnamisi) 89/22
- zumret** : (Ar. <zumurrud) Zümrüt. -6-
 z. 112/6, 154/69, 162/7, 257/6, 320/3
 z.+ ke 165/71
- zunnar** : (Ar. <zunnār) Bele sarılan kuşak. -2-
 z. 255/25
 z.+ ğa 392/93
- zuñli** : (Çin.) Başbakan. -6-
 z. 179/111, 179/32, 179/63, 179/74, 179/83
 z.+ ni 179/33
- zuvan** : (Far. <zebān) 1. Dil. -5-
 z.+ din 286/84, 393/58
zuvani tutul:- Dili tutulmak.
 z.+ i tutulmay qalmaydu 290/52
 2. Söz, konuşma.
 z. 241/5, 392/116